

6122
John Adams
Library.

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF N^o

★
★
ADAMS

213.8

21. July. 68.
to Fr. Bowman
for the book in
quint - 75. 0.
Sept. 8th. to
Hal: Beckford
for binding it
— 25.

In total — 100.

3-5

10.6

r

tho. Smith.

J. R. I. A.

GOTTHORVM, VANDALORVM, & LANGOBARDORVM:

Ab

H V G O N E G R O T I O

partim versa, partim in ordinem digesta.

Premissa sunt ejusdem

P R O L E G O M E N A.

Vbi Regum Gotthorum Ordo & Chronologia, cum Elogiis.

Accedunt

N O M I N A A P P E L L A T I V A

& verba Gothica, Vandalica, Langobardica,
cum Explicatione.

Autorum omnium ordinem Tabula Contentorum indicat.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum Elzevirium,
c l o c c l y.

2219

Bought of
Jul. 21. 88. — 7
in quorum.

XX
ADAMS 213.8

4

TYPOGRAPHVS

L E C T O R I S.

V Ir amplissimus, HUGO
GROTIUS, qui fuit Co-
ronæ Suevicæ ad Galliæ Re-
gem Legatus, in animo sibi propo-
suerat, quidquid historiarum de genti-
bus Gotthicis & Geticis, Vandalicis
item, & Langobardicis, colligi posset,
id omne in uno volumine digestum, po-
steritati, ceu monumentum bonæ volun-
tatis, relinquere. Quod non tantum pul-
chre, sed & opipare, successit, quàm
diu huic vitæ superses erat. De suo e-
nim ante omnia è Græco ille vertit Hi-
* 2 storiam

historiam Vandalicam Gotthicamque Pro-
copii è Cæsareâ Palæstinæ, oratoris &
sophistæ; ejus, qui Belizario, magni
Iustiniani magno imperatori ad Ita-
los, Afros, Persasque Legato, perpetuus
ac fidus adseffor fuit; & qui ea propter
omnia & singula quàm accuratissime
summâque fide literis pertexuit, & me-
moriam mandavit. De reliquo, ex hac
Latinâ versione de stylo tanti Viri, vere
historico, qui sibi ipsis apud sese hætenus
nondum satisfacere quiti sunt, nunc abs-
que caligine, ceu per saturam, perfe-
ctum judicium sunt assecuturi; de eru-
ditione quoque vel hunc in modum, si
Græcum Procopii contextum cum hac
Grotianâ versione contendunt. Proco-
pii libris. Excerpta subjunxit illa ex A-
gathiâ, quæ Historiam Procopii con-
tinuant

tinuant, itidem è Græco Latine ver-
sa. Toti Operi præmissa sunt Prole-
gomena; quæ Introductionis instar erunt
Lectori, ad omnem historiam Gotthi-
cam, Vandalicam, Langobardicam,
Sueonicam, Scythicam, cum aliis quæ
dependent, rimandam. In his Prole-
gomenis continentur & Ordo Regum
Gotthorum, & Elogia. Post illa de
Legibus variorum Gotthorum, Van-
dalorum, Langobardorum, absolutum
Commentarium addendi propositum ha-
bebat; quemadmodum in jam dictis Pro-
legomenis, paginâ sexagesimâ tertiâ, est
videre. Verùm obe, dum hæc agit, pau-
cioribus ereptus incomparabilis GRO-
TIUS, ad plureis concessit. Ergò,
de quibus Legibus Commentarium sin-
gularem vulgavit Lindenbrogius, vir

in omni historia literaturaque summus, studiosum Lectorem eò remittimus. Vnum adhuc à GROTIUS Tractatum habebamus, Omnium nominum appellativorum, ac verborum, aliorumque vocabulorum Gotthicorum, Vandalicorum, & Langobardicorum Syllabum, quæ in Procopio & Agathia leguntur. Eum subjecimus. Iornandem, Isidorum, Paulum Diaconum, quorum ipse dicto loco Prolegomenorum facit mentionem, quoniam ab eo habere nequivimus; Iornandem quidem è Bonaventuræ Vulcanii recognitione dedimus; B. Isidorum verò è bibliotheca Isaaci Vossii, magni Literatorum heroïs filii, comparavimus. Denique Pauli Diaconi Gesta Longobardica huic nostræ Editioni colophonem imponunt.

In-

*Index rerum & verborum adeo copio-
sus à nobis procuratus est, ut nihil in to-
to Opere contineatur, quod heic non sit
expressum. Tantum est, humanissime
Lector, quod te per nos scire necesse ju-
dicabamus. Vale.*

TABVLA CONTENTORVM

in hac Editione.

HVIGONIS GROTII *Prolegomena. Vbi Regum Gotthorum in Hispaniâ Ordo & Chronologia.* Pr. p. 47. Et *Elogia.* Pr. p. 71.

Vandalica & Gotthica Procopii, emendata plurimis locis. p. 1.
p. 139.

Excerpta ex arcanâ Procopii historiâ ad res Vandalicas & Gotthicas pertinentia: quæ prioris historia multis locis lucem adferunt: Hugone Grotio interprete. p. 519.

Ex Agathia Historiâ, à fine Procopii ad Gotthos pertinentia: eodem interprete. p. 529.

Nomina appellativa, & verba, Gotthica, Vandalica, Langobardica, quæ in hoc volumine reperiuntur: cum explicatione. p. 572.

Iornandes, episcopus Ravennas, de Getarum sive Gotthorum origine, & rebus gestis: ex recognitione Bonaventuræ Vulcanii. p. 607.

Beati Isidori, archiepiscopi Hispalensis, Gotthorum, Vandalorum, & Suevorum in Hispaniâ Chronicon: nunc demum alterâ parte auctius è bibliothecâ Isaaci Vossii. p. 705.

Pauli, Warnesfredi Langobardi filii, Diaconi Foro-Julienensis, de gestis Langobardorum libri VI; ad M. S. & vet. codd. fidem editi. p. 741.

Index rerum & verborum absolutissimus.

HUGONIS GROTII

PROLEGOMENA.

MAndata mihi Regia ad Regem legatione, quantum ob id debeam Reginæ nomini- que Suedico, satis intelligo: quomodo vero gratum me, ultra fidem ac diligen- tiam implendi munëris, ostendere possim, non æque video. Nam rebus illis postremis, quæ om- nium gloriosissimæ genti Suedicæ evenerunt, neque interfui ipse, neque exactam earum noticiam aliunde sum consecutus. Vt tamen etiam subscecivi temporis ratio iis, quibus omnia debeo, constaret; ea quæ de Suedicorum populorum nobilitate rebusque ante mul- ta gestis secula à fidis scriptoribus jam olim sunt pro- dita, cœpi congerere. Procopii autem Gotthica & Van- dalica cum latine ita exstarent, ut plurimæ paginæ o- missæ essent, & singulis prope paginis multa, sensus præterea aut codicum aut interpretis vitio immutatus plurimum, Græcam primum editionem, quam Hœ- schelio curante habemus, locis infinitis emendavi, par- tim ex conjectura probabili, partim auctoritate libro- rum è regis Galliæ bibliotheca; ingentes autem hiatus supplevi à Vaticanis codicibus. atque sic emaculatum, sanatum, fartumque Procopium verti latine. Hæc quo

a

pro-

proposito fecerim, & quas in eo spectaverim Suedorum utilitates, ut cognoscatur, venia mihi oranda est, quod ingredior sermonem mihi non insuavem, quem si ipsa tecum, Lector erudite, velut colloquendi voluntas producit longius, poteris eum intermissa lectione distinguere. Ingens illud terrarum spatium, quod immensæ magnitudinis dixit Xenophon Lampfacenus, indigenæ, ut Plinius nos docet, alterum terrarum orbem, illud inquam quod à Septentrione & ortu ambit Oceanus, ab Occasu & Austro mare quod Balticum dicimus, finisque ejus Botnicus, deinde amnes tum qui in finum Botnicum, tum qui in Russicum mare, quod album vulgo dicitur, exeunt, insulam esse veteres credere jam à Pythæ Massiliensis temporibus, qui trecentis ferme ante Christi adventum vixit annis. & sane quo minus insula sit, parvum intercedit inter eos, quos dixi amnes spatium ignotum exteris, non Pythæ tantum sed & Plinii Tacitique ac serioribus etiam temporibus. quanquam & si qui penitus rem novere, ab iis quoque insulæ nomen pro peninsula usurpatum non caret exemplo. par de Finningia sive Finnorum patria existimatio: quia & hanc terram idem illud mare Balticum, dictusque à gente Finnicus sinus, deinde magni Ladoga & Onega conjuncti per amnes, alique & hic amnes in Album illud mare se ejicientes exiguo minus includunt. Majoris illius quam insulam veteres, nos peninsulam dicimus, nomen apud veteres duplex exstat. alterum nomen varie scribitur; Plinio Scandinavia; Ptolomæo eumque secuto Marciano Heracleotæ Scandia, quomodo & Plinio uno in loco, sed exscribenti aliorum, puto Massiliensium, dicta; Iornandi Gottho Scandza, si manuscriptos sequimur. nam editi libri habent Scanzia. atque hanc postremam scripturam sequuntur Otto Hesingsis & ii libri qui Northmanorum acta describentes eos è

Scanzia deducunt, puta liber cui titulus gesta Northmannorum, Dudo, & Genealogia ducum Nortmannorum. Wilhelmus autem Gemmeticensis scriptor hic quoque rerum Normannicarum, Anglicarum vero Thomas Walsinghamus Scanzam insulam appellant: atque inde hic Gotthos, ille Danos venisse memorant. Sunt qui à Scania sive Sconia, olim Suedici, nunc per bella pacesque Danici juris terra, per errorem latius extensum nomen putent. ego quin vera sit Iornandis, cui ex popularibus suis id nosse promptius fuit, scriptura non dubito; atque inde emollitum Scandiæ nomen, pro quo Scantium scribunt additamenta ad Eduardum Confessorem. Originem nominis facile ex ipso Iornande colligas. quia omnes ejus terræ populi excisas rupes (ita enim habent Manuscripti, non exesas) pro castellis habebant, eaque ipsa munimenta Scantzen dixere. nam & quem egressi ex patria sua Gotthi primum insedere locum (ea autem est ni fallor Gotlandia, insula & ipsa Suedici olim juris) eum ab eadem immunitione Gothiscandzam dixerunt, ut aperte ex vetustissima fama memorat idem Iornandes. & hanc puto eam esse Insulam, quam Bremensis ait altissimis scopulis instar oppidi esse munitam. ex Scandia autem addito *au* vocabulo quod terram significat (ut ostendunt Morau, Batau, Nassau, Velau, aliaque infinita nomina) factum est Scandinaviæ vocabulum, ad modum nominis Bataviæ similiumque. quomodo & Austravia Plinio, id est Oosterau, terra Orientalis ea est quam nunc Estoniam dicimus, pronuntiatione ad Saxoniam propius accedente ut mox dicetur. nam eandem esse Austraviam Plinii, quæ nunc, ut dixi, Estonia, olim Estiorum terra, dubitare nos non patitur succinum (glesum ipsi olim vocabant) quod in Austravia legi dicit Plinius, apud Estios Tacitus & ipsi Estii in epistola

Austravia.

3

ad Theuderichum & in respondente epistola Theuderichus. Quod jam dixi diversa esse vocabula, diversasque terras Scaniam & Scanziam, ejus rei validum est argumentum, quod illam Gotthiæ veteris partem ab amænitate dictam Bremensis non Scanziam sed Scaniam vocat, ingentem autem illam peninsulam, quæ insula putabatur, eorundem aut propinquorum temporum vocarunt tum Normanni, tum Hispani, non Scaniam sed Scanziam. Hoc ergo Scanzia, Scandia, Scandinavia nomen est, quod Romani nobis & secutus Romanos Ptolemæus prodidere. Cæterum Græci veteres terram eandem dixerunt Baltiam. Ita enim scripsere Xenophon Lampfacenus & Metrodorus, Plinio memorati. Pytheas enim corrupte Basiliam extulerat. Dixere ita terram haud dubie à mari interiore quod Balticum Adamus Bremensis ante sex ferme sæcula dixit, eumque secuti Helmoldus, Saxo, alii. manetque etiam in usu populari id nomen in parte quæ Fioniam Zelandiamque interfluit. est autem id nomen non proprium sed commune. nam maris irruptionem eo significari norunt Frisii. Est & tertium huic terræ nomen apud Procopium Thule, sed ex errore quod eam veteribus Thulen esse ob remotissimum ab orbe Romano situm & pares ferme utrobique dierum noctiumque rationes crederet. Cæterum non Orcadum aliquam, nec eam quæ nobis Islandia, ab eo describi, testatur prædicata ei ingens supra alias omnes Insulæ magnitudo, tum vero quod præter populos alios ibi ponit Scythofinnos, quorum nomen & victus hodieque manet, & jam olim in ejusdem Scanzia descriptione memoratum est Iornandi, Paulo Warnefredi, Bremensi. Origine nominis non ambigua à Finnis unde orti, & à *scri-den* quod est celeriter grandibusque passibus ire, quod ipsis fuisse eximium notat idem Bremensis. scriptura

vocalium crebra inter se commutatione variat. Scythifinni in manuscriptis Procopii dicuntur. apud Iornandem, legendum Scretefennæ. hodie corruptum est in *tres Screfenna*. Scritefinnos scribit Bremensis. Privilegia data Ecclesiæ Hammaburgiensi, unde ad eos populos Euangelii notitio pervenit, Scredevindon & Scridevindan, regionem Scridivindiam; Saxo Skrikfinnos dicit, eaque hodie in ipsis locis obtinet pronuntiatio. Chorographicum vetus non editum distinguit Fenos in Serdefenos sive Scerdefenos, & Rercfenos. Scribendum fuit Scridfenos & Redefenos. id est Fenos sive Finnos, qui cursu, & illos qui rhedis sive trahis utuntur. Hæc sunt quæ dubitare nos non sinunt quam terram sub falso Thules nomine significaverit Procopius. Tacitus qui mare etiam Balticum sive Codanum, ut aliis appellari mox dicemus, sinum, ejusque partes omnes Oceani vocat nomine, in ipso Oceano, id est in magna illa, ut credebatur, insula, regna duo ponit continua. eorum populos vocat Suiones & Sitones. pro eo quod nunc Suiones legitur credo scriptum fuisse Sueones. quia ita hujus gentis nomen scribunt secuti, ut ex verbis ipsorum apparet, Tacitum, Eginhartus Caroli Magni gener & Cancellarius, Adamus Bremensis, Helmoldus, eodemque nomine appellant hanc gentem in actis suis Ludovicus rex Caroli Magni filius, & Gregorius IV. Episcopus Romanus, & Slavonum Chronici incertus scriptor, qui circa annum scripsit CIO C LXVIII. nec raro Saxo Danus: nec tamen multum refert, vocalium enim illarum facilis apud omnes populos permutatio: Sic Fenni Tacito, qui Finni aliis, Frisii aliis Fresi & Fresones. Iam vero quia frequens est Germanicis gentibus inter duas vocales literam T., quam alii ut D. pronuntiare malunt, interponere, eo factum ut apud Iornandem in Scanzia de-

scriptione legamus Suethans, quem ille populum vere describit ex equorum pelliumque copia. Mox apud eundem Iornandem apparent cum adjectione Suethidi, nempe quomodo qui Finni aliis, Bremensi sunt Finwridi & hi ipsi Suedi Anglis scriptoribus, ut Henrico Hutindoniensi, Rogero Hovedeno, Matthæo Westmonasteriensi in Historia anni. 1000 CCC VIII. Swathedi. at Venantius Fortunatus qui circa annum Christi. 100 LXXX. & deinceps floruit, eos vocavit, ni fallor, Suithonas, hoc carmine ad Hulferricum Francorum regem:

Quem Geta, Vasco, tremunt, Danus, Suitho, Saxo, Britannus.
Vulgo *Euthio* scribitur, unde fuerunt qui *Esthio* facerent, sed repugnat præter alias rationes, prior Dani syllaba quæ huic poëtæ longa ut alio versu apparet:

Saxones & Dani gens cito victa probat.

apud Saxonem vero Suetia hominesque Suetici: Bremensi terra ipsa modo Suedia, modo Sueonia est: in eo quod modo nominavi Slavorum Chronico, Suedia. nam quod hodie Sueciam scribi videmus ab errore aulae Romanæ fluxit, quæ primum Suetiæ nomen, ut cætera, ubi T post se I. aliamque præterea vocalem habet, sic extulit, deinde ut pronuntiabat ita etiam cæpit scribere, unde longius serpsit vitium, ut qui Sueones olim, deinde Suedi Suethive dicti fuerant, Sueci corruptissime dicerentur. quid mirum, cum non minori hallucinatione iidem ex Dania Daciam fecerint, sono nominis decepti in tantis locorum intervallis: sic Græci Dahas cum Dacis, Cimmericos cum Cimbris confudere. Elvvardus Suevos cum Suedis permiscet. Origo vocis non obscura. opposita enim inter se sunt Sueones sive Suethi, id est laboriosi, & Sittones, Sedentarii sive pigri. ex illa origine est Swidger laboris avidus, Swidirich labore pollens, vetera Germanorum

rum nomina in lexicis antiquis. ex hac vero Sito aut Sizo viri nomen, nec alia origo vocis sanguinisque ut arbitror Sidinis, quos ad Vistulam ponit Ptolemæus, imo & Sedonibus qui inter Bastarnas tum à Strabone tum à Ptolomæo censentur. Ergo ut capi dicere, antiquis temporibus tota illa Scanzia duobus regnis occupabatur Suedonum & Sittonum, quos discernebat mons Sevo, credo, à septem dictus eminentibus jugis: quomodo & Daciæ pars vulgo latine loquenti Transilvania, Germanis Sevenbergia, & in Alpibus est mons qui ab eodem numero Septimus dicitur: Vetustissimis quippe temporibus naturales fuere termini regnorum, quos postea bella, pactiones, affinitates mutarunt. Terra ipsa Sittonum Norwegia nunc dicitur, olimque sic dicta est, nam id Nerigon mollitis in Latinum literis extulit Plinius, scriptores is quoque multo vetustiores sequens: est autem lingua Germanica Nordwege nihil aliud quam Septentrionem versus. Apparet hinc supra omnium quas legimus Historiarum memoriam scandens Regnorum Suediæ Norwegiæque antiquitas, bene observata Germaniæ descriptori, cuius ego diligentiam & eruditionem sic laudo, ut audaciam tamen, spernentis sæpè sine ullo firmo satis argumento codicum auctoritatem, consensumque vetustatis, & acceptas ab ultimis sæculis famas, multaque fingentis ex inanibus valde conjecturis, nec probaverim unquam nec sim probaturus. quod semel mihi de illo, qui plurimis contradicendo necessitatem nobis ut ipsi contradiceremus imposuit, præfandum censeui, gratiam cæteroqui ei pro labore, ubi neque studiis neque invidia abreptus fuit, liberaliter paratus reddere. Quod initium his regnis fuerit cum non appareat, haud temere & indigenis & vicinis creditum est, quo primum tempore post magnum diluvium ex Asiâ homines

*Cluv.
notat*

in Europam se infundere homines cæperunt, has regiones inter primas ab iis infestas & regna ibi, quod antiquissimum imperii genus haud falso dictum est, constituta. nam ex Armenia Syriaque, ubi primos post diluvium mortales vixisse profanis etiam testimoniis constat, profecti Scythæ trans eas quas nunc Sarmatarum dicimus terras in Germaniæ Septentrionalia venire; Scytharum gentem antiquissimam semper habitam ait ex Trogo Pompeio Iustinus, neque miranda nimis illa nondum munitis usquam urbibus tanta progressio, cum ex iisdem locis per eadem prope vestigia Hunni tot post sæculis in Germaniam pervenerint. Scythicam vero linguam matricem esse Germanicæ, cujus pars Suedica ac Norvvagica, multa sunt quæ credi jubeant: primum ipsum Scytharum nomen, sagittarios significans, quo illi armorum genere cæteris præstabant. deinde Mæotis palus à Scythis qui accolluere, dicta Temerinda, id est maris finis: & Caucasus mons dictus ipsis à candore Graucasus, Plinio teste, nequis hæc nos de ingenio comminisci putet. his addere possim centena alia: quot Persicæ linguæ nomina cum Germanis communia. ac, ne fortuitum id videatur, cognationis, membrorum humani corporis, numerorum, quæ alia in usu quotidiano mutari minime solent, cujus concordia causa non alia adferri potest probabilis, quam quod eadem Scythæ ortis à se Parthis, qui diu Persidem tenuerunt, eadem Germanis tradidere. Brigitta prædicatæ sanctitatis è Suedico sanguine fæmina veteri famæ consentiens utrumque prodidit, & post magnum diluvium venisse ab oriente in Suetiam homines, & regnum ibi constituisse nativis limitibus mare usque. posterius hoc quod dico, & per se probabile est, & historiarum Suedicarum omnium, tum, si externus potior, Alberti Crantzii, virique clari nominis Iohannis

nis Pontani testimoniis non uno in loco comprobatur. Post Taciti tempora alios quoque populos in illam latissime patentem Scanziam penetrasse, partem eorum & suos habuisse regulos Procopio testanti non dissentio. in iis fuisse Herulos Rugiosque, cum præter Procopium affirmet & Iornandes, ne id quidem refragor. Sed cæteros eorum longa ætas aut subegit aut miscuit. Dani plurimum Suedis dedere negotii, ita ut partem Scanzix, eam quæ mari Baltico proxima est, nunc quoque retineant. Ingressi autem hi sunt Scanziam non multo ante Iustiniani tempora. quod ex Iornande colligere est, qui pulsos eorum vi Herulos iis sedibus, quas in Scanzia tenebant nos edocet; neque tamen multum tunc eos Scanzix tenuisse inde colligas quod circa eadem tempora scribens Procopius in Scanzix gentibus Danorum non meminit, sed eos cis mare Balticum ponit Varnis conterminos, Scanzix autem quam Thulen ipse vocat, proximos. Sunt autem hi duo omnium qui Danos nominarunt vetustissimi. nam Venantius Fortunatus qui & ipse Danos nominat sub Iustino minore floruit, ac proinde Procopio fuit posterior, ei autem coævus fuit Gregorius Turonensis, apud quem itidem Danorum mentio, sed in historia temporum (nihil enim dissimulabo) Iustiniani sive Procopii tempora nonnihil antecedentium, pertinet & ad antiquitatem & ad gloriam Suedorum, quod ipsi illi Dani Suedorum sunt posterius, è regno egressi Suedix, ut Ericus Danorum rex, minime suspectus, inter gentes adeo æmulas auctor, ante hos annos ducentos memoriæ prodidit, multoque ante eum Historiarum scriptor Danus magnæque apud Danos auctoritatis Saxo; neque vero is primus, quanquam viri talis vel unius testimonium tale fidem meretur. Sed tot ante sæculis idem scripserat nominatus jam mihi & nominandus sæpe Iornandes:

scripserat idem coævus Wilhelmo primo Anglorum regi Wilhelmus Gemmaticensis Monachus his verbis. *Originem à Gotthis noscuntur ducere Dani.* Et scriptor Chorographici non editi: *Quam & Iordanes sapientissimus Chosmographus Scanzan appellat: ex qua insula pariterque gentes occidentales egressæ sunt.* Nam Gothos & Danos, imo simul Gepidas ex ea antiquitus exiisse legimus.

a Iordanes ille idem est qui aliis Iornandes dicitur, & in multis Manuscriptis Iordanes scribitur. Ad scriptorum testimonia rerum documenta accedunt; nam qui nunc Iuttæ vocantur, Gioti sunt mediæ ætatis scriptoribus ut Elvardo Angli, à Gotthis deducta ut origine sic & voce. nam posterioribus Danis id est usitatum G litteram in I consonam inflectere, unde & illam Scanzia Gothicam Iytlant ipsi vocant, & partes ejus Ooster-Iytlant Wester-Iytlant: & amnis in Iuttia est Gudden Aa: id est Gotthorum flumen, qui ex Iuttia in Angliam venire in Annalibus Anglicanis Petroburgensibus Geatuni dicuntur, & alibi Iotuni. In legibus autem Edvardi Confessoris: *Guti similiter cum veniunt suscipi debent & protegi in isto regno Britannia sicut conjurati fratres.* quod ibidem jam olim ab Ina constitutum dicitur. in eadem Iuttia pars ultima Vendela Saxoni, Windila aliis, nunc Wendsuffel, Vandalis se inessam probat; unde & mare affitum Vendelæ mare dixit Bremensis, sic & à Finnis insula Danorum Finnia, vulgo paulum corrupto vocabulo Fionia, cujus habitatores Finos vocat Bremensis. Hæ gentes tres, Suedi, Norvvagii, Dani, Scanzia inter se, sed inæqualiter, divisa (nam partem & optimam & maximam Suedi tenent) sunt illæ quæ in commune Nortmanni appellati sunt à cæteris Europæ populis qui eos maximo suo malo didicere. Eginhartus Caroli Magni ut modo dixi gener, sic ait: *Sinus quidam ab Oceano Orientem versus porrigitur, longitudinis quidem incom-*

pertæ

perta, latitudinis vero quæ nusquam centum millia passuum excedat, cum in multis locis contractior inveniatur. hunc multæ circumfident nationes: Dani siquidem & Sueones, quos Nortmannos vocamus, Septentrionale littus & omnes in eo insulas tenent, at littus Australe Sclavi & Aisti & aliæ diversæ incolunt nationes. Hic vir ille, doctus sane, *Chuvini.* sed mire confidens, quem & modo indicavi, conjunctione addita legere nos pro Imperiâ jubet & quos Nortmannos vocamus, nimirum ut soli sub eo nomine Norrvagii intelligantur. dicam illi quod in bello dici solet, non semper tuta temeritas. Norrvagii, aut si id mavis, Nortmanni à Suedis ita dicti sunt, quod Suedorum maxima ac potissima portione sint Septentrionaliores. At longius sitis Europæ populis omnes qui Scanziam incolunt bono jure dicti septentrionales, id est Germanico sermone Nortmanni sive Nortlendi, quomodo & Noricæ Alpes Noricique populi ab iis qui ad Adriam colunt nomen ex situ acceperere ipsis pronuntiatum Nordrijck: sic Oostrijck, quod latini Austriam aut Austraciam scribunt, id est regnum Orientale dictum Galliæ populis Mediomatricum regnum, Germanis vero sic appellata Pannonia. parique modo Æstii dicti à Sueonibus qui ipsis ad ortum sunt, Saxone interprete. nam Orientis vocabulum erant qui Æst pronuntiarent, unde Saxonibus Æstfexia, alii plenius Oost eloquebantur; unde Pytheas apud Strabonem hos dicit Ostiæos, Ostiones, Stephanus: eadem terra Austravia Plinio: ut Austrogotthi Vopisco, qui vulgo Oostrogotthi, & Langobardorum regni pars Austria eadem origine & ne id quod de Normannorum vocabulo dixi, ut ille vir cæteroqui diligens solet, meo arbitratu videar velle extorquere, testimonium denuntio ipsi primum Eginhardo qui alio in loco. *Nortmanni*, ait, *qui Dani vocantur* generalem appellationem addita specialio-

cialiore restringens, cum tamen eo tempore, quod notandum, non tantum regna diversa essent, sed & alios reges haberent Norrvagia ac Dania. Post eum Adamo Bremensi, qui ducentis annis posterior, postquam ipsa Eginharti verba, ita ut nos ea produximus suo inseruisset libro, interpretamenti vice addit: *Dani vero & Sueones ceterique trans Daniam populi ab historicis Francorum omnes Nortmanni vocantur.* & in libro Historiæ Ecclesiasticæ, quippe Sueones & Gotthi, vel si ita melius dicuntur Nortmanni. Vno sæculo serior Helmoldus, qui & ipse Eginhartum lectum sibi ostendit, paribus verbis: *Dani siquidem ac Sueones, quos Nortmannos vocamus, Septentrionale littus & omnes in eo obtinent insulas:* deinde verba ille Bremensis repetens. *Dani & qui trans Daniam sunt populi ab historicis Francorum Nortmanni vocantur:* idem alibi: *perro Nortmannorum exercitus collectus fuit de fortissimis Danorum, Sueonum, Norveorum.* & Huntidoniensis alique post eum Angli, nominantes eos populos à quibus Anglia per ccxxx. annos sæpissime incurfata est, Gotthos in iis ponunt & Svvedos. Vandalos addit Gervasius Tileburiensis & ab eorum castris dictam Vandelbiriam non procul Cantabrigia. sic liber vetus qui inscribitur gesta Nortmannorum: *Nortmanni procedentes de Scanzia insula quæ Northvvegia dicitur in qua habitant Gotthi:* ubi videmus Francis totam Scanziam dictam Nortvvegiam. alter liber qui inscribitur Ambaziensium gesta: *Tempore Caroli Calvi Francorum regis Dani Suevi quos Theotissi lingua sua Norman id est Aquilonares homines vocant:* ubi legendum haud dubie *Dani & Suedi:* Albertus Abbas stadensis qui circa annum cIoccl. scripsit: *Dani & ceteri qui trans Daniam sunt populi omnes Nortmanni vocantur.* stet ergo inconcussum quæcunque apud historiarum scriptores de Nortmannorum rebus legimus, ea ad Suedos eximio quodam jure pertinere.

nam

nam Northmannorum pars ut maxima ita potentissima Suedi. non viris tantum armisque sed & classe & opibus eos valuisse jam Taciti tempore, ex ipso discimus. & Saxo Suedorum regem nominat, cui bis mille quingentæ naves fuerint. Latissimum Sueoniæ regnum, longissimis terrarum spatiis regnare Sueones, ait Bremenſis: additque: *Sueonia ergo regio est fertilissima, ager frugibus & melle optimus, extra quod pecorum fetu omnibus antefertur: opportunitas fluminum Sylvarumque magna: ubique peregrinis mercibus omnis regio plena: nullius itaque egere dicas Sueonas opibus, excepta quam nos diligimus sive potius adoramus superbiâ. mox: populi Sueonum multi sunt, viribus & armis egregii, præterea tam in equis quam in navibus juxta optimi bellatores. unde etiam sua potentia ceteras Aquilonis gentes confringere videntur. Reges habent ex genere antiquo.* Estque magnitudinis Suedorum invictum hoc argumentum, quod ut Norrvagia sic & Æstonia à Suedis ex situ ad Suediam comparato nomina sua accepere. A domestica antiquitate ac magnitudine antequam ad res externas me transferam, iterum ad certamen me vocat intrepidus ille omnium quæ ipsi collibita sunt asseverator, & sub antiquæ Germaniæ titulo novator maximus, ut qui Gotthos, Vandalos, Langobardos, contra manifestum consensum indigenarum externorumque, contra validiora etiam rerum quam hominum testimonia, neget in Scanzia fuisse. Hæc somnia (neque enim video quo illis justiore vocabulo appellem) ut difflem partite procedam, initiumque à Gotthis multas ob causas nobilissimis faciam. Sunt quod notum omnibus in Scanzia sub Suedico regno Gotthi, distincti in celebrata historiis nomina Ostrogothos & Westrogothos, quos corrupte latini Visigothos dicunt. nec situ tantum cohærent sed & lingua vetere, legibus, & postquam Christiana religio invaluit episcopali audientia.

non

Gotthi,
unde
Sich.
 non obscura origo nominis, ita enim dicti sunt ab ad-
 venis ob summam in hospites lenitatem. quæ laus in
 ipsis eximia fuit etiam ante Christianismi tempora, quæ
 à Bremensi, Saxone, Crantzio, consensu traditur. Bo-
 ni Germanis sunt *goten* aut *guten*, nam vocalis aut
 diphthongus potius, quæ secundum in ea voce locum
 obtinet, mixtum habet ex quarta & quinta vocali so-
 num. itaque promiscue vel per hanc vel per illam expri-
 mitur: ejusque rei vel maximum indicium est, quod
 Dani Deum sic pronuntiant ut Germani bonum, bonum
 vero ut Germani Deum, in eadem, si ipsam originem
 spectemus, voce, & sonum & significatum, ob affinita-
 tem inter se, commutantes. eadem soni ambiguitas fe-
 cit ut quæ Gotlandia insula est aliis, Danis dicatur *Gut-*
lant & Gotthi *Gudske*. jam vero t. litera aut simplex
 aut duplicata, tenuis aut aspirata, aut ut mox dicemus
 in d. mutata, pro varietate pronuntiantium ponitur.
 Boni ergo hi dicti sunt Germanico sermone, sicut con-
 tra alii populi inhumani in hospites dicti Quadi, Wit-
 ti, Thaifali. Iam vero ne quis suspicetur recens & ab
 historiis depromptum esse hoc nomen, scandendo per
 temporum gradus ostendam semper eos fuisse in Scan-
 zia, semper ita dictos. Primum argumentum dabunt
 acta publica legum, Iudiciorum, rationum, ubi nomen
 hoc sive Germanica sive Latina lingua semper idem in-
 venit. Historias ut advocem, omittam plurimas à
 Suedis scriptas ne indigenarum videar niti testimonio.
 Externa producturus à proximis nostra ætate incipiam.
 Ante hos annos prope nonaginta Moscoviæ historiam
 scripsit Sigismundus liber Baro in Herberstein, qui de
 Suetia sic loquitur: *multas & varias nationes complectitur,*
inter quas virtute bellica celebres Gotthi, qui in Ostrogothos
id est orientales & VVestrogothos id est occidentales Gothos, pro
regionum, quas incolunt, situ divisi, indeque progressi, toti or-
bi,

bi, ut plerique scriptores memoria prodidere, terrori fuerunt. Is qui Chronica Slavica ab anno CIO CLXVIII ad annum CIO CCCC LXXVII est persecutus Regem ait Gothorum qui jam Suedi sunt. is qui eum præcesserat item Chronicorum Sclavicornum scriptor *Sclavia à Gothis & Danis mari sejungitur.* Danus est Saxo, &, ut Danus, Suedis minime favens, scripsit ante annos quadringentos. apud eum non semel sed infinitis in locis, Gothos terramque ab illis Gothiam, ibidem positos ubi & nunc cognoscuntur, reperias. Hoc antiquior Helmolus, is in Sclavorum historia sic loquitur: *est autem Byrca oppidum Gothorum celeberrimum in medio Suedia positum.* hunc antecessit Adamus Bremensis qui à Sconia in Gothiam per profundos saltus montesque asperissimos agi iter dixit. deinde: *ex ipsis populis Suedia proximi ad nos habitant Gothi qui occidentales dicuntur: alii sunt Orientales. verum VVestergothia confinis est provinciae Danorum quæ Sconia dicitur, à qua ferunt diebus septem perveniri usque ad civitatem Gothorum magnam Scarane.* deinde Ostrogothia protenditur juxta mare quod Balthicum dicitur usque ad Byrkam. primus Gothorum episcopus Thurgot fuit. & quæ sequuntur plurima id quod dixi firman- tia. idem Ezechielis de Magog locum putat non ad eos Gotthos qui Romam ceperunt, sed ad eos qui in Sueconia florebant pertinere, & cum Helmolus Byrkam ait oppidum Gotthorum in medio Sueconia pos- tum. pari modo scriptores Angli, quos modo nomi- navi, Westmonasteriensis qui circa annum vixit CIO CCC LXXVII, Hovedenus qui circa annum CIO CC, Huntisdoniensis qui circa annum CIO C LVIII. Got- thos conjungunt cum Danis, Norvegiensibus ac Sua- thedis. Meminit Gotthorum regis iisdem in locis Gui- lielmus Neibrigensis qui paulo ante annum floruit CIO CC. Adnothus quoque Anglus, sed qui in Dania habi-

habitavit per annos quatuor & viginti, in vita regis Cānuti, cum Suedis conjungit Gotthos: & is quem dixi scriptor Slavorum Chronici in historia anni 15 ccccxxxvi. Bircam Gotthorum oppidum nominat. Gotthos ex Scanzes insula ortos dicit & ille quem modo designavi Chorographici non editi scriptor. ad Iornandem venio. is inter eos qui antiquitus Scanziam habitarunt ponit Gautigoth. id nihil aliud est quam duplicata boni voce *Gutgut* id est valde bonus; & manet nunc quoque appellatio eadem terræ, qua populum Iornandes notavit. nam Gutigutland indigenarum carminibus dicitur. apud Procopium in Scanzia descriptione, quam ipse per errorem, ut diximus, Thulen vocat, legendumne sit οἱ ταῦτοι, ut eum sonum exprefferit, quo ii, qui Romanis Gotthi, in sua sede vocabantur, an vero ut alii habent codices οἱ γ' αὐτοί, cogitandum eruditioribus relinquo. Ponit Iornandes in Scanzia & Ostrogotthos dato à terræ situ nomine quod in hunc manet diem, & ad alias terras vincendo transiit ut mox dicemus: mox Gotthos è Scanzia profectos pro certo compertoque affirmat. Fuit autem & ortus ipse à Gotthis, & secutus Gotthorum prisca carmina antiquissimum ut Tacitus ait Annalium genus. Ablabium præterea Romanum, diligentissimum rerum Gotthicarum scriptorem iis consentientem reperit, quæ cuncta apud ipsum legas. Gotthos Procopius modo Scythas origine, modo Sauromatas esse dicit, quo utroque vocabulo mos Græcis etiam ea quæ Germaniæ sunt Septentrionalia appellare. quod & ipse nos Procopius docet Gotthicorum quarto, & multo ante Strabo notavit libro primo, atque undecimo. cui Plinius se adjungens *Scytharum*, inquit, *nomen usquequaque transiit in Sarmatas atque Germanos*. Itaque, ut ex eodem discimus Plinio, Xenophon Lampfacenus Baltiam insulam id est

Scan-

Scandiam Scythiæ littoribus prætendit, & mare Balticum Scythicum etiam multis scriptorum dicitur, & Dexippus librum illum de rebus Gotthorum, cujus testimonio Iornandes non raro utitur, inscripserat τὰ Σκυθικά, ut Photius nos docet. & Eunapius Scythas vocat, quos Gotthos fuisse Ammianus nos docet in Procopii Cilicis rebus qui Iuliani propinquus fuit. Sic & Walamirem Priscus, qui Gotthorum rex fuit, Scytharum vocat regem, & Gaiam Gotthum Theodoretus Scytham, & Suidas fæderatorum nomine appellatos ait τὰς ἑσπερίωνος τῆς Σκυθῶν, quos Gotthos fuisse ex Procopio aliisque historiis apparet. Non mirum ergo si cum à Magoge Scythas deducat Iosephus, Magogis populum Gotthos interpretetur Ambrosius. Anastasius Sinaita: Σκυθίαν ἣ εἰώθασι καλεῖν οἱ παλαιοὶ τὸ κλίμα ἅπαν βόρειον· ἐνθα εἰσιν οἱ Γότθοι καὶ Δάσεις. Iam vero Ptolemæus, & qui eum sequitur Martianus Heracleota in Scandiarum maxima, quam & proprie Scandiam ajunt vocari, & quidem ad meridiem, ubi & nunc reperiuntur, ponunt Gutas, quod nomen si quis à Gotthis differre putat valde fallitur. est enim idem nomen, ob vocali, ambiguum, ut dixi, sonum commutata. quare qui Gothones Tacito, Straboni sunt Gutones, Gythones Ptolomæo, Guttones Pythæ & Saxoni, eadem alibi Gotthia, alibi Gudlandia, populi eidem Saxoni Gotthi, Guttones, Guttonici. nam terminationem quod attinet eam Græci Latinique suo quisque arbitrio finxere libere. neque ea nativæ vocis ullam partem facit. adde jam quod in Hispania ubi penes Gotthorum posteros regnum & nobilitatis honos fuere tot per sæcula, manetque in hunc diem, perpetuo creditum majores eorum è Scanzia venisse, Rodericus Toletanus & qui eum secuti sunt scriptores nos docent. neque magis de ea re dubitatum unquam à Germanis,

quorum nobilissimus Otto Frisingensis, illos Imperii Romani vastatores Gotthos ex Scanzia diducit. neque ab Italis. nam & Marinus Episcopi Romani legatus, cum circa annum CIO CCCC LXVII. in Suediam venisset, abstulit inde libros quos dicebantur Gotthi olim circa annum ccc LXXVIII. cum Romam & vicina raptarent, abstulisse, quæ historia in incerti scriptoris Chronico Slavico legitur. Quin & apud Moscovitas, Suedorum vicinos, eandem famam ab antiquo fuisse traditam, docet nos Herbesteinus. His totque atque tantis argumentis unum opponit Germaniæ descriptor, levissimum sane: nempe quod Tacitus, & hi quos jam dixi, Gotthones citra mare Balticum inter Albim & Vistulam ponant. Quod Gotthones eosdem ait esse & Gotthos non impugno, cum norim on terminationem esse veterem apud Germanos pluralis numeri significativam, quam Græci Latinique ut visum ipsis modo ponunt, modo omittunt. itaque iidem sunt Franci & Francones, Vasci & Vascones, Frisii & Frisones, Suedi & Sueones, Ostiæi & Ostiones, qui & Æstii & Æstones, Lugii qui Lugiones; Burgundi qui Burgundiones; Bigerri Plinio, qui Bigerriones Cæsari; qui Plinio Origevi, Melæ Origeviones, multaque alia ad eam formam. Sed quæ hæc tandem argumentandi licentia est? sunt extra Scanziam Gotthi; ergo in Scanzia non sunt. Imo sicut alii Gotthi qui amplissima constituerunt regna nomen è Scanzia delatum retinere, ita & isti relictæ iis in locis multo ante Taciti tempora, cum primum ad Mæotim paludem transirent. nam per eas ipsas terras ubi Gothones ponit Tacitus eos tum transiisse Iornandes aperte testatur. non ergo magis mirum ibi vicinis in locis qui resederunt Gotthos vocari, quam quod idem nomen illi habuere qui ad Mæotim manserunt, ut præter Iornandem, cui auctor Ablabius, etiam Stephanus

phanus nos docet, nec minus Procopius libro Gotthi-
 corum quarto, item de ædificiis Iustiniani parte ter-
 tia; ubi & notam illam propriam Gotthorum quod om-
 nium hominum in hospites essent benignissimi, quam
 laudem Suedis omnibus tribuit Bremenſis, non tacuit.
 Huc referendum illud Iſidori Originum xvi. 4. *Posthanc*
Dacia, ubi & Gothia. Et Synodo Nicænæ secundæ subscri-
 psit Theophilus, Gotthiæ episcopus in provincia Da-
 cia. Et archiepiscopatus Gotthiæ memoratur Balsamo-
 ni. Et, quod mireris, sunt nunc quoque ad eandem
 Mæotim iidem Gotthi, & ut mores linguamque sic &
 nomen per tot sæcula retinent. quanquam enim Busbe-
 quius, qui in locis illis non fuit, dubitat Gotthi sint an
 Saxones, certos nos facit is qui in illis vixit regionibus
 Iosaphat Barbarus nobilis Venetus & Gotthos ipsos à
 semet dici, & terram vocari Gotthiam. Is Capitaneatus
 Gotthiæ dicitur in publicis monumentis tabularii Ge-
 nuensis, teste Petro Baptista Burgo. Eorundem Got-
 thorum illustris jam ante octo sæcula mentio est apud
 Walafridum Strabonem hominem, ut ipse de se loqui-
 tur Theotiscum, qui post Ludovici Pii Imperium scri-
 psit de Ecclesiasticis rebus, cujus hæc sunt verba. *Si*
autem queritur qua occasione ad nos, vestigia hæc Græcitat
advenerint, dicendum est barbaros in Romana Republica mi-
litasse, & multos prædicatorum Græcæ & Latine locutionis
peritos, inter has bestias cum erroribus pugnatu
ros venisse: & eis pro causis multa nostros quæ prius non noverant utilia
didicisse, præcipueque à Gotthis, qui & Guttoni cum eo
tempore, quo ad fidem Christi, licet non recto itinere perdu-
cti sunt, in Græcorum Provinciis commorantes, nostrum id
est Theotiscum sermonem habuerint, & (ut historiæ testan-
tur) postmodum studiosi illius gentis divinos libros in suæ lo-
cutionis proprietatem transtulerint quorum adhuc monumen-
ta apud nonnullos habentur, & fidelium patrum, & rela-

tionem didicimus, apud quasdam Scytharum gentes, maxime Tomitanos, eadem locutione divina hactenus celebrari officia. hæ autem permixtiones & translationes verborum in omnibus linguis tam multiplices sunt ut propria singularum iam sint prope plura, quam cum aliis communia vel ab aliis translata. Pari ergo modo qui post primum è Scanzia exitum inter Albim, qui ab his Gotthis, ut Bremensis observat, dictus fuit Gotthelba, & Vistulam confedere, servarunt sibi patrium Gotthorum sive Gotthonum nomen. ac propterea Bremensis & in Scanzia Gotthos ponit, & præterea inter Albim Vistulamque. Sic & qui digressis in Pannoniam Gotthorum plerisque in Mæsia resederunt, Gotthi minores dicti sunt, ut mox dicturi sumus. Quod si quis diligenter ea quæ Iornandi dicta consideret, inveniet primum illum è Scanzia egressum non Taciti tantum sed & Pythæ temporibus multo antiquiorem. Ab eadem bonitate dictos & Gotthinos arbitror sed Gallica pronuntiatione; nam hos non è nostro Septentrione sed è Gallia esse Tacitus nos docet. Gallica autem lingua, sicut vetustissima origine cum Germanica cohærebat, ita pronuntiatione distabat. Cæterum ad Gotthos Scanzix ut redeam, cum ii olim ad mare Balticum usque se extenderint, (nam ad eos regnumque Suedix antiquitus, quod & ante attigimus, pertinuit Halandia, Sconia Blekingiaque & quæ præjacent ei littori insulæ,) nomen proprium mari ab antiquo credibile est non aliud fuisse quam Godanbelt. nam *Belt* commune esse sinuum nomen jam ante diximus. nec aliam vocem indicari cum Codanum sinum dicunt tum Plinius tum Mela plane persuadeo, gnarus G-litteram multis Germanorum ut K pronuntiatam: unde Kod pro Deo ac pro bono in vocabulario Allemannico Goldasti sæpe. & manet nunc etiam mos illas litteras mutandi inter se, ut & t. cum d. ac d. cum

cum t. apud multos Germaniæ populos: & posterio-
rem hanc mutationem quod attinet ejus apertum no-
bis testimonium præbent Hispani è Gotthis orti qui
suos majores Godos vocant. quos secuti Iudæi, qui in
Hispania vixere, ut Abraham Salmanticensis scribunt.
הגודים *an* vero non minus quam *on* vetuserat apud Ger-
manicas gentes pluralis terminatio, quæ nunc ferme
per *en* effertur mollius. ad eum modum formata vox
Scridevindan, pro quo alii scribunt Schredevendon ut
ante diximus. ab eadem origine Codanovia, sic enim ha-
bent manuscripti Melæ codices, id est *Codan-au* Gottho-
rum terra quam non aliam esse quam quæ nunc eodem
sensu Gothlandia dicitur, Iornandi verò ni fallor Göt-
tenscandza diu olim à Gotthis infesta, quo minus credam
nihil causæ video. Sic enim & ex voce *Morau* facta est
idem significans vox linguæ recentioris *Merenlant*. certe
id quanto credibilius, quam quod ille ait *Theut* & *Dan*
eandem esse vocem paulatim scilicet immutatam, eaque
veteres Germanos significasse Deum rerum opificem.
quid est quidvis ex quovis facere si hoc non est? quid
simile habent *Theut* & *Dan*? veteres Germani Deum cœli
non alio nomine quam *Thorn* vocarunt, quod est tonans
etiam nunc *Danis*, *Taranim* dixit Lucanus. at postquam
certior illis lux affulsit, Deum boni dixere nomine, id est
God. *Teuto*, sive *Tuisto*, sive *Teutates*, non Dei, sed ho-
minis unde *Teutisci* orti sunt vocabulum est, quem alia
pronuntiatione *Ditem* Cæsar extulit, cum hoc *Theuth*
ille sive Ægyptius sive Phœnix (nam Phænices eum sibi
vindican- *Taanti* nomine ut ex Sanchuniatone Philo
Byblius tradidit) literarum repertor, nihil commune
habet præter partem soni: & *Dan* Græcorum quibus-
dam Iuppiter cum *Dano* Danicæ gentis principe nihil
habet quo jungatur, præter solam vocis similitudi-
nem, quæ in significationibus diversissimis apud alias

aliasque gentes non potest non sæpe exsistere. Alius ab hoc est Wodan, à *Woden* quod est ferocire, creditus Germanis veteribus præsidere paci ac bellis Deus, quem ob duplicem potestatem, Latinorum alii Mercurium, alii Martem dicere maluerunt. Idem est qui omiſſa litera durior Othinus aliis ſcribitur. Hæc autem ad Deum referre mundi opificem is ſolus poteſt, qui & antiquiſſima gentium ſuperſtitioſarum numina, Solem Lunam & tertium, ſive ignem, ſive terram, mirabili commento ad ſummam trinitatem retulit, quaſi ejus Myſterii cognitio, quam Evangelio debemus, jam à tot ſæculis, & quidem apud omnes populos fuiſſet. nam quod Aſchenazem facit Teutiſci ſive Germanici generis principem, error quidem eſt, ſed Iudæis imputandus, qui in Chaldæo Paraphraſte pro Carmania Germaniam accepere. Facile autem videbunt qui judicio uti volent, Moſem in antiquiſſimorum populorum recensio-
ne non longe admodum ab Armenia Syriaque abiſſe quibus ex locis primum propagatum eſt genus humanum in eos quos ipſe nominavit traduces; unde porro procedente tempore nonnulli in ulteriora, urgente fame, ſeditio-
nibus, bellis protruſi ſunt: ſicut ex Scythia per Sarmatiam in Scanziam ventum diximus, è qua Scanzia deinde Germani cæteri ortum habuere. nam Germanos omnes ejuſdem ab antiquo eſſe originis eadem inter ſe & cum Scanziae populis lingua, quantumvis temporibus ac locis nonnihil variata, demonſtrat. Hanc vetuſtiſſimam linguæ communionem inter Scanziae cæteræque Germaniæ populos obſervavit jam pridem Rodericus Toletanus, præbentque ei teſtimonium propria ac communia nomina, quæ in legibus hiſtoriisque rerum Gotthicarum & Wandalarum & Langobardicarum reperiuntur, ut facile ei apparebit qui indices eorum, quos nos fecimus, legerit. Sed cum ſatis jam mihi
apud

apud homines non præfractos Scanzix afferuisse Gothos videor, superest ut de Wandalis & Langobardis idem faciam. De Wandalis quid est quod quisquam hoc tempore adferre se putet posse exploratius, quam mille abhinc annis Procopius attulit, qui in Africa, cum Wandalis sæpissime est collocutus, præterea Gilimerem Wandalorum regem, proceresque Wandalos Constantinopolim perductos quotidiana familiaritate cognovit? credibile est hominem, adeo omnia antiqua percunctandi cupidum, id vel non præcipue quæsisse, unde essent illi Hispaniæ Africæque inesseores Wandali, aut Gilimerem & alios ejus gentis primores ex fama antiqua carminibusque perpetua memoria proditis nihil habuisse certi quod responderent? is autem Procopius Wandalicorum primo Wandalos non minus quam Ostrogothos, quam Westrogothos, quam Gepidas, populos esse dicit Gotthicos, nominibus distinctos, origine ac moribus congruentes; linguam præterea ipsis esse Gotthicam, neque se dubitare quin olim una gens fuerint, ac ne temere id dixisse putetur, Gotthi-
 rum quarto rursus Gotthicis populis Wandalos accenset: eosque pariter cum Gotthis è patria sede ad Mæotidem paludem venisse memorat. accedat Iornandes, qui ubi Scanzix recenset populos, ponit & Vinovilothe, quæ vox Winolorum possessionem significat. *Ot enim* possessio est etiam priscis Saxonibus, unde *feot* sive *feodum* fiduciaria fructuum possessio. ii autem qui Græcis Vandili, aliis Vandalii, Vandali, Wandali, Tabulæ veteri Vanduli, Paulo Warnefredi sunt Winili, Adamo Bremenfi Vinuli, aliis Winuli mutatis vocalibus, ac D litera aut addita aut extrita, quod crebrum Germanis & ante monuimus. Procopio & Iornandi testem de Wandalorum origine mox addam Paulum Warnefredi ubi ad Langobardos pervenero. Non ignoravit ple-

raque hæc vir ille lectionis plurimæ, sed ingenio fisus, ut alibi sæpe, cedere his noluit. Quid igitur ipsum in hac re, ut ante de Gotthis à vetustissima opinione depulit? Lubido quædam. quid tamen obtendat videamus. Sub Vindelicis Plinius in Germania comprehendit Burgundiones, Varrinos, Carinos, Guttones. ubi est Vindelici in codicibus vult legi Vindeli. facile largior unam eandemque eam esse vocem terminatione, quæ libera externis, diversam non invitum agnosco. at quid id causæ meæ nocet, cum Wandalos jam olim, & ut credo inter primos (nam eo me inducit Iornandes) in Germaniam pervenisse, ibique nonnullos reliquisse sui sanguinis & nominis populos, ut & Gotthi fecere, non negem? Et hoc quidem ad discutiendum quod obijcitur satis est. cæterum ut dicam quod sentio rebusque per antiquitatem obscuris lucis, quantum potero, adferam, non credo aut Wandalos aut Suedos gentis esse nomen, sed sicut Iazyges quidam dicti sunt metanastæ, & Latinis Sarmatæ vagi, sic & Germanorum quosdam arbitror non à se ipsis, sed ab iis qui primi eorum vim sensere, quomodo à Tungris orta Germanorum appellatio, dictos modo Suevos, modo Wandalos. Cur autem alii hoc, alii illo nomine, id censeo fortuitum, prout visum est populis quos attingerant. nam voce & hac & illa eos significari qui non certis se tenent sedibus, sed nunc huc nunc illuc ambulant, novere omnes qui Germanicum sermonem. Suevorum nomen certe tam late patuit ut paris instituti potius quam ortus significationem habere videatur. ideoque & Catti quos à Suevis distinguunt alii, Suevi sunt Cæsari. Idem sensus in Wandalorum nomine, quo factum ut Wisigothi, qui Narbonensem Galliam tamdiu tenuere Aimonio sint Wandali. idem in Rhætis Vindelicis; idem in Gallis, quos Walones Germani pro-

pronuntiabant, contracto ex Wandalis vocabulo. nam quod alii *Vandalen*, id alii elisis literis durioribus *VValen* dicunt; id autem est vagari. Datum autem id illis cis Rhenum positis (more jam Romano loquor) à Transrhenanis ante Cæsaris dictatoris tempora, cum scilicet, ut ipse ait Cæsar, illi his ultro bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agrique inopia trans Rhenum colonias mitterent. quem secutus Tacitus etiam Gallos ait in Germaniam transgressos; quantum enim amnem obstitisse? Similes accolæ in causa fuere cur qui Albim fundunt montes, ubi Vandalos nemo alius locavit, Vandalica juga Dion vocet. neque omiserim, quod affirmat Plinius, certum genus esse Germanorum Vindelios aut Vandalos, de eo dubitare Tacitum, magisque iis accidere qui Germanos in tria dispecunt genera, Ingævones, Hermiones, Istævones, id est, ut obiter de his meam explicem sententiam, *In-vvoners*, *Herom-vvoners*, *VVest-vvoners*, nam simili modo qui erant *Burg-vvoonders*, eos Burgundiones Romani dixerunt. *In-vvoners* sunt interiorius habitantes ad mare scilicet; nam ab his ut vetustissimis orta sunt hæc vocabula: *Herom-vvoners* qui circum habitant: *VVest-vvooners* qui ad occidentem id est Rhenum propius: Neque vero major in his vocabulis facta mutatio, quam cum latini posteriores ex *VVest-reich* Neustriam fecere: neque magis miranda est in Romanis hominibus ignorantia veræ notionis vocis Wandalarum quam Marforum, quam itidem sanguinis esse appellationem illorum quidam, memorante magis quam probante Tacito, credidere, cum ita vocarentur omnes qui loca habitabant palustria, ut nunc quoque Dithmarsi, Stormarsi, aliique. Liceat & hoc addere, non quod ad rem præsentem multum pertineat, sed quod lucem forte adferre possit controversiæ inter Crantzium

tzium Crommerumque agitatæ, non absurdum cogitatu, etiam illos qui Tacito Venedi, Ptolemæo Venedæ, posterioribus Winidæ dicuntur, nomen habere ab eadem vagandi significatione: non quod hos quoque Germanici sanguinis esse velim, de quo dubitavit Tacitus; exactior enim inquisitio linguæ, morum, historiarumque denique indicio, Sarmatas eos esse nos docuit: sed quod, qui à rerum gloria Slavi sibi ipsis dicebantur, eos Germani Winidas dixerint, quod verissime tradidit Iohannes Aventinus & ex speculo Saxónico aliisque eo antiquioribus libris facile diligenti lectori perspicuum fiet, sicut & verbum *VVenden* affinem cum *VVandlen* apud Germanos extrita litera *l* habet intellectum. atque hoc sensu eandem esse vocem Winitorum, Winulorum, Wandalorum sensit non male ignotus ille Chronici Slavorum scriptor. Non ergo quærendum nobis est quam late patuerit Wandalorum appellatio. patere enim tam late potuit quam ipse vagandi alienaque occupandi mos: sed unde illi qui Hispaniam ac post Africam tenuere Wandali, de his enim nunc agimus, ortos se & crediderint & dixerint: qua in re deceptos eos fuisse non magis credibile est, quam si quis de Batavis velit idem suspicari, qui à Cattis se ortos Tacito Romanisque aliis aliquot post sæculis prædicabant. Quibus accedat Dexippi veteris historici testimonium. Scripsit enim is Galieni temporibus, ut ex Trebellio & Eunapio discimus. Is autem eos de quibus agimus Vandalos, non ab interna Germania, ubi Vandalos ponit Tacitus, sed ab Oceani littore venisse memorat. De Langobardis illis dico, quorum ingens tum alibitum postremo in Italia potentatus fuit, cui potius credam quam Paulo Warnefredi Langobardo? quid enim in his à nostra memoria remotis adeo rebus haberi certius potest quam quod gentis cujusque carmina &

na & à majoribus ad posteros manans perpetua fama servavit? ejus hæc sunt in Langobardicis. *pari modo & VVinilorum, hoc est Langobardorum, gens, quæ postea in Italia feliciter regnavit, à Germanorum populis originem ducens ab insula quæ Scandinavia dicitur adventavit. & mox: igitur egressi de Scandinavia VVinili.* Langobardos recte Winulos id est vagos vocat, quos tamen mox cum Wandalis ait pugnasse, quia ejusdem vocis mutata temporibus pronuntiatio effecerat ut aliud id nomen putaretur: quod cum recte observaverit Germaniæ descriptor laudem ei promeritam lubens reddo. Secutus Paulum Bremensis & ipse eosdem dici ait Wandalos per Winulos. sed addendus est Pauli illius notissimis locis alius minus cognitus ex Miscella ejus historia. namque ubi ad Theodosii filiorum pervenit tempora sic ait, ipse, ut dixi, Langobardus: *eodem tempore erant Gothi & aliæ gentes multæ & maximæ trans Danubium habitantes: ex quibus rationabiliores quatuor sunt, Gothi scilicet Huisigothi (mendose editur Hypogothi, quod ex aliis ejusdem scriptoris locis evincitur: solebant autem H V. pro VV poni) Gepides & Vandali & nomen tantum & nihil aliud mutantes. omnes autem fidei erant Ariane malignitatis. isti sub Arcadio & Honorio Danubium transeuntes, locati sunt in terra Romanorum, & Gepides quidem, ex quibus postea divisi sint Langobardi & Avars, villas quæ sunt circa Singidonem & Sirmium habitare. Et ex græcorum non editis libris excerpfit nobis eruditissimus Salmasius Γήπαιδες οἱ λεγόμενοι λοῖγοβάρδοι. id est Gepidæ qui dicuntur Langobardi: sic & Constantinus Porphyrogeneta Constantinopolitanus Imperator ex Theophanis Historia transcripsit Γήπαιδες ἐξ ὧν ὑπερον διηρέθησαν λοῖγοβάρδοι, Gepidæ ex quibus dissidio facti orti Langobardi. si ex Gepidis sunt Langobardi, illi quorum Paulus meminit, sane primitus ex Gotthis: Gepidæ namque*
sine

sine dubio ex Gotthorum prosapia ducunt originem, quæ verba sunt Iornandis. atque idem unde proprium nomen acceperint nescire nos non patitur : nam, quod cum primum Gotthi è Scanzia tribus navibus exiissent, navi una tardius vecti quí fuerunt dissociato à gentilibus cæteris consilio suo insulam Vistulæ amnis infederint ; unde post in longinquiora sunt profecti, originem Gepidarum nominis Iornandes à mora ipsorum deducit. apud quem male Gepanta pro Gepaita nunc legitur, est enim *Gepait* Germanis is qui moram fecit, isque sonus etiam clarior auditur in eodem nomine ut à Græcis effertur *ἡπαίδες* : etiam Procopius ubi gentes illas cognatas moribusque & sermone connexas memorat Gotthis id est Ostrogothis Wisigothis & Wandalis, addit Gepidas, & Gepidarum principi nomen ait fuisse Ostrogotho. neque vero primus hanc originem Langobardis suis dedit Paulus Warnefredus, sed ante eum idem scripserat Prosper Aquitanus, vir optimæ fidei, Episcopus Rhegiensis, cujus, ubi ad Theodosii ventum est tempora, hæc sunt verba. *Langobardi ab extremis Germaniæ finibus Oceanique protinus littore Scandiaque insula magna egressi & novarum sedium avidi Ibone & Ajone ducibus Vandalos primum vicerunt.* Hos secutus auctores Otto Frisingensis Langobardis non minus quam Gotthis originem è Scanzia assignat. Quid vero his, qui se opponit, homo minime elinguis, nihilne habet quod pro se dicat ? habet sane : sed, siquid ego video, leve admodum. Langobardos, ait, multo ante hujus exitus tempora in interiore Germania ponunt Strabo, Tacitus, Ptolemæus. ponunt sane, nec uno loco : ad Viadrum Tacitus, cis Albim & Strabo & post Tacitum Ptolemæus. Facilis solutu nodus, si quis consideret nomen hoc nihil aliud significare quam promissæ barbæ homines, ut omnes Germani norunt,

& Pau-

& Paulus ille agnoscit. talia autem ex habitu nomina diversis locis atque temporibus nunc his nunc illis hominibus ab iis ad quos accedunt dari solent. erat quidem Germanis usitatum, memorante Tacito, crinem barbamque submittere, nec nisi hoste cæso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum: & exemplum in Civili Batavo habemus apud eundem scriptorem. sed quoties ingens agmen uno eodemque oris habitu accesserat, non mirum si ea novitas nunc hic nunc illic novo nomini causam dedit, quid commune Domitio Ahenobarbo & Friderico Barbarossa, alique piratæ ejusdem nominis? nihil, nisi quod eadem fuit oris species, unde appellatio eadem exorta est. Omnia quæ huc usque disputavimus in unum collecta nobis firmant Imperator Constantinopolitanus quem modo nominavi Constantinus Porphyroge^{nitus}ométer, auctorem laudans in sanctorum album à Græcis relatum Theophanem. ait enim unius Gotthicæ originis esse, & Gothos ita proprie dictos, & Gepidas & Wandalos: ex Gepidis autem esse Langobardos. Crēdamus ergo veteribus, quando hic novi scriptores nihil credi dignius attulere, Wandalos, Ostrogothos, Westrogothos, Gepidas, Langobardos omnes Scanzix & quidem ei parti quam Sueones tenent, suam debere originem: Nortmannorum autem posteriori vocabulo Sueonas vel præcipue contineri. Historiarum hic præcipuus est fructus, quod habent inde lectores, quæ sibi sequenda, quæ fugienda observent. facilius enim talia exemplis quam nudis præceptis disci vere à sapientibus creditum est. hunc autem usum cum omnes historiæ omnibus præbeant, tum imprimis suæ cuique gentis annales. nam quæ à majoribus consanguineisque nostris gesta sunt, ea, sicut majore cum affectu haurimus, ita hausta firmiore memoria retinemus. & nos ergo

vetera

*Elogia
Gotthor.
i. à pietate.*

vetera Suedicarum gentium monumenta Suedis datur-
ri, ordine quodam, quod memoriæ adminiculum so-
let esse, annotemus quæ maxime in iis laudanda imi-
tandaque sunt, siqua emendationis egere videbantur
ne iis quidem omiſſis. Virtutum Princeps cæterarum-
que custos omnium est in Deum pietas, quæ, nisi ali-
qua esse posset in quamvis magna rerum divinarum
caligine, nunquam Athenienses eo nomine laudasset
doctor gentium Paulus Apostolus. Religionis studium
in Scanzia populis observat Procopius. Idem illis te-
stimonium perhibet Adamus Bremensis, additque et-
iam cum in communi gentium errore versarentur re-
verentes tamen fuisse Episcoporum, si qui probi casti-
que essent: de Christo sermonem audiisse non invitos:
& si doctores fuissent quales esse debebant, facillime
religionem Christianam iis persuaderi potuisse; ac re-
ipsa unius hominis opera ad eam conversos Gotthos,
Wermulanos partemque Schritifinnorum. Idem est
scriptor qui Christianissimi titulo Amundum ornat
Suediæ regem. Paratum acceptandæ rectæ institutioni
animum ostendunt & illi Gotthi, qui è Scanzia orti &
in Romanam societatem adsciti Valentis Imperatoris
tempore Christianam pietatem, simul ut eis monstra-
ta est, arripuerunt avidè, retinuerunt constanter: quo
ipso ferme tempore Wandalique & Gepidæ ean-
dem institutionem acceperunt. dolendum sane quod
hi tunc omnes permixtum vero Arii dogma imbibe-
runt. sed hujus rei culpam Salvianus sanctissimus, ab
ipsis in Valentem & missos ab eo doctores rejicit, &
Romani magisterii crimen id vocat: quin & in eo ipso
quod errabant non aliud ab ipsis spectatum quam Dei
rerum parentis honorem idem ille Episcopus testatur,
ac propterea non veretur bonum illis in hoc ipso ani-
mum piæque opinionis affectum tribuere, arbitratu-
que

que non indignos Catholica fuisse fide qui Catholicis vitæ comparatione præstabant. In discrimine, addit, positi & Gothi & Wandali opem à Deo postulant: prosperitatis munus divinis nominibus appellant. Romanos ait suis confisos viribus, Gotthos in Deo spem habuisse repositam. quin & in alienis sacerdotibus Deum ab ipsis honoratum. Socrates Ecclesiasticæ historiæ scriptor libro IV. capite LIII. multos Gotthorum à paganis ob religionem interfectos martyris donat titulo, quippe qui simplici corde Christo se devovissent. Maximum & hoc pietatis testimonium est, quod cum Gothi Alaricho duce Romam ceperunt, quicumque ad Apostolorum basilicas aut martyrum loca se receperunt, iis omnibus non vitam tantum sed & libertatem reliquerunt incolumem, quod mire prædicat Augustinus, nec veretur in eo agnoscere Orosius Dei timorem ac reverentiam religionis. addit Orosius etiam sacra vasa omnia quæ à basilica Apostoli Petri ablata fuerant, cura Alarici suo loco reddita: & ne hoc Alarichi unius putemus, idem recepta Roma servavit Totilas, quod ex Procopio discimus. idem nos aliud docet, dum obsidebant Romam Gotthi, nihil ab eis læsas basilicas duorum Apostolorum quæ extra urbem erant: neque impeditos sacerdotes Romanos sacra ibi facere. Nec illud laudis exiguæ quod Wandali, citra Hünnerichi & Gundemundi tempora, Gotthi vero semper vim abstinuere à subditorum sibi populorum animis, fidemque Nicæensem sequentibus permiserunt credere, docere, sacra facere quomodo vellent. nullum unquam hominem vi ulla aut minis adactum à se mutare professionem, ne Gotthos quidem si qui ad Nicæensem fidem transire vellent unquam à se prohibitos, dicunt Belisario Gotthorum legati, adduntque sanctis locis non minorem à Gotthis quam à Romanis ipsis exhibi-

hibitam reverentiam. de Theudericho Westrogothorum rege Sidonius, magni nominis & Catholicæ communionis apud Arvernos Episcopus: antelucanos *sacerdotum suorum catus minimo comitatu expetit, grandi sedulitate veneratur.* Rex Ostrogothorum & Italiæ Theuderichus ob pietatem & veri Dei cultum magnis effertur laudibus ab Ennodio Catholico Episcopo Ticinensi. tanta in eo cura fuit etiam ejus quam non profitebatur ipse religionis, ut optimos ei semper Episcopos daret: de quo sic nepos ejus Athalaricus. *oportebat enim arbitrio boni principis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans quamvis in aliena religione talem visus est pontificem delegisse, ut agnoscatis illum hoc optasse præcipue, quatenus bonis sacerdotibus ecclesiarum omnium religio pullularet.* hinc factum ut schisma etiam enatum Synodo convocata tolleretur quod Paulus Warnefredi narrat itemque Zonaras: ordinationes omnes pretio intercedente factas rescinderet: precibus etiam episcoporum Catholicorum apud Deum juvari vellet, quæ postrema apud Cassiodorum videas, ut jam non mirer, si ipse Romanæ urbis Catholicus Episcopus Silverius Græcis suspectus fuerit, quasi Gotthorum imperia quam Græcorum mallet, quod ingens sane Gothicæ circa religionem æquitatis documentum apud Procopium habemus. Ultima Theuderichi Ostrogotthi facta in Symmachum Boëthiumque non excuso: illud tamen video, actum ibi non de religione, quæ Boëthio fatis Platonica fuit, sed de Imperii statu. Quod si alieno magisterio in errorem induci potuisse culpam habet, hæc ipsa magno Gotthorum merito pensata est, cum ex ipsorum sanguine Riccaredus omni Arianismi labe totius Hispaniæ ecclesias purgavit. Proximæ sunt quæ hominum societatem continent condiuntque virtutes, justitia, humanitas, fides. Hic ego primum eum quem Germanis
omni-

omnibus tribuit morem Cæsar aliis possessa invadendi, neque abfuisse à Scanzix populis præstabo, neque excusationes ejus adferam. sed qui eos propterea barbaros ferosque vocabant Romani, nihilo hac in parte meliores fuere. Videat, si cui otium est, Mithridatis de ea re apud Sallustium, Galgaci apud Tacitum verba. ad casus ipsis redeundum fuisse si aliena redderent dixit Cicero. Christiani scriptores, præsertim Augustinus, multa in eam rem præclare dixerunt, quæ utinam Christianorum principum animis bene inscripta essent, pacatiore haud paulo orbe uteremur. cæterum Iustitia in subditos, benevolentia in populares negotiis iisdem Scanzix, atque ortis inde populis, alios fuisse potiores: negat mecum Salvianus summæ sanctitatis ac veracitatis Episcopus. Apud Sueones jam antequam Christum nossent graviter punitos qui alterum bonis suis spoliassent aut injuria affecissent testatur Bremensis. Salvianus non tantum Gotthorum & Wandalorum qui unius inter se gentis regisque essent mutuam amorem prædicat, sed & apud Gotthos eam Iustitiæ conservandæ curam fuisse narrat, ut plurimi Romanorum, & inter eos nobilissimi, ejus boni fruendi causa è Romanorum terris ad eos confugerint, quærentes, ut ait, apud barbaros Romanam humanitatem. Hinc factum ut toto illo bello quod in Italia gestum est ab Iustinianeis ducibus nulla unquam civitas à Gotthis sponte sua defecerit. atque in Africa regnantibus Wandalis nullæ fuerint seditiones, quæ statim exortæ sunt postquam ad Romanos Africa rediit: imo notat in arcana historia Procopius, in Africam Siciliam Italiam plenissimas hominum terras, dum sub Wandalis Gothisque fuere, cum Romano Imperio tetram vastitatem inductam: planeque si quis cultissimi clementissimique imperii formam conspiciere voluerit, ei ego legendas censeam

2. a. iust.
h. a.

Regum Ostrogothorum epistolas, quas Cassiodorus collectas edidit: Non sine causa hac laude se jactant Gotthorum ad Belisarium legati: nec vanum est quod cuidam viro scribit rex Theuderichus. *Æquitati fave: eminentiam animi virtute defende ut inter nationum consuetudinem perversam, Gotthorum possis demonstrare justitiam.* & alibi: *imitamini certe Gotthos nostros qui foris praelia, intus norunt exercere Iustitiam.* alibi id se ait agere ut subjecti se doleant sub Gotthorum Imperium tardius venisse, ac sic à se productos Gotthos, ut & armis sint instructi & æquitate compositi: Procopius Theudericho plenissimum reddit curatæ Iustitiæ testimonium, aitque etiam hac laude nullo celebratissimorum regum minorem fuisse. Eiusdem regis modestiam sacerdotalem vocat Ennodius. Æquum ejus imperium Senatui populoque Romano Vitigis in memoriam revocat apud Procopium, itemque Gotthorum ad Belisarium legati. Amalasuntham ut æqui bonique servantissimam non uno in loco idem Procopius laudat. Athalaricus in epistola profitetur se justitiam & clementiam quæ populos nutrit custoditurum, ac commune apud se jus fore Romanis & Gotthis. & alibi Gotthorum laudem vocat modestiam custoditam. Regebat urbem sub Gotthorum regno senatus Romanus: honores Romanis mandabantur: judicabat inter Romanos Romanus: inter Gotthum Romanumque Gotthus & Romanus: justa annonæ pretia, justa pondera ac mensuræ, tributorum mira æquabilitas, sæpe & ex causis eorum remissio. si quid exercitus transiens damni fecisset, id rex missa ad Episcopos pecunia sarciebat: si materia ad classem fabricandam opus esset, pretium ejus persolvebat, pauperibus solatia mittebat, viduarum pupillorumque curam, partem magnam sui muneris ducebat: quæ cuncta apud Cassiodorum locis plurimis

expressa videas. Sidonio Theuderichus ejus nominis
secundus Wisigothorum rex, dicitur,

Romanæ columnæ decusque gentis.

& apud Claudianum legimus :

Vindictæ Arctæ violatæ advena leges.

de Totila Paulus Warnefredi : *habitavit cum Romanis
tanquam pater cum filiis.* Ejusdem Totilæ bonitatem in
captos belloque subactos, quæ omne exemplum vince-
ret, prædicat non uno loco Procopius. estque ejus in-
signe documentum servata ipsius beneficio Rusticana
Boëthii quondam uxor, femina Gotthico nomini im-
potenter infensa. Idem Procopius & orationem Totilæ
ad milites post captam Neapolim ad commendandam
justitiam nobis exhibet lectu dignissimam : splen-
didissimæ quin etiam per Italiam substructiones Got-
thorum magnificentiam testantur, marmoribus ab O-
riente petitis; quarum mentio apud Cassiodorum : ut
& aquarum deductarum, siccatarum paludum, donati
ad culturam soli vacantis, honestissimarumque ad om-
nes artes fovendas erogationum. Isidorus Romanis
per Hispaniam perpetuo ad sua usque tempora ait po-
tiora habita Gotthorum quam Romanorum Imperia.
Accedat jam Bremensis testimonium, quod & nostra
ætas comprobât, cum omnes ad Septentrionem populi
hospitalitate sint insignes, tum præcipuos esse Sueo-
nes, quibus omni probro sit gravius hospitium negare
transeunti : quin & certamen inter ipsos esse quis dignis-
simus sit hospitem recipere. Inter leges à Carolo olim
Sueonum rege factas, hæc fuisse legitur, ut si quis ex-
terno hospitium negasset, ejus domus incenderetur.
neque privatis tantum, sed & regibus ducibusque eje-
ctis Suediam tutum fuisse perfugium, præsidiumque
contra sævientem fortunam, ne Suedorum scriptis u-
tar, satis loquuntur Danorum historiæ, fide nullos mor-

3. a magni
fuerunt.

4. ab hospiti-
tute.

talium ante Germanos esse dictum est vetus jam à Neronis temporibus. hac quoque laudē nihil cæteris Germanis concessisse Sueones & Gotthos, tum aliæ historiæ, tum præcipue Procopius satis demonstrat. Temperantia spectatur circa Venerem, victum, cultum. nullam magis morum partem in Germanis laudat Tacitus quam severa matrimonia & seram juvenum Venerem, paucissima adulteria & præsentem pœnam. singulis uxoribus eos contentos fuisse, exceptis paucis qui ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiebantur, idem Tacitus dixit: & hunc nobilitatis morem ejus, quæ per Euangelium post supervenit emendationis egentem, ad Sueones etiam pertinuisse Bremenſis nos ignorare non patitur. sed addit idem, capitalem fuisse pœnam non tantum alienæ uxoris adulteratæ sed & oppressæ virginis. esse inter Gotthos non licet scortatorem Gotthum, ait Salvianus. Quod Tacitus dixit pœnam adulteræ marito permissam, idem antiquis Sueonum legibus cautum legimus, & ut corruptor virginis, nisi distet conditio, aut mortem aut nuptias optet. Hunilam è nobili Gotthorum gente Bonosi uxorem singularis exempli feminam prædicat Vopiscus, etiam Aureliani Imperatoris testimonio. Ex hac institutione Wandali in Africam, ut nos Salvianus docet, ea attulere novæ, incredibilis, inauditæ (hæc enim ejus sunt verba) continentiæ exempla, ut castos etiam Romanos facerent, non tantum gladii pœna conjugum sexus utriusque impudicitiam coërcentes, sed ipsas etiam publicæ libidinis victimas cogentes ad matrimonii fœdus veneremque legitimam transire. *nulle ait pene urbes lustris, nulle omnino impuritatibus vacant, nisi illæ tantum in quibus Barbari esse ceperunt. & alibi: quæ Romani polluerant fornicatione, mundant Barbari castitate.* Pudicitiam fæminarum recepta Neapoli, deinde Roma, sancte tutatus

5. à hunc
pauca;

1. circa
venerem
nam

tatus est Totilas, severus flagitiorum punitor, quod Procopio notatum. Cibo simplice vixisse Germanos ^{2. circa victum.} Cæsar, Plinius, Tacitus nos docent, pane, lacte, caseo, butyro, pecore, ferina, & his sæpe crudis, interdum & salitis, quod notatum Straboni Melæque. talia fuisse & Sueonum alimenta, ne indigenarum scripta advocem, satis ex Saxone Dano discas, apud quem Sueonum vetera sunt carmina eam frugalitatem commendantia, cum gravi insectatione luxus aliunde inventi. & in Theuderichi Westrogotthorum regis convivio cibos, nitore non pretio placentes, notat Sidonius. Wandalos hac in parte corrumpit Africæ mollities: in quibus opimas mensas non minus quam balnea, circos, theatra, mimos. magnorum malorum semina notat Procopius: cui consentientia apud Malchum de iisdem Wandalis legere est, ebrietatem, non novum Germanis vitium, accusat Tacitus alique. non excuso: quanquam Plato hoc commune esse dixerit bellicosis gentibus, Scythas, Persas, Pænos, Celtas, Hispanos, Thraces, nominans, quibus Indos addit Ælianus. at facile hos omnes, & illos, unde græcandi natum est verbum, vicerit Romana temulentia, qualis Plinio libro xiv. describitur. & tamen hujus culpæ in Septentrionalibus populis partem cælum sustinet, quod circumfuso frigore calorem penitus in corpora adigens, cogit sitire. Ostendit intelligere se hoc Theuderichus Westrogotthorum rex apud quem Galliis agentem raros scyphos paterasque idem ille Sidonius laudat. Etiam à vestium simplicitate commendat Sueonas Saxo, ^{3. circa vestium.} nimirum tenaces veteris Germanorum moris, quibus stricta & ortus exprimens vestis è pecorum ferarumve pellibus. Servarunt id Gotthi, quos passim pellitos vocant Claudianus, Sidonius, alii. Idem Sidonius Westrogotthorum etiam habitum describens, pedes ait

primos perone setoso talos ad usque vinctos : genua,
crura, furas sine tegmine, vestem altam, strictam, ver-
ficolorem, vix appropinquantem poplitibus exsertis :
manicas sola brachiorum principia velantes : & in car-
mine :

Squalent vestes ac sordida macro

Lintea pinguescunt tergo : nec tangere possunt

Altata suram pelles : ac poplite nudo

Peronem pauper nodus suspendit equinum.

At Langobardorum vestes Paulus VVarnefredi descri-
bit, laxas & lineas, ornatas institis latioribus vario co-
lore contextis : calceos ad summum pollicem pæne a-
pertos & alternatim laqueis corrigiarum retentos. In-
genium sunt qui deesse Septentrionalibus putant, cor-
poris robore ferocibus. ego literarum studia spreta à
Gotthis satis video, vel ex illa disceptatione Gottho-
rum procerum cum Amalasuntha, quæ apud Proco-
pium est. & sane eorum sententiam duo circa id tem-
pus experimenta probarunt. Nam Theuderichus O-
strogothus, qui ne prima quidem elementa literarum
noverat, res Gotthicas ad summum gloriæ fastigium
extulit : Theodahatus, vir non literatus tantum, sed
& Græcæ philosophiæ studiis excultus, easdem de sum-
mo fastigio in præceps jecit. Absit, ut, præsertim cum
Suedis imperet Regina literarum non minus quam aliis
quotquot excogitari possent laudibus florentissima, li-
terarum utilitati quicquam detraham. Cæterum, si di-
xero adjuvari quidem ab iis prudentiam tam civilem
quam militarem, attamen harum utrumque etiam sine
literarum auxilio per se posse consistere, nec novi quic-
quam dixero, nec quod alio argumento, quam quod
Gotthorum regum exempla nobis suppeditant, indi-
geat. Alarichi quam prudens commentum cum servo-
rum specie dono datos juvenes in urbem Romam im-
misit,

6. ab ingenuo
et p. d. d. m.
h. a.

misit, per quos sibi portæ dicto tempore panderentur? Gizerichi sed & Gelimeris follertiam prædicat Procopius. Theuderichus vero ille sicut aliis laudibus reges prope omnes ante se, ita & hac prætergressus est: cujus ego rei eundem do testem quem de Iustitia ejus dedi Cassiodorum. prudentiæ enim partes omnes explet id regimen, cujus à Cassiodoro formam descriptam videmus. Deinde vero quantæ subtilitatis illa Theuderichi cum Francis adversus Burgundiones pactio, per quam pecuniæ facta non admodum gravi jactura in partem venit belli præmiorum sine ullo suo suorumve periculo? nec illud mediocris ingenii quod Theudam in Hispania cuncta suoapte arbitrio agentem dissimulare quam ulcisci maluit. Suo sane jure dicere rex ille potuit quod apud Cassiodorum est, Gotthos ita factos, ut non minus Romanorum prudentiam caperent quam aliarum gentium virtutem possiderent. Multa Totilæ, multa Valliæ aliorumque facta singularem prudentiam præferentia referre hic possim. unum silere non possum totius Gotthorum populi repertum egregium si successus adfuisset. cum ipsi Belisario regnum & Gotthorum & Italiæ detulerunt, qua conditione si usus esset Belisarius, neque ipse incidisset in quas incidit postea difficultates, & Romanis rebus haud paulo melius consultum fuisset. verum Belisarius, ut apparet, id aut nefas aut intutum Iustiniano vivente existimans, bellum trahebat, ut pecuniæ vim magnam sibi colligeret exercitumque retineret ad occasiones quæ se aliquando ostenderent. quam ille sectatus mediam viam, nec satis ausus est, nec satis providit. Non modicum prudentiæ Gotthicæ argumentum & hoc ab Iohanne Garssia observatum est, quod reges & Arianæ & Catholici semper Episcoporum electiones in sua potestate habuere: cui addi & alia potest non minus laudanda cautio, quod

subditorum suorum neminem permiscere se Ecclesiis aut Monasteriis mancipare suo impermissu. Neque tamen literarum laudem plane à veteribus Gotthis abjudicem, cum præter Iornandem illum sive Iordanem Manomirus, Aithanardus, Eldevaldus Gotthorum sapientes in Chorographico aliquoties mihi jam memorato nominentur. Quod si vetera documenta non suppetent, CHRISTINÆ unius consilia Suedicis ingeniis adeo prudentiam non deesse, ut etiam quod in ea summum est consequi possint, cunctis ostenderent gentibus, quarum nulla est quæ non illi similes optet aut Reginas aut Reges. Si jam à publicis ad privata libeat descendere, solertissima Sueonum reperta, ad tuendam valetudinem, ad itinera per montes, nivem, glaciem facienda ad venatus, piscatus, aucupia, apud Olaum magnum, si non nitide at diligenter descripta apparent: accedentibus & multis minime spernendis commentis. Restat nunc illa virtus, unde ad cæteras virtutes fluxit nomen, quæ in contemnendis periculis versatur. Huc vero quæ pertinent facta Sueonum, Gotthorum, VVandalorum, Langobardorum, Nortmannorum, referre si velim, innumera describenda mihi sint historiarum volumina. Quantum enim est ab Antoninis ad Iustinianum, Ostrogotthorum ac VVandalorum, præclaris factis plenum est. ab hoc tempore ad Caroli Magni Imperium Langobardorum arma ubique se ostentant. per utrumque tempus fulgent signa VVisigotthorum. Sequuntur à Carolo Magno Nortmanni. Sueonum vero domesticæ laudes per omnia semet sæcula diffundunt. Ne aliena transcribendo tadio sim, fatis mihi erit velut digito indicare, quas illi populi terras aut pugnantes peragraverint, aut victores insederint. Quo primum tempore è Scanzia egressi sunt Gotthi explicatius dicere possemus, si Ablabium haberemus, è quo sua nobis non

con-

8. ab inven-
his.

9. à Sorti:
hædine.

contracta tantum sed & confusa dedit Iornandes. cur id factum arbitrer annis plus trecentis ante Christi tempora, dixi supra: tunc Gotthi Scandza sive Godanavia, quæ Gotlandia nunc dicitur, infessa, mox in continentibus Germaniæ terris Ulmerugos cum expulissent, ibi partem sui reliquere, quam Gotthones Tacitus vocat. non abit hinc quod Bremensis nos docet, multas insulas (ita ille vocat Hebræorum more omnes adjacentes mari regiones) interius, id est citra mare Balticum in Germania Saxonica, ut ille, viventibus, sitas sub imperio fuisse Sueonum, in quibus Curlandiam. nam Æstii illi de quibus diximus supra sub Sueonum Imperio à Saxone ponuntur ante sexdecim sæcula. iidem, ut Bremensis temporibus, ita nunc quoque sub Sueonum sunt regno, nomenque hoc à Sueonibus nacti sunt. terraque similiter, ut ante attigimus, Æstonia dicta, Plinio Austravia, Bremensi Estland, quod Sueonibus ad Orientem objaceat. sic & Rogon id est Rugia insula Suedici juris dicitur Abbati Padenfi in literis anni CIOCCCXLV. Ab his terris Gotthi longo satis itinere nec incruento ad Mæotim venire, ubi pars eorum mansit, & quibus locis fuit Procopii tempore, iisdem in hunc diem habitat, sermonemque & nomen vetus servat ut supra ostendimus. pars major hinc digressa in Daciam venit ibique se primum posuit. quando id factum sit diserte non affirmaverim. Sed ante tempora Antoninorum id factum Spartianus me docet, qui in Caracallæ vita Gotthos ait dictos Getas, quod post ipsum plurimi deinde dixere, Vopiscus, Lætus, Ausonius, Orosius, Hieronymus, Claudianus, Procopius: nimirum duplici concurrente causa, quod & nominis vicinitas deciperet Romanos (quanquam Getarum Thracicum, Gotthorum Germanicum est nomen) & loca tenerent Gotthi, quæ Getarum dicta antiquitus. hinc

Philippo imperante in Mæsiâ Thraciamque eos deducit Iornandes, & ab hoc tempore mansisse in Mæsiâ partem Gotthorum apparet, quos minores Gotthos vocat idem Iornandes: & hi sunt qui acceptas à Græcis literas cæteris Gotthis tradiderunt, quarum ductum habemus apud Iohannem Olaumque Magnos & apud Bonaventuram Vulcanium: Sed apud Romanos scriptores post illum quem dixi Spartiani locum, prima Gotthorum mentio apud Aurelium Victorem à Scotto editum est Decio, quo Imperante in cætera Thraciæ, ex finitima nimirum Dacia, effusos Gotthos narrat, quos Zosimus ut & Zonaras sæpe vocabulo illo communi Scythas vocat, qua de re supra diximus. hoc ipso tempore transgressos Istrum Gotthos Misamque & Nicopolim Romani juris urbes ab iis captas Paulus Warnefredi in miscella historia notat: de Nicopoli capta etiam apud Ammianum mentio Libro xxxi. Valeriano ac Gallieno imperantibus progressi ulterius Gotthi, Græciam, Macedoniam, Pontum Asiamque vastant. habemus id apud Trebellium Pollionem, Eusebium, Zosimum, Eutropium & quem dixi Paulum. Hic Iornandes adjicit Dianæ Ephesiæ templum incensum, direptam Troiam: in reditu Anchialum oppugnatum. Trebellius ex Achaia per Epirum, Acarnaniam, Dæotiam reversos insuper commemorat. Thessalonicam Illyrici ab eis vastatam Paulus addit. Claudio imperante in Mæsiâ oppugnata ab iis Marcianopolim, deinde non Macedoniam tantum sed & Illyricum à Gotthis vastata, narrant Zosimus, Eusebius, Eutropius, Orosius, Paulus Warnefredi, cum Iornande in eo consentientes: Hic Cassandream Thessalonicæque obsidia addit Zosimus: Maximiano in societatem acceptos præter Iornandem panegyristes illorum temporum nos docet Mamertinus. Servavit
idem

idem Constantinus magnus, operaque Gotthorum in Sarmatas usus est, testibus Paulo Warnefredi, Isidoro, Cedreno. accessit iisdem pars Thraciæ sub Theodosio minore. De Gotthorum progressu à Mæotide ad ea quæ trans Danubium sunt, inde in Thraciam, addendus iis quos diximus Procopius Gotthicorum quarto. Ait rex Gotthorum Atalarichus in epistola, in decimam septimam progeniem stirpem sibi esse regalem: idque Cassiodori labore evidenter ostensum. horum xvii. partim ex ipso Cassiodoro partim ex Iornande & Abbate Urspergensî, octo invenisse mihi videor: sunt autem isti:

1. Amalus.
2. Ostrogotha.
3. Agathas.
4. Munitaurius.
5. Wandalarius.
6. Theodemir.
7. Theuderichus rex Gotthorum & Italiæ.
8. Amalasuntha.
9. Athalarichus.

fuere autem hi omnes è regia Amali stirpe, non tamen reges omnes. qui eorum regnaverint ex Iornande discas, qui & ante Amalum reges refert. Ei ab Amalo ad Hermanarichum reges Gotthorum hi nominantur

1. Amalus.
2. Isarna.
3. Ostrogotha. Philippo Imperante Romanis.
4. Cniva.
5. Araricus.
6. Geperichus.
7. Hermanarichus.

Hunc Hermanarichum plurimis gentibus, quarum nomina vix intelligere est, imperasse ait Iornandes. earum

rum notiores sunt, Eruli, Veneti, Æstii, post ejus mortem Wisigothi, qui hactenus communem cum Ostrogotthis ut belli fortunam ita regem habuerant, secessione facta, ducem Valentis temporibus sibi fecere Fridigernum aliosque: mox regem dixere Athanarichum deinde Alarichum Balthorum de gente: & mox ex eadem gente perpetuo reges habuere. cæterum Ostrogotthorum Wisigoththorumque nomina non tunc primum nata, sed à patria deportata fuisse, tum ex iis quæ ante diximus, Iornandisque maxime in Scanzia describenda testimonio, apparet, tum ex Vopisco qui circa Claudii tempora Austrogotthorum, id est Ostrogotthorum, meminit: & principibus quibusdam nomen ab antiquo Ostrogotha, ut & jam ex Cassiodoro ostendimus & cum de Gepidarum origine ageremus. Ostrogotthis autem hi fuere reges, post Hermanarichum.

8. Winitharius, & ipse ex Amalis.
9. Hunnimundus. filius Hermanarichi.
10. Thorismund, filius Hunnimundi.
11. Walamir filius Wandalarii, qui fratre erat Hermanarichi genitus, Prisco & Malcho βασιλεὺς.
12. Theodemir, frater Walamiris.
13. Theoderichus. Theodemiris filius, rex Italiæ supra sæpe nominatus.
14. Amalasuntha Theoderichi filia, tutelam gerens Athalarichi filii sui.
15. Athalarichus filius Amalasunthæ ex Eutharicho itidem Amalo Theoderichi nepos.
16. Theodahadus. natus sorore Theoderichi Amalasfrida.
17. Witigis. qui Matafuendam duxit filiam Amalasunthæ.

18. Ildibaldus.

19. Erarichus.

20. Totilas.

21. Teias in quo desiit regnum Ostrogotthorum.

Ostrogotthi igitur (hos enim præmittam, inde ad Wisigotthos venturus,) Arcadio & Honorio imperantibus invasere Phrigiam, Lydiam, & Pamphyliam; quæ historia apud Claudianum est Zosimumque & Eutropium: Martino Imperante concessu ejus accepere Pannoniæ partem, ubi Sirmium & Vindonissa, quo tempore ipsos regebat Walamir: Pantaliæ Illyrici partem à Zenone huic Walamiri concessam. Malchus in Byzantina historia, cujus fragmentum habemus in collectione de legationibus, nos docet. Sub hoc Walamire ac fratre ejus Theudemire Ostrogotthi longè lateque arma in Hunnos Suevos Sciros Rugiosque & Alemannos intulere, ac victores Macædoniam populati, capto & Illyrici urbe Naïssò, Thessaliæ Heraclea & Larissa, rediere in Pannoniam, multaque per Illyricum & Mæsiam non vi sola sed & Romanorum Imperatorum pactione, tenuerunt. Rediit in eandem Pannoniam aut ei vicina frater eorum Widemir, Gallia Italiaque impune impetita. at Theuderichus, cum Sarmatarum regem occidisset puer, Singedonemque & alia cepisset, Constantinopolim territasset armis, cujus rei & Malchus meminit, Italiam à Zenone Imperatore, qui eam defendere nequibat, concessam, Odoacro, qui Italiæ incubabat, devicto atque interfecto, tenuit, filiæque ac nepoti reliquit: quæ apud Iornandem videas, cui consonant Comes Marcellinus Procopiusque. Latissime autem patuit regnum Ostrogotthorum hujus Theuderichi tempore. nam præter Italiam & Siciliam tenebat Rhætiam, Noricum, Dalmatiam, cum Liburnia Istriaque & Suevorum ibi parte, Pannoniam illam in qua
Sin-

Singidon & Sirmium , Galliæ præterea multa ob quæ cum Francis bella gessit : pendebant ei tributa Aleman- ni : Hispaniam autem regebat idem Theuderichus tu- toris nomine pro Amalaricho suo nepote , quæ omnia partim apud Procopium , Partim apud Cassiodorum vi- dere est. At Wisigothi quos contracte Vefas vocat Sidonius , Mæsiæ Thraciæque partem cum concessu primum Valentis tenuissent , mox contra fœdera male habiti bello in Romanos sumto Valentem ejusque exer- citum occidunt ; Constantinopolis suburbium incen- dunt ; Thracias inde , & Daciam Ripensem , non jam precario jure , sed pleno dominatu tenere : etiam Gra- tiani temporibus ut præter Iornandem Ammianus Mar- cellinus , Zosimus , Zonaras , & vulgatus pridem sub no- mine Aurelii Victoris liber , Paulusque Warnefredi nos docent. pars eorundem duce Frigiderno Epirum Thes- saliam Archaïamque , pars alia sub Alatheo & Safrach Pannoniam incurfat , Theodosiumque Imperatorem ad fedus compellit. eo quoque federe non recte servato Alarichus rex , cum Thraciam Græciamque ipse vastas- set , ut apud Procopium Zosimum & Eutropium legere est , præmissis Radagaïso per Pannonias invadit Italiam , primusque post Gallos Senonas Romam capit , Honorio Imperium occidentis tenente. fecit idem qui ei successit Athaulfus : & mox desertas à Wandalis Gallias invasit , quæ narrat Isidorus , Procopio aliisque consentiens. Sed jam tempus est ut quomodo Ostrogotthorum regum posuimus nomina ita & Westrogotthorum ponamus , non ex scriptoribus tantum qui exstant , sed ex iis libris quos Bibliothecæ Hispanorum servant.

O R D O

REGVM GOTTORVM

Hispaniæ & Eorum Chronologia.

Ex Conciliis Manuscriptis & Isidoro & Valsa.

Varietas in nominibus & annis.	Era Augu- sti.	Annus Chri- sti.	Athanasius una cum Fridigerno, regnat annos tredecim, sub Valente Imperatore.
	407.	369.	
	420.	382.	Alaricus & cum eo Redagisus, regnat annis xxviii. sub Theodosio Imperatore.
	448.	411.	Athaulfus regnat annis vi. sub Arcadio & Honorio Imperatore. Segericus illico suorum dolo interfectus annos xxii. Imperii Honorii & Arcadii, cui successit Wallia.
Segericus anno uno.	454.	416.	Wallia regnat annos iii.
Theodore- dus annos xiv. Augustino. Theodori- cus.	457.	419.	Theoderedus regnat annos xxxiii. finem extremum clausit in prælio Cathalaunico, sub Theodosio minori Imperatore.
Thorsmundus.	490.	452.	Thorsmundus regnat annum unum sub Marciano.
Theodoricus.	491.	453.	Theodericus annos xiii. sub Marciano Imperatore.
Durico Gregorio Turo- nenfi annos xxvii. Sigisberto xix.	504.	466.	Euricus aut Duricus annos xvii. sub Leone Imperatore.

Ala-

*Varietas in
nominibus &
annis.*

*Æra Annus
Augu- Chri-
sti. sti.*

	521.	483.	Alaricus annos xxiii. sub Zenone Imperatore.
Gefalarius : alii Gefelicus.	544.	506.	Gefalericus annos iv. sub Anastasio Imperatore.
Theodericus.	549.	511.	Theodericus rex Italiæ pro nepote Almerico regnat in Hispania annos xv. sub Anastasio Imperatore. in conciliis manuscriptis duo coacta esse sub Theoderico rege lego : primum Tarracense anno ejus Æra 15 LV. alterum Gerandense anno & Æra sequente.
	564.	526.	Amalarius annis quinque sub Iustiniano Imperatore.
Theudius.	569.	531.	Theudis seu Theudio xvii. annos & menses quinque, sub Iustiniano Imperatore. concilium Ilerdense anno ejus xv. ubi mendose in omnibus manuscriptis legitur Æra 15 Lxxxiv. pro Æra 15 Lxiv. quod recte convenit cum hac annorum ratione quam sequimur.
	586.	548.	Theudisclus annum unum sub Iustiniano Imperatore.
Aguila.	587.	549.	Agila seu Aquila annis v. sub Iustiniano Imperatore.
Vulfæ xv. annos & menses sex.	592.	554.	Athanagildus annos xiv. sub Iustiniano. Isidorus ponit inter

<i>Varietas in nominibus & annis.</i>	<i>Era Augu- sti.</i>	<i>Annus Chri- sti.</i>	
			interregnum V. mensium.
Luiba & Loyba.	605.	567.	Liuba annum unum sub Iusti- no Imperatore minori.
Bedæ Lewi- gildus, more Gotthorum, qui pro eov ponunt ew.	606.	568.	Leovigildus annis x v i i i. sub Iustino minori. Anno x v i i. regni, Ermenegildum Hi- spali impie interfecit.
	624.	586.	Reccaredus primus annos x v. sub Mauritio Imperatore.
Luiba & Loyba.	639.	601.	Liuba secundus annos duos sub Mauricio Imperatore.
Vidoricus.	641.	603.	Wittericus annos sex, menses decem.
Gundemi- rus.	648.	610.	Gundemarus annos duos, menses decem sub Phoca Imperatore.
	650.	612.	Sisebutus annos v i i i. menses sex, sub Heraclio Imperato- re, anno v. Sisebuti Ma- hometes adversus Romanos rebellat.
	659.	621.	Reccaredus secundus, menses tres.
Cintila. San- tila. Suinthi- la.	659.	621.	Suintila annos x. sub Heraclio Imperatore. Is, ut nostri hi- storici tradunt, primus pul- sis Romanis monarchiam totius Hispaniæ obtinuit.
Sisenandus.	669.	631.	Sisenandus annos tres, men- ses x i.
Cintila. Sin- thilla, Isidoro Pacensi. Suin-	674.	636.	Cinthila annos i i i. menses v i i i. Concilium Toletanum d quin-

*Varietas in
nominibus &
annis.*

*Era Annus
Augu- Chri-
sti. sti.*

thil in in-
scriptioni-
bus. Suintila
alibi.

Tulcas. Tul-
gas Ifidoro
Pacensi. 678.
Cindasvin-
thus, Chin-
dalvindus,
iidem Ifidoro.
Recasvinthus
Recestantus
in Inscriptio-
nibus.

Bamba.

Erigius. Er-
vigius dicto
Ifidoro.
Egipsa. E-
gicha, Ifidoro.

Witiza Wit-
tizanes Ifido-
ro. Witiza.
in Inscriptio-
nibus.

Rodericus
annos III.
duos simul
cum Witiza,
unum solus.

quintum primo anno ejus
regni coactum. Isidorus Ju-
nior Episcopus Hispalensis
primæ sedis moritur.

Tulca annos II. menses IV.

Chindaswinthus annos VI.
menses VIII.

Receswinthus annos XXIII.
menses sex. Ildefingus anno
XVIII. moritur.

Wamba annos VI. mensem
unum. relicto regno vixit in
monasterio, melius sibi re-
gnans, & vivens pie & san-
cte, annos VII. menses III.

Ervigius aliis Eringius an. VII.
relicto regno creatur Egica.

Egica annos decem solus, quin-
que cum filio suo Witiza.

Witiza annos IX. sine Egua
patre.

Rodericus annum unum. Hoc
rege nobilissima & antiquis-
sima regum Gothorum fa-
milia ob impios & scelera-
tos mores Witizæ & Rude-
rici misere extincta; in præ-
dam barbaris Mauris, tan-
quam Dei flagello data. uni-
versaque nobilitas totum-
que regnum brevi tempore
una funditus eversum.

Wallia

Wallia is est qui Wandalis Silingis oppressis, cæteris autem Wandalorum digressis in Africam, vacuum ab ipsis factam Hispaniam invasit adjecitque secundam Aquitaniam, cum urbibus finitimis quibusdam firmante Honorio, quæ in hunc quoque diem Gotthia latine scribentibus dicitur. meminit hujus Walliæ & Olympiodorus, Theudericus primus Olympiodoro, Theuderus Sidonio, Theuderedus aliis, is est qui contra Attilam stetit cum pro Attila staret Ostrogotthus Walamir. Theudericus secundus is est de quo exstat ejusdem Sidonii epistola qui eum in magna Galliæ parte regnantem vidit, nempe ut ipse explicat, Burdegala, in Petrocoriis, Ruthenis, Lemovicibus, Gabalatanis, Elusanis, Vasatibus, Convenis, Ausensibus. ab hoc Suevorum per Hispaniam fracta potentia. Euricus Lusitaniæ pleraque, Cæsaraugustam, Pompejopolim ac vicina, & in Gallia Arelatum & Massiliam subegit. Post Euricum, de Gallia, Narbonensis prima penes Wisigothos mansit, cætera ejus Ostrogotthis sub Theudericò, Burgundionibusque & Francis tenentibus. Hispaniæ possessio Westrogotthis Anastasii concessione firmata est. accessit & in Africa provincia Tingitana. horum regum Wisigothorum acta scire qui volet, legat præter Iornandem Isidorumque, Prosperum Aquitanicum, Idacium, Marcellinum Comitem, Victorem Tununensem, Iohannem Abbatem Bictariensem Westrogotthum ortu, Rodericum postremo Toletanum Episcopum. addi his possunt Synodorum acta, in quibus tum aliæ historiæ tum illud consensu omnium ordinum per Hispaniam constitutum reperitur, ne quis nisi de Gotthica gente rex agnosceretur. Neque vero postquam in Hispaniam irrupere Sarraceni periiit ibi omne Gotthicum nomen, cum eo sanguine se ortum nunc etiam quod potissimum est per Hispaniam nobilitatis prædicet, testimonium origini nominibus quoque

præbentibus. sunt enim Gotthica nomina Ferdinandi, Frederici, Roderici, Hermannii aliaque id genus. Sed & reges ipsi Hispaniæ è Pelagio se genitos credunt credique volunt, qui Favilæ Gotthi filius & quidem ut Mariana vult regia stirpe, primus Gotthorum reliquiis in Asturia collectis in tenui fortuna, sed in spe rerum meliorum, quas Deus tandem dedit, rex appellatus est. *ad hunc*, ait Mariana, *Hispaniæ reges nunquam intercisa serie, cum semper aut parentibus filii aut fratres fratribus successerint, clarissimum genus referunt.* Gottha ei & uxor Frouliba nomine: sed & gener ejus Aldefonsus ex Reccarredi regis fuit sanguine. Literæ quin etiam in Hispania Gotthicæ in publicis, sacris, privatis mansere ad tempora Ferdinandi primi Ferdinandorum, qui Legionis & Castellæ rex fuit, tales quales Wulfhila episcopus Valentis temporibus Gotthis tradiderat, ut ex nominato jam aliquoties Roderico discimus. Gotthi sunt igitur & reges & militum fortissimi qui septingentorum annorum indefesso labore Hispaniam tandem ab Arabica eluvie purgarunt. qui deinde ad partem Europæ magnam adjecere Africæ Asiæque non pauca: & his incognitum tot per sæcula orbem, ita ut ejus Imperii magnitudo veterum regum limites longe transgressa iis qui nunc regnant omnibus formidandam se fecerit. Navarræ etiam reges genuinos se Gotthos fatentur, ut in Episcoporum Pompejopolis catalogo & apud alios ejus gentis scriptores legere est. Testimonium origini præbent mores Gotthici per multa servati sæcula, in regibus scuto impositis, in judiciis per Reges & duodecim assessores exercitis, in legibus non extra conventus ordinum factis. Lucas Tudensis de Carolo Magno agens: *Transjectis etiam Roscidæ vallis montibus subdidit imperio suo Gotthos & Hispanos, qui erant in Catalonia & in montibus Vasconia & in Navarra.* At nec in Narbonensi Gallia, quam

quam Balthei reges diu tenuere, stirps eorum tota interiiit. nam qui gallice. L. ut ante consonantem solet, in u mutato de Baux vocantur, ii in chartis veteribus Latine scriptis appellantur Baltii, unde qui orti sunt avitæ potentia partem servant principatu Arausionensi: aliaque ejusdem familiae propago in regno Neapolitano principatum Altemeræ, ducatum Andreae, Comitatum Avellinae, virtutis non degenerantis, monumenta tenuit. Septimania vero mansit nomen Gotthiae etiam post Carolum Magnum, ut apparet ex divisione inter filios Caroli Magni, & rursum inter filios Ludovici, Eulogio Cordubensi Episcopo, Hermanno Contraeto. Pars Gotthorum Gepidæ sunt ut supra dixisse meminimus. quos ortis ex Scanzia insulae gentibus recte annumerat memoratus mihi Chorographici non editi scriptor. hi quoque, sicut Gotthi, temporibus illis antiquissimis confedere ad Vistulam, ut Iornandes nos docet. inde Burgundionum victores venire ad utramque, ut Procopius ait, Danubii ripam, multas per incursiones Romanis infesti ut Vopiscus Claudio & Probo ostendit. Postremo Martino Imperante, pulsas Hunnis in Pannoniae partes, Hunnis quondam infestas, successere. Iustiniani temporibus cepere & Daciae pleraque ut apud Procopium est. ab his Gepidis orti sunt illi Langobardi, quorum prima apud Prosperum Aquitanum mentio est Theodosii temporibus cum regem sibi fecere Agilmundum. Sedes illis cum gentilibus Gepidis cis Danubium ut Romani loquuntur. docet id nos Procopius. Pannoniam desertim nominat is quem jam saepe adduxi Paulus in Miscella, & horum vi oppressi Gepidæ anno VI. Iustini II. Imperatoris finem imperandi fecere, ut Gotthus ille Iohannes nos docet. victus praelio ab iisdem Langobardis gener Iustini & dux Bandidarius. Iustino cum Tiberius successisset, venire in Ita-

liam Langobardi atque ibi regem sibi fecere Autarichum, qui Autharus aliis dicitur. Magnos per Italiam progressus Tiberio Mauritioque Romanis imperantibus fecerunt, tenueruntque Italiam ferme omnem extra Romam & Ravennam. hoc regnum per ducentos annos in Italia duravit, ejusque formidine Roma diu agitata est. multæque illustres per Italiam familiæ à ducebibus Langobardis ortum habent. Reges Langobardorum tum in priori illa sede, tum postquam in Italiam venere, hi sunt, quorum historia brevius quidem est apud temporum descriptores præsertim Iohannem illum Gotthum, amplior vero apud Paulum Warnefredi Langobardum.

1. Agelmundus.

2. Lamisco.

3. Letha.

4. Hildehoc.

5. Gudehoc.

6. Claffo.

7. Tato.

Post hunc VValthan in Manuscripto ponitur, omittendus ob regnum breve aut controversum.

8. VVacho.

9. Audoin.

10. Alboinus cum quo Narses fedus fecit. hujus & apud Menandrum historicum mentio.

11. Cleph.

12. Antarich Clephi filius, Mauritio Romani Imperatoris coævus.

13. Agilulfus.

14. Adoloaldus.

15. Arioaldus.

16. Rotharis.

17. Rodoaldus. Rothari filius.

18. Ari-

18. Aripertus.
19. Bertaridus.
20. Girmoaldus.
21. Bertaridus.
22. Cunibertus.
23. Liutbertus.
24. Regnibertus.
25. Aripertus.
26. Arisprandus.
27. Liutprandus.
28. Ratchilus.
29. Ahistulfus.
30. Desiderius in quo finiit regnum Langobardorum Caroli Magni tempore.

Gotthorum propagine peracta tempus est ad VVandalos retro me feram, antiquissimos sane, non eo tantum intellectu, quo generale illud nomen plurimos incertæ sedis populos, ut ante dixi, comprehendit: sed quatenus ei significantur, qui se è Scantia ortos prædicabant. Eorum partem jam olim cum Gotthis ad Mæotim consedissee docet nos Procopius Gotthicorum quarto. At illorum VVandalorum, qui ex Gallia Hispaniam, ex Hispania Africam sibi quæsiwere, majores per anni tempus ab Oceano sibi natali venere in illam vexatam tot incolis Daciam. hos VVandalos Asdingos cognominatos tradit idem Iornandes. estque & ejus cognominis, & adventus eorum in Daciam, cum diserta temporis notatione, scilicet Aurelio Antonino Romanis imperante, mentio insignis apud Dionem Libro LXXI. exstat idem Asdingorum nomen & apud Priscum Patricium & Magistrum cujus fragmentum in excerptis est de legationibus. Aureliano principe sedisse Vandalos ad Danubium, factoque federe auxilia pollicitos Romanis docent nos Dexippus & Priscus, quem

dixi,

dixi, in fragmento quod servarant eadem illa excerpta de legationibus. Pannoniæ partem eis dedit Constantinus. hinc in Gallias se intulerunt tempore Honorii, inde se in Hispaniam promovere VVandali, in Baticam Silingi qui dicti, cæteri in Gallæciam eique vicina, Godigisclo rege, cui successit Gontharis, qui Alanos in Hispania potentes subegit: Gonthari Gizerichus Africæ domitor, qui possessionem Africæ federe firmavit Valentiniano Imperante. VVandalici per Hispanias Imperii vestigium servat Andalusia, VVandalosia dicta olim; id VVandalice *VVandaloth* fuerit. reges VVandalorum ex quo sedes certas habuere (nominantur enim ante & alii ut Raus, Raptus, VVisimar, Crocus, Frididalus.) hi sunt:

1. Godigiscus.
2. Guntharis sive Gunderichus filius Godigiscii.
3. Gizerichus frater Guntharis ex Godigisclo, coævus Valentiniano III. & eum secutis Imperatoribus Romanis.
4. Hunnerichus filius Gizerichi.
5. Gundamundus, filius Genzonis Gizerichi nepos.
6. Transamundus, frater Gundamundi eodem ex patre.
7. Hilderichus. Hunnerichi filius, ex Valentiniani Imperatoris filia: Genzerichi nepos.
8. Gelimer Gelarichi filius, Genzonis nepos, Gizerichi pronepos, in quo desinit dominatus VVandalorum: post annos ferme in Africa centum.

Gizerichus is est qui præter Africam, patentem à Gadibus Tripolim usque, & retro ad Maurorum invia, Sardiniam quoque & Corsicam suæ ditionis fecit, Romam diripuit, principesque feminas, suppellectilem regiam,

giam, ipsas denique Capitolii auratas tegulas inde quo voluit abduxit. res VVandalorum late prosequuntur Procopius & Zonaras, brevius qui Chronica scripsere, præsertim Victor Tunnonensis. Si quis miretur, quod tanta cum cura dem Latine Procopium, qui finem utriusque Imperii tum VVandalici tum Ostrogothici & spectavit ipse & descriptum reliquit posteris, is consideret rogo, præter quod in his libris & initia & incrementa Gotthicæ VVandalicæque magnitudinis in tam longinquis regionibus dantur conspici, ipsos illos regnorum exitus plurima habere quæ tum alios, tum præcipue Sueones, quorum honori ac commodis totum me dedidi, instruere possint. ego cum Procopium lego, virum exacti in rebus civilibus militaribusque iudicii, & Belisarii præcipuum ad illorum regnorum excidia adiutorem, non contentus eventus nosse, in causas inquirō. puto autem duas me videre præcipuas. prior est quod ille à frigore intus in animos adactus à Septentrione Martius calor paulatim elanguit, mollitie cæli Gallici, Italici, Siculi, Hispanici, Africani. pro cælo mutata & vitæ ratio, paulatimque patrius ille rigor locum fecit laxis domibus, balneis, vestibus splendidis, epulis exquisitis, aliisque id genus deliciis. Impulere ruentes jam animos externâ conjugia, valentes ingenio feminæ & gnaræ quibus vinculis affectus retinerentur: inde alia vincula, communes liberi, altera hæc est, quod de partis bello terris victores potissimam partem sibi quisque jure mancipii acceperē, contra vetustissimum Germanorum morem laudatum Cæsari. Initium id avaritiæ quæ animos haud dubie effeminat. vitam enim contemnere non potest nisi qui & voluptates & illam citra fines quos natura præscribit habendi licentiam contemserit. Non adeo difficile est aliorum errata post eventum notare, & ta-

men in ea quoque nonnulla est utilitas. ego existimem utrique huic malo exitiali, ut re apparuit, remedium adhiberi potuisse: priori quidem, si non iidem manere in partis bello locis permitti fuissent, minusque etiam externis se connubiis alligare: quod initio cautum legibus, postea desuevisse video: sed aliqui quotannis sorte aut iudicio remissi essent domum, locum facturi aliis inde venturis aut terra aut mari: ita enim perpetua substitutione, ut in externis arboribus fieri solet, mansisset genitilis ille vigor & indomita vis animi, præsertim si & vestui cultuique adhibitæ essent dignæ patria leges, & quæ legibus plus valent principum virorum exempla: neque omissa esset in otio exercitatio militaris, cujus rei magnam Theudericho curam fuisse ex Cassiodoro discimus. alterum vero malum nulla necessitate admissum est, multoque, ni fallor, rectius fuerat, Romano more, quem & prudentissimis in America Inchis regibus placuisse video, agros facere publicos, partem autem fructuum assignare regis regnique usibus, in quibus & sacra comprehendere velim, partem militum stipendiis dum sub signis sunt, & emeritorum præmiis; partem mercede agros colentium. Hæc si curata fuissent, nisi quævis intercurrisset major, puto duratura fuisse Imperia illa magno parentum populorum bono, quando & hodie orti isti à Wisigothis Hispaniæ reges latissimas à se distitas provincias illis cautionibus feliciter servant. Postquam Deo visum res Ostrogothorum Wandalorumque & Langobardorum evertere, ex eadem illa matre virorum Scanzia edidit se Nortmannorum nomen, quorum portio, ut jam dixi, præcipua Sueones, audiri primum in longinquis coeptum locis circa finem sæculi à Christo nato Octavi, ingentem occidentis partem tenente Carolo, cui & rerum & imperii magnitudo nomen ipsi conveniens

veniens dedere. circa id enim tempus inspectante nec prohibere valente Carolo ; infesti Galliæ littoribus. quadraginta aut paulo minus post annis incurfarunt maritimos Flandros Frisiosque sub quorum nomine tunc & Trajectum ad Rhenum & Hollandia & Walchria comprehendebantur. eademque Frisia anno 10 C L X X I I. illis pacto data à Francis regibus, & cum eo contenti non essent, sed nunc Lutetiam, nunc Aquitaniam, nunc Ligeri adfita, nunc Belgicæ etiam interiora incurfarent, accepere circa annum Christi 10 C C C C. Caroli simplicis federe Neustriam quæ ab ipsis Nortmannia nunc etiam dicitur ; pars alia Britannia Armoricæ concessione placata est. intra id temporis spatium vix credibile est quot urbes, oppida, castella, à Nortmannis incensa, vastata, aut capta sint, nonnulla plus semel. præcipua quæ in historiis exstant eorum nomina hæc sunt Dorestadum, Antverpia, Wictham, Hamburgum, Rhotomagum, Nannetum, Burdegala, Petrocorium, Turonum, Andegavum, Aurelianum, Lutetia, Noviomagum, Pictavum, Leodium, Trajectum ad Mosam, Tungri, Tornacum, Sithin, Cameracum, Teruanna, Ambianum, Corbea, Atrebatum, Bellovacum, Gandavum, Aquægrani, Treveri, Colonia Agrippinensis, Bonna, Tulpiacum, Volipiacum, Novesium, Duisburgum, Lovanium, Pons Isaræ, Trecæ laudi castrum. adde jam quod Gallia omnis, quod Scotia vectigales factæ. etiam Hispania & Italia oras arbitrato suo adiere Nortmanni ad annum ferme à Christo nato millesimum, ex illis in Neustria Nortmannis fuere qui à bello Syriaco, post illustres editas operas circa annum Christi 10 C X V I I I. redeuntes, magnis rebus contra Saracenos pariter Græcosque gestis, Appuliæ locis partim defensis, partim captis, eos genuere qui ex ea, additis mox Calabria Siciliaque,

liaque, regnum sibi anno CIO LXXX. facile pepere-
 re, quod postea incerto successu tantis Hispanos inter
 Gallosque annis decertatum est. paulo ante id est an-
 no CIO LXVI. ex ejusdem Neustriæ ducibus Wilhel-
 mus Nortmannus Angliæ sibi quæsierat regnum flo-
 rentissimum, quod in hunc quoque diem penes ejus
 posteros manet, maneatque diu. compendio cuncta
 dixit Rogerius Hovedenus Anglus. *audax Francia Nort-*
mannorum militiam experta delituit. ferox Anglia captiva
succubuit, dives Apulia sortita refloruit, Hierosolyma fa-
mosa & insignis Antiochia se utraque supposuit. illud prope
 omiseram, viros duos, in suæ quemque gentis antiqui-
 tatibus magna cum diligentia versatos, gloriam affe-
 ctare nobilitatis ex Suedica origine. Nam Scotos Gi-
 raldus Cambrensis dictos olim ait à Gotthis, unde or-
 tum traherent, Geidelos: eos vero qui Helvetiorum
 quondam terras tenent Swizzeros à Suedis dictos tra-
 dit Guillemannus. Probabilitas utrique dicto inde,
 quod & qui classe plurimum poterant, iis facile adire
 Britannias; & crebri per Alpes transitus suasere partem
 ibi suorum præsidio relinquere. Adde pro Giraldi sen-
 tentia, quod Caledoniam habitantium rutilas comas,
 magnos artus ad Germanicæ originis asseverationem
 jam olim traxit Tacitus: quodque Pictos vetustissimos
 illorum locorum inesseores è Scythia ortos plurimi pro-
 didere, quam Scythiam Germanicam, id est Scanziam,
 interpretantur Hector Boëtius, Chronicon Belgicum,
 Buchananus ac postremo Archiepiscopus Hiberniæ
 Vsscherius, magnæ diligentiae judiciiue vir. Ex qua
 Scythia & Scotorum nomen atque originem Buchana-
 nus deducit. Quæ diximus huc usque de propagatis è
 Suedia gentibus, si quis defæcato judicio expenderit,
 inveniet non falso dixisse maximum Imperatorem Ca-
 rolum ejus nominis quintum, si quis ab stirpe exqui-
 siverit

siverit origines nobilissimarum per Europam familiarum eas ex Gotthia aut aliis Scanziae partibus derivatas. Et hæc quidem foris gesta, qui vero domi mansere Sueones, quas res gesserint in Norwegios, in Danos, in Russos Slavosque, exsequi ingentis operis res sit. neque vero nostræ modestiæ est, indigenis ac præsertim Iohanni Magno, viro nobili & Vpsalensi quondam Archiepiscopo, cum diligentia memorata intervertere. Si quis vero indigenis hac in parte credere nolit, ei quæ externis è scriptoribus Saxone & Erico Danici rege excerptimus, fidem Suedico fortitudinis abunde facient. Ex his quæ laude atque æmulatu digna, addam & quæ emendanda, si tamen recte notavimus, facile apparebit Sueonibus primum, deinde & exteris, quæ utilitas ex Procopii historia percipi possit, qui præter res Romanas innumeras Ostrogothici & Wandalici imperii initia processusque ad finem usque deducit, vir & eruditione præstans & rerum peritus, Belisarioque ob id individuus. Orationes inserit moratas admodum, & sententiis graves. etiam narrationi large interferit monita tum civilia, tum militaria, Polybii exemplo. video accusari eum religionis minus sinceræ. ego qui cuncta aliorum in partem, quantum potero benigniorem quin interpreter, abduci vix me sino. video eum controversiarum subtilium quæ Christianam plebem, haud satis intelligentem talium, misere dividebant, ipsumque Imperatorem sæpe distrahebant à necessariis reipublicæ negotiis, satis esse fugientem. cæterum de divina providentia, præmiisque ac pænis recte ac secus factorum multa eum religiose differere, non omisis & vaticiniis & miraculis insignibus, quale est illud de capra infantis nutrice, deque visis & auditis loqui iis, quibus Ariani linguas radicitus exsecuerant, cuius rei præter Procopium testis est Ipse Iustinianus

in

in lege quæ est codice de præfectis prætorii , Victor præterea Vticensis & Æneas Gazæus ; spectatores omnes non minus quam Procopius ejus prodigii. neque ejus eum esse ingenii qui dissentientes à se inhumane tractari velit , sed qui pietatis partem magnam sitam putet in actu officiorum , innocentia primum , deinde & bonitatis : quæ duo tum verbis tum exemplis inculcare nunquam desinit. Observanda vero etiam ipso interdum præeunte , tum in historiis aliis , tum in hac maxime divina dispositionis sublimitas : præsertim si Hieronymo , Augustino , Orosio , aliisque Honorianorum temporum venerandis scriptoribus credimus ea quæ in sacra Iohannis Apocalypsi dicta sunt de decem populis Imperii quondam Romani sociis ac federatis , qui deinde illud idem Imperium erant dilaceraturi hic initium capere , ipsamque Romam toties à Gotthis captam , spoliata , nudatam mœnibus , oraculorum de ea urbe editorum continere complementum. sed de hac re ut cum Procopio loquar , sit libera cuique sententia. Vbi desit Procopius , incipit ibi scribere Agathias cujus ob id ea quæ apud ipsum prima sunt , rerum autem Gotthicarum ultima , Latine versa Procopio addidi. Omitti in hac editione non debuit Iornandes Gotthus de Gotthis scribens : brevis sane , interdum & obscurus , dignus lectu tamen , tum quod ab aliis Romanis & Græcis , quos rerum maxime insignium testes supra adduximus , scripta confirmet , tum quod ex iis qui nobis periere scriptoribus multa servaverit. Dexippus ille , quo Iornandes teste utitur circa Galbuni vixit tempora ut ante monuimus , & exstant fragmenta ejus quædam è libris de rebus Scytharum , id est ut supra interpretati sumus Gotthorum , in excerptis de legationibus. Ablabium vero , cujus itidem auctoritas Iornandi laudata , eundem esse puto qui Constantio principe

cipe præfectura ornatus prætorii, Ammiano, Marcellino, Eusebio, & Epigrammatis Græcis; memoratur. Deceperit Iornandem interdum antiquitatis ignorantia aut gentis suæ amor. Qui iudicio valebit, eum non fugiet, quid sequendum, quid condonandum sit. Iam vero & laudationes duæ Theuderichorum, alterius Wisigothi, Ostrogothi alterius, non magis iis, qui fuere, testimonium præbent, quam iis, qui nunc sunt, documentum. Possent illis æquo animo carere qui nunc sunt Gotthi, si regis Gustavi acta haberent aliquo aut scriptore aut suggestore. In eo enim Theuderichos, Gizerichos, Totilas, Teias omnes denique belli pacisque artes, omnia non tantum quæ regibus, sed & quæ privatis ornamento sunt, nunquam tam plene in unum hominem congesta, reperirent. Interim liceat ea membratim digesta contemplari, quorum in illo cumulum Deus nescio majorene beneficio dederit, an majore in nos ira abstulerit. Isidorus, præter Breviaria Ostrogothicarum Wandalicarumque rerum, Westrogothorum acta ad sua deducit tempora, collectis quæ, alibi sparsa, non sine labore quæramus. Langobardicarum rerum unus est proprius scriptor, isque Langobardus, Paulus Warnefredi, editus quidem antehac aliquoties, sed in hoc Scanzia honori dicato volumine neutiquam omittendus. Addidi historiis & Leges, editas sane jam antè & has, Ostrogothorum, Westrogothorum, Wandalorum, Langobardorum; ita persuasus, non minus ex Legibus, quam è rebus gestis populorum, aut in populis eminentium, ingenia conspici. Sordebunt hæc sola Romana mirantibus. Ego in Romanis legibus subtilitatem minima quæque persequentem, varietatem, inconstantiam, video, tantam denique molem, & in mole perplexitatem, ut nemo tam felix sit memoriæ, cui non sæpe eveniat in leges incur-

incursare. At philosophia legem vult esse simplicem, brevem, claram; qualia sunt patrumfamilias in familiam suam imperia. Tum vero nihil mutata duratio multum secum habet auctoritatis. Hæc ego in Septentrionalium nostrorum legibus invenire me gaudeo. Atque ita arbitror, ni Deo ipsi ea simplicitas præ argutiis placuisset, nunquam eum vim suam mirificam accommodaturum fuisse innocentium populorum legibus, qui innocentiam singulorum tactu ignitorum vomerum, & quidem novem, explorabant. Accedit, quod apud complures gentes, sæcundas Iurisprudentum provenitu, istas leges, Romanis usus, iudex non falsus, prætulit. In Gallia Theodericianas, non Theodosianas, valuisse leges ait Sidonius. Ex Wisigothorum legibus plurima assumpta in Capitulare Caroli Magni, & Decretum Ivonis. Adeo etiam qui eis legibus non tenebantur, dignissimas imitatu eas duxere. Postquam è Saracenorum manu recuperari partes Hispaniæ cæpere, resuscitatæ à Veremundo, Aldefunso, Ferdinando, ut Rodericus nos docet, Gotthicæ leges: quarum corpus Forum Iudicum & olim & nunc dicitur, fons verus Hispanici juris. Iam vero quæ in regno Neapolitano Siculoque valent constitutiones, à Frederico II. collectæ pæne omnes, fluunt è legibus Langobardorum. De Feudis vero quæ ab iisdem Langobardis jam olim moribus erant recepta, eadem apud plerasque gentes alias ita invaluerunt, ut partem apud singulas juris civilis faciant. Anglia Normannorum legibus etiam nunc regitur. Quæ de maritimis negotiis insulæ Gothlandiæ habitatoribus placuerunt, tantum in se habent tum æquitatis tum prudentiæ, ut omnes Oceani accolæ eo non tanquam proprio, sed velut gentium jure utantur. Quod si cui non sufficit hæc tot gentium sæculorumque auctoritas, sed id exigitur ut ratio cum ratione

certet. percurramus ad collationem instituendam summa capita circa quæ versantur leges. Pertinent leges aut ad publicum aut ad privatum jus. In publico jure primum est ipsa conformatio legum, quæ apud Romanos à voluntate pendeat principis, hominis unius falli mutariquæ facilis. inde tot repugnantia Imperatorum inter se. Edicta solus Iustinianus non tantum vetera novavit pleraque, Triboniani ad omnia vernalis arbitrio, sed ipse de re eadem ter, quater mutavit sententiam. apud vestros illos populos è principe ordinumque dilectis bene expensæ leges tria habebant commoda, quod nihil publice noxium latere poterat inter tot monitores, quod prompto animo servabantur quæ communis consensus sanxerat, quod eadem nunquam aut non nisi summa causa urgente mutabantur: morem hunc apud Sueones & laudat & commendat Briggitta prudens femina. Sequuntur publica munera. multa apud Romanos ejusmodi inani sono constantia, Vacantium, honorariorum. tum in quaque provincia præses erat omnia, qui cum omnibus locis adesse non posset à provincialibus magno sumptu, & à rebus cuique suis avocatione adëundus erat. de aulæ Gotthicæ dignitatibus librum non spernendum scripsit Petrus Pantinus, quanquam & sine eo ex Cassiodoro ipsisque legibus ea res satis comprehendi potest. nihil ibi ad speciem, omnia ad utilitatem publicam comparata: non in præcipuis tantum urbium sed in singulis oppidis, in vicis quoque homines fidi plebisque ipsius suffragiis probati, qui jus dicant, tributa dispensent. Privatorum negotiorum summa genera sunt, matrimonia, tutelæ, contractus, alienationes, testamenta, successiones ab intestato, possidendi securitas. Circa matrimonia ad dignitatem ordinum tuendam multum valuit illud quod in Gotthorum est legibus, etiam in

Sueconum moribus Bremensi observatum , ut nec ingenuus libertinam , nec ignobilem nobilis ducere posset : & quia reges supra omnem sortem positi , ideo viduæ eorum nubere non sinebantur. at Iustinianus Imperator à scena conjugem habuit magno principatus dedecore. illud vero antiqui Germanici moris haud immerito Tacito Gotthisque nostris Iohanni & Olao laudatum , quod nulla dos feminis : probitas cuique maritum dabat. ita nec maritalis potestas dote vānum ibat , & columnina familiarum, mares , habebant largius unde se utiles patriæ præstarent : Sed & quæ maritus novæ uxori dare posset , arcte definita. Placet & illud quod nubere femina minoris quam ipsa est ætatis viro prohibetur. Tutela non penes natos magis , quam penes cognatos pari sanguinis jure , præcipuusque pupillis tutor princeps ipse. Contractus majorum ætate firmi , nec restitutionibus eludebantur. satius quippe imprudentiæ suæ quemque pœnam luere quam exemplum introduci luxandæ fidei , quæ Germanis semper sanctissima. Æquitas manifesta in eo quod debitor , cui per infortunium pecunia periit , usuras creditori non deberet , quodque is qui rem furtivam bona fide emit , partem pretii dimidiam servat. mancipationes , oppignerationes , ipsaque testamenta palam in jure fiebant , præsentem magistratu , inspectante populo , ita ut nullius rei in incerto essent dominia : nec periclitabatur emptor pretio soluto rem perdere per tacitas obligationes & latentia fideicommissa in ipsius damnum eruptura. Liberos qui haberet , ei de tertia bonorum parte legandi liberis jus erat , de quintâ tantum extraneis. De intestatorum successionibus quo fundamento nitantur Romanæ leges nemo dixerit , fluxa omnia , temporaria , inter se pugnancia : Simplicissimum illud Septentrionalium , ut qui proximus gradu idem hæres esset , excepto

cepto quod liberi parentibus præferebantur. Iudicia apud Romanos in immensum tracta, nec rerum tantum sed & vitæ gravi dispendio inter tam longas cruces; apud Septentrionales litigandi temeritas sponsonibus & pignoribus coërcita, ipsis Iudiciis nihil expeditius. in facti quæstione adducebat actor, adducebat reus testes suos. pro utro esset testium major auctoritas, secundum eum lis dabatur. in re ambigua ad jurisjurandi ibatur religionem: id reo deferebatur, sed ita si complures viros exhiberet famæ probatæ, qui se ipsius tanquam viri boni iurijurando credere dicerent. juris rara erat disputatio. si qua esset, non ex infinitis interpretum libris, sed ex planis legum dictis aut ex æquo & bono facile statimque dijudicabatur: possessionis vi turbatæ subita reformatio, eunte in rem præsentem cum testibus iudice. Illud ex intima sapientia petatum, quod in delictis duo spectabant, læsum jus privati & læsam societatem publicam quæ legum auctoritate constringebatur. itaque mæltæ duæ pendebantur, quod notatum & Tacito, altera ei qui vindicatur, altera regi aut civitati. hoc *freda* dicitur, quia paci publicæ qui peccavit per eam restituitur illud *Wedrigeldium*, id est quod pro talione datur. Probo & hoc quod non vilis civium sanguis, nec nisi gravissima capite luebantur, quodque damnatorum bona salva erant liberis. minora satis erat expiari pecunia, aut tradito fonte in servitutem ei in quem peccatum fuerat. Quod in criminum causis provocatio non dabatur haud miror, cum pares de paribus summa religione ac misericordia iudicarent. Tales sunt leges quas è Scanzia profecti per omnem prope Europam, per multa etiam Africæ Asiæque circumtulere. Displicet nonnullis quod quædam causarum ambigua singulari certamine disceptanda permittuntur. verum quod Solon dicebat, non optimas.

simpliciter se dedisse leges, sed optimas earum quas Athenienses ferre possent, idem de aliis legum conditoribus cogitandum est. Coguntur illi multa non probanda concedere, & venenum sæpe veneno expellere. minus certe malum erat duorum periculo rem decertari, præsertim postquam ambo moniti essent serio, ne contra conscientiam sumtis armis Deum sibi inimicum accerferent, quam totas familias, quod alioqui fiebat, committi inter se, & bellum velut civile excitari. Abstulit hunc morem Christiana religio: bene, si & quod facere ipsa nata est, nisi nobis nos obstaremus ipsi, radices, unde ista pullulant, exscidisset. Legibus ritus congruebant graves & ipsi ac militares. manumissio per sagittam fiebat docente Paulo VVarnefredi: adoptio per arma, quod apud Cassiodorum est. nec regis filius patris mensæ erat particeps, nisi ab alio rege arma accepisset. erat & honorarium adoptionis genus inciso adoptati capillo barbaque, ex eo fluens quod retulimus cum de Langobardorum vocabulo ageremus. mancipatio fiebat rei mobilis aut glebæ festucæve coniectione in sinum emptoris. Multa harum legum rituumque eadem fuisse apud eos qui domi mansere Sueonas ex veteribus historiis apparet. His alia ex iisdem historiis addi possunt paris ingenii ac propositi. quale hoc est ad statum publicum spectans, ne quem populorum suorum rex accedat nisi causis ante per nuntios aut literas indicatis: & illud, ne ad iudices eatur antequam ad arbitros itum sit. Servandæ matrimoniorum sanctitati & concordia hæc inventa reperio: ne ex adulterio aut incestis concepti capere possint plus dimidio Hungarico ex donatione, hæreditate, legato, etiamsi jure legitimorum natalium donati sint. ne extra nuptias geniti, equites fieri, judicare, testimonium perhibere, sinantur. Vt adulterii com-
perta

perta mulier bonaque ejus in potestate sint mariti: corruptor corruptam, si par est, ducat: si impar ditet aut moriatur. Viduæ quæ prægnantes se dicunt ex marito ut custodiantur. post decimum mensem partus ne marito ascribatur. ad bonorum societatem successionisque hæc pertinent non spernenda: ut mortui uxor à secundis nuptiis abstinens tertiam bonorum partem ferat: alioqui tertia rerum mobilium parte ac lecto stragulisque contenta sit. stante matrimonio quæ empta sunt ex æquo dividantur: ne mulieris res marito alienare liceat. Raptori hæres sit partus si post x l. dierum hebdomadas est editus. proscriptorum filii ne quid de parentum bonis capiant, nisi ante præscriptionem concepti sint. Femina occisa à propinquis ideo quod uterum ferret, hæres mariti habeatur, bonaque ad propinquos suos transmittat. Illud in Christianæ religionis favorem postea adjectum: mater liberis suis ita succedat si baptizati fuerint. Si vagiens infans auditus esset, fuerat in antiquis legibus, manetque apud Nortmannos & possessos Nortmannis Anglos, contra abortiones scilicet, quo & illa spectat cautio, ne vena mulieri secetur nisi propinquis præsentibus. nec causa caruit, quod Græcorum quam Latinorum mos Sueonibus, jam Christianis, magis placuit, visumque illis è bono publico ut presbyteris uxores justas habere liceret, quod & ex Iohannis Magni historiis & ex Innocentii III. epistola apparet. quodque missos à Pontificibus Romanis, spreto suorum locorum antistite, doctores non receperunt, quod idem ille Iohannes Magnus scribere non inane duxit. Etiamne ad nominum tum communium tum propriorum origines te vocabo, erudite lector? Sed quid ni vocem, cum ille Cæsar, qui tantas rerum mutationes animo agitabat, de vocationum mutationibus quæ observaverat scripserit, quæ scripsit ediderit? Non autem

ego, ut alii, linguam mihi quæ nunquam fuit (Cimbricam faceti nugatores vocant) confinxi meo arbitratu, lapidi nimirum regulam aptaturus. Vorum explanationem aut certam aut probabilem, partim ex ipsis legibus historiisque habeo, partim ex aliis antiquissimis libris hominum Germanorum, quibus communis cum Gotthis sermo, is scilicet qui nunc etiam illis ad Mæotim habitantibus manet: cujus nonnulla nobis vocabula Busbequius dedit. Cum eo sermone is qui nunc in Suedia usurpatur manifestam cognationem servat. Præposui huic operi veterum de his gentibus pronuntiata non omnia, immensum enim fuerat, sed præcipua, è quibus earum antiquitas, vires, virtutesque patefiant: tanto facienda pluris, quod eorum non pauca à viris proficiscuntur eximiæ sanctitatis, eoque incorruptæ fidei.

E L O G I A

veterum de Suedia, Sueonibus populisque è Suedia ortis.

Pomponius Mela Lib. I I I.

Scriptit
Claudii
temporibus
circa an-
num Chri-
sti x l v.

Super Albim Codanus ingens sinus, magnis parvisque insulis refertus est.

Deinde :

Septem Hermodes contra Germaniam projectæ, in illo sinu quem Codanum diximus, ex iis *Codanovia*, quam adhuc Teutoni tenent, ut magnitudine alias, ita fecunditate antestat.

*ita manu-
scripti : non
Codanonia.*

*C. Plinius Historiæ naturalis Lib. I V.
cap. X I I.*

Scriptit Ti-
ro impe-
rante circa
annum
Christi.
L x x x.

Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingævonum, quæ est prima * inde Germaniæ. Sevo mons ibi immensus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertur insulis, quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis, portionem tantum ejus, quod sit notum, Hellevionum gente 10 incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Finingia.

* à *Sarmatis.*

Germanorum genera quinque : Vinduli, quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones : alterum genus Ingævones, quorum pars Cimabri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. proximi au-

tem Rheno Istævones, quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci: quinta pars Peucini, Bastarnæ, supradictis contermini Dacis.

Lib. IV. cap. XIII.

Ultra deinde Cronium Xenophon Lampsacenus à littore Scytharum tridui navigatione insulam esse, immensæ magnitudinis, Baltiam tradit. eandem Pytheas Basiliam nominat.

Cap. XVI.

Timæus historicus à Britannia introrsus sex dierum navigatione abesse dicit insulam Cattiterim, in qua candidum plumbum proveniat. ad eam Britannos vitilibus navigiis corio circumfutis navigare. sunt & qui alia prodeant, Scandiam, Dumniam Bergos.

Idem Libro XXXVII. c. II.

* Masiliensis qui scripsit temporibus Ptolemæi Philadelphi CCC. circiter ante Christum natum annis.

† Legendum videtur Baltiam ut supra & infra.

* Pytheas Guttonibus, Germaniæ genti accolis, æstuarium Mentonomon nomine ab Oceano spatio stadiorum sex millium. ab hoc diei navigatione insulam abesse † *Abalum*. illuc vero succinum fluctibus advehi, & esse concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximisque Teutonibus vendere. huic & Timæus credidit, sed insulam Basiliam vocavit.

Cap. III.

Certum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glessum. itaque & à nostris unam insularum ob id glessariam appellatam,

tam, Germanico Cæsare ibi classibus rem regente, Austraviam à Barbaris dictam.

Ibidem C. v. de adamante.

Metrodorus Sceptius in eadem Germania in Baltia insula nasci, in qua & succinum.

C. Cornelius Tacitus de Germania.

Trans Lygios Gotthones regnantur, paulo jam addictius quam cæteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. protinus deinde ab Oceano Rugii, & Lemovii: omniumque harum gentium insigne, scuta, breves gladii, & erga reges obsequium. Suionum hinc civitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent. forma navium eo differt, quod utrimque prora paratam semper appulsui frontem agit: nec velis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. solutum, ut in quibusdam fluminum, & mutabile, ut res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos: eoque unus imperat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi. nec arma, ut apud cæteros Germanos, in promiscuo, sed clausa sub custode, & quidem servo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus: otiosæ porro armatorum manus facile lasciviunt. enimvero neque nobilem, neque ingenuum, neque Libertinum quidem armis præponere, regia utilitas est. Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quod extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus ut sidera habeat. Sonum insuper emergentis audiri, formas-

Scriptus liber altero consulatu Trajani, circa annum à Christo nato centesimum.

que Deorum & radios capitis aspici, persuasio adjicit. Illuc usque, si vera fama, tantum natura. ergo jam dextro Suevici maris littore Æsthyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britannicæ propior. Matrem Deum venerantur. insigne superstitionis, formas aprorum gestant. id pro armis omniumque tutela, securum Deæ cultorem etiam inter hostes præstat. rarus ferri, frequens fustium usus. frumenta cæterosque fructus patientius quam pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi glesum vocant, inter vada atque in ipso littore legunt. nec quæ natura quæve ratio gignat, ut barbaris, quæsitum compertumve: diu quinetiam inter cætera ejectamenta maris jacebat. donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu. rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucris animalia interlucent, quæ implicata humore, mox durecente materia, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, ita occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini Solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa littora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur, alitque flammam pinguem & olentem: mox, ut in picem resinamque lentescit. Suionibus Sitonum cætera similes gentes continuantur. uno differunt, quod femina dominatur. in tantum non modo à libertate, sed etiam à servitute degenerant. hic Sueviæ finis. Peucinatorum Venedorumque & Fennorum nationes Germanis

*Confer. Casiodorum
Lib. v.
epist: II.*

an Sarmatis ascribam dubito. quanquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede ac domiciliis, ut Germani agunt. Sordes omnium ac torpor. procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fædantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. nam quicquid inter Peucinos Fennoſque ſilvarum ac montium erigitur, latrociniiſ pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos figunt, & ſcuta geſtant, & pedum uſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diverſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equoque viventibus. Fennis mira feritas, fæda paupertas. non arma, non equi, non penates: victui herba, veſtitui pellis, cubile humus. Sola in ſagittis ſpes, quas, inopia ferri, offibus aſperant. Idem venatus viros pariter ac feminas alit. paſſim enim comitantur, partemque prædæ petunt; nec aliud infantibus ferarum imbriumque ſuffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt juvenes, hoc ſenum receptaculum. id beatius arbitrantur, quam ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare. ſecuri adverſus Deos, ſecuri adverſus homines, rem difficillimam aſſecuti ſunt, ut illis ne voto quidem opus ſit. Cætera jam fabuloſa. Helluſios & Oxionas ora hominum vultuſque corpora atque artus ferarum gerere. quod ego, ut incompertum, in medium relinquam.

C. Iulius Solinus Polyhiſtor. Lib. III.

C. XIX.

Auctor eſt Xenophon Lamſacenſ à littore Scytharum in inſulam *Abalciam* triduo navigari.

ejus

Scripſit quo tempore incertum, ſed aliquanto poſt Plinium.

Legendum ex Plinio Balſiam.

ejus magnitudinem immensam & pene similem continenti.

C. X X.

Scandinavia insula à regione Germaniæ emittit animal quale alces.

deinde.

De Germanicis insulis Scandinavia maxima est , sed nihil in ea magnum , præter ipsam. nam Glesaria dat crystallum , dat & succinum , quod succinum Germani gentiliter vocant Glæsum. qualitas materiæ istius summatim antea , Germanico autem Cæsare omnes Germaniæ oras scrutante , comperita , arbor est pinei generis , cujus mediali autumnii tempore succino lacrymat. Succum esse arboris de nominis significatione capeffas : verum unde profuit , si ufferis , odor indicabit.

Claudius Ptolemæus Geographicorum

Libro. I I.

Ἀπὸ ἀνατολῶν ἢ τῆς χειρσονείας τέσσαρες αἱ καλέμματα
Σκανδίαι. τρεῖς μὲν μικραί.

ὧν ἡ μέση ἐπέχθ' μοι.

μία ἢ μεγίστη ἢ ἀνατολικώτατη καὶ τοῖς ἐκβολαῖς ἔχεις-
λα πόλ.

ἥς τὸ μὲν δυτικώτατον ἐπέχθ' μοι.

τὸ ἢ ἀνατολικώτατον.

τὸ ἢ ὀρεκτικώτατον.

τὸ ἢ μεσημβρινόν

καλεῖται δὲ ἰδίως ἔαυτὴ σκάνδεια, καὶ κατέχουσιν αὐτῆς
τὰ μὲν δυτικά, χαιδενοί. τὰ δὲ ἀνατολικά Φανῶναί τε
Φιραῖσι. τὰ δὲ μεσημβρινὰ, γῆται ἢ δαυκίῶνες. τὰ δὲ
μέσα, λδῶνοι.

id est.

ab orientali parte Cimbricæ Chersonesi quatuor Scandiæ nuncupatæ, tres quidem parvæ.

ex quibus ea quæ media est partes ha-

bet.

41. 30. 58. 0.

una vero, quæ maxima earum est, & maxime orientalis, juxta Vistulæ ostia :

cujus quidem occidentalissima partes ha-

bet.

43. 58. 0.

ejus maxime orientalis pars. 46. 58. 0.

pars maxime Septentrionalis. 44. 30. 58. 30.

pars ejus meridionalis. 45. 57. 40.

vocatur autem & hæc proprie Scandia & tenent ipsius occidentalia Chædini. orientalia vero Phavonæ & Phiræsi. Meridionalia Gutæ, & Dauciones. media autem tenent Levoni.

Idem Lib. III.

ἐλάτινα ἢ ἔθνη γέμεται πρὸ σαρματίαν. πρῶτα μὲν τὸ εἰς ἑλάν ποταμὸν, ὑπὸ τοῦ ξενέδας, γύθωνες. εἶτα φίνιοι· εἶτα βέλονες. ὕφ' ὧν φρεγανδίωνες· εἶτα αἰαρίωνες. πρῶτα πρὸ κεφαλῇ τῆς εἰς ἑλάν ποταμῆς.

id est.

minores gentes tenent Sarmatiam : penes Vistulam quidem fluvium, sub Venetis Gythones sunt. post Finni. post Bulones, sub quibus Burgundiones. post Varini, juxta caput Vistulæ amnis.

In

*In tabula Vetere ex Bibliotheca Peutingerorum
edita à Marco Velfero.*

Lupiones Sarmatæ.

Venadi Sarmatæ.

Augustinus de Civitate Dei. Lib. I.

cap. I.

*De Roma
ab Alarico
capta, quod
factum
circa annum
Christi.
ccccx.*

Testantur hoc martyrum loca & basilicæ Apostolorum, quæ in illa vastatione urbis ad se confugientes suos alienosque receperunt. Huc usque cruentus sæviebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidatoris furor: illo ducebantur à miserantibus hostibus, quibus etiam extra illa loca pepercerant, ne in eos incurrerent, qui similem misericordiam non habebant. qui tamèn etiam ipsi alibi truces atque hostili more sævientes, posteaquam ad loca illa veniebant, ubi fuerat interdictum, quod alibi iure belli licuisset, tota ferendi refrænabatur immanitas, & captivandi cupiditas frangebatur.

Ejusdem Libri. cap. v i i.

Quod autem novo more factum est, quod inusitata rerum facie immanitas barbara tam mitis apparuit, ut amplissimæ basilicæ implendæ populo cui parceretur eligerentur & decernerentur, ubi nemo feriretur, unde nemo raperetur, quo liberandi multi à miserantibus hostibus ducerentur, unde captivandi nulli nec à crudelibus hostibus abducerentur, hoc Christi nomini, hoc Christiano tempori tribuendum, quisquis non videt, cæcus: quisquis videt nec laudat, ingratus: quisquis laudanti reluctatur, insanus est.

Lib.

Lib. III. cap. XXIX.

Galli quidem trucidaverunt senatum, quicquid ejus in urbe tota, præter arcem Capitolinam, quæ sola utcunque defensa est, reperire potuerunt. Sed in illo colle constitutis auro vitam saltem vendiderunt, quam & ipsi ferro rapere non possent, possent tamen obsidione consumere. Gotthi vero tam multis senatoribus pepercerunt, ut magis mirum sit quod aliquos peremerunt.

*Paulus Orosius Historiarum quas S. Augustino
inscripsit Libro. VII.*

Adest Alaricus, trepidam Romam obsidet, turbat, irrumpit: dato tamen præcepto prius, ut si qui in sancta loca, præcipueque in sanctorum Apostolorum Petri & Pauli basilicas confugissent, hos inprimis inviolatos securosque sinerent: tum deinde, quantum possent prædæ inhiantes, à sanguine temperarent.

Barbarus vero ad reverentiam religionis timore Dei & fide virginis motus, ad Alaricum hæc per nuntium retulit: qui continuo reportari ad apostoli basilicam universa ut erant, vasa imperavit: virginem etiam simulque omnes, qui se adjungerent, Christianos eodem cum defensione deduci.

Anno itaque ab urbe condita CLO. LO. LXIV. irruptio urbis per Alaricum facta est.

*Claudianus secundo in Eutropium
de Ostrogotthis.*

Vindicet Arctous violatas advena leges:
Barbara Romano succurrant arma pudori.

Scripsit
circa ea-
dem quibus.
hi qui an-
tecedunt
tempora.

Scriptum
Paulo post
annum
Christi.

Id. CLVI.

* Theuderichus II. Rex
Wifigotthorum qui
cum Maioriano Augusto
fedit fecerat.

Floruit circa annum
Christi.
CCCL.

*C. Sollius Apollinaris Sidonius Carmine
de Narbone.*

Hinc te * Martius ille rector, atque
Magno patre prior, decus Getarum,
Romanæ column salusque gentis,
Theuderichus amat, sibi que fidum
Adversos probat ante per tumultus.

Salvianus Episcopus Massiliensis de gubernatione Dei Libro. v.

Interim, quia duo superius barbarorum genera vel
sectas esse memoravimus, paganorum atque hæreticorum,
quia de paganis jam, ut arbitror, satisfecimus,
de hæreticis quoque ut causa poscit, subjiciamus,
potest enim quispiam dicere, etiamsi à paganis. lex
divina non exigit, ut mandata faciant, quæ non
sciunt, certe ab hæreticis exigit, qui sciunt. eadem enim
etiam illos legere quæ nos legimus, eosdem apud
illos prophetas Dei, eosdem Apostolos, eosdem Evangelistas
esse: ac per hoc aut non minus ab illis legem negligi
quam à nobis, aut etiam multo magis. quia cum eadem
legant scripta quæ nostri, multa faciunt deteriora
quam nostri. Vtrumque ergo videamus. eadem, inquis,
legunt illi quæ leguntur à nobis. quomodo eadem quæ
ab auditoribus quondam malis & male sunt interpolata
& male tradita? ac per hoc jam non eadem, quia non
possunt penitus dici ipsa, quæ sunt in aliqua sui parte
vitiata. incolumitatem enim non habent, quæ plenitudinem
perdiderunt: nec statum suum omnino servant, quæ sacramento-
rum virtute privata sunt. Nos ergo tantum scripturas
sacras

facras, plenas, inviolatas, integras habemus, qui vel in fonte suo bibimus, vel certè de purissimo fonte hauſtas per miniſterium puræ tranſlationis haurimus. nos tantummodo bene legimus: atque utinam quam bene legimus, tam bene adimpleremus. Sed vereor, quod qui non bene obſervamus, nec bene lætitemus: quia minor reatus eſt ſancta non legere, quam læta violare. cæteræ quippe nationes aut non habent legem Dei, aut debilem & convulneratam habent, aut per hoc, ut diximus, non habent quia ſic habent: nam & ſi qui gentium barbararum ſunt, qui in libris ſuis minus videantur ſcripturam ſacram interpolatam habere vel laceratam, habent tamen veterum magiſtrorum traditione corruptam, ac per hoc traditionem potius quam ſcripturam habent, quia hoc non retinent quod veritas legis ſuadet, ſed quod pravitas malæ traditionis inferuit. Barbari quippe homines Romanæ, imo potius humanæ eruditionis expertes, qui nihil omnino ſciunt, niſi quod à doctõribus ſuis audiunt, quod audiunt hoc ſequuntur. ac ſic neceſſe eſt eos, qui totius literaturæ ac ſcientiæ ignari ſacramentum divinæ legis doctrina magis quam læctione cognoscunt, doctrinam potius retinere quam legem. itaque eis traditio magiſtrorum ſuorum & doctrina inveterata quaſi lex eſt, qui hoc ſciunt, quod docentur. Hæretici ergo ſunt, ſed non ſcientes. denique apud nos ſunt hæretici: apud ſe non ſunt. nam in tantum ſe Catholicos eſſe judicant, ut nos ipſos titulo hæreticæ appellationis infament. Quod ergo illi nobis ſunt, & hoc nos illis. nos eos injuriam divinæ generationi facere certi ſumus, quod minorem patre filium dicant: illi nos injurioſos patri exiſtimant quia eſſe æquales credamus. Veritas apud nos eſt,
f ſed

sed illi apud se esse præsumunt. honor Dei apud nos est, sed illi hoc arbitrantur honorem divinitatis esse quod credunt. inofficiosi sunt, sed illis hoc est summum religionis officium. Impii sunt, sed hoc putant veram esse pietatem. errant ergo sed bono animo errant non odio, sed affectu Dei, honorare se dominum atque amare credentes. quamvis non habeant rectam fidem, illi tamen hoc perfectam Dei æstimant caritatem. qualiter pro hoc ipso falsæ opinionis errore in die Iudicii puniendi sint, nullus potest scire, nisi Iudex. interim iccirco eis, ut reor, patientiam Deus commodat, quia videt eos, etsi non recte credere, affectu tamen piæ opinionis errare: maxime cum sciat eos ea facere quæ nesciunt: nostros autem negligere quod credunt: ac per hoc illos magistrorum peccare vitio, nostros suo: illos ignorantes, nostros scientes: illos id facere quod putent rectum, nostros quod sciant esse perversum. & ideo iusto iudicio illos patientia Dei sustinet, & nos animadversione castigat: quia ignosci aliquatenus ignorantia potest, contemptus veniam non meretur. Sic enim scriptum est. servus qui nescit voluntatem domini sui, & non facit eam, vapulabit paucis; qui autem scit eam & non facit, vapulabit multis. non ergo miremur, quod multis cædimur, quia non inscientia sed rebellionem peccamus. scientes enim bona non bene agimus & discretionem recti ac pravi intelligentes, prava sectamur: legem legimus & legitima calcamus. & ad hoc tantum præceptorum sacrorum scita cognoscimus ut gravius post interdicta peccemus. Deum colere nos dicimus, & diabolo obtemperamus. & post hæc volumus ut bona à Deo accipiamus, cum malis semper mala addamus. fieri voluntatem nostram

stram à Deo cupimus, cum Dei nos facere nolumus. quasi superiores nos Deo agimus. volumus ut voluntati nostræ Deus jugiter pareat, cum omnes nos voluntati ejus jugiter repugnemus. Sed ille justus est, etsi nos simus injusti. castigat enim quos castigandos putat, patitur quos putat esse patiendos. utrumque ad unam rem vult proficere, ut & castigatio in Catholicis peccandi refrænet libidinem, & quandoque hæreticos patientia Dei faciat plenam fidei cognoscere veritatem: maxime cum sciat eos forsitan Catholica non indignos fide, quos videat Catholicis vitæ comparatione præstare. Omnes autem isti de quibus loquimur, aut Wandali sunt aut Gotthi. nam de Romanis hæreticis, quorum innumera multitudo est, nihil dicimus, neque aut Romanis eos aut barbaris comparamus, quia & infidelitate Romanis sunt deteriores, & fæditate vitæ barbaris turpiores. Sed hoc nos non solum non juvat, sed etiam supra id quod à nobis ipsi gravamur, gravat, quia & ii quos tales esse causamur Romani sunt. unde intelligere possumus quid mereatur omnis Romana respublica, cum pars Romanorum offendat Deum vita, pars & infidelitate patitur & vita: salvo eo, quod ipsæ quondam etiam hæreses barbarorum de Romani magisterii pravitate luxerunt. ac proinde etiam hoc nostrum est crimen, quod populi barbarorum hæretici esse cæperunt. Porro autem quantum ad conversationem Gotthorum aut Wandalorum pertinet, quid est in quo eis aut præponere nos aut etiam comparare possimus? ac primum ut de affectu ac caritate dicam, quam præcipuam Dominus docet esse virtutem, & quam non solum per omnes scripturas sacras, sed etiam per se ipse commendat, dicens: in

hoc scietur, quod discipuli mei estis, si vos invicem diligatis: omnes se fere barbari, qui modo sunt unius gentis ac regis, mutuo amant; omnes pene Romani se mutuo persequuntur. quis enim civis non invidet civi? quis enim plenam vicino exhibet caritatem? omnes quippe à se, etsi loco non absunt, affectu absunt: etsi habitatione junguntur, mente disjuncti sunt. atque utinam hoc vel sit pessimum malum, utinam cives tantum atque vicini. illud est gravius, quod nec propinqui quidem propinquitatis jura conservant. quis enim se proximis suis proximum reddit? quis solvit caritati, quod se agnoscit debere vel nomini? quis hoc est animo quod vocatur? quis tam propinquus corde, quam sanguine? in quo non luridus malevolentiae Zelus ardet? cujus non sensum livor invasit? cui non prosperitas aliena supplicium est? quis non bonum alterius, malum suum credit? cui ita sufficit felicitas sua, ut etiam alium velit esse felicem? novum & inestimabile nunc in plurimis malum est: parum alicui est si ipse sit felix, nisi alter fuerit infelix. Iam vero illud quale, quam saevum, quam ex hac ipsa impietate descendens, quam alienum à barbaris, quam familiare Romanis, quod se invicem exactiōe proscribunt: imo non invicem, (nam hoc tolerabilius forte esset, si pateretur quisque quod fecerat) sed illud gravius est, quod plurimi proscribuntur à paucis, quibus exactio publica peculiaris est praeda, qui fiscalis debiti titulos faciunt quæstus esse privatos: & hoc non summi tantum, sed penè infimi, non iudices solum sed etiam iudicibus obsequentes. quæ enim sunt non modo urbes, sed etiam municipia atque vici, ubi non quot curiales fuerint, tot tyranni

ranni sunt : quanquam forte hoc nomine sibi gratulentur , quia potens & honoratum esse videtur. nam & latrones ferme omnes gaudent & gloriantur , si atrociores admodum quam sunt esse dicantur. Quis ergo , ut dixi , locus est ubi non à principalibus civitatum , viduarum & pupillorum viscera devorentur , & cum his ferme omnium sanctorum ? nam & hos quasi viduas & pupillos habent , qui tueri se aut pro studio professionis suæ nolunt , aut pro innocentia atque humilitate non possunt. Nemo itaque horum tutus est , nec ulli admodum , præter summos , à vastatione latrocinii populantis immunes , nisi qui ipsis latronibus par est in hac conditione. imo in hoc scelus res devoluta est , ut nisi quis malus fuerit , salvus esse non possit. Sed videlicet cum tot sint qui bonos vastant , sunt fortasse aliqui qui in hac vastatione succurrant , qui , ut scriptum est , eripiant egenum & pauperem de manu peccatoris , non est qui faciat bonum , non est penè usque ad unum. ideo dixi penè usque ad unum. quia tanta est raritas bonorum , ut penè unus esse videatur. Quis enim vexatis atque laborantibus opem tribuat , cum improborum hominum violentiæ etiam sacerdotes Domini non resistent ? nam aut tacent plurimi eorum ; aut similes sunt tacentibus , etiamsi loquantur : & hoc multi non inconstantia , sed consilio , ut putant , atque ratione. exsertam enim veritatem proferre nolunt , quia eam aures improborum hominum sustinere non possunt : nec solum refugiunt , sed etiam oderunt & execrantur : & non modo auditam non reverentur aut metuunt , sed etiam majore superbientes pertinacia perduellionem contemnunt. Et ideo tacent etiam qui loqui possunt ,

dum ipsis interdum malis parcunt; nec volunt eis vim apertæ promere veritatis, ne faciant eos ingesta acrius veritate peiores. Inter hæc vastantur pauperes, viduæ gement, orphani proculcantur intantum, ut multi eorum & non obscuris natalibus editi, & liberaliter instituti ad hostes fugiant, ne persecutionis publicæ afflictione moriantur; quærentes scilicet apud barbaros Romanam humanitatem, quia apud Romanos barbaram immanitatem ferre non possunt. & quamvis ab his ad quos confugiunt discrepent ritu, discrepent lingua, ipso etiam, ut ita dicam, corporum & induviarum barbaricarum fæctore dissentiant, malunt tamen in barbaris pati cultum dissimilem, quam in Romanis injustitiam sævientem. Itaque passim vel ad Gotthos vel ad Bagaudas, vel ad alios ubique dominantes barbaros migrant: & commigrasse non pænitet. malunt enim sub specie captivitatis vivere liberi, quam sub specie libertatis esse captivi. Itaque nomen civium Romanorum, aliquando non solum magno æstimatum, sed magno emptum, nunc ultro repudiatur ac fugitur: nec vile tantum sed etiam abominabile pæne habetur. Et quod esse majus testimonium Romanæ iniquitatis potest, quam quod plerique & honesti, & nobiles, & quibus Romanus status summo & splendori esse debuit & honori, ad hoc tamen Romanæ iniquitatis crudelitate compulsi sunt, ut nolint esse Romani. Et hinc est quod etiam hi qui ad barbaros non confugiunt, barbari tamen esse coguntur, scilicet ut est pars magna Hispanorum & non minima Gallorum: omnes denique quos per universam Romanam urbem fecit Romana iniquitas jam non esse Romanos.

Idem Libro VII.

Quæ cum ita sint, numquid est aliquid quod amplius dici possit? Sed adhuc tamen addamus, scilicet quod multi hæc agunt quotidie inter hostes siti, & quotidiano discrimine ac timore captivi. cumque ob impurissimam vitam traditi à Deo barbaris fuerint, impuritates tamen ipsas etiam inter barbaros non relinquunt. Sed tales forte hostes sunt inter quos agunt, ut eos ista delectent, & offendantur gravissime, si cum impudici sint, videant castos esse Romanos, quod si ita esset, nequaquam tamen facere nos improbos improbitas deberet aliena. quia quemlibet hominum magis sibi præstare convenit ut sit bonus, quam alteri ut sit malus. & plus id laborandum est ut placeamus Deo per honestatem quam ut hominibus per impuritatem: ac proinde etiam si inter impudicos quis barbaros vivat, magis tamen pudicitiam amet, siquidem quæ sibi expedit, quam impudicitiam quæ impuris hostibus placet. Sed quid accedit insuper ad mala nostra? inter pudicos barbaros impudici sumus. plus adhuc dico. offenduntur barbari ipsi impuritatibus nostris. esse inter Gotthos non licet scortatorem Gotthum: soli inter eos præjudicio nationis ac nominis permittuntur impuri esse Romani. & quæ nobis, rogo, spes ante Deum est? impudicitiam nos diligimus, Gotthi execrantur: puritatem nos fugimus, illi amant: fornicatio apud illos crimen atque discrimen est, apud nos decor. & putamus nos ante Deum posse consistere? putamus nos posse salvos esse, quando omne impuritatis scelus, omnis impuditiæ turpitudine à Romanis admittitur, & à barbaris vindicatur? Hic nunc illos requiro, qui me-

liores nos putant esse quam barbaros. dicant quid horum vel paucissimi Gotthi faciunt, vel quid non horum Romani omnes, vel pene omnes. & miramur si terræ vel Aquitanorum vel nostrum omnium à Deo barbaris datæ sunt, cum ea quæ Romani polluerant fornicatione, nunc mudent barbari castitate? Sed forte hoc in Aquitaneis tantum. Transeamus etiam ad alias mundi partes, ne de solis tantummodo Gallis dixisse videamur. Quid Hispanias nonne vel eadem vel majora forsitan vitia perdiderunt? quas quidem cælestis ira etiamsi aliis quibuslibet barbaris tradidisset, digna tamen flagitiorum tormenta toleraverunt puritatis inimici. Sed accessit hoc ad manifestandam illis impudentiæ damnationem, ut Wandalis potissimum, id est publicis barbaris, traderentur. Dupliciter in illa Hispanorum captivitate Deus ostendere voluit, quantum & odisset carnis libidinem, & diligeret castitatem, cum & Wandalos ob solam maxime pudicitiam illis superponeret, & Hispanos ob solam vel maxime impudicitiam subjugaret.

Idem Libro VII.

At non ita Gotthi, non ita Wandali, malis licet doctoribus instituti. meliores tamen in hac parte quam nostri. offendi quosdam quamvis suspicer his quæ diximus: sed quia veritas magis quam offensio cogitanda est, dicam & sæpe dicam: non ita Gotthi, non ita Wandali, qui & in discrimine positi opem à Deo postulant, & prosperitatis suæ munus divinis nominibus appellant. denique probavit hoc bello proximo infelicitas nostra. cum enim Gotthi metuerent, præsumpsimus nos: nos in viribus spem ponere, illi in Deo. cum pax ab
illis

illis postularetur, à nobis negaretur: illi Episcopos mitterent, nos repelleremus: illi etiam in alienis sacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in nostris contemneremus. prout actus utriusque partis, ita & rerum terminus fuit: illis data est in summo timore palma: nobis in summa elatione confusio. vere & in nobis tunc, & in illis, evidenter probatum fuit illud Domini nostri dictum, quoniam qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. illis enim exaltatio data est pro humilitate, nobis pro elatione dejectio. namque agnovit hoc ille * dux nostræ partis, qui eandem urbem hostium, quam eodem die victorem se intraturum esse præsumpsit, captivus intravit. probavit scilicet quod propheta dixit, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos. nam quia viam suam juris sui existimavit, nec gressum directionis habuit, nec viam salutis invenit. Effusa est, ut legimus, abjectio super principem: seductus est in invio, & non in via: & ad nihilum deductus est velut aqua decutrens. in quo quidem, præter ipsam rerum infelicitatem, præsens judicium Dei patuit, ut quicquid facturum se putarat, ipse pateretur. nam quia sine divinitatis auxilio ac Dei ductu capiendum à se hostem credidit, ipse captus est. consilii ac sapientiæ summam usurpavit, ignominiam temeritatis incurrit: vincula quæ aliis paravit, ipse sustinuit. & quod, rogo, evidentius Dei judicium esse potuit, quam ut habens prædatoris fiduciam, præda fieret?

* *Liſorius*
qui Tolofan
capere ſpe-
rans à Got-
this captus
eſt, Theodoſio
minore Im-
perante &
Conſule cum
Feſto. vide
Sidonium
Panegyrico
Aviti &
Idacium
Chronico.

Idem Libr. VII. de Gubernatione Dei.

Iterum, quia dolor exigit, ab his qui irascuntur
requiro, in quibus hæc barbaris gentibus aut facta
f 5 sint

sint unquam, aut fieri publica impunitate licuerit. denique ne longius hac de re ambigere aut investigare necesse sit, ipsos illos Africæ vastatores Afrorum populis comparemus. Videamus quid simile à Wandalis factum sit. & certe barbari elatione tumidi, victoria superbi, deliciarum ac divitiarum affluentia dissoluti: qui profecto, etiam si continentissimi & castissimi semper fuissent, mutari tamen cum tanta rerum obsecundantium felicitate potuerunt: ingressi scilicet, ut divinis literis scriptum est, terram lacte & melle manantem, fecundam, opulentissimam, omnium deliciarum copiis quasi ebriam: in qua utique minime mirum fuerat, si luxuriasset gens barbara, ubi similis quodammodo luxurianti erat ipsa natura. ingressos hæc loca Wandalos quis non putet, omni se vitiorum atque impuritatum cœno immerxisse, aut, ut lenissime dicam, saltem illa fecisse quæ ab Afris jugiter facta fuerant, in quorum jura migrarant? & certe ob ea tantum continentissimi ac modestissimi judicandi erant, quos non fecisset corruptiores ipsa felicitas. quotus enim quisque sapientium est, quem secunda non mutant, cui non crescat cum prosperitate vitiositas? ac per hoc temperantissimos fuisse Wandalos est certum, si quales illi fuerunt, qui capti ac subjugati sunt, tales illi fuissent victores. igitur in tanta affluentia rerum atque luxuria, nullus eorum mollis effectus est. numquid parum videtur? sed familiariter etiam hoc nobiles fecere Romani. sed quid adhuc addo? in illis nullus vel qui Romanorum, illic mollium, pollueretur incestu. certe hoc apud Romanos jam pridem tale existimatum est, ut virtus potius putaretur esse quam vitium: & illi se magis viribus præditos esse crede,

crederent, qui maxime viros feminei usus probro-
fitate fugissent. unde etiam illud fuit, quod lixis
puerorum quondam exercitus prosequentibus, hæc
quasi bene meritis expeditionibus stipendia labo-
ris decernebantur, ut quia viri fortes essent, viros
in mulieres demutarent. pro nefas: & hoc Romani,
plus adeo: & hoc Romani, non hujus temporis: at-
tamen, ne veteres accusemus, Romani, sed non an-
tiqui, jam scilicet corrupti, jam dissoluti, jam sibi &
suis dispares & Græcis quam Romanis similiore: ut
(quod jam diximus) minime mirum sit, si Romana
respublica aliquando patitur, quod jam sæpe diu me-
retur. Hæc ergo impuritas in Romanis & ante Chri-
sti Euangelium esse cæpit, &, quod est gravius, nec
post Euangelium cessavit. & quis posthac non ad-
miretur populos Wandalorum, qui ingressi ur-
bem opulentissimam, ubi hæc omnia passim age-
bantur, ita delitias corruptorum hominum adepti
sunt, ut corruptelas morum repudiarent, & u-
sum bonorum possiderent, malorum inquinamen-
ta vitantes. sufficere igitur ad laudem eorum hæc
possunt talia, etiamsi alia non dicam. abominati
enim sunt virorum impuritates. plus adhuc addo, a-
bominati etiam feminarum, horruerunt lustra ac lu-
panaria. horruerunt concubitus contactusque me-
reticum. numquid hoc credibile ullis videri potest,
Romanos hæc admisisse, barbaros horruisse, aut,
numquid est post ista quæ diximus, quod dici posse
videatur? sed est tamen, & multo plus est. nam quod
vitasse eos res fædas diximus, minus est. potest enim
quis inhonesta horrere, non tollere. illud magni ac
singularis est meriti, non solum ipsum labe non
pollui, sed providere etiam ne unquam alii polluan-
tur. procurator enim est salutis humanæ, qui non
tan-

tantum id agit ut bonus sit, sed efficere hoc nititur, ut alii mali esse desistant. grande est profecto quod dicimus, grande ac supereminens. Quis credat Wandalos in civitatibus Romanis ista fecisse? remota quippe est ab illis omnis carnis impuritas: at quomodo remota? non sicut removeri aliqua à Romanis solent, qui statuunt non adulterandum, & primi adulterant. statuunt non furandum, & furantur: quamvis pene non possim dicere quod furentur: non enim sunt quæ agunt furta, sed latrocinia. punit enim judex in alio peculatum, cum sit ipse peculator: punit rapinam, cum sit ipse raptor: punit sicarium, cum sit ipse gladiator: punit effractores claustrorum & ostiorum, cum ipse sit everfor urbium: punit exspoliatores domorum, cum ipse sit exspoliator civitatum atque provinciarum. atque hoc utinam illi tantum qui in potestate sunt positi, & quibus jus exercendorum latrociniorum honos ipse largitur. illud gravius ac magis intolerabile, quod hoc faciunt & privati iisdem ante honoribus functi. tantum eis adeptus semel honos beneficii dat, ut semper habeant jus latrocinandi. adeo etiam cum destiterint ad administrandum potestatem habere publicam, non desinunt tamen ad latrocinandum potestatem habere privatam: ac sic levior est potestas illa quam habuerant iudices, quam hæc quam privati habent. in illa enim sæpe eis succeditur, in hac nunquam. ecce quid valeant statuta legum, ecce quid proficit definitio sanctionum, quæ illi spernunt maxime, qui ministrant. sane ad parendum humiles abjectique coguntur, compelluntur jussis obtemperare pauperuli, & nisi obtemperaverint, puniuntur. eandem enim rationem habent in hac re quam in tributis. soli jussis publicis ser-

ferviunt, sicut soli tributa solvunt: ac sic in ipsis legibus & in ipsa iusta rerum præceptione maximum injustitiæ scelus agitur, cum ea minores quasi sacra observare coguntur, quæ majores jugiter quasi conculcant. Excessi paulisper cæptum sermonis ordinem rerum indignitate compulsus. nunc ad superiora redeamus. diximus quippe plenas fuisse impuritatibus monstruosis Africæ civitates, & præcipue illic reginam & quasi dominam: Wandalos autem iis omnibus non fuisse pollutos. non tales igitur isti, de quibus loquimur, barbari ad emendandam nostrarum turpitudinum labem existiterunt. abstulerunt enim de omni Africa sordes virorum mollium, contagiones etiam horruerunt meretricum, nec horruerunt tantum aut temporarie submoverunt, sed penitus jam non esse fecerunt. O pie Domine! ô Salvator bone! quantum efficiunt per te studia disciplinæ, per quæ mutari possunt vitia naturæ, sicut ab illis scilicet immutata sunt. at quomodo immutata? interest enim non solum effectus rerum, sed etiam effectuum causas dicere difficile est quippe impudicitiam verbo aut jussione tolli, nisi fuerit ablata: & difficile est pudicitiam verbo exigere, nisi fuerit exacta. quod isti utique scientes sic impudicitiam submoverunt, quod impudicas conservaverunt, non interficientes mulierculas infelices, ne vitiorum curam crudelitate respergerent, & dum peccata auferre cuperent, ipsi in peccatorum refecatione peccarent. sed ita errantes emendaverunt, ut factum eorum medicina esset, pœna non esset. jusserunt si quidem & compulerunt omnes ad maritalem chorum transire meretrices. scorta in conubia verterunt, implentes scilicet Apostoli dictum

ctum atque mandatum: ut & unaquæque mulier virum habeat suum, & unusquisque vir conjugem suam, ut quia cōhiberi incontinentia sine hac carnalis usus commixtione non posset, ita legitimum usum calor corporalis acciperet, ut peccatum incontinentia non haberet. in quo quidem non id tantummodo provisum est, ut viros femina haberent, quæ sine viris esse non possent, sed etiam ut per conservatores domesticos salvæ essent, quæ seipsas servare nescirent, & adhærentes jugiter gubernaculo maritali, etiam si ad improbum eas facinus consuetudo antea actæ impuritatis illiceret, conjugalis tamen custodia ab improbitate prohiberet. addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, severas pudicitiae sanctiones, decretorum gladio impudicitiam coercentes, ut puritatem scilicet utriusque sexus, & domi connubii servaret affectus, & in publico metus legum: ac sic duplici præsidio castimonia niteretur, cum & intus esset quod amaretur, & foris quod timeretur. leges autem illorum nequaquam illis sunt legibus consentaneæ, quæ ita partem improbitatis removent, ut partem obscænitatis admittant, ut Romana illa decreta, quæ scortatores quidem ab alienis uxoribus removerunt, ad omnes autem solitarias passim admiserunt, adulteria vitantes, lupanaria ædificantes. timuerunt videlicet ne nimis casti homines ac puri essent, si ab omni eos penitus impuritate prohiberent. at non barbari, quoniam Romani non sunt. parum est quod dicimus. quæ nobis, rogo, ante Deum aut vitæ esse aut veniæ spes potest, quando castitatem in barbaris cernimus, & nos sic casti sumus? Erubescamus quæso & confundamur. Iam apud Gotthos impudici non sunt nisi Romani: jam apud

apud Wandalos nec Romani. tantum apud illos profecit studium castimonix, tantum severitas disciplinx, non solum quod ipsi casti sint, sed, ut rem dicamus novam, rem incredibilem, rem pene etiam inauditam, castos etiam Romanos esse fecerunt. si infirmitas id humana pateretur, exclamare super vires meas cuperem, ut toto orbe resonarem: Pudeat vos Romani ubique populi, pudeat vitæ vestræ; nullæ pene urbes lustris, nullæ omnino impuritatibus vacant, nisi illæ tantum in quibus barbari esse cæperunt. & miramur miseri qui tam impuri sumus, miramur si ab hoste viribus vincimur, qui honestate superamur: miramur si bona nostra possident, qui mala nostra execrantur. nec illos naturale robur corporum facit vincere, nec nos naturæ infirmitas vinci. nemo sibi aliud persuadeat: nemo aliud arbitretur: sola nos inorum nostrorum vitia vicerunt.

*Ex Cassiodori Præfecti prætorio & Patricii variis epistolis scriptis jussu Theuderichi
Gotthorum & Italiæ regis.
Lib II. epist. XXIII.*

Floruit
circa annum Christi.
1000.
& deinceps.

Æquitati fave: innocentiam animi virtute defende: ut inter nationum consuetudinem perversam, Gotthorum possis demonstrare justitiam, qui sic semper fuerunt in laudis medio constituti, ut & Romanorum prudentiam caperent & virtutem gentium possiderent.

Ep: XXIV.

Imitamini certe Gotthos nostros, qui foris prælia, intus norunt exercere modestiam.

Ep:

Ep: XLIII.

Aliorum forte regum prælia captarum civitatum aut prædas appetunt aut ruinas, nobis propositum est Deo juvante sic vincere, ut subjecti se doleant nostrum dominium tardius acquisivisse.

Lib. VII. Ep: XXV.

Sic enim Gotthos nostros Deo juvante produximus, ut & armis sint instructi & æquitate compositi. hoc est quod reliquæ gentes habere non possunt. hoc est quod vos efficit singulares, si asfueti bellis videamini legibus vivere Romanis.

*Lib. VIII. ex Athalici epistolis. III.
populo Romano.*

Sub obtestatione divina vobis fecimus polliceri. justitiam nos & æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante domino custodire, & Gotthis Romanisque apud nos jus esse commune, nec aliud inter vos esse divisum, nisi quod illi labores bellicos pro communi utilitate habeant: vos autem civitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. ecce ad conditionem clementissimam sacramenti inclinando nostrum eveximus principatum, ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possint, quos beatus noster auctor enutrivit. ecce Trajani vestri clarum sæculis reparamus exemplum. jurabit vobis per quem juratis: nec potest ab illo quisquam falli, quo invocato non licet impune mentiri. erigite nunc animos, & Deo propitio meliora semper optate, ut sicut caritate potestatem

statem regiam inchoavimus, ita tranquillitatem, Deo placitam, sequentibus temporibus exsequamur.

Ep. I X. Tolonico Patricio.

Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem: sæpe quæ ad eum falso pervenerant, recti studio corripuebas, &, quod rarum confidentiæ genus est, interdum resistebas contra vitia principis, sed pro opinione rectoris. patiebatur enim * invictus ille præliis pro sua fama superari, & dulcis erat justo principi rationabilis contrarietas obsequentis.

Rex Theoderichus.

Ep. X V. Senatui urbis Romæ.

Gratissimum nostro profitemur animo, quod gloriosi domini avi nostri respondistis in episcopatus electione iudicio. oportebat enim arbitrio boni principis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans, quamvis in aliena religione, talem visus est pontificem delegisse, ut agnoscatis illum hoc optasse præcipue, quatenus bonis sacerdotibus ecclesiarum omnium religio pullularet.

Ep. X I V.

Gotthorum laus est, civilitas custodita.

Ep. X X V. Senatui Romano de ipso Cassiodoro.

Iste reges Gotthorum longa oblivione cælatos latibulo vetustatis eduxit. iste Amalos cum generis sui claritate restituit, evidenter ostendens, in decimam septimam progeniem stirpem nos habere

re regalem. Originem Gotthicam historiam fecit esse Romanam; colligens quasi in unam coronam germen floridum, quod per librorum campos passim fuerat ante dispersum.

Floruit
circa an-
num Chri-
sti 1000.

*Paulus Wanfredi Langobardus in historia
Miscella. Lib. xv.*

Totila porta Ostiensi urbem ingressus est. qui parcere Romanis cupiens per totam noctem clangere buccina iussit. quo se à Gotthorum gladiis aut in Ecclesiis tuerentur, aut quibuscunque modis occulerent: habitavitque aliquantum cum Romanis, quasi pater cum filiis.

Scriptit cir-
ca annum.
1000.

*Eginhartus gener & Cancellarius Karoli
Magni in ejus regis vita.*

Sinus quidam ab Oceano orientem versus por-
rigitur, longitudinis quidem incomptæ, latitu-
dinis vero quæ nusquam centum millia passuum
excedat, cum in multis locis contractior invenia-
tur. hunc multæ circumfident nationes; Dani si-
quidem & Sueones, quos Nortmannos vocamus,
& Septentrionale littus & omnes in eo insulas te-
nent. at littus Australe Sclavi & Aisti & aliæ diver-
sæ incolunt nationes.

Scriptit cir-
ca annum
1000.

*Adamus Bremensis de situ Daniae & reliqua-
rum quæ trans Daniam sunt regionum.*

Sconia insula est ultima fere pars Daniae, undi-
que cincta mari, præter unum terræ brachium,
quod ab Oriente continens Suediam determinat
à Da-

à Dania, ubi sunt profundi saltus, montesque asperrimi, per quos à Sconia in Gotthiam necessario iter agitur.

Limitem egressis Danorum idem pontus late brachia tendit, quæ denuo contrahit è regione Gotthorum, qui à latere Wilzos habent. deinde quanto interius vadit, tanto latius hinc inde diffunditur.

Hunc sinum multæ circumfcedent nationes. Dani siquidem ac Sueones, quos Nortmannos vocamus, Septentrionale littus tenent & omnes in eo insulas. ad littus autem Australe Slavi, Haisti, aliæque diversæ incolunt nationes, inter quos præcipui sunt Weletabi qui & Wilzi dicuntur. Dani vero & Sueones cæterique trans Daniam populi ab historicis Francorum omnes Nordmanni vocantur, cum tamen Romani scriptores ejusmodi vocent Hyperboreos, quos Martianus Capella multis laudibus extulit.

Deinde Sconia nomine regio Danorum, & supra eam tenso limite Gotthi habitant, usquead Bircam: postea longis terrarum spatiis regnant Sueones, usque ad terram feminarum.

Itaque latera illius ponti ab austro Slavi, ab aquilone Suedi possederunt. asserunt enim periti locorum à Sueonia terrestri via quosdam usque in * Græciam permeasse. sed barbaræ gentes quæ in medio sunt, hoc iter impediunt. propterea navibus tentatur periculum. multæ sunt † insulæ in hoc sinu, quas Dani & Sueones omnes habent in sua di-

* intellige illos Russos qui tunc Constantino-politanis Imperatoribus federati erant.

† insularum nomine etiam peninsulas comprehendit & oras maritimas.

tione : aliquas etiam Slavi tenent. sed & aliæ interiorius sunt quæ subjacent Sueonum imperio. quarum maxima illa est quæ Curland dicitur, iter octo dierum habens, gens crudelissima : propter nimium idololatriæ cultum fugitur ab omnibus : aurum ibi plurimum, equi optimi, divinis, auguribus atque necromanticis omnes domus sunt plenæ, qui etiam vestitu monachico induti sunt. à toto orbe ibi responsa petuntur, maxime ab Hispanis & Græcis.

Præterea recitatum est nobis, alias plures insulas in eodem ponto esse, quarum una grandis Estland dicitur, non minor illa de qua prius dixi. nam & ipsi Deum Christianorum prorsus ignorant, dracones adorant cum volucris, quibus etiam vivos litant homines, quos à mercatoribus emunt, diligenter omnino probatos, ne maculam in corpore habeant, pro qua refutari dicuntur à draconibus. & hæc quidem insula terræ feminarum proxima narratur, cum illa superior non longe sit à Birka Sueonum.

* *Bremenfis.*

Quorum errori condolens noster * metropolitani statuit Birkam illis gentibus metropolim, quæ in medio Sueoniæ posita respicit lumen, paribusque spatiis omnes illius ponti amplectitur oras. in qua civitate primum ex nostris ordinavit Hiltinum Abbatem, quem ipse Iohannem appellavit. itaque de insulis Danorum dictum est satis. nunc vero ad Sueonum sive Nordmannorum populos, qui Danis proximi sunt, convertamus articulum. Transeuntibus insulas Danorum alter mundus aperitur in Sueoniam vel Nordmanniam; quæ
sunt

sunt duo latissima Aquilonis regna & nostro orbi adhuc fere incognita. de quibus narravit mihi sanctissimus Danorum rex, quod Nordmannia vix queat transiri per mensem, cum Sueonia duobus mensibus non facile percurratur. quod ipse, inquit, probaveram, quia nuper sub Iacobo rege XII annis in illis regionibus militavi, quæ altissimis amplexibus montibus includuntur, magis autem Nordmannia, quæ suis alpibus circumdat Sueoniam. de Sueonia vero non tacent antiqui auctores, Solinus scilicet & Orosius, qui plurimam partem Germaniæ Suevos dicunt tenere, nec non montana ejus usque ad Riphæos montes extendi. ibi etiam est Albis fluvius, de quo Lucanus meminisse videtur, qui oritur in prædictis alpibus, perque medios Gotthorum populos currit in Oceanum, inde & Gothalba dicitur. Sueonia ergo regio est fertilissima, ager frugibus & melle opimus, extra quod pecorum fætu omnibus antefertur. opportunitas fluminum silvarumque magna, ubique peregrinis mercibus omnis regio plena. nullis itaque egere dicas Sueones opibus, excepta quam nos diligimus, siue potius adoramus superbia. omnia enim instrumenta vanæ gloriæ, hoc est aurum, argentum, sonipedes regio, pelles castorum & marturum, quæ nos admiratione sui dementes faciunt, illi pro nihilo ducunt. in sola mulierum copula modum nesciunt. quisque secundum facultatem virium suarum duas aut tres vel amplius simul habet, divites & principes absque numero. nam & filios ex tali conjunctione genitos habent legitimos. capitali vero mulctatur pæna, si quis alterius uxorem cognoverit, aut vi oppresserit virginem, siue qui alterum bonis suis spoliaverit, aut injuriam

fecerit. Quamvis omnes Hyperborei hospitalitate sint insignes, præcipue sunt nostri Sueones, quibus est omni probro gravius hospitium negare transfuenti, ita ut certamen habeant inter se, quis dignus sit hospitem recipere: cui omnia exhibens humanitatis jura, quot illis commorari voluerit diebus, ad amicos suos illum certatim per singulas dirigit mansiones, hæc illi bona in moribus habent. Prædicatores autem veritatis, si casti, prudentes, & idonei sint, ingenti foveant amore, adeo ut concilio populorum communi, quod ab ipsis Warph, à nobis Thinc vocatur, Episcopos interesse non renuant: ubi de Christo ac Christiana religione crebro audiunt non inviti, & profecto facile sermone ad nostram fidem illi persuaderentur, nisi quod mali doctores, dum sua quærunt, non quæ Iesu Christi, scandalizant eos qui salvari possent. Populi Sueonum multi sunt, viribus & armis egregii, præterea tam in equis quam in navibus juxta optimi bellatores. unde etiam sua potentia cæteras Aquilonis gentes confringere videntur. reges habent ex genere antiquos, quorum tamen vis pendet in populi sententia. quod in commune laudaverint omnes, illum confirmare oportet, nisi ejus decretum potius videatur. quod aliquando sequuntur inviti. itaque domi pares esse gaudent. in prælium euntes omnem præbent obedientiam Regi, vel ei qui doctior cæteris à Rege præfertur. si quando vero præliantes in angustia positi sunt, ex multitudine Deorum quos colunt, unum in auxilium invocant: ei post victoriam deinceps sunt devoti: illumque cæteris anteponunt. Deum autem Christianorum jam communi sententia fortiores clamant omnibus esse: alios Deos sæpe fallere: illum autem semper

per adstare certissimum adiutorem in opportunitatibus. Ex ipsis populis Suediæ proximi ad nos habitant Götthi, qui occidentales dicuntur: alii sunt orientales, verum Westergotthia confinis est provinciæ Danorum quæ Sconia dicitur: à qua fuerunt diebus septem perveniri usque ad civitatem Gotthorum magnam Scarane. deinde Ostrogotthia protenditur juxta mare quod Balthicum dicitur, usque ad Birkam. Primus Gotthorum Episcopus Thurgot fuit: secundus Godescalcus, vir sapiens & bonus, nisi quod domi sedens otium labori prætulit. tertium autem ordinavit noster Metropolitanus Adalwardum Seniore, vere laudabilem virum. qui deinde ad barbaros perveniens, sicut docuit, ita vixit. nam sancte vivendo ac bene docendo magnam gentilium multitudinem ad Christianam convertit fidem. qui etiam virtutum clauit miraculis, ita ut poscentibus in necessitate barbaris, imbrem de cælo faceret descendere, & de novo serenitatem venire, & alia quæ hæcenus quærentur à doctoribus. is autem vir memorabilis in Gotthia permanens, nomen domini Iesu constanter omnibus prædicavit, ibidemque post multos agonas, quos pro Christo libenter sustinuit, victicem terræ carnem tradidit: Spiritus cælum petiit laureatus. post quem Archiepiscopus ordinavit in illas partes quendam Acilinum, nihil episcopali nomine dignum ferentem præter ingentem corporis staturam. & ille quidem carnis requiem diligens, frustra legationem Gotthis mittentibus usque ad obitum suum in delitiis coloniæ permansit. Inter Nordmanniam & Sueoniam Warmelani & Finwedi degunt & alii: qui nunc omnes sunt Christiani, respiciuntque ad Scaranensem ecclesiam. In

confinio Sueonum vel Nordmannorum , contra Boream habitant Scritefinni , quos ajunt cursu feras præire. civitas eorum maxima Halsingaland. & Halsingaland regio est , ad quam primus est ab Archiepiscopo designatus Stemphi Episcopus quem ipse mutato nomine Simonem vocavit. qui etiam multos earundem gentium sua prædicatione lucratus est. præterea sunt alii numero carentes Sueonum populi , de quibus ad Christianitatem conversos accepimus solos Gotthos , Wermelanos, & partem Scritefinnorum vel qui illis vicini sunt. Igitur ut brevem Sueoniæ vel Suediæ faciamus descriptionem , hæc ab occidente Gotthos habet & civitatem Scaranen : à Borea Wermilanos cum Scritefinnis , quorum caput Halsingaland : ab Austro longitudinem habet illius Balthici maris , de quo ante diximus ; ibi est civitas magna Siçtona . ab Oriente autem Riphæos montes attingit , ubi deserta ingentia , ubi nives altissimæ.

Nunc de superstitione Sueonum pauca dicemus. nobilissimum illa gens templum habet quod Vbfoladicitur , non longe positum à Siçtona civitate vel Birka. in hoc templo , quod totum ex auro paratum est , statuas trium Deorum veneratur populus , ita ut potentissimus eorum * Thor in medio solum habeat triclinium. hinc & inde locum possident † Wodan & Fricco. quorum significationes ejusmodi sunt. Thor , inquiunt , præsidet in aëre , qui tonitrus & fulmina , ventos imbresque serena & fruges gubernat. alter Wodan , id est , fortior bella regit , hominumque ministrat virtutem contra inimicos. tertius est Fricco , pacem voluptatemque largiens mortalibus , cujus etiam simulacrum

fin-

* aliis Thonner, Taranis.

† vide Paulum War-nafredi.

fingunt ingenti Priapo. Wodanem vero sculpunt armatum, sicut nostri Martem sculpere solent. Thor autem cum sceptro Iovem videtur exprimere. Colunt & Deos ex hominibus factos, quos pro ingentibus factis immortalitate donant, sicut in vita sancti Ansgarii legitur Hericus rex fecisse, omnibus scilicet Diis attributos sacerdotes, qui sacrificia populi offerant. Si pestis & fames imminet Thor idolo immolant; si bellum, Wodani; si nuptiæ celebrandæ sunt, Fricconi. Solet quoque post novem annos, communis omnium Sueoniæ provinciarum solennitas celebrari. ad quam videlicet solennitatem nulli præstatur immunitas. reges & populi omnes & singuli sua dona ad Vbsolam transmittunt, & quod omni pæna crudelius est, illi qui jam induerunt Christianitatem ab illis se ceremoniis redimunt. Sacrificium itaque tale est, ex omni animante quod masculinum est, novem capita offeruntur, quorum sanguine Deos tales placari mos est. corpora autem suspenduntur in lucum qui proximus est templo. is enim lucus tam sacer est gentilibus, ut singulæ arbores ejus ex morte vel cibo immolatorum divinæ credantur. ibi etiam canes qui pendunt cum hominibus, quorum corpora mixtim suspensa narravit mihi quidam Christianorum se LXX vidisse. Cæterum næniæ quæ in ejusmodi ritibus libatoriis fieri solent, multiplices sunt & inhonestæ, ideoque melius reticendæ.

Metropolitanus noster ordinavit in illas partes Adelwerdum juniorem de Bremensi choro assumptum, virum literis & morum probitate fulgentem. cui etiam per legatos clarissimi viri regis Ittenkil sedem posuit in Siçtona civitate, quæ distat ab

Vbsola itinere diei unius. & vero iter ejusmodi ut à Sconia Danorum per mare velificans quinto die pervenias usque Siçtonam vel Birkam, juxta enim sunt. Si vero per terram eas à Sconia per Gotthorum populos & civitatem Scaranem, Telgas & Birkam, completo mense pervenies Siçtonam. relat-um est autem nobis à quibusdam Adalwardi episcopi stipatoribus, cum primum Siçtonam accessisset ad unam missarum celebrationem ad manum sibi delatas Lxx. marcas argenti. tantæ enim devotionis sunt omnes populi arcticæ plagæ. tunc etiam occasione itineris divertit Birkam: quæ nunc in solitudinem redacta est, ita ut vestigia civitatis vix appareant; quare nec tumulus sancti Vnni archiepiscopi potuit inveniri. Adalwaldus igitur magno prædicandi fervore Evangelii Suediam ingressus omnes qui in Siçtona erant & in circuitu brevi temporis spatio ad Christianam fidem perduxit. conspiravit etiam cum sanctissimo viro Eginone Sconienſi Episcopo, ut pariter adirent illud templum paganorum, quod Vbsola dicitur. Si forte aliquem Christo laboris sui fructum possent ibi offerre, omnia tormentorum genera libenter suscepturi, ut illa destrueretur domus, quæ caput erat barbaricæ superstitionis. illa enim diruta vel potius cremata, fore ut tota gentis conversio sequeretur. quam confessorum Dei voluntatem piissimus rex Stenkil in populo murmurari sentiens, cal- lide submovit eos à tali cæpto, asserens & illos statim morte damnandos, & se à regno depellendum, quod malefactores in patriam duxerit, & facile omnes ad paganismum relapsuros, qui nunc credunt, sicut in Slavania nuper factum potest videri. talibus regis allocutionibus consentientes episcopi,
omnes

omnes Gotthorum civitates peragrabant, idola confringentes, & multa paganorum millia deinceps lucrantes ad Christianitatem. hæc de Sueonia & ceremoniis ejus dicta sufficiant.

Nordmannia fortissimos educat milites, qui nulla frugum luxuria molliti sæpius impugnant alios, quam ipsi molestentur ab aliquo. sine invidia cum proximis habitant Sueonibus.

In multis Nordmanniæ vel Suediæ locis pastores pecudum sunt etiam nobilissimi homines, ritu patriarcharum & labore manuum viventes.

Ibi capiuntur ursi, bubali & elaces sicut in Sueonia.

Tertio loco advenit Sigafridus, qui & apud Suedos & Nortmannos juxta prædicavit. Isque duravit usque ad nostram ætatem, cum aliis æque non obscuris in illa gente sacerdotibus. post quorum excessum noster Metropolitanus petentibus Nordmannorum populis ordinavit Tholf episcopum in civitate Trondemni & Siguardum in easdem partes. Asgotum vero & Bernardum, licet moleste ferret à Papa consecratos, accepta satisfactione dimisit à se donatos. Per quos usque hodie verbum Dei multas lucratur animas, ita ut in omnibus provinciis Nordwegiæ beata mater ecclesia lætis floreat incrementis. Inter Nordmannos tamen & Sueones propter novellam plantationem Christianitatis, adhuc nulli episcopatus certo limite sunt designati, sed unusquisque episcoporum à rege vel populo assumtus, communiter ædificant ecclesiam
& cir-

& circueuntes regionem, quantos possunt ad Christianitatem trahunt, eosque gubernant sine invidia, quamdiu vivunt.

Ecce illa ferocissima Danorum sive Nortmannorum aut Sueonum natio, quæ, juxta beati Gregorii verba, nihil aliud scivit nisi barbarum fren-
dere, jamdudum novit in Dei laudibus Alleluia resonare. ecce populus ille piraticus, à quo totas olim Galliarum & Germaniæ provincias legimus depopulatas, suis nunc finibus contentus est.

Nimirum hæc est mutatio dexteræ excelsi, & tam velociter currit sermo Dei omnipotentis, ut à solis ortu & occasu, ab æquilone & mari, laudabile sit nomen Domini, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris, cum patre & sancto spiritu vivens & regnans per omnia sæcula sæculorum. amen.

Idem Libro Historiæ ecclesiasticæ.

Ansgarius & Audbertus biennio in regno Danorum commorati, multos ex gentibus ad Christianam fidem converterunt. inde reversi cum denuo ab * Imperatore postularentur ultimos Sueonum populos Evangelii gratia tentare, intrepidus athleta Christi Ansgarius, assumptis secum fratribus Gislamaro & Withmaro doctoribus, gaudens pervenit in Daniam ubi relinquens Gislamarum Haroldo, ipse cum Withmaro in Sueoniam transfretavit. ubi benigne à rege Biorn suscepti, verbum Dei publice prædicare permissi sunt. multos itaque per annum integrum lucrati sunt domino Iesu Christo. In quibus Herigarius oppidi Bircæ præfectus

* Luthewi-
eo Karoli
Magni filio.

fectus credidit, quem tradunt etiam miraculis & virtutibus insignem.

Ansgarius & Ebo Remensis Archiepiscopus Gaudbertum consecrantes episcopum vocaverunt eum Simonem, eumque divinæ gratiæ commendatum in Sueoniam miserunt.

Anno Luthewici senioris novissimo Gaudbertus episcopus zelo gentilium à Sueonia depulsus, & Nithardus capellanus ejus martyrio cum aliis coronatus est. & exinde Sueonia caruit septennio sacerdotali præsentia, quo tempore Amundus regno pulsus in Christianos movit persecutionem. Herigarius vero Bircæ præfectus Christianitatem ibi solus sustentavit. qui etiam tantam fidei gratiam meruit, ut potentia miraculorum & exhortatione doctrinæ multa paganorum millia salvarit.

Ansgarius Hartgarium eremitam direxit in Sueoniam.

Quibus rebus ex voto completis, dum adhuc sanctus Dei pro gente Sueonum æstare cæpisset, cum Gaudberto episcopo consilium habuit, quis eorum laudabile pro Christo subiret periculum. at ille periculum sponte declinans, sanctum potius ut iret rogavit Ansgarium. extemplo athleta intrepidus Horici regis missum rogavit atque sigillum. & à littore Danorum transfretans in Sueoniam pervenit, ubi tunc Oleph rex apud Bircam generale populi sui habuit placitum. quem præveniente misericordia Dei ita placatum invenit, ut ejus ex imperio & populi consensu & jactu fortis & idoli respon-

so,

so, ecclesia ibidem fabricata & baptismi licentia omnibus concessa sit. his etiam ex sententia finitis, Evangelista noster ecclesiam Sueonum Erimberto commendavit presbytero & rediit. quæ in vita sancti Ansgarii latissima gestorum narratione descripta nos brevitatem nitentes amputavimus. &, ni fallat opinio, prophetia Ezechielis de Gog & Magog convenientissime hic impleta videtur. emittam, inquit Dominus, ignem in Magog & in his qui habitant in insulis confidenter. aliqui hæc & talia de Gotthis, qui Romam ceperant dicta arbitrantur. nos vero considerantes Gotthorum populos in Sueonia regnantes, omnemque hanc regionem passim in insulas dispersitam esse, prophetiam eis opinamur posse commodari.

Ante annum
10000.
LXXXVIII.

Rembertus fertur quædam fecisse miracula frequenter, scilicet dum iret in Sueoniam, tempestatem maris oratione sedasse & cæcum illuminasse per confirmationem quam episcopali more faciebat in eo. Sed & filium regis à Dæmonio liberavit.

Post annum
10000.
LXXXVIII.

Audivi ex ore veracissimi regis Danorum Suevi, cum nobis stipulantibus atavos suos numerat: * post cladem, inquit, Nordmannicam Heiligonem regnasse comperi, virum populis amabilem propter justitiam & sanctitatem suam. Cui successit Olaph, qui veniens è Sueonia regnum obtinuit Danicum vi & armis, habuitque filios multos, ex quibus Ehnob & Gurd regnum post patris sui obitum tenuerunt.

Post annum
10000.
LXXXVIII.

Post Olaph Sueonum principem, qui regnavit in

in Dania cum filiis suis , ponitur in locum ejus Si-
gerich.

Birca est oppidum Gotthorum , in medio Sueo-
niæ positum , non longe ab eo templo quod cele-
berrimum Sueones habent in cultu Deorum , Vb-
sola dicto : in quo loco sinus quidam ejus freti ,
quod Balticum vel Barbarum dicitur , in boream
vergens , portum facit barbaris gentibus , quæ hoc
mare diffusæ habitant , optabilem , sed valde pericu-
losum incautis & ignaris ejusmodi locorum . Bir-
cani enim piratarum excursionibus , quorum ibi
magna copia est , sæpius impugnati , cum vi & ar-
mis nequeunt resistere , callida hostes aggrediun-
tur arte decipere . qui sinum maris impacati , per
centum & amplius stadia latentium molibus saxo-
rum obstruentes , periculosum æque suis ac prædo-
nibus iter meandi fecerunt , ad quam stationem ,
quæ tutissima est , in maritimis Sueoniæ regioni-
bus solent Danorum , Nordmannorum , Slavorum
atque Sembrorum naves alique Scythiæ populi pro
diversis commerciorum necessitatibus solenniter
convenire . In eo portu Confessor domini egressus
insolita populos appellare cæpit legatione . quippe
Sueones & Gotthi , vel , ita si melius dicuntur , Nord-
manni propter barbaricæ excursionis tempora , qua
paucis annis multi reges cruento dominati sunt im-
perio , Christianæ religionis penitus obliti , haud
facile poterant ad fidem persuaderi . accepimus à
sæpe dicto rege Danorum Suein , tunc apud Sueo-
nes imperitasse quendam Ring cum filiis Erich &
Ermundi , ipsumque Ring ante se habuisse Amind ,
Biörn , & Olaph , de quibus in gestis legitur sancti
Ansgarii , aliosque quorum non occurrunt vocabu-
la.

la. & credibile est athletam Dei Vnni, eosdem reges, quamvis non crediderint, adisse, eorumque licentia verbum Dei per Sueoniam prædicasse. Sicut enim inutile est acta non credentium scrutari, ita impium arbitramur eorum præterire salutem, qui primum crediderunt & per quos crediderunt. Sueones igitur & Gotthi à sancto Ansgario primum in fide plantati, iterumque relapsi ad paganismum, à sancto patre Vnni sunt revocati. perfecto autem legationis suæ ministerio cum tandem redire dispo-
neret, Evangelista Dei apud Bircam, * ægritudine correptus ibidem fessi corporis tabernaculum deposuit.

* Anno Christi.
1000.
xxxvi.
primo regni
Ottonis Ma-
gni.
* Episcopis.

Quibus * etiam illas commendavit Archiepiscopus Adalochus ecclesias quæ trans mare sunt in Finne, Seland, & Scone ac in Sueonia.

Regnante
in Germa-
nia Ottone
iii.
* Danorum
regi.

Emundi filius Erici tunc in Sueonia regnabat. is Haroldo * confederatus Christianis eo venientibus placabilis fuit.

Odinkarum seniore ferant ab Adaldago in Sueoniam ordinatum, strenue in gentibus legationem suam adimplesse.

Ante an-
num 1000.
lxxxviii.

Cæterorum vero episcoporum vix aliquem sic clarum prodit antiquitas, præter Liafdagum Ripensem, qui & miraculis celebris fuerat, & transmarinis prædicavit, hoc est Sueonibus & Nordmannis.

Tunc potentissimus Sueonum rex Hericus, collecto innumerabili, sicut arena maris, exercitu, Daniam

Daniam invadit, & occurrit ei Suein à Deo derelictus, frustra sperans in idolis suis. Sed cum utrinque bello navali (sic enim gens illa configere solet) omnes copiae Danorum essent obtritæ, Hericus rex victor Daniam obtinuit. Suein ergo depulsus à regno dignam factis suis à Deo Zelote accepit mercedem.

Sueones ergo & Dani totam Saxonum obtriverunt virtutem.

Hericus duo regna obtinuit, Danorum Sueonumque.

Claruit etiam tunc in Dania felicitis memoriæ Odinkar senior, de quo supra diximus, qui in Finne, Seland, Sconia, ac in Suedia prædicans multos ad Christianam fidem convertit.

Hericus igitur Sueonum rex in Dania conversus ad Christianitatem, ibi baptizatus est. qua occasione prædicatores à Dania in Suediam transeuntes, fiducialiter agebant in nomine Domini.

Olaph rex Sueonum Christianissimus, filiam Slavorum Estred nomine de Obodritis accepit uxorem, ex qua genitus est ei filius Iacobus & filia Ingard, quam rex Gerzlaff de Russia duxit in conjugium. Olaph sane, qui post obitum patris sui Herici regnum super Sueonas accepit, cum exercitu superveniens, infelicem Suein iterum à regno expulit, & Daniam obtinuit. Suein autem cognoscens quia Dominus ipse est Deus, rediit in semetipsum, & peccata sua præ oculis habens pænitenst-
h que

que oravit ad Dominum : qui exaudiens eum , de-
dit illi gratiam in conspectu inimicorum suorum ,
restituitque eum Olaph in regnum suum , eo quod
matrem suam habuerit uxorem. feceruntque pa-
ctum ad invicem firmissimum , ut Christianitatem
in regno suo plantatam retinērent , & in exterarum na-
tiones effunderent.

Post annum

clo.

* Libentius.

In Slavaniā vero ordinavit Archiepiscopus
* Folcquardum, deinde Reginbertum: quorum prior
à Slavania pulsus , in Sueoniam vel Nordmanniam
missus est ab Archiepiscopo , qui multos in Domi-
no lucratus cum gaudio remeavit.

Post annum

clo. xiii.

* Vmranus.

Archiepiscopus * etiam alios viros doctissimos
ordinavit in Norwegiam & Suediam.

* Filius

Suein regis.

Tunc vero Knut * pactum iniit cum fratre filio
Herici , qui regnavit in Suedia , ejusque fultus au-
xilio , deliberavit primo quidem Angliam subjugare,
deinde Norwegiam.

* Olaph

Danorum

rex.

Habuit etiam secum * episcopos & presbyteros
multos ab Anglia , quorum monitu & doctrina cor-
suum præparavit , subjectumque populum suum ad
regendum commisit. ex quibus clari fortuna &
virtutibus erant Sigafriid , Grimkel , Rodulf , & Ber-
nard. hi jussu regis ad Suediam & Gotthiam & ac-
ceteras insulas , quæ trans Nordmanniam sunt , ac-
cedentes, barbaris verbum Dei & regnum Iesu Chri-
sti evangelizabant.

Simili autem religionis amore alter Olaph in
Suedia dicitur floruisse. Is subditos sibi populos ad
Chri

Christianam volens convertere fidem, magno laboravit studio, ut templum Idolorum Vbsola, quod in medio Sueoniæ situm est, destrueretur. cuius intentionem pagani metuentes, placitum cum Rege constituerunt, ut, si ipse Christianus esse vellet, optimam Suediæ regionem quam vellet suo jure teneret, in qua ecclesiam & Christianitatem constituens, nemini de populo vim recedendi à cultura Deorum inferret, nisi qui sponte ad Christum vellet converti. hujusmodi rex placito gavisus, mox in Occidentali Gotthia quæ Danis proxima est vel Nordmannis, ecclesiam Deo sedemque fundavit episcopalem. hæc est civitas Scarane, maxima, in qua petente Christianissimo rege Olaph primus ab Vnwano Archiepiscopo Thurgot est ordinatus episcopus. Ille vero strenue legationem suam agens, duos nobiles Gotthorum populos Christo suo lucratus est labore. per illum ergo episcopum rex Olaph ingentia metropolitano Vnwano direxit munera. præterea duos idem rex fertur habuisse filios, quos ambos una cum uxore sua ac populo baptizari præcepit. quorum alter, qui natus est à concubina, Emund nomen habuit, alter Anund, quem rex à legitima genuit uxore, qui cognomento fidei & gratiæ dictus est Iacobus. Iuvenis quidem ætate, verum sapientia & pietate omnes præcessit, qui fuerunt ante eum: nec quispiam regum fuit populo Sueonum tam acceptus sicut Anundus.

* Olaph vero rex beatissimus totam spem fiduciamque suam in Domino ponens, denuo ad comprimendos idololatrias bellum instaurat. itaque ab Olaph Sueonum rege, cujus habebat filiam, & popu-
* Danorum rex.

pulis insularum infinitam armatorum congregans multitudinem patrium regnum vi recepit & armis.

* Olaph
Danorum
Regis.

Cujus passionis * festivitas agitur i v. Cal. Aug: omnibus Septentrionalis Oceani populis, Sueonum, Gotthorum, Semborum, Danorum atque Slavorum æterno cultu memorabilis.

Per idem tempus quidam ab Anglia, Wilfredus nomine, instinctu divini amoris Suediam ingressus, paganis verbum Dei cum magna fiducia prædicavit.

* Libentio
gestiore.

Aderant vero tunc cum Archiepiscopo * prædicatores inclyti, Odinkar junior, Sigafrið à Suedia, Rodolf à Nordmannia episcopi, narrantes ei quanta fecerit Dominus in salute gentium quæ quotidie convertebantur ad Dominum.

* Winulo-
rum prin-
ceps Vto.

Vnde & pro crudelitate sua à quodam Saxonum transfuga interfectus est * filium habens Gotthescalcum, qui per idem tempus apud Luniburg, monasterium Ducis, liberalibus erudiebatur studiis, Gotthescalco Gotthorum episcopo ejusdem cænobii curam agente.

Post annum
cIo. xxxii.

Olaph rex Sueonum successorem regni habuit filium de quo supra diximus Iacobum. sub quo junior Suein filius Wolf militavit in Suedia xii. annis, qui etiam nobis retulit Iacobo regnante Christianitatem late in Sueonia diffusam esse. tali itaque pacto Suein mitigatus in Daniam remeavit, & multa cum Magno * prælia exercuit. qui sæpius victus ad Anundum regem Sueonum fugiens pervenit.

* Nordman-
nia rege.

Metro-

Metropolitanus ergo statim ut ingressus est episcopatum (Adalbertus) ad reges Aquilonis pro amicitia legatos misit. epistolas quoque commonitorias per omnem sparsit Daniam sive Nordmanniam ac Suediam & usque in fines terræ, exhortantes episcopos & presbyteros, in illis partibus degentes ut ecclesias Domini nostri Iesu Christi fideliter custodirent, atque ad conversionem paganorum intrepidi accederent.

Iacobus adhuc in Sueonia regnum tenuit. huius auxilio Suein & Tulph ducis effultus Magnum pepulit à Dania.

Suein consanguineam suam à Suedia duxit uxorem.

Cumque hæc ita gesta essent Christianissimus Sueonum rex Iacobus migravit à sæculo & successit ei frater ejus Emund Gamul pessimus. nam iste à concubina Olaph natus erat, & cum baptizatus esset, non multum de Christiana religione curavit, habuitque secum quendam episcopum nomine Osmund acephalum, quem dudum Sigafrius Nordmannorum episcopus Bremæ scholis docendum commendavit: verum is postea beneficiorum oblitus Romam pro ordinatione accessit, indeque repulsus per multa loca circumivit erroneus, & sic deum meruit à quodam Polaniæ ordinari Archiepiscopo. qui veniens in Suediam, iactavit se à Papa consecratum ad illas partes Archiepiscopum. Sed cum Archiepiscopus noster legatos suos ad regem dirigeret Emundum, invenerunt ibi eundem gyrovagum Osmund crucem archiepiscopali more ante

se ferentem. audierunt etiam quod barbaros adhuc neophytos non sana doctrina fidei nostræ corruperit: quorum ille territus præsentia, solitis regem populumque dolis impulit, ut legati repellerentur, quasi apostolici non habentes sigillum. & illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. erant autem legati fratres Bremensis Ecclesiæ, quorum potissimus fuit Adalwardus senior, olim nostri decanus claustrum, verum tunc Sueonum genti ordinatus Episcopus. de cuius viri virtutibus multa possent dici, nisi ad alia properaremus. Legatos igitur nostros à Sueonibus tali modo repulso quidam, nepos, an privignus regis ignoro, persecutus eos cum lacrymis, suppliciter se commendans orationibus eorum, nomen ei Steinkil erat, is solus super fratres misericordia motus, obtulit eis munera, transmisitque eos per montana Suedorum salvos, usque ad sanctissimam Gude reginam, quæ à rege Danorum pro consanguinitate separata in prædiis suis trans Daniam commorata est, hospitalitati eleemosynisque vacans & cæteris sanctitatis insistentibus operibus. quæ legatos cum ingenti honore quasi à Deo missos recipiens magna per eos xenia Archiepiscopo misit. Interea Sueones qui Episcopum suum repulerant, divina ultio subsecuta est & primo quidem filius regis nomine Anund, à patre missus ut dilataret Imperium, cum in patriam feminarum pervenisset, quas nos Amazonas vocamus, veneno, quod illæ fontibus immiscuerunt, tam ipse quam exercitus ejus perierunt. Deinde cum aliis cladibus tanta siccitas & frugum sterilitas Sueones afflixit, ut, missis ad Archiepiscopum legatis, episcopum suum cum satisfactione reposcerent.

ent, fidem gentis pollicentes. gavisus ergo Pontifex petenti gregi Adalwardum præfecit pastorem. qui perveniens in Sueoniam tanta omnium suscipi lacritate meruit, ut gentem Wirnilanorum & Schritifinnorum integram Christo lucratus, etiam miracula virtutum in populo fecisse dicatur. eodem tempore mortuus est Emund rex Sueonum, post quem Steinkel nepos ejus, de quo supra diximus, levatur in regnum. qui fidelis erat Domino Iesu Christo, & de cujus religione omnes fratres testimonium perhibebant, qui eas partes adierant. hæc de Sueonibus suo tempore gesta Adalbertus Archiepiscopus amplifice omnia describens etiam visionem quandam Adalwardi episcopi, qua monitus est ut evangelizandi gratia pergere non tardaret, curavit annectere.

In Sueonia per idem tempus Christianissimus rex Stinkel defunctus est post quem duobus Hericis de regno certantibus, omnes Suedorum potentes in bello occubuisse feruntur. nam & ambo reges ibi perierunt. ita prorsus deficiente omni regali prosapia & status regni mutatus & Christianitas ibi turbata est valde. episcopi quos illuc Metropolitanus ordinavit, persecutionem metuentes, domi sederunt. Solus episcopus Sconix procuravit ecclesias Gotthorum. & quidam Sueonum Satrapa Gruph ad Christianitatem populum confortavit.

*Post annum
CLO. LI.*

Ipse * prædicatores suos clericos in omnem Sue-
diam direxit & Nordmanniam atque in insulas quæ
sunt in illis partibus: cujus veraci & dulcissima nar-
ratione didici suo tempore multos ex barbaris na-
tionibus

** Suein ju-
nior rex Da-
norum.*

tionibus ad Christianam fidem conversos, aliquos etiam tam in Suedia quam in Norwegia martyrio coronatos: ex quibus, ait, Hericus quidam peregrinus dum apud Sueones ultiores prædicaret, martyrii palmam capitis abscissione meruit.

Itaque jam certus eundi viam suam disposuit taliter finire, ut circuiens latitudinem Septentrionis, hoc est, Daniam, Suediam & Nordmanniam, pertransiens, inde ad Orcadas extremamque orbis partem Island possit contingere.

Nam & in Daniam Suediam & Nordwegiam & in insulas maris ordinavit multos episcopos.

*Epistola Adalberti ad Episcopum Roschildensem
apud eundem Adamum.*

Nunc autem fraternitatem vestram latere nolo, quid molestiæ mihi Adalwardus episcopus intulit, quem, vobis testibus, qui ordinationi ejus interfuistis, Sictonenſis ecclesiæ consecravi Pontificem, quem dum barbara gens sibi præesse nollet, Scariensem ecclesiam invadere cæpit.

Deinde Adamus de eodem Adalberto.

In Suediam vero consecravit sex, Adalwardum & Acilinum, item Adalwardum & Tadicum, nec non Simonem atque Iohannem monachum.

Helmoldus presbyter Chronico Slavorum.

Libr: I.

Slavorum populi multi sunt, habitantes in littore
Balthi-

Balthici maris. Sinus hujus maris ab Occidentali Oceano orientem versus porrigitur, appellatus ideo Balticus, quod in modum Balthei longo tractu per Scythicas regiones tendatur usque in Græciam. idemque mare barbarum seu Pelagus Scythicum vocatur à gentibus quas alluit barbaris. hoc mare multæ circumfident nationes: Dani siquidem ac Sueones, quos Northmannos vocamus, Septentrionale littus & omnes in eo obtinent insulas. at littus Australe Slavorum incolunt nationes, quorum ab Oriente primi sunt Ruzi, deinde Poloni habentes à septentrione Pruzos, ab austro Boiemos & eos qui dicuntur Morabi sive Carinthe atque Sorabi.

Dani & qui trans Daniam sunt populi ab historicis Francorum Northmanni vocantur.

Ludovicus * sanctissimum virum Anscarium, ** filius Caroli.* quem etiam aliquando ad Danos & Suedos prædicatorem direxerat, Hammenburgensi ecclesiæ ordinari fecit archiepiscopum.

Procedentibus itaque sensim divinæ gratiæ incrementis in gente Danorum, cæpit memoratus Pontifex * magno desiderio assurgere ad Sueonum ** Ansgarii.* conversionem: hoc iter arduum per seipsum aggressus petiit literas & nuntium regis Danorum, profectusque cum multis navali itinere pervenit ad Byrcam, principalem Suediæ civitatem, ubi multo favore & lætitia exceptus est fidelium, quos ipse quondam ante pontificatus honorem illo prædicator directus Christo acquisierat, obtinuitque apud regem, ut volentibus Christianitatis assumere

re titulum libera pateret facultas. dato ergo in Sue-
dia Episcopo & sacerdotibus, qui vice sua divinas
res & populi salutem curarent. & singulos ad fidei
perseverantiam adhortatus, reversus est ad pro-
priam sedem. ab eo tempore jactum semen verbi
Dei in populis Danorum atque Sueonum uberius
fructificari cæpit. quamvis enim in iisdem genti-
bus multi postmodum tyranni surrexerint, qui
crudelitatem suam non solum in Christicolæ suæ
gentis sed etiam in exteræ nationes extenderint,
datur tamen intelligi Christianitatis titulum, post
primum foundationis suæ tempus in Dania sive Sue-
dia eousque convaluisse, ut etsi persecutionum pro-
cellis impellentibus aliquando titubaverit, nun-
quam tamen penitus exciderit.

Sane populis Slavorum & cæteris gentibus fide
imbuendis grave ab initio præbuit impedimentum
ea bellorum tempestas quæ Northmannis tumultu-
antibus in toto pæne desæviit orbe. porro North-
mannorum exercitus collectus fuit de fortissimis
Danorum, Sueonum, Norveorum, qui tunc for-
te sub uno principatu constituti, primo omnium
Slavos, qui pro manibus erant, miserunt sub tri-
butum, deinde cætera finitima regna terra mari-
que vexabant &c.

* *Archiepi-
scopus Vnni.*

Deinde vestigia * secutus magni prædicatoris
Anscarii remigans mare Balticum non sine labore
pervenit ad Byrcam principalem Suediæ civitatem,
quo jam post obitum sancti Anscarii nemo docto-
rum annis septuaginta venire ausus est, præter so-
lum, ut legimus, Reimbertum. est autem Byrca
oppidum Gotthorum celeberrimum in medio Sue-
diæ

diæ positum, quo tractus quidam Baltici maris al-
luit, reddens portum optabilem, quo omnes Da-
norum, Norveorum, itemque Slavorum ac Sem-
brorum naves aliique Scythiæ populi pro diversis
commerciorum necessitatibus solenniter conveni-
re solent. in eo ergo portu confessor Domini e-
gressus, insolita populos appellare cæpit legatione.
quippe Sueones & Gotthi propter varia temporum
pericula & regum cruentam feritatem, Christianæ
religionis penitus obliti fuerant. sed favente gratia
Dei à sancto patre Vnni denuo ad fidem revocati
sunt. perfecto ergo legationis suæ ministerio, cum
jam redire disponderet Euangelista Dei, ægritudine
correptus apud Byrcam fessi corporis sarcinam de-
posuit. obiit autem peracto boni certaminis cursu
anno dominicæ incarnationis nongentesimo tri-
cesimo sexto: cui successit in cathedra venerabilis
Adheldragus.

Ille vir magnificus * & præpotens in regno, cum
fortissimum Henricum Cæsarem videlicet Conra-
di filium, nec non & Papam Leonem haberet pro-
pitios atque voluntati suæ per omnia consentaneos
in omnibus Borealibus regnis, Daniæ scilicet, Sue-
diæ, Norwegiæ, functus est auctoritate Archiepi-
scopali & legationis Apostolicæ ministerio.

* Adalber-
tus.

Vacaverunt hæc sedes annis octuaginta quatuor
usque in tempora Hartwici Archiepiscopi. qui pro-
pter generis nobilitatem duplici principatu cla-
rus, magno studio enisus est pro recuperandis suf-
fraganeis episcopis universæ Daniæ, Norwegiæ,
Suediæ, quos Hammeburgensi ecclesiæ quondam
pertinuisse commemorat antiquitas.

Et

* *Henricus*
Leo.

Et transmisit Dux * nuntios ad civitates & regna Aquilonis Daniam, Suediam, Norwegiam, Rugiam, offerens eis pacem ut haberent liberum com meatum adeundi ad civitatem suam Lubeck.

Scriptit circa annum
C13 CC.

Saxo Scalandicus Danica Historia
præfatione.

Cæterum Hallandia ac Blekingia ab integritate Scaniæ ceu rami duplices ex unius arboris stipite promeantes, Gotthiæ Norvagiæque longæ declinationis spatiis diversisque recessuum interstitiis annectuntur.

Cæterum Oceani superior flexus Daniam interfecando prætermeans australem Gotthiæ plagam sinu laxiore contingit.

Igitur inter Granduicum & meridianum pelagus breve continentis spatium patet, maria utrimque secus allapsa prospectans. quod nisi rerum natura limitis loco congressis pene fluctibus objecisset, Suetiam Norvegiamque conflui fretorum æstus in insulam rede gissent. harum ortivas partes Skricfinni incolunt : quæ gens inusitatis assueta vehiculis montium inaccessa venationis ardore sectatur, locorumque complacitas sedes dispendio lubricæ flexionis assequitur. neque enim ulla adeo rupes prominet, quin ad ejus fastigium callida cursus ambage perveniat. primo siquidem vallium profunda relinquens, scopulorum radices fortuosa gyratione perlabitur, sicque meatum crebræ declinationis obliquitate perflexit, donec per sinuosos callium anfractus destinatum loci cacumen exsuperet.

peret. eadem apud finitimos mercium loco quorundam animalium pellibus uti consuevit.

Suetia vero Daniam ab occasu Norvegiamque respiciens à meridie & multa Orientis parte vicino præteritur Oceano. post quam ab ortu quoque multiplex diversitatis barbaricæ consortio reperitur.

Lib. I.

Sueonum regis Siêtrugi filia Gro gigantum cuidam desponsa.

Adversus Sumblum Finnorum regem bellum professus (Gram) ad aspectum filiæ ejus Signas depositis armis, ex hoste procus evasit, eamque præmisso conjugis suæ repudio pactus despondit.

Cum Othinus quidam Europa tota falso divinitatis titulo censeretur, apud Vpsalam tamen crebriorem diversandi vatem habebat.

Lib. II.

Suetica (me miserum) Danos fiducia spernit:
Ecce truces oculis Gotthi, visuque feroces
Cristatis galeis hastisque sonantibus instant.
In nostro validam peragentes sanguine cladem:
Distringunt gladios & acutas cote bipennes.

Namque obvius ensis.

Cunctandi mihi causa fuit: quem Sueticus hostis
In mea prævalido contorsit pectora nisu.

Nec

Nec parce gladium capuli moderator adegit :
 Nam quantum in nudo vel inermi corpore fas est
 Egit in armato : sic duri tegmina ferri
 Ut molles trajecit aquas, nec opis mihi quicquam
 Aspera loricae poterat committere moles.

Contigit autem potitis victoria Gotthis omne
 Roluonis agmen occumbere.

Lib. III.

Ea tempestate Helgo Halogiæ rex Cufonis Fin-
 norum Byarmorumque principis filiam nomine
 Thoram crebræ legationis officio procabatur.

Fro quoque Deorum satrapa sedem haud procul
 Vbsala cepit, ubi veterem litationis morem tot
 gentibus ac sæculis usurpatum, tristi infandoque
 piaculo mutavit. siquidem humani generis hostias
 mactare aggressus fæda superis libamenta persolvit.

Lib. IV.

Ea tempestate regnabat apud Suetiam Atiflus,
 vir fama studioque conspicuus, qui cum finitimos
 late bello pressisset, ne partum virtutibus fulgorem
 otio desidæque corrumpendum relinqueret, com-
 plura novarum rerum officia sedulo frequentatio-
 nis studio celebranda curavit. inter quæ etiam in-
 signi armatura succinctus quotidianam solitarii in-
 cessus consuetudinem præbuit : tum quod in re mi-
 litari nihil crebro armorum usu præstantius nosset,
 tum ut hujus agitatione studii claritatis incremen-
 ta contraheret, in quo non minus sibi fiducia, quam
 laudis

laudis cupido vindicavit. tantam quippe nullius rei violentiam existimabat, ut ejus objectu mentis suæ robur quassandum timeret. qui cum trajectus in Daniam armis Frowinum apud Sleswicum in acie provocasset, magnisque invicem cædibus copiæ funderentur, accidit ipsos agminum duces ita inter se ferro concurrere, ut rem duelli more prosequerentur, & præter publicam belli sortem privati conflictus specie decertarent. hunc enim congressionis eventum par amborum expetebat affectus, ut virtutem non partium ope, sed propria virium experientia testarentur. quo evenit ut crebrescentibus Aristus armis superior prostrato Frowino privatæ victoriæ publicam jungeret, passimque divulsa Danorum agmina profligaret. Inde Suetiam reversus, Frowini necem non solum virtutum suarum imaginibus adscripsit, verum etiam impensiori verborum jactantia prosequi consuevit.

Lib. v.

Eodem tempore Alrico Sueonum regi adversum Gestiblundum Gotthorum regem atrox incidit bellum.

Nemo ante * ipsum Sueticorum regum *Erici* nomine censebatur: ab ipso autem in cæteros vocabulum fluxit.

** Ericum Frothoni coarvum circa tempus Christi nati.*

Sunt Finni ultimi Septentrionis populi. vix quidem habitabilem orbis terrarum partem cultura ac mansione complexi. acer iisdem telorum est usus. non alia gens promptiore jaculandi peritia fruitur. grandibus & latis sagittis dimicant: incantatio-

tionum studiis incumbunt, venationibus callent. incerta illis habitatio est, vagaque domus, ubicunque feram occupaverint locantibus sedes. pandis trabibus vecti, conferta nivibus juga percurrunt.

Lib. V I.

* *Starcatherum.*

Hunc * in ea regione quæ Suetiam ab Oriente complectitur, quamque nunc Estonum aliarumque gentium immensa barbaries latis sedibus tenet, originem duxisse memoriæ proditum est.

Starcatherus ad deferendam Ingelli familiaritatem adductus, potito Sueonum regis Haldan con-
tubernio, otium negotio prætulit.

Gratum Helgoni consilium fuit, qui cum parvulo comitatu sumpto Suetiam ingressus ad nobilissimam ejus urbem Vpsalam pervenisset, ingressu abstinens præmittit qui Starcatherum sacrationis officio prætentatum ad Frothonis filiae nuptias invitaret.

* *Starcatherus.*

† *primo ejus nominis Sue-
dia rege.*

Idem * plagis nondum medicamine procuratis, nec ulla adhuc cicatrice respersis, occiso ab æmulis
† Haldano, Suetiam repetens, filium ejus Syvardum devicta quorundam rebellione, paternæ dominationis hæredem constituit.

Lib. V I I.

* *Frothonis
& Harald
Olavi filio-
rum.*

Quin etiam eorum * conjuges Sygar & Vlvil-
da, quarum altera Suetiæ rege Syvar-
do Gotthiæ præfecto orta fuerat, crebra nobili-
tatis

tatis contentione rixantes alternos maritorum solvere convictus.

Ericus quo facilius Suetiæ regnum deferuit, hoc celerius recepit.

Sygrutha Gotthenſium regis Vnguini filia.

* Eodem tempore Gotthorum rex Syvardus filios habuisse fertur Wemundum & Ostenum, filiamque Alvildam. * Sigaro apud Danos regnante.

Vbi inter Alverum Suetiæ regem Rutenosque bellum flagrare cognovit, e vestigio Russiam * petit. * Haldanus;

Interea rex Sueonum Alverus decedit Olavo, Ingene & Ingeldo filiis relictis.

Interea apud Suetiam moritur Ingeldus: Ringone, quem ex Haraldi sorore sustulerat, parvulo admodum filio relicto, quem Haraldus paterno regno datis ei tutoribus præfecit.

Lib. VIII.

Historiam belli Suetici Starcatherus, qui & ejusdem prælii præcipuum columnen erat, primus Danico digessit eloquio.

At ex parte * Ringonis computantur Vlf, Abgi, Windor, Egillufcus, Gotar, Hildi, Guti, Alf * Suetia regis.
patre genitus, Stur robustus, Sten Wienicæ paludis accola. applicantur hisdem Gerth alacer, Gromer, Wermicus. post quos Septentrionales Albiæ
fini

finitimi supputantur : Saxan, Fletir, & Saligotthus,
 Thord nutabundus, Throndar nasutus, Grundi,
 Othi, Grinder, Tuvi, Coll, Byarchi, Hogin ingen-
 niosus, Rokar fuscus. hi siquidem multitudinis
 collegium aspernati, in unam se aciem à cætera co-
 horte secreverant. præter hos Ram, cui Hyld pater
 erat & Lynth Guthi. Sueno quoque superbe ton-
 sus, Richir accipiter, & Rolf uxorius numerantur.
 quibus conglobantur Ring Athylæ filius, Haral-
 dusque Thothin editus vico. his annectuntur
 Wolsten Wicensis, Thorulf spissus, Thengil pro-
 cerus, Hunsdwe, Birwil pallidus, Burgar & Scum-
 bar. at è Thelemarchia fortissimi venerunt, qui-
 bus animi plurimum, fastus minimum erat: Thor-
 levan pertinax, Totkil Guticus, Gretir iniquus ir-
 ruptionumque avidus. his succedunt Haddir dul-
 cis & Riddar articulus. è Norvagia vero memo-
 rantur Thrones, Thronski, Thoki moricus, Ra-
 fro candidus, Hasvvar, Biarni, Blihar cognomento
 Simus, Biorn è vico Soghin, Findar maritimo ge-
 nitus sinu, Berfi quoque apud Falu oppidum crea-
 tus, Syvardus verris caput. Erisus sibilator, Alo-
 ten, Harki, Ruthar, Rauni, Erlingar cui Colubra
 cognomentum erat. at è Iathrica provincia pro-
 dierit Od Anglus, Alf multivagus, Enar protube-
 rans, Iwarusque cognominatus Thruwar. A Ty-
 le autem venere Marruffus, eo videlicet pago qui
 Mithfrithi dicitur ortus educatusque, Grombar
 annosus, Gram Brundelucus, Grim ex oppido
 Skierum apud Scaha, Fyrchi quidem provinciæ,
 fatus. deinde Berligar vates advertitur, cui Brahi
 & Rankil comites adhibentur. at Sueonum fortis-
 simi hi fuere: Ar, Backi, Kedu, Karll, Croc a-
 grestis, Guthfast, Gummi è Gyftamarchia. qui qui-
 dem

dem Fro Dei necessarii erant & fidissimi numinum arbitri. Ingi quoque Olii, Alwer Folki patre Elrico nati, Ringonis militiam amplectuntur, viri quidem manu prompti, consilioque vegeti proximaque Ringonem familiaritate complexi. Iidem quoque ad Fro Deum generis sui principium referebant. Inter quæ & Simundus aderat ex Sigtim oppido, forensis quidem athleta emptionumque ac venditionum contractibus assuetus. huic additur Frostii cognomento Crucibulum, cui sociatur Alf elatus, è vico Vpsala. idem & jaculari promptus & in acie præire solitus erat. at Olonem septem reges manu consilioque promptissimi stipavere. Holtii videlicet & Hendill, Holmar, Levii & Hamo. quibus Regnaldus Ruthenus Rathbarti nepos ascribitur. præterea Syvaldus undecim salum paronibus sulcat. Lesfus Pannoniorum victor bracteata auro liburnam linteo excipit. Thirikar vero instar draconis tortuosas habente proras navigio vehebatur. Thrygir quoque & Torwil divisim navigantes duodenas ductavere puppes. cæterum in tota Ringonis classe navium duo millia quingentæ repertæ sunt. Guttonica vero classis in portu cui Gamum nomen Sueticam operiebatur. itaque Ringo terrenum ductabat agmen. at Oloni navalibus præesse copiis imperatum. Igitur Gotthis obviam Suetis veniendi inter Wic & Werundiam locus cum tempore denuntiatur.

Cogitare debere Suecones Noricosque quantum Germanos ac Slavos Septentrionalis semper turba præstiterit. *Verba Lingonis regis.*

Tanta vi periti arcuum Guttones nervos intenderant, ut clypeos quoque jaculis transverberarent.

** Dania regis.* Quo tempore Sueonum rex Gotarus alteram
** Omundi* filiarum ob eximiæ pulchritudinis fam-
 mam infinito amore complexus. Elboni cuidam
 Sibbonis filio postulandæ virginis gratia negotium
 legationis imponit.

** apud Danos.* Post hunc regnat ** Syvaldus*, cujus filius
Snio **** filiæ Gotthorum regis mutuo amore per-
 strictus conveniendæ ejus copiam clandestinis nun-
 tiis tentat.

Hinc Snio quum in Sueonum regis connubium
 paterno impulsu comperisset abductam, quendam
 in obsoleto habitu per itinera publica stipem pete-
 re solitum ad eam usque tentandam transmisit.

** exsiles.* Primum itaque Blekingiam ** advekti*, ac dein-
 de Moringiam præternavigantes, ad Gutlandiam
** Warnesredi.* se appulerunt, ubi & Paulo ** teste*, auctore Frig-
 Dea, Langobardorum vocabulum, quorum post-
 ea gentem condiderunt, traduntur adepti. tandem
 ad Rugiam se applicantes, desertisque navigiis so-
 lidum iter ingressi, cum multam terrarum partem
 emensi, armisque depopulati essent, post editas la-
 te strages, postremo petitis in Italia sedibus priscum
 gentis vocabulum suo nomine commutarunt.

** Ringoni Dania regi.* ** Cui* Regnerus in regnum succedit. † quo
 † *Sivardus* tempore rex Suetiæ ‡ Fro.

Fro cognomine. Interea rex Sueonum Herothus silvas forte ve-
 ‡ *Ludovico rege Franco-* natione complexus, repertas à comitibus angues
rum & Im- filiæ detulit nutriendas.

peratore filio Karoli Ma- Cumque Regnerus oneratis tributo Saxonibus
gni. de morte Herothi certum à Suetia nuntium acce-
 pissent, liberosque suos hosti suspecti regis calumnia
 auctis

auctis bonis exutos cognoscerent Biorni Fridlevi atque Rathibarti collegium apprecatus Suetiam petiit.

Finni lubricorum stipitum celeri allapsu cursum intendere soliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptissimamque propinquitatis vel absentiae facultatem obtinere creduntur. mox enim ut hostem læserint, eadem celeritate qua subeunt avolant, nec procursu languidius reditum tentant. itaque & vehiculorum & corporum agilitate instanti fugiendique expertissimam obtinent potestatem.

* Cujus cum Regnerus insolentiam ex Suetiae ** Vbbonis.* ducibus Kelthero, Thorkilloque cognosceret, Gothiam versus præpropere navigationem exercuit.

Interea Daxon Withsercum Suetiae principantem, diu nequicquam superare conatus, tandem factae pacis commento circumventum aggreditur.

Deinde * eo atque † Erico accitis Orcades populus, ad ultimum Scotorum finibus appulit, eorumque regem Mariual triduo exhaustum prælio interfecit. ** Regnerus Biorno. † Rege Suetiae.*

Post hæc * Ericum apud Suetiam Olstoni cuiusdam malignitate sublatum ulcisci cupiens, dum alienae vindictae arctius incumbit, suum hosti sanguinem erogavit. ** Ivarus.*

Lib. x.

Ea tempestate Sturbiornus Suetici regis Bionomis filius à patru Olavi filio Erico regno spoliatus, petendi auxilii gratia ad Haraldum, cui

Thyra mater exstitit, cum sorore Gyritha supplex migravit, tantoque apud eum paratiorem amicitiae locum reperit, quanto illi ejusdem sororis suae matrimonium liberalius permisit.

Inter hæc Sturbiornus ultionis aculeo laceffente acceptam injuriam pensare cupiens, Haraldo in opem accito, memorem damnorum iram adversus invisam Erici dominationem distrinxit. cujus rei gratia Haraldus Hallandiam proficiscens Teutonicae irruptionis nuntium, quæ à Cæsare Othone gerebatur accepit.

Interea Sturbiornus contumeliosa militum adhortatione compulsus. fortunam suam temere sociorum fortitudini credidit, inque proprium exitium ruens, regiarum partium reditum stolidi præcessit audacia. bellum enim præponere ausus rebus Sueonum per incuriam laceffit, occiditur.

Haraldo ejus se artis, quo Finni navales saltus peragrant, peritiorem jactanti, Toko in consimili genere laudis suam ausus conferre virtutem, apud Collam rupem editæ professionis experimentum præbere compellitur. sed quod minus exercitio celebraverat, plenius à virtute mutuatus est. eminentis enim scopuli cacumine conscenso, exiguo se fusti credidit, lubricasque plantis tabulas adaptando, rapidum in præceps vehiculum egit.

* *Suanonem
Dania re-
gem.*

Nec tamen erga *desertorem sacrorum principem divinæ corruptionis aculei quieverunt. nam Sueciam quoque Danorum rebus infestam fecere. cujus rex Ericus agnomen à victoriis mutuatus per Haraldum jam pridem latam Stybiorno adversus Sueones opem memoriæ subjiciens, perquam graviter

viter in Suenonis caput exarsit, exercitum in Dāniam trajecit, expugnatione filii parentis noxam penfare cupiens.

A quo Sueno bello Scanico virtus.

Erici filius Olavus cum matre Syritha Suetiam repetivit, ibique degens regnum materno arbitrio subiectum habuit.

Consimilis ejusdem * pontificis industria Suetiæ regem Olavum ad Christiana sacra perductum ** Bernardi ex Anglia profectus* Iacobi nomine venustavit, morum profectui decus vocabuli tribuens. utrum autem idem rex ab eo, an à Bremensium pontifice Vnnone sacrorum usum disciplinamque perceperit, parum comperi.

Interea absumpto Sueonum rege Olavo succedit Omundus avitæ diuturnitatis cognomen sortitus. cujus fato Olavus Norvagiensis repetendæ patriæ fiduciam nactus, contracta Sueonum ope Norvagiæ summam audaci usurpatione corripuit, quod Kanutum fraternæ opis cassum, ac celeberrima virium parte defectum adverteret.

Suetis assidue Scaniam irrumpentibus primus ad constringendam rem proficisci * poposcit. ** Vltio.*

Sueno vero desperatis jam rebus in Scaniam, ut diximus, profectus, Suetiam (nam paternum inde genus traxerat) revifere proponebat. quem Magnus concitato animi impetû consecutus. cum opipidum Alextathiam præteriret, deturbato per occasum leporis equo, trunco cujus præacuti forte stipites eminebant adactus extinguitur.

Lib. XI.

* Gutham Suetico rege genitam sanguine con-
i 4 jun-

** Sueno rex
Dania ejus
nominis se-
cundus.*

junctam sibi legitimæ prolis cupiditate completus.

* S. Kanuti
vidua.

Hoc audiens * regina patriam cum filio impube-
re repetit, geminis post se relictis filiabus, ex quibus
Ingertha Folconi Sueticæ gentis nobilissimo nupta,
Benedictum Kamuthumque filios habuit. hisdem-
que mediantibus Birgerum, qui & nunc existat,
Suetiæ ducem cum fratribus suis nepotem accepit:
verum ex Cæciliæ matrimonio Ericus Gotthorum
præfectus Kanutum cum Carolo procreavit. ex qui-
bus generosissimarum imaginum numerosa poste-
ritas clara propinquitatis serie cohærens emerfit.

Lib. XII.

* Nicolaus
rex Dano-
rum.

Duxit * autem Margaretam patre Ingone Sueo-
num rege.

Interea Sueticarum partium rege absumpto Got-
thi summam, cujus omne penes Sueones arbitrium
erat, Magno deferre ausi, alieni privilegii detrimen-
to dignitatis sibi incrementa quærebant. quorum
Sueones auctoritate contempta, veterem gentis suæ
prærogativam in aliquanto obscurioris populi in-
vidia deponere passi non sunt. igitur antiquæ digni-
tatis speciem intuentes, titulum injusta collatione
præreptum, novo regis electu cessarunt. qui mox à
Gotthis trucidatus, morte Magno Imperium cessit.

Lib. XIII.

* Imperante
Lotharico.

* Interea Sueones quod Magnum domesticis bel-
lis occupatum audierant, Suerconem quendam
mediocri inter Sueonas loco natum regem consti-
tuunt.

Karolum ex * ipsa , qui & post ipsum in Suetia * *Vluidde* regnabat, suscepit.

Henricus Sueticarum partium Pontifex.

Lib. XIV.

Per eadem tempora Nicolaus urbis Romæ Cardinalis Britannicum permenſus Oceanum , Norvagiæ Lundensium adhuc ditioni parentem , immunitate concessa , maximi pontificatus titulis insignivit. quod in Suetia quoque legationis potestate peragere cupiens , Sueonibus , & Gotthis de urbe & persona tanto muneri idonea concordare nequeuntibus , certamini decus negavit.

* Eskillum igitur mandatis aggressus , plus novæ dignitatis quam veteris amiserit recepturum promittit. definiens se ereptæ Norvagiæ damna Suetici primatus munere pensaturum. rapuit promissum Eskillus cupideque legati copiam flagitat. qui veniens apud ipsum futurum Suetici sacerdotis insignie deposuit , dandum ei in quem concors Sueonum Gotthorumque suffragium convenisset.

* *Roskildon-
sem pontifi-
cem.*

Eadem fere tempestate Suerconem regem , servus qui cubiculo ejus præerat , noctu dormientem occiderat. quod scelus divinitas haud segnius quam justius ulta est. nam parvo post tempore Magnus , qui occulta regnandi cupiditate servo peragendi facinoris auctor exstiterat , in eo conflictu quo filium Suerconis Carolum , quem patre spoliaverat , regno etiam exuere gestiebat , sceleratæ machinationis pænas morte persolvit.

Quod religiosæ executionis officium , Sueonum ducis

ducis Gutthormi, qui neptem Waldemari eorundem regi Karolo desponsam abducendi causa legationem attulerat, præsentia venustabat.

Prælio ab Erlingo obtriti, victoria pariter & rege privati ad Karolum Suetiæ regem profugiunt; ipsumque belli ducem exposcunt, cui cum Norvagiæ rebus etiam aliqua necessitudinis communio videbatur.

* *Dani.*

His monitis incalescentes se in Olandiam * apulerunt. verum quanquam Sueones & Dani inimicitias gererent, ne destinatam paganis cladem Christianis infligerent, insulæ parcendum duxerunt, religionis concordiam regnorum odiis præferentes. hic ab indigenis permixtos Estonibus Curros propinquo in portu piraticam exercere perdocti, indicatum sibi locum, ut cuique navigationis celeritas suppetebat, cum contemptu hostium, regii monitus immemores, certatim subintrant.

Circa annum. clccc.

*Epistola Innocentii I I I. Pontificis Romani
Archiepiscopo Lundensi.*

Quia circa minima & maxima frequenter humanus deficit intellectus, prudentis est quærere, ubi scrupulus dubitationis occurrit. sane postulasti per sedem Apostolicam edoceri, si Presbyteri successive duas concubinas habentes, bigami censeantur, ut cum eis tanquam cum irregularibus, quoad executionem sui officii nequeas dispensare. & si presbyterorum filii sint indifferenter ad sacros ordines promovendi, & utrum sacerdotes Suethiæ in publicis debeas tolerare conjugis, qui super hoc se afferunt. cujusdam summi Pontificis privilegio communi-

munitos. ad quæ sic duximus respondendum :
 quod cum sacerdotes prædicti sive uno sive diversis
 temporibus plures habuerint concubinas, irregu-
 laritatem non incurrerint bigamiæ, cum omnibus
 tanquam simplici fornicatione notatis quoad exe-
 cutionem sacerdotalis officii poteris dispensare, si
 vivere curaverint continenter. de Presbyterorum
 vero filiis tum ex decreto Urbani Pontificis secun-
 di, quam ex concilio colligitur Pictaviensi, quod
 ad sacros ordines non sunt promovendi, nisi aut in
 cænobiis, aut in canonica regulari religiose fuerint
 conversati. de Presbyteris autem Suetiæ certum
 non possumus dare responsum, nisi videamus pri-
 vilegium quod prætendunt. Datum Signiæ octavo
 Nonas Octobris. Pontificatus decimo sexto.

*Confer c. Vt
 clericorum.
 in fine. de vi-
 ta & hone-
 state cleri-
 corum. quod
 est ejusdem
 Innocentii.*

De Gotthis Rodericus Toletanus.

Lib. I. C. VIII.

*Scriptum cir-
 ca annum
 c. cclxiii.*

In Oceani solo esse magnam insulam nomine
 Scandiam.

*Ex Iornan-
 de.*

Et licet in Scandia insula multæ & diversæ ma-
 neant nationes, septem tantum nomina eorum me-
 minit Claudius Ptolemæus, scilicet: Gotthi, Wi-
 sigotthi, Ostrogotthi, Dani, Rugi, Arothi, Tha-
 nii, quibus postea Rodolphus rex fuit, qui audita
 virtute regis Theoderici, contempto proprio regno
 ejus militiæ se dedit.

*Iorn. Ara-
 chiramii.*

Ostrogotthi item & Dani, qui ex ipsorum stirpe
 progressi Herulos propriis sedibus expulere.

Ex hac ergo Scandia &c. ex Iornande.

C. I X.

*Beric. vide
P. Diac.*

Post mortem * Teric regnavit in eis Gadaric
qui fuit magnificus triumphator.

Post hunc filius ejus Filmar.

Isidorus Gotthica gentis diligens & Chronico-
rum differtor optimus hæc quæ diximus de Got-
thorum principio cur omiserit ignoramus.

Hi Septentrionalia juga tentantes, Scythica re-
gna montibus ardua possederunt, & pars illa adhuc
hodie Gotthia appellatur. Interpretatio autem no-
minis eorum est lingua nostra fortitudo.

Gallias sunt aggressi, Hispanias sunt adepti, ibi-
que apud Toletum sedem vitæ & Imperium loca-
verunt.

Diu propriis se ducibus rexerunt, & postea re-
gale fastigium ascivere quod & sacerdotio ornave-
re. hos omnes Europæ populi tremuerunt. Alpium
obices his cesserunt. Post exterminium Scythiæ
gens Vandalica à Pannonia non tam eorum præ-
sentia fuit trita quam opinione fugata. eorum im-
petu Alani sunt extincti. Suevi inter confractuosos
Hispaniarum angulos eorum armis periculum finis
sunt experti, & regno, quod desidiose tenuerant,
turpiori dispendio caruere. Libertatem semper bello
quam pace potius servavere. in bellandi necessitate
vires precibus prætulere, & in armis spectabiles, ha-
stis & jaculis, arcubus & sagittis, ensibus atque cla-
vis, equestri & pedestri prælio conflegebant. cura ta-
men equorum carior illis fuit; telis & jaculis pro
recrea-

recreatione præludere affectabant. Ludorum certamina usu gerebant in armorum experientia. Solo navalis belli exercitio caruerunt, usque ad tempora Sisibuti, sub quo ad tantam gloriam pervenerunt ut victoriarum insignibus non solum terram sed & ipsa maria subsulcarint. Fuere autem magnanimi & audaces, & naturaliter ingenio faciles & subtiles, in proposito providi & constantes, gestu & habitu approbandi, viribus pollentes, statura ardui & proceri, diri * vulneris, manu prompti, corpore validi, membris apti, dispositione compositi & coloris albi.

* *Al. vulneribus.*

Lib. II. C. I.

Primus Gotthorum gentis administrationem suscepit Athanaricus æra cccLxxxi. & regnavit annis xiii.

Æra ccclxxxix. Gotthi ad Istrum adversus semetipsos in Athanarico & Fridigerno divisi alternis se cædibus devastarunt. Sed Athanaricus Fridiger-num Valentis Imperatoris auxilio superavit, & ei cepit potentia præminere. verumtamen Fridiger-nus quasi subregulus habebatur. Fridigernus cum iis qui in Oriente Ostrogotthi dicebantur, & Athanaricus in occidente tabernacula metabatur. Tunc Gudila Episcopus eos legem docuit Christianam & scripturas novi & veteris testamenti linguam transtulit in eandem.

Specialesque literas quas eis cum lege Gudilas eorum Episcopus tradiderat, habuerunt quæ in antiquis Hispaniarum & Galliarum libris adhuc hodie superextant, specialiter quæ dicitur Toletana.

C. III.

C. III.

Quod cum Gratianus Imperator qui Roma in Gallias secesserat, comperisset, mox ad eos collecto exercitu venit & eorum exercitus, cui præerat Frigidernus primo adventu prostravit. Sed cum qui evaserant ad Athanarici exercitum confugissent, & mox Athanaricus deliberavit collegæ sanguinem vindicare.

C. IV.

Defuncto igitur Athanarico æra ccccxiv. attendentes Gotthi Theodosii benignitatem Romano Imperio, fuereque sine rege xxviii. annis, & deinde dicti sunt Federati.

*Ex Isidoro
pleraque.*

Æra ccccxiii. in Radagaiso & Alarico divisi se variis sedibus lacerarunt. tandem in concordiam veniunt ob excidium Romanorum, & par intentione uniforme consilium inierunt, ut ambo pariter conregnarent, Alaricus tamen potior haberetur, & ad deprædandas Italiæ regiones ad invicem dividuntur.

* *Radagaisi.*

* Cujus exercitus ab Stilicone duce Romano in montuosis locis Thuscias circumclusus fame est potius quam ferro consumptus & ipse postremum rex captus & interfectus. quo extincto consors regis Alaricus cepit regnare solus, nomine quidem Christianus, sed hæreticus professione.

C. V.

Gotthi autem tantæ fuerunt clementiæ, quod omnibus indulserunt qui ad sanctorum limina confugerant, nec quenquam à sanctuariis extraxerunt. ingressi urbem omnibus pepercerunt. Sed iis quos extra loca martyrum invenerunt, Christi & sancto-
rum

um nomina invocantibus, simili misericordia indulserunt. in reliquis autem, etsi præda hostibus obtulit, ferendi licentiam pietas refrenavit.

C. X.

Sub hoc rege * Gotthi legum suarum instituta * *Eurico.* ad scripturæ seriem redegerunt. nam ante tantum moribus & consuetudine tenebantur.

C. X I I.

Qui * cum esset hæreticus, pacem tamen concessit ecclesiæ. adeo ut licentiam Catholicis episcopis daret in unum apud urbem regiam convenire & quæcunque ad disciplinam ecclesiæ pertinebant libere ordinare. * *Theudius.*

Lib. I I I. C. V I I.

Cum à sæculis Gotthorum magnalia omnes populi, omnesque principes sint experti. *Verba regis Wamba.*

C. X I X.

Erat autem Iulianus vir Nobilis, de nobili Gotthorum prosapia ortus.

C. X X.

Gens illa victrix, gens illa nobilis, gens Gotthorum, cui se dederant Asia & Europa & ejus fugacibus Vandalis orbis cesserat Africanus.

C. X X I.

Proh dolor hic finitur gloria Gotthicæ Majestatis, æra *IOCCCLII.* & quæ pluribus bellis regna plurima incurvavit, uno bello vexilla suæ gloriæ inclinavit. qui Scythiam, Pontum, Asiam, Macedoniam, Græciam & Illyricum variis cædibus vastaverunt: & eorum mulieres Orientalem plagam præliis subjecerunt & Cyrum magnum dominum Babylo-
niæ,

niæ, Assyriæ & Mediæ. Syriæ & Hyrcaniæ victum & captum in utre sanguinis extinxerunt : & cui victa Roma provinciarum domina flexit genu : cui Imperator Valens cessit incendio ; cui ille eximius Attila rex Hunnorum Catalaunico bello recognovit imperium : cui Alani fugitivo prælio Pannoniam dimiserunt : cui Vandali cesserunt Gallias fugitivi : quorum bella minacibus tonitruis toti mundo à sæculis intonarunt. Machometi nuper orta rebellio uno bello inaudito excidio consummavit.

Hanc (Hispaniam) peragratis ferme omnibus & obtentis Asiæ & Europæ provinciis & experti bella & certamina & quibus infederant varias mansiones attendentes in locorum commoda omnibus prætulerunt ; eo quod inter omnes mundi provincias specialibus ubertatis titulis redundabat : quæ Piræneis montibus à mari usque ad mare protensis Oceano circumducitur & Tyrrheno, Gallia & Gotthica id est Narbonensis provincia cum Rutheno, Alba, & Vivario civitatibus, quæ Gotthorum tempore ad Narbonensem provinciam pertinebant, & in Africa una Provincia decem civitatum, quæ Tingitania dicebatur, ad Gotthorum dominium pertinebat.

S. Brigitta Revelationum Lib. IV. C. III.

Floruit circa annum
cdo. cccxl.

Post diluvium nulli homines remanserunt, nisi qui erant in arca Noe. & ex eis una progenies nata est quæ venit ad Orientem, de qua etiam quidam venerunt in Suetiam. & alia generatio venit ad occidentem, de qua quidam exorti venerunt in Daciam. Sed qui primum cæperunt colere terram non circumvallatam aqua, nihil appropriabant sibi de terra eorum qui habitabant ultra aquas, & in insulis, sed unusquisque contentabatur de eo quod invenerat.

Erisi

Erici Dania regis, Wratislai V I I, ducis Pomerania, filii, historica narratio. De origine gentis Danorum.

Regnavit
anno
cD ccccxI

Dani, ut testantur veteres historiographi, tempore Saruch, proavi Abrahamæ, regnum, quod nunc Dania vel Dacia dicitur, intraverunt, venientes de Gotthia. Qui quidem Gotthi, ut dicit Papias, de Gog filio Iaphet orti sunt. Quod autem quidam dicunt, Danos à Danais id est Græcis venisse, verisimile est; sed usquequaque certum non est: nisi ab initio dicti sunt Danai. Sed quælibet terra habuit nomen speciale, quod habet adhuc, donec tempore David regis habuerunt regem Dan. Nam tempore illo Dan filius Hamblæ, de Suetia veniens, regnavit super Syalandiam, Onen, Falsler, & Landi. Cujus regnum dicebatur Withesloth.

Mox in rege X I I I. Dania.

Interea cum Rolfkraki adhuc puer esset, rex Sueciæ Athiscus Danis tributum imposuit.

Mox in rege X X I.

Ab isto Hother villa Othera dicta est, & illuc agiens occisus est à Bogo rege Sueciæ; qui etiam post eum regnavit.

In rege X X V I I I.

Wermundus Blinde. Hic vir bellicosus erat. Huius tempore Keto & Wiggo filii Frewini præfecti: leswicensis occiderunt Athiscum regem Sueciæ.

In rege XLII. qui post Christum natum octavus.

Frothi Rechbance. Hunc interfecit Haldankin Byerngramce, filius fratris Haraldi, in ultionem patris sui. Huic successit Ericus rex Sueciæ.

In Rege LV.

Harald Hildercan. Iste hos quinque reges occidit, & ita potens factus est, quod omnes reges contra mediterraneum mare ferebant ei tributum. Cui cum Ringer nepos suus rex Sueciæ tributum negaret, Sueciam intravit, ibique in bello corrui.

Huic Haraldo postquam L annis regnavit, successit ei idem Ringer nepos suus.

In rege LXXVI.

Anno Domini MDCCII Arnulphus Imperator, Danis in Teutonia occurrens, prostravit ex eis c hominum, bello cælitus administrato. Eodem anno obiit Ericus Barn; & regnavit pro eo Olaf rex Sueciæ.

Mox in rege CVII.

Anno Domini MDCCX Swerkerus rex Sueciæ occiditur.

In rege CXIII.

Anno Domini MDCC LXVI Biggeer Dux Sueciæ obiit.

Anno Domini MDCC LXVI Ericus Dux Sueciæ obiit. Waldemar rex Sueciæ exulavit in Dacia cum uxore & filiis.

Anno

Anno Domini CIO CC LXXVIII rex Walde-
marus rediit ad Sueciam, filio pro obside relicto.

Albertus Crantzius Historia Suedica.

Scriptit
anno

CIO IO IV.

Sueonia regio inter Aquilonares fertilissima: a-
ger frugibus & melle opimus. pecorum fætu ac
pastu omnibus antefertur. oportunitas fluminum
& silvarum ubique magna.

Nella relatione dello stato dell Imperio &
della Germania per tutto l'anno 1628,
fatta par Caraffa Nuntio del Pa-
pa alla Majestà Cesarea.

Gustavo è il 145. re de Suetia, essendo commis-
siato quel regno nelli 90 anni doppo il diluvio.

*Ex bello Suecico Petri Baptista Burgi, scripto Pra-
ga, edito Leodii, dedicato autem D. Fran-
cisco Cardinali Barberino. an-
no CIO IO C XXXIII.*

Regnum Sueciæ ultra quinquagesimum quin-
um Septentrionalis latitudinis gradum, ad mille Ita-
lica milliaria; qua latissimum est, usque ad septua-
gesimum secundum gradum extenditur: longitu-
dine mille quingenta non excedit. Ab Oriente Rus-
sia, à meridie mare Balthicum & Germania, ab
occasu Norvegia, à Septentrione Oceanus jacent.
Quod citra sexagesimum gradum est, aëre satis miti
& temperato fruitur: quod inde usque ad sexage-
simum sextum, scilicet ad Arcticum circulum, ex-
currit, cœlum quidem inclementius habet, solum

vero felicius, ut beneficium hujus, ubi patitur situs, illius injuriam compenset. Quod reliquum ultra circulum Arcticum restat, & sterile est & frigore horridum, feris tamen piscibusque innumeris abundat, quos lacus, flumina, mare suppeditant, ita ut incolæ ex his vitam trahant. Regnum fuit olim incolarum multitudine adeo plenum, ut silvas etiam colerent. quod & ruinæ quæ passim itinerantibus in Suecia occurrunt, & in reliquum pene totum terrarum orbem hujus gentis inundationes testantur. Nunc ob dissensiones & bella fere continua non adeo populosum est. Incolæ natura feroces & truces dura exercitaque educatione contra omnes labores firmantur. Germanis mores similes habent, nisi quod ab iis civilitate superantur, at industria certe præstant, utpote quovis Sueco rustico omnes artes opificiaque callente. Reges memorant antiquissimos à Magogo, Noachi ex Iapheto filio nepote, usque ad præsentem Gustavum secundum, centum quadraginta octo. Regiam dignitatem, electivam antea, hæreditariam fecerunt sub Gustavo primo, ipsius hæredibus regnum, ab eo penitus ereptum Danis, subjicientes. Quod decretum sub Carolo anno CIO IO C IV renovarunt. Christianam religionem S. Ansgarius monachus sub Biorno centesimo Suecorum rege anno IO CCC XVI, indigenas idololatræ edocuit.

Vide Ioannis Magni historiam Gotthorum & Sueonum, editam Rome anno CIO IO LIV. & Theatrum vite humane Theodori Zwingeri fol. 428o.

V A N D A L I C A
E T
G O T T H I C A
P R O C O P I I.

Emendata plurimis locis : accedentibus supplementis è Manuscriptis : & sic versa Latine

A B
H V G O N E G R O T I O.

PROCOPII CÆSAREENSIS

HISTORIAE VANDALICÆ

LIBER PRIMVS.

ET hunc quidem exitum habuit Iustiani Imperatoris in Persas bellum. nunc quæ ipsi in Vandalos Maurosque gesta, dicere incipiam. ac primum quidem commemorandum mihi video, unde Vandalorum vis in Romanis parentes terras advenerit. Postquam mortalitatem expleat Theodosius, princeps & justitæ tenax & bellica laude clarus, in imperium ei successerunt filii duo, major natu Arcadius Orientem, minor vero Honorius Occidentem regendum sortitus. eum enim in modum, quæ Romanus est, orbis divisus erat, tum à Constantino, tum ab ejus liberis. Constantinus autem is fuerat qui Byzantium urbem multo à se factam majorem atque augustiorem de se nominari voluerat. Quicquid usque terrarum est, Oceanus id aut omne aut maximam partem (certam enim ejus notitiam nonnumquam adepti sumus) ambit; scinditque in partes ingentes duas suo ad Occasum regionem influxu, quo mare illud efficit, quod à Gadibus incipiens in Mæotidem

A 2 palu-

paludem definit. Ejus maris laterum quod intranti dexterum est, Mœotidem ipsam usque Asia dicitur: ubi Gades & alteram Herculis columnam præterveſto caſtellum apparet quod indigenæ Septam vocant, Romana voce à ſeptem juxta ſe attollentibus tumulis. Alterum vero terrarum latus Europæ habet nomen, freto ac quatuor & octoginta ſtadia intercedente, unde latius pateſcens mare ſubmovet littora, donec ad Seſtum Abydumque comprimitur, iterumque Byzantium inter & Chalcedonem ad ſaxa uſque dicta Cyanea, ubi locus eſt Hierum nomine, ſtadium decem, interdum & minore intervallo. at ab altera Herculis columnarum, ſi qui ad alteram proficiſci velit maritimam per oram, non uſque Ionii maris Euxinique ſinus circumbeat, ſed à Chalcedon Byzantium, & ab Hydrunte oppoſitam ei Epirum petat dierum ducentorum quinque & octoginta iter eſt homini expedito. Quæ vero circa Euxinum ſunt mare quod à Byzantio Mœotidem uſque funditur, accuratè perſequi non datur, inacceſſum id littus facientibus barbaris qui ultra Iſtrum ſunt, ſive Danubium id flumen vocare eſt rectius: niſi quod id conſtat, à Byzantio ad ipſa Iſtri oſtia dierum duorum & viginti iter eſſe Europæ accenſendum. At Asia in quadraginta dierum iter protenditur, à Chalcedone puta Phaſim uſque amnem, qui apud Colchos ortus in Euxinum mare infunditur. ac ſic Romani imperii maritima ora trecenti ſeptem & quadraginta diebus tranſigitur, ſi quis Ionium, ut dixi, mare ad Hydruntem tranſnaviget, octingenta admodum ibi patentem ſtadia. Ipſe vero Adriaticum Ionio cohærentis ambitus diebus confici poteſt non minus quatuor. & hæc quidem ibi antiquitus fuiſſe Romani Imperii meſſura. cæterum Occidentem moderanti obvenit pars magna Africæ, nonaginta dierum itineris. tantum enim Gaditanum fretum & fines Afri-

canæ Tripolcos interest. In ipsa vero Europa dierum quinque & septuaginta iter ei est additum. tantum enim abest Herculis columnarum altera ab Ionio mari. cui adjungat qui velit ipsum Adriæ ambitum. at ei qui Orientem tenet in centum & viginti dierum iter pro-
 tenditur. Imperium, quantum à Cyrenes in Africæ fine ad Epidamnum interiacet, quod & Dyrrachium dicitur, Ionio adsitum mari : præterea quod circum Euxinum mare, ut dicere occupavimus, Romanis subjacet, in du-
 centa stadia fusum, diei facit iter, quo ferme spatio di-
 stant Athenæ Megaris. Hunc in modum Imperatores Romani continentes terras sibi diviserunt. Insularum vero Britannia, inter eas maxima quæ extra columnas Herculis jacent, ut æquum erat, Occidenti adhæsit. in-
 terno vero in mari Ebusa, velut in ejus vestibulo, se-
 tem prope dierum navigatu ab Oceani illapsu cerni-
 tur, duæque juxta aliæ, quas habitatores Majoricam & Minoricam vocant. Aliarum quas mare internum ha-
 bet, insularum unaquæque ejus Imperatoris facta est portio, cujus ad fines proxime accedebat. Honorio vero Occidentem habente, barbari ejus partem invase-
 re. qui, quoque modo jam edisseram. Gotthicæ nationes multiplices & olim fuere & nunc sunt. maximæ harum & nobilissimæ sunt Gotthi proprium nomen ex-
 orta gente adepti, Vandali, Wisigothi, & Gepidæ, quos vetustas Sauromatas & Melanchlænos vocabat. erant & qui Getas eos dixerent. Neque alio ii, præterquam nomine, differunt, candidi corpore omnes, comas rutili, proceri, pulchra facie. leges eadem, nec Dei cultus discrepat, Arianæ placita cunctis sequentibus. lingua una, Gotthica quæ dicitur. Utque ego existimo, ab una omnes origine è ducum sibi nominibus discrimina impferere. olim ultra Danubium habitabant. Post Gepidæ circa Singedonem & Sirmium & ad utramque Da-

nubii ripam agros adepti sunt, quos & nunc tenent. Cæterorum, Wisigothi suis egressi sedibus Arcadii principis societatem cum induissent, aliquanto post tempore, ut non est constans barbaris in Romanos fides, duce Alaricho utrique Imperatorum possessa inhiantes, Europam prope omnem, à Thracia orsi, hostiliter habuerunt. Alter principum Honorius Romæ desidens de bello nihil cogitabat, satis nempe existimans, si intra palatium quietam agere vitam sineretur. At ubi non longe barbari in Taulantiis ingenti cum exercitu effrenatiabantur, deserta regia, fugam indecoram capiens, Ravennam tendit, urbem validam, in ultimo sitam Adriæ recessu. sunt & qui ab ipso accitos barbaros narrant, incitato suorum seditione: sed mihi, quantum quidem ex ingenio ejus principis judicare datur, id non videtur credibile. At barbari, nulla vi hostium oppositâ in crudelitatem efferati, quas cæperunt urbes ita tractarunt, ut ad nostra usque tempora nulla earum monumenta supersint, citra Adriam maxime, nisi forte turris aut porta aliqua alicubi restat: homines vero obvios omnes trucidarunt, juvenes senesque, ne feminis quidem nec pueris parcentes: unde nunc quoque hominum tenuis per Italiam copia est: rapinas autem ex omni Europa egere maximas. Romæ præcipue cum nihil reliquissent publici privative, abiire in Gallias. Quomodo vero Romam Alarichus ceperit, tacendum mihi non arbitror. Cum longa traheretur obsidio, ne aut vi aut arte capere potuisset urbem, ad hoc commentum vertitur. Lectis de omni exercitu puberum, seu investium, trecentis, quos & honesto loco natos norat & supra ætatem virtutis accensos studio, clam indicasse se ipsos pro servis dono dare Romanis primaria dignitatis, qui patricii vocantur, imperium addidit, ubi in eorum venissent domos, ut modestiæ patientiæque

memo-

memores, obirent ea quæ fervorum sunt, quæcunque domini injungerent. at non multo post condicenda die, circa ipsum meridiem, cum pransi domini de more capturi somnum essent, ad portam se conferrent Salariam, & subito interfectis custodibus, eam aperirent. His præstructis, Alarichus legatos mittit ad senatores, laudare se dicens ipsorum fidem in suum principem. Nec abstinere se posse, constantiæ ac virtutum, quas ab ipsis maximi fieri res ostenderet, admiratorem, quin apud viros probos adeo sanctosque documenta sui relinquere, servos nempe, quos dono dare singulis vellet. Nec multo post missis adolescentibus parare ab initum barbaros jubet, ita ut ea res ad Romanorum notitiam perveniret. Illi & verborum honore deliniti & donis læti, gaudentes animos à barbarorum insidiis longe averterant. Nam & juvenes promptis ministeriis omnem amoverant suspicionem, & de exercitu alii soluta obsidione abiisse, cernebantur, idemque jamjam facturos cæteros non videbatur dubitandum. Vbi vero destinata advenerat dies, Alarichus omnem exercitum in armis paratumque irruptioni habuit prope ipsam portam Salariam, quæ prima ipsi fuerat castrorum sedes. At juvenes præstituto diei tempore omnes ad eandem portam conglobati, custodibus de improvviso occisis, porta, ut voluerant, aperta, Alarichum omnemque ejus militem admisere. Tum verò barbari in proxima portæ ædificia incendio grassati, quæ inter domus Sallustii nobilis quondam historiarum scriptoris semusta ad nostram ætatem mansit, omnique urbe direptâ, magna Romanorum cæde edita, pergunt alio. Quo tempore ajunt Honorio Ravennæ agenti eunuchorum unum, aviario præpositum, attulisse nuntium, Romam perisse: eoque audito exclamasse principem, atqui modo de manu mea comedit, de gallo Gallinaceo tunc quoque co-

gitantem, quem immensæ magnitudinis Romam vocabat. At eunuchum intellecto errore explicate dixisse, amissam Romam capiente Alaricho. Illum vero (tanto stupore fuisse dicitur) regessisse : at ego, amice, gallum Romam nobis periisse serio existimabam. ab aliis aliter urbs in Alarichi venisse potestatem traditur. Probam fuisse matronam inter senatorias fama ac divitiis insignem, miseratam Romanos malis plurimis atteri, fame maximè eo jam progressa, ut homines alii alios in cibum verterent, cum spem omnem vidisset deficere, jam & portum & annem potito hoste, familiæ suæ præcepisse, ut noctu portam panderent. At Alarichus Roma exiturus Attalum è Senatoribus Romanis Imperatorem dixit, diadèmaque ipsi addidit & purpuram, quæque alia sunt Romani principatus insignia, id agitanis ut exuto Honorio totam Occidentis potentiam traderet Attalo, hoc animo tum Attalus tum Alarichus Ravennam infesto exercitu petiere. erat autem Attalus nec per se, quæ opus facto cogitare, idoneus, nec parère recta suadentibus. tali cum esset ingenio, præsides in Africam misit sine exercitu, minime id probante Alaricho. Hæc dum illis in partibus geruntur, Britannia insula à Romanis defecit, quique ibi erant milites Imperatorem sibi dixerunt Constantinum, virum non ignobilem : qui illico & classem parans & minime spernendum exercitum, Hispaniæ Galliæque subigendæ arma intulit. At Honorius, à classe & ipse non imparatus, Africanarum rerum eventum opperiebatur, ut si rejicerentur quos miserat Attalus, ipse in Africam & in partem veniret Attalo possessorum : sin res ejus prævalerent, ipse ad Theodosium proficisceretur, & apud eum viveret. Arcadio enim jam tum mortuo, filius ejus tenera ætate Theodosius Orientem regebat. Hæc agitati Honorio, & in magno rerum salo versanti, mirum quantum adfuit fortuna.

fortuna. Solet enim iis qui nec ingeniosi sunt, nec ad-
 versorum remedia per se reperire faciles, si improbi
 simul non sint, favere & opitulari Deus in maximo re-
 rum discrimine: quod tunc illi principi contigit. Nam
 confestim nuntii illi veniunt de interfectis in Africa At-
 tali magistratibus: & à Byzantio navium magna vis,
 plurimum & militis ferens, inexpectata in ipsius auxi-
 lium aderat: ipse præterea inimicus Attalo factus Ala-
 richus regiam illi speciem detraxerat, & in privatam for-
 tunam redactum, insuper captivum habebat. quibus
 rebus confectis Alarichus morbo extinguitur. At Wi-
 sigotthorum exercitus Ataulpho duce in Galliam se in-
 icit, ubi victus prælio Constantinus cum filiis interiit.
 Non tamen & Britanniam Romani recipere potuerunt:
 sed mansit ab eo tempore sub infessoribus insula. At
 Gotthi transito primum Danubio Pannoniam tenuere:
 deinde Imperatoris concessu Thraciam habitarunt, nec
 ibi multum morati invasere Occidentem: quæ latius
 omnia in Gotthicis exsecuti sumus. Vandali ad Mœo-
 idem veteres habuerunt sedes: inde fama pressi ad Ger-
 manos, qui nunc Franci dicuntur, Rhenique partes se-
 ulere, adscitis Alanis, Gotthica & ipsa natione. inde
 Godigisclo duce in Hispania confederunt, quæ prima
 est ab Oceano Romanorum provincia. Cum hoc Go-
 digisclo paciscitur Honorius, ut sine populorum malo-
 ram sedem tenerent: cumque lex esset apud Romanos,
 ut qui res suas non possiderent & triginta anni elaberent-
 ur, illis nec ultra liceret res à possessoribus vindicare,
 sed præscriptione ab iudicio removerentur, novam tu-
 lit, ne id tempus quod Vandali Romano in solo mora-
 rentur ad pariendam præscriptionem valeret quicquam.
 erat Occidentis status cum Honorium morbus rebus
 humanis exemit. Paulo ante in societatem Imperii cum
 ipso venerat Constantius, in matrimonio Placidiam

habens sororem & Arcadii & Honorii, qui non diu
adepto Imperio superstes gravi è morbo & ipse interiit,
viventem relinquens Honorium, nullo facto dictove
illustris per breve principatus spatium. filius hujus
Constantii Valentinianus, modo ab ubere depulsus, in
Theodosii Regia educabatur. At Romæ palatini mili-
tes suo è numero Iohannem nomine, Imperatorem di-
cunt. Is vir leni animo, rerum intellectu valens & vir-
tutem suo pretio æstimare gnarus, quinque per annos
Imperium tenuit, moderate usus. nam nec delatoribus
aurem dedit, nec ullius injustæ cædis sponte auctor fuit,
nec inhiavit rebus alienis: cæterum in barbaros nihil
agere voluit, quod Byzantinam vim sibi adversam ex-
periretur. In hunc Iohannem Theodosius ille, Arcadii
filius, magnum misit exercitum, ducibus Aspare filio-
que ejus Ardaburio, ereptumque illi Imperium Valen-
tiniano tradidit, etiam tunc puero. Captum autem Io-
hannem Valentinianus, truncatum manu, per circum
Aquileiensem traduxit, vectum asino, ubi ab iis qui in
scena artem ludicram factitabant, & pati multâ & audi-
re coactus, postremum interfectus est. Sic Valentinia-
nus adeptus est occidentis regimen, quem mater Placi-
dia nimis muliebrem in modum educabat instituebat-
que, unde à prima ætate vitiis plenus fuit. cum venefi-
cis enim plurimum & astrologis victitabat, inque alie-
nas feminas exardescens multa contra jus agebat, idque
uxorem ipse habens insigni specie. Ergo non tantum
amissorum nihil Romano Imperio reddidit, sed Afri-
cam amisit insuper, & ipse periit, post mortem quoque
in uxore ac liberis infelix, qui in hostium potestatem
venere. Africæ autem calamitas sic evenit. Duo Ro-
mani duces erant Aëtius & Bonifacius, validi ambo,
bellique rerum peritia secundi ætatis suæ nemini. His
æmulatus circa civile regimen intercedebant: cæterum
tanta

tanta animi erat magnitudo, virtutesque aliæ, ut si quis utrumvis Romanorum ultimum dicat, à vero non sit abiturus; ita omnis Romana laus in illos duos confluerat. horum alterum Bonifacium Placidia toti præfecit Africæ. dolebat id Aëtio, sed minime displicere sibi rem ostendebat. nondum enim in apertum odia proruperant, sed sub persona amicitiae tegebantur. Profectum jam in Africam Bonifacium criminari apud Placidiam Aëtius cœpit, ut regni appetitorem, & ipsi & Imperatori Africam erepturum. Neque rem exploratu difficilem. Si enim Romam Bonifacium vocaret, non venturum. Hæc ut audiit femina, laudatum Aëtii consilium sequitur. At occuparat jam Aëtius clam scribere Bonifacio, matrem Imperatoris insidias ipsius in exitium struere: ejus rei indicium prædixit, fore ut sine causa subito revocaretur. Hæc erant quæ literis ipsius continebantur. quibus neutiquam spretis Bonifacius, simul aderant qui ipsum ad Imperatorem accirent, negavit se aut Imperatori aut matri ejus pariturum, Aëtii monita silentio premens. His Placidia intellectis tam Aëtium fidissimum principi credidit, quam suspectum habuit Bonifacium. Hic vero nec parem se Imperatoris potentiae sentiens, nec salutem sperans si Romam proficisceretur, consultare cæpit quomodo Vandalos sibi adjungeret, qui Africæ propinquam Hispaniam, ut diximus, obtinebant. Mortuo ibi Godigisclo filii successerant duo, natus juxta matrefamilias Gontharis, Gizerichus aliter genitus: quorum ille ætate & ingenio secors: alter vero ad bella plurimum exercitus & solertia eximius: Missis igitur in Hispaniam Bonifacius de amicorum numero potissimis, cum ambobus Godigisclo filiis æquum init. fedus, ut cuique ipsorum tertia pars Africæ cederet. quod si quis bello impeteretur, commune periculum esset. Hæc pacti Vandali, fretum
ad

ad Gades travecti, in Africam venire. eorum in locum Hispaniam Wisigotthi infederunt. Postea Romæ qui erant noti Bonifacio, expensis ipsius moribus, quaque non credibile esset talem regni cupiditate abduci, rem mirabantur. quidam eorum & jussu Placidix proficiscuntur Carthaginem. ubi cum Bonifacio collocti, conspectis Aëtii literis, reque omni comperta, Romam citissime redeunt, & quomodo se res haberent Bonifacii referunt. Attonita femina, Aëtium quidem nec malo affecit ullo, nec ei exprobravit ausa in principalem domum, quando & ipsi multum erat potentia, & res Imperii ægræ esse cæperant. Amicis interim Bonifacii aperit monitus Aëtii, fidemque suam jure jurando obstringens, obtestatur ut si possent virum ad patriæ amorem retraherent, neu pateretur Romanum sub barbaris esse Imperium. His intellectis Bonifacius & consilii sui & societatis initæ cum barbaris poenitentiam agens, rogat eos, promissis etiam additis, ut Africa decederent. Sed cum Vandali dicta illius non modo non probarent, sed & in contumeliam suam interpretarentur, coactus ad arma venire prælioque victus, Hipponem regium se contulit, maritimam Numidia urbem prævalidam: quam, juxta positis castris, obsessum eunt Vandali, ducem habentes Gizerichum, mortuo jam Gonthari, quem fratris dolo peremptum sunt qui tradant. Aliter Vandali, qui eum in Hispania captum à Germanis & in crucem sublatum memorant, compotemque totius rei Gizerichum ducem in Africam suis fuisse. Hæc sic à Vandalis audire memini. At ii cum multo exacto tempore nec vi nec conditionibus Hippona regium sui juris facere potuissent, ac fame insuper affligerentur, obsidionem solverunt. Nec ita multo post Bonifacius, quique cum eo erant Romani, cum à Roma Byzantioque exercitus & ducem accepissent

Aspa-

Asparem, ausi tentare belli fortunam, ingenti commisso prælio, multum hostibus inferiores, fugam quo quisque poterant ceperant. & Aspar quidem ad sua rediit: Bonifacius vero ad Placidiam profectus, purgavit se adversus suspicionem ut inique in se susceptam. Atque eum in modum ablatam Romanis Africam tenuere Vandali: & quos bello ceperant in servitutem redactos in vinculis habebant: quos inter & Marcianus fuit, qui postea, quum Theodosius vita concessisset, ad Imperium pervenit. tunc vero Gizerichus in regia sua statui captivos jusserat, ut coram inspectis singulis æstimaret, cui quisque domino dignus esset dari. Postquam frequentes aderant circa meridiem, & æstus erat, evenit ut captivorum nonnulli sole fatigati considerent, quos inter cum somnum caperet Marcianus, aquila ei supervolavit, caput ejus, ut quidem narratur, alis passis tegens, sic ut ab ea cœli parte nunquam decedens perpetuo eum obumbraret. Gizerichus de loco superiore id despiciens, ut valebat ingenio, non sine divino numine id geri conjectans, ad se propius admotum, quis esset, interrogat. Ille se Asparis familiarem dicit, & ut Romani id munus appellant, domesticum. Gizerichus hoc cum audisset expenso & aquilæ gestu & Asparis magna Byzantii potentia, non dubitans quin in virum magnum evasurus esset Marcianus, neutiquam eum interficiendum putavit: quippe si is jam interfici posset, consequens esse ut inane augurium fuerit, neque enim alitem velut principi umbram exhibituram fuisse homini mox perituro: tum verò causam nullam esse cur interficeretur. quod si destinatum ei fato esset Imperium, ne posse quidem occidi, cum Deo decreta nemo mortalis immutaverit. Quare id potius duxit, jurejurando cum obstringere, sui juris factus si esset, se contra Vandalos arma non sumpturum. sic evasit Marcianus, qui,
Theo-

Theodosio postea mortuo ad Imperium provectus, optimum cætera se principem præstitit, at res Africæ quales invenerat reliquit. Et hæc quidem post multo acta in antegressum dixerim. At Bonifacio atque Aspare victis, Gizerichus prudentia insigni res prosperas tenuit, metuensque ne si Roma simul & Constantinopoli novus in se mitteretur exercitus, Vandalos neque virtus eadem neque fortuna sequeretur, quando hominibus ut spes à Deo verti, ita corporum vis minui soleret, non tam per res secundas elatus animo, quam metu adversarum sibi moderans, pacem cum Valentiniano pepigit, tributum pro Africa pensurus, obsidemque in id dans filium Honorichum. Eum in modum Gizerichus & bello sibi decus peperit & victoriam posuit in tuto, filium autem suum, augesciente cum tempore amicitia, recepit. Interea supremum diem explet Romæ Placidia, ac post eam Valentinianus ejus filius, nulla relicta virili stirpe: tantum ex filia Theodosii Eudoxia duæ ei filiæ fuere. ipse quomodo vitam finierit jam edisseram. Inter senatores erat Maximus domo Romanus, è posteris Maximi illius quem Imperii subsefforem sustulerat major Theodosius, cujus victoriæ memoriam festa die victi Maximi nomen gerente celebrant. Erat ei uxor cordata non minus quam forma excellenti, cujus cupidine flagrans Valentinianus, nec facile potiundæ viam reperiens, rem sceleratam excogitavit effecitque. cum Maximo in palatium advocato alea ludens, victor, pecuniæ, de qua certabatur, pignus annulum ab eo accepit, eum clam mittit ad ipsius uxorem, ut signum à viro missum, quo conspecto non moraretur venire salutatum Augustam Eudoxiam. illa conspecto annulo nihil addubitans quin à viro ea mandata venirent, lectica deferri se jubet: sed ubi in aulam venerat ab hominibus in id dispositis in conclave abducitur, quod à mulierum habi-

habitaculo longe satis aberat, quo veniens Valentinianus stuprum ei vi infert. Post acceptam injuriam domum viri reversa lachrymis omnibusque signis dolorem testans animi, dira precatur Maximo ut qui tanto malo causam dedisset. His graviter commotus & ipse in Imperatoris exitium tendit animum. Sed cum potentem videret Aëtium, ut qui magni exercitus dux Attilam nuper vicisset, quo tempore Massagetæ Scythæque alii in Romanas terras irruerant, præmetuit ne sibi destinatis ingens is impedimentum adferret: itaque optimum factu duxit amoliri Aëtium, Romanæ rei spem tunc præcipuam, antequam destinata cœptaret: fretusque spadonum aulæ in se benevolentia, eorum artibus persuadit Imperatori, intentum rebus novis Aëtium. Nec quicquam magis Valentinianum movit ut crimini fidem haberet, quam viri virtutes atque autoritas. itaque interfici eum jubet: quo tempore laudatum est Romani cujusdam dictum, qui percunctanti Imperatori, an non recte fecisset, quod Aëtium è vita amovisset, responderat, rectene id factum esset nec ne, sibi ignarum: id certum sibi, Imperatorem eo facto, manum sibimet dextram altera manu abscidisse. certe mortuo Aëtio Attila nullum jam habens sibi compositum parem, impune Europam vastabat, & utramque Imperii partem sibi habebat vectigalem, nam annua ei ab Imperatoribus tributa mittebantur. Ei Aquileiam tunc obsidenti, urbem magnam ac populo refertam, in altero Adriæ littore, mire fortuna se præbuisse dicitur. Cum neque vi neque ratione alia spem ullam videret capiendæ urbis, in longum tempus obsidione protracta, jusserat cuncta ad abitum postridie summo mane faciendum parata habere exercitum. Vbi illuxerat, jamque castris relictis iter incipiebant barbari, subito ciconia, quæ in turre quadam murorum in ambitu nidum pullosque habe-

habebat, migrat inde. pater quidem volans, pulli autem nondum per ætatem satis volucres, connisi tamen volare, sed ut partim paterno dorso subvectarentur: ac sic longe ab urbe provectæ aves. Quo conspecto Attila, ut erat sollers & conjecturis sagax, iussit restare exercitum, addens non ita cum pullis repente digressuram inde fuisse ciconiam, nisi cum significato mali aliqujus urbi propediem superventuri. rediere ergo ad obsidionem barbari: neque post multo pars mœnium, ubi nidus fuerat, ignotis causis collapsa subito, urbem hostibus aperuit. atque ita facto impetu Aquileia capta est: Post id Imperatorem facile interemit Maximus, sibi & imperium cepit, & Eudoxiam, invitam quamvis, in matrimonium, vacuum uxoris prioris morte. Evenit ut in concubitu cuncta à se facta suo in ipsam amori imputaret. At illa & antea infensa ipsi, & commissum in Valentinianum facinus ulcisci avida, hoc magis in perniciem Maximi stimulabatur, quod ab eo causa tam fædæ cædis in ipsam referretur. Vt primum dies apparuit, mittit Carthaginem, Gizerichum orans, ne hominem nefarium impune sineret gaudere Valentiniani cæde, indigna, sive ipse qui occubuerat, sive regia majestas spectaretur: se quoque sub tyranno gravissima perpetientem ut liberaret. Ipsi qui & amicus & socius mortuo fuisset, indecorum fore, scelus patratum in principalem domum inultum pati. nam à Byzantio ultionem non sperandam, exempto jam rebus humanis Theodosio, & imperium tenente Marciano. At Gizerichus, nihil aliud quam spem prædæ animo volvens, magna cum classe Italiam navigat: Romamque profectus, obstantem nemine, palatio potitur. Maximum diffugientem Romani lapidum jactu interficiunt, caputque & secta membra inter se partiuntur. At Eudoxiam Gizerichus filiasque ejus ex Valentiniano duas,

Eudo-

Eudociam & Placidiam captivas abduxit: auriq̃ue & argenti & cæteræ gazæ regiæ vi magna in naves imposita, Carthaginem reversus est. Ne æs quidem, aut quicquam aliud unde pretium fieri posset in palatio reliquerat. Diripuerat & Capitolium, Iovis templum, regularumque partem abstulerat alteram, quæ ex ære purissimo factæ, auroque largiter oblitæ, magnificam plane mirandamque speciem præbebant. Vnam Gizerichi navium simulacra ferentem periisse fama est. cæteræ cum Vandalis Carthaginis portum attingere. Eudociam Gizerichus filio majori suo Honoricho in matrimonium collocavit. alteram (uxor ea erat Olybrii filii in Romano Senatu) cum matre Eudoxia Byzantium misit, rogante id Imperatore. Is Leo erat, post Marciani excessum Orientis Imperium Asparis opera consecutus. At Gizerichus alia moliri non desit. Nam præter Carthaginem Africæ urbes muris nudavit omnes, ut neque Afri si ad Romanorum partes applicarent animum, ex munitis locis impetum facere ad res novas possent, nec si qui ab Imperatore mitterentur spem haberent, captis oppidis præsidiisque intra mœnia positis, possessionem Vandalis faciendi incertam. Et in præsens quidem salubri consilio res Vandalorum in tuto collocasse credebatur. At posteriori ætate, cum nudæ urbes facile nulloque labore à Belizario apererentur, irrideri cæpit Gizerichi factum, & quod rudentiæ visum fuerat stultitiæ duci: ut solent mortales pro eventu de alienis consultis judicia immutare. Homines vero fama aut opibus egregios cum agris simul pecuniaque omni velut mancipia, filiis Honoriano ac Genzoni tradebat. nam postremus natus Theodoris neutrius sexus liberis relictis jam vitam expleverat. Aliis Afrorum plurimos optimosque fundos ademit, qui Vandalorum portio nunc quoque dicuntur.

quorum veteribus dominis , Liberis quidem , sed egestate pressis , abire quo vellent licebat. Quæcunque autem prædia aut filiis suis , aut aliis Vandalis dederat, ea immunia fecerat. Deteriores terras veteribus relinquebat dominis , sed tanto sub tributo ut illis de suo nihil rediret. Hinc factum , ut fugerent multi , multi & interficerentur criminibus variis , uno frequentissimo , quod pecunias occultare dicerentur. Ita omnis Africa , gravissimis calamitatibus implicita est. Neque Vandalos tantum Gizerichus, sed & Alanos locis opportunis in prædiis locarat sub ducibus non minus octoginta , quos Millenis præfectos vocabat : quamquam enim non plus quam quinquaginta millium esset exercitus utriusque gentis , octoginta tamen millium nomen fecerat ac speciem. cum tempore crevit numerus, tum pronascente sobole , tum aliis gentibus in commilitium adscitis : sed Alani cæterique , extra Mauros, in Vandalorum nomen concessere. Maurorum auxilium validior Gizerichus, postquam Valentinianus fatis concesserat , quoties ver redierat , nunc Siciliam , nunc Italiam populabundus vexabat , oppida alia in servitium trahens , diruens alia , cuncta rapinis exhauriens donec inde ipsa vastitate locorum rerumque penuria fugatus , ad Orientis Imperatori subdita se vertit , Illyricumque omne & Pelopennesium , eique adjacentes insulas , aliaque Græci nominis invadit. Inde Italian Siciliamque repetens , si quid nuper relictum fuerat diripit. Narrant cum è Carthaginis portu solvens à navata interrogaretur , quo bellum inferre vellet , respondisse , in eos quibus iratus est Deus. Ita nullis de causis in quosvis hostiliter incurrebat. Tanta hominis ferocia commotus Byzantii Imperator , magna vi Vandalos statuit aggredi, terrestri exercitu ad centum, ut ferunt, milia, classe vero per omne Orientis mare collecta ingente largue

argus in nautas, largus in milites, ne quod concupi-
 æ in barbaros ultioni à parcimonia impedimenti in-
 cederet. centena & tricena millia pondo auri eroga-
 a ajunt nullo fructu. Ergo cum in fatis non esset eo
 tempore everti Vandalos, classi Basiliscum præfecit
 Verinæ suæ conjugis fratrem, principatus mire avi-
 um, cujus facilem sibi sperabat viam ex Asparis ami-
 titia. Erat Asper Arii addictus placitis, ita ut abduci
 ade nullo modo posset, & ob id Imperium sibi parare
 non poterat, tradere alteri poterat. Et ipsi Leoni jam
 erum novarum suspectus fuisse dicitur. Additur Asper
 um metueret, ne, si de Vandalis contingeret victoria,
 eo Imperii potestate liberius uteretur, monuisse Basi-
 scum, Gizericho Vandalisque parceret. At Leo, quo
 luribus subsidiis contra Vandalos insisteret, ad Occi-
 dentis Imperium capeßendum auctor Anthemio fuerat
 enatori genus opesque egregio. At Gizerichus multo
 udio precibusque, Olybrium ad id Imperium com-
 endaverat, ob necessitudinem quam cum eo habe-
 at per Placidiam Valentiniani filiam Olybrio nuptam.
 lac spe dejectus, ira flagrantior, multo quam ante
 udelius cuncta imperii vexat. Eadem tempestate erat
 Dalmatia Marcellianus vir animo probus, inter Aëtii
 nondam amicos: Aëtio autem ita ut diximus è vita
 blato, Imperatoris jussa detrectans, aliisque suo ex-
 mplo defectionis auctor, nemine contra ire auso, Dal-
 matiam tenuit. At Leo eum quibuscunque poterat
 odis demulcens, sibi adscivit, inque Sardiniam misit
 irentem tunc Vandalis, quos ille eo profectus ejecit,
 nique insula potitus est. Nec minus feliciter res He-
 cilio successit, qui è Byzantio in Africanam Tripolim
 missus, agentes ibi Vandalos prælio vicit, oppidaque
 illo negotio cepit, relictisque ibi navibus terrestri
 inere Carthaginem duxit exercitum. Sic se belli ha-

bebant initia. At Basiliscus omni cum classe ad oppidum appulit. Carthagine diffitum stadia ducenta & octoginta, cui Mercurii nomen à vetere ejus Dei templo: Ac ni destinato moram traxisset, sed recta petisset Carthaginem, poterat eam impetu capere, Vandalisque vi omni exutis servitutem imponere. Tanta Leonis ut invicti Imperatoris formido Gizerichum ceperat, postquam, super Tripolis Sardiniaque captæ nuntios, classis Basilisci, quanta ulla Romanorum fuerat apparuit. occasionem faventem adeo cunctando elab sibi dux ille passus est, sive ea ignavia, sive proditio vocanda est. Basilisci culpam in suam rem vertere non omisit Gizerichus. quot poterat sibi parentium in arma trahens, naves iis implebat, simul & alias virorum inanes sed ad navigatum celerrimas paratas habens. Tum Basiliscum per legatos orat, in quinque dies bello abstineretur, ut tempus sibi esset vacuum consulendi, quomodo optime Imperatori conciliaretur. Sun qui &, clam exercitum, pecuniis Basilisco datis emptas inducias dicunt. Hæc autem agitabat Vandalus sperans intra id tempus, quod & evenit, ventos sibi faventes fore. Basiliscus vero sive Aspari se dans, sive pretio corruptus, seu quod ita ex usu existimaret, petitis acquiescens, inutilemque detinens exercitum tempora hosti commoda opperiebatur. Simul ut secundi venti flavere, Vandali, qui id unum expectaverant attollere vela, naves deducere: quæque earum hominum vacuæ erant, in hostem trahere: atque ubi appropinquaverant, injecto igne, plenis velis immittere in Romana castra: ubi multitudo navium ingens facile accepit flammam, multa & hominum, quos ea attigerat, pernitie. Grassante eum in modum igne, ingens, ut fieri solet, in Romana classe trepidatio fuit ingens clamor, vento flammæque crepitantis sono ob-

strepens

trepens, dum & milites & nautæ & inter se & alii aliis
 certant imperando, contisque laborant amoliri tum
 naves igniferas. tum suas, aliarum contactu periculi-
 cantes, sine modo modestiaque. Iamque & Vandali
 aderant, instabant telis, mergebant alios & si qui fu-
 gerant militum, ipsos armaque prædam faciebant. In
 tantis malis non defuere Romanorum avitæ virtutis
 memores: quos inter Iohannes emicuit, Basilisci lega-
 tus, perfidiæ ipsius impermixtus. Multa enim turba
 hostium navem ipsius circumfusa, nunc huc, nunc il-
 luc se versans, de foris vulnera spargebat: cumque,
 his frustra tentatis, capi navem cerneret, ipse de sum-
 ma puppe armatus se in mare dejecit: multumque o-
 rante se Genzone Gizerichi filio, vitæ ut parceret, fide
 salutis data, nihil motus, aquis se immerfit, hoc u-
 num effatus, non fore Iohannem in canum potestate.
 Sic belli illius exitus fuit, domumque rediit Hera-
 clius. Interierat alicujus legatorum suorum dolo Mar-
 cellianus. Basiliscus vero, ut Byzantium venerat, sup-
 plex sedit in æde magni Dei Christi, Sapientiæ eam By-
 zantini vocant, id nomen Deo dignissimum judican-
 tes: & periculum quidem effugit, Augusta Verina de-
 precante: verum adipisci Imperium, qua spe nihil non
 fecerat, tunc non potuit. Nam & Asparem & Andar-
 aurium non ita multo post interemit intra palatium
 Leo Imperator, sibi necem ab ipsis strui suspicatus.
 Hæc quidem illis in partibus gerebantur. At Occiden-
 tis Imperator Anthemius interiit à focero peremptus Re-
 mimerus: cui succedens Olybrius & ipse breve intra tem-
 pus fatum implevit. Nec supervixit diu Byzantii Leo,
 cujus ex filia Ariadna nepos, patre Zenone, itidem
 electus Leo paucorum dierum ætatem habens, suscepit
 imperium. Adscito deinde in Imperii societatem patre,
 subito puer filius extinctus apparuit. Non indignus

hic qui memoretur Majorinus, qui & ipse Occidentis ad principatum jam ante pervenerat. Is omnes, qui Romanis imperaverant, virtute superans, Africæ damno permotus haud leviter fuerat, & ingenti collecto exercitu tenuerat se in Liguria, ducere in hostem ipse cupiens, laborum ac periculorum impiger. Sed ex usu ratus vim Vandalorum & Gizerichi ingenium ante speculari, & bene an secus in eam gentem animati essent Mauri, Afrorumque alii, hoc commentum cepit. Fictio sibi imposito nomine ad Gizerichum proficiscitur velut ab Imperatore legatus: metuensque, ne deprehensus & pœnas ipse daret & destinata corrumpere, dolum dolo addit. capillos flavore ita nobiles ut purissimo auro fama adæquarentur, infectos reperto in id tinctu, fuscis omnino reddit. Gizerichus tum alia ei benevolentiae signa exhibuit, tum ut amicum deduxit in eam partem domus, in qua arma servabantur & plurima, & conspici dignissima. Tum ajunt mota sponte arma sonitum dedisse, nec modicum, nec solito similem: Movisse terram suspicabatur Gizerichus. verum cum egressus, quos percunctabatur nihil tale comperisse disceret, mirari magis rem novam quam interpretari potuit. Confectis quæ volebat Majorinus Liguriam rediit, atque ipse terrestri itinere duxit exercitum ad Herculis columnas, animo agitans fretum transmittere, atque inde porro ire Carthaginem usque. Quo comperto Gizerichus, & quo se modo Majorinus ante fefellisset, magna cum formidine se bello parabat: contra plenis spe Romanis, quam ex Majorini conceperant virtute, de recuperanda Africa. Inter hæc Majorinus viscerum morbo absimitur, vir in subditos moderatus, in hostem terribilis: Etiam qui in imperium ejus successerat nepos brevem principatum morbo finiit: Postque eum pervectus ad idem fastigii Glycerius, nec ipse longævus Augustulum

um habuit potentiæ successorem. Regnarunt in Occidente & alii quorum nomina gnarus non memoro, quia nec diuturnum ipsis nec rebus gestis insigne imperium. Hæc in Occidente acta. At Byzantii Basiliscus, nondum exuta dominandi cupiditate, facile voti compos factus est, Zenone, cum uxore, in Isauriam unde venerat profugo: sed intra octo post annum menses imperii, tum urbanis tum militibus prætorianis ex avaritia invisus esse capit. Gnarum id Zenoni, qui lecto exercitu in eum profectus est: cui Basiliscus & ipse exercitum ducemque opposuit Armatum nomine. Pro-
 pinquis inter se castris Armatus Zenoni suas tradit copias, hac lege, ut Basiliscus puer admodum Armati filius nunc Cæsar, in posterum Zenoni successor diceretur. desertus à suis Basiliscus, in quam olim ædem, iterum confugit. Atque eum Urbis antistes Acacius Zenoni dedit, multa in impietatem ejus invectus, ut qui Christianum dogma non parum novitate turbasset, in Eutychis sectam deflectens, nec in eo falsa dicebat: Recepto principatu Zeno, fide in Armatum defungi volens, filium ejus Basiliscum Cæsarem fecit, sed brevi & ipsi hanc dignitatem ademit & Armatum insuper occidit. Basiliscum autem alterum cum liberis & uxore in Cappadociam misit, acri hyeme, alimentis, veste & quæ alia natura desiderat, sublevari vetans. quo factum ut frigore oppressi & fame inter se concurrentes caraque complexi corpora-perirent. Hæc Basiliscum pro suis factis pæna excepit. sed hæc serius gesta in antecessum memoravi. At Gizerichus, ut dicere modo cæperam, partim dolo circumventis, partim vi ejectis hostibus, magis etiam quam ante res Romanas raptabat, donec ad pacta cum eo venit Zeno, fedusque perpetuum sanxit, ne quid unquam hostile Vandali in Romanos cæptarent aut à Romanis paterentur. Stetit huic

federi Zeno, & qui ei proximus imperavit Anastasius, Mansit & Iustini principatu: cui cum successit natus sorore ejus Iustinianus quomodo bellum redarferit suo tempore memorabo. Non multo post ea quæ de ipso retuli, moritur Gizerichus, testamento facto quo multa Vandalis præceperat & ut Vandalorum regnum ad eum perveniret qui agnationis suæ primus ætate esset. Sic finiit Gizerichus, postquam Carthaginem ceperat, septem & triginta per annos rex Vandalorum. Successorem habuit filiorum natu maximum Honorichum, Genzone pridem sublato è rebus humanis. Sub hoc Honoricho nullum Vandalis bellum nisi in Mauros fuit. Nam qui Gizerichi metu quieverant hætenus Mauri, eo sublato multa mala tum fecere Vandalis, tum ab ipsis pertulerunt vicissim. Fuit hic Honorichus in Africam habitantes Christianos omnium qui unquam fuerant sævissimus iniquissimusque. vi enim in Arianorum cos placita pertrahere volens, quos sibi obnitentes repererat, flamma aliisque cruciatibus enecabat. multis & linguas excindebat è faucibus, qui mea etiam ætate Byzantii ambulabant integro utentes sermone, nihilque de veteri pœna persentiscentes: è quibus duo postquam se prostituti pudoris feminis miscuerant, loqui desiere. Octo ille annos regni cum expleisset, morbo exemptus est rebus humanis, quo tempore Mauri jam Aurasium tenebant, Numidiæ montem, tredecim dierum iter Carthagine austrum versus dissitum, atque in libertate vivebant excusso Vandalorum jugo, quod nequirent Vandali in arduum inviumque montem bello penetrare. Honorichi morte regnum Vandalorum pervenit ad Gundemundum Genzonis filium Gizerichi nepotem. nam prolis Gizerichi is erat vetustissimus. Hic Gundemundus multis in Mauros præliis factis tractatisque pessime Christianis, ægro corpore interiit, affecto

affecto jam regni anno duodecimo. Frater Trasamundus successor ei fuit, forma, ingenio, animique magnitudine excellens. Christianos vero ad patrium sibi dogma transferre cupiens, non vi in corpora incescit ut priores, sed honores magistratusque ostentans, pecuniæ quoque largus, inobsequentes qui essent nosse dissimulans. quin & si qui aut consilio aut fortuna gravibus delictis se implicuerant, his sectam mutantibus impunitatem criminum dabat. Amissa conjugē nec virilis nec muliebris stirpis matre, firmando regno ad Theuderichum mittit Gotthorum regem, sororem ejus Amalafridam, marito mortuo vacuum, in matrimonium sibi deposcens. Theuderichus & sororem ei misit, & de Gotthica nobilitate mille custodes corporis ipsi futuros, quos alii, bello habiles, ad quinque milia sequebantur. Dotem quoque sorori dedit Lilybæum quod unum est è Siciliæ promontoriis. Ex eo Trasamundus omnibus qui Vandalis imperaverant illustrior potentiorque habitus: quippe & Anastasio Imperatori imprimis amicus. Hoc rege Vandalis quantum non alias mali à Mauris evenit. Circa Tripolim habitantibus Mauris dux erat Cabas, belli rerum peritus ac solers. Hic intellecto venire adversum se Vandalos, talis usus est commento. Sectantes se iussit omni injuria, omni cupedia, mulierum præterea consuetudine abstinere. Castra etiam statuit bina, quorum in alteris esset pŕe cum viris, alteris mulieres clausit, gravi proposita pœna in viros qui ad feminarum castra accederent. Missis deinde Carthaginem exploratoribus, talia dedit præcepta: si Vandali in expeditione violarent ea templa quæ Christiani venerantur, spectarent quod fieret: ibi autem digressi essent Vandali, ipsi contraria Vandalorum factis in templa eadem facerent: addito, ignarum ibi quem colerent Deum Christiani. credibile autem

sibi videri, si ille potens esset, ut dicitur, ultorem fore in contumeliosos, adiutorem vero venerabundis. Sic ut Carthaginem venerunt exploratores, quietos se tenere specularantes omnem Vandalicæ gentis paratum. Postquam vero Vandali in Tripolim duxere, tenui habitu sequebantur. Prima statim die Vandali, ut castra posuere, in Christianorum templa inductis equis, animantibusque aliis, nullo ludibrio abstinentes, libidini indulgebant, & quos nacti erant Sacerdotes alapis multisque in tergum verberibus vexatos, cogeant ea ad ministeria, quæ servorum vilissimis injungi solent. Simul vero illi digressi erant, faciebant sibi imperata missi à Cabaone. nam & purgabant templa, ejectis multa cum cura fordibus, & si quid præterea loco indecorum adhæserat, & lumina accendebant, & ipsos sacerdotes cum venerationis tum amici animi indiciiis prosequabantur, & pecuniis distributis in eos qui stipis spe templum adföderant, his peractis, Vandalorum exercitum rursus sequebantur. Nec desinebant per id iter quotidie aut Vandali eadem peccare, aut eadem emendare exploratores. Ut propinquatum fuit, exploratores, prærepto itinere, nuntiant Cabaoni, quid in Christianorum templa Vandali, quid ipsi fecissent: Iamque adesse hostes. Ille his compertis sic se in prælium paravit. In campo loco capto in quo castra erat positurus, valli vice camelos statuit oblique junctos ut orbem facerent ordinibus duodenis. pueros, feminasque & si quid imbelles, cum pecuniis in medium confert. Inter hos & animantium terga milites septos scutis stare iussit. Eum in modum structa Maurorum acie, Vandali quid agendum sibi esset dubii hærebant. Nam neque jaculis neque sagittis, ac ne pedestri quidem pugnæ utiles erant, equites omnes hasta ut plurimum gladioque utentes, eminus nocere hostibus impares. Iam verò & conspe-

ctu ca-

Et camelorum equi territi in hostem procedere recusabant. Cumque è tuto hostes jacentes tela crebra levi labore & equos & ipsos ob multitudinem confertos interficerent, fuga facta est; insequentibusque Mauris pars trucidati, pars capti, pauci admodum ejus exercitus domum rediêre. Hæc à Mauris mala perpeffus Traſimundus poſt fatiſ conceſſit regno poſſeſſo per annos ſeptem & viginti, quod deinde ad Hilderichum pervênit Honorichi filium, Gizerichi & ipſum nepotem. Aditus iſ faciles ſubditis habuit, clemente animo, neque Chriſtianis neque alii cuiquam gravis: ad bellum adeo non idoneus, ut nec ad aures ejus mentionem admitteret. Itaque Vandalis arma in aliquos ſumentibus ductor fuit Oamer frater patruelis Hilderichi, vir ita militiæ egregius ut Vandalorum Achilles diceretur. Infelix hujus Hilderichi regnum fuit clade accepta à Byzaciensibus Mauris ducem habentibus Antallam & Theuderichi Gotthorumque per Italiam amicitia ac ſocietate in hoſtiles iras mutata. Nam & Amalafridam Vandali in vincula dederant, & Gotthos interfecerant omnes, incuſatos res novas in regis gentiſque pernitiem moliri. Neque tamen ultus eas injurias Theuderichus, quod non ſatis valere ſe claſſe ad petendam Africam judicaret. Interea amicitiaſ hoſpitiique neceſſitudinem ſibi Hilderichus cum Juſtiniano paravit, imperium nondum adepto quidem, ſed libertate maxima res adminiſtrante imperii, per avunculi Juſtini gravem ſenectam rerumque civilium imperitiâ; multiſque alter alterum donis munerabant. Erat inter Gizerichi poſteros Gelimer, Gelilaridis qui natus Gizericho, filius, ætate poſt Hilderichum præſtans, eoque ad ſpem regni proximus, fama bellica egregius, cæterum in pravum ſollers, & ob id ad res turbandas & invadenda aliena validus. Hic ubi in aliena manu regnum hære-
 videt,

videt, privatæ vitæ intolerans, res agere regias & quos tempus ipsi negabat honores rapere aggreditur, Hildericho, ut erat lenis, dissimulante omnia. Nec eo tamen retentus ille, ut coërceret flagrantem animum, primores Vandalorum sibi adjungere, sermonesque ferere, auferendum Hildericho regnum ut imbelli, neque vel Mauris pari: tum vero proidenti Vandalorum res, dum sibi Iustini Imperatoris gratiam parit, eique regnum mavult tradere, quam pati ut ad se, stirpe natum altera, perveniat. Eo enim tendere missam Byzantium legationem cavillabatur. Persuasi his Vandali morem ei gessere. Sic regnum adeptus Gelimer Hilderichum, cui jam septimus imperandi annus ibat, simulque Oamerem fratremque ejus Evageen in custodia habuit. Vbi hæc delata ad Iustinianum jam imperii plene compotem, missis in Africam ad Gelimerem legatis has literas addidit: Iniquum facis, & Gizerichi, si quid ei constituta valere debent, testamento contrarium, qui virum cognatum, senem, regem insuper, victum habes, cui vi regnum eripere voluisti, quod paulum moratus secundum leges expectare poteras. Noli igitur ultra in eum peccare, nec, tantilli temporis lucro adductus, tyrannus malis quam rex appellari: sed illum pātere, victurum haud diu, regis interim imaginem ac vocabulum præferre, ipse cuncta quæ regis sunt agens, & solum nominis sonum à tempore & præscripta Gizerichi tabulis lege opperiens. Hæc si facias, & Deum habebis magis propitium, & à nobis ea quæ sunt amicorum. Is literarum erat tenor. At Gelimer non modo re infecta legatos remisit, sed Oamerem orbavit oculorum usu, Hilderichum vero & Evageen durius custodivit, obtendens fugam ab eis Byzantium quæsitam. Postquam & hæc intellexit Iustinianus, cum aliis legatis alias mittit litteras: Sperantes non fore ut
monita

monita nostra sperneres priores ad te literas dedimus. At quando regnum ita ut habes habere vis, habeas ejus quantum habere Deus finet. Hilderichum saltem & cæcum Oamerem fratremque ejus ad nos mitte, ea à nobis accepturos solatia, quæ evenire possunt his qui regnum aut oculos perdiderunt. Si nec hoc impetramus, non ultra patiemur frustra eos spem in amicitia nostra collocasse: neque nos reos tenebunt pacta cum Gizericho inita, justum ejus hæredem non bello impetentes sed ab injuria vindicantes. Gelimer his lectis hunc in modum respondit. Nec vi rapui Imperium, nec incognatos injustum quicquam patravi. Nam Hilderichum res molientem novas & Gizerichi posteris noxias, destituit gens Vandalorum. me ad regnum perduxit ætas, legum vocatu. Quod cuique obtigit imperium, in eo quemque elaborare jus verumque est: non quæ alienæ sunt curæ, sua facere. Regnum habes. externis te miscere noli. Si rupto federe in nos venis, occurremus pro nostra copia, testificantes Zenoni jurata, cui in Imperium successisti. Iratus & ante Gelimeri Iustinianus, has ubi literas acceperat, multo magis in ultionem accensus est, constituitque bello Persico se quam posset primum absolvere, ut in Africam trajiceret bellum. Nam & ad consilia sagax erat, & consulta impiger exsequi. Revocatus igitur ab Oriente Belisarius, non velut in Africam mittendus (neque enim ipsi neque alii id dicebatur) sed quasi exoneratus belli curis: factaque cum Persis pax, quam libris aliis narravimus. Iustinianus & eo cum hoste & domi rebus bene constitutis, ad res Africæ vertit animum. ut vero significavit magistratibus in Vandalos & Gelimerem expeditionem se moliri, multis id displicuit, animo anxio revolventibus memorantibusque Leonis infelices conatus, mala Basilisci, quot absumpti milites, quantum

tum æs alienum publice factum. dolore ac sollicitudine superabant cæteros aulæ inspector, Romani præfectum prætorio vocant, sacrarumque largitionum Comes, & cæteri, quibus opum publicarum aut regiarum cura, cogitantes quantis pecuniis, præter eas quæ immensa etiam hæctenus inferebantur, ad bellum opus, in quo explendi necessitates nec venia detur, nec mora: Tum vero & ducum quisque, se belli imperio destinari timens, attoniti steterere ad periculi magnitudinem: quippe ut evadere detur maris adversa, castris sedem quærendam hostili in solo, vix è navibus descensu facto pugnandum in regni validi vires. Milites quoque ægre reversi à longo ac difficili bello, domesticis oblectamenti leviter modo delibatis, perculsi animo quod ad navalia truderentur prælia, vix auditu percepta antehac, & ab Oriente ultimo ablegarentur ad Occasus extrema contra Vandalos & Mauros dimicaturi. Alii, ut in turba fieri solet, alieno cum periculo speculari gaudebant novorum cæptorum exitus. contradicere consilio & dehortari Imperatorem nemo ausus, præter Cappadocem Iohannem prætorio præfectum, virum magno ingenio, audacia pari. Is cæteris silentio imminentes fortunas gementibus, hoc sermone Imperatorem accessit: Tua in subditos bonitas sincera, Imperator, fiduciam dat nobis dicendi ac faciendi quæ imperio tuo conducunt, etiam quæ minus jucunda sint tibi. Ea enim æquitate potestatem tibi prudentia temperat, ut neque in omnibus aptantem se tibi fidum semper rebus tuis existimes, neque succenseas in diversum à sententia tua euntibus: sed mentis ponderibus res ipsas æstimens, tutum esse cupias etiam contra tua destinata, quod animus sentiat, eloqui. Hæc sunt quæ me consilium promere jubent, nunc quidem forte insuave, at in posterum meæ in te fidei documento futurum, vel te ipso

ipso teste. Nam si spretis quæ dico, in Vandalos bellum moveris, ubi in longum trahetur certamen, mea consulta laudabis. Si plane futurum confidis ut hostem vincas, nihil obstat, quominus & militem periculis & pecuniam sumptibus objicias, nullique parcas labori. Sequens enim victoria omnia belli mala obliterat. At si eventus in Dei est manu, & priora exempla spectantes par est suspectos habere belli eventus, quis non censeat periculosos molestiis antehabendam tutam quietem? In Carthaginem moves, quæ etsi terra peteretur, iter esset dierum centum quadraginta: naviganti vero mare omne ad ultimos usque fines emetiendum. annus ibit, priusquam rerum quæ ibi gerentur, nuntius ad te veniat. Accedat, quod ut maxime proveniat victoria, Africam tamen tenere, aliis & Italiam & Siciliam insidentibus, non potes: si vero labarit fortuna, federibus ruptis, periculum Imperator in tua attraxeris. Summa hæc esto. Victoria frui non datur. belli adversa rebus nunc egregiis exitium minantur. Bona consilia antea valent. nam accepto vulnere inutilis poenitentia: ante malorum experientiam pedem referre licet impune. optimum factu temporibus prudenter uti. Tantum apud Imperatorem valere hæc Iohannis dicta, ut belli in eo cupidinem restinxerint. Sed evenit ut sacerdos ejus gradus quos Episcopos vocant, ab Oriente veniens, poposcerit Imperatoris alloquium. admissus dixit: Deum in somnio imperasse sibi ut ipsum adiret, atque accusaret quod proposito liberandi Christianos Africæ gravi è dominatu nulla de causa abstinisset, addens: Ego bellanti adero, Africæque eum faciam compotem. His auditis Imperator, non distulit impetum: sed statim exercitum & classem paravit, armaque & commeatum: Belisarium quoque in procinctu esse jussit ducem futurum in Africam belli. Commodum evenit ut Tripolim

lim Africanam indigena Pudentius nomine in defectionem à Vandalis impelleret, missoque ad Imperatorem nuntio auxilia eum oraret: levi quippe negotio se omnem eam terram ipsius imperio subditurum. Nihil moratus Imperator ducem mittit Tattimuth, & militi haud multum adeo: quo sibi adjuncto Pudentius (ab-erant enim Vandali) regionem omnem cepit bello, Imperatorique parentem fecit. At Gelimeri ultionem de Pudentio quærenti intervenit res adversa: Erat inter mancipia ejus Goda, Gotthus ortu, animo ingenti nec minus valido corpore, creditusque in dominum insigni fide. Hunc Gelimer Sardinia imposuit custodiendæ, exigendisque ibi vectigalibus: ille autem cum repentinam felicitatem non concoqueret animus, sibi dominatum molitur, reditusque annuos spernit transmittere: postremo apertus defector sibi vindicat insulam, ac Iustiniano, quem in Africam ac Gelimerem bellum agitare intellexerat, hæc scribit. Nec perfidia tentatus, nec injuste à domino habitus dissidium ab eo feci, sed conspectæ hominis sævitæ in propinquos, in subditos, participem me recusavi facere. melius quippe justo regi parere, quam crudelia injungenti tyranno. Tuum est nostros conatus adjuvare & militem mittere quo sustinendis hostibus par sim. Lætatus tali epistola Imperator legatum mittit Eulogium, additque literas: laudans Godæ prudentiam & justî curantem animum, auxiliaque pollicens, ducem & militem qui insulam ipsi tutarentur, quæque alia factura erant facile in Vandalos certamen. Pervectus in Sardiniam Eulogius Godam invenit regium nomen habitumque usurpantem, cum satelitis regibus solito: qui ubi Iustiniani legit litteras, promilite misso actis gratiis, duce nihil opus dixit, eumque in tenorem conscriptis ad Imperatorem literis, dimittit Eulogium. Sed Imperator priusquam ea ad suam noti-

tiam

am pervenissent, jam milites quadringentos & præfectum Cyrillum servandæ insulæ destinaverat: eodem tempore in Africam expeditioni intentus, ad quam decies mille pedites, equites quinquies mille partim è suis, partim è federatis conscripserat. federatorum nomine soli olim dicebantur Barbari, qui non servilem in modum, neque enim armis victi, sed pari cum civibus jure sub imperium venerant, à federibus quæ pepigerant sic nominati. At nostra ætate in hoc nomen venire nemo ætatur, ut mos est temporis non in quo primum certa sunt sensu vocabula servare, dum pro suo arbitratu res ipsas immutant homines, quibus eæ primum vocibus nuncupatæ sint nihil solliciti. Præerant federatis Dorotheus, Armeniæ copiarum dux, & Salomo Belisarii in regendo exercitu adjutor, quem Romani domesticum vocant: (spado is erat, non per hominum injuriam factus sed casu adverso cum adhuc in cunis esset:) præterea Cyprianus, Valerianus, Martinus, Altheas, Ioannes, Marcellus, & is quem modo memoravi Cyrillus. Romanæ autem militiæ præerant, equitibus Rufinus & Aïgan ambo è Belisarii domo, Barbatus inde & Pappus: legionibus vero Theodorus, Pectiatus cognomento, Terentiusque & Zaïdas & Marcianus & Sarapis. In commune autem his omnibus pedum ductoribus præerat Iohannes, Epidamno ortus quam nunc Dyrrhachium vocant. Horum quos diximus Salomo ex Oriente erat in ultimis natus Imperiis, ubi nunc oppidum est Daras: Aïgan è Massagetarum erat gente qui nunc Hunnorum nomine sunt notiores. Cæteris fere in Thracia domus. sequebantur hos Heruli quadringenti, præfecto Phara. Sexcenti ad hoc auxiliares barbari, Massagetæ & hi, sagittarii equites, quibus præerant Sinnio & Baias virtute ac robore summi. Naves ad transportandum exercitum quingen-

tæ : medimnorum quæ maximæ capaces erant quinquagesies mille, quæ minimæ ter mille. nautæ ad has vicies mille, plerique Ægyptii, Iones, Cilices : ei classi toti imperare lectus Calonymus ab Alexandria : Accedebant ad usum præliorum navalium longæ naves duæ & nonaginta, unico remorum ordine, tectæ superna, quod tutiores adversus hostium tela essent remiges. Eas, quod ad cursum celerrimæ sunt, mos dici dromonas. in his Byzantini erant bis mille, remiges omnes, vectores nulli. mittebatur una & Archelaus senatoria gentis præfectura prætoriana tum Constantinopoli tum per Illyricum functus, nunc militum magister : sic enim annonæ & stipendiorum erogatorem vocant. Summum belli imperium Belisario mandavit Imperator, qui Orientali exercitui alterum jam præfecerat ; Ei satellites multi protectoresque aderant, viri bello acres & periculis exerciti, codicillos ei Imperator dederat, facere quæcunque ex usu viderentur, eaque sic rata essent tanquam ipse fecisset Imperator. Ita eum Iustinianus sibi met per Africam æquaverat. origo Belisario ex illa Germania quæ Thracas Illyriosque interiacet. Hæc quidem illa in parte gerebantur. At Gelimer Tripoli per Pudentium, Sardinia per Godam exutus, Tripolis quidem recuperandæ spem vix videbat, absitæ longius & defectoribus jam Romanorum auxilio confirmatis. Ita que in hos dilatis armis, Sardinia prior cura visa est antequam in eam insulam ab Imperatore auxilia penetrarent. mittit igitur eo Vandalorum quinque millia naves centum & viginti agiles maxime, ducemque dedit Tzazonem fratrem suum. Et hi quidem in Godam & Sardiniam acri studio, ingenti ira ferebantur. At Valerianum Martinumque Iustinianus in oram Peleponnesi, expectatum ibi cæteras copias, præmiserat. Postquam naves conscenderant, succurrit Imperatori man-

ata illis dare quæ jam ante volentem dare aliud quid in
 cogitationem incidens averterat. Vocatis igitur ad se
 constituerat ea dicere. Sed curatius expendenti visa res
 auspicata, iter intercidere. itaque alios misit qui signi-
 carent ne aut ad se venirent aut de navibus exscende-
 rent. missi, ubi ad naves propinquatum est, magno
 clamore ac strepitu enuntiant ne reverterentur.
 pro malo omine haud paucis exceptum, quasi navi-
 antium nemini reditum ex Africa Byzantium conce-
 dentibus fatis. ipsum præterea Iustiniani, quanquam
 non id agentis, imperium ut diram precem interpreta-
 rantur. At si quis duos qui maxime tunc præerant Va-
 rianum Martinumque respexerit, videbit vana eventu-
 uræ tunc homines augurabantur. Sed in Martini sa-
 tellitio Stotzas erat hostis quondam futurus Imperato-
 r, subessorque dominatus, nec rediturus Byzantium :
 quem divino numine vertisse omen illud, licet suspi-
 ri. Sed de his sic ne se an aliter habeant, liberum cui-
 que judicium relinquo. Iam quomodo missus sit Beli-
 sarius, cumque eo exercitus, dicere aggredior. Septi-
 mum Imperii annum agens Iustinianus sub solstitii tem-
 pus Prætoriam navem appellere ad littus jubet quæ re-
 tiæ prætexebatur. Huc veniens Epiphanius urbis an-
 tistes precatus quæ tali tempore par erat, recens tin-
 tum Christianoque nomini adscitum militem in na-
 vem induxit. Id navigandi initium Belisario, uxori que
 ejus Antoninæ fuit, quos comitatus est Procopius, hu-
 jus historiæ scriptor, ad periculum exterritus primo, sed
 postea visu confirmatus suscipiendum ad iter. Nam in
 nocturna quiete visus sibi erat esse in ædibus Belisarii :
 ei famulum venire, qui nuntiaret adesse, qui dona fer-
 rent : sibi vero à Belisario ea ut inspiceret imperatum.
 Qua de causa cum in subdiale iisset, vidisse homines qui
 numeris terram ferrent florulentam. His se in domum

introducitis præcepisse eam humum ut in atrium deponerent. super eam Belisarium, eo cum venisset cum satellitio, se jecisse, & floribus usum pro cibo, easque epulas, veluti in thoro decumbentibus, visas esse suavissimas. Hæc erat somni imago. Navem prætoriam cæteræ sequebantur, donec ad Perinthum ventum est quam nunc Heracliam vocant, ubi ad quietem sumt sunt dies quinque. Eo tempore Iustinianus Belisarium equis plurimis donavit, ex iis gregibus qui per Thraciam pascuntur. Soluta inde classis Abydum appulit quam dum ibi ventorum silentia quatuor per dies detinent, memorabile aliquid evenit. Massagetæ duo populares, qui per vinolentiam ipsos iritarat, occiderant omnium enim gentium Massagetæ maxime ebrietat indulgent. Hos illico Belisarius in eo colle qui Abydum despicit suffixit patibulo. quod ita graviter tulit propinqui ut palam differerent, non ut supplicia legesque Romanas discerent, se in societatem venisse: alio enim sibi mores, neque homicidia tanto luit. Tractum horum exemplo Romani quoque milites ii, quibus expediebat impune ferri delicta, dictis Belisarium infectabantur, qui re comperta vocatis ad concionem tum aliis, tum ipsis etiam Massagetis, ita fari orsus est. Si alio loquendi mihi essent homines ad prima belli tyrocini vocati, longa mihi oratione esset opus, ut ostenderem quantum ad victoriam momentum sit in æqui reverentia. Nam qui horum certaminum novi sunt, in soli manibus situm existimant præliorum exitum. At vos sæpe victores eorum qui nec corporis robore vobis cedebant, nec ad animi fortitudinem minus à natura facti erant, sæpe experti vim hostilem, nescire non potestis ut reor, stare utrinque homines, Deum vero arbitrum cui ipsi visum, addicere victoriam. Ea sic se cum habeant, & membrorum vires & armorum peritiam & omnen

mnem istum belli apparatus posteriora ducere oportet juris & rerum divinarum cultu. quod enim in necessitate constitutos maxime servat, id apud Deum in maximo honore esse, ratio vult credi. Ideo primum iustitiæ munus punire eos qui non jure hominem alterum interemerunt. Cum enim justique iniquique nomen et notitia foras spectet, in rebus ad alterum pertinentibus vita nihil est carius. quod si quis barbarus per ebrietatem occiso consanguineo, condonari sibi poenam populat, id ipsum unde absolutionem sperat, gravius ipsi crimen facit. Neque enim sic vino immergi oportet quenquam, minime vero eum qui in actu sit bellico, ut inimicis vitam adimere pro levi ducat. Quin ipsa per se insolentia, ut cædes non adsit, satis in se habet ad poenam: læsaque propinquitas, plus quam in externos iniuriæ, supplicium flagitat sub vero iudice. Quale sit facinoris exemplum, & quis exitus ipsi videtis. Quare id vos curam dare oportet, ne aut violentas manus cuiquam inferatis, aut raptetis aliena, certi me talia non dissimulaturum, neque pro meo habiturum militem, sed maxime terribilem hostibus, nisi idem manus puras in prælium adferat. Neque enim vincere potest fortitudo nisi quam iustitia gubernat. Dixerat Belisarius. Et omnis exercitus, modo audita recogitans, modo respiciens eum qui patibulo suffixus erat, ingenti perterriti formidine, ad modestiam animum verterunt, tanquam poenas neutiquam evasuri si quid ab æquo dissen- sionem fecissent. Inde curæ suæ duxit Belisarius, ut assis juncta navigaret & eundem in locum appelleret. Quippe, ut in magna classe sæpe, maxime vero ubi vehementes venti incubuerant, acciderat ut aliæ relinquerentur naves, aliæ mari spergerentur, neque scirent gubernatores, quas antecedentium sequi deberent. Ei rei hoc Belisarius remedium invenit. Trium navium, in

quibus ipse & domestici navigabant, malos ab antennis subter ad tertiam usque partem minio oblevit, inque puppe singularum erexit contos de quibus lucernæ penderent, ut tam diu quam noctu notæ essent primores navium quas gubernatores sequi jubebantur. Ita trium illarum ductu effectum est ne qua navium classe aberraret. Vbi portu exeundum erat, signum classico dabatur. Solverant Abydo, cum vis ingens venti in Sigeum tulit, rursusque à ventis silente coelestis tarde Maleam ventum est, ubi tranquillitas illa aëris plurimum profuit. Classen enim, utpote magnam, & in qua prægrandes erant naves, angustiae noctu implicuerant non sine gravi periculo. Ibi gubernatorum omnisque nauticæ multitudinis virtus apparuit, qui valido clamore ac strepitu, contorum auxilio alii se ab aliis disjungere. quod si ventus flasset adversus & fævus, ægre, quantum judico, nautæ se navesque servassent. Nunc eo quo dixi modo subducti periculo Tænarum pervenere, cui novum nomen Cænupolis factum est. Inde digressi Methonam attigere, cum paulo ante in itinere Valerianum & Martinum cum suis copiis invenissent. cum denuo consedissemus venti, classen Belisarius applicuit oræ, exscensuque in littus factis donis ornavit duces, militesque in ordines digessit. Dum hæc ipsi curantur, neque dum insurgunt venti multos militum morbus absumpsit tali ex causa natus. Præfectus prætorio jam ante dictus mihi Iohannes improbo erat animo & follers, plusquam explicari à me posset, in augendis redditibus publicis, quamvis cum hominum perniciem: qua de re multa mihi memorata sunt ubi se in ipso-historiæ exordio materia dederat. Nunc quomodo milites in exitium dederit, pergo referre. Panem quo pascuntur milites bis in furnum mitti necesse est, atque ita percoqui diu ut duret, non autem
brev

revi diffluat. Inde autem fit ut ponderi multum deceat : ideoque solet militibus in distribuendo pane carenti quarta parte minus quam alias ponderis attribui. Iohannes igitur id studens, quomodo & ligni minus infumeret, & minores mercedes daret pistoribus, & pondus servaret, crudum adhuc panem in balnea publica, quibus Achilli nomen est, inferens, in eam pariem sub qua ignis ardet imponi, & ubi mediocriter coctus putabatur in culeos inditum inferri navibus iussit. ubi jam Methonam classis venerat, dissoluti panes in farinam redierant, nec eam integram sed situ corruptam, idque ipsum odore testantem. Hæc in mites eodem quo iusti panes pretio, mensuris quas melimnos ac chænicas vocant, dividebantur. His male pasti milites flagranti æstate, squalentibus in locis in morbos incidebant, minimoque tempore quingenti interire : latiusque se sparsisset malum, ni intercessisset Belisarius panes imperans distribui, quo ejus regionis homines utebantur. Is Imperatori insuper rem significavit, ipsique laus cessit, Iohanni impunitas. Et hæc quidem sic se habuere. At classis Methona profecta Zacynthi portum tenuit. Vbi aquæ nacti copiam, quæ satis esset navibus ad emetiendum Ionium, & quæ alia tineri sunt necessaria, pergunt navigare. vecti tarde inertibus ventis undecimo die ad Siciliæ locum desertum pervenere, unde non longe Ætna est mons. Tamentæ navigationi id incommodi accidit, ut aqua putresceret, præter quam Belisarius & qui mensæ ejus participes bibebant. Eam namque Belisarii conjux hac arte servabat. Amphoras è vitro aqua repletas intra coactionem in alvo navis ad id fabricatam, quo solis radii non penetrarent, in arenam defoderat. Ita aqua incorrupta mansit. Et hæc quidem hætenus. At Belisarius, ut in insulam descendit, animo torqueri cepit,

ignarus qui essent, & ad bella quales Vandali, in quos iret, quem in modum & unde in terram expositis inchoandum esset bellum. Maxime terrebant milites, maris prælia horrescentes, nec veriti dicere si quis se terræ imponeret, facturos quod fortium virorum esset: sin hostili classe impeterentur, capturos fugam: Neque enim se pares adversus virorum atque fluctuum simul hostilia. His anxius Procopium adfessorem suum mittit Syracusas, sciscitatum, num quæ per insulas aut in continentibus terris insidiæ essent positæ navigantibus: qui facillimi in Africam appulsus; & postquam appulissent, unde in Vandalos prosperrimi insultus. Ea ubi peregisset, iussit eum sibi ad Caucana occurrere, qui locus ducentis stadiis abest Syracusis. namque ibi cum exercitu subsistere decreverat. Sed obtentum itineri fecit mercatum ciborum, quem præbituri essent Gotthi ex pactis quæ Iustiniano convenerant cum Amalasuntha Atalarichi matre, quæ eum Gotthorum atque Italiæ regem puerum sua sub tutela educabat, ut ex iis est amplius discere, quæ de Gotthicis rebus scripsi. cum enim Theodoricho mortuo ad nepotem ejus ex filia Atalarichum, patre jam ante orbem, jus regium pervenisset, Amalasuntha & puero & regno metuens, amicitiam Iustiniani sibi parandam rata, tum in rebus aliis morem ei gessit, tum commeatus pollicita est exercitui ejus stetitque promisso. Syracusas ut venit Procopius, inopinato reperit civem ejus loci sibi veterem à pueritia amicum, cui è mari quæstus jam diu ea in urbe fuerat: ex eo quæ volebat didicit: Is enim suum ei famulum adduxit, qui proximo triduo Carthagine venerat: significabatque nullas è classi insidias metui debere. neque enim ad eos ullum venisse hostilis adventus nuntium. Tum si quid apud eos bello validum, id in oppugnando Goda-

occu-

occupari. Ipsumque adeo Gelimerem, nulla belli suspitione, neglecta & Carthagine & aliis maritimis locis, apud Hermionen agere qui in Byzacio est locus, quatuor dierum itinere mari distant. quare securi navigarent, & quo ventus tulisset appellerent. His Procopius intellectis manu hominem ducens ad portum Aethusam ivit, ubi navis ipsum exspectabat, multa interrogans atque percunctans. intrata navi tolli vela & quam celerrime Caucana peti jubet. Cumque staret in littore dominus servum sibi non reddi admirabundus, exclamans Procopius, procedente jam nave, oravit ne succenseret. opus esse, servus cum Belisario loqueretur, duxque esset in Africam itineris: eo peracto Syacusas rediturum multo cum præmio. Caucana ut adveniant, eos qui ibi erant magno in luctu reppererunt. Functus enim fato Dorotheus, qui Armeniis præerat copiis, ingens sui desiderium militibus reliquerat. At Belisarius, ubi servum vidit, compertaque res didicit, gratiis Procopio actis, signum navigandi jussit. Ita sublata vela, ventumque ad insulas Gaulam & Melitam, quæ Ionium Tyrrheno discerunt mari. inde flante Euro feliciter intra biduum ad Africæ littus pervenerunt loco cui Caputuada nomen est, quinque dierum itinere homini expedito à Carthagine. Ut littori propinquatum est, Belisarius demittere vela & jaci anchoras jubet, ducesque in prætoriam convocans de descensu consultat. aliis alia dicentibus, Archelaus hunc in modum locutus est. Est quod summi ducis nostri virtutem prædicemus, qui cum supra omnes ingenio rerumque peritia valeat, liberrimamque instructus sit potestate, nos tamen in consilium adhibitos dicere cupit, quid optimum factu putemus, cum is unus & dijudicare quid ex usu sit possit, & quod dijudicaverit suo jure imperare. Vos autem duces cæ-

teri, ut libere eloquar, satis mirari nequeo, quod non dissuadere descensum quisque certaveritis, cum impulsus ad pericula adeo non sit utilis impellenti, ut ultro & accusationi subjaceat. mos enim iste est hominum, si consilia bene cedant, aut suæ prudentiæ, aut certè fortunæ id ferre acceptum: Si non pro spe eveniant, criminari auctorem. Dicendum tamen quod res est, siquidem calumniam metuere non debet qui pro salute consilium sit daturus: Vultis ergo in terram descendere hostilem, quem portum capturi navibus, cujus eas urbis mænibus septuri? Non audistis omne id littus novem dierum itinere à Carthagine Uticam quod patet, importuosum, ventisque in omnem prope partem expositum? tum mænia per omnem Africam nulla, nisi Carthagine, Gizerichi quondam facta. Iam & locus hic aquarum egenus est. Tum & alia præter sententiam si ceciderint, quid deinceps faciendum sit videamus. Nam ut qui in bella eunt nihil adversum sibi, nihil eorum quæ humanitus accidunt, proponant animo, rerum naturæ dissentaneum est. Quid si ergo in ipso exscensu tempestas nos opprimat, nonne alterum eveniet, ut aut longe lateque disjiciatur classis, aut in hoc pereamus littore? Deinde, unde alimenta? Nemo me, annonæ dispensatorem, respiciat. magistratus omnis suo destitutus instrumento ad nomen personamque privati recidit. ubi arma, ubi impedimenta ponetis ituri in barbaros? Hæc quem sint habitura exitum, etiam dicere horreo. Ego rectà Carthaginem eundum censeo. abest ab ea stadiis non amplius quadraginta portus incustoditus, classis totius capax: stagnum vocant: è quo in bellum progredi tuto dabitur. Tum vero primo impetu Carthaginem sperem capi posse, præsertim cum procul absit hostis: ea capta nihil de cætero difficile aut formidolosum. Ita fert rerum natura, ut capite
abla-

ablato brevi concidant cætera. Hæc vos expendere velim, commilites, & quod optimum factu est deligere. Finita Archelai oratione excepit Belisarius: Nemo me putet, collegæ, censorem aliorum dictis adesse, & in id postremum sententiam dicere, ut quicquid dixerim parendi vobis injungam necessitatem. Sed auditis quæ vos factu utilia judicastis; meum quoque erit quæ in mentem veniunt adferre, ut ex omnibus deinde quod erit optimum communiter deligatur. Illud imprimis obliviscendum non est, quam aperte milites maris pericula exhorruerint, professi visa se hostili navi fugam capturos. At nos Deum omnes precati sumus, ut sine noxa terram Africam prendere liceret: Atqui stultorum plane sit hominum, quæ votis poposceris, eadem adepta spernere atque averfari. Si vero Carthaginem navigantibus occurrat Vandalica classis, nostrique tum ex prædicto in fugam se dent, prompta his erit purgatio. Nam quæ mala prædicta sunt, excusationem secum habent: nobis vero præmonitis, etiamsi salutem fors dederit, venia aberit. Cum intra naves manentibus multa exspectanda sint mala, tum vel illud maximum quo nos territant isti, qui tempestatem nobis ob oculos ponunt, nempe si ea irruat alterum è duobus ajunt futurum, ut aut Africa procul disjiciatur classis, aut littori impacta pereat. utrum igitur melius ipsis videtur; solas naves, an cum navibus & viros remque omnem, si ita evenerit, perire? Iam vero, si hosti supervenimus subiti atque improvisi, spes est egregii successus. Facilis enim de non caventibus victoria: paulo post, ubi parati illi fuerint, æquale periculum. Quis scit, an non & pro ipso exscensu certandum nobis sit, magnoque labore quærendum id de quo nunc, ut libero consultamus? Nimirum, si nos tum in medio navali certamine tempestas deprehendat, ut multa fortuita

tuita capit mare, hoste cæloque pariter infestis, quid restabit, præter intempestivam pænitentiam? Quare sic censeo, exscendendum jam nunc, deducendaque è navibus arma & equos, & quæ alia vitæ aut prælio necessaria. Faciendam denique fossam ac vallum militare, quæ nobis sint mænium vicem, unde velut ex oppido in bellum prodeamus. Nihil nobis deerit, si viri sumus. victis hostibus, nostra erunt, quæcunque illorum fuerint. Mos enim est victoriæ, cuncta quo se dederit rapere. Ita non salus tantum, sed rerum omnium copia in vestris manibus posita est. Hæc ubi dixerat Belisarius, facile traxit alios, statimque soluto conventu exscensio in terram facta est, tertio quam à Byzantio solverant mense. Monstratur à Belisario locus quem juncti milites ac nautæ fossa valloque circumeant, celeri opere per tot hominum manus, quas & metus ab hoste, & in ducem obsequium incitabant, ita ut omnia uno die peracta sint, fossa, vallum, & in ambitu sudes. Res mira inter fodiendum visa, aqua ex humo erumpens, ignota hætenus siticulosis ad Byzacium locis. Ea potum hominibus animantibusque abunde præbuit. At Procopius Belisario eam rem gratulatus, addidit, non tantum usus causa de aqua reperta se gaudere, sed quod significatio inesset non laboriosæ victoriæ, dato divinitus omine. Sequentem noctem intra castra milites egere, dispositis, ut mos militaris habet, excubiis: nisi quod sagittarios quinos in nave unaquaque manere custodiæ causa voluit Belisarius: dromonas autem circum classem vectari & servare ne quis ad nocendum accederet. Postera die, cum milites in agros se injicientes eorum fructibus semet exsatiassent, erronum corporibus punitis, cæteros in concionem vocatos verbis correxit. Vi, inquit, aliena rapere aliis quidem temporibus solam injustitiæ culpam habet. nunc vero tan-

tum

tum adest periculum, ut, si dicere fas est, multo posterior sit iusti inspectio. Ego hoc maxime fretus in terram vos exposui, quod Afros scirem, olim Romani imperii partem, alieno esse à Vandalis animo. Sperabam enim inde futurum, ut nobis necessariæ res suppetere, neque nocere nobis hostes possent improvisis incursibus. Quæ nunc vestra immodestia in contrarium vertit. Conciliavit quippe ea Vandalis Afros, & nos utriusque gentis objecit odio. Natura enim comparatum est, à quibus accepimus injuriam, eis ut male velimus. Ita evenit ut exiguæ pecuniæ lucro vestræ salutis custodiam, simulque rerum copiam à vobis alienaveritis, cum quæ opus erant vili à volentibus dominis possint emi, & sic, neque injustitiæ sumi dedecus, & illorum amicitia summopere servari. Nunc igitur bellum nobis est cum Vandalis & cum Afris: addiderim & cum Deo ipso, quem nemo iniqua agens opitulatorem invocat. desinite igitur aliena invadere: spernite lucrum periculis constans. Hoc enim, si unquam, tempus est, quo modestia saluti sit, licentia exitio. id si curemus, Deum habebimus nobis faventem, faventes & Afros, Vandalos autem impeti faciles. His dictis, dimisit concionem Belisarius. Atque intellecto diei itinere, qua Carthaginem itur à castris maritimum esse oppidum, Syllectum nomine, cujus muri olim diruti, sed continuatis domorum parietibus speciem quandam mænium contra Maurorum insultus sibi fecerant oppidani; Boraïden eo satellitum suorum unum, cum protectorum è numero aliis, mittit, speculaturos locum, & jussos, si admitterentur, nihil mali hominibus inferre, bona autem polliceri plurima, tanquam à libertatis ipsorum vindicibus, ut sic exercitus inire eo posset. Ad primam facem, cum in conspectum oppidi venissent, in valle noctem transegerunt. Mane primo, cum

cum forte agrestes cum plaustris ingrederentur, comitati, silentio & absque ullo labore oppidum tenere: cumque lucesceret, nullo dum tumultu orto, antistite loci & primoribus advocatis ducis mandata enuntiavere, clavesque adituum à volentibus nacti, ad ipsum ducem misere. Eodem die is qui cursui publico præerat seque & equos publicos Romanis tradidit. captum & unum eorum qui regias litteras perferunt, veredarios vocari mos habet, non modo nullo affecit malo Belisarius, sed & auro multo donavit, fideque accepta litteras ei dedit ab Imperatore Iustiniano Vandalis scriptas, quas ille Vandalorum eximiis in manus traderet. Neque Vandalis bellare constituimus, nec cum Gizericho pacta dissolvere: sed incubantem vobis tyrannum tollere, qui spretis Gizerichi tabulis, justum regem vestrum vinctum tenet: propinquorum autem suorum hostis, alios pridem occidit, aliis cum & libertatem & oculos ademerit, mortem ipsam invidet, finem calamitatum. Adeste ergo nobis, imo vobis ipsis, & tam grave jugum à cervicibus vestris depellite. Pacem vobis & libertatem à nobis salvam fore, Deum testem facimus. Tales erant Imperatoris litteræ, quas ille à Belisario acceptas ostendere publice non ausus, clam amicis ostendens, nullum fecit operæ pretium. At Belisarius ad prælium instructo agmine viam capiebat Carthaginem. Trecentos autem è protectoribus bello egregios Iohanni dedit, domesticis erogationibus præposito quem optionem vocant. Erat is gente Armenius, & sollertiæ & virtutis culmen tenens. Hunc præire iussit, viginti non amplius stadiorum intervallo. Et si quid vidisset hostile, id significare illico, ne imparatos opprimeret prælii necessitas. Auxiliares vero Masagetas, eodem aut paulo majore intervallo, sinistro latere ire iussit, ipse cum dilectis subsequens. Nam Ge-

line-

limerem ab Hermione venientem brevi tergis institutum suspicabatur. At dextro à latere nihil metuendum, non procul littore iter facientibus. Et nautis præceperat, ut juxta navigantes, exercitum nunquam longè relinquerent, ideoque, si quando acrior flaret ventus, demissis velis, dolonibus (id minoris veli nomen est) uterentur: sin vero remitteret, tum quantum possent, remis conniterentur. Syllectum ut venit Belisarius, se vere continuit militem, ne quid per vim aut contra decorum ageret: ipse præterea humanitatem lenitatemque vultu ac factis præferens, ita Afrorum sibi conciliavit animos, ut ex eo tanquam per sua iter faceret, nemine fugiente indigenarum, aut suas res occultante, sed paratis omnibus, tum ad vendendos commeatus, tum ad alia officia queis juvari miles poterat. Ita Carthaginem versus profecti sumus, octoginta admodum stadia in diem conficientes, noctem vero agentes, aut in oppidis, si qua erant obvia, aut intra vallum structum quam maxime ad tutelam pro præsentē rerum copia. Per Leptim igitur & Adrimetum Grassam pervenimus, vicum trecentis & quinquaginta stadiis Carthagine absitum, quo in loco prætorium erat Vandalorum principis, & horti omnium quos novimus elegantissimi. ita undique irrigui erant fontibus, nemoribus distincti, pleni autem pomiferis arboribus, sub quibus milites sua tabernacula fecere, cumque de pomis ad satietatem sumerent, nulla tamen diminutio facta sentiebatur. Interea Gelimer Hermione agens, cum advenisse hostes intellexisset, Carthaginem ad fratrem Ammatam mandata mittit, ut Hilderichum & qui alii ad ipsum sanguine aut amicitia pertinentes in vinculis erant, interficeret: ipse autem Vandalos, & si quid in urbe pugnae idoneum, in armis haberet, ut ubi Romani ad fauces advenissent apud suburbanum quod

Deci-

Decimum dicitur, eos è duabus partibus coorti velut irretitos conficerent. paruit imperio Ammatas, nec Hilderichum tantum interfecit propinquum suum, sed & Evageën, & Afrorum quicumque eos amicitia contingebant: mortuo jam ante Oamere. Vandalosque ad faciendas insidias, ubi tempus venisset, paratos habuit. Sequebatur nos Gelimer ignaros, donec ea nocte, quæ ad Grassam peracta est, inter se occurrerunt exploratores, & pugna commissa ad sua quisque castra redierunt: quo primo indicio compertum nobis, haud longe abesse hostem. Hac in regione conspici à nobis naves non poterant. Altæ enim rupes multum à mari introrsum penetrantes magno ambitu circumducunt navigantes, quarum in summo jugo Hermes est oppidum. Belisarius igitur Archelao magistro militum præcipit, ne Carthaginem usque naviget: sed ad ducenta stadia citerius maneat, donec ipse eum vocet. Quarto à Grassa die Decimum pervenimus, qui locus septuaginta prope stadia abest Carthagine. Eo tempore Gelimer fratris filium Gibamundum iussit cum Vandalis mille anteire exercitum, & ad lævum deflectere latus, ut Ammatas ipse à Carthagine, Gelimer à tergo, à sinistris partibus Gibamundus, mox inter se coeuntes, facta velut indagine, Romanos clauderent. Mihi vero in hoc periculo res divinas humanasque mirari subit. Nam Deus quidem eminus cuncta speculans definit quem rerum esse eventum velit. At homines neque cum errant, neque cum recta capiunt consilia, ipsi utrum fecerint certi sunt, ut via maneat fortunæ cuncta ferenti in partem destinatam. Nam nisi Belisarius ita instituisset agmen, ut Iohannes cum suis anteiret, in lævum autem rejicerentur Massagetæ, nunquam effugissemus à Vandalis pernitiem. Et his quanquam optime à Belisario provisus, si tempus melius captasset Ammatas,

matas, neque id quarta diei parte antevertisset, non ita male actum fuisset cum Vandalis. At nunc Ammatas celerius quam oportuit circa ipsum meridiem venit ad Decimum, cum adhuc longe abessemus tam nos, quam Vandalorum exercitus: neque id tantum peccavit, quod alieno venit tempore, sed & quod cum vim præcipuam Vandalorum Carthagine reliquisset, monuissetque eam ut ad Decimum quamprimum veniret, ipse interim paucis, iisque non selectis, manus conseruit cum iis qui Iohanni aderant: & sane nostrorum egregios duodecim, ipse prima in acie pugnans dejecit, sed post eos cecidit ipse, magnum virtutis specimen. Quo interemto vertere se cæteri, suaque fuga formidinem Vandalis aliis, Carthagine ad Decimum venientibus, intulere. Veniebant illi enim non junctim & parato ad prælium agmine, sed divisis manibus triceni, vicieni. Itaque conspecta popularium, quos Ammatas duxerat tam effusa fuga, rati multos esse qui tergis eorum insisterent, ipsi quoque conversi fugam ceperunt. At Iohannes & qui cum ipso, quotquot deprehenderant, occisis, ad Carthaginis portas venere, tantaque intra stadia septuaginta Vandalorum strages edita est, ut qui spectarent hominum bis mille opus esse crederent. Sub idem tempus Gibamundus cum duobus sibi attributis millibus venit in campum cui à Sale nomen, qui ad lævam est ubi à Decimo Carthaginem iturus quadraginta stadia confeceris, locum hominibus arboribus rebusque aliis vacuum, quippe tanta aquarum falsugine ut nihil ibi nisi sal gigni patiatur. ubi cum in Hunnos incidissent interiere omnes. Erat inter Hunnos, quos Græci Massagetas vocant, vir corporis & animi magnitudine præstans, sed paucorum militum ductor. Hic jus avitum habebat in omni Hunnico exercitu primum in hostes impetum facere. Neque

enim licebat Hunno cuiquam hostem ferire, antequam ab ejus generis aliquo pugnae initium factum esset. Is, cum non longe inter se constitissent exercitus, equo proxime Vandalos, comitante nemine, provectus est. At Vandali, sive admirati fortem viri animum, sive dolum aliquem hostilem suspicantes, neque se commovere, neque ipsum telo ullo impetere ausi sunt. Credo nunquam Massagetarum praelia expertos, sed audita virtutis ipsorum fama, stetisse ad periculum attonitos. Ille igitur ad populares se referens, Deus, inquit, paratas nobis epulas hos homines præbet. Quo dicto, impetum in se facientes Hunnos non sustinuerunt Vandali, sed solutis ordinibus, nullo ad virtutem respectu pessime perierunt. Nos interea harum rerum ignari ad Decimum ibamus. At Belisarius locum, stadia triginta & quinque citeriorem Decimo, videns castris ponendis idoneum, vallo eum ambit pulchre facto, ibique peditem collocans concionem advocatam sic alloquitur. Certaminis jam res est, commilites. Sentio hostem prope, naves longe natura locorum disjungente, ita ut omnis salus in manibus sit. Non socia urbs ulla, muniti nihil, in quo spem liceat ponere. Sed si viri sumus, confido nos Marte superiores fore: si quid remittimus, restat ut ad victoris Vandali arbitrium male pereamus. Atqui multa nobis victoriam spondent: causæ æquitas (nostra enim repetitum venimus) & Vandalorum alienus dominanti animus. causæ æquitati Deus se dat adiutorem: infensus dominanti miles fortiter facere nescit. Ad hæc nos in Persas, in Scythas exerciti: Vandali, ex quo Africam tenent, hostem non videre, nisi Mauros, nudos corpora. Quis nescit in rebus omnibus expertis adesse peritiam, contrarium inexpertis? Vallum hoc, quamdiu differre prælium ex nostro usu est, factum optime videtis. Hæc arma, hæc
alia

alia quæ nobiscum ferri nihil opus, tuto ponentur, ut cum ab hoste revertemur non desint nobis quæ sunt necessaria. Nunc id Deum oro, ut antepartorum decorum, ut carissimorum, quos domi reliquistis, memores, intrepido animo hostem adoriamini. Hæc cum hortatus precatusque esset Belisarius, relicto intra vallum cum peditatu uxore, ipse cum equite processit. Neque enim præsentis temporis ipsi videbatur, toto certare exercitu, sed prætentatis per equitem hostium viribus, postea totis copiis depugnare. Præmissis igitur federatorum ductoribus, ipse eum cæteris turmis suoque satellitio ac protectoribus sequebatur. Ut federati suis sub ducibus ad Decimum venerant, vident interfectorum corpora, duodecim qui cum Iohanne fuerant, juxta autem jacentes Ammatam Vandalosque nonnullos: & indigenarum relatu intellectis quæ gesta erant, indoluere, dubii quod iter capiendum ipsis esset. Sed dum hæsitant, deque editioribus locis cuncta circumspectant, à meridie multus pulvis visus, & statim Vandalorum equitum multa vis. Quare ad Belisarium mittunt, rogantes quam primum veniat, hoste quippe imminente. Duces divisi sententiis, aliis suadentibus iri in hostem, aliis non idoneas ad id vires suas arbitrantibus. Dum hæc illi inter se disputant, adsunt barbari, duce Gelimere, via usi inter eam qua Belisarius venerat, & alteram quam ingressi Massagetæ qui in Gibamundum pugnaverant. Ad latus utrunque erectum collibus neque cladem Gibamundi, neque Belisarii castra sinebat conspicere. Vbi propius inter se venire, certamen enatum, utri alteris collem, qui inter cæteros eminebat, præriperent: nam & castris, si opus esset, locandis aptus erat, & de sublimi pugnare utrisque optatum. Prævenere Vandali cursu, eoque ipso terribiles facti, hostes in fugam impellunt. Ea fu-

ga Romani ad locum devenere, qui septem stadia à Decimo abest, ubi tum forte erat Vliaris satelles Belisarii cum protectoribus octingentis: cumque expectarent, ut Vliaris & qui cum eo, ipsos restare cogerent, simulque in Vandalos irent, contra evenit, ut hi se illis fugæ comites darent, effusoque cursu ad Belisarium ferrentur. Heic dicere nequeo, quare motus Gelimer promptam sibi victoriam sponte tradiderit hostibus, nisi forte etiam hominum imprudenter facta ad Dei consilium referenda sunt, qui successus hominum corrupturus ab animo incipit, nec sinit in mentem venire quæ usus facto est. Nam si confestim institisset fugientibus, nec ipsum Belisarium substitutum fuisse existimo, sed secuturam rebus nostris perniciem. Tanta tunc credita Vandalorum multitudo, tanta eorum apud Romanos formido erat. Aut si properasset Carthaginem, interemisset omnes eos qui cum Iohanne erant, qui tunc securi heic singuli, illic bini per campos ambulabant & mortuis detrahebant spolia, urbemque cum pecuniis omnibus servasset, naves insuper nostrorum cepisset non procul positas, neque victoriæ tantum, sed & abitus nobis spem præcidisset. At ille è duobus bonis consiliis neutrum cepit, sed lento gradu de colle descendens, ubi ad plana venit, mortuique fratris vidit corpus, ad lamenta versus & ad humandi curam, obtudit aciem occasionis, non recuperandæ postea. At Belisarius, ubi fugientes habuit obvios, stare eos jubet, & de more in ordines digestos verbis castigat. Vbi autem Ammatæ didicit mortem, & Iohannis res prosperas, cunctaque hostium & locorum percunctatus est, effusis habenis in Gelimerem & Vandalos fertur. Illi disjecti atque imparati vim Romanam non pertulere, sed quam ocysissime poterant non Carthaginem, nec Byzacium, unde venerant, sed in campum qui Bulæ dici-

dicitur, eamque viam quæ in Numidas fert. Reversi ad nos prima face Iohannes cum suis & Massagetæ, cum ea, quæ evenerant, didicissent docuissentque, secutam noctem nobiscum ad Decimum egere. Postera die cum ad nos & pedites venissent & Belisarii uxor, Carthaginem iter instituimus, cumque crepusculo propter venissemus, ibi noctem eam duximus, quam ingressum prohibente nemine. Vltro enim portas aperuerant Carthaginenses, facesque & ignes disposuerant ita, ut urbs tota colluceret, & qui Vandalarum cladibus superstites erant, supplices in templis confederant. Sed vetuit intrari Belisarius, ne nox insidias hostium tegeret, & ad rapinas licentiam militi daret. Eodem die naves Euro usæ facili venere ad illud, quod diximus, mari imminens jugum. Illis conspectis, Carthaginenses, remota catena ferrea portus, quem Madracium vocant, aditum in urbem patefecerunt. Est in ipsa regia obsitus tenebris locus, Ancona Carthaginenses vocant, cui includi mos erat regi exosos. Inter hos multi erant mercatores ex Orientis partibus: quibus mire infensus erat Gelimer, quod ab ipsis Imperatorem in bellum accendi diceret. Iamque omnes mori debuerant ex præcepto Gelimeris eo ipso die dato quo Ammatas ad Decimum, interiit. tam prope exitum res eorum venerant. Sed ejus carceris custos, intellectis quæ acta ad Decimum & classe citra montem conspecta, ipsos interrogat, omnis adhuc boni nuntii expertes, nihilque præter mortem opperientes, quarum jactura salutem redimere parati essent. Illis dicentibus; daturus se quicquid vellet, nullas ab eis pecunias postulavit, sed juramento eos alligavit, si evaderent, & ipsi aliquod inferretur periculum, capitulatos quousque possent. Eam fidem cum dedissent, quo loco res essent, ipsis exposuit, submotaque tabula, quæ

maris à parte conspectum adimebat, ostendit illis classem adnavigantem: deinde emissos è custodia comitatus exiit. Qui in navibus erant, nondum compertis rebus, quas terra exercitus gesserat, in ambiguo erant: demissisque velis in Mercurium mittunt, ubi edocti quæ ad Decimum evenerant, læti atque alacres navigant. Vento vero admodum ferente, cum ad centum & quinquaginta stadia prope Carthaginem venissent, Archelaus & milites quiesci ibi volebant ad expectanda ducis iussa. obstiterunt nautæ, testantes infestum ibi littus, & adesse statum procellis tempus quod Cypranea indigenæ vocant, ac prædicentes, si ibi ipsos tempestas deprehenderet, non suæ potestatis vel unam servare navem. Vera dicebant: Deductis igitur velis ac consultato, Mandracium petere non audebant, tum quod Belisarii mandata verebantur, tum quod catena de more obseptum putabant aditum. accedebat, quod nec tantæ classi receptandæ par erat portus. Stagnum præferebant, ita dicebatur sinus qui stadia quadraginta à Carthagine remotus nihil obicis haberet, ac præterea ad tot naves spatii satis. Ad primam igitur facem eo pervecti anchoras demisere: nisi quod Calonymus cum nautis quibusdam, contempto ducis imperio, aliisque omnibus clam Mandracium subiit, prohibere auso nemine, resque indigenarum in ora habitantium & mercatorum diripuit. Vbi illuxerat, Belisarius iussis exscendere qui in navibus erant, omni exercitu in aciei modum composito, ita Carthaginem ingreditur. metuebat enim ne quæ ab hostibus insidiæ occurrerent. ibi memores factos milites, quæ bona reperissent, ex quo æquos se & benignos Afris demonstrassent, maxime ad servandam Carthagine modestiam hortabatur. Quippe Afros Romanis olim paruisse, nec volentes venisse sub Vandalorum imperia, & ab illorum immani-

tate dira passos, ob id bellum Imperatorem indixisse Vandalis : indignum autem fore, si quid ipsorum facto eveniret illis mali, quorum libertas bello præscriberetur. His dictis, introgressus urbem est : cumque nihil hostile appareret, in regiam conscendens, sedit in Gelimeris folio. ibi ad eum multo cum clamore concursu facto, mercatores satis multi, & quibus in litore habitatio, querebantur res sibi nautarum per licentiam exacta modo nocte ablatas. Tum Calonymum jurejurando adigit Belisarius, prolaturum in lucem rapta omnia. At ille, & dato jurejurando, & ejus sprete religione, in præsens quidem lætatus est furto, at post, Byzantium cum venisset, pœnas impietatis dedit. stupore enim corporis animique infania tentatus, ita ut & linguam sibi mordicus avelleret, talis interiit. Et hæc quidem postea. Tunc vero Belisarius, ut meridies venerat, prandium suis præbuit, eodem loci ubi duces Vandalos epulis accipere Gelimer solebat : Delphicam Romani vocant, non suo sed Græco, quo olim usi, sermone. Nam in Palatio Romæ, quo loco Imperatores mensæ accumbunt, tripus jam olim stabat, cui pocula imponebant mensæ ministri. Tripoda autem Delphicam Romani vocant, quod Delphis primum in usu fuerit. Atque inde tum Byzantii, tum ubicunque accumbunt Imperatores, id ipsum Delphicam vocant : quomodo & Imperatoris ædes, pariter deducto à Græcia vocabulo, Palatia Latini appellant. Nam quia Pallas, vir Græcus, jam ante Illi excidium eo ipso in loco habitans domum satis conspicuam ædificaverat, inde Palatium dici cæptum est. Et quia Augustus imperii potitus ibidem habitare dilegerat, inde omnes Imperatorum ubique ædes idem vocabulum accepere. Ad rem ut redeam, in Delphica prandebant cum Belisario exercitus primores : & forte evenerat ut

pridie paratum Gelimeri prandium integrum reperiretur : ita ut destinatis ipsi cibis pasti simus , & , qui illi solebant , missus nobis poculaque & alia ministraverint : velut ostentante vires suas fortuna , ac probante sua esse omnia , nihil homini in vita proprium. Magnam haud dubie eo die gloriam Belisarius sibi peperit , & quantam nec ejus ævi nec veterum sæculorum duces. Nam cum duces Romani non solerent in parentes urbes sine maximo tumultu advenire , etiamsi quingentorum tantum esset comitatus , inprimis si quando improvisi aderant ; hic ita in obsequio milites habuit , ut in urbe non vis ulla , ne minæ quidem sentirentur , nec quicquam opificiis esset impedimento. Itaque , mirum , in urbe capta , mutato statu , translato regno , ne ulla quidem in foro taberna clausa est , sed , ut in longa pace , milites à scribis publicis in hospitia libellis assignata introducti , ad prandium de foro quod cuique libitum emebant : Post id Vandalis qui in templa confugerant fidem de salute Belisarius dedit : curamque mœnium suscepit. Adeo enim neglecti fuerant urbis muri , ut multis locis volenti cuivis apertum in urbem aditum darent. corruerat quippe pars magna : eamque causam Gelimeri fuisse Carthaginenses ajunt , quo minus intra urbem se teneret , quod non putaret brevi tempore sarciri posse mœnium ruinas. Narrabatur & vetus puerorum Carthaginensium nœnia , futurum ut Gamma insequatur literam Beta , rursusque ut Beta insequatur literam Gamma : quod tunc inter joca jactatum , ac pro scirpo habitum explicavit eventus. ut enim Bonifacium ejecerat Gizerichus , ita Gelimerem Belisarius. Hoc igitur , sive forte dictum , sive oraculum , illum exitum habuit. Sed & somnium & multis & sæpe visum , ignaro hætenus quando implendum esset , hoc ipso tempore interpretationem accepit. Cyprianum , sanctitatis

Civitatis nobilissimæ virum, plurimum venerantur Carthaginenses, eique ædem, sane speciosam, struxerunt ipso in littore, præterque honorem cæterum solennem colunt diem quem Cyprianea vocant: unde & anniversariæ tempestati, cujus memineram modo, idem nomen navtæ facere, quia in illud tempus, Cypriani memoria apud Afros celebre, incidit. Ædem igitur illam Honoricho regnante Vandali vi facta Christianis eripuerant, expulsiisque eorum sacerdotibus, ipsi Ariano ritu sacra ibi curabant. Id cum graviter ferrent Afri mærerentque, ajunt sæpe per nocturnam imaginem apparuisse ipsis Cyprianum, imperantem Christianis, sollicitudinem pro se deponerent: se, progrediente tempore, sibi met vindicem fore. Is cum percerebruiisset apud Afros rumor, erectos animos in expectationem ut ob sacra contempta Vandali penas darent: at quomodo aut quando fides constituta esset viso, conjectare potuisse neminem. Nunc vero, postquam in Africam venerat classis Imperatoris, cum postridie immineret festus Cypriano dies, iter ingressu cum Vandalis ad Decimum Ammata, Ariani purgare templum, quæ donariorum pulcherrima suspendere, aptare lucernas, depromptaque è cellis pretiosissima supellectile parata ad usum quæque suum habere. At cum ad Decimum res, ita ut narravi, evenissent, fugam ceperunt Ariani sacerdotes. At Christiani rectiora sentientes occupato jam vacante templo, accendêre lumina ac reliquas cæremonias suo more exsecuti sunt, ac sic somnii significatio omnibus patuit. Et hæc quidem sic evenere. At Vandalorum exercitus alio dicto vetere in memoriam reducto admirabundi obstupuerunt, secum reputantes homini nato nihil adeo novum ut sperari non posset, nihil adeo certum ut non posset amitti. Ejus dicti quæ origo fuerit expediam. Quo tempore pressi fame Vandali patriis sedibus exhibant,

pars eorum domi mansit, quibus desidia tentis Godigiscum sectari non libuit. procedente tempore hi qui manserant rerum copia ipsos circumfluente lætabantur : & Gizerichus cum suis Africam possidebat : quo intellecto qui Godigiscum secuti non erant, hoc magis gaudere, confisi etiam in posterum terram alimentis suis abunde suffecturam : metuere tantum, ne quando illi qui Africam ceperant aut eorum posterii inde eiectioni, relicta repeterent ; ideo quod Romanos non semper acceptum vulnus diffimulaturos arbitrarentur. ob id legatos misere, qui ubi Gizerichi in conspectum venere, gratulari se dixerunt gentilibus res tam prosperas. Cæterum à tanta multitudine in Africam profecta desertas terras ægre defendi à se posse. Rogare igitur se, si ipsos nullus teneret veteris soli amor, rem ipsis inutilem ut sibi concederent, qui citra controversiam domini regionis facti eo promptius pro ea se morti objicerent. Æqua petere Gizericho & Vandalis videbantur. itaque parati erant annuere postulatis. Unus senum, nobilis ortu & prudentiæ fama, consensurum se negabat. versari res humanas perpetuo turbine. Præsentium nihil certi : in futurum nihil tam incredibile, quod non aliquando conspici possit. Hoc audito concessit in ejus sententiam Gizerichus, legatosque irritos dimisit. Atque eo quidem tempore & rex ipse, & is cujus auctoritas regem traxerat, Vandalis irrisi fuere. Cum vero evenissent quæ ante narravimus, rerum humanarum suo malo peritiores facti Vandali, viri illius, ut sapientis, dictum laudibus extulerunt. Illorum autem Vandalorum, qui domi manserant, ad hanc ætatem nec memoria nec nomen existat. Credo, aut, pauci cum essent, vi finitimorum superatos, aut volentes in aliorum quibus se miscuerant nomen transiisse. Sed nec illis quos Belisarius devicerat Vandalis subiit in antiquam patriam

triam reverti. Neque enim navibus instructi erant quæ eos ita subito in Europam transponderent. Itaque eorum quæ iniqua in Romanos & in Zacynthios maxime commiserant pœnam in Africa luere. Nam quondam Gizerichus, Peleponneso inhians, Tænarum appulerat. Sed illico dejectus, multis suorum amissis indecorum receptum habuit: Vnde, iræ adhuc recens, Zacynthum adnavigavit, & multis quos repererat interfectis, quingentis verò primorum in servitutem adactis, solvit à litore, cumque jam medium teneret Ionium, quingentorum illorum corpora in frustra concisa jecit in fluctus, humanitatis immemor. Et hæc quidem olim. At hoc tempore Gelimer multos agrestium Afrorum per pecuniam & comitatem illectos impulit, ut Romanos, per agros palantes, occiderent, præmio in capita edicto. Ab his multa cædes facta est, non tam militum, quam servorum & calorum; qui, cum in vicos venirent, prædæ causa, dolo circumveniebantur: ac pro illorum capitibus promissam mercedem à Gelimere abstulerunt, qui milites totidem occisos credebat. Sub idem tempus è satellitio Belisarii Diogenes raræ virtutis opera edidit. missus enim cum viginti duobus è protectorum numero res hostiles speculatum, in agrum venerat bidui itinere distantem Carthagine. Agrestes cum illos occidere non valerent, Gelimeri significant eos illo loci agere. Atque is dilectos è Vandalorum equitatu trecentos submisit, qui illos ad se vivos adducerent. Pro magno enim existimabat Belisarii satellitem cum tot protectoribus habere in sua manu captivos. Forte Diogenes comitesque ejus in domum quandam ingressi, superna ejus in parte somnum capiebant, nihil mali suspicantes, ut qui longe abesse hostem crederent. At Vandali, luce nondum exorta cum supervenissent, efringere fores, & sic noctu domum ingredi non è re sua

sua arbitrabantur, metuentes ne ortâ per tenebras pugnâ ipsi inter se ignari in mutuas cædes implicarentur, hostibus vero caligine obtectis exitum darent. Nimirum formido ipsis mentem ademerat, cum nullo labore possent, allatis ignibus, aut etiam sine iis, Romanos non inermes modo, sed & nudos, in stragulis opprimere. At illi circum ædes præcipueque circum fores factô agmine constiterant: cum forte è Romanis unus militibus è somno evigilavit, strepituque audito, quem Vandali partim inter se colloquentes, partim armis concussis fecerant, coniecit quod res erat, excitisque sociis periculum aperuit. Omnes suadente Diogene vestibus primum sumtis, inde & armis, descendunt, frænatisque equis insident inobservati, & stantes ad ostium silentio, mox prorumpunt universi. Magnus ibi Vandalis labor, cum Romani non scutis modo semet obtegerent, sed & hastarum ictibus premerent hostem. Ita evasit Diogenes suorum omnibus servatis, præter duos: sed vulnera & ipse accepit, in collo unum, tria in ore, quæ periculum illi non procul morte tulerunt, præterea in læva manu aliud, quod minimi digiti usum ipsi ademit. Et hic quidem istius certaminis exitus fuit. At Belisarius magna in fabros & in aliam plebem mercede fossam rari operis circumdedit muris, sudibusque interpositis fecit imperviam brevique ipsas murorum sarcivit ruinas, dignum miratu non Carthagenensibus modo, sed & ipsi postea Gelimeri, qui, quo tempore captivus eo ductus est, ad operum conspectum attonitus, negligentiam suam accusavit, omnium sibi malorum causam. Hæc Carthagine dum agit Belisarius, Gelimeris interea frater Tzazo classe, quam ante memoravimus, in Sardiniam advectus portum Caralis iniit, excensuque factô oppidum cepit impetu, ipsumque insulæ dominum Godam, & si quid pugnae idoneum ei

aderat,

aderat, interfecit. Intellecto deinde Romanæ classis in Africam adventu, eorum quæ post id tempus contigerant ignarus, in hunc modum scripsit : Godam tyrannum nostris manibus periisse, restitutamque tuo, Vandalorum Alanorumque rex, imperio insulam scito, Deoque lætus gratias publice agito, nec dubita illis qui in nobis possessa hostiliter veniunt eundem fore exitum, qui olim in majores nostros bellantibus fuit. Has qui literas ferebant, Carthaginem, nihil ibi hostile suspicantes, pervecti, ut portum iniere à custodibus ad Belisarium perducuntur : Eique tum literas tradunt, tum, quæ insuper acceperant, mandata enuntiant, obstupefacti ad tam subitæ mutationis spectaculum. Belisarius nihil in illos constituit mali. Sub idem tempus & alia res evênit. Antequam classis Imperatoris Africam attigisset, miserat in Hispaniam legatos Gelimer, quorum primi Gothæus & Fuscia, ut Visigothorum ibi regem Theudin ad Vandalorum societatem perducerent. Qui ubi fretum ad Gades transvecti in terram alteram pervenere, Theudim in prædio longe à littore introrsum sito reperiunt, admissique, multa cum humanitate & opiparis epulis excipiuntur. In mensa percunctatur eos Theudis, quo loco res essent Gelimeri & Vandalis. lento autem itinere progressos legatos jam nuntius eorum quæ Vandalis improspera acciderant, prævenerat, oneraria navi, quæ eodem die quo Carthaginem Romani intraverant, inde abierat, felicibus ventis deducta in Hispaniam. ex ejus vectoribus cum didicisset acta per Africam Theudis, vetuit eos cuiquam ea de re loqui antequam fama in vulgus erumperet. Cum vero interrogati Vandalorum legati respondissent omnia bene se habere, rursus percunctatur Theudis, cujus negotii causa adestent : cumque dicerent venisse se societatem expetitum, jussit eos ad oram ire maritimam, ibi, ad-

dens,

dens, de rebus vestris certiora cognoscetis. Tacuere legati, ebrio homini putantes excidisse dictum insipiens. At cum postero die de ineundo federe agentibus eundem sermonem reposuisset Theudis, aliquid quidem novi evenisse, de Carthagine autem nihil suspicantes, eo iter instituunt: cumque prope advenissent, in Romanos milites incidentes dedunt illis se, à quibus ad Belisarium deducti, re omni narrata, dimissi sunt ab eo incolumes. Hæc illis in partibus gerebantur. Cyrillus interea cum prope Sardiniam ea quæ Godæ acciderant intellexisset, Carthaginem profectus est, ibique repertis hostium victoribus Belisario & exercitu, substitit. Ad Imperatorem autem missus est Solomo rerum feliciū nuntius. At Gelimer in Bulæ campo, qui homini expedito quatuor dierum itinere abest Carthagine, sine Numidiæ non procul, eo Vandalos excivit, & si quid ipsi apud Mauros fidum. Mauri ad eum pauci iique sine ductoribus venêre. Nam quicumque in Mauritania Numidiaque & Byzacio honores obtinebant, missis ad Belisarium legatis, Imperatoris famulos se professi erant & focia arma polliciti. quidam & obsides liberos dedere, precati ut insignia imperii sibi veteri ritu transmitterentur. Mos enim est Mauris ne quis eis imperet, etiam quo tempore bellum cum Romanis habent, priusquam Romanorum Imperator ei principatus insignia dederit, quibus nunc à Vandalorum rege acceptis, non firmam putabant possessionem. Sunt autem ea, primum virga argentea aurata, deinde pileus argenteus non ille caput totum tegens sed coronæ in modum argenteis sustentatus tæniis, candidumque palliolum in dextro humero aurea substrictum fibula, chlamydis Thessalicæ in modum, tunica item candida sed variegata, & solea inaurata. Belisarius & hæc illis misit, & pecunias singulis addidit. Nec tamen ejus societatem induere,

duere, Vandalorum haud magis, otiosi speculantes quo bellum esset exiturum. Et hæc quidem apud Romanos. At Gelimer Vandalorum quendam misit in Sardiniam cum literis ad Tzazonem fratrem. Profectus is ad oram maritimam navem reperit eo iter habentem, conscensaque in Calarim portum pervectus, tradidit literas hæc continentēs. Non Godas, ut arbitror, insulam nobis abstulit, sed dirum quoddam fatum impendens Vandalis. Nam cum te & Vandalorum præcipuos à nobis submovisset, simul quicquid erat bonorum rapuit è Gizerichi domo. Neque tu insulam nobis servaturus abiisti, sed Africam omnem traditurus Iustiniano. Quæ enim fortunæ decreta pridem erant, ea nunc rerum eventibus apparent. Non magno adeo exercitu in nos venit Belisarius. At virtus eodem tempore fugiens à Vandalis secum abduxit bonam fortunam. Ammatas & Gibamundus jacent per Vandalorum ignaviam. Equi, navalia, Africa cum ipsa Carthagine in hostium sunt manu. Nostri desident, quibus non fecisse fortiter in tempore, damno uxorum, liberum rerumque omnium constat. Nobis Bulæ campus restat, ubi nos spes quam in te positam habemus, adhuc detinet. Tu vero Sardiniam, Sardiniaque raptorem & pertinentes eo curas ex animo delens, quam primum cum classe huc ades. Quibus enim de re summa certamen est, iisdem noxium minora persequi. in posterum pariter ambo in hostem depugnantes, aut priorem fortunam recuperabimus, aut hoc consequemur ne seorsim à fratre frater, ea patiamur quæ divinitus imminēt. Hæc ubi Tzazo didicit, docuitque Vandalos, omnibus lamenta planctusque exorta, non palam tamen, sed quam maxime sua mala clam Sardos habentes, dolorem silentio obtegebant. Et statim quidem versi ad præsentia, quantum res ferebant, navibus conscensis, tertiæ die classem

in eam Africæ partem appulere quæ Numidas à Mauris dispescit. Inde pedestri itinere venere ad Bulæ campum, ubi sociati sunt cum altero exercitu. Ibi multa tristitia, quæ verbis exsequi nequeam. Nam & si quis adfuisset hostium, credo miseraturum fuisse & res Vandalorum & rerum humanarum vices. Primum Gelimer & Tzazo alter amplexi alterum dividi nequibant, nihil loquentes inter se, sed manus stringentes non sine lachrymis. Vandalorum item qui cum Gelimere erant, singuli à Sardinia venientes singulos excipiebant complexibus, idque sæpius repetebant, & ita velut conglutinati misera voluptate perfruebantur. Nec qui cum Gelimere erant de Goda, (quandoquidem eos præsens fortuna ita consternaverat, ut quæ olim cordi fuerant maxime, nunc vilissimis paria haberentur) nec à Sardinia advecti de his quæ in Africa acciderant, percunctari alii alios quicquam in animum inducebant. Satis ipse locus dabat quæ evenerant conjectare. Ne super uxoribus quidem aut liberis quærebant, manifesto quippe, si quis ibi suorum non appareret, eum aut occubuisse aut in hostium venisse potestatem. Et hæc quidem hætenus.

PROCOPII CÆSAREENSIS

HISTORIA
VANDALICÆ

LIBER II.

Postquam vero ipso dolore excitatos in ultionem Vandalos omnes vidit Gelimer, Carthaginem duxit, cumque eo propere advenissent, rupere canalem qua in urbem aquæ ducebantur, speciosum opus, & aliquamdiu ibi morati, rursus abire, cum ex urbe pugnandi nemo faceret copiam. Tantum adsidentes in circumjacentibus vicis, & custodiis septas habentes vias, eo modo premi posse Carthaginem rebantur. Agrum ipsum, pro suo habentes, non vastabant, neque prædas agebant: sperantes & proditionem tum ab ipsis Carthaginensibus, tum à Romanis militibus Arii placita sectantibus. Affectabant & per idoneos homines, magnis cum pollicitationibus, amicitiam & societatem Hunnorum Principum, per se satis alienorum à Romanis rebus, neque dissimulantium haud sua sponte se cum illis arma junxisse: Romanorum enim duce Petro quæ pacta cum ipsis juraverat spernente, abductos se Byzantium. Itaque consensere Vandalis fidemque dederunt ubi in rem ventum esset, arma se cum ipsis in Romanum exercitum versuros. Hæc suspicans Belisarius, (nam per transfugas aliquid emanaverat) simul quia nondum perfectæ erant urbis munitiones, erumpendum sibi in præsens non ratus, interna, quantum poterat maxime curabat. Ac primum hominem Car-

E thagi-

thaginensem, Laurum nomine, prodicionis suo ipsius scriba indice convictum, in patibulum egit in colle urbem despectante. Quo metu territi alii similia agitare desierunt. Deinde Massagetæ donis, mensa & omni comitate sibi devinciens perpulit, sibi ut quotidie significarent quæ ipsis mutandæ in prælio fidei præmia promitteret Gelimer. Fatebantur autem eidem barbari, etiam sponte sua, aversos sibi à prælio animos, quod metuerent ne devictis, si ita res caderet, Vandalis, non permetterentur à Romanis in patriam redire, sed in Africa cogerentur tristem senectam ad mortem producere: tum & de præda accedere sollicitudinem, ne eriperetur sibi. Ademit utrunque metum Belisarius, fide data, si domarentur Vandali, reditum ipsis domum cum præda tutum fore. Ea lege jurejurando illos adigit, belli omnia pro virili cum ipso toleraturos. His bene provisus, perfectis & mœnibus, vocatos ad concionem suos hunc in modum alloquitur. Hortatu mihi apud vos nihil opus videtur, milites, qui jam virtutis vestræ præmium feceritis Carthaginem, Africamque omnem, ita ut fortitudo vestra stimulis non indigeat. Imminuere animos victoria non solet. Vnum prædicere ex usu temporis duco, si iidem eritis, finem instare spci Vandalis, pugnarum vobis. Quare æquum promptos vos adferre ad hoc prælium animos: sicut solet hominibus allubescere adductus jam proxime finem labor. Neque Vandalorum vos moveat multitudo, non numero, non corporum mole, sed animi præstantia bellum cernitur. Adsit modo vobis ea res quæ plurimum potest inter homines, vereri: Merito enim pudeat, si vobis ipsis sitis dissimiles, neque prioribus factis posteriora respondeant. Hostem in deteriora impellent formido malorumque memoria, quæ sensu actarum rerum ne spem quidem eas emendandi in posterum relinquent.

Fortuna

Fortuna enim quorum res corrumpit, eorum & animos dejicit. Esse autem nunc majus, quam ante, quod agitur, facile expediam. Priori prælio, si res male iisset, periclitabamur aliena non acquirere. hoc vero, nostra amittere : Quanto ergo tolerabilius est, non habuisse, quam possessis dejici, tanta nunc justior cautio. Præterea illo tempore sine pedite victoriam reportavimus, nunc quid ni, Dei ope totoque exercitu decertans, sperem castra hostium atque ipsos potiri ? Positum ante oculos belli finem per segnitiam differre nolite, ne elapsam nunc occasionem postea frustra requiratis. Rejēcta belli fortuna spem oblatam non reddit, præsertim si culpa eorum, quorum intererat festinari, mora inter venerit. Neque sane immerito data in præsens accipere cunctantibus irascitur Deus. Errat, si quis putat hostes, eo quod uxores liberosque suos in nostra esse norint potestate, aut ausuros supra quam fert animus, aut supra quam vires ferunt pugnatueros. Contra evenit, ut ex jactura carissimorum pignorum effervescens ira, & vires adimat, & recte uti præsentibus mentem non sinat : Hæc vos agitantes magna cum fiducia aggredi hostem par est. Hæc postquam dixerat Belisarius, equites omnes, exceptis quingentis, eodem præmittit die protectoresque & signum quod bandum Romani vocant, Iohanni Armenio commendat, concessio & pugnam prætentandi jure, si res ferret. Secutus ipse postera die cum quingentis illis equitibus omnique pediatu. Massagetæ consultato inter se, velut tam Belisario quam Gelimeri fidem servaturi, constituerant, neque pro Romanis arma sumere, neque ante suum tempus Vandalos adoriri : sed utriuscunque exercitus res male abiissent, in eum se cum victore conjungere. Talia erant barbarorum destinata. At Vandalis Belisarius supervēnit, castra ad Tricamarum habentibus, qui locus

Carthagine diffidet stadia centum & quadraginta. Satis longo intervallo castra Romani posuere. Multum nox processerat, cum ostentum apparuit, hastarum mucrones igne collucentes, ita ut ardere plane spicula viderentur. Non multis admodum spectatum id : sed spectantium perculsæ mentes, dubiæ quis eventus portenderetur. Eadem species postea & in Italia visa militi, jam experto, in victoriæ futuræ significationem late excepta est. At tunc ubi primum se obtulit commoti, ut dicere occæperam, animi, noctem eam pavidam egêre. Postridie præcepit Vandalis Gelimer, ut quod erat sexus aut ætatis imbecillis, simulque supellectilem, in mediis ponerent castris, nullo quanquam vallo munitis. Tunc concionem ad se vocatam sic alloquitur : Non de gloria tantum imperioque nobis certandum est, Vandali, quod foret, si, istis per ignaviam derelictis, liceret nobis vitam, domum, res alias retinere. quo sint loco res etiam atque etiam videte. Hostis, ni vincimus, dominus sit harum mulierum, ac puerorum, terræ ipsius & omnium quæ habemus. nobis reliqua servitus & tot tristium aspectatio. At si noster Mars superior, vivemus in larga bonorum copia : & post mortem honestam manebit uxoribus, manebit liberis felicitatis hæreditas, manebit Vandalicum nomen & imperii decus. Si cui unquam populo necessitas fuit adeundi de omnibus quæ in vita cara sunt periculum, scitote nos nunc prælio accingi spem omnem in manibus ferentes. Non ergo pro corporibus solliciti sumus aut mori paveamus : si absit victoria, mori lucrum erit. Nemo igitur Vandalus timide nunc agat, sed animus cuique sit prodigus corporis : tum malorum quæ victis instant pudor mortem faciat optandam. Turpia erubescenti adest non terreri periculis. Nec vos prioris prælii moveat memoria. non nostra ibi nobis formido obstitit, sed
fortu-

fortunæ in nos incurfantis impetu everſi ſumus. Iam
 non ſolet illa eundem tenere curſum : quin vices quo-
 tidianas amat. Ecce ut hoſtes non virtute tantum ſed
 & numero multum ſuperamus. Si enim recte rem pu-
 tamus, decupli ad illos ſumus. Addam alia, quæ nos ad
 fortia facinora excitare debent : majorum gloriam &
 traditum ab ipsis imperium : illi nos, quippe diſſimiles,
 tenebras obducimus : hoc, ut ab indignis, fugere mina-
 tur. Mulierum harum lamenta, puerorum lacrymas
 taceo : quippe quorum miſeratione tactus protendere
 ſermonem non valeo. Finiam igitur, unum ſi adjecero,
 redditum nobis ad cariſſimos affectus non fore, niſi de-
 victis hoſtibus. Hæc figentes animo, fortes eſtote, nec
 dedecorate partam olim Gizericho gloriam. quæ elo-
 cutus, Tzazonem jubet fratrem proprio ad eos quibus-
 cum è Sardinia venerat hortatu uti. ille collectis ſuis
 paulum à latere caſtrorum, ſic loqui orſus eſt : Vanda-
 lis omnibus, commilites, quantis de rebus inſtet certa-
 men, rege dicente cognoviſtis. Vos autem præterea
 vobiſcum ipsis certare debetis. Vicisti modo cum de
 imperio ageretur, totamque inſulam rei Vandalicæ red-
 didiſtis : quo majora nunc vobis edenda ſunt virtutis
 documenta. quibus enim de ſummis rebus periculum
 imminet, iis opus eſt ſumma in hoſtem audacia. Nam
 qui pro imperio depugnant, ſi forte ſuccumbant, non
 illis excidunt, quæ maxime ſunt neceſſaria : at qui de
 rebus ſuis certant omnibus, his vita ad belli exitum re-
 genda eſt. Tum vero, ſi nunc viros vos præſtatis, ge-
 neri oſtendetis humano, quod Godam imperio exuiſtis,
 virtutis fuiſſe opus. Quod ſi nunc torpeſcetis, etiam
 illa vobis gloria, tanquam non veſtra, abjudicabitur.
 Ad hæc vos decet eximium hoc in prælio ſupra cæteros
 Vandalos decus acquirere. Nam quibus ſemel res male
 cecidit, eos non mirum, adverſa fortuna ſi exterreat.

At qui nihil experti sunt contrarium, integram fiduciam ad certamen adferunt. Ne hoc quidem frustra addiderim : si victores erimus, vos potissima laurus manet : vobis Vandalorum gens salutem debebit suam. Nam qui juncti prius infelicibus ad victoriam pervenerunt, meliorem fortunam jure sibi ascribunt. Hæc si, ut oportet, cogitabitis, licebit imperare uxoribus atque liberis lamenta ut desinant, bonaque cum spe Deum advocent propitium. Vestrum autem erit, ingenti animo ferri in hostem, præire popularibus. Talia elocuti tum Gelimer tum Tzazo, eduxere Vandalos, atque ipso prandii tempore, Romanis mensas parantibus, adsunt improvisi, & in ipsa ripa aciem struunt. est enim eo ipso in loco amnis, perenne labens quidem, sed tam tenuis ut ne nomine quidem dignatus sit ab indigenis, velut torrens foret. alteram ejus ripam Romani obtinebant, qui videntes se in prælium cogi, aciem sic ordinavere. In lævo cornu erant Martinus, Valerianus, Ioannes, Cyprianus, Althias, Marcellus & qui alii federatis duces. Dextro stabant Pappus, Barbatius, Aïgan & cæteri turmarum præfecti. Media acie Ioannes Belisarii satellitibus ac protectoribus imperabat, magnum signum secum habens. Eodem cum tempus videbatur ipse Belisarius se contulit, quingentis cum equitibus. tergum pediti reliquerat. Seorsim Hunni constiterant, more semper gentis, ne Romanis misceantur, tunc & consilio, ut ante diximus, res suas ab exercitu alio segregandi. Ea Romanis erat acies. Vandalorum in cornibus tribuni erant, suo uterque cum milite. In medio Gelimeris frater Tzazo, tergum Mauris tenentibus. Ipse Gelimer obiens exercitum, nunc hic nunc illic imperio & hortatu aderat. prædictum Vandalis erat, ne jaculo aliisque telis, præterquam gladio, uterentur. Cum temporis multum exiret, & prælium pars neutra ordiretur,

Iohan-

Iohannes cum dilectis suorum Belisarii jussu transiit amnem, mediosque hostes invasit. Tzazo facto impetu sic eos impulit ut fuga effusa castra repeterent. sequentes eos Vandali, ingressi amnem, non tamen transierunt. vicissim Ioannes è Belisarii protectoribus numero majore assumpto, eos insiliit: sed repulsus retulit & ipse pedem in castra. Tertium cum omnibus pæne & satellitibus Belisarii & protectoribus, simulque exercitus signo, magno cum clamore ac strepitu irruit. ibi barbaris fortiter repugnantibus, solo gladium usu, acris fit pugna. cadunt Vandalorum & multi & optimi & ipse Gelimeris frater Tzazo. Id conspicati Romani inferunt se universi, transgressique amnem invadunt hostem. Cæpta à media acie ingens Vandalorum fuga, tum cæteros oppositi quique facile fuderunt. Videbant hæc, nec enim procul abstiterant, Massagetæ, & ut destinaverant, victoribus additi victos urgent. Nec longe tamen infecuti. nam Vandalis breve in castra perfugium, & ibi requies fuit. Romani cum receptum intra vallum hostem oppugnandi spes non esset, spoliatis qui aurum ferrent mortuis, in sua & ipsi castra recesserunt. Occubuere hoc prælio Romanorum quinquaginta admodum: Vandalorum quingenti. At Belisarius ut peditatum ad se recepit, vesperscente jam die, quam celerrime potuit cum omni exercitu oppugnatum ivit Vandalorum castra. Gelimer, ut turmas & cohortes hostiles in se venire cognovit, nulla voluntatis suæ significatione edita, nullo præcepto relicto, in equum insiliens Numidiam cursu petit, comitibus propinquorum & domesticorum paucis, metu ac silentio præsentia tegentibus. Aliquantum ignorata fuit Vandalis Gelimeris fuga. Postquam vero id innotuit, & jam adventantes hostes spectabantur, exsurgit virorum tumultus, clamor puerorum;

planctus mulierum. Nulla rerum quæ aderant cura. nulla proximorum lamentantium miseratio. sibi qua poterat quisque fugam capiebat. Ita vacua castra omnemque pecuniam ac supellectilem Romani habuerunt: neque eo minus noctem totam insequendo ducentes, viros, quoscumque nacti, interficiebant: feminas & puerilem ætatem mancipia faciebant. Nunquam in ullo loco militi tantæ opes repertæ, quantæ illis castris. Nam Vandali pridem Romanas terras populati multa secum in Africam tulerant. Deinde ipsum Africæ solum uber & quorum maxime vita indiget fecundum: quo evênit, ut qui inde percipiebantur redditus non mercatu ullo alias in oras transportarentur, sed ipsi apud se agrorum domini eos custodirent per annos quinque & nonaginta, quot Vandalorum in Africa mansit potentia. Tanto tempore auctas in immensum divitias una dies in Romanorum manus pertulit. Ita pugnatum, disjecti Vandali, capta eorum castra tertio postquam Romani Carthaginem venerant die, finiente Decembri. Videns Belisarius redeuntem à victoria absque cura, absque ordinibus exercitum, indoluit, per omnem quæ secuta est noctem metuens, ne ad bonam mentem reversi recollectique hostes male eum tractarent. Quod si quo modo accidisset, neminem arbitror Romanorum futurum fuisse qui salvus præda frueretur. Milites enim ad id tempus valde inopes, ita subito pecuniarum eximieque formosorum corporum facti domini, neque statum mentis servare, neque satiare se præsentibus poterant. Ebrii dulci fortuna quisque cum partis rebus reverti cupiebant Carthaginem: partim non conferti, sed singuli aut terni palabantur qua spes tulerat, omnia circum rimantes, per saltus atque avia, etiam si qua alicubi specus esset aut periculis & insidiis obnoxius locus. Non illos metus ab hoste,
non

non Belisarii reverentia, neque res ulla tenebat alia, præter prædæ sitim. hac abrepti nihil de cætero curabant. considerans hæc Belisarius dubitabat, quid adferre posset remedii: Luce tamen orta in colle propter viam consistens revocabat amissam modestiam, multa militem, nec duces pauciora castigans. moti qui propius aderant, ii præcipue qui ex Belisarii erant domo, quæ ipsis obvenerant res ac servitia per contubernales suos Carthaginem mittunt, ipsumque ad ducem accedentes præbent se imperatis. Is Iohanni cum ducentis injungit Gelimerem sequi, neque aut nocte aut die quiescere donec vivi ejus aut mortui potirentur. Amicis vero qui Carthagine erant præcepit, ut Vandalos, qui in suburbanis locis templa supplices infederant, fide data, & armis, ne quid novi auderent, ademptis, in urbem ductos custodirent, donec veniret ipse. cum his quos secum retinuerat, nunc hæc nunc illa obiens loca, militem ad labores excitabat, Vandalis autem quotquot repererat, fidem de salute dabat. neque enim alii restabant qui caperentur, præter eos qui ad sacra loca confugerant. Eos armis exutos sub custodia misit Carthaginem, omnia evellens turbarum semina. quibus provide curatis, & ipse cum majore exercitus parte conciso gradu Gelimerem sequitur. Iohannes interim, qui continuis diebus ac noctibus quinque eundem Gelimerem infecutus erat, tam prope eum venerat, ut prælio certaturus esset postridie. Sed quia in factis non erat ab Iohanne Gelimerem capi, adversum quid intercudit. Comitabatur Iohannis agmen Vliaris Belisarii fatelles. erat is vir, erecto quidem animo, neque minus hac parte quam corpore validus, sed seria minus quam vinolentiam & joca amans. Is Vliaris die itineris sexto circa Solis ortum videt avem arbori insidentem, raptoque derepente arcu sagitta eam petit.

Et avem quidem non attigit, Iohannem autem prope stantem in cervice ignarus ferit lethali vulnere, ex quo obiit, ingens sui desiderium Iustiniano ac Belisario Romanisque & Carthagenensibus relinquens. Nam cum virtute & militari & aliis excelleret, lenitate morum & comi congressu qui se vinceret habebat neminem. Sic fatum Iohannes explevit. Vliaris ubi à consternatione ad se rediit, in vicum proximum capta fuga, ibi in templo supplicum ritu consedit: At militibus Gelimerem insequendi non ultra studium: Iohanni primum vivo quæ poterant officia, mox mortuo iusta præstabant: inque loco manentes, tristem casum significabant Belisario, qui ut audiit, venit ad Iohannis tumulum, ibique & publicum damnum & suum multis mæstitiæ indiciiis profecutus, & rebus aliis & reditu ad tutelam ejus annuo monumentum decoravit. Vliari tamen nihil nocuit, testantibus qui morienti adfuerant militibus, gravissima se ab ipso adactos jurejurandi religione, ne qua ultio sumeretur de homine non sponte in id piaculum prolapso. Sic illa die evasit captivitatem Gelimer. At Belisarius insequi perseverans, ubi ad urbem maritimam Numidarum pervenit, decem dierum itinere à Carthagine, cui nomen Hippo regius, discit superato Papua monte Gelimerem effugisse Romanas manus. In ultima Numidia est is mons, abruptus plurimum, difficilique aditu ob circumdatas cautes. Habitant Mauri, gens barbara, amica tunc & fida Gelimeri. In monte extimo oppidum est antiquum, sed carens nomine, in quo cum comitibus Gelimer à malis suis respirabat. Belisarius itaque (neque enim tentare montis adscensum hyems, quæ jam aderat, permittebat, neque nutantibus adhuc rebus longe à Carthagine abscedere tutum) dilectos milites, Phara duce, obsidendo monti reliquit. Erat Pharas vir strenuus, magnæque

que diligentia spectataque virtutis, quanquam Herulus gente. Est autem ut rarum ita summe laudabile si quis Herulus pro perfidia & vinolentia, gentilibus vitiis, honesta induerit. Neque Pharas tantum æqui & modestiæ memor, sed & qui secum erant Herulos exemplo in eadem traxerat. Hunc virum Belisarius per hyemem adsidere montis pedi jusserat, id sollicitè curantem, ne aut abire à monte posset Gelimer, aut necessaria eo portari. Exsequitur id Pharas. Belisarius interim Vandalos, qui nobilitate & honoribus inter potissimos Hippone regio ad templa supplices fugerant, vitæ certos abduxit inde, & datis custodibus misit Carthaginem. Novi aliquid ei sub id tempus evênit. Inter Gelimeris domesticos Bonifacius erat Afer à Byzacio, fidus regi imprimis. Eum Gelimer circa belli initia celerrimæ navi impositum, quæ simul regiam gazam veheret, jusserat Hippona regium, si res ipsi sequius caderent, atque inde, cum opibus sibi creditis in Hispaniam navigare ad Theudim Visigotthorum principem, quod & ipse sibi perfugium, adversante forte Vandalis belli fortuna, animo destinaverat. Manserat Hippone regio Bonifacius quamdiu rebus Vandalorum spes aliqua supererat. Postquam vero in Tricamaro pugnatum, & alia quæ narravimus evenerant, velis factis navigaverat quo à Gelimere jussus erat. Sed ventis pertinaciter adversantibus nolens relatus est Hippona regium unde venerat. At in propinquo esse hostem intelligens multa precatus, multa pollicitus, urgebat nautas nihil operæ omitterent, quo in aliud litus aut insulam perveniret. At cum nequirent, augesciente quippe tempestate, qua Tyrrheni maris fluctus mirum quantum attolli solent, & Bonifacio & nautis incidit cogitatio, Deum Romanis opes illas donare cupientem non pati navem altum prehendere. vix
portu

portu egressi magno cum periculo navem anchoris ad-
vinciunt : mox ubi Hippona regium pervenerat Beli-
farius, mittit ad eum de suis Bonifacius, eosque in
templo desidere jubet ac nuntiare, missos se à Bonifa-
cio custode opum Gelimeris. Non dictum ubi esset,
donec fide accepta certus fieret se pretium tantarum
divitiarum quas traderet habiturum vitam & res suas
salvas. Lætus hoc nuntio juramentum, ut petebatur,
dedit Belisarius : perque familiares gazam Gelimeris
accepit, Bonifacium vero dimisit rerum suarum com-
potem & eorum quæ ex Gelimeri possessis non pauca
subduxerat. ut Carthaginem rediit, Vandalos omnes
parat vere novo Byzantium mittere & recuperare ar-
mis, quæ Romanorum quondam imperii Vandalis
etiam tunc tenebantur. In id Cyrillum multo cum mi-
lite Sardiniam petere jubet, Tzazonis caput ferentem.
Namque ejus insulæ habitatores adduci facile haud po-
terant ut Romanas res sequerentur metu Vandalorum,
& ne falsa essent quæ de eorum clade ad Tricamarum
ferebantur. Eidem Cyrillo præceptum, partem quam
ut exercitus in Corsicam mitteret, & hanc quoque Van-
dalorum exemptam imperio Romanis redderet. Cyre-
nus ei insulæ nomen vetus, situs Sardinia non longe.
ille Tzazonis capite Sardis ostenso utramque insulam
sub Romana tributa redegit. Interim Cæsaream Mau-
ritaniæ mittitur à Belisario Iohannes, pedestres eo co-
pias ducturus. triginta dierum itinere Carthagine di-
stat homini celeri, Gades versus & Herculis columnas
eunti, mari adsita, magna antiquitas & populo fre-
quens. Alium Iohannem, suorum satellitum unum,
ire jubet Belisarius ad Gaditanum fretum & Herculis
columnarum alteram, Septam castellum inde non lon-
ge occupaturum. At in eas quæ à faucibus Oceani non
ita multum abjacent insulas Ebusam, Majoricam, Mi-
nori-

noricam indigenæ vocant, ire jubetur Apollinaris. Is Italia ortus adolescens admodum in Africam venerat, multaque liberalitate Hilderichi, qui tum Vandalis imperabat, auctus, postquam is rex & dejectus imperio, & in vincula ut narravimus datus est, cum Afris aliis Hilderichi partium, ad Iustinianum Imperatorem supplex se contulerat. comes inde expeditionis in Gelimerem & Vandalos, fortem operam tum alibi, tum ad Tricamarum maxime navarat. Pro quibus meritis, quas dixi insulas regendas ei dedit Belisarius. Idem Tripolim exercitu misso ad sublevandos Pudentium & Tattimuthem adversus urgentes Mauros, Romanam potentiam ibi quoque restituit. Non idem in Sicilia successus: rejecti quippe qui Lilybæi castellum infessuri venerant, velut & illud Vandalici fuisset juris, negantibus id Gotthis, omnemque Siciliam suo juri vindicantibus. quibus auditis ad eos qui illis locis præerant scripsit Belisarius: Lilybæum castellum Vandalorum, quos jure belli servos fecimus Imperatoris, cum nobis negatis, facitis quod iniquum est, & vestro principi noxium, cui longe alia volenti Imperatorem, quantum in vobis est, hostem concitatis, quem ille sibi amicum multis laboribus paravit. Nonne fas hominum violatis, qui Gelimeri permisistis id habere castellum, Iustiniano autem domino facto Gelimeris rem ad servum ipsius pertinentem non conceditis? Ne quæso: sed cogitate amicitiam, dum manet, multis offensarum causis velum oppandere: Inimicitiae morem esse nec minima dissimulare, sed radicitus injurias exsequi, neque hostium ex alieno pati potentiam. etiam proavis erepta repetit: quod si ausis excidat, nihil sui amisit: si adsit fortuna, victos iniqua dedocet. Eligite ergo mali nec quicquam ultra facere nobis, nec à nobis pati. Nolite hostem Gotthico generi sumere magnum Imperatorem,

torem, quo uti propitiō optandū vobis. Pro certo habete, si hoc castellum retentatis, non de uno Lilybæo bellum fore sed de omnibus quæ non jure infidelitis. Talis erat epistola, quam lectam Gotthi ad matrem Atalarichi cum retulissent, ab ea jussi, hunc in modum rescripserunt: Quæ nobis scripsisti, maxime Belisari, monita, per se sunt non mala, sed ad alios quosvis potius quam ad Gotthos pertinent. Nihil nos Iustiniani rerum possidemus. Absit nobis ea insania. Siciliam jure nostram dicimus. Ejus extimarum partium una est Lilybæi castellum. quod si Theuderichus, cum sororem in matrimonium Vandali regis collocaret, reditus ex hujus loci mercatu ei in dotem dedit, nihil inde vobis juris accessit. Æquum feceris, si eorum quæ vobis contradicimus disceptationem non ut hostis, sed ut amicus susceperis. Amicorum est arbitriis, hostium armis agere. Nos Iustiniano Imperatori permittimus ut, quod æquum ipsi & justum videbitur, judicet. Rogamus optima ei ut consulas, aut certe ut Imperatoris sententiam quam citissime cognoscamus. Is tenor erat literarum, quas scripserant Gotthi. quibus lectis rem Belisarius ad Imperatorem rejecit, continuitque se, donec, quæ ei placita, disceret. At Pharas hyberna obsidione fessus, nec spem videns eliciendi ad prælium Mauros, magno animo Papuam parat adscendere. bene armatis qui sequerentur, in superna molitur gradum. sed opponentibus se Mauris, quos juvabat loci præceps, facilis in enitentes noxa. cum Pharas vi contra tenderet, centum & decem suorum amisit: ipse cum cæteris repulsus, recepit se, neque ex eo, natura locorum obstante, adscensum tentavit. sed acribus custodiis sepsit montem, sperans fame exprimere deditiōem: Itaque nec fugere inde quenquam, nec quicquam eo importari sivit. Inde Gelimeri, fratrumque liberis ac pa-

true-

truelibus ejus, quique aderant nobilibus, calamitas incidit, major quam quæ verbis possit exprimi. Vandalis gens vix ulla mollior, aut Mauris pauperior. Nam illi ex quo tenebant Africam, quotidie balneis uti soliti, mensas autem habere omnibus quæ terra quæque mare aleret instructissimas. Aurum in ornatu: Vestis, Medica quam nunc sericam vocant. In theatro, in circo ac ludicris, præcipue in venatibus plurimum vitæ. Non saltatores, non mimi aberant, quæque alia oblectandis oculis aut auribus luxus invênit. Habitabant fere omnes in hortis irriguis, omne genus arborum ostentantibus. crebra convivia: multa Veneris licentia. contra Mauri per æstatem, per hyemem, arctis in mapalibus vitam agunt. non inde ejiciunt ingestæ nives, non solis æstus, non alia naturæ mala. Humi cubant felices se judicibus, si pellem habeant substratui. Nec vestes mos temporibus mutare. Crassa lacerna, tunica villosa, perpetui indutus. Non panis, non vinum, non aliud ex humaniore victu. Tritico, arinca, hordeo, non coctio, non farinæ aut polentæ in modum, sed ut nata sunt, aliorum animantium exemplo, vescuntur. Cum Mauris eo more viventibus Gelimer ejusque comites morati diu, nec sine dolore è sueta mollitie in tantas ærumnas trajecti, postquam paulatim & necessaria defecerant, non ultra tolerare. præ his & mors suavis, & servire non fædum videbatur. quorum gnarus Pharas, hæc ad Gelimerem scribit. Sum barbarus & ipse, neque ad literas, neque ad dicendum institutione aut usu comparatus. Sed quæ me hominem natum scire opus, rebus ipsis edoctus perscribo. Quid te movit, mi Gelimer, ut & te & gentem tuam in tantum malorum gurgitem implicares? Ne servias, forte. Scilicet jactantiæ res est, tantique nomen libertatis, ut quavis miseria emendum sit. Non tu Mauris jam servire te sentis, quibus, ut optima jam tibi proponas,

vitæ

vitæ eris debitor. At quis non malit inter Romanos egestatem cum servitute pati, quam Pappuæ & Mauris vel Imperare? Adeo tibi indignum videtur communem cum Belisario sortem pati? Nos quoque, Gelimer, magna orti domo Imperatori tanto obsequi etiam gloriæ ducimus. Iam & Iustiniano constitutum intelligo, te & senatui ascribere, & in eum qui summus est honorem patriciatus attollere: multis præterea terris, multis pecuniis munerari. hæc tibi paratum, fide quæ sanctissima, promittere Belisarium. Tu igitur quæ fortuna tulit adversa ut divinitus immissa, vales perpeti. quod si quis suadeat dura illa bono aliquo temperare, non id accipias volens? Nonne tam bona quam mala divinitus dari censes? contrarium ne stultissimo quidem in mentem venerit. An tibi merso calamitatibus ne prudentia quidem suppetit, ut solet desperatio attonitos homines etiam de statu mentis emovere? quod si manet tibi ratio, neque fortunæ irasci quam ea uti mavis, & utilia sumendi & mala fugiendi est tibi facultas. Non sine lacrymis hæc cum legisset, rescripsit Gelimer. Consilii tibi gratiam habeo. Hosti in me injurioso servire non tolerem: de quo ultionem sumere, si Deus faveat, velim. Quippe is non facto, non verbo à me læsus, belli sine causa in me movendi consilia cepit, immissoque nescio unde Belisario, in hæc me tristitia coniecit. At & ipsi & homini & regi, qualis ego sum, non incredibile est accidere multa posse quæ nolit. Ultra quod scribam non habeo. abripit cogitationes fortunæ impetus. Vale mi Phara & tantum citharam, panem unum & spongiam mitte horum indigenti. Hæc ubi legerat Pharas hæsitavit diu ultimorum verborum sensum non assequens, donec idem qui tulerat explicavit: panis spectandi gustandique desiderium incessisse Gelimeri, quod ex quo Pappuam ascenderat nullum vidisset:

diffet : spongiâ opus quod oculorum alter longa illuvie intumuiſſet. fidicen autem cum eſſet optimus , feciſſe eum carmen ad deſcendâ præſentem fortunam , quod lugubribus citharæ modis aptare vellet. Audierat hæc Pharas ac cum dolore humanas vices miſeratus paruit literis miſitque poſtulata. de cuſtodia interim adeo nihil remittens , ut etiam obſidionem intenderet. Ejus tertius jam finiebat menſis. Simulque exhibat hyems, unde metus Gelimeri conjectanti, non diu impetum dilatu- ros obſeſſores. Iamque & puerorum ipſum ſanguine tangentium corpora pædore vermiculabantur. dolor ipſi undique, nec præter mortem quicquam in votis. duravit tamen tolerans , donec durum ſe objecit ſpectaculum. mulier Maura tritici pauxillum naſta, offulam ut faceret, in ferventem foci injecerat cinerem. Id enim Mauris eſt pro panis coctione : aſſidebant foco pueri duo, gravi inedia tentati : alter mulieris filius quæ offulam indiderat : alter fratre natus Gelimeris : avidi ambo rapere cibum ſimul coctus videretur. Feſtinantior occupavit Vandalus fervensque adhuc & obſitum cinere alimentum fame ſtimulante in os tulit. Alter capillis eum trahens, inodo impingens alapas , modo tundens colaphis , vi multa coegit rejicere offam ex ipſis faucibus. Non tulit facti invidiam Gelimer , omnia quippe anxie obſervabat , fractusque animo abrupta morâ ſcribit ad Pharam. Si cui antehac evenit ut durifſima perpeſſus , conſilia in contrarium flecteret , talem me Phara eſſe rere. Tua nunc mihi ſuccurrunt monita, quæ noli ſpernere. neque enim ultra par ſum contra fortunam luctari , aut fato obniti ; quo ducit , ſequor : Fidem tantum Belifarii expecto , impleturum Imperatorem quæ ſignificabas. eam naſtus me , propinquos, & qui mecum ſunt Vandalos dedam. Hæc literæ Gelimeris continebant. At Pharas & his & illis quas prius

inter se commutaverant literis ad Belisarii perductis notitiam, scitatus est quid voluntatis ejus foret. Belisarius quem magna tenebat cupido Gelimerem Imperatori vivum tradendi, lætatus perlectis literis, Cyprianum federatis præpositum Pappuam ire jubet comitibus additis : qui Gelimeri jusjurandum daret de vita ipsi ipsumque sectantibus servanda : ipsi præterea honoratum apud Imperatorem locum rei que nullius indigum fore. Vbi hi ad Pharam venere cum eo processerunt ad locum qui est sub montis radices. Advocatus eo venit Gelimer, fideque accepta ivit cum illis Carthaginem. Degebat forte in suburbano Belisarius quod Acla vocant. ibi eum adiit Gelimer in risum prorumpens fortem ac sonorum. Spectantium multi tristitiæ immenso demotum eum de naturali statu judicabant : ac more delirantium sine causa in risum dissolvi. At qui eum norant interius, acris ingenii hominem, ajebant reputantem domo se natum regia, regni potitum, à prima ætate ad devexam usque multa vi, multisque pecuniis circumdatum, subito incidisse in fugam ac formidinem, ac post tot habitati Pappuæ mala, postremo captivum trahi, summa atque infima vitæ suæ cursu emensum, proinde existimare res humanas non alio quam risu digniores. Sed de Gelimeris risu judicet quisque ut volet favens aut adversus. Belisarius indicio Imperatori facto, Carthaginem venisse captum Gelimerem, ut cum eo Byzantium proficisci posset orabat, ipsum interim Vandalosque alios in honorata habens custodia & quæ opus erat ad navigationem parans. Multa in omni ævo supra spem evenere atque evenient quamdiu eadem vices res hominum versabunt. Nam & quæ ratio desperaverat, opere impleta sunt : & quæ sæpe tentata ad exitum perducere nequire apparuerat, aliquando successum repertientia in stuporem homines dedere. An vero pares nar-

ratis

ratis modo rebus ullas tempora attulerint, cunctor dicere. Gizerichine abnepotem, regnumque divitiis & vi militum florens ab advenarum quinque millibus, quo appellerent non habentibus, tantillo tempore eversum? Neque enim major erat equitum numerus Belisario, quorum manibus omne hoc bellum confectum est. id siue fortuna siue actum est virtute, subit utrumvis mirari. Ego unde abieram redeo. Sic quidem Vandalico bello finis erat impositus. At invidia magnis felicitatibus adhærescens, jam in Belisarium, quanquam causas omnes sollicitè vitantem, parturire opera sua cæperat, ducum nonnullis calumniam affectati Imperii in nihil tale meritum apud Imperatorem struentibus. clam id habuit Imperator, spernens delata, quod sic conducere arbitraretur. Sed misso Solomone liberum fecit Belisario venire cum Gelimere, an eo misso in Africa adhuc vellet subsistere. At ille (neque enim ignorabat impactum sibi à ducibus regni quæsitum crimen) Byzantium ire festinabat, tum purgandi sui causa, tum ulciscendi calumniatores. Quomodo autem ad criminationum notitiam pervenerit, jam pergo dicere. qui crimen illud confinxerant, metuentes ne mari forte obrutus literarum portator consilia illorum disturbaret, duobus exemplis perscriptas literas duobus hominibus dedere, qui navibus singulis aulam peterent. Alter horum ignotus navigavit: alter ex suspitione aliqua in Mandracio captus, traditis in eorum manum qui se ceperant literis, rem simul omnem patefecerat. Atque inde edoctus Belisarius ad Imperatoris, ut diximus, conspectum properabat. Quæ dum Carthagine aguntur, Mauri quibus in Byzacio quibusque in Numidia sedes, defectionem nulla de causa incipiunt, spretisque federibus arma inferunt Romani imperii populis, nihil ea in re alienum facientes suis moribus, quippe sueti nec

Deum nec homines vereri. non jurisjurandi ulla religio, non obsidum cura, etiamsi principum inter ipsos liberi sint aut fratres : nec quicquam apud illos aliud pax, quam hostium metus. Federa cum ipsis Belisario quod initium, quem finem habuerint memorabo. Vbi classē in Africam venire cognitum est, Mauri ne quid inde mali acciperent, timentes, muliebri responsum expetivere : neque enim mos vaticinari viros. feminæ sacrificio limfatæ canunt ventura : earum dictis eadem quæ priscis oraculis fides. Tunc, ut narratum, consulentibus, prædixere mulieres, ex aquis exercitum, excidium Vandalæ gentis, cladem Maurorum, ubi imberbis dux Romanis foret. His Mauri auditis postquam ex mari terram attigerat classis, perciti formidine, Vandalorum societatem abnuerunt : sed missis ad Belisarium legatis, pace, ut ante diximus, firmata, quærunt intenti quem exitum arma essent habitura. Collapsis Vandalorum rebus, misere in castra Romana, visum ecquis in ducibus barba careret. ubi omnes conspexere barbatos, non in præsens sed in futuras ætates pertinere præsagium arbitrabantur, interpretationem quo optabant trahentes. statimque animus erat rumpere federa : sed terrebat Belisarii fama : qui donec adesset, de Romanis victoriam sperare non audebant. sed simul abire illum una cum satellitibus ac protectoribus, impleri his, nec minus Vandalis captivis naves audierant, sumtis repente armis, nulla vi in Afros abstinuere : milites enim pauci diversis in finibus, necdum parati satis ab iis quæ bello necessaria, incumbētibz undique barbaris obsistere non poterant, neque incursus crebros, sed furtivos, prohibere. Ita cæsi passim viri, mulieres puerique in servitium ducti, præda ab omni limite rapta, fuga undique ingens. Hæc Belisario jam naviganti nuntiata, reverti ipse non poterat : sed regendam Africam Solomoni

moni tradidit, attribuitque ei maximam partem satellitum ac profectorum, qui sub ejus ductu pœnas de Mauris perduellibus, perpetratorum in Romanæ ditionis homines exigerent. Alium mox ei exercitum Imperator submisit, sub Theodoro Cappadoce & Illigeri qui Antoninæ erat gener ejus quam in matrimonio habebat Belisarius. Quia vero reperire non erat agrorum tributa in censualibus libris descripta ex veteri Romanorum instituto, ut quos regni initio corruperat aut confuderat Gizerichus, missi ab Imperatore Trypho & Eustratius, ut cuique oneris quantum æquum esset, imperarent, sed ea Afri prægravia nec se tolerando, querebantur. Byzantium cum Gelimere ac Vandalis ut venit Belisarius, honores tulit quos veteres Romanorum duces qui maxime illustres laureas domum deportarant. Transierant anni prope sexcenti, quod nemo ad id decus pervenerat, præter Titum, Trajanum aliosque in summa potentia barbarorum victores. Spolia enim captivosque ostentans media in urbe triumphum egit, hoc uno antiquis disparem quod pedibus ivit sua è domo in circum, atque inde eum in locum ubi solium est Imperatoris. In spoliis erant ea quibus solitum ministrari regi Vandalo, sedes aureæ & pilenta quæ regiam matronam vectaverant, gemmarum præterea incredibilis splendor, ex auro pocula quæque alia regiæ mensæ ostentamenta. Tum vero argenti centena aliquot millia pondo, pretiique ingentis alia, quæ Romano quondam Palatio direpto, ut ante meminimus, Gizerichus abstulerat. In his & illa quæ captis olim Hierosolymis Romam pertulerat Titus Vespasianus. Quæ ipsa Iudæus quidam conspicatus, ut Imperatori familiarium cuidam adstiterat: Hæc, inquit, in palatium Byzantinum inferri non ex usu judicem. Neque enim fas ea alibi cerni, quam ubi ea Solomon Iudæorum rex rite

collocavit. neque aliam ob causam datum Gizericho spoliare Romæ palatium & Romanis res Vandalorum evertere. Tetigit ea res nuntiata animum Imperatoris, ita ut res illas sine mora deferri Hierosolyma juberet in ædem quæ ibi est Christianorum. Inter Marte captos ipse erat Gelimer, purpurea veste velatus humeros, & consanguinitas ejus tota, & qui Vandalorum procero aut pulchro corpore spectabiles. in circum ut venerat Gelimer, viditque in sublimi sede Imperatorem, & ad latera stantem populum, simul quo ipse venisset malorum considerans, neque ad lachrymas, neque ad lamenta prolapsus, tantum illud ex sacris Hebræorum literis protulit: Vanitas vanitatum, vanitas. Prope sedem ut ventum est, eum qui ducebant detracta purpura cogunt ad venerationem Imperatoris procumbere. Fecit idem Belisarius, velut consors supplici. Imperator Iustinianus & Theodora Augusta Hilderichi filios, ac nepotes, Valentiniani sanguinem, egregiis opibus munerati sunt: & Gelimeri speciosa in Galatarum terris prædia dederunt, quæ cum propinquis habitaret. Patriciatus tamen dignitatem adeptus non est, quod ab Ario placitis nollèt discedere. Non multo post Belisario quod ei ex veteri more ad triumphi speciem deerat accessit. consul enim factus, captivorum portatus humeris, curruque impositus, inde missilia sparsit in vulgus de Vandalorum spoliis. Plebs argentea vasa, Zonas aureas, multaque regii luxus instrumenta rapiens lætata est reddito per Belisarium antiqui consulatus spectaculo. Hæc tunc Byzantii agebantur. At in Africa exercitui præpositus Solomo rebellantibus ut diximus Mauris, incertis & aliorum animis, anxius hærebat quæ his malis remedia adferret. Nam in Byzacio quoque ac Numidia barbari, militibus interfectis, rapere omnia ac vastare ferebantur. Præ cæteris commovere ipsam totam-

totamque Carthaginem quæ Aïgani Maffagetæ, quæque Rufino Thraci in Byzacio evenerant. Auctoritate valuerant ambo, tam in domo Belisarii, quam apud exercitum: Aïgan in satellitio Belisarii pugnare solitus, alter, ut animi vir ingentis, ducis signum ferre, quod munus obeuntem Romani bandophorum vocant. Hi duo illo tempore apud Byzacium equitatum regentes, cum à Mauris viderent prædas agi, ipsaque Afrorum corpora in servitutem trahi, angusto in transitu cum dilectis suorum observant custodes prædæ à Mauris additos, iisque obtruncatis, quos illi captivos secum traxerant abducunt. fama postquam barbarorum principes contigit, Cuzinam, Efdilasam, Iuphruthen & Medisinisam non procul à dictis faucibus agentes, omnem festini exercitum inumbrante vespera in Romanos rapiunt. Nequierunt se tutari Romani, pauci numero, arctis in locis oppressi à multis hostium millibus. quoquo se verterent, tergum vulnerabantur. Ibi cum paucis Rufinus & Aïgan in proximam rupem enisi vim barbarorum à se arcebant. Qui quamdiu telis uti potuere, non ausi ad manus venire barbari, hastis tantum eos impetebant. Postquam consumpta Romanis tela, intulere se cominus Mauri: atque illi se gladiis, quantum poterant, tutabantur. sed superfusi barbarorum sunt multitudine. Aïgan totus frustratim concisus, ibi jacuit. Rufinum captum abigebant milites: sed principum unus Medisinisa metuens ne elapsus facefferet pericula, caput abscidit, idque domum ferens ostendit uxoribus tam magnitudine sui quam multo capillitio insigni. Quando ad Mauros nos historia deduxit, congruens nos exponere, unde orta gens in Africa sedes fixerit. Quo tempore egressi Ægyptum Hebræi jam prope Palæstinæ fines venerant, mortuus ibi Moses vir sapiens, dux itineris. Successor imperii factus Iesus Na-

væ filius intra Palæstinam duxit popularium agmen, & virtute usus supra humanum modum, terram occupavit gentibusque excisis urbes ditionis suæ fecit & invicti famam tulit. Maritima ora quæ à Sidone ad Ægypti limitem extenditur, nomen habebat Phœnices. rex unus imperabat ut omnes qui res Phœnicias scripsere consentiunt. In eo tractu numerosæ gentes erant, Gergesæi, Iebusæi, quosque aliis nominibus Hebræorum annales memorant. Hi homines ut impares se advenæ imperatori videre, derelicto patriæ solo ad finitimam primum venere Ægyptum. sed ibi capacem tantæ multitudinis locum non reperientes, erat enim Ægyptus jam ab antiquo fæcunda populis, in Africam profecti, multis conditis urbibus, omnem eam Herculis columnas usque, obtinuerunt: ubi ad meam ætatem sermone Phœnicio utentes habitant. Etiam in Numidia castellum posuere quo loco nunc urbs est dicta Tingis. Hic duæ stant è lapide candido columnæ propter magnum fontem, inscriptæ Phœnicias literas, quarum ex sermone Phœnicio hæc est interpretatio. Nos illi sumus qui prædonem effugimus Iesum Navæ filium. Antè aliæ colebant Africam gentes, quæ ob vetustatem habitationis terrigenæ nuncupantur. Inde est quod Antæus, qui Afrorum rex cum Hercule Clupeæ luctatus est, Terræ filius dicitur. secutis temporibus qui cum Didone Phœnicem reliquerant ad cognatos veteres Africam tenentes advenere, ab iisque permissi sunt Carthaginem condere & habitare. cum tempore processerunt Carthaginensium multitudo viresque. commisso cum finitimis, quos Palæstina egressos Maurosque vocari diximus, prælio Carthaginenses victores quam longissime eos ab urbe sua submoverunt. His omnibus validior armis Romana vis Mauros in extrema Africæ redegit: Carthaginem Afrosque alios imposita tributilege

lege sibi subdidit. Propioribus ad nostram ætatem temporibus Mauri, prælio superatis non semel Vandalis, Mauritaniam quæ nunc dicitur à Gadibus Cæsaream usque pertinentem, nec hanc tantum, sed & extra eos fines Africæ partem magnam tenuere. ita se de Maurorum adventu processibusque in Africa res habet. Solomo intellectis quæ Rufino & Aigani evererant, bellum parans, interim hæc scripsit ad Maurorum principes. Accidit antehac aliis, ut & mala consilia in mentem illis venirent, & post male verterent, nulla præ se signa habentibus quo exitura ipsis esset stultitia. At vos, quibus à vicinis Vandalis exemplum prope est, quid agitis quod magno Imperatori infertis arma, vestramque ipsi salutem projicitis, idque cum & testes sanctissimi jurisjurandi tabulas & filios vestros dederitis pactorum obsides? An id vobis propositum, palam facere nec Dei, nec vitæ, nec vestrarum necessitudinum, nec vestri vobis, neque ullius denique rei esse curam? Atqui, si Deum eo loco ponitis, unde opem contra summam toto orbe potentiam speratis? si in perniciem vestræ proles arma capitis, qui erunt, pro quibus pericula subeunda judicatis? quin si qua vos incessit improvide cæptorum pænitentia, scribite. Sin manet insania, accipite à Romanis bellum, quæque federum juratorum ruptoribus, suæque sobolis proditoribus debentur. Ad has Solomonis literas responderunt Mauri. Belisarius nos pollicitando circumventos perpulit in obsequium Iustiniani Imperatoris. Deinde amicitiae ac societatis Romanæ pretium famem, adeo boni nihil accepimus. Quare si fidem mutavimus, vosmetipsos, non nos accusate. Frangunt federa, non qui acceptas injurias palam dequesti palam deficiunt, sed qui sub falso federis nomine vim inferunt. sic & Deum sibi hostem conciunt, non qui, ut suis fruantur, armis

arcent externos : sed qui , dum aliena cupiscunt , utramque partem in belli pericula implicant. Pro liberis anxii estote , quos unius uxoris necessitas devinctos tenet. Nobis , quibus vel quinquaginta , si opus sit , patent conjugia , nunquam posteri deerunt. His lectis Solomovi tota in Mauros certandum ratus , rebus Carthagine ordinatis , exercitum in Byzacium ducit. Vbi ad Mammæ regionem venit in qua Maurorum quos dixi principes castra habebant , vallum & ipse suis circumdat. montes ibi sunt in altum editi , ad quorum pedem æqua planities. in ea barbari prompti prælio sic aciem struxere. orbe è camelis structo , qualem & Cabaoni structum pridem diximus , ordines eorum faciunt duodenos. mos illis feminas cum pueris nonnullas habere exercitus comites. Has in medium recipiunt locum , multum viris utiles. hæ plures singulis vallum ubi opus , hæ tabernacula struunt : equos eadem sedulo curant : pascunt camelos. quod ferri est in armis acuunt , magnoque ad bellicos labores sunt levamento. Ipsi pedites pone camelos stabant cum scutis ac gladiis & quas jaciebant hastis. Pars equestris forsimum in montibus quietam se tenebat. At Solomo partem illam orbis , montem quæ spectabat , reliquit liberam , nullo opposito milite , metu ne de monte descendentes qui superne erant ; quique intra orbem erant convertentes sese , interceptos utrinque telis haberent obnoxios. Toto igitur in averfam à monte orbis partem directo exercitu , cum eum videret ex Aïganis ac Rufini casu nonnihil exterritum , his verbis animos ipsi ad audendum addidit. Ne quis vos , veteres Belisarii milites , ab his hominibus metus incessat , nec si quinquagena Maurorum millia Romanos quingentos obruerunt , id vobis in exemplum trahatur : Vestræ potius mementote virtutis , illud cogitantes , Mauros à Vandalis victos , à vobis nullo labore Vandalos. Æquum autem

autem non est, invalidiores ab iis metui, qui validioribus superiores fuere. Iam Mauris communi omnium iudicio nihil minus ad bella idoneum: nuda plerisque corpora: scuta si quibus sunt, brevia, facta imperitè, nec arcendis insultibus. post iactas hastas duas, si fefellerint, præter fugam nihil reliquum. eoque promptum vobis, primo barbarorum impetu declinato capere victoriam. Arma illorum & nostra quantum interest? Accedunt ad hæc animus ad virtutem duratus, corporum vires, belli peritia, ex prioribus successibus fiducia, pro nobis: Mauris contraria omnia, boni nihil præter numerum. Paucis autem bene paratis instructisque ingentem quamvis, at inconditam bellicque artium expertem multitudinem vincere, quam vinci facilius. Bono quippe militi ex se audacia: turbæ confisos sæpe angustia locorum eo redigunt, ut pro paucis sint: Camelos istos quam libet spernere? qui nec prohibere hostem valent, & si vulnerentur, strepitu, metu, ordinumque dissolutione turbant omnia. Favebit vobis & ipse hostis impetus priori felicitate provocatus. Audacia enim, sicut utilis esse potest, intra virium modum, ita si eum exeat, præcipites homines in pericula agit. Hæc si cogitaveritis, hostemque contempseritis, rudem atque indigestam multitudinem silentio ac levi labore superare dabitur. Talia fuere Solomonis verba. Nec segnes Mauri principes hortando & ipsi suis animos addere, quos videbant percussos ad conspectum tam bene ordinati hostilis exercitus. Romanis qualia cæteris hominibus esse corpora, ferro non impenetrabilia didicimus, commilites, cum his diebus primores eorum partim hastis confossos prostravimus, partim captos potestatis nostræ fecimus. Tales cum noritis, videtis simul quantum hoc tempore numero præstemus. Magna res certatur, Africæne omni impereimus, an illis

lis hominibus ipsi serviamus. Quare in præsens excitanda virtus. quibus enim cara omnia periclitantur, remisse agere noxium. Nec est quod illa vos armatura terreat. Id ipsum si pedibus in nos veniant, oneri erit, nec patietur Maurorum ab ipsis celeritatem æquari. equis si uti malint, eos in pavorem dabit camelorum infuetus aspectus, eorundemque barritus omnem militarem sonum exsuperans turbabit, ut credibile est, imperia. Si quis de Vandalis victoriam reputans, invictos hostes existimat, multum à vero aberrat. momenta belli in virtute sunt ducis. Dux tunc fuit Belisarius, tot prosperis causa, quem nunc favens nobis amovit Deus. Tum & nos ipsi, Vandalorum vi sæpe aut fracta aut circumcisa, Romanis eos dedimus vinci faciliores. Quare & hos nobis cessuros certa spes est, si quid vobis est animi. His dictis Maurorum duces capere pugnam. Ac initio magna Romanis perturbatio incessit. equi primum camelorum visu audituque attoniti excutere fræna, ac dejectis equitibus effuso cursu fugere. Tum vero Mauri impressione facta, adactis quas manibus ferebant hastis, tantum terroris intulerunt, ut soluta acie inultus miles feriretur. Queis Salomo conspectis, ipse ab equo desiliens idem cæteros facere jubet; ac postquam descenderant, cæteris imperat, ut quieti prætentis scutis, tela reciperent hostilia, nihil ordinibus immutatis. Ipse autem milites assumens quingentos, in partem facti ab hostibus orbis incumbit, stantesque ibi camelos gladiis ad mortem fodi jubet. Fusis qui extra erant Mauris, camelis deinde occisis prope ducentis, ad interiora fit aditus Romanis, qui continuo meditullium invasere, ubi Maurorum erant mulieres. Pavidum inde barbari in montem qui proximus, se ferunt. Sparfos fuga ac segreges insecuti Romani, quot possunt, interficiunt. Decem millia Maurorum eo certamine occubuisse traduntur;

tur: muliebris turba in captivitatem acta est: itidem puerilis ætas: cameli quoque si qui superfuerant prædæ militi fuere. His cum spoliis Romani Carthaginem ibant, festos ibi ob victoriam dies acturi. At barbari magis accensi clade quam dejecti, nemine domi relicto, universi in Romanos iterum movent: Byzaciique agrum populates, nulli sexui ætative parcunt. ingressi jam Carthaginem Solomoni novus barbarorum motus, provinciæque Byzacenæ vastitas nuntiatur, nec mora, it cum omni exercitu vindicatum. Ut Burgaona venit, ubi castra erant hostium, per dies aliquot & ipse sedit, tempus prælii exspectans, ubi se hostes in planum dedissent. At illis in monte se continentibus, quod poterat, prælio parabat exercebatque militem. Mauris vero constitutum neutiquam in æqua loca & pugnam descendere: tantus eos pavor invaserat: una in monte fiducia. Is pleraque arduus, cæterum qua Solem spectat orientem, accedi invius. pars sola quæ ad occasum pertinet supinior aditum admittebat. colles quoque juxta se attollebant duo, convallem in medio facientes arctam, sed multum in profundum demissam. Iugum montis barbari deseruerant, nihil inde metuentes hostile. reliquerant vacua & quæ ad pedem erant montis, qua eum parte adiri diximus. media tenebant, ut si pugnam inciperent hostes, de loco superiore in eos ingruerent telis. multi illis in monte equi erant, in utranque fortunam parati, seu fuga opus, seu fugientes insequi. Solomo, ut vidit hosti loca æqua ad prælium vitari, & Romanus miles desertis in locis moram trahere, fatigabatur, rem ad certamen deducere ipso in monte constituit. Sed observato exterritum militem tanto majore quam in priori prælio fuerat hominum numero, hunc in modum, concione advocata, ei malo mederi aggressus est. Vestri metus apud hostem milites, nullus

lius extra testimonio indiget. Satis ipse se prodit. videtis tot hominum millia collecta undique vitare planitiem, ne manus conferere nobiscum cogantur. Nulla illis in semet, tota in loco fiducia: ideo perfugium invia quæsiere. ita ut vos adhortari supervacuum sit. Nam quos res ipsa & hostium formido ad audendum impellit, ad eos, ni fallor, verborum suasu nihil opus. Suffecerit moneri vos, si feliciter hoc prælium transigerimus, reliquum esse nihil, nisi ut devictis Vandalis Mauris secutis Vandalorum fortunam, vos, sine ulla hostis cogitatione, in posterum Africæ bonis fruamini. Ne vero de sublimi urgeant hostes, vobisque loci positus noceat, ego providero. Dixerat Solomo, simulque Theodorum jubet excubitorum principem cum peditibus mille, signa secum aliquot habentem, die jam ad vesperam inclinante ire ortum versus, ibique Burgaonem, qua erectus maxime & vix adiri patiens stat, furtim ascendere. deinde ubi prope verticem venisset, ibi noctu quiescere, postridie autem prima luce ex ipso cacumine cum signis ostendere se supra hostium capita, atque inde in eos dejicere tela. fecit imperata: multaque jam nocte qui cum eo erant per ardua prope summum enisi sunt, non Mauris tantum sed & Romanis ignorantibus. Emissi enim erant tanquam exploraturi ne quod malorum inopinum in castra irrueret. Ipso diluculo Solomo cum toto exercitu parte averfa in hostes scandit. mane procedente Mauri ut propinquum adeo sibi videre hostem, nec ut ante nudum montis jugum, sed viris signisque Romanis refulgens (jam enim illuxerat) auxilii hæfere. At ubi insuper qui erant manus movere cæperunt, intellexeruntque Romani inde sibi auxilium, Mauri autem medios inter hostes clausos se teneri, vulnera utrinque, neque ea arcendi facultatem, non ultra hi vires suas respicere, sed fugam

gam quam celerrime capere : cumque nec ad Burgaonis se jugum recipere possent , quod hostes tenebant, neque per montis pedem in plana degredi , opposita ibi maxima hostium vi , in convallem colliumque alterum cursum rapiunt , eques, pedes. Atque, ut fieri solet ubi ingens multitudo ingenti in motu ac trepidatione est, premendo alii alios enecabant : tum vero qui in vallem, ut diximus , profundam primi inciderant , moriebantur, insequentibus ignaris ejus mali. At postquam acervo hominum equorumque aggerata vallis fuit , ex Burgaone ad collem alterum datus transitus multis fugientium salutem attulit , per ipsa interemptorum corpora gradientibus. Mauros hoc prælio interiisse ad quinquagena millia , superstites eorum affirmavere. Romanorum non modo nemo interiit , sed nec vulnus accepit , nec ab hoste nec casu alio. adeo sincerum illis fuit victoriæ hujus gaudium. Duces barbarorum evafere omnes , demto Efdelasa , qui se fide accepta Romanis tradidit. Feminarum ac puerorum tantum in præda Romanis fuit , ut ovis pretio puer liceret. Tunc demum reliquiis Maurorum in mentem venit mulierum oraculum vetus , fore ut genti eorum ab imberbi homine excidium adventaret. Romanorum igitur exercitus cum præda atque Efdelasa Carthaginem iter cepit : Barbarorum qui cladi superfuerant iis in Byzacio manere non placuit , ne paucos numero obruerent Afrorum finitimi. In Numidiam cum principibus iëre, supplices Iäbdæ facti, qui Aurasium habitantibus Mauris imperabat. Solus Maurorum Byzacium incoluit cum suis Antalas , qui fidus per hæc tempora Romanis , intactum malis se ac populares servavit. Dum ista in Byzacio geruntur, Iäbdas interim , quem Mauris Aurasii præfuisse dixi , viros plus tricies mille ductans , militaris ætatis ac virium , omnes Numidiæ agros populabundus , plurimos

mos Afrorum captivos trahebat. in castellorum proximo, quod Centuriæ dicitur, præsidium agebat Althias. Is captivorum notos eripere hosti studens, cum Hunnis sibi parentibus, septuaginta admodum, castello exiit: secumque expenso, non posse tantillo cum numero in Maurorum turbam ingentem pugnari, arcta quærebat loca, per quæ iter facientibus hostibus captivos eriperet. Cumque nihil tale appareret, æquis circum spatiis camporum, hoc utitur commento. Tingis non longe erat, bene munitum oppidum, fontem habens egregium in angustiis. eum fontem antecapere laborat Althias, conjectans siti coactos hostes eo adventuros, id quod nulla in propinquo alia esset aqua. Infana videbatur cogitatio hæc militi, hostium multitudinem animo figuranti. At evenit ut Mauri partim per itineris laborem, partim per æstivi solis calorem contracta, ut fit, siti maxima, nihil mali suspicantes ad fontem currerent. Qui ubi insideri aquas ab hoste viderunt, stant diu anxii, magna jam virium parte absumta per potus inopiam ac desiderium. tandem collocutus cum Althia Iäbdas, tertiam prædæ partem promisit, ut Mauri bibere omnes sinerentur. Non accipit is conditionem, sed singulare cum ipso certamen poposcit. Accipiente provocationem Iäbda, convenit, ut si vinceretur Althias Mauris potandi esset copia. Lætabatur omne Maurorum agmen, plenum bonæ spei, quod Althias corpore erat gracili, nec magno satis, Iäbdas vero Mauros inter tam robore quam forma eminebat. Ambo in equis erant. Prior hastam emisit Iäbdas: quem in se venientem Althias tantum valuit ut dextera nihil minus expectantem apprehenderet, læva interim, ut erat æquimanus, telum de arcu jaculans Iäbdæ equum interemit: Eo collapsio, alterum duci suo equum adferunt Mauri: quo consensu fugam arripuit ipse, secutique

exem-

exemplum Mauri confusim. Althias præda captivisque abductis magna ex eo fama per Africam egit. Hæc quidem illis in locis agebantur. Inter quæ Solomo, non multo tempore acto Carthagine, Aurassium versus montem in Iäbdan ducit exercitum, incusans eum quod occupato circa Byzacium Romano milite, Numidiæ complura loca populatus esset. vera erant. sed insuper in Iäbdan incitores Solomoni erant alii Maurorum principes duo, Massonas & Orthajas, propriis de causis inimici. Massonas, quod patrem ejus Iäbdas, quam affinem suum, interfecerat dolo, alter vero, quod idem cum Mastina (is in Mauritania barbaris præerat) ipsum ipsique subditos Mauros ejicere finibus avitis proposuerat: Romanus ergo exercitus, duce Solomone, & una quod Maurorum Romanis fidum, castra posuere ad Amigam flumen, quod Aurassium montem prælabens rigat vicina. Iäbdæ non ex usu visum apertis in campis certare prælio: in Aurasio se immuniit, qua is parte durissimus adeuntibus. A Carthagine abest is mons trium dierum itinere, montium qui noscuntur maximus. Tridui enim homini expedito iter circuitu patet: accessu difficilis atque horridus: in summum ubi veneris, effundit se in campos planities irrigua fontibus, amnes de se edentibus: hortorum mira amœnitas. Fruges ac poma dupla magnitudine quam in Africa omni. Sunt & castella, sed neglecta diu, quippe nullo usui credita habitantibus. Nam ex quo Aurassium Mauri abstulere Vandalis, nihil ibi metuerant. Etiam Tamugadin urbem, quæ monti ad ortum, quæ campi incipiunt, objacet, populo quondam plenam, vastam fecerant Mauri, quin & solo æquaverant, ne hostes castris ponendis haberent locum, aut illecti opportunitate urbis ad montem propinquarent. Iidem qui montem Mauri, etiam ad occasum suppositam monti re-

gionem late patentem atque uberem tenebant. Longius alia Maurorum genera, queis Orthaias præerat, quem Solomoni Romanisque socium venisse narravimus. ab ipso didici, ultra sui imperii fines vacuas hominibus in longum protendi terras: inde alias hominum feraces, quibus non ut Mauris cutis atra, sed candida corpora, rutilumque capillitium. Et hæc quidem de illis locis accepimus. At Solomo Maurorum auxiliis egregia dona largitus, hortatusque eos multa, omnium cum exercitu Aurassium prælio paratus ascendit, sperans quippe eo sibi die pugnandi cum hoste copiam fore, fortunamque in utram vellet partem rem dijudicaturam. Parum enim alimentorum sibi & equis attulerant milites. difficili sterilique itinere quinquagena in diem stadia conficientes, noctu interquiescebant. sic die septimo locum advenere, in quo castellum vetus & perenne flumen. Clupeæ montem Latini vocant. ibi confedissee hostes fuerat nuntiatum. Vbi rebus bene exploratis nihil hostile apparuit, castris positis, ita ut prælio expedita haberentur omnia, triduum ibi mansum est. Ne tum quidem quicquam de hoste intellecto, cum jam deficere victus inciperet, suspicio Solomoni militique incidit, ne forte ficta Maurorum societas insidias occultaret. Nam cum nota ipsis essent longo usu Aurassii itinera, atque inde facile conjecturam capere de consiliis hostium, multa quotidie pollicebantur Romanis, sed speculatum missi sæpius nihil scitu dignum retulerant. quod eo factum opinabantur Romani, ne ipsi omnia edocti, maiore parato com meatu Aurassium scanderent, quæque optima factu expedirent. Has sequius de fociis sentiendi causas augebat vetus fama de fluxa Maurorum fide, præsertim ubi Romanorum aliarumve gentium commilitio in Mauros alios bellandum sit. Inter tam tristes cogitationes,
pressi

pressi & fame, re infecta abire properant, in campoque subiacentes ubi venerant, vallum sibi circumdant. Post vero Solomo cum partem exercitus custodiendæ Numidiæ reliquisset, hyemante jam anno, Carthaginem cum cætero milite petiit. ibi cuncta cogitabat parabatque ut in ver novum majore vi, & si posset, sine Mauris rursus Aurasiū bello peteret. simul duces, exercitum, classē mittebat in Sardiniaē Mauros. Magna illa ac felix insula duplum ad Siciliam spatium obtinet. Viginti enim dierum cito homini iter ambitu suo facit: Romamque inter & Carthaginem media, vexatur à Mauris eam incolentibus. Irati enim quondam barbaris Vandali paucos cum uxoribus eo portatos insula clauferant. At illi processu temporis occupatis ad Caralim montibus furtiva primum in finitimos latrocinia exercuere. postquam ad ter mille excreverant, latere indignati, palam de vicinis prædas agebant, barbaricini ab indigenis dicti. In hos igitur Mauros classē Solomo ipsa hyeme struebat. Tales Africæ res erant. Non minora interim per Italiam agitabantur. Belisarius ingentem Gotthorum regemque eorum Theudatum missus erat ab Iustiniano Imperatore. Navibus in Siciliam vectus facile eam tenuit, quo autem modo, post explicabitur, ubi me ad Italicas res historia deduxerit: Neque enim incongruens arbitror, per textis quæ in Africa evenere, post id narrationem ad Italiam & Gotthos vertere. Hyems ergo illa Belisario Syracusis, Solomoni Carthagine acta est: quo tempore hoc ostentum observatum est. Sol ad anni exitum, absque radiis, Lunæ in modum luxit, delinquenti similis, non purum exhibens nec quo solet aspici jubar. id ex quo apparuit, non bellum homines, non fames, non quæ alia mortem ferunt reliquere. Decimus is erat annus Iustiniano imperanti, Vere novo; quo tempore Pa-

schale festum Christianis agere mos, seditio per Africam militibus incessit. Ea unde orta, quem ad finem processerit, dicere jam aggredior. devictis prælio, ut ante narravi, Vandalis, uxores eorum ac filias Romani milites sibi pro uxoribus habuere: Harum quæque viro auctor erat, ea rura invaderent quæ ipsarum juris ante fuerant. Indignum enim, si quæ Vandalis quondam nuptæ possedissent, ea Vandalorum victores nactæ maritos, amitterent. His impleti animos milites, parere Solomoni volebant, Vandalica prædia in fiscum & Augustæ domus rationes referre cupienti. quod diceret, mancipia quidem & pecunias in prædam militi cedere haud absolum vero: ac terras vero esse Imperatoris, reique Romanæ, quæ ipsos aleret militumque nomine ac honore ornaret; non in id ut sua privatim facerent quæ Romani juris invasoribus barbaris ademissent, sed ut ea publico quærerent, unde & ipsis & aliis annona suppeteret. Ad hanc tumultus causam accessit & alia, quæ non minus priore, si non & validius, res Africæ turbavit. Erant in Romano exercitu Aarii sequentes placita milites non minus mille, barbari plerique, magna pars Heruli. Hos præcipue Vandalorum sacerdotes ad res novas exstimulabant. Neque enim licebat ipsis honorem de more Deo habere: sacris ceremoniisque omnibus arcebantur, quod haudquaquam permetteret Iustinianus Christianum hominem non recta sentientem baptismum aliosve ritus usurpare. Maxime autem eos moverat Paschatis solenne, quo nec infantes sacro baptismo tingere, nec quicquam ejus temporis agere mittebantur. Et tanquam hæc non sufficerent fortunæ Romanas res pervertere agitati, supervenit & aliud seditioni incitandæ additamentum. Vandalos quos Byzantium perduxerat Belisarius, in quinque turmas distributos Imperator voluerat vitæ reli-

reliquum per Orientis urbes explere : ideoque eos equites , vocatos de gente Vandalos , jusserat navibus in Orientem portari. Et venit illuc pars eorum maxima, digestaque in números , ut fuerat imperatum , in Persas militat. Quadringenti ferme , ut Lesbum attigerant , turgentibus velis coëgere nautas Peloponnesum appellere. Inde in Africam vecti , littus qua vacuum erat , attigere , navibusque ibi relictis , postquam vasa collegerant , Aurasium montem Mauritaniæque terras adveniunt. Hoc casu ferociores milites , quibus cordi seditio erat , crebriores inter se coierunt. sermones primum , mox & conjuratio in castris. ubi festum tempus advenerat , irritati prohibitu sacrorum Ariani, impellere alios. Placebat primoribus eorum in ipso templo die sacratarum prima , quæ Magna dicitur, occidi Solomonem. Latuit proditum à nemine consilium. cum enim multi essent , sæva meditantes animo, quanquam per complures circumlatus sermo in neminem averfantem inciderat quin & Solomonis satellitum ac protectorum deque domo ejus non pauci in seditionem assenserant , agrorum cupiditate. Vbi condita venerat dies , confederat in templo magnis malis proximus Solomo. Accessere qui eum occidendum sumserant , jamque per nutus signo inter se dato , moverant enses. Nihil tamen effecere , sive sacra quæ tum agebantur venerationem sive clara viri fama pudorem incusserant , sive divina providentia intercessit. Postquam autem peractis ejus diei sacris domum quisque revererat , ibi alii aliorum mollitiem incusare , ac eadem in postera die cudere consilia. verum & ea die sospites in templum cum venissent , exiere infecta re , in forumque congressi , apertis convitiis inter se certarunt, alter alterum segnem sociorumque proditorem vocantes , præcipueque exprobrantes obsessos animos Solo-

monis reverentia. Nec tutam sibi amplius moram Carthagine rati, evulgato arcano, quidam quam primum relicta urbe, villas & arva populabantur, hostes Afris quotquot invenerant: Alii in urbe hærentes, dissimulando participes se fuisse conjurationis, silentio quærebant impunitatem. At Solomo auditis quæ per agros à militibus cæptabantur, multum periculi videns, non destitit iis qui in urbe erant clementiam Imperatoris ostentare. Et videbantur initio non aspernari sermonem. At die quinto cum eos qui extra urbem erant pro lubricidine agere omnia comperissent, in circum collecti probra in Solomonem rectoresque alios aperta jaciunt, missu Solomonis Theodorus Cappadox mitigare animos oratione aggreditur, nihil audientes: occulta simultas Theodoro cum Solomone erat, & quædam infidiarum illius in hunc suspicio. ob id ingenti clamore, exuto jam obsequio, miles Theodorum ducem pronuntiat: armisque eum cingens properat ad Palatium. ibi alium Theodorum, qui excubiis præerat occidunt, eximiæ virtutis virum & bello valde utilem. Hac cæde imbuti, addunt alias, non Afri, non Romani discrimine, maxime si quem Solomoni carum aut pecuniis divitem credebant. Inde ad prædam versi, intratis domibus, nisi quas sanior miles tuebatur, pretiosa quæque rapiunt, donec nox temulenta finem labori attulit. In magnum templum quod in Palatio est clam fugerat Solomo, quo & Martinus sub vesperam venit. in soporem jam datis qui res moverant, ambo è templo in ædes veniunt Cappadocis illius Theodori: qui recusantibus instare non destitit, donec ut cænarent efficeret. cænatos ad portum deduxit imposuitque in lembum qui tum forte Martino paratus fuerat. Sequebantur Procopius qui hæc scripsit & è Solomonis domo quinque. confectis stadiis ferme trecentis venerunt

Missuam, quod Carthaginensium est navale. simul in tuto se viderant, iussit Solomo Martinum in Numidiam ire ad Valerianum & qui cum illo erant militum rectores, ac dare operam si quos haberent militum notos sibi, largiendo aliisque modis in obsequium Imperatoris reducerent. Theodoro scripsit, Carthaginem ut servaret, & cætera quantum res ferret optime moderaretur. Ipse cum Procopio Syracusas it ad Belisarium eique per Africam acta memorat, obsecrans quam celerrime iret Carthaginem, neque tam scelerata militum adversus Imperatorem ausa inulta pateretur. Hæ curæ erant Solomonis. At qui magis magisque efferabantur milites, raptis Carthagine quæ libuerat, congregati in Bulæ campum Stotzam è satellitibus unum caput sibi faciunt, acrem ac ferocem virum, ut, exactis quos Imperator dederat ducibus, Africæ omni dominarentur. Ille octo millia in exercitus speciem componens, in Carthaginem ducebat, facile eam, ut spes erat, subacturus. misit & ad Vandalos tum qui Byzantio navibus aufugerant, tum qui Belisarium secuti non erant, seu quod laterent, seu quod à conquistoribus non tanti putarentur. mille admodum erant, qui sine mora castris Stotzæ se adjunxerunt. advenere & servitia. Ut Carthaginem propinquatum est, mittit qui deditiorem postularent, ut mala civitati imminencia vitarent. Respondere non consultato & Carthaginenses & Theodorus, Imperatori urbem servari. legatoque ad Stotzam Iosephio (is custodum Imperatoris nobilis scriba & de Belisarii domo ob negotia Carthaginem missus fuerat) orant ne ultra molestus ipsis esset. Stotza id ubi audierat & Iosephium occidit, & ad obsidionem se comparat. His exterriti Carthaginenses in animo habebant seque & urbem sub pactis Stotzæ permittere. Talia militi per Africam agebantur. At Belisarius è satelli-

tellitibus ac protectoribus centum assumtis, simulque Solomone, una nave circa primam faciem Carthaginem proficiscitur, cum postridie sibi urbem traditum iri obsessores crederent, inque eam spem intenti noctem agerent insomnem. Vbi illuxit, intellectusque adesse Belisarius, deserta obsidione, incompositi turpem capessunt fugam. Ex his bis mille Belisarius verbis donisque mulcens in fidem restituit, insecutusque cæteros deprehendit ad Membrissam oppidum, quod stadia trecenta & quinquaginta abest Carthagine. ibi castris pars utraque positis prælium adornabat. vallum Belisario ad Bagram flumen positum: illi in loco sublimi nec ad accessum prono metabantur. oppidum neutri sibi sumserant, ideo quod manibus careret. Postera die ad pugnam constitere, nisi turba Stotzæ milites: Belisarius autem suo cum exercitu spernentes hostem vecordem atque impatientem regi. idque amplius etiam infigere suorum mentibus volens Belisarius convocatos sic affatur. Spe quidem votoque pejus se res Romanæ & Imperatoris habent, commilites. In prælium accingimur, de quo victoriam nisi luctuosam sperare non possumus, armati in consanguineos & contubernales. Hoc malæ fortis solatium est, quod non à nobis capit dissidium, sed arcendam ad vim in pericula trudemur. Quicumque enim amicitiam perfidia, pravisque facinoribus jus sanguinis diffuit, is, si quid ei eveniat, non ab amicis interfici censendus est, sed ut pessimus hostis pænas pendere iis quos læsit debitas. Hos quibuscum pugnaturi sumus, & hostes esse & barbaros, & si quid pejus dici potest, non Africa tantum testatur, vastata illorum rapinis, & Afri contra fas trucidati, sed magna Romanorum militum multitudo, quos illi non odio, sed libidine, crudeli exitio dare sustinuerunt, unius criminis reos, quod fidem in Romanum

manum Imperium servassent. His ultiores venimus, illis facti alieni, amicis quondam. Quippe natura homines hominibus neque addicti neque infesti sunt. Facta cujusque aut connexu societatem, aut diversitate inimicitiam provocantia, alios nobis caros, alios exosos faciunt. Ire igitur nos adversum impios ac perduelles satis demonstratum esto: superest ut & contemnendos ostendam. ab hominum turba qui non lege ac moribus, sed ad injurias coiere, fortia facta quis exspectet? Neque enim pati potest virtus cum sceleribus habitare: longe à se improbos spernit. Sed neque disciplinam hi servabunt, neque Stotzæ dictis parentes erunt. Novam enim dominationem, nondum audendi jus consecutam, à vulgo contemni necesse est. Neque enim aut caritate honorem assequitur, per se odiosa: neque metum tenet subditos, non habens ipsa præ formidine imperandi fiduciam. Faciles autem vin- ci, quibus imperium & virtus abest. quare magno ani- mo, ut in nihili homines, eundum est: non enim pu- gnantium numero, sed disciplina ac fortitudine bellica vis metienda. Hæc erant Belisarii hortamenta. Ex ad- verso Stotzæ ad suos talia: Vos qui mecum Romanam servitutem exuistis, ne recusate oppetere mortem pro libertate, quæ vobis virili animo egregiis cum laudibus parta est. Neque enim tam grave est cum suis malis se- nescentem mori, quam in ærumnas semel vitatas reci- dere. medium enim tempus gustatæ felicitatis haud mirum est, si minus tolerabilem calamitatem facit. Hæc cum sic se habeant, id vos præcipue velim meminisse, cum vestris manibus victi sint Vandali primum, deinde & Mauri, labores vobis obtigisse, prædam & commoda aliis. Tum illud simul cogitate, milites cum sitis, omne ævum vobis inter belli pericula transigendum, aut pro Imperatore, si veterem servitutem denuo in vos reci- pitis,

pitis, aut pro vobis ipsis, si libertatem arreptam retinetis. Vtrum horum cunque melius existimabitis, ejus datur optio, prout vobis aut timidis nunc esse aut fortibus libebit. Nec illud ignorandum, captis semel in Romanos armis, si sub ipsorum imperia reditis, imminere vobis dominos neutiquam æquos, neutiquam misericordes: crudelissima patiemini, &, quod ad mala accedet, merito vestro. At hoc in loco si cui mors eveniet, eveniet gloriosa: victoribus vita libera ac opulenta: victis acerba, &, ne peiora ominer, spes omnes in illorum miseratione positas habens. congregiemur minime æquis viribus. Numero multum superantur hostes, & in nos trahuntur magis quam veniunt, sibi si relinquantur, optaturi haud dubie partem in communi nobiscum libertate. Talis erat Stotzæ oratio. cum in pugnam processum utrinque esset, ventus vehemens exortus est, ora Stotzæ militum feriens: unde noxium sibi existimarent prælium eo in loco incipere, id maxime timentes ne violentior ventus hostilia tela in ipsos dirigeret, suorum autem vim retunderet. mutantes igitur locum ibant in obliquum. ita sperabant hostibus, si & ipsi, ut credibile erat, ne à tergo circumvenirentur, mutassent locum, ex adverso ventum fore. At Belisarius ut eos sine arte solutisque ordinibus circumferri vidit, rem illico ad manus deduci jubet. Inopinum id adeo Stotzæ militibus accidit, ut exterriti sparsique sibi quisque fugam quærerent. Sed in Numidiam ut pervenerant, recollecterunt se, paucis in illo conflictu amissis, iisque magnam partem Vandalis. Persecutus enim eos non erat Belisarius pro modico exercitu satis habens hostes & vicisse & longe amovisse. Castra autem hostium diripienda militi dedit, qui viris vacantia intravere. Multæ ibi pecuniæ repertæ sunt, multæ & feminae, quarum ergo susceptum hoc bellum fuerat. His rebus actis Be-

lisarius

lifarius Carthaginem rediit : ubi ei ex Sicilia venit nuntius , seditione militum ea insulā agentium metui res novas , ni ipse repentino adventu prohiberet. ordinatis igitur , quantum tempora ferebant , Africæ rebus , Carthagine vero Ildigeri permissa ac Theodoro , Siciliam abiit. At in Numidia Romanorum præfecti , ubi Stotzam restituto agmine ad se venire intelligunt , prælio se parant. Federatis præerant Marcellus & Cyrillus : equitem Barbatus regebat : peditem Terentius & Rarapis : sed ita ut summum in omnes esset Marcelli imperium , quippe Numidiæ curandæ impositi. Is postquam in Gazophylis , loco bidui iter distante à Constantina , cum non ita multis suorum esse Stotzam comperit , antevertere eum cupiens priusquam omnem militem colligeret , citus in eum ducit. postquam propinqui inter se fuere exercitus , nec aliud quam prælium exspectabatur , procedens Stotza partis adversæ milites sic alloquitur. Inique agitis , commilites , qui in populares sociosque vestros infesto venitis exercitu , armaque in eos fertis , qui vestris miseriis inclementibusque in vos imperiis commoti bellum in Imperatorem ejusque sectam sequentes sumus. Adeone excidit , fraudatos vos debitis stipendiis , præterea hostium spoliis , quæ militarium periculorum præmia esse lex belli vult ? Itaque alii victoriæ bonis per omnem vitam ad luxum abuti sibi vindicarunt. vos eos , ut vilia mancipia , sequimini. Si ob hæc mihi succensetis , licet vobis in hoc corpore iras fatiare , neque in alios piaculum committere ; sin quod irascamini nihil est , monet tempus ipsi pro vobis ut arma capiatis. Probabant Stotzæ verba Romani milites , multoque favore excipiebant. Quo notato duces silentio se subduxere , confugientes ad id quod in Gazophylis erat templum. Sed junctis exercitibus validus eoque trux Stotza in eos it , inque templo repertos , cum

fide

fide salutis data eduxisset, contra fidem trucidat. Imperator hæc ubi audierat, Germanum, consobrinum suum, patriciæ dignitatis misit cum paucis, quos inter & Symmachus & Domnicus erant, senatores ambo, ille præfectorius & magistri militum titulo erogationes curaturus, legionibus præfuturus alter, Iohanne per morbum extincto qui eum honorem fungebatur. Postquam Carthaginem ventum est & militem recensuit, adhibitis & scribarum commentariis, quibus numeri omnes ac nomina continebantur, reperit tertiam eorum qui fuerant partem Carthagine aliisque in oppidis restare: cæteros omnes sub Stotza adversa Romanis arma sumpsisse. ob id prælio abstinuit, exercitui curando intentus: & conjectans, quod res erat, eorum qui desciverant propinquos & veteres contubernales esse Carthagine, multa illis grata dixit: missum se ab Imperatore in Africam ut fidos milites tutaretur, vindicaret in eos à quibus inciperet injuria. quibus ad se nuntiatis fuere defectoribus qui alii post alios redirent. Eos Germanus benigne excepit urbe, ac fide data insuper in honore habuit, persolutis etiam ejus temporis stipendiis quo adversus Rempublicam militaverant: quæ fama ubi ad cæteros pervasit, plures indies deserto Stotza Carthaginem adventabant. Ex eo jam pares hosti vires suas Germanus existimans cuncta ad prælium componebat. Senferat malum Stotza, metuensque ne pluribus transfugiis minor ac minor ipsi fieret exercitus, rem & ipse in discrimen dare & celeritate uti statuit. Neque enim spes aberat, posse & eos qui Carthagine erant ad se transduci, si in conspectum ipsis venisset, eaque spe vulgata suorum animos confirmans, rapido agmine petit Carthaginem. Triginta & quinque stadia ab urbe cum abesset, mari non longe posuit castra. Neque segnior Germanus armare suos & ad pugnam

gnam instruere. quos ubi extra urbem eduxerat, haud ignarus eorum quæ Stotzæ agitabantur, sic concionabundus alloquitur. Nihil esse quod de Imperatore queramini, aut ejus in vos facta accusetis, scitis ipsi milites, nec quenquam contradicendum arbitror: Ille est qui vos peram habentes & tunicam ex agris in urbem regiam perductos tales effecit, ut res Romanorum in vestris sint manibus. Pro hoc merito indigne ipsum contumelioseque habitum, nec id ignoratis. Ea commissa quo vos melius meminissetis, ipse condonavit, pro tali clementia non aliam gratiam exigens, quam antea acti pudorem. Hoc magistro fidem vos denuo addiscere par est, & priorem vecordiam bonis factis redimere. matura enim errorum pœnitentia placat læsos, & præstitum in tempore officium delet ingrati animi notam. Id pro certo habetote, si nunc vos Imperatoris amantes præstabitis, nihil mansurum offensæ. Solet enim omnis actio ab exitu æstimationem nomenque accipere. Quod perperam actum est, id nullo tempore infectum fiat: sed compensatum factis eorundem hominum melioribus per honestum silentium ad oblivionem deduci solet. Quod si nunc in hos sceleratos segniter agitis, etiamsi in posterum maxima bella ex usu gloriaque Romani nominis confeceritis, non æque erga Imperatorem officium expleffe videbimini. optima purgatio est, in qua peccaveris materia, in eadem præclara facta edere. Et hæc quidem Imperatorem quod attinet, cogitanda vobis relinquo. Ego vero nulla in vos injuria, contra omni benevolentia usus, nunc in hoc vobis conjunctus periculo, unum rogatos volo. Nemo invitus nobiscum militet. Si cui ista magis cordi sunt, transeat cum armis in hostium castra, hoc unum nobis præstans, ne clam, sed aperte in nos sit injurius. Ideo non Carthagine, sed in hostis conspectu verba ad vos facere volui,

lui, ne quem transfugere cupientem retinerem. En tum vobis quo in Rempublicam sitis animo ostendere. Hæc ubi dixerat Germanus, perstrepere Romana acies, dum pro se quisque Imperatoris caritatem, vultu, gestu, jurejurando sanctissimo affirmat. Aliquamdiu contrarii inter se moram fecere exercitus. At defectores, ubi Stotzæ prædicta vident non procedere, spe irrita in metum versa, solutis ordinibus discedunt Numidiam versus, ubi mulieres & prædam reliquerant. Eodem nihil cunctatus venit cum exercitu Germanus, tum cætero paratu egregio, tum currus plurimos secum trahens: repertoque hoste in loco quem Scalas veteres Romani vocant, hunc in modum ordinavit aciem. currus confertim locavit & ante eos pedites, Domnico regente, quo terga tuti audentiores essent. Ad lævam ipse cum lectis equitum & quos comites Byzantio adduxerat. reliquo militi datum cornu dextrum, non conglobato, sed in partes distributo tres, quarum primam Ildiger, alteram Cappadox Theodorus, tertiam, quæ maxima, ductabat Iohannes Pappi fratrum quartus nascendi ordine. Talis erat forma aciei Romanæ. contra steteret defectores, verum non ex arte compositi, sed sparsi magis barbarum in morem. Non longe eos sequebantur multa Maurorum millia, quibus tum alii tum Iäbdas & Ortaias imperabant. Hi non omnes fidi Stotzæ erant: sed multi, missis suorum ad Germanum, polliciti fuerant, ubi ad rem ventum esset, se arma cum Romanis in perduelles versuros. Neque tamen omnino credebatur illis Germanus, ob insitam Mauris in omne externum perfidiam. Et sane seorsim à defectoribus struxerant aciem, ac pone se tenebant, non alio consilio, quam ut fortunam partium speculantes, atque eidantes se, conjunctim cum victoribus in victos incumberent. hic erat animus, cur impermixti Stotzæ militibus

bus ex intervallo eos sequerentur. Stotzas vero ut ad hostes proxime venit, viditque Germani signum, hortamentis ad suos pro tempore usus in hostem ferebatur. sed qui cum eo erant Herulorum non sequi modo cunctabantur, sed omni modo consilium illud dissuadebant, quod dicerent, sibi quidem Germani vires non esse percognitas: cæterum pro comperto se habere, qui in dextro essent hostium cornu impetum, si in ipsos fiat, non toleraturos, quin & ex eorum fuga perturbari posse reliquum exercitum. contra si ab ea parte in qua Germanus ipse curabat insultus repelleretur, iis qui cum Stotza certam imminere perniciem. motus his Stotza in Germanum quidem alios immittit: ipse autem quod erat roboris in Iohannem eique attributos milites rapit: qui vim non sustinentes, neque disciplinæ neque pudoris memores, in fugam se dant: fusos, captis & signis, insequuntur defectores: pars eorum in legiones invadunt: Et hi cæperant ordines dissolvere, cum educto ense Germanus, cæterisque circum se idem faciendi auctor, magno labore sibi oppositos pepulit. inde cursu ipsum in Stotzam fertur. cumque ei se conjunxissent qui cum Ildigere ac Theodoro erant, ita permixti sunt hostes hostibus, ut defectorum multi dum à se fusos insequuntur à sociis suis ignaris intercepti peremptique sint. cumque magis & magis inter se confusi implicarentur, Germanus nonnihil cessim iit, inde incubuit acrius. At defectores metu augescente, non ultra spem in manibus habere. Sed manebant indiscreti, non suis, non hostibus noti: quippe sonus linguæ unus, paria arma, non vultus, non species ulla alia quæ distingueret. ob id Germani jussu qui Imperatori militabant eos in quos inciderant interrogabant essentne de Germani exercitu. & si affirmarent, signum militiæ ex more dicere jubebantur: qui dicere nequiret, sine mora interficie-

ficiebatur. Inter hos actus equum, cui Germanus insidebat, clam hostium quidam conficit, labensque humi Germanus in periculo erat, ni propere satellites subvenissent, cinctumque armis alteri imposuissent equo. in hoc tumultu, Stotzæ paucisque cum eo effugium fuit. Germanus incensis suorum animis in castra hostium vadit. obstitere ii defeكتورum quibus valli custodia obtigerat. Acris ibi pugna, parumque abfuit quin oppugnatores pellerentur. Sed Germanus è comitatu suo misit qui aliam castrorum partem assilirent. ubi, nemine defensante, facile penetratum. Eoque conspecto versi in fugam defeكتورes: omni que cum exercitu castra ingressus est Germanus. Irruens in paratam prædam miles, non ducis imperia, non hostium reliquias curabat. tanta erat pecuniæ sitis. propterea metuens Germanus ne recollectus hostis damnum daret, ipse cum paucis in aditu castrorum stetit, multa obtestans, diuque surdos ad obsequium revocans. nacti suum tempus Mauri fugientes defeكتورes & ipsi insequabantur, seque cum Imperatoris milite ad diripienda victæ partis castra conjungebant. At Stotza primum in Mauris spem repositam habens, ad eos se conferebat, retentaturus belli fortunam. Verum compertis quæ ab ipsis agebantur vix centum suorum comitantibus evasit periculum: Iterumque non pauci ad eum se aggregantes, manus cum hoste conferre ausi sunt. Sed acrius etiam quam ante repulsi, ad Germanum transiere omnes. Ita Stotza solus, paucis tantum cum Vandalis, ad gentem Maurorum se recepit, ibique ducta in matrimonium principis filia hæsit. is ejus seditionis fuit exitus. In Theodori Cappadocis satellitibus homo erat pravi animi, Maximinus nomine. Is milites clam conjuratos secum multos habens sibi dominationem parabat, pluresque sibi volens adjungere, consilii & alios participes fece-

fecerat, & Asclepiaden, ortu Palæstinum, domo nobilem, Theodoro intimum inter primos. Asclepiades recum Theodoro communicata, mox omne negotium Germano enuntiat: qui cum rebus adhuc nutantibus novos ciere motus nollet, beneficiis virum quam pœnis aggredi statuit, ac jurisjurandi eum religione obstringere ad fidem Imperio Romano servandam. Mos erat vetus Romanis ut satelles virorum principum nemini quisquam fieret, nisi gravissimis execrationibus se & illi & Imperatori devovisset. Accitum igitur Maximinum virtutisque ergo laudatum inter satellites alligat. lætatus eo honore (est enim magnus apud Romanos) tanto sibi promptius processura destinata existimavit. Itaque & jurisjurandi verba dixit, & postquam admissus fuit nihil minus curavit quam stare juratis, intentus semper in spem concupitæ potentiæ. Agebat festum diem civitas, multique è Maximini factione sub prandii tempus in palatium venerant munus suum functuri. Germanus eo tempore familiares suos epulis excipiebat, adstante inter satellites Maximino. ut potari cæptum largius, intrat qui Germano nuntiat, milites satis multos nulla cum reverentia ad fores stare & longi temporis æra poscere sibi publicitus debita. Ille fidissimis satellitum imperat Maximinum ut custodirent, eo actu, ne id agi ipse sentiret. Qui Maximino studebant milites, minaci tumultu in Circum procurrunt, ac brevi qui ejusdem consilii participes erant alii è domibus eodem se ferebant. quod si coire factio tota potuisset, vix, credo, fuisset eorum conatus reprimendi facultas. Nunc antevenit Germanus, missis in eos militibus quos Imperatori sibi bene velle noverat, dum adhuc ex Maximini parte plurimi desiderabantur. Illi qui coierant ab his quos Germanus miserat ferro se peti prius quam crediderant sentire: cumque non appareret

Maximinus, dux ad pericula speratus, nec is ipsorum esset numerus, quem conventurum animo præceperant, vi præterea inopina superfusi, & ob id ipsum contemti, non difficulter prælio victi, inque fædam alii aliorum fugam acti sunt. multi occisi, nec pauci ad Germanum vivi perducti sunt. Quibus vero ad Circum perveniendi tempus interclusum fuerat, sociata cum Maximino consilia silentio vultuque composito premebant. Neque Germanus inquisivit, id tantum sciscitans, perstitissetne in proposito insidiarum Maximinus ex quo ipsi juraverat. Evicto per testes, acrius eum urfisse destinata postquam inter satellites lectus fuerat, proxime Carthaginis mœnia patibulo eum suffixit: atque ita novæ seditionis impetum discussit. Hunc finem Maximini tentamenta habuerunt. Advocato ad se Germano, simulque Symmacho & Domnico Imperator, summam Africæ iterum Solomoni permittit, decimum tertium jam annum Imperii agens. Exercitum ei mandavit, ducesque addidit tum alios tum præcipuos Rufinum & Leontium filium Zanæ, nepotem Pharesmanæ, Iohannemque Sisinnioli filium. Nam Martinus & Valerianus jam ante Byzantium revocati ierant. Solomo Carthaginem ut venit, liberatum se gaudens à Stotzanæ seditionis metu, comem se præbuit, Africæ interim custodiendæ vigil, ordinandæque militiæ. Si quos suspectos habebat, Byzantium & ad Belisarium mittebat, supplens vacua novis dilectibus: Vandalorum autem reliquias, etiam feminas eorum, omni ejiciebat Africa: oppida mœnibus ambiebat singula: legumque vindex indefessus, servabat provinciæ statum. Fuitque non alio tempore Africa aut pecuniosior aut felicior. Internis bene curatis, in Iâbdam & Aurassii Mauros arma iterum vertit: præmisitque cum justo agmine Guntharim, satellitum suorum unum, bello

bello egregium. Is ad Abigam ut venit, amnem Bagaim propter, desertum ab hominibus oppidum, posuit castra: ibique conferto prælio ab hoste victus, cum intra vallum se recepisset, etiam obsidione à Mauris premi cæperat. Ipse Solomo cum reliquo militis postquam prope Guntharis castra intervallo stadiorum sexaginta advenerat, vallo facto in loco substitit: deinde auditis quæ Gunthari advenerant, auxit eum de suis copiis, iussitque resumtis animis in hostem pugnare. Mauri autem ex quo victoria jam narrata ipsis obtigerat, hæc fecerant. Abigas flumen Aurasio monte ortum in subiecta labens irrigat humum pro colentium arbitratur. Sunt enim multa ibi conceptacula, in quæ scissus amnis, omnibusque se impertiens sub terras occultatur, iterumque unus emergit. Et cum divortia illa per omnes late se campos fundant, in accolarum jure est, aut claudendo ea objectis molibus, aut iisdem ruptis emittendo derivare aquam quo usus poscit. Tunc vero Mauri obturatis alveis stagnare coegerant amnem circa Romanorum castra: Brevique gurges factus est adeo profundus atque impervius, ut Romanis non minus terroris quam difficultatis attulerit. Hæc audita Solomonem impulerunt eo locorum ut properaret. metum id Mauris reposuit, quo tacti ad Aurasii pedem cum se recepissent, castra fecere in regione quam Babosini vocant. Cum omni milite secutus Solomo manu conferta facile victor, in fugam hostes vertit. Ex eo Mauri aperto Marte in Romanos certare non ex usu suo judicantes, ut qui victoriam spondere sibi non auderent, salutem ab Aurasii inviis petiere, sperato, moræ intolerantes illos brevi, ut antehac, discessuros. multi ad interiora Mauritaniae gentesque barbaras ad austrum Aurasio objacentes se contulerant. Iabdas cum viginti Maurorum milibus in loco mansit, castelloque ædificato in ipso monte

Aurasio, cui Zerbulæ nomen fecit, ibi quietum se tenuit. Solomoni longum tempus in obsidionem impendere non placebat. Sed intellecto frugum copiam esse Tamugaden apud oppidum, eo duxit exercitum, atque inde circumfrita populatus, ad Zerbulæ obsidium rediit. Sed dum Romani agrum vastabant, Iäbdas, Maurorum idoneis ad castelli custodiam relictis, ipse cum exercitu in verticem scandit Aurassii, ne tantam multitudinem in castello conclusam alimenta deficerent. locus in cacumine montis erat, præceps undique, præterea rupibus cinctus abruptis, Tumar nomine, ibi morari ipsi visum. Tertium jam diem Zerbulen obsidebant Romani, usque telis multos pro muris, neque sane editi erant, stantes vulnerarant. Et fortuna adfuit, ut Maurorum principes omnes graviter icti occumberent. Tri-duo exacto, cum nox adventasset, Romani, quibus de principum morte nihil compertum erat, deserere obsidionem parabant. potius enim visum Solomoni in Iäbdan & Maurorum vim maximam ire, existimanti si eos expugnare posset, deinde alios qui in Zerbule erant sponte se dedituros. At barbari pertæsi obsidionem pati, ducibus sublatis, fuga se eripere è castello decreverant. Silentio igitur, ita ut hostes laterent, subduxerant se. Romani ubi illuxerat, abitum molientes, cum in discessu suo de mœnibus nemo defensorum apparet. mirabundi quid causæ esset, ambigui inter se disfertabant. in hâc dubitatione obeuntes castellum, portam inveniunt patentem, per quam Mauri fugerant: ingressique reperta diripiunt. Non tamen placuit insistere hostium vestigiis, armatorum leviter, & quæ eundum erat loca pernoscentium. prædæ saturi, custodibus in castello relictis, pergunt pedestri itinere. Vbi ad Thumar pervenerant, quo in loco hostium reliqui se incluserant, castra propinqua posuere, sed in loco sibi incommodo,

modo, ubi nec aquæ nisi paucillum, nec victus erat copia. abeunte tempore satis multo, neque erumpentibus barbaris, obsessores non minus, si non & magis obsessis, fatigabantur, maxime premente potus inopia, si quid humoris repertum id sibi servante Solomone, nec impartiente alios nisi calice uno in diem. quos ubi ægre id perpeti vidit, moram abrumpere & assilire castellum, quanquam difficile adiri, cupiens, sic suos hortatus est: Quandoquidem Mauros in Aurasio tenere obsessos nobis datum est divinitus, factu arduum imprimis, nec facile fidem reperturum nisi apud eos qui res nostras oculis usurpaverint, Deo nunc quoque se offerente, non indignos vos per virtutem debetis ostendere. Audentia tantum solita opus, sustinenda ad pericula, ut per ea veniatur ad res secundas, honestarum actionum frugem. Occasionem apprehendere primum est in rebus humanis: at si quis obviam fortunam elabides passus sit, vicissim derelictus, non ipsam sed se accuset. cernitis Maurorum spes ultimas ac miseras, qui vitam ægre castello, cui se incluserunt, tuentes, etiam ad vitam necessariis carent. alterum de duobus eligendum vobis est, aut ut deditiois tempus patienter operiamini, aut ut propinqua cum periculo quam tuta cum mora malitis. quid si barbaros armis aggredi non magnificentius modo, sed & tutius evincam? Ita est: fame fracta hostium corpora, nec pugnam ausura arbitror. Hæc infigite animo ut ad quæ vos hortor promte exsequamini. Dixerat Solomo, ac vestigare undique cæpit, quæ optima daretur ad irrumpendum via, multum antequam aggrederetur sollicitus, tot circum præruptis. Sed anxium fortuna expedit viæ monstratrix. In pedestri militia numeri sui Optio quidam erat Gezo nomine, qui per ludum an serio, an divino instinctu, solus eniti in sublime cæpit, paucis haud longe militibus

factum admirantibus. Tres Mauri ad custodiendum aditum positi, vim parari suspicantes, contra procurunt, singuli, ut angusto in loco, properantes. cadentem forte primum non impiger Romanus occidit, deinde alterum tertiumque: Hoc viso animati, qui spectaturi constiterant, magno strepitu ac clamore invadunt in barbaros. manavit ad omnem exercitum forte exemplum. non classicum expectantes, non in ordines digesti, sibi quisque dux, ingentibus & ipsi clamoribus se mutuum incitantes, in hostem se inferunt. Magna ibi Rufini virtus Leontique, Xaunæ filiorum, Pharegmanis nepotum, apparuit. Hinc tantus Mauros incessit metus, præsertim cum & excubitores viderent interfectos, ut digressi qua cuique sperabatur via, multi etiam in angustiis non patente effugio, occisi sint. Ipse Iäbdas femoris quanquam ex jaculo vulnere tardatus, properavit fugam, receptumque in Mauritanix penetralia habuit. Direptis hostium castris Romani constituunt non dimittere Aurassium montem: castellisque jussu Solomonis ibi structis, diligenti custodia cavent ne eo reditus Mauris pateat. Est in eodem monte Aurasio inter præcipitia eminens saxum abruptum, quod Petram Geminiani accolæ vocant. in eo parvam turrem struxerant veteres, ut locus natura tutus eo receptu firmior fieret. Huc paucis ante diebus Iäbdas mulieres gazamque contulerat, custode sene addito, nunquam ratus eo perventuros hostes, & ut pervenissent, nullo unquam tempore expugnatuos. Sed Romani dum invia Aurassii scrutantur, huc quoque cum venissent, militum quidam velut ludibundus ad turrim cæpit scandere, ridente sene ac feminis insaniam hominis adeo non speranda conantis. At ille manibus pedibusque in proximâ enisus, gladio clam educto seni subito insultu ceruices præcidit ita ut caput humi caderet. Id exemplum secuti

secuti milites magna vi alius adjuvantes alium scandebant, mulieresque & Gazam ingentem abstulerunt, è cuius pecunia Solomo multis postea per Africam oppidis mænia restituit. Idem Mauris Numidia, ut narravimus, ejectis Zaben regionem ultra montem Aurasiū sitam, cui caput Sitiphis, Romanis vectigalem fecit. Est altera Mauritaniæ pars, cui caput Cæsarea: hanc terram cum Mauris tenens Mastinas sua sub tributa omnem redegerat, demta tantum Cæsarea, quam pridem, ut ante retuli, Romanæ rei reddiderat Belisarius. eam navibus adeunt Romani, terrestri itinere per Mauros intercepto. Ex eo quæ Romanis paret Africa multa in pace, belli secura vivebat: satis etiam suo iudicio felix, dum præfuit Solomo, dubium modestior an sapientiōr. Quarto anno mutavit fortuna, quantumque boni fuerat, tantum mali acceptum est. Erat is regnantis Iulianiani decimus & quartus, quo tempore Bacchi (Solomonis frater erat) filios duos regendis Africæ partibus misit Imperator, Pentapoli Cyrum natu majorem, Tripoli Sergium. Tunc Mauri, Levatæ appellati, Leptim magnam (neque enim longe absunt) cum exercitu venire, palam dicentes adesse se ut dona expeterent, pacis servatæ præmia & vincula in posterum. Sergius consilio Pudentii Tripolitani, quem in Vandalos ab initio belli militasse Imperatori supra memoravimus, octuaginta lectos barbarorum in urbem admisit postulata se impleturum pollicitus, cæteros iubens suburbanis in locis subsistere. tum vero eosdem octuaginta fide data ad epulas etiam vocat. At barbaris ajunt, cum in urbem venirent, propositum fuisse insidias struere vitæ Sergii. In colloquium admissi tum alia criminari cæpere, tum quod agri sui contra jus diriperentur. contemnens ea Sergius surrexit è tribunali, discessum parans: sed Chlamyde apprehensa retinuit eum Maurorum

unus : cæterique eo signo excitati cum tumultu eum circumstitere. Videns id è Solomonis satellitibus vir acer , gladio è vagina liberato Maurum illum interficit, commotaque, ut par credi est, domo tota, cæteri itidem Solomonis satellites cæteris Mauris vitam adimunt. Vnus, ut cædem popularium vidit , è conclavi se subripiens , Mauris extra urbem agentibus narrat quæ evenerant. Illi concursu ad castra facto , hostiliter inde se contra urbem movent. propinquantibus cum Romano exercitu occurrunt Sergius Pudentiusque. pugna commissæ primum prospera Romanis fuit , multis hostium interfectis, captis eorum castris, mulieribus, pueris , gaza. Sed victoriæ fiducia incautior Pudentius ab hostibus circumventus occiditur : Sergius se cum exercitu (jam enim vesperascebat) Leptim magnam recipit. Post aliquot tempus majori molimine barbari in Romanos feruntur. Tunc Sergius Solomonem patrum adiit , orans ut exercitu cum majore ipse belli in Mauros dux veniret. fratrem Cyrum ibidem loci reperit. Barbari, ut Byzacium pervenire, rapinis per agros grassati sunt. At Antalas , quem supra memoravi fidum Romanis rebus & ob id unum relictum Mauris in Byzacio principem , in Solomonem jam hostilia induerat, querens ab eo ablatas sibi frumentationes, quibus ipsum Imperator honestaverat : fratrem ad hoc interemtum tumultus in Byzacenos fuscitati crimine. His de causis Antalas barbaros lætus excepit , societatemque armorum pollicitus dux fit eorum in Solomonem & Carthaginem belli. quibus Solomo auditis, omni vi in eos vadit, assecutusque apud Tebesten , sex dierum itinere Carthagine distans oppidum , ibi metatur castra , cum fratris sui filiis tribus, Sergio ac Cyro quos memoravimus, & minori Solomone. Sed multitudinem barbarorum expavescens mittit ad Levatharum principes,
exposu-

expostulans quod contra federum fidem in Romanos arma inferrent: simul paci firmandæ juramentum religiosissimum offerebat, inulta fore quæ hætenus admitterant. irrita hæc barbaris, dicentibus haud dubie Christianorum oracula juraturum, quæ Euangelia mos vocari: quæ ipsa juratus antehac fidem sibi habentes interfecisset. Velle igitur se re in prælium deducta experiri, quam vim ea oracula in perjuros haberent, ut si iis viderent se posse confidere, integrarent pacta. Relata hæc Solomoni effecere ut de prælio tantum cogitaret. Postridie partem hostilium copiarum prædæ divitem incidens, pugnaque superior, prædam omnem asservavit: iratoque & minaci militi quod non ipsis eam daret, dixit expectandum belli finem: tunc se bello capta pro meritis inter ipsos divisurum. Cum iterum omni exercitu suo barbari prælio adessent, Romanorum quidam se subduxere, cæteri neutiquam solita alacritate pugnam cepere. Dubia aliquamdiu hæsit fortuna: numero præpollentibus Mauris, multi è Romanis fugam cepere. Solomo cum iis qui proxime ipsum erant, vi hostium aliquamdiu sustentata, mox ea superurgente, fugam & ipsi celerarunt, donec ad rivi alveum pervenire, ubi equo prolapsi cecidit Solomo, subitoque à satellitibus sublevatus inque equum impositus est: sed præ dolore fræna impar retinere, ab hostibus interceptus occiditur & cum eo equitum non pauci. Eum vivendi finem Solomo habuit. Africæ regimen jussu Imperatoris Sergius accepit, arcta propinquitate innoxum Solomoni, fratre quippe ejus genitum, memoravimus. ab eo magna malis Africæ causa. Gravabantur ejus imperium præfecti, quod imprudens & sensu non minus quam ætate rudis, insigni superbia agebat, nullis de causis despiciens alios & contumeliis onerans, divitiarum potentiaque fiducia: milites non

minus aspernabantur ut segnem ac pavidum : infestis & Afri, quod æque mulierum pecuniæque avidus, hanc in prædam, illas in libidinem verteret. Sed super omnes Sisinioli filius Iohannes dolebat, quod bello egregius famaue clarus, sub ingrati hominis potentiam cecidisset. Et hic & multi alii arma in hostem fumere abnuebant. Antalam Mauri prope omnes sectabantur, & rogatus ad eum è Mauritania Stotza venerat. Hi nemine hostium obviam eunte, raptabant omnia pro lubricine. Deinde ad Imperatorem Iustinianum Antalas hujus tenoris literas scripsit. Majestati tuæ proprium me mancipii jure nec ipse negaverim. Mauri à Solomone contra federa indigna passi ad arma nolentes trusi sunt. Ea non in te sumpta sunt, sed inimici ulciscendi voto, à me præcipue, cui ille non frumentationes tantum eripuit, pridem à Belisario mihi constitutas, abs te diu datas, sed & fratrem vitam ornavit, nullius facinoris compertum. injuriæ igitur ab illo ortæ vicem exsolvimus. quod si tibi cordi Mauros habere, ut antehac, inservientes & promptos obsequio, Sergium Solomonis propinquum hinc ad te revoca: alium mitte qui Africam regat. Neque enim deesse tibi possunt viri prudentes, & cuncta Sergio meliores. Is dum exercitui tuo præerit, nulla pax Romanos inter & Mauros speranda est. Hæc Antalas scripserat. Neque tamen his lectis, cognitoque omnium in Sergium odio, Imperator ei magistratum auferre voluit, reverentia adversus virtutem Solomonis, vitæque ipsius exitum. At frater Sergii Solomo creditus cum Solomone periisse, nec fratri nec aliis curabatur. ceperant autem eum valde adolescentem Mauri: & cum ex ipso, quis esset, percunctarentur, Vandalum se gente dixit, servum Solomonis. cæterum amicum sibi esse in Laribo vicino oppido Pegasium nomine, qui pro se pretium libertatis

bertatis non esset recusaturus. Mauri prope oppidum cum venissent, Pegasio ad se evocato monstrant Solomonem, rogantque an redimere eum vellet. cum velle dixisset, aureis quinquaginta, tradiderunt ei Solomonem. Ingressus is intra mœnia irrisit Mauros, ut ab adolescentulo deceptos, Solomonem se esse Baccho natum, fratre Solomonis præfecti prætorio Africæ. Mauri & irati & dolentes quod obsidem Sergii ac Romanorum in manus nacti ita neglectim dimisissent, veniunt obsessuri Laribum, ut & oppidum simul & Solomonem caperent. oppidani perhorrescentes obsidionis mala, hoc magis quod victui necessaria in urbem inferre non providerant, quæsito cum hoste colloquio, pecuniæ multum promittere si ab oppido statim discederent. Atque illi desperantes vi oppidum capere se posse, oppugnandi artium inexerciti, & deesse alimenta ignari, accepta conditione, numeratis triginta aureorum milibus, obsidionem solverunt. Levatæ inde omnes ad sua concessere: Antalas & Mauri in Byzacio resuscitabant vires, queis cum Stotza erat, paucos secum milites, nonnullos & Vandalos habens. Adversus hos collecto exercitu ivit Sisinioli filius Iohannes, motus Afrorum precibus. cohortibus per Byzacium Thrax Himerius præerat: quem is Iohannes iussit omnibus sub se ductoribus militibusque contractis venire in Nenephofen Byzacii locum, jungendas ad copias. Postea vero edoctus eo in loco castra esse hostium, scripsit Himerio quid intervenisset, monens alium ut in locum coirent, pariterque, non scorsim, hosti occurrerent. mala fortuna evenit, ut quibus ex traditæ erant literæ alia via uterentur, Himeriusque ignarus in totum agmen hostium incidens captivus fieret. Erat inter Romanos milites juvenis Severianus nomine, Asiatico patre, Phœnix domo, ab Emesa urbe, turmæ rector: qui

qui solus comitantibus suorum quinquaginta, cum hostibus manum conferere non formidavit. sustentarunt aliquamdiu: sed hostium supervadente immensa multitudo in collem propinquum se receperunt, ubi cum castellum esset defendi non idoneum, semet dedere coacti sunt. occiderunt barbari neminem, sed captorum Himerium in custodia habuere: milites tradiderunt Stotzæ, qui omnes promptam in Romanos militiam polliciti sunt. Himerio, ni promissa impleret, mortis minæ intentabantur. Promiserat autem se Adramyttum, maritimam urbem, sollerte commento ipso conditionis facturum. cumque perstaret promptum se ostendere, cum ipso Adramyttum versus ivere. proxime urbem ut ventum, Himerium præmisere cum nonnullis Romanorum quondam militum, qui nunc Stotzam sectabantur, Mauros velut captos trahentem, sequebantur ipsi. jusserant autem Himerium dicere portarum Adrymetti custodibus, victorem prælio fuisse Imperatoris exercitum: ac jamjam Iohannem adfore cum immenso captivorum grege. Apertis inde portis intrare cum iis quos secum habebat. Fecit: deceptique hoc astu Adrymettini (neque enim fidem negare audebant, omnibus in Byzacio militibus imperanti) patentibus portis hostem admisere. Vbi intraverant Himerii comites, gladiis eductis, non passi sunt portas à custodibus claudi, sed intra urbem acceperunt omne Maurorum agmen. Direpta urbe, nec multis qui servarent eam relictis, digressi sunt barbari. Romanorum captivorum fuga reperta, quidam Carthaginem venerunt. in his Severianus erat & Himerius. Erat enim tanta Maurorum negligentia, ut se volentibus eripere non esset difficile. multi cum Stotza mansere non invitati. Aliquanto post tempore Paulus sacerdos, cui ægrotorum cura incumberebat, cum primoribus urbis collocutus,

cutus, se ire dixit Carthaginem, cum bono, ut speraret, Imperatoris exercitu brevi rediturum. Ipsorum fore officii in id eniti, ut recipi intra urbem exercitus possit. illi eum noctu funibus nexis de mœnibus demisere. Qui ad littus ut pervenit, lembum piscatorium ibi reperit, usumque à dominis emercatus navigat Carthaginem. Eo pervectus, copiamque nactus videndi Sergii, cogitata aperit, exercitumque postulat justum, recuperandæ Adramytto. Difficili ad hoc Sergio, quod non multus Carthagine miles esset, paucos saltem dari sibi orans, accipit tantum octuaginta, & hunc astum comminiscitur. Navibus scaphisque plurimis coactis nautas multos & Afrorum alios imponit, eo indutu quo Romani milites uti solent, velisque factis Adrymettum versus quantum potest properat. Vt propinquaverat, mittit clam qui primoribus urbis significant Germanum Imperatoris sorore natum recens venisse Carthaginem: eo curante adesse, qui Adrymettinos liberet, exercitum: restare ut ipsi noctu portam panderent: Haud secus factum: Paulusque cum suo comitatu intra mœnia admissus hostes occidit omnes, Adrymettumque Imperatori restituit. Fama de Germano ibi nata Carthaginem usque pervasit. Quibus auditis Mauri, Stotza, quique cum illis erant, pavidī primo Africæ ultima fuga petebant. At ubi rei veritas patuit, indignari quod Adramyttēni, quorum vitæ ipsi pepercissent, hanc ipsis reddidissent vicem. Ex eo, quaquā irruerant, pessime tractare Afros, nullius ætatis aut sexus misericordia: planeque in solitudinem redacti eo tempore sunt agri, Afrorum aliis in urbes, aliis longius Siciliam usque cæterasque insulas fugientibus. eximii Byzantium profecti omnes, in quibus & Paulus Adrymetti Imperatori redditæ decus secum ferens. Ex eo ulciscēte nemine, Mauri multo quam ante securius agebant,

bant, raptabantque omnia, magnæque apud eos auctoritatis Stotza erat, quem non spernenda Romanorum manus sequebatur, pars transfugæ, pars bello capti, sed qui partes casu oblatas volentes prætuleraut. Iohannes cujus clarum apud Mauros nomen, Sergio infensus, quietum se continebat. Interea alium imperator ducem belli per Africam non multo cum milite mittit Areobindum, virum Senatorium & ortu nobilem, sed rerum militiæ inexpertum, cumque eo Athanasium recentem ab Italiæ præfectura, paucosque Armenios, quæis Artabanes & Iohannes præerant, Iohannis ambo filii, genus Arfacidæ, sed qui è Persico exercitu ad Romanos cum Armeniis aliis nuper transfugerant. Aderat Areobindo soror, aderat & uxor Præjecta cui mater Vigilantia Iustiniani soror. Neque tamen Sergium revocarat, sed & hunc & Areobindum præesse voluerat Africæ, divisis finibus militibusque. Sergio in barbaros qui per Numidiam, Areobindo in Mauros qui in Byzacio, bellum mandaverat. Ex hoc præscripto, simul classis Carthaginem advenerat, Sergius cum sibi attributis copiis in Numidiam abiit. Areobindus vero comperto Antalam & Stotzam castra habere ad Siccam Veneriam, quod oppidum tridui iter abest Carthagine, Sisinnioli Iohannem eo jubet ire, cum alterius exercitus flore quem ipse legisset. Sergio vero scripsit ut Iohanni se conjungeret, ut pariter hostem invaderent. Sergio & has literas & totum negotium spernente, coactus fuit Iohannes cum imensa hostium multitudine pugnam conferere. Acre illi jam olim in Stotzam odium erat, & summa votorum utrique mori posse, ubi alterum interfecisset. Tunc ergo, ubi incaluerat prælium, extra aciem ambo inter se concurrunt. Iohannes arcu tenso adventanti ad se Stotzæ in dextrum inguen adigit vulnus tanta vi, lethale ut fuerit.

fuerit. cecidit enim Stotza, non illico moriens, sed pa-
 rum supervicturus. subvenerunt proprii comites &
 Mauri & tenues trahentem spiritus reliquias in arbo-
 rem inclinaverunt: iraque concepta, in hostem ir-
 ruentes, Iohannem & Romanos, numero prævalidi,
 in fugam facile vertunt. Tunc dixisse Iohannem ferunt,
 suavem jam sibi mortem fore optati in Stotzam potito.
 Erat in via declivis locus, ubi equus eum procumbens
 effudit. reponere se parantem nacti hostes occidunt, vi-
 rum virtutis famæque egregium. Tantum vita Stotzæ
 duravit, ut solatio hoc accepto testaretur gaudentem
 se mori. In eodem prælio Iohannes occubuit Arme-
 nius, Artabanis frater, insignibus in hostem factis edi-
 tis: Imperator ubi hæc ei nuntiata sunt, miseratus in-
 fortunatam Iohannis virtutem, non ultra è re iudicavit
 in duos Africæ regimen partiri, sed Sergium inde abdu-
 ctum in Italiam cum exercitu misit: Areobindo res
 Africæ curandas dedit. duobus mensibus posterius
 quam inde Sergius abscefferat, Gontharis viam ad do-
 minatum in hunc modum affectavit. Præerat per Nu-
 midiam legionibus, illisque in locis agens clam Mau-
 ros adversus Carthaginem suscitabat. Nec mora: ex
 Byzacio Numidiaque vis hostium conglobata Cartha-
 ginem properat. Numidas regebant Cutzinas & Iäbdas:
 Antalas Byzacenos: aderat & Iohannes defectorum
 dux, in Stotzæ locum militari licentia suffectus. motu
 hoc cognito Areobindus duces cum copiis tuendæ Car-
 thagini mittit, inter eos Gontharim, cui comes cum
 Armeniis Artabanes. Iussus cum omni exercitu in ho-
 stem ire Gontharis, cum suam ad bellum operam large
 pollicitus esset, hæc machinatur: E servitio suo Mau-
 rum, arte coquum, in hostilia castra jubet ire, & apud
 alios simulare fugitivum: soli Antalæ dicere, velle cum
 ipso Gontharim partiri Africæ regnum. paruit coquus.

Lætus auditis Antalas hoc unum respondit, magna negotia per coquos tractari non solere. Gontharis accepto hoc responso, fidissimo suorum satellitum, Vlitheo nomine, ad Antalam misso, adhortatur, eum quam proxime Carthaginem accederet. Vt Areobindus è medio tolleretur, sibi curam fore. Vlitheus clam barbaros alios, pacta cum Antala conficit, ut Antalas Byzacium sibi, partemque alteram pecuniarum Areobindi, militesque Romanos haberet mille & quingentos: Gontharis regium nomen Carthaginemque & Africæ cætera. Re confecta rediit ad castra Romanorum, quæ pro mœnibus Carthaginis posuerant, distributis inter se urbis quoque portarum custodiis. Barbari non multo post capto urbem versus itinere, ad Decimum castris vallatis, postridie propius etiam accessere. Quidam Romanorum illis obvii manus miscuerunt, non sine Maurorum cæde. revocavit eos Gontharis crimini dans, quod improvida audacia rem Romanam in periculum dedissent. Inter hæc ad Cutzinam misit Areobindus, clam ei prodicionis præmia ostentans. Et promisit Cutzinas, ubi ad pugnam ventum esset, se in Antalam & Byzacii Mauros arma versurum. Ita enim est Mauro-
rum ingenium, nec in alios nec inter se fidem colunt. Hæc Gonthari Areobindus retulit, ille rem disturbare aut prolatare cupiens, suadet Areobindo ne Cutzinæ fidem habeat, nisi liberis ejus obsidibus acceptis. Neque eo segnius arcana Areobindum Cutzinamque inter colloquia de insidiis in Antalam commeabant. At Gontharis misso iterum Vlitheo Antalæ aperit quæ agebantur. Antalas neque tentandum sibi quicquam contra Cutzinam, neque ei significanda quæ compererat ratus, perseveravit promere, quæ sibi cum Gontharide convenerant. Ita inter se suspecti inimicique, fallaci societate, contra amicum quisque suum gradiebantur.

bantur. sub his tam diversi animi ducibus petebat Carthaginem Maurorum exercitus. Areobindo necem struebat Gontharis: sed ne affectati regni manifestus fieret, in ipsa acie dolo rem conficere destinabat, ut aliorum quidem crederentur fuisse in ducem insidiæ, se autem ad Africæ imperium vocaret exercitus. ore igitur & sermone ad fallendum composito, excitat Areobindum, simul ut in hostem eant satis jam propinquum Carthagini. Placuit postero mane rem aggredi. At Areobindus imperitia belli, an formidine, præter tempus cunctabatur. dum consultat quæ arma & quomodo induat, dum molitur exitum, pars major diei abiit. Itaque in alium rursus diem rem prolatans quietum se tenuit. Gontharis consulto moras eum necere ratus, his quæ clam agitata fuerant cognitis, constituit præsidium ab audacia mutuari, aperta que vi & ducem trucidare & dominatum invadere. itaque orta die hæc agit: apertis portis quarum ipsi custodia obvenerant, in limine saxa ponit grandia, ne claudendi copia esset. multos præterea homines loricatedos, instructos arcubus, ad pinas mœnium constituit. Ipse itidem lorica induutus stabat media in porta. Neque hæc ideo agitabat ut Mauros intra urbem acciperet. infidum enim Mauri genus multum in omnes suspicionibus indulgent. neque id ratione caret. quisquis enim perfido in alios est ingenio, adduci non potest ut fidat alteri, sed neminem non suspectum habere cogitur, de suis moribus metiens alienos. quare nec Mauros existimabat Gontharis eosque sibi credituros, ut mœnia intrarent: sed Areobindum sperabat ingenti pavore attonitum consilia capturum fugæ, subitoque relicta Carthagine Byzantium properaturum. Nec multum à vero abibat conjectura, nisi hyems intercessisset. Areobindus vero, compertis quæ fiebant, Athanasium aliosque è primoribus ad se

vocat. Aderat & Artabanes cum aliis duobus è castris
veniens, auctorque erat Areobindo, ne percelleretur
neque audaciæ Gontharidis cederet, sed illico adversus
iret cum quot posset sectatoribus, opprimeretque ini-
micos conatus, priusquam in pejus procederent. Sed
ante omnia Areobindus familiarem quendam suum
Fredam nomine, ad Gontharim misit, qui animum e-
jus tentaret. Dum vero Fredas redit ac renuntiat abje-
cta dissimulatione Gontharim sibi Africæ imperium
deposcere, atque in id venire ut de eo prælio cernat,
interea Gontharis apud milites Areobindum obtre-
ctabat ut imbellem, quique partim hostium metu,
partim ut ipsos stipendio fraudaret, fugam cum A-
thanasio strueret, à Mandracio jamjam navigaturus,
militesque objecturus fami simul & Maurorum gla-
diis: quærebatque an volentibus ipsis esset, dari u-
trumque in vincula. Hac arte sperabat se effecturum,
ut aut intellecta in se militum ira aufugeret Areo-
bindus, aut interceptus à milite causa inaudita truci-
daretur. pollicitis largus, promittebat militi pecuniam
quanta à publico debebatur. Dictis animum milites
applicuere. sed interim adventarat cum Artabane aliis-
que sui studiosis Areobindus: pugnatumque tum in
muris, tum inferius ad portas, qua parte stabat Gon-
tharis, æquo Marte. Neque longe aberat quin conglo-
bati è castris, quibus integra in Imperatorem fides,
nondum enim omnes Gontharis corruerat, vi com-
prehenderent eos qui res novas captabant. Sed Areo-
bindus ut sanguinem fusum vidit, experts ad id tempus
talis spectaculi, externatus pavore, nec ultra cernere
patiens, fuga se abripit. Est intra mœnia Carthaginis
in littore templum, quod habitant homines severis sub
institutis divina meditantes, quos monachos vocari
mos habet. Non diu erat, quod id templum ædifica-
verat

verat Solomo, circumjectisque muris castelli in modum firmaverat. Huc insiliit fugiens Areobindus: eodem uxorem sororemque præmiserat. Tum & Artabanes loco cessit, & qui cum eo erant sibi quisque, ut poterant, digressi consuluere. Gontharis cum suis victor tenebat palatium, portasque & portum diligenter custodiebat. Athanasium ante alios ad se duci jubet: atque is multa cum assentatione probantis speciem præbebat. Postquam vero jusserat urbis antistitem Areobindo significare, ut fide accepta in palatium veniret, ni faceret, illico venturum se obsidio: ne tunc salutis pacta aut loci sanctimoniam, sed vim & necem exspectaret: antistes Reparatus nomine, quo magis omnem ei metum à Gontharide demeret, parendique imponeret necessitatem, etiam jusjurandum ei obtulit, quo promissa minasque sanciret. Exterritus Areobindus secuturum se promisit quo vellet antistes, si is rite sacratis Christiani lavacri aquis, per eas deinde fidem juratam ipsi daret, vitam salvam fore. quod cum fecisset antistes, sequitur eum Areobindus palliolum amictus non duci, ne militi quidem, sed aut servo aut plane plebejo homini conveniens, quod casulam latini vocant. Vbi palatio appropinquatum est, sacrum codicem ex antistitis accipiens manibus, ita se Gontharidi ostendit, pronusque jacuit diu, supplicis insignia, divina oracula protendens, puerumque recens ab antistite sacra aqua tinctum, per quam ipsi, ut diximus, antistes juramentum perhibuerat. Postquam ipsum surgere jussit Gontharis, vix tantum elocutus est, quo Gontharidem per omnia sacra obtestans interrogaret, salvane sibi vita esset. Gontharis metum ponere eum jubet: nihil triste passurum: quin postridie cum uxore & pecuniis exi-
 turum Carthagine: dimissoque Reparato & Areobindum & Athanasium cœnæ in palatio adhibet, multis in

Areobindum honoris ostentamentis : priorem enim accubitus illi dedit. Sed cænatum non dimisit, verum deduci iussit in locum ubi solus cubaret : ibi Vlitheum aliosque nonnullos in eum immisit, qui multa gementem lamentantemque & frustra misericordiam cipientem verbis, conficiunt. Athanasio pepercere, reveriti senectam credo. postridie Areobindi caput ad Antalam misit Gontharis, sed de pecuniis & milite, nihil eorum quæ promiserat præstare constituit. Antalas tum indigne ferens quod secum pacta non implerentur, tum cogitans qualia Areobindo Gontharis jurasset, exhorrescebat, qui tanta sacra contempsisset sibi fidum fore non sperans. multis in omnem partem volutis, Iustiniani res sequi eligit. ob id non multo post abijt, edoctusque Marcentium, qui legiones in Byzacio rexerat, ad insulam quandam ei oræ adjacentem fugisse, misso ad eum qui res omnes narraret, fidemque daret, persuadet ad se ut veniat. Ex eo Marcentius cum Antala in castris fuit. Qui in Byzacio milites fidem Imperatori servabant, Adrymetti tutelam inter prima curæ suæ ducebant. At qui Stotzæ partium fuerant, mille admodum, cognitis quæ evenerant, Iohanne duce ad Gontharim cursitabant. is eos lætus in urbem recepit. Erant horum Romani ferme quingenti, Hunni octuaginta; pars reliqua Vandali. Et Artabanes accepta fide in palatium cum Armeniis veniens, promisit se imperata Gontharidi facturum. clam interim necem ei machinatur, cuius consilii participes fecerat Gregorium sororis filium & Artasirem satellitum ex ordine. Gregorius eum magis etiam incitans hæc locutus est. Dat tibi se occasio, Artabanes, Belisarii gloriam non tantum adipisci, sed & longo spatio supergredi. ille enim ingentem exercitum, immensas pecunias ab Imperatore habens, huc venit, multos secum præfectos, multos consilio adjuutores ducens, classem præ-

præterea quantum vix aliam aditu percepimus, equitatum insignem, arma cæteraque omnia, ut compendio dicam, pro Imperii Romani majestate. tali apparatu multis cum periculis Africam Romanis reddidit: iterumque sic amisit ut ex æquo Romanis esset non quævisisse: nisi quod de victoria Belisarii restant illis hominum rerumque damna, & documentum, parta tueri eos fuisse impares. Hæc omnia nunc restituere Imperatori, in tuo est animo arbitrio ac manu. cogita te veteri stirpe Arfaciden: à tanta nobilitate fortia facinora semper & ubique expectari. Multa antehac pro libertate stupenda egisti. Adolescens Acacium Armeniorum principem & Romanorum ducem Sittam occidisti: inde Chosroi regi cognitus, adjuvisti ipsius in Romanos arma. Nunc tantus cum sis, ut tuum sit non perpeti Romanum imperium premi à temulento cane, age ostende quæ antehac edidisti facta ab ortu regali, parique animo profecta. Ego & hic Artasiris, omnium quæ jusseris pro viribus ministri erimus. Hæc Gregorii dicta flagrantem jam ante animum, multo acrius in Gontharim accenderunt. Areobindi interim conjugem & sororem Gontharis castello eductas in conclavi manere compulit, non verbo, non re gravis, nullius ad usus necessariæ rei indigas, nec quicquam contra animi sententiam coactas aut dicere aut facere, nisi quod Præjectæ imperatum ad avunculum ut scriberet, honorate se à Gontharide haberi: purum eum à cæde mariti sui. Vlithei id esse facinus, non probante Gontharide. Hæc eum in modum agebat Gontharis Pasiphili suasu, viri in seditione Byzacena eximii, & quo ille maxime auctore invadendum ad dominatum impulsus fuerat. Is namque Pasiphilus affirmarat Gontharidi, si ita rem institueret, libenter Imperatorem illi puellam nuptum daturum cum magna dote, ob sanguinis propinquitatem.

tem. simul Artabanem cum exercitu mitti contra Antalam & in Byzacio Mauros suadebat. At Cutzinas palam inimicus Antalæ eo relicto Gontharidis se addiderat partibus, cui pignora fidei dederat filium, matremque. Nec mora: it duce Artabane bellaturus in Antalam exercitus. Aderat ei Iohannes, Stotzæ quondam militum ductor, & satelles Vlitheus: & Maurorum qui Cutzinam sectabantur. Adrymettum prætergressi, esse illis in locis hostem intelligunt, castrisque non longe munitis noctem transigunt. postridie mansere ibidem Iohannes & Vlitheus cum militis parte. Artabanes & Cutzinas in hostem movent: quorum non tolerato impetu quos Antalas secum habebat Mauri fugam parabant, ni dolo corrumpens victoriam Artabanes converso signo reduxisset exercitum: ob quod eum Vlitheus reversum in castra occidere volebat. sed deprecans Artabanes, metuisse se dicebat, ne ex Adrymetto Marcentius hostibus suppetias ferens magnam ederet stragem. Gontharim debuisse vi omni ipsum hosti adversum ire. Prima consiliorum Artabani fuerant transferre se Adrymettum, atque ibi se suosque cum Imperatoris exercitu jungere. Rem diutius putanti potior visa sententia, tollendo è rebus humanis Gontharim, Imperatorem atque Africam multis malis absolvere. rediens ergo Carthaginem, significat Gontharidi, copiis sibi maioribus in hostem opus. ille exquisito Pasiphili consilio constituerat omnem quidem armare exercitum, sed ipse ei præesse, relictis tantum qui sufficerent ad Carthaginis custodiam. Occidebat multos quotidie ex suspicionibus, etiam causas non habentibus. Pasiphilo, hunc enim tuendæ urbi elegerat, abiturus imperavit Græcos ut nullo discrimine omnes interficeret. sed pridie quam discederet, rebus jam omnibus ordinatis volebat familiares epulis excipere. Locus sumtus con-

vivio

vivio in quo lecti esse tres solebant. in primo lecto ipse, ut par erat, accubuit, unaque Athanasius & Artabanes alique interioris cum Gontharide amicitia: sed & Petrus Thrax gente, ex Solomonis antehac satellitio. in aliis lectis Vandalorum eximii. At Iohannem, qui Stotzæ quondam militem regebat, propria cæna excipiebat Pasiphilus: alios itidem alii Gontharidis amicorum, ut cuique libuerat: Artabanes ad convivium vocatus, id tempus opportunissimum cædi exsequendæ judicans, finem destinatis imponere decreverat. Re communicata cum Gregorio, Artasire & satellitum tribus, satellites jubet cum gladiis intrare in conclave: (mos enim magistratibus epulantibus ad pedes stare satellites) ingressos, ubi primum videretur se dare occasio, constituta peragere, incipiente Artasire: Gregorio præceptum dat dilectos Armeniorum acerrimos in palatium duceret in manibus gladios habentes; (neque enim armis aliis per urbes permissum magistratus sectari) illisque in porticus aditu relictis, ipse, cum satellitibus Artabanis, palatium intraret: neque vero eos conscios propositi faceret, sed hoc illis diceret tantum, suspectum sibi Gontharim, ne forte ad cænam vocatione malum aliquod in Artabanem occultaret: velle propterea se, ut juxta Gontharidis excubias intra palatium constitutas starent & ipsi, ludentiumque præbentes speciem quæ illi habebant scuta tractarent vibrarentque, & modo sursum modo deorsum versarent: Turbarum autem strepitusque si quid exaudissent, ne cunctarentur scutis arreptis accurrere. uti jusserat Artabanes curavit omnia Gregorius. Artasires hoc commentum de suo adjecit. Fragmenta sagittarum divisarum in duo à sinistra manus junctura cubitum usque recta disposuit, arcteque loris colligata obvelavit vestis injectu. id eo fecerat, ut si quis ense ictum inferret, evitaret plagam lævi brachii

obtentu, retusumque ferrum, incussu in lignum, sine corporis noxa abiret. Hoc igitur consilio id quod dixi fecerat Artasires. Artabani autem hæc dixit. Ego quidem præclarum cogitatum metu me non corrupturum, & hoc gladio tacturum Gontharis corpus, satis confido. de cætero nihil affirmare ausim, Gontharidisne injustam dominationem perosus Deus meis sit futurus conatibus adjutor, an in meas culpas animadvertens in hoc facto oppositurus mihi sit numen suum. Tu vero si Gontharidem videas non letifero à me vulnere percussus, hoc ipso meo gladio me vitæ exime, ne gravitate cruciatuum adactus fateri te auctore me id conscivisse facinus, & ipse pessimis modis peream & te nolens perdam. His dictis Artasires cum Gregorio unoque præterea satellitum lectis appropinquans, pone Artabanem stetit. Reliqui juxta Gontharidis excubitores se tenebant, præceptorum memores. Iam incipiente primum cæna Artasires flagrabat destinata exsequi, manumque admoverat acinacis capulo: sed repressit Gregorius indicans Armenio sermone, adhuc suæ mentis esse Gontharim, vino scilicet nondum captum. ingemuit Artasires, & quam pulchre me inquit animatum, testari id in præsens prohibes? allubescence potu irrigatior jam Gontharis satellitibus de cibis apposis dedit, ut comem se præberet. Hæc illi ut seorsim vescerentur de conclavi exierant, relictis apud Gontharim satellitum tribus, quorum erat Vlitheus. Exierat & Artasires, ut cum cæteris gustaret de dapibus. ibi in mentem ei incidit, ne forte ducere ensen volenti impedimento esset aliquid. Foras igitur progressus abiecit vaginam, nudumque sub axilla acinacem chlamyde velans, ad Gontharim properavit, velut arcanum habens quod diceret. Quod ut vidit Artabanes, partim ira calens, partim periculi respectu anxius, motare caput,

put, & varios vultu colores induere cœpit, plane ut magnitudine rei quæ agebatur appareret attonitus. inde Petrus coniecit quod erat, neque tamen enuntiavit cuiquam, quod ipsi, Imperatoris amanti, placebat consilium. At Artasiren, prope Gontharim cum accessisset, è servitii turba forte trusit aliquis, & cessim euntis conspexit ensẽm vagina exutum, protinusque exclamavit. Otu, quid hoc est rei? ibi Gontharis ad dextram aurem admota manu, ore converso ipsum intuitus est. Artasires interim incussu gladii partem cerebri cum digitis abstulit. Simul Petrus elato clamore hortabatur Artasirem, nefarium hominem ut conficeret. erigentem se Gontharim videns Artabanes, ut proximus accumbebat, ancipitem machæram, quæ ei ad femur magna pendebat, in sinistrum Gontharidis latus capulo defosam, ibi reliquit. neque minus ille surgere conabatur, sed viribus mortifero vulnere deficientibus collabitur. At Artasiræ Vlitheus impegit gladium, caput petens: ille vero lævam prætendens capiti, solertiæ suæ, tempore maxime necessario, fructum tulit. hebetato enim gladio in Sagittarum partes brachio oppositas, illæsus ipse, Vlitheum facile interfecit. Petrus vero & Artabanes ensẽm uterque alienum, ille Gontharidis qui fuerat, hic eductum Vlithei prostrati de corpore, arripientes, satellitum reliquis vitam adimunt. Orto hinc, ut facile creditu, strepitu & clamore ingenti, ut eum perceperant Armenii, qui juxta Gontharidis excubitores adstabant, sumtis, ut imperatum fuerat, scutis, ad lectos cursitant, Vandalosque omnes & alios Gontharidi familiares perimunt, obstante nemine. Tunc Artabanes Athanasium obtestatus est, palatii ut curam gereret: ibi namque esse omnia, quæ Areobindo fortuna reliquisset. excubitores Gontharidis, ut finem ejus cognovere, Armeniis se addiderunt. Erant enim multi

de Arcobindi domo. Concordes igitur, Iustinianum victorem clamant. Ea vox à multis procedens cum late sonuisset, totam in urbem manavit : inde exciti quibus integra in Imperatorem fides erat, insultantes in ædes hominum partis alterius, alios somno incubantes, cibum sumentes alios, multos metu de mente emotos, nec quid agendum esset cogitare valentes, subito trucidant : quorum sortem & Pasiphilus expertus est. Iohannes enim cum Vandalis nonnullis in templum confugerat : quos Artabanes, fide data ut exirent persuasos, Byzantium misit, magnam adeptus gloriam Carthaginis Romano Imperio servatæ, custoditæque. Hic finis Gontharidi, die ex quo dominatum invaserat, sexto & tricesimo, quo tempore Iustinianus regnandi annum agebat undevicesimum. Ex eo inclytus apud omnes populos Artabanes, eique Præjecta, Arcobindi quæ fuerat, magna cum dote in matrimonium data est. præterea Africæ regendæ eundem imposuit Imperator : rogantemque postea Byzantium reverti ut sibi liceret, assensit precibus, successoremque ei moderandæ Africæ toti dedit Iohanni Pappi fratrem. is Iohannes simul in Africam venit, commissio cum Antala Maurisque prælio victor, non hostes modo plurimos morti dedit, sed & signa quæ Solomonis fuerant erepta ei, cum ipse interiit, è barbaris recepta, misit Imperatori, hostesque longe submovit à Romanis finibus. aliquo post tempore Levathæ magno agmine è Tripolitana regione in Byzacium se intulere, Attalæque se junxere copiis. Quibus occurrens Iohannes improspere pugna multis suorum amissis fugit ad Laribos. Tum vero hostes Carthaginem usque per agros effusi, quoscunque Afrorum inciderant, inhumanis modis tractavere. Sed relictis militum suorum reliquiis Iohannes, Maurisque, non illis modo qui cum Cutzina erant, sed aliis insuper in

socie-

societatem allectis, prælio iterum congressus, barbaros præter opinionem fudit. Sparsum fugientibus instantes Romani partem eorum occiderunt. reliquis Africæ ultima receptum & salutem dedere. Ita factum est, ut paucis & rerum egenis, qui in Africa remanserant, otium tandem contingeret. Hæc Romanis per Africam acta nunc belli cum Gotthis scriptionem retro ordior.

PROCOPII CÆSAREENSIS

G O T T H I C Æ

H I S T O R I Æ

L I B E R P R I M U S.

IS quem dixi rerum per Africam fuit exitus. Nunc in Gotthos bellum narrare aggredior, si prius ea commemoravero, quæ ante hoc bellum Gotthos inter atque Italos evenere. Quo tempore sub Zenone erat Oriens, Occidentis in partibus regnabat Augustus, is quem minuente vocabulo Augustulum vulgus appellabat, quia puer ad imperium pervenerat, quod pater ipsius Orestes, vir prudens, administrabat. Aliquanto antè Romani Scirros & Alanos & alias nationes Gothicas in societatem attraxerant, unde ea illis ab Atalaricho & Attila acciderunt, quæ à nobis alibi edissertata sunt. Quanto autem major vis barbarorum fuit, tanto Romani militis attrita est dignitas, sic ut sub auxiliorum specioso nomine externis serviretur: qui elati tum alia injungere nolentibus, pudore nullo, tum eo pervenerunt ut dividi postularent Italiæ agros, partemque
tertiam

tertiam ab Oreste suis usibus assignari. non assentientem, sine mora interfecerunt. Erat barbarorum unus Odoacer nomine, Imperatoris satellitio accensus, qui se præstiturum petita promisit, si per ipsos imperii potiretur. Eum in modum jus summum adeptus, Imperatori non ultra nocuit, quam quod in privati ordinem eum redactum post id haberet: tertiaque agrorum parte distributa, barbaros eo beneficio ita sibi devinxit, ut decem per annos imperium tenuerit. Eadem tempestate Gotthi, qui concessu Imperatoris Thraciam habitabant, arma in Romanos sumserunt, Theudericho duce, qui & ad patriciatus honorem & ad consulares fasces Byzantii pervenerat. At Zeno Imperator, gnarus rebus uti ut dabant tempora, Theudericho hortator est, ut in Italiam iret, Odoacroque dejecto, sibi ipse ac Gotthis pararet Occidentis regnum. Quippe satius homini in senatum allecto, Romæ atque Italici imperare, invasore pulso, quam arma in Imperatorem cum periculo experiri. accepta conditione, Theuderichus sequentibus se Gotthis Italiam petit. Imposuerant curribus mulieres puerosque, & quantum ferri poterat suppellectilis. Ad Ionium mare ut venerant, destituti ad transvehendum navibus, oram obeuntes ad Taulantios finitimasque gentes pervenerunt. qui cum Odoacro erant in occursum cum se tulissent, præliis aliquot victi, suo cum duce Ravennæ sese & aliis circum locis, quæ munita maxime, inclusere. Obsidentes Gotthi alia aliis modis oppida ceperunt. At Cæsinam oppidum, trecentis stadiis Ravenna diffitum, Ravennamque ipsam, ubi se tenebat Odoacer, neque pactis neque vi potestati suæ subdere potuerunt. Iacet enim Ravenna in plano, qua definit Adria, ipsa ne mare attingat duorum stadiorum intervallo prohibita, neque classe neque terrestri exercitu adiri facilis. Naves enim ad illud littus ne accedant,

impe-

impedimento sunt obtenta littori brevia , spatio ftadio-
rum triginta admodum , quo fit ut cum ea ora proxima
videatur navigantibus, longe tamen absit, vadorum cir-
cumductu. Neque magis terra accessus est hostibus.
Padus quippe, quem Eridanum vocant, è Gallicis mon-
tibus delapsus , aliique & ipsi navium patientes amnes
& lacus, urbem undique circumfluam faciunt. Res mi-
ra quotidie illis in locis spectatur. Mane annis in mo-
dum effusum mare, quantum die uno vir expeditus iter
faciat , terræ operit , & eam qua continens est facit na-
vigabilem , iterumque circa vesperam dimittit alveum,
& aquas iterum in se resorbet. Quare quicumque in-
ferre aut exportare res suas volunt , sive mercandi sive
alia de causa , imponunt eas navibus deductis in eam
planitiem quæ aqua superari solet, ibique æstus reditum
exspectant : qui ubi advenerit, paulatim attolli ab humo
navigia ac vehere incipiunt , statimque se nautæ accin-
gunt operi : idque non ibi tantum , sed per omnem il-
lam fit oram , usque Aquileiam : non tamen omni tem-
pore eundem ad modum. nam cum tenue lucet Luna,
minus etiam mare procedit. ab eadem dividua ad divi-
duam alteram , fertur majore impetu. Ita se illa naturæ
pars habet. Cùm jam in tertium annum Gotthis ac
Theudericho traheretur obsidio , Gotthi assidere mæ-
nibus fessi, Odoacri milites rerum quibus vivitur penu-
ria tentati , pacificante Ravennæ antistite , ita inter se
comparant, ut pari jure Ravennæ imperent & Theude-
richus & Odoacer. mansit pactis aliquamdiu fides : sed
eventus is fuit , ut Odoacrum , insidiarum , ut quidem
dicebatur , compertum , ad epulas vocatum Theuderi-
chus dolo occideret. Is ex eo , conciliatis sibi qui de
hostibus supererant , Gotthos Italosque moderatus est,
Imperatoris Romani neque vocabulo neque insignibus
assumptis , rex contentus vocari , quod Imperii apud
barba-

barbaros nomen est. Ita autem sibi parentibus præfuit, ut vere Imperatori conveniens decus nullum ipsi abesset. Iustitiæ magnus ei cultus, legumque diligens custodia. Terras à vicinis barbaris servavit intactas, solertiæ fortitudinisque summus. Injuria subditorum quæquam nec afficiebat ipse, nec affici ab aliis sinebat, dempto quod partem agrorum, quam Odoacri milites possederant, inter se Gotthi partiti sunt. Verbo igitur invalor, re ipsa Imperator & clarissimis quibus id nomen obtigerat, nulla parte minor, multum à Gotthis, æque ab Italis amabatur, more scilicet humani ingenii, quo fit ut cum in imperio gerendo alii alia sequantur instituta, statim placeat regimen, quibus res è voto eveniunt: grave sit illis, quibus non è sententia res cadunt. Adeptæ potentia post annos septem & triginta, vivendi fecit finem, tam hostibus semper formidatus, quam ingens sui desiderium subditis relinquens. Mors ejus quem in modum acciderit, dicam. Symmachus & Boethius ejus gener, nobilissima stirpe orti Senatores & consulatum adepti erant: ambo sapientiæ studiis exerciti, ambo juris observantes supra quam dici posset erant: multis civium, multis & externis prompti solari inopiam, fama insignes, inde sibi acerbissimorum hominum invidiam peperere: His calumniam in illos appetitarum rerum novarum struentibus fidem habens Theuderichus vitam utrique ademit, bona redegit in fiscum. Non multis diebus post cœnanti regi appositus à ministris est piscis magni caput: id Theudericho caput visum occisi nuper esse Symmachi, dentibusque in labrum inferius impressis, sævumque & horrendum intuens minas ipsi intentare. Portentoso visu exterritus ingentique percussus frigore cursu cubiculum petiit: jussisque inferni sibi multis vestibus, quievit. Post id Elpidio medico re omni enuntiata, in Symmachum ac

Boe-

Boethium quod peccaverat deflevit : pœnitentiæque ac doloris magnitudine non multo post obiit. Id illi injuriæ in subditos primum ac postremum fuit, quod non adhibita , ut solebat , inquisitione de viris tantis statuerat. Mortuo in regnum successit Atalarichus , filia ejus genitus annorum octo , quam educebat mater Amalasuntha , patre pridem ademto rebus humanis. Non multum intercessit temporis , cum Byzantii ad imperium pervēnit Iustinianus. Amalasuntha interim tutelam pueri regnique gessit , ingenio ac justitia excellens, animo plane virili. Quæ dum regimen tenuit , Romano nulli aut corporis aut bonorum pœnam irrogavit, & Gotthos vexare eos cupientibus non concessit : quin & liberis Symmachi & Boethii paterna reddidit bona. volebat autem Amalasuntha institui Atalarichum in modum quo Romanorum primores solent : itaque & ludi magistrum ei dederat , & de Gotthis tres elegerat senes , quos sollertia & æqui cultu præstantes noverat, quibuscum assuesceret. Non probabantur hæc Gotthis, qui , cupiditate licentiæ in subditos , barbaricum regimen præoptabant. forte evenerat, ut peccantem aliquid in cubiculo puerum mater alapa admoneret, qui lachrymans in partem ædium viris sepositam se proripuit. qui in eum inciderunt Gotthi , graviter id tulere. Etiam criminabantur Amalasuntham , ut quæ filium optaret quam primum vitæ eximi , quo ipsa alii viro nuberet, eoque socio & Gotthis & Italis dominaretur. Congregati qui eorum eximii erant , ad Amalasuntham ubi venerant, expostulabant, non recte puerum, neque ut Regem deceret , educari. multum abesse à virtute literas : & senili institutione dejici plerumque & ad metum incurvari indolem. Qui magna ausurus, qui bello decora sit quæsiturus, debere liberum à magistrorum metu, armis tractandis erudiri. Ne Theudericho quidem placuisse,

cuisse, ullos Gotthorum pueros ad ludum literarium mitti: quippe solitum dicere, fieri non posse, ut qui didicissent flagra extimescere ad contemptum ensium hastarumque assurgerent. Cogitandum ipsi Theuderichum, tanto terrarum domito, in regni, nisi jus armorum spectetur, alieni possessione mortuum, qui literas ne auditu quidem attigisset. Quare tu quoque, ajebant, regina, literatores istos jube valere. Atalaricho autem sodales da coævos, qui cum ipso ad majorem ætatem pervenientes, auctores ipsi sint imperandi, ita ut mos est nobis barbaris. Non placebant hæc Amalasunthæ: sed insidias Gotthorum metuens, assensum simulavit, probavitque cuncta quæ petierant. Ita abactis senibus, pueri Atalaricho omnis vitæ socii facti sunt, nondum plenæ pubertatis, ita tamen ut haud longe abessent, qui eum, simul adoleverat, in vinolentiam ac stupra incitantes, brevi pravis moribus imbuere, matrique, per stuporem ingenii, non modo immorigerum fecere, sed & ita ejus securum, ut aperte in eam conjurantibus barbaris nihil id pensi faceret, ne tum quidem cum eam omni exuta reverentia de penatibus regiis excedere juberent. At Amalasuntha, neque exterrita Gotthorum in se coitione, nec quicquam muliebriter remittens, sed animi vere regii magnitudinem tunc quoque ostendens, tres barbarorum præcipuos factionisque in se principes jubet in ultima Italiæ ire, non eandem in partem omnes; sed longissimis intervallis. prætextus erat, ut terram ab hostium insultu tutarentur. Haud eo minus tres illi consilia inter se junxere amicis cognatisque internuntiis, qui, magno quamvis itinere, convenerant malum Amalasunthæ struentes. horum intolerans mulier, nova consilia capit. mittit ad Byzantium ex Iustiano Imperatore sciscitatueros, placeretne ipsi venire ad eum Amalasuntham Theuderichi filiam: velle enim

eam

eam quamprimum Italia excedere. Imperator nuntio gavisus, hortatus est ut veniret, atque Epidamni ædes pulcherrimas paratas haberi iussit, ut ubi advenisset Amalasuntha, ibi diverteret, & quantum vellet morata, pergeret Byzantium. Quibus Amalasuntha cognitis, lectos è Gotthis viros acres sibi que intimos mittit in cædem eorum trium quos factionis in ipsam duces fuisse modo memoravi. Simul impositis in navem pecuniis, præterque cæteras auri quadragies mille pondo, hominibus fidis imperat ea conscensa ferri Epidamnnum. ubi appropinquassent, consistere in portu: ut si tres illi perirent, maneret ipsa navemque revocaret, absoluta ab inimicorum metu: si quis vero evasisset trium, adempta sibi spe bona omni, properaret navigare, receptumque sibi & pecuniis apud Imperatoris terrasprehendere. Hoc Amalasuntha proposito navem Epidamnnum miserat. ubi in portum pervenerant, quibus illa navem commiserat, steteret imperatis. Non multo post Amalasuntha, cædibus ex optato confectis, nave revocata Ravennæ manens, potentiam sibi omnibus modis firmavit. Erat in Gotthis, Theudatus nomine, Amalafridæ filius, quæ Theuderichi soror fuerat, provectæ homo ætatis, in Latino sermone Platonisque dogmate institutus, militiæ imperitus, animo minime excitato, rei faciendæ supra modum intentus. Hic multorum per Thusciam prædiorum dominus, etiam quæ ipsi non obtigerant per vim adimere possessoribus in animo habebat. vicinos enim habere maximum ei malum videbatur. Hanc illius cupiditatem reprimere volebat Amalasuntha. ea illi in ipsam gravis odii causa. quo impulsus Thusciam Iustiniano statuit tradere, ut magnis acceptis pecuniis, & senatorio nomine, vitæ reliquum degeret Byzantii. Hæc dum ille agit, legati à Byzantio ad Romæ antistitem veniunt, Ephesi antistes Hypa-

tius, Philipporum vero Macedoniae provinciae Demetrius, ob ea quæ inter se controversa Christiani habent. Ea vero quæ sint, quanquam percognita, memorare me tædeat. Insanæ enim temeritatis esse existimo naturam Dei qualis sit scrutari. Homini quippe nec humana, quantum ego existimo, plane in aperto sunt. tantum abest ut ei pateant ea quæ ad æternum numen pertinent. Liceat ergo mihi impune de talibus silere, non commoventi ea quæ aliis sancta habentur. Ipse hoc tantum de Deo quod dicam habeo, esse eum omnino bonum; ejusque potestate omnia contineri. qui plus scierit, plus de eo dicat, sive in sacerdotum est ordine, sive in plebe. At Theudatus clam cum legatis illis locutus, rogavit ut sibi destinata, de quibus ante differui, ad Iustinianum perferrent. Interim Atalarichus ex quotidiana crapula in tabem inciderat. Id anxiam habuit Amalasuntham. Nam neque pueri in se animo fidere poterat, eo vecordiae delapso: Et si è rebus humanis exiret Atalarichus; non credebat vitam suam extra periculum fore inter tantas Gotthorum principum offensas. Propter hæc Gotthorum Italiaeque dominatum volebat Iustiniano tradere, inveniendæ salutis. Cum Demetrio & Hypatio vir Senatorius Alexander venerat. Nam postquam Amalasunthæ navigium in Epidamni portum pervenisse cognoverat Iustinianus, ipsam autem multo jam tempore moram trahere, Alexandrum miserat, ut quæ Amalasunthæ agebantur, speculatus, renuntiaret. Cæterum obtendebatur materia legationi, quod ob Lilybæi negotium, narratum mihi alibi, succenseret Imperator: quodque Hunni decem, castrorum in Africa desertores, in Campaniam profugi, ab Vliari Neapolis præfecto, non nolente Amalasuntha, recepti essent: quodque Gotthi in Gepidas circa Sirmium agentes in bellum impliciti Gratianam urbem in Illyrici finibus

finibus hostiliter tractassent. Has querelas habens Imperator, & literas de iis perscripserat, & legationem de iis injunxerat Alexandro. Qui ubi Ravennam perductus in conspectum venerat Amalasunthæ, clam ei mandata Imperatoris significavit, literas autem & palam tradidit, quarum hic erat tenor. Lilybæi castellum quod nostri est juris, vi tenes. barbaros militiæ meæ fugitivos intra fines tuos admisisti, neque induci hæcenus potuisti, ut redderes. Gratianam Imperii mei urbem nihil ad te pertinentem inclementer vexasti. quo hæc eruptura sint omnia, serio cogitandum tibi est. perlectis literis hunc in modum mulier respondit: Regem & potentem & honesti amantem decet magis pupillo, rerum quæ geruntur ignaro, opitulari, quam sine causa lites ferere. Gloriosa nemini nisi ex æquo stanti victoria est. crimina in Atalarichum quæris, Lilybæum, & exules decem, & militum in suos hostes euntium culpam adversus amicam civitatem errore commissam. Noli talia, noli Imperator. Id te cogitare æquius, cum Vandalis bellum immitteres, non modo non obstitisse nos, sed & viam & commeatus emendi jus prompto dedisse animo: ad hæc tum alia, tum equorum copiam, maximum ad Victoriæ momentum. Socium, ni fallor, & amicum recte voces, non eum tantum qui aperte arma in hostem jungit, verum & qui bellanti ea subministrat quibus bellum indiget. Iam & illud reputa, classem tuam neque extra Siciliam habuisse quo è mari appelleret, neque sine iis rebus quas in Sicilia emisisti, potuisse in Africam navigare: ita ut causæ ad vincendum potissimæ à nobis venerint. nam qui difficultates expedit, in successus accepto ferri rationis est. quid autem homini suavius, Imperator, quam de hostibus lauream reportare? Satis hoc ipso damni patimur, quod non bellicæ societatis lege in partem prædæ vocamur. Tu

vero insuper Siciliae Lilybæum, pridem Gotthicae ditio-
nis, abripere nobis vis, Imperator, rupem unam, nullo
in pretio censendam: quam æquum fuerat, si tui fuisset
imperii, Atalaricho abs te dari, pro officiis quæ vobis
fecit tempore vestro maxime necessario. Hæc palam
scripsit Imperatori Amalasuntha. in arcano Italiam se
omnem promisit ei in manus daturam. Legati, ut By-
zantium venerant, intellecta sibi ad Imperatoris noti-
tiam pertulerunt, Alexander quæ Amalasuntha manda-
verat, Demetrius & Hypatius quæ ex Theudato audie-
rant: addebantque hi, maximam in Thuscia esse Theu-
dati potentiam, agros ab eo teneri plurimos, ita ut quæ
cuperet effecta dare ei in facili esset. Lætus his Impera-
tor, mittit in Italiam Petrum, ortu Illyricum ex Thessa-
lonica, ex oratorum Byzantii ordine, magna sollertia
hominem, lenitate non minori, & persuadere quæ vel-
let efficacem. Hæc dum aguntur, ex Thuscia multi
Theudatum apud Amalasuntham accusant, quod vim
in omnes inferret, nullisque de causis agros raperet, tum
possessorum, tum ipsius domus regiae quam patrimo-
nium dici mos habet. ob hæc vocatum in jus Theuda-
tum manifestissimaque probatione ab arguentibus con-
victum, restituere coëgit quæ per injuriam abstulerat,
atque eum cum dimisisset, gravem in ejus animo offen-
sionem reliquit, mansitque ei discors, cupiditate in iram
accenso, ut qui speratis excidere cogique non didicisset.
Sub idem tempus adefus morbo Atalarichus mortali-
tatem explevit, adepto imperio octo per annos super-
stes. At Amalasuntha (quam fato mala manebant) nec
ingenium Theudati expendens, nec quæ ipsa in eum
nuper fecerat, nihil se ab ipso passuram mali credidit,
si majore eum beneficio muneraretur. Vocatum ad se,
ut venit, aggressa blanditiis, pridem præfagisse se ait im-
minentem filio exitum, tum judicio medicorum talia
noscen-

noscentium, tum quod ipsa corpus ejus in dies attenuari sensisset. simul deprehensum sibi, ipsum Theudatum, Theuderichi proximum sanguine, tum apud Gotthos tum apud Italos non in optima esse fama: cogitasse, quemadmodum ei istam elueret maculam, ne quid ad regnum adipiscendum impedimento ei esset. motam se & æqui respectu, ne si qui injuria se, ut nuper, affectos quererentur, non haberent ad quem gemitus suos deferrent, & in durum insuper inciderent dominum. Nunc purgatum omnibus ad regnum à se vocari. sed ita, si jurisjurandi sanctissima fide se obstringeret, contentum imperii nomine se Amalasunthæ relicturum quantumcunque habuerat hætenus potentiæ. Hæc postquam audierat Theudatus, jusjurandum Amalasunthæ, quale conceperat ipsa, dedit, fallendi animo, prius in se commissorum non immemor. Sic Amalasuntha suopte consilio, & Theudati perjurio decepta, in imperio inimicum collocat, remque per legatos significat Iustiniano. ille simul regni compos fuit, cuncta agit contraria & illius expectationi & promissis suis. Nam eorum quos Amalasuntha occidi jusserat cognatos (ii & multi erant & magnæ apud Gotthos existimationis) honoribus attollit, & Amalasunthæ familiares subito nonnullos necat, & ipsam, priusquam legati à Byzantio redirent, dat in custodiam. Est in Tuscia Volsiniensis nomine lacus, inque eo perpetua insula parva, sed firmissimum habens castellum. ibi inclusam Amalasuntham Theudatus servabat. Sed præmetuens ne quod evenit, Imperatorem ea res offenderet, viros Senatorios, Liberium & Opilionem, cumque his alios misit, placando omnibus modis Imperatori, jussos affirmare nihil à se factum Amalasunthæ nolenti quod esset, quanquam ab ipsa graves acceperat injurias. Eumque in sensum & ipse scripsit Imperatori, & Amalasuntham,

ut scriberet, coegit. Hæc eum se habebant in modum. At Petro præscripserat Imperator, clam ut Theudatum conveniret, exactaque ab eo jurisjurandi fide occultandi arcani, de Thufcia conficeret negotium. Neque minus cum Amalasuntha secreto colloquio efficeret, ut de omni Italia tradenda ex utriusque usu constitueretur. In aperto de Lilybæo & quæ alia supra nobis memorata sunt, Legationi prætenderet. Nondum enim aut Atalarichi mortem aut Amalasunthæ calamitatem Imperator intellexerat. Petrus iter ingressus, primum Amalasunthæ legatis obviis, discit regnare Theudatum. Post ubi Aulona pervenerat, Ionio adjacentem mari, cum in Liberium ibi & Opilionem incidisset, rem omnem cognovit, Imperatorique indicio facto, ibi substitit. Iustinianus ea postquam perceperat, committere Gotthos & Theudatum volens, ad Amalasuntham dedit literas, quibus significabat, ipsius se curam quam maxime gerere, idque factis ostensurum. Petro vero præcepit, ne id consilium suum occultum haberet, sed & Theudato & Gotthis notum palam faceret. At ex Italia legati, alii quidem ubi Byzantium venerant, rem, ita ut erat, Imperatori narrarunt, Liberius maxime, vir honesti studiosus & tenax veri: solus Opilio pertendebat asserere, nihil à Theudato nocitum Amalasunthæ. Cum Italiam attigisset Petrus, mors evenit Amalasunthæ. Propinqui enim eorum quibus illa vitam ademorat, Theudatum adierant, neque ipsi neque sibi dicentes in tuto vitam fore, nisi quamprimum eximeretur rebus humanis Amalasuntha: concedente ipso sine mora ad insulam profecti Amalasuntham interimunt. graviter id tulere & Itali omnes & Gotthorum cæteri. Fuerat enim æqui & boni perquam amans mulier, ut à nobis alibi demonstratum est. Petrus igitur Theudato Gotthisque publice denunciavit Imperatorem tam sævum

vum facinus in ipsos bello vindicaturum. At Theudatus præ animi vecordia, cùm in honore haberet maximo eos qui Amalasunthæ nece se cruentaverant, Petro interim ipsique Imperatori persuasum volebat, se nolente, adeo non probante, eadem peractam. Interea parta Belisario fuit de Gelimere & Vandalis victoria. Itaque Imperator, ubi Amalasunthæ exitum cognovit, omnia paravit bello, annum jam imperandi nonum habens. In id Mundum Illyrici exercitus ducem in Dalmatiam mittit parentem Gotthis. ac dare operam jubet Salonas ut caperet. Erat is Mundus ortu barbarus, cæterum fidus Imperatori ac bello egregius. Belisarium autem navibus proficisci jubet, milites habentem è legionibus ac federatis quater mille, Isaurorum ter mille admodum. Præerant his clari ductores Constantinus & Bessus è Thracia : Peranius ex ea Iberia quæ Medos attingit, natus quidem ex illis erat Iberis qui Persarum regi parebant, sed, non insolito Persis, ad Romanos transierat. Equitem regebant Valentinus, Magnus, Innocentius : legiones Herodianus, Paulus, Demetrius, Vrsicinus : Isauris ductor Ennas. Sequebantur & auxilia, Hunni ducenti, Mauri trecenti. Vniverso exercitui liberrima cum potestate Belisarius imperabat, satellitibus protectoribusque & multis stipatus & egregiis. Aderat & Photius Antoninæ Belisario nuptæ filius è priore conjugē, ejus ætatis qua nasci barba incipit, ingenio ac sollertia supra annos. Belisario præceperat Imperator, famam ut spargeret petentis Carthaginem. at ubi in Siciliam ventum esset, velut necessitate adactus exscendere, tentaret, spesne esset subigendæ sub ditio-nem insulæ. quod si faciles se darent successus, occupatam ne dimitteret : si nimis id arduum, in Africam pergeret, consilium illud dissimulans. Etiam ad Francorum principes Imperator scripsit hunc in modum.

Gotthi rapta Italia, quæ nostri haud dubie est juris, non modo reddere eam non curant, sed & aliis insuper nos lacefferunt injuriis, atrocibus nec ferendis. quibus exciti arma in eos sumimus. Vos æquum est in partem venire belli, conjunctos quippe nobis & vera de divinis sententia, quando Aarii placita vos quoque damnatis, & in Gotthos odio. Literis dona mulcendis Francis Imperator addit, majora pollicitans ubi arma sumisissent. Strenuos se in bello socios promiserunt. Mundus interim, quique cum eo exercitus, in Dalmatiam ut venerant, cum Gotthis congressi prælio, victoresque Salonas ceperant. Belisarius in Siciliam pervectus Catinam fecit suæ potestatis. Inde pergens, Syracusas urbesque alias conditionibus sibi adjunxit, dempta Panormo quam acriter servabant Gotthi, fisi mœnibus, quibus firmis defendebatur: neque tantum pacisci cum Belisario abnuebant, sed ultro eum jubebant absistere. Ille expenso, non posse terra oppidum capi, classem immittit portui qui mœnia attingebat, cætera extra oppidum projectus, hominumque vacuus. ubi navibus appropinquatum, mali earum supra mœnia eminebant. ab horum fastigio navium lembos omnes suspendit, plenos Sagittariis. inde de loco superiore icti hostes, magna formidine sunt perciti: ac confestim cum Belisario pacti oppidum tradiderunt. ex eo Siciliam Imperator, ut olim, sub tributi lege sibi obnoxiam habuit. Hoc tempore Belisario res supra modum prospera evenit. quem enim ob devictos Vandalos acceperat consulatum, eum gerens Siciliam omnem cum perdomuisset, ultimo magistratus die Syracusas invectus est, magno militum, magno & Siculorum plausu, nummosque de more aureos jecit in vulgus. Neque id destinato ei curatum, sed forte ita congruerat, ut idem dies confecto Siciliæ subigendæ labore Syracusas eum duceret.

ceret, consulatumque Byzantii in ipsa curia deponi solitum ibi clauderet. Et hoc quidem Belisario feliciter, ut dixi, cecidit. Hæc postquam intellexerat Petrus, instare magis ac magis, ac perterrere Theudatum. is vero metu vecors, non minus quam si cum Gelimere captus & ipse traheretur, clam cæteros cum Petro agitatissimis colloquiis, rem ad pacta deduxit, ut Siciliam Imperatori concederet Theudatus, aureamque ipsi quotannis mitteret coronam, pendentem trecentas libras: Gotthos præterea ter mille pugnae idoneos petenti daret: ne liceret Theudato aut sacerdotum aut Senatorum quenkumque morti, aut bona eorum fisco addicere, Imperatoris impermissu: si quem suorum vellet Theudatus, aut ad patriciatus culmen, aut ad dignationem Senatoris evehere, id ne ipse faceret, sed Imperatorem ut faceret, rogaret: inque festis acclamationibus populus Romanus tum in Theatro, tum in Circo ante Theudati nomen Imperatoris nomen celebraret: neve ulla effigies ex ære aliave materia Theudato soli, sed unà & Imperatori poneretur, & ita, ut dexter Theudato staret Imperator. His conscriptis pactiōibus, legatum Theudatus dimisit. At non multo post animi infirmitas hominem in metus conjecit incredibiles, mentemque emovit ad ipsum belli nomen trepidantem, quotiescunque cogitabat, si Imperatori inter se Petrumque conventa non probarentur, Marte utendum arbitro. Revocatum igitur Petrum, qui jam Albam pervenerat, arcana ad colloquia, interrogat, placitumne pacta crederet Imperatori? cum is ita se existimare diceret, quod si tamen non placeant, inquit, quid erit? Restat, ait Petrus, ut pugnes vir bone. At justane hæc, carissime legate, inquit Theudatus? At Petrus quid non justum sit, ait, vir optime, in suis cujusque animum immanere institutis. quid hoc sibi vellet quærenti Theudato, sic explicat:

tibi sapientiæ studia colere, proprium: Iustiniano fortiter agere. multum autem hæc inter se differunt. sapientum sectanti instituta causam præbere hominum neci, præsertim plurimorum, non convenit: præsertim ei qui ex Platonis sit disciplina, quam profitentem vel una cæde pollui nefas. At illum non dedecet repetere terram, quam constet fuisse ejus, quod ipsi commissum est imperii. His monitis in animum admissis Theudatus, promisit se Imperatoris Iustiniani in gratiam de principatu exiturum. In id & ipse & uxor ejus jusjurandum dedit. Petrum vicissim jurejurando obligarunt, non prius hæc aperta facere, quam Imperatori videret repudiari, quæ prius convenerant. Ad commendanda illa pacta priora Rusticum sacerdotio fungentem, civem Romanum, sibi valde familiarem unamissit Theudatus, additis literis. Petrus igitur & is Rusticus Byzantium cum pervenissent, ita ut præceperat Theudatus, priora conventa Imperatori nuntiarunt: & postquam is illa accipere neutiquam volebat, ostendunt quæ posterius perscripta fuerant. Eorum hic erat tenor. Non sum, Imperator, aulæ advena: natus scilicet in avunculi regia, edoctusque ut tali genere ortum educi par erat. bellorum turbida non didici. Literarum tactus cupidine, in illis trivi ævum: atque ob id hætenus à præliorum strepitu longissime me removi. Quare indecorum mihi sit, illectum honoribus regni vitam cum periculis sumere: cum utroque liberari liceat, neutrum magni ducentem: non illud, quia satietate pretium amisit: solet enim res quamvis dulces ex copia fastidium sequi: neque hoc, quia insuetum omne percellit animum. Si mihi prædia dentur, quorum obventiones ad auri pondo mille ducenta pertingant, non illis regnum mihi erit carius: tibi Gotthorum Italorumque transcribam regimen, præoptans in otio rusticari, quam

in regali vivere sollicitudine, pericula ex periculis profeminante: Tu quam ocyus virum mitte, cui Italiam cæteraque regni tradi cupias. talia significabant Theudati literæ. At Imperator mirum in modum his lætatus, ita rescriptit: Prudentem te fama audieram: nunc rerum documentis talem novi: cum belli exitum opperiri noluisti, quod qui fecere alii, gravissimis se malis implicuerunt. Te non pœnitebit amicos nos quam hostes maluisse. Non ea tantum quæ postulas obtinebis, sed & honores quos mos Romanus novit maximos. Nunc Athanasium Petrumque misi, ut conventionibus mutuis res firmetur. Veniet mox ad te Belisarius, qui conventa perficiat. His Imperator scriptis Athanasium fratrem Alexandri ejus quem ad Atalarichum functum legatione alibi memoravi, Petrumque oratorem eundem quem ante, mittit, præcipiens eis, ut regalis domus prædia, patrimonii quæ vocantur, Theudato permittant: conventa autem & literis muniant & jurejurando. Tum è Sicilia advocent Belisarium ut regiam omnemque Italiam in manus accipiat custodiatque. Belisario autem imperavit, advocatus sine mora eo se conferret. Dum hæc agit Imperator, & in itinere Italiam versus occupantur legati, Gotthi tum aliis ducibus, tum præcipuis Alinatio & Grippa, magno cum exercitu in Dalmatiam venere. ubi Salonas prope ventum est, occurrit ei Mauritius Mundi filius non cum multis, quippe non ad pugnam sed exploratum progressus. Acri facto prælio, Gotthorum nobilissimi ac fortissimi cadunt, Romani exercitus propemodum omnes & ductor ipse Mauritius. Quod ubi intellexit Mundus, dolore ac simul ira percitus subito in hostem rapit incompositum agmen. Pugnatoque iterum, Romanis victoria, sed quæ Cadmea dicitur, obtigit: Hostium enim plerisque occisis egregium partum est decus. At Mundus

dus cædi insistens, & quacunque poterat hostem persequens, adeo præ luctu amissi filii sui compos non erat, à fugientium aliquo vulneratus interiit. isque insequendi Romanis finis fuit : diremtique exercitus. Tunc Romanos memoria subiit Sibyllini versus qui diu cantatus ingens prodigium significare credebatur. indicabat enim oraculum futurum ut, si teneretur Africa, exitium immineret Univerſo ejusque generi. Non tamen is erat qui putabatur sensus vaticinii : sed prædicto, rursus Africam sub Romanis fore, subjiciebatur eodem tempore periturum cum filio Mundum : Hæc enim erant verba. Africa capta est : Mundus & ejus nate peristis. At quia latino sermone, quo editum erat id vaticinium, Mundus hanc universi compagem significat, inde plerique rerum omnium interitum augurabantur. Hoc ita se habuit. At Salonas intravit nemo. Rediere enim ad sua Romani, duce destituti : Gotthi vero, nullo sibi primorum superstite, tacti formidine, proximis se castellis tenebant. Neque enim aut Salonarum mœnibus satis fidebant, neque Romanorum ibidem habitantium in se animo. quæ ubi comperit Theudatus, legatos, qui jam advenerant, nullo in loco ducere. erat enim ingenium illi ad perfidiam proclive, minimeque sibi constans animus : sed semper eum præsens fortuna contrarationem ac dignitatem modo in immodicum impellebat pavorem, modo in præcipitem arrogantiam. Inde factum ut tunc Mauritiæ Mundique cognita morte, spiritus sumeret non pro modo eorum quæ contigerant : legatosque ad se admissos multis modis offenderet, cumque Petrus criminatus eum esset ut violatorem eorum quæ cum Imperatore pepigerat, advocato ad se utroque sic diceret. legatorum venerandum est nomen & apud gentes omnes honoratum. Sed tamdiu sui reverentiam sibi salvam præstant legati, quamdiu modestiam

stiam sibi custodem adhibent, ne legatis decora egrediuntur. Alioqui si legatus regem contumeliis insultet, si alienum lectum polluat, etiam interfici eum jure posse, consentit humanum genus. Iaciebat hæc in Petrum Theudatus, non quod is adulter esset, sed ut ostenderet ad necem legati quasdam causas valere. Ad hæc respondent legati. Non ita ut ais, Gotthorum princeps, res se habet: sed cave inania obtendens nefas in homines legatos admittere. Adulteria quærere legato nec si velit datur, cui vix aquæ sit copia, nisi volentibus custodibus. Quæ autem mittentis jussu verba enuntiat, eorum culpam, si quid peccatur, non ipsi, sed ei qui imperavit, æquum est imputari: cum legato obsequii incumbat necessitas. Nos igitur omnia dicemus, quæ nobis, cum nos mitteret edixit Imperator, tuum erit ea æquo audire animo: ne si tibi is turbatus sit, legatorum sanctimoniam violes. Tempus est tandem implere ut velis, quæ Imperatori es pollicitus: ejus ergo venimus: Quas tibi scripsit Imperator literas, jam habes. ad Gotthorum procures scriptas non aliis quam ipsis trademus. verum ista dicente Petro Gotthorum primores, aderant enim, destinatas ad se literas Theudato tradi postulant: iis hæc continebantur. Curæ nobis fuit vos nostro complecti imperio: quod lætum vobis esse debet. coalescetis enim in nostrum corpus, nulla re imminuti, cum dignitatis etiam incremento. Nec ad peregrina aut incognita Gotthos invitamus. Insuevistis olim iisdem, quanquam postea divortium intervênit. Eam ob causam missi istuc sunt Athanasius & Petrus, quibus vos opitulari æquum erit. Hic erat literarum tenor. At Theudatus, his quoque lectis, nihil eorum quæ Imperatori sponderat, implere constituit, legatosque ipsos in dura habet custodia. Postquam & hæc & quæ in Dalmatia evenerant, percepit Iustinianus,

Con-

Constantianum, qui equisonibus ipsius præerat, in Illyricum mittit, cum mandatis ut exercitum ibi colligeret & in Salonas, si quid posset, experiretur: Belisarium vero jubet quam primum in Italiam transgredi, & Gotthos hostiliter habere. Constantianus Epidamnum venit, ibique moratus nonnihil, contraxit militem. Interea Gotthi, Grippa duce, & ipsi novo cum exercitu Dalmatiam ingressi, Salonas intravere. Constantianus vero, ubi cuncta expedita habuit, ex Epidamno cum omni classe solvens Epidaurum attigit, quæ urbs Adriam penetranti ad dextrum est latus. Agebant iis in locis exploratores quos Grippas miserat. quibus & classem & exercitum Constantiani conspicientibus, visa terra, visa maria plena militum. Hi ad Grippam reversi, venire immensa hominum millia cum Constantiano renuntiant. unde in metum ingentem conjectus ipse, obviam ire in vasoribus non ex usu suo duxit: neque minus cavit obsideri ab exercitu Imperatoris, adeo potentis etiam mari. Imprimis autem eum terruerant Salonarum mœnia magna parte hiantia ruinis, suspectaque in Gotthos ibidem habitantium fides. Quapropter abducto inde quam celerrime exercitu, confedit campo, qui Salonas inter Crotonemque est. At Constantianus, cum navibus universis Epidauro navigans, Lysiam advenit eidem Adriæ adsitam urbem. Inde comitum suorum aliquos misit ut Grippæ res quo essent loco, quid is ageret, ad se referrent. ab his cuncta edoctus, sine mora Salonas navigat. ubi appropinquaverat, exposito in terram exercitu, ibi quievit. At quingentos suorum lectos, duce dato Siphylla suo è satellitio, jussit ire & capere angustias quæ sub urbem erant. exsecutus imperium est Siphyllas. Postridie terra simul marique adductis copiis ingressus est urbem Constantianus: statimque curam ad mœnia adjicit, reparandis quæ corruerant.

ruerant. Salonis in Romanam redactis potestatem, septimo post die Grippas Gotthorumque exercitus iis ex locis se auferentes Ravennam ivere. Eum in modum Constantianus Dalmatiæ potitus Liburnæque oræ, quicunque ibi larem fixerant Gotthos suis partibus adjunxit. Sic se habentibus Dalmatiæ rebus, hyems clausit annum primum hujus belli quod à Procopio describitur. Belisarius tum Syracusæ, tum Panormi relictis præsiidiis, cum cætero exercitu Messina Rhegium transiit, ubi fretum est Scylla & Charybdi, poëtarum fabulis, celebre. Eo multi quotidie ad ipsum confluebant, partim diffisi custodiæ oppidorum à multo tempore manibus carentium, partim Gotthorum odio, gravati, ut fieri solet, præsentia. sed & à Gotthis ad Belisarium transfugit Ebrimor cum suo comitatu, Theudati gener, filiaë quippe ejus Theudenant hæ conjugio sociatus, missusque ad Imperatorem, tum alia consecutus est præmia, tum patriciatus dignitatem. A Rhegio pedestris exercitus per Brutios & Lucanos ibat: sequebatur classis, quantum poterat oram legens. In Campaniam ut ventum, oppidumque maritimum Neapolim, firmum per se ac multo Gotthorum præsidio, naves Belisarius in portu extra telorum jactus jubet consistere. ipse prope oppidum positis castris, suburbanum statim castellum conditionibus accepit. Tum rogantibus oppidanis permisit de suorum primoribus in castra mittere, ut & dicerent quæ opus, & à se vicissim audita civitati renuntiarent. Stephanum Neapolitani misere, qui ubi Belisarium adiit, sic elocutus est. Non æquum facis, dux egregie, qui in Romanos, homines nulla tibi injuria cognitos, armatus venias. Nobis & oppidum est exiguum, & barbari custodes, id vero est, domini, ita ut nec si velimus nostræ sit potestatis quicquam adversus eos admittere. Tum vero custodes illi liberos,

con-

conjuges & quicquid carum est, in Theudati manibus reliquere cū ad agitandum hic præsidium mitterentur. Quare si quid hic vobiscum agent, non tam oppidum quam se prodent. quod si licet tutumque est nihil dissimulando verum eloqui, ne ex vestro quidem usu est quod nos impetitis. Roma si vobis capiatur, accedet nullo negotio & Neapolis: Quod si inde, ut credibile est, rejecti fueritis, ne hujus quidem loci diuturna vobis erit possessio. spe igitur inani in hanc obfidionem tempus infumetis. Respondit Belisarius: Rectone consilio huc venerimus an secus, ea de re iudicium Neapolitanis non permittimus. sed quæ vestri sunt arbitrii iis vos expensis volumus id constituere quod è re vestra ducetis maxime. Accipite igitur Imperatoris militem, qui in has terras venit ut vobis Italique cæteris libertatem daret, nec quæ in rebus humanis tristissima sunt in vos accersite. Nam qui ut servitutem aut alia fœda effugiant, arma induunt, hi, sive bene ceciderit certamen, bis felices sunt, & ipsa victoria & malorum vitatu: sive res sequius eveniat, habent victi solatium, quod pejora non sponte elegerint: contra qui, cum sine pugna libertas se offerat, ad firmandam servitutem suam pericula subeunt, hi, etiamsi obtingat victoria, damnum faciunt rei inter homines maximæ: quod si fortuna contra spem eorum decreverit, ad priores ærumnas cladis accessionem habent. Et hæc quidem Neapolitanis dicta sunt. Gotthis qui vobis adsunt damus optionem, aut nobiscum sub magni Imperatoris signis militandi, aut sine noxa abeundi domum. quod si & illi & vos, spretis quæ offerimus, arma nobis opponitis, restat ut, si ita Deo visum est, & nos adversos nobis tractemus hostilem in modum. quod si Neapolitanis visum fuerit res Imperatoris sequi, & externo tam gravi jugo se subducere, fide optima polliceor vobis,

his, ea fore omnia quæ Siculis dedimus, qui fidem nostram nulla in parte incusant. Hæc erant quæ Stephanum populo referre volebat Belisarius: ipsi privatim multa commoda promittens, si Neapolitanos in obsequium Imperatoris pertraheret. Stephanus in oppidum ut venit, Belisarii verba pertulit, addiditque sententiam suam, non ex usu esse ipsorum bellare in Imperatorem. Assentientem sibi habuit Antiochum, Syrum ortu, sed pridem Neapoli habitantem ob transmarina commercia, egregium fama prudentiæ justitiæque. Erant in eodem oppido oratores duo, Pastor & Asclepiodotus, magna auctoritate apud Neapolitanos, sed Gotthis amici, minimeque optantes immutari præsentem statum. Hi, cum inter se consultassent, quomodo quæ agebantur interturbarent, suadent populo ut & multa & magna poscant, eaque sibi servatum iri Belisarium jurejurando alligent. Ea omnia perscripta in libello, nulla spe à Belisario obtinendi, traduntur Stephano. qui ubi in castra rediit, libellumque ostendit Belisario, rogans an illa omnia à Neapolitanis expetita sponso & jurisjurandi religione firmare vellet, ille omnia rata sibi fore asseverans, remittit hominem. Neapolitani id ubi ad se relatum est, læti nuntio, admitti intra portas illico Imperatoris exercitum jubent. Nihil enim sibi ingratum eventurum esse satis credebant, ducta à Siculis conjectura, qui cum quondam Iustiniani imperium Gotthica servitute mutassent, nunc liberi, malorum immunes, tumultuum securi viverent. Iamque ad portas aperiendas concurrebat vulgus. Gotthi quibus hæc non probabantur, impedire cum non possent, abstiterant: At Pastor & Asclepiodotus tam Gotthis quam Neapolitanis ad unam concionem convocatis hæc dixerunt. Plebem eo rapi ut se oppidumque periculis induat nihil mirum, præsertim ubi re cum primoribus

non deliberata omne rerum arbitrium sibi vindicat. At nos, qui vobiscum, si hæc procedant perituri brevi sumus, æquum est ultimum civitati munus dare, salubre consilium. Videmus igitur, populares, festinare vos ut Belisario urbem vosque ipsos prodatis, multa vobis bona pollicenti, parato & iusjurandum addere. Si & hoc spondere vobis potest, ad se perventuram victoriam, nemo contradicit quin expediat hæc facere. magna enim sit amentia non parare ejus gratiam quem dominum habituri simus. At si hoc in incerto est, nec quisquam hominum rei à fortuna pendentis sponsor est idoneus, videte in quæ mala vosmetipsi præcipitets. Nam si Gotthi hostibus superiores erunt, in nos, tanquam perduelles, pessima meritos vindicabunt. quippe non adaçti necessitate, sed sponte vestra defectionem molimini. Et hanc ipsam forte ob causam Belisario, si is vicerit, suspecti eritis, ut fluxæ in regentes fidei: & ut servi fugitivi solent, acri ab Imperatore, ut credibile est, tenebimini custodia. Nam cui proditoris usus contigit, in præsens quidem gaudet beneficio ob victoriam: in posterum autem, ex rebus actis enascente suspitione, eum à quo beneficium accepit & odisse & metuere incipit, habens apud se malæ ipsius fidei documenta. Quapropter si nunc Gotthis præstamus fidem, fortique animo pericula sustentamus, si ipsi vicerint, insignem referent gratiam: Belisarius quin & ipse si ad eum se verterit victoria, ignoscet. Fides enim, quanquam infortunata, pænæ, nisi apud imperitos, non subiacet. Iam vero quæ causa vos cogit extimescere hanc obsidionem, qui nullius rei ad vitam utilis gentes, multo minus à rebus interclusi necessariis, domi desidetis, mœnia habentes & hos custodes ad vestri tutelam? Ne Belisarium quidem ad has condiciones venturum fuisse credimus, si vi capiendi oppidi spem habuis-

buisset. qui, si quod æquum est nobisque conducens facere voluisset, non Neapolitanos territare debuit, neque ex nostro in Gotthos malo facinore suas augere vires, sed cum Theudato Gotthisque manum conferere, ut sine nostro periculo, sine nostro scelere, victorem sequeretur Neapolis. His dictis Pastor & Asclepiodotus etiam Iudæos in medium adduxere, qui afferrent nihil quod esset necessarium civitati defore. Animati per hæc Neapolitani Belisarium jussèrunt quam primum inde facessere. Igitur ad obsidionem se parat. Sæpe assultatis mœnibus, dejectus est, multis suorum amissis, & illis maxime, quibus virtus cordi. Sunt enim Neapoleos mœnia partim contiguo mari, partim locorum difficultatibus ad vim inaccessa: &, ad insidias quominus pateant, arduus positus facit. Etiam canalem, qua fertur in oppidum aqua, cum diruisset Belisarius, haud commovit oppidanos ea res, quod putei intra mœnia ad potus usum sufficientes mali sensum averterant. Inter hæc Theudatus bellum neutiquam parabat, suopte ingenio secors, ut antè memoravi. narratur & aliud accidisse quod eum magis etiam turbavit, & in pavorem dejecit, me quidem non credulo, quod tamen qualecunque est fide auctorum hic tradetur. Theudatus & ante proclivis ad fidem habendam iis, qui divinos se profitentur, hoc vero tempore præsentibus anxius, quo vel maxime quærendos ad vates impelli homines solent, consultavit Hebræum, talium fama nobilem, qualis cæptum bellum maneret exitus. ille porcorum tres decurias tribus includi haris jussit, nomenque imponi discretum cuique decuriæ, huic Gotthorum, alteri Romanorum, tertiæ Imperatoris militum. atque ita quietè servari per definitos dies. Fecit ut præceptum Theudatus, atque ubi dierum finis venerat, ambo ad haras accedentes contemplantur por-

cos, ibi invenere eorum quibus Gotthorum fecerant nomen, duobus dentis, mortuos omnes: viventes prope omnes quos Imperatoris milites vocaverant. At quibus, Romanorum vocabulum, iis omnibus defluerant pili, in vita autem manserat eorum pars dimidia. Hæc conspicanti Theudato atque inde belli eventum auguranti, magnam ajunt obortam formidinem, velut certo Romanorum partem alteram perituram, inopiam ad omnes perventuram: Gotthorum gentis devictæ superfuturos paucos admodum. Imperatorem levi suorum damno victorem fore. Hinc factum ajunt, ut Theudato nullum studium fuerit se ad certamen cum Belisario parandi. sed de his, ut cui plus minusve est credulitatis, ita loquatur per me licet. At Belisarius cum terra marique circumdedisset Neapolitanos, anceps consilii esse cœpit. Nam neque ad pacta venturos ultro credebat: nec spem habebat capiendi, tam adverso sibi, ut diximus, loci situ. Dolori erat & temporis dispendium, metuenti, ne hyberno tempore sibi adversus Theudatum Romanque urbem eundum esset. Iam exercitui colligere vasa præceperat, constitutum habens inde quamprimum discedere. multum sollicito fortuna insperatum invenit exitum. Isaurum quendam cupido incessit introspectandi canalis opus, & quo modo inde aqua in urbem fluere soleret. Ingressus longe ab oppido, ubi eum diruerat Belisarius, nullo negotio subter processit, cum aqua ex quo ruptus ille fuerat deficeret. ubi prope mœnia successit, rupem invenit, non hominum manu sed ab ipsa natura ibi locatam. Huic rupi canalis opus, qui eum ædificaverant primi, continuaverant, atque per eam cuniculum duxerant, qui ad hominis quidem transitum non satis pateret, sed ad aquam emittendam esset idoneus. ita factum ut non idem ubique canalus esset latitudinis, sed in ipsa rupe angu-

angustiæ eum comprimerent, homini præsertim lor-
 cato ac scutum portanti imperviæ. Hæc consideranti
 Isauro spem fecere posse intra urbem induci exercitum,
 si cuniculus iste amplior aliquanto fieret. sed gregalis
 ipse, nullique notus procerum, cogitata Paucari aperit
 Isauro & huic, inter Belisarii protectores claro. Pau-
 caris ad Belisarium illico rem retulit. Is vero post lon-
 gum mœrorem tunc primum gaudio respirans, mul-
 tasque pecunias præmium pollicens, instigat ultro, Pau-
 carimque jubet confestim assumtis Isauris ire scinden-
 dæ rupi, sed ita ne quem molitionis suæ sensum hosti-
 bus præberent. Paucaris cum Isaurorum potissimos
 legisset ad opus bene instructos, clam iniit canalem. ut
 eo peruentum, ubi rupes in arctum cogebat, laborem
 cæptant, non ascis secantes aut securibus, ne sono
 proderentur, sed ferramentis acutis assiduum radentes.
 Ita brevi quod volebant peractum est, viroque & lori-
 cam induto & scutum gestanti via patuit. omnibus ex
 voto se habentibus, subiit Belisarium cogitatio, si belli
 jure Neapolim intraret exercitus, internecionem ho-
 minum secuturam, quæque alia sunt captarum urbium
 mala. Stephanum itaque ad se advocatum ita alloqui-
 tur. Iam sæpe vidi captas urbes, rerumque talium non
 imperitus vivo. Puberes obtruncantur omnes: mulie-
 ribus occidi rogantibus, ne id quidem contingit, sed in
 ludibrium tractæ coguntur nefanda ac miseranda tole-
 rare. Iam pueri non educantur, non instituuntur ut
 spes fuit, sed serviant necesse est, & quidem infestissi-
 mis, illis scilicet quorum in manibus paternum sangui-
 nem videre. omitto jam flammam, mi Stephane, quæ
 res alias & imprimis urbis ornamenta abolet. Hæc jam
 pati Neapolim velut in speculo ante captarum urbium
 dum contueor, non ipforum tantum sed & nostri me
 miseret. Talia jam structa sunt nobis machinamenta ut

evadere manus nostras nequeat. Ego vero oppidum antiquum, Christianis & Romanis antiquitus habitatum, eo calamitatum decidere, me præsertim Romanum ductante exercitum, nolim. Accedit ad cætera, quod in hoc exercitu multi sunt barbari, qui fratres aut propinquos ad hæc mœnia admisere. horum ego frænare iram, si vi irrumpatur oppidum, par non sum. Nunc, dum vobis quæ saluti sunt & eligere & facere licet, sumite meliora, fugite tantorum malorum congeriem, quæ si vos obruat, quod jam imminet, erit cur non fortunam, sed vestrum consilium accusetis. Cum his verbis Stephanum dimisit Belisarius. Is ad Neapolitanum populum ivit, cum lacrymis atque lamentis nuntiatum quæ ex Belisario audiverat. At illi (neque enim visum Deo ut sine noxa Neapolitani ad Imperatoris obsequium redirent) quasi metuendum esset nihil, cum Belisario convenire noluerunt. Tunc demum Belisarius quæ ad intrandum oppidum erant, hunc in modum disposuit. lectos quadringentos primis tenebris, ductoribus Magno equitum magistro & Enna Isaurorum præfecto loricas indui, gladiisque & scutis armatos quiescere jubet, usque dum ipse signum daret. Besam advocans secum manere jussit. velle se cum eo consilium capere de exercitu. Postquam multum nox processerat, Magno & Ennæ primum edicit quæ ad ipsos pertinebant, locum monstrans ubi ipse canalem jam ante ruperat. quadringentis præcepit, eos præire in oppidum cum facibus: addiditque duos peritos tuba canere, qui post intratum oppidum, & hostibus trepidationem injicerent, & sibi boni successus signum cantu darent. Ipse scalas jam ante factas in parato habebat. illi igitur per canalem in oppidum gradiebantur. Ipse cum Besa & Photio loco se tenebat, illis adiutoribus res gubernaturus. missis ad castra aliis,

per-

pervigilare in armis militem jubet, audacissimo quoque ad se accito ad usus subitos. Sed eorum qui in oppidum fuerant ituri pars major, periculum exterrita, retro venit: quos cum Magnus, ut se comitarentur nulla ratione potuisset permovere, rediit & ipse cum iis ad Belisarium. Exprobrata his multum ignavia Belisarius, ducentis de suo comitatu lectis imperat cum Magno ut eant. ipse se his addebat ducem Photius, jamque in canalem desilierat, cum à Belisario retentus est. Tantum tamen valuit & Belisarii ipsius & Photii severa increpatio, ut qui periculum refugerant, ei se rursus ingerentes viam cum aliis caperent. At Belisarius, præmetuens ne tentamenti sensus ad hostes turris canali imminentis custodes perveniret, ipse eo vadens, Besæ præcipit Gotthico sermone barbaros alloqui, ne quis armorum strepitus ad aures eorum pertingeret. Besa magno clamore eos hortatur Belisario ut se adjungerent, multa & eximia pollicens. irridebant illi, nec in Belisarium ipsumque Imperatorem contumeliis abstinabant. Et hæc quidem Belisario ac Besæ agebantur. canalis vero ille oppidi Neapolitani non tantum extra mœnia tegmen habet, sed celso fornice latens in multum oppidi procurrit. cum igitur jam intra mœnia esset Magni Ennæque comitatus, nec ubi essent terrarum conjectare poterant, nec scire qua exeundum esset, donec primi ad eum pervenere locum, ubi canalis superne apertus esse incipit. Domus juxta erat deserta, feminæ habitata uni, eique pauperi. super canalem enata erat olea arbor. illi ut cælum conspexere, seque in medio oppido, egredi quidem volebant, sed modum non inveniebant quo armati se è canali expedirent. Erat enim sublimis ea pars domus nulloque adscensu. multum hæsitantibus anxiiisque militibus, eoque magis quod turba sequentium à tergo premebat, ausus unus

est viam experiri. positis igitur armis, manibus pedibusque multo cum labore enisus, venit in feminæ cubiculum, mortemque ei, ni sileat, interminatur. illa præ metu tacente, validum restem de arboris, quam dixi, trunco necans, altera ejus fine in canalem dejecit. Hac militum proximus apprehensa, ægre se sustulit, mox alius atque alius, donec omnes evasere, quarto ferme noctis reliquo. Procedunt in mœnia, turriumque custodes duos incautos obtruncant, qua ad Septentrionem vertebantur mœnia: ad quam partem cum Besa ac Photio adstabat Belisarius, sollicitè eventum opperiens. illi tubis socios in mœnia vocant. Belisarius ad mœnia, circum applicatis scalaris, scandere milites jubebat. sed evenerat, ut scalarum nulla ad murorum summum pertingeret. nam quia clam eos fecerant fabri, exactam mensuram capere nequierant. Binis igitur inter se devinctis, ex altera in alteram scandentes milites, sic muros superarunt: ita ad id latius cui aderat Belisarius res tandem prospere evenerat. At ea parte mœnium quæ mari obversa Iudæis in custodiam cesserat, neque scalaris uti, neque alio ullo modo ascendere licuit. Quippe Iudæi, gnari meritos se iram hostium quos prohibuissent sine sanguine oppido potiri, atque ob id desperata venia, eo ipso tempore dum capiebatur oppidum, pugnabant fortiter, hostilemque impetum vi magna sustinebant. Die orto & qui alibi ascenderant in eos venire; atque ita, nec tergo tutis, nihil præter fugam reliquum fuit. totumque oppidum in potestatem venit, apertis quippe jam & portis ad ingressum exercitus. At qui ad oppugnandas portas solis ortum spectantes positi fuerant, scalaris destituti, ipsas portas incustoditas igne usserunt. nam eam mœnium partem vigilum fuga nudaverat. Fit magna cædes. infensi quippe animis, maxime si quis fratrem aut propinquum

inter

inter oppugnandum amiserat , obuium quemque nullo ætatis discrimine , trucidabant . deinde in ædes effusi pueros ac feminas in seruitutem , bona in prædam trahebant , rapacissimis omnium Massagetis , qui ne templorum quidem sanctimoniam veriti , eorum qui eo confugerant sanguinem fundebant : donec obiens singulos Belisarius vetuit ultra sævire & in concionem vocatos sic admonuit : Quando victoriam decusque ingens nobis Deus concessit , oppido quod nemo antehac expugnaverat in manus nostras tradito , nostrum est non ingratis accipere Dei munus , sed tum aliis rebus , tum in victos clementiâ ostendere merito nos horum factos victores. Nolite itaque sine fine irasci Neapolitanis , ultraque fas belli odia extendere. Non est victoris irasci victis. Si quos posthac morti datis , non jam hostium sed subditorum accidetis numerum , Imperii damno. Nequid ergo ulterius istis nocete , neque iræ tam sævæ gratificamini. indignum quippe cum homines vincas , vinci ab animi impotentia. Bona virtuti vestræ præmium , sufficiant. Feminas puerosque conjugibus & parentibus reddite , ut rebus ipsis discant à nobis superati , quales amicos quam imprudenter mutaverint. His dictis Belisarius muliebrem sexum , pueros , ipsa quin & servitia , nihil injuriæ perpeffos , reddidit Neapolitanis , ipsisque reconciliavit militem. ita Neapolim habitantibus eadem dies amissæ fuit ac recuperatæ libertatis & eorum quæ homines carissima habent. Nam & si qui aurum aut alia majoris pretii habuerant defossa ea sub terram , cum primam violentiam effugissent , post cum ipsis ædibus recipere. Hunc exitum obsidio habuit tracta viginti per dies. Repertos ibi Gothos prope octingentos Belisarius non modo intactos præstitit , sed & pari cum suis militibus in honore habuit. At Pastor , qui populum ut ante dixi , de-

mentaverat, ut urbem captam vidit, stupore letali attonitus subito interiit, nullo ante morbi sensu, nec quicquam à quoquam mali passus. Asclepiodotus vero qui ei omnium auserum socius fuerat, cum primorum superstitibus, Belisarium adiit, ubi conspectum talibus ludibriis infectatur Stephanus. Vide hominum pessime, quo miseræ patriam conjeceris, dum Gotthorum gratiæ popularium donas salutem. Ergo si barbarorum res superiores fuissent, illis meruisses tu, nos autem, suadentes meliora, proditiæ Romanis patriæ postulasses. Iam vero cum oppidum in potestatem venit Imperatoris, nos autem hujus viri servavit clementia, accedere ad hunc Romani exercitus ducem non es veritus, tanquam nihil in exercitum, nihil in civitatem peccasses. Hæc concitus doloris æstu in Asclepiodotum eiecit Stephanus. at illi quod responderet non defuit. Non vides quid agas, Stephane, laudum mearum præco es, dum meum pro Gotthis studium memoras. Fidem periclitantibus dominis nemo præstet, nisi cui constans sit animus. me qui nunc Neapolim tenent talem habebunt amicum, qualem qui modo tenebant habuerunt: quippe cui insita penitus est fides, is pro fortuna partes non mutat. Tu autem, si quando res aliter ceciderint, apertas habebis aures ad oppugnantium verba. nam quisquis levitatis morbo laborat, simul pertimuit, fidem in carissimos fallit. Talis erat Asclepiodoti oratio. At Neapolitanorum populus ut eum inde abeuntem vidit ingenti turba ingruens, omnia quæ ipsis acciderant ei exprobrabat: nec prius abstitit quam vitam ei eriperet, corpus quoque ipsum membratim discerperet. Tunc quoque multi in Pastoris domum irrumpentes eum quærebant, nec mortuum affirmantibus famulis credere, donec mortui ostensum est corpus, quod abreptum Neapolitani in suburbano loco patibulo affixere.

id iustæ iræ datum Belisario cum excusarent, non difficulter veniam adepti sunt. atque hunc in modum Neapolitanis res cecidere. At Gotthorum quod Romæ circumque erat, mirati & ante Theudati veterum, qui tam propinquis hostibus non iret obviam, magis indies intra se suspectare eum cæperunt, tanquam res Gotthorum sponte prodentem Iustiniano, nec quicquam pensi habentem, nisi ut in maxima pecuniarum affluentia segne otium duceret. At ubi & Neapolim captam fama attulit, prorumpere omnes, palamque hæc eum criminari. Sic animati, in locum coeunt, ducentis & octoginta stadiis Roma diffitum, qui Regeta dicitur Romanis, quod eam castris sedem optimam judicarent, multis circum campis ad equorum pabula, allabente & amne, quem indigenæ Latina voce Decemnovium vocant, quod decem & novem emensus lapides, quæ mensura ferme centum & decem stadia conficit, inde mari se misceat apud Tarracinam municipium: unde non longe Circæum mons in quo cum Circe vixisse Vlyxem narrant: mihi tamen id non facile persuadent, quod habitationem Circes in insula Homerus locat: nisi quod Circæum multum in mare procurrens insulæ habet instar, juxtaque navigantibus, aut in littore ambulantibus, insula videtur, donec in ipsum locum perductus quis deprehendit falsa se specie deceptum: atque ob eam forte similitudinem Homerus insulam dixerit. Nunc unde abieram illuc redeo. Gotthi ut in Regeta venerant, sibi atque Italiæ regem imponunt Vitigim, hominem non clara ex domo, sed conspicuum fortibus ad Sirmium factis, quo tempore in Gepidas Theudericho bellabatur. His Theudatus cognitis celerem fugam Ravennam intendit. nec eo segnior Vitigis Octarim illico mittit, Gotthum hominem, cum mandatis, vivum adduceret Theudatum aut adferret exanimem. Erat
autem

autem is Octaris per se quoque Theudato infestus, quod amatam sibi virginem & pulchram & dotatam abstulisset Theudatus, pecuniisque persuasam in aliud matrimonium collocasset. Ita non sibi minus id quam Vitigi præstans, magna celeritate non diu non nocte intermissa persequitur Theudatum, cumque eum iter facientem oppressisset, resupinatum victimæ in modum trucidat. Hic vitæ & imperii, quod per tres annos duraverat, finis Theudato fuit. Interea Vitigis, assumptis qui aderant Gotthorum, Romam properaverat, cognitoque Theudati exitu lætatus, filium ejus Theudegisclum in vincula dedit. Cumque ipsi non satis ad bellum paratæ res Gotthorum viderentur, Ravennam ire primum duxit, ut structis quæ erat opus, totis deinde viribus certaret. Quare concionem advocatam sic alloquitur. Res maximæ, commilites, prudentia quam celeritate peraguntur. multis intempestiva festinatio spes pulchras retro egit. Facilius quippe imparati, quantumvis multi, in certamen ruentes vincantur, quam qui numero minores, provisu rerum majore in hostem vadunt. Ne nos igitur justo avidiores in præsens gloriæ, mala insanabilia in nosmet accersamus: Quanto satius brevi pudore perpetuum decus emere, quam ignominiam, dum temporariam fugimus, æternam pati? scitis præterea robur Gotthorum armorumque vim maximam in Galliis Venetiis aliisque longinquis locis detineri. Ad hoc nobis nihil isto levius in Francos bellum est: quo non composito in aliud se inducere, nullius sit consilii. Nam quibus utrinque pericula, nec quem respiciant hostis unus, eos succubituros credibile est. mihi placet jamjam Ravennam proficisci: conciliatisque Francis & bene digestis rebus omnibus, mox toto in Belisarium ire Gotthorum exercitu. Ne quisquam hunc abitum erubescat, aut fugam vocet. Nam multis
formi-

formido in tempore sumpta fortunam restituit : multis fortis animi nomen, non ex usu quæsitum, male cecidit. Sapientis est , non vocum sono , sed rerum utilitatibus trahi ; Laus virorum non initiis sed fine spectatur. Hostem fugere dicendi sunt , non qui mox paratiores in eum sunt ituri , sed qui nihil aliud quam vivere curantes ob id cedunt. Neque vos urbis hujus capiendæ ab hoste terror subeat. Nam si bene in nos animatus est Romæ populus , servabit urbem Gotthis , neque ei necessitas imminet , quando nos brevi eo redituri sumus. quod si quid infesti abscondunt , minus nocebunt accepto in urbem hoste. nam qui clam inimici sunt , in eos aperta vi agi nequit. Tamen ne quid tale eveniat, ego caverò. Viros enim multos & prudentem Præfectum relinque-
mus, urbis custodiæ futuros pares. Ita & quæ nunc agimus bene procedent, nec quidquam in posterum ex hoc discessu incommodi sequetur. Dicta Vitigis probantes Gotthi ad iter se accinxere. Tum Silucium urbis antistitem, senatumque ac populum multa hortatus Vitigis, Theuderichi æquum imperium ut meminissent , fidemque in Gotthos servarent , etiam jurisjurandi eos sanctimonia obligavit : lectisque militum quatuor millibus, & iis imposito Leuderi, multa ætate viro , multa & sollertiæ fama , tutandam ad urbem , cætero cum exercitu Ravennam petit, Senatorum nonnullos, specie honoris , reipsa obsides , secum trahens. Eo ubi venerat, Matafuntham Amalasunthæ filiam , maturam jam virginem, in matrimonium assumit invitam , ut sibi imperium nexu cum Theuderichi domo firmaret. Dein contractos Gotthos omnes digessit , instruxitque armis & equis in turmas distributis , solos qui in Galliis agebant Gotthos , Francorum metu accire non ausus. Franci illi, veteribus Germanorum cogniti nomine, quomodo atque unde in Gallias advenerint, Gotthisque discordes
facti

facti sunt, dicere non abs re erit. Intranti ex Oceano fretum, ubi Gades sunt, dextra quæ jacet terrarum pars, ut in aliis libris memoratum nobis est; Europa dicitur. objecta pars, Africa primum, ubi multum processeris, Asia vocatur. Africæ ultima exacte describere non habeo. vacua hominum loca ibi pleraque, unde fit ut ignorentur Nili fontes, quem inde in Ægyptum ferri fama est. Europa jam ab initio peninsulæ habet speciem, utrumque latus mari succincta. quæ prima ad Occasum regio Oceano adjacet Hispania vocatur ad Alpes usque Pyrenæas. Alpes illius tractus homines appellant montium, qua transeuntur, fauces. inde ad Liguriæ fines Gallia est nomine, suis & ipsa Alpibus à Liguribus determinata. Latius Gallia quam Hispania patet: nec mirum, à primis angustiis in immensum paulatim spatium patefcente Europa. Tam hæc quam illa regio Septentrionalia Oceano pulsatur, in austrum obversa Tyrreno mari. Galliam tum alii amnes, tum clari Rhodanus, Rhenusque perluunt, contrariis cursibus, ille Tyrrenos ad fluctus labens, hic in Oceanum se advolvens. Iuxta lacus sunt quos Germani jam olim accolunt, gens barbara & obscura, donec Francorum nomen famaque accepit. Hos ultra Arborichi cum omni Hispania Galliaque Romani ab antiquo pars Imperii. magis ad Orientem solem Thuringi, itidem barbari, datas ab Augusto sedes tenent: nec his procul, sed propiores Austro, Burgundiones. Super Thuringos, Suevi & Alemanni, nationes validæ, agunt vetustis in finibus ac libertate. Posterioribus temporibus evenit ut Visigotthi in Romanum imperium impetu facto, Hispaniam, & quod Galliæ ultra Rhodanum est, tributum lege sibi subjicerent. militabant id tempus Romanis Arborichi, quos Germani, ut vicinos sibi & libertatis avitæ desertores, sua sub jura trahere volentes, populatione omnibusque

busque belli injuriis vexare. per quæ nihil concussa in Romanos fide Arborichi, viros se eo in bello præstitere. cùm vis non procederet, Germani eos federibus sibi & connubiis illigare aggrediuntur. Volentibus id Arborichis fuit. Christiani enim, & hi, & illi erant. ita in unam gentem coaliti magna incrementa virium sumferre. A Romanis milites alii ad proxima Galliarum tutanda missi sunt, qui cùm non viderent viam redeundi Romam, neque hostibus Ariano dogmate contactis vellent accedere, se cum signis, & quam tenebant regione, Arborichis & Germanis ita dedere, ut sua servarent, moresque avitos retinerent, permanentes ad nostra usque tempora. Nam & hodie cognoscuntur legionum, in quas distributi fuere, nominibus, suisque sub signis ineunt prælia, & legibus vivunt quibus olim, habitumque Romanum servant, etiam pedum tegmine. Quamdiu mansit qui fuerat Romanæ urbis status, Imperatores Galliam Rhenum usque habuerunt. ut oppressa ab Odoacro Roma est, concessu ejus Galliam omnem, Alpes usque eas quæ Liguriam à Gallia dividunt, Visigothi habuere. Postquam cecidit, Odoacer Thuringi Visigothique Germanorum vim augescentem metuentes (nam & multitudo ingens sobole crescebat, & obvii quique vi illorum sternebantur) Gotthorum sibi & Theuderichi amicitiam parare magni duxere. Nec ille aspernatus societatem, addidit insuper societatis vinculum. Alaricho enim minori, Visigothorum ea tempestate principi, filiam suam virginem despondit Theudichusam: Nermenofrido vero Thuringorum principi Amalobergam sororis suæ Amalafridæ filiam. Ex eo Franci à vi in eos Theuderichi metu destitire: in Burgundiones vero verterunt arma. Postea Francis & Gotthis societas inita belli in Burgundiones, ut, excisa gente, terras eorum possiderent. convenerat, ut utri

com-

commilitio defuissent, pœnam victori penderent, terras vero Marte captas nihilominus partirentur. Germani igitur pactis fisci magno exercitu Burgundionum gentem impetivere. Theuderichus interim speciem præbebat auxilia molientis : reipsa exercitus exitum in dies morabatur, speculaturus futuros eventus. Tandem missò milite, ducibus præcepit tarde iter facere : &, si victos audirent Francos, ultra non pergere : si victores eos intelligerent, de cætero festinare. Et illi quidem ut à Theudericho jussi erant, fecere. Soli interim Germani cum Burgundionibus conseruerant infestas manus : gravique prælio multa utrinque cædes & anceps diu fortuna. Ad ultimum fusos Burgundiones Franci compulere in ultima possessorum ipsis terrarum, ubi multa illis munimenta erant. cæteras victores tenuere. His compertis Gotthi gradum addidere, sociisque criminantibus, difficultate itinerum se excusarunt : pœnaque persoluta, terrarum bello captarum partem à victoribus, ita ut convenerat, acceperunt. cognita multis rebus Theuderichi prudentia etiam hoc factò apparuit, qui nullo suorum amisso non multa pecunia agri hostilis dimidiam partem emerat. In hunc modum Galliarum partem cum Gotthis Germani aliquamdiu habuere. Sed postea auctiores viribus Germani, Theuderichi reverentia metuque exuto, in Alarichum & Visigothos hostilia cæptarunt. quod ubi vidit Alarichus, Theuderichum statim in auxilium vocavit. atque is magno cum exercitu opitulatum veniebat. Sed interea temporis Visigothi, postquam Germanos Carcassonem obsidere intellexerant, eo profecti juxta federunt castris. Tractæ ibi per aliquod tempus moræ tædio, & quod ager ipsorum raptaretur irati, tandem nec probris abstinuere in Alarichum ut hostium metuentem, & in focerum ejus ut tardum opulatorem. Solos se suffice-

re pugnae, & facile, particeps nemine, reportaturos victoriæ decus. Per hæc coacti, priusquam adessent Gotthi, virium periculum facere Alaricho, Germani prælio superiores & ipsum & cum ipso Visigothorum permultos interfecerunt: Galliæque plurima tenentes premebant obsidione Carcassonem. nam regiam gazam ibi esse intellexerant, Romæ spolia, quæ major olim Alarichus inde abduxerat: in quæ & Solomonis Hebræorum regis ornamenta erant spectanda multo Sapphiri virore, quæ ab Hierosolymis jam olim Romani abstulerant. Qui cladi superfuerant Visigothorum, Giselichum Alarichi minoris filium, non ex matrefamilias, in principatum perduxere, quod Amalarichus Theuderichi per filiam nepos per ætatem impar esset. Cum jam adventaret Theuderichus magnum ducens Gotthorum exercitum, metu ejus Germani ab obsidione discesserunt: Galliæ interim possessioni, quæ à Rhodano ad Oceanum tenditur, inhærentes. Inde cum expellere eos nequiret Theuderichus, sivit eos illa habere, satis ducens Galliæ cætera retinere: mortuoque Giselicho effecit ut ad suum è filia nepotem Amalarichum Visigothorum principatus transfiret, cujus admodum pueri ipse tutelam suscipiens, pecunias, & quæ cara alia Corcassone erant, Ravennam abstulit subito: mittensque tum magistratus tum exercitus in Galliam atque Hispaniam, non segniter id agebat sibi ut id imperium perpetuo firmaret. Tributum etiam, quotannis sibi à primoribus mitti jussit, ac ne id in avaritiæ crimen traheretur, donativa inde misit annua Gotthorum ac Visigothorum exercitui. Ab hoc initio cum processu temporis, Gotthi & Visigothi, unius imperio parentes, contiguis & terris, filias inter se nuptum dantes sanguinem miscebant. Post evēnit ut Theudas Gotthus gente, quem armis per illa loca Theuderichus præfecerat,

in Hispania uxorem duceret, non de Visigotthorum genere, sed è domo divite indigena, nec pecuniis tantum opulentam, sed & latis per Hispaniam possessionibus: unde conductis militibus ad bis mille, satellitium quoque sibi circumdans, nomen quidem habebat fungentis mandatam à Theudericho potestatem, at rem non obscure dominantis. Et Theuderichus, ut erat ingenio rerumque usu valens, metu, ne si in subditum sibi armis certaret, aut Franci, quod credibile erat, se interjicerent, aut aliquid in se novi molirentur Visigotthi, non amovit imperio Theudam, sed & exercitum ducere, quoties opus erat, ei permisit. Cæterum primoribus Gotthorum præcepit, ipsi ut scriberent, facturum rem æquam dignamque prudentia sua, si salutandi Theuderichi ad officium Ravennam veniret. Theudas à Theudericho imperata cuncta implebat: nec mittendis tributis unquam deerat: Ravennam vero neque ivit, nec iturum se amicis promisit. Postquam mortalitatem explevit Theuderichus, Franci, nemine jam satis valido ipsis ut resisteret, in Thuringos bellum movent, occisoque eorum principe Hermenefrido, gentem ipsam suæ ditionis faciunt. Ejus Hermenefridi uxor ad fratrem Theudatum (namque is tum Gotthis præerat) cum liberis profugit. Post id Germani persecuti Burgundionum reliquias, prælioque victores, principem eorum in castello quodam vinctum habuere: ipsos sua sub imperia compulsos in posterum sua sequi signa victoriæ jure coëgerunt: quam illi tenuerant terram sibi fecere vectigalem. Amalarichus Visigotthorum princeps ad justam ut venit ætatem, Germanorum vim veritus, ipsorum principis Theudiberti sororem connubio sibi sociat: Galliamque cum Gotthis & eorum principe Atalaricho consobrino suo dividit, ita ut quæ cis Rhodanum sunt haberent Gotthi, ultra Visigotthorum

rum esset imperium. Convenit præterea, ne post id temporis tributum perferretur ad Gotthos quod Theoderichus descripserat : quæque è Carcaffone idem rex aueraxerat ; ea Atalarichus Amalaricho fide quæ optima reddidit. multis inter gentes duas contractis affinitatibus liberum jus cuique marito qui ex altera gente matrem-familias haberet factum est , aut transeundi in gentem uxoris , aut illam traducendi ad suam. Plurimique fuerunt qui in feminas jure suo uterentur, tum qui feminis non inviti accederent. Serius aliquanto Amalarichus iritato suæ conjugis fratre sibi malum accersivit. Namque uxorem rectiora sentientem , ipse Arii adductus placitis , non sinebat uti suetis sacris , nec pro animi sui arbitratu Deum venerari : quin & renitentem sibi ea in re morem gerere , sæve habuit. Quorum non tolerans mulier fratri fecit indicium. Hinc commissi inter se bello Germani & Visigothi : gravique proelio victus Amalarichus cum multis suorum & ipse interiit. Theudibertus sororem , quæque ejus erant, & quantum Galliæ Visigothi tenebant , abstulit. Victæ gentis qui superfuerant , cum uxoribus liberisque è Gallia profugi ad Theudam , aperte jam Hispanias sibi vindicantem , abeunt. Sic Gotthi ac Germani Galliam soli habebant. Post hæc princeps Gotthorum Theudatus , cum jam in Siciliam venire Belisarius audiretur , paciscitur cum Germanis , ut , præter ea quæ tenebant , accepta parte Galliæ à Gotthis hucusque possessa , & auri libris bis mille in belli imminentis societatem venirent. Sed is, nondum pactis sine imposito, supremum explevit diem. Itaque Gotthorum potissimi magno numero Marcia duce partem illam Galliæ adhuc custodiebant. quos inde avocare non audens Vitigis , simulque prospiciens non pares se futuros Francis Galliam Italiamque ut credibile erat incursaturis ; simul ipse Romam cum exer-

citu petiisset, vocato quod Gotthorum maxime sincerum erat, sic loquitur. Necessaria quam læta, viri populares, vobis dicturus huc vos excivi, rogoque primum benigne ut audiat, postquam audiveritis, consilium ut capiat tempori consentaneum. Nam quibus non ex voto res procedunt, his sequi alia, quam quæ præscribunt fortuna ac necessitas, exitiale. Ad belli paratum quæ opus, bene disposita sunt omnia. Sed à Francis periculum est, quibus, pridem hostibus, resistere nec corporibus nec pecuniis parcendo ita demum possumus forte, si nulla vis aliunde metuenda esset. Nunc in alios ire cum cogamur, cum ipsis bello ut liberemur, curandum est: primum quod manentibus odiis Belisario se adjuncturi sunt. nam quibus idem est hostis, eos inter amicitiam ac societatem res ipsæ conciliant: deinde, quod si diversi in hos & illos hostes arma expeditus, restat ut utrobique vincamur. Satiùs igitur levi jactura redimere summam imperii, quam nimia cupiditate & imperium hoc & nosmetipsos in ruinam dare. censeo igitur si Germanis demus contermina ipsis Galliæ loca, & quod ad hæc pecuniarum Theudatus promiserat, non tantum eos odia dimissuros sed & in hoc bellum adjutores fore. Nec nunc vestrum cogitet quispiam quomodo rebus bene cadentibus Galliam aliquando recuperaturi sumus. Subit mihi animum dictum vetus: hoc age. Audita hæc procures Gotthorum utilia judicarunt fierique jusserunt. Nec mora, mittuntur ad Germanos legati, qui concessione Galliæ pecuniæque largitione armorum societatem conficiant. Regnabant eo tempore apud Francos Childibertus, Theudibertus, Chlotharius: hi pecunias Galliæque reliquum partiti inter se sunt eisdem quam in regno habebant portionibus: amicitiamque Gotthis suam addixerunt: sed auxilia clam missuros, nec è Francis, sed è subditis

ditis Francorum imperio gentibus. Apertam enim in Romanos societatem facere non posse, qui nuper Imperatori in hoc ipsum bellum sociales operas spondissent. Legati eum in modum rebus confectis Ravennam redierunt: statimque Marciam parentesque ipsi milites ad se vocat Vitigis. Quæ dum illi aguntur, Romam iter interea parabat Belisarius. Trecentis igitur peditum dilectis, eisque imposito Herodiano mandat Neapolis custodiam. misit & Cumas quot præsidio sufficere crederet. nam præter Cumas ac Neapolim nihil firmi habebat Campania. Cumæ illæ sunt, ubi specus Sibyllæ vaticiniis celebrata ostenditur, ad situm mari oppidum, à Neapoli stadiis centum octo & viginti. Dum exercitum Belisarius instruit, Romani metu ne quæ Neapolitanis evenerant paterentur, melius duxere Imperatoris militem intra urbem admittere, præcipuo ad id suadendum Silverio urbis antistite. misso igitur Fideli, Mediolano in Liguribus orto, qui apud Atalarichum quondam adsidendi honore functus erat, vulgus quæsturam appellat, Belisarium Romam advocant, parati sine sanguine urbem tradere. ille Latina via duxit exercitum, ad lævam relinquens Appiam, quam non-gentis ante annis Romanus consul Appius straverat, dederatque nomen. Protenditur Appia in quinque dierum iter homini expedito, à Roma videlicet Capuam: patet quantum obviis inter se curribus satis est, rari operis spectaculum. Molares sunt præduri lapides, quos longe advehi fecit Appius, cum in propinquo nullus nascatur. Hos lapides æquatos lævigatosque & ad normam cæsos inter se junxit, nullo æris aliove vinculo. Et tamen ita inter se pressim cohærent, ut non compositi, sed unum natura videantur spectantibus: cumque tot per sæcula innumeris quotidie curribus atque omne genus animantibus transeantur, indissoluta compage ipsi

nec corrupti nec minuti manent, ne splendore quidem amisso. Hæc de Appia dixisse sufficiat. At Gotthi qui Romæ præsidium agebant, cum in propinquo hostem & quæ Romanis sententia comperissent, anxii erant animo, cum ad urbem tutandam, pugnandumque in hostes numerus non sufficeret. Gratum accidit, quod Romanorum concessu abire ipsis licuit. Ravennam se contulere. solus Leuderis præfectus ipsorum ibi mansit, pudore credo tristis fortunæ. Eodem die Belisarius, cum exercitu Imperatoris, urbem iniit porta Asinaria: aliaque porta cui Flaminix nomen, egressi sunt Gotthi: receptaque est Roma sexagesimo anno, mense eodem, postquam à barbaris incepta fuerat, cum undecimum imperandi annum haberet Iustinianus. Leuderim igitur præfectum, urbisque claves ad Imperatorem misit Belisarius: ipse, mœnium pridem diffluentium curæ intentus, pinnarum quamque angulatam formabat, adjecto ad lævum latus transverso insuper opere, ut à sinistra quoque tuti quam maxime essent contra oppugnantium tela defensores. fossam quoque muro profundam magnique usus circumduxit: Romani prudentiam ducis & circa pinnas artis peritiam laudibus attollebant: mirantes interim non sine formidine quærebant intra se, intrasset ne urbem cum opinione futurum ut obsideretur, quæ patiendæ obsidioni non esset idonea per comineatuum penuriam, mari quippe dissita & tanto mœnium ambitu, in plano præterea jacens, &, quod sequitur, adiri facilis. Non ignorabat dici hæc Belisarius, neque eo segnius instabat operi. Frumentum etiam quod è Sicilia navibus adve-xerat, publicis horreis custodiendum credidit. Romanos ad hoc coëgit, quanquam gravatos eam necessitatem, cuncta quæ usui esse poterant, ex agro in urbem comportare. Hoc ipso tempore veniens è Samnio vir

Got-

Gotthus, Pitzæ nomine, se & habitantes secum Gotthos Samniique maritimi partem dimidiam in potestatem tradidit Imperatoris, amne tenus qui regionem eam interfecat. At qui ultra amnem sedes habebant Gotthi, neque Pitzam sequi, neque parere Imperatori in animum induxerunt. At illi Belisarius milites non multos dedit qui cum ipso ea loca custodirent. Paulo ante Calabri quoque & Apuli, Gotthos enim apud se nullos habebant, sponte se dediderant Belisario, tum qui in ora maritima, tum qui interius habitant, ubi & Beneventum est oppidum, mutato in ominatius vocabulo, cum à ventorum sævitia Maleventum priscis diceretur. Nam in Dalmatia, quæ terra illi ex adverso trans mare sita est, flare solet asper ac nocens ventus, qui ubi surrexit, neminem iter facientem ultra reperire est: domi omni aditu clauso se quisque servant. Tanta enim flatus est violentia, ut equitem cum equo rapiat sublimem, multumque per inane circumlatum, ubi postremo dejicit, perimat. Beneventum vero, cum ut dixi contra jaceat, & quidem editis in locis, partem fert istius incommodi. oppidi conditor celebratur Tydei Diomedes post captum Ilium ejectus Argis. Is sui monumentum reliquit oppido dentes Calydonii apri, Meleagro quondam ipsius avunculo venatus præmium: qui nunc etiam manent, miri spectatu, trium palmarum non minus crassitudine, lunata specie. Hic Æneæ ab Ilio venienti fama est congressum Diomedem & ex Minervæ oraculo dedisse ei simulachrum Dæ, quod, explorator cum Vlyxe, nondum capto à Græcis Ilio, missus, inde abstulerat. Narrant enim, cum in morbum incidisset postea, remediumque à cælesti ope posceret, responsum ei, non aliam mali fugam, nisi Trojanano alicui simulacrum illud redderet. Id ipsum ubi nunc sit, negant se scire Romani: sed figuram ejus

monstrant insculptam lapidi: quam nunc quoque videre est Fortunæ apud templum, ante effigiem Minervæ, quæ sub dio stat à templo orientem versus. illa in lapide figura speciem præfert bellatricis, hastam ut in prælio protendentis: tunica ad pedes demittitur. facies ipsa non qualis in Græcorum imaginibus, sed qualem veteres Ægyptii fingere solebant. Ipsum simulachrum Byzantini à Constantino sub terram defossam credunt in foro quod de ejus Imperatoris nomine appellatur. Et hæc quidem hac de re digredienti dixisse licuerit. Iam omnem Italiam quæ intra Adriam est Romam & Samnium usque tenebat Belisarius: quæ ultra id mare sunt Liburnos usque subegerat, ut memoratum antea est, Constantinianus. Priusquam pergo, quem ad modum habitetur Italia dicere non tædebit. Ionium mare in terras multum se insinuans Adriam facit, qui non ut sinus alii sine sui terras penetrans in angustum cogit. Nam Crisæus qui dicitur sinus in Lechæum desinens, Isthmum in quo est urbs Corinthus facit, quadraginta parentem stadia. Pari spatio Cherronesi in faucibus Isthmum Hellespontus exhibet, quem sinum Nigrum hæc ætas vocat. Contra à Ravenna, ubi Adria desinit, ad Tyrrenos fluctus non minus octo dierum iter est homini expedito. causa est quod quo magis procedunt undæ in dextram partem violentius incumbunt. intransi Adriam primum oppidum occurrit Hydrus, cui dextera Calabri, Apuli, Samnites & his finitimi Picentes Ravennam usque tenent. Ad lævam Hydrunti Calabrorum pars est reliqua, Bruttique & Lucani: quos excipiunt Campani Tarracinam usque: unde fines Romæ urbi attributi incipiunt. Hæ gentes maris superi inferique oram & interius recedentia habitant, cui omni terræ Magnæ Græciæ ob originem vetus nomen fuit. Nam in Brutiis Locri sunt Epizephyrii & Crotoniæ

niatæ & Thurii. Ultra sinum Adriaticum Epirotæ, Græci & ipsi, Epidamnum usque maritimum oppidum. Annexa huic Precalis dicta terra : post eam Dalmatia totius Occidentis robur credita. Hinc Liburnia, Istria, Venetorumque ager qui Ravennam usque pertingit. Et hi quidem populi mari adsident. superius Siscii & Suevi alii ab aliis quos Franci regunt, mediis in terris, superque hos etiam Carnii & Norici, quorum dextrum latus Dacæ claudunt & Pannonες ad Danubium usque effusi, quorum urbes inter alias sunt Singidon & Sirmium. in has gentes ultra Adriam sitas imperium erat Gotthorum quo tempore hoc bellum inchoatum est. supra Ravennam lævam Padi ripam colunt Ligures : ab his Septentrionem propius Albani ubere agro quam Langi villam vocant. Ad occasum his Galli, ulteriusque Hispani. Dextro Padi latere Æmiliæ Thuscique populi rursus ad Romani agri confinia se porrigunt. ita se Italia habet. At Belisarius circumjecta Romæ Tiberim usque servabat diligenter : rebusque bene ordinatis, multos satellitum suorum, nonnullos & protectorum, in quibus Zanterem, Chorsomanum & Æschmanum Massagetas, &que aliis militibus exercitum Constantino tradit, mandans in Thusciam ire illiusque tractus loca in potestatem redigere. Besæ singulatim injunctum Narniam ut caperet validum Thusciae oppidum. Erat hic Besas Gotthus, ex illis qui in Thracia jam olim habitaverant, nec Theuderichum secuti fuerant cum Italiam iret occupatum : vir acer, belloque idoneus, dux ingenio, miles manu. Hic Besas Narniam, volentibus oppidanis, in fidem accepit. Eadem facilitate Constantinus Spoletium, Perusiam aliaque oppida sibi adjunxit, sponte eum Thuscis in mœnia admittentibus. Præsidio relicto Spoletio, ipse Perusiæ, quæ Thusciae caput est, interquievit. Hæc ubi compe-

rerat Vitigis, mittit in eos exercitum, ducibus Vnila & Pitza: quibus occurrens Constantinus suburbano Perusiæ agro in prælium implicatur, quod anceps diu præcellente barbarorum multitudine, tandem Romanis victoriam dedit, ruptisque ordinibus fugientes hostes pæne omnes occisi. Duces capti atque in vita servati, munus Belisario mittuntur. His quoque auditis Vitigis non ultra Ravennæ sibi cunctandum existimavit. sed morabantur eum Marcias & cum Marcia milites qui nondum è Galliis illuc venerant. Ad Dalmatiam Gotthorum reddendam imperio ingentem mittit exercitum, ducibus Asinario & Vlisigifalo, jussitque ut conductis etiam circa Suevorum fines copiis properarent deinde in Dalmatiam ac Salonas ire. misit cum illis etiam longas naves magno numero, ut Salonæ mari non minus quam terra obsiderentur. Ipse Belisarium Romamque petere constituerat cum omni exercitu in quo centum & quinquaginta erant millia peditum equitumque, gravi armatura plerique, ut & equi ipsi. Asinarius in Suevorum terris legebat barbarum militem. Solus interim Vlisigifalus per Liburniam præerat Gotthis, qui apud Scardonem forte cum Romanis pugna congressi, victique, Burnum refugerant ejus regionis oppidum. Ibi deinceps collegam Asinarium expectabat Vlisigifalus. At Constantianus intellecto quid agitaret Asinarius, Salonis metuens, ex omnibus circum præsidiis evocat militem, fossaque ducta ambit mœnia, cuncta tolerandum ad obsidium sedulo parans. mox multo cum milite barbaro venit Burnum Asinarius: ubi conjunctus Vligifalo & Gotthis, simul cum iisdem Salonas contendit, castraque mœnibus circumdat impletisque milite navibus intercludit ab aditu eam mœnium partem quæ mari alluitur. ita illi Salonas terra ac mari obsidebant. At Romani improvise in hostium

flum irrunt naves easque in fugam agunt: mergunt
 multas cum hominibus ipsis: vacuas alias capiunt. Non
 ideo tamen ab obsidione Gotthi destitire, imo arctius
 etiam eos qui intra oppidum erant Romanos pressere.
 Hæc Romanorum atque Gotthorum exercitibus per
 Dalmatiam agebantur. At Vitigim, cum ab iis qui Ro-
 ma adventabant intelligeret cum Belisario modicas esse
 copias, Romæ derelictæ subiit pænitentia: nec ultra
 sui potens, sed ira percitus eo ferebatur. in itinere ob-
 vius ei fit quidam è Romanis sacerdotio fungens: ab
 hoc magno clamore sciscitatum ajunt Vitigim, essetne
 Romæ etiam nunc Belisarius: metuebat scilicet ne eum
 opprimere non posset fuga elapsus: respondisse illum,
 exueret hanc curam: sponsores se, non abiturum Be-
 lisarium, sed mansurum in ipsius adventum. Vitigim, id
 ubi audierat, multo etiam magis festinasse, id optantem
 unice Romæ ut mœnia conspiciere ipsi liceret. At Belisa-
 rius, ut Gotthorum quantum erat in se venire comperit,
 consilii ambiguus hæsit. Nam neque Constantinum &
 Besam segregari à se volebat, tenuem habens secum ex-
 ercitus, & nudare Thusciæ præsidia intutum videbatur,
 ne ea ipsa Gotthis contra Romanos munimento essent.
 Rationibus apud se exputatis, Constantino Besæque
 præcipit, in locis maxime necessariis ut militem qui tu-
 telæ sufficeret relinquerent: ipsi se Romam cum reliquis
 comitarentur. Constantinus dicta exsecutus est: nam
 Perusiæ & Spoletii relictis præsidiariis cætero cum mili-
 te Romam properabat. Tardior apud Narniam res cu-
 rare Besa: itaque evênit ut illac transitum capientibus
 Gotthis plenus hostium esset ager suburbanus. Hi erant
 totius quam Vitigis ducabat exercitus antesignani:
 quibuscum pugnam ausus Besa, sibi proximos fudit,
 multaue cæde peracta, cum multitudini par non esset,
 Narniam rediit: ibidemque custodibus relictis, ut Beli-
 sarius

farius imperaverat , quam maxime poterat festinum iter Romam intendit , jamiam hostes adfore nuntians. Nam Roma ab oppido Narnia abest stadiis admodum trecentis & quinquaginta. Vitigis nec Perusiam nec Spoletium aggredi ex usu duxit , firma loco oppida , ipse moræ omnīs impatiens , dum unum illud studet , Belisario ut superveniret nondum ab urbe digresso. Quanquam vero & Narniam à Romanis insideri audierat , ne ibi quidem quicquam tentandum censuit , gnarus accessu difficilem , situ arduam. structa enim est in monte edito. Nar amnis , qui oppido nomen dedit , montis radices prælabitur : Ad ascensum viæ duæ sunt , altera ad orientem Solem , ad Occidentem altera. illa Arcto difficilis prærupta inter saxa , ad hanc venire non potest , nisi ponte qui amni incumbens det transitum. Eum olim pontem Cæsar fecit Augustus , conspicuum sane , quippe altissimum fornicatorum quæ novimus operum. Vitigis ibi tempus terere aspernatus , inde abiens Romam per Sabinos vadit. ut prope urbem ad stadia venit quatuordecim , pontem fluvii Tiberis invenit , in quo non multo ante turrim ædificaverat Belisarius , addideratque portas & præsidio militem , non quod alibi transitus hosti nullus esset : nam multi pontes multaque navigia in eo sunt flumine , sed quod iter quam tardissimum hostibus facere vellet , tum quod ab Imperatore novas copias expectabat , tum ut longior Romanis facultas esset necessaria in urbem importandi. Nam si ab hoc loco depulsi barbari transire pararent aliquem eorum qui alibi erant pontium , biduum non minus periturum judicabat : quod si navigia in Tiberim contrahere mallent , aliquanto etiam majus , quantum conjicere erat , temporis dispendium fore , Hæc causa Belisario fuerat præsidium ibi collocandi. ibi unum diem castra Gotthi habuere , quid agerent incerti , plerique turrim postridie op-

oppugnandam existimantes. quo tempore venire ad eos perfugæ viginti & duo, gente barbari, militia Romani, è turma cujus ductor erat Innocentius. consilium Belisario erat ad Tiberim ponere castra, quo magis transitum hosti impediret, simulque fiduciam suarum virium ostentaret. at milites qui in ponte præsidium, ut diximus, habebant, attoniti conspecta Gotthorum multitudine & imminente periculo, nocte, deserta in qua excubabant turre, fugam ceperunt, Romamque vitantes in Campania latuere, metu supplicii ab Imperatore, an commilitibus conspici erubescences. postridie Gotthi, perfractis ad turrim portis, resistente nemine, facilem habuere transitum. Belisarius ea quæ ad pontem evenerant ignorans, cum equitum mille comitatu ad pontem ibat, speculaturus locum quem castris maxime eligeret idoneum. ut processere, occurrunt hostibus jam pontem transgressis, neque id cogitantes prælio miscentur, equestri utrinque. Tum vero Belisarius, cautus antehac, exuto ducis munere inter primos ut miles pugnare voluit. Non leve in eo periculum adiit res Romana, cum in uno illo summa belli verteretur. Equo forte vectabatur, assueto bellis, edoctoque è periculis servare equitem, cui cætera corporis fusca, frons narium tenus candebat. quod genus equi Græci balios, corruptius barbari valas vocant. In hunc equum insidentemque Belisarium hastas telaque alia conjiciebant plerique Gotthorum, tali ex causa. Perfugæ qui pridie ut diximus ad Gotthos transierant, ut in prima acie pugnantem videre Belisarium, haud nescii, si ipse caderet, exitium Romanæ rei impendere, clamore omnes hortantur ut valæ vulnera ingerant. inde per omnem Gotthorum exercitum manavit ea vox: quid ea causæ haberet ut in tanto rerum æstu ac strepitu inquirente nemine: itaque, ignari quamvis illum esse Belisarium,

tan-

tantum conjectantes non frustra percrebuisse dictum illud, omissis aliis in Belisarium omnes tela jactabant. Quibus major audacia gloriæque cupiditas, cominus tangere avidi, magna cum violentia hastas, gladios ingerabant. Belisarius modo huc se, modo illuc vertens, multos morti dabat, magnumque in eo periculo fructum tulit satellitum suorum ac protectorum in se amoris. Nam circumstantes eum undique fortitudinis facinora ediderunt quanta quisquam in eum diem mortaliū. Ducem quippe equumque scutis obtegentes, modo tela excipiebant omnia, modo ingruentes Gothos facto impetu depellebant. Ita circa unius viri corpus totum constiterat prælium. in hoc certamine Gothi non minus mille occiderunt, & quidem eorum qui inter primos dimicabant. Multi & è Belisarii domo ac ferme fortissimus quisque, mortem oppetivere, in quibus Maxentius satellitum unus, spectatissimæ in hostem virtutis. mira eo die Belisarii fortuna fuit, ut cum de ipso tota esset certatio, nullum vulnus, nullam corporis offensam acceperit. Ad ultimum vicit Romana virtus, hostesque compulit dare terga. quorum ingens multitudo ruens non ante constitit quam ad sua pervenisset castra. ibi Gotthorum pedites à labore integri fessos hostes facile sustinuerunt primum, deinde depulerunt. cumque iisdem etiam recentia equitum subsidia adessent, à Romanis fuga facta est non minus effusa, donec in colle proximo stari cæpit. Sed & huc secutis hostium turmis, ortum est prælium equestre: in quo Valentinus equiso Photii, ejus cui mater Antonina, eximium edidit virtutis specimen. Nam solus in medium agmen hostium insiliens, illorum retudit impetum, suisque salutis fuit. ita elapsi ad urbis mœnia se contulere, insecutique eos barbari eodem veniunt propter portam quam ex eo tempore Belisariam vocare mos

mos habet. At Romani metuentes ne cum sociis hostes una se intra mœnia infunderent, aperire portas noluerunt, quanquam jubente, quin & minas addente, Belisario. neque enim eum hi qui ex turribus prospectabant, dignoscere quiverant. Ita faciem caputque omne pulvis sudorque & aspersus cruor fœdaverant. Accedebat, quod nec ad aspectum satis lucis aderat, sole jam occidente. Ne superesse quidem ducem credebant Romani. quod qui ex prima fuga eo venerant dimicantem inter primores Belisarium vivendi finem fecisse nuntiasent. Ergo Gotthorum agmen ingens numero, ingens animis huc undique confluens, transire fossam, insulare fugientibus, parabant. Romani mœnia fossamque inter densos se conglobaverant. Qui vero intra mœnia erant, destituti duce, imparati, sibi, urbi metuentes, opem sociis ferre in tanto periculo constitutis non audebant. Tunc Belisarius ab ingenio & audacia præsidium mutuatus servavit insperato res Romanas. imperio enim suis dato, subitus cum iis in hostes erumpit. illi, ne ante quidem servantes ordinum, ut insequentibus fugientes solet evenire, jamque & tenebræ supervenerant, ut repente eos qui modo fugiebant in se irruere sentiunt, creditoque venisse in auxilium ipsis alium ex urbe exercitum, correpti metu universi fugam rapere. Nec ultra secutus Belisarius, satis habuit intra mœnia regredi, quo eum comitumque ejus Romani, jam animo sedatiores acceperunt. Tam prope exitium Belisarius resque Imperatoris venerant. mane cæperat prælium: nocte desit. Decus inde maximum retulere, Romanorum Belisarius, Gotthorum Visandus Vandalaris, qui cum pugna circum Belisarium orta est, in primore parte locatus, non destitit bene facere, donec vulneribus tredecim perfossus caderet: creditusque perisse, neglectus à suis, quanquam victoribus, inter mortuos jacuit:

jacuit : tertia demum die cum proxime muros urbis castra posuissent barbari , misere qui mortuorum corpora humo justisque deposcerent. Hi , dum exanimis scrutantur , Visandum bandalarium reperiunt adhuc spirantem : & sociorum quidam vocem ut sibi ederet rogabat : verum is id non poterat : adeo ipsi viscera fame & campi squalore inarserant. Tandem innuit aquam sibi in os ut darent. potu refotum , paulatimque ad se redeuntem portavere in castra. Magnum ex eo nomen in Gotthis Visandus bandalarius obtinuit , eximiaque in claritate diu supervixit. Hæc tertia die quæ evenere dicere occupavi. Cæterum vitato cum suis periculo Belisarius , milites & urbanum vulgus pœne omne in mœnia compellens ignes accendi , noctemque insomnem agi imperat : atque ipse obiens mœnia , tum alia curabat , tum portarum cuique præfectum addidit qui custodiret. Besas vero , cui portæ Prænestinæ obvenerat tutela , misit ad Belisarium qui nuntiaret teneri ab hostibus urbem non ea ex parte ingressis qua Tiberis flueret , sed per aliam portam cui nomen à Paneratio celebratæ sanctitatis viro. His auditis qui Belisario aderant vitæ quamprimum consuli capta fuga per remotam inde portam suadebant. At nihil ille territus falsa dixit quæ nuntiabantur. statimque trans Tiberim misit equites qui cuncta speculati nihil adversum urbi accidisse retulerunt. missis igitur aliis ad portarum præfectos significat , si diversam in partem incumbere hostem audirent , ne illis opitulatum irent , neve statione decederent , sed loco sibi mandato inhærerent : sibi cætera curæ fore. Causa consilii , ne iterum mendaci rumore turbarentur. At Vitigis , dum recens adhuc Romanis consternatio , portam ad Salariam mittit è præfectis virum clarum Vacin nomine , qui eo ut venit , Romanos ob fluxam in Gotthos fidem accusat , proditores quin &

patriæ

patriæ sui que ipsorum appellat, qui Gotthorum vires mutassent Græculis ad tutelam ipsorum invalidis, unde antehac neminem vidissent venientem in Italiam præter tragædiarum actores, mimos, furacesque nautas. Hæc & his similia cum jactasset Vacis, ac nemo responderet, ad Gotthos suos Vitigimque se retulit. Belisarius vero risum civit Romanis, cum ægre manus hostiles elapsus, magno omnes esse animo, nihilque facere barbaricam vim juberet: quippe certo sibi se de iis bello victorem fore. Vnde edoctus hoc asseveraverit, suo loco memorabitur. Iam multum provecta nocte jejunum adhuc Belisarium uxor & qui amicorum aderant ægre perpulere paulum panis ut vesceretur. Sic nox illa utrisque transiit. Postera luce Gotthi, spe pleni impetu posse capi urbem tam late diffusam, Romani vero ad defensionem parati, hunc in modum constitere. Sunt in urbis ambitu portæ quatuordecim justæ, minores aliæ. Gotthi vero cum castra circumducere toti urbi nequirent senis per intervalla castris positis, quinque portarum aditus clauserant, à Flaminia scilicet Prænestinam usque, ita ut omnia castra illa cis Tiberim essent. Sed metuentes ne Romani rupto Milvio ponte invia ipsis facerent loca quæ ab amne mare usque spectant, atque ita ab urbe obsidionis incommoda averterent, septima adiecere castra Tiberim ultra, Neronis in hortis, ita ut jam pluribus castris pons esset medius. Sic evenit ut aliarum quoque duarum portarum impedirentur aditus, Aureliæ quæ nunc à principe Christi Apostolorum Petro nomen habet, & Transiberinæ. Atque ita Gotthi alteram ferme mænium partem castris obduxerant, ut, non prohibente flumine, in quamcunque vellent partem circumferre bellum possent. Iam quo modo prioribus sæculis Romani in utraque Tiberis ripa mœnia struxerint dicere aggredior. Ab initio obliquo agmine Tiberis

veterum mænium partem maximam præfluebat. Ager ipse, cui superstructa mænia ad amnem pertingebant, planus accessuque facilis. At in opposita Tiberis ripa surgebat collis non exiguus Ianiculum, in quo molæ urbis ab antiquo erant ideo quod multa aqua per canalem collecta in collis fastigium inde magno se impetu dejiciebat. Quapropter Romanis visum, collem, & quod à Tiberi interiacebat, muro amplecti, ne qua hosti facultas esset molas corrumpere, aut amne transito ex insidiis urbem adoriri. Ergo cum ponte stravissent Tiberim, produxere mænia multisque in ulteriore ripa structis domibus medium urbis amnem fecerunt. Sed hæc jam olim. Gotthi vero nunc castrorum vallis fossam præducere, egestam humum conferre atque ea vallum interius attollere, imponere fudes acutas, ut jam firmissimis castellorum munitionibus castra illa nihil cederent. Castra Neronis in hortis quæ erant regebat Marcias, cum iis quos adduxerat: jam enim è Gallia venerant. cæteris præerat Vitigis ipse & duces quinque, singulis singuli. His rebus constitutis Gotthi diruunt canales, ut quam minimum aquæ urbs acciperet. Sunt autem canales aquæ ductuum urbis Romæ numero quatuordecim coctili latere, tam profundi latique ut equo insidens homo transvehi possit. At Belisarius quæ tutandæ urbi judicavit expediit in hunc quem dicturus sum modum. Ipse Pincianam portulam & quæ huic ad dextram est portam Salariam nomine curabat. nam hac maxime oppugnationi obnoxia erat urbs, contraque ad eruptiones ex urbe eadem pars maxime oportuna. Prænestinam Besæ custodiendam dedit: Constantino Flaminia quæ ad alterum Picenæ est latus: portasque clausas intus obstruxit è magnis lapidibus facto opere ne quis remoliretur. Nam hac parte maxime, quod propinqua essent hostium castra, insidias suspectabat. Portis aliis

imposuit cohortium ductores. Præterea canalem quemque custodiri iussit, plerisque & munimenta imponens, ne qua fraus externa illac penetraret. Quoniam vero ruptis, ut dixi canalibus, non ultra molas aquæ versabant, nec animalium labor succurrere poterat, ob pabuli penuriam, ne necessarios quidem ad belli ususequos alere sufficientis, rem novam comminiscitur Belisarius. Pro ponte quem non longe mœnibus abfuisse dixi, ab utraque ripa nexos tendens funes, ab iis, interque se lembos devinxit duos duum pedum intervallo, quam ad partem maximus à curvatura pontis aquarum se ferebat impetus: molasque lembis imponens binas, inter utrumque machinam suspendit versandis molis idoneam. Tum alia deinceps acatia disposuit certo ordine anteriora semper alligata posterioribus, interpositis eundem ad modum machinis. Aquæ igitur suapte violentia machinas aliam post aliam, machinæ molas motabant, quæ urbi quod satis erat molebant. Hostes, ubi id perfugarum indicio cognoverant, machinis corrumpeendis hunc adhibent modum. Magnas arbores Romanorumque recens interfectorum corpora confertim in amnem devolvunt, cujus cursu delata in naviculas pars eorum major machinas frangebant. Sed Belisarius & huic incommodo remedium invenit. Longas catenas ferreas ponti aptavit totum per Tiberim pertingentes, quo cum delapsa essent quæ fluminis impetu ferebantur, ibidem adhærescebant, retentaque porro ab iis quibus id curæ erat ad terram trahebantur. Neque id instituit, molis duntaxat cavens, sed metu ne hostes naviculis transmissio ponte improvisi in urbem penetrarent. Sic barbari à suo conatu successum non habente abstiterunt: libereque in posterum usi molis Romani: sed aquarum inopia balneis arcebantur: potui sufficiebat etiam humor his qui amne longius ab-

erant, puteis suppeditantibus. contra cloacas, queis purgamenta urbis receptantur nulla cautione habebat opus, quando in Tiberim exeuntes omnes ad insidias hostium urbem non aperiunt. Hæc erant quæ contra obsidium Belisario agebantur. Quæ per tempora Samnites pueri patriis in locis pecora pascentes, de suo grege insignes corpore duos deligunt, vocatosque joculari vocabulo hunc Belisarium Vitigim alterum, lucta congregi jubent. Diu graviter certato, cecidit Vitigis: eumque per ludum coævi de arbore suspendunt. Forte ibi tum lupus apparuit, quo exterriti pueri aufugere. Priusquam redirent mora cruciatus is qui Vitigis dicebatur interiit. Samnii homines ubi rem cognovere, nullum exegere de pueris supplicium, ac velut certo omine victorem bello fore Belisarium animo præcepere. Ea res sic abiit. At Romani & bellorum & obsidionis insueti, illuviem præterea rerumque aliarum penuriam pertæsi, & quod insomnes servare mœnia cgebantur; suspicantes quoque non diu futurum quin urbs caperetur, interim spectantes agros atque alia populabundo hoste diripi, cum dolore indignabantur, quod nullo suo crimine in obsidii mala ac tot pericula induerentur. sæpe & conglobati probra in Belisarium aperta jaciebant, quod non acceptis ab Imperatore copiis; quantis erat opus, bellum in Gotthos auderet. Eadem Senatores, sed in arcano, criminabantur. quæ postquam intellecta Vitigi, incendere si posset odia, turbandæ rei Romanæ studens, legatos ad Belisarium mittit, quorum princeps erat Albes. Hi postquam in conspectum Belisarii venerunt (circumfusus is erat Senatoribus primisque exercitus) hunc in modum prolocuti sunt. Iam olim, Belisari, prudenter distributa sunt per homines rebus nomina. Exemplo sit quod aliud temeritas, aliud fortitudo dicitur. illa cum dedecore periculum: hæc comitem virtutis

tis gloriam reportat. alterum ex his te huc egit, utrum vero jam rebus ostendēs. Si fortitudine fretus Gotthis arma intulisti, vides de muris eorum exercitum: virtutem demonstrandi abunde ibi copia est. sin temerario raptus impetu in nos irruisti, superest ut te improvidi ausus pœniteat. Præferoces enim animi, ubi in discrimen res venit, mutari solent. Noli igitur ultra Romanis prolatare miseras, quos Theuderichus & liberaliter & molliter habuit: noli Gotthorum Italorumque domino te opponere. Nonne enim à ratione abhorreat, te ita inclusum, hostesque exterritum, Romæ sedere, regem autem horum locorum cogi in castris viventem subditos suos afficere belli malis? Nos tibi & tuis omnibus abeundi, si vultis, libertatem dabimus, rebus vestris salvis. Nam insultare ad bonam mentem redeuntibus neque fas neque humanitas finit. vellemus ut ex his Romanis percunctari, quas de Gotthis querendi causas habeant quod eos seque pariter prodiderint. qui antea quidem benignitatem experti nostram, jam quæ vestra sint auxilia experiundo discunt. Dixerant legati. Ad ea Belisarius: Pugnandi tempus à vobis non petemus. neque enim mos est bellum gerere ex hostis sententia: sed sua quisque disponere solet quemadmodum suo ex usu existimat. Tempus vobis venturum spondeo, cum spinis capita obtegere volentibus id non dabitur. cum Romam cepimus nihil cepimus alienum. Sed vos invasores olim ad vos nihil pertinentium nunc justis dominis ea reddere repetentibus abnuitis. At quisquis vestrum Romam adipisci sperat sine sanguine, multum animo fallitur. Tantam rem Belisarius vivus quidem non amittet. Belisarii talis fuit oratio. At Romani metu defixi vasto cum silentio sedebant, nihil ausi respondere legatis, quamvis ob desertos Gotthos gravibus probris impeterentur: nisi quod

jurgari cum illis cæpit Fidelis, qui tum prætorio præfectus aderat Belisario, proximus ipsi in Imperatorem obsequio creditus. His ita actis legati in castra redire : è quibus cum sciscitaretur Vitigis, quis vir esset Belisarius, quæ ejus de abitu esset sententia, responderunt, errare Gotthos si eum hominem ullo modo perterreri posse sperarent. Ex eo Vitigis ad oppugandi artes verso animo hæc impetendis mœnibus machinamenta adhibuit. E materia turres fecit ad mœnium altitudinem, haud falsus mensuræ quam ex lapidum suggestu non semel ceperat. His infra ad quemque angulum rotæ suberant, quibus circumactis, quo oppugnantibus visum esset, agerentur. trahebantur advinctis bubus. Tum scalas parat & multas & quæ ad murorum usque pinnas pertingerent, & machinas quatuor id genus quos arietes vocant. Est autem structura talis. Trabes erectæ quatuor pares inter se & adversæ statuuntur. his octo adfiguntur transversim, superne quatuor, infra totidem : ita velut conclavi factò quadrangulo pro muro aut parietibus coria circumtendunt, ut & levior portatu sit machina, & qui intus sunt tutiores sint ab hostium telis. inde in medio hoc opere transversam aliam suspendunt trabem laxis catenis, cujus partem extimam acuunt ferroque armant ad modum sagittarum cuspidis : interdum & quadrato ferro, incudis instar, præducunt. Pendet hæc trabs de rotis quatuor, quæ annexæ sunt totidem erectis illis quas dixi trabibus, movent viri intus non minus quinquaginta, qui ubi eam mœnibus incutere volunt, pensilem trabem factis ad hoc instrumentis retrorsum trahunt, deinde vi magna in murum ferri sinunt, quod cum sæpius repetitur nihil est quod non dejiciat aut rumpat. Inde nomen machinamento, quod ejus rostrum incurso suo arietum cornua imitetur. Tales sunt arietes qui dicuntur. At Gotthi vim magnam fascium

è lignis arundinibusque paratam habebant, ut ea injecta in fossas viam æquarent per quam machinæ vectarentur. Contra Belisarius muris imposuit machinas quas balistas vocant : Arcuum habent speciem. infra uncus eminet mobilis, recto ferro incubans. His, cum ferire hostem tempus est, funiculi tortu brachia, quæ velut cornua sunt arcus, contrahunt, impositumque unco telum, velut ex arcu fieri solet, eiaculantur. Est autem telum longitudine dimidia vulgare : latitudine quadrupla : pinnas non habet, sed eorum usum ac sagittæ figuram implent ligna tenuia lateribus aptata. Spiculum affigitur magnum & crassitudini respondens. Instrumētis ad hoc utrinque positis stringitur, uncoque se reducēte tanto cum impetu exit telum ut bis tantum spatii transeat quam quod arcu jacitur, & si in arborem aut lapidem impeerit facile dirumpat. Talis est quæ à jactus violentia nomen invenit balista. Alias item in mœnium pinnis machinas posuere lapidibus jaciendis, quas fundis non absimiles onagros vocant : in portis qua foras spectant posuere quos lupos vocant, in hunc factos modum. Trabes duas in terra defigunt quæ ad pinnas usque pertingant. Ligna deinde dolata alia superponunt aliis, partim recta, partim transversa, ita coagmentata ut in intervallis velut foramina appareant. in quaque compage rostrum quoddam prominet crassi stimuli in speciem. Hinc transversa lignorum aliis trabibus imponunt quæ altitudinis aliarum ad dimidium perveniant, easque trabes in portas resupinant. At ubi hostes accessere propius, qui intus sunt summas eas trabes nonnihil subducunt. ita tabulæ in subeuntes dērepente illapsæ rostris illis prominentibus quoscunque attigerant facile occidunt. talia Belisarius tuendæ urbi struxerat. octavo decimo obsidionis die Gotthi, ducente Vitigi, circa solis ortum velut mœnia oppugna-

turi apparent : nec parum Romanos commoverat infueta turrium arietumque species. At Belisarius, ut incedere cum machinis hostile vidit agmen, risit suosque milites cessare jussit otiosos, donec signum daret. cur rideret tunc quidem in obscuro fuit, apparuit autem postea. Romani vero simulari ab eo risum putantes, probris cum impetere ut nullius frontis hominem, irasci etiam, quod procedentes hostes non laboraret repellere. Sed ubi jam fossæ Gotthi successerant, primus ipse Belisarius arcum intendens, è ducibus quendam lorricam indutum in collum ferit : atque is statim accepta morte in dorsum cecidit. Tum vero Romani omnes ingentem tollere clamorem, læti velut fausto omine. iterumque jaculante Belisario, par successus adfuit : majorque priore de mænibus clamor surrexit, quasi victis hostibus. ibi Belisarius suis omnibus præcepit uti arcibus : qui vero se circumstiterant eos in solos boves jussit dirigere vulnera. dejectis in terram bobus omnibus, jam Gotthi nec provehere ultra turres, neque, ut erant perculsi subito malo, remedia comminisci potuere. Tum demum cognita est Belisarii prudentia, qui non oblitisset hosti adhuc è longinquo adventanti, nec sine causa irrisset barbarorum stoliditatem, sperantium ita improprotectos boves tuto ad mœnia posse perducì. Hæc ad eam portam agebantur, cui Belisariæ nomen factum diximus. Vitigis, ejus spei irritus, multos adhuc ibi milites relinquit, & ex eis facta phalange, densa admodum, præfectis imperat, ne assiliant mœnia, sed ibidem se tenentes loci jaculis impetant pinnas, ne tempus Belisario esset aliud tutari mœnium latus, quod ipse oppugnaturus esset numero militum majore. Hoc curato, Prænestinam versus portam it, ad eam mœnium partem quam Vivarium Romani vocant, ubi plurimorum simul impetum locus capiebat. Iamque aderant præmissæ

sæ turre, arietes & scalarum quod satis. Eodemque tempore alia Gotthorum oppugnatio in portam Aurelianam cæptabatur hunc in modum. Est extra eam portam Adriani qui Romanis imperitavit monumentum, à mœnibus absitum lapidis jactu, dignissimum spectatu opus. Factum enim è Pariis est saxis ita inter se coaptatis, ut, nullo quamvis coagulo, velut concreta appareant. quatuor ambitus latera æqualia inter se : altitudo muros urbis superat. Hoc opus majores Romanorum decreto publico è mœnibus duplici brachiorum projectu velut partem mœnium fecerant. Putet qui eminus cernat, magnam esse turrin portæ tutandæ prætentam. Huic firmissimæ munitioni custodem Belisarius dederat Constantinum : eidemque & contiguam mœnium partem curandam commiserat, quæ tenui admodum præsidio servabatur : nam quod ob præfluentem amnem id latus urbis ad vim minime pateret, ideo oppugnationis inde securus paucos milites Belisarius ei loco attribuerat, quippe non multum habens copiarum, quorum pars maxima locis magis necessariis absumebatur. Nam ultra quinque millia non habebat Imperatoris exercitus, quo tempore cæpta obsidio est. At Constantinus (audierat enim trans Tiberim hostes transitum moliri) metuens illi mœnium parti ipse cum paucis celeriter subvenit : suorum pluribus portæ & monumenti quod descripsimus mandata custodia. Nec mora. Gotthi portam Aureliam, simulque monumentum Adriani aggrediuntur, nullas quidem machinas secum habentes, sed scalarum vim satis magnam, telorumque. Sperabant enim metum se hostibus ut paucis facile injecturos, ac sic loci compotes fore. Ibant autem vela sibi prætendentes illis similia quæ Persæ Derres vocant. Prope advenerant improvise, quod eos porticus absconderet quæ ad Petri templum ducit. unde

subito emergentes vim cæptavere, cum nec balistis in eos uti possent defensores (quippe earum jactus non nisi ex intervallo est in adversos) nec telis eos depellere velis arcentibus. Rem strenue gerentibus Gotthis, cum in pinnas perpetuo jacularentur, jamque & mœnibus scalas admoverent, interim monumenti illos propugnatores, qui antè ipforum quoquo iverant terga ex obliquo impetebant, corona propemodum cinxissent; initio consternati Romanis animi spem salutis vix videntibus: mox in mentem eis venit simulachra pleraque eximiæ magnitudinis diffringere, raptaque inde saxa ingentia manibus binis in capita oppugnantium jactare. id Gotthorum labefecit animos, cumque paulatim cessim irent, confirmatiores Romani jam & clamorem tollere, & lapidum jactu & sagittis vindicare se, postremo & machinamentis uti cæptantes, plurimum terroris intulere. Non diu certatum hic fuerat, cum adest ibidem Constantinus, qui transitum fluminis tentantes facile perterruerat amoveratque deceptos spe sua quod incustoditam illam partem reperiuros se existimassent. Sic ad portam Aureliam periculum vitatum. Ad transtiberinam vero portam, cui à Pancratio vocabulum, nihil dignum quod memoretur ab hostibus factum ob loci firmitatem. Ardua enim ibi, nec quæ adiri se patiantur urbis sunt extima, quorum cura Paulo & cohorti ejus obvenerat. Flaminiam portam nec aggressi sunt, quippe quæ & ipsa loco sita abrupto arcet aditum: Cohors ibi præsidium habebat cui militare vocabulum reges, duce Vrsicino. Hanc inter portam portulamque Pincianam, ut diximus, appellatam, pars muri jam olim discesserat, non quidem ad solum usque, sed ad dimidium à summo, non ut corrueret, aut corrumperetur, sed ita in diversum nutaret, ut pars extra reliqua mænium, pars intra eadem esse

esse videretur : unde Romani rupturam suo sermone locum vocaverant. Hanc partem pridem diruere ac instaurare conantem Belisarium, religione prohibuerant Romani, affirmantes Petrum Apostolum pollicitum se ejus custodem fore. Eum enim Apostolum eximio honore venerantur Romani. Nec aliter quam opinatum fuerat re evênit. Nam nec isto die nec omni eo tempore quo Romam obsederunt Gotthi, aut hostium eo advenere copiæ, aut aliquis ibi tumultus exstitit : mirantibus nobis quod ea pars hosti in mentem non venisset, cumque multa experirentur oppugnatione diurna, insidiis nocturnis, locus mansisset intentatus : unde nec in posterum quisquam sarcire ausus fuit, sed in hunc diem hiat murus. Hæc quidem sic se habuere. Ad portam vero Salariam vir procerus, lorica corpus, caput tectus galea, non obscuri inter Gotthos nominis, non inter cæteros ordines constitit, sed adscensa arbore restem in pinnas murorum jecit. Hunc forte virum machina in turre urbis ad lævam posita verberavit. Telum trans lorica[m] hominisque corpus actum plus media parte infedit arbori, talique eum vinculo tenuit in arbore suspensum, jam fugiente vita. quod ut visum Gotthis, exterriti, extra jactum in ordinibus quidem consistere, sed ut defensores non lacefferent. At Besa & Peranius ad Vivarii regionem acriter incumbente Vitigi Belisarium advocarunt. Is illi maxime metuens mœnium parti (erat enim ad oppugnationem, ut diximus, præ cæteris exposita) ipse quam celerissime subsidio venit, suorum quendam ad Salariam relinquens. conspicatusque pavescere milites ad hostilem impetum & multitudine & animis acrem ; jussit contemni Gotthos, ipse audendi exemplum. Erat plana ibi humus eoque insultibus oportuna. Tum vero accedebat, quod fluxa ibi mœnia ægre cohærente
late-

laterum compage. Sed campi æquor extra mœnia jacens parietibus sepserant jam olim Romani, non ad loci tutelam (neque enim aut turrium firmamenta, aut pinnæ aderant, aut alia solita adversus vim hostium reperiri defensandis mœnibus) sed in usum voluptatis quem non laudaverim, ut leones quæque alia feri ingenii sunt animalia illis claustris continerent. unde & Vivarii nomen, quomodo Romani vocant custodiendis id genus bestiis loca. Vitigis igitur, tum alibi machinas admoveri jubet, tum Gotthos adoriri id septum, existimans eo penetrato vim prosperam in mœnia futuram, quæ ibi imbecilla esse intellexerat. At Belisarius videns ab hostibus perfodi Vivarium, diversisque in partibus assiliri mœnia, neque repugnare milites suos, neque ad pinnas manere nisi paucos sivit, quamquam ipse flos exercitus apud ipsum erat: sed infra ad portas paratos eos stare iussit, tectos lorica, solos pro armis gladios habentes. Vbi dirutis parietibus intra Vivarium constiterant Gotthi, Cyprianum & cum eo alios subito immittit, manibusque rem gerere jubet. Tantus ex eo metus Gotthos invasit, ut neque defenderent se, & ipsi augerent sibi mortium causam, in exitus angustiis alius alium comprimentes. Improvisum hoc multum consternationis & in cæteros tulit, qui nulla ordinum cura vim vagam huc illuc circumferebant: impulitque Belisarius, è portis emissio repente omni exercitu. Tum Gotthi salutem non virtute sed fuga quo cuique visum quærere: persequi eos Romani & quotquot deprehenderant occidere: diuque institum fugientibus, quod longe à castris urbem oppugnatum venerant Gotthi. Et machinas hostium incendi iussit Belisarius, unde, ut fit, proxima quæque corripens flamma duplicavit percussis pavorem. Eodem tempore ad portam Salariam res eundem in modum

dum gesta est. apertis & ibi portis in barbaros incautos proruptum : illique omiſſa deſenſione terga dantes trucidati, incenſæ itidem machinæ, ita ut multis ſimul è partibus muri flamma colluceſcerent : latiusque manante pavore, quicquid uſquam circum urbem erat hoſtium, fuga ſe proriperet. Ingens utrinque clamor, hinc de muro perſequentes adhortantium, inde in caſtris calamitatem tantam deplorantium. quippe eo die triginta Gotthorum millia periſſe, ducum ipſorum affirmatione accepimus. vulneratorum quoque ingens turba. nam ut in numeroſo agmine non aberrabant tela de mœnibus miſſa, & qui excurrerant inulta cæde in pavidos & fugientes graſſabantur. Hunc finem ſero veſpere habuit mane cœpta oppugnatio. Noctem inſequentem inſomnem egerunt pars utraque : Romani in mœnibus ovantes, fauſtisque attollentes ominibus Belifarium, incliti mortuorum ſpoliis : Gotthi refoventes ſuorum vulnera, ob amiſſos mœſti lugentefque. mox literas ad Imperatorem mittit Belifarius hoc ſignificatu. Venimus in Italiam ut jufferas, multumque terrarum, poſtremo & Romam cepimus, depulſis barbaris : quorū ducem Leuderim non ita nuper ad te miſi. ſed accidit nobis ut, dum ad Siciliæ ac munitorum quæ in Italia potiti ſumus cuſtodiam dividimus militem, exercitus ad quindecim millia ſit imminutus. At vero hoſtes in nos veniunt centies & quinquageſies mille. Et primum quidem cum ſpeculatum ad Tiberim progreſſi eſſemus, noſque neceſſitas egiſſet in prælium, minimum abſuit quin haſtis obrueremur. Poſt cum in mœnia undique toto agmine inſiſſent barbari, ingenti & machinarum paratu, tantillo minus & nos & urbem primo cepere impetu. Bona fortuna id malum evaſimus. quæ enim negotii cujuſque naturam ſuperant, ea non humanæ induſtriæ, ſed potentiæ ſuperiori

acce-

accepta ferre æquum est. sed sive fortuna, sive virtus vocanda est, quæ hætenus nobis evenere, pulchra sunt. velim & ventura sint spe meliora. cæterum quæ me suadere teque efficere deceat, non dissimulem : sat gnarus ferri res humanas quo Deo placitum : at eos qui rebus præsumunt, prout eorum actus fuerint, ita laudem aut culpam referre. Arma ergo militesque mittantur nobis tanti, ut in posterum ex æquo nobis consistere contra hostem liceat. Neque enim cuncta fortunæ permittenda sunt : ut quæ non soleat semper efficere res ejusdem modi. Hoc cogita, Imperator, si nunc barbari de nobis victores fiunt Italiam tuam amittes, & una hic peribit exercitus, supraque damnum accipietur ingens dedecus. omitto dicere quod causa exitii Romanis dicemur, qui tuæ cultum Majestatis, suæ saluti præposuere : & ipsa hætenus prospera, nihil fient aliud quam ad maximam calamitatem via. Nam si Romam, Campaniam, Siciliam denique amittimus, non vacabit nobis deplorare quod de alieno ditescendi nobis sit elapsa occasio. Iam vero illud expendas velim, nunquam antehac Romam diu, nisi multis hominum millibus, custodiri potuisse, quod & ipsa multa complectatur spatii, & si à mari intercludatur, multis carendum habeat necessariis. Et adhuc quidem student nobis Romani : At si mala in longum, sicut credibile est, protrahantur, vertent animum ad utiliora. Nam qui recentes partibus accessere, ita persistent in fide si beneficia sentiant, non si in miserias detrudantur. vel invitos multa facere subiget fames. Scio me etiam mortis tibi Imperator esse debitorem : ideo vivum hinc me nemo extrahet. sed quam tibi famam allaturus sit talis Belisarii exitus, tu videris. His Belisarii literis non leviter motus Imperator militem ac naves magna diligentia contrahebat : Valerianumque & Marinum celerare jussit.

jussit. Circa pulsus hyberni tempora missi hi erant, cum novo exercitu in Italiam navigaturi. Sed cum ad Græciæ oram pervecti essent, haud ultra pertendere navigando potuere, sed coacti sunt per Ætoliā atque Acarnaniā hyemem illam agere. Hæc ab Imperatore Belisario nuntiata multo & ipsum & milites ad inunias cuncta alacriores reddidere. Interim quid Neapoli evenerit expediam. Stabat in foro Theuderichi Gotthorum principis effigies ex calculis minimis sed omnium colorum genere variis composita. Hujus statuæ caput quondam delapsum est vivente Theudericho, sponte dissoluta lapillorum compage. statim insecuta est mors Theuderichi. octo post annis subito diffluxere qui ventrem conformabant lapilli: vitamque finiit Atalarichus ex Theuderichi natus filia. Nec ita multo post decidunt & quibus genitalia effingebantur: simulque mortalitatem explet Amalasuntha Theuderichi filia. Hæc quidem prius venerant. At cum jam Romam obsedissent Gotthi corrupta sunt ea quæ à femore ad pedes pertinebant & sic tota ex eo loco statua disparuit. unde sumpta conjectura Romani bello superiorem fore Imperatoris exercitum credidere, interpretati non aliud esse Theuderichi pedes à Gotthorum populo, cui is imperavit: idque illis non leve ad bonam spem incitamentum fuit. sed & Romæ è Senatoribus nonnulli Sibyllæ carmina proferebant, inde colligentes Romæ periculum ad Iulium mensem nec ultra duraturum. Tunc enim Imperatorem existiturum, post cujus tempora nihil Romæ à vi Getica esset metuendum. Nam Geticam gentem Gotthos esse ajunt. Verba vaticinii sic habebant.

*Quinto mense novus Caesar tibi Roma, nec ultra
Experire Getas.*

Quintum enim mensem Iulium exponunt, seu quod
Mar-

Martio mense initium ceperat obsidio, à quo mense quintus est Iulius, seu quod ante Numæ regnum cum decem soli Romanis essent menses, primusque esset Martius, qui nunc est Iulius, tunc ab eo quem tenebat ordine Quintilis vocabatur. sed his nihil inerat solidum. Neque enim novus Romanis Imperator obtigit, & serius soluta obsidio est, & Totila Gotthis imperante in eadem mala Roma recidit, ut suo tempore nobis memorabitur. Quare non hunc barbarum incursum significari putem fatidico carmine, sed alium qui aut ante fuerit, aut nunc quoque sit futurus. quippe ita existimo, Sibyllinorum effatorum quis sit sensus ante exitum mentem humanam non valere assequi. Causas dicam ipsa lectione edoctus. Sibylla neque certo ordine neque perpetuo sermonis nexu res eloquitur, sed verbo dicto, de Africæ puto malis, transit ad actus Persarum. hinc Romanorum mentione facta, ad Assyrios continuo se transfert: rediensque ad Romanos, repente ad Britannorum calamitates canendas delabitur. ob id antequam res ipsæ evenerint, homini quid Sibylla significet intelligere non est datum. dies, ubi verba probaverit eventus, sola est dictorum interpret. sed de his quisque ut volet existimet. Ego unde digressus eram redeo. Dixi postquam ab oppugnatione rejecti erant Gotthi, & ipsis, & Romanis pervigilatum ea nocte. Postridie edixit cunctis Romanis Belisarius, ut quod imbellis sexus ætatisque erat, id omne Neapolim transferrent, servitia quoque, præter si qua ad urbis custodiam necessaria, ne in victus egestatem incidere-tur. idem facere iussit milites si cui servus aut ancilla. Neque enim sibi esse unde solita alimenta obsessis sup-peditet. ipsis quoque mansuris opus ut partem mercedis alteram quotidie in edulibus sumant, in pecunia alteram. Nec secus factum. it in Campaniam ingens
nume-

numerus, alii navigiis quæ in portu Romano nacti,
 pedibus alii via Appia: nec ab obsidentibus periculum
 aut metus sive hoc sive illo itinere. Nam hostes neque
 urbem totam operibus circumplecti ob spatii immen-
 sitatem potuerant, nec audebant pauci numero lon-
 gius se amovere à castris, ne in excursores inciderent.
 proptereaque diu obsessis liberum fuit, & urbe egredi
 & quæ ad vitam sunt usui in eam importare. Noctu
 præcipue ingens barbaros pavor intra castra contine-
 bat diligentibus excubiis. in causa erant Mauri & cum
 his alii crebro exeuntes urbe, ut quos segreges in so-
 mno aut in itinere deprehenderant, ut in magnis exer-
 citibus sæpe id accidit, tum ob alias necessitates, tum
 ut equis, mulisque & quæ humano cibo serviunt ani-
 mantibus pabula quærantur, occiderent, detractisque
 spoliis, si hostis adventaret superante numero, cursu
 se servarent, nati ad celeritatem & indutu leves, nun-
 quamque cunctabundi ad fugam. ob his multi Roma
 exeundi facultatem habuere, pars Campaniam, pars
 Siciliam petentes, alii quo cuique proximum aut tu-
 tissimum videbatur. Belisarius cum militum videret
 numerum imparem tutando mœnium ambitu (quippe
 ut dixi pauci erant milites, nec iidem insomnes noctes
 diu tolerabant. plebs autem inops & rerum etiam ne-
 cessariarum egens, ut quibus omnis in quotidiano opi-
 ficio fortuna, nunc ex obsidione sine quæstu otium)
 milites paganosque miscuit, locaque assignavit excu-
 biis, dicta & paganis diurna mercede, quorum & ma-
 nipulos fecit qui custodiæ sufficerent. in eos manipulos
 per noctes vigiliæ distribuebantur, vicibus in orbem
 redeuntibus. Eum in modum utrorumque malis sub-
 venit Belisarius. Suspicionem orta in Silverium Roma-
 num antistitem, tanquam pararet urbem Gotthis pro-
 dere, ipsum in Græciam misit: nec multo post alte-

rum ei suffecit Vigilium nomine. quosdam & Senatorum paribus causis amotos, postea cum soluta fuit obsidio, domum revocavit: in iis fuit & Maximus, postquam unus ejus Maximi qui Valentiniano Imperatori necem struxerat. Tum metuens ne qua in parte vigilum fides labasceret, externis si forte pecuniis tentata, bis mense claves omnes in aliam figuram mutabat, excubitoresque in longe alia quam obtinuerant mittebat loca: etiam præfectos mœnibus in quamque noctem novans, quibus injunctum mœnium obire partem sibi assignatam, vigilumque nomina annotare: si quis abesset, illico sufficere alium: postridie autem in emanforem militari pœna animadvertere. Posuit & gnaros talium qui vocalibus instrumentis per mœnia noctu canerent. militum dilectos Mauros maxime, misit qui extra mœnia apud fossam excubarent: canesque addidit, qui eminus si quis ad mœnia vaderet, persentiscerent. Fuere & Romanorum, qui clam vi admota recludere Iani portas conarentur. Ianus hic inter veterum Deorum est primus, quos suo sermone Romani Penates vocant. Templum habet in foro ante Curiam, ubi tres Parcas aut ut alii vocant tria fata transieris. Id æneum est quadratum, non majus tamen quam ut Iani simulacrum tegat. ipsum quoque simulacrum ex ære in cubitos quinque assurgit, cætera humanam ad figuram, nisi quod duæ capiti frontes, altera Orientem Solem spectans, altera Occidentem. Respondent utrique fronti portæ quas rebus lætis altaque pace Romani claudere olim soliti, belli temporibus aperire. Ex quo Christianum dogma Romani majore quam populus quisquam studio sectari cæpere, desierunt has portas, quamvis in tumultu, pandere. At in hac obsidione quidam, veterum ut credo sententiarum tenaces, tentarunt eas clam recludere: sed perficere id non potuerunt:

manet

manet tamen conatus vestigium, hiantibus inter se portis. Latuere qui id aggressi fuerant : neque ulla in tanto rerum salo inquisitio facta est, nec mirum, cum res ad magistratuum notitiam non pervenisset, ne vulgi quidem, nisi ad paucos. Vitigis primum desperatione quadam rerum suarum in iram accensus, missis Ravennam de suo satellitio nonnullis, Romanos Senatores quos belli initio secum abduxerat, occidi imperavit. quorum aliqui cum id rescissent, fuga prævenere, in quibus Bergantinus fuit & Romani antistitis Vigilii frater Reparatus, qui duo in Liguriam pervecti, ibi mansere. cæteri interfecti omnes. At postea Vitigis, videns liberum hæcenus obsessis & quæ vellent emit-tere, & quorum indigerent terra marique importata nancisci, Portum, (id locus & est, & proprio nomine sic dicitur,) invadere statuit. Abest is ab urbe centum & viginti sex stadia, quo intervallo Roma à mari dispe- scitur: Tiberi illic se evolvente. is namque fluvius Roma elapsus, ubi quindecim stadiis à mari abest, bifariam divi- sus insulam facit quam Sacram vocant. Ea insula cum progressu amnis se explicat ita, ut latitudinem habeat tan- dem longitudini æqualem ad stadia quindecim, medio inter duos alveos situ. Navigii patiens in utranque par- tem Tiberis dextra in portum fertur, cujus in ripa ulte- riore Romani oppidum jam olim struxere firmis muni- tionibus, cui & ipsi Portus nomen à vicinitate. Ad læ- vam priusquam in mari se ejicit Tiberis ripa ulteriore jacet Ostia oppidum antiquitus nobile, nunc sine mæ- nibus inhonorum. Viam quæ à Portu Romam ducit, diu est quod Romani æqualem facilemque fecere, re- motis quæ exstabant. In ipso Portu actuariæ stant mul- tæ, paratusque in contiguo boum numerus non exiguus. Ergo cum è mari primum appulere negotiatores, è suis navibus quod habent mercimonii in actuarias transpor-

nunt, ac sic per Tiberim Romam vectantur, nullo velorum, nullo remorum auxilio: neque enim ventorum impulsus juvat, quia perpetuis it flexibus nusquam se corrigens amnis: nec adversus præcipitantis se fluminis impetum remigio niti datur. sed ab actuariis restes boum collis alligant, quibus plaustrorum ad instar Romam pertrahantur. At latere altero ab Ostia Romam eunti silvosa atque inculta est via, longiusque à ripa abest: unde nec ulla ibi actuariarum tractio. illud vero portus oppidum, cum incustoditum Gotthi reperissent, ex improvise cepere, non sine multa Romanorum ibi habitantium cæde: simulque ipse fluminis exitus in eorum venit potestatem. mille suorum ad loci tutelam relictis, cæteri in castra recessere. Ex eo obsessis nihil è mari adferri potuit nisi per Ostiam, in quo, ut ex jam dictis intelligi potest, plurimum erat tum laboris, tum periculi. Iam enim non eo amplius appellere naves audebant, sed Antium se conferebant, quod oppidum diei itinere abest Ostia. ibi onera tollebant qui Romam magnis cum difficultatibus portarent. Horum malorum causa erat militum paucitas. mœnibus enim Romanis metuens Belisarius, Portui simul consulere nequierat. nam sic existimo, si trecenti modo locum servassent per se firmum, nihil ibi ausuros fuisse barbaros. Hæc tertio die effecta sunt à Gotthis quam à mœnibus repulsi fuerant. Vicesimo die post captum Portum & ei cognomine oppidum, adsunt Martinus & Valerianus equitum duces mille & sexcentorum, quorum pars maxima Hunni, Sclavi, Antæ erant, è gentibus ultra Danubium non ita longe à ripa sedes habentibus. lætus eorum adventu Belisarius, jam omni vi in hostes certandum censuit. Postridie igitur è suis satellitibus virum animo fortem, validum corpore, Trajanus vocabatur, adsumtis equitibus ducentis
eorum

eorum ex numero qui protectores vocantur, ire propere in barbaros iussit, &, ubi castris appropinquassent, colle superato conquiescere: cuius locum monstrabat, addito si hostis adventaret, ne ad manus rem perducerent, enseve aut hasta uterentur, sed sagittas jacere satis haberent: tum quisquis pharetram sibi vidisset vacuam, ne erubesceret fugam quanto posset cursu in castra intendere: Ipse ad majores jactus machinamenta & gnaros tractandi in parato habebat. Ibat cum ducentis Trajanus è Salaria porta hostium castra versus. illi re inexpectata commoti vallum extra occurrebant, ut quemque voluntas aut fors tulerat: Tum qui cum Trajano erant in præceptum à Belisario collem enisi, inde sagittis se ulciscebantur, quæ cum in densam barbarorum inciderent turbam, facile aut hominem aut equum vulnerabant. ubi sagittæ defecerant, cursu se proripientibus inhærent persequentes Gotthi, donec propius mœnia ventum, machinasque libratores excutere cæpere. metu earum retro se tulere barbari. in eo certamine mille Gotthi non minus absumpti traduntur. Non multis mediis diebus Belisarius Mundilam satellitem sodalemque ejus Diogenem, belli egregios, cum protectoribus trecentis, missos jubet eadem illa facere. Fecerunt, hostiumque se objicientium non pauciores, si non & plures quam priore conflictu, eodem modo perierunt. Tertium etiam misit cum trecentis equitibus Oilam, hunc quoque è satellitibus, ut priorum facta imitaretur, idemque successus adfuit. Tribus his quos narraui, excursibus hostium quatuor ferme millia interemta sunt. Hæc edoctus Vitigis, nec satis intelligens quantum utraque armatura bellicæ meditata differrent, speravit & sibi expeditum fore hosti nocere plurimum, non magna immissa manu. Equites igitur mittit quingentos & subire mœnia jubet,

acceptaque à paucis mala toti hostium agmini reddere. missi edito in loco, urbe non procul, quantum spatii vitandas ad sagittas satis erat, constitere. Belisarius dilectis mille, impositoque iis Besæ imperat in hostem progredi. Hi eorum quos indagine circumvenerant, terga impetentes morti dedere multos: cæterosque compulerunt in planum descendere: ibi ad manus res deducta, iniquo certamine: Gotthi periere plerique: paucis in castra suffugium fuit. quos Vitigis ut segnitia victos incusans, clademque promittens brevi se novo decore pensaturum, in præsens interquievit. Triduo exacto ex omnibus castris dilectos quingentos jubet virtutis documenta edere. Hos ut propinquare vidit Belisarius, mille & quingentos in adversum mittit, præfectis Martino & Valeriano. Sic in prælium equestre implicitis utrisque, Romani, ut qui numero validiores essent, facile Gotthos pepulere, quin & interfecere prope omnes. Dolere Gotthi adeo inimicam sibi fortunam, ut sive multi irent à paucioribus hostibus vincerentur: sive paucis dilectisque pugnarent, sic quoque damnum acciperent. Belisarium Romani non immerito admirati laudibus maximis publice celebrabant. privatim autem cum eum rogassent familiares, quo ductus argumento eo ipso die cum hostium vim fugeret, non dubitasset asserere belli se victorem fore, respondit, ab initio statim, ut cum paucis hostium congressus experimentum ipforum fecerat, consideratum sibi, quid exercitus exercitu differret: eoque viso pro certo habuisse, si ratione provida pugnās iniret, nihil quamvis magnam hostium multitudinem suæ paucitati nocituram. differentiam autem hanc esse, quod Romani eorumque auxiliares Hunni optime ex equo sagittis utuntur, quæ militia Gotthis inexercita est, hastis tantum brevibus gladiisque eorum utuntur equites: sagittarii vero ipforum

pedi-

pedites sunt, nec nisi à gravi armatura protecti in prælia veniunt: Eo fieri ut equites Gotthi, pugna ardescen-
te, cum nullum contra hostilia tela tutamen habeant, facile vulnerentur atque intereant. pedites autem excursibus in equitem impares haud dubie. His fretus conjecturis Belisarius spem victoriæ de Gotthis non inanem præsumerat. At Gotthi ad ea quæ ipsis accide-
rant stupentes, neque post id paucos suorum ausi in mœnia immittere, neque Romanos erumpentes inse-
qui, vallo eos contenti arcere. Post hæc Romani suc-
cessibus elati vehementer expetere cæperunt totis viri-
bus & in aperto cum Gotthis prælium. At Belisarius, copiarum adhuc discrimen quantum esset expendens, cunctabatur rem summam in periculum dare, præ-
optans excursibus hostem carpere ac fatigare. Fractus tandem & militum & Romanorum quotidianis expro-
bationibus, statuit toto quidem agmine decernere, sed de improvviso. Impeditus aliquoties iis quæ interve-
nerant, rem in dies rejecit. verum postquam consilium suum perfugarum indicio cognitum hostibus, ipsosque paratos comperit, non aliud reliquum videns, quam ut aperto Marte cerneretur, volentibus hoc & barbaris, ubi prompti utrique constiterant, hunc in modum suos hortatur. Non vestræ virtuti diffidens, milites, non hostium vim veritus, prælium distuli: Sed quod per excursus rem nobis bene provenire senseram, omittere nolui prosperorum causas. Nam quibus præsentia pro voto eunt, iis inutile existimabam ad alia transferri. Nunc vero videns periculum adeo non timere, ut ultro in id rapiamini, impleor bonæ spei, neque impetus vestros diutius moror, gnarus quippe maxima belli momenta in pugnantium animo verti, & plerunque alacritati bonos successus dari. Paucis, quibus virtus comes, ingentem sæpius hostium multitudinem procumbere,

nemo est vestrum qui non dicam audiendo, sed experiendo didicerit. Nunc ne fœdetis aut mei antehac imperii decora, aut spem quam iste promittit ardor, in vestris est manibus. quæcunque in hoc bello à nobis acta sunt hæctenus, ab hujus diei eventu dijudicabuntur. Tempus ipsum pro nobis esse video: quod per clades priores prædomitis hostium animis faciliorem nobis, ut credi par est, præbebit victoriam. prælia prompto animo aggredi non solent, qui sæpe adversam eorum fortunam experti sunt. Equo, missilibus, armis parcere nolite: Ego videro ut in eorum locum quæ pugna absumet, suppetant alia. Talia postquam dixerat Belisarius, eduxit agmen Picena portula, paucos porta Aurelia in campos ire jubet, Neronis quondam hortos, sub ductu Valentini turmæ præfecti, addito imperio, ne pugnam cæptaret, castrave hostium propius accederet: invasuri interim præberet speciem, ne qui ea in regione erant Gotthi, trajecto ponte illis qui alia servabant castra opitulatum irent. cum enim Neronis in campis, multi ut dixi hostes semet tenerent, satis ei visum hos ab usu prælii cæteroque exercitu distineré. Romanorum è vulgo quosdam sponte arma fumentes in ordinibus non collocavit, metuens ne in medio conflictu territi periculo turbarent omne agmen, vilibus sucti opificiis ac bellorum penitus expertes: sed ad portam Pancratianam trans Tiberim proprio cuneo quietos stare jussit, donec signum à se acciperent: conjectans, quod res probavit, si & hos & illos cum Valentino spectarent Gotthi qui Neronianam planitiem insederant, non ausuros, suis castris derelictis, in prælium se suorum cæteris aggregare. non modicum autem in eo pretium operæ fore, si tot numero viri ab exercitus corpore divellerentur. Solo equitatu eo die pugnare propositum Belisario erat, quando & peditum plurimos videbat

bat sua militia non contentos, cum equos è præda hostium nacti essent, equitare cæpisse, ne ante quidem ejus rei imperitos : qui restabant peditum ita pauci ut inde justum agmen fieri non posset, nunquam ausos hosti resistere, sed ad primam impressionem suffugia spectare solitos, intuitum judicabat procul castris collocare, rectius fossam propter staturos, ut si eques terga verteret, subsidio ipsi essent, unaque recentes vim sisterent hostium. Sed Principius vir inter satellites eminens, Pisida ortu, cumque eo Tarmutus Isaurus, idem ducis Isaurorum Enni frater, colloquio Belisarii postulato hæc dixere : Noli, ducum optime, exercitum, qui tibi præ hostium copia parvus est, lacerare abductis cohortibus. neque crede dignum qui contemtim habeatur peditatum, cujus præcipue ope rem Romanam modicis ab initiis in tantam magnitudinem excrevisse didicimus. Si quid in hoc bello antehac immemorabile fecerunt, nulla in eo manipularium culpa. ductoribus id omne imputandum, qui ubi pugna imminet, ut soli equo vehi amant, ita & soli communibus se periculis fuga, sæpe & ante certamen, subducere festinant. Vides omnes cohortium præfectos equites factos societatem pugnae cum militibus sibi commissis dedignari. Hos ergo, quando ita volunt, inter turmas loca ; peditatus ductum in hoc prælio, nobis manda. nos inter ipsos, pedites & ipsi, barbarorum multitudini corpora armaque objectabimus, cum spe egregia edituros nos ea in hostem de quibus gratias Deo agere liceat. Belisarius hæc cum audisset, primum non assensit, quod & illos duos, ut viros eximie fortes, diligeret, & peditum suorum paucitatem periculis exponere timeret. Tandem victus illorum constantia, paucos peditum cum Romanis apud portas pinasque ac machinas reliquit. cæteros Principio Tarmutoque ducibus stare jussit in tergo

agminis, ne, si qua formido incidisset, tota acies turbaretur: tum ut si qua pars equitum pelleretur, ne longa illis esset fuga, sed peditis subsidio restituti in hostem se referrent. sic Romana ex parte structa acies. At Vitigis omnibus Gotthis arma capere jussis, nihil in castris relinquens, nisi quod imbelli, Marciaë præcepit Neronianis in campis ut consisteret, intentus pontis ad custodiam, ne illac hostis irrumperet: ipse ad se vocatos cæteros sic alloquitur. Quidam me forte de imperio sollicitum putent, ob id & comem in vos fuisse antehac, & nunc ad audendum incitamenta adferre. neque multum ab humani ingenii more abhorret ea conjectura. Solent enim qui rerum imperiti sunt, his quorum opera indigent, quanquam multum infra se positos, blandiri, in alios difficiles esse, quibus se opus non habere existimant. Ego vero neque pro vita neque pro potentia retinenda sum anxius. Velim hanc hodie exuere purpuram ea lege ut eam alter induat Gotthus. Theudati vero exitum etiam beatum judico, cui datum est popularium manibus cum regno animam amittere: Nam propria calamitas gente tota incolumi, apud sapientes solatio non caret. verum ubi Vandalorum casus & Gelimeris ultima specto, nihil mediocre mentem subit: sed Gotthos contueri videor cum parvis liberis servientes: tum vero uxores vestras, hominibus maxime infestis fœdissima præstantes obsequia: me vero, & Theoderichi ex filia nepotem, agi quocunque visum victoribus. Hæc vos ne eveniant timentes in hoc prælium accingi cupiam. Sic enim in pugna loco mortem quam vitam accepta clade potiolem habebitis. unum enim viri fortes malum existimant, ab hoste vinci. Mors autem, subita præsertim, etiam qui ante infelices fuere beatos facit. Hæc vos si effata animis imprimentes pugnam capeffitis, facile hostibus superiores eritis, pau-

cis primum, deinde Græculis aut Isauris: facile illos ulciscemini, à quibus cæperunt injuriæ contumeliæque. Nos si virtute, si numero, si rebus omnibus momentum ad bellum habentibus præstare dicamus, nihil mentiamur. illi nunc nostris malis inflati ferociunt, unum habentes præsidium, nostram incuriam, pascitque inanes animos sine merito felicitas. Hæc prolocutus Vitigis ordinavit & ipse aciem, sic ut medium locum tenerent pedites, cornua equitatus. Utrosque castra quam potuit proxime posuit, ut ubi pulsæ essent hostes, major strages ederetur, multum per spatium insequente victore. Nam illud quasi certum præceperat, si locis æqualibus consisteretur, Romanos ne tantillum quidem restituros, fallace ductus argumento, quod multo minores suis essent hostium copiarum. Primo mane commissi exercitu, suos à tergo ad audendum excitantibus, tum Vitigi, tum Belisario. Initia Romanis prospera, dum barbari missilibus crebri procumbunt. neque tamen fuga capta est, in tanta Gotthorum multitudine facile in cadentium locum aliis se substituentibus, ita ut damnum ne sentiretur quidem. Et Romani tanto pauciores satis habebant depulisse periculum, cumque jam prope meridiem pugnam sub hostile vallum perductam tolerassent, non levi in eos strage edita, in urbem reverti, tuto modo possent, avebant. in hoc conflictu viros se egregios tres præstiterunt, Athenodorus domo Isaurus in Belisarii satellitio merens, clari vir nominis, Theodoretusque & Georgius Martini, satellites & ipsi, Capadoces ambo: qui de fronte agminis sæpius egressi plurimos barbarorum hastis confoderant. Et ista quidem ea in parte gerebantur. At in planitie, cui Neronianæ vocabulum manere diximus, diu adversi inter se stetere utrique, tantum per excursus hastarumque jactus Mauris Gotthos vexantibus, neque audentibus Gotthis inferre

ferre arma, dum Romanos non longe vident de plebe homines, sed quos esse milites & insidias moliri suspicantur, ac quietos se continere, consilio ut tergis affusi indagine irretitos trucidarent. Pleno meridie repente Romani in hostem involant. perculsi inopinato impetu Gotthi vertuntur in fugam, quam ad castra sua proferre nequierunt, sed in editos juxta colles enisi, ibi à labore respirabant. Romani illi multi quidem numero erant, at pars maxima non milites sed inermis turma. Nam dum alia in parte versatur Belisarius, plurimi qui in castris fuerant nautæ servitiaque, bellicorum actuum cupidi, in illud se agmen ingesserant. Et numeri quidem conspectu hostes, ut diximus, terrore fugaque impleverant: sed iidem disciplinæ expertes non parum Romanis rebus nocuere, culpam contagio in militem vulgantes, ita ut recta præcipienti Valentino nemo pareretur. Quare nec hostibus fugientibus cum cæde institerunt; sed eos passi sunt de collibus quæ agebantur tuto despicere: neque in mentem eis venit diruere pontem, qui juxta erat, ne in posterum duabus è partibus obsideretur urbs, ubi crepta hosti libertas esset trans Tiberim castra habendi. Sed neque trajecti pontem terga adorti sunt hostium illorum, qui tum maxime in Belisarium pugnabant. quod si factum fuisset, plane Gotthos existimo abjecta armorum spe fuga sibi qua posset quemque fuisse consulturos. At illi maluerunt irruptis hostium castris præda se satiare: pars vasa argentea, pars alia non vilia raptantes. Barbari aliquamdiu hæc speculantes, otiosi, ubi erant, mansere. Tandem conspiratis animis, ira, ac suo pte clamore accensi, irruunt in illos, cumque ab eis passim effusis nulla imperii reverentia cernerent res suas rapi, interfectis multis, facile ejecere & cæteros. Nam qui cædem evaserant, ab humeris quæ sustulerant jactantes, fuga reperta gaudebant.

bant. Quæ dum Neronianis in campis geruntur, major barbarorum apud castra exercitus confertis scutis acriter contra hostem niti, multamque in homines, multam in equos ferre pernitiam. Tum vero, postquam Romanorum alii vulneribus ægri, alii amissis equis ordinibus exceſſerant, in agmine & ante modico, notabilior jam paucitas fuit, quantumque Gotthi numero anteirent clarius apparuit. quo obſervato, barbari equites à dextro cornu in ſibi oppoſitos curſu ſe jecerunt: horum haſtis Romani impares ad cohortes ſe receperunt: ſed iis quoque hoſtilem impetum non ſuſtinentibus pars peditum magna equitum fugæ ſe comitem dedit. Nec diu, cum & alterum Romanorum agmen prementibus barbaris dedit terga, fugaque univerſim facta eſt. Peditum pauci, quorum potiſſimi Principius & Tarmutus, raræ virtutis facinora edidere tanta, ut repugnantes eos neque cum cæteris fugæ capientes conſilia Gotthi contuiti, atque in admirationem defixi conſisterent: idque ipſum peditibus aliis multis & equitum tempus impune evadendi dedit. Principius concifo corpore in loco quem tenuerat cecidit cumque ipſo pedites quadraginta & duo. At Tarmutus manu quaque tragulam tenens Iſauricam, inſequentesque ſe converſus lancinans, poſtquam laceris artubus defecit, fratre Enno cum equitibus ſubveniente recepit ſpiritum, citatoque curſu, ſanie vulneribusque obſitus ad mœnia pervenit, ſervata utraque tragula. Tanta ei erat pedum pernitas, ut ita quamvis affecto corpori ad fugam ſuffecerit: donec ad Picas portas cum perveniſſet, collapſus eſt: inde commilites mortuum rati impoſitum ſcuto portavere: biduumque ſuperſtes finem tum demum vivendi fecit, claram ſui memoriam apud Iſauros omnemque exercitum relinquens. Plebs urbana, percuſa his viſis, in mœnium cuſtodiam incubuit, magnoque

que cum tumultu occlusis portis profugos in urbem accipere abnuebat, metu ne una se hostis infunderet. Sic si qui non antequam id fieret in urbem penetraverant, fossam transgressi, tergoque mœnibus inhærentes, stabant trepidi, nullo virtutis respectu, nullâ in hostem audacia, quem jamjam transiturum fossam & jugulis suis imminere arbitrabantur. Causa tanta formidinis, quod hastæ in prælio fugaque fractæ: nec tela expedire poterant in arctum compressa. Et Gotthis, quamdiu pauci in mœnibus apparebant defensores, spes mansit interficiendi primum interclusos, deinde & illos pellendi de mœnibus. Vt aucta tutantium multitudo, & militum & urbanorum ingenti concursu, desperato successu retro ivere, ignaviam hostibus exprobrantes, cæptaque sub castra barbarorum pugna urbis ad muros finit.

PROCOPII CÆSAREENSIS

G O T T H I C Æ

H I S T O R I Æ

L I B E R II.

Post id non ultra tota vi decernere ausi sunt Romani. Sed equestria nonnunquam perexcursum, ut ante, prælia ferentes, victores plerunque abiere. Congressi & pedites utrinque, non in agmen compositi, sed equitum accessio. Quos inter Besa cum hasta in barbaros irruens primo statim impetu tres eorum equites prostravit, cæteros in fugam compulit. Alio tempore Constantinus Hunnos inferens Neronis campo,

po, inclinato jam ad vesperam die, cum multitudine hostium obrui metueret, hac solertia usus est. Est eo in loco magna antiquitus Arena gladiatorum spectaculis celebrata. paulatim multæ circum ædificatæ domus, unde passim angiporta. Constantinus igitur hostium numero haud dubie impar, ne fugam quidem sine ingenti periculo reperiens, jussis omnibus Hunnis de equo descendere, cum iis in angustiarum una constitit. Inde è tuto jaculati multos hostium interfecerunt. Toleravere tela Gotthi aliquamdiu, sperantes, ubi Hunnorum pharetræ telis essent inanitæ, facile eos posse circumfundi, trahique vinctos in castra. Sed cum Massagetæ sagittarum usu eximii in tam confertum agmen nulla prope sine hostili vulnere tela jacerent, super dimidiam sui partem consumti, occidente interim & Sole, incerti quid agerent, tandem fugam capeffunt. In ea quoque multi cecidere. Neque enim desinebant Massagetæ, boni & in cursu jaculatores, urgere telis. Sic salvus cum Hunnis Constantinus nocte demum Romam rediit. Non multis post diebus Romanorum partem in hostes ducente Peranio, iterum in effusam Gotthorum fugam res abiit: quæ cum & ipsa die deficiente contigisset, peditum Romanorum unus, qua vaderet nescius, in altam incidit specum, quales ea regione multas vetusti mortales, condendis credo frugibus, fodere: ibi ille nec clamorem edere ausus, vicinis hostium castris, nec reperiens quo se modo è caverna attolleret, unde adscensus dabatur nullus, noctem agere miseram coactus est. Postridie cum renovato certamine rursus fugerent Gotthi, horum quoque unus in eandem forte speluncam illapsus est. Hostes duos in amicitiam fedusque necessitas egit, pactique inter se mutuo, salutem alterius alteri juxta suam cordi fore. Tum vero magnum atque horribilem sonum

cient.

cient. Advertit ea res Gotthos, & secuti quo clamor vocabat, mox despectantes in cavum, rogant quis ille, quave de causa quiricaretur. ex compacto filet Romanus. alter Gotthico sermone in profundum illud jam modo ait se incidisse, rogans dmitteretur ad se funis per quem eniti posset. Atque illi demissis pluribus inter se nexis restibus Gotthum attrahere sperabant. anteccepit finem restium Romanus, attrahique properavit, dicens calamitatis participi, si prior ipse ascenderet, nunquam illius immemores fore populares, at si resedisse in cavo hostem intellexissent, curam sui abjecturos. cum his dictis evibravit sese: cumque eum conspexissent & rem omnem didicissent, prope stupefacti miraculo, mox & alterum adduxere, qui pacta fidemque mutuo datam narrat. Et is quidem suos commilites secutus abiit, alterum sine noxa in urbem redire siverunt. Sæpe & postea equites non multi inter se coiere, plerunque eo exitu ut in singularem dimicationem res defineret, victore semper Romano. Et hæc quidem illa in parte. in campis Neronianis non multo post pugnatum, pulsique sæpe Romanis à turmis Gotthi equites. inter alios Chorsomantis Belisarii è satellitio, genus Massageta, septuaginta hostium insequabatur, cumque in multum campi provectus esset, cæteris Romanorum retro se ferentibus, solus insequi perstitit. quo Gotthi conspecto, versisequis in illum vadunt. ille, minime desertor sui, interfecto primorum uno in reliquos irruebat: ni conversi in partem aliam proripuisent sese. Vbi castra tam prope advenere ut spectari inde se crederent, pudor subiit, rursusque adversus eum unde fugerant rediere. Rediit & quæ fuerat fortuna, alioque de primoribus amisso, rursus fugam cepere: quos castra usque insecutus Chorsomantis, revertitur incomitatus. Non multum intercessit temporis,

cum

cum alio in prælio sinistram tibiam vulneratus est, offe-
 etiam, ut credebatur, obliſo. Per hoc malum dies ali-
 quot abſtentus à pugnis, ut barbarus, inclementer id tu-
 lit, promittens brevi ſe ultionem de Gotthis cruris de-
 bilitati ſumturum. Vt vires receperat, ſimulque, ut
 moris ipſi, vino inter prandendum incaluerat, in ho-
 ſtem ire feſtinat pœnæ expetendæ. Ad Picenam cum
 veniſſet portam, ait vigilibus miſſum ſe à Belifario in
 hoſtium caſtra. Illi fidem detrahere viro inter Belifarii
 ſtipatores clariffimo non auſi, portis recluſis ſinunt quo
 vellet ire. Hoſtes ut eum videre, primum adventare
 perfugam crediderunt. Vt prior jam & arcum expe-
 diebat, quis eſſet ignari occurrunt ei viginti: quos con-
 tra ſe tutatus, tandem & ipſos pepulit: pluribusque ſe
 agglomerantibus in veſtigio conſtitit. ut vero creſcen-
 te hoſtium agmine repugnare non deſiit, Romani è tur-
 ribus ſpeculantes inſanire hominem exiſtimabant, igna-
 ri adhuc eſſe Chorſomantim. At is multis editis admi-
 randæ virtutis facinoribus, ab hoſtium exercitu circum-
 ventus clauſuſque vir unus luit morte expertem conſilii
 ferociam. gravem mærorem luctumque ea res Belifa-
 rio militibusque ejus attulit, tanquam cum uno homi-
 ne ſpes etiam publica concidiſſet. Circa brumalem ſo-
 lis pulſum Byzantio Tarracinam venit Euthalius, ſti-
 pendium militi ab Imperatore debitum ferens. is metu,
 ne obvii hoſtes pecuniam vitamque eriperent, ſcribit ad
 Belifarium, rogans tutum ut ſibi Romam iter præſtare-
 tur. Atque is de ſuis protectoribus dilectos centum,
 additis è ſatellitio duobus, mittit Tarracinam, præſi-
 dium pecuniæ. Interim imaginem barbaris præbebat
 toto exercitu pugnaturi, ne qui hoſtium ex iis quibus
 erant locis quærendo cibo, aliasve ob cauſas excederent.
 Cum poſtridie adfore Euthalium cognoviſſet, inſtruxit
 prælio exercitum, cunctiſque ad id paratis mane toto

ad portas militem tenuit, non ignarus Euthalium ejusque comites sub noctem adventuros. meridie prandere suos jussit, idemque fecerunt Gotthi, credentes in posteram diem differri certamen. Paulum vergente die Neronianos in campos Martinum ac Valerianum addita manu ire jubet Belisarius, cum mandatis ut terrore percellerent hostile agmen. simul Picena è portula equites sexcentos in barbarorum castra immittit Belisarius, iisque præficit tres suo è satellitio, Persam Artasinen, Massagetam Bucham, Thraca Cutilam. multis se hostium objectantibus, non longa cominus pugna: invicem cedebant; vicissimque persequiebantur: & per ista diem absumenturi videbantur. Sed cum tempore ira præliumque incaluit, cadentibus & multis & fortissimo quoque. Fatiscantibus utrisque, auxilia venere his ab urbe, illis à vallo, recentiumque exemplo animatis & illis, crevit labor ac periculum, incitante suos & sociorum clamore, qui, hinc à mœnibus, inde à castris, tollebatur. Vicit Romana virtus, hostesque pulsos in fugam egit. Cutilas eo in certamine medium caput trajectus, hastam in vulnere ferebat, neque desinebat telis Gotthos insequi, & postquam fuga finem habuerat, cum victoribus aliis in urbem rediit, crispante se quod ossibus hærebat telo, rari visus spectaculum. Eodem ferme tempore Arzen, erat is de numero protectorum Belisarii, Gotthorum quidam sagittarius nasum inter oculorumque dextrum feriit, ita ut cuspis ad cervicem usque pertingeret, non ut emicaret tamen. at pars adversa teli, infixæ vultui, equitante ipso pariter motabatur, mirantibus & hunc & Cutilam Romanis, quod velut nullo mali sensu in equis pergerent. Hæc illa in parte agebantur. At Neronis in campis fortuna barbaris melior, Valerianusque ibi & Martinus suorum cum paucis in plures multo hostes fortiter connisi clara agebant,

bant, tolerabantque dura, multumque in periculi venerant. Tunc Belisarius Bucham jubet ducentem suos (integris hi corporibus equisque è pugna aderant) in Neronianam planitiem ire, sero jam die. Hac ad Romanos accessione facta, funduntur subito barbari: quibus dum insistit Buchas, ab hostis militibus duodecim hastas ferentibus in orbem collectis clauditur. Atque illi cum quotquot erant hastis feriebant, irritis ictibus per loricæ firmitatem, nisi quod Gotthorum unus pone adstans super dexteram axillam, qua humero jungitur, vulnus inflixit neque mortem neque mortis periculum adferens. ex adverso alius femur lævum verberans torum qui ibi est obliquum scidit. Videbant hæc Valerianus & Martinus, subsidioque advecti depulere hostem, & equum Buchæ fræno tenentes pariter in urbem rediere. Iam nox erat, & cum pecuniis adest Euthalius. In urbem universi ut venerant, tum demum de vulneribus cogitare vacuum fuit. Arzæ ex ore evellere spiculum agitantibus medici perplexi hæsitabant, non pro oculo solliciti, quem servari posse nec sperabant, sed ne membranarum nervorumque in eam partem concurrentium ruptura exitium adferret viro inter Belisarii domesticos principi. Forte è medicis Theoctistus cervicem tentans percunctatus est faucium, multumne id doleret. Fatenti dolorem, & tu, inquit, salvus, & tibi oculorum lux, argumento inde ducto, quod mucro teli à cute non longe abscederet. quod ergo teli foras prominebat evulsum projecit: Nudatis igitur cute nervis, quâ parte maximus dolor sentiebatur, facile eduxit spiculum tribus hamis acutis constans, ac simul quod teli intus restabat. Sic malo liberatus Arzes ne cicatricem quidem in facie de vulnere retinuit. majore violentia Cutilæ exempta hasta, inhæserat enim validius, effecit ut animi delinqueret: flammatisque cerebri in-

volucris, delirio quoque correptus, paulo post finem vivendi faceret. At Buchæ multus de femore manans sanguis mortem propinquam minabatur. Causam medici adferebant, quod non recta, sed transversim ictus ei in torum incidisset: nec diutius triduo provixit. ob hæc Romani noctem illam luctuosam egere: neque minora ex Gotthorum castris lamenta ploratusque audiebantur, mirantibus Romanis, ut qui crederent nullum insigne malum pridie eis supervenisse, paucis tantum per prælium amissis, quod & ante sæpius & majore numero evenerat, nunquam gravi æstimato propter multitudinem damno. Postera luce compertum lugeri à Gotthis qui Neronianis in campis federant, præstantes viros, quos primo statim certamine Buchas confecerat. multæ conflictiones & aliæ fuere, quas referre singulas pretium non est. Suffecerit dixisse factas sexaginta & septem dum manet obsidio, præter postremas duas quas in tempore memorabimus. Sic hyems exiit, finemque imposuit anno secundo belli hujus quod scribit Procopius. Appetente solstitio fames simul ac pestilens aura urbem invasit. militibus frumentum manebat, cæterorum ad victum nihil. urbanam plebem, quam & frumentum defecerat, graviter premebat esuries, & inde fluentes morbi. Quæ postquam compererant Gotthi, spernentes prælia in posterum, unum curabant ne quid in urbem importari posset. Sunt Latinam Appiamque inter vias ductus aquarum duo editi satis, plerunque & fornicato opere altius elati. Hi duo stadiis à Roma quinquaginta coeunt, contrariumque cæpto instituunt iter. Nam qui dexter fuerat hinc in lævam fertur: iterumque sociati & repetito quem ante inter se habuerant loco, deinceps divisi fluunt, ac pro munimento sunt ei quod interpretet solo. obstructis barbari parte inferiore canalibus, luti lapidumque ingestu, castellum juxta posuere,

ubi

ubi septem non minus millibus præsidio positos observabant, ne quid quo vita indiget in urbem inferretur. Ex eo Romanos spes quoque deferere, mala circumspicere undique. attamen quamdiu fruges in agris erant, audacissimi militum, pecuniæ cupidine illecti, equis suis & quos hosti eripere poterant, noctu per arva urbe haud procul vectabantur, spicasque abscisas & equis impositas clam hostem intra mœnia portabant, ingenti-que pretio Romanorum opulentissimis venditabant. plebs herbis se sustentabat, quales multæ intra muros suburbanæque humo nascuntur. Nullo enim anni tempore, ne hyberno quidem gramina Romanis defunt: semper aliquid floret viretque, unde & equos pascere, quantumlibet obsessis, licuit. Postquam vero nullæ ultra per agros fruges, intendique Romanis mala cæpere, Belisarium circumfistunt, impelluntque prælio ut decertet: neminem urbanorum periculo defuturum. cunctantem dolentemque graviter, sic de plebe quidam alloquuntur. Non expectata nos, dux magne, fortuna deprehendit, sed quæ speraveramus in contrarium versa sunt. Vota nos nostra compotes eorum factos in summam calamitatem duxere: nostraque illa sententia, qua credidimus recte à nobis Imperatoris opem expeti, amentia jam nos damnat, maximorum malorum facta origo. Inde huc necessitatis venimus ut pressi undique ultro aggredi barbaros audeamus. Venia sit, si apud Belisarium fidentius loquimur. Venter alimenti indigens vereri nescit. Advocata hujus audaciæ fortuna esto. omnium quippe infelicissimum, producta infelibus vita, quæ nobis acciderint vides. Ager & quanta circumspicitur regio, sub hoste est. urbs vix dixerim à quanto jam tempore à commodis omnibus interclusa est. Romanorum alii jacent, nec fas mortuorum adepti, humo ut tegerentur; alii qui supersumus; ut verbo

summam calamitatem eloquar, vellemus cum illis jaceret. Famis ea vis est ut omnia tolerabilia efficiat. Vbi illa incubuit, sequitur cum aliis malis & malorum obli-
vio; & mors qualiscunque præ illa sola dulcescit. Ergo
quamdiu nondum plane inedia exhausti sumus, da nobis
jus pro nobismet ipsis ineundi certamen, quod nobis
aut de hoste victoriam pariat, aut de malis libertatem.
Quibus enim cunctatio spem salutis adfert, ii si
festinando rem in periculum præcipitent, insaniant: at
quibus prolatando cuncta duriora fiunt, in his mora
quantulacunque properatione, vel temeraria, incusari
dignior. Talia ejectionibus Romanis cordate respon-
dit Belisarius. At mihi à vobis nihil inexpectatum, ni-
hil non prævisum obvénit. Novi olim ingenium mul-
titudinis improvidum, nec præsentia perferre, nec fu-
tura prospicere bonum. Id unum didicit vulgus, facile
attrectare factu difficillima, & cæco impetu in exitium
ruere. Ego vero vestræ incuriæ non accedam, neque
vos perdam, mea quidem voluntate, neque vobiscum
res Imperatoris. Bellum non turbida vi ad successum
pervenit, sed consiliis gravibus omnesque temporum
articulos bene librantibus. Vos, quasi aleæ res esset,
uno jactu cum fortuna vultis decidere. Meus vero mos
non est compendiosa utilibus antehabere. Deinde pro-
mittitis nobiscum in hostem certamen aggredi, quando
unquam ad talia exerciti? Norunt, quibus armorum
usus, non ista in ipso prælio subnasci, neque idoneum ad
ea doctorem hostem jam conferta manu. Laudo tamen
promptum hunc animum: tumultuoso fervori ignosco.
Sed vobis hæc non suo tempore cogitata, me autem cum
ratione cunctari jam ostendam. Exercitum nobis innu-
merabilem omnibus terrarum è partibus collectum mit-
tit Imperator: classis, quanto non alias, Romana Cam-
paniæ littus prætexens aut Ionium obumbrans cis paucos
dies

dies cum rerum necessariarum copia nobis aderit: illi nos difficultatibus, quas patimur expedient: illi telorum procella hostium castra obruent. Ob id è re judicavi in illorum adventum differre prælium, & tutam quærere victoriam, quam per inconsultam ferociam rem summam in discrimen projicere. Vt autem quam primum veniant. mora omni abrupta, ego videro. His cum solatiis Romanos Belisarius dimisit. statimque Procopium, hujus scriptorem historiæ, Neapolim jubet ire, quo missum Imperatoris exercitum rumor vulgaverat, navesque implere frumento, & milites propellere, tum quotquot Byzantio venissent, tum si qui ad equorum curam causasve alias ibi relictæ erant, quorum in Campania magnum esse intellexerat numerum. quosdam & è præsidiis illorum locorum adduci jubet: omnesque cum frumento quamprimum venire Ostiam, Romanorum navale. Noctu egressus Procopius cum Mundila satellite & equitibus nonnullis, portam quæ Pauli Apostoli nomen præfert transiens, scellit hostium castra ad Appiam viam posita. Postquam Romam cum equitibus rediit Mundilas, & haud dubie jam intactum barbaris Procopium in Campaniam advenisse nuntiavit, quippe cum moris hostium non esset per noctem è castris exire, spe impleti milites & ipse Belisarius confirmatior hæc adinvenit. Equitum multos in propinquas misit munitiones, præcipiens si qui Gotthorum illac iter facerent advehendis in castra commeatibus, eos excursibus atque insidiis in omnem partem tutos nusquam sinerent, sed vi omni prohiberent, quo & urbi minueretur necessitas, & barbari obsideri & ipsi non minus quam Romanos obsiderè viderentur. mille sub Martino & Trajano Tarracinam ire jubet, additque uxorem suam Antoninam, Neapolim usque pergere hanc, comitantibus paucis, volens, ut ibi, quæ-

cunque futura erat , partium fortuna opperiretur. Magnum vero & Sinthuen cum quingentis Tibur mittit, quod municipium stadia centum & quadraginta ab urbe abest. Albam pari ab urbe intervallo Appiæ adsitam jam ante Gontharim miserat & Herulos, quos Gotthi eo ex loco non multo post vi expulere. quatuordecim à Romæ mœnibus stadia distat ædes Paulo Apostolo sacra quam Tiberis allabitur. nullum hic munimentum : sed porticus ab urbe ad ædem pertinens multæque circumjectæ domus difficilem faciunt aditum. Tum vero sedet & Gotthis dedicatorum locorum reverentia : qua factum ut toto belli tempore in neutram Apostolorum, quos Roma honorat, ædem quicquam admiserint : quin & sacerdotibus cuncta suo ritu faciendi perpetuam reliquerint libertatem. ibi Valerianum, Hunnos ducentem omnes, castellum facere in ipsa Tiberis ripa jubet, ut & ipsis equi tutius pascere & Gotthis res fierent arctiores, nec impune longius à castris vagari sinerentur. ille imperio paruit, &, postquam Hunni se eo loco quem Belisarius significaverat immunierant, in urbem ipse rediit. His curatis quievit Belisarius, præliis abstinens, satis habens muris vim depellere si qua ingrueret. quibusdam de plebe & frumentum præbuit. At Martinus Trajanusque noctis præsidio hostium castra prætergressi, Tarracinam ubi venere, Antoninam, paucis prosequentibus, in Campaniam transmittunt. ipsi munimenta, quæ propinquis erant in locis, occupant, indeque factis eruptionibus, Gotthis qui ibi manserant, itinera infesta reddunt. Magnus & Sinthues Tiburtinum, quod plurima conciderat, castellum cum refecissent, brevi tempore, jam & ipsi tutiores erant & hosti acrius nocebant, vicinum ipsorum munimentum crebro incurstantes, nonnunquam & incautis superfusi barbaris qui
ad quæ-

ad quærendas res necessarias exierant, donec Sinthues in pugna dextram manum hasta trajectus, abscisis & nervis, desiit præliis esse idoneus. Nec minora Gotthis damna inferebant Hunni, qui, ut memoratum est, propinquo hostibus castello se tenebant. Ex eo barbaros inferre, ut ante, alimenta vetitos fames primum invasit, deinde & morbi pestilentes, multa strage, tum alibi, tum maxime in castris quæ postrema sibi ad Appiam fecerant: è quæ pauci superstites deserta insalubri sede ad alia se castra retulerunt. Eodem modo Hunni coacti idem fecere. quæ dum illis geruntur in partibus, Procopius in Campania quingentos jam collegerat milites, navesque cum frumento complures paratas habebat. supervenit non multo post Antonina, mandati-que laboris adjutrix fuit. Hoc ipso tempore mugit Vesuvius mons, non tamen ut ignem, quod maximo accolarum metu expectabatur, eructaret. Absit Neapoli mons stadiis septuaginta in septentrionem maxime versus, præcisus admodum, infra in orbem diffusus, supra Scopulis incultus atque horrens. In ipso jugo ferme medio specus est alta & quantum conjici potest à summo ad imum pertingens: si quis despectare audeat, videat & ignem: sed cujus flamma maximam temporis partem in se vertitur, molesta nemini. At quoties sonum edidit qualem mugientia animalium, illico vis ingens cineris exsistere solet: ac si quem iter facientem deprehenderit, ei haud dubie finis adest vitæ: si domos attigerit, corruunt illæ; tantum pondus cineris incumbit. quod si & ventus urgeat, attollitur cinis in eam sublimitatem ut visum omnem hominis effugiat, & qua flatus fert diu portatus mox in terrarum regionem, quæ proxima, fessus incumbit. Narrant olim cum in Byzantium se dejecisset ea procella, ita exterritos omnes ut ab eo tempore solennibus precibus Dei

pacem expetant. Alio tempore afflictam ea vi Africæ Tripolim. centum aut amplius anni transiisse dicebantur ex quo ultimum mons infremuerat. constat, quoties auditus is fragor, frugum copia ditari omnes circum terras. Aër ipse tenuissimus & fovendo corpori optimus: unde jam olim tabe exesos eo ablegant medici. Hæc sunt quæ de Vesuvio habebam. Interim alius à Byzantio adnavigavit exercitus; Neapolis portum, Isauri ad tria millia, ducentibus Paulo & Conone: Hydruntem, equites, genus Thraces octingenti, regente Iohanne, cui patruus Vitalianus, qui Romanum imperium quondam affectaverat: cumque his equites mille, præfectorum potissimis Alexandro & Marcen-
tio. Cum aliis equitibus trecentis Zeno per Samnium Latinamque viam capto itinere jam Romam pervenerat. At Iohannes, ubi cum suis Campaniam attigit, multos è Calabria currus trahens, & quingentis illis se junxit, quos intra Campaniam lectos antè memoravi, hi pariter secundum littus iter fecere hoc animo, ut si quid hostile incidisset, curribus in orbem vice muniti dispositis semet tutarentur. At Paulus & Conon, quique cum illis, iussi navigiis ire & ad Ostiam, quod Romanorum navale diximus, adungere se prioribus, frumento per currus primum ad mare delato, inde imposito navibus, simul vino aliisque rebus necessariis. Speraverant hi fore ut Martinum Trajanumque apud Tarracinam invenirent, secum itineri finem imposituros. sed cum propinquatum, intellexere accitos non multo prius in urbem ivisse. Belisarius vero, comper-
to Iohannem cum attributo milite in via esse, metuens ne eis hostium turba pernitiem adferret, hac usus est sollertia. Flaminiam portam, cui proxima hostium castra, saxorum congestu jam ab hujus belli initio obseperat, ut narraffe memini, ne quam eo vim aut in-
fidias

fidias hostes admolirentur. ex eo nullæ ibi pugnae, nec quicquam hosti suspectum. Hac porta noctu, neque gnaro quoquam, ab obstructione liberata maximam exercitus partem ibi in armis stare iussit. Interim porta Picena cum equitibus mille Trajanum & Diogenem jubet egredi, castraque hostium jaculis laceßere, ac si erumperent, fugæ dedecus nihil verentes, quanto possent cursu ad mœnia reverti. quosdam & intra eam portam instructos habuit. Cum Trajanus mandata Belisarii exsequens barbaros iritasset, Gotthi ex omnibus coorti castris se vindicarent, pars utraque muros versus se contulit, Romani fugientium spe, Gotthi fugientibus insistendi proposito. Belisarius ut tergis suorum inhærentes vidit hostes, in incautos totum è porta Flaminia adaperita emittit agmen. Erant in vicino una Gotthorum castra: in via quæ eo ferebat angustia erant inter abrupta adiri difficiles. In iis barbarus se quidam tectus lorica, corpore ad pugnas idoneo, hostem eodem properantem antevertens, constitit, sociosque advocavit ut secum eas fauces occuparent custodirentque. Sed Mundilas accurrens, eo interfecto, neminem Gotthorum sivit eodem accedere. Libero igitur transitu Romani ad proxima veniunt castra hostium. assaultavere quidam, & quo minus caperent, non numerus obstitit hostium qui tenuis erat, sed vis munimentorum. alte depressa erat fossa & ex egesta humo interius agger muri vice multum attollebatur, sudibus & ipse inhorrens densis acutisque. His freti barbari fortiter aggressos repellebant. Tum Belisarii protectorum unus, Aquilinus nomine, vir acer imprimis, attractis habenis cum equo in ipsa castra saltu se jecit, quosdam & hostium interfecit. sed multis se circumfundentibus ingerentibusque tela, equus faucius procubuit, ipse spem supra per medios elapsus hostes pedibus

dibus cum aliis commilitonum ad portam ivit Pice-
nam. Tunc quoque barbarorum nonnullos se infe-
quentes retrorsum jactis telis confecere. quod conspi-
cati Trajanus quique cum eo erant, adjuvantibus &
equitibus in hoc paratis, magno impetu effusi in Got-
thos persequendis illis intentos irruunt. Illi hoc astu
illusi, cumque id minime opinarentur inter hostes u-
trinque deprehensi, fæde trucidantur. Ex magna strage
pauci superstites in castra perfugium habuerunt. In-
de metus castra omnia pervasit, clausique ut jamjam
venturos oppugnationi Romanos opperiebantur. In
hoc certamine evênit ut Trajano barbarus in faciem
vulnus adigeret, dextrum oculum super, nasumque.
Ferrum omne penetravit ut conspicuum non esset,
quanquam longum crassumque erat spiculum. pars re-
liqua teli nullius tactu sponte in terram statim decidit.
Crediderim non satis adfixam ferro fuisse. Trajanus
nullo mali sensu nihilo secius perstitit hostes insectari &
interficere. quinto post anno, nulla itidem humana
ope, in fronte pars ferri extima apparuit: tertiusque
jam annus est, ex quo magis magisque procidit, ita ut
tandem omnem cuspidem exituram putem. hætenus
nihil inde ipsi incommodi. Sic illa se res habuit. Ita
fregit hæc dies barbarorum animos, ut successibus bel-
li desperatis sola abitus consilia agitarent. Tot quæ fue-
rant millia partim fame, partim hostium vi ad paucita-
tem redacta erant: & sic quoque fame premebantur,
obsidentes nomine, re ab hostibus obsessi, commeati-
busque interclusi. Tum vero, postquam & alterum ve-
nire à Byzantio exercitum terra marique intellexerant,
non quantus erat, sed quantum eum facere famæ li-
buerat, pericula exterriti, ad discessum sua cogitata re-
tulerunt. Ante tamen Romam legatos misere, Got-
thos duos, tertium inter ipsos nobilem virum Roma-
num.

num. Is ad Belisarium perductus verba pro omnibus fecit. Bellum neque vobis, inquit, neque nobis, conducere, docuit utrosque ipsa malorum experientia. Quid enim juvet aut vos aut nos negare quæ & nobis & vobis ex æquo sunt cognita. Ne id quidem nisi valde imprudens negaverit, sapientum non esse, prolatare per odii pertinaciam misérias, ac non ea potius cogitare, quomodo se malis explicent. Quæ cum vera sint, par est utriusque gentis id curare, ne salutem sibi parentum post suas glorias ducant, sed ea eligant quæ æqua sint & commoda non suistantum sed & adversa sectantibus: atque eo modo præsentēs superent difficultates. Quippe modicis contentum esse, rebus quantumvis malis exitum invenit: contumaciæ fatum est, nihil quod oporteat effectum dare. Nos finem quærentes huic bello ad vos advenimus, proposituri quæ in commune sunt utilia, etiam cum aliquo juris nostri detrimento. Vestrum erit cavere, ne, nimium tendendo, in perniciem ruatis potius quam quæ saluti sunt sumatis. Non longo inter nos verborum ambitu certandum est: quippe ita persuasi esse debemus, si quid altrinsecus dicatur quod temporī non conveniat, alteros sine mora quod ex usu suo rectumque judicaverint facturos. Placet qua dicitis lege inter nos differi, reddit Belisarius vos ut æqua & ad pacem facientia loquamini, monitos vos habetote. Post hæc Gotthorum legati excipiunt. Injuria nos affecistis, Romani, qui in amicos & socios arma sine causa suscepistis. Non alia adferemus quam cuius vestrum nota. Non vi Romanis Italiam eripuerunt Gotthi. Odoacer eam Imperatoris cum cæde raptam vi tenebat, cum alter Imperator Orientem obtinens Yeno, ulcisci interfectum, Italiam servitio eximere quærens, sed virium, quas Odoacro opponeret, non satis apud se reperiens, Theuderichum principem nostrum, qui ipsi tum Zenoni obsidium

obsidium minabatur, permovit, ut inimicitiam recentem condonaret memoriæ dignitatum à se acceptarum (& patricius quippe & consul Romanus fuerat) de Odoacri autem in Augustulum scelere pœnas fumeret, Italiamque ipse & Gotthi tenerent in posterum ut qui optimo jure. Hunc in modum adepti Italiæ imperium legem statumque incolumem servavimus, non minus quam Imperatorum qui maxime. Theuderichi & eorum qui in Gotthorum principatum ei succedere, nullæ leges exstant, non scriptæ, non moribus constitutæ. quæ Dei cultum, creditaque de Deo attinent, ita illibata Romanis servavimus, ut Italorum nemo seu volens sive invitus sententiam mutaverit, Gotthis qui mutavere, idem fuerit innoxium. Ipsas quoque sacratas Romanorum ædes summa veneratione colimus: nemo unquam qui ad ea perfugit mali vel minimum perpeffus est. Publicos honores indigenæ tenent, nemine Gottho particeps. Si mentior, sit qui arguat. Addere & hoc licet, permisso Gotthorum Romanus quotannis consulatum dante Orientis Imperatore accipere. Hæc cum ita se habeant, vobis nulla fuit Italiæ cura, dum eam Odoacer & barbari decem totos annos vexant, expilantque. Nunc vero eos qui jure tenent per injuriam invaditis. quin igitur hinc disceditis cum rebus vestris, & illis quas rapere vobis belli fors dedit? At Belisarius: Præfati pauca vos & æqua dicturos ad multa & jactabunda prolabimini. misit Theuderichum Odoacro belaturum Zeno, non ut is Italiæ imperium sibi vindicaret; (infeffor enim infeffori ad Imperatorem quid interest?) sed ut sub Imperatoris legibus libertate Italia uteretur. At ille re adversus Odoacrum bene gesta, cætera contra fas egit, vero domino terram recusans reddere. Mihi vero qui vi rapit, & qui retinet alienum, in æquo sunt. Quare regionem quæ ad Imperatoris ditionem perti-

pertinet, nemini concesserim. Si quid aliud postulatis, aures præbeo. Gotthi rursum; vera nos dixisse ne vos quidem fugit, sed ne contentiosi videamur, Siciliam, tantam tamque divitem insulam, en vobis permittimus; sine qua ne Africæ quidem tuta possessio. Nos vero, inquit Belisarius, Britanniam haud paulo majorem Sicilia, & Romani antiquitus juris, largimur Gotthis. par enim beneficiis respondentes referri gratias. Ne si de Campania quidem aut Neapoli dicamus, accepturi estis conditionem? ajunt Gotthi. Neque enim, ait ille, de rebus Imperatoris aliter quam ipsius arbitratu statuere nobis licet. At quid si pro retentis annum quod convenerit pendamus Imperatori? addunt legati. Ne sic quidem conveniet, respondet Belisarius. Nulla enim nobis potestas nisi domino sua servandi. cum ad ultimum dixissent. Sine ad Imperatorem mittamus, ut cum eo de toto negotio comparemus: interim ad præfinitum tempus exercitus ab armis quiescant. Esto, inquit ille: neque enim obstare cupio consiliis ad pacem ferentibus. Ita finito sermone Gotthi tunc in castra recessere. Proximis autem diebus repetitis sæpe colloquiis & induciæ pactæ sunt, & additum ut è primoribus utrinque obsides mutarentur. quæ dum aguntur, Isaurorum exercitus Romanum ad portum: Iohannis agmen Ostiam pervenit: neque aut exscendentibus aut castra locantibus hostis obstitit. Nox ut ab omni impetu tuta esset, Isauri fossa in altum depressa portum juxta attentas agebant vicibus excubias. qui cum Iohanne, curribus circumjectis velut vallo custoditi requiem sumfere. Nocte ea ipse centum cum equitibus Ostiam venit Belisarius, & narratis quæ in prælio evenerant, & quæ cum Gotthis pepigerat, auget animos, mittant farcinas, alacresque Romam eant: ut sine periculo iter sit sibi curæ fore. Et ipse quidem primo mane in urbem rediit.

rediit. Antonina & duces, ut illuxerat, de onere transvehendo consultavere. Difficile erat implicatumque negotium. Boves labore itineris victi procubuerant semanimes. ad hoc curribus angusta transire intutum : onerarias naves funibus, ut olim fieri solebat, trahere non dabatur. Nam quæ ad lævam ab amne erat via, ut supra memoravimus, ab hostibus occupata Romanis accedi nequibat. Alterum latus ripam quod attinet, silvestre atque invium erat. scaphasigitur, quæ subsequi majora navigia solebant, ab iis seductas tabulis attollunt, quo minus qui iis vectarentur ad hostium tela paterent. his nautas & sagittarios pro portione imponunt, & quantum quæque ferre oneris poterat. Ita parati ut Tiburi Romam subirent, ventos opperiebantur. Pars exercitus dextra ripa procedens his præsidio erat, ad majorum navium custodiam quæ in amne erant constituræ relictis Isauris. Ac primum nautæ, ut scaphis vela fecerant, sine labore ferebantur. At ubi eo perventum qua se amnis torquet latiorque fluere incipit, nihil juvantibus ventis, remos impellentes, flumen adversum multo nisu ægre superabant. continebant se in castris barbari, nihil molesti hostibus, sive sui periculi metu, sive quod non credito illac commeatus Romanis advehi, leves ob causas corrumpere spem induciarum, quas Belisarius pepigerat, non ex usu suo arbitrabantur. ob hæc qui in Portus oppido erant Gotthi, cum proxime ipsos prætervehentes viderent hostes nihil movere, cum otio mirantes quo Romanorum cogitata evaderent cum innovata aliquoties navigatione omnia quæ mari advecta fuerant Romam essent perlata, naves ipsæ unde venerant rediere, properantibus nautis, quod jam Solis pulsus brumalis immineret. Exercitus peregre adveniens Romam intravit, nisi quod cum Isaurorum nonnullis Paulus Ostiæ præsi-

præsidere iussus. Mox obsides firmandis induciis dedere Zenonem Romani, Vliam virum inter suos non ignobilem Gotthi, ut tres per menses à vi mutua abstinerent, exspectantes Imperatoris responsa, quæ Byzantio reportaturi essent legati: Si quid contra pacta ab his illisve fieret, legatis reditus eo non minus esset. His conventis legati barbarorum, Romanis prosequentibus, Byzantium ivere. Interea & ab Africa venit Ildigeris Antoninæ gener, non paucis cum equite: & quod in Portu erat præsidium derelinquere Gotthi, alimentis defecti, & Vitige ut in castra se referrent imperante. desertum locum Paulus cum Isauris ex Ostia invasit. Ad has necessitates redegerat barbaros Romanorum maritima potentia, nihil ad eos rerum quibus vita indiget portari sinens. Quare sub idem & Centumcellas, egregium ad mare oppidum, eadem egestate pressi liquere. Absit id Roma ducentorum & octoginta stadiorum Occidentem versus intervallo Tusciæ in solo, magnum per se, ad id frequenter habitatum. Hoc capto, aliud insuper incrementum res Romanæ cepere, infessa & Alba, ad Orientem Solem obverso oppido, quod paribus de causis barbari vacuum fecerant. Ita inclusos prope barbaros undique tenebant Romani: unde orta eorum indignatio aliquid hostile aggredi, pactis etiam spretis, agitabat. Legatos igitur ad Belisarium mittunt, qui dicerent Gotthis subita de causa è Portu oppido à Vitigi accitis inique egisse Paulum & Isauros qui loci possessionem invasissent. Eadem de Alba questi & de Centumcellis: nec minis abstinebant nisi eadem reddi juberentur. Belisarius cum risu eos dimisit, dicens certamini obtentus inanes quæri, haud cuiquam obscuro quas ob causas illis locis decessissent Gotthi. Ex eo suspicaces suspectique inter se egerunt. Belisarius ut abundantem militum copiam Romæ vidit,

equites in loca longius ab urbe absita mittit, cumque aliis octingentis Vitalianum, cui Iohannes patruus, circa Albam Piceno sine iubet hybernis locum capere: additque mox ex Valeriani ala quadringentos, Damiano duce, cui patruus idem Valerianus: deque suis protectoribus octingentos, bello egregios, præpositis Suta & Abigi suorum satellitum è cohorte. His omnibus præcipit Iohannem quocunque duceret sequi: Iohanni vero quiescere, quamdiu conventionibus staret hostis: sin ille pacta exueret, tum hæc ageret. omni cum exercitu subito irrueret in Picenum, multo primum ambitu vicina lustrans, deinde illuc ea celeritate incumbens ut famam anteiret. quippe ea in regione vix ullos viros superesse, cunctis Romam militatum profectis: plena omnia pueris, mulieribus, pecuniis. hæc in captivitatem & prædam verteret, tantum cavens ne cui Romanorum ibi degentium quicquam noceretur. Si quem in locum incideret firmum, ut sit, viris ac munimentis, vim experiretur. capere si daretur, pergeret. Sin minus succederet, retro verteret, aut ibi hæreret. nam si progrediretur, tale præsidium hostile à tergo sibi relinquens, magnum ex eo periculum fore, nec facile à fociis auxilium, si quid infestum occurreret. Prædam custodiret omnem, ut ex æquo proque meritis exercitui divideretur: cum risu superindicens, neque enim justum ut cum alii magno labore fucos exegerint, alii expertes periculi mella auferant. Cum his præceptis Iohannem additosque ei milites dimisit Belisarius. Sub idem temporis antistes Mediolanensium Datius & ejus civitatis primores Romam profecti Belisarium adiere, ut se cum milite non multo remitteret, confisi non eam tantum urbem sed & Liguriam omnem à Gotthis abduci & sub Imperatoris potestatem redigi à se posse. Est enim intra Ligurum fines sita ea urbs pari ferme intervallo à Ravenna

venna & Alpibus quæ Galliam terminant, quantum homo expeditus octo diebus itineris conficiat, secundum Romam Occidentis haud dubie princeps, amplitudine, hominum copia opibusque. Belisarius pollicitus effecturum se rogata, per hyemen eos secum detinuit. quæ dum geruntur, Fortunæ prospera cuncta Romanis succedere videntis invidia malum iis parturiebat, quod bonis eorum rebus admisceret, odium non digna de causa Belisarium inter & Constantinum ferens: quod unde ortum, quo deserit, pergo exsequi. Præsidius vir clarus Romana origine Ravennæ habitavit. Is Gotthis infensior, quo tempore adversus Romam iter parabat Vitigis, cum suorum paucis, venatus simulatione, aufugit, conscio nemine, nec quicquam rerum suarum secum ferens, præter pugiones duos, quorum vaginæ erant auro graves, gemmis intercurrentibus. Spoletium ut venerat, sacram in ædem mænibus non longe se recipit. Constantinus, nam iis adhuc in locis morabatur, id ubi audierat misso Maxentiolo uno protectorum suorum utrumque pugionem vi mera abripit. Dolo accensus ille Romam ad Belisarium properat. venit eodem non multo post Constantinus, quia jam accedere ad Urbem barbarorum exercitus audiebatur. Quam vero diu in æstu ac discrimine Romana res erat, intra silentium se cohibuit Præsidius. At ubi Romanus Mars superior, jamque & legatos Gotthi, ut diximus, Romam miserant, apud Belisarium frequens, queri de injuria, ad jus suum obtinendum opem implorare. motus his Belisarius interdum ipse, interdum per alios multis verbis incusare Constantinum, auctorque esse ut se à culpa ac dedecore liberaret. At Constantinus (fato enim ei malum imminebat) monita repellebat rixabundus, ultro quoque quem damno affecerat per ludibrium insultabat. Evenit ut per forum equitanti Belisario obviam factus Præsi-

dius fræno equi apprehenso, clarum vociferaretur, interrogans: Id ne vellent Imperatoris leges, ut qui Romanas res barbaricis præferens supplex adveniret, ei quæ haberet per vim è manibus extorquerentur? Et quanquam multi circumstantes cum minis juberent frænum dimittere, non ante abstitit, quam promisit ei Belisarius pugiones redditum iri. Sequenti ergo luce in palatii conclave convocatis magistratibus, ipsoque Constantino Belisarius, quæ pridie evenerant commemorans, hortabatur vel nunc manus rapina exsolveret. ille non modo facturum id negavit, sed & addidit in Tiberim projecturum prius pugiones quam Præsidio restitueret. ira ad hoc exoriente Belisarius, an suo imperio subditus esset Constantinus idque agnosceret, interrogabat. At ille: cætera quidem tibi parebo, quando ita vult Imperator: quod autem nunc imperas, nunquam facturum sum. Cumque Belisarius intrare satellites jussisset, nempe ut interficiant me? exclamat Constantinus: ille vero nequaquam, sed ut protectorem tuum Maxentium quos vi rapuit pugiones compellant exhibere domino. Constantinus mortem sibi parari existimans magnum aliquod aggredi, priusquam periret, ardebat. Eductum itaque pugionem qui à latere pendebat in Belisarii ventrem adigit: atque is attonitus retro se ferens Belamque juxta stantem amplexus, ægre declinavit vulnus. Constantinus iræ adhuc plenus abit. Quæ omnia contuiti Ildiger & Valerianus, dextra alter, alter læva prehensum retrahunt. Atque interim introgressi satellites, quos modo vocarat Belisarius, pugionem ei è manu evellunt, magnoque cum tumultu erepto nihil in præsens nocent, sed in conclave aliud Belisarii jussu deportatum, ibidem non multo post interficiunt. Hoc unum Belisario, modestiæ alioqui in omnes servantissimo, facinus patratum est neque pium neque ipsius ingenio consentaneum.

neum. nimirum, ut dixi, Constantino divina ultio impendebat. Haud multo serius Gotthi infestare mœnia aggressi sunt. Ac primum noctu quosdam dimisere in unum canalium quibus aquas jam belli initio abduxerant. illi lucernas ac faces manibus gestantes experiebantur si qua in urbem penetrarent. Picena portula non procul ejus canalis divergium sub fornice erat : unde ignem emicare videns vigilum unus cæteros admonuit, qui dixere lupum fuisse transeuntem quem vidisset : neque enim humo editior erat fornix : & lupi oculos credebant ignis præbuisse speciem. At qui ingressi eo erant barbari, in mediam urbem ut devenerant quo loco adscensus olim fuerat ad palatium ferens, incurrunt in transversum opus, quod neque progredi ultra neque adscensu uti patiebatur. Providus quippe futuri Belisarius cæptante primum obsidio exitum, ita ut dixisse meminimus, obstruxerat. Lapide igitur exemto non magno, retro versi, eum ostendunt Vitigi & quæ repererant exponunt. Is cum Gotthorum primoribus ad insidias consilia vertit. At qui Romanorum Picenam apud portulam vigilias servaverant, orto die sermonem de visi lupi conjectura spargebant latius, donec ad Belisarii aures pervenit. qui, non segnis talium æstimator, militum egregios cum satellitum Diogene in canalem degredi, locumque explorare properanter jubet. illi passim per cavum repertis hostium lucernis quæ de facibus deciderant, observata etiam operis parte unde amotus fuerat lapis, cuncta ad ducem retulere. quare & is diligentem canali custodiam adhibuit, & Gotthi, cum id animadvertissent, illo conatu destitire. Sed aperta vi aggredi mœnia potius rati, cum scalis & igne prandii tempore captato cum minime id expectarent Romani, ad portulam Picenam venere, sperantes impetu rapi urbem posse, quod pauci eo loco milites mansis-

sent. Forte ibi tum præsidebat cum suis Ildiger, circumacta ad ipsum, ita enim mos erat, vigiliarum vice. Is ut confusis ordinibus hostes advenire vidit, obvius incompositis nullaque imperia servantibus, partim eos fudit, partim occidit. Hinc magno, ut fit, tumultu ac clamore per urbem orto, Romani quam celerrime ad mœnia confluere: barbari haud multo post sua ad castra redire irriti. Tum ad insidias revertitur Vitigis. Maxime ad oppugnationem exposita erat pars urbis ad Tiberis ripam. quippe Romani, sat freti amnis munimento, murum ibi neglectim struxerant tenui opere, nullis turribus, &, quod spem hostium accendebat, exiguo præsidio locus custodiebatur. Duos ergo Romanos homines, quibus apud Petri ædem habitatio, pecunia impellit, assumpto vini utre ire ad custodes ipso vespere: vinoque ipsis per amicitiae speciem dato in multum noctis sedentes combibere, postremo cuique in poculum adfundere soporiferum liquorem, quem ipse illis Vitigis porrigebat. in altera ripa parata habebat navigia, quibus barbari transfrent amnem, signo dato, simul sopiti vigiles essent, scalisque secum allatis illico in mœnia eniterentur, disposito ad sequendum, urbemque vi capiendam exercitu omni. His ita præstructis, alter duorum quos Vitigis dolo exsequendo legerat (neque enim Deo visum hac obsidione urbem capi) sponte ad Belisarium accurrens prodit mandata, socium indicans: qui tortus indubitata fecit quæ agitantur, ipsamque potionem à Vitige acceptam protulit. Hunc cum auribus naribusque truncum in castra hostium misisset Belisarius, agnovere contrarium suis conatibus numen, deque urbe capienda spem abiecere. Hæc dum aguntur, Iohanni scripserat Belisarius, iussa perageret. quibus ille parens bis mille cum equitibus Picenam regionem percursans, prædæ multum coëgit, neque

neque pauca captiva corpora puerorum , mulierum : ipsumque Vitigis avunculum Vlitheum prælio victor interfecit , unaque prope omnem qui ibi erat exercitum : nec quisquam post id ei congregari ausus. Auximum ubi ventum est , oppidumque cognovit non multis quidem infessum Gotthis , sed firmitate operum inexpugnabile , damnata obsidendi mora , progreditur ultra , parique de causa & Vrbinum præterit. Ariminum vero , quod oppidum diei itinere Ravenna abest , Romanis hortantibus accessit. Et barbari , pridem suspecta Romanorum ibi larem habentium fide , ut appropinquare hostem intellexerant , præsidio deserto , cursu Ravennam petunt. Sic Arimini potitus est Iohannes , à tergo relinquens Auximum & Vrbinum Gotthis infessa , non Belisarii præceptorum immemor , nec inconsulta temeritate actus : cum fortitudine enim ei aderat & prudentia : sed , quod res probavit , conjectans si Gotthi intelligerent proxime Ravennam esse Romanum agmen , obsidionem urbis Romæ soluturos , speique aliena impetendi prælaturos sua tutandi curam. Non fefellit eum hæc judicatio. Nam simul Vitigis Gotthorumque exercitus certus fuit capti Arimini , pro Ravenna solliciti , nihilque aliud pensi habentes , abutur , ut mox dicturus sum , festinare : multumque ex hoc facto gloriæ Iohannes sibi peperit , clarus & ante , quippe audax animo , manu promptus , periculorum contemtor , tenui victu durisque tolerandis nullo barbarorum , nullo manipularium inferior. Talis Iohannes erat , quem cum Ariminum venisse intelligeret Matafuntha Vitigis uxor , pridem marito infensa quod per vim invitam sibi sociasset , læto id accepit animo , perque fidos clam de suo matrimonio ac prodicione cum Iohanne cæpit agere. Hæc dum illi inter se per arcanos internuntios moliuntur , Gotthi periisse sibi Arimi-

num cum didicissent, cunctaque eos deficerent ad vitam necessaria, & jam pacti tres menses exierant, quam incerti adhuc quid à legatis suis actum esset, discessui se parant. Anni tempus circa vernal æquinoctium vertebatur, obsidionisque effluxerat annus, & suprâ dies novem, cum Gotthi castris incensis prima luce iter capiunt. Romani ut profugos videre, quid cæptarent, dubii hærebant, quod equitum vis aberat, aliis alio missis, ut dicere ante cœpi: cæteri impares se tantæ hostium multitudini existimabant. Attamen Belisarius cohortes & quod equitum manserat, armavit, cumque pars hostium dimidia trans pontem iisset, Picena porta emittit agmen. Fit pugna prioribus haud sane minor: ejusque initio fortiter se defensantibus barbaris, multi utrinque occumbunt. Fusi tandem Gotthi ingens in se malum accersivere, dum quisque ante alium transgredi pontem properat, unde in arcum compressi implicitique, tristissima sorte non à suis popularibus minus quam ab hostibus occidebantur. pars magna ab utroque pontis latere detrusa, lapsique in amnem, armorum pondere mergebantur. Ita multis amissis, qui cladem evaserant suis pontem transgressis se adjunxere. Eo in certamine conspicua virtus Longini Isauri, ac Mundilæ, Belisarii satellitum, fuit. Mundilas quatuor barbaris ordine congressus, cunctos occidit atque ipse superstes fuit. Longinus, præcipua causa pulforum hostium, in loco cecidit, multum Romanis sui desiderium relinquens. Vitigis cum iis quos servaverat Ravennam se conferens, quæ circum sunt loca firmabat præsidiis. Clusium Tuscorum oppidum servari jussi mille homines quibus impositus Gibimer. Urbem veterem totidem, præposito Albila Gottho. Tuderis Vlisigisalus cum quadringentis præsidere jussus. Piceno tutando in castello Petra itidem quadringentos, qui

qui jam ante ibi se tenebant, reliquit. At Auximi, quod maximum est oppidorum ejus tractus, Gotthorum virtutis merito dilectos quater mille collocavit, iisque virum præfecit strenuum, Visandum nomine: Urbini bis mille sub Morra. restabant castella duo, Cæsina & Monsferetrus: quibus custodes dedit singulis non minus quingentos. Ipse cum reliquo exercitu Ariminum contendit, velut obsessurus. Sed Belisarius statim à Gotthorum abitu Ildigerim & Martinum cum mille equitibus miserat, ut itinere alio Ariminum properantes hostis adventum anteirent: præcepitque ut Iohanne & qui ei aderant inde evocatis, alios satis multos tuendo oppido sufficerent ex Ancona, quod oppidum Adriæ adjacens ab Arimino bidui itinere non multo ante Conon cum Isauris Thracibusque non paucis in id missus ceperat. ita enim existimabat, si vel soli pedites, quibuscunque sub ducibus, Ariminum defenderent, nunquam venturos ad obsidionem Gotthos, sed ea re posthabita Ravennam properaturos. Quod si & obsidionem pararent hostes, pediti necessaria in multum tempus superfutura: atque interim bis mille equites egressos inde conjunctosque cum cætero exercitu multum nocumenti in hostes allaturos, interque causas fore cur hi ab obsidione absistere cogerentur: Hæ rationes Belisarium moverant ut quæ dixi Martino Ildigerique præciperet. Atque illi Flaminia profecti multo ante barbaros, quo missi, pervenere. Nam ut in magno agmine, tardiora Gotthis itinera. accessere & ambages tum quærendis alimentis, tum ne munita per Flaminiam loca propius subirent. quippe Narniam, Spolegium, Perusiam Romani ut diximus infederant. At Romanorum exercitus ad Petram ut ventum est, tentare si quid in transitu posset constituit. Locus est non humana manu sed suoapte ingenio munitus. Via est confra-

gosa , cujus dextro lateri affluit amnis rapidus vadique nescius. Sinistro imminet rupes ardua adeoque edita, ut infra stantibus qui in vertice sunt homines volucrum minimis nihilo grandiores videantur. Penetranti nullus olim patebat exitus , quod ibi se rupes in flumen usque protenderet. Sed perfosso saxo posteriora sæcula fauces ibidem fecere : ipso quoque primo aditu hætenus operibus obstructo ut aliæ ibi fauces relinquerentur , nativum exstitit munimentum , cui ex re impostum Petræ nomen. Martinus igitur & Ildiger ad primas fauces oppugnando jaculandoque nihil profecere, quanquam non obsistentibus barbaris. At postquam retro per saxosa enisi supra caput Gotthis adstiteret , lapidesque jecere de locis supernis , illi in domos sparsim citatoque cursu se referebant , atque intra eas quieti se continebant. Romani , ut eludi lapidum jactus sensere, novo usi commento , ingentia rupis fragmenta multi simul in ipsa tecta librabant. Illa quicquid illapsu vel minimum attigerant concussantia tantum in barbaros pavorem attulerunt , ut ad eos qui ad fauces remanserant protentis manibus seque & locum dederent , ita ut indemnes in ditione Imperatoris Belisarii obsequio in posterum forent. Horum plerosque Ildiger & Martinus secum abduxere , pari futuros jure cum militibus cæteris, paucos cum uxoribus liberisque , addito Romanorum præsidio , in loco reliquerunt. Ipsi Anconam pergunt, abductisque inde peditum multis die tertio Ariminum cum pervenissent , Belisarii voluntatem significant. At Iohannes non ipse tantum sequi abnuit , sed & Damianum & cum eo quadringentos attulit. itaque illi relictis ibi peditibus cum solis Belisarii satellitibus ac protectoribus remeant. Nec diu, cum Vitigis universo exercitu ad Ariminum venit, castrisque circum positis obsedit oppidum. qua parte

te oppugnationem locus maxime recipiebat , turrim ligneam Gotthi ita fabricatam ut mœnium fastigium altitudine superaret , rotis quatuor admovent. Et ne idem eveniret quod ad Romæ muros venerat , non bubus , ut tum , sed hominum intus abditorum vi trahebatur. Scalæ intra turrim latæ unæ erant ad facilem adscensum. sperabant enim Gotthi simul turris ad muros pervenisset , nullo se negotio per eas in murorum pinnas , ita obtecta erant turris latera , evasuros. Postquam ergo mœnibus appropinquavit machina , obortis inter hæc & tenebris , quietos se tenuere : tantum appositis ad turrim custodibus noctem egere securam , adversi nihil suspicantes , quippe nullo inter ipsos & mœnia obstaculo , ne fossa quidem nisi angusta intercedente. Romani vero magno cum metu diem , velut exitialem ipsis venturam , opperiebantur. At non & Iohanni aut periculum desperationem aut metus prudentiam ademerat , quo minus tempori necessaria expediret. aliis igitur ad mœnium custodiam relictis , ipse cum Isauris ligones aliaque id genus instrumenta ferentibus , multa nocte quid agitare prædicto nemini , mœnia egressus jubet silentio fossam ducere. illi imperata fecere , humumque egestam in partem , quæ mœnia spectabat , ita accumulavere ut muri vicem præstaret. ita hoste per somnum nihil sentiente brevissimo tempore fossam fecere satis depressam , satisque patentem , quæ maxime obnoxia erant mœnia , quaque admove re machinam barbari parabant. qui præcipiti demum nocte excit , intellecto hostium opere , in laborantes procurrunt. at Iohannes fossa quantum volebat perfecta cum Isauris se intra mœnia refert. ut illuxit , Vitigis re omni conspecta , dolore æstuans , vigilum quosdam mortis supplicio affecit : non eo tamen minus sperans turrim provehî posse , præcipit Gotthis virgularum

torum congeriem in fossam dejicere, ut per eam machina incederet. illi magno cum studio, quanquam è manibus jaculatores graviter imminebant, mandata exsequuntur. At ubi turris pondus incubuit, pressa sidere virgulta, nec permittere Gotthis promoliri turrim, arduo imprimis aggere quem fossam intra excitum diximus, metuentes igitur ne nocte secutura hostes eruptione subita machinam urerent, retrahunt eam. Quod cum prohibere Iohannes omni ope vellet, milites armari iussos convocatosque his verbis hortatur. Si quis vestrum, commilites, periculique hujus mecum participes, vivere, si quis ea quæ domi cara visere expetit, norit non alibi quam in manibus suis has spes repositas. Cum primum huc nos misit Belisarius, plerosque nostrum magna cupido ardorque in pugnam subibat, nemine tum cogitante aut hostibus id animi fore ut obfidere pararent maritimum oppidum, mari præpollentibus Romanis; aut ipsi Romano exercitui eum nostri neglectum, ut suppetias venire dedignaretur. Has extra causas, satis nos ad audendum stimulabat & fides in Romanum imperium, & spes claræ apud omnes homines famæ. Nunc vero ne evadere quidem nisi per virtutem datur: & ut in pericula magno animo feramur, nihil nos opus est aliunde causas accersere, cum sola salutis cura id à nobis satis exigat. quare si quibus vestrum pulchra per se placent, vobis nunc, quanta vix unquam aliis via se per fortia facta ad gloriam aperit. Sequi enim laus eos amat, non qui de invalidioribus victoriam reportant, sed qui quod ad vires deest suppleant animi magnitudine. At si quibus dulce est provivere, his vel maxime audendum est, cum ita natura comparatum sit, ut extrema pericula nisi periculorum contemptu vitari nequeant. Hæc Iohannes prolocutus, paucis ad muros relictis, cæterum agmen in
hostes

hostes ducit. Nec minus animose resistantibus barbaris, acre prorsus fit prælium. Turrim ægre nec antequam vesperasceret Gotthis in castra reducere licuit, tot interim suorum desideratis & acerrimo quoque, ut in posterum abjecta se oppugnandi per otium famem atque inde deditionem hostium opperirentur. cæperant enim barbaros deficere necessaria, quod nullus in propinquo locus esset, unde inferri posset quantum sufficeret. Hæc dum aguntur, Belisarius iis qui Mediolano ad se venerant, dedit partim Isauros, partim Thraces, simul mille admodum. Isauris præpositus Ennes, Thracas Paulus regebat: summa rerum Mundilæ tradita aliquot secum è Belisarii protectoribus trahenti. Adjunctus & Fidelis præfectura prætorii functus antehac. Mediolano quippe ortus & multa per Liguriam prædia possidens, utilis ei agmini comes videbatur. Ex Romano portu evecti navigiis Ianuam attigere, urbem Thuscæ extremo sitam, unde Galliæ, nec longe Hispaniæ initia sunt. ibi relictis navibus pedestre iter arripiunt, earundem tamen navium scaphas impositas curribus secum ferentes, ne quid deesset ipsis ad Padum flumen transeundum. Hoc igitur usi auxilio, postquam altera Padi ripa progressi in Ticini conspectum venere, Gotthorum sibi adversos habuere plurimos potissimosque. Quicumque enim circum habitabant barbari, cum in eam urbem, ut egregie munitam, quæ de præda carissima erant contulissent, præsidium ibi validum reliquerant. Pugna exorta superiores fuere Romani, fusisque hostibus & multorum edita cæde, minimum abfuere quin & insistentes fugientium tergis in urbem se infunderent. vix spatium fuit quo prementes Romanos portis obditis barbari excluderent. Dum se recipiunt Romani, Fidelis in vicino templo Dei venerandi causa moratus, procumbente mox equo dejecitur:

citur: visusque à barbaris (nam prope mænia ceciderat) subito eorum incurſu interficitur. Fugit primum ea res Romanos, mox ubi cognosci cæpit, magnum omnibus dolorem, Mundilæ præſertim, excitavit. Hi, ut Mediolano appropinquatum eſt, & eam urbem & Liguriam omnem ſine ſanguine in fidem accipiunt. quo Vitigis comperto, exercitum properus eo mittit, ducemque Vrajam ſuo fratre genitum. Etiam Theudebertus, Francos eo tempore regens, oranti auxilium præbuit ad decem millia, non è Francis tamen, ſed è Burgundionibus. Ne Imperatoris amicitia læderetur id in ſpeciem repertum eſt, ut Burgundiones velut ſua ſponte, non Theudeberti jūſſu impulſive, eam militiam capeſſerent. His permixti Gotthi citius quam Romani exſpectaverant prope Mediolanum veniunt, poſitiſque caſtris urbem circumſident. Præcluſa comœtuum advectione, brevi rerum inopia tentavit, nec ad cuſtodiam mænium miles aderat. quippe Mundilas, occupato quicquid munitum in eo tractu erat, puta Bergamo, Como, Novaria, vix trecentos ſecum Mediolani retinuerat: unde iſtis oppidanis injuncta neceſſitas vicibus vigilias agitandi. Hæc dum per Liguriam aguntur, cum hyemis exitu finiit annus tertius belli hujus quod deſcribendum ſumſit Procopius. At ubi ſolſtitii æſtivi tempus adfuit, in Vitigim ac Gotthos Belifarius, paucis Romæ ad tutelam relictis, omnem alium exercitum rapit: &, præmiſſis qui Tuder Cluſiumque caſtris ambirent, ſecuturum ſe perficiendo obſidio promittit. ſed utriuſque oppidi habitatores adventu hoſtium cognito, periculumque exterriti, legatis ad Belifarium miſſis, convenere, ut ſalvi rebus ſalvis in fidem reciperentur: verbaque factis implentes, iſi, ſimul eo pervenerat, ſemet tradidere. ille, Gotthis omnibus inde in Siciliam Neapolimque tranſmotis,

tis, postquam Tuderī Clusioque de præsidio prospexerat, pergit cum exercitu. Interea Vitigis alium exercitum Vacimo ductore ire Auximum, & qui jam ante ibi erant Gotthis, sociari jubet, inque hostes qui Anconæ erant pergere, potiundique ejus loci omnes rationes experiri. Nomen Anconæ à rupe, ita in angulum coeunte ut brachii flexum imitetur. Navale est Auximi, unde abest stadiorum octuaginta intervallo. quod munitum est oppidi, in ipsa illa rupe tuto satis est situ. sed excurrunt magno numero ædificia, nuda à munimentis. Conon (is præsidio præerat) ubi in se venire Vacimum magno agmine, & jam haud procul esse intellexit, ad consilium se vertit imprudentis animi. Parvi quippe ducens mœnia inque mœnibus milites & oppidanos tueri indemnes, vacuum ab armis relinquens oppidum, eductos ad quinque stadia milites ad pugnam instruit, nec densa acie, sed velut loca rupi subdita cincturus indagine. Hi, ut superantes multitudine hostes conspexere, fugam ad mœnia intendunt. Barbari non paucos eorum nondum intra urbem receptos occidere, scalasque ad mœnia admoliti, scandere parabant: alii & circumjecta ædificia flammis urebant. Pavescentes ad hæc Romani, & qui oppidum antiquitus incolebant, adapertha portula ruentes confertim milites excipiunt, mox ut inhærentes videre barbaros, metu ne & hi una irrumperent, repente claustra objecere portulæ: sed per funes demissos de mœnibus tum alios, tum Cononem attraxerunt atque ita periculo subduxerunt, qui per scalas enitebantur barbari ab urbe capienda minimum aberant, ni viri duo, rara ausi facinora, jam stantes illos in pinnis depulissent. horum alter Thrax erat Belisarii protectorum unus, nomen Vlimun. alter è Valeriani protectoribus, gente Massageta, dictus Bulgudu, quos forte naves non ita pridem Anconam tulerant.

lērant. Vterque in oppugnantes gladiis usi acriter, salutem oppido tulere insperatam, ipsi semanimes lacero mutiloque corpore de loco quem defenderant absportati sunt. Ea tempestate Narses novo cum exercitu Byzantio vectus in Picenum jam venisse Belisario nuntiatur. Erat is Narses spado, & sacrarum largitionum Comes, cæterum & ingenio valens & animo acrior quam ut defectæ virilitatis crederetur. militum quatuor millia eum sequebantur, quibus sui in cohortes præfecti, summæ præerant Iustinus dux Illyriorum, & Narses alter qui ex Armeniis Persæ subditis ad Romanos transfugerat olim cum Aratio fratre uno eorum qui non multo ante priore cum exercitu Belisario advenerant. Aderant & Herulorum duo millia, ducibus Visigando, Aloethe & Phanetheo. qui vero sint Heruli ac quomodo in Romanorum societatem adsciti, obiter memorare non pigebit. Ultra Danubium veteres genti sedes: Deorum complurium cultus, quos & humanis victimis placare fas habebant. cætera quoque instituta plerisque mortalium dissimiles. Neque senibus neque morbidis permillum vivere. sed ubi gravis ætas aut valetudo deterior, tenebantur ipsi supplicare propinquis, ut se ærumnis rebusque humanis eximerent. Illi alta lignorum congesta strue superque eam collocato homine, alium cum pugione in eum immittebant Herulum quidem, sed alienum sanguine, quod propinquos propinqui cæde inquinari pium non arbitrantur. Vbi ille accesserat peragendæ cædi electus, omnia subito ligna ab imo orsi incendebant, & postquam flamma desierat, ossa congesta abdebant humo. Si conjugem habuisset qui erat mortuus, ea si virtutem in præsens, laudem in posterum curaret, debebat & ipsa modicum intra tempus juxta viri monumentum vitam sibi abrumpere laqueo; ni faceret, mariti cognatos

tos famamque adversam semper habitura. Talibus usi ab antiquo moribus Heruli, cum tempore & multitudine & vi supra vicinos aucti, & quod consequi solet laceffitis conterminis, victores sæpe, prædæque gustatæ dulcedine avidiores, postremo Langobardos, Christianam nationem, subditosque eis populos ad tributa cogunt, quod barbaris antehac inulitatum superbia simul ac avaritia ipsorum repererat. Anastasio Romanam rem adepto, non videntes Heruli in quos incurserent, inerme otium in tres annos produxere: queis finientibus, impatientes quietis, Rodulfum principem suum convitiis impetere: quoties adierant mollem feminæque propiorem vocantes & quæ alia vocabula decori immemor protervia suggesserat. quas contumelias tolerare impar Rodulfus in Langobardos insontes rapit armâ, nullius ipsos criminis incusans, nihil obtentus quærens quo pacta exueret: bellum per se semota juris specie, placebat. quo motu cognito Langobardi, missis ad Rodulfum legatis percunctantur quæ causâ Herulos impelleret in consilia belli adversum se sumendi. si qua parte tributi fraudati forent, paratos se absque mora cum usuris dependere: si tenuia esse tributa quererentur, non difficiles ad ea augenda Langobardos fore. Talia elocutos legatos minis onerans Rodulfus proturbavit magis quam dimisit. illi legatis aliis ad dicta priora supplices adjungunt preces. quibus pari ferocia rejectis, tertios mittunt, obtestatum ne ipsos Heruli bello, ne coloris quidem quicquam habente, invaderent. Sin obdurato animo perstenderent, se non volentes, sed ultimæ necessitatis imperio violentis armis opposituros arma, Deo prius rite invocato, cujus vel minima vis cunctis humanis opibus plus posset polleteretque. illum æqui summum & iniqui arbitrum, inclinaturum quo vellet præliorum

exitus. Hæc à Langobardis dicta, si possent abstertere Herulos in se ruentes. At illi contempto verborum certamine, plane constituerant rem ad manus deducere. ubi in conspectu mutuo steteret acies, supra Langobardorum capita quod erat, aëris nube crassa nigraque velabatur: parte cœli sub qua Heruli erant supra solitum fuda atque aperta: quo non aliud illis gentibus ad pugnam ituris signum tristius habetur, unde orta prælii Herulis male cessuri conjectatio. Ne tum quidem Heruli rem iustis rationibus exputavere, sed & harum & omnium æque securi, in hostem ibant multo ejus contemptu, quippe solo bellantium numero belli fortunam metientes. At ubi incaluit prælium, multi Herulorum cadere, & Rodulfus ipse: cæteri virtute omissa à fuga præsidium petere: & persequente hoste, ibi quoque ingenti strage facta, pauci evadere. quo factum, ut sedes avitas ex eo tutari nequiverint, sed inde expulsi longius semper cederent, cum uxorum liberorumque agmine magno ambitu obeuntes terras quæ Danubium citra jacent. Post ubi ad eum tractum venere quem Rugii olim tenuerant, socius Gotthis populus cumque iis Italiam ingressus, vacuo solo sederunt. sed urgente fame, vasta quippe sterilique humo, inde quoque digressi proxime Gepidas se locant. initio Gepidæ, velut precibus supplicum flexi, permittunt sibi accolæ fieri. At ubi fixerant larem, nullis de causis indigne eosdem tractare, feminas stupris fædere, boves atque alia rapere, nullo denique injuriæ genere abstinere, tandem & vi ipsos aggredi. quorum impatientes Heruli, transeunt Danubium, Romanisque ripam, quæ nobis citerior est, tenentibus, vicini agere exoptant. Imperium eo tempore Anastasius obtinebat, qui benigne receptis affirmat possessionem. Sed hunc quoque non veriti offendere barbari sæva in Romanos captant.

cæptant. quapropter exercitum in eos mittere cogitur, isque brevi victor, multos peremit, cunctosque inter-
 necione delere potuit, ni qui supererant Romanis du-
 cibis supplices facti vitam orassent, polliciti se in po-
 sterum in obsequio ac militia Imperatoris fore. Ita He-
 rulorum servatæ reliquiæ: neque tamen Romanis aut
 auxilio aut usui ulli fuere. At postquam compos Im-
 perii Iustinianus agros dedit fertiles muneraque adje-
 cit, permoventur ut non societatem modo, sed & Chri-
 stianam pietatem induerent. inde traducta in clemen-
 tius vita, pleraque Christianorum ex institutis agunt,
 Romanisque in eorum hostes arma jungunt: manet ta-
 men infidus animus & alieni cupiditas, cujus nulla a-
 pud ipsos infamia. Veneris nullum nefas exhorrent,
 nec in feminas modo, sed in mares, quin & in mutas
 animantes. Plane omnes populos sceleribus superant,
 & sua ipsis plerunque pravitas exitio est. Secutis tem-
 poribus, paucis in societate Romana manere placuit,
 de quibus libris prioribus dixisse meminimus. cæteris
 hoc dissidii initium fuit. insanum feritate ingenium
 præter alia Heruli monstraverant rege suo, Ochon vo-
 cabatur, interfecto repente nullaque de causa, hoc u-
 num prætendentes velle se sine rege vivere. Etiam an-
 te rex nomen id habebat, reipsa privato vix dispar. una
 sedere, una epulari vulgus usurpaverat, & si libuisset,
 probris eum lacescere. Herulis enim vix reperias aut
 stolidiores aut leviores alios. Peracto scelere magnitu-
 do intellecta pœnitentiam peperit. Iam palam fateban-
 tur nisi sub imperio ac duce agere se non posse. multa
 in omnem partem versantibus, nulla potior visa est
 sententia, quam ut è Thule insula regio de genere ali-
 quis acciretur. Ea res quomodo se habeat expediam.
 Cum primum Heruli Langobardorum fracti prælio
 externas sedes quæsitum ivere, pars eorum, ut modo

ante dixi, Illyricos in agros migravit. Alii abnuentes Danubium transgredi, terrarum ultima petere maluerunt. Hi cum sæpe generis regii principes alium ex alio mutassent, Slavorum longo ordine continuos populos, deinde vasta alia loca permeantes, postremum ad Varnis habitata venerunt. Inde quoque egressi, Danorum percursis nationibus, & ibi quoque nihil infestum passi, Oceano navigato Thulen insulam advehuntur atque in ea se figunt. Est Thule ita ingens insula ut decuplo Britanniam vincat, distans ab ea longo intervallo in Septentrionem. magna pars insulæ inculta squallet. qua habitatur in tredecim nationes divisa, est & suis unicuique rex. Res mira quotannis ibi cernitur. Sol per æstatem, quo tempore nobis solstitium est, quadraginta dierum circuitu nunquam sub terras se mergens, sed perpetuo exstans fulgore: sex mensibus serius, cum brumam dicimus, idem totidem spatio dierum nulla parte insulæ apparens, ita ut immensa nox urgeat populos & velut ferales tenebræ nulla inter ipsos humani moris commercia permittant. mihi quanquam in magno desiderio adire insulam & oculis illa conspiciere non est datum. sed ex iis qui inde ad nos venerant percunctatus sum, quæ ibi esset rerum facies, quo tempore apud nos sol oritur occiditque. illi fida retulere, quadraginta æstivos per dies solem non auferri quidem conspectui, ut jam diximus, lucere tamen non ex eadem semper cæli parte, sed modo ab ea quam nos ortum, modo ab ea quam occasum dicimus. Vbi igitur ad illud finitoris punctum se circumegit, unde cætero anni emergentem contueri solebant, noctem diemque transiisse intelligunt. At obumbrante terras longa illa caligine, Lunæ, quæ conspicua est, meatibus dierum vices numerant. Atque postquam triginta quinque dies continuis in tenebris exiere, more veteri in summa

mon-

montium juga mittuntur speculaturi : qui cum ab edito Solem conspexere, nuntiant infra manentibus, quantum intra diem solis jubar exstiturum. illi vero læti nuntio, quanquam in tenebris, conventus solennes celebrant : idque tempus Thulitis maxime festum est, credo quod ejus insulæ cives subeat metus ex malo quanquam anniversario, ne sol reverti ad ipsos negligat. omnium quæ Thulen colunt nationum uni Scriptiffini vitam agunt ferinæ haud absimilem. non vestitu teguntur, non calceati ambulant, non terra genitis aluntur. quippe nec viris mos agros exercere, nec feminis notus labor. Solus venatus utrique sexui sufficit. Nam animantium mansuetorum immanuetorumque numerum incredibilem præbent silvæ, non alibi majores, & qui inter eas surgunt altissimi montes. captarum ferarum carnibus aluntur, vestiuntur pellibus, lini inopes, suendi artium ignari. Earundem ferarum nervis connectunt tergora, totique corpori circumjectant. Nec in educandis infantibus cæteros homines imitantur. non enim lacte pasci nec maternis uberibus admoveri mos est : sed pro omni alimento medullæ sunt è captis animantibus. Ergo ut primum peperit mulier, pelli involutum infantem suspendit de arbore, inditaque in os feræ medulla, statim alios ad venatus excurrit. Hoc illis unum & commune cum viris opus. vita barbaris quos dixi eum in modum agitur. cæteri vero Thulitæ non multum diversos ab aliis hominibus mores servant. Deos colunt ætherios, aërios, terrestres, marinos, quæque fontibus ac fluviis adeste numina creduntur. His crebra piamina, sacraque faciunt. Hostiarum potissimum homo habetur, quem primum bello ceperint. eum Marti immolant, summo apud ipsos Deo. nec cultro utique jugulum aperire, sed & patibulo affigere aut in sentes projicere, aut alio cruciatu

devotum interficere fas creditur. Ejusmodi Thulitis vita est: quorum inter nationes virorum numero illa excellit, quas juxta advenæ Heruli sedes sibi sumpserant. At hoc quod tradimus tempore qui inter Romanos habitant Heruli, cæde regis peracta, suorum primores in Thulen insulam mittunt, qui inquirerent adducerentque si quis ibi stirpis regiæ reperiretur. Hi postquam insulam attigere, multos regibus ortos cum invenissent, dilecto qui maxime placebat, eo comite unde venerant revertunt. verum is morbo, prope jam confecto itinere, interiit. Itaque iidem in Thulen iterum profecti, alterum assumunt Todasium nomine, quem frater Aordas sequebatur & Herulorum qui Thulæ confederant juvenes ducenti. Inter has missæ legationis moras Herulis apud Singedonem habitantibus mutata mens, ne forte rebus suis male consulissent petito ab usque Thule rege sine Iustiniani Imperatoris permissu. quare Byzantium mittunt rogantes ipse Imperator quem vellet regem sibi daret. Ille Herulum misit veterem Byzantii incolam Suartuam nomine: quem ut conspexere Heruli, læti excipiunt, venerabundi colunt, jubenti quæ solita, parent. Non multis post diebus venit nuntius in propinquo esse qui Thule advenerant. Suartuas obvios destinat, qui eos trucident. & Heruli laudantes consilium parant exsequi. Verum cum diei itinere ab adventantibus abessent, ad eos se applicant, omisso Suartua, qui ad salutem fugam incommittatus Byzantium arripit. Inde Heruli Romanam ultionem metuentes Gepidis se addiderunt. ea defectionis origo est. At Belisarius & Narses seque & exercitus ad Firmum conjungere, quod oppidum in ora Adriæ situm Auximo abest diei itinere. ibi convocatis ducebibus consultant, quæ prima in hostem via caperetur. Nam si in eos se ferrent qui Ariminum obsidebant, me-

tus non levis ne ab Auximo Gotthi terga ipsis intuta facerent, & in Romanos circum colentes atrociter sævirent. Rursum pro obsessis justa cura, ne defecti rebus necessariis ad extrema adigerentur. Plerique Iohannem perosi in id sermonem dirigebant. Inconsulta eum temeritate & pecuniæ siti semet induisse in periculum, cum nec ut ratio ferebat, nec ut iusserat Belisarius res belli passus esset procedere. Narses, cui cunctis mortalibus Iohannes carior, prætimens ne ducum verbis motus Belisarius Arimini curam rebus aliis posteriorem duceret, ita orsus est. Consultatis duces non de rebus quæ consultari solent, quæque dubitandi iustas in se causas habent: Sed super quibus, quamvis belli rudibus, facilis sit meliorum electio. Nam si par periculum, & male cedente negotio in æquo damnum, digna res quæ in consilium mittatur, ut rationibus exputatis constitutatur quod tempora exigunt. At nobis, si proficisci Auximum in aliud tempus rejicimus, nihil inde noxa in rerum summam accidit. imo in præsens id, an serius fiat, quid interest? At Ariminum si perit, nisi durum auditu est, evertuntur Romanæ vires. Si tuis, Belisari, imperiis minus obsequens Iohannes fuit, magnam ex eo ultionem habes, quod in te est aut servare lapsum aut hostibus objectare. Hoc vide, ne pœnas de Imperatore deque nobis omnibus sumas eorum quæ Iohannes errore peccavit. Nam si nunc Ariminum capiunt Gotthi, ducem manu acrem, totumque exercitum & fidam Romanis urbem suæ faciunt potestatis: neque hac stabit malum: sed metuendum, ne totam ex se belli trahat fortunam. Nam de hostibus sic habendum est. militum numero multum etiam nunc præcellunt. Si multis adversis in formidinem versi sunt, nihil in eo est novi. Fortuna quorum res etiam animos deprimit. quod si quid prosperi evenerit, brevi resument spiritus, &

virtute, parum est æqua, etiam superiore, belli cæterum transigent. solent enim qui per dura eluctati sunt, quam qui fortunæ infestæ periculum non fecerunt, rectoribus consiliis uti. Talia erant Narsetis verba. Sub id ab Arimino miles hostibus inobservatus in castra venit, Belisarioque literas ab Iohanne attulit, hoc tenore. Gnarum te volumus cuncta nobis necessaria deesse pridem: ne plebem quidem amplius coërcere, nedum hostes valemus. intra septem dies cogemur, quod maxime nolumus, nos & urbem dedere. Diutius enim se differri necessitas non patitur. Eadem pro nobis deprecatrix erit, si quid minus decorum facturi sumus. Et hæc quidem scripserat Iohannes. At Belisarius animi dubius inter perplexa hærebat, pro obsessis sollicitus, rursus hostes eos qui Auximi erant formidans ne circumfritos agros impune popularentur, sibi vero exercituique à tergo imminerent, maxime si quando cum hoste dimicandum esset, multaque ac magna ederent mala. Tandem huc consilii venit. Aratium cum hominibus mille in illis locis reliquit, iussos facere castra ad mare, qua ducentis stadiis ab Auximo dissidet. Addit imperium, ne qua de causa inde discederent, neque in hostem pugnarent nisi tutanda ad castra, si qua vis ingrueret. Sperabat enim tam propinqua castra Romanis habentibus, quieturos Auximi barbaros, neque insequendo malum exercitui molituros. Interim & navibus egregias imponit copias, præficiens partibus Herodianum, Vliarem & Aratii fratrem Narsetem, universæ autem classi Ildigerem. His præcipit Ariminum petere, sed cavere ne longe relicto terrestri exercitu, qui insculturus esset oram quam proxime legens, ad littus appellerent. Ut dixerat, cum parte sui exercitus Martinum ire iubet, mare juxta, neque navium conspectu procul, & ubi propinquatum hosti foret, accendere ignes, non
pro

pro numero, sed ut multo majoris exercitus species barbaris objiceretur. Ipse, cum Narsete majore, & reliquo exercitus, alteram insistit viam littore semotam, quæ per oppidum urbis aliam ducit. Eam ante actis temporibus ita evertit Alarichus ut decoris pristini præter unam portam stratique soli pauca vestigia nihil retineret. Hic mihi mirum se ostendit spectaculum. Quo tempore in Picanos arma Iohannes intulit, magnus cunctos mortales, ut fieri solet, pavor incidit. Feminarum aliæ repente fugiebant quo quaque poterat. tardiores fœde ab iis in quos inciderant trahebantur. In qua dixi regione mulier à partu recens infantem reliquerat humi jacentem in fasciis: ipsa, sive fuga, sive alio quo casu abrepta, nunquam rediit. Credibile est aut procul Italia avectam, aut exemptam humanis rebus. Plorantem in solitudine capra videns puerum miserata est, & accedens (nam in proximo & ipsa pepererat) uber præbuit, curamque & custodiam, ne quis canis, ne qua fera læderet. Ac quamdiu turbatum est illis in locis (turbatum est satis diu) non desit caprina lacte pasci infans. Postquam vero auditum Picens, venire justum Imperatoris exercitum, Gotthorum tantum malo, Romanis nihil nociturum, domum ab exiliis redire: cumque in Urbis aliam cum viris etiam Romanæ mulieres revenissent, contuitæ salvum in fasciis infantem, causam assequi nequeunt quod huc usque viveret mirabantur: & si quæ ad id idoneæ erant, admovebant mammam. sed neque puer muliebri lac admittebat, neque capra abfistere volebat: sed perpetuo cum mugitu, ambiens conspici, velut indignabunda, quod circumfusæ mulieres officio suo obstarent, & ut in summam dicam, curam non aliter quam de se geniti sibi vindicabat. Ex eo infanti non ultra negotium facere feminæ, capra eum sine impedimento alere, fovere, tueri: unde & nomen

puero indigenæ Ægisthum fecere : cumque ego ibi ver-
sarer in rei novæ ostentum me ad puerum perduxere , &
de industria ad ploratum iritavere. quem ut capra exau-
diit (lapidis enim jactu haud longius aberat) celeri cur-
su acri cum mugitu properans adest , & superstans eum
protegit ne quis infestaret. Ita se de Ægistho res habe-
bat. At Belisarius per montes incedebat , nolens in æ-
quo cum hostibus certare , multum numero impar ,
gnarus præterea res ipsis arctas , eoque animos magis ac
magis labascere. Inde judicabat , ubi illi intellexissent ,
toto in se veniri exercitu , non ad pugnam sed ad fugam
consilia versuros. Neque eum fefellit conjectura. Nam
ubi processum erat ad eos montes qui diei itinere ab
Arimino se porrigunt , in via reperiunt Gotthos exiguo
numero iter privata de causa facientes. His ita derepen-
te in hostilem illapsis exercitum , nulla declinandi se da-
bat copia. ab antesignanis missilibus petiti , partim
cadunt , partim saucii in scopulos cursu se recipiunt ,
ibique delitescunt. illinc conspicantes conglobatas in
montium angustiiis Romanorum copias multo eas vero
maiores suspicabantur. Tum vero & cognitis Belisarii
signis , ipsum moderari exercitui didicere. Interea su-
pervenit nox , quam iisdem in locis pervigilem Romani
egere. At Gotthi , qui vulnera acceperant , clam prope-
rant ad Vitigis castra : quo postquam sub meridiem ve-
nere , ostendunt vulnera Belisariumque ipsum cum in-
numero milite jamiam adfore adseverant. Paratur præ-
lio Vitigis exercitus , ad Septentrionalia Arimini se con-
ferens quo hostes venturi credebantur , montium ad ju-
ga perpetuo respectans. Nocte insequente , dum positis
armis quiescunt , ignes vident ad Orientem ab Arimino
stadiorum ferme sexaginta intervallo , nimirum quos
Martini milites accenderant. Auctus hinc metus , ne ,
ut primum illuxisset , circumfuso hoste includerentur.

ita inter formidinem magnam nox transit. Postridie cum solis ortu classem insuper ingentem vident ad se advehi. Tum vero attoniti, nec quicquam præter fugam cogitantes, vasa subito contrahunt, tanto cum tumultu ac clamoribus, ut nec imperia exaudirentur, nec aliud in mentem veniret, quam quemadmodum è castris se quisque proriperet ac Ravennæ intra mœnia abderet. quod si vis & audacia obsessis fuisset, poterant magna hostium strage finem bello imponere. Sed prohibebant id longa calamitate dejecti animi, simulque corpora per alimentorum inopiam exhausta. Ergo barbari, ut in magna trepidatione, multis rerum suarum derelictis Ravennam cursu petunt. Primi Romanorum Ildiger & qui cum eo erant ingressi hostium castra, Gotthorum quos morbi attinuerant captivos fecere, & res rapuere fuga desertas. Belisarius sub meridiem cum exercitu advenit, & ut Iohannem militesque ejus pallentes & tabidos fame vidit, improvidam temeritatem sermone figurato notans, gratias eum debere Ildigeri dixit. At ille non Ildigeri dixit, sed Narseti Imperatoris largitionum Comiti, subindicans non sua sponte Belisarium, sed Narsetis impulsu sibi venisse suppetias. Ex eo suspecti ac suspicaces inter se egerunt. qua captata occasione nec Narsetem sui sivere cum Belisario operam viresque conjungere, demonstrato quam turpe esset homini Imperatoris arcanorum participi esse in exercitu cui non ipse imperaret, ducique alteri militare. Neque enim Belisarium passurum ut ex æquo secum ageret. At si ipsi seorsim copias ducere libêret, paratos sequi militum plures, ducum & meliores. Herulos enim propriosque ipsi tum satellites tum protectores, præterea Iustini, Iohannis, Aratii, alteriusque Narsetis militem non minus decem millia efficere, virtute bellicæ peritia eminentes. Iis omnibus id placere ne victæ Italiæ decus totum

totum Belisarii sit, sed in partem & ipse veniat, sic arbitrantibus non discessisse eum ab Imperatoris latere, ut suis periculis Belisario gloriam circumdet, sed ut fortitudinis prudentiæque operibus famam & ipse apud homines, sicut æquum est, adipiscatur. Ne posse quidem posthac sine ipso quicquam exsequi Belisarium, cum cui ille imperarit exercitus pars maxima relicta sit in urbibus ac castellis quæ bello ceperat, & loca singula recenscebant facto à Sicilia initio in Picenum desinentes. Lætus auditis amplexusque monita Narses, neque reprimere se, neque præsentibus contentus ultra esse quibat. Sæpe igitur opus aliquod aggredi volente Belisario, varia causando disturbare cæpta, donec persentiscens Belisarius, advocatis militiæ primoribus hunc in modum differit. Non eadem mihi, duces, de hoc bello sententia est quam vobis esse cernere mihi videor. Vos enim hostes velut triumphatos contemnitis. Ego ex hac confidentia ingens prospicio periculum. Namque sic existimo, non animos, non numerum hostibus ad victoriam defuisse, consilio prudentiaque superatos & in fugam actos. Id nunc vereor ne vos inani opinione decepti maximam in vos ipsos inque rem Romanam noxam attrahatis. Propiores exitio, qui se pro victoribus gerentes rebus ante actis insolescunt, quam qui inopinato accepta clade cautius consideratiusque ad hostem se gerunt. Non paucis res prospere fluentes negligentia evertit. multis res afflictas restituit cum cura labor: id inde, quod supinitas minuere opes soleat: meditatio diligens vires intendere. quare hoc sibi quisque ob animum ponat, esse Ravennæ Vitigim, esse Gotthorum multa admodum millia. Vraiæ obsideri Mediolanum; omnemque teneri Liguriam. Auximum plenum exercitu magno validoque, multa loca alia hostium occupata non levibus præfidiis, Urbem veterem usque

usque Roma haud ita longe absitam. Sic cum ab hostibus parum abest quin undique claudamur, majus quam antehac discrimen res nostræ adeunt. Adde jam, quod fert fama, Francorum Gotthis auxilia in Liguriam venisse, quæ vel sola cogitatio Romanis ad magnos metus sufficit. Ergo sic censeo, partem aliquam militis mittendam contra Liguriam & Mediolanum. tota vi exercitus petendum Auximum & qui illis in locis se habent barbaros, ut ibi effectis quæ Deus dederit, deinceps belli cætera, ut maxime conducet, prosequamur. Belisarii sermones Narses hunc in modum excepit. Cætera, Belisari, tibi ex vero dicta nemo negaverit. Sed omnia Imperatoris arma in Auximum tantum Mediolanumque ferri, plane non expedire judico. Te illuc ire cum dilecta parte exercitus, ratione non careat. nos interim Æmiliam Imperatori reddemus, maxime, quantum intelligo, curatam Gotthis. Ravennam quoque sic perterrebimus, ut in facili tibi futurum sit oppositos tibi hostes, omni ex illa parte subsidio interclusos, tractare pro lubitu. Nam si vobiscum ad Auximi obsidium pergimus, metuendum, ne superventantibus à Ravenna Gotthis in ancipiti simus, commeatibusque vi hostium præclusis fæde intereamus. Talia cum dixisset Narses, metuens Belisarius ne distractis in multa Romanis diffuerent res Imperatoris, simulque discordia turbarentur, literas Iustiniani ostendit ad primores castrorum sic habentes. Comitem nostrarum largitionum Narsetem in Italiam misimus, non regendo exercitui. Vnum enim Belisarium volumus præesse copiis omnibus, atque agere quæ optima judicaverit. Vos autem ei ad bonum publicum obsequi. ista erant quæ scripserat Imperator. At Narses partem literarum ultimam arripiens, quæ in præsens constitueret Belisarius non esse è bono publico contendebat. quare causam

non

non esse cur ipsum cæteri sequerentur. His Belisarius auditis obsidendæ urbi veteri cum multo milite mittit Peranium : Ipse Vrbinum impetit ; firmum oppidum, quod satis valido Gotthorum præsidio custodiebatur, Arimino distans itinere diei homini expedito. Sequebantur eum huc ducentem Narses ipse, Iohannes atque alii. Vbi oppidum prope successerant, bina posuere castra ad collis pedes. neque enim ex eo tempore conjungebantur. Belisarius cum suis ad Orientem ab oppido concessit : ad Occidentem Narses. Situm est Vrbinum in colle edito admodum inque orbem diffuso. is collis neque abruptus est neque inuius : durus tamen adiri, arduo positu, & quod oppidum de proximo immineat, æquabilem unum habet accessum, qui septentrioni obvertitur. Sic Romani ad obsidium accingebantur. At Belisarius sperans ad conditiones perducere barbaros posse periculi metu, legatos mittit, multa commodorum pollicitatione illectans eos, ut Imperatoris in ditionem transirent. Legati ut portas prope constituerunt (neque enim intra oppidum ab hostibus admittebantur) mulcendis animis apta plurima locuti sunt. At Gotthi, freti & loco & rerum unde vivitur copia, spreitis quæ dicebantur, digredi quam primum Romanos jubent. quod postquam relatum, Belisarius militibus præcepit ut ramalium crassiora colligentes inde faciant longam velut porticum quam vineam vocant, in qua occultati portis arreperent, qua planum maxime solum & inde muros quaterent. Nec secus quam jubebatur factum. At Narsetem adire familiares sui, differere quæ fieri nequeant tentari Belisario. Iam ante Iohannem, cum modicum oppido præsidium inesset, omnia experiendo inexpugnabile didicisse : (verum id erat) iret alio Narses Æmiliæque receptæ decus suum faceret. His accensus Narses nocte discedit ab obsidio, multa nequicquam

quam precante Belisario maneret, Vrbinumque secum capere ne defugeret. At ille cum suo exercitu Ariminum properus abit. Morras alique barbari lucis ortu, ut partem hostium alteram degressam cognorunt, haud omisere è mœnibus per vocum ludibria relictis insultare. Belisarius cum his qui manserant vi aggredi oppidum agitabat. In eo versanti mire se præbuit fortuna. Vnus Urbini fons erat, unde tota civitas potabat. Hic qua de causa incertum, subita siccitate ita defecit ut intra triduum nihil sinceri humoris restaret, sed mixta luto aqua sic etiam barbaris biberetur, quæ necessitas eos ut se Romanis dederent impulit. Id nesciens Belisarius, sed ardens assaultare mœnia, instructos armis milites, partem maximam corona ambire collem jubet: dilectos alios, qua æquabilis se sternit via, progredi, admolientes id opus quod vineam vocari diximus. Illi intra eam latitantes propellebant machinamentum, hostibus inobservati. Inter hæc barbari summis de muris dextras tendere pacis petitæ indicium: quod metu oppugnationis ac machinæ fieri putabant Romani, ejus quod fonti acciderat penitus ignari. Læti utrique pugna abstinent, Gotthique se & urbem Belisario permittunt, ea lege ut sine noxa pari cum Romanis militibus jure sub signis Imperatoris haberentur. Narses hanc rem auditam & miratus est & doluit. mansit vero Arimini, dimisso à se Iohanne cum milite ac scalis, Cæsina si capere posset. ut successum oppido est, applicitis scalis scanduntur mœnia: fortiterque ea defensantibus barbaris, multi aggredientium intereunt, quorum fuit Phanotheus, dux Herulis. Eo conatu dejectus Iohannes nihil ultra experiri voluit in oppidum suo iudicio inexpugnabile. Sed Iustino comite longius exercitum promovens oppidum antiqui nominis Forum Corneliū inexpectatus capit. Ab hoc initio aliis quoque
barba-

barbaris cedentibus, nemine manu certare auso, omnem Æmiliam Imperatoris sub potestatem redigit. Hæc illis in partibus gerebantur. Belisarius cum circa brumam Urbini potitus esset, Auximum continuo pergere non ex usu judicavit, suspicans multum temporis ea obsidione periturum. Vi enim quo minus caperetur, munitiones egregiæ obstabant. barbarorum præterea, ut dixisse memini, & multi & egregii locum tutabantur, agrisque late populatis magnam eo copiam victus intulerant. Aratium igitur multo cum milite Firmi hyemare iussit, cauturum ne posthac liberis excursibus barbari ut ante agros raptarent. Ipse ad Urbem veterem duxit, Peranio suatore, qui Gotthos ibi agentes alimentorum inopia tentari per transfugas didicerat, sperabatque, si ad hanc egestatem metus à Belisario iustoque exercitu accederet, facile imperia accepturos. quod & contigit. Belisarius enim, ut eo advenit, milites castra vallare loco ad id idoneo jubet: ipse circumambulat, intentus si qua potiri oppido posset. Et vi quidem id perpetrandi nulla spes se ostendebat: latente astu successus non plane desperabatur. Namque è valle unus se collis edit, plano æquabilique vertice, præruptus cætera. Ambiunt collem pari sublimitate rupes circumfusæ undique non ut attingant, sed medio spatium quantum jactus transeat lapis. In eo colle struxere oppidum veteres, non muro, non alio opere circumjecto: satis, ne capi posset, præsidii in ipsa loci natura videbatur. Vnus enim per rupes aditus, quo custodito nihil externi metuendum inhabitantibus. Extra quippe illas angustias quibus oppido accessum dedit ut dixi natura, reliqua, collem ac saxa, quæ memoravi, inter, occupat amnis ingens, transiri que se vetans. ob id fauces illas Romani olim obstruxere ut porta tantum perviæ essent quam tum servabant Gotthi. Is Urbis veteri est positus, cujus ad obsidium quic-

quicquid erat exercitus contrahebat Belisarius, spe concepta per annum noceri posse oppido : simul hostium famem exspectans. At barbari quamdiu non omnia defecerunt alimenta, quanquam pro numero tenuis erat copia, ferendo malo mirum in modum se obduraverant, procul à satietate, tantum dimenso in diem morantes suprema. Postquam consumpta erant quæ humano victui sunt data, ciliciis ac pellibus aqua diu maceratis pascebantur, ipsaque spe quam re inanem verbis fovebat Albilas, Gotthorum eximius, id præsidium regens. ubi æstatem retulit annus, emicuit in segete frumentum, non qua solebat ubertate, sed parcius multo. Nam quia non in sulcis vomere aut humana manu occultata fuerant, sed in summa humo jacuerant semina, partem exiguam erexerat terra, quæ metente nullo, maturitate deciderat, atque inde nihil enatum. Eadem per Æmiliam calamitas. passimque lare derelicto homines in Picenum se conferebant, rati locis mari adsitis non eandem frugum inopiam fore. Paribus de causis Tusculum quoque finem fames premebat, sed qui montes inhabitabant è glandibus frumenti in modum mola comminutis factos panes vescebantur. Vulgati in multos, ut assolet, morbi. pauci multorum superstites. Ajunt agricolæ Romani in Piceno non minus quinquaginta hominum millia per famem absunta, multo plures Adriam mare ultra. quæ hominum mortiumque species, conspectu certus, memorabo. Tenuēs pallidique erant omnes, caro nullis alimentis sustentata abscesserat. bilis, potita corporis, fœda sanie tinxerat extima. Ingravescente malo cum humor omnis deficeret, cutis in corium induruit, infixam ossibus crederes. tandem livor qui fuerat, in nigrorem mutatus, similes tædis ambustis homines ostendebat, ut suam quisque faciem spectans miraretur. etiam limfatum quid in vultu appare-

bat. Neque sola inedia in mortem tulit. Sed multos ipsa fatias. extincto quippe eo calore, quem in hominibus accendit natura, si quis non paulatim, ut fit modonatis infantibus, sed cum copia alimenta suggeret, ad concoquendum invalidi, eo citius peribant. quidam vincente naturam fame alii alios ederunt. Et mulieres memorantur duæ, rus habitantes Arimino non longe, viros septemdecim in pastus suos vertisse, cum solæ illis in locis restitissent; unde qui iter illac faciebant eo divertere cogeabantur: quos deinde in somnum datos mandebant. Duodevigesimalum ajunt forte experrectum, eo ipso tempore quo ad facinus accingebantur mulieres, percunctando cuncta edoctum, interfecisse ambas. Et illa quidem res sic accidisse narratur. Cæterum multi longa vexati esurie, si quid usquam herbidum appareret, eo ferri, inque genua procumbentes laborare ut evellerent: tum ne ad tantillum quidem sufficientibus corporis viribus super manum graminaque cadentes exspirare. nec mortuos humus recepit, nulla in tantis miseriis sepeliendi cura. Ne aves quidem contingere, quales multæ aliàs cadaveribus satiari solent: adeo nihil erat quod à volucris appeteretur, carni- bus, ut dixi pridem, fame inardente absumentis. Et hæc quidem sunt quæ illis in locis, postquam alimenta cessaverant, evenere. At Belisario ut compertum Vraiæ barbarisque obsideri Mediolanum, Martinum atque Vliarim valido cum exercitu in eos mittit. qui ubi Padum ad amnem pervenere, (is Mediolano abest diei iter) castris ibi munitis subsistunt, moramque satis longam trahunt inter transeundi fluminis consilia. id postquam intellexit Mundilas Romanum hominem Paulum nomine ire ad eos jubet. atque is, clam hostes, ripam usque Padi cum venisset, nullo in præsens reperto navigio, exutus vestes, multo cum periculo tranavit, inde

ad castra pergens duces sic alloquitur. Neque ex vero, neque pro fama vestra agitis, Martine & Vliari. præfertis enim venisse vos ad Imperatoris res tutandas, re ipsa autem Gotthorum opes auctum itis. quippe Mediolanum, quæ alias Italiæ urbes excellit, magnitudine & hominum rerumque copia, propugnaculum præterea est Romano imperio contra Germanos omnemque barbariem prætentum, in grave discrimen venit, cumque ipsa Mundilas & Romanus cum eo exercitus, dum infestantur ab hostibus, negliguntur à vobis. Quanta in eo Imperatori fiat injuria, dicere abstineo. neque enim sermonibus terendum tempus, celeris auxilii indigens, dum spes nondum omnis periit. Hoc unum dico vestri esse officii Mediolanensium periculo jamjam subvenire. Nam si quid cunctamini, nobis quidem dirum imminet exitium, vobis autem dedecus imperii imminuti. Proditores vocari dignos censeo, non eos modo qui hostibus portas pandunt, sed æque, vel & magis, qui cum amicissimis duram obsidionem tolerantibus opitulari possunt, prolatando, sua pericula vitabundi, victoriam de illis hosti largiuntur. Hæc prolocutum Paulum, Martinus & Vliaris brevi se adfuturos polliciti dimisere. Et ille iterum hostibus ignoratus Mediolanum per nocturnas tenebras init, & spe, quam adferēbat, tum milites tum quicquid ibi Romanum erat in constantiam fidei adversus Imperatorem erigit. Non eo minus Martinus & qui cum eo, morasnectere, ita ut multum temporis otiosum efflueret: cujus culpam à se remove Martinus volens, sic scribit Belisario. Missisti nos ut Mediolano depelleremus periculum. ut jusseras, magna diligentia uti Padum usque venimus. Transgredi flumen formidat exercitus, quod Gotthorum vis magna & Burgundionum ingentia auxilia Liguriam tenere audiantur. Tantas in copias soli pugnare

non valemus. At tu Iohannem & Iustinum (non longe enim per Æmiliam agunt) jube cum suis quamprimum venire, gerendæ rei socios. Iuncti enim inter nos, & nobis salutem, & malum hostibus dare poterimus. In eum sensum scriptæ erant Martini literæ. quas simul legerat Belisarius, Iohannem ac Iustinum jubet cum Martino quam citissime Mediolanum versus progredi. illi vero abnuere se facturos nisi Narses imperaret. ob eam rem Narseti scribit Belisarius. Omnem Imperatoris exercitum, unum esse corpus cogita. Nisi igitur in unum conspiratis omnes, ut in corpore humano membra, sed seorsim sibi placita quisque exsequimini, restat ut, postquam nihil fecerimus eorum quæ oportet, misere pereamus. quare omitte Æmiliam, munimentis vacuam, nec quicquam nunc quidem momenti ad res Romanas ferentem. Tu vero Iohanni ac Iustino præcipe mora omni abrupta comite Martino ejusque milite ducant in hostem qui Mediolani agit. propinqui enim locis sunt, & ad vim barbarorum edomandam satis validi. mihi vero quod mittam copiarum hic satis non est, ne ex usu quidem judico, hinc ire eo militem. primum quod diuturnum iter perdet necessaria rebus urgentibus tempora: & equis quando eo venerint longa via fessis nullus erit in hostes usus. quod si cum Martino & Vliari illi una quos dixi Mediolanum se conferant, victoriam ut credibile est reportabunt de barbaris, nec post id difficile erit recuperare Æmiliam, obsistente nemine. Has ut vidit literas Narses, haud distulit Iohanni & Iustino edicere, ut cum cæteris Mediolanum iter arriperent. Non multo post ad oram maritimam Iohannes mittitur linitibus conquirendis, queis

annem

amnem transmitteret exercitus. Sed morbus interveniens, impedimentum negotio attulit. Inter hæc dum Martinus circa amnis transitum hæsitat, Iohannes Narsetis iussa opperitur; multum temporis obsidioni donatum est. Iamque circumfessi crescente fame eo malorum devenerant, ut canes muresque & alia humanis pastibus ignota cupide vescerentur. misere legatos ad Mundilam barbari, incitantes urbem ut dederet, sine sua & militum noxa, ille facturum se recepit, si non tantum de eo fides daretur sed oppidanis quoque nihil incommodatum iri. At postquam Gotthi Mundilæ ac militibus cupita polliciti, cæterum implacabili in Ligures ira exitio eos destinare cognoscebantur, convocatos ad concionem milites sic alloquitur Mundilas. Si qui unquam fuere quibus licito vivere cum dedecore, prælata honesta mors est, pulcherque vitæ finis pluris æstimatus quam lethi in præsens dilatio, his vos nunc simillimos esse optem, neque nimia vitæ dulcedine longam infamiam emere, præsertim in Belisarii disciplina educatos homines, cui nos insuetos non ingentem capeßere animum ac maxima audere, nefas sit. Omnibus in lucem editis fors una proposita est, suo tempore excedere. excedendi modo plurimum differunt. Id enim interest, quod segnes & imbelles postquam diu hostibus irrisui ac ludibrio fuere, tamen ubi decretoria illa dies advenerit, implent fati legem: fortibus autem cum virtute multaue laude idem venit exitus. Præterea vero, si morem gerentes barbaris nobiscum & hos homines servare permetteremur, esset cur fæda quantumvis mortis fuga veniam speraret. At si tantam Roma-

norum multitudinem spectare cogimur barbarorum dilaniatam manibus, qua non morte id tristius? neque enim aliud quam adjuutores fuisse ad hostium immanitatem videbimur. Donec ergo in nostra potestate est necessitatem virtute gloriosam facere, eo quod reliquum nobis fecit fortuna, recte utamur. quare sic sentio, universis nobis arma indutis incautum in hostem irruendum. Aut enim aliquid spe melius dabit fortuna, aut beato exitu honestam ab his malis adipiscemur libertatem. Dixerat quidem hæc Mundilas. at militum nemo subire periculum voluit; oblatis ab hoste conditionibus seque & urbem dedunt. Et eos quidem barbari ipsumque Mundilam, nihil ultra passos, in custodia habuere. Urbem ipsam solo æquant: viros puberes interficiunt omnes, qui non minus trecenis millibus fuere: feminas in servitium tractas donant Burgundionibus, pretium societatis. Reparatum virum Præfectorium in frustra concidunt, eaque abjectant canibus. At Bergantinus (nam & is Mediolani fuerat) elapsus cum paucis per Venetias iisque vicina, Dalmatiam attigit, atque inde ad Imperatorem cum venisset, ingens hoc damnum rei Romanæ nuntiat. mox & cætera oppida Romanis infessa præsidiis Gotthi conditionibus in suam potestatem accipiunt, Liguriaque omni potiuntur. Martinus autem & Vliaris cum eo quem habuerant exercitu Romam se referunt. Et hæc quidem per Liguriam accidere. queis Belisarius nondum cognitis, hyemis exitu, suo cum exercitu Picenum intrat. in itinere perlatum ad eum de Mediolani malo nuntius incredibili dolore animum perculit: Vliarimque ex eo ad conspectum suum non admisit: rem ut gesta erat perscripsit Imperatori. Nec is ob ea cuiquam nocuit: tantum intellecto Belisarii Narsetisque æmulatu, hunc revocat, illi summum belli imperium disertim mandat. Sic non multis
cum

cum militibus Byzantium rediit Narses. At eo digresso, Heruli in Italia manere recusarunt, quanquam ut manerent magna illis Belisarius à se atque ab ipso Imperatore commoda polliceretur : sed vasis collectis primum Liguriam adire, ubi reperto Vraia exercitu, mancipia & pecora quæ bello capta adducebant hostibus vendere, magnisque pecuniis acceptis jurejurando se obstrinxere nunquam se in Gotthos prælio aut bello manum commodaturos. ita pacatum nacti abitum in Venetiam se conferunt. ibi conspecto forte Vitali subiit eos poenitentia admissi in Imperatorem Iustinianum, suumque crimen detestantes Visandum è primoribus suis cum aliquo milite ibidem relinquunt : cæteri Byzantium profecti, ducibus Aluëth & Philimuth qui Phanotheo in Piceno sine mortem adepto successerat. Vitigis & qui apud eum erant Gotthi audito in se ac Ravennam venturum cum novo vere Belisarium, trepidare mirum in modum, & nunc huc, nunc illuc versare consilia. Soli impares se hostibus sentiebant : itaque aliorum barbarorum auxilia conciri placebat. Germanis abstinebant, experimento edocti fallaces esse fluxæque fidei : pro magno habentes, si non cum Belisario illi arma jungerent, sed medios se præstarent. Ad Langobardorum principem Vâcin legatos misere, magnis pecuniarum promissis societatem emercenturos. Sed ii, cum cognovissent fidum sociumque Imperatori Vâcin, irriti retro abiire. Rebus tam perplexis sæpe Vitigis ducum vetustissimos in consilium vocans sciscitabatur quibus artibus factisve res in melius converti possent. Diversi sententias diversas dixere, alias temporibus discongruentes, alias rationis non egenas. Inter cætera is quoque injectus sermo : nunquam Romanum Imperatorem in Occidentis barbaros arma intulisse, nisi prius ipsi sociisque per Orientem regibus cum Persa pax

aut induciæ essent constitutæ. Tali enim tempore ever-
fos Vandalos Maurosque : tali etiam tot nunc adversa
Gotthis incumbere. quare si quis & nunc Medorum
regem cum Imperatore committeret, nunquam Roma-
nos ei bello implicitos aliud in quenquam hominem
bellum gerere suffecturos. Probatum id Vitigi Got-
thisque aliis, placuitque legatos ad Chosroem mitti cui
tum Medi regnabantur: nec tamen Gotthos, ne iis co-
gnitis res palam fieret, sed Romanos, qui ignorati dis-
cordiam Iustinianum inter Chosroemque fererent. Ad
hanc operam conducuntur magna mercede Ligures duo
sacerdotes, quorum alter plus dignitatis præferens
Episcopi nomen habitumque indutus legatione orna-
tur, alter hunc ministri loco sectari iussus. His literas
dat Vitigis ad Chosroem perferendas : quibus ita con-
citus est Persa ut induciis necdum finitis sæva in Ro-
manos patraret, in rerum Persicarum annalibus mihi
memorata. Talia à Chosroe ac Persis consilia suscepta
cum didicisset Iustinianus, bello per Occidentem finem
imponere properabat, Belisarium revocans, ut exerci-
tum in Persas duceret : Vitigisque legatos, qui Byzantii
etiamnum hærebant, illico remisit, pollicitus semet Ra-
vennam missurum qui cum Gotthis federa communi ex
usu constituerent pangerentque. At illos Gotthorum
legatos cum ad se venissent, non ante hostibus Belisa-
rius remisit, quam vicissim ab illis salvi Athanasius Pe-
trusque rediissent, quos pervectos Byzantium magnis
honoribus extulit Iustinianus, Athanasio præfecturam
prætorii per Italiam, Magistri autem dignationem Petro
conferens. Iam exeunte hyeme claudebatur annus quar-
tus hujus belli quod Procopio describitur, cum Belisa-
rio constitutum Auximum & Fesulam antecapere, de-
inde pergere in Ravennam & Vitigim, nullo hoste re-
lictæ qui aut occurrere in prælium, aut tergum infestare
posset.

posset. Cyprianum ergo & Iustinum cum proprio ipsorum milite, additis & Isauris Fesulam versus jubet ire, simulque pedites quingentos quorum præfectus Demetrius. Hi castris ad Fesulam positis inclusos tenerent qui illic erant barbaros. Martinum vero & Iohannem sua cum manu, alioque agmine, cui dux Iohannes, Phaga cognomento, Padi ad ripam mittit, curamque mandat, ut, si Vraias Mediolano militem in ipsum educeret, clam hostium legens vestigia, mox eorundem terga adoriretur. Hi Dertonam amni adsitum sine munimentis oppidum ingressi, castris in eo positis interquievere. Ipse cum millibus undecim Auximum accedit. Prima ea est Piceni urbium, gentisque, ut nunc Romanis loqui mos est, metropolis, ab Adriæ littore octoginta quatuor remota stadiis, à Ravenna trium dierum itinere, præterea stadiis octoginta. Excelso in colle sedet, nullo per planum illuc itinere eoque hostibus negato aditu. Flos Gotthorum præsidio à Vitigi datus, conjectante, nisi hoc capto oppido non ausuros ad Ravennam admoveere Romanos. Ut Auximo propinquatum est, jubet Belisarius ad imum collem in ambitu poni castra. milites manipulatim sparsi alibi alii tendere. Gotthi simul videre majoribus, ut in magno campo, spatiis discretos, quam ut mutuam ad opem facile jungerentur, repente, flexo ad vespere die, invadunt in obversam Orienti partem, in qua ipse Belisarius cum satellitibus ac protectoribus castra adhuc muniendis illaborabat. Romani, raptis quæ aderant armis, adortis obsistunt primum: inde magna virtute trudentes in fugam agunt. pulsos executi medium ferme in collis dorsum devenerant, cum se converterunt barbari, locoque fissi manus adversas intulerunt, multosque telis, quippe supra capita positi, interfecere, donec cædibus finem nox

attulit. ita per tenebras diremti eam noctem quiescunt. pridie ejus pugnae Gotthi quidam diluculo egressi oppidum in eas regiones venerant ut commeatus reportarent: rediere noctu, ignorato hostium adventu: his visi Romanorum ignes admirationi ac formidini fuere. Eorum multi periculo non absteriti clam hostes Auximum venere. quos pavor refugos silvis abdiderat, spe Ravennam se recipiendi, ii postea cum in potestatem venissent hostium, periire. Belisarius Auximum validum videns situ, operibus, milite, nec in moenia impetum posse fieri, vi nihil se effecturum facile credidit, non desperans interim diligenti obsidione res ita arctas hostibus reddi posse, ut tandem ad deditiorem cogerentur. moenibus non procul humus herbis laeta, quotidianis Gothos inter Romanosque praeliis causam praebebat. inde hostes equis pabula defecantes cum videre Romani, cito cursu collem scandentes, manibus confertis, dum illos auferre gramina prohibent, egregia virtutis facinora edidere, multa Gotthorum perniciem. Barbari virtute minores ad astum conversi, demtos plaustris axes cum rotis paratos cum haberent, solita ad loca redeunt pabulatum: ac postquam Romani medium ad collis clivum subierant, rotas in eos devolvebant. sed forte evenit, ut à summo ad imum rotae nemine hominum tacto decurrerent. Hujus conatus irriti barbari tunc quidem fuga se moenibus reddidere, at mox ad alia commenta se vertunt. Profundis sub murum convallibus insidias abdunt è Gotthorum letissimis, pauci se hostibus circa pabula ostentant. ubi capta pugna est, prosilientes è latebris Gotthi & numero multum praestantes & terrorem secum adferentes quod improvise aderant, multis Romanorum occisis reliquos in fugam impulere. At qui in castris manserant Romani, cum viderent ex insidiis surgere hostes
clamo-

clamore sublato revocandos ad milites, nihil egere, quod ad pugnantium aures non penetraret sonus, magnum per spatium colle interjacente, Gotthis quoque de industria armorum strepitu obturbantibus. sollicitum super his Belisarium adit qui hæc scripsit Procopius ac sic admonet. Veteres, Belisari, tubicines Romanorum duobus cantibus utebantur, quorum concitatus alter milites ad pugnam accendebat, alter lentior ad castra eosdem revocabat, prout imperanti ex usu judicabatur. Hæc per signa & duces quæ oportebat militi præcipiebant, & ea intellecta milites cum fide exsequebantur, clamor enim in præliis certam significationem dare nequit, sæpe ut fit, alio se miscente strepitu, sæpe & averfis in sua pericula pugnantium sensibus. At quando ars illa per incuriam oblitterata est, neque una tuba res contrarias indicare didicimus, aliud substitue discrimen. Equestri tuba indic prælia, receptum pedestri. Nemo erit, qui non facile distinguat sonos, cum alter è corio tenuique ligno, alter crasso ex ære exeat. lætatus Procopii monitu Belisarius vocatam ad se concionem sic alloquitur. Audaciam hactenus utilem laudarique dignam censeo, dum intra modum stat, nullumque in utentes fert damnum. quicquid nimium est, quamvis optima in malum vertit. Vos in posterum cavete, ne vos ardor iste fallat. Fugere, si hosti noceas, turpe non est. sed qui præceps in pericula ruit non expensa, etiamsi fortuna det evadere, imprudentis animi tenetur. Fortis mihi ille, qui ubi necesse est, virum se præstat. Barbari nobis cum aperta vi se impares sentiunt, de insidiis pernitiem moliuntur. Credite justius culpæ tribui vobis posse, si periculo implicamini, quam si dolis hostilibus vosmet subducitis. Nihil turpius quam se ad hostium aptare consilia. mihi ne illorum insidias incidatis, curæ erit. vestri
erit

erit officii signo dato ire receptui: signum id pedestris tubæ erit clangor. Hæc dixerat Belisarius. milites, ut reverti pabulatum eodem quo ante Gotthos videre, incursu facto, nonnullos primo impetu prosternunt. in his cum esset quidam aureo ornatu, Maurus id conspicans miles, capillis mortuum spoliaturus trahebat. Eum Maurum Gotthus jaculo ita utramque suram transigit, ut pedes inter se cohæsu missilis connecterentur. Neque tamen desinebat Maurus retentare crines, trahere exanime corpus. interim ex insidiis prodeunt barbari. quod è castris videns Belisarius, pedestres tubicines subito canere jubet. Audito signo Romani paulatim eunt cessim, secum ferentes Maurum cum jaculo. Gotthi non audentes sequi, nullo operæ pretio facto ad sua rediere. Cumque tempore procedente rerum necessariorum inopia ipsis cresceret, Vitigi res suas significandi magno desiderio tenebantur. sed legationem suscipiente nemine, quod transeundo obsessorem fallere non sperarent, ad solertiam confugiunt. observata nocte illuni paratos habebant homines quos ad Vitigim, traditis & literis, mitterent. horrendum multa nocte clamorem tollunt universi ab omni mænium parte. crederes attonitos hostis vi ingruente, ac capto repente oppido. Romani quid ageretur conjectura assequi cum nequirent, Belisarii jussu intra castra se quietos tenebant, quippe ex oppido insidias suspicantes, simulque à Ravenna exercitum ipsis adesse auxilio, in duplici metu, rectius existimabant tuto otio consulere salutem, quam in pericula incognita per obscuram noctem se injicere. hac arte barbari Ravennam suos misere, Romanis ignoratos. ii que nemini hostium obvii ad Vitigim die tertio venere, cum literis ista habentibus. Cum nos, rex, præsidium Auximi juberes agitare, dixisti claves nobis abs te tradi & Ravennæ & regni totius.

ob id

ob id imperabas omni modo caveremus, ne pro nostra parte traderemus hostibus Gotthorum opes, promittebasque, simulatque necesse esset, adfuturum te nobis cum exercitu, nec vocatum. Et nos quidem cum Belisario ac fame eodem tempore bellantes fidi custodes imperii tui fuimus. tu nullam opem adferre nobis curæ tuæ duxisti hætenus. Nunc vide ne in capto Auximo Romani clavium potiti, quas ibi positas negligis, nihil tuarum rerum posthac sibi præclusum habeant. Hæc literis continebantur. quas ut legit Vitigis, eos qui tulerant dimisit illico, promissis oneratos cum omni se Gotthorum agmine Auximo suppetias laturum. At nihilominus re apud se cogitata cunctabatur, ac modo sibi figurans Iohannem tergis insistere, atque inde se in ancipiti, modo immensam bellatorum vim cum Belisario esse, trepidabat. Sed maxime eum commoverat fames, non habentem unde exercitui suppetaret alimenta. Nam Romani maris potentes & Anconæ, ex Sicilia Calabriaque fruges Anconam contulerant, atque inde facile, quo usus exigeret, portabant. Gotthis vero si Picenum ingrederentur, nullam cibi copiam prospectans, animo ob id angebatur. Rediere Auximum qui apud Vitigim fuerant, iterum hostibus inobservati, promissaque regis largiter emetientes, spei vanæ barbaros implebant. Cognitum id transfugarum per indicium Belisario: ac ne rursus id fieret, intendit custodias. Quæ dum aguntur, Cyprianus ac Iustinus in Fesulæ obsidione laborantes, non reperiabant quomodo aut oppugnarent muros aut propius subirent, difficili adeo accessu. sed erumpentibus ultro barbaris, ut qui præliorum pericula quam necessariarum rerum penuriam mallent, æquata diu fortuna, tandem victores Romani intra mœnia hostem coërcuere, acri custodia, ne quid eo penetraret. Tum premente inopia, ac
futura

futuri metu barbari misere, per incauta obsidentibus, qui ad Vitigim preces perferrent, properaret subvenire haud ultra duraturis. Vitigis Vraïam jubet cum eo qui in Liguria erat exercitu ire in Picenum, se quoque promittens cum omni Gotthorum vi mox obsessis adfuturum. Ille, ut imperatum, omni educto milite Picenum petiit, Padumque transgressus, ubi castris Romanis propinquatum est, non longe, quippe stadiorum sexaginta intervallo, positus contra castris confedit. Neutris res ad pugnam deducta, satis arbitrantibus Romanis prohiberi hostem accessu ad se, & vitantibus pericula barbaris ne, si male cederent, res tota Gotthorum in exitium daretur. neque enim si id eveniret, copiam fore jungendi arma cum Vitigi & communi ope sublevandi obsessos. His expensis utrinque abstentum certamine. Interea Franci mutuis damnis attritos Gotthos Romanosque edecti, eoque magnam Italiæ partem sibi captu facilem, indignum se rati si de ejus terræ imperio aliis populis tamdiu bellantibus ipsi vicini adeo id spectarent, per hæc ejecta ex animo federum juratorum memoria, quæ nuper cum Gotthis Romanisque pepigerant (est enim gens, si qua alia, fluxa fide) collectis suorum centum millibus Italiam invadunt Theudeberto duce, cui equi non ita multi aderant hastis armati. Vis tota in pedite, cui non hasta, non arcus, sed ensis, clypeus & securis crasso illa & ancipiti ferro, capulo, ut gladiatorum, brevi. Eam securim signo dato jacere singuli primo congressu, perruptisque hostium clypeis magnam edere stragem solent. Hi Franci superatis Alpibus, quæ Gallos ab Italia determinant, Ligurum intra fines steterunt. At Gotthi incusata antehac eorum vecordia, quod & terrarum & pecuniarum pollicitatione sæpe tentati nunquam ad societatem pertrahi potuissent, nunc ubi adesse Theudebertum

bertum magno cum exercitu cognoverant, gaudio ac spe elati, nullo se negotio bellum confecturos arbitrabantur. Germani, dum in Liguria manebant, nihil quod Gotthos offenderet captavere, ut illis sinentibus Padum transgredi possent: itaque ad Ticini oppidum ut venire, quo in loco pons erat olim Romanis fabricatus, qui ad ejus custodiam positi erant Gotthi, tum cætera illis commodi fuere, tum pontis concessere transitum. Franci ponte infesso, quos ibi repererant Gotthorum pueros feminasque interficiunt, corporaque amni dant, primitias belli. quippe barbari illi, quanquam Christianum in nomen transgressi, multa retinent pristini moris, hostiisque utentes humanis, & aliis sacrilegiis potius quam sacris, inde captant præsagia. His Gotthi conspectis, magna cum formidine profugi, intra mœnia se retulere. At Germani, ut Padum transierant, in Gotthorum venire castra. Et cum gaudio accepti, dum pauci erant, crediti ad socios socii venisse. At postquam crescente numero ad vim versi densas jacere secures cæpere, Gotthi dare terga, celeresque præter ipsa Romanorum castra Ravennam petere. Romani ita fugientes Gotthos conspicati, Belisarium putabant sibi venisse auxilio, captisque castris ejecto hosti insistere. cum victore igitur cupidi se conjungere, raptis armis eo festinabant. Sed præter opinionem in ipsos hostes illapsi, insperatæ pugnae implicantur, multoque inferiores in certamine cum in castra receptus non daretur, in Thusciam fuga se proripiunt: & postquam in tuto consiterant, rem omnem Belisario significant. Franci utrorumque victores, bina desertâ hominibus potiti castra, magnam in eis ad victum copiam invenere. sed quæ tantæ hominum multitudini non diu suffecit: & cum defecisset, nihil in agris cultore vacuis præter boves & Padi aquam restabat.

bat. Ejus aquæ largo potu factum , ut carnes comestæ minus concoquerentur , unde alvi profluvio torminibusque plurimi absumpti , nec ulla in promptu remedia , per quæ illis malis solverentur. Tertiam Francorum exercitus partem eum in modum interiisse narrant. superstitēs haud ultro procedere validi , eodem loco subsistere. Belisarius , ut adesse Francos , Martinumque & Iohannem victos fuga salutem quæsisse didicit , percussus animo , proque omni exercitu anxius ; maxime vero pro iis qui Fesulas obsidebant , ut quibus propiores esse barbaros intellexerat , ad Theudebertum hæc scribit. Viro probo cujuscunque fortunæ , sed imprimis multarum magnarumque gentium principi , Theudeberte , conveniens arbitror abstinere falsis , nec quod hominibus quamlibet vilissimis indecorum , jusjurandum & perscripta federa contemnere. quas nunc te culpas admittere conscius tibi es. Non ita dudum pollicitus nobiscum arma in Gotthos capere , eximere te bello non contentus , nulla de causa infestus in nos irruis. Cave quæso magnum Imperatorem laceßere , qui injurias non leviter ulcisci & solet & potest. potius quippe , suis secure uti , quam aliena appetendo etiam de iis quæ vita desiderat periculum ingredi. His literis perlectis Theudebertus , quem jam & præsentia commovebant mala & Germanorum contumeliæ , querentium sine causa , sine æqui obtentu in locis vastis se fædis mortibus objici , cum iis qui supererant domum sine mora rediit. Is Theudeberto expeditionis in Italiam fuit exitus. Martinus quoque & Iohannes unde venerant rediere , ne eos qui ad obsidium Fæsularum relictī erant hostis superveniens opprimeret. At qui Auximi erant Gotthi , ignari Francorum abitus , & spe à Ravenna tam diu cunctante fatigati , Vitigim iterum obtestari cupiebant : sed quomodo hostium custodias

falle-

fallerent, dolebant nihil apparere. Tandem Romani exercitus militem, Bessum gente, Burcentium nomine, eorum unum qui Narseti Armenio parebant, solum conspicati circa meridiem, id observantem ne quis ex oppido pabulatum exiret, accedunt propius, fideque data nihil ei eventurum mali, rogant colloquium, pecuniam pollicentes: & ubi juxta constitit, orant literas Rāvennam ut perferat, mercede non modica in præsens, promissa majore, si à Vitigi responsum referret. spe præmii illectus ille suscepit mandata, implevitque. Nam signatas sumens literas cito itinere Rāvennam se contulit, easque Vitigi ad conspectum ejus adductus tradidit. Eæ sic habebant. Quo loco res sint nostræ, satis discetis percunctando quis literas ferat: Gottho enim nulli extra mœnia procedendi facultas est. Alimentorum nihil nobis paratius herba quæ subter muros nascitur. Et hanc tamen attingere non datur, nisi cruento semperque numerum nostrum imminuente certamine. Hæc quo exitura sint, te & qui tecum Rāvennæ sunt Gotthos, par est recte expendere. Læctis ita respondit Vitigis. Residem me aut famæ eoque contemptorem ut per incuriam res Gotthorum prodam, nemo, carissimi, existimet. Nuper ego ad vos iter studio quam poteram maximo parabam: jamque accitu meo Vraïas Mediolano advenerat, cum Francorum inexpectatus incursus cuncta nostra evertit consilia. cujus rei culpam me ferre iniquum est. quæcunque enim hominibus superveniunt à vi majore, ea infelicibus adimunt crimen, causam à se commissi fortuna suscipiente. Iam vero (nam abiisse Theudebertus nuntiatur) omni mora abrupta, sinat Deus, vobis omni Gotthorum exercitu succurremus. vobis convenit præsentia tolerare fortiter & ut necessitas jubet; primum virtutis vestræ causa, cujus æstimatione præ-

latos vos cæteris Auximo imposui, deinde ne Gotthorum de vobis opinionem fallatis qui vobis suam & Ravennæ salutem credidere. His conscriptis Vitigis multis donis cumulatam hominem remittit. Is in castra ad Auximum ad commilites reversus, morbum præten-
dit ut ad templum quod in proximo est secederet, at-
que inde progressus in locum ubi antehac excubias e-
gerat, clam suos dat literas Auximatibus. Hæ ubi in
vulgus prolatae sunt, quanquam gravi fame vexatos, in
spem erexere, quæ effecit ne Belisario multa blandien-
ti semet aptarent. Verum post aliquanto, cum nullam
significationem venientis à Ravenna exercitus perci-
perent, magisque ac magis ureret victus inopia, Bur-
centium eodem quo ante mittunt, id unum indican-
tes ultra dies quinque sibi cum fame certamen non du-
raturum. Rediit ille spes renovatas à Vitige ferens. Iam
& Romanos tædere cæperat, quod in solo frugum va-
cuo unum oppido tamdiu assiderent, invicto adversus
mala barbarorum animo. ob id expetebat Belisarius
hostium aliquem, & si posset è primoribus, vivum nan-
cisci, unde disceret quæ causa barbaros ad tantam pa-
tientiam obfirmaret. Valerianus quod optabatur esse-
cturum se recepit. Esse enim in sua cohorte gentis Sla-
vorum nonnullos, quibus ars delitescere sub parvo
quamvis saxo aut virgulto, deinde insultu hostem ra-
pere, ad Danubii amnem, ubi solum natale, id in Ro-
manos finitimosque barbaros factitare solitis. lætus au-
dito Belisarius festinari negotium jubet. Valerianus è
Slavis electo, qui corpore ingens, animo haud minor
esset, mandat vivum ut hostium aliquem capiat, ma-
gna à Belisario præmia ostentans. Dixit effecturum se
id facile eo in loco ubi herba erat, qua jam pridem sola,
cæteris rebus deficientibus, Gotthi pascebantur. Sla-
vus ergo ante lucem mœnibus propinquans, vepreto-
que

que se obtegens, contracto corpore, gramina propter latet. Vt illuxerat, vir Gotthus in eadem loca veniens vellebat herbas festinabundus, nihil ex vepreto mali suspectans, sed crebro ad castra hostilia vertens oculos ne quis inde irrueret. Ei à tergo injiciens se Slavus, rapit incautum, mediumque validis constringens manibus, aufert in castra, traditque Valeriano. quo percunctante, qua fiducia Gotthi, viribus tanto minores, cum Romanis pacisci abnuerent, ac dirissima quæque potius tolerarent. rem omnem de Burcentio explicat barbarus, ipsumque ad se adduci rogat. Burcentius ut se deprehensum vidit, quæ in literis perscripta fuerant, aperit. quem Belisarius commilitibus ipsorum arbitratu tractandum permisit. illi confestim vivum flammis uflare, hostibus inspectantibus. Hoc Burcentius avaritiæ accepit pretium. Belisarius ut nihil ob id minus perstare in patientia barbaros vidit, aquis ipsorum struit insidias. Erat Auximo ad septentrionem fons rupicoso in loco, à manibus ferme ad lapidis coniectum, non longe in conceptaculum influens olim fabricatum, quale castellum vocant. Id castellum, quanquam è modica fluxione gravidum omnibus Auximi habitantibus abunde aquarum præbebat. venit in mentem Belisario si cogi in unum aqua desineret, longo tempore barbaris opus fore idque inter hostium tela, priusquam urnas ex humore sparsim manante implerent. Quare diruere castellum cupiens hoc utitur commento. armatum paratumque pugnae exercitum in mœnium ambitu collocans speciem facit illico impetum coronâ facturi. Timentes itaque oppugnationem Gotthi quietos se in pinnis tenebant, inde hostem prohibendi proposito. interea Belisarius Isauros quinque, rerum fabrilium gnaros, cum securibus, quæque alia cædendos ad lapides valent, in castellum mittit, scutorum obtentu defensos, imperat-

que parietes quantum possent, quamque possent celerime ut disjicerent. Barbari eos id unum laborare credentes ut muris succederent, spectant otiosi, ut sub ictum datos gravius ferirent, ne levi quidem suspitione ejus quod agitabatur. At ubi Isauros in castellum ingressos videre, lapides telaque alia de sublimi jaculantur. Ac subito Romanorum cæteri cursu se subducunt. Soli Isauri opus aggrediuntur, tuto quippe, nam fornicato opere castellum, structo antiquitus ad aquatorum umbraculum, obtegebatur. Eo adoperti hostium quamvis crebra missilia impune spernebant. Gotthi diutius manibus teneri intolerantes, reclusa portula in Isauros universi magno cum ardore parique strepitu prorumpunt. obvios se eis ferunt, Belisarii dispositu, haud minus acres Romani. Fit pugna & vehemens & diuturna, pulsu alterno, mutuo sanguine. Romani plures cadebant, quia Gotthi ex edito pugnantes damna graviora quam acciperent inferebant. Nec tamen cedebant Romani, conspectum Belisarii clamoremque hortantis reveriti. Atque illi forte telum ab hostium immissum aliquo, casu an destinato haud dixerim, sonorum stridens, recta in ventrem ferebatur. Nec viderat id Belisarius, nec si vidisset vitare aut declinare poterat. sed cum propter adstans satelles, Vniam nomine, telum jam ventri illius proximum notavit, objectaque dextera avertens, spem præter exemit periculo ducem. ipse telo tactus cum sensit dolorem ut statim discederet. post vero nervis abscisis manus usum perdidit. cæpta mane pugna ad meridiem trahebatur, quo tempore septem Narsetis Aratiique milites, facinora eximiae virtutis edidere. cursantes quippe nunc qua ardua maxime loca, nunc per æqua, hostium quotquot obvii, cædendo pepulere juxta stantes; quo spectaculo animati Romanorum cæteri & ipsi acriter insistere,

stiterere , donec effusa facta est barbarorum fuga , intra-
que mania eos reddidit. Iam peractum Isauris opus ex-
cisumque aquæ castellum Romanis arbitrantibus , vix
illi longo labore silices amoliri potuerant . Opifices
quippe veteres artis famæque studiosi hoc quoque o-
pus ita fabricaverant , ut neque temporis lapsum neque
humanam vim formidaret. Sic factum ut irriti conatus
Isauri , postquam commilites suos camporum circa
compotes videre , è castello digressi in castra se recipe-
rent. versus ad alia Belisarius militibus imperat , exani-
ma animantium corpora & mortiferas humano generi
herbas in aquam injicerent : crebroque lapidem quem
titanum antiquitas , nostra ætas asbestum vocat , in ea
restringuerent. nec secus factum. Ex eo barbari uno ex
puteo , qui in oppido erat , minus quam pro necessita-
te aquæ hauriebant. At Belisarius neque vi sperans op-
pidum capi posse , neque dolis in aquas aliisve fisis ,
spem ultimam in fame hostium habebat , atque ob id
omnes aditus claudebat diligentius. Gotthi etiamnum
à Ravenna exercitum opperientes in otio magnaue
rerum egestate agebant. magis etiam qui intra Fæsulas
obsidebantur fame fatigati , nec diutius malo toleran-
do pares , abjecta à Ravenna spe , cum hostibus pacisci
constituerant. cum Cypriano igitur & Iustino collo-
cuti , de salute sua fide accepta , se & oppidum dedide-
re. quos Cyprianus , alio præsidio quantum servandis
Fæsulis relicto , suo permixtos militi , in castra ad Au-
ximum perduxit. Horum primores Belisarius Aux-
imatibus subinde ostentans , monebat mitterent contu-
maciam & illas à Ravenna spes , non modo nihil un-
quam profuturas , sed in majora indies ipsos induturas
mala , quorum finis non alius quam Fæsulanis futurus
esset. illi , re multum expensa , cum jam patientiam vin-
ceret fames , cæpto colloquio , parati erant tradere op-
pidum,

pidum, si intacti cum rebus suis proficisci Ravennam sinerentur. Anxium ea res Belisarium habuit, cū tanto numero tantaque virtute milites conjungi illis qui Ravennæ erant non è re Romana judicaret, nec tamen temporis vellet facere damnum, sed priusquam alia intervenire Vitigim & Ravennam impetere. Nam & Franci terrebant Gotthis auxilio jamjam adfore nuntiati, quorum adventum prævertere cupiens, ab obsidione tamen ut discederet, nondum capto Auximo, in animum inducere neutiquam poterat. Tum vero res permitti obsessis milites non ferebant, ostentantes accepta ab illis vulnera, simul laborum diversa commemorantes quæ in ea obsidione pertulerant, quorum iusta præmia, prædam de victis. Postremum tamen Romani, perurgente occasionis præcipite, Gotthi fame compulsi, conveniunt, ut pars rerum altera Romanis in prædam cederet, contenti altera Gotthi Romana signa sequerentur. Fidem dedere Romanorum priores rata fore quæ placuerant, Gotthi nihil se suarum rerum abdituros. In hæc partitione rerum facta, Romani Auximum habuere, barbari Romanis ascripti numeris. Belisarius ut Auximum potitus fuerat, Ravennæ obsidionem animo agitans, Magnum progredi jubet valido cum agmine, Padique ripæ insistere, acri cura, ne qui in posterum commeatus ad Gotthos portarentur. alteram ejusdem fluminis ripam servare iussus Vitalis qui cum milite ex Dalmatia commodum advenerat. Hic fortuna indicium dedit in quam partem datura esset belli successus. multas Gotthi onerarias naves per omnem contractas Liguriam Pado immiserant, easque frumento aliisque rebus necessariis implerant ut Ravennam deveherent. Hac vero tempestate tanta facta est amnis siccitas ut navigia non pateretur, donec Romani naves cunctas atque onera abduxere. non multo post

to post ad veterem modum reversus amnis navigari iterum cæpit ac perstitit, nunquam antehac audito tali ejus fluminis defectu. & jam barbaris arctæ erant copiæ, cum nec mari Ionio inferretur quicquam, tenentibus illud Romanis, & ab amne insuper secluderentur. His omnibus intellectis principes Francorum Italiæ possidendæ avidi, legatos ad Vitigim mittunt, offerendæ societati, si regnandæ Italiæ in partem à Gotthis admitterentur. Edoctus eam rem Belisarius mittit legatos & ipse Germanis contradicuros, atque inter eos domus suæ curatorem Theodosium. Priores Germanorum legatos Vitigis audivit hunc in modum loquentes. Misere nos Francorum potissimi, dolore moti quod à Belisario obsideri vos intelligerent. ideoque prompti fociis opem ferre laborantibus. quingenta millia bello idonea jam, ut credimus, Alpes transiere, quorum securibus primo impetu omnem Romanorum exercitum concisum iri spondemus. Vos decet non sub hoste servitutem malle quam eorum amicitiam qui vestræ salutis studio in communia belli pericula se ingerunt. & hoc simul cogitare, si nobiscum arma conjungitis, spem nullam Romanis fore pugnæ adversus duos tantos exercitus: atque ex facili venturam nobis victoriam. At si Romanis potius acceditis Gotthi, impares vos sic quoque Francis, quorum majores sunt copiæ & in prælium vires, id unum consecuturos, ut cum inimicissimis hominibus una pereatis in mala autem prævisa irruere, cum tutus detur exitus, dementium est. Ad hoc Romani barbaris, ut natura insociabiles, ita infidi. Nos Italiæ vobiscum si placet imperabimus, resque omnes ordinabimus ut in commune expediet. Tuum erit, rex, & Gotthorum, quod conducere censebitis, eligere. Talis Francorum fuit oratio. Admissi postea à Belisaro qui venerant legati hæc

prolocuti sunt. Romani Imperatoris exercitui nihil nocituram Germanorum, qua vos territant, multitudinem, quid multis differi opus apud homines longo usu bellorum momenta callentes, neque ignaros, virtutem non sinere se à numero vinci? omittimus jam dicere, si maxime numerandus sit miles, etiam sic iniquum hostibus in Imperatorem certamen fore. quæ vero illorum in barbaros sit fides, testes Thuringos & Burgundiones vobis haud nesciis advocaremus, nisi ipsi documentum essetis recentius. Libet interrogare Francos quem Deum juraturi fidem vobis sancient. nam quem antehac jurarunt, quàm sint reveriti, vos scire oportet. A vobis ad societatem acciti, non modo in partem periculorum venire noluerunt, sed & arma, nullo pudore, in vos verterunt ipsos. neque enim credam vobis, eorum quæ ad Padum acciderunt, exiisse memoriam. Sed quid opus vetera repetendo Francorum impietatem ostendere? ipsa hac eorum legatione nihil sceleratius. plane velut obliti eorum quæ antehac pepigerant, quæ juraverant, sua vobis auxilia rebus omnibus antehabenda censent. quod si id obtinuerint, Francorum ut exercitus Gotthico misceatur, quo processura sit insatiabilis eorum cupiditas, non difficile conjectu est. Hæc sunt à Belisarii dicta legatis. Vitigis re in consilium missa cum Gotthorum primoribus, prælata Imperatoris amicitia, Francorum legatos dimisit irritos. Ex eo Gotthi Romanique inter se per caduceatores egere. Neque eo minus vigilabat Belisarius ne qua alimenta ad eos pervenirent. ideo Vitalem ad Venetos missum jubet quæcunque posset loca ad Romanam rem pertrahere: Ildigeri utramque Padi ripam custodiendam mandat, ut graviore egestate perdomiti barbari ad pacta qualia ipse vellet descenderent. Et gnarus multum frumenti Ravennæ publicis horreis conditum, quen-

quendam ibi habitantium pecunia permovet, ut horrea illa cum frumento clam incendat: nec desunt qui conscia Matafuntha Vitigis uxore id factum dicant. Vbi subito frumentum arsit, alii insidias suspectant, alii fulmen incidisse rebantur. in utranque partem versâ cogitatione Gotthi & Vitigis graviter expavere, sublata etiam inter ipsos fide aut infenso numine. Hæc illis in locis evenere. At in Alpibus, quas Galliam Liguriamque inter editas Latini Cottias vocant, munita loca non pauca erant, quæ pridem à Gotthis, conjuges ibi ac liberos habentibus, servabantur. quos secum paciscendi avidos cum audisset Belisarius è comitatu suo Thomam & cum ipso nonnullos eo mittit, qui cum barbaris pacta firmarent. Eos, cum advenissent, Sisigis qui montium claustris præerat, castellorum præcipuo admisit. Seque ipsis, Gotthorum aliis exemplum quod sequerentur, dedit. Inter quæ Vraïas cum militibus quater mille partim è Liguria collectis, partim ipsis ex Alpibus Ravennæ subvenire properabat. Sed Sisigi acta ut audierunt milites, rerum propriarum curam alienis rebus prætulere. Ab his tractus Vraïas cum omni exercitu in Alpes venit Cottias, Sisiginque & cum eo Thomam it obsessum. quæ cum intellexissent Vitaliani fratre natus Iohannes & Martinus, qui tunc Pado non longe aberant, toto cum agmine advolant laborantibus, & castellis aliquot Alpina inter juga irruptis, quos ibi habitantes repererant, belli more servos fecere. In his erant eorum qui Vraïæ militabant uxores plurimæ liberique. nam multi illis orti ex locis ejus signa sequebantur. Hi ubi necessitudines suas in Romanorum potestatem venisse audierant, deserto Gotthorum exercitu ad Iohannem trans-eunt. Nudatus Vraïas neque ibi proficere quicquam, neque Ravennæ ullam opem adferre potuit, sed spe dejectus, non multis comitantibus, in Liguriam se referens,

rens, ibi quietum se tenuit. Belisarius interim nemine obstante Vitigim Gotthorumque principes clausit Ravennæ mœnibus. Eadem tempestate legati ab Imperatore venire senatoriæ dignitatis duo, Dominicus & Maximinus, pacis constituendæ mandata hæc habentes, ut Vitigis regiæ pecuniæ accepta parte dimidia ultra Padum regnaret, pars pecuniæ altera & cis Padum imperium cum tributis Iustiniano cederent. Hujus sensus epistolam Belisario cum ostendissent legati, Ravennam se conferunt. læti cognita adventus causa Vitigis & Gotthi dixerunt accipere se conditiones. quo audito indoluit Belisarius, grave ducens non nisi se, quod sine magno labore poterat, bello finem egregium impingere, Byzantium captivo ducto Vitigi : reversisque à Ravenna legatis probare quæ placuerant noluit. Sensere id Gotthi, dolumque latere in pacis ostentatione veriti, suspicaces in Romanos egere, ita ut cum iis conventuros se negarent, ni Belisarii manus & fides jurata accederet. Verum cum intelligeret Belisarius esse è primoribus qui se infectarentur quasi rebus Imperatoris insidians bellum nolle absolvere, omnibus convocatis, etiam Dominico & Maximino, sic loqui aggreditur. In lubrico stare belli fortunam, pridem didici, nec cuiquam vestrum id ignarum arbitror. Multos velut advolaturæ ad ipsos victoriæ spes fefellit : multi jam cecidisse crediti insperato hostibus superstetere. quare sic sentio, qui de pace deliberant, eos debere non solum sibi bonam spem ob oculos ponere, sed & quæ contra evenire possunt præcipere animo, atque ita demum constituere. Hæc cum sic se habeant, vos castrorum procures, vosque legati contrahendos censui, ut in præsens libere electo quod Imperatori conducere judicabitis, non sit quod me in posterum criminemini. Iniquissimum enim fuerit filere dum recta sumendi est copia,

specu-

speculantes autem fortunæ exitum, inde calumniæ materiam quærere. Scitis quid de bello finiendo visum Imperatori, quid Vitigi placuerit. Si eadem vobis ex usu videntur, ordine quisque dicite. quod si Italiam putatis omnem reddi posse Romanis rebus, debellarique hostem, quin id quoque aperte edisseratis, nihil vetat. Hæc elocuto Belisario omnes disertim dixerunt, optimam esse Imperatoris sententiam: nec ultra noceri hostibus posse. gavisus hoc illorum consensu Belisarius etiam perscribi voluit, ne facultas negandi esset in posterum. itaque scripto testati sunt, bello hostes superari nequire. Hæc erant quæ Romanis in castris agebantur. At Gotthi fame pressi nec ultra pares ferendo malo, Vitigis ut infortunati imperium gravabantur, quo minus autem Imperatori se traderent uno abstinabant metu, ne sub ejus leges redacti excedere Italia & transferre sedes Byzantium cogerentur. quare in medium consultato, Gotthorum potissimi regem Occidentis Belisarium dicere optimum factu censent: missisque clam hominibus idoneis orant ne semet indignum imperio judicet. Cunctos jussis ejus parituros. At Belisarius principatum sibi arrogare Imperatoris inconcessu defugiebat, tyrannicum nomen exosus, & jurejurando exquisitissimo Imperatori obligatus nihil ipso superstite moliri rerum novarum. Sed ut oblatam occasionem in usum præsentem verteret, prætulit, probari sibi Gotthorum cogitata. quod cum Vitigis intellexisset, perterritus, dixit Gotthis, optime eos consulere publico, clam vero & ipse Belisarium hortatus est principatum ut capefferet, obstituto nemine. Tum denuo accitis Belisarius legatis Iustiniani, ducumque primis, percunctatus est, an operæ pretium ipsis videretur Gotthos omnes cum Vitige bello capere, res eorum in prædam agere, imperioque Romano restituere Italiam. Univerſi egregium id opus,

opus , maximæque Romanis gloriæ futurum conclamant, & ut quicquid valeret, ad eam rem quam primum conferret , hortabantur. Nec mora, fidos sibi mittit ad Vitigim Gotthorumque procures Belisarius , interpellans effecta ut darent , quæ promiserant. Et illos ne ultra rem differrent , urgebat fames crescens in dies. qua compulsi legatos in Romana castra mittunt alios , nihil magni in publicum dicturos , tantum qui in arcano fidem à Belisario acciperent , nihil ipsum Gottho cuiquam nociturum , sed pari jure suo sub imperio Romanos Gotthosque habiturum. ita se cum ipso Romanoque exercitu paratos Ravennam ingredi. Belisarius cætera in concepta legatis verba juravit : de principatu dixit se ipsi Vitigi & Gotthorum principibus coram juraturum. Legati qui nihil minus crederent , quam fore ut Belisario principatus , quem maxime ab ipso expeti credebant, recusaretur , orarunt eum Ravennam secum ut iret. Tum Belisarius Besam , Iohannem , Narsetem , Aratium , quos sibi infestos maxime arbitrabatur , suo cum milite alium alio proficisci jubet , alimenta sibi ut quærerent. Nam tanto in unum coacto exercitu non posse sua cura de necessariis prospici. illi igitur abiire cum Athanasio prætorii præfecto qui Byzantio recens advenerat. Ipse reliquo cum exercitu Gotthorumque legatis Ravennam init , navesque complures frumento & si quid ultra vitæ necessarium impletas jubet classes petere : id suburbano Ravennæ loco, in quo portus, vocabulum est. Mihi tunc spectanti Romanorum ingressum in Ravennam in mentem venit, non hominum numero, non fortitudine, præstantiave alia res peragi : sed vim esse majorem, quæ ipsos quoque versans animos eo perducatur, unde nulla sit fuga. quippe Gotthi multitudine viribusque superiores , nullo , ex quo Ravennæ erant , facto pugnae periculo , nulla re conspicua fracti

animos,

animos, capti ab infirmioribus, turpe servitii nomen non erubescabant. Enimvero mulieres, quæ à viris audierant hostium majora mole corpora & numerum præcellere, maritorum ora conspuebant, ubi Romanos in urbe confidentes viderant, victoribusque digito monstratis, imbellem suis animum exprobrabant. At Vitigim Belisarius non inhonorata in custodia habebat. barbaris autem, quibus cis Padum sedes, imperabat ad rura sua digressi ea securi colerent. Nihil enim inde hostile, nullas Gotthorum insidias metuebat, quod de Romano exercitu plurimos jam ante eadem in loca ablegasset. Et illi quidem villas suas hilares petivere. Romanis ex eo tuta Ravenna: numero jam non inferioribus. Tum è regia pecunias sumsit, quas Imperatori mitteret. Cæterum Gotthorum nemini aut quicquam eripuit ipse, aut permisit eripi, pacta religiose custodiens. At postquam barbari, quibus munitissima per diversas regiones præsidia obtigerant, teneri Romanis & Vitigim & Ravennam intellexere, misere ad Belisarium ut seque & credita ipsis loca pactis acciperet. Et ille fidem nihil cunctatus dare Tarvisium & aliud in Venetiis castellum in fidem accepit. Sola illi Cæsina & Æmilia restabant, cum alia simul cum ipsa Ravenna accepisset. qui præsidiis præfuerant Gotthi, simul fides data fuit, ad Belisarium & venire ipsi, & ibidem mansere. Vnus Ildibaldus, magni vir nominis, cui mandata à Gotthis fuerat Veronæ custodia, misit quidem ad Belisarium eandem quam alii ob causam; nec mirum, cum liberos ipsius Ravennæ teneret Belisarius: Ravennam tamen ipse non ivit, neque in Belisarii venit potestatem. Intervenerat enim casus quem jam memorabo. Quidam è Romanis ducibus Belisarium apud Imperatorem regni affectati deferebant, alienum, si quis unquam, ab eo crimine. Imperator non tam calumniæ credulus, quam

quam quod à Persa bellum immineret, Belisarium illico revocat, dūcem in Medos futurum : Italiæ curam Besæ Iohannique & qui illis aderant mandabat : Constantiano ex Dalmatia iussu Ravennam proficisci. Gotthi qui Ravennam Padumque ultra sedes habebant, audita fama revocati Belisarii, initio rem contempsere, neutiquam arbitrati Belisario fidem in Imperatorem præ Italiæ possessione fore. At ubi cuncta ad iter parari certis indicibus cognitum, de compacto qui restabant viri principes Vraïam, sorore genitum Vitigis in Piceno conveniunt : & post multas ultro citroque lacrymas in hæc verba prorumpunt : Malorum quæ tanta Gotthorum genti supervenere non alius à te causa est. Avunculum tuum desidem non minus quam infortunatum regno pridem exsolvissemus, ut ante Theudatum, quantumvis Theudericho propinquum, nisi te reveriti tuæque virtutis famam, Vitigi nomen regni reliquissemus, ut vis imperii Gotthorum penes te esset. Sed hæc nostra in te benevolentia nomen amentię accepit, origo tot cladum facta. Scis optime Vraïa, Gotthorum plurimos optimosque præliis absumptos. Florem superstitum, ipsumque Vitigim & pecunias abit secum ferens Belisarius. Idem vos manere qui & pauci & invisi restatis, negare nemo audeat. Cum tot nos adversa circumstant cum laude mori satius, quam conjuges, quam liberos videre ab hostibus abripi in ultima terrarum. Ita autem credimus facturos nos egregii aliquid, si te principe uti liceat. Respondit ad Hæc Gotthis Vraïas. Inter dura quæ nos urgent, pericula potius sumenda quam servitutem vobis consentio. Sed me Gotthis regem imponi, noxium universis existimo, primum quod sanguinis vinculo tam prope conjunctus Vitigi, homini adeo infelici, hoc ipso hosti in contemptum pateo : cum fortunæ contagium ad cognatos defluere censeant mortales.

tales. deinde quod nec pie facturus videar, si viventis avunculi principatum invadam, idque mihi odio futurum etiam apud vestrum quosdam percredibile sit. quare sic censeo in hoc rerum æstu Ildibaldum faciendum principem, virum virtute eximium, & ad res agendas excitato ingenio. Ei auxilio futurum & Theudim Visigothorum principem consanguinitas inter ipsos sperare me jubet. quo facilior nobis erit in hostem certatio. Gotthis omnibus visus est utilissima publice consuluisse Vraias. itaque accitum propere Verona Ildibaldum purpura regioque nomine circumdant, & ut quæ ex usu præsentis constituat, orant. Hunc in modum adeptus imperium Ildibaldus non multo post Gotthos quoscunque contrahere potuerat, sic alloquitur. Novi vos, commilites, expertos bellorum, quamobrem nihil temere facturos confido. quippe peritia ratione frænata ferocire non solet. Sed priorum bene memores de his quæ instant consilium capere vos decet. multis quippe antè actorum oblivio in altum extulit mentes improvidas: sed mox ipsos in casus tristissimos præcipites dedit. En Vitigis, neque nolentibus, neque obstantibus vobis, se in hostium dedit potestatem: nempe, quod, ad fortunam sævientem spe abjecta, magis è re vestra crederetis, domi desidendo Belisarii imperia perpeti, quam periculis corpora abjectare. Nunc cum idem impositus in naves Byzantium mittitur, ad res novas accingimini. Atqui id vestrum cuique meditandum fuit, non pro opinione cuncta evenire hominibus, sed multa contra expectatum cadere: Nam & fortuna & pœnitentia multa insperato corrigunt. quod & nunc Belisario accidere posse haud absurdum est creditu. quare optimum factu erit, audire ipsum, & in id laborare ut ad prius conventiona revertatur: id si fallit, tum ut secunda consilia capeffamus. Gotthi probata Ildibaldi sententia Ravennam legatos

gatos confestim mittunt. qui ubi Belisarii in conspectum venêre, quæ cum ipso pacta, commemorant: ipsum probris infectantur, ut ruptorem fœderum, ut abjecti animi mancipium, quippe cui nullus pudor regno oblato servitutem præponere: aliaque addunt suscipiendum ad imperium hortamenta: Venturum ultro Ildibaldum, ut purpurâ ad pedes ejus positâ Gotthorum Italorumque regem Belisarium salutet. Talia legati dicebant, animo sibi figurantes ipsum regni auditum nomen sine cunctatione amplexurum. At ille nihil minus expectantibus aperte effatur, nunquam vivo Iustiniano futurum ut principis nomen sibi sumat Belisarius. Hæc simul audierant festini abiire, ut Ildibaldo cuncta renuntiarent. Belisario Byzantium profecto hyems finiens implevit annum quintum hujus belli quod describit Procopius.

PROCOPII CÆSAREENSIS

G O T T H I C Æ

H I S T O R I Æ

L I B E R III.

Um in modum nurantibus adhuc rebus, mari intrato Belisarius cum Vitige primisque Gotthorum, Ildibaldi quoque liberis & magna pecuniæ vi, Byzantium tandem venit. Non alii eum præter Ildiberim, Valerianum, Martinum, Herodianum sequebantur. Imperator Iustinianus Vitigem uxoremque ejus lætus aspexit, formamque barbarorum qui aderant & corporum

rum robora miratus est. Theuderichi gazam, speciosam visu, receptam in palatium, senatoribus in arcano ostendit: ad plebem non protulit, neque triumphum permiserat Belisario, qualem ante Vandalis in Gelinere victo. At magna apud omnes fama Belisarius agebat, duobus bellis, quanta nemo hominum ante tractaverat, cum gloria confectis, duobus regibus ductis Byzantium captivis, inclyto genere Gizerichi Theuderichique, accedentibus & bonis quæ eorundem Gizerichi & Theuderichi fuerant, quæ duobus nihil inter barbaros fuit illustrius. Neque tantum quæ diu exsulaverant opes ad rempublicam redibant, sed dimidia ipsius imperii terra marique pars intra breve temporis spatium restituta cognoscebatur. Nec quicquam suavius Byzantinis, quam prodeuntem in forum aut inde repetentem domum Belisarium intueri, nunquam satiante oculos spectaculo. Incessus ipse quandam triumphi habebat imaginem, sequentibus magnis Vandalorum, Gotthorum, Mauro- rum catervis. Augebat viri decus corpus procerum ac bene conformatum, sua & origratia. tum vero ita facilis adiri obviæque omnibus humanitatis, ut si cætera nescires, pauperem aliquem ima de plebe diceres. Virtus egregia amorem ei incredibilem à milite, agricolisque conciverat. quippe in militem maximus eorum qui fuerant ducum largitor, si cui adversum quid in prælio accidisset, magnis præmiis vulnera solari in more habebat: qui fortiter fecissent, eos ornare armillis ac torquibus. Equum, arcum, aliudve si quis inter pugnandum amisisset, damnum Belisarii illico liberalitate farciebatur. Iam vero agrestibus tanta cum cura consulere solebat, ut non modo nulli eorum, regente exercitum Belisario, vis illata fuerit, sed quacunque advenisset, opulentia afflueret omnibus, ex rebus tantæ multitudini iusto pretio venditis. Maturam segetem, ne ab

equite protereretur, diligenter servabat. Poma de arboribus tollere nemini sub eo permissum. Nec minor circa venerem religio. cunctarum feminarum notitia præter legitimam uxorem abstinebat. Tot perductis ad se Vandalici Gotthique generis mulieribus, forma præstantiore quam quisquam vidisset mortalium, etiam conspectu, adeo colloquio contactuque abstinuit. Ad hæc erat, si quisquam, sollers promptusque in perplexis rebus optima reperire: Ad belli pericula cum fortitudine cautus, & cum ratione audens, ac, prout utilitas exegerat, in hostem subitus, aut cunctator. Præterea in rebus adversis neque spes animum deserebat, neque perturbabat metus: ubi prospera evenerant, superbia luxusque aberant. Ebrium Belisarium nemo vidit unquam. Per has virtutes, quamdiu per Africam, quamdiu per Italiam Romanis armis præfuit, vincere hostem terrasque terris bello partas annectere nunquam desit. Postquam vero Byzantium accitus venit, tum vero multo quam ante clarius emicuit viri magnitudo. Neque enim solis animi laudibus alios anteibat, sed & opum abundantia, satellitumque & protectorum numerofo agmine, multum duces qui antè fuerant exsuperans, militibus simul ducibusque formidabatur, sic nemo ut esset, qui jussis obniti auderet, nemo qui non alacrem se ostenderet exsequi imperata, per reverentiam virtutis aut ex vi metum. Septem equitum millia de sua exhibebat domo, quorum nemo erat quem censor quantumvis severus rejiceret. omnes primi stare in acie, hostium ferocissimos provocare avidi. Ideo Romanorum senes cum obsessi à Gotthis facinora illa in præliis egregia conspicerent, mirati dicebant, Theuderichi opes ab unius hominis familia destrui. Sic Belisarius & dignitate & sollertia, ut diximus, eminens ea constituebat quæ ex usu erant Imperatoris & con-

& constituta suo unius arbitrato dabat effecta. Magistratum cæteri, inter se magis quam Belisario pares, nec aliud quam sua lucra animo cogitantes, Romani imperii subditos partim ipsi spoliare, partim militibus vexandos projicere: nec sibi quæ decora imperare, nec imperatis milites habere obsequentes. Hinc factum, ut gravia peccarentur, brevique concideret Romana res. Quæ quomodo evenerint jam pergo dicere. Postquam Belisarium Ravenna abiisse cognorat Ildibaldus, barbaros ad se omnes vocavit, & si quibus Romanorum nova præ veteribus cordi. Firmando imperio diligens, omni ratione Gotthos restituere in Italiæ dominatum ardebat. Initio mille non amplius homines, unumque in Piceno tenebat oppidum: paulatim ei accessere quotquot in Liguria Venetiisque erant. Erat Byzantii inter eos qui rationibus publicis præsunt (logothetas vocant Græci) Alexander, semper aliquod peculatus crimen militibus solitus impingere. quos cum velut certo compertos in pœnas traheret, ipse ex humili subito conspicuus, ex egeno prædives factus est: simulque Imperatori majores quam quisquam alius pecunias corradebat. Sed idem causam præbebat, supra quam hominum quisquam, ut milites & pauci essent, & inopes, & segnes ad pericula. Byzantini Forficulæ ei cognomentum fecerant, quod mirus artifex esset ita circumcidendo minuendi nummos, ut interim quam habuerant rotunditatem retinerent, cujus fraudis instrumentum est quod forficula dicitur. Hunc Imperator Alexandrum, revocato jam Belisario, in Italiam mittit. Ravennam ut venerat, iniqua comminiscitur. Nam Italos qui neque pecuniam Imperatoris attigerant, nec publici quicquam negotii gesserant, multis onerabat, causatus illorum in Theuderichum aliosve Gotthorum principes fidem malam; pœnasque dependere jubens eorum quæ dolo (ita

enim credi volebat) subduxerant lucri fecerant. Sic vulnera ac discrimina militum , nihil minus sperantium , ratiociniorum calumniis compensabat. Hinc alienati Italorum ab Iustiniano animi , nec reperti milites qui pericula subirent , sed per contumaciam quisque res hostium promovebant. Eaque causa fuit , cur cæteri duces quiescerent. Solus Vitalis , qui in Venetiis tum alios habebat milites , tum Herulorum ingens agmen , cum Ildibaldo prælio experiri ausus est : metuens ne cum tempore vi ejus augescente reprimi postea nequirit. Ad Tarvisum itaque pugnato , Vitalis multo inferior , fuga sibi paucisque consuluit : pars maxima perire : Herulique prope omnes , & ipse Herulorum dux Visandus. At Theudimundus Mauricii filius , Mundi nepos , adolescens admodum , mortis propinquum periculum ægre cum Vitali evasit. Hinc Ildibaldi nomen apud Imperatorem cunctasque gentes clarum haberi. Post id Vraïas irarum in Ildibaldum , quas dicam , causas habuit. Erat Vraïæ uxor opulentia formaque præstans , præsertim cum cæteris barbarorum collata. Hæc ingressa forte balneum , splendide ornata , conspicuo comitatu , Ildibaldi uxorem videns vulgari habitu , non modo ut principis conjugem venerata non est , sed despectam irrisit. Pauper enim etiam tunc erat Ildibaldus , ut ad quem de gaza regia nihil pervenisset. impatiens contumeliæ Ildibaldi uxor fletu accendit maritum , ne se ab Vraïæ uxore proculcari impune pateretur. Motus his Ildibaldus primum Vraïam apud barbaros transfugii meditati insinuat. Id cum non succederet , dolo interfecit , quo facto grave Gotthorum incurrit odium. Neque enim probare poterant , ita indicta causa sublatum è vivis hominem : multique arcanis colloquiis factum Ildibaldi impium detestabantur : sed ulcisci nemo audebat. Erat inter eos Vilas , Gepida , in principis satellitio mili-

militans. is procius formosæ mulieris mirum ejus in
 amorem exarserat. Sed cum missus in hostes abiisset,
 insultum cum aliis in eos facturus, Ildibaldus interea
 ipsi adamatam, ignorans, an causa aliqua ductus, in ma-
 trimonium alteri collocavit. Quod cum reversus in ca-
 stra Vilas intellexisset, iracundus ingenio, non tulit in-
 juriā, sed continuo occidere Ildibaldum constituit,
 sperans gratum se in eo Gotthis omnibus facturum. Et
 cum ille Gotthorum primoribus convivium daret, ar-
 ripuit insidiis tempus : nam prandenti regi alios quo-
 que, sed satellites præsertim adstare mos habet. Rex de
 lecto pronus in cibos antepositos injectabat manum,
 subitoque Vilas inclinatam cervicem gladio ferit. Ad-
 huc in manibus Ildibaldi hærebant sumpta, cum jam ca-
 put in mensa volveretur, ingenti omnium qui aderant
 stupore. Hæc pæna trucidati Vraïæ Ildibaldum secuta
 est. Eodemque tempore exacta hyems clausit annum
 belli hujus quod Procopio scribitur sextum. Erat in
 Gotthorum exercitu Erarichus, Rugius ortu, magnam
 inter barbaros adeptus potentiam. Rugii autem natio
 & ipsa Gotthica est, sed propriis jam olim vivens legi-
 bus. Cum cæteris populis à Theudericho suis exciti se-
 dibus ita in gentem unam coaluerant, laborum pericu-
 lorumque in hostes indivulsi, ut tamen alieni sanguinis
 mulieribus abstinentes integram incorruptamque ge-
 neris successionem servarent. Hunc Erarichum, turbi-
 dis adhuc per Ildibaldi necem rebus, ex improvise Ru-
 gii regem dixere. Id dure acceptum à Gotthis, multis
 & præ dolore dejecit animos, amissa spe, quam in Ildi-
 baldo nuper collocaverant reddendi Gotthico nomini
 dominatus in Italiam. Nec certe quicquam dignum
 memoratu fecit Erarichus, sed in otio transactis mensi-
 bus quinque hunc vivendi finem habuit. Totilas Ildi-
 baldi fratre genitus, vir erat ingenio sollers, acer ad res

gerendas, clarus Gotthos inter nominis. Is Gotthis præpositus in Tarvisio præsidium agitantibus, ubi Ildibaldum, sicut narravimus, interiisse cognovit, Ravennam ad Constantianum misit, fidem qui pro se acciperent salutis, ut ejus certus seque & Tarvisium & qui sub se erant Gotthos Romanis traderet. multo cum gaudio Constantianus Totilæ postulata juravit. Et dies pactis præstituta est, qua Totilas, quique Gotthorum ei aderant, Constantiani amicorum aliquem acciperent mœnibus, oppidumque secum ejus in potestatem darent. Et jam gravari cæperant Erarichi imperium Gotthi, quippe quem viderent bello in Romanos imparem. quidam & in aperto eum traducere, velut maximum ad res gerendas, postquam sublatus fuerat Ildibaldus, impedimentum. Tandem conspiratis animis ad Totilam Tarvisium mittunt, eique deferunt principatum. desiderare post aliud experimentum Ildibaldum adaçti, spem victoriæ ad propinquum ejus Totilam vertebant, minime dubitantes, sua quin consilia ei essent probaturi. At ille, non dissimulatis quæ cum Romanis pepigerat, dixit, si certum intra diem Erarichum Gotthi interficerent, se accessurum ipsis, ipsorumque voluntati. quæ postquam intellexerant barbari, Erarichi ad necem dolos componere non distulerunt. Hæc dum Gotthorum in castris aguntur, Romani duces ac milites pro magno ducentes otio frui ex hostium negotiis, neque consultabant in medium, nec quicquam in barbaros cæptabant. At Erarichus Gotthorum vocato concilio, suadet legatos mitti Iustinianum ad Imperatorem, rogaturos pacem daret, eisdem quibus cum Vitige convenerat legibus, nempe ut Transpadanis locis continentes se Gotthi, Italia reliqua abscederent. id cum probasset Gotthis, dilectos queis maxime fidebat, & in eis Caballarium, mittit, qui in speciem quidem quæ jam diximus ad

ad Imperatorem perferrent, in arcano autem nihil aliud iussi erant apud Iustinianum efficere, quam ut ipse vi pecuniarum accepta patriciis ascriberetur, idque adeptus Italiam omnem traderet, deposito principatu. Legati Byzantium ut venire, præscripta sollicitè sequuntur. Atque interim evenit, ut Erarichum è vita tollerent Gotthi, eoque exempto, ita ut placuerat, regnum acciperet Totilas. Iustinianus, postquam de eum fama pertulit finem Erarichi, & in Gotthos imperium accepisse Totilam, non desit criminari probrisque infectari eos qui exercitui per Italiam præerant. quapropter relictis per oppida præsidiis Iohannes Vitaliani natus fratre, Besaque & Vitalis ac duces cæteri Ravennam coeunt, ubi jam Constantianus &, de quo dicere occæpi, Alexander se tenebant. In unum congressis optimum factu visum Veronam primum, quæ in Venetiis est, aggredi. Vbi id oppidum & præsidium ibi habentes Gotthos cepissent, in Totilam & Picenum deinde procedere. collectus est Romanorum exercitus ad duodecim millia, sub ducibus undecim, quorum potissimi Constantianus & Alexander, qui statim Veronam contenderunt, inque ejus campis metati sunt castra. Circumjecta enim oppido planities, apta equiti, Mantuam usque porrigitur, quæ Verona diffita est diei itinere. Erat in Venetis vir clarus, Marcianus nomine, in castello habitans Verona propè absito, qui magno in Imperatorem studio id agebat, oppidum ut exercitui Romano aperiret: Nam vigilum quendam à puero noverat, quem missis ad id idoneis pecunia permovet Imperatoris militem intra mœnia accipere. Cumque is fidem dedisset, mittit operis adjutores ad duces Romanos qui pacta significarent, comitesque se adderent per noctem in oppidum intraturis. Placuit ducibus, suo è numero aliquem cum militum paucis prægredi, qui, si vigil ille

portas panderet, eas tenerent, exercitumque tutum admitterent. cæteris periculum defugientibus, unus Artabazes Armenius, bello egregius, ultro se obtulit. Persarum is dux erat, quos non ita pridem è Persarum terris cum Blischame Byzantium miserat Belisarius, quo tempore Sisaurium ceperat castellum. Is tum assumptis centum ex omni lectis exercitu, multo noctis mœnibus propinquat : cumque portas aperuisset vigil, pars ibi constitère & de suis misere qui exercitum advocarent. Alii scandentes mœnia incautos ibi vigiles obtruncant. Gotthi, ut malum sensere, portis aliis fuga se propriiunt. Ante ipsa mœnia in magnam altitudinem se rupes erigit, ex qua despicere cuncta quæ Veronæ aguntur, etiam homines numerare, promptum volentibus, lateque se oculis subjiciunt campi. Huc Gotthi directâ fuga noctem ibi quietam egere. Romanus exercitus ubi ad stadia quadraginta prope oppidum accesserat, non promovit ultra, de præda dividenda rixantibus inter se ducibus. Tractumque tamdiu pravum certamen, ut discordantes orta lux deprehenderet, Gotthique, clare jam perspecta de edito hostium qui in oppido erant paucitate, quantoque intervallo abesset exercitus, cursu in Veronam se injicerent per easdem quibus exierant portas. nondum enim has in suam potestatem redigere valuerant qui intra oppidum erant Romani. Iidemque conspecta Gotthorum irruptione confertim in mœnium propugnacula confugiunt : multisque barbaris vim inferentibus fortiter resistere, clara multorum, sed præcipue insigni Artabazis virtute. Vix tandem compositis inter se de præda diffidiis, Romani duces exercitum agebant oppidum versus. Sed cum portas cernerent clausas, validosque defensores, retro statim duxere, quanquam pugnantes in mœnibus commilites suos spectarent, audirentque preces, rogan-

rogantium , ne se defererent , sed tantisper manerent donec periclitantibus ad ipsos perfugium foret. Sic qui cum Artabaze erant pressi ab hostibus , à suis destituti , quod reliquum erat de mœnibus desiliere. qui in æquum delapsi sunt , hi incolumes Romanorum in castra pervenere. qui in confragosa inciderant , interiire universi. Artabazes ut castra attigit , multa ducibus exprobrans , multa incusans , se ipsis conjunxit , unaque transgressus Padum , venit Faventiam stadia centum & viginti distitam. Totilas quæ Veronæ evenerant compertis , Gotthorumque ex eo oppido non paucis ad se vocatis , cum jam exercitum fecisset quinque millium , in hostem ducit. Ad ejus rei nuntium coïere in medium consultaturi Romani duces , ad quos procedens Artabazes talia loquitur. Nemo vestrum duces , hostes ut numero minores contemnat , nec quod cum iis certandum est quos subegit Belisarius , curam animique contentionem remittat. multi opinione falsa semet circumvenere. multorum opes infractæ sunt spiritu supra quam ferrent tempora inflato. Adde , quod ipsa prior calamitas hosti ad res meliores via est. Fortuna enim , quibus spes faciles eripit , eos in immensum audaciæ impellit. Nec sola conjectura ductus hæc vobis enuntio , sed recenti experimento cognitis Gotthorum animis. Nec arbitrabitur quisquam me , quia paucis comitatus periculum adii , vim illorum supra verum attollere. Virtus tum in majore , tum in minore pugnantium numero obscura esse non potest. mihi rectius videtur , captare tempus cum omnem hostes transibunt , atque ubi pars dimidia cis flumen steterit , eos aggredi , quam postquam se recollegerint , cum universis dimicare. Nec quisquam turpem hanc victoriam dicat. Gloriam aut dedecus assignat exitus , & mos est mortalium victoribus applaudere , victoriæ causas non

quærere. Hæc quidem pulchre dixerat Artabazes. At cæteri duces, sententiis distracti, nihil quod ex usu esset faciebant, sed ubi erant hærentes, agendi tempora patiebantur elabi, donec in propinquo jam exercitus Gotthorum, quibus Padum transgredi parantibus hæc hortamenta adhibuit Totilas. Pleraque prælia, populares, ita sunt comparata, ut æqua spe animos utrinque subeunda ad pericula excitent. Nos non pari cum hostibus, sed multo inferiore fortuna, in pugnam hanc accingimur. illi, si forte vincentur, brevi tempore instaurare in nos bellum poterunt. quippe in munitis Italiæ locis multum illis reliquum militis, & novi à Byzantio exercitus spes haud longe. Nobis si quid secus evenerit, & Gotthorum nomen & spes omnis occubuit. Ex ducentis millibus ad quingenta millia reducti sumus. Hæc monitis vobis, illud simul in memoriam reducere haud incongruens reor, cum primum sub Ildibaldo arma arripuistis mille non amplius vos fuisse numero: terrarum nihil extra unum Piceni oppidum. postquam prælium pro vobis fuit, & numerum vobis & terras accessisse. Quapropter, si & nunc viri esse voletis, bello in melius semper procedente, ita confido, tandem hostem debellabimus. solent enim qui victores sunt & hominum & rerum incrementa accipere. omni ergo vi corporis animique nunc in hostem quisque vadite, id pro certo habentes, si pugna hæc contra cadit, non esse quod in posterum de bello cogitetis. Ipsa quoque hostium injustitia vobis debet dimicaturis animum addere: ita enim sibi subditos tractant, ut Itali, sine ulla causa proditi Gotthorum imperii quantas debent dent pœnas. adeo nihil restat ad mala, quæ ab iis tolerant quos ipsi ultro susceperunt. quid vero proclivius quam illos vincere qui per sua facinora iratum sibi fecerunt Deum? metus insuper, quem de
nobis

nobis concepere animo, attollere vobis fiduciam debet. Non in alios imus, quam qui jam modo, cum tenerent Veronam, eam è manibus misere, atque impellente nemine fœdam ceperunt fugam. His dictis Totilas trecentos suorum jubet ad viginti stadiorum intervallum amne transito hostium pone castra se tenere & ubi incaluisset prælium insistere tergis, injectare tela, & quicquid noxium, ut illi re inopina turbati virtutis obliviscerentur. Ipse omni cum exercitu Padum transposito recta in hostem incedebat. occurrente Romano, ut inter se adversi constiterant, Gotthus Viliaris nomine, corpore vir ingens, ore terribilis, acer animo belloque bonus, extra agmen equo provectus, ubi in medio constitit campo, loricatus & galeatus, Romanos provocabat, si quis secum singulare certamen inire vellet. cæteris formidine se continentibus, Artabazes ad pugnam exiit. cumque ambo equos concitassent, ut modico spatio dividebantur, hastas vibrant. Prævenit Artabazes, vulnusque Viliari adegit dextrum in latus. lethale id fuit, resupinatoque corpore in terram cecidisset Viliaris, nisi retro hasta ipsius solo saxoso infixâ prohibuisset humum contingere. At Artabazes adhuc instabat hastam in Viliaris viscera trudere, nondum mortifera plaga percussum suspicans. Sic evenit, ut cuspis prope erecta hastæ, quæ Viliari exciderat, Artabazi pectus tangeret, lapsumque per omne pectus ad collum perveniret, ubi exstantem forte venam scidit ferrum: multusque ei sanguis fluxit, nullo sensu doloris. Et is quidem equo se retulit ad Romanum agmen: Viliaris mortuus concidit. Sed Artabazes non desinente sanguinis profluvio tertio die & ipse vitam finiens multum infregit res Romanorum. Nam & eo ipso tempore, quod abfuerat à prælio, non parum nocuerat rebus. Namque dum extra tela positus vulneri medebatur,

coïere

coïere inter se exercitus, cumque jam pugna ardesce-
ret, trecenti barbari, qui Romanorum terga asseque-
bantur, apparent subito. Quos Romani conspicati;
cum multo plures in pugnam adesse crederent, metu
perciti, fugam quo quisque poterat intendunt. Spar-
sos nullo ordine occidunt barbari: alios captos in custo-
dia habent. signa, quod dedecus antehac Romanis non
evenerat, cuncta in manus hostium venere. Ducum
quisque, cum paucis quos è fuga contraxerat, in oppi-
da quo pervenire potuerant se recepere, eaque tenuere
præfidiis. Non multum intercessit temporis, cum To-
tilas exercitum in Iustinum Florentiamque mittit, cui
fortissimos præfecit Gotthorum Bledam, Roderichum,
Viliarim. Hi, ut propinquatum Florentiæ est, circum-
vallato oppido assedere. Exterritus Iustinus, quod ni-
hil copiæ in oppidum importasset, misit Ravennam,
Romanos ad duces, abrupta mora omni, sibi ut sub-
venirent. Et, qui missus erat, captata nocte, ignoratus
hosti, Ravennam pervenit, mandataque pertulit. Sta-
tim it inde Florentiam versus Romanorum non sper-
nendus exercitus, ducibus Besa, Cypriano, Iohanne
Vitaliani propinquo. Sed Gotthi, postquam id per ex-
ploratores cognoverant, soluta obsidione recedunt
Muciallam, qui locus Florentia abest diei itinere. Post-
quam conjunxit se Iustino Romanorum exercitus, re-
lictis ad Florentiæ custodiam haud ita multis, pergunt
in hostem cæteri. iter facientibus optimum factu visum
est, ut ducum unus lecto militum flore ex omni exer-
citu, antecederet, impetuque facto incautos hostes op-
primeret. cæteri suo commodo sequerentur. Sortibus
jactis fortunæ arbitrium sollicitè exspectabatur. Cum
Iohannem fors ductorem præituri agminis designasset,
noluere duces cæteri stare conventis. Itaque cum pro-
prio duntaxat sibi milite cogitur Iohannes in hostem
præ-

prægredi. Barbari cognito hostium adventu, campum in quo castra posuerant, metu derelinquunt, inque tumultum, qui in proximo magnus satis surgit, confusim evadunt. secuti eos Iohannis milites, eodem enisi, pugnam incipiunt: fortiterque resistentibus barbaris acriter concurritur: & multi utrinque claris facinoribus editis cadunt. Dum Iohannes multo cum clamore strepituque in adversos impetum facit, satellitum ejus quidam hostili jaculo ictus cadit: idque Romanos ita perculit, ut pedem referrent. Interea Romanorum totus ille, qui tardius processerat, exercitus in campum eundem venerat, stabatque coacta in phalangem acie. Hi, si fugientes alios exceperant, cumque ipsis pariter hostem essent aggressi, vicerant haud dubie, Gotthosque in suam ceperant potestatem. casu non verus rumor intervênit, Iohannem à quodam suo ipsius satellite in pugna interfectum. Is ubi percrebuit, manere nemo, omnes circumspectare abitum, nulla famæ cura. Non per ordines, ne globatim quidem, sed alius alio, ut visum cuique, defugiunt. multi ab impellentibus occisi. qui evaserant, per dies aliquot fugere non destiterunt, insectante quamvis nemine. Postremo in castella, quo potuerat quisque, infusi, nihil aliud obviis, quam perriisse Iohannem, indicabant. Ex eo neque inter se convenere, nec quicquam in hostem ausi sunt. sed manentes intra mœnia hic illa, alius alia, ut evenerat, tolerare obsidium parabant; venturos jam jamque barbaros animo figurantes. At Totilas, multa in captos humanitate, sibi devinciebat animos, ita ut eorum plerique, Romani homines, Gottho duce in Romanos arma ferrent. Hæc inter hyems desiit, clausitque annum septimum ejus belli quod Procopio describitur. Post id Totilas Cæsinam Petramque castella cepit. Inde in Thusciam digressus, frustra tentatis præsiidiis, accedente ad ipsum

ipsum nemine, Tiberi trajecto, Romæ fines non attigit: sed in Campaniam, Samniumque declinans, Beneventum, firmum quanquam oppidum, cepit facile, diruitque muros, ne alius à Byzantio veniens exercitus, inde ex loco munito Gotthos infestaret. Post Neapolim obsidere constituit, cum blandimentis, ut eo admitteretur, frustra laborasset. Præsidio oppidi, id constabat ex Romanis Isaurisque pariter mille, præerat Conon. Et ipse quidem Totilas castra non longe muris metatus, ibi confedit: parte autem dimissa exercitus, cepit Cumas castellaque alia, & multum ex iis coëgit pecuniæ. Repertas ibidem senatorias feminas, non pudore tantum intacto, sed & cum honore dimisit liberas: magnumque eo facto sibi apud Romanos prudentiæ nomen peperit atque humanitatis. Ac nusquam obvio hoste subinde in loca alia dimittens militum manus, res confecit memorabiles. Quippe Brutios primum Lucanosque, mox Apuliam Calabriamque tenuit, nec publica tantum vectigalia in suos usus vertit, sed & privatorum dominorum redditus ad se fecit perferri, planeque se pro possessore gessit Italiæ. Hinc evenit, cum mercedes Romano militi suo tempore non solverentur, ut magnas pecunias deberet Imperator. Mærebant itaque Itali suis exuti opibus, gravibus periculis circumdati: milites autem minus minusque ducum imperiis obsequentes, amabant intra urbes atque oppida se continere. Ravennam tenebat Constantianus, Romam Iohannes, Spoletium Besa, Florentiam Iustinus, Perusiam Cyprianus, alii loca alia, quo quemque fuga detulerat. Indoluit graviter his auditis Imperator, statimque prætorio Italiæ præfectum facit Maximum, qui & ducibus cunctis majore cum imperio præesset, & militibus quæ necessaria erogaret. Addit & classem egregiam, & è Thracibus Armeniisque exercitum.

citum. Thracas Herodianus, Armenios regebat Phaza Iber Peranii fratre genitus: accedebant Hunnorum aliqui. Cum hac classe profectus Byzantio Maximinus Græciæ partem, quæ Epiros dicitur, advenit. ibi contra quam oportuit, rerum tempora trivit otio. quippe bellicorum actuum imperitus, & ex eo timidus erat cessatorque, mox & Demetrium, qui Maximini legatus esset, mittit Imperator, qui jam ante sub Belisario legionibus præfuerat. Is in Siciliam pervectus, cum intellexisset Cononem & Neapolitanos difficili obsidio rerumque omnium inopia premi, magno opitulandi quamprimum ipsis tenebatur desiderio: sed imparem se agnoscens ob militum paucitatem, ad astum se vertit: coactis omni è Sicilia quot poterat navibus, cum in eas frumenta imposuisset & cætera quibus vita indiget, ita navigans speciem præbebat Gotthis magni exercitus. nec de opinione hostium spes eum fefellit. cum enim classem numerosam Sicilia abiisse intelligerent, inde & de militum ingentibus copiis conjectabant. quod si recta statim Neapolim intendisset Demetrius, perterritis, ita credo, Gotthis, obstante nemine, oppidum servasset. Nunc periculi fugiens, Neapolim versus dirigere cursum abnuvit, sed in portus Romæ propinquos inVectus dabat operam, militem ibi ut conscriberet. At illorum locorum homines, non victi tantum à barbaris sed & animis fracti, ut Demetrium contra Totilam ac Gotthos sequerentur adduci non poterant: itaque cum iis solis quos Byzantio adduxerat, Neapolim petere cogeatur. Erat & alter Demetrius Cephalenum è gente, nauta olim, marisque operum & periculorum apprime gnarus, Belisarioque in Africam Italianamque navigationis comes, clari inde nominis: quem Neapoli dispensandæ pecuniæ præfecerat Imperator. is ex quo barbari illuc ad obsidium venerant, non desie-

rat procacibus maledictis Totilam infectari, in tantis malis frui amans linguæ licentia. Postquam augescens fames magnam in oppido stragem fecerat, Conone auctore, inscensa clam scapha ausus est ad Ducem Demetrium solus iter capere, præterque spem incolumis ad eum pervenit, eumque acerrime, cœpta ut impleret, excitavit. At Totilas ubi ad eum de classe fama pervenerat, dromonas, celerrimum navigiorum genus, magno numero paratos habuit. deinde ubi in littus illud Neapoli non longe hostes descenderant, subitus irruens formidinem intulit, statimque & fugam. In ea multos interfecit: cepit plures. Evasere qui initio in navium scaphas insilire potuere, quorum fuit dux ipse Demetrius. Cæterum naves, opera, & quicquid in illis hominum erat, in potestatem hostium venere. ibi & Demetrium, illum quem Neapoli dispensatorem fuisse diximus, reperiunt barbari, abscissaque lingua & manibus, non occidunt, sed trunco corpore ire quâ vellet sinunt. Has Totilæ Demetrius ille pœnas immoderatæ loquacitatis dedit. Post hæc etiam Maximinus naves, quas habebat omnes, Siciliam appulit: ibique substitit, belli pericula segni otio declinans. Quod cum audiissent Romani exercitus duces, confestim ad eum mittunt, orantes ne differret auxilium, ante cæteros vero Conon, quem magis magisque premebat barbarorum obsidio, omnibus jam rebus necessariis destitutum. At Maximinus plurimum adhuc temporis mora trahens, postquam Imperatoris minas perhorrescere cæpit, nec aliorum convitia diutius posse perpeti, non eo minus ipse ubi erat mansit, exercitum autem omnem sub Herodiano, Demetrio, Phaza, Neapolim vela iussit facere, imminente jam hyeme. ubi Neapoli non longe classis aberat, sævum procellosumque flat ventus: Phazas permittit se casibus neque nautas aut remos retrahere
aut

aut alia officia exsequi sinebat tempestas: ne audire quidem alius alium, præ fluctuum stridore poterant. omnia tumultu ac ventorum vi regebantur, quæ invitos Romanos objecit littori, in quo castra erant hostilia: ita nullo labore inscensis Romanorum navibus barbari, partem confoderunt telis, partem undis merferunt. Pars & capti, quos inter dux Demetrius. Herodianus ac Phazas evasere quos minus prope Gotthorum castra ventus detulerat. Hic fuit classis egregiæ exitus. Demetrium ducem Totilas, recte de collo nexa, subter Neapolis mœnia pertrahit, jubetque obsessos monere, ne mala sua spei vanæ creduli prorogarent, sed dedito quamprimum oppido salutem quærerent. Neque enim ab Imperatore aliud auxilium expectandum; cujus & vires & spes omnes in ista classe concidissent. Dixit Totilæ jussis congruentia Demetrius. Obsessi gravescente fama rerumque omnium inopia, tristi Demetrii spectaculo vocibusque ab omni spe dejecti, in gemitus ac mæstitiam agebantur, oppidumque omne confuso strepitu ac lamentis resonabat. Paulo post ad murorum propugnacula excitos sic alloquitur Totilas. Non ulla de vobis querela nostra, nedum ullum crimen vestrum, Neapolitani, nos in hanc obsidionem traxit: sed cupido liberandi vos ab infestissimis dominis, ut hoc officio gratiam rependeremus iis quæ hoc bello egistis, quæque ab hostibus passi estis. Vos enim Italorum prope solos bene Gotthico nomini voluisse; neque, nisi nolentes, subjisse hostile jugum, rebus ipsis apparuit. Quare & nunc, cum vos Romanis permixtos obsidere cogimur, fidem vestram erubescimus, quanquam non in vestrum malum susceptus est hic labor. Neque vos obsidionis vexati incommodis ob id Gotthis irascendum credite. Non debent enim, quibus propositum est amicis prodesse, culpam eo nomine sustinere, etiam si

ad beneficium nisi per eis ingrata pervenire nequeant. Hostium vero ne vos subeat metus, neque ex rebus prioribus ductis conjecturis, superiores illos nobis futuros credite. Quæ in vitam humanam inopina fert casus, eadem temporis lapsu retro ferri solent. Is noster in vos est animus, ut & Cononem & milites universos ire quo velint sine noxa sinamus, si oppido quamprimum dedito abeant, etiam rebus salvis. Quin & iusjurandum tum pro vestra Neapolitanorum, tum pro militum salute offerimus. Dicta Totilæ probabat & civitas & qui cum Conone erant milites: ultima enim famis necessitas incumbibat. attamen fidei in Imperatorem retinentes, & aliquid opis adfore sperantes, triginta intra dies promiserunt se deditionem facturos. At Totilas quo magis spem ipsis omnem disjiceret, tres dixit se menses dare, quibus finitis promissa implerent. medio tempore neque oppugnatione se, neque insidiis in eos usurum. Hæc cum placuissent, obsessi paulo post, non expectata die, quæ præfinita ab hoste fuerat, adeo urebat rerum omnium inopia, Totilam barbarosque recipiunt oppido, quo tempore, hyeme excunte finem accepit annus octavus belli, quod scribendum suscepit Procopius. Totilas, capta Neapoli, in victos humanitatem exercuit, qualem nemo à barbaro, nemo ab hoste expectaverit. Nam cum Romanos videret fame ita vexatos ut exhausta essent corpora, metuens ne subita satias, ut fieri solet, quod de viribus pauxillum restabat obrueret, ingenio adhibuit remedium. In portu & ad portas custodibus positis neminem inde nisi suo jussu in oppidum sivit ingredi. Ipse laudabili parcitate singulis alimenta præbebat multo quam cuperent arctiora: in dies tantum adjiciens vix ut incrementum sentiretur. ita restituto vigore corporibus, tum demum portas aperuit, & jus cuique fecit vescendi suoapte arbitrato. Cononem

nonem vero & qui cum eo milites manere nollent, datis navibus, jubet quocunque vellent proficisci. Atque illi, si Byzantium irent dedecus veriti, Romam navigare quamprimum avebant: sed obnitente vento solvere prohibiti, in metu erant ne victoria elatus Totilas pacta contemneret, idque ipsis male verteret. quod postquam sensit Totilas, convocatos erexit, firmataque de integro fide, bono jussit animo esse, & securos exercitui Gotthorum immisceri, atque inde sibi comparare necessaria, illorumque ut amicorum rebus, si qua opus esset, uti. Cum adversante adhuc vento multum exiret temporis, equos jumentaue præbens, donatos & viatico, Romam ire terrestri itinere hortatur, etiam Gotthis, qui prosequerentur, additis. Tum dirutis Neapolis mœnibus digreditur, ne quando Romani recepto oppido, sibi munimentis, Gotthorum rebus inde incommodarent: malens ipse aperto prælio æquis in locis cernere, quam per artes & calliditatem bellare. sed contentus maximam mœnium partem detraxisse, nonnihil & reliquit. Hoc sub tempus veniens ad eum ex Romanis hominibus Calaber, accusabat quendam satellitum ejus, filiam suam virginem ab eo vi compressam deferens. Reum non negantem facinus, punire magni ducens, carceri includit. solliciti pro eo Gotthorum primores, quod vir acer esset belloque utilis, cætu facto, ubi ad Totilam admissi erant, orant culpam homini condonet. ille tranquille, citra omnem animi motum, sermone audito, respondit hunc in modum. Non inhumana sævitia abreptus, nec lætus popularium malis, sed ne quid Gotthis mali eveniat, summe anxius, hæc ad vos, commilites, verba facio. Hominum pars magna, neque id me latet, rerum ipsa nomina pervertunt. legum contemptui, qui honesta omnia corrumpit nihilque sanum finit, vocabulum induunt cle-

mentiar. Qui constanti proposito leges tuetur, durum atque asperum vocant : ut immutata nomina obtentum habentes impudentiar, peccent securius, & pravitatem animi rebus ostendant. At vobis ego auctor sum, ne salutem vestram posteriorem unius hominis delicto habeatis, neve innoxii partem piaculi in vos trahatis. me enim iudice paria sunt, scelus admittere & sceleris pœnam prohibere. Quare ita de re quæ in manibus est deliberate, ut propositam vobis sciatis de duobus optionem, aut ne hic suæ improbitatis supplicium pendat, aut ut Gotthico nomini salus ac victoria pariat. Hoc enim cogitate, fuit nobis belli hujus initio magna militum vis, cui & fama & belli peritia aderant : pecuniæ, ut compendio loquar, plus quam ut numerus enuntiarri possit : equitum, armorum incredibilis copia : quicquid in Italia munitum erat nostra in manu. Nam hæc omnia constat ad gerenda bella momentum habere. At postquam Theudati sub imperium venimus, hominis iusta omnia post pecuniam habentis, Deo nostris irato vitiis, quo fortunæ nostræ devenerint, scitis ipsi, & quales quantulique fuerint qui nos vicere. Nunc vero satiatus nostris, pro peccatorum modo, suppliciis idem Deus, vitam nostram in melius sibi que carius reducit, & ut verbo dicam, res nostras sperato magis secundat. At quibus, cum vires id non permetterent, vicisse hostem contigit, eos par est recta agendo potius causam colere victoriæ, quam per contrarios actus id consequi, ut sibi met ipsi invidere videantur. Non solent, non solent qui per vim meram atque injurias grassantur florere in præliis. sed ut cuique sunt mores, ita se belli dat fortuna. Hæc dixerat Totilas & persuasi dictis Gotthi pro satellite haud ultra deprecabantur : sed regem sinebant de eo quod vellet agere. is haud multo post homini vitam ademit. pecunias, quæcunque ejus fuerant, stuprum
passæ

passæ dedit. Dum per hæc se nobilitat Totilas, Romani interim exercitus non minus duces quam milites, res subditorum rapere : nullo se petulantia aut injuriæ genere abstinere : duces manibus clausi indulgere amoribus : milites ducibus inobsequentes cuncta pro lubidine agere. Infelices Itali durissima ab hoc & ab illo exercitu patiebantur. agros vastabat hostis : Romanus miles supellectilem raptabat. eodemque tempore & injustissimis contumeliis vexabantur & fame durissima pressi interibant. qui in præsidiis erant, adeo eos à barbaris non tutabantur, ut inverecundi adversus publicas calamitates, suis fædis factis ipsos barbaros considerabiles facerent. His difficultatibus succumbens Constantianus epistolam ad Imperatorem misit, disertim testans se Gotthorum armis obsistere imparem. Cæteri duces ejus accedentes sententiæ, ejusdem epistolæ subscriptione suam ignaviam signabant. Hoc in statu res Italici erant. At Totilas Romano Senatui scripsit in hunc sensum literas : Si qui alios injuria affecerunt, abrepti ignorantia, aut quod oblivio intervenere, his æquum est ab ipsis qui læsi sunt, ignosci. Nam quæ causa ad delinquendum fuit, eadem culpæ pondus detrahit. At si quis destinato ad injusta procedat, huic quo se defendat nihil relinquitur, ut qui non facti tantum, sed & causæ in factum agentis solus culpam sustineat. Quæ cum certa sint, reputate apud vos, quid iis quæ vos in Gotthos admisistis obtendere queatis? Num ignota vobis Theuderichi & Amalasunthæ benefacta? an tempore oblitteratam eorum memoriam? Neutrum dicere vobis, Romani, licet. Non enim in rebus aut levibus aut mediocribus, neque olim, de vobis bene sunt meriti Gotthi, sed in maxime necessariis, in vobis denique ipsis, idque nuper admodum, &, ut sic loquar, jam nunc. Græculorum quæ sit in subditos bonitas, haud

dubie auditu aut experimento cognitum habetis. Neque enim fugere notitiam vestram possunt res aut Gotthicæ aut Italicæ. Atqui commodo illos excipitis hospitio. At quales illi vobis hospites, quales amici, tum scietis, si ad Alexandri ratiocinia vertere memoriam libeat. Ommitto jam de militibus de ducibus dicere, quorum humanitatis scilicet & fortitudinis, egregios percipitis fructus. Nec existimet quisquam juvenili quodam æmulatu hæc in illos probra jaci, aut à me barbarorum principum more nostra in majus efferri. Non enim nostra virtute factum dico quod illos vicimus, sed tot injuste in vos actorum pœnas illos luere. Iam nonne stultissimi sitis, si cum Deus ab illis, vos miseratus, supplicia expetât, ipsi vos alere dominorum proterviam, quam semel tantis malis liberari præoptetis? Quin ergo dignum aliquid facitis, quo vos Gotthis purgemini, Gotthi vobis ignoscant? Facietis autem, si belli non exspectato exitu, dum spes brevis atque inutilis superest, meliora capeſſatis consilia & emendetis quæ ante hac à vobis in Gotthos peccata sunt. is erat epistolæ tenor: quam Totilas captivorum quibusdam traditam Romam ad senatum proferri jussit. Et illi quidem imperata fecere, sed Iohannes eos qui acceperant, respondere quicquam Totilæ vetuit. ob id alias literas pluribus exemplis scribit Totilas, addita jurisjurandi sanctissima fide, nihil Gotthos Romano cuiquam notituros. qui Romæ ea exempla tulerint, haud dixerim. nocte obscura in conspicuis maxime Romæ locis fixa, orto die apparebant. suspicio Romanorum ducum in Arianos sacerdotes, causa fuit cur ii urbe ejicerentur. Totilas his intellectis, partem exercitus in Calabriam mittit, Hydruntem ut, si posset, caperent. Sed cum qui in præsidio erant non præberent aurem conditionibus, eos quos miserat ad obsidium verti jussit: ipse cum majore

jore parte militis, Romæ adlita petit. His rebus Imperator intellectis, non mediocriter consternatus, Belisarium mittere contra Totilam, quanquam adhuc acre bellantibus Persis, cogitur. Hyems exibat, simulque annus finiebatur nonus ejus belli quod scribit Procopius, cum iterum Italiam Belisarius petiit. cum autem milites haberet paucos admodum (neque enim qui secuti ipsum fuerant, eos ab exercitu Medis opposito abducere licebat) Thraciam obiens multa largiendo voluntariam juventutem collegit. Aderat ei Iustiniani jussu dux Illyrici Vitalis, nuper ab Italia reversus, ubi Illyricos milites reliquerat. Ambo ad quatuor millia cum fecissent militum, Salonis agentes, primum Ravennam ire constituebant, inde, si daretur, bellum longius prolaturi. Nam in Romæ vicina descendere haud poterant, neque clam hostem, qui castris jam insedisse Calabriam Campaniamque nuntiabatur, neque vi admota, quando neutiquam pares copiis erant. Interea Hydrunte qui obsidebantur, cum vitæ necessaria defecissent, cum barbaris circumfidentibus collocuti sunt, de oppido sub pactis tradendo, eique rei implendæ dies consensu præstituta est. At Belisarius navibus comœatu in annum impletis Valentinum navigare Hydruntem jubet, & qui præsidio antehac fuerant amotis (nam & morbis & fame tabescere intelligebantur) alios ex navigationis comitibus eorum in locum sufficere, ut recentes atque integri in bona ad victum copia oppidum facile tutarentur. Valentinus ea cum classe, ventis usus prosperis, Hydruntem pervectus est, quatuor ante diebus quam conditum deditiōni tempus exiret, portumque reperiens incustoditum, facile eum tenuit, oppidumque nullo cum labore ingressus est. quippe confisi pactiōibus Gotthi, nec medio temporis spatio quicquam interventurum suspicantes, neglecta obsidii

cura, otio fruebantur. At ubi inopinam classē conspicere, perculsi metu, solvunt obsidium, longeque remoto in loco castra faciunt, Totilæque cuncta per nuntios significant. Tam prope periculum Hydrus venerat. Qui cum Valentino advenerant nonnulli, in agrum populabundi cum excurrissent, obviis in ipso litore hostibus impliciti, facile vincuntur. in maris aquas fugere plerique, ubi centum & septuaginta amissis, cæteri Hydruntem se receperunt. Valentinus, qui ibi præsidium agitaverant ægre vitam trahentes inde subduxit, aliosque substituit vegetos, ita ut præceperat Belisarius, relictisque in annum sufficientibus alimentis cum exercitu reliquo Salonas remeat. unde, cum omni exercitu vela faciens Belisarius Polam attigit, substititque nonnihil, refovendo exercendoque militi. Totilas, ut illuc advenisse eum compererat, quid virium haberet scire cupiens, hoc utitur commento. Bonus nomine Iohannis fratre genitus Ianuæ oppidi præsidium regebat. Hujus nomine usus literas tanquam ab ipso scriptas mittit Belisario velut quibus oraret subveniri sibi in rebus extremis. Eas literas hominibus quinque ad explorandum idoneis tradit, jubetque curatè cognoscere quantum militis adesset Belisario, omnia ita agentes, tanquam à Bono advenirent. Admissos ad conspectum Belisarius, ut mos ipsi, multa comitate excepit, lectisque literis, Bono renuntiari jubet, brevi se cum omni adfore exercitu. illi introspectis rebus omnibus, ut jussierat Totilas, in castra Gotthorum reversi referunt tenues esse copias Belisario. Inter quæ Tibur oppidum, Isaurorum præsidio infessum, Totilæ proditur hunc in modum, oppidani quidam simul cum Isauris portarum custodiæ impositi, nulla de causa in rixas adversus eosdem Isauros prolapsi, facto dissidio hostes in propinquo castra habentes noctu in oppidum indu-

inducunt. Isauri conglobati inter se, capto quamvis oppido, effugium reperere, cum interim oppidanorum nemini parcerent Gotthi, sed cunctis vitam adimerent, etiam sacerdoti, quod quomodo fecerint, quanquam minime ignarus, narrare refugio, ne inhumanitatis exempla ad posteros augeam. In his & Catullus periit, vir inter Italos nobilis. Postquam Tibur tenebant barbari, non amplius è Thuscia per Tiberim commeatus Romam perferri poterant, quia oppidum illud stadia centum & viginti supra Romam situm devehī volentibus viam obstruebat. Hæc sunt quæ Tibure evenerunt. At Belisarius omni cum exercitu Ravennam delatus Gotthos, qui ibi manserant, Romanosque simul milites in unam vocatos concionem sic alloquitur: Non nunc primum, milites, virtutis opera vitiis destructa sunt. Vetus id agnatumque humanis rebus, ac sæpe numero, quæ viri egregii pepererant, ea flagitiosi homines corrupta retro tulere. Atque id nuper Imperatoris res labefecit: qui tanti æstimavit aliena corrigere peccata, ut minoris faciens de Persis triumphum deportare, me in huc locorum miserit, ut medear si qua duces in Gotthos sive in milites non ex recto fecerunt. Nihil delinquere humanum non est, neque id fert natura. Sed quæ admissa sunt emendare, res digna Imperatore, & ab eo diligi magnum, quamvis dure tractatis, solatium. Huic enim rei consequens est, non modo ex adversis, sed & benevolentiam Imperatoris rebus ipsis experiri, fructusque ejus capere quavis pecunia dulciores. Cum ergo in hoc adsum, vestri est officii, omni ope in id niti ut obvia bona possitis apprehendere. Si cui ergo vestrum propinqui aut amici apud invasorem Totilam sunt, is eos quam primum significata Imperatoris voluntate revocet. ita enim vobis simul & pace & Imperatoris munificentia frui dabitur. Ego non

belli avidus huc veni, minimeque omnium Romani imperii subditos hostiliter tractare desidero. quod si qui eorum spernunt quæ ipsis expediunt, sequi, maluntque armati nobis occurrere, necessitas nos ipsis vicissim hostes faciet. Hæc quanquam in publico dixerat Belisarius, nemo ex parte adversa neque Gotthus neque Romanus gente ad eum transiit. Post id satellitem Thorimuth & ex comitatu suo alios cum Vitali, & Illyrio milite in Æmiliam missos, quæ ibi sunt loca in suam potestatem redigere, si possent, jubet. Cum hoc exercitu, Vitalis, captis circa Bononiam castellis, in ipso Bononiæ oppido substitit. Neque multo post Illyrii, quotquot ei militabant, subito, non re ulla, non verbo læsi, clam digressi ad suos penates abiere, missisque ad Imperatorem legatis orarunt facti veniam. quippe non alia de causa domos se repetisse, quam quod longæ per Italiam militiæ dudum insoluta stipendia respublica ipsis deberet: Hunni præterea infusi in Illyricum liberos uxoresque in servitium abstraherent: quibus intellectis, simulque rebus necessariis per Italiam destitutos, agmine facto ad sua se remigrasse. Imperator, quanquam offensus primum, ignovit tamen. At Totilas, simul Illyrios discessisse didicerat, exercitum mittit circum Bononiam ad comprehendendum Vitalem, quiq; ei aderant. Sed præstruxerant adventantibus insidias Vitalis & Thorimuth, multisque eorum interfectis reliquos in fugam egerunt. quo tempore Nazares, vir clarus, gente Illyrius, militisque per Illyricum rector, eximiæ virtutis in hostes edidit exempla. Thorimuth hac re peracta Ravennam ad Belisarium venit. Tum Belisarius satellitum suorum tres, simulque hunc Thorimuth, Nicelam & Sabinianum, cum militibus mille, Auximum mittit, ut obsessis ibi Magno Romanisque suppetias ferret. Et illi, Totilæ castrisque hostilibus ignorati, nocte venire Auximum,

excur-

excursusque in hostes facere meditabantur. Postera die circa meridiem, intellecto, non longe esse hostes, exibant ut occurrerent. Sed prius visum, ne quid per temeritatem peccaretur, mittere exploratores, qui vires eorum specularentur. Ricilas tum forte, satelles & ipse Belisarii, vino cum incaluisse, alios speculatum ire non sivit, solus ipse concitato equo properans, in loca prærupta pervectus in Gotthos incidit tres, atque initio composuit se ad pugnam, vir imprimis strenuus: sed aliis undique affluentibus, in fugam cogitur: ac forte inter præcipitia procumbente equo, ingens ab hostibus clamor, multaque in illum missilia jactabantur. quod cum vidissent Romani, in auxilium procurrunt. Sed telis obrutus moritur Ricilas. Thorimuth ejusque comites, versis in fugam hostibus, deportato mortuo corpore hominis non dignum sua virtute sortiti vitæ exitum, Auximum redeunt. Post hæc collocuti Magno Sabinianus & Thorimuth diutius ibi morari haud ex usu publico judicarunt, quod ad pugnam multo se hosti impares sentirent, atque interim obsessæ plebis alimenta minuentes hoc ipso oppidum barbaris objicerent. id cum placuisset, ipsi & mille cum eis milites nocturno clam discessui se parabant, cum forte militum unus ad hostilia castra transfugiens quid agitaretur significat: eductusque Totilas, per suorum dilectos mille, primo noctis, occupat itinera triginta ferme ab Auximo stadiis, ita ut alius nemo persentisceret. Hi sub noctem mediam Romanos adventantes ut vidēre, eductis gladiis irruunt, & interficiunt ad ducentos. Sabiniano, Thorimuthi aliisque tenebræ latere, & Ariminum fugam perducere indulserunt. Iumenta, quæ supellectilem, arma, vestes ferebant, omnia Gotthorum in manus venerunt. modica oppida duo Adriæ in ora jacent Pisaurum & Fanum, medio ferme Auximum inter & Ariminum
situ:

situ : quorum Vitigis bello primum incipiente ufferat domos, mœniaque ad medium dejecerat, ne si ea recuperassent Romani, malum inde Gotthis darent. Horum alterum, Pisaurum, invadere constituit Belisarius, quod pabulis ferax esset circumfusa regio. Missis ergo idoneis hominibus qui vacantis à portis loci altitudinem, quantumque patuerant, cum cura clam metirentur, fabricatas jussu suo portas ferroque vinctas scaphis impositas mittit, easque ut quam citissime infigerent mœnibus Sabiniano & Thorimuthi imperant : deinde ut intus se tenentes, portarum defensi præsidio, cætera mœnium mutilata reficerent, ligna, cænum, & si quid aliud paratum, ingerendo. illi ut jussum fecere. Non ignarum id Totilæ, ideo magno cum exercitu in eos properat, sed cum tentamenta non processissent, post temporis aliquanti jacturam irritus se in castra ad Auximum retulit. Romanorum in hostem prodibat nemo, satis habentium si vitam mœnibus tutarentur. quin & Romam Belisarius de satellitibus suis misit duos, Artasiram gente Persam & è Thracia Barbanonem, velut qui Besæ (is enim Romæ erat) custodiendam ad urbem auxilio forent, cæterum destituctis cum mandatis, ne quid in hostem auderent. Totilas & Gotthorum exercitus, jam certi Belisario non esse ad contra eundum vires, locorum munita sibi subigere parant, primaque ad obsidium in Piseno Firmum & Asculum placuere. Inter hæc hyeme exeunte finiit annus belli, quod Procopio scribitur, decimus. Belisarius obsessis opem ferre invalidus, Iohannem Vitaliani propinquum mittit Byzantium, gravissimo adactum jurejurando, ut reditum quantum posset festinaret, orato Imperatore ut exercitus magnam ac pecuniæ vim mitteret, ad hæc equos & arma. Namque milites & pauci erant numero & pugnam detrectabant, quod multum sibi deberi à republi-

ca dicerent, seque rerum omnium egenos vivere : nec falsa querebantur. His de causis ad Imperatorem mittit Belisarius his verbis epistolam. In Italiam venimus, optime Imperator, inopes virum, equorum, armorum, pecuniæ : sine quarum rerum omnium ubere copia nemo, ut puto, bellum gerere valeat. obita omni Thracia atque Illyrico milites ægre reperimus, paucos, miserabiles, inermes, præliorum inexpertos. quos hic invenimus multorum superstites, & tenui sunt numero & hostium pavidi, etiam animis frequenti clade perdomitis. Non satis est quod fugerunt. pretium fugæ reliquerunt hostibus, desertos equos, abjecta arma. Æruscare ex Italia haud ultra licet, ut quam rursus teneat Gotthus. Hinc cum multa militibus tempora sine stipendio effluerint, imperium in eos non retinemus, ademta per debita obnoxiiis loquendi libertate. Hoc quoque noris, Imperator, eorum qui tibi militarunt maximam partem ad hostes transfugisse. Si igitur hoc unum placuit, Belisarium mittere in Italiam, optime provisum est. Iam enim sum in media Italia : sin hostem bello vincere propositum est, paranda & alia. nam sine adminiculis nemo bello dux esse potest. Præcipue æquum est mitti mihi meos satellites meosque protectores : deinde Hunnos, barbarosque alios magno numero, & his æra solvi. Scripserat hæc Belisarius. Iohannes vero moram Byzantii trahens nihil eorum ibi peregit quorum ergo missus erat, sed nuptias fecit cum Germani filia, cui Germano pater fuerat Imperatoris frater. Interea Totilas Firmum Asculumque pactis cepit, indeque in Thusciam pergens Spoletium obsidet & Asisium. Præsidio præerat Spoletii Herodianus, Asisii vero Sisifridus, Gotthus ortu, sed in res Romanas atque Imperatorem egregia fide. Horum Herodianus cum hoste convenit, ut triginta per dies ab armis cessaretur. intra id tempus, ni
auxi-

auxilia sibi advenirent, ipse se, milites, oppidum, in eoque habitantes Gotthos traderet, inque ea pacta filium dedit obsidem. Vbi condita dies venit, nec ullus apparuit Romanorum exercitus, Herodianus & qui cum eo erant milites, ex convento Totilæ & Gotthorum genti seque & oppidum dediderunt. Nec defuerunt qui eundem Herodianum dicerent Belisarii odio ad eam deditionem impulsus, quod is minatus fuerat, facturum se ut Herodianus rerum actarum rationes redderet. ita de Spoletio se res habuere. At Sisifridus suo cum milite eruptionibus factis multos amisit, postremo & ipse interiit. Eoque pavidiores ad pericula Asisini oppidum hostibus permisere. misit illico ad Cyprianum Totilas, Perusiam sibi tradi postulans, territusque ni pareretur, & si fieret, magna dona pollicens. Postquam ad utraque immotus Cypriano animus, de satellitio suo Vliphum nomine pecuniis emercatur, hominem ut dolo interimat. Atque Vliphus, solum forte Cyprianum cum reperisset, obtruncat, & ad Totilam refugit. Nec tamen eo minus Cypriani miles Imperatori fidem oppidumque servavit, coëgitque Gotthos irritos abscedere. Post Totilas Romam iter capit, & propinquato, castra circumdat, per omnem Italiam agrestibus innoxius, iubens, ut soliti erant, humum excolere securos, dum ad ipsum reditus perferrent quos ante Romanæ reipublicæ, quosque possessoribus pensitabant. Cum sub mœnia Gotthorum quidam successissent, Artasiras & Barbatio multo comitatu, Besa neutiquam probante, eruptione facta, multos quidem occidunt: sed dum cæteris fugientibus insistent, calore persequendi producti longius, in insidias incidunt ab hoste positas: multoque ibi suorum damno facto, ipsi cum paucis ægre se fuga servant. Et in posterum concurrere hostibus, quamquam laceissentibus ausi non sunt. Iamque & acris fa-

mes

mes Romanos urgebat, cum neque ex agro importare necessaria possent & mari quoque præclusa esset adventio, quia Gotthi Neapolim tenentes, ac tum ibi, tum in Æoliis qui dicuntur, vicinisque insulis, vim multam levium navigiorum, diligenti custodia transitus obseperant. ita quotquot è Sicilia naves Romanum ad portum ferebantur, eæ cum cunctis vectoribus in illorum manus devenerant. Totilas in Æmiliam misso exercitu, Placentiam vi aut obsidione capi imperat. id Æmiliæ regionis princeps oppidum firmis munimentis Pado adjacens illis in locis unicum in Romanorum obsequio manebat. Ut prope accessit exercitus, colloquia cum oppidi custodibus miscet, ut, pactis sancita fide, Totilæ Gotthisque accederent. Cum nihil verbis proficerent, castra ad obsidium disponunt, gnari alimenta deesse civitati. Circa hoc tempus Romanis qui Romæ erant ducebibus inorta proditiōis suspicio in Cethegum virum patricium Romanique senatus præcipuum, causa ei Centumcellas discedendi fuit. At Belisarius pro Romarumque summa anxius, cum è Ravenna subvenire urbi, præsertim modico cum milite, nequiret, abire inde & circumjecta Romæ loca invadere constituit, ut propinquior tanto fieret ad opem ferendam laborantibus, pœnitentia ductus consilii ejus, quod, cum primum Ravennam venerat, Vitali suasore, neutiquam ex usu publico ceperat, patiendi, se velut incluso, hostem quocunque vellet ferre bellum. Atque ego sic censeo, aut pejora tunc elegisse Belisarium quia Romanos malum manebat, aut, si ille quod rectum erat constituit, divinam vim se interjecisse, Totilæ ac Gotthorum res lapsas erigere cupientem, atque sic bona consilia Belisario pessime vertisse. Nam quibus secunda flare vult fortuna, iis quamvis exitiosa capeissentibus nihil duri eveniet, supremo numine illa ipsa prava ad prosperos circum-

cum agente exitus. contra infortunato homini non contingit quæ salutaria sunt cogitare, quod notitiam rerum rectasque judicationes auferat impendens ei malum factum: quod si & ea quæ oportet in mentem veniant, adverso flatu se opponens fortuna prudentiam in tristissimos casus rapit. Cæterum in Belisario utrum fuerit, haud temere affirmaverim. qui postquam cum paucis Iustinum Ravennæ ad tutelam reliquit, ipse per Dalmatiam eique finitima Epidamnum fertur, ibique novas à Byzantio copias opperiens confidet: missisque ad Imperatorem literis præsentis miseras exponit. nec multo post Iustinianus Iohannem Vitalis fratre genitum, Isaacenque Armenium Aratii Narsetisque fratrem, cum iusto mittit exercitu è Romanis barbarisque composito: Qui Epidamnum pervecti, Belisarium ibi repere-runt. Sed & Spadonem Narsetem ad Herulorum principes misit Imperator, ut eos in Italiam ire militatum induceret. Nec pauci eum secuti sunt, duce inter alios Philimuth, simulque in Thraciæ loca cum devenissent, ibi egere hyemem; expectantes ut primo vere ad Belisarium irent. Aderat & Iohannes cui cognomentum Phagæ vulgus fecerat, prosperrimumque illis in eo itinere evenit, ut insigniter rem Romanam juvarent nec opinantes. Paulo quippe ante ingens barbarorum, Slavi qui vocantur, agmen non ita pridem Danubium transierant, late populabundi, multosque Romanorum captivos abduxerant. cum his pugna fortuita congressi Heruli, præter spem, cum numero multum vincerentur, victores fuere, & internecione facta eos quos captos habuerant Slavi, domum quemque suam liberos dimisere. Hoc ipso Narfes tempore cum hominem invenisset, qui sibi Chilbudii nomen inscriberet, viri inter Romanos conspicui, quondam & exercituum ducis, dolum facile discussit. Id quale fuerit exponere haud gravabor.

vabor. Chilbudius inter domesticos Iustiniani vir fuerat, bello bonus, pecuniâ invictus adeo, ut illi pro magnis divitiis fuerit, nihil habere. hunc Chilbudium Imperator quarto principatus sui anno in Thracia Ducem Danubii fluminis limiti imposuerat, servaturum ne barbaris in Romanam ripam transitus esset. nam sæpius jam trajecerant amnem Antæ Sclavique ingentibus Romanorum damnis. Tantoque terrori barbaris Chilbudius fuit, ut per annos tres, quos in eo imperio egit, nemo transgressus Danubium Romanis nocuerit: ipsi vero Romani non semel cum Chilbudio in ripam barbaricam transmeantes multos hostium occiderint captivosque egerint. Exacto triennio rursus ut solebat flumen transiit Chilbudius, modico cum agmine, obviosque sibi Sclavos totis ejus gentis viribus habuit. commisso inter eos prælio, cadunt Romanorum multi, & ipse Chilbudius: atque ex eo non desit barbaris pervius esse Danubius, & expositi excursibus agri Romanæ ditionis, apparuitque vim omnem Romani imperii tantum non potuisse, quantum unius hominis virtutem. Post aliquanto discordes inter se Antæ ac Sclavi prælio certavere, quod Antæ improsperum fuit. Ea in pugna vir Sclavus Antam captivum nactus est vixdum puberem Chilbudium & ipsum nomine, cumque eo domum rediit. Hic Chilbudius cum tempore & fidus domino & bello egregius emicuit, periculaque pro domino subire intrepidus fortibus factis famam sibi circumdedit. Eadem tempestate Antæ in Thraciam se injicientes multos inde Romanorum in servitutem abripuere, prædaque læti domum rediere. Ex illis captivis unum ad facilem mitemque dominum fortuna detulit cum esset ipse vafer & promptus quosvis in fraudem illicere. Is cum cupidus in Romanas terras reverti rationem aliam non reperiret, hanc comminiscitur. Ad domini con-

spectum admissus, laudavit ejus humanitatem, multa ob illam bona à Deo ipsi eventura pro certo pollicens, neque sibi ingratum animum in tam clementem dominum. quin si se utilia suadentem audiret, effecturum ut brevi magnas divitias adipisceretur. Esse apud Sclavos Chilbudium Romanorum quondam ducem, nunc in servi fortuna barbaris ignoratum. si pro eo pretium Sclavus persolveret, virumque illustrem Romanis locis redderet, credibile magnam inde gloriam nec minora ab Imperatore præmia ipsi futura. Hæc cum Romanus ille dixisset, facile persuasit domino, secum ut ad Sclavos iret. nam forte induciæ quædam barbaris inter se mutique commeatus erant. Multas pecunias Chilbudii dant domino, eumque hominem secum abducunt. Vbi domum reditum erat, interrogat emtor hominem, essetne ipse Chilbudius dux Romanorum. ille mentiri nolens ordine rem omnem ex vero explicat. Antam se gente, cum Sclavis quondam hostibus congressum prælio captumque: nunc cum intra fines redierit, postliminio se liberum. ille qui multum auri erogasset, graviter perturbabatur, spe tam pulchra dejectus. At Romanus capti tenax solari eum, & veri signa confundere, nimirum ne quid sibi aventi ad penates redire impedimento esset. Pertendit hunc esse illum Chilbudium, sed metu, dum inter barbaros ageret, nolle verum eloqui: eundem si fines intra Romanos constitisset, non modo quod res erat non cælaturum, sed & gloriaturum, nec sine causa, tam claro nomine. Hæc quidem aliquamdiu clam barbaros agebantur. At ubi in multitudinem res innotuit, coiere Antæ prope omnes, publicum esse negotium existimantes, magnaque in commune bona sibi nata esse, quod Romanum ducem Chilbudium in sua haberent potestate. Gentes quippe illæ Antæ ac Sclavi non unius reguntur imperio sed omnium consensu, id-
eoque

eoque si quid utile aut damnosum creditur, de eo in concilio agitur. cætera quoque morum prope eadem utrisque antiquitus. Deum unum fulminis opificem putant, cui res parere omnes : litant ei bubus cæsis similibusque hostiis. Fati neque nomen norunt, neque ullam ejus in res humanas vim esse existimant : sed si quando mors immineat, sive morbido corpore, sive in belli periculis, victimas Deo vovent, vitæ pretium : si evaserint exsolvunt se voto, salutemque tali sacro redemptam arbitrantur. colunt & Amnes Nymphasque & id genus alia, quibus & ipsis sacra faciunt, & ex sacris futuri signa captant : vivunt in miseris tuguriis, satis longo intervallo separati, nec ibidem diu, sed mutatis crebro sedibus. Vbi pugnandum est, pedibus plerique in hostem vadunt, scutum jaculumque manibus ferentes : lorica nunquam induunt : multis nec tunica nec pallium : feminalia ad pubem adstricti, nec ultra tecti, in prælia se inferunt. Sermo quoque communis duabus gentibus, mirum quam barbarus. nec distat corporis forma. proceri omnes & robore eximii. cutem pilosque nec candidi plane, nec flavi, nec in nigrum decolores, sed rubidi. vivendi modus asper & negligens, qualis Massagetarum, nec minus continuæ sordes. A varritie ac malitia remoti & hac ipsa quoque innocentia Hunnis similes. Nomen quoque olim Antis Sclavisque unum : Spori vocabantur, credo quod sparsim agros eoque latius habitabant, per ingens spatium in altera Danubii ripa fusi. ita se de Antis res habent. qui tum, ut memorare cæperam, congregati cogeant hominem illum se Chilbudium Romanorum ducem profiteri, adjectis, ni pareret, minis. Hæc dum aguntur Iustinianus legatis ad hanc gentem Antarum missis eos excitabat ut in urbem migrarent antiquam, Turim nomine, quæ Trajano quondam principi condita ripæ Danubii in-

cumbit, desolata pridem hominibus ob rapinas barbarorum. Neque urbem tantum, sed & quod agri adjacebat, ut Romani ab antiquo juris, illis Imperator largiri se dicebat: neque tantum ad latus se futurum, magnis cum copiis, sed & pecunias daturum liberaliter, ut Romanæ reipublicæ in perpetuum federati, Hunnos, si quæ in Romanos fines irrumperere conarentur, arcerent. Hæc audita barbari laudarunt & implere promiserunt, si Chilbudium rursus Romanorum ducem in ipsorum vicinia collocaret, illum esse Chilbudium, quem esse volebant, non dubitanter asseverantes. Inflatu hac spe homo ille, jam & ipse Chilbudius dux Romanorum credi dicique cupiebat, parantemque ea cum fama ire Byzantium Narfes in itinere interceptit, tentatumque colloquio, deprehensa fraude, quanquam & latine jam loquentem, & Chilbudii quæ edidicerat signa pulchre imitantem, dat in vincula, coactumque vera edere mox secum abducit Byzantium. Sed unde abiit, retrogreditur narratio. Dum quæ memoravi curat Imperator, Belisarius Valentinum, suoque è satellitio Phocam nomine, spectatum militia, bono cum agmine mittit Romanum ad portum, ut, quod juxta est oppidum, cum prioræ præsidio, cui Innocentius præerat, tutarentur, & si daretur, excursibus factis hostilia castra turbarent. Valentinus igitur & Phocas per clam Romæ missos significant Besæ, mox se subita oppugnatione aggressuros barbarica castra, rogantes ut & ipse, ubi id sentiret, dilectos suorum juberet procurrare, ut ambabus ex partibus damnum hosti majus inferretur. Besæ id, quanquam tria secum habenti millia, non placuit. Hinc factum, ut Valentinus & Phoca, quingentis cum militibus, improvise, cum in Gotthorum castra irruissent, aliquot eorum occiderent, sed ex urbe, quanquam tumultum obsessi statim persenserant, egresso nemine, sine damno

damno suo in Portus oppidum se reciperent. Misere ad Besam iterum, incusantesque bonam occasionem segnitie omissam, hortantur vel nunc quanta vi posset in oppugnando hoste auxilio ipsis esset. Sed ille iterum, periculum causatus, abnuere. Valentinus & Phoca nihilominus majore quam ante numero in hostem insilire constituerant, inque apparatu jam erant, cum Innocentii militum unus ad Totilam perfugiens indicat, postriedie è Portus oppido in castra ipsius irruptionem futuram. ille locis ad hoc idoneis milites acerrimos insidiis locat: in quas cum incidissent postriedie Valentinus & Phoca, post multos suorum, cadunt & ipsi. paucos fuga in Portus oppidum retulit. Hoc tempore urbis Romæ antistes Vigilius in Sicilia agens naves complures frumento oneratas emisit, sperans aliqua ratione Romam qui perferrent penetraturos. Sed, conatu intellecto, hostes prævenere, seque intra ipsa quæ portum claudunt exædificata parietibus latera abdunt ut ubi invehentur naves eas facile prehenderent. quo conspecto, qui in oppido præsidium agitabant, consensu mœnium pinnis, inde jactatu vestium signum dabant navibus, ne pergerent, sed cursum quovis alio deflecterent. At qui navibus ferebantur, non intellecta significatione, rati gaudere oppidi præsidiarios, & incitatores sibi esse portum ut inirent, vento provehente illico intra portum fuere. Multi in iis navigiis homines erant, interque eos episcopus nomine Valentinus. Ex latebris coorti barbari naves indefensas rapiunt, unoque episcopo ad Totilam misso, interficiunt cæteros, navibusque & onere abducto abeunt. Ex episcopó quæ voluit percunctatus Totilas, velut falsa dicentem, id enim crimini dabat, præcisus manibus truncat. Hæc eum in modum evenere, finisque hyemis aderat, claudentis undecimum ejus belli annum, quod Procopio describitur. Interea

Imperatoris accitu is quem dixi Romæ antistes Vigilius, cum id opperiens in Sicilia diu substitisset, Constantinopolim profectus est. At qui Placentiæ obsidebantur Romani, consuetis cibis deficientibus, ad obscena alimenta fame subacti decurrerant, tanta necessitate ut alii aliorum carne vescerentur, cui vitandæ, seque & Placentiam conventionem facta Gotthis dediderunt. Quæ ibi dum aguntur, jam & Romam à Totila circumfessam vexare necessariorum cæperat egestas. Erat in urbe sacri ordinis, quos diaconos vocant, quidam Pelagius nomine, qui per diuturnam Byzantii moram gratiam Iustiniani pecuniasque ab eo adeptus, non ita pridem redierat Romam. Is inter obsidii mala largus impendiis in rerum inopes, ne ante quidem apud Italos ignobilis, multum ea humanitate famam auxerat. Hunc Pelagium Romani, famis non ultra tolerantes, orant ad Totilam iret, induciasque in dies paucos conficeret, quos intra ni à Byzantio auxilia adessent, urbem ac se sub pactis Gotthorum potestati permetterent. Cum hac legatione adeuntem ad se Pelagium Totilas, non benigne tantum sed & cum reverentia exceptum, prior sic alloquitur. Barbaris mos in commune omnibus legationis sacra venerari: mihi autem privatim cura vetus, honore colere eos quibus, ut tibi, virtus cordi est. Sic autem existimo, honorem contemptumve legati, neque oris neque verborum blanditiis, siue adsint, siue absint, sed prout vera sunt aut falsa quæ ei dicuntur, inde cognosci. Magni enim sit ille qui aperte statim, quod res est, edoctus dimittitur: contra illuditur legatus, si inanibus fictisque sermonibus circumventus abit. Tribus demtis, tu Pelagi, quicquid petieris impetrabis. de tribus illis silere te erit rectius, ne, cum ipse tibi nihil efficiendi causa fueris, in nos culpam transferas. Nam intempestivis postulatis comes esse solet labor irritus.

Hæc

Hæc eo pertinent, ne pro Siculo quoquam, neu pro Romæ mœnibus, aut de servis qui ad nos perfugerunt, verba facias. Plane enim obtineri non potest, ut, aut Siculo homini benefaciant Gotthi, utve stent Romæ mœniâ, utve qui militiam nobiscum sumfere, in servitutem veteribus dominis reddantur. Ac ne temere ac præferociter hæc dicta credantur, causæ nos prolatae purgabunt. Felix olim insula erat Sicilia, opibus frugumque proventu abundans, non ut sibi sufficeret tantum, sed ut & quotannis Romanorum expleret necessitates. ob id rogaverant Theuderichum, imperii Gotthici initio, Romani, ne multos ibi in præfidiis poneret Gotthos, ne quid inde impedimenti libertati eorum fortunive incideret. Hæc cum eum se in modum haberent, advenit insulam hostilis exercitus, non virorum numero, non vi alia nobis comparandus. Siculi, conspecta classe, non ad Gotthos indicium pertulerunt, non se mœnibus continuere, non quicquam in hostes hostile moliti sunt, sed ultro ad apertis oppidorum portis, supinis manibus, excepere venientes, nimirum, ut nequam mancipia solent, tempus diu speculati, quo fugitivi à veteribus dominis, novos sibi ignotosque adsciscerent. Atque inde velut ex arce effusi in Italiam hostes nullo eam labore Romamque ipsam ceperunt, tanta ex Sicilia frumenti advectione, ut ipsi una cum urbanorum multitudine toto anni spatio obsidium tolerare valuerint. Sic se de Siculis res habet, quibus ut ignorent Gotthi, fieri nequit, quando criminum gravitas omnem ad misericordiam præcluserit aditum. Mœnia ista quod attinet, iis hostes inclusi nunquam in æqua descendere, ut prælio nobiscum certarent, voluere, sed cum diu Gotthos astu ac fraudibus elusissent, mox præter spem nostra invasere. Ne idem in posterum patiamur, cautionis nostræ est. Nam si, quos semel error

afflixit, in idem malorum recidant, non proviso damno quod experti nosse debuerant, non fortuna adversa talis infelicitatis, sed ipsorum imprudentia optimo jure titulum fert. quid quod auferri Romæ muros, vestra refert potissimum? Neutri enim posthac exercitus obsepti atque à rebus necessariis interclusi obsidii tædia perferent: sed prælio inter se viriliter certabunt utrique, præmium autem victoriæ sine vestro periculo vos, Quirites, eritis. De servis qui ad nos confugere, hoc dicemus. Si eos qui nobiscum contra hostem in acie steterunt, fide data nunquam fore ut in veterum dominorum manus dederentur, vobis nunc prodimus, ne apud vos quidem fidem inveniemus. Plane enim fieri nequit, ut qui pacta in homines omni miseratione dignos violaverint, in alios animi sui constantiam demonstrent, sed necesse est, ut perfidiam, velut ingenii sui notam, ad omnes, quibuscum negotium habent, circumferant. Dixerat hæc Totilas. Respondit autem Pelagius: Præfatus, vir magne, cordi tibi esse, & me privatum, & nomen injunctæ mihi legationis, vilem me, quam maxime potes, habuisti. Nam contumeliis afficit & amicum & legatum, me quidem judice, non magis si quis colaphos infringat aliaque faciat impotenter, quam si ad se missum spei suæ irritum remittat. Non enim, ut honores ab iis quos adeunt consequantur, legationis onus suscipere homines solent, sed ut iis abs quibus sunt missi aliquid boni reportent: ita ut satius futurum sit, contemptim habitos efficere, quorum ergo venerunt, quam auditis verborum blandimentis rerum inanes reverti. Ego an quid deprecari debeam eorum quæ tam destitute effatus es, equidem nescio. quid enim profit molestum esse ei, qui, defensione nondum audita, rei prædixit exitum? Vnum haud reticuerim, apparere quam clemens in Romanos

nos qui in te arma tulere futurus sis , qui Siculis
 nunquam tibi adversatis odium implacabile denunties.
 At ego , omiſſis ad te precibus , legatione apud Deum
 fungar , qui de ſupplicum contemtoribus pœnas ſolet
 exigere. His dictis abiit Pelagius. quem ut Romani re-
 verſum infecto negotio videre , angi animis. nam in
 dies ingreſcens fames acerbiffime eos tractabat , faci-
 lius tolerante milite cui reſiduum aliquid erat alimenti.
 Quare factò Romani ad militum præfectos Beſam Co-
 nonemque concurſu , multo cum fletu lamentiſque in
 hæc verba prorupere. Tales ſunt , fortiſſimi duces , res
 noſtræ , ut etiamſi quod in vos admitteremus nefas , vi-
 tio id nobis verti non deberet , cum ultima neceſſitas ,
 quæ cogit , excuſet. Et nunc nos quidem , cum rebus
 iſſis invenire malis noſtris remedium nequeamus , ver-
 bis lachrymiſque monſtraturi calamitatem noſtram , vo-
 bis adſumus. veſtrum erit clementer audientiam dare ,
 neque verborum offendi aſperitate , ſed ea æſtimare pro
 eorum quæ patimur modo. qui enim ſalutem ſuam de-
 ſperare adigitur , is jam nec ſermone nec factis tenere
 ſe poteſt intra decori regulam. Non id rogamus , du-
 ces , ut nos Romanos , ſanguine moribuſque conjun-
 ctos vobis , ut ſumus , habeatis. etiam ſponte , ut pri-
 mum advenit Imperatoris exercitus , apertas à nobis
 portas , patimur , obliſcamini. Facite nos hoſtes fuiſ-
 ſe , ſtetiſſe in armis contrariis , victos prælio belli lege in
 ſervitutem vobis ceſſiſſe. date , ut captivis veſtris , ali-
 menta , non ſolita , non quæ naturæ deſideria expleant ,
 ſed quantilla ſpiritum hunc in corpore retineant , ut vi-
 tam ſic trahentes exhibeamus vobis operas quales ſer-
 vi dominis præſtant. ſi id faciendi volentibus vobis de-
 eſt copia , at manu veſtra nos mittite , vel hoc lucri fa-
 cturi , ne de humanis ſervis cura vos fatiget. Si & hoc
 durum impetratu , ſaltem occidite nos , neque invidete

honestum exitum, & inter circumstantia suavissimum mortis genus, unoque facto innumeris malis Romanos absolvite. Befa quique ei aderant his auditis dixere, non esse suæ potestatis eos pascere, & occidere impium, dimittere intutum. sed Belisarium affirmantes jamjamque Byzantio cum exercitu adfore, hoc cum solatio eos dimisere. Interea quo magis protendebatur obsidio, intentior fames insolitos humanæque naturæ alienos cibos subjecerat. Ac primum Befa ac Conon præsidii, quod Romæ erat, rectores, frumentum (multum enim intra mænia suos in usus sepositum habebant) & milites suo de dimenso recisum, opulentioribus Romanorum magno pretio vendebant. septem aureos medimnus valebat. quibus arctiores res erant quam ut tam caro victu uterentur, pretii ejus parte quarta fursuris medimnum referentes eo se sustentabant. id in dapes deliciasque ipsi necessitas verterat. Bovem si quem Befa protectores egressi ceperant, Romanis venditabant, aureis quinquaginta. si cui bos aliave quadrupes mortua obtigisset, is inter Romanos beatus ducebatur, cui carnes mandere, quanquam morticinas, liceret. Plebs cætera urticis pascebatur, quæ sub mænia, inque parietinis intra urbem multæ nascebantur. Eas, ne asperitate labris ac gulæ incommodarent, diligenter coctas ori ingerebant. Hunc in modum Romani, quamdiu pecuniæ mansit aliquid, frumento alii, alii fursure emto victitabant. Vbi pecunia defecerat, vasa in forum portantes, inde quo diem de die ducerent comparabant. Ad ultimum, cum nec militibus frumentum esset quod venderent, præter paulum quod sibi Befa servaverat, neque Romanis unde emerent, urticas spectare quisque. sed cum hæ quoque tantæ multitudini non sufficerent alendæ, brevi caro vanescere, color in luridum verti, ita ut laryis simillimi ho-

mi homines viderentur. quidam urticas dum adhuc dentibus terunt, subito intermortui in terram cecidere. Pars & humanæ alvi purgamenta in cibum sumfere. Fuere & qui fame inciti violentas sibimet manus inferrent, cum non ultra jam canes, non mures, non alia animantium mortua ad vescendum reperirentur. Erat inter Romanos quidam quinque libêrum pater: quem circumstantes pueri, arrepta veste, alimenta poscebant. ille neque flens, neque aliud dans perturbati animi indicium, sed intra se motus suos magna constantia recondens, jubet pueros sequi, velut cibum accepturos, atque ubi Tiberis in pontem devenit, pallio ob os religato, velans oculos de ponte in amnem desilit, spectantibus non liberis tantum, sed & Romanorum multitudine. Tum vero Romani duces, aliis acceptis muneribus, permisere Romanis ire quo vellent. paucis admodum manentibus abiere cæteri, quo poterant quisque. Nonnulli deficientibus ob longam inedia viribus, inter navigandum eundumve, vivendi finem fecere. Huc Senatus populique Romani fortunæ devenierant. Postquam cum Iohanne atque Isaace exercitus Epidamnum venit, junctusque Belisario est, consilium Iohanni fuit, omnes ut transmissio, qua proximum, Adria, pedestri deinceps itinere pariter ferrent quæ casus tulisset. Belisario id non ex usu videbatur: sed Romæ vicina navigari, rectius fore. nam pedestre iter tanto agmini & longum & multis quæ intervenire possint, obnoxium. sed posse Iohannem capta per Calabriam finitimasque terras via, ejectis qui non multi illis in locis erant barbaris, & Italiæ quod Adriæ adjacet subacto, rursus se apud Romæ propiora sociare exercitui, quem eo interim ducturus erat ipse Belisarius. quippe ultima obsidii mala tolerantibus Romanis, non imprudenter existimabat etiam ex minima mora malum nasci posse.

posse insanabile. Et navigantibus quidem, si aspiraret ventus, quinto die attingi portum Romanum posse, cum ab Hydrunte pedestre iter dies absumenturum esset quadraginta. Talibus cum mandatis dimisso Iohanne, vela cum exercitu fecit Belisarius, ac vehemente vento Hydruntem perlatus est. quod ubi sensere qui id oppidum circumfederant Gotthi, obsidione derelicta Brundisium abeunt, bidui itinere Hydrunte absitum in ipsa maritima ora sine mænibus locum, cumque existimarent Belisarium illuc mari trajecturum, Totilæ cuncta significant. Is velut occursurus paratum tenet exercitum, ac Gotthis qui in Calabria erant imperat, quantum possent, transitum illac ut intercludant. Vt Belisarius prosperos nactus ventos Hydrunte abiit, Gotthi remissa cura negligenter satis in Calabria agebant, & quietum se tenens Totilas id laborabat unum, ut obseptis Romam itineribus, nequid commeatum inferretur, impediret, quam ad rem in Tiberi quod dicam moliebatur. loco reperto, ubi maxime in angustum se cogit amnis, is ab urbe stadia aberat nonaginta, trabes ita ingentes ut à ripa altera ad alteram pertingerent, pontis in modum componit, positisque in utraque crepidine ligneis turribus, præsidio eas acrium militum firmat, ne scaphis aliisque navigiis à portu in urbem pervium esset flumen. Interea in cum portum appulit Belisarius, ibi Iohannis expectaturus exercitum. At Iohannes trajecto Adria Calabriam attigerat, Gotthis ignoratus qui ad Brundisium hærebant, comprehensisque exploratoribus ab hoste missis duobus, alteri vitam ademit: alter genua ejus advolutus mortem deprecabatur, spondens perutilem se ipsi Romanoque exercitui fore. Interrogante Iohanne, quod concessæ vitæ præmium sibi Romanisque adferret, dixit effecturum se, ut Gotthos planè incautos supervaderent. Affirmavit ei

vit ei Iohannes non irritas preces fore, modo primum loca, quibus hostium equi pascèrentur, monstraret. Barbarum & hoc pollicitantem sequitur. Ac statim captis hostium equis, insiliunt in eos equos qui pedibus venerant multi atque egregii. Inde cursu irruunt in Gotthorum castra, qui inermes & imparati, perculsi præterea tam inopino casu, plerique nihil repugnantes cecidere: paucos fuga ad Totilam pertulit. Calabros Iohannes verbis factisque demulcens ad obsequium Imperatoris illiciebat, multa ab Imperatore, multa ab exercitu ipsis bona ostentans. Brundusioque illico, ut festinabat, digressus, oppidum capit Canusium nomine, media in Apuliâ situm, quinque ferme dierum à Brundusio itinere occasum Romamque versus. Ab hoc Canusio stadia viginti quinque Cannæ absunt strage Romana, Annibale Pænos olim ductante, nobiles. Hic Iohannis in conspectum Tullianus venit, Venantii filius, vir Romanus, magnæ per Brutium Lucanosque opulentia, multa incusans Romanos milites, sæve antehac in Italos patratorum: simul pollicens, si clementius agerent in posterum, se & Brutios & Lucanos ipsis traditurum, ut Imperatori, sicut ante consueverant, sub tributaria lege parerent: neque enim sponte accessisse eos barbaris & Arianis, sed coactos, partim vi hostium, partim sociorum injuriis. Iohanni spondenti cuncta posthac Italis quæ optarent eventura, comitem se addit Iulianus. Ex eo sublati milites inter Italosque offensi, quæ in Adriæ ora jacent omnia amica militi Imperatorique ad obsequium prompta fuere. queis Totilas compertis, dilectos Gotthorum trecentos Capuam mittit. His præcipit, simul ex illis partibus movere Romam Iohannis exercitum intelligerent, sensum sui nullum præbentes eum sequerentur: sibi cætera curæ fore. At Iohannes, metuens ne ab hoste circumfundere-

deretur, ad Belisarium ire abstinens, in Brútios Lucanosque declinat. clarus erat inter Gotthos Ricimundus, Brutiorum custodiæ præfectus à Totila, inque id partim Gotthos secum milites habens, partim Romanos Maurosque perfugas, ut fretum celebratum Scyllæ fabula, eique imminens Italiæ littus incubaret, ne cui inde Siciliam aut è Sicilia illuc navigare tutum foret. In hos milites ita subitus, ut & nuntios præveniret, Iohannes semet injiciens, magnum pavorem intulit, trepidosque statim in fugam egit, qua montem proximum, uno aditu arduum, præcipitem cætera, petebant. sed Iohannes eos per clivum infecutus, & priusquam inpræfracta penetrarent, deprehensos adortus, Maurorum ac Romanorum plurimos, quanquam fortiter dimicantes, interfecit: Ricimundum & Gotthos, quique aderant gentium aliarum, pacto in potestatem accepit. Iohannes his peractis ibi substitit. At Belisarius eum perpetuo opperiens, quietum se tenebat, incusans eum; quod non, vel cum periculo, trecentis illis qui Capuam servabant pugna congressus, viam illac tentasset, præsertim cum barbarorum lectissimos secum haberet. verum Iohannes transire desperans, in Apuliamque digressus, loco cui Cervaria nomen est, sedit. Magis jam magisque sollicitus pro obsessis Belisarius, ne fame urgente ad ea truderentur, quæ remedium non reciperent, id animo agitans, quomodo commeatus in urbem inferret, impar viribus ad subeundum in æquo certamen, ad solertiam se vertit. onerariis navibus duabus latis admodum, conjugatis arcteque inter se devinctis, turrem imponit ligneam, non paulum ea editiorem quam ponti hostes adfabricaverant. Dimensus enim accurate fuerat missis è comitatu suo qui ad barbaros transfugientium specie explorarent. Tum naves, quas dromonas vocant, ducen-

tas, exstructis è ligno lateribus, in Tiberim demittit, latera ipsa multifariam perforans ut inde tela in hostem mitterentur: impletque frumento, rebusque aliis necessariis, & acerrimis militum. Alios tum pedites, tum equites disponit idoneis locis ad utramque ripam quâ Tiberis exit, præciens ibi ut manerent, & hostem, si forte contra Portum oppidum iret, vi omni prohiberent. Isaacæ id oppidum custodiendum tradidit, unaque uxorem suam, & si quid dignum servari secum habebat, edicto ne præsidio abiret, etiamsi hostium manibus interfectum intelligeret Belisarium, sed locum tueretur, ut esset, si quid sinistrius accidisset, quo se Belisarius ejusque milites reciperent, quod nullum in vicino aliud esset suffugium, cunctis circa hostilibus. Ipse conscensa dromonum una, classi præiens, sequi jubebat onerarias quibus turres instruxerat. Turri summæ lembum appenderat, plenum pice, sulfure, resina, & si quid aliud ignem cito pascit. in ripa altera, quâ à Portus oppido Romam itur, pedester auxilio aderat exercitus. Miserat & ad Besam pridie, ut secutura luce multo cum agmine erumpens turbaret hostium castra, quod & ante non semel ei præceperat. sed neque tum Besa neque hoc tempore jussa exsequi in animum induxerat. Namque ipsi soli soli frumenti nonnihil supererat. Quod enim jam ante Romam miserant Siciliæ præfecti, ea copia ut & militi & urbanis sufficere posset, ejus perparum ipse urbanis distribuerat, maximam partem verbo in militum usus, revera sibi retinens, quod caro admodum senatoribus divenderet: atque ob eam causam solvi obsidionem non cupiebat. Belisarius ergo Romanusque cum eo exercitus navigatione satis difficili adversum in amnem enitebantur, nusquam obviis Gotthis, sed intra vallum se claudentibus. Progressi, ut à ponte non multum abessent, in excubias incidunt, qui-

quibus ad utrunque fluminis latus custodia catenæ mandata erat, quam non multo ante à ripa ad ripam extenderat Totilas, ne ad pontem usque pervadere hostes possent. custodum multis occisis telorum injectu, fugatis cæteris, subducta catena, jam ad pontem pergebant Romani. Eo ubi pervenerant, vim admovent, neque segnius de turribus se tutantur barbari. Et qui in castris erant, tumultu exciti, cursu eodem se conferunt. Tum onerarias naves Belisarius, quibus ipse suas indiderat turres, proxime provehens ad hostium turrium alteram, quæ in Portuensi via ad aquam stabat, jussit scapham, inflammata prius, in eam turrim dejici. Scapha turrim, simul illapsa est, incendit, & cum superstantibus Gotthis, ducentis admodum, exussit. Periit inter eos is qui Gotthis præerat, vir bellica laude in ea gente præstantissimus. Hoc successu audentiores Romani eos qui ex castris opitulatum suis venerant barbaros missilibus multo quam ante acrius infestabant, donec illi vulneribus malisque fessi verterent terga, & qua quisque poterant, fugam intenderent. Iam pontem attigerant Romani, eoque corrupto processuri ultra erant Romam usque, obstituto nemine. Sed quando fortuna alio se datura erat, nescio ejus numinis invidia res Romanorum in eum quem dicam modum perversæ sunt. Quo tempore inter adversos exercitus, quæ jam memoravi, agebantur, ingenti Romanorum malo fama Portus in oppidum perlata vulgavit; amotam è flumine catenam Belisario, cæsos barbaros quæque his cohærentia dicere occupavi. Isaaces, hæc ubi audierat, retinere se non ultra valens, partem gloriæ arripere properabat, spretisque Belisarii mandatis citus in ripam alteram, in qua Ostia est, se proripit, attractisque centum equitibus, quos ibi constituerat Belisarius, castra hostium assilit, quibus Roderichus præerat

erat vir bello egregius. ibi in barbaros improvisus ir-
 ruens, tum alios, tum ipsum Roderichum vulnerat.
 Gotthi castris derelictis abeunt, siue majorem vim mi-
 litum Isaacæ auxilio venire suspicantes, siue dolo in ho-
 stem, ut eum irretirent, quod & evenit. Namque Isaa-
 ces, & qui cum eo erant, simul castra intraverant, pe-
 cunias & si quid aliud pretiosum rapere, nec quicquam
 ultra curabant, cùm redeuntēs Gotthi, multis hostium
 interfectis Isaacum & cum eo nonnullos captos afe-
 runt. statimque ad Belisarium equites cursitant, teneri
 à Gotthis Isaacum nuntiantes. Percussus atrocitate rei
 Belisarius, nec inquirens quomodo in hostium pote-
 statem venisset Isaac, & Portus oppidum & uxorem
 & res omnes periisse credens, & nihil usquam muniti
 restare quo suffugium haberent, hæsit stupidus, quod
 ei antehac nunquam acciderat. mox retro agit exerci-
 tum, velut superventurus incautis imparatisque hosti-
 bus & quocunque posset modo oppidum recuperatu-
 rus. Sic Romanus miles irritus præclare cæpta dese-
 ruit. In Portus oppidum ut venit Belisarius, ibi statim
 cognovit & Isaacæ amentiam & suam sine causa animi
 perturbationem; tantumque ex eo infortunio dolorem
 cepit, ut etiam corpori morbum contraheret. Febris
 enim eum invasit, diuque cruciatum in periculum im-
 plicuit morti proximum. Biduo post quam illa even-
 rant, concessit vita Roderichus, quo casu incensus
 Totilas Isaacæ necem intulit. Besa interim frumentum
 vendendo ditescēbat, in immensum aucto per emen-
 tium egestatem pretio, nec quicquam præterea cordi
 habens, nihil de tutandis mænibus, nihil de re ulla ad
 salutem publicam pertinente cogitabat. militum cui li-
 bebat otari permissum. in mænibus excubiæ & tenues
 & negligentes. quibus vigiliarum vices obvenerant,
 somni capiendi quanta vellent licentia, nemine eis im-

posito qui id curaret, nec ullo, ut militiæ mos est, circumeunte mænia qui excubitores quid agerent percunctaretur. sed nec urbanorum quisquam custodiæ ipsis particeps erat. nam & pauci, ut dixi antea, restabant, & hos ipsos fames mirum in modum exederat. Ergo Isauri quatuor, prope Asinariam portam excubantes, noctis tempore capto, quo dormire permissum cæteris juxta militibus, ad ipsos autem mænium tutela spectabat, de pinnis demissis funibus qui ad humum pertingerent, eos ambabus prensantes manibus, extra mænia delabuntur, & ad Totilam progressi spondent se ipsi Gotthisque militibus urbem patefacturos. esse enim id suæ potestatis & quidem perfacile. Atque is magnas grates magnasque pecunias pollicitus, si promissa exsequerentur, de suo comitatu duos cum eis mittit, inspecturos locum, qua Gotthis aditus promittebatur. Hi, ut ad mænia ventum est, arreptis funibus in summa mænia enituntur, nemine contra vocem edente, aut omnino, quod agebatur, sentiente. ibi adstantibus ostendunt Isauri, quam non modo adscensus esset facilis, sed &, postquam adscensum erat, quidlibet agendi plena libertas, nullo hominum obstituto. Id Totilæ renuntiare jussos dimittunt. Gavissus auditis Totilas, aliqua tamen hærente suspicione, non satis Isauris credebat. Non multis pòst diebus redeunt ad eum eidem homines ad agendum incitantes, quibus cum alios duos mittit Totilas, ut & hi cuncta bene explorata sibi referrent. illi reversi prioribus congruentia renuntiant. Interea Romani milites aliquam multi speculatum emissi ab urbe non longe in via decem in Gotthos incidunt, quos ad se perductos Besa interrogat quid agitare Totilas. Respondent Gotthi in spe eum esse Isauris aliquot prodentibus capiendæ urbis. nam jam ejus rei fama per barbarorum exercitum manaverat.

Hoc

Hoc etiam indicium Besa & Conon, tanta erat supinitas, ad animum non vertere. Tertiumque Isauri, conventum Totilam, ut rem conficiat, admonent. Et ille cum iis suorum denuo mittit aliquos, & in his quendam sanguine sibi propinquum. qui cuncta bene perspecta reportantes hortatus suos addidere. Tum demum Totilas nocte capta armatum silentio exercitum prope portam duxit Asinariam, & Gotthorum quatuor, animi virtute corporisque robore eximios, per funes in mœnia eniti jubet Isauris comitantibus, in id tempus noctis quo vigilandi vices ad Isauros reversæ cæteris mœnium custodibus somnum indulserant. Hi ubi super mœnia steterunt, continuo ad portam cursant Asinariam, prohibente nemine, vectemque securi diffringunt, quo inserto jugari, ferreasque insuper commissuras in quas immixtis clavibus aperiri & claudi, ut usus factus erat, portæ per custodes solebant. ita facto aditu, nullo cum periculo Totilam urbe accipiunt, ejusque exercitum. quem statim in unum coëgit Totilas, spargi vetans, metu ne quid insidiarum ab hoste strueretur. At vero per urbem clamor tumultusque pro tam inopini casus magnitudine exoritur: territique pars maxima militum & duces per aversam portam fugiunt, quo quemque perferre pedes poterant. Pauci cum nonnullis urbanorum in sacras ædes supplices se recipiunt. Patriciorum Decius & Basilus, quod equos haberent, Besam comitati sunt & ipsum equo fugientem. Maximo, Olybrio, Orestæ, nonnullisque aliis ædes Petro Apostolo dicata confugium fuit. Plebis Romanæ quingenti ferme supererant. hi quoque ægre ad loca sacra recipere se valuerunt. cæteri pridem partim in alias abierant terras, partim inedia extabuerant, ut ante memoravi. Eadem nocte multi ad Totilam venire nuntii, fugere Besam & cum eo hostium multos. ille.

rem lætam ad se perferri testatus neminem insistere elapsis passus est. quid enim, inquit, homini suavius contingere possit hostium fuga? Vt illuxerat, omnisque doli adempta suspicio, in Petri Apostoli ædem precaturus ivit Totilas. Gotthi interim cædebant obvios. periere sic militum viginti sex, de plebe sexaginta. Ingresso in ædem Totilæ Pelagius adversum it, Christi oracula manibus ferens, omniaque supplicum præferens, Parce inquit tuis Domine. At ille acerbius irridens, nunc, inquit supplicatum venis Pelagi. Sane, subjecit Pelagius, quia me Deus servum tuum fecit. Sed tu Domine servis jam tuis ignosce. Harum precum reverentia tactus Totilas Gotthis interdixit, ne quem posthac Romanum occiderent, rerum quæ maximi pretii sibi servari, cæteras militibus prædæ cedere voluit. Multa in senatorum domibus reperta: plurima ubi Besa diversatus fuerat. Scelerata scilicet illa frumenti pretia, narrata mihi antehac, infelix Totilæ cogerat. Sic evenit, ut tum alii Romanorum, tum etiam senatorii ordinis viri, ipsaque adeo Rusticiana Boëthii quondam uxor, Symmachi filia, quæ suas facultates egentibus elargita fuerat, servili aut rustico habitu tecti, hostili misericordia, modo panem modo aliud quid necessarium rogantes viverent. Nec eos paulo ante tam spectabiles pudebat de domo in domum pulsare ostia & miseriæ alimenta precibus eblandiri. Et Rusticianam quidem interficere Gotthi flagrabant, quod ad Theuderichi imagines abolendas Romanos magistratus mercede data impulisset, dum patris Symmachi maritique Boëthii mortes ultum it. Sed Totilas nihil ei noceri passus est: cæteras quoque mulieres à Gotthis explendam ad cupiditatem avide expetitas, servavit intactas, ita ut non virginis, non matris familias, non viduæ ullius corpori illudum sit; unde magna illi modestiæ fama.

Postri-

Postridie concitos ad se Gotthos sic Totilas alloquitur. Non nova neque incognita vobis præcepta daturus huc vos, commilites, convocavi sed eadem dicturus quæ sæpe antehac, & quæ secutis maxima vobis bona evenere. Quare ne negligenter audite hæc monita. sermonum enim qui ad felicitatem ducunt nulla homini esse debet satias, etiamsi tædiofa sit repetitio, quando quæ eos consequuntur minime sunt digna recusari. Dico igitur nos antehac, cum ducenta haberemus militum acerrimorum millia, pecuniæ, equorum, rerumque omnium copiam, senum consilio valentium, quod in periculis vel maximum est, bonum numerum, à septies mille Græculis victos, imperioque & rebus amari solitis omnibus derepente exutos. Nunc vero nobis paucis nostrorum superstitibus, nudis ac miserabilibus, & agendorum imperitis, contigit de hostibus plus vicies mille deportare victoriam. Hæc eorum quæ gesta sunt summa est. causas cur ita evenerint vobis, quam non ignaris, eloqui haud pigebit. Gotthi antea jus postremo loco ponentes, in populares & subditos plurima inique agebant. Ob quæ infensus iis Deus hostium armis adjutor tunc fuit. ideo multitudine, virtute, belli paratu supra hostem positi, vi quadam latente nobisque incognita, infra eos dejecti sumus. Quare sic habete, ea quæ amari ab hominibus solent, ita vobis salva fore si justitiæ reverentiam servaveritis. si transitis in mores alios, etiam Deum ad hostes transiturum. Neque enim ille aut omnibus omnino hominibus, aut uni alicui genti addicit se socium. sed iis adesse amat quibus æquum bonumque cordi est. Hæc eo pertinent ut memineritis & inter vos & in subditos justa agere, id autem idem est ac si dicam, custodire vobismetipsis felicem statum. Hæc Gotthis elocutus Totilas, mox Romanos senatores ad se vocatos multa incusat, expro-

brans quod magnis à Theudericho Atalarichoque beneficiis aucti, ipsi evecti ad magistratus, permiffa ipsis republica, florentes opibus, in Gotthos tam bene de se meritos ingrati, defecissent suo malo, Græculisque in patriam impositis semetipsi ita temere prodidissent: Et modo percunctabatur, ecquid ipsis nocuissent Gotthi: modo promere jubebat, quid ipsis ab Iustiniano Imperatore evenisset boni: deinde enumerabat, quæ accidissent singula, ut honoribus exuti essent, ut à dis-punctioribus contumeliose habiti, ut evocati ad rationes eorum quæ sub Gotthorum imperio gessissent, ut inter gravissimas belli misérias tributa coacti Græcis pendere, non minora quam in alta pace, addébatque multa insuper, qualibus irati domini objurgare servos solent: Herodianumque ipsis monstrans & qui urbem patefecerant Isauros. Vos, inquit, inter Gotthos educati in hunc diem ne incultum quidem locum aliquem nobis dedistis: at hi nos urbe Roma, hi Spoletio accipere. Quare vos quidem in posterum servorum eritis loco: Hi Gotthis amici, hi cognati, ut meriti sunt, erunt: hi in honores vestros succedent. At Pelagius deprecari pro iis, quo suo errore in malorum gravissima incidissent, non prius abstinit, quam clementia se usurum Totilas promissit. idem mox Totilas eundem Pelagium, cumque eo dicendi magistrum, Theodorum nomine, ad Imperatorem Iustinianum mittit legatos, gravissimo alligatos jurejurando, fidos se ipsi fore & quamprimum in Italiam ut redirent omnem daturus operam. Mandatum ut pacem ab Imperatore impetrare eniterentur, ne cogeretur Totilas urbe solo æquata, atque interfecto senatu bellatum in Illyrios pergere. accedebant ipsius Totilæ ad Iustinianum literæ. Audierat jam Imperator casus Italiæ, cum ad eum venere legati, eique enuntiavere mandata Totilæ, ejusque literas tradi-

derunt

derunt sic habentes. Quæ urbi Romæ evenerunt cum scire te credam, dicere abstineo. At quorum causa legatos nisi jam nosces. Rogamus te bona ut pacis dare atque accipere velis. Exemplum nobis ac documentum sunt recens Anastasius & Theuderichus, qui sui regni tempora tranquillo otio, & rebus prosperrimis implere. Hæc si tibi probantur, pater mihi vocaberis, sociisque nobis in quos voles hostes uteris. Hæc postquam legit Iustinianus & his congruentia legatorum verba intellexit, illico eos remisit, hoc solo cum responso, quod & perscriptum ad Totilam perferendum dedit, summa cum potestate bellum mandatum Belisario. quare & quid cum Totila agendum, ipsius arbitrium fore. Dum vero hi legati Byzantium eunt, atque inde in Italiam revertuntur, hæc interim in Lucania evenire. Tullianus coacta agrestium multitudine aditum regionis perangustum tuebatur, ne illac hostes populandam ad Lucaniam irrumperent, socios ad custodiam habens ad Antas trecentos, quos ei roganti Iohannes nuper concesserat. Est enim ea gens barbarorum maxime idonea pugnare in locis confragosis. quo Totilas cognito, Gotthorum vim eo mittere non ex usu iudicabat. sed collecta & ipse agros colentium turba, paucis additis Gotthis, nihil inexpertum relinqui jubet quo fauces penetrarentur. Postquam concursus est, ingens fit prælium. Tandem Antæ sua virtute & locorum salebris adjuti una cum Tulliani agrestibus hostem in fugam vertunt, cædesque fit multa. Id postquam Totilæ nuntiatum est, Romam constituit prostrernere: atque in ruinis maximam partem relinquere exercitus: cum reliquo ire ad Iohannem & Lucanos. Iamque mænium diruta erat pars, quantum conjicere licet, tertia diversis in locis, propositumque incendere domuum pulcherrimas superbissimasque, & de Roma terram

pascuam facere : cum eo intellecto Belisarius legatos ac literas ad eum mittit. qui ad conspectum perducti Totilæ mandata exponunt , simulque literas tradunt hoc tenore. Ante hac sic existimatum est , speciosa fructu opera sapientum esse & civilis vitæ scientium : structa demoliri , stultorum , & vecordis animi signa ad posteros transmittere non erubescunt. Romam constat urbium quas Sol aspicit maximam esse ac spectatu dignissimam. Ea non unius labore hominis , nec brevi tempore ad id magnitudinis splendorisque processit. sed plurimi reges atque Imperatores , virorum eminentium immensa series , multa sæcula , divitiarum stupenda congeries , tum alia tum artificum primos huc traxere. ita illi tanta urbe paulatim effecta monumenta suæ virtutis postfuturis reliquere. Quare in eam sævire , id vero injuriam sit facere humano generi omnis ævi , eripiendo iis qui olim fuere debitæ laudis memoriam , venturis vero spectaculi voluptatem. Hæc cum eum in modum se habeant , cogita necessario de duobus alterum futurum , ut aut in hoc bello vincaris ab Imperatore , aut tua fortuna sit superior. si tu victor , eversa urbe non aliena sed tua perdidideris : eadem servata , possessione frueris omnium speciosissima. Si adversa tibi fors ceciderit , Roma per te incolumi , reposita tibi erit apud victorem gratia : eadem jacente , jacebunt extra omnem spem misericordię res tuæ. Neque tantum nullus ad te facti fructus redibit , sed & digna facto fama te ab hominibus universis sequetur. Ea in utram velis partem tibi parata est. Nam potentum quales sunt actiones , talis existimatio. Hæc à Belisario scripta cum lectitasset aliquoties Totilas , ex provide monitis documentum sibi sumens , nihil ultra in urbem Romam inhumane fecit : suumque hunc animum significavit per legatos Belisario. Tum partem
majo-

maiores exercitus in Aldigo castris positus quiescere jubet, qui locus non ita longe ab Vrbe in occasum ad centum & viginti ferme stadia abest, id agens ne Belisarii militibus Portus oppido egredi liceret. Ipse cum suarum copiarum parte alia contra Iohannem & Lucanos progreditur, Romanorum qui senatorii erant ordinis secum trahens, alia omni urbanorum multitudine, virilis muliebrisque sexus & pueris in Campaniæ agros missis, ita ut Romæ nemo hominum restaret, sed vasta ibi esset solitudo. Iohannes, ut Totilam adversum se venire comperit, non ultra morandum in Apulia ratus, Hydruntem cursu se recipit. At Senatores Romani qui in Campania erant volente Totila misere suorum quosdam in Lucanos qui colonis ipsorum edicerent, ne se armis miscerent, sed agros, ut antè, colerent: id gratum agrorum dominis, ipsisque non sine præmio futurum. Ita illi Romano exercitui se subduxere, vitamque inermem ruri egere. Aufugit Tullianus. Antæ trecenti ad Iohannem se conferunt. ita omnis ora Adriæ maritima, demto Hydrunte, rursus sub Gotthis ac Totila fuit. Elati hoc successu barbari per cuneos sparsi huc illuc vagabantur. Gnarum id Iohanni, qui suorum non paucos immisit in palantes: atque hi superfusi improvidis non parum stragis ediderunt: cautiorque ex eo Totilas, cunctis quas habebat contractis copiis, ad Gargarum montem, qui se media in Apulia erigit, castris positus, ubi sua quondam dux Pænorum Annibal vallaverat, quietum se continuit. Hoc ipso tempore eorum unus, qui cum Conone Roma, cum urbs caperetur, profugerat, Martinianus nomine, Byzantinus domo, Belisarium accedens, aperit velle se transfugio simulato ad hostes ire, magnas inde Romanis utilitates confecturus. Cum placuisset commentum Belisario, abijt. Ingenti eum cum gaudio accepit Totilas, quem singularibus pugnis egre-

gium non famâ tantum sed & visu cognôisset. Cumque illius & uxor & liberi duo inter captivos haberentur, uxorem filiorumque alterum statim ei reddidit : alterum pro obside retinens inter alios Spoletium misit. Ejus oppidi, cum ab Herodiano deditum id acceperant, Gotthi diruerant mœnia. At in eo quod extra oppidum erat amphitheatro, obstructis aditibus, præsidium collocaverant, partim suæ gentis, partim Romanos perfugas, in agri circumscripti tutelam. Martinianus ex his quosdam sibi conciliatos impellit ut insigni in barbaros edito facinore Romana ad castra reverterentur, misit & ad præfectum Perusini præsidii, sibi ut quantum posset agmen Spoletium mitteret, spei suæ rationibus expositis. Hunnus erat Oldogan ejus præsidii rector, ex quo tempore Cyprianus à suo ipsius satellite, ita ut narravi, obtruncatus ceciderat. is Oldogan cum omni milite Spoletium properat. quem ut jam prope esse Martinianus intellexerat, cum militibus quindecim (tot enim in consilii sui societatem pertraxerat) Spoletii præfectum nihil timentem occidit, portisque apertis Romanos accipit. Hi multis hostium interfectis non paucos ad Belisarium captos egere. Non multo post in mentem venit Belisario Romam ire, & quo venisset malorum coram intueri. Itaque cum dilectis mille iter capit. Sed Romanus quidam præcurrens ad hostes in Algido castra metatos Belisarii significat adventum. Barbari positos per loca urbi circumjecta insidiis, ut jam in propinquo Belisarium ejusque militem vident, de latebris confurgunt. Pugnato acriter, prævaluit Romanorum virtus, qui fuis hostibus, multis & interemtis, Portum incolumes redeunt. Is rei istius fuit exitus. In Calabria mari adjacet urbs Tarentum, bidui ferme ab Hydrunte intervallo, qua in Thurios Rheginosque iter est. Huc se Iohannes, Tarentinis quibusdam advocantibus, cum suo-

suorum paucis confert, reliquo milite ad Hydruntis præsidium relicto. Urbem vero ut conspexit, magnitudine præstanti, sed nullis munimentis, totius custodiendæ spem nullam habuit: sed videns mare ab utroque urbis latere procedens, ubi ea Septentrioni obvertitur, intervallo modico diremtum, affundi mox pelago, qua parte portus est Tarentinorum, terræ se cogentis angustias, stadia plus viginti non patentes, à reliqua urbe abscidit, muro à mari ad mare perducto, eique præjecta fossa, profunda satis. eoque contractis non Tarentinis tantum, sed & quotquot in proximo habitabant, iustum ei præsidium addidit. Hoc modo Calabri à metu liberati, deficienti à Gotthis consilia agitare. Atque eadem illis in partibus geruntur, Totilas firmissimum Lucaniæ castellum in ipso Calabriae fine, Acherontida vocant, cum cepisset, ibique ad custodiam reliquisset homines ferme quadringentos, ipse cum cætero exercitu Ravennam contendit, nonnullis prius barbarorum missis in Campaniæ agros, qui Romanos Senatores ibi custodirent. Hoc tempore Belisario in mentem venit prudens audacia, quæ initio & spectantibus & audientibus ab infania non longe abesse credebatur, sed exitu magnifica, virtutisque admirabile specimen apparuit. Paucis quippe suorum relictis ad Portus oppidi tutelam, ipse cum eo quem habebat exercitu Romam ingredi omnique vi retinere constituit: cumque mœnium Totilæ diruta breve intra tempus resarcire non posset, hoc adhibet commentum. Collectos lapides, quotquot in vicino reperiri poterant, alios aliis temere superjacet, nullo intercedente coagmento: quippe non calx, non simile quicquam in parato erat: tantum ut substructionis aliqua esset species. Exteriori multas defixit fudes: manente ibi & fossa, quam prioribus temporibus ab eodem excitatam supra memoravimus. Summa militum

in id laborantium alacritate vicesimum & quintum intra diem mœnium labes, ut poterat, reparata est. Brevisque eo se contulere qui Romanorum non longe dispersi hic illic agebant, tum habitandæ urbis desiderio, tum quod, rerum necessariorum pressi antehac egestate, ibi subitam reperiabant copiam Belisarii provisu, qui plenas talium naves plurimas in urbem amne subvexerat. His Totilas auditis festinabundus adversus urbem Belisariumque se movet. Necdum potuerat Belisarius portas mœnibus injungere, exultis à Totila veteribus, neque ullis ad manum fabris, ut novas faceret. Barbari, ut in conspectum venere urbis, castris ad Tiberim positis quietam egere noctem. Postridie vixdum orta luce magna cum ira ac tumultu obeunt mœnia. Belisarius militum egregios in locis quæ à portis vacabant constituit. cæteros ex mœnibus in subeuntes nullo genere noxæ abstinere jubet. Fit acris pugna. nam barbari, qui primo impetu capturos se urbem speraverant, cum id non procederet, Romanis strenue adeo se tutantibus, id indignati, iræ stimulis in majorem, quam vires ferrent, audaciam excitabantur. contra Romanis, prima supra spem sibi celsisse sentientibus, ipsa periculi magnitudo addebat virtutem: ingensque barbarorum, ut qui de superioribus locis impetebantur, strages facta est. variaque malorum ac laborum specie lassatis utrisque, cœptum mane prælium ad noctem usque productum est. multis jam tenebris reversi in castra Gotthi curandis suorum vulneribus noctem insumunt. At Romanorum alii in mœnibus excubabant: virtute primi, vicibus hiatus custodiebant in quibus Portæ fuerant, sparsis per præjacentia tribulis ad arcendos hostium incursus. Tribuli autem sive murices ejusmodi sunt. Quatuor palos æquales forma triquetra inter se retro compingunt, paribus intervallis ita ut quoquo abjece-

ris,

ris, tribus radiis humi stantibus quartus erectus viros equosque infestet. quoties vero quis tribulum volutat, tunc is radius qui erectus fuerat in terram figitur, ejusque in locum surgit alius, gravi supergredientium offensa. Atque id de tribulis satis dictum esto. Eum vero quem dixi in modum nocte utrisque transacta, postera luce constituit Totilas repetere oppugnationem. Tum Romani sese, ut ante, defendentes, ubi res sibi prospere succedere vident, ultro erumpere ausi sunt. Cum fugerent barbari, insequendi calore Romanorum quidam longius à mœnibus processerant, quos circumventos reditu in urbem intercludere cupiebant barbari. & fecissent, ni Belisarius intellecto quid strueretur, missis de suo comitatu satis multis qui subsidio forent, dispulisset periculum. Sic rejecti abire barbari, amissis suorum multis atque acerrimis, fauciorum autem ingens in castra referentes agmen. ibi quievire, dum fovant vulnera, dum arma, fracta pleraque, reficiunt cæteraque ad novos usus parant. Aliquot demum dierum intervallo rursus ad mœnia ut oppugnaturi accedunt, occurrunt Romani, ortoque prælio, forte qui Totilæ vexillum ferebat mortifero vulnere de equo dejectus, simul vexillum humo afflixit: conatique Romani qui inter primos pugnabant & mortuum eripere & vexillum. Sed antevenere Gotthorum flagrantissimi, raptoque signo etiam abscisam mortuo lævam deportant. Ea enim manu rari pretii armillam gesserat, quo decore superbire hostem nolebant, id sibi probrosum fore interpretantes. cæterum barbarorum exercitus confusis ordinibus receptum sibi quæsit. Romani reliquum corpus mortui cum spoliaissent diutissime, inhæsere fugientibus, multaue cæde edita sine damno in urbem rediere. Hæc postquam evenerant, Gotthorum primores aditum Totilam incessunt maledictis, vecordiam

expro-

exprobrantes , quod cum Romam ceperat , neque eam solo dejecerat ne hostibus possideretur , neque ipse eam tenuerat, sed tanti laboris temporisque pretium nulla de causa ipse perdiderat. Ita mos est hominum ad rerum eventus aptare sententiam, & quo rapit fortuna, in eam partem iudicium inclinare , sæpe & prout casuum sunt vices, mutare animum. Idem Gotthi, qui nuper rebus prospere euntibus , Totilam velut deum quendam coluerant, invictum, incomparabilem appellantes , etiam tunc cum urbes detracta mœnium parte relinqueret, lapsum in adversa inclementer accusare non verebantur, omnium ante dictorum immemores, nulloque pudore versi in contraria. Sed talia quin semper mortalibus peccentur , vitari nequit , cum humana id in se habeat natura. Soluta obsidione Totilas & Gotthi Tibur venire, ruptis pontibus prope omnibus quibus Tiberis insternebatur , ut difficiliorem Romanis ad se accessum facerent. Pontium unum, cui Milvio nomen, quod propinquior esset oppido, scindere nequiere. Sed quod Tibure erat castellum, dirutum à semet antea, omnino reponendum iudicarunt, ibique depositis pecuniis otiosi mansere. Sic Belisario tempus datum novas portas inferendi mœnibus , ferro bene munitas , quarum Imperator, claves misit, quo tempore finiente hyeme duodecimus simul annus exiit belli ejus quod describit Procopius. Aliquanto ante ad Perusiam miserat Totilas, qui castris circum urbem positis intente Romanos intus clausos tenere , & cum fame premi sentirent obsessos, misere ad Totilam , ut iusto cum exercitu adesset, quo facilius oppidum, quique in oppido erant caperentur. Sed Totilas suos ad iussa capeffenda minus alacres, hortamentis excitandos iudicans sic pro concione locutus est. Cum viderem vos, commilites, mihi non jure iratos ob dolorem ex adversante fortuna, convocandos

vos censui, si forte possem demta vobis prava judicatione animos ad meliora traducere, ne vel in me contra quam decet ingrati, vel etiam in Deum impii contra fas inveniamini. Rebus humanis multi agnascuntur casus improvifi. quare qui homo natus ferre quæ accidunt nescit, primum insipientiæ culpam sustinet, deinde nihilo magis effugit injunctam à fortuna necessitatem. Iam quæ acta sunt hæcenus in memoriam vobis revocare cupio, non tantum ut me de culpis purgem, sed ut ostendam quos ex justius spectant. Vitigis, ut primum imperio Gotthicæ gentis admotus est Fani ac Pisauri maritimarum urbium mœnia disjecerat, intacta Roma urbibusque aliis. Sed ex Fano Pisaueroque nihil Gotthi senserunt mali, ex Romæ muris aliisque præterea munitis res Vitigi & Gotthis quas nostis provenire. Ob hæc ego, cum primum vestro munere regnum accepi, rectius duxi ea potius sequi quæ rebus probata fuerant, quam ex iis quæ nocere possent subire periculum. Natura quippe exiguum est quod distant homines. at si usus accessit, ab eo qui institutus est, alios documentis expertes multum antecellit. Bonevento itaque potiti, prostratis ejus oppidi mœnibus, cætera facile cepimus. Eorum quoque muros disjiciendos censuimus, ne è munitis latebris hostes bellorum astus meditarentur, sed in æqua loca cogerentur æquum in Martem descendere. Sic factum ut illi fugerent, ego juberem nudari quæ in nostram potestatem venerant oppida. Vos consilium ut providum admirati, ministerio insuper adfuitis, ita ut vestrum, vestrum id sit opus: siquidem & qui laudat facientem, facientibus accensetur. At nunc longe aliis estis, ô populares mei, postquam Belisarius ausus rationem superantia, in quos incidit, eorum victor factus est, unde vos illum ut fortem virum admiramini. Facilius enim temerarius strenui nomen accipiat,

piat, quam cautus providi. nam qui spe præſente majora aggreditur, excitati animi creditus laudem inde accipit. at qui maturo judicio pericula declinat, ſi res ſiniſtre cadat, oneratur fortunæ crimine, cumque rationis ex præſcripto egerit, nihil egiffe ab imperitis judicatur. Ad hæc non cogitatis, qui mihi ſuccenſetis, quid ſit illud quod vos ſtimulet. Belifarium de vobis habere quod ſe jactet creditis, qui nuper capti, fugitivi, inde me duce ſumtis armis, tot de eo victorias reportaviſtis. Eo ſi virtus vos mea perduxit, hæc à vobis ſui reverentia ſilentium impetret, inter improſpera expendentibus res humanas, quam ſuoſte ingenia ſint inſtabiles: ſin fortunæ accepta ferre mavultis parta tunc decora, magis è re veſtra erit fortunam ſuſpicere, quam in eam incurſare, ne mox malo cum veſtro cogamini diſcere modetiã. quis enim neget longe abeſſe à gravitate morum, ſi, quibus paulo ante res proſperæ & multæ obtigerunt & magnæ, ob offenſionem brevem demittant animum? Nihil enim hoc aliud eſt quam hominem ſe eſſe nolle aut negare. Nullo enim unquam tempore ſpe excidere, Dei ſolius eſt. quapropter ſic cenſeo, omiſſis cogitationibus talibus, eundum nobis conſentientibus animis adverſus eos qui Peruſiæ ſunt hoſtes. quos ſi ſuperare dabitur ruſſum ad nos redierit bona fortuna. Quippe quod factum eſt, infectum reddere nulla ætas poteſt. Sed ubi novi ſucceſſus lapſis ſuperveniunt, levatur triſtium memoria. Peruſiam autem capere promptum vobis. Cyprianus qui Romanis ibi præfuit, iſ fuit qui conſilia fortunamque noſtram retudit. ſine duce multitudo fortiter neſcit facere, præſertim ſi & rerum neceſſariarum egeſtas premat. Nec à tergo quicquam nobis mali metuendum eſt. ideo enim pontes ædificati, ne qua viſ improvifa inde in nos ingrueret. Tum vero inter ſe infeſtos vivere Belifarium ac Iohannem ex rebus

bus gestis apparet. dissidia quippe animorum in factis eminent. jam multo tempore ne conveniunt quidem inter se, retrahente utrumque suspicione mutua, cui comites esse solent invidia atque odium. Hæc autem ubi interveniunt, nihil quod oportet fieri potest. Hæc elocutus Totilas, Perusiam versus ducit. Prope ut ventum est, sub mœnia positus castris intenditur obsidium. Atque ea dum illis geruntur in locis, Iohanni, postquam Acherontida obsidendo nihil promovebat, audax incidit cogitatio, quæ Romano Senatui salutem, ipsi apud mortales omnes famam ingentem peperit. Nam dum Romæ mœnia oppugnari à Totila Gotthisque intelligit, cum lectis equitum primis, consilium cælans, non die non nocte intermisso itinere Campaniæ loca petit, ubi Senatores erant à Totila depositi, ut eos repentino superventu abriperet servaretque, nuda quippe à munitis ea regione. Congruerat in idem tempus ut Totilas metuens quod agebatur, ne quis hostium captivos eripere niteretur, equitatum in Campaniam mitteret. qui Minturnas ubi venere, optimum factu judicarunt, ut ibi plerique subsisterent curandis equis, quos itineris perpetuitas lassaverat, mitterent autem de suis quadringentos, qui Capuam eique circumscita specularentur, unde tum stadiorum trecentorum intervallo aberant. Erant autem quadringenti illi cæteris minus fessi, equisque robustioribus utebantur. mire evênit, ut non die tantum, sed & diei tempore eodem Iohannis turmæ & quadringenti illi è barbaris, cum nihil de aliis alii audissent, venirent ad Capuam. statim ut inter se visi sunt, confertis manibus pugna fit acris: virtute egregia vincere Romani: multi barbarorum occisi. paucos fugientes cursus Minturnas abstulit. quos ut conspicati sunt populares respersos sanguine, partim & tela corporibus ferentes, neque vocem edentes ullam, neque aliud

actæ rei indicium, nisi quod fugere perseverantes formidinem suam testabantur, conscensis & ipsi equis, fugæ se dant socios, & ad Totilam pervecti immensum adesse nuntiant hostium numerum, ut pavoris dedecus hoc modo sanarent. Septuaginta ferme Romani milites ex iis qui pridem ad Gotthos perfugerant, inque Campania ab aliquo tempore morabantur, Iohanni se addidere. Viros senatoriæ dignitatis paucos ibi Iohannes repperit, mulieres pæne omnes. nam cum capta est Roma, viri plerique fugæ militum permixti Portus oppidum devenerant. feminæ captæ fuere omnes. Clementinus patriciatus honorem quondam adeptus, in propinquam ædem sacram perfugere maluit, quam Romanum agmen comitari, quod vicinum Neapoli castellum Totilæ & Gotthis dedidisset, & ob id Imperatoris iram commeritam metueret. Orestes, consulatu Romæ functus ante hac, non ita multum aberat ab Iohanne, sed equis carens invitus remansit. quoscunque autem è senatu nancisci Iohannes potuit, eos cum septuaginta reversis postliminio militibus sine mora in Siciliam misit. Totilas his auditis, multum indoluit, ulciscendique Iohannis cupidus cum maiore exercitus parte in eum ibat, parte quadam ad loci, ubi agebat, tutelam relicta. Iohannes, cum mille iis quos secum habebat, castris subitariis in Lucania confederat, dimissis ante exploratoribus, qui vias omnes scrutarentur, ne qua vis hostilis subita irrueret. idque ipsum conjectans Totilas, non fore ut castris se teneret Iohannes illis in locis, nisi speculatorum usus opera, viarum consuetas omittens, per montes, qui multi sublimes ibi abruptique eminent, in hostem incedit, nemine id suspicante quod invia illa juga crederentur. At qui ab Iohanne exploratum missi erant, non longe abesse hostilem exercitum signis quibusdam colligentes, non tamen certi

quam

quam viam infisterent, sed suspicantes id quod res erat, retro ad Romana castra se retulere. Sub idem tempus (nox erat) eo venire barbari. Tunc iræ quam consilio obsequens Totilas fructum percepit quem dare solet animus à ratione demotus. Exercitum habebat hostili majorem decuplo. Cum vero constet qui multo præstat copiis, ei in conspicuo pugnare melius, ideoque mane potius aggrediendus ei hostis fuerit, ne is per tenebras delitesceret, non id secutus est, quod si fecisset, omnes ibi Romanos cepisset velut indagine: sed ferociæ semet permittens, nocte multa insiliit in castra hostilia. Repugnabat nullus. plerisque etiam dormientibus. neque tamen multa cædes à Gotthis facta est: sed exporrecti plerique, primum occultandi se facultatem ex tenebris habuere. deinde elapsi castris, in illos qui juxta se erigunt montes correpta fuga salutem reperere. In quibus & Iohannes fuit, & Hunnorum dux Aruphus. Mortui sunt Romanorum centum admodum. adfuerat Iohanni Gilacius nomine, Armenius ipse & Armeniorum non multorum præfectus. Is nec Græco nec Latino nec Gotthico, nec ullo præter Armenium sermone utebatur. In hunc cum incidissent Gotthi quis esset interrogabant. neque enim temere quosvis obvios occidere volebant, ne, ut in nocturnis sit certationibus, suos ipsi commilites interficerent aut ab iis interficerentur. Nec ille respondere aliud potuit, quam Gilacium se esse præfectum. nomen enim honoris quem ab Imperatore acceperat, auditum sæpe edidicerat. Hinc unum esse hostium edocti barbari, vivum quidem tunc capiunt: sed vitam ei non multo post adimunt. Iohannes & Aruphus, cum eis quos comites fuga dederat, cursu effuso Hydruntem pervenere. Gotthi direptis Romanorum castris abeunt. Hæc inter adversos per Italiam exercitus agebantur. At Iustinianus novas con-

tra Totilam Gotthosque copias mittere constituerat, literis Belisarii excitatus, quibus is præsentem statum exponens, opem flagitabat. Ac primum Pacurium Peranii filium & Sergium Solomonis sorore genitum cum militibus non multis misit, qui, ut in Italiam pervenerant, illico se cum Romano exercitu junxere. Post id Verum addit cum Herulis trecentis, Varazemque Armenium cum militibus octoginta. Post & Valerianum Armeniorum ducem cum satellitibus protectoribusque plus mille in Italiam sequi jubet. Primus igitur Verus Hydruntem appulit, ibique relictis navibus (neque enim manere volebat eo in loco ubi Iohannis erat exercitus) equis provehitur. Erat enim vir iste minime sagax, temulentia quippe vitio obnoxius eoque semper inconsulto præceps. Is cum suis ut ad Brundisium venit, ibi castris consedit. quod ubi significatum Totilæ: Verus, inquit, alterum è duobus, aut multum habet copiarum, aut multum amentia. Eamus ergo ut aut nos vires ejus experiamur, aut ipse suam stultitiam sentiat. His dictis in eum properat. Heruli ut hostes propinquos videre, in nemus quod juxta erat confugiunt. Ibi eos circumventos Gotthi interfecere plus ducentos. Etiam Verum & reliquos, qui se inter sentes absconderant, deprehendissent, nisi his insperata fortuna salutem attulisset. Subito enim naves illæ, quæ Varazem & cum eo Armenios ferebant, in id littus delatæ apparuerunt. quibus Totilas conspectis, majorem quam erat advenire credens exercitum, retro se recepit, lætique qui Vero aderant quanto poterant cursu in naves se intulerunt. Nec Varazes ultra navigare constituit, sed cum his Tarentum se contulit, quo non modo multo post venit & Vitaliani Iohannes. Hæc ibi gerebantur. At Belisario scripserat Imperator, multum se ei militem mittere ut in Calabria cum hostibus prælio congregetur.

tur. Et jam Valerianus ad Adriæ oram Italiæ obversam pervenerat, neque tamen mare transire eo tempore ex usu judicabat, quod neque militi neque equo sustentura essent necessaria, bruma jam imminente. Sed trecentis ad Iohannem præmissis affirmavit se cum primo vere secuturum. Has Iustiniani literas ut legit Belisarius, non-gentos sibi assumens, optimos equitum septingentos, peditum ducentos, cæteris sub Conone præfecto ad illorum locorum præsidia relictis, in Siciliam navigat, inde in portum Tarenti trajecturus ad sinistram habens Scyllæum, quod dicitur, ubi Scyllam natam poëtæ commemorant, non quod monstroso, ut canitur, corpore femina ulla fuerit, sed quod in illa freti parte multi marini canes ab antiquo fuerint, ut & in hunc diem visuntur. Initio enim à rebus ducta sunt nomina. Sed fama ad longinquos homines ea perferens, verarum causarum ignorance, falsis opinionibus dat originem, ex qua procedens ætas audacter fabulas fabricat: poëtæque suæ artis licentia eorum quæ nunquam fuere testes facit. Sic & Corcyræ promontorium, quod solem orientem spectat, pari causa Cynoscephalam veteres dixere, unde caninis capitibus homines error effinxit. Et Pifidarum pars Lyconcranitæ dicti, non quod capita lupis similia habèant, sed quod mons ibi eminens Lyconcrana appelletur. veruntamen de his quisque ut ipsi visum & sentiat & loquatur. Ego unde deflexeram eo revertor. Belisarius igitur Tarentum ire quamprimum proposuerat. Est ibi lunata specie littus sinum ambiens quo se mare terris recedentibus infundit. transitus ad mille ferme stadia patet. in utroque cornu oppida sunt, ad occidentem solem Croton, ad orientem Tarentum. medium sinum Thurii cognomine oppido tenent. At sæviente hyeme, multoque venti impetu prohibente ultra navigari, Crotoniatarum portum appellitur Belisarius:

rius : sed cum nihil munitum ibi reperiret, neque unde alimenta quæreret militi, ipse cum uxore ac cohortibus ibidem substitit, ut ad se accito qui sub Iohanne erat exercitui inde præcepta daret. Turmas vero longius ire iussit & insidere terræ aditus, præpositis Phaza, Ibero & satellite Barbatone, ita facillime judicans & equiti suffectura necessaria, & in angustiis hostem posse arceri. Nam Lucanorum montes ad Brutios usque pertingunt, arctisque duabus junguntur faucibus, quarum alteram Petram sanguinis Itali vocant, alteri Labullæ nomen est. Huic vicina in littore est Ruscia, Thuriorum navale. Sexaginta introrsum stadiis Romani veteres castellum struxerant firmissimum, quod aliquanto prius ceperat Iohannes, &, quantum opus præsidii, addiderat. Hactiter facientes Belisarii milites hostili agmini occurrunt, quos Totilas castellum illud aggressuros miserat : commissoque prælio magna virtute usi, quanquam numero vincebantur, brevi vicerunt. occisis ducentis admodum, cæteri fuga ad Totilam dilapsi quæ acta erant nuntiarunt. Romani in prælii loco castra posuere. Sed ducis carentes, ad id elati victoria, securius quam pro tempore agebant. Nam neque gregatim somnum capiebant, neque ad fauces locatis custodiis servabant aditus : sed supina negligentia noctem agebant, longe distitis inter se tabernaculis : de die ad ea quæ opus erant quærenda spargebantur, nullis præmissis speculatoribus, nihil cautionis adhibentes. Quorum non ignarus Totilas, ter mille equitibus de omni lectis exercitu, iter in hostes arripit : improvisusque superveniens incompositis & ut dixi palabundis, metum ut in magna perturbatione intulit. At Phaza (nam in propinquo tetenderat) hosti occursans edensque fortia facinora aliis nonnullis fugæ tempus præbuit. ipse cum suis omnibus morte occubuit. Gravis inde luctus Romanis,
qui

qui omnes in illis viris, ut virtute præstantibus, plurimum reposuerant spei. quibus fugere licuit, quisque receptum quem poterant arripere. Primus Crotonem effusa fuga pervasit satelles Belisarii Barbatio comitibus duobus, & narratis quæ evenerant, addidit credere se jamjam adfuturos barbaros. Belisarius magno dolore concepto naves iniit. Factis velis ipse, & quod cum eo erat militum, ventos ita faventes habuere, ut eodem die Messanam Siciliæ attingerent: quæ Crotone septingenta abest stadia, Rhegium contra. Hoc ipso tempore Sclavorum exercitus Danubium transgressus Illyrios omnes Epidamnum usque pessime tractabat, puberes omnes aut interficiendo aut trahendo captivos, res autem undique raptando. quin & castella, quæ hætenus inter firmissima habebantur ceperant vindice nemine, proque lubricitate omnia vagabantur. Illyriorum duces millia secum habentes quindecim eminus hostium vestigia sequebantur, prope non ausi accedere. Eadem hyeme terræ quassationes factæ sunt graves & asperæ, tum Byzantii, tum aliis in locis, noctu omnes: magnusque hominibus pavor accidit obrui metuentibus: neque tamen insignis mali quicquam secutum est. Etiam Nilus supra octodecim cubitos excrescens omnem Ægyptum inundavit perrigavitque. Tantum in superna Thebaidis parte temporum vicibus modo subsidentes, modo recedentes aquæ spatium dedere agricolis ad sementem & alios ruris labores. At ab inferius sitis terris aquæ postquam accesserant non defluxere, ac sic, quod ante nunquam contigerat, omnis conferendi agros facultas erepta est. Paucis in locis cum terras liberasset flumen, denuo eas invasit, quæque medio tempore in terram injecta erant semina, ea cuncta corripit. Tanta clade perculsi homines obstupebant: animantium cætero-

rum pleraque defecta alimentis moriebantur. Tunc & marina bellua, Porphyrium Byzantini vocant, capta est: postquam diutius annis quinquaginta, non continuo quidem, sed longis satis intervallis Byzantium & finitima loca infestarat, modo naves demergendo, modo navigantes incusso terrore longe disjiciendo. concupiverat Iustinianus magna cura eum piscem capere, sed effectum id dare nequierat. nunc quomodo captus sit, dicam. Placido æquore ingens delphinum multitudo prope os ponti Euxini convenerat: qui ubi immensum piscem videre, fugerunt quo quisque poterant, plerique. Sagaris ubi flumen mari admiscetur, quosdam nacta bellua illico devoravit. neque eo minus alios sive manente fame, sive contentionis ardore persequabatur, donec provecta longius hac cupiditate terram propius quam putavit allapsa est, ibique alto involuta limo, multum molita, multum conata est, ut se inde quamprimum explicaret. Sed cum vadis se demovere non posset, ipsa mole corporis & agitatione magis ac magis cœno immergebatur. quod ubi per vicinam oram percrebuit, accurrunt multi securibusque cædunt diu, nec interficiunt tamen: sed tractam crassis funibus cum plaustris imposuissent, invenere longam cubitos triginta, patentem in decem: ibi dissectæ frustra quidam ederunt recentia, quidam partes quæ sibi obtigerant cum condiissent, edendas in posterum servaverunt. Byzantini postquam terram se movisse senserant, tum illa de Nilo deque pisce audierant, futura, ut cuique in animum venerant, prædicere aggressi sunt. Amant enim homines, attoniti præsentibus, futura augurari, & graviter quæ accidunt ferentes, incertas conjecturas in venturum emittere. verum ego ut præfagia & omina libens aliis reliquerim, ita pro certo affirmare non verear, Nili quidem eluvionem magnis in præsens
malis

malis causam dedisse, contra belluæ marinæ exitio multis incommodis finem allatum. quidam vero qui tunc captus est piscis, non illum fuisse quem descripsi, sed ab eo alium dixere. sed tempus est sermonem unde deflexerat, eo reducere. Totilas actis quæ ante narraui, cum in Rusciæ castello Romanos rerum necessariorum inopia intellexisset premi, brevi se adepturum possessionem sperans, si nihil commeatum inferretur, castra, quam poterat proxime, in ambitum locans obsidioni curam intendebat. Inter hæc hyems abiit, annum tertiumdecimum finiens ejus belli quod descripsit Procopius. At Iustinianus peditum non minus duo millia in Siciliam navibus misit, Valerianoque imperavit ut mora omni abrupta ad Belisarium se ferret. Atque is mari trajecto Hydruntem cum advenisset, ibi Belisarium ejusque reperit uxorem. sed non multo post eadem Belisarii uxor, Antonina nomine, missa ad Augustam, ut marito majores pro belli necessitate copias impetraret, Augustam (Theodora vocabatur) morbo extinctam reperit, postquam in summa fortuna per annos unum & viginti vixerat. Inter hæc in Rusciæ castello obsessi, cum alimentorum premeret inopia, colloqui cum hoste pepigerunt, media ætate, ni interea suppetiæ ipsis adessent, se castellum salva vita rebusque dedituros. multi in eo castello erant Itali nobiles, inter eos Deiser Tulliani frater: de exercitu Romano Illyrii trecenti, quos ibi Iohannes collocaverat, sub præfectis Chalazare satellite, gente Massageta, præstante viro belli laudibus, & Godila Thrace: præterea pedites centum recens à Belisario ad custodiam missi. At qui ad Romæ tutelam à Belisario relictæ fuerant, præfectum suum interficiunt Cononem, criminantes frumentum ab eo aliaque necessaria divendita in suam fraudem. quosdam & sacerdotum, legatos pro se ad Imperatorem

mittunt, perque eos denuntiant se, nisi culpæ ejus oblivionem, & quæ ipsis à fisco æra debebantur, præfinitum intra tempus accipiant, confestim Gotthis ac Totilæ accessuros. Nec cunctatus est Imperator rata facere quæ petebantur. At Belisarius advocato Hydruntem Iohanne, cum ipso Valerianoque & ducibus aliis, navibus conscensis, recta Rusciæ castellum versus navigat. qui in castello erant, inde, ut sublimis est locus, conspecta classe, quanquam dicta dies immineret, deductionem constituerunt non facere. At naves sæva exorta tempestate (& est importuosum illud mare) disjectæ proculque ab aliis sparsæ sunt. Ægre in Crotoniatarum portum collectæ, iter Rusciam repetunt. quos ut appropinquantem videre barbari, in equos insilientes ad littus properant, ut exscensum prohibeant hostibus. Totilas in ipso littore quantum potuit suos hostium opposuit proris, alios cum hastis, alios tensis arcubus. Terruit ea res Romanos, ita ut in terram descendere non auderent. sed primo quidem retrogressi in anchoris constiterunt. mox desperato exscensu, remis inhibitis, retro ad Crotoniatarum portum iere. ibi in medium consultantibus visum optimum factu, Belisarium Romam proficisci, & illic tum alia curare, tum alimentorum invectionem: Iohannem autem & Valerianum hominibus equisque in terram expositis in Picenum pergere, turbandos ad hostes, qui minorum illic oppidorum obsidioni inhærebant. sic enim ab obsidione Rusciæ abstrahi Totilam posse, spem conceperant. Iohannes assumtis mille, quæ iussus, facit. At Valerianus periculum exterritus, navibus obiens Adriam, Anconam deinde petit. Hac enim iter tutissimum arbitrabatur in Picenum, ibi se cum Iohanne juncturus. Verum Totilas ab obsidione desistere ne ob hæc quidem voluit: sed ipse in castris manens, lectos
inde

inde equites bis mille mittit in Picenum, ut sociati tenentibus ibi se barbaris, Iohannis & Valeriani manum depellerent. At qui in Rusciæ obsidebantur castello, cum jam ultima alimenta defecissent, nec à Romanis auxilii spes superesset, missis ad Totilam satellite Gondila & Deifero Italo, rogant admissi veniam & salutem. Totilas cæteris impune rem abituram promisit, uno ad pœnam excepto Chalazare, qui prius conventa confuderat. Sic accepto in potestatem castello Chalazarem manibus prius genitalibusque præcisis interfecit. militum manere volentibus concessit sua retinere, ac parem cum Gotthis militiam habere, quod in aliis captis bello locis facere solebat. quibus id non placeret, ii nudi quo vellent ire sinebantur, ne invitus signa ejus sequeretur quisquam. octoginta milites Romani rebus derelictis Crotonem venerunt. cæteri manere rebus suis servatis maluerunt. Italis paganis ademittit res, corpora ab omni malo libera reliquit. Antonina vero, uxor Belisarii cum, ut dixi, Byzantium mortua jam Augusta venisset, oravit Imperatorem, ut is maritum suum ab Italia revocaret: nec difficulter obtinuit, quod bellum à Medis grave insurgens in id consilium Iustinianum impelleret. Hoc tempore in Imperatorem insidiæ factæ sunt, quæ quomodo coaluerint, quoque modo in irritum ceciderint, narrabo. Artabani, qui Gontharim Africæ invasorem prostraverat, ut in superioribus à nobis memoratum est, magna cupiditas incefferat facienda nuptias cum Præjecta desponsa sibi, Imperatoris è sorore genita: volente & ipsa, non hominis amore, sed quod gratiam se debere agnosceret, ulto mariti quondam ipsius Areobindi necem, deinde pro semet erepta & captivitate, & quod non minus captivitate perhorrescebat, cubili Gontharidis quo jam jamque deducenda fuerat. Hæc cum inter eos placuissent, Præjectam Artabanes

tabanes mittit Imperatori: tum ipse quanquam Africæ toti, qua Romana erat, impositus, causis conquisitis, orabat ut & sibi Byzantium venire liceret. urgebat enim spes matrimonii tum alia bona ei ostendentis, tum gradum facturi ad imperium apiscendum. mos enim iste est hominum, quos nec opinantes bona fortuna deprehendit, ut ibi sistere cogitata nequeant, sed in ulteriora prospiciant spemque semper promittant longius, donec & illâ non promeritâ felicitate excidant. Imperator petitis annuit, eumque Byzantium revocat, alio suscepto, ut & ante dixi, qui Africam regeret. Ille ut Byzantium venit, suspici à populo ob res actas, nec amari minus, corpore procero pulchroque conspicuus, factis magnificus, fandi parvus. Ipse eum Imperator attollebat honoribus, dato ei imperio in milites qui Byzantii erant, præterea in federatos omnes, ad hoc consulatu. Præjectæ tamen matrimonium consequi nequii. Erat enim ei pridem uxor & popularis & cognata, à prima ætate ei juncta, quam jam diu erat quod à se depulerat, ob causas è qualibus dissidia nasci inter conjuges solent. Hæc, dum Artabani res erant tenues, domi defederat otiosa, silentio divortium concoquens. At postquam idem rebus gestis clarus, fortuna ingens emicuit, non tolerans ultra contumeliæ, Byzantium venit, Augustæque supplicat, maritus ut sibi reddatur. Et Augusta ut erat ingenio in infelices, mulieres maxime, misericordi, Artabanen cogit invitum uxorem ut recipiat cumque ea habitet. Non moderate tulit hoc malum Artabanes, sed efferato animo secum repetebat, quæ in Romanos contulisset, pro iis meritis prohiberi se à desponsa uxore, volentem à volente seungi: cum alia inimicissima constringi se ad perpetuam vitæ consuetudinem, quo nullum animi tormentum evenire homini sævius possit. Ergo cum non multo post

post mortalitatem. expleffet Theodora, statim illam, quacum vivebat, abjicit. Imperatoris fratre genitus Germanus fratrem & ipse habuerat Boraiden. Sed is Boraides nuper vita abierat, fratrique suo atque ejus liberis bonorum partem maximam reliquerat testamento, cum & uxorem haberet, & ex ea filiam, cui eam partem assignaverat quam minimam leges definiunt. At Imperator contra tabulas, puellæ favit, quæ res Germanum vehementer pupugit. sic se res habebant inter Imperatorem Artabanemque & Germanum. Erat Byzantii & Arsaces quidam Armenius ortu, sanguine Arsacides, & Artabani cognationis necessitudine junctus. is nuper admodum deprehensus erat male tractatæ reipublicæ, imo & proditionis, dum res novas in Romano Imperio molitur, Chosrois Persarum regis in gratiam. Imperator convicto non ultra nocuit, quam ut camelo vectum injectis in dorsum zonis aliquot publice traduceret, integro corpore atque fortunis, ne exilio quidem punitum. At ille ignominia irritatus, insidiari & Imperatori & reipublicæ cæpit. Ac cognito Artabani sibi consanguinei dolore, accendit iras, verborum dolis eum irretiens. Neque die neque nocte abstinere probis inceslere, ut tempore corruptum in muliebrem formidinem: in alienis malis fuisse fortem, injustique dominatus everforem, ita ut nec amico ac convivatori suo Gunthari pepercisset, quo minus eum sua ipse manu, nulla privatim injuria accepta, occideret. At nunc segnem factum cessatoremque, domi sedere, dum patria oppressa præsidiis, intolerabilibus insuper tributis exhauritur: interfecto per speciem federis patre: propinquis omnibus actis in servitutem, sparsisque per omnes Romani imperii fines: hæc cum ita se habeant, fatis id Artabani, si dux militum consulque dicatur. Additque tu mei, qui tibi sanguine cohæreo, durissi-

durissima cum patiar, non misereris: ego vero tuam doleo vicem, cum utramque respicio uxorem, & eam qua contra fas spoliaris, & eam, quicum per vim conjunctus es. At certe, cui aliquid sit mentis, is non est cur Iustiniani cædem aut metu aut pigritia defugiat, hominis soliti incustoditas noctes fabulis terere, dum sacerdotum cum decrepitis confidens Christianorum oracula studet evolvere. quid quod nec Iustiniani propinquorum quisquam tibi est obstiturus: eorum vero potentissimus facile Germanus etiam adjutor tibi futurus cum filiis, & juvena & ira ardentibus, quos certe ego ipsius etiam operis societatem concupituros confido, ut qui gravius ab eo læsi sint, quam aut nos, aut Armenius quisquam. Talibus Artabanem quotidie à se instigatum Arsaces ut flecti sensit, rem Persarum alteri, cui Chanaranges nomen, aperit. Erat hic Chanaranges adolescens speciosus corpore, serii vix capax, ludieris addictus. Hunc ubi Arsaces Artabani in consilia sermonemque sociavit, abiit pollicitus effecturum se ut & Germanus & filii ejus ejusdem propositi participes fierent. Erat enim Iustinus major Germani filiorum pubescens primulum juvenis, sed animi acer & actuosus, nuperque ad consularem honorem pervenerat. Ad eum ut venit Arsaces, cupere se ait cum eo in æde aliqua colloqui. In locum sacrum ut venerant, obnixè à Iustino petit Arsaces jusjurandum, nemini se mortalium quid auditurus esset, præterquam patri, enuntiaturum. id cum præstitisset juvenis, exprobrat Arsaces quod Imperatorem sanguinis propinquo gradu contingens homines de plebe nullius pretii videret in summis imperiis, quibus impares essent, versari, atque ipse tantus ortu pateretur in ignobilium manu esse rempublicam. Addidit non ipsum tantum ab Imperatore despici, sed & patrem ipsius, qui vir eximiæ virtutis, ut

tis, ut & frater Iustini Iustinianus, sinerentur iners ævum privati terere. sed nec patruum rem ipsi Iustino habendam permitti, quam omnino habiturus esset si quid valeret Boraidæ ultima voluntas: nunc autem maxima parte, per vim exueretur. Expectandum ut multo magis proculcarentur, domus invisa, ubi in Italiam venisset Belisarius. Nam is jam in Illyrico esse nuntiabatur. Talibus dictis Arsaces conabatur juvenem in Imperatoris necem inflammare, quæ sibi Artabani & Chanarangæ super eo negotio convenerant aperiens. sed exterritus auditus Iustinus obstupuit, diserteque edixit Arsaci, neque se neque patrem unquam quid tale facturos quod evenerat, Artabani Arsaces, patri Iustini renuntiat. Germanus Marcelli (is Palatinis excubiis præerat) consilium re exposita exquirat, & an rem Imperatori significare ex usu foret. Erat is Marcellus, vir gravis, multique silentii, nihil pecuniæ causa facere solitus, neque verborum, neque rerum, unde risus quæreretur, patiens, nihil remissi amans, vitæ semper securæ & à voluptate longe recedentis, iusti custos exactus, veri amore flagrantissimus. is tunc ad Imperatorem rem referri prohibuit: te, aiens, huius rei indicem fieri neutiquam expedit. Nam si clam convenire Imperatorem voles, statim Artabanes & conjurati patuisse negotium existimabunt. Tum si effugere poterit Arsaces, non erit quo probetur crimen. Ego vero non bene exquisitum quid neque credere ipse, neque ad Imperatorem deferre soleo. volo igitur aut ipse verba ipsius auditu percipere, aut aliquem ipsi notum à nobis submitti, qui clare cogitata sua exprimentem audiat. queis Germanus intellectis Iustino filio præcipit, Marcello ut visa exsequatur. Arsaces ex eo nihil Iustino, qui tam abscondere negasset, de ea re loqui. sed Chanarangem Iustinus rogat, Artabanisne ex sententia ad se ve-

se venisset Arsaces. nam ego, inquit, homini tali nihil arcani crediderim: sed si mihi, quod ad rem pertinet, velis eloqui, forte in medium consulentes ambo aliquid boni effecerimus. de his Chanaranges cum Artabane collocutus, cuncta Iustino enuntiat, quæ ante ei dixerat Arsaces. Iustinus & se paratum ad cuncta prætulit, & pollicitus est facturum se ut eadem vellet pater. His præstructis Germano placuit cum Chanarange sermonem sociare: cumque colloquio dies dictus esset, Marcelli explorato consilio ab eo familiarem aliquem ipsius deposcit qui verba Chanarangis auditu acciperet. Dedit is Leontium generum Athanasii, virum recti æquique tenacissimum & vera proloqui in more habentem. Hunc Germanus in ædes introductum in conclavi collocat, in quo velum erat lectum prætegens in quo accumbere mensæ solebat. Pone id velum Leontium abstrudit: ipse Iustino cum filio extra id se tenens. Postquam advenerat Chanaranges, audit clare omnia Leontius, quæ illi, quæ Artabani Arsacique conveniant. quæ inter, & hoc in sermonem venit, si occideretur Imperator, priusquam Byzantium venisset Belisarius, nihil de consiliis processurum, quando propositum ipsis Germanum dicere Imperatorem: Belisarius vero statim, ut credi par erat, per Thraciam collecturus erat ingentem exercitum: cuius incursum minime se futuros pares. optimum ergo in Belisarii adventum rem differri: is ubi advenisset, cumque Imperatore una esset in palatio, tum multo vespere subito secum pugionibus advolare, necemque inferre non Imperatori tantum, sed & Marcello & Belisario; sic enim eventura sine periculo destinata. Ne hæc quidem cum ex Leontio didicisset Marcellus, ad notitiam Imperatoris perferenda censuit, cunctabundus ne per nimiam festinationem improvide Artabani perniciem offerret.

At

At Germanus metuens, quod res probavit, ne mora ipse in suspicionem incideret, cuncta negotii Buzæ Constantianoque aperit. Non multis post diebus, cum jam in proximo esse Belisarius nuntiaretur, Marcellus Imperatori indicium facit. atque is illico Artabanem confciosque in carcerem conjici jubet. De his quæstionem magistratibus quibusdam permisit Imperator. Postquam protractæ in lucem infidiæ, & in scripturam redactæ erant, cunctos Iustinianus senatores ad Palatium convocat, ubi judicia exerceri solent. Hi perlectis omnibus quæ reorum confessio continebat, in idem crimen & Germanum & filium ejus Iustinum involve-
runt, donec Germanus Marcello Leontioque testibus discussit suspicionem. Nam & hi duo, & Constantianus & Buzes jurati affirmarunt nihil se omnium à Germano cælatos. differendi indicii eam fuisse causam, quam nos jam ante exposuimus. Nec mora, quin Senatus patrem filiumque omnis in rempublicam delicti absolverent. At ubi è tribunali ad Imperatorem intro-
iere, commotus relatis Imperator supra quam dici potest Germano succensuit, crimini ducens tam longum tantæ rei silentium. Et primorum duo ipsi assentandi studio in eandem concessere sententiam, graviter se quoque id ferre ostentantes, eoque acrius inflammaverunt iram Imperatoris, dum sibi gratiam quærunt, alienæ calamitatis securi. At cæteri attoniti conticescebant, hætenus cedentes Imperatori, ne voluntati ejus se objicerent. Vnus Marcellus sumta loquendi libertate servavit Germanum, in se culpam transferens, omni-
que vehementia asseverans Germanum sibi mature dixisse quæcunque struebantur. se, dum curiosius cuncta rimari studet, serius mandatum indicium detulisse. His mitigavit iram Imperatoris, magnumque sibi eo facto Marcellus apud omnes homines decus peperit, recti ne-

in summo quidem periculo oblitus. Iustinianus Artabani honores abstulisse contentus, haud ultra nocuit. cæteros in custodia habuit honorata, nec in carcere, sed intra palatium. sub hoc tempus totus occidens barbarorum factus est: Gotthicumque bellum Romanis nuper, ut ante narravi, victoribus eo devenit, ut non modo pecunias corporaque innumera nullo fructu in id infumserint, sed & Italiam amiserint, & Illyricum Thraciamque pæne omnem viderint à barbaris, qui ad eos usque fines penetraverant, pro libidine uri rapique. id sic accidit: Gallias omnes sui quæ erant imperii, belli hujus initio Germanis concesserant Gotthi, quod duobus se hostibus pares non existimarent, ut jam dudum memoratum mihi est. Neque Romani obstitere. quin hoc amplius Iustinianus possessionem firmavit, ne his quoque barbaris in se concitatis damni aliquid acciperet. nam ne ipsi quidem Franci tutum mansurumque jus sibi, nisi ex Imperatoris auctoritate sperabant. Ex eo Germani reges Massiliam Phocænsium coloniam & alia ejus oræ maritima loca tenuere, marique imperarunt, & in hunc usque diem Arelate spectant Circenses. ex Gallicis insuper metallis nummum cudunt aureum, nec ei, ut mos alibi est, Imperatoris Romani, sed suam inscribunt imaginem, cum rex ipse Persarum solitus sit argenteum quidem nummum suo fingere arbitrato, sed aureum sua signare effigie non item, neque magis reges alii, etiam apud quos aurum nascitur, quia ad commercia usus nullus futurus sit talis nummi, ad commercia uti nummo aureo, etiam si cum barbaris negotium sit. Hi Francorum fuere successus. At postquam Totilæ & Gotthorum præpolluerunt arma, Franci Venetiarum pleraque facile in suam ditionem redegerunt, cum nec Romani ea loca tutari possent, neque Gotthi novum bellum ad
vetus

vetus adjungere. At Gepidæ Sirmium ac Dacias pene omnes invasere , simulatque ea Iustinianus ademerat Gotthis , & quos ibi repererant Romanorum traxere captivos , semperque in longius progressi omne Romanum imperium perpopulabantur. quare nec stipendia ipsis ultra persolvit Imperator , quæ accipere à Romana republica solebant. At Norici urbem & quod in Pannonia munitum erat , aliosque præterea agros & pecunias Langobardis donavit Imperator. Per hæc illi excitati patriis è sedibus in citeriore Danubii se posuere ripa , Gepidis non procul. inde Dalmatias & Illyricum , Epidamni adusque fines , percurfabant , multosque homines in captivitatem abducebant : quorum cum nonnulli fuga se domum retulissent , Langobardi in quæcunque vellent Romani imperii loca , velut sociali jure , penetrantes , illis tanquam fugitivis suis injiciebant manum , eosque à parentum complexu avulsos secum retrahebant , vindice nemine. At Daciæ agros , qui circa Singedonem , Imperatoris concessu Heruli acceperant , & nunc quoque ibi habitant , atque inde in Illyricum Thraciamque excurrunt , rapto plurimum viventes. Quidam eorum & Romanam cæpere militiam inter eos qui Federati dicuntur. Et horum ipsorum hominum , per quos Romanæ ditionis populi eum in modum tractantur , legati , si quando Byzantium veniunt , statim , annuis quæ ipsis debentur ultro persolutis , dimittuntur. Sic barbari Romanum imperium partiti lacerabant. Post Gepidæ & Langobardi ut queis contiguæ sedes , graviter inter se discordarunt , jam odiis in bellum turgentibus , præliorumque mutuo avidis , ita ut & pugnæ dies condiceretur. At Langobardi , qui se impares Gepidis multitudine præstantibus judicabant , Romanos constituerunt ad societatem vocare. Gepidæ vero , qui jam ante fedus cum Romanis habebant ,

rogandos censuere Romanos, ut aut in partem periculorum præmiorumque instantis belli secum venirent, aut neutris accedentes medios & æquos se bellantibus præberent. Vtrique ad Iustinianum missis legatis eventum opperiebantur. Princeps erat Gepidis Thorisin, Audovin Langobardis. legatos utriusque audire Iustinianus voluit, sed seorsim hos atque illos. Priores admissi qui à Langobardis venerant hæc dixere: multum miramur, Imperator, Gepidarum impudentiam, qui tot atque tantis modis in maiestatem tuam injuriosi, nunc huc veniunt, verbo adversum nos, reipsa novam in vos adferentes contumeliam. Despicatui enim is alios maxime habet, qui eos fraudi opportunos iudicans, id agit ut eorum quos atrocissime læsit stultitia perfruatur. Tum vero expendatis rogamus, quo animo amicitiam vestram ambiant Gepidæ. sic enim facillimum vobis erit id constitucere quod è re est Romana. tutissima enim hominibus futuri exploratio è consideratione præteritorum datur. Quod si in alios tantum immanitatem suam exseruissent Gepidæ, multo nobis tempore longaue oratione & extraneis testimoniis opus esset arguendo hominum istorum ingenio. At nunc propinquum nobis à vobismetipsis documentum est. Cogitate ut Daciam primum sibi vetigalem habuerint Gotthi, quo tempore Gepidæ alteram Danubii ripam insidentes ita Gotthorum vim pertimuerunt, ut annum transire nunquam in animum induxerint. ut honos contigerit Gepidis amicitiaë societatisque Romanæ, eoque nomine dona plurima quotannis, tum ab Imperatoribus qui fuere, tum abs te quoque ipso acceperint. Iam ipsos percunctari cupiam, quam pro tot benefactis reposuerint gratiam. certum est nihil eos adferre posse, neque magni neque parvi quod rependerint. Quam diu vero lædendi vos pote-

stas

stas nulla ipsis data est, quievere, non voluntate, sed
 quia ad nocendum materia deerat, quæ trans Danu-
 bium sunt vobis non curantibus, ab his quæ citra sunt
 repellente eos armorum Gotthicorum metu. At infir-
 mitati quis æquitatis nomen imponat? quæ amicitia
 fides ex ad peccandum impotentia? Nihil, Imperator,
 nihil ista sunt. Facultas agendi est quæ hominis inge-
 nium propositumque honestum aut turpe sola aperit,
 id quod intus latuerat in conspicium educens patefa-
 cta licentiæ fore. En Gepidæ, ut primum exactos Da-
 cia Gotthos videre, vos autem alio bello districtos, u-
 bique terrarum in vestra irruere, scelerati homines pro
 nihilo duxerunt. Quomodo dicendo æquari hujus facti
 atrocitas queat? Nonne Romanam sprevere majesta-
 tem? Nonne pactorum federumque leges ruperunt?
 Nonne contumeliosi fuere in quos minime oportuit?
 Nonne in id imperium involarunt, cui servire posse
 optarent, si vobis otium esset ad ipsos verti? Gepidæ,
 Imperator, Sirmium habent, Romanos in servitutem
 abducunt, Daciam suam esse jactitant. quo tandem
 bello aut pro vobis aut vobiscum aut etiam in vos su-
 scepto victores, cujus certaminis pretium sibi terram
 eam vindicantes, mercenarii sæpe vestri & jam multo
 à tempore magna pecunia vobis redempti? Hac ipsa le-
 gatione nihil ab omni ævo dicimus fuisse improbius.
 ut vos viderunt bellum in ipsos parare, audent Byzan-
 tium venire, Imperatorique se, cujus dignitatem pro-
 culcarunt, ostendere, credo &, quæ ipsorum verecun-
 dia est, auxilia vestra imploraturi in nos qui vobis sem-
 per devoti fuimus. quod si venere reddituri quæ nullo
 jure invaserant, causam hujus ipsorum pœnitentiæ Lan-
 gobardos esse Romani credere debetis: quippe quo-
 rum metu subacti seram sibi circumdant æqui reveren-
 tiam. Nam ei qui recte agendi necessitatem nolenti

imposuit gratiam is debet ad quem volentem fructus redit. sin vero nondum inique raptis volunt abstinere, quid ad hanc malitiam adjici potest? Hæc igitur simplicitate barbarica verborum inope multum infra rem dicta sunt. At tu, Imperator, pro tua prudentia etiam illa accogitans quæ nos minus quam oportet prolocuti sumus, ea constitue quæ Romanis Langobardisque, secundum Romanos tuis, expedient. Præter alia hoc quoque expendas velim, Langobardis qui de Deo jam olim eadem sentiunt, si opem Romani ferant, facturos quod jus fasque est. Gepidis vero, ut qui Ariani sint, vel hoc ipso eos hostes esse debere. Langobardi hæc dixerant. postridie admissi Gepidarum legati talem orationem habuere. Par est Imperator, qui societatem petunt veniunt, ii ut ostendant & æqua se postulare & iis quos compellant profutura, atque in id utrunque legationis suæ dirigere sermonem. A Langobardis nos injuria affici vel inde apparet, quod arbitrum accipere definiendis quæ controversa sunt parati sumus. vi autem uti in eos qui judicio se permittunt, inhumanum. Iam vero & numero hominum & virtute multum Gepidas antestare Langobardis, multis verbis docere quid opus apud gnaros? Neminem autem cui modo mentis sit aliquid arbitramur electurum, ut invalidioribus in certamine se applicans in mala prævisa irruat, cum ex potentioris societate victoriam habere possit sine periculo. in posterum quoque Gepidæ in quemcunque voletis hostem vobis auxilio erunt, obstricti beneficio, ubi vestris aucti viribus de suis hostibus victoriam reportaverint. illud insuper in mentem vobis venire æquum est, Langobardos recentes esse amicos Romanorum: Gepidas jam olim federatos & bene cognitos. Amicitia autem quæ longo tempore coaluit, non facile dirimitur. itaque amicos nos habebitis & validos

lidos & firmos. Hæc sunt nostra argumenta, quibus speramus vobis nostram societatem posse approbari. Iam & illud videte quo sint Langobardi ingenio. iudicio disceptare de his quæ inter nos ambigua sæpe à nobis rogati nunquam voluerunt, ferocia vecordes. At simul bellum increpuit, cessim euntes ob imbecillitatis conscientiam, ad vos se vertunt, ut quod ipsi ultro attraxerunt periculum id res Romana in se suscipiat. At hi prædones etiam Sirmium audent & Daciæ agros titulum in nos belli facere, cum vestro imperio tantum urbium terrarumque supersit, ut dispiciendi vobis sint quibus detis habitanda. En Francis, en Herulis, en his ipsis Langobardis, Imperator, oppida & agros dedisti innumera. Nos vero ii sumus, qui tua freti amicitia id fecimus quod te credimus voluisse. Iam vero qui suarum quid rerum jactare cupit, minoris eum facit quem sibi beneficii quæsit debitorum, quam eum qui ultro arripuit vacans munus, si modo id fiduciæ sumserit, non domini contemptu, sed eo quod se maxime rei domino amicum esse crederet: quomodo se negotium hoc Gepidarum cum Romanis habet. Hæc cogitetis rogamus, & primum quidem è societatis lege nobis opem feratis pro virium vestrarum magnitudine. id si obtineri nequit, abstineatis vos ab armis utrisque. Nam vel hoc vel illud capientes consilium, ea feceritis quæ & iusta sunt, & Romanæ rei rationibus maxime conducunt. Hæc erat Gepidarum oratio. super his multum consultato, Iustinianus hos quidem sine responso dimisit. At cum Langobardis pacta armorum societate & jurejurando firmata, plus decies mille equites eis misit, præfectis Constantiano, Buze, Aratio. His aderat Iohannes Vitaliani sorore genitus, cui mandatum ab Imperatore, ut ubi cum Gepidis debellatum foret, omni studio in Italiam rediret, unde

venerat. Sequebantur eos Heruli mille & quingenti, ducibus tum aliis, tum præcipuo Philimuthe. cæteri Heruli ad tria millia Gepidis se adjunxerant, desertis non ita pridem Romanis, ob eas causas quas antehac retuli. Pars Romanorum, quæ Langobardis auxilio proficiscebatur, in hos Herulos, quibus dux Aordus, improvise incidit, graviterque certato, vicit, multa cum Herulorum ipsiusque Aordi cæde. Verum Gepidæ ut in propinquo esse Romanum agmen cognovere, illico cum Langobardis deciderunt, atque ita nolentibus quam maxime Romanis pax inter barbaros coiit. magno in angore fuit id ubi audivit Romanorum exercitus. nam neque progredi, neque recedere licebat. Ad hoc metuebant duces ne juncti Gepidis Heruli Illyriorum terras rapinis vexarent. itaque ubi erant subsistere & Imperatorem quæ evenerant edocere ac consulere visum. Hæc illis in partibus agebantur. Sed me tempus referre sermonem unde abieram. Belisarius Byzantium proficiscebatur, sane inglorius, nam quinque per annos Italiam non penetraverat, neque aperte iter facere res ipsi concesserant. Sed fugæ similior ex maritimo aliquo oppido in alium littoris locum perpetuo navigarat. Eoque audentiores facti hostes & Romam ipsam & alia prope omnia raptaverant. Iam vero hoc ipso tempore Perusiam, Tusciæ caput, duro oppressam obsidio reliquerat, quæ dum ipse iter peragit, vi capta est. Byzantium ut venit, vixit ibi, fulgens divitiis, rerumque vetustioribus insignis. Cujus rei præfagium ei jam tum cum Africam peteret Deus dederat non obscurum. id quale fuerit exsequar. Erat in suburbanis Byzantii prædium Belisario, Pantychium nomine, situm trans maris illic in terras se infundentis sinum. ibi paulo antequam in Gelimerem & Africam iret Romani ductor exercitus, lata ei fuerat vindemia : unde dolia multa admodum

dum vino familia ejus impleverat : defossaque in terram inferne, superne luto diligenter obleverat, atque in cella collocaverat. octo post mensibus effervescens in quibusdam doliis vinum rupit cænum quo claudebatur, vique magna effluens ita terram perfudit ut in solo lacunam faceret non exiguam. quod ubi videre servi, rem admirati, multas inde amphoras implevere, rursusque limo obturatis doliis casum silentio texere. Sed cum sub idem tempus idem sæpius evenire cernerent, rem ad dominum detulere : is multis concitis amicorum ostendit quod res tulerat, qui omen conjectura interpretati magna bona domui portendi dixere. Et Belisarii quidem ea quam dixi fuit fortuna. At Vigilius Romæ antistes cum Italis, qui & multi & nobiles Byzantium advenerant, non cessabat instare, ut in Italiam magna cum vi Belisarius remitteretur, plurimum annitente Gotthico, senatorii ordinis & consulari viro, qui ob id unum jam modo Byzantium venerat. At Imperator Italiam sibi curæ fore promisit, assiduus interim tractandis Christianorum placitis, hoc proposito studioque, ut quæ inter eos disputando jactabantur componeret. Hæc Byzantii agebantur. Ad Gepidas vero Langobardus quidam hac de causa confugerat. Cum Langobardis rex esset Vaaces, erat ei propinquus, fratre nimirum genitus ipsius, nomine Risiulphus quem lex gentilis, si quid Vaaci humanitus accidisset, ad regni successionem vocabat. At Vaaces id curans ad suum filium ut regnum transmitteret, ficto crimine Risiulpho exsilium irrogat, atque is paucis comitantibus patria profugus Varnos adiit, filiis duobus inter Langobardos relictis. Varnos pecunia Vaaces emercatur in Risiulphi necem. Filiorum Risiulphi alter morbo interiit, alter Ildiges dictus ad Sclavos perfugium habuit. morbus non multo post & Vaacen abstulit. Langobardorumque imperium ad

filium ejus pervenit Valdarum, cui ob teneram ætatem tutor datus Audovin, cum ea occasione multum sibi virium circumdedit, mox suo nomine tenuit regimen, quod ipse puer non multo post morbo exstingueretur. orto deinde inter Langobardos Gepidasque bello, de quo ante narravi, Ildiges assumtis qui ipsum secuti erant Langobardis, & Sclavis additis non paucis, ad Gepidas venit: sperabantque Gepidæ eum suis armis in regnum perducı posse. At secuta pace inter ipsos & Langobardos, Audovin à Gepidis, ut amicis, dedit sibi Ildigen postulat. illi quidem tradere eum noluere, sed jusserunt, è finibus ipsorum se quamprimum quoquo vellet amoliretur. Atque is nihil cunctatus, cum comitatu suo, & Gepidarum voluntariis quibusdam ipsum sectantibus, ad Sclavos redit. nec ibi manens, ad Totilam se Gotthosque confert: exercitum jam habens non minus sex millium: cumque in Venetias se intulisset, cum obviis Romanorum, queis dux Lazarus, prælio congressus, fudit eos, multis & occisis. Neque tamen Gotthis se addixit, sed transgressus Danubium ad Sclavos se retulit. Dum hæc quæ jam dixi geruntur, quidam Belisarii satellitum, Ilauph nomine, gente barbarus, animo strenuus, at præferox in Italia bello captus, ad Totilam & Gotthos, nihil quanquam à Romanis læsus, transfugit. Eum illico Totilas cum bono militum naviumque numero in Dalmatiæ oram misit. Muicorum ubi is advenit, maritimum non procul Salonis locum, amice primum versari cum illis hominibus cepit, Romanum se & Belisarii domesticum præferens, deinde stricto repente gladio, jussisque idem facere qui secum venerant, omnes obtruncat. Injecerat oculos & alii maritimo loco quem Laureatam Romani appellant: eoque irrupto, itidem in quoscunque inciderat, interficit. Perlata hæc ad Claudianum, Salonis qui præerat, fecere
ut

ut navigiis, quæ dromonas vocant, impositum exercitum in Ilauphem mitteret. Sed hi ut Laureatam venerē, congressi prælio, multoque inferiores, fuga sibi consuluerunt, derelictis in portu dromonibus aliisque navigiis quæ frumento rebusque aliis necessariis plena erant. quibus captis Ilauph & Gotthi, multaue in obvios cæde perpetrata & rapina graves, ad Totilam rediere. Finiebat tum hyems unaque annus quartus decimus belli ejus quod Procopio describitur. Tum toto exercitu Totilas Romam it obsessum. Ter mille dilectos ex omnibus numeris custodiendæ urbi Belisarius reliquerat, præfecto eis Diogene suorum satellitum uno, viro spectatissimæ virtutis, nec prudentiæ minoris. Diu tracta est obsidio, dum obsessi, quod numero deerat, comparatis ad Gotthorum exercitum, id virtute compensant, & pervigile cura ne quis mœnibus noxam inferret cavet Diogenes, satisque intra ipsam urbem frugibus ne alimenta deesse possent providet. Sæpe oppugnationem insultumque in mœnia ausi barbari, virtute quanta unquam se defendentibus Romanis, rejecti sunt. Portus tamen oppido potiti, intentius jam inde obsidionem urgebant. Hæc illis in locis agebantur. At Imperator Iustinianus, ut Belisarium Byzantii vidit, alium ducem in Totilam Gotthosque cum exercitu mittere constituit. quod propositum si exsecutus esset, Roma adhuc ipsi salva, salvisque militibus eam custodientibus, qui cum novis à Byzantio auxiliis conjuncturi se fuerant, credo, victor fuisset hostium. Nunc vero Liberrimum, quem ducem destinaverat, virum senatorii ordinis, paratum itineri esse jussit, sed mox aliis, ut videtur, negotiis incidentibus ab ea cura destitit. Iam in multum temporis processerat urbis obsidio, cum Isauri aliquot, quibus ad portam Pauli Apostoli nomen ferentem excubiæ obvenerant, partim dequesti per annos multos

multos nullas se ab Imperatore mercedes accepisse, partim conspicati Ifauros illos, qui antehac Romam Gothis prodiderant, opibus superbos, arcanis cum Totila sermonibus, pollicentur ei Romam se tradituros, diesque ad id implendum dicta est. Quæ ut venit, hoc astutus est Totila. Prima noctis vigilia in amnem Tiberim duo immittit navigia, virosque imponit, doctos tuba canere: quibus præcipit adversum flumen remigio superare, cumque mœnibus propinquatum esset, tuba quam clarissimum possent clangorem edere. Ipse clam hostes, ad eam portam quam Pauli Apostoli vocabulo notam dixi, Gothorum paratum habebat exercitum, hoc consilio ut si qui Romanorum militum tenebris occultati ex urbe Centumcellas fugerent, quod unum erat in illis regionibus præsidium, incesso à viris acribus itinere, omnes (ita enim iusserat) occiderentur. Hæc secuti qui in navibus erant, ut juxta mœnia ventum est, tubis occanere. Romani re subita exterriti neque satis consilii compotes, desertis ubique excubiis illuc, unde oppugnari timebant, auxilio currere. ita soli in parte mœnium sibi mandata manserunt Ifauri, nulloque negotio portas aperuere & in urbem admissus hostis. Magna fit eorum qui in manus venerant strages. nec pauci per alias portas evasere. at quibus Centumcellas cursus fuit, illapsi in positas, ubi dixi, insidias periere plerique. paucis horum fuga ægre contigit, in quibus Diogenes fuit, vulnerato, ut narrant, corpore. Erat Cilix in Romano exercitu Paulus nomine, qui primum Belisarii domus dispensator, turmæ inde præfectus in Italia militavit, & secundum Diogenem urbis tutelæ præfuerat. Hic Paulus, dum capitur urbs, cum equis quadringentis in Adriani monumentum se recepit, simulque pontem tenuit, qui ad Petri Apostoli ædem ferebat. Gothorum exercitus mane, priusquam dies se ostenderet,

cum

cum his pugnam orditur. Romani, vim hostium fortiter sustinentes, superiores evadunt, barbarosque ut & multos & in angustiis deprehensos, multa cæde prosternunt. quod ut vidit Totilas, inhibuit prælium, iussitque Gotthos assidentes quiescere, sperans se fame hostes domitutum. Atque eum quidem diem Paulus, & qui cum eo quadringenti, egere jejuni, neque minus noctem insequentem. Postridie equorum carnibus pasci constituerant. Sed perhorrescentes insolitum cibum, premente quanquam inedia, ad vesperam duravere. Tum multa inter se collocti post mutuos ad virtutem hortatus, optimum duxere honesto exitu vitam claudere. Propositum erat in hostes incautos irruere & interfectis quam possent plurimis, forti leto occumbere. Ergo amplexi se invicem amiceque osculati, ibant ut jam jamque morituri. intellexit Totilas, metuensque ne homines salutis desperatione in mortis desiderium accensi, dura in Gotthos facinora ederent, mittit qui de duobus optionem ipsis deferant, ut aut equis armisque dimissis, & nunquam sibi in Gotthos bellum fore polliciti, Byzantium integri abeant, aut rebus servatis Gotthorum commilitum, pari conditione futuri, accipiant. Libentes hæc audire Romani: ac primum quidem mitti Byzantium prætulere omnes. Mox subeunte pudore itineris & pedestris & ab armis nudi, accedente & metu, ne per insidias in abitu interficerentur, nonnihil & offensi quod longi temporis reliqua apud rempublicam haberent, cuncti volentes Gotthorum se agmini adjungere: nisi quod Paulus & Isaurorum unus, Mindes nomine, Totila convento, precati sunt ut Byzantium mitterentur: in patria conjuges sibi liberisque, sine quibus vitam tolerare non possent. Totilas vera dici credens non viaticum tantum, abire permissis, sed & qui prosequerentur dedit. Trecenti alii Romanorum

norum militum ad ædes sacras qui confugerant, fide salutis accepta ad Totilam venere. is Romam neque delere neque derelinquere ultra in animo habens, partim Gotthos, partim Romanos, tum senatores, tum è plebe, ad habitandam urbem inducere constituit. Ejus consilii causa hæc fuit. Non multo ante Totilas ad Francorum regem miserat, filiam ejus sibi in matrimonium deposcens. ille autem abnuerat, negans aut esse regem Italiae Totilam aut unquam fore, qui Romam captam nequisset tenere, sed eam ex parte nudatam hostibus reliquisset. ob id magno studio alimenta in urbem importari curabat, & quam celerrime jubebat restitui, quæ ipse, cum prius urbem caperet, fregerat usseratque: sed & Romanorum quos in Campania servabat tum senatorios viros, tum alios in urbem acciri jubet: equorumque instituto certamine exercitum parat in Siciliam transmissurus. Etiam ad navale prælium, si ita res ferret, parata habebat navigia minora quadringenta, magna præterea multa, quæ ab Imperatore ex orientis partibus missa cum omni onere vectoribusque sub id tempus ceperat. Simul Stephanum civem Romanum legatum misit ad Imperatorem, componendo bello per fedus sociale, ex quo Gotthi in hostes alios arma sua cum Romanis jungerent. At Iustinianus ne ad conspectum quidem suum hunc admisit legatum, adeo parvi faciens quæ adferebat. Quod ubi cognovit Totilas ad belli paratus magis etiam se excitavit. Ex usu ei videbatur, tentatis ante Centumcellis, deinde in Siciliam proficisci. Regebat præsidium non modici militis Diogenes è satellitibus Belisarii. Gotthi ut prope venerunt, vallatis sub mœnia castris, obsidentibus solita agitant. Totilas legatis ad Diogenem militesque missis, hortatur, si præliò rem committere vellent, ne cunctarentur. nam auxiliorum ab Imperatore nullam esse spem: neque vires

ei ad bellum cum Gotthis diutius gerendum. argumento esse quæ Romæ Vrbi post tanti temporis patientiam acciderant. Si pugnare non liberet, eligerent de duobus alterum, aut cum Gotthis militiam, pari cum ipsis jure futuri, sumere, aut sine noxa dimitti Byzantium. Romani ac Diogenes neque prælii se fortunam subituros dicebant, neque posse Gotthis se permisceri, quod seorsim à liberis conjugibusque vitam pati nequirent. oppidum, cujus ipsis commissa custodia in præsens, ut traderent, nullum se colorem videre, quo se ad Imperatorem ituri defenderent. quare differri rem in tempus aliquod rogabant, ut liceret sibi, quæ agerentur, nuntiare Imperatori, ac si intra id tempus ab eo non iuvarentur, tum discederent, Gotthisque oppidum honesta specie darent. Placuit id Totilæ, diesque conductæ & obsides utrimque triginta conventioni firmandæ. Tum soluta Gotthi obsidione, Siciliam intendunt iter. Sed Rhegium ut advenerant, non prius trajiciendum sibi fretum censuere, quam si quo modo ejus quoque præsidii animos labefactare possent experirentur. Præerant loco militique Thurimuth & Himerius ibi à Belisario constituti. Hi cum sub se haberent & multos & validos, non tantum oppugnationem ausos hostes rejecerunt, sed & erumpentes ipsi in eos pugnarunt feliciter. Verum post id superurgente hostium multitudine intra mœnia se continuere otiosi. Totilas parte exercitus in castris illis relicta, quod alimentorum ex inopia non multo post deditionem speraret, cum cætero in Tarentinos profectus, facile id oppidum suæ ditionis fecit, qui vero Gotthorum in Piceno jussu ejus refederant, Ariminum sibi proditum intravere. His Iustinianus auditis, fratris sui filium Germanum voluit maximo cum imperio in Totilam & Gotthos mittere, eumque in id paratum esse jussit. Ea fama ubi in Italiam perlata est,

formi-

formidinem intulit Gotthis, claro apud omnes homines Germani nomine, Romanis vero spes crevere, millesque Imperatoris, labores & pericula ob id promptius tolerabat. Sed Imperator, nescio qua de causa, demotus ab hac sententia, Liberium civem Romanum, jam ante mihi memoratum, in locum Germani substituere constituit. Atque is itineri accinctus, jam jamque cum exercitu navigaturus putabatur. Sed alia Imperatorem pœnitentia subeunte, retentus & ipse in otio. Sub id tempus Verus cum acerrimis militum quos sibi adsumserat, Gotthis qui in Piceno erant, prælio congressus Ravenna non procul, multos suorum amittit, periitque & ipse fortiter pugnans. Interea & Slavi, non plures ter mille, Danubium, prohibente nemine, transgressi, & mox Hebrum amnem eadem facilitate, in duo se agmina divisere, quorum alterum mille habebat & octingentos, alterum reliquos. Et his & illis ita ut dixi separatis Romani duces, in Illyrico perque Thraciam pugna impliciti, citius credito victi sunt, multique periire. Cæteris fuga turpis saluti fuit. Postquam hi duces ab utroque hostili agmine, cum numero superarent ipsi, vi superati fuerant, in Asbadum incidit pars Slavorum altera. Fuerat is Iustiniani satelles, mox iis militibus qui Candidati dicuntur adscriptus, turmis denique præfectus, quæ multæ optimæque. Teuruli, quod Thraciæ oppidum est, antiquitus agunt. De his quoque nullo negotio victores Slavi, multos fæde fugientes interficiunt: ipsum vivum capiunt Asbadum, sed non multo post eum flammis exurunt cum prius è tergo ipsius lora exscidissent. His rebus actis, impune deinde ac sine metu Thracum & Illyriorum agros raptabant, multaque oppida vi ceperunt utroque agmine, ante ea tempora neque oppugnationes ausi, neque in aperto prælia. Nam ne incurfare quidem Romani imperii agros,

aut

aut omnino transire Danubium aggressi fuerant, nisi nunc primum de quo narrare incepti. Iidem illi qui Asbadum devicerant, populabundi ad oram usque maritimam cum pervenissent, oppidum ibi situm, quamquam militibus custodiebatur, vi ceperunt, Topserum nomine, quod primum eam Thraciæ partem intrantibus se offert, abestque à Byzantio duodecim dierum itinere. Sed vinctus talis præcesserat: pars magna Sclavorum ante mœnia confragosis locis se abdiderant. Pauci portas quæ Solis ortum spectant affiliendo, Romanos in muris stantes lacebabant. Sed cum putarent hi defensores, non plures adesse hostium, quam qui conspiciebantur, eruptionem in eos fecere. Barbari cessim eunt, speciem præferentes præ metu se recipientium: eoque inscuti ardentius Romani satis longe à mœnibus se promovent. Tum surgentes ex insidiis qui latuerant, à tergibus se ostentant, reditumque in oppidum intercipiunt. simul conversis qui fugere credebantur, circumveniuntur Romani. Horum cæde peracta barbari in mœnia impetum faciunt. At nudati militum auxilio oppidani, quamquam periculi magnitudine movebantur, pro viribus præsentibus tutelæ suæ non desunt. Atque initio oleum picemque summe fervefacta dejiciunt in oppugnantes: deinde confertim immixtis lapidibus non multum aberant, quin vim depellerent. Sed eos barbari denso telorum ingestu à propugnaculis abscedere cum coëgissent, scalis ad mœnia admotis, oppidum per vim irrumpunt. Virum millia quindecim illico occisa, res direptæ, mulieres puerique in servitutem acti, quamquam ante nulli ætati aut sexui parcere erant soliti, tum hujus agminis, tum illius alterius Sclavi, sed nullo discrimine in quos inciderant interficere omnes, ita ut omnis prope terra quæ Illyriorum quæque Thracum est oblecta esset inssepultis mortuorum corporibus. Morem autem

habuerant obvios occidere non gladio, non hasta, non ullo denique belli modo: sed palos firmiter solo defigere, & cum eos fecissent quam acutissimos, in eos multa vi ponere miseros, & cuspidem in posticum cavum eousque defigere ut in viscera intima penetraret, donec dolore conficerentur. Sæpe & crassis sudibus quatuor è terra exstantibus alligaverant pedes manusque captivorum, quos, deinde fustibus capita contundentes, canum, anguiumve aut ferarum instar, perire cogeabant. Alios cum bubus ac pecoribus, quæ domum abducere se posse non sperabant, in tuguria inclusos immaniter ufferant. Tales Sclavi mortes victis irrogaverant. At nunc & hi, & qui alterius erant agminis, quasi sanguinis satias cepisset, quos repererant, vivos servabant: ita ut captivorum millia plura quam ut numerus iniri posset, secum abriperent. Post hæc Gotthi Rheginorum munimenta assiliere, quæ ab obsessis defensa sunt fortiter, conspicua quotidie Thorimuthis virtute. Totilas, cum obsessis arcta esse alimenta nosset, parte ibi exercitus relicta, ad prohibendas invectiones, ut inedia cogerentur illi & se & oppidum Gotthis dedere, cum reliquo militis, trajectu in Siciliam facto, Messanæ muros adoritur. Præsidio præerat Domentiolus, sorore genitus Buzæ, qui præ manibus pugnam ausus, discessit non inferior. Sed in posterum oppido se continens, idque tutari satis habens, quievit. Gotthi, nemine se objectante, Siciliam prope omnem pervasunt. At qui Rhegii obsidebantur Romani (iis præfuisse Thorimuthem dixi & Himerium) cum necessaria omnia deficerent se cum oppido hostibus, pactis initis, tradiderunt. Hæc ubi audit Imperator, classe contracta impositaque magna cohortium vi, Liberium ducem dictum navigare jubet sine mora, Siciliamque servare Romano imperio. Sed ejus imperii Liberio mandati brevi Iustinianum præ-

niten-

nitentia subiit. erat enim Liberius ultimæ senectutis, adhæc rerum belli expers. Artabanem ergo, condonatis quæ peccaverat, præpositum Thraciæ cohortibus in Siciliam mittit, exercitu præbito non magno, sed iustum Liberii, quem Byzantium Imperator jam revocaverat, classẽ sibi sumere. summam belli in Totilam ac Gotthos Germano permittit fratris sui filio: cui exercitum quidem non magnum attribuit, sed pecuniæ satis, unde ipse per Thraciam Illyricumque numerosum militem conscriberet. Hunc igitur ire quamprimum in Italiam jubet imperator, eodemque properare tum Philimuthem cum suis Herulis, tum Iohannem Germani ipsius generum, Vitaliani sorore natum, qui Iohannes tum in Illyrico agebat, ejus tractus militibus præpositus. Magna hoc tempore Germanum cupido inceserat de Gotthis reportandi victoriam, & ut Africam reddiderat Romanæ rei, ita reddendæ & Italiæ. Nam cum Stotza dominatu arrepto Africam firma jam possessione teneret, missus ab Imperatore, insperato de seditiosis parta prælio victoria, extincta ea factione, Africam imperio restituerat, ut prioribus à me libris memoratum est. Et nunc Italiæ rebus in eum perductis statum quem narravi, appetebat ingentem gloriam, si & hanc Imperatori vindicare posset. Ac primum mortua pridem uxore Passara in matrimonium sibi cepit Matafuntham filiam Amalafunthæ, quæ Amalafuntha Theuderichi fuerat filia, erepto jam rebus humanis Vitige. Spes enim suberat, si in castris ea femina conspiceretur, verituros Gotthos arma ei contraria sumere, ob gratam memoriam principatus Theuderichi, Atalarichique. Deinde nihil parcens pecuniæ, tum ei quam à patruo Imperatore acceperat, tum multo majori quam de suo sumserat, multo citius opinione omnium ingentem acerrimorum militum contraxit exercitum. Nam qui Romanorum

bello erant optimi, spretis ducibus cæteris, qui satellites plerique aut protectores fuerant, Germanum promti sectabantur, non ex Byzantio tantum, sed ex omni Thracia, nec minus ab Illyrico, multum in hoc adjuvantibus Germani filii duobus Iustino & Iustiniano, quos abiens secum ducebat. Quasdam & ex turmis quæ in Thracia tetenderant, concessu Imperatoris, assumpsit sibi. Nec pauci barbarorum Danubii ripas incolentium, partim Germani nomine, partim magnis pecuniis illucti, comites se dedere. etiam ex aliis terrarum partibus barbari affluebant. Et Langobardorum princeps mille gravis armaturæ pedites paratos habebat, quos prope diem missurum se pollicebatur. Hæc cum in Italiam in majus, ut mos est procedenti famæ, aucta nuntiarentur, Gotthos partim metus invasit, partim pudor, si pugnandum sibi esset in Theuderichi sobolem. Tum vero Romani milites, qui Gotthis partim coacti, partim pellecti militaverant, nuntio ad Germanum missio, significant simul ipsum in Italiam venientem castris considere conspicerent, se continuo ipsius signa secuturos. His in spes magnas excitati qui Romanorum Ravennam quæque pauca præterea restabant oppida tuebantur, defendere ea loca ac retinere in fide Imperatoris quam pertinacissime decreverunt. Sed & qui cum Vero aliisve ducibus infeliciter in hostes pugnaverant, fugaque sparsi palabantur, ut adventare Germanum cognoverant, in Istriam cum se conglobassent, ibi exercitum quieti opperiebantur. Aderat jam præstitutus Centumcellis dedendis dies, cum misit ad Diogenem Totilas, ut pacta impleret. At Diogenes id non amplius sibi integrum respondit, cum audiretur venire summo cum imperio Germanus, neque longe jam abesse cum exercitu: obsides paratum se suos recipere, à Gotthis acceptos reddere. Cum hoc responso dimissis illis, oppidi
custo-

custodiæ acri cura incubuit, Germanum ejusque copias exspectans. Hæc dum illis in partibus aguntur, hyems desiit, finemque accepit annus decimusquintus belli hujus quod Procopio describitur. Dum Germanus Sardicæ, quæ Illyrici urbs est, cogit ordinatque exercitum & summo studio cuncta ad bellum parat, Sclavorum quanta non ante manus Romanas in terras se intulit, Danubiumque transgressa ad Naïso vicina penetravit. Paucos horum à castris longius ac singillatim oberrantes Romani à se captos vinctosque interrogant, qua de causa quove consilio tantus Sclavorum exercitus flumen transiisset. illi ajunt destinatum, Thessalonicam & vicinas urbes obsidione capere. Quæ simul audiit Imperator, non leviter exterritus, Germano statim scribit supersederet in Italiam itineri, Thessalonicæ autem ac finitimis locis subveniret, Sclavorumque incursionem omni vi repelleret. Germanus ad exsequenda jussa se parabat. At Sclavi, cum ex captivis certo didicissent Sardicæ esse Germanum, expavere. tanta fama Germanum eas usque gentes celebraverat, qua de causa, dicam. Cum primum principatum adeptus erat patruus Germani Iustinianus, Antæ Sclavis contermini Danubio transmissio in Romanas regiones magno agmine irruerant. Germanum Imperator non multo ante per Thraciam ducem fecerat. isque commisso cum hostibus prælio virtute superior, occiderat pæne omnes, inclitum inde nomen apud gentes etiam alias, sed maxime apud gentis illius barbaros consecutus. Perturbati ergo, ita ut dicere cæperam, barbari, nec dubium habentes, quin cum magnis copiis veniret dux ab Imperatore in Totilam Gotthosque missus, à via Thessalonicam pertinente declinarunt, ac ne in æqua quidem ausi descendere, omnia Illyrici juga perambulantes, tandem Dalmatiam adveniunt. quibus spretis Germanus edicit mi-

liti suo , paratus sit post biduum iter in Italiam aggredi. Sed mala fortuna inter hæc molimina morbo ei vitam eripuit : exemptusque est rebus humanis Germanus, immaturo fato, vir animo corporisque robore ingens , nec minus recte ducis quam militis fungens officia: tum vero in pace rebusque prosperis, leges & reipublicæ decus servare constantissimus, in jure dicendo sanctissimus : pecunias egentibus commodare solitus sine ullo sænore : in palatio , in foro gravis ac magnificus , convivator domi suæ quotidie , largus, comis atque hilaris : qui neque in Palatio peccari quicquam præter solita volens fineret , neque ortis Byzantii conjurationibus consilia aut vota sua misceret , cum plerique potentium eo amentia deciderint. Et hæc quidem res sic abiit. Mæstus damno Imperator , exercitui vacanti belloque per Italiam Iohannem præponit , cui avunculus Vitalianus, focer Germanus fuerat , adjuncto ei Germani filiorum altero Iustiniano. Hi in Dalmatiam ibant Salonis hyematuri , cum neque illo anni tempore sperarent se terrestri oræ Adriaticæ circuitu Italiam posse attingere , & mare transire non magis possent , defecti navibus. At Liberius , nondum gnarus aliud de classis imperio, quam ipsi dictum erat , constituisse Imperatorem , Syracusis ab hoste obsessis auxilium ferens , repugnantibus quamquam barbaris , portum iniit , classemque omnem intra mœnia feliciter perduxit. Non multo post Artabanes in Cephalleniam cum venisset, intellecto jam in Siciliam profectum Liberium cum exercitu, velis factis Adriæ sinum transiturus ibat. Non longe Calabro littore aberat , cum horrida tempestas exorta , ventis & vehementibus & adversis , ita naves omnes sparsit , ut pleræque impactæ in littus Calabrum inque hostium potestatem venisse crederentur. At res sic se non habebat, sed ventis dispulsæ, eisdem cogentibus verterant cursum, inque

Pelo-

Peloponnesum redierant. paucae aliis in locis salutem aut exitium invenere. Navis ipsa, quo vehebatur Artabanes, malo dum tempestas urget absciso, maximis cum periculis jactata ventis fluctibusque, ad Melitam perlata est. Atque ita Artabani servari insperato contigit. Liberior cum neque erumpendi facultas daretur, neque aperto in hostem praelio par esset, praeterea victui necessaria in longius tempus non suppeterent tantae multitudini, clam hostem velis sublati Panormum subduxit sese. At Totilas & Gotthi, omnibus prope agris Siciliae direptis, equorum aliorumque animantium vim immensam praese agentes, frumentum & quicquid terra gignit, ex insula deportantes, pecunia quanta credi non posset onustis navibus, subito & insulam reliquerunt, & Italiam repetiverunt, unde capto impetu dicam. Romanum quendam ortum Spoletio, Supinum nomine, nuper Totilas adsessorem sibi fecerat. is vir cum in Catina oppido nullis defenso manibus moraretur, infortunio quodam in manus hostium devenerat. quem cum liberare cuperet Totilas, captivam viri nobilis matremfamilias pro eo obtulit. sed cum Romani virum ejus dignitatis, quae apud ipsos quaestoria dicitur, femina commutare nollent, metuens ille ne saevitia hostium interiret, pollicetur Romanis, persuasurum se Totilae, illico ut Siciliam defereret, cumque exercitu omni in Italiam navigaret. illi jurisjurandi religione in promissa adactum, captivaque recepta, ipsum Gotthis tradunt. qui ut Totilae in conspectum venit, non bene consulere propriis rebus Gotthos affirmat, quod pervastata Sicilia prope omni paucis castellis inhaerent. auditum sibi modo, cum apud hostes esset, Germanum Imperatoris fratre genitum mortalitatem expleisse. Suffectos ei generum ipsius Iohannem, ac filium ipsius Germani Iustinianum. Eos cum omni exercitu quem Ger-

manus collegerat, jam in Dalmatia esse, in Liguriam paratos transgredi, ut repentino incurſu Gotthorum uxores, liberos, resque belli more raperent in captivitatem prædamque. His malis ut eatur obviam, rectius fore, ubi domus, ubi fortunæ essent, ibi hyemen transigi. illos hostes si superabimus, addebat, facile cum vere primo Siciliam, ipsa securitate futuram invadi facilem, repetemus. His monitis obsequens Totilas, quatuor munitis in locis præsidia reliquit, ipse præda gravis cum exercitu omni mare in Italiam trajicit. illis in locis ista fiebant. At qui in Dalmatia jam erat cum Imperatoris exercitu Iohannes, Salonis hyemem degere proposuerat, inde, ubi hyems transiisset, iter Ravennam capturus. Verum mox Sclavi, tum illi quos & ante in imperii terras progressos memoravi, tum his adjuncti alii, transmissa amne Danubio, Romana audacter invadunt. Erant qui suspicarentur hos à Totila immisos multis pecuniis eam operam emerco, ne posset Iustinianus, hoc novo bello implicitus, res contra Gotthos gerere ex animi sui sententia. Ego, Totilæ in gratiam, an sibi studentes venerint, haud dixerim. sed in tria divisi agmina per Europam omnem miræ feritatis facinora ediderunt, non per incurſus populabundi, sed velut in sua sede hybernantes, nullo ab hoste metu. Seriùs aliquanto justum in eos exercitum misit Iustinianus, cujus duces Constantianus, Aratius, Nazares, Iustinusque Germani filius & Iohannes cognomento Phagas. Sed his omnibus imposuit Scholaſticum nomine, de palatio spadonem. Hic exercitus in partem incidit barbarorum propter Adrianopolim, quæ urbs, Thracia in media, quinque dierum iter abest Byzantio. Et ultra quidem promoveri se barbari nequibant, præda onusti hominum, animantium, rerumque aliarum, majore quam ut numerus iniri quiret. quare illis in locis constituerunt subsistere,

sistere, & in hostem, cùm minime id exspectaret, se injicere. Ergo castra Sclavi in monte ponunt qui propinquus erigitur: Romani subjectis in campis. ita cum non multo inter se intervallo diremtis hostibus satis temporis otiosum transiisset, Romani milites indignari & fremere, quod duces, quibus ob potentiam afflueret victus copia, manipulares rerum omnium egestate atteri pro nihilo ducerent, ideoque praelia vitarent. Per hæc coacti duces, ad pugnam veniunt, acrem diu, postremo Romanis improperam. in ea militum periire multi, & optimus quisque. duces paulo minus capti ægre cum militum superstitionibus fugam invenere, quo quisque poterat intentam. Etiam Constantiani signum adepti sunt barbari, contemptisque Romanorum armis in ulteriora processerunt, Asticamque dictam regionem jam olim bello intactam, quo major præda fuit, pro arbitrato suo devastarunt. ita per multa terrarum spatia populando grassati ad longos qui dicuntur muros pervenerunt, unde Byzantium non plus diei iter est. sed haud multo post Romanorum exercitus terga barbarorum persequens, cum parte quadam ipsorum fortuito praelio implicatur, victorque factus plurimos hostium occidit, plurimos & Romanorum ex captivitate recipit, Constantianique signum jacens repertum tollit. qui superfuerant barbari, cum prædæ reliquiis domum revertuntur.

PROCOPII CÆSAREENSIS
 G O T T H I C Æ
 H I S T O R I Æ
 L I B E R IV.

QUæ huc usque à me scripta fuerant , cum cura quam maxima , in ipsis ubi bella gerebantur locis visa aut intellecta , rerum cohærentium , non temporum ordine digesta aptataque , jam per omnes Romani juris terras vulgata sunt. Quæ sequuntur , non eodem mihi tradentur modo. neque enim jam emissis in publicum operibus annecti & suis quæque locari sedibus poterant. sed quæ in hostes de quibus egi proxime , quæque in Medos acta sunt , posteaquam priora in publicum exiere , juncta in hunc librum conjiciam , lectoremque , ut feret necessitas , nunc huc , nunc illuc transferam. Quæcunque evenerant intra annum quartum induciarum , quæ in quinque annos Romanis Persisque pactæ fuerant , libris res Persicas complectentibus memoravi. Eo qui secutus est anno ingens vis Medici exercitus in Colchorum terram irruit , duce Choriane , gente Persa , perito belli. sequebantur eum barbarica Alanorum auxilia. Hic exercitus , ubi in eum Lazicæ tractum venit , cui Mucherisis nomen , loco idoneo fixis castris interquievit. Perfluit eam regionem Hippis neque magnus neque navium patiens amnis , sed equiti peditique pervius. Ad dextrum ejus latus , non in ipsa ripa , sed longius , positus erat castrorum. ut vero hæc nostra lecturis cognitæ sint Lazicæ terræ

terræ partes, quæque eam incolunt gentes, ne ipsis, ut iis qui in umbra dimicant, inania simulacra illudant, non alienum à proposito videtur præfari, quem ad modum Euxino ponto circumfusa habitentur: non quod nesciam antiquos etiam scriptores in ea descriptione versatos, sed quod non cuncta sine errore tradita existimem. Fuere quippe qui finitimos Lazis Tzanos dicerent: eos vero, qui nunc Tzani vocentur, olim Colchos fuisse, Lazis manente in hunc diem vetere nomine. quorum neutrum verum est. Nam Tzani procul à littore mediam Armeniam tenent: montiumque juga plurima prærupta atque invia, & locorum ab humano cultu desertorum ingentia spatia, & torrentium voragine, nemorosi que colles & vasti terrarum hiatus eos à mari submovent. At ut Lazi alii sint, quam qui olim Colchi, fieri nequit, quando Phasim amnem accolunt, ita ut quod multis populis accidit, nomen tantum nomini successerit. Ad hoc longa ætas, quæ post illos scriptores elapsa est, rebus simul cum ea fluentibus, multa quæ ex vero tradita fuerant innovavit, translatis gentium sedibus aut principibus earum nominibusque commutatis. quæ exsequi necessarium duxi, non ut fabulosa, situque vetustatis sepulta eruam, quærendo quam ad Ponti Euxini partem victus Prometheus carminibus celebretur, (multum enim à figmentis distat historia) sed ut ex fide tradam & res & rerum vocabula, quæ in illis regionibus nunc obtinent. Pontus hic à Byzantio ac Chalcedone incipiens in Colchorum terras definit. intranti ad dextram sunt Bithyni & his contermini, tum montani, tum Paphlagones, quorum loca sunt & alia & adsitæ mari urbes Heraclea & Amastris: sequuntur hos Pontici ad Trapezuntem usque urbem & ei parentem agrum. His maritima sunt oppida Sinope & Amisus. Proxime Amisum est Themiscyra amnisque

que Thermodon, ad quem Amazonum fuisse castra memorantur. sed de Amazonibus post aliquanto disertandi erit locus. Trapezuntis ditio protenditur vicum usque Sufurmona & eum tractum cui Rizæo nomen, qui Trapezunte abest bidui itinere littoris via Lazicam petenti. Cum Trapezuntis mentio inciderit, non omittenda res digna admiratione, mel, dulce cæteris terrarum, intra Trapezuntios fines amarum esse, communi hominum de eo persuasione non alibi falsa. dexteriores his omnibus locis Tzanicæ se montes attollunt: ultra quos Armenii sunt illi, qui Romanis reguntur. Defluit ab his Tzanicis montibus Boas amnis, qui multa silvestria loca perlapsus obitisque collibus multis, proxime ad Lazicos fines accedit, exitque Euxinum in pontum, non jam Boas, sed eo vocabulo in aliud commutato ex superveniente causa. Acampsin indigenæ vocant, quod mari admixtus prætervehi, se non sinat. Tanto quippe impetu præceps evolvitur, ingenti strepitu fluctus diverberans, ut etiam in alto procul navium cursum impediat. ideo qui Pontum navigant, sive Lazicam versus, sive à Lazica, cæptum iter persequi rectà nequeunt ob violentiam amnis insuperabilem, sed longissime se ab ora amoventes in medium mare, ita demum undarum rapiditatem declinant. Boæ amnis natura ut dixi se habet. Rizæum excipiunt montes quam sui juris homines habitant, Lazis Romanique imperii populis interjecti. Est vicus ibidem, Athenæ dictus, non quod ab Attica eo deducti coloni fuerint, ut quidam per errorem credidere, sed quod vetustis temporibus imperitaverit illic mulier Athena nomine, cujus & in hunc diem sepulchrum monstratur. Habitantur & Archabis, & Apfarus vetus oppidum à Rizæo tridui itinere diffitum. Antiquior ei appellatio Apfyrus fuit, ab ibi interfecti nomine. Namque

que eo loco Iasonis ac Medæ vi occubuisse Apfyr-
tum, & ex ejus clade factum oppida vocabulum, tra-
dunt indigenæ. sed longum quod intercessit tempus,
per tot sæcula hominibus aliis post alios succedentibus,
ipsam rem gestam, unde nomen natum est, involvit
caligini, nomen autem in eum quem dixi sonum cor-
rupit. Manet Apfyrtri sepulti monumentum ad Orien-
tem ab oppido. Fuitque id oppidum, olim abundans
hominum multitudine, amplis defensum mænibus, or-
natum theatro circoque & quæ alia magnarum urbium
ostentamenta sunt: nunc tantorum operum vix ima
vestigia restant. Mirari hic obiter eos libet, qui Col-
chos Trapezuntiis confines scripsere. quod si sit, cum
Medeam vellusque aureum avexit Iason, non in patriam
Græcæque urbes, sed contra ad Phasin interioremque
barbariem profugisse credi debeat. Traduntur Roma-
ni olim milites, Trajano principe, hæc partes, Lazos
usque & Sagidas, pervasisse. Nunc homines inhabi-
tant neque Romana neque Lazorum regis imperia pa-
tientes. cæterum, Christiani cum sint, sacerdotes ha-
bent à Lazorum episcopis inauguratos: nec eo minus
tam Romanis quam Lazis amicos se & federatos fe-
runt, polliciti etiam in perpetuum ultro citroque com-
meantibus tuta sua ope itinera. quod ad nostra usque
tempora præstant, suis actuariis nuntios deducentes,
quos Romanus Imperator Lazorum regi, Lazorum
rex Imperatori mittit. Tributa nemini pendunt in
hunc diem. His ad dextram montium abrupta immi-
nent, vasta que regio in longum protenditur. quos ul-
tra colunt qui Persarmenii dicuntur, & Armeniorum
qui Romanæ ditionis ad Iberiæ fines pertingunt. Ab
oppido Apfarunte ad Petram oppidum & Lazorum fi-
nes, qua Ponti Euxini sunt extima, diei iter est. Pon-
tus, ubi desinit, lunatam facit littoris speciem. is ma-

ris finus ad quingenta & quinquaginta stadia maximum patet. Pone quicquid jacet Lazica est & vocatur. inde à mari longius Scymia & Suatria, quarum populi Lazis parent: sic ut suos habeant principes, quorum aliquo vita defuncto alium pro eo constituere Lazorum rex veteri more obtinet. Ad latus hujus terræ Iberiam versus Moschi se tenent, Iberis jam olim parentes. montes habitant non duros sterileſve, sed bonis omnibus reſertos, ipſi agricolæ ſollertes, ad vineta optimi. impendent huic regioni montes ardui, nemoroſi, invii qui ad Caucaſia uſque juga pertinent. Trans ſubterque eos ad Orientem ſolem Iberia eſt, quæ ad Perſarmenios uſque excurrit. Per eos qui hac ſe erigunt montes Phæſis funditur, ortum ex Caucaſo habens, idemque, lunatum, quod dixi, littus prope medium findens, in Pontum ſe ejeſtat, orbis terrarum partes ibi diſterminare multis creditus, qui læva fluminis Aſiæ, dextra Europæ tribuunt. in Europa, ut hanc aſſignationem ſequamur, omnis eſt Lazorum habitatio. Parte altera non oppidum ullum, non munimentum, ne vicum quidem noſci dignum Lazi habent, niſi quod Petram, quam dixi, Romani jam olim ibi ſtruxere. In hac vero parte ajunt indigenæ pellem fuiſſe auream, cujus cupidine ædificata Argo poëtis canitur. qua in re videntur mihi Lazi à vero diſcedere. Neque enim, quantum ego aſſequor, potuiſſet clam Æetam cum Medea ac vellere Iaſon ſe ſubducere, niſi & regiam Æetæ & Colchorum lares Phæſis ſecluſiſſet, quem proinde ultra neceſſe eſt fuiſſe vellus illud, quod & poëtæ ſatis ſignificant, quorum carminibus res iſtæ celebratæ ſunt. Hac igitur qua dixi curſum agens Phæſis in Pontum Euxinum, ferme ubi is deſinit, illabitur. In lunato ſinu initium Aſiæ, juxta memoratam ante diſtributionem, facit Petra oppidum: in oppoſita ripa, quæ Eu-

ropæ

ropæ datur, Apfiliorum est regio. obtemperant & hi Lazis, Christianique sunt ab antiquo, ut & aliæ quas descripsi hæcenus gentes. Ultra eam regionem mons Caucasus in immensum attollitur, ita ut verticem ejus non nives, non pluvix attingant, quippe supra nubes editum. At media imaque ejus perpetua nive obducuntur, quo fit ut & radices montis altum exstent, non minus quam aliorum montium scopuli. Earum radicum aliæ ad septentriones solemque Occidentem versæ ad Illyrios Thracasque procedunt. at quæ austrum ortumque spectant, ad fauces binas ducunt, per quas se Hunnicæ gentes, ultra habitantes, in Romanum Persicumque imperium infundunt. Fauces alteræ Tzur vocantur: alteris Portarum Caspiarum celebre ab antiquo nomen. quicquid terrarum à Caucaso ad Portas Caspias extenditur, Alani tenent, gens libera, & Persis plerumque socia in Romanos hostiumve alios. Hæc sunt quæ de Caucasii jugis dicenda erant. Habitatunt Hunnis, quibus Sabiri cognomentum, & aliis gentibus Hunnicæ pariter originis. Indidem profectas Amazonas ajunt, deinde castris sedisse ad Themiscyram & Thermodontem amnem, memorata jam nobis, ubi nunc oppidum est Amisus. At hodie in Caucaso monte Amazonum neque nomen manet, neque memoria. Haud ignoro Straboni aliisque scriptoribus multa de illis narrari. sed mihi de Amazonibus verum maxime attigisse videntur, qui tradunt nullum fuisse virile feminarum genus, neque in uno monte Caucaso humanam naturam de suis legibus emigrasse: sed barbaros ex dictis jam locis ingenti agmine cum uxoribus suis profectos in Asiam bellatum; positisque ad Thermodontem castris, ibi relictas feminas: viros intimis Asiæ penetratis, obvia habuisse indigenarum arma, quibus oppressi ad internecionem perierint, sic ut ad feminarum

rum castra nemo eorum redierit. Tum feminas, accolarum metu, rerumque egestate coactas, non sua sponte, induisse viriles animos, armisque sumtis quæ viri in castris illis reliquerant, edidisse præclaræ virtutis facinora, necessitatis impulsu, donec & has bellum absumsit. Hæc sic evenisse, cumque viris Amazonas in bella ivisse ut credam, faciunt meis spectata temporibus. quippe instituta ad posteros transmissa, quæ majorum fuerint ingenia testantur. Cùm enim Hunni sæpe Romani juris terras infestarent, occursum hostium multi cecidere: digresso deinde barbarorum exercitu Romani interfectorum scrutantes corpora, in illis & mulieres invenere. cæterum solarum feminarum agmen, quod seorsim habitaret, neque in Asiæ neque in Europæ regionibus conspectum est hætenus. Neque à virili sexu destitutum unquam fuisse Caucasum fama percepimus. Hæc de Amazonibus dicta suffecerint. Post Apfilios & lunati sinus cornu alterum, oram maritimam Abasgi tenent, ad Caucasum usque montem projecti. Hi Lazorum in ditione ab antiquo fuere, interea duos semper habentes sui generis principes, quorum alter ad occasum, ad ortum alter sedem imperiumque habebant. Nemora & lucos superstitione venerari arboresque barbara simplicitate Deos credere, Abasgis ad mea mansit tempora. Cæterum durissima per principum suorum avaritiam patiebantur. Nam regum uterque pueros ejus gentis, quibus oris species corpusque pulchrum, abreptos ab ore parentum, castratosque magno pretio vendebant, Romanas per terras empturientibus: ad hoc & patres interficiebant, ne aut ad eorum insidias, injuriam ulciscantium, ipsi paterent, aut suspectum quid ac formidolosum circum se relinquerent. Sic filiorum forma miseris exitio erat, non ob aliud pereuntibus quam quod suo malo speciosos

ciosos genuissent. Inde per orbem Romanum, maximeque in Imperatorum aula pars Spadonum maxima Abasgi. sed Iustiniano principe mitior Abasgis vita contigit, traductis Christiana ad placita. quin & de suo palatio Spadonem, cui nomen Euphrantes, Abasgum & ipsum, misit eo Iustinianus, regibus severe edicens, ne posthac vim naturæ inferrent virilitatem cuiusquam excruciendo. Læti id edictum accepere Abasgi, fretique Imperatoris auctoritate, omni vi prohibuerunt ne quid in posterum tale fieret. Nam ante id tempus nihil magis cuique in metu, quam ne formosi filii pater fieret. Insuper Iustinianus ædem Deiparæ in Abasgis statuit, creatisque sacerdotibus, curavit ut cuncta Christianorum instituta Abasgi docerentur. Visum ipsis sublato regno utroque in libertate vivere. Hæc sunt quæ in Abasgis evenere. Pone Abasgorum fines ad montem Caucasum Bruchi habitant, Abasgis Alanisque medii. ad oram vero maritimam Ponti Euxini, sedes sunt Zechorum. olim his quoque regem Romani Imperatores dabant. hodie nihil Romanis obsequuntur. Saginæ hos excipiunt, quorum quæ mari adlita Romani quondam tenuere; exstructisque in littore castellis duobus, Sebastopoli & Pityunte, bidui itinere inter se distantibus, militaria præsidia ibidem posuere, cum ante id sparsim milites per omnem tenderent oram maris, qua Trapezuntis à finibus ad Saginarum ultima excurrit, ut & ante commemoratum est. Iam vero duo tantum quæ dixi supererant castella, in quibus præsidia in meam usque memoriam manserunt. Verum postea Persarum rex Chosroes cum à Lazis in Petræ possessionem indutus esset, Persarum exercitum constituit mittere, qui duo illa castella invaderet insideretque. cognitum id anteverterunt milites Romani, & postquam incendebant domos, munimenta que disjecerant, ipsi conscen-

sis actuariis quam celerrime in oppositum littus Trapezuntem se contulere. Eo facto damnum quidem castellorum fecit res Romana, sed quod magno lucro pensaretur, siquidem hostes ejus regionis possessionem adepti non sunt, sed spei suæ irriti Petram redierunt. Hæc sunt ea quæ in Saginis acta sunt. Ultra eos Hunnicæ nationes multæ. Longius sita terra est nomine Eulyfia. barbari tam maritima ejus quam interiora tenent, Mœotide tenus nobili palude, & qui in eam paludem influit, amne Tanai. Ipsa palus Ponto Euxino se, perrupto ejus littore, admiscet. qui circum colunt homines Cimmerici antiquis, nostra ætate Vturguri vocantur. Ultra eos septentrioni propiores innumeri Antarum populi. Ad eum locum, quem juxta emittitur palus, Gotthorum portio non magna admodum sedet, quibus Tetraxis nomen. His Christiana religio non minus, quam quibus maxime, cordi est. Tanaim autem accolæ vocant etiam os ipsum fluminis quæ Mœotidi illabitur, & continentes aquas ad ipsum usque Pontum, quod intervallum iter dierum viginti efficere ajunt. ipse qui hinc flat ventus, perinde Tanaïtes dicitur. Fuerintne Ario consentientes hi Gotthi, ut alii Gotthorum populi, an alia sectati instituta, haud dixerim, quando & ipsi ignorant. certe nunc multa simplicitate, nec curiose scrutantes, Christianis tradita venerantur. Hi non multo ante tempore, cum imperii annum unum & vicesimum Iustinianus ageret, legatos Byzantium miserant quatuor, orantes, episcopus sibi daretur, ademto per mortem eo quem habuerant, quando & Abasgis ab eodem datum Imperatore cognoverant. Haud cunctanter Iustinianus ratas preces fecit. Verum hi legati, metu Hunnorum qui Vturguri dicuntur, palam multis testibus, mandata enuntiantes, nihil Imperatori aliud quam de episcopo enuntiavere :
clam

clam vero admissi, exponunt liberaliter, quæ conducere Romanæ rei arbitrabantur, dum vicini ipsis barbari inter se dissident. Iam vero quemadmodum, & unde profecti huc locorum venerint Tetraxitæ, dicere ordior. Olim Hunnorum, quos Cimmerios dictos retuli, ingens multitudo hos agros depascebat uno sub rege agens, donec regnum habuit duorum filiorum pater, quorum alteri nomen Vturgur, Cutrigur alteri. Hi duo, postquam è vita abierat pater, imperium sibi servavere, bipertitamque gentem de suis dixere nominibus, quæ huc usque manent, Vturguros, Cutrigurosque. Hi propinqui inter se degebant institutis communibus, nullo cum illis hominibus commercio, qui trans Mœotidem paludem osque ejus habitant, quas aquas neque ipsi transierant unquam, & transiri posse ne suspicabantur quidem, ad facillima pavidi, per nunquam tentatæ rei ignorantiam. Ipsam Mœotidem & os ejus quod dixi, ultra ipsum statim littus Gotthi, quos Tetraxitas dictos memoravi, antiquitus obtinebant. Longius Gotthorum gens, quæ proprie sic dicitur, Visigothique & Vandali & cæteri Gotthicæ originis populi habitabant, quos vetustiora sæcula Scythas vocabant. Nam quicumque homines illa mundi extima tenent universe quidem Scythæ appellantur; distincti interim in nominum species, Sauromatæ, Melanchlæni & quæ sunt alia. Serius ajunt (si vera narratio est) Cimmeriorum adolescentibus, dum venatu se exercent, conspectam cervam, quæ fugæ studio in aquas se illas conjecerit. Juvenes inconsulto æmulatu an laudis aviditate haud dixerim, forte & fato trahente, cervam secutos, neque ab ea se abstrahi passos, donec in oppositum littus pertingerent. ibi subito extra conspectum factam cervam: (neque ego apparuisse eam arbitror, nisi in barbarorum ulteriora habitantium pernitiem)

venatores autem venatu quidem excidisse, at reperisse belli prædæque melioris initium. Nam domum ut erant reversi, indices eos fuisse Cimmeriis, dari per aquas viam. illos, ut hoc intellexerant, cunctos sumtis armis statim in adverso littore constitisse, cum jam ante Vandali ex illis locis migrassent & Visigothi, quorum illi Africam, hi Hispaniam illis temporibus tenerent. Ergo Cimmerii raptatis agris, Gotthorum qui restiterant, multa cæde, pellunt cæteros. quibuscunque fugæ fuit copia, ii cum uxoribus liberisque, derelicta patria, Danubium transgressi, Romana invasere. Ac postquam, illorum locorum indigenis, plurima intulerant mala, concessu Imperatoris venerunt Thraciam habitatum: diu Romanis socii & æra, quæ milites alii, ab Imperatore accipientes, sub federatorum nomine, quæ vox non bello deditos, sed pactis in amicitiam acceptos significat, sicut vocem federum antehac interpretati sumus: sæpe & nullis de causis in Romanos armati, donec ducente Theudericho in Italiam abiere. ita se res habuit de iis quibus eximio jure Gotthorum commune nomen adhæsit. ut regrediar, Hunni tunc illorum quos partim occiderant, partim expulerant regionem suam fecere. Ex iis Hunnis qui dicuntur Cutriguri, accitis ad se liberis uxoribusque, mansuras ibi sedes posuerunt, quas in meam usque ætatem tenent, cumque annua multa ab Imperatore accipiant, non desinunt tamen terras ei parentes incurfare, & socii Romanis & hostes eidem. Uturguri suo cum duce domum redierunt, soli in posterum veteri in solo habitaturi. sed prope Mœotidem ut venerunt, in Gotthos incidunt cognomento ut dixi Tetraxitas. Ac primum vibrantes scuta Gotthi, ut repugnaturi constiterant, freti & sua virtute & loci ingenio. nam & ipsi barbarorum in illis partibus fortissimi sunt, & Mœotidis exitus,

tus, ad quem Tetraxitæ accolunt, terrarum finum quendam lunatum faciens, pauloque minus inclusos ambiens unum ad eos aditum satis angustum relinquit. Verum postea cum nec Hunni illis in locis moram trahere vellent, & Gotthi ægre se multitudini hostium crederent restituros, ad pacta venerunt, ut una trajicerent, sedesque Gotthi haberent, in ora adversa attingentes ipsam Mœotidis eruptionem, ubi & hodie conspiciuntur, amicique & æqua lege socii Vturguris in perpetuum viverent. Hac igitur parte concessa Gotthis, Cutriguris ultra ut dixi relictis, cis Mœotidem cætera soli Vturguri habuere, non molesti Romanis. quippe cum longinquitas locorum, multis interjectis gentibus aliis, pacis mutuæ necessitatem vel invitis imponeret. Trans vero paludem Mœotidem ipsumque Tanaim, pleraque camporum, ut dixi, Hunni illi Cutriguri tenebant. pone eos Scythæ Taurique omnem eam insidebant regionem quæ Taurica nunc etiam dicitur, in qua Dianæ dicitur fuisse templum, cujus antistita fuerit Iphigenia. quanquam Armenii in terra apud ipsos Celefene id templum fuisse contendunt, Scythasque etiam eos populos quondam appellatos, pro argumento adferentes ea quæ de Oreste atque urbe Comana alibi nobis commemorata sunt. sed de his quisque, ut volet, sentiat. sæpe enim quæ alibi gesta sunt, aut etiam quæ nuspiam evenerunt, populi sibi vindicant, indignanturque si quis ipsorum sententiæ non subscribat. Sequitur has gentes in ora maritima Bosporus oppidum, Romani juris non ita pridem factum. A Bosporo eunti ad Chersona oppidum (est & id mari adsitum, ejusdemque Romanæ ditionis) quæcunque interjacent, barbari tenent Hunnicæ & ipsi originis. Prope Chersona duo alia sunt oppida, Cepi & Phanaguris, ab antiquo Romanis subdita, etiam ad nostrā

tempora. sed nuper ea barbari confines vi capta disjecerunt. A Chersone ad Danubii ostia dierum decem iter interest. Media cuncta barbari possident. Ex Germaniæ jugis Danubius defluit, radensque Italiæ extima, Dacos deinde & Illyrios, ac postremo Thraciæ plana prælabens, in Euxinum se dejicit. inde jam cuncta Byzantium usque Romano Imperatori parent. Hic est Euxini ponti ambitus à Chalcedone ad Byzantium, quam late is pateat, absolute haud dixerim, tantis barbarorum populis adhabitantibus, quibuscum Romanis nullum, nisi per legationes, easque raras, nec ab omnibus, commercium. Ne priores quidem ista dimitiri aggressi, quicquam comperti attulere. Id constat, dextra ponti à Chalcedone, Phasim ad amnem, expedito homini iter esse dierum quinquaginta duorum, unde sumta conjectura, suspicari liceat, partem obversam ab ea mensura non ita multum abesse. Quando in hunc sermonem devenimus, haud incongruens reor adferre in medium quæ de Europæ Asiæque finibus talium periti certant. Ajunt horum nonnulli, in continenti discrimen esse Tanaim, illud pro certo ponentes, segmenta secundum naturam sumenda. deinde hæc adjungentes argumenta, quod mare ab Occidente se terris insinuans ad ortum procedit: Tanais vero duas inter terras à septentrione in austrum fertur: contraque flumen Ægypti Nilus ab austro in septentrionem medius it Asiæ Africæque. His contradicentes alii negant rectam esse illationem. quippe ab initio statim orbem terrarum Gaditano bipertiri freto, quod ab Oceano irrumpit, deinde eo quod inde sequitur mari. quæ dextra sint freto marique interno, partim Africam, partim Asiam vocari: sinistra uno censi Europæ nomine ad ponti Euxini usque extima. Hæc cum se ita habeant, Tanais intra Europam ortus in Mœotidem

dem se paludem emittit: ipsa rursus palus in Pontum Euxinum, neque ultimum sane neque medium, sed ferme quâ is incipit. Iæva autem Ponti hujus Asiæ attribui solent. Tum vero Tanais amnis Ripæis è montibus nascitur, quos in Europa esse etiam vetusti scriptores consentiunt. ab iisdem autem Ripæis montibus ingenti intervallo Oceanus diffidet. quæ igitur pone sunt Tanaim & juga illa, quin Europa sint, fieri nequit. quod si interrogas quo loco incipiat Tanais limus esse terrarum, haud facilis sit responsio. Propius vero si quis amnis terras determinat, eum esse Phasim. Nam ex adverso Gaditani freti se attollens, terras velut æquus secat. A freto quippe fuscum mare terras utrinque submovet: at Phasis, ubi maxime desinit pontus, in medium ejus sinum lunæ in morem curvatum semet dejiciens, continuat acceptam à mari terrarum divisionem. Hæc sunt quæ pars utraque munimenta obtendit sententiæ suæ. Ego vero apertum faciam, non illud modo quod prius retuli, sed & posterius hoc placitum invaluisse longo tempore & veterum auctoritate: hoc præfatus, plerumque homines, si qua fama ab antiquo veniente imbuti sint, nolle circa veri inquisitionem defatigari, neque dissidentes de ea re opinionationes novas patienter percipere. Adéo semper id quod vetustius est, videtur & rectius venerabiliusque: id vero quod nobiscum exoritur in contemptum ac derisum patet. Enimvero heic non de mentibus incorporeis, aut iis quæ mente sola comprehenduntur, rebusve aliis suapte natura absconditis, quæstio est, sed de terra, de amne, quæ longa ætas neque immutare, neque è conspectu amovere potuit. Præsto est sensus, oculorumque testimonium, quo si quis utatur veri cupiens, nihil obstabit, quo minus id reperiatur. Halicarnassensis Herodotus quarta historiarum memorat, omnem tellurem unam esse, quæ

in tres partes totidemque nomina dividi soleat, Africam, Asiam, Europam: Africam inter Asiamque, Ægypti flumen Nilum fluere: Europæ Asiæque medium Phasim. Cùm vero sciret pro Phasi alios Tanaim ponere, id quoque subjunxit. Ipsa Herodoti verba recitare non abs re erit, quæ sic habent. Conjectare nequeo qui factum sit, unus ut terrarum orbis tria nomina & quidem mulierum acceperit, finesque positi sint, hinc Nilus Ægyptius, inde Colchus Phasis, aut ut alii volunt Tanais, Mœotisque, & Cimmerium ibi quod dicitur fretum. Iam vero & tragœdiarum scriptor Æschylus Promethei vincti ipso initio Phasin terminum vocat terræ Asiæ Europæque. Ne hoc quidem præterierim, multis talium eruditis creditum ex Mœotide palude in dextrum lævumque late sparsa effici Pontum Euxinum, ideoque paludem eam maris matrem vocari. Argumentum adferunt, quod à loco qui Hierum dicitur ponti fluxio, amnis in modum, Byzantium feratur, unde ibidem Ponti finem esse existimant. Alii in adversum euntes huic sententiæ, ostendunt omne internum mare unum esse, cui sit ortus ex Oceano, quodque non alibi quam apud Lazorum littora desinat, nulla nisi nominis differentia, quod hic Pontus vocatur. Nec ad rem facere, quod rapiditas aquarum ab Hiero Byzantium incitetur. Nam eorum quæ circa freta accidunt causas in obscuro esse, nullique hominum explicabiles. Nam & Stagirites Aristoteles, scrutandis naturæ arcanis egregius, narratur in Eubææ Chalcide moram ob id traxisse, ut fretum, quod Euripi nomen habet, attente consideraret, causasque inquireret, ob quas modo ab Occasu, modo ab Ortui agitur, suoque impetu navis trahat, ita ut si nautæ ab Oriente secundo, ut solent æstu navigare cæperint, mox reciprocante flumine, quod ibi uno die sæpius contingit,

refe-

referantur eo unde venerant : eodemque tempore quæ ab Occasu veniunt naves, nullo venti auxilio, silente quam maxime cœlo, prosperos habeant cursus. quæ ille diu expendens, multoque tempore in animo revolvens, ex intelligendi difficultate obortæ vitæ tædio mortem invenerit. Sic & in freto, quod Siciliam ab Italia dispescit, multa spectantur miracula. Videntur enim Ionici maris eo se torquere undæ, cum tamen ab Oceano & Gadibus veniat mare. Aquarum insuper crebri vortices latentibus causis naves evertunt, unde absorberi à Charybdi eas poëtæ fabulantur, quæ tali tempore in freto deprehenduntur. Censent autem scriptores illi de quibus postremo locutus sum, ea quæ in fretis omnibus mirari solemus, ex utroque littore causas habere compressam enim in arctum vim aquæ enormibus quibusdam subjacere necessitatibus. quare non continuo, si ab Hiero ad Byzantium aquarum se ferat impetus, ibi mare & pontus Euxinus desinere dicendus. neque enim solido nititur fundamento hæc illatio, cum probabilior & hic causa ab angustiiis semet offerat. Sed neque se plane sic ut illi dicunt res habet. Referunt enim locorum illorum piscatores, non omnem in Byzantium aquam fluere : sed partem quidem ejus superiorem nobisque conspicuam eo rapi : at quæ subter sunt aquæ, abyssusque ex re vocantur, in contrarium ferri, adversarique omnino latentes apparentibus. Documento esse retia piscibus captandis multum demissa, quæ vi æstus Hierum versus fluitent. At in Lazica marinos fluctus undique in se ruentes terra sustinens retroque pellens, illo in loco, primo atque unico, finem ponit æquori, ab ipso naturæ opifice constitutum. Namque ubi ad id littus pervenit mare, neque progreditur, neque scandit amplius, quanquam tot atque tantis fluminum ostiis circumdatum, sed recedit acceditque iterum,

ſuoque ſe modo metiens continet ſe intra limitem, plane velut neceſſitate impoſita legi obſequens, cavensque ſollicite ne pacta exuat. Nam cæteræ maris oræ non recta ei obſtant, ſed tranſverſæ adjacent. Sed de his quiſque, ut viſum ſibi, ita iudicet pronuntietque. Qua occaſione Chofroes Lazicam ſuæ ditionis facere aggreſſus ſit, in libris ante editis explicavi. ſed quæ ipſum Perſasque eo præcipue impulerit cauſa, nunc addam, diligenti inquisitione cuncta edoctus, quando ipſe eas regiones peragravi. Sæpe barbari ducente Chofroeo magnis agminibus Romanas in terras infuſi, gravifſima hoſtibus mala intulere, quæ alibi à nobis commemorata ſunt. cæterum ipſis inde nulla utilitas, quin & hominum pecuniarumque magno damno res ſtetit. multum quippe ſemper imminuti reſeſcere, quæ Perſis, domum ut reverterant, materia arcanis ſermonibus obrectandi Chofroen, ut Perſicæ genti exitialem. Poſtremo ex ipſa Lazica aliquando cum rediſſent, irati quas ibi pertulerant ærumnis, conjurationem inter ſe, atque ipſi necem parabant, ni prævidens ſibi conſuluiſſet, præcipuum quemque demulcendo. Ex eo, quo magis ſe criminis purgaret, magno aliquo benefacto demereri Perſicum imperium nitebatur. Hoc conſilio, cùm Daras oppidum aggreſſus eſſet, à deſenſoribus rejectus, ſpem potiundi amiſerat. Neque enim impetū capere ſe poſſe oppidum arbitrabatur, tanta cuſtoditum diligentia, neque obſidionis ad exitus proſperos perducendæ videbat rationes. Namque tum alia neceſſaria perpetuo ut ibi magna copia ſervarentur cura Romanis fuerat, ut ſi qua ingrueret neceſſitas diu tolerari poſſet, & fons ſolo in confragoso prope oppidum enatus magnum de ſe flumen fundit, quod recto itinere ad oppidum fertur, neque hoſtium vi aut intercipi aut ullo modo violari poteſt, inacceſſa locorum difficultate.

Vbi

Vbi prope mænia venit idem flumen, oppidum circuit, impletisque aquarum conceptaculis exit, neque longe mænibus in hiatum terræ incidens apparere desinit. Ea vorago non ab antiquis ibi temporibus fuit, sed multo post enata est, quam oppidum extruxerat princeps Anastasius, sponte sua optime oppido consulente natura: quippe cùm inde eveniat ut Daras obsidere parantibus aquarum egestas immineat. Hujus tentamenti irritus, ut narratum est alibi, Chosroes mox cogitat etiamsi quod aliud oppidum Romanæ ditionis capere posset, tamen fieri nequire ut medios inter hostes constitueret, tot eorum munimentis à tergo relictis. Nam & antehac ea ipsa de causa Antiochiam cum nactus esset in suam potestatem, urbe funditus diruta, Romanis terris excefferat. Postquam diu consilio fluctuaverat, tandem spes longinquiores concipit, ad res viribus suis majores adjecto animo. Cùm enim fando audiisset eos qui ad ponti Euxini læva barbari paludem Mæotidem adfident impune in Romanos fines incursus facere, putavit & Persis, Lazicam si tenerent, promptum fore suo arbitratu vel Byzantium usque penetrare, nusquam trajecto mari, præsertim post tot etiam aliarum barbaricarum gentium exempla. Hoc præcipue moti Persæ Lazicæ possessionem concupiscebant. Sed ego unde diverteram, eo sermonem refero. Chorianes & cum eo Persarum exercitus ad Hippin flumen castra habebant. quo Gubazes cognito, Colchorum rex, & qui Romanos milites regebat Dagisthæus, communi consilio, utriusque gentis educunt exercitum, ac, postquam flumen Hippin transierant, ambigunt, quietis sibi hostium expectare incursum rectius foret, an ultro in eos ire, ut virium suarum fiduciam palam præferrent, ostenderentque hostibus quam eos non metuerent, ac sic à se facto pugnandi initio animos illorum infringerent: Vi-

cit fortior arma inferre suadentium sententia : statimque iter inchoatum. sed Lazi Romanis sociare aciem recusant, obtendentes Romanis non de patria neque de rebus carissimis certamen : sibi penates, uxores, liberos in periculo ; si vincerentur, ne feminas quidem sine rubore conspēcturis. Ut virtus deesset, pro virtute necessitatem fore. Primi ergo congredi hostibus ardebant, ne Romani, haud æque prompti in discrimen, ipsorum obstarent audaciæ. Hæc Lazis jactantibus alacer Gubazes, seorsum nonnihil à Romanis convocatos hortatur insuper. Incitamenta vobis, viri egregii, ad virtutem addere an debeam equidem nescio. quos enim ipsa rerum necessitas stimulat, apud hos hortamenta supervacua arbitror. Talis autem nostra est fortuna. De conjugiiis, de sobole, de lare, ut verbo loquar de universis quæ nostra sunt, certamus. Horum Persæ avidi nos sibi sumunt hostes. Aliquid horum eripere volentibus nemo concedit, ipsa quemque ad suorum tutelam excitante natura. An ignoratis Persarum avaritiæ nullum esse modum, si licentiam nacta sit ? si hoc bello vicerint, non satis futurum illis imperare, tributa indicare aliaque facere regnantibus solita, docemur iis quæ nuper in nos sæva edidit hic idem Chosroes. Vestrum est curare, ne intra verba stet Persici Dominatus experientia, neu Lazorum intereat nomen. Nec arduum nobis in Medos certamen, quos præliis compluribus victoriisque nostris novimus. consuetis rebus abest difficultas, quia si quid in iis est asperi, id meditatio ususque hebetavit. quare licet vobis impune contemnere fusos sæpe, animis quoque impares. neque enim reponi solet quæ semel excidit sui fiducia. His recte cogitatis bona spe comite in hostem vadite : Dixerat Gabazes nihilque moratus educit suos. Acies hunc in modum constitit. in fronte Lazorum equites ante alios in pugnam ferebantur. po-

ne,

ne, sed magno satis intervallo Romanus equitatus, quibus duces Philegagus Gepida, vir strenuus, & longe optimus bello Iohannes Armenius Thomæ filius, cognomento Guzes, cujus & alibi facta mihi mentio. Terga his claudebant Gubazes Lazorum rex, & Romanorum dux Dagisthæus, suo uterque cum pedite, nimirum ut equiti, si forte pelleretur, subsidium in ipsis foret. Sic ordinati erant Romani Lazique. At Chorianes dilectos suorum mille loricis armisque aliis bene instructos speculatum præmisit: ipse cum omni exercitu sequebatur, paucis ad valli custodiam relictis. Quæ præcurrerant Lazorum turmæ, factis promissa everterunt, & spes de se datas, ubi ad rem ventum erat, mendaces ostenderunt. Nam subito in hostium præcursores illapsi, conspectu eorum non tolerato, conversis equis turpiter fereceperunt ad Romanos, nihil veriti ad eos confugere, quibuscum in pugna adjungi abnuerant. Vbi tota vis equitum utrinque propinquarent, ad manus rem non deduxere, neque concurrerunt inter se: sed quoties accederent hostes, cessim ibant alii, contra ubi hostis retro se tulerat, inferebant gradum. ita modo se retrahentes, modo insequentes vicibus alternis multum temporis absumsere. Erat in Romano exercitu Artabanes gente Persarmenius, qui ad militantes Romanis Armenios nuper transfuga venerat, nec sine pretio, sed pignus fidei in Romanos adferens cædem Persarum centum viginti. Nam Valerianum, qui Romanorum Armeniis præerat, allocutus, rogaverat quinquaginta sibi de illis adderet: quos consecutus iverat in castellum Persarmeniæ, quod custodes numero centum viginti tenebant, qui eum, utpote incognita adhuc ejus defectione, gratabundi intra munimenta acceperunt. ille occisis omnibus custodibus, & pecuniis, quæ maximæ erant in castello, direptis, ad Valerianum se Romanum-

manumque exercitum retulerat, & iis ab eo tempore fidei commilitio adfuit. Hic Artabanes hoc in prælio, duobus assumtis militibus Romanis, medio inter acies loco constitit. Eodem cum se tulissent hostium nonnulli, Persam quendam animi virtute corporisque robore præstantem irruens Artabanes hasta transfigit, deque equo dejectum humi affligit exanimem. Sed qui juxta cadentem steterat barbarus capiti Artabanis Vulcanus incussit, non tamen lethale. Hunc ipsum, dum adhuc manus ejus in vulnere adigendo occupatur, comitum Artabanis Gotthus gente lævo latere perfosso interficit. Terruit is casus præcursores Persarum mille hætenus, retro ut cederent, Chorianenque cum cæteris tum Persis tum Alanis opperirentur. nec diu fuit quin adessent locii. Interea & qui cum Gubaze Dagisthæoque erat peditatus eo ubi equitatus ipsorum erat pervenerant, instabatque congressus acer. ibi Philegagus & Iohannes, cum ad sustinendam equestrem hostium procellam post Lazicarum virium infelix experimentum, impares se crederent & ipsi, de equis desiliunt, idemque ut facerent cæteri tum Romani tum Lazi auctores sunt: Phalangisque in modum in oblongam stipati aciem, pedibus consistunt fronte in hostem obversa, protentisque in eos hastis. Barbari quid agerent incerti, cum neque incurfare in pedestre agmen hostium neque eorum disturbare ordines possent, quod equi hastarum spiculis ipsoque scutorum strepitu consternati sese averterent, tandem arcubus uti constituunt, sperantes telorum multitudine fugam se hostibus injecturos. Hoc Romani, hoc & Lazi agunt unum. Crebra utrinque missilia, multaue certantium cædes: densiora à Persis & Alanis tela jaciebantur, sed quæ pleraque Scutorum percussu irrita caderent. in hoc conflictu Persarum rex vulnus accepit, qua manu incertum. ita conferto ex agmine missum telum cer-

vice percussa vitam illico ei ademit: uniusque viri morte inclinata prælii fortuna victoriam ad Romanos detulit. Et is quidem equo delapsus ore in terram procubuit, barbari effuso cursu castra repetebant. Romani Lazique tergis inhærentes multam edebant cædem, non sine spe, posse castra hostium impetu rapi. Sed Alanus quidam corporis viribus ferox, prorsum ac retrorsum jaculari eximius, in ipso castrorum introitu perangusto constitit, & irrumpere parantes spem præter inhibuit. Hunc Iohannes Thomæ filius, unus omnium proxime ausus accedere, hastæ ictu derepente interficit. Ea causa fuit cur Romani Lazique castra hostium caperent. Barbarorum ibi interierunt plurimi. pars quæ quisque poterant via in patriam refugerunt. Hunc finem habuit ista Persarum in Colchidem irruptio. Alter Persarum exercitus, postquam Petræ custodes alimentorum, & quæ alia ad vitam sunt necessaria, provisu firmaverat, cursim abiit. Interea alibi non quiescebatur. Nam Dagisthæum, postquam Byzantium is venerat, apud Imperatorem Lazi proditoris navatæque Persis operæ infamant. Namque inductum ab hostibus aiebant eum ne Petræ labefacta mœnia invaderet. interea datum tempus hosti congestis faccis arena completis, Saxorum vice, sarcire mœnium ruinas sive corruptus pecunia, sive officii negligens Dagisthæus quod faciendum erat distulisset, certe emissam è manibus occasionem, quam nunquam postea quisset reprehendere. Ipsum igitur Imperator in carcere claudi iussit. Tum Besam, qui ab Italia recens venerat, ducem Armeniis impositum in Lazicam mittit, universis ibi Romanorum copiis imperaturum, quo jam & Venulus cum milite venerat, Buzæ frater, Donachusque & ex Thracia Babas & Herulus gente Vligagus. At Lazicam, Persarum jussu, Nabedes armis invadens operæ pretium non

non fecit: nisi quod ad Abasgos qui à Romanis Lazisque desciverant penetrans, pueros ab iis sexaginta sumsit obfides. Simul in transcurfu Theodoram Opsitæ quondam conjugem (fuerat is Opsites patruus Gubazæ, Lazorumque rex) inventam apud Apfilios, in Persarum terras abduxit, gente Romanam. Mos enim ab antiquo erat Lazorum regibus Byzantium mittere, & Imperatoris permisso uxores inde petere, per quas cum Senatus Romani primoribus affinitate jungerentur. Ipse etiam Gubazes matre Romana erat genitus. Iam quæ deficiendi causa Abasgis fuerit, memorabo. Postquam reges ambos, ut ante narraui, sustulerant, Romani ab Imperatore missi milites multum in ea regione commorantes Romano eam imperio subdere nitebantur, nova & onera injungentes. Pertæsi hanc vim Abasgi & Romanam servitutem perhorrescentes, reges denuo sibi præficiunt, ea in parte quæ Ortum spectat, Opsiten quendam: ad Occasum, Sceparnam: Nam rerum bonarum spe dejecti, quæ prius ut mala damnaverant, deterioribus, quæ postea senserant, prætulere. Et ob hæc facta non ignari, metuendam sibi à Romanis ultionem, clam cum Persis coïere. queis Iustinianus auditis, Besam justo cum exercitu in eos mittit. Atque is multis è Romano exercitu sibi sumtis militibus, duces iis sub se imponit Vligagum & Thomæ Iohannem, inque Abasgos properat. Forte regum, quos sibi Abasgi legerant, alter, Sceparnas, ut dixi, nomine, apud Persas agebat, nuper à Chosroe advocatus. Alter domi qui manserat, intellecto Romanorum adventu gentem Abasgorum concit, hosti occursumus. A finibus Apfiliorum ad Abasgos iter hunc in modum se habet. Mons editus à Caucaaso incipiens, paulatimque submittens se scalarum in modum, postremo in Euxinum pontum procumbit. in ejus montis pede castellum raræ magnitudi-

tudinis ac firmitatis pridem excitaverant Abasgi, quo, ubi res tulisset, refugii, eludebant insultus hostium, in superabili locorum difficultate. Ad id castellum ipsamque Abasgorum regionem unus est aditus, binis hominibus impervius. Singuli tantum pedibus euntes, & sic quoque ægre, transitum reperiunt. Ultra hanc semitam vallis confragosa admodum à Castello ad ipsum mare pertingit: & nomen habet naturæ suæ conveniens. Trachea Græca voce appellant. Romæna classis oram legebat, quæ Abasgorum Apfiliorumque confinium est. Tum Iohannes & Vligagus exposito in terram milite, pedestre cæptant iter, iussis sequi littus propter navigiis nautisque. Trochea prope ut ventum est, armatos conspiciunt Abasgos omnes, ultra semitam quam dixi structa acie, implessse vallem, perculsi que re inexpectata hærent consilii inopes. Duro casui consilium invenit follers Iohannis cogitatio. relicto quippe illic cum parte dimidia exercitus Vligago, ipse cum cæteris se navibus reddit, remigioque Trachea circumiens donec ad eorum finem pervenisset, hostibus à tergo constitit. Tum signis infestis in hostes incedit. Abasgi, ut Romanis se armis premi duabus è partibus videre, non virtutis, non ordinum retinentes, versis tergis sparsim se subducunt, tanto metu atque inde vecordia, ut locorum abrupta, quæ facilem indigenis gnarisque receptum dabant, non intelligerent. Romani utrinque eos insequi, occidere multos, cursuque cum fugientibus ad castellum usque pervenire, ubi portulam adhuc apertam reperiunt. Vigiles quippe obdere claustra nequierant, dum fugientes suos recipiunt: mixtique eo ferebantur illi qui fugerant salutis studio; qui sequebantur, avidi castellum exscindere, & nacti patentem, ut dixi, introitum indiscreti pariter se infundebant. Neque custodibus ultra facultas aut distinguere hosti-

bus socios, aut valvas claudere, superurgente multitudine. sic Abasgi, quibus summa votorum fuerat intra castellum recipi, recepti una cum ipso castello capiebantur. sed Romanos jam pro victoribus se ferentes nova excipit difficultas. inveniunt enim ædificia crebra modicisque intervallis clausa undique muri vicem præstare, quibus Abasgi conscensis, ad sui tutelam serio, tum metu præsentis, tum uxorum liberumque misericordia, ipsaque desperatione conversi, inde capita subeuntium impetebant, donec Romanis in mentem venit faces injicere. Sic late vagante incendio consummata victoria. Opsites rex Abasgorum cum paucis fuga inventa ad Hunnos se finitimos & Caucasii juga recipit. Cæteros aut cum ædibus flamma ussit, aut hostium manus trucidavere. Etiam regum conjuges stirpemque omnem Romani in potestatem nacti sunt, & muris castelli dirutis solitudinem circum fecere. Is defectionis exitus Abasgis fuit. Iam quæ in Apfiliis gerebantur attexam. Apfili ab antiquo Lazorum imperia patiuntur. Est in eorum terra castellum firmitate eximia: Tzibilum indigenæ appellant. Evenit ut Terdetes nomine è Lazorum primoribus, id munus inter suos obiens quod Magistri militum Latini vocant, in offensionem Gubazæ Lazorum regis cum incidisset, ei mutuo iratus, Persis clam polliceretur traditionem castelli illius, quod ut impleret, collecto Persarum agmine intrat Apfiliorum fines, atque ubi castello non longe erat, prægressus cæteros cum suo Lazorum comitatu, intrat mœnia, nihil diffisis custodibus Lazorum duci nullaque de causa suspecto hæctenus. Receptus Terdetes adventantes Persarum copias in castellum intromisit. Læti Successu Medi, non Lazicam tantum, sed & Apfiliorum regionem jam suæ potestatis arbitrabantur. Neque vero ipsi Lazi neque Romani, aversi in Petræ curam & Persico
ipsis

ipsis incumbente exercitu, opem ferre Apfiliis poterant: is qui præfectus Tzibili præsidio erat, fratris habebat filiam, insigni specie mulierem. Hujus cupidine supra modum incensus Persici ille agminis ductor, adhibitis primum tentamentis, cum ea non procederent, vi in eam utitur. Maritus contumeliæ impatiens & ducem & qui cum eo erant milites, accessionem factos alieni criminis, obtruncat, sibi que castellum servat. Hæc disciscendi à Colchis causa fuit Apfiliis, dicentibus se, cum à Persis pessime haberentur, nulla Colchorum ope defensos. At Gubazes efficit ut milites Romani mille sub Thomæ Iohanne, jam ante mihi dicto, in defectores eant. Pugna opus non fuit. Comitatus delinitos Apfilius Iohannes Lazorum sub imperia reposuit. Hæc sunt quæ de Apfiliis, deque castello Tzibilo narranda habebam. Sub hoc tempus accidit Chosroæ ut sævitiae suæ materiam suo in sanguine reperiret. Filiorum ejus vetustissimus Anasozadus nomine (Persico id sermone immortalitatis auctorem designat) multis patrem offendit, tum cæteræ vitæ flagitiis, tum ne mulieribus quidem paterni cubilis consortibus abstinens. Primum exilio punire filium pater satis habuit: Est intra Persarum fines Vāzaine regio optima, in qua urbs Bellapaton septem dierum itinere Ctesiphonte abest. Huc patris jussu ablegatus vivebat Anasozadus, cum Chosroem morbus invalit, gravis adeo ut jam & extinctus diceretur. Erat autem alias quoque natura imbecilli corpore Chosroes, turbamque medicorum undique ad se advocare solitus, in quibus & Tribunus erat nomine, ortu Palæstinus, vir eruditus & medendi peritia nemini cedens, prudens ad hoc, Deiamans, probitatis ipsum culmen obtinens. Is & olim cum ægrotanti Chosroi auxilium tulisset, è Persarum terra domum redierat, multa & magna ab ipso donatus: & cum postremæ induciæ

convenissent, Iustinianum rex Persa rogaverat ejusdem medici consuetudine sibi ut annum uti liceret. Eo tempore expleto, ut & alibi attigi; jusserat Tribunum Chosroes quodcunque vellet muneris optare. ille nullis pecuniis expetitis, tantum postulavit captivorum ut quosdam Chosroes suam in gratiam dimitteret. rex ter mille ei captivos concessit & supra numerum quos nominaret maxime nobiles. Ingentem ea res gloriam Tribuno tulit. Sed hæc ante evenierant. At Anafozadus morbo patris intellecto, regni avidus, res novabat. nec destitit, commoda jam patris valetudine, civitatem in qua erat ad discidium impellere, sumere arma, magnis in bellum animis rapi. queis Chosroes compertis, exercitum in eum mittit Fabricio duce. Victor prælio Fabricius captum Anafozadum Chosroæ tradidit: is filii corripuit oculos, non visu adempto, sed palpebrarum superna infernaque sæde invertens. ignita quippe acuta ferrea clausos orbis perstringens detorsit palpebras, hoc tantum proposito, spes ut regni omnis filio adimeretur: nam quavis parte mutilum regnare Persarum non finunt leges alibi nobis memoratæ. Huc morum fortunæque devēnit Anafozadus. Iam quintus exierat induciarum annus, cum Petrum senatorii ordinis virum, militum fungentem magisterio, ad Chosroem mittit Iustinianus, ut firma per orientem pax constitueretur. ille eum re dimisit infecta, dicens brevi à se venturum qui communi ex usu cuncta componeret. Nec multo post misit Isdiagunam, incredibili hominem fastu arrogantiaque: cujus elatos spiritus ac superbiam ferre Romani nullo modo poterant. Sequebantur eum à nobilissimis Persarum duo, aurea capitibus vincula ferentes. Adduxerat uxorem, filios, fratrem, ministerii vero tantam turbam, ut prælio paratum venire diceret. Auxitque Byzantinorum invidiam, quod eum Iustinianus,

nus, supra quam legatos solitum, comiter magnifice-
 que habebat. Sed non cum eo Byzantium venerat is de
 quo alibi retuli Badicius. dicebatur à Chosroe morte
 affectus, non alio crimine, quam quod mensæ Impe-
 ratoris fuisset particeps. ita enim argumentabatur, non
 futurum fuisse, ut tantus interpreti honos haberetur,
 nisi res Persarum ab ipso fuissent proditæ. quidam & ab
 Isdiaguna infamatum dicebant arcani cum Romanis col-
 loquii. Legatus hic, ut primum ad Iustinianum admis-
 sus est, de pace nihil quicquam locutus est: sed accu-
 sabat Romanos violatæ fidei: ab Alamundario indu-
 ciarum tempore vim illatam Arothæ Saracenisque Ro-
 manorum federatis, & alia minora, neque mihi digna
 quæ memorem visa, referens. Ista Byzantii ageban-
 tur. Petræ interim obsidionem omni cum exercitu Be-
 sa impellebat, murumque suffodiebant Romani, ea-
 dem parte qua Dagisthæus excavata humo mœnia de-
 jecerat. Cur eo potissimum in loco fossionem insti-
 tuerint, jam explicabo. qui primi eam urbem condi-
 dere, in saxo quidem pleraque locarunt mœnium fun-
 damenta: pars tamen & aggeri superstructa. Erat, quæ
 urbs in occidentem spectat, muri pars non nimis lata,
 ad cuius latus utrinque murus inædificatus erat, cauti
 duræ neque fossuram recipienti. Mediam igitur partem
 & olim aggressus erat transire opere Dagisthæus, & nunc
 aggrediebatur Besa, longe quidem procedere non con-
 cedente loci ingenio, sed quantum satis esset destinatis.
 Cum vero Persæ, post Dagisthæi abitum, quæ collapsa
 erant mœnium sarcire vellent, non eodem quo ante
 modo struxere: sed postquam cavum illud ab oppu-
 gnatoribus factum fornice compleverant, crassas ei
 fornicii imponunt trabes, quas multo labore ad æqua-
 litatem dedolatas per amplum satis spatium inter se ju-
 gant: iisque vice fundamenti substratis apte imponunt

mænium molem. Quod cum Romani ignorarent, credentes fundamenta se mænium subruere, cavato solo multum humi trabibus subjacentis emoverant, tandemque murum concusserant ita ut pars caderet, nec tamen ut aut procumberet aut recumberet, aut lapidum luxaret compagem, sed ut integra recto descensu, quasi per machinam, deorsum demissa hiatum versus quem fossiores fecerant, staret, locum suum servans, non tamen edita quantum ante, sed paullo submissior. Cum enim id quod subter trabes erat, inane esset, eo fidebant & trabes & quicquid trabibus supersteterat. Verum ne id quidem transitum Romanis dedit, quia Persæ, quo tempore multi cum Mermeroe in eas partes venerant, magna adjectione muros in sublime admodum extulerant. ideo cum viderent Romani labefactam muri partem constitisse iterum, incerti anxiique hærebant. Neque enim fossione proficere quicquam poterant, solidato quod aperuerant; neque uti ariete, quod in arduo sita oppugnarent. id enim machinamentum nisi in plano æquabilique solo trahi se non patitur. Forte evênit, ut in Romanis castris Saberi essent pauci, qua de causa dicam. Saberi gens Hunnica, circum Caucasii juga ingenti numero habitant, in principatus secti mediocres. Principum pars jam antiquitus Romano Imperatori, pars aliâ regi amica Persarum: Et solent utraque potentia sociis suis auricertum modum mittere non quotannis, sed quoties illorum auxilio indigent. Tunc Justinianus Saberorum sibi notos ad belli societatem invitans, miserat homines qui pecunias ad eos deferrent. Is vero cum ob interjectos hostes, Caucasum ad montem, pecuniis maxime onustus, tutum iter haud speraret, ad Besam & castra Petram obsidentia venerat: atque inde Saberis per nuntium significaverat, venirent ad se, donati-

nativum accepturi. Barbari primorum suorum tres exiguo cum comitatu in Laxicam sine mora misere. Hi postquam advenerant, laborum Romanis focii, eos cum viderent sollicitos nihilque consilii expredientes, novum machinamenti inveniunt genus, quod ab ortu humani generis non Persæ, non Romano cuiquam in mentem venerat, cum talium artifices multi in utroque imperio fuerint, sintque nunc etiam, & sæpe unoquoque sæculo tali commento opus fuerit, quoties munimenta in locis asperis ac confragosis posita oppugnabantur. Nemini interim ante hos Barbaros talis incidit cogitatio. Sic cum processu temporis etiam res novas invenire amat humanæ mentis natura. Arietem quippe edocti à nemine fabricant hi Barbari, non solitum in modum, sed à vetere immutatum. Neque enim ad opus efficiendum trabes admovent rectas atque transversas; sed virgas eximiæ crassitudinis cum inter se colligatas ex omni parte sic locassent, ut in arietis testudine locari trabes solent, corio machinam, specie externa ab ariete vix differentem, obtegunt. medio ejus, ita ut mos habet, de mobilibus catenis unam trabem suspenderant, cujus caput exacutum ferroque vestitum, velut sagittæ spiculum, mænibus crebro impingi debebat. Tam levem autem machinam fecerant, ut ab iis qui intus latebant, hominibus neque trahi neque impelli necesse haberet, sed viri quadraginta, iidem qui incussu ac reductu trabis mænia labefactare susceperant, intra machinam abdit, corioque tecti, nullo labore novi modi arietem portarent. tres igitur illi Barbari tales aliquot facere machinas, ex illis arietibus, quos Romani jam ante paratos pertrahere ad muros nequierant, suntis trabibus & ferramentis. Singulas dilecti subeunt milites non minus quadraginta, portatasque prope mænia locant.

Ad utrumque machinæ latus alii adstabant, corpora loricis, capita galeis bene defensi, contosque habentes præferratos hamata cuspide, hunc in usum, ut ubi incussus aries compagem lapidum rupisset, luxatos lapides comprehensosque amolirentur. Romanis oppugnationem cœptantibus, arietata crebro mœnia deducebantur: & illi qui ad latera machinamenti erant centorum uncis, quod turbatum erat lapidum detrahebant, & jam prope ut caperetur urbs erat, cum novo reperto Persæ sua tutantur. Turrim ligneam, quam pridem structam habebant, imponunt manibus, implentque suorum acerrimis, qui clavis ferreis & loricis tum capita tum corpus omne sepiebantur. Hi dolia referta sulfure ac bitumine & eo unguine quod Medinaphtha, Græci Medex oleum vocant, immisso igne in machinas devolvebant, quo conflagrassent omnes, nisi illi quos cum contis juxta stetisse dixi, injecta purgatis machinis, humi dejecissent: sed ne sic quidem continuare oppugnationem Romani sperabant. Ut enim quæque attigerat ignis, ardebant illico, nisi confestim flamma restingeretur. At Besa & ipse lorica armatus, & omni armato exercitu, Scalas ruinis manium admoliebatur, verbisque hortatus quantum temporis ferebat ratio, majora incitamenta factis servabat. Ergo vir ipse septuagenario major & talium laborum per ætatem quoque immunis, primus Scalas ascendit. ibi pugna virtutumque specimina Persas inter & Romanos tanta edita sunt, ut nulla ætate majora evenisse arbitrer. Barbari ad bis mille & trecentos coierant: Romanorum erant sex millia. Tot hominum qui non occubuerant, vulnerati prope omnes: paucis admodum integri artus. Romani ut scanderent, Persæ ut eos depellerent nihil intentatum relinquebant. multa cæde utrinque facta paullum aberat, quin periculum evasisent Persæ. Nam cum

cum circa summas scalas atrociter pugnaretur, Romanorum plurimi, ut quibus in hostem loco superiorem certamen erat, perpetuo cadebant, & ipse dux Befa dejectus humi jacebat. Ingenti ex eo casu clamore orto à parte utraque, Barbari concursantes undique, quicquid nocere poterat in eum jactabant. At satellites eum egregia fide circumsteterunt, & non cassides tantum capite, loricas corpore gestantes, sed & scutis in militarem testudinem supra capita densatis consertisque, tum ducem suum in tuto abscondebant, tum summa vi missilia arcebant. strepebant omnia telis exeuntibus retusis armorum scutorumve objectu, clamor ubique, anhelitus & in difficili labor: & Romani, ut pericula ducis depellerent, sine intermissione in muros jaculabantur. Per quæ dum reprimitur hostium impetus, Befa qui surgere non poterat armis gravantibus, ad hoc corpore ipso per se ægre mobili, quod & obesus esset & atate, ut dixi, extima, non tamen in tanto positus discrimine despondet animum, sed subito id excogitat quod & ipsi & rebus Romanis salutem attulit. Satellitibus imperat se ut pedibus tractum quam longissime à muro auferant. Parent illi: simulque & ipsum trahunt, & ipsi una recedunt, elatis perpetuo supra capita scutis connexisque, atque ita attemperantes gradum, ut quantum ille protrahebatur, tantundem & ipsi se promoverent, ne quæ intestus hostium ad tela pateret. Befa, postquam extra periculum fuit, attolens se nova suis adhibet hortamenta, & ipse in murum vadit, scalisque se imponens, rursus parat adscendere. Tantum exemplum imitantibus Romanis, & universis eximiam fortitudinem demonstrantibus, exteriti Persæ tempus dari sibi postulant ut vasa colligere sibi & urbe mox dedita exire liceat. Befa dolum latere suspicatus, ut interim mænia firmiora facerent, re-

spondit: inhiberi à se oppugnationem non posse, verum si qui de pactis secum colloqui vellent, dum dimicarent cæteri, se cum illis ad aliam mœnium partem secessurum, & locum monstrabat. illis id non accipientibus, recrudescebat pugna, gravi collisu. Dumque ibi dubio Marte certatur, alia regione murus, quem adfodere Romani modo desierant, subito collabatur. concursus eo multus fit utrinque. Romani numero validiores, quanquam in duas distracti partes, majore etiam quam ante impetu trudentes, jacentes, hosti negotium ingens faceiebant. Persæ utrinque oppugnati resistebant languidius, & notabilior erat in diductis paucitas. Hos inter labores, dum nec Persæ incumbentes sibi hostes queunt depellere, neque Romani viam sibi in urbem inveniunt, juvenis Armenius Iohannes dictus, Thomæ filius, Guzes agnomine, relicto muri hiatu & iis qui circa eum fatigabantur, assumtis popularium non multis, per prærupta, quâ parte inexpugnabilem urbem nemo non credebat, vadit, vi propugnatores aggressurus. Atque ubi ad pinnas pervenerat, Persarum quendam visum inter custodes acerrimum, hasta interficit: ac sic aditus ibi in urbem Romanis factus est. Persæ interea, qui in turre lignea stabant, dolia, quibus alimenta ignium inerant, accendunt plurima, ut injectorum copia urerent machinas virosque, cum non possent à machinarum propugnatoribus cuncta simul contis dispelli. sed aspera ac vehemens austri vis, subito in illos magno cum strepitu se inferens, retulit flammam, ita ut turris tabularum unam leviter contingeret. Dum id non animadvertunt Persæ, (ita labor & tumultus ingens metusque animis in tanto periculo perturbatis sensum ademerat) paulatim progressus ignis, donec ad Medææ oleum & quæ alia in perniciem hostium continuo paraban-

rabantur, penetraret, turrem & superstantes Persas incendit. cadebant perusti pars intra mœnia pars extra, quo loco machinæ, earumque auxilia Romani constituerant. sic factum est, ut qui Romanorum ad muri ruinas pugnabant, hostibus minus animose, minusque diligenter rem administrantibus, irrumperent, Petramque vi caperent. quingenti Persarum, occupato arcis præsidio, ibi se, nihil rei agentes, tenuere: cæteros omnes qui interfecti non fuerant (horum numerus ad septingentos & triginta perveniebat) Romani captivos fecere. in his octo integri reperiebantur, reliqui vulneribus acceptis. sed & Romanorum ceciderant multi, ac ferme optimus quisque, & ipse Thomæ Iohannes lapide à Barbaris percussus caput, in urbem dum irrupit, post admirandæ virtutis ausa in hostem. Postridie Romani Barbaros, in arcem qui confugerant, obsidione claudunt, simulque verbis mulcent, parati fidem dare de vita ipsis servanda, spe concepta fore ut fracti animis Persæ semet dederent. At illi colloquia aspernati, ad resistendum se comparant, non quod crederent diu se in quibus erant malis durare posse, sed mortis honestæ avidi. Verum Bese, cum hanc illis obstinationem excutere & incolumitatis desiderium injicere vellet, militem quendam Romanum adire quam proxime, & sermonem sociare iussit, quæ dicenda essent præcipiens. Is ubi constiterat unde exaudiri facile posset, sic orsus est. Qua de causa irati vobismetipsis, optimi Persæ, extenditis ærumnas, in exitialia stolidoruentes impetu, cum veræ virtutis contemptu? Neque enim fortitudinis est contra inevitabilia luctari, neque prudentiæ cedere nolle victoribus, neque turpe vitam ducere fortunæ congruentem. Necessitas, cui spes omnis bona abest, merito à dedecore libera est, etiamsi ad actus veniat cæteroqui fædos. malum enim omne

cujus

cujus nulla est fuga veniam habet comitem. Nolite igitur in conspicuo periculo temeritati credere, nolite salutem antehabere jactantiam. Cogitate mortuos in vitam hanc non restitui: vivis etiam post tempus futurum mortis consciscendæ, si id melius judicetur. In ultima hac deliberatione quid expediat circumspectate, memores ea consiliorum esse optima quæ & pænitentia spatium relinquunt. miseret nos vestri, quos videmus cervice concussa jugum exasperare, in novissima ruere, vitæ munus delicate fastidire: hæc nobis utpote Christianis & Romanis dolent. Nihil à vobis volumus, nisi ut statum vestrum mutetis in melius, Iustinianumque dominum habeatis pro Chosroe. in hoc fidem dare & accipere parati sumus. cum servari vobis liceat, ne vobismetipsos perditis. quid infelicius quam nullo cum bono inhærere malis, quorum pateat exitus? Non hoc virtus est, sed vitæ impatientia. Magnanimus dicatur, qui dura perfert aliqua proposita utilitate. Non laudant homines mortem sponte quæsitam, quamdiu ejusmodi sunt pericula, quæ spem non omnem adimunt. Vitam abrumpere, nullo mortis usu, præceptum amentia est. cæca adversus mortem ferocia, inanem quandam habet fortis animi speciem, à sapientibus insipientiæ ducitur. Hoc quoque curare vos æquum, ne in Deum ingrati sitis, cui si cordi fuisset vos perdere, non, credo, vos in manus tradidisset vitam. vobis servare cupientium. quo loco res vestræ sint, ego dixi. vestrum jam erit constituere, an vobis ipsis iudicibus vita sitis indigni. Talem militis orationem Persæ avversati, ne audisse quidem simulabant. Tum jussu ducis Romani faces arci injecere, sperantes hoc saltem malo coactos hostes corpora sua dedituros. Iam spargebatur incendium, quod cum cernerent Persæ, præviderentque futurum, ut brevi in cinerem verterentur, nulla spe

la spe reliqua , nihil profecturi victorem morando , noluerunt tamen in hostium venire potestatem , sed hostibus spectantibus admirantibusque cum arce ipsa ardentibus perierunt. Quanti Lazicæ possessionem fecerunt Chosroes , tunc apparuit. nam & militum strenuissimos , dilectos undique , Petræ præsidium dederat : & armorum tantam ibi copiam collocaverat , ut cum ea diriperet Romanus exercitus , militi cuique inde armatura quina obtingeret , præter multa quæ arcis incendio conflagraverant. frumenti vero , conditæque carnis & victus cæteri vim tantam , ut per quinquennium obsessis sufficere posset. Vinum Persæ nullum ibi posuerant , nisi acore factum durabile. mox cum etiam aquam ex locis inferioribus exundantem animadvertunt Romani , stupefacti hæserunt , donec in notitiam abditorum alveorum venerunt. id quale sit , exponam. Cum Petram Chosroes captam præsidio firmasset , haud dubitans quin omnino obsessum venturi essent Romani & aquarum vias diruturi , sollertiam adhibuit. Omnem aquam in urbem quæ influit in tres diducturus partes , alte sub terram facto castello , inde tres canales excitavit , unum ad castelli infima , quem lapidibus fimoque superjecto abscondidit. ad medium castellum pari modo occultavit alterum : tertium fecit supra terram eminentem conspicuumque omnibus , ita ut aquæ ductus tribus quasi contignationibus distingueretur. id cum initio obsidionis nescirent Romani , cum illum qui apparebat canalem disjecissent , nec ad castellum usque penetrassent , sed intermisissent opus ante urbis excidium , pro certo habebant aqua obsessos deficere , decepti opinione per scrutandi incuriam. Dum trahebatur obsidio , ex captivis quos nacti erant Romani didicerant aquam obsessis per canalem suppetere. ob id iterato fodiendi labore secundum quem dixi canalem depre-

deprehendunt: & hoc quoque fracto, concidisse putarant hostium vires, ne secundo quidem experimento edocti interius latentia rimari. cum vero capta urbe ut dixi, aquam etiam tunc se subicere viderunt, stabant velut miraculo perculsi. mox eo quod erat à captivis percepto, & hostium in eo opere sedulitatem & suam negligentiam fero, nulloque jam usu cognovere. Captivos Besa ad Imperatorem misit omnes: Petræ mænna æquavit solo, ne inde in posterum negotium rei Romanæ hostis facefferet. Exceptum benigne ipsum Iustinianus laudavit virtutis prudentiæque ergo, ob id maxime quod mænium nihil reliquum sivisset. Ex eo Besa tum felicitatis suæ tum & magni animi pretium habuit, ab omnibus suspici. Sane & cum Romæ præsidio impositus esset, magnam in eo spem, ob priora fortia facta, posuerant Romani. sed cum postea res cecidissent improspere, Roma à Gotthis capta, ut narravi alibi, ipsaque Romana stirpe pæne omni excisa, quamvis sic reversum in aulam Byzantii, Imperator bello in Persas præfecerat. nec ferme tum quisquam erat, qui non hoc Imperatoris iudicium criminando aut per irrisum insectaretur, Besæ scilicet Gotthorum Marte superato decrepitoque Medicum mandari bellum in ipso vitæ occasu. Hæc quæ prope omnes senserant, revicit eventus, quo dux ille ut fortissimus ita & felicissimus apparuit. sic non pro hominum opinione, sed ut Deo visum res mortalibus procedunt, quod fortunam vocare mos hominibus, ignaris cuius rei causa proveniant ea quæ ipsi conspiciunt. Nam quod insolitum est ei congruere creditur fortunæ nomen. sed de his ita quisque ut ipsi libet æstimet. At Mermeroes dudum sollicitus, ne derelictis Persis ac Petræ temporis mora malum adferret, omni cum exercitu eo inceserat, vocante ipsa quoque anni tempestate post hyemis

hyemis exitum. In via eorum quæ acciderant factus certior cæpto itinere deflexit, cognitum habens ultra Phasim Lazis, amissa Petra, nullum esse præsidium. Retrogressus igitur, occupatis locis per quæ ex Iberia Colchis aditur, postquam Phasim qua maxime vadofus est, pedibus transiisset, deinde & Rheonta amnem, ne hunc quidem ibi navigabilem, dextro Phasidis latere pergens, Archæopolim principem dignitate & magnitudine in Lazis urbem, toto cum exercitu petit. is paucis exceptis equitatu constabat, octo sequentibus elephantis, quibus insistentes Persæ hostium capitibus velut è turre imminerent. Erat mirari Persarum & laborem & follertiam, qui iter ab Iberia in Colchidem ferens, confragosis saltibus silvestribusque saxis continuum, præterea nemoribus densis obumbratum, ut hæctenus homini quamlibet expedito, impervium crederetur, ita complanarunt ut non equitatus tantum nullo negotio, sed & elephantis quot visum ipsis esset, illac transfirent. Auxilia aderant Hunnorum qui Saberi vocantur, millia duodecim. verum pertimescens Mermeroes ne externi qui tanto essent numero imperia ipsius accipere nollent, aut etiam dirius quid in Persas animo conciperent, quater mille solis in commilitium assumptis, cæteros multis donatos pecuniis domum regredi iussit. Romanus exercitus duodecim erat millium, non tamen in unum collectus locum. tria enim millia Archæopoli erant sub præfectis Odonacho & Baba, viris bello egregiis. cæteri citra Phasim castris sedebant hoc animo, ut si apparuisset hostium exercitus, ipsi continuo suis opitulatum accurrerent. his Venulus & Vligagus præerat, quibus aderat & Persarmenius Varazes ab Italia recens, quem Tzani ad octingentos sequebantur. Nam Besa ex quo Petram ceperat, laborum fugiens in Ponticos Armeniosque recessit-

recesserat, id unum studens & quæstum quam maximum ex attributis sibi provinciis faceret. Hac ille avaritia res Romanas iterum jam afflixit. Nam si post victoriam, Petramque, ut dixi, captam, illico in Lazorum Iberumque fines duxisset, arctaque itinerum obsepsisset, nunquam, ut arbitror, Persarum arma in Lazicam venissent. Nunc verò ad segnitiam dux delapsus tantum non sua manu Lazicam hosti tradidit, iræ Imperatoris securus. Habebat enim hoc proprium Iustinianus, multa ducum delicta dissimulare, qui propterea effusi in licentiam publice privatimque gravissima peccabant. Duo fuerant castella Lazis ad finem Iberiæ, Scanda & Sarapanis, difficili utrunque aditu ob locorum aspera atque interrupta. Hæc Lazi jam pridem multo labore servabant. nam quia in illis locis nihil ad victum nascitur, hominum humeris alimenta importabantur. At belli cum Persis initio Iustinianus, amotis Lazis, præsidium substituerat Romanorum, qui non multo post, rerum inopia fatigati utroque castello excesserant, non soliti Colchorum ad morem leguminibus vitam diu ducere, & Lazis laborem, per longa itinera quæ opus erant inferendi, non ultra tolerantibus. Sic vacua loca Persæ invaserant: sed per inducias eadem ad Romanos redierant, commutatione castellorum Boli & Pharangii, ut in libris ante hac vulgatis dicere memini. Post Lazi hæc castella solo æquaverant, ne Persis ad bellum ipsis inferendum usui essent. sed horum alterum Scanda Persæ restituerant, quo tempore Mermeroes eo cum Persarum exercitu accesserat. E Colchide in Iberiam eunti primum occurrit oppidum Rhodopolis, plano situm, eoque & adiri & oppugnari facile. Hoc quoque nuper Lazi, dum Persarum metuunt adventum, destruxerant. Quo Persæ cognito, recta Archæopolim ire constituerant.

sed

sed Mermeroes acceptis nuntiis ad Phasidis ostia Romanos castra posuisse, eo se vertit, optimum factu existimans, his ante sublatis, deinde Archæopolis obsidium aggredi, ne quid noxium à tergo Persarum exercitui relinqueretur. Sed priusquam eo iret, Archæopolis ad mœnia procedens, per jocum salutavit qui intus erant Romanos, jam jamque se ad ipsos rediturum jactans. Sed prius compellandos sibi Romanorum illos, quibus castra ad Phasim essent. Et illi pari facetiâ responderunt, sinere se ipsum quo libitum esset ire: unum tamen certo se edicere. si in illos incideret Romanos, nunquam reversurum. At Romanis castris qui præerant, intellecto hostium consilio metuerunt, ut vim tantam in se ruentem sustinere possent: itaque ætuarias hunc in usum paratas ingressi, Phasim amnem trajiciunt, utensiliaque omnia, quæ absportari poterant, iisdem imponunt navigiis, quod supererat in flumen immerso, ne ea copia hostes instruerentur. Non multo post in ea loca cum venisset Mermeroes, factamque ab hoste solitudinem conspiceret, indoluit: castrisque incensis, ira adhuc æstuans, remeavit, in Archæopolim ducens. sita est Archæopolis arduo in colle, præterlabente amne, quem montes fundunt impendentes urbi. Portarum aliæ infra sunt ad collis pedem, non penitus inaccessæ, sed ex plano ascensu ad eas satis æquabili: aliæ superius ad abrupta ducunt, adiri perdifficiles. Longe enim se porrigunt silvestria ab iis portis loca. Aquæ cum non alia urbem incolentibus esset copia, muros duos inde ab urbe flumen usque struxerant, ut ex eo hauriri tuto posset. Mermeroes omni modo oppugnandi urbem constanter cupidus, hæc consilia reperit. Primum Saberis præcipit multos facere arietes ejus generis qui humeris facile portarentur. nam illos ante usitatos admoveere ne ad eam quidem mœnium

partem quæ in declivi erat dabatur. Sed cum fama percepisset ea quæ Saberis Romanis militantes in Petraræ oppugnatione fecerant, exemplum secutus, parem utilitatem spe præceperat. Illi jussis obsecuti multos istiusmodi arietes fecerunt, quales Romanorum in usum à Saberis aliis factos memoravi. Tum Dolomitas in partem alteram saxi coherentem mittit, ut ibi quoque hostibus quantum posset negotii fieret. Dolomitæ isti Barbari sunt, qui cum Persarum imperio undique ambiantur, Persarum tamen regi non parent. Defensi locorum abruptis inviisque, libertatem tot per sæcula tutantur. mercede tamen conducti Persis in hostem quemvis militant, pedites cuncti, gladio armati scutoque & jacula manu gestantes terna: currere per confragosa perque montium vertebrae non minus quam æquis locis norunt. Ideo Mermeroes eos ad quam dixi partem oppugnationi admovit, ipse ad portas infra sitas exercitum, machinas, elephantos agens. Hic Persæ cum Saberis telorum jactu in mænia tam denso, ut cæli conspectum adimerent, pæne Romanos adegerant propugnaculis decedere. multo magis Dolomitæ partem ad alteram, tela exacuentes, cautium illic eminentium attritu, hostem fatigabant. Undique Romanis res malæ, undique periculum. Tandem Odonachus & Baba, seu virtutis instinctu, seu tentando militi, seu moti divinitus, paucos militum reliquere in mænibus, qui assultus hostiles depellerent: partem maximam seorsim advocatam sic hortari aggrediuntur. Quæ nos discrimina, quæ circumstet necessitas, videtis, commilites. Non tamen cedendum malis. Quorum salus pro deplorata est, iis una salus, salutis cupidine non teneri. Nam vitæ præparcis vicinum esse exitium solet. Id præterea proprie vobis in hoc periculo cogitandum est, dum propugnacula ista defenditis,

nihil

nihil tutum esse vobis, etiamsi animos fortissimos ad certamen adferatis. Nam quæ ex locorum intervallo fit pugna, minimum virtute regitur, fortunæ arbitrio subiecta plurimum. At ubi conferuntur manus, ibi magnus animus præpollet, additque se fortibus victoria. Tum vero ut prosperrime pugnent mænium defensores, haud magnum est operæ pretium. nam depulsum hodie periculum, cras redit: quod si sequius res cadat, una cum ipsis mænibus pereundum est. At manu qui hostem vicerint, tuti vivunt in posterum. His bene cogitatis eamus in hostem alacres, cæleste auxilium implorantes, & ex ipsis rebus desperatis spem concipiamus, cum amet Deus eos maxime servare quos humana præsidia destituunt. Hæc ubi dixerant Odonachus & Baba, portis apertis currentem eduxere militem, paucis intus relictis ob quam dicturus sum causam. Pridie Lazu vir nobilis, Archæopoli habitans, cum Mermeroe de oppido prodendo egerat. ille unam ab eo operam exegerat, ut cum repeteretur oppugnatione, ædificia incenderet, queis frumentum aliaque necessaria asservabantur. id autem flagitabat, de duobus alterum exspectans, ut aut Romani in restringendo igne districti impeditique vacuum sibi tempus darent invadendi muros, aut, si tutanda ad mænia eidem verterentur, arderent interim domus prohibente nemine: quibus exustis, defecta alimentis aliisque rebus Archæopolis, obsidium haud diu toleratura sine Romanorum labore in potestatem eorum perveniret. Eo Mermeroes consilio, quod dixi Lazo præceperat: & Lazu, quod petebatur, facturum se promiserat. Vbi ergo cum maxime oppugnationem vidit in motu esse, ignem latenter ædibus illis intulit. Romani surgentem flammam ut videre, pauci accurrunt, multoque labore, ante noxam gravem, opprimunt incendium. Cæ-

teri, ut dicere cæperam, adversos se hostibus ferebant. in quos incautos cum irruissent, multum terroris, ut in rebus improvisis fieri solet, intulere. cæduntur illi non modo pugnare non ausi, sed ne manus quidem contra tollere. Nihil enim minus cogitabant Persæ, quam tantillo numero qui essent Romanos, aufuros erumpere. itaque ipsi nullo ordine, nec modicis intervallis, ut cuique placuerat, muros assilierant, quorum alii humeris machinas ferebant, ob id, ut mos est, inermes pugnaeque imparati, alii sparsi arcus tensos in manibus cum haberent, confertim superfusos sibi Romanos nullo modo arcere poterant. sic aversos plerisque, ad mortem cædunt Romani. Forte eodem tempore accidit ut elephantorum unus, seu vulnere accepto, ut quidam narrant, seu sponte territus verteret, cursuque effuso proriperet sese, ita ut non modo deiceret eos qui inscenderant, sed & aliorum turbaret ordines. Iam ex eo magis magisque fugere Barbari, Romani impune grassari cædibus. Mirari heic subit, Romanos, cum non nescirent contra elephantorum impetum, magno hostibus futurum usui, quærenda sibi remedia, nihil fecisse quod oportebat, præsentem nimirum periculo consternatos: casu vero impletum quod ipsi omiserant. Quid significem, apertius explicabo. Quo tempore Chosroes & Persæ Edessæ mænia impugnabant, ex elephantis unus, Persarum insecussus & multis & acerrimis, prope mænia cum stetisset, parum aberat, quin defensores turris, ad quam accesserat, crebritate vulnerum, quæ in eos ex edito ingruebant, disturbaret, urbemque daret capiendam. ita usum ejus machinæ, quam Helepolim vocabant, præstabat bellua. sed Romani, porco repente de turri suspenso, vitarunt periculum. Nam grunnitu, ut mos ei pecudi est, edito, elephantus, offensam sentiens, commovit se,

mox

mox & retro tulit. Nunc vero quod Romani per negligentiam peccaverant, fortuna correxit. Cum Edeſſæ inciderit mentio, reticere non poſſum, quod ibi antequam hoc bellum oriretur, oſtentum evenerat. Nam cum Chofroi propoſitum eſſet rumpere inducias, quæ ob præſiniti temporis longitudinem infinitæ dicebantur, mulier ea in urbe partum edidit, cætera humanæ figuræ, ſed bicipitem, cui prodigio res ſecutæ ſatis apertam interpretationem dederunt. Nam & Edeſſa & oriens omnis, maxima præterea Romani Imperii pars, inter binos reges decertata eſt. Hoc de Edeſſa obiter dixerim. nunc ad inſtitutum me recipio. Cum Medorum qui in oppugnatione verſabantur ad eum quem narravi modum turbati eſſent, qui eorum pone erant, conſpecto tumultu cujus cauſam ignorabant, formidini primum, deinde ablato pudore, fugæ implicantur. Pervasiſt metus ad Dolomitas, qui in edito pugnantes cuncta deſpectabant, ut ipſi quoque turpiter fugerent. clara hæc Romanis victoria, Barbaris cæſis ad quatuor millia, ducum tribus, captis ſignis Perſicis quatuor, quæ Byzantium miſſa ſunt. Equi dicuntur periſſe haud minus vicies mille, non hoſtium conflictu miſſilibuſve, ſed longo itinere & tenui per Lazicam, multumque intra ſatietatem pabulo, pariter laſſitudine inediaque exhaustos. Hic conatus infelicitè cum ceſſiſſet, Mermeroes cum exercitu Muchireſin abit. quanquam enim ab Archæopoli urbe dejecti Perſæ, pleraque adhuc Lazicæ obtinebant. Ab eſt Archæopoli Muchireſis diei itinere, multis plenique hominum vicis habitata regio, & Colchidis pars longe optima, quippe & vini ferax & pomorum, quibus deſtituitur Lazica cætera. Amnis hanc regionem prælabitur, Rheon nomine, quo loco caſtellum jam olim ſtruxerant Colchi: ſed ipſi poſtea maximam partem di-

ruerunt, quod plano situm ad hostiles insultus patere nimium videretur. vetus castello nomen Græcum Cotyæum fuit: Lazis postea per originis ignorantiam deflecta voce dictum Cotaïs, ut quidem Arriano traditum est. nam alii urbem ibi antiquis temporibus fuisse memorant Cætæum, unde ortus Æetas ob id Cætiëus poetis, terraque ipsa Colchica Cætaïs dicatur. Id Mermeroes nunc restituere volens, cum nihil ad ædificandum parati haberet, & simul instaret hyems, ea quæ corruebant congerie lignorum supplet, ibique se tenet. Non longe inde aliud est castellum firmissimum Vthimerium nomine, Lazis diligenter custoditum, quibus in partem præsidii Romani milites accesserant non multi. Mermeroes, ubi dixi, moram trahens, terræ Colchidis optima possidebat, unaque obstabat, ne quid necessarii hostes in Vthimereos castellum inferrent, neve in regionem Suaniam ac Scymniam, ipsis parentem, pervenire possent. Nam in Muchiresi medios se interjicientibus Persis, Lazi Romanique ab ulterioribus intercludebantur. Hæc per Lazicam agebant exercitus. At Byzantii legatus Isdiagunas de pace cum Iustiniano Imperatore tractis diu multasque per altercationes colloquiis, postremo convenit, ut in annos quinque per utrumque imperium induciæ essent, transitusque inter populos & internuntii securi, per quos ea quæ super Lazica ac Sarracenis ambigua restabant componerentur. Placuerat Persas à Romanis accipere pro quinque his induciarum annis bis mille libras auri, pro mensibus autem octodecim, qui à prioribus induciis ad mutuas nuper legationes intercesserant, libras auri sexcentas. Dicebant enim Persæ hac se Romanorum pollicitatione inductos, ut de ponendis armis sermonibus se præberent. Bis mille autem illas libras illico poscebat Isdiagunas: Iustinianus dare volebat annis singulis qua-

quadringentas, ut à violandis induciis eo velut pignore Chosroem retineret. sed concessere tandem Romani, summamque totam præsentē pecunia exsolverunt, ne annua tributa pendere viderentur. Adeo vocabula magis turpia, quam res ipsas averfari, mos hominum est. Erat inter Persas vir magnæ claritatis, Bersabas nomine, Chosroæ inter primos amicus, quem Valerianus prælio in Armeniis victor captivum fecerat, Byzantiumque ad Imperatorem miserat, ubi custoditus diu vixit: nec auditus erat Chosroes, magnas pecunias offerens ut eum postliminio reciperet. Iam vero poscenti eum Isdiagunæ facile donavit Imperator. Pollicebatur enim is legatus Imperatori, se consiliis suis effecturum, ut è Lazica exercitum educeret Chosroes. Pactæ sunt hæc induciæ Romanis Persisque, cum quintum & vicesimum principatus annum Iustinianus ageret, ac fuere in offensa apud Romanorum plerosque, jure an injuria, ut unus in parendi conditione positorum, dicere non audeo. Cæterum hæc illi adferebant, factum fedus hoc à Persis cum valida possessione tenerent Lazicam, ne per quinquennium quicquam intercederet, quo minus tuto ac citra metum pulcherrima Colchidis inhabitarent, unde eos bene confirmatos nulla unquam ætate nullisque rationibus depellere Romani valerent. Accedere, quod ex illis locis iter Persis Byzantium usque aperiretur. Hoc igitur in tempore prospectantes multos dolor in præsens, in futurum metus invaserat. Nec tacebatur, quod pridem optatum Persæ non bello, non astu obtinere quiverant, ut Romanos sibi haberent stipendiarios, id nunc eis contigisse sub induciarum nomine. Nam cum jam pridem Chosroes annum tributum quadringentarum librarum imponere Romanis flagrasset, jam sub induciarum specie honesta intra annos undecim

menesque sex capere eum quater mille sexcentas, dempto tributi nomine, re manente, cum interim induciis contemtis Lazicam vi armisque apertis invasisset. Neque spem esse eo ut onere se exsolvere unquam Romani possent, sed mansuros eos in perpetuum Persico Imperio quid aliud quam vectigales? Hæc illis in partibus agebantur. At Isdiagunas pecunias auferens quantas nemo legatorum, factusque Persarum, ut credo, ditissimus, domum redibat. Magno enim tum honore tum liberalitate eum coluerat Imperator: solusque is conspectus fuerat legatus sine custode. Nec ipse tantum, sed & qui in ejus erant comitatu, magnis gregibus Barbari, in summa libertate per longum temporis spatium quibuscum vellent cumque versati erant, perambulaverant urbem, emerant, vendiderant, contractus inierant alios, negotia gesserant omnia suo arbitratu, plane quasi in Persica urbe, affectante aut observante Romanorum nemine, contra quam mos habebat. Hac eadem tempestate res accidit qualis nunquam ante, nostram notitiam quod attinet, evenerat. Autumnus erat, cum interim calor ingens siccitasque essent, velut media æstate, ita ut rosæ etiam plurimæ, velut vere, nihil solitis dissimiles, enascerentur: arboresque pæne omnes novis pomis essent gravidæ, in vineis etiam novæ apparerent uvæ, modo primum facta vindemia. Qui signis talibus futura sperant se posse assequi, inopinatum aliquod magnumque augurabantur, alii bonum, alii malum. Ego vero naturalibus causis, non destinato, id evenisse arbitror, quod austri flassent plurimi, indeque insolitus calor alienam anni partem invasisset, quod si quid & non expectatum hac re portenditur, optimus erit interpretes ipse cum venerit exitus. Ista de induciis dum Byzantii Persas inter Romanosque aguntur, in Lazica non quiescebatur. Gubazes

bazes quidem Lazorum rex Romanis optime volebat, quod mortem ſtrui ſibi à Chofroe, ut alio loco narra- vimus, ſenſerat. At plerique Lazorum alii, partim à Romano milite crudeliter habiti, partim variis è cauſis ducibus diſcordes, fremebant, non ſtudio in Perſas, ſed parati tamen Romanum imperium Medico mu- tare, experientia præſentium & ſpe futurorum. Erat non obſcurus in Lazis vir Theophobius nomine, qui clam Sociato ſermone cum Mermeroe caſtellum ſe Vthimereos ei traditurum affirmavit. Nec omiſit Mer- meroes accendere hominem, magna pollicitus, hoc factò amicum eum inter primos Chofroi fore, nomen- que ejus inter bene de Perſico imperio meritos in an- nales iturum, multum gloriæ, nec minus divitiarum affluxurum. Queis erectus Theophobius multo etiam magis flagrabat deſtinata exſequi. Non conſulebant eo tempore in medium Romani Lazique: ſed Perſæ quo- cunque vellent impune vagabantur: Romanorum La- zorumque alii latebant Phafim ad amnem, alii Archæo- poli aliove quo munimento ſe abſconderant. rex ipſe Gubazes montium jugis quietum ſe tenebat. ob hæc nullo negotio licuit Theophobio promiſſa Mermeroe implere. Nam in caſtellum ut venit, cuſtodibus ejus tum Romanis, tum Lazis, dixit omnem Romano- rum periſſe exercitum: everſas Gubazi Lazique res: Colchida omnem Perſarum teneri armis: nec ſpei quic- quam reliquum, aut Gubazi aut Romanis, recuperan- di amiſſam poſſeſſionem. Haſtenus quæ facta ſint ab uno patrata regionum ducum Mermeroe. Secuta hunc ſeptuaginta Perſarum pugnæ utilium millia, Saberos ad hoc plurimos. At nunc ipſum regem venire Chof- roem innumero cum exercitu, ſubitoque adfore. an- guſtam fore copiis ejus omnem Colchidem terram. Hæc deprædicans Theophobius ingentem terrorem in-

cussit præfidiariis, ita ut per Dei Patrii numen obsecra-
rent eum, imminentibus malis quo posset modo ipsos
expediret. Promisit ille pro magno beneficio, curatu-
rum se ut à Chosroe fidem acciperent, nihil nocitum
ipsis iri, castellum tradentibus in Persarum manus.
Hæc cum illis placuissent, abiit ad Mermeroem eique
acta retulit. Is Persarum potissimos mittit in Vthime-
reos castellum cum Theophobio. qui præsidio fidem
darent, vitam ipsis resque Salvas fore, & traditum ca-
stellum custodirent. Hunc in modum Persæ Vthimeri-
dis potiti, Lazicam jam plane habebant in potestate:
neque vero Lazicam tantum, sed & Scymniam Suaniam-
que, ita ut à Mucherisi Iberiam usque cuncta terra-
rum Romanis Lazorumque regi præclusa essent, ne-
que aut Romanis aut Lazis ulla arcendi hostem facul-
tas, egredi montes aut munimenta non audentibus,
adeo non armis contra ire. Hyeme adventante Mer-
meroes, constructo in Cotai muro ligneo, præsidio-
que ibi posito Persarum militaris ætatis non minus ter
mille, dato & milite qui sufficeret ad Vthimereos tute-
lam, præterea munito castello Lazorum alio, in ulti-
mis sito Lazicæ finibus, cui Sarapalis nomen, hîc sub-
stitit. Mox intellecto, colligere se Romanos Lazosque,
jamque castris consedisse ad Phasidos ostia, omni cum
exercitu in eos se tulit. Verum id ubi cognovere Gu-
bazes ducesque Romani, non exspectato hostium ad-
ventu, dilapsi quo poterant, sibi quisque consulere:
& Gubazes ad montium summa capto cursu ibi cum
uxore, liberis, proximeque notis egit hyemem, ne-
cessitatem in præsens tolerans malorum non aliud re-
medium ferentium sensu, interim spe in futurum au-
xilii à Byzantio, quantum res humanæ ferunt, con-
solans se contra adversa, animumque exspectatione
meliorum erigens. Reverentia regis minores quoque

Lazi in rupibus vitam agebant, nullo quidem hostis metu, cū bellantibus juga ista per hyemem maxime infesta sint atque invia, sed fame, frigore, incommodisque tantis, ut etiam vitæ tæderet. At Mermeroes, prohibente nemine, domos multas ædificabat per Mucherisim, instruebatque rerum sine quibus vivi nequit copia: præterea ex iis, qui ad se transfugerant, mittebat aliquos ad montium vertices, qui fide data multos ad ipsum pertrahebant: quos ille deinde ut suos curabat, necessariis eos egere non sinens: cæteraque omnia suo agebat arbitratu, quippe compos regionis totius. simul ad Gubazem has scribit literas. Duo vitam regunt hominum, vis & prudentia. Nam qui opibus plus valent, hi & ipsi pro lubricine agunt, & infirmiores alios, quo sibi visum est, dūctitant. at quos sua calamitas in servitium dedit potentioribus, malam fortunam ingenio ut medicentur, blandiri discunt dominantibus, ac sic res suas servant, gratiamque ineundo eadem recuperant omnia, quæ per imbecillitatem amiserant. Hæc talia sunt, ut non apud gentes aliquas obtineant, alibi aliter se res habeat, sed cunctos apud homines æque valeant. Sunt enim hæc, si quicquam, omnium terrarum mortalibus per naturam ingenerata. Tu nunc ergo, mi Gubaze, si confidis te bello supra Persas fore, ne differ; nihil te moretur. invenies nos qua parte Lazicæ volueris paratos excipere impetum, & pro terræ hujus possessione totis viribus certare. virtutis per arma demonstrandæ ingens se tibi aperit materia. Sin imparem te Persarum viribus obniti & ipse sentis, veni ad id quod secundum est, & temet nosce. venerare Chosroem, regem semper, nunc & victorem tuum terræque dominum. precare quæ acta sunt condonet, ut in posterum immunis agas malorum quæ te nunc circumfident. Ego Chosroem tibi propitium spondeo.

nec

nec fidem tantum dabo, mansuram tibi vitam, regnumque perpetuo sine ulla noxa; sed & fidei firmandæ obsides ducum inter Persas nobilium liberos. Quod si horum neutrum placet, certe in quamvis aliam regionem tutus digredere, & da Lazis semel respirare à miseriis, in quas per tua mala consulta inciderunt, da effugere impendentes adhuc calamitates, neque eos in ultimum exitium præcipita, dum tu spe fallace vectaris, auxilii nimirum à Romanis, qui non magis unquam se expedire poterunt, quam hæcenus potuerunt. His Mermeroes scriptis non tamen permovit Gubazen, quin montium jugis se teneret, suppetias à Romanis opperiens, odioque Chosrois ad deferendam illorum Societatem inflexibilis. Ferme enim homines consilia ad voluntatis suæ accommodant appetitum, eique opinioni accedunt quæ ipsis placet, quæ inde pendent omnia recipiunt, non prius expenso, verane sit illa opinio, contraque eam quæ animo ingrata est, suspectam habent atque averfantur, an non verum illa in se contineat, haud dijudicato. Sub hoc tempore monachi ab Indis venientes, edocti curæ esse Iustiniano, ne Romani sericum à Persis compararent, ad eum admissi, promittunt ita se id negotium tractaturos, ne Romani à Persis hostibus externave gente alia hanc mercem petere opus haberent. Vixisse enim se diu in terra multos Indorum populos continente, cui Serinda nomen: ibi exacte cognitum sibi, qua arte sericum Romanos intra fines fieri posset. Percunctanti crebro Imperatori, scrutantique num verà adferrent, dixere monachi, vermes esse quosdam serici opifices, qui natura magistra opus id nunquam intermitterent. Sed viva quidem ea animantia non posse in Romanas terras deportari, genituram facile posse, quæ singulis è vermibus edita ovis constet innumeris. Ova hæc multo post tempore quam pro-

prodiissent hominum opera tecta lætamine diuque fota
in animantia enasci. Hæc dicta rebus ut approbarent,
multis eos verbis, donorumque ingentium promissis
hortatus est Imperator. Illi reversi in Serindam ova
Byzantium referunt: quæ postquam in vermes memo-
rata jam arte transformaverant, pascunt mori foliis,
atque ex iis faciendi apud Romanos serici dant initium.
Diximus de bello Romanos inter Persasque: diximus
& de serico quæ dicenda erant. Hyeme finita profectus
ad Chosroen cum pecuniis Isdiagunas, quæ cum Im-
peratore pacta retulit. & ille, accepto auro, statim pro-
bavit inducias: neque tamen eo magis Lazicam dimisit.
quin iis ipsis pecuniis conductos magno numero Hun-
nos Saberos, additis & Persis nonnullis, sine mora
mittit Mermeroæ, eique imperat, bello ut insistat,
mox & elephantos complures ut habeat, facit. Mer-
meroes igitur cum omni Persarum Hunnorumque
exercitu Mucherisi degressus, in Lazorum munimen-
ta contendit, elephantis comitantibus. Nusquam ei oc-
currebant Romani, sed Martino duce ad Phasidos
ostia, locorum præsidio tuti, conquiescebant: ubi cum
eis erat Lazorum quoque rex Gubazes. Rara fortuna
accidit, tantus ut Medorum exercitus nullo damno af-
ficeret aut Romanos aut Lazos. Primum enim Mer-
meroes, cum audisset in castello quodam forem esse
Gubazis, eam quovis modo capere cupiens, illuc du-
cit. Sed bene se tutantibus qui præsidio erant, & ipsa
adjutis locorum naturali firmitate, irriti inde abiire Bar-
bari, atque in Abasgos iter ceperunt. Sed qui Tzibu-
lam custodiebant Romani, occupato transitu, quem
descripsimus alibi arctum & abruptis invium, objece-
re sese. Nec videns Mermeroes quomodo perrumpe-
ret adversos, retro duxit, Archæopoli infestus. Sed ab
insultu dejectus mænium, hinc quoque abiit. Romani
instan-

instantes discedentibus, in locis confragosis multos interfecere, quos inter & Saberorum princeps cecidit: circa cujus mortui corpus, ortâ pugnâ acri, tandem noctis initio Persæ hostem pepulere, deinde ad Cotain se & Mucherisim receperunt. Inter Romanos & Persas ista agebantur. At per Africam res egregiæ Romanis: nam Iohanni, quem ibi ducem Iustinianus fecerat, cuncta supra quam aut dici aut credi posset procedebant, qui conciliato sibi Maurorum principe Cutzina, cæteros ejus gentis prælio vicit: neque multo post Antalam quoque & Iäbdam, Maurorum qui in Byzacio Numidiaque erant rectores, ita perdomuit, ut servorum ritu ipsum sequerentur. Ab eo tempore nihil per Africam in Romanos hostile. sed exhausta præteritis bellis ac seditionibus Africa, magna sui parte deserta hominibus, squallebat. Quæ dum ibi sic se habent, Europæ interim in partibus hæc quæ dicam agebantur. Gepidæ, ut narratum nobis alibi, inducias cum Langobardis hostibus fecerant. Sed non multo post cum, quæ controversa intercedebant, nequissent componere, viderunt ad arma sibi redeundum. Magno igitur animo totarumque gentium viribus Gepidæ & Langobardi in bellum accingebantur. Duces Gepidis Thorisin, Langobardis Audovin nomine, multa uterque millia post se trahebant. Et jam non longe inter se aberant, sic tamen ut nondum invicem se conspicerent, cum limphatici pavores correptam utramque gentem, nullis timendi causis, in fugam tulere, effusam adeo, ut soli duces paucis cum comitibus restarent, idque omni modo agentes cæteros ut revocarent, neque miserabiliter precando, neque horrendum minando quicquam proficerent. Audovin tam turpi suorum fuga exterritus, neque dum noverat parem vecordiam hostibus incidisse, statim suorum quosdam mittit ad hostem legatos cum mandatis postu-

postulandæ pacis. qui ubi ad principem Gepidarum Thorisin perducti solitudinem viderunt, causam ex iis quæ apud se evenerant conjectantes, interrogaverunt cum primo conspectu quo ivisset illi tanta popularium multitudo. Et ille nihil dissimulans, fugerunt, inquit, insequente nemine. Pari simplicitate legati idem, ajunt, evenit Langobardis. Vera enim fatentem te absit ut nostra cælemus. quare cùm interire has gentes noluerit Deus, ideoque arcendo prælio salutarem utrisque formidinem immiserit, sequamur quod Deo visum est, & ab hoc bello discedamus. Esto, inquit Thorisin: nec mora, quin biennii induciæ fierent, ut medio tempore commeantes inter se primores, aut per internuntios, quæ disceptata hæctenus fuerant, radicitus tollerent. sic tunc alii ab aliis discessere. Sed cùm ne per has quidem inducias transigi controversa potuissent, rursus bellum parabatur: vimque Romanam metuentes Langobardi, quæ ad Gepidarum Societatem videbatur se inclinare, Hunnorum auxilia circumspectabant. Missis igitur ad principes Cutrigurorum, qui citra Mæotidem paludem sedes habent, oratum ut in belli hujus partem sibi advenirent; acceperere ab his duodecim hominum millia, tum aliis ductoribus, tum Chinialone viro belli laudibus eximio. Sed horum celerem præsentiam gravati Barbari, nondum instantibus præliis, cùm ad induciarum finem annus etiam nunc superesset, auctores eis sunt, interim terras Imperatoris incursent, dum suam ipsi occasionem exspectant temporariam ipsis injungentes operam Romanorum damno. Cumque Romani magna cura tum in Thracia tum in Illyrico Danubii transitus obsiderent, ipsi è suo solo Hunnos trans eum amnem posuere, inque Romanas effudere terras, ubi cuncta late popularentur. Ei malo remedium quærens Iustinianus, mittit ad Hunnorum Vturgurorum principes,

pes, ulteriorem colentes Mæotidos ripam, queriturque injustum esse eorum in Cutriguros otium, nisi factis iniquis accenseri non debeat amicos summis calamitatibus pressos spectare ac negligere. Quippe finitimi, ajebat, vobis Cutriguri, contemtis vobis, soliti annua Byzantio accipere magna, tamen injuriis in Romanos abstinere nolunt, quin fines eorum quotidie invadunt, vastantque, nulla in re læsi. At vos, ad quos neque lucrum inde ullum, neque pars prædæ redit, vexari Romanos alienum à vobis ducitis, idque veteres Romanorum amici. Hæc illis significari Iustinianus jusserat, additis & donis, & commemoratione eorum quæ toties acceperant, rogans ut in reliquias Cutrigurorum quam primum irruerent. illi, accitis in auxilium duobus millibus Gotthorum, qui ipsorum sedibus proximi Tetraxitæ vocantur, transiere Tanaim. Præerat eis Sandil magno ingenio bellicque peritia, nec minore animi ac corporis robore. Vix annum transgressi multis Cutrigurorum occurrunt, quibus vim fortiter repellentibus, tracta in longum pugna est. Tandem superiores Vturguri hostium plerosque occidunt: paucis fuga, quo poterant quisque, intenta salutis fuit: feminae puerique à victoribus in captivitatem abducti. Dum hi Barbari, ut jam dixi, inter se depugnant, in ipso prælii æstu multis Romanorum prosperrima adfuit fortuna. Nam qui ipsorum à Cutriguris captivi habebantur, erant autem millia admodum multa, versis in sua pericula dominis non observati subduxere se, & insequente nemine reditum in patriam invenerunt, ac sic rei maximæ fructus ad eos pervenit ex aliena victoria. Tum vero Iustinianus Aratium ducem misit ad Chinialona, & Hunnos qui ipsi aderant, nuntiaturum quæ ipsorum in terris evenerant, additis & pecuniis quibus deliniti Romanis finibus excederent. illi cognita Vturguro-

guratorum irruptione, magnisque donis ab Aratio acceptis, pollicentur se, neque vitæ, neque libertati, neque rebus Romanorum nocituros, sed, ut per amicorum terras, pacato usuros transitu. Convenerat & hoc, ut si possent hi Barbari se in veterem patriam reponere, ibi manerent, fidi in posterum Romanis. Sin eo pertingere impedirentur, redirent in terras Romanas, donoque Imperatoris acciperent Thraciæ agros, in quibus habitarent ea lege, ut æternum federati Romanis essent, tutasque servarent eas regiones à quorumcunque Barbarorum incursum. Iam vero & Hunnorum qui ab Vturguris prælio victi diffugerant, duo millia cum liberis conjugibusque in Romanas venerant terras, ducibus & aliis & Sinione qui sub Belisario in Gelimerem ac Vandalos militaverat, Iustinianoque se mancipii jure addixerant. Atque is promte eos susceperat; jusserratque monstratis Thraciæ locis consistere. Hæc ubi Sandil intellexerat rex Vturgurorum, indignum ratus, si cum ipse Cutriguros consanguineos suos, Romanæ ultioni inserviens, patriæ finibus exturbasset, iidem Cutriguri Imperatoris munere Romanis in terris collocati beatius victoribus agerent, mittit ad Iustinianum legatos, qui acta hæc exprobrarent, non epistola ipsis tradita, literas enim nec fando Hunni novere, adeo nullam de iis artem aut didicere ipsi aut liberos docent, sed barbarum in morem jussos enuntiare quæ mandata acceperant. Hi, ut ad Imperatorem perducti sunt, verba regis Sandilis, ita quasi perscripta essent referunt. Vetus proverbium puero auditum mihi, tenace memoria servo. Ait id proverbium, Lupo mutari pilos interdum animum nunquam. Interpretabantur qui mihi id tradiderunt senes, obliquo hoc sermone res hominum notari: Est & quod per me usu didici eorum ex genere quæ facile discat educatus in agris Barbarus. Pastores

catulos lactantes adhuc tollunt, multaquæ cum cura domi nutriunt. Fidum quippe altoribus animal canis, & beneficii accepti memor. Sumunt hanc operam pastores, ut, si quando lupi irruerint eorum, latrocinantium vim depellant canes, ovibusque auxilio sint & salutis. Puto per omnes terras idem fieri. Nemo enim, arbitror, vidit aut canem gregi insidiantem, aut lupum auxilio venientem gregi. Leges nimirum has tum lupis, tum canibus ipsa tulit natura. quin & in tuo regno, credo, ubi multa rerum omnium, etiam vix credibilium est copia, nihil de eo variari. Aut ergo, si aliter est, docete id, quæso, legatos meos, ut vel in ultima senectute aliquid addiscamus novi: aut si ubique constat sibi in eo quod dixi natura, non recte Cutriguros sumis hospites, contagione nocituram viciniam, & quos non pertulisti externos, eosdem domesticos facis: illi quippe non multo post in Romanos vetus ostendent ingenium. Ad hæc neque hostis unquam deerit Romanas terras qui incurset, spe futurum ut quamvis victo melior apud te quam ante sit locus; nec socius Romanis reperietur, qui obstet illis terras populantibus, metu ne postquam victor bello evaserit; victos cogatur cernere apud vos splendidius haberi, si nempe nobis in solo deserto ac sterili habitandum erit. Cutriguris autem licebit abundare frumento, vino ad crapulam usque immergi, quoties velint mutare missus. Restat ut & balneis utantur, & aurea gerant ornamenta, errone, nec vestibus careant tenuibus, aut pictis, auro illitis. Atque hi sunt Cutriguri, qui Romanorum immensam multitudinem vi captam in sua transtulere, ubi eos nimirum servilia omnia pati fuit necesse, flagris scindi nullam ob culpam, occidi etiam credo, & si quid aliud Barbarorum fert sævitia licentiam nacta victoris. At nos ii sumus qui illos magno labore vitæque nostræ discrimine,

mine, detractos de superbiæ fastigio, reddidimus fortunæ in qua erant geniti armorum nostrorum hoc fuit opus. quorum omnium & nos & illi contrariam, quam oportuit, vicem consecuti sumus, dum nos manemus in patriæ rebus duris, Cutriguri autem terrarum felici possessione illis æquantur, qui quod Cutriguris non serviunt nostræ debent virtuti. Talia Vturgurorum dixere legati. At Imperator eos omni comitate donisque solatus, non ita multo post dimisit. Hæc illis in locis gerebantur. Sub idem tempus Varnos inter & milites Brittiā tenentes insulam bellum ac pugna orta est, qua de causa dicam. Varni transdanubianus populus pertingit ad Oceani septentrionalia & amnem Rhenum, qui ipsos à Francis aliisque sedes Francis vicinas habentibus nationibus secludit. Omnes autem istæ ad Rhenum nationes suo quæque nomine censentur: at commune universis Germanorum vocabulum est. Brittia insula in eadem Oceani parte est, non procul à littore, ducentū ferme stadiorum intervallo Rheni maxime ostiis objacens, Britanniam inter Thulenque medio positu. Nam Britannia ad occasum Hispaniæ ultimis obvertitur, à terra continente stadia non minus quater mille absita. At Brittia ad extrema Galliæ, quæ Oceano alluitur, accedit, ab Hispania Britanniaque septentrionem versus semota. Thule quantum hominibus noscitur in supremo Oceani ad septentrionem recessu sita est. Sed de Britannia Thuleque & alibi egimus. At Brittiā insulam tres populi tenent ingenti hominum numero, suo quisque sub rege. Nomina populis, Angli, Frisones & cognomines insulæ Brittones. Tanta autem Sobolis felicitas est, ut quotannis inde multi cum uxoribus liberisque in Francorum transeant terras, qui illis dant incolendas regiones suarum desertas maxime. atque inde credi volunt Franci, ipsam quoque insulam ad se pertinere, sicut nuper cum Fran-

corum rex ex amicis suis Byzantium ad Imperatorem Iustinianum legatos misisset, Anglorum quosdam iis addidit, famam imperii in eam quam dixi insulam quærens. Hæc de Brittia quæ dicerem habui. Varnis nuper imperaverat Hermegisclus nomine, qui firmando regno Theudeberti Francorum regis sororem conjugio sibi sociaverat, amissa non ita pridem quam habuerat uxore, filii unius matre quem moriens patri reliquerat, nomine Radigem. Ei puero pater virginem Brittia è gente desponderat, cuius frater apud Anglos regnabat, magnamque sorori dotem dederat. Forte Hermegisclus cum Varnorum principibus per agros equitans avem vidit, eamque sonorum crocitantem, sive autem intellexit volucris sonum, sive aliunde edoctus, ominis istius finxit intellectum, omnibus qui aderant palam edixit, post dies quadraginta vitæ sibi instare exitum, id sibi avem prædicere. Deinde: ego, inquit, eam curam habens maximam, ut sine metu in otio vivatis, affinitatem cum Francis junxi, ducta inde uxore: filio autem ex Brittia quæsiui matrimonium. Nunc vero cum propinquam mihi mortem video, nullos ex secunda uxore habenti liberos, filium vero ad hunc usque diem expertem nuptiarum, aperiā vobis animi mei cogitata. Ea si vobis in publicum utilia videntur, vos, ubi mortalitatem explevero, approbate & rata facite, quod Deus fortunet. Sic igitur existimo conducere magis Varnorum rationibus Francos habere affines quam illos qui Brittiam insulam habitant. Nam Brittii nobis se jungere, nisi fero, idque magna cum difficultate nequeunt. Franci à Varnis medio tantum Rheno distant, cumque situ locorum vicini sint, imperii autem magnitudine validi: tam commodare nobis quam nocere, utrumcunque voluerint, promptum habent. Nocebunt autem, nisi prohibeat affinitatis vinculum. Gra-

vis enim per naturam hominibus quæcunque in vicino modum excessit potentia, & ad inferendas injurias parata. Neque enim deesse possunt præpollentibus quas in finitimos, quantumvis innoxios, obtendant bello causas. Hæc cum ita sint quæcunque à nobis sponsalium nomine Brititia virgo accepit, sibi habeat, spretæ conditionis suæ gentium ex jure solatium. Radigis apud novercam deinceps habitet, ut mos patrius jubet. Hæc postquam dixerat præsignificata die quadragesima factum explevit. Filius ejus, ut in regnum successit, consilio virorum inter Barbaros eminentium, ultimam defuncti voluntatem implet, repudium sponsæ renuntiat, cum noverca commoratur. quæ ubi didicit sponsa Radigis, intolerans contumeliæ in ultionem tota ferebatur. Tanto enim honore pudicitia apud Barbaros colitur, ut femina, de cujus nuptiis actum est, etiamsi corpore sit integro, pro corrupta habeatur. Ante tamen amicorum suorum idoneos ad eum mittit, percunctatum cur ipsam dedecoret, non stupro à se, non re alia læsus. Id ubi nihil profecerat, viriliores ad curas versa, in bellum accingitur: navibusque contractis quadringentis, impositoque exercitu non minus millum centenū arma qui ferrent, ipsa ducem se in Varnos præbet. Comitem sibi rerumque adiutorem sumserat fratrem, non eum qui regnum obtinebat, sed privatæ fortunæ alterum. Insulæ illius homines omnium quos novimus Barbarorum ad bella acerrimi, pedibus pugnas ineunt, equitatus adeo imperiti, ut etiam, quid sit equus, nesciant. Namque id animal ne ex imagine quidem norunt Brittii, ita ut credibile sit nullum unquam equum in ea visum insula. quod si quando eorum aliqui sive per legationem, sive aliud ob negotium ad Romanos veniunt, Francosve, aliasve gentes quibus equorum est usus, ibique ipsis equo vehi necesse est in-

filire in equum plane nequeunt, sed alii eos attollunt inque equum imponunt, & ubi equitare desierunt, iterum demissos humi collocant. Varni & ipsi omnes non equites sunt, sed pedites. Talis est Barbarorum illorum militia. At in ea de qua dicere cæperam classe, nemo erat vector, nautæ omnes, neque vero velis utentes, sed remigio singuli ministrantes navigia. in continentem ut ventum est, virgo dux Anglis, castris bene munitis ad ipsa Rheni ostia, ibi cum paucis resedit, fratre misso in hostem cum toto prope exercitu. Varni eo tempore non procul Oceano atque iisdem Rheni ostiis stativa habebant, quo cum venissent Angli, committitur prælium, infelix Varnis, quorum multi inter certandum periere, reliqui cum ipso rege fuga se abstulerunt. inhæsere eorum tergis quantum poterant pedites, & mox in castra reversi sunt. Eos reduces verbis asperis objurgavit virgo, maxima in fratrem insectatione, nihil actum exercitu tanto dicens, quamdiu vivus non adduceretur Radigis. itaque acerrimos suorum dilectos ex omni agmine mittit, id unum præcipiens, regem ut quovis modo captivum sibi sisterent. illi dicto obedientes loca omnia diligenti inquisitione obeunt, tandemque denso latentem nemore inveniunt Radigem. Is ad sponsam veterem adductus adstitit tremens, mortem exspectans, eamque non simplicem. illa vero præter spem ipsius, neque occidit eum neque sævi quicquam admisit: sed exprobrans quod in se commissum fuerat, quæsit qua de causa, contempta pactorum conventorum fide, aliam sibi matrimonio sociasset, cum de sponsæ pudicitia queri non posset. Captivus excusationi patris iussa studiumque principum suæ gentis obtendere, supplicare, preces miscere purgationi, in necessitatem transferre culpam, polliceri se cum ipsa victurum & quæ inique fecerat sanaturum pænitentia.

Puella

Puella hæc probante, exsolvitur vinculis, comiterque habitus dimittit Theudeberti sororem, & illam prius pactam rite uxorem capit: Eandem Brittiam insulam jam olim qui habitaverant, muro exstructo in longum procedente, prope omnem interfecuerant, partesque fecerant, diversas ipso etiam soli cælique ingenio. Nam quæ à muro solem spectant orientem, æris mediocritate anni tempestatibus satis respondent, calentia æstate, frigida hyeme: vivuntque ibi homines plurimi ad morem hominum aliorum: arboresque statim temporibus fructus & quidem pulchros edunt, nec pecudes alibi lætiores: tum vero aquis regio ubertim irrigua est. Ad occasum cuncta contraria, ita ut per semihoram vita ibi duci nequeat. Viperæ ac serpentes alii & nata nocere animalia terræ incubant. Addunt, quod maxime mirum, qui in proximo nati sunt, si quis murum transeat, cum exspirare continuo, cœli pestilentis vi insuperabili: quin & animantia eo si transferantur interire. Cùm in hæc loca narrationis me series perduxerit, auditionem quandam à fabulæ specie non alienam, omittere non ausim. Apud me quidem ea quanquam pluribus hominibus, qui visu se atque auditu suo percepisse rem dicunt, testata, fidem non invenit: neque tamen subticenda visa est, ne de Brittia scribens famam subeam ignorantis ea quæ ibi sunt celebratissima. Dicunt igitur mortuorum animas in Brittiam perpetuo deportari ad eum quem dicturus sum modum, sicut serio admodum narrantes illorum locorum homines audivi, quanquam mihi ad naturam somnii accedere quæ illi referebant videbantur. in littore insulæ alterius, quæ Brittiae objacet, vici sunt magno numero habitati partim piscatoribus, partim iis qui agros colunt, partim iis qui cum Brittiis mercatum exercent, Francorum quidem subditi imperio, sed ita ut à tributis immunes vi-

vant, remisso eis pridem eo onere ob ministerium quod ipsis incumbit, quod quale sit dicam. Ajunt sibi per vices injunctam animarum travectionem. Ad quos igitur nocte imminente labor circuitu redit, ii domum abeunt, dormituri donec veniat operæ exactor. Intempesta nocte impulsas fores sentiunt, simul claram audiunt vocem qua ad opus excitantur. Tum sine mora surgunt de stragulis, & ad littus se conferunt, ignari quidem quæ ipso eo impellat necessitas, necessitate tamen ducti. ibi paratas vident naves actuarias hominum vacuas, non suas quidem sed alias, quibus conscensis remigare incipiunt, sentiuntque gravari naves vectorum onere, ita ut descendant in aquas summa latera & ea pars qua remi transeunt, neque digiti unius latitudine aquis exstet navigium. ipsi neminem conspiciunt, sed horæ unius remigatione attingunt Brittiā, cū, suis si utantur navigiis, remisque non velis trajiciant, ægre die nocteque tota conficiant idem spatii. In Brittiā ut advenērunt, deposito onere statim levāri actuarias sentiunt, deque aquis assurgere, ita ut sola prope puppis mersa maneat. Neque vero quēquam hominem vident aut navigantem secum, aut de nave exscendentem, sed vocem audiri sibi ajunt quandam, significantem qui cum ipsis navigarint, expressis etiam honorum si quos gessere vocabulis, & paterno nomine: & si mulieres sint una vectæ, additis & maritorum nominibus quorum in matrimonio vixere. Hæc sunt quæ homines illis in locis nati memorant. Ego quod interruperam repeto. Bella quidem aliis in terris ita ut dixi processerant. Gotthicum vero bellum hunc se habebat in modum. Belisarium accitum, ut alias dixi, Byzantium, in honore habuit Imperator. cæterum ne Germano quidem mortuo mittere eum in Italiam voluit, & quam prætorio orientis præfectum, specie mandati ipsi impe-

imperii in eos qui Principis corpus custodiunt, Byzantii detinuit. Erat autem dignatione primus Romanorum omnium Belisarius, quanquam alii prius tempore & Senatui adscripti fuerant & consulatus adepti: nam & hi concedebant Belisario, neque contra tantæ virtutis majestatem jure quod lex indulgebat niti audebant: atque idipsum Imperatori valde placebat. At Vitaliani Iohannes hyemabat Salonis, quem opperientes qui in Italia erant Romanorum duces, tempus trahebant inutile. Et jam finiebat hyems unaque annus sextusdecimus belli ejus quod Procopius descripsit. Anno novo ineunte, constituerat idem Iohannes Salonis degredi, & quam primum in Totilam Gothosque ducere exercitum. sed vetuit Imperator, jussitque eum subsistere, donec Narfes spado adveniret, cui summam belli mandaverat. Quæ in id causa Imperatorem moverit, certo cognitum nemini. est enim is Imperator, ut consilia ejus, nisi ipsius voluntate, assequi nemo possit. Verum quid conjectando homines tum dixerint, explicare non pigebit. In mentem Iustiniano venerat, cæteros Romani exercitus duces Iohannis imperia detrectaturos, quod ei de dignitate quicquam nollent concedere: atque inde metuebat, ne dissidentes consiliis aut per invidiam malitiosi, publicum bonum perverterent. sed & aliud quid audiui cum Romæ agerem, ex viro Romano Senatorii ordinis. Ajebat is quo tempore Italiam tenebat Atalarichus Theuderichi filia genitus, gregem boum flexo in vesperam die venisse in Forum Pacis quod dicitur, juxta Pacis templum quod fulmine jam olim ictum nunc quoque conspicitur. Ante id forum fons vetus est, cui instat bos ænea Phidiæ Atheniensis aut Lysippi, ni fallor, opus. multa enim illorum artificum opera in eo loco apparent, unum etiam Phidiæ subscriptum gerens

nomen : estque ibidem & Myronis illa bucula. Magnum enim studium Romanis jam olim fuit Græciæ decora in suam urbem transferre. idem ille ajebat taurum castratum ab armento derelictum venisse ad fontem : ab eo inscensam bovem æneam. Prætereuntem tum forte Thuscum hominem, agrestem quantum apparebat, ex hoc spectaculo sumta divinatione, (sunt enim vaticini plerique Thuscorum) dixisse futurum ut qui Romæ regnaret à Spadone vinceretur. Ac tunc quidem & Thuscus ille & effata ejus irrita sunt. Mos enim est hominum ante eventa præ sagitiones in ludibrium vertere, dum nullum est documentum quo refellantur, quia res ipsa nondum exstitit, & quod dicitur ejusmodi sæpe est, ut risum facilius quam fidem inveniat. Nunc vero omnes rei exitu victi ominis interpretationem illam admirantur. Forſan & inde factum est, ut dux in Totilam Narſes mitteretur, seu mens Imperatoris id quod futurum erat conjectabat, seu quod fato viſis fortuna præbebat ministerium. Narſes igitur magnis militum, nec minoribus pecuniæ copiis, ab Imperatore instructus, in viam se dat. sed cum & ipse & comites ejus in mediam venissent Thraciam, Philippopoli restare coactus est, itinere interrupto. Hunnicum agmen in terras Romanas se infuderat, cunctaque agebat pro libidine, opponente se nemine. sed cum horum Theſſalonicam alii, alii Byzantium petissent, sic tandem liberatus, itineri inſtitit. At dum Iohannes Narſetem opperitur, Narſetem Hunni morantur, Totilas adventu Narſetis intellecto hæc agit. Romanos complures, etiam Senatorii quosdam ordinis Romam mittit, parte eorum alia Campaniæ intra fines retenta. Eis quos miſerat præcipit, Romæ ut quantam poſſent curam gererent, velut pænitentia ductus eorum quæ in urbem egerat, cum pleraque ejus, & Tranſti-

berina

berina maxime, incenderet. At illi, qui in captivorum essent fortuna, rebus suis spoliati omnibus, ne privatæ quidem rei quicquam, nedum publicæ, tractare poterant. Alioqui gentium quas novimus Romani patriæ sunt amantissimi, omnique studio res urbis tutantur atque custodiunt, ne quid veteris gloriæ Romæ decedat. Nam cum tanto tempore sub Barbarorum potestate fuerint, publica ædificia præstiterunt incorrupta. Etiam quæ ornatui sunt pleraque contra tot sæculorum injuriam & dominantium negligentiam, ingeniorum reverentia servavit. Primæ quin & originis monumenta durant, in quibus Æneæ navis, quem gentis suæ conditorem Romani vocant, in hunc diem non sine admiratione conspicitur. Media enim urbe factò in ripa Tiberis navali collocatam ab immensæ antiquitatis usque temporibus incolumem ostendunt. quæ qualis sit, visu ipso edoctus expediam. uno est remorum ordine, oblonga. nam pedes in longitudine habet centum & viginti, patet in quinque & viginti, in altum erecta quantum remigii ratio patitur. Neque vero aut glutine aut ferri ope cohærent ligna, sed uniusmodi sunt omnia, supra quam fando exprimi aut percipi audiendo possit, qualia nusquam alibi extra hanc navem visa sunt quantum nobis noscitur. Ipsa alvus simplex à puppi ad proram pertingit, paulatim, quod mireris, primum in curvaturam aflurgens, deinde rectam se attollens prout usus exigit. Costæ vero crassæ injectæ alveo à latere navis ad latus alterum perveniunt. hæ quoque à summa parte utraque leniter subsidentes flexu pulchro se cum in modum demittunt, ut cavo navis sua constet forma, sive ipsa natura ad necessitatis dimensum ligna in curvaturam abruptit, sive manu & instrumentis statuminum obliquitas ita ut oportebat effecta est. Tum vero tabulatum quoque à puppe ad proram

proram se extendit, simplex & hoc, clavis ferreis in id tantum confixum ut costis cohærens tectum efficiat. Ex his partibus navis constans speciosior est quam ut verbis digne depingi possit. quippe operum miranda ipsâ sui naturâ difficilia hominibus sunt explicatu: quantumque res cerni solitas artificii præstantia vincunt, tantundem orationis vim superant. Ad hoc lignorum quæ dixi nullum aut putruit, aut cariem ostendit, sed quasi modo fabricata esset navis ad nostram ætatem, quod & ipsum miraculi speciem habet, manet incorrupta. Et hæc de navi Æneæ obiter dicta sunt. At Totilas naves longas trecentas Gotthis implet, eosque in Græciam ire jubet, & populationibus quam late possent grassari. Hæc classis, donec ad Corcyram, Phæacum olim insulam, perveniret, transiit innoxia quod à freto siculo, ubi est Charybdis, Corcyram usque nulla occurrat insula hominibus habitata. itaque ego cum sæpe illac navigaverim incertus hæsi, ubi illa esset Calypsus insula. nam in omni hoc mari nullam contexi insulam, nisi tres à Corcyra ferme trecenta distitas stadia, vicinasque inter se, modicas admodum, nullo ad hominum animantiumve usus tecto, nulla re alia instructas. Othonæ vocari solent. Suspiceretur aliquis hic habitasse Calypso, atque inde Vlixem brevi trajetui, sive rate ut Homerus scribit, sive alio modo, cum nave destitueretur, Corcyram advenisse. Hæc ita conjectare liceat. nam vetustas narrationes ad exactam veritatem redigere, haud facile est, quando longa ætas, non locorum tantum nomina, sed & quæ de iis sunt tradita plurimum solet immutare. Exemplo sit, quod navem quæ alto ex saxo facta in littore stat Corcyræ, illam esse nonnulli existimant, qua Vlixes, cum hospitio à Phæacibus exceptus esset, in Ithacam travectus est. Atqui non uniusmodi id navigium est, sed ex multis

coagmentatum lapidibus, & insculptæ literæ manifesto indicant mercatorum quendam olim id monumentum sacrasse Iovi Casio. namque hoc cognomine Iovem venerari illorum locorum homines solebant, ipsumque oppidum in quo stat ea navis nunc quoque nomen habet Casiope. Eundem in modum compluribus ex lapidibus navis illa compacta est, quam Agamemnon Atrei filius in Eubææ Geræsto Dianæ dicavit, sic quoque ei de injuria satisfaciens, quo tempore post mactatam Iphigeneam navigandi Græcis facultas à Diana concessa dicitur. idque ipsum testantur versuum literæ aut tunc aut serius incisæ, sed vetustate partem magnam evanidæ, nisi quod initium apparet quod ex Græco Latine sic reddi potest,

Hæc est nigra ratis donum majoris Atridæ,

Cùm dedit in ventos classis Achivæ sinus.

In fronte est : Tenichus fecit Dianæ Bolosix : sic enim ex veteri vocabulo partum significante dicebatur quæ nunc Ilithyia. sed me unde digressus fueram, tempus est redire. In Corcyram Gotthi classe ut venerant, tum ipsam cursim diripiunt, tum propinquas insulas, quæ Sybotæ vocantur. Mox & in continentem transgressi, subito quæ circa Dodonam sunt, populantur, Nicopolim maxime & Anchialum, ubi Anchisen mortuum, cum capta Ilio una cum filio Ænea profugus navigaret, atque inde oppido factum nomen, indigenæ memorant. oram inde obeuntes naves Græcorum obvias oneraque navium capiunt, in quibus fuere & illæ naves quæ Narsetis exercitui commeatum ex Græcia ferebant. Et hæc quidem illis in partibus gerebantur. Non paullo ante in Picenum missus à Totila Gotthorum exercitus in Anconæ obsidium fuerat, cui præerant Scipuar, Gibal & Gundulf (hunc Indul vocabant mollius alii) Belisarii quondam satelles. Aderant naves septem

septem & quadraginta ut , oppido terra simul marique circumcluso , certior esset faciliorque victoria. Tracto diu obsidio , cæperant qui in oppido erant multarum rerum quibus vita indiget penuria vexari. quod ubi Valerianus Ravennæ tum agens didicit , solus Romanis qui Anconæ erant opem ferre non sufficiens , ad Iohannem sorore Vitaliani genitum qui Salonis morabatur hæc scribit. Vna nobis in ora maritima Ancona restat , ut nosti , si tamen nunc quoque restat. Tam enim sunt miseræ Romanorum , qui ibi circumsedentur res , ut multum metuam ne serum adferamus auxilium , sitque nostra vel maxima nunc festinatio necessitate posterior , & rem tentemus cujus tempora effluxerint. sed manum abstineo. nam mala quæ obsessi tolerant , produci epistolam non sinunt , totos nos in se avocantia. tale quippe periculum est , cui , si fieri possit , remedium verbis celerius adhiberi debeat. His Iohannes lectis , quanquam Iustinianus interdixerat , se auctore ire ausus est , obsequendum potius censens fortunæ adeo præcipiti , quam Principis imperio. Adsumtis igitur viris quos bello maxime idoneos rebatur , cum eis naves longas octo & triginta impleffet , ad citam navigationem pugnamque maritimam optime factas , impositis & rebus itineri belloque necessariis , à Salonis profectus non longe Ancona appellit. Paulo post eodem duodecim cum navibus adest Valerianus. consultatoque in medium , multumque expensis quæ præsens utilitas exigebat , inde digressi interiora Adriæ petunt , exscensumque faciunt ad Senam Gallicam , non longe Ancona. quo Gotthi comperto , naves longas & ipsi ad septem & quadraginta Gotthorum potissimis complent , & reliquo milite ad continuandam obsidionem relicto , in hostem vadunt. obsidentibus Scipuar præerat , navigantibus Gibal & Gundulf. Ut hostiles inter
se clas-

se classes propinquarunt, inhibuere utrique, contractisque navibus hortari milites cæpere, prioresque Iohannes & Valerianus suos hunc in sensum sunt allocuti. Nemo vestrum commilites de Ancona tantum & inclusis ibi Romanis agi existimet: non hac stabit pugnae huius exitus: summa belli, ut verbo rem dicam, vertitur in hoc certamine, & utroque cadet fors praelii, eodem se dabunt fortunæ ultima. Videtis quantum in re bellica momentum annona habeat, ita ut vinci necesse sit quibus necessaria parce suppetunt. Non solet famem virtus comitari, neque fert natura ut fortiter agat inanis venter. Hæc cum sic se habeant, ecce nihil nobis ab Hydrunte Ravennam usque muniti relictum est ubi nobis cibi, equis pabula reponantur. ita valide terram omnem hostes tenent, ut ne unus quidem nobis relictus sit locus amicus, unde vel ad breve tempus advenire nobis commeatus possint. In Ancona spes tota est, quo & socii ex adversa ora appellere possunt, & ibi tutam habere stationem. Quare si hodie feliciter pugnamus, & Anconam, quod sequitur, servamus Imperatori, cætera quoque belli in Gotthos in spe bona habebimus. si contra nos eventus est praelii, parco quidem male ominari, sed Deum precor, diuturnum esse Romanis velit Italiæ imperium. Tum vero & illud cogitandum vobis, si hoc tempore segniter nos gerimus, ne fugam quidem superesse. Non terra patebit infesta ab hostibus, non navigandi erit copia, mare tenentibus Gotthis. In his manibus salus omnis sita est: prout nunc erunt actus nostri, ita illa nobiscum erit, aut nos deferet. Nunc ergo, si unquam, viros vos ostendite, pro certo habentes, si in præsens vincimini, eam postremam cladem fore; si vincitis, beatam vobis in posterum vitam cum gloria dari. Iohannes & Valerianus talia dixerant: Gotthis vero sui
duces

duces hæc adhibuere incitamenta. Quandoquidem omni Italia pulsi, multoque tempore nescio quibus terrarum aut pelagi latebris occultati homines nefarii audent se tandem nobis ostendere, velut retentaturi Martis aleam, nostrum est illam ex ignorantia sui nostrique ferociam vi omni reprimere, ne, siquid pigrescimus, temeritas ipsoꝝ in majus procedat. Nam stolidi audacia, ni ipso sui initio sufflaminetur, in immensum ruit, insanabili sæpe eorum in quos inciderit malo. Quamprimum igitur eos docete, Græculos esse ipsos & ingenio imbelles, superbos tamen etiam fractis jam viribus, neque sinite tentamenta ipsoꝝ ultra progredi. Ignavus quamvis animus ex hostili negligentia libertatem sibi sumit, deinde ex successibus magis magisque expergiscitur. Diu illos ubi nobiscum concurrerint, fortiter facturos ne credite. Nam majores illi quam pro viribus spiritus ante discrimen exsultantes vigent: ubi ad rem ventum est, detumescunt. Id ut sciatis, reminiscimini, quo antehac eventu hostes virtutis vestræ periculum fecerint: deinde cogitate, non subito factos fortiores illos adversum nos venire, sed sicut paria prioribus audent, ita & priori parem ipsis imminere fortunam. Hæc elocuti Gotthorum duces occurrant hostibus, statimque pugnam incunt. Acre fuit navale hoc, pedestrique propius prælium. Cum enim frontibus adversis naves rostris inter se infestis constitissent, non tela tantum jacta utrinque, sed quibus erectior virtus, contigui confertique de tabulatis pugnabant hasta, gladio, ut in campo fieri solet. Hæc primordia pugnæ fuerunt. Sed mox Barbari rerum navalium imperitia tumultuosius agere cæperunt: pars tantis inter se disjuncti intervallis, ut solos se assultandos hostibus præberent, pars ita conferti stipatique ut compressu navium alii aliorum officia impedirent. di-

ceret

ceret quis in fascem compactos esse malos. Neque aut missilibus hostes à se longius remotos impetere potuerunt, nisi sero, & tunc quoque ægre, neque commovere gladios aut hastas, ubi eos cominus sibi imminentes conspexerant: sed clamando trudendoque se invicem tempus terebant, dum modo cohærebant sociis navibus naves, modo contorum vi turbulente divellabantur, per angustias collisis rostris, nunc iterum magno intervallo diremtis, magna ex utroque noxa. hortabantur sibi quisque proximos, clamore horribili, non in hostem, sed ut ab aliis alii se amoverent. His laboribus impliciti inter se consilii inopes facilem hostibus victoriam dedere. Nam Romani prælium fortiter, rem navalem perite administrantes, ita naves in frontem direxerant, ut neque nimium distarent, neque propius quam usus ferebat coirent, sed rationis modo & conjunctionem & intervalla fervarent: tum si quam hostilium navium segregatam viderant, eam nullo negotio deprimebant. qua vero parte confusio hostium erat maxima, eo missilia ingerebant & mox irruentes in turbidos atque ex tumultu inter se collisos, manu stragem edebant. Fracti animis Barbari dum adversam sibi non fortunam tantum, sed semetipsos commissis in prælio erroribus experiuntur, neque vero movere navigia, neque in tabulatis ad modum pedestris pugnae consistere valentes, quod periculosum maxime, quietos se abjecto certamine tenebant, & fortunæ, quicquid restabat, permittebant arbitrio. Tandem fessi malis quærunt abire, nullo ordine, non virtutis, imo ne fugæ quidem honestæ, aut ullius omnino rei memores: sed inter naves hostiles sparsim deprehenfi. plerique hærent consilii inopes. alii undecim navibus arreptam fugam ad tuta usque loca pertulerunt. cæteri in manus venerunt hostium, quorum multos Ro-

mani ferro obtruncarunt : multos cum ipsis navibus mari mergunt. Ducum, Gundulf inobservatus cum undecim illis navibus effugit : alter vivus à Romanis captus est. qui in undecim erant navibus, cum in terram descendissent, ignem immisere navibus, ne earum hostes potirentur : pedibus ipsi ad exercitum perrexerunt, cui Ancona obsidebatur, & narratis quæ evenerant, subito cum illis discessum parant, castraque relinquunt hosti occupanda, & cursu citato ac turbido Auximum, quod oppidum non longe aberat, se conferunt. Romani non multo post secuti castra inveniunt hostibus vacua, copiamque omnem alimentorum inde Anconam important, deinde navibus abeunt : Valerianus Ravennam : Iohannes Salonas unde venerat. Hoc prælium dici non potest quantopere & animos & vires Totilæ Gotthisque contuderit. In Sicilia eo tempore quomodo se res habuerint Romanæ, nunc expediam. Liberius Imperatoris revocatu Byzantium redierat : Artabanes, ita Imperatori visum, omnibus per Siciliam Romanis armis præerat : qui cum Gotthos non ita multos in ejus insulæ præfidiis reliquos partim obsedisset, partim ausos erumpere, vicisset prælio, egestatemque illis fecisset rerum omnium necessariarum, postremo omnes pactis in fidem accepit. Hujus rei nuntio Gotthi accedente ad navalis prælii recentem memoriam, mæsti ac spe ultima exuti belli curas projecere, dum cogitant se jam nunc tanto suo dedecore ab hostibus devictos prostratosque, si vel modicum quid incrementi Romanis advenisset, nullo modo, ne ad minimum quidem temporis momentum, posse aut obniti, aut in Italia consistere. Neque magis per legationes impetrare se quicquam posse ab Iustiniano sperabant. sæpius enim jam legatos Byzantium miserat Totilas, qui ad Iustinianum admissi, ostenderant Ita-

liæ

liæ pleraque à Francis teneri: cætera vasta bello, sine hominum cultu. De Sicilia ac Dalmatia, quæ solæ restarent incorruptæ, paratos se decedere, easque permittere Romanis: Etiam pro deserta illa terra vectigal ac tributum solvere quotannis, & in quos vellet hostes Imperator, socia arma ferre, eique & in cæteris obsequi. At Iustinianus nulla inquisitione de iis rebus facta, remiseraat legatos, infestus Gotthico nomini, ac penitus eos extra Romanos fines proturbare cupidus. Hæc erant quæ illis in locis gerebantur. Non multo ante ex morbo fatis concesserat Theudebertus Francorum rex, cum Liguriæ pleraque & alpes Cottias, Venetiarum quoque potissima, nullo obtentu probabili, sibi stipendiaria fecisset. Aliorum namque bello destitutorum negotia suam in occasionem vertere sollertes Franci citra suum periculum rebus inter illos decertatis fruebantur. in Venetiis certe pauca oppida Gotthis manebant, maritima Romanis tenentibus, cætera suam sub potestatem habentibus Francis. Dum Romani Gotthique, sicut narratum supra est, bellant inter se tanta vi, ut novos hostes pati non possent, Gotthi Francique colloquiis rem eo perduxere, ut convenirent in has leges: quamdiu bellum Gotthi cum Romanis gererent, quæ tenerent utrique ea tenere aliis per alios liceret, nihilque inter ipsos hostile esset: Quod si Iustiniano Totilas superior fieret, tum Gotthi Francique communem ad utilitatem res ordinarent. Hæc sic inter eos placuerant. Theudeberto regni successor fuit filius Theudibaldus, ad quem Iustinianus Leontium, Athanasii generum, senatorii ordinis virum, legatum misit. tum ut eum ad societatem in Totilam & Gotthos invitaret, tum ut eum rogaret, ne reddere cunctaretur quæ per Italiam loca Theudebertus manentibus adhuc induciis vi invaserat. Leontius ad regem ut

venit, sic est locutus. Forte & aliis aliquid inexpectatum accidit. quale vero à vobis in Romanos factum est, puto expertum neminem. Imperator Iustinianus non ante hoc bellum suscepit in Gotthos, ne suscipiendi quidem voluntatem prodidit, priusquam Franci, magno amicitiae, ac federis accepto pretio, socios se in id bellum promississent: Franci vero, parum est quod pactis non steteret, ultro Romanis eas injurias intulere: de quibus ne suspicio quidem cuiquam incidere poterat. Tuus enim pater Theudebertus terram invadere ausus est, jure nullo, quam Imperator multo labore, multoque periculo, cum longe abessent Franci, sibi pepererat. ob id nunc ad vos venio, non querelas tamen aut criminationes adferens, sed rogaturus vos moniturusque ea quæ vobis ipsis conducunt, nimirum ut bonam vestram fortunam in tuto collocetis, Romanos autem finatis sua habere. Nam quamvis validos sæpe injusta possessio, etiam non magnarum rerum, rebus maximis evolvit, quia una esse nolunt æqui contemptus & boni successus. Deinde ut nobis hujus in Totilam belli sitis adjuutores ad implendam quam pater dedit fidem. Hoc enim veræ sobolis est, si quid genitoribus peccatum est corrigere; quæ vero ab eisdem cum officio facta sunt, ea tueri, iis insistere: quid enim hominibus prudentibus optandum magis, quam ut præclara ipsorum facta filii imitentur; si quid secus admissum est, id ne ab aliis potius, quam ab ipsorum filiis corrigatur. Vos vero etiam nec vocatos Romanis in hoc bellum adesse rationis fuerat. Cum Gotthis enim nobis res est, qui ab omni ævo inimici infidique Francis bella in eos gessere implacabilia atque æterna. Hi nunc nostri metu vobis blandiri non defugiunt. quod si quando à nobis liberati fuerint, suum in Francos animum brevi ostendent. Pravi enim homines non secundis

cundis rebus, non adversis ingenium immutant, sed in mala fortuna id occultant, maxime si alienæ indigeant opis, cogatque eos utilitas præsens velare malitiam. His cogitatis redintegrate cum Imperatore amicitiam, hostes vero antiquos viriliter ulciscimini. Hæc elocuto Leontio sic respondit Theudibaldus. Nec quod rectum est, nec quod æquum, facitis, cum nostra arma in Gotthos invocatis. Sunt enim amici nunc nobis Gotthi. si in eos leves erunt Franci, ne vobis quidem fidi erunt. Quæ enim semel in amicos patuit mala mens, facile iterum atque iterum de recto tramite decedit. de quibus agitis terris, hoc dicam. Mens patri meo Theudeberto non fuit vim inferre finitimis, aut aliena invadere. Argumentum ejus rei videte: dives non sum. Neque illos agros Romanis abstulit, sed cum Totilas eos possideret, Totilæ concessu apertissimo eos accepit. Quamobrem Iustinianum oportuit gratulari Francis, sibi gaudere. quicunque enim rerum suarum raptorem ab aliis spoliari videt, habet unde lætetur spectaculo justissimæ ultionis in eum editæ, à quo ipse per injuriam læsus est, nisi in ultores sit invidus. Nam inimicorum jura tutanda suscipere partum esse invidiæ cuncti homines existimant. Nos vero parati insuper sumus hujus controversiæ disceptationem arbitris permittere, ut si quid patrem meum vobis eripuisse pareat, id sine mora à nobis restituatur. Et legatos qui eam conditionem ferant brevi Byzantium mittemus. Cum his dictis dimisit Leontium legatosque non distulit mittere ad Imperatorem quatuor, quorum unus erat Leudardus Francus gente, qui cum Byzantium venissent, mandata sibi exsecuti sunt. Interea Totilas objacentes Africæ insulas flagrans invadere. classe parata, impositoque satis valido exercitu, Corsicam & Sardiniam peti jussérat. qui Corsicam advecti fuere, indefensam insu-

lam statim tenuerunt, mox & Sardiniam. Vtramque insulam Totilas tributaria lege imperio suo addidit. Quod simul intellexerat Iohannes qui per Africam Romano exercitui præerat, vim magnam navium militumque in Sardiniam expedit. Hi prope Caralim oppidum pervecti, castris positis obsidionem moliuntur. Nam oppugnandis mænibus haud pares se existimabant, quod valido Gotthorum præsidio defensarentur, sed Barbari perspecto eorum consilio erumpunt ex oppido, impetuque facto hostes facile fundunt, occidunt multos: cæteris primum in naves suffugium fuit: velis deinde factis cum omni classe Carthaginem redierunt, ibique egere hyemem, eo animo, ut appetente vere majore paratu Corsicam Sardiniamque repeterent. Sardiniam Sardo Græci vocant, Corsicam vero Cynnon veteres dixere. In Sardinia herba nascitur qua homines gustata diductionem musculorum patiuntur. ea cum exitialis sit ipsis, risus tamen quandam præfert speciem, qui Sardonicus ab insula dictus in proverbium abiit. In Corsica pumiliones nascuntur, & equorum greges pecorum magnitudinem vix excedentium. Et ista quidem sic se habent. At Slavorum immensum agmen in Illyricum cum se injecisset, incredibili immanitate iis in locis grassabatur. Adversus eos exercitum misit Iustinianus, cui duces tum alii præerant, tum Germani duo filii. sed hi cognitis hostium viribus multo majoribus, prælium ausi nusquam sunt, contenti tergis Slavorum insistere, & si qui eorum relictæ ab agmine essent, partim interficere eos, partim captivos factos mittere ad Imperatorem. Nihil id impediit barbaros, quo minus pessime haberent indigenas locorum; & diu tracta populatione, cum vias omnes mortuis implessent, homines innumerabiles egissent in captivitatem, vastassentque omnia, obstante ne-

mine,

mine, domum redirent præda graves. Nam ne tum quidem, Danubium cum transirent, aut ex insidiis aut vi eos adoriri valere Romani, quando Gepidæ eos mercede conducti tutandos trajiciendosque susceperant, non modico æstimatos: in capita enim stater aureus pretium convenerat. Dolens Imperator, quod videret non esse posthac suæ potestatis prohibere barbaros, quo minus transmissio Danubio Romanas terras diriperent adeo facili certoque reditu, cum Gepidis pangendum sibi fedus censuit. Interea Gepidæ Langobardique inter se in bellum exarserant. Gepidæ Romanam vim exterriti, neque eos latebat societatem Iustiniano cum Langobardis etiam jurejurando sancitam, optabant in amicitiam fedusque à Romanis recipi: quare nihil morati legationem Byzantium mittunt, ut ab Imperatore pacta socialia impetrarent. Nec ille difficulter annuit postulatis, fidemque dedit, non solitam modo, sed & addito legatis id precantibus ut de senatu duodecim suo insuper juramento conventa firmarent. Non multo post tempore Langobardis, ex federe id poscentibus, exercitum auxiliarem in Gepidas misit Imperator, causam dissidii in Gepidas hanc adferens, quod diceret Slavorum aliquos Gepidarum opera transiisse Danubium, idque in fraudem rerum Romanarum. His auxiliis præerant Iustinus & Iustinianus, Germano nati patre, præterea Aratius & Suartual, qui ab Iustiniano præpositus quondam Herulis, cum in eum irruissent à Thule qui venerant novi hostes, de qua re alibi diximus, ad Imperatorem refugerat, atque ab eo factus fuerat præfectus agentium Byzantii cohortium. Præter hos Amalafridas, Amalafridæ ex filia nepos ejus quæ soror Theuderichi Gotthorum regis fuerat, filius autem Hermenifri Thuringorum principis, quem una cum Vitige Byzantium abduxerat Belifarius,

farius, at Imperator Romanis militibus ducem dederat, sororemque ejus Audovini Langobardorum principi desponderat. Verum ex tanto auxiliari exercitu, præter Amalafridam eique suppositos milites ad Langobardos nemo pervenit. cæteri in oppido Illyrici Vlpiana jussu imperatoris hædere, ob seditionem inter indigenas exortam, ex illis quæ inter Christianos disputari solent, de quibus agam libro singulari. Cum Amalafrida itaque gens tota Langobardorum in Gepidas it bellatum, quibus obviis prælio congressi, tam feliciter pugnarunt, ut non modo victi sint Gepidæ, sed & pars magna interfecti. Rex Langobardorum Audovin, de domo sua quibusdam Byzantium missis, prospero quidem Iustinianum affecit nuntio devictis hostibus; sed simul questus est non adfuisse ei socialem Imperatoris exercitum, cum tam multa nuper Langobardorum millia ivissent opitulatum Narseti contra Totilam & Gotthos. Hæc erant quæ illis in locis agebantur. Eodem tempore motu terræ gravi admodum Bæotia, Achaia & quæ Crissæo sinui adjacent quassata sunt. neque tantum vici plurimi confedere ea peste, sed & oppida octo, in quibus Chæronea, Corone, Patra totaque Naupactus, ingenti hominum perniciæ. multis quoque in locis hiavit terra: atque alibi quidam quæ diducta erant in se redeuntia veterem terræ speciem reddidere. alibi mansit fissura, ita ut convenire inter se homines nisi longo ambitu nequirent. Ad hæc sinus maris qui Thessaliam Bæotiamque inter curvatur, subita eluvione, ad oppidum quod Echinæorum dicitur, & Bæotorum Scarpheam, late superfusus terris, multa ædificia subito dejecit. Nec parum fuit temporis quod in continenti detentum est mare, ita ut homines pedibus accederent eas quæ intra illum sinum sunt insulas, dum undæ deserta sede propria incumbunt terris, adeo præter solitum ut

ad

ad montes juxta editos pertingerent. At postquam recepit se pelagus, relictī in terris pisces specie incognita pro monstris habebantur: quorum corpus omne, cū coquere eos vellent qui edules crediderant, calore ignis contactum in putredinem fadamque faniem diffluxit. Tum vero ad eum locum, qui ex eo quod narravimus Hiatus dicebatur, accedens terræ concussio majorem hominum stragem quam usquam in Græcia edidit, maxime festo quodam die. Nam convenerant ut eum celebrarent plurimi ex omni Græcia homines. Iam ad ea quæ in Italia gerebantur, redeo. Crotoniatæ & qui sub Palladio præfecto præsidium ibi habebant milites, gravi à Gotthis pressi obsidio, rerumque inopia quas vita desiderat, sæpe clam hostes in Siciliam miserant obtestatum Romanos duces eam tenentes insulam, ante alios Artabanem, sibi ut subvenirent: quod ni fieret, facturos se mox quod maxime nollent, ut se oppidumque potestati permitterent hostium. Neque tamen quisquam illis opitulatum venit. Iamque hyems exibat & annus septimus & decimus belli quod describendum fuit Procopius. At Imperator, cum Crotonis statum didicisset, in Græciam mittit, jubetque eos qui Thermopylarum fauces servabant ire sine mora in Italiam, vique omni subvenire Crotone obsessis. Nec secus illi fecere. Velis quippe continuo factis, ventum nacti ferentem, inopinati plane ad portum Crotoniatarum appulere. Barbari superventu classis tam non expectato exterriti, turbate admodum ab obsidione discedunt, alique in Tarentinum portum navali fuga dilabuntur, alii terra se ad montem Scyllæum recipiunt. Hoc casu multo magis quam ante dejecti Gotthorum animi: atque ex eo Ragnares, qui clarus inter Gotthos Tarenti præsidio præerat, & Morras qui Acheruntida custodientibus erat impositus, voluntate suorum mili-

tum cum Pacurio Peranio (is Romanos Hydrunte qui erant regebat) colloquia miscuere ut de sua salute fide accepta ab Iustiniano Imperatore, Romanis sese militumque & loca suæ custodiæ permissa traderent. Super his pactis consultatum it Byzantium Pacurius. At Salonis profectus Narses in Totilam Gotthosque ibat omni cum exercitu, magno imprimis. satis enim multas ab Imperatore pecunias acceperat, unde & copias ingentes conscriberet, & quæ bello necessaria pararet, præterea veteri per Italiam militi quæ debebantur exsolveret. Tardum enim nomen factus erat Imperator, multo elapso tempore quod militi ex publico stipendia de more nulla processerant. Sperabat ex eadem pecunia vinci posse animos eorum qui ad Totilam perfugerant, ut commodis deliniti mutata fidei pœnitentiam ostenderent. Negligentiam enim suam, qua nimis diu in bello hoc administrando usus fuerat Iustinianus, postremum egregiis paratibus correxerat. Narses quippe imperium belli ad se derivari videns, dignam duce curam ceperat, clare edicens, non aliter in hoc se Imperatori pariturum, nisi vires sibi tanto operi necessariae suppeditarentur. Sic ab Imperatore nactus militem & arma pro dignitate Romanæ rei, ipse studii impiger, exercitum magnificum confecerat. Nam præter quos magno numero Byzantio éque omni Thracia adducebat, multos ex Illyrico collegit. Iohannes præterea & cum suo milite & cum eo quem socer ipsi Germanus reliquerat, ipsi se addebat. Præter hos Audovin Langobardorum rex, tum federe sociali, tum pecuniis ab Imperatore Iustiniano in id adductus, dilectos è suis bello egregios bis mille quingentos, auxilio ei miserat, quos ministeria sequebantur, non minus tria millia, idonea & ipsa præliis. Ex Herulorum vero gente tria millia Narseti se adjunxerant, equites omnes, quibus duces

duces & alii & præcipuus Philimuth: Hunni deinde magno numero: & cum suo comitatu Dagisthæus ob id ipsum è vinculis dimissus: & Cabades Persas secum transfugas permultos trahens, Zami filius, Cabadis nepos Persarum regis, quem in libris antehac editis narravi Chanarangis ope, cum infensum sibi Chosroem patruum effugisset, pridem in Romanas venisse terras. Jam vero & Gepida adolescens Asbadus nomine, manu egregius, quadringentorum popularium, militia spectatorum, ductor ei aderat: & Aruth gente Herulus, sed qui à prima ætate inter Romanos vivere elegerat, & uxorem Romanam duxerat, Mauritiæ Mundi ante conjugem, ipse strenuus imprimis & multos ducens Herulos virtutis per multa pericula cognitæ. Iohannes etiam Phagas qui dicebatur, memoratus nobis alibi, quem Romanorum manus & ipsa præliis optima sequebatur. Erat Narses largus & indigentibus bene facere promississimus, magnaue apud Imperatorem pollens gratia ob id quæ volebat securius exsequebatur. Multique plane tum duces tum milites jam ante ipsius meritis obstricti erant. Cum ergo dux belli dictus esset in Totilam & Gotthos, omnes ad ejus militiam alacres decurrebant: alii ut vicem rependerent benefactis, alii, ut fieri solet, exciti exspectatione ingentium præmiorum. Ante alios studiosi ejus erant & Heruli & aliæ Barbaricæ gentes: quos ille miris modis fuerat demeritus. Venetias ut prope venerat, ad Francorum qui ibi præsidia habebant duces mittit, ut, tanquam amicis, Romanis transitum darent. At illi id se facturos pernegarunt, veram quidem causam non promentes, nisi hæcenus ut dicerent se ad id consilium adigi suarum rerum respectu, non in Gotthos benevolentia: sed obtentum prohibendo itineri adhibebant non satis speciosum, eo quod Narses Langobardos secum haberet hostes

ites Francorum : Dum super his cunctatur Narfes, & Italos qui secum erant, quid factu foret optimum interrogat, fuere qui dicerent, utut Franci maxime permitterent transitum, neque sic Romanos Ravennam pervenire posse, ne Veronam quidem prætergredi : quia Totilas ipsa exercitus Gotthici decora, sub duce Teia, bellatore egregio, misisset Veronam, oppidum Gotthis parens, ut omni ope Romano exercitui iter auferret. Vera erant quæ dicebantur, & ut Veronam attigerat Teias vias hostibus omnes obstruxerat, cunctaque Pado circumfita militari labore ita intersciderat ut transiri nequirent : alibi factis concædibus, alibi fossis & terrarum cavis, alibi voraginibus profundis atque æstuariis, quæ diligentissime cum Gotthorum exercitu ipse servabat, ut si quâ per tot difficultates pervadere conarentur Romani, armis obsisteret. Hæc autem curaverat Totilas, quod pro certo haberet oram maritimam Adriæ Romanis perviam non fore ob ingentes & navigiorum patientes fluvios complures, qui ea parte se in mare evolvunt, iterque per littus interrumpunt : naves autem non eo numero esse Romanis, ut confer-tim cum omni exercitu Adriam possent transmittere : sin pauci per intervalla nunc hi, nunc illi iisdem navibus uti vellent, tum facile se cum eo qui sibi restabat exercitu oppressurum partite proficiscentes. Hæ erant causæ eorum quæ Totilas præceperat, quæque Teias exsequebatur. Narseti quid faceret ambiguo, peritus illorum locorum Iohannes Vitaliani, suasit cum omni agmine iret pedibus per maris oram, habitatam, ut supra commemoratum est, hominibus Romana imperia agnoscentibus ; naves vero tum majores tum onerariæ juxta mari incederent, atque ubi ad amnium ostia pervenisset exercitus, tum onerariis in pontis usum junctis constratisque transirentur sine periculo flumina. Secu-

tus consilium Iohannis Narses, ea ratione feliciter mi-
 item Ravennam usque perduxit. Quæ dum ibi agun-
 tur, Indigisal vir Langobardus, memoratus nobis &
 alibi, Audovini eam tum gentem regenti inimicus (nam
 generis jure debitum ipsi imperium vi invaserat Audo-
 vin) domo profugus, Byzantium venerat, ubi Iustinia-
 nus eum proluxa humanitate excepit, præfecitque uni
 cohorti Palatinas excubias agentium quas cohortes
 Scholas vocant. Adjungere se ei ex eadem gente Lan-
 gobarda non minus trecenti, viri imprimis strenui,
 qui hætenus in Thracia unâ sodalitiî more vixerant.
 Audovin ab Iustiniano ut amicus & federatus Indigisa-
 lem sibi dedi postulat, societatis mercedem hanc exi-
 gens ut homo sibi subditus, suam in gratiam ab Impe-
 ratore proditus, sibi cederet. Id verò nullo modo ut
 faceret, induci Imperator poterat. Pòst evenit ut Indi-
 gisal, existimans neque honorem sibi neque commoda
 esse pro sua dignitatè, proque imperiî Romani magni-
 tudine, impatientius id ferret. Animadvertit id Goar,
 homo Gotthus, qui captivus pridem è Dalmatia By-
 zantium venerat, quo tempore Vitigis Gotthorum rex
 in Romanos bellabat: animique & irarum plenus ad-
 versus fortunam præsentem æstuabat. At ubi post vi-
 ctum Vitigem Gotthi à Romanis discidium armaque in
 Imperatorem moliebantur, rerum novarum convictus
 fuga indicta Tanaiten Ægypti Nomum abiit; multum-
 que temporis in ea pæna mansit, donec postremo mise-
 ratus eum Imperator Byzantium reverti jussit. Hic
 Goar Indigisalem, ut dicere cæperam, indignabun-
 dum cum sensisset, frequens impulsu, hortatur ut fu-
 giat, se Byzantiò abeunti comitem pollicitus. Ea cum
 placuisset sententia, paucis comitibus fugam capiunt,
 & cum Apros advenissent, Thraciæ oppidum, Lan-
 gobardis qui ibi erant se conjungunt, insultuque facto
 in

in saltus quibus Imperatoris armenta pascebantur, magnam inde vim nacti equorum, procedunt ultra. de his Imperator admonitus per Thraciam Illyricumque mittit nuntiatiuros ducibus ac militibus, ut fugitivorum manum, vi quanta possent maxima, opprimerent. Primi omnium, Hunnorum Cutrigurorum non multi, qui patriis egressi sedibus agros, ut ante dixi, ab Imperatore in Thracia acceperant, cum desertoribus manus conseruere, prælioque inferiores partim cecidere, partim fusi continuere se, nunquam postea ausi victoribus insistere. Sic impune Indigisal & Goar cum suis sectatoribus Thraciam omnem percurrerant, obvio nemine. Sed eidem in Illyrium ut venerunt, exercitum ibi reperiunt Romanum magna diligentia adversus ipsos collectum. Duces ejus exercitus erant Aratius, Recithangus, Leonianus, Arimuth, alii, qui totum diem equis vecti, in locum nemorosum tenebris appetentibus cum venissent, ibi sub dio pernoctandi consilio consistunt: militibus inter alia præcipiunt duces, equos ut curent, eisque amnis præterlabentis captato frigore, fatigationem itineri sublevent. Ipsi interim cum tribus aut quatuor satellitibus singuli latentes aquam fluminis bibebant, siti non modica, ut post tantum laboris, urgente. Non longe aberant Goar & Indigisal, perque emissos speculatores edocti quid fieret, inopinati in bibentes adhuc irruunt, omnesque obtruncant. Ex eo cætera ipsis itineris sine metu atque pro voto processerunt. Nam Romani milites, ducibus orbat, consilii inopes nihilque expedientes, tandem retro ire. ita servati Goar & Indigisal ad Gepidas pervenerunt. At Gepida, Ostrigotthus nomine, ad Langobardos profugerat, qua de causa dicam. Morbo non ita dudum finierat vitam Elemundus Gepidarum quondam rex, uno relicto filio eo quem jam nominavi

Ostri-

Ostrogottho: cujus spreta adolescentia vi imperium Thorisin invaserat. Iuvenis, injuriam ulcisci invalidus, derelicta patria, ad Langobardos, Gepidarum tunc hostes, concessit. Non multo post secutum est fedus Iustinianum inter & Langobardos, per quod mutua jurisjurandi religiosissimi fide æternam inter se amicitiam pepigerant. Cùm id fedus firmiter sancitum esset, mittunt & Iustinianus & Langobardorum rex Audovin ad Thorisinem Gepidarum principem, postulantque hostem suum utriusque Indigisalem dedi sibi, supplicis prodicionem pignus novæ amicitiae expetentes. Haud cunctatus est Thorisin procerum gentis sententiam exquirere, mosne gerendus esset regibus duobus. illi aperte negarunt id faciendum: rectius enim Gepidas cunctos cum feminis omnique sobole interneccione perituros, quam tanto piaculo fœdarentur. Anxius hoc responso Thorisin, cùm neque destinata implere valeret invitis popularibus, neque in Romanos & Langobardos resumere arma, quæ, post multum temporis laborisque, finem ægre acceperant, tandem ad hoc commentum decurrit. Mittit ad Audovinem, sibi que tradi Elemundi filium Ostrogotthum exposcit, parem ad culpam cum supplicis prodendi sollicitans, ut aut detractione manifeste turpis rei ipse quoque imperata defugeret, aut si nihil cunctaretur Audovin, haberet eum sibi & pacto & facinoris improbitate obnoxium. Hæc cùm satis placuissent utrique, sed simul gnarum esset neque Langobardos neque Gepidas adduci posse perfidiam ut participarent, palam cessarunt, in arcano autem alter alterius hostem dederunt exitio, quemadmodum, parco dicere. multum enim quæ traduntur, ut in re clandestina, discrepant. Hic finis Indigisali & Ostrogottho fuit. Narseti autem Ravennam ut venerat sociati sunt duces Valerianus & Iustinus, & militis si
quid

quid illis in partibus Romano nomini restabat. Postquam his novem dies Ravennæ transierant, Gotthus Vsdrilas bello acer, præsidio Arimini præpositus, Valeriano hæc scripsit. Cùm impleveritis omnia vestri rumore, larvisque tremefeceritis Italiam, tumidi supra humanæ naturæ modum, sperantes & Gotthos his posse territari, jam Ravennæ confidētis, atque ibi per latebras inconspēcti hostibus retinetis superbiam, ingentique Barbarorum colluvie terris incumbitis ad vos nihil pertinentibus. Tandem surgite, hostibus solita aggredimini, ostendite vos Gotthis, neque diutius expectatione nos cruciate jam dudum ejus spectaculi cupidos. Hic erat tenor literarum: quibus Narses perlectis, multumque irrita Gotthorum vaniloquentia, relicto ad Ravennæ custodiam sub Iustino quantum satis erat, cum omni exercitu exit ipse. sed prope Ariminum ut venerant, reperiunt difficilem sibi transitum factum ponte nuper à Gotthis diruto. Nam qui præterfluit Ariminum amnis sine ponte homini inermi unipedibusque eunti non sine magno labore ac molestia trajicitur, etiamsi vim faciat, obstetve nemo. At numerofo graviter armatorum agmine, maxime si & hostis se objiciat, ut transeat nulla ratio effecerit. Narses postquam, cum paucis prægressus agmen, ad eum devenerat locum, ubi pons fuerat, hæsit diu incertus quomodo se ex hac difficultate expediret. Iam eodem & Vsdrilas venerat cum equitibus nonnullis, cupidus cognoscendi quæ hostibus agebantur. Ex Narsētis comitatu quidam emissio arcu cū tela intorsisset, equorum hostilium unum interfecit. nec morati diutius qui cum Vsdrila erant, manibus se reddidere: sed mox adsumtis pluribus viris strenuis per alteram portam erumpunt, cū spe, inopinato superventū necem se ipsi Narsēti illaturos. Iam enim is in alteram se fluminis ripam trans-

tule-

tulerat, viam transmittendo militi exploraturus. Sed obvii forte Heruli Vsdrilam interimunt, & caput ab homine Romano cogniti abscissum in castra portant, monstrantque Narseti. Confirmavit ea res omnium animos, conjectantium ex eo quod evenerat iratum esse Gotthis Deum, qui cum Romanorum duci insidiarentur, suum ipsi ducem, nece non ab hoste structa aut præmeditata, ita repente amisissent. Narses, quamquam præsidii dux Vsdrilas occubuerat, abduxit exercitum, neque Ariminum, neque oppidum aliud aggredi volens: ne temporis dispendium faceret, & minora confectando curarum præcipua sibi sineret elabi. Sed præfecti morte torpentibus hostibus, neque iter ipsius impredientibus, impune amnem ponte junxit, tutumque exercitum transtulit. inde omiſſa Flaminia via, ad sinistram flexit. Nam Petram Pertusam, quo de loco natura munitissimo actum nobis alibi, ab aliquam multo tempore tenentibus Gotthis, cuncta Flaminiae viæ Romanis invia infestaque erant. quare relicto breviori itinere Narses id quod patebat elegit. Et hunc quidem in modum profectionis Romanæ res se habebant. Totilas, ut ea cognorat quæ in Venetiis acta erant, Teſſiam, & quæ cum eo erat, manum exspectans vicinis locis interim otiosus morabatur. Vbi illa manus advenit, demtis duobus millibus quæ opperienda non censuit, conjuncto jam agmine incedit, simul loca idonea nactus esset, hostem prælio aggressurus. Sed in hoc itinere edoctus mortem Vsdrilæ, & prætergressos Ariminum hostes, Thusciam emensus omnem, Apenninum montem ut attigit, ibi fixit castra, vicum propter quem Taginas indigenæ vocant. Non multo post & Narses Romano cum exercitu adveniens in Apennino eodem castra metatur, nec longius centum stadia ab hostium castris, æqua planitie, sed quam tumuli cir-

cumdarent. quo in loco Gallos Camillo victore probuuisse vetus fama est. Famæ consentit nomen in hunc diem manens, cladisque barbaricæ memoriam servans, Busta Gallorum. Nam busta antiquo sermone sunt rogi reliquiæ: & apparet passim extuberans humus in mortuorum monumenta. Hinc Narfes amicos misit, admonituros Totilam, pacem quam hostilia mallet, expenso paucas sub ductu ipsius esse copias, recens ac tumultuose contractas, & contra totius Imperii Romani vim certamen haud diu extracturas. Addidit mandata, ut si omnino ardentem in bellum viderent Totilam, nulla interposita mora poscerent ab eo prælii diem. Legati ad Totilam admissi prima mandata explicant, cum ille ferociam ostentans bellandum omnino significaret, statim legati, in quod tempus, vir animose, prælium condicis? ille, post octo, inquit, dies pugnemus. Reversi ad Narsetem legati audita conventionaque renuntiant. At ille fraudem Totilæ suspectans, parabat se ut postero dimicaturus, neque eum fefellit sua conjectura: sequenti enim luce adest nuntium omnem præveniens cum toto exercitu Totilas, nec jam longius inter se aberant Romani & Gotthi, quam ad duos sagittæ ex arcu jactus. Erat ibi collis non ita magnus, quem præripere aliis alii vehementer cupiebant, rebus eum suis idoneum rati, tum ut inde, tanquam ex loco editiore, tela in hostem injicerent, tum quod juxta surgebant illi, de quibus modo dicebam, tumuli: hac autem ex parte à tergo Romanos circumvenire non dabatur, nisi per semitam unam eamque colli propinquam. quam vel præcipue ob causam, collem antecapere magni erat utrisque: Gotthis, ut hostem velut indagine cinctum ancipiti contentione distraherent, Romanis vero, ut ne id mali paterentur. Sed prior Narfes de peditatu suo dilectos quinquaginta nocte intempesta

pesta ire jubet, collem ut caperent servarentque. Facile illi, hostium obsistente nemine, quo vellent cum pervenissent, ibidem conquievire. Prælabitur collem torrens, juxta eam quam dixi semitam, ex adverso loci in quo castra erant Gotthorum. Ad eum se constituerunt quinquaginta illi, constipati inter se, servatis tamen, quantum angustia sinebant, ordinibus. die altera, cum quod res erat conspexisset Totilas, depellere eos curæ suæ duxit, statimque misit turmam equitum qui infessoribus locum quamprimum eriperent. Hi equites ingenti clamore ac strepitu ibant velut primo impetu collem capturi. At Romani, coacti inter se, scutaque muri vice obtendentes, stabant. Pergebant Gotthi animo disturbandi ordines. At quinquaginta viri objectu scutorum, denso præterea atque inconfuso hastarum incussu strenue adversus insultum se tuebantur: ad hoc de industria scutorum motu fragorem edebant, ut equos eo, non minus quam viros hastarum spiculis, terrerent. Iamque retro ferebantur equi quod locorum offensas & insuetum sonum non ferrent, neque ulla esset ad perrumpendum via. Fatiscebant & viri, cum hominibus commissi, adeo conspectis inter se nihilque cedentibus, & imperandum habentes equis non obsequentibus. dejecti igitur à primo impetu cessim eunt, relictisque animis tentamenta cum iterassent, coguntur iterum ad receptum, quod cum & sæpius evenisset, destitire. Sed aliam turmam in eundem laborem substituit Totilas: & huic cum res similiter cecidisset, rursus aliam. mutatis adhuc modum sæpe turmis, semper spei irritus Totilas, postremum omisit cæpta. Duo in eo conflictu maxime excelluerunt, Paulus & Ausilas, qui extra ordines progressi clara virtutis specimina dedere. Namque eductos acinaces humi deposuerunt, interim tensis arcubus cer-

tissima in hostem vulnera dirigentes, multa hominum, multa equorum pernitie, quamdiu restabant in pharetris sagittæ. Vbi missilia cuncta defecerant, resumptis gladiis, protecti scutis, soli duo irruentem in se vim hostium repellebant. Cumque in ipsos equites hastati inveharentur, gladiatorum verberibus hastarum cuspides retundebant. Postquam diu infestos in se incursus represserant, alterius horum (is erat Paulus nomine) gladius incurvatus est, dum sæpe ligno cæsim impingitur, ita ut usum sui perderet: Quo is humi projecto, manibus ambabus apprehendebat in se irruentium hastas: atque eo modo quatuor hastas cum eripuisset Gothis, præcipua fuit causa cur illi spe abjecta discederent. Eoque merito mox cum Narses inter suos protectores allegit. His rebus ita exactis ad justum prælium utrique se parabant, militesque suos Narses in quam minimum poterat spatium contractos sic alloquitur. Eos qui æquis cum hoste viribus in certamen procedunt hortatu multo excitari & ad audendum impelli, credo, opus sit, ut hac saltem parte præstantiores parem votis suis consequantur exitum. Vos autem, qui in hoc prælium & virtutem & numerum & paratum, cuncta hostilibus immensum majora, affertis, una tantum re superest instrui, Dei benignitate. Hunc seria prece fautorem invocantes, ite magnis animis & latrones illos prosternite, qui servi quondam summi Imperatoris, deinde ejusdem fugitivi, præposito sibi de plebe homine nihili, furtim vexare terras Romanas per tempus aliquod potuere. qui rem recta æstimet ratione, ne aufuros quidem aciem istos credat. At illi bruto quodam impetu & rabido furore mortem ante oculos positam in se advocant: Nullam illi spem bonam intuentur: ne inopinatum quidem quicquam quod expectent imaginantur. Deus illos, Deus ad scelerum pœnas trahit. nam qui-

quibus mali aliquid divinitus impendat, ad supplicia sua currunt ultro. Ad hæc vos pro fundato legibus imperio Martem capeffitis; illi res novas calcatis legibus noliuntur: neque vero parta ad hæredes ullos transmittere curæ habent: sed gnari sua omnia secum peritura, in diem vivunt. digni qui vel hoc ob ipsum contemnantur. Nam quos non lex, non jus sociavit, sicut virtutem fugiunt, sic eos fugit victoria, non solita adversari virtutibus. Talibus verbis suos Narses accenderat. At Totilas, cum Gotthos videret attonitos conspectu Romani exercitus, concione advocata, sic loqui cæpit. Novissima vobis hortamenta adhibiturus vos hic concivi milites. Nam si quid mei iudicii est post hoc prælium nullus erit monitis locus: una dies de bello decernet. Nam & nos & Romanus Imperator ita debilitati viribusque exhausti sumus, dum tanto tempore cum laboribus, periculis, ærumnis conflictamur, ita belli necessitatibus tolerandis facti impares, ut si nos hoc prælio vincimus, commovere se in posterum non valituri sint Romani: si contra nos hoc prælium cadit, reparandi belli nulla spes nobis maneat. Vtracunque gens cladem senserit, causam habebit satis justam, quam suæ in posterum quieti obtendat. Nam quibus res pessime ceciderunt, ad eandem redire aleam nolunt: & si qua forte necessitas eo truat, refugiant animi perterriti inhærente adversorum memoria. His bene perceptis milites, nunc fortiter facite, non reservata in aliud tempus animorum virtute: durissima quæque perferte, non custodito in aliud periculum corpore: equis vero armisque ne parcite, quorum usus posthac restat nullus. Cæteris nostris rebus attritis, fortuna hanc nobis diem reliquam fecit: ea omnem spei summam in se continet. quare alacres ite & ad audendum vos componite. Nam quibus à filo res pendent, eis nec

minimum tempus cessare expedit. quippe ubi è manibus emissa occasio est, vanus postea quantus libet labor, non admittente rerum statu feram virtutem. Præterlapso utilitatis articulo, quicquid sit, intempestivum sit necesse est. Quare sic censeo, arripiendam nobis, dum se dat, pugnae opportunitatem, ut deinceps bonis ejus frui liceat. Præcipue ad rem faciet cogitare, quam perniciosum sit fuga. Non enim aliam arbitror ob causam desertis ordinibus in fugam se dant homines, quam ut vivant. At si fuga manifesto mortem fert secum, tutior erit qui in prælio perstat. illam vero hostium multitudinem quid ni spernatis, ex tot diversis collectam gentibus? Fortuito contracti, turba magis quam exercitus, non fidem inter se, non vires in hostem habent, ut origine dissoni, sic & affectibus. Hunnine & Langobardi & Heruli, nescio quanta mercede conducti, pro Romanis pericula in mortem ducentia amabunt? Non vilis adeo vita illis, ut & pecuniæ postferatur. Sat scio, in speciem pugnabunt corporibus, aversi animo, quippe aut illecti pretio, aut regentium imperio in id subacti. Etiam per se dulcia, nedum quæ aspera sunt, tædio sunt hominibus si non ex sententia cadant. At qui aut vi aut mercede aut qua alia necessitate quicquam suscipiunt, his nihil eorum quæ agunt cordi est: displicent quæque, ut extorta. Hæc nos cogitare oportet, maximoque studio in hostem vadere. vix dixerat Totilas, & infesti inter se processere exercitus, tali dispositu. Vtraque acies in oblongum porrecta adversis frontibus constitit. Lævum suorum cornu, ad colles, Narfes ipse & Iohannes tenebant & Romani exercitus prima decora. Nam præter milites alios & huic & illi aderant satellitum, protectorum, Hunnorumque dilecta virtutis merito manus. In dextro pugnaturi erant Valerianus & Iohannes Phagas, cum Dagisthao

gifthæo & Romanorum plurimis. Pedites sagittarii è cohortibus desumpti ad octingentos ad latera constituti. mediam inter cornua aciem Langobardi, Herulique & Barbarorum alii compleverant, jussi à Narsete de equis descendere & pedibus præliari, ne eos timor percelleret, aut, si mala mens esset, inclusi imperata facere ut cogerentur. Sed lævum cornu existente angulo promineri fecerat Narses, antepositis equitibus bis mille quingentis. Horum mille & quingentis præcepit ire subsidio si qua pars Romanæ aciei labasceret. mille aliis, simul hostium peditatus prælio implicitus esset, terga ejus invadere ut duabus ex partibus impugnaretur. Similem ad modum Totilas universum exercitum Romanis opposuit, suosque circumiens non desit vultu, sermone, singulis audendi suafor esse & exemplum. Nec segnior Narses armillas, torques, fræna aurea in sublimè sublata ostentare meritis, omniq; modo animos accendere. Diu neutri pugnam cæptavere, dum sustinent se utrique & hostis impressionem exspectant. Pòst Gotthorum unus Cocas nomine, fortium factorum clarus fama, equo provectus Romanos proxime accedit, & provocat, si quis singulari certamine congredi secum auderet. Erat is Cocas ex illis militibus Romanis, qui ad Totilam pridem perfugerant: obtulit se adversarium ex Narsetis satellitio, gente Armenius, Anzalas nomine, equo & ipse insidens. Prior Cocas impetum fecit hastam inferens & ictui destinans Armenii ventrem. At is protinus equum cùm deflexisset, inanem reddidit Cocæ conatum, simulque ex transverso se injiciens latus ejus sinistrum hasta transegit, unde exanimis de equo in terram delapsus Cocas jacuit. Tum clamor ingens à Romanis oritur: neque tamen hoc magis ad pugnam aut hi aut illi venêre, sed vacuo inter castra loco incomitatus se ostendebat Totilas, non singularis

pugnæ cupiens, sed ut tempus hosti perderet. Nam Gotthos quos pone relictos narraveram, non ita longe abesse gnarus, in eorum adventum prælium differebat. Interim hæc agebat. non defugiebat hostibus nosci. Arma quippe indutus erat auro ubertim illita: de pileo cristæ, deque hasta phaleræ dependebant purpureæ planæque regales. ipse ingenti investus equo medio inter suos hostesque spatio militariter exercitabatur. Equo namque in orbem acto iterumque reducto gyros edebat, interque equitandum hastam in sublime evibratam reprehendebat mediam, deinde è manu in manum commutatis sæpe vicibus trajiciebat, artemque ostentabat, modo resupinato corpore, modo cernuo, interdum in latera inclinato, ut qui motus tales prima ab ætate didicisset. Talia ostentando mane totum consumpsit: ultraque prolatare moras prælii studens, misit Romanum ad exercitum ut colloqui liceret. Narses non dubitabat affirmare dolum subesse, quod is qui modo, cum laxa colloquii facultas esset, in bellum ardebat, nunc inter adversas acies colloquii faceret mentionem. Interea vero Gotthorum illa duo millia appropinquabant, quos ut in castra venisse comperit Totilas, & jam instabat prandii hora, ad prætorium suum rediit, Gotthique dissoluta acie ipsi quoque recedunt. In tabernaculum ingressus Totilas, reperit bis mille Gotthos ab itinere recentes, & his, nec minus cæteris, prandere jussis, arma sibi mutat: milites quoque ad prælium egregie armatos subito in hostem rapit sperans inopinato superventu cladem se illis illaturum. Sed ne sic quidem incautos reperit Romanos. Nam Narses quod agebatur metuens, ne improvisa hostium vis irrueret, vetuerat suorum quenquam aut prandium aut somnum sumere, aut exarmari, aut fræna equis demere; neque tamen jejunos reliquit: sed, ut erant armati,

mati, stantesque in ordinibus, cibum eos capere, interim perpetuo intentos in hostium adventum paratosque esse iussit. Non eadem quæ ante facies aciebus fuit. Nam quaternos millenos pedites, qui in cornuum quoque erant, lunatam in speciem curvari Narses voluerat. At Gotthi pone equitatum pedites densi constiterant, ut si turmæ pellerentur, esset eis ad cohortes receptus, deinde juncti simul omnes prælium redintegrarent. Præceptum autem erat Gotthis, ne missilibus, reve ulla alia, præterquam hastis uterentur. Hæc culpa Totilam evertit, qui in hac pugna, nescio quo consilio, militem suum neque armatura neque re alia ulla parem fecit hostibus. Nam Romani, ut se dederat occasio, armis quibuscumque utebantur, partim tela emittentes, partim hastis trudentes, partim ferientes gladiis, aliaque agentes quæ temporis ac loci ratio ferebat, alii equis in certamen evecti, pedibus consistentes alii, prout utilitas suaserat: interdum & hostem circumveniebant undique, interdum excipiebant infestos, scutisque retundebant impetum. At Gotthorum equites, multum pone relicto peditatu, hastis freti solis, improvida temeritate ferebantur: utque ad rem ventum est, pænas exsolverunt stultitiæ suæ. Namque in hostes medios facto incurfu, ignari ab octo illis milibus qui in cornibus erant, circumfunduntur, & utrinque telis ingruentibus, illico despondent animum: Sagittarii enim, ita ut præceptum fuisse dixi, cornua in lunæ figuram sinuata mox composuerant. In hoc certamine multi viri, nec pauciores equi Gotthis perierunt, priusquam ad manus res deduceretur: multaque perpeffi mala & fero & ægre ad ipsam Romanorum aciem penetrare. Heic magisne Romanos an socios eorum admirari conveniat, haud discreverim: omnibus par alacritas ad certamen & virtus in certamine:

singulique Gotthos in se ruentes repellebant summa fortitudine. Cum vesperasceret, motari subito acies utraque, Gotthica ut se reciperet; Romana ut insequeretur. Nam qui ultro in hostes incurсарant Gotthi, jam vim repositam non tolerabant, sed urgentibus cedebant primum, deinde & terga vertebant, exterritum numerum, tum optimam eorum dispositionem, usque adeo officii immemores, ut monstris agitados, aut de cælo tactos diceres. Brevi, postquam ad cohortes suas pervenerant, duplicatum propagatumque est malum. Non enim servatis ordinibus ad eos retulerant se, velut respiraturi & cum illis pugnam iteraturi, ne recursum quidem, aut aliud quicquam militaris ingenii meditantes: sed consternati confusique, ita ut & peditum multi ab equis eorum obtriti interirent. quod cum sentiret peditatus, non laxatis ordinibus recepit equitem, non saltem ut eum sisteret substitit, sed una cum eo fugit effuse, ipsique nocturnorum præliorum more ignorati inter se mutuis vulneribus cadebant: Fruebantur tam stupenda Gotthorum formidine Romani, ac sine misericordia ut quemque nacti erant occidebant. nec quisquam erat Barbarorum qui hostem contra aspicere, nedum tueri se auderet: quisque se sævientium arbitrio præbebant. ac ne sic quidem decedebant ex animo terricula, quin gliscebant metus. sex millia hunc in modum perierunt, multi se tradiderunt victoribus, à quibus ad tempus servati paulo post interfecti sunt. Neque vero Gotthorum tantum strages facta est, sed & multorum qui Romani quondam milites rupto priore sacramento, ut narrasse memini, ad Totilam Gotthosque perfugerant. quibus vero barbarici exercitus neque interfici neque in manus hostium venire contigerat, hi fugam ignorati intenderunt in diversa, ut quem equus, ut pedes tulerant, ut se fortuna,

tuna, tempus, locus dederant. Hic finis prælii fuit, multo jam noctis. Totilam per tenebras fugientem cum quinque comitibus haud amplius, quorum erat Scipuar, Romani aliquot insequiebantur, quis tamen esset nescii. Inter hos Romanos erat & Gepida nomine Asbadus, qui Totilæ imminerebat, ut hastam ei in tergum adigeret, cum forte adolescens Gotthus è Totilæ familia fugæ consors, conspecto regis periculo in indignationem commotus. Itane, inquit, canis dominum tuum percussurus ades? At Asbadus vi omni hastam Totilæ impegit, ipse vero à Scipuare pedem vulneratus ibidem loci mansit. substitit & Scipuar vulnere quod à persequentium aliquo acceperat. Asbado quatuor aderant milites qui ob curam salutis ejus à persequendo hoste destiterunt, cumque ipso ad retro relicta reversi sunt. At qui Totilam comitabantur, quod instare adhuc sibi hostem crederent, nihilo quam ante minus properabant, quamvis ipsum lethaliter vulneratum jamque semanimem traherent: cursum incitabat necessitas. spatio confecto stadiorum quatuor & octoginta ad locum veniunt cui Capris nomen, ubi sumto ad quietem sanandique corporis curam tempore, non multo post vitam explevit. mortuo comites humum cum injecissent, abiere. Hæc Totilæ regnandi annum agenti undecimum finis imperii ac vitæ fuit, minime prioribus ejus actis congruens. sed sicut res illi ante supra expectatum processerant, ita & qui minime expectabatur fuit exitus. Etiam in hoc fortuna, pulchrum renidens ac rebus illudens humanis, ostendit quam feratur temere, ut quæ cogi nequeat eorum quæ vult rationem reddere. illa Totilæ longam sine causa felicitatem præstitit, illa pavorem ei exitiumque struxit, unde non oportebat. sed hæc, ni fallor, ab hominibus percipi neque potuerunt unquam, neque poterunt

runt in posterum. fabulis dant interim materiam, dum quisque & sentit & loquitur, ut cuique se aliquid probabile ingessit, solatia quærenti ignorantia ad quam mortalitas damnata est. Ego unde diverteram illuc redeo. Periisse Totilam aliquamdiu ignorarunt Romani, donec indicavit ipsis mulier Gotthica gente, sepulchrumque ostendit. At illi, ne tunc quidem persuasi vera esse quæ dicebantur, ad locum perducti, effosso statim loculo Totilam exemerunt mortuum: cumque eum agnovissent & (quod additur) inhumano spectaculo pavissent oculos, terræ reddito corpore, Narseti rem compertam attulerunt. Sunt qui non sicut narra-
vimus se res habuisse & Totilæ & prælii commemorant, sed eum in modum quem ipsorum fide referre non pigebit. Ajunt illi nec sine causa, nec ita subito evenisse ut se reciperent Gotthi, sed Romanis jaculantibus telum repente incidisse in Totilam, nullo mittentis consilio, si quidem Totilas inter gregarios positus parique ornatus modo in acie stabat, nihil præter cæteros agens, nolens nosci hostibus aut præbere se insidiis: casu scilicet parante ei exitium, sagittamque in corpus ejus regente. Tactum mortifero vulnere, cum maximos sentiret dolores, egressum acie paucis comitantibus retrocessisse, & usque dum Capras equo vectaretur suffecisse vires, exin liquisse animo, interque curationem vulneris exspirasse. At Gotthorum exercitum per se imparem hostibus, tum vero præter expectatum remoto extra aciem duce stupuisse mirabundos, quod ita unus omnium Totilas nulla hostium destinatione exitialem plagam accepisset, inde tracta formidine rerumque desperatione obtorpuisse sine fine ac modo, versosque mox in turpem adeo fugam: sed de his cuique & sentire quod velit & loqui liberum esto. Narfes lætus successu non desit ejus laudem, ut certe debebat, ad

Deum

Deum referre, & simul quod opus erat procurare. Primum à Langobardorum insolentia liberare se cupiens (hi namque super multa alia fæda facinora domos, ut in quamque advenerant, incendebant, feminarumque corporibus, in sacras ædes quæ profugerant, per vim illudere nihil verebantur) donatos pecuniis liberaliter, redire jussit unde venerant: atque eos deducendi ad ultimos usque Romanorum fines, ne cui in itinere noceretur, curam Valeriano & sororis suæ filio Damiano & quos addiderat comitibus mandarat. Postquam Langobardi Romanas exierant terras, Valerianus castra ad Veronam ponit, ut obsidione id oppidum sub Imperatoris ditionem retraheret. Territi qui præsidium ibi agitabant milites, jam de pactionibus, quibus se & oppidum dedituri essent, colloqui cæperant. sed hoc ubi intellexerunt Franci, qui vicina per Venetiam oppida suis tenebant præfidiis, omni studio se opposuere, tractum illum omnem, ut qui sui esset imperii, sibi curandum rati. Ita factum ut à Verona cum toto exercitu spei irritus discederet Valerianus. At Gotthi per fugam prælio superstitēs, Padum cum transissent. Ticinum urbem & circumfita insident, ibique regem sibi constituunt Teiā: qui, magna pecuniæ vi reperta, quam in Piceno deposuerat Totilas, Francos ad societatem illicere parabat: Gotthos interim sedulo relectos undique præceptis armisque instruere impiger. queis Narfes compertis, Valeriano sequentibusque eum militibus imperat Padi amnis custodiam, ne mora in ea regione Gotthis secura esset. Ipse cum reliquo exercitu Romam vadit, & in Tusciæ transitu Narniam pactione sibi adjungit. Spoletii quoque oppido, non munito per id tempus, præsidium imponit, jubetque reficere quamprimum murorum quicquid diruerant Gotthi. misit & qui Perusiam tentarent. militibus qui id
oppi-

oppidum tutabantur duo præerant à Romana militia transfugæ Meligedius & Vliphus, is qui olim fatelles Cypriani, deinde Totilæ pollicitatione corruptus Cyprianum præsidii illius præfectum dolo interfecerat. Meligedius à Narsetis conditionibus non averſus volebat cum ſuis Romanorum in poteſtatem oppidum tradere. Vliphus & qui eum ſectabantur, conſcientia facinoris, aperte ſe his opponebant: ſed à diſſidentibus oppreſſi pereunt, ſtatimque à Meligedio oppidum Romanis permittitur. Ultio Dei non obſcura Vliphum deprehenderat, quando eodem in loco mors ei illata eſt ubi Cyprianum ipſe obtruncaverat. Hæc quidem Peruſiæ acta ſunt. At qui Romam inſidebant Gotthi, ut venire in ſe magno cum exercitu Narſetem intellexerant, nec jam eſſe longe, ad vim hoſtium excipendam parabantur. Cum primum urbem ceperat, pleraque ejus opera dejecerat Totilas: poſterius vero ſecum reputans redactos ad paucitatem Gotthos ad ambitum quantus erat mænium tuendum non ſuffecturos, partem urbis non magnam Adriani propter tumultum propriis amplexus munimentis ea ipſa muro annexuit, caſtellique fecit ſpeciem. Hunc locum in quo rerum ſuarum cariffima depoſuerant Gotthi, pervigili cura tutari ſolebant, urbis mænibus neglectui habitis. ſed ingruente jam periculo Gotthi ad dicti jam loci cuſtodiam relictis non ita multis, cæteri in murorum propugnacula diſceſſerant, repellendæ oppugnationi. Verum tanta eſt mænium amplitudo, ut neque corona eam cingere valerent Romani, neque univerſam Gotthi defendere. Sparſi utrique, partem quæ cuique obtigerat, illi aſſultabant, hi pro viribus tutabantur. Narſes quippe magno cum ſagittariorum agmine regionem unam invadebat: in aliam ſe tulerat cum ſuis Iohannes Vitaliani: rurfus in aliud latus Philimuth Herulique

rulique faciebant impetum : longe alio alii ruebant : omnesque magnis intervallis inter se discreti urbem oppugnabant : contraque eos conglobati constiterant defensores , vimque arcebant. At mænium cætera, quo se non impeggerant Romani , vacua erant à propugnatoribus , eo , ut dixi , coëuntibus Gotthis ubi arma hostilia conspexerant. Tum vero Narsētis voluntate Dagisthæus , militem secum numerosum trahens , ipsiusque Narsētis & Iohannis , scalas ad hæc plurimas, quandam è mænium partibus custodum vacuum subitus incurrit : scalisque statim omnibus , quippe cum nemo obsisteret , ad mænia applicatis nullo negotio ea superavit cum suis omnibus. portas deinde aperiunt. quod simul Gotthi senserant , nullam ultra in armis spem reponere , sed fuga se proripere , quo poterant quisque. Horum alii in munitiones apud Adriani tumulum saltu se injecere : alii celerrimo cursu in Portus oppidum se contulerunt. Subit hic me cogitatio , quam illudat fortuna rebus humanis , non eodem semper modo eosdem homines tractans , neque eisdem aspiciens oculis , sed aliis aliam se præbens , ac veluti in fabula diversis temporibus locisque diversas etiam partes miseris mortalibus assignans , siquidem Romam prius qui amiserat Bésa , idem Romanis Lazicam Petram acquisivit : contra qui Petra ut hostium fieret causa fuerat Dagisthæus , per eum non multo post ipsa Vrbs Roma Imperatori reddita est. Sed hæc à rerum initio fuere semper , semperque erunt , quamdiu Fortuna eadem res hominum versabit. Mox Narses omni exercitu in illa munimenta quæ ad Adriani sepulchrum erant vadit. At Barbari illa seque , pejorum metu , & vitam salvam pacti , dederunt. Sextum tum & vicesimum principatus annum habebat Iustinianus quo imperante quintum tum capta Roma est , nec cessavit Narses ad eum claves urbis

mit-

mittere. si unquam alias hoc certe tempore manifesto hominibus apparuit, quos manet calamitas, iis & quæ prosperrima videntur, pestifera fieri. Sæpissime enim votorum compotes per ea quæ optaverant, pereunt. sic Senatui populoque Romanó hæc ipsa Romanorum victoria ingentes clades attulit his quos dicam modis. Primum Gotthi dum Italiæ possessione desperata fugiunt, immisericorditer, ne in transcurso nihil agerent, Romanos quoscunque repererant, morti dabant. Rursum qui Romanis militabant Barbari in urbis introitu obvios omnes hostiliter tractabant. Accessit ad hæc aliud malum: multi pridem senatorii ordinis Totilæ jussu in Campania morabantur. Hi simul intellexerant armis Romanis Romam teneri, profugi è Campania urbem petebant. Cum id fieri sentirent Gotthi proxima præsidia tenentes, conquisitos sedulo eos qui Patricii vocantur, per villas agrosque interfecere omnes. In his & Maximus fuit, dictus mihi jam ante. Præterea cum adversus Narsetem iret Totilas omnibus ex oppidis nobilium Romanorum liberis ad se perducere jussis, trecentos inde elegerat, egregia corporis specie, comites futuros, quantum parentibus ipsorum dicebatur, revera obsides. Eos vero tunc Totilas trans Padum deponi jusserat. sed repertos ibi Teïas hoc tempore occidit universos. At Ragnaris Gotthus, qui Tarentino præsidio præerat, quanquam à Pacurio fidem Imperatoris ipsius mandatu acceperat, &, ut ante dixi, transitionem promiserat, obsidibus etiam in pacta datis Gotthici nominis, postquam factum à Gotthis regem Teïam intellexerat, & ab eo Francos ad societatem sollicitari, jamque ire eum justo cum exercitu obviam hostibus, pænitentia ductus promissa noluerat implere, sed pro obsidibus anxius, eos ut recuperaret tali usus erat astu. miserat ad Pacurium, rogans ut ab

eo mi-

eo milites ad se non multi mitterentur, quorum præsidio tutus cum suis Hydruntem proficisceretur, inde Adria transmissio iturus Byzantium. Pacurius, illius consilia minime assequens, quinquaginta de suis ei supeditat. ille intra Tarenti mœnia receptos continuo vinctos habuit, significavitque Pacurio, si suos milites servare vellet, reddendos ab ipso Gotthorum obsides. quibus Pacurius intellectis, paucos ad Hydruntis custodiam relinquit: cum cæteris ipse in hostem prope-
rat. Tum Ragnaris quinquaginta illos tempore nullo interposito interficit, Gotthosque è Tarento in hostem ducit, concurritur: vincuntur Gotthi, Ragnarisque post ingens suorum damnum, reliquias fugæ comites trahens intrare Tarentum nequit, circumdatum jam Romanis copiis: sed Acherontida pervenit, mansitque ibidem. Hæc illis in partibus agebantur. Interea Romani Portus oppidum pactis in fidem acceperere, & aliud in Thuscia Nepete dictum, & castellum in loco cui Petræ Pertusæ nomen. Teïas, cum solos Gotthos Romanorum viribus impares crederet, ad Theudibaldum misit Francorum regem, multa pecuniarum pollicitatione eum ad societatem vocans. sed Franci haud stulte, opinor, tam pro Gotthorum utilitatibus quam in rem Romanorum mori abnuebant; sibi studebant quærere Italiam, nec alia de causa subire pericula. Pecuniarum partem, ut jam dixi, in Piceno reliquerat Totilas: sed partem earum maximam in castello Cumarum in Campania collocaverat, addito præsidio, cuius regimen fratri suo Herodianoque permiserat. Castellum ejus capiendi cupidus Narses mittit obsessuros, ipse Romæ cuncta interim ordinans. sed & alios misit in Centumcellarum obsidium. Verum & pecuniis & pecuniarum custodibus metuens Teïas, desperata jam Francorum societate, paravit suos, velut prælio certa-

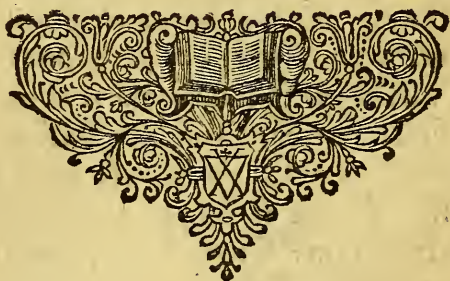
turus. quod cum intellexisset Narfes, Iohannem Vitaliani & Philimuthem, cum eis quos sub se habebant militibus, ire iubet in Thusciam agros, ibique stativis positus hostem itinere in Campaniam intercludere, quo facilius Cumana munimenta aut vi aut pactis in potestatem Romanam redigerentur. sed Teias vias ad dextram, qua brevissimum iter, ut plurimum evitans, longo circumactu per oram Adriæ maritimam clam hostes in Campaniam pervenit. Edoctus ea de re Narfes Iohannem & Philimuthem & eorum militem qui Thusciam transitum obsidebant, ad se vocat, nec minus Valerianum & qui cum eo Petram Pertusam modo erat quod ceperant. Sic contractis copiis, quantum maximum poterat exercitum ducebat & ipse in Campaniam. Attollit se in Campania Vesuvius, qui, ut alibi jam edisserui, non raro mugitum edit, quod quoties accidit, cineris quoque velut ebullientis vim magnam eructat. sed de his videri possunt quæ supra diximus. In hoc monte medio, non minus quam in Ætna Sicilia, ingens inane ab imo ad summum natura constituit, subter æstuante semper igne. cavi tanta profunditas est, ut homini in summo jugo stanti, si despiceret audeat, ægre conspicua sit flamma. quoties vero ea quæ dixi fit eructatio, fractos à Vesuvii fundo lapides alios majores, alios minores vis incendii in sublime jaculatur supra montis cacumen, diversaque in loca late spargit. Fluit tum & igneus rivus à summo se monte ad radices usque demittens, atque etiam longius, quale & apud Ætnam videre est. Ripas autem utrinque altas facit flammeus ille torrens subiacentia secans. Ac cum primum ferri cæpit ignis impetus, aquæ ardentis gerit speciem. is ubi marcens paulatim, deinde exstinguitur, inhibetur & rivi cursus ne longius se proferat: quod vero subsedit, lutum è cineribus dicas. Ad pedem Vesuvii

fuvii montis idonearum potui aquarum sunt scatebræ,
 ex quibus amnis nascitur Draco nomine, ac prope à
 Nuceria labitur. Romani in riparum altera, in altera
 Gotthi positis castris amnem hunc habebant medium.
 Modicus amnis est Draco, non equiti tamen, non pe-
 diti pervius, quod in arctum aquas cogens, terramque
 in magnam altitudinem deradens, multum erigit ripas,
 terræne an aquarum ita ferente ingenio haud dixerim.
 sed præcepto fluminis ponte Gotthi (nam juxta eum
 castra habebant) turribus ad eum excitatis ligneis, ma-
 chinamenta in illis tum alia, tum balistas collocavere,
 ut ex edito hostem infra positum infestarent, manus
 conferi non poterant, flumine, ut dixi, ambos exerci-
 tus dividente. sed proxime ad ripam accedentes utrique,
 telis inter se certabant. Interdum & singularis pugna
 apparebat, Gottho forte aliquo pontem transgresso
 provocandi causa. Inter talia duo menses abiire: dura-
 runtque Gotthi, dum mari potiebantur: unde facilis
 commeatumum invection, quippe castris pelago non lon-
 ge sitis. sed non ita multo post Romani naves hostium
 omnes ab eo qui eis præerat sibi proditas in potesta-
 tem suam acceperunt, & aliæ iisdem Romanis advenerunt
 è Sicilia cæterisque Romani imperii regionibus. Tum
 vero & ligneis turribus in sua ripa structis Narses infre-
 git hostium animos: qui metu simul victusque inopia
 pressi, in vicinum montem confugiunt, quem Latini
 Lactarium vocant, quo eos Romani persequi non pote-
 rant, prohibente locorum arduo. sed brevi qui eo
 ascenderant Barbaros ultra consilii sui pænuit, cum
 multo quam ante durior premeret egestas, neque aut
 hominibus cibi, aut equis pabula suppeterent. Quare
 pugnando mori, quam fame atteri optabilius arbitrati,
 cum minime id crederetur, in hostem profecti sunt,
 subitque incautos invaserunt. Romani, ut restam im-

provisæ ferebant, se tuebantur, non in duces, turmas, cohortes distributi, ullove digesti ordine, nec ut imperantium præceptis parituri, sed quo quemque impetus tulerat, ibi obstituri hostibus. At Gotthi equis omnis omnes facti pedites, fronte in hostem obversa, in oblongum aciem extenderunt. conspicati id Romani & ipsi quotquot equites erant de equis defiliunt, & quo hostes modo struunt aciem. Scribenda mihi jam venit pugna memorabilis, & nulli heroum, quos vetus ætas celebrat, cessura virtus, quam hoc tempore Teïas demonstravit. Gotthos ad audendum inflammabat desperatio. Romani, quanquam videbant cum furentibus sibi rem esse, omnes suas vires excitabant, pudore ne invalidioribus cederent. Vtrique magna vi rapiiebantur, hi virtutis acti stimulis, illi vitæ tædio. mane cæpit prælium. stabat conspicuus omnibus, scuto protectus, hasta protenta, cum paucis ante ipsam aciem Teïas. Romani, cum id viderent, existimantes, si is caderet, finem continuo fore certandi, intulerunt se in eum acerrimus quisque, magno numero, alii hastis trudentes, jacentes alii. Ipse sub scuto abditus, eo hastas excipiebat omnes, deinde irrumpens subito trucidabat multos: cumque videret jam infixis hastis horrere scutum, ut vix quicquam esset vacuum, protectorum cuidam id tradens poposcit alterum. sic diei tertiam circiter partem pugnare perstitit. Iamque & alteri huic scuto duodecim hastæ inhæserant, neque Teïas diutius aut illud movere aut in se irruentes depellere poterat: sed è protectoribus quendam instanter ad se vocabat, ne digitum quidem ab ordine discedens, non pedem referens, non hostibus permittens ut se promoverent. ne converso quidem corpore, aut tergo in scutum incumbens, sed velut solo infixus stans cum scuto manebat, dexteraque manu eadem edebat hostium,

ftium, læva eisdem à se repellebat, nihil aliud quam protectoris nomen inclamans. Atque ille ubi cum scuto aderat, novum hoc sumit pro eo quod hastis onustum erat. sed hæc dum aguntur, per punctum temporis pectus ejus patuit, ac forte jaculo ictum est, ex quo eum stantem mors occupavit. caput impositum conto, ut in sublime tolleretur, Romani quidam utrique exercitui ostentarunt, Romanis, quo auderent magis, Gotthis, ut spe omni abjecta bello finem imponerent. sed ne sic quidem prælio Gotthi abscessere, quin id produxerunt in ipsam noctem, haud ignari quanquam, cecidisse regem. Postquam obortæ erant tenebræ, diremti inter se utrique noctem eam in armis egere. Postero bene mane excitati aciem eodem quo pridie modo ordinavere, rursusque ad noctem usque dimicare perseverarunt. Neque vero aut cedebant alii aliis, aut terga vertebant, aut pedem referebant, quamvis utrinque plurimi occumberent, sed infensis animis concurrebant efferati, Gotthi hoc se ultimum certare satis intelligentes, Romani vero indignum rati si ab eis superarentur. Tandem Barbari missis ad Narsetem nobilibus viris, edoctos se ajunt bellum sibi cum Deo esse: sentire se quippe vim adversam omni humana ope majorem: sero se verum quod esset eventu coactos agnoscere. Exuere se pertinaciam, nec ultra uti armis infelicibus, dum ne Imperatoris jussa paterentur, sed aliorum Barbarorum more sui juris viverent. Post hæc rogabant Romanos, abitum ut pacatum darent Gotthis, nec inviderent mutatam in melius mentem: sed & in usum viatici concederent pecunias quas eorum quisque in Italiæ præsidiis depositas habebant: Narses super his consilium suos poposcit. Iohannes Vitaliani suasor fuit annuendi petitis, neque ultra certandi cum hominibus vitæ pertæsis,

neque tentandi natam ex desperatione audaciam , ingens & ferentibus & iis in quos incurrerit malum. Sufficit , inquit , sapientibus vincere. Velle quod nimium est , quis scit an non male vertat ? Paret Narfes monitis , convenitque ut Barbarorum superstites , rebus suis deportatis , Italia omni quamprimum excederent : neque post id unquam bellum in Romanos fumerent. mille admodum Gotthi castris egressi in Ticinum & transpadanam regionem concedunt. Præerant eis & alii & is qui supra memoratus est aliquoties Indulph. Cæteri quoque omnes jurejurando interposito , quæ placuerant , rata habuere. sic Cumas & quicquid ipsis aberat , in potestatem Romani acceperunt , finiente ipso anno decimo & octavo belli hujus , cujus scriptor est Procopius.

E X C E R P T A

ex arcana Procopii historia ad res Vandalicas
& Gotthicas pertinentia : quæ prioris hi-
storix multis locis lucem adferunt :

H V G O N E G R O T I O

interprete.

THeodosius (Antoninæ adulter) ex palatiis
Carthaginis & Ravennæ ad decem millia
pondo auri peculatu sibi abstulerat.

Antoninæ mos erat , quovis terrarum
maritum comitari , ne sine ea si esset , bonam mentem
reciperet , contemptisque ejus delinimentis id de ea
constitueret quod pro sua esset dignitate.

Quadratus Augustæ literas ad Belisarium tulit hæc
continentes. In nos quæ commiseris non ignoras , sed
quod uxori tuæ plurimum debeam , id in causa est , cur
tibi culpas condonem , vitamque tuam ei largiar. spem
incolumitatis in posterum , rerumque tuarum omnium
illi debes. qualis posthac in eam futurus sis , ex factis
cognoscemus. Hæc ubi legit Belisarius exsultare cæpit
gaudio , animique sui testem facere cupiens ipsum Qua-
dratum , de sede surgens ad uxoris suæ pedes pronus
accidit , manu utraque tibias ejus prehensans , & lin-
guam circa plantas pedum ejus circumagitans : illam
vitæ , illam salutis suæ auctorem prædicans. addebat
quin etiam posthac non maritum se ei , sed mancipium
fore. de pecuniis quas ex Oriente ad se ferri jusserat,
tria millia auri pondo Augusta Imperatori dedit , cæte-

520 EXCERPTA EX ARCANA HISTORIA
ra Belisario. Hæc summo duci Belisario accidere, cui
fortuna non multo ante captivos reges Gelimerem,
Vitigimque dederat. Pridem sane & Imperatorem &
Augustam Theodoram urebant viri opes immensæ &
regalis plane fastigii. Et querebantur clam ab eo deti-
neri maximam partem pecuniarum quæ publicæ re-
gum illorum fuerant, cum exiguum quid & retentis
minime comparandum ad Imperatorem detulisset. sed
taciti id ferebant, expensis laboribus quos ille pertule-
rat, simul & aliorum obrectationes veriti, nulla ad
eum evertendum causa satis probabili se offerente.

Belisarius Imperatoris præfectus stabulis, iterum in
Italiam mittitur, pollicitus, ut fama fert, Imperatori,
nullas se ab ipso in hoc bellum pecunias flagitaturum,
sed rem gesturum omnem suis impendiis. Existima-
bant plerique, in id tantum uxori suæ blanditum Beli-
sarium, & de pecuniis id quod dixi asseverasse Impera-
tori, ut exitum Byzantio reperiret: cæterum ubi mæ-
nia egressus esset, arrepturum arma, capturumque ge-
nerosa ac viro digna consilia, tum de uxore, tum de
iis quorum per vim oppressus fuerat. At ille oblitus in-
juriarum, oblitus jurisjurandi quod Photio amicisque
dederat, uxori obsequebatur, miro ejus amore captus
jam sexagenariæ. In Italiam ut venit, in pejus quoti-
die res ibant, Deo aperte ei adversante. Ante quidem,
dum cum Theudato & Vitige res fuit, consilia ejus,
quanquam pro rebus præsentibus non optime capta
videri poterant, plerumque felicem nanciscebantur ex-
itum. Pòst vero inter consultandum quidem famam
prudentiæ retulit, tanquam usu longo quæ bellum per
Italiam requireret edoctus, sed eventu infelix plerum-
que, per hoc & imprudentiæ de se opinionem homini-
bus concitavit. Ita nimirum res hominum, non ipso-
rum

rum cogitatis, sed divinis arbitriis dispensantur, quod fortunam homines vocant. Ignari enim quorsum ea fiant, quæ fideri vident, id cuius ratio non apparet, fortunam vocant. de his libera sit cuique sententia. Altero ergo Belisarii in Italiam adventu, pessime ei res provenire. Nam quinque per annos, ut alibi à nobis narratum est, terram penetrare nusquam valuit, quod nulum ibi haberet tutum præsidium, sed nihil aliud quam navigans maritima loca aliis maritimis mutabat. Totilas extra munimenta eum cernere insanum cupiens, consequi id nequii. tantus pavor & Belisarium & Romanos milites invaserat. qua de causa non modo amissorum nihil recepit, sed insuper Romam amisit, aliaque pæne omnia. Erat autem hoc tempore pecuniæ perquam avidus, omnisque lucri quamvis turpis attentissimus. conquisitor, ut qui ab Imperatore nihil acciperet. Italos primum omnes, qui Ravennam Siciliamve habitabant, aut alibi sub ejus erant potestate, fœde deprædabatur, obtentu usus velut ad rationes eos ante actorum vocarent. Sic Herodiano per nescio quas non criminationes ac minas pecuniæ vim extorquere conabatur: quibus ille accensus Romanum exercitum illico deseruit, deinde se suosque milites & Spoletium tradidit Totilæ & Gothis. Iam unde inter ipsum Iohannemque Vitaliani sorore genitum inimicitia intervenierint, maximo rei Romanæ malo, dicere aggredior. Tanto Germani odio Augusta flagrabat, adeoque id testatum fecerat omnibus, ut nemo ejus, quanquam Imperatorem propinqua necessitudine, fratre quippe ejus genitus, contingeret, affinitate uti auderet. Illa dum vixit, filii cælibes Germano mansere: Iustina vero filia etiam ad decimum & octavum ætatis annum innupta. Hæc res Germanum subegit, ut cum missus à Belisario Iohannes Byzantium venisset, verba apud eum faceret de filia in ejus,

quanquam dignitate multum infra positi, matrimonium collocanda. Cum placuisset negotium, jurejurando se invicem devinciunt sanctissimo, conventa se ad exitum perducturos. nam diffidebant nonnihil alter alteri: Iohannes quod videret affinitatem speratam sua fortuna esse majorem; Germanus, quod non nesciret quas ob causas generum haecenus non inveniret. Anxia ob hanc rem intellectam Augusta, nihil ut eam disturbaret omisit intentatum, nunc hunc, nunc alterum aggrediens omni arte. Vbi dissuadendo apud neutrum profecit, palam Iohanni exitium minari. Ea fuit causa cur Iohannes in Italiam remissus à Belisarii consuetudine abstineret, insidias Antoninae metuens, donec ea Byzantium profecta est. quippe ab Augusta Antoninae delegatam necem Iohannis haud vana videbitur suspicio, si quis norit mores Antoninae & uxorium Belisarii animum. Nec mirum, si tam justa formido animum Iohannis vehementer commoverit. Hinc ruinam traxit res Romana, nutans jam ante leviterque fulta. Belisarius bello in Gotthos, ut dixi, improspere, nec sperans meliora, Imperatorem orabat, ut sibi ab Italia discedere liceret. quo impetrato latus, moram interposuit nullam quominus valere juberet Italos Romanumque exercitum, loca pleraque in hostium manu relinquens, Perusiam vero arcto pressam obsidio: quæ illo jam iter faciente vi capta omne mali genus experta est, ut diximus alibi. Interim & domesticum incommodum Belisario obvénit. Augusta Belisarii filiam illigare nuptiis volens nepotis sui è filia Anastasii, crebris literis parentes adolescentis obtundebat. qui affinitatem eam ut declinarent, primum nuptias in suum reditum distulerunt, deinde, revocante eos Byzantium Augusta, negarunt res pati ut ex Italia tunc discederent. Augusta id unice studens, nepotem ut suum ingentium Belisarii divitiarum

rum

rum compotem faceret (norat enim virginem ex asse fore hæredem, non aliis exstantibus Belisario liberis) sed Antoninæ animo parum fisa, ac præmetuens, ne sibi ubi quid accidisset humanitus, immemor illa beneficiorum quæ rebus summis erat experta, domuique Augustæ parum fida, verteret quæ convenissent, facinus impium cæpat. Nam sine mora puellam adolescenti domo jungit. Additur & nolentem coactam clam venerem pati, ac sic, adempta virginitate, firmatum matrimonium ne ullo prætextu dissolvi ab Imperatore posset. Hac re peracta, amore se mutuo incredibili puella & Anastasius devinciebantur, neque minus octo menses duravit is convictus. Antonina mortua demum Augusta Byzantium venit, meritorumque ejus quantumvis recentium depulsa memoria, ne id quidem cogitans, puellam si alterius in domum nuberet, jam prioris concubitus velut stupri infamem fore; Theodoræ nepotem spernit generum, puellamque invitam ab adamati complexibus abstrahit. magnam ex eo facto sibi improbitatis famam apud omnes homines concivit, neque tamen difficile ei fuit maritum, postquam & is ab Italia venerat, suasionibus suis in partem flagitii trahere: in quo maxime se nudavit Belisarii ingenium. Nam antehac cum Photio amicisque aliis & jurasset & juratis non stetit, veniam ab hominibus cunctis acceperat, existimantibus fidem ei non affectu uxorio, sed Augustæ metu excidisse. At postquam exemta rebus humanis Theodora, ut dicere cæperam, non Photii, non ullius sibi benevoli rationem habuit, uxori lenonique ejus Calligono, velut dominis, obnoxius, ex eo vero omnes, velut nulla de eo honesti spe reliqua, virum contemnere, & velut stolidum fabulis traducere. Hæc sunt quæ, ut simpliciter loquar, peccavit Belisarius. De iis quæ Sergius Bacchi filius in Africa commisit, atque ut

res

524 EXCERPTA EX ARCANAE HISTORIA
res Romanas illis in locis everterit, dum fidem Levathis per Evangelia juratam nullius ducit, & legatos octoginta sine causa interficit, propriis locis explicavi. Hoc tantum in hac reservata parte addendum est, neque dolo malo ad Sergium eos venisse, nec quicquam Sergio suspicionis præbuisse, sed ad cœnam vocatos, deinde ab eo interfectos fœde ac perfide, quod exitiale fuit & Solomoni & exercitui Romano & Afris universis. Nam ob id tum ante, tum maxime extincto Solomone, dux nemo, miles nemo belli pericula subire voluit. Præcipuus vero pugnae detrectator, Sergii odio, fuit Iohannes Sifinioli, donec in Africam Areobinthus advenit. Erat quippe Sergius animo mollis atque imbellis: cæterum non ætate tantum sed & moribus valde juvenilibus, invidia fastusque in omnes nullum habens modum, vitæ in luxum effusæ, ipso quoque oris habitu flans glorias. Sed quia is procum agebat puellæ quæ neptis erat Antoninæ Belisarii conjugis, Augusta ne imperium quidem ei adimi, adeo non supplicium de eo sumi passa est, quanquam videns Africam indies magis magisque collabi. Solomonem quoque juniorem, fratrem ejusdem Sergii eadem Augusta & Imperator liberarunt Pegasi interfecti crimine, quod quale sit dicam. Postquam hunc Solomonem à Levathis Pegasius emerat, barbari quidem domum suam rediere, at Solomon cum redemptore Pegasio militibusque paucis Carthaginem proficiscitur. In itinere cum Solomon quædam præter æquum ageret, monuit eum Pegasius ut meminisset Dei se munere recens hostium manus evasisse. ille velut exprobratorem captivitatis Pegasium illico trucidat. Vbi jam Byzantium venerat Solomon, Imperator eum homicidii purum pronuntiavit, ut qui Romani imperii proditorem occidisset: scriptum etiam ei impunitati firmandæ dedit. Sic vitato supplicio gaudens Solomon

lomon in orientem abit, patriam ibi domesticaſque neceſſitudines reviſurus. Sed in ipſo itinere deprehenſum divina ultio rebus humanis ademit. Et Pegafii quidem Solomonisſque res, ut dixi, ſe habent.

Parum fuerat Iuſtiniano terras Romanis poſſeſſas peſſime tractare, niſi & Italiæ Africæque recuperandæ ſe intendiſſet, non ob aliud quam ut has quoque in eandem cum iis provinciis, quæ ante parebant, miſeriam vaſtitateſque involveret.

Quo tempore Amalaſuntha conſtituerat abdicatis Gotthorum rebus mutare vitæ genus, & ſe transferre Byzantium, ut in aliis libris commemoravi, ſecum cogitans Theodora feminam eſſe prænobilem, reginam, ſpecie egregiam, ſollertis ad hæc ingenii: ſuſpectamque habens tum illius magnificentiam, tum vere virilem animum, ac mariti ſui inconstantiam, non intra mediocria æmulatum exercuit, ſed vitæ ejus ſtruxit inſidias. Viro igitur perſuadet Petrum ut legatum in Italiam mittat. Et Petro Imperator ea præcepit quæ in aliis libris noſtris reperire eſt. Cæterum metus Auguſtæ tunc prohibuit me, quo minus in apertum ferrem quæ ipſa egerat. quippe hoc unum Petro mandaverat ut Amalaſunthæ quamprimum vitæ finem faceret, ſpes maximas oſtentans ſi conficeret negotium. Ille poſtquam in Italiam venit, ut ſolent ad cædem, quantumvis injuſtam, facile rapi homines ubi honorum aut divitiarum ſpem imbiberunt, neſcio quibus rationibus Theudatum ad reginæ cædem impellit. Hoc merito Petrus Magiſtri dignitatem magnamque potentiam, inſenſis quanquam omnibus, adeptus eſt: Amalaſuntha autem talem habuit exitum.

Numerum exacte iniri eorum quos Iustinianus exitio dedit nisi à Deo posse non arbitror. citius quis arenas omnes numeraverit, quam quorum ille neci causam dedit. illud, obiens animo terras quas hominibus desolavit, sine periculo affirmaverim, periisse ejus opera non minus decies millies dena millena decem millia. Africam late adeo patentem ita perdidit, ut iter facienti hominem conspiciere rarum sit ac miraculo propinquum. Atqui Vandalorum qui arma ferrent fuerant ibi millia octoginta. Mulierum, puerorum, servitiorum numerum quis dixerit? Iam Afrorum tum urbes habitantium, tum agros colentium, tum mari viventium tanta erat (nam ipse vidi) multitudo, ut ab homine nullo exprimi possit. His autem plures multo Mauri omnes illi cum feminis ac sobole stirpitus interiere. Tum vero & Romanorum militum & qui eos Byzantio secuti fuerant, magnam partem ea terra sepelit. quare si quis dixerit interiisse in Africa quinquies decies centena hominum millia minus, opinor, vero dixerit. Causa tantis malis fuit, quod post devictos Vandalos cura nulla Iustiniano fuit firmare possessionem earum terrarum, & bonis quæ obvenerant fidum apponere custodem, subditorum benevolentiam. sed revocatus statim ab eo est Belisarius, falso atque in eum hominem minime cadente affectati principatus crimine. Deinde ut Africam posthac pro arbitrio exfugeret spoliaretque, censitores imposuit & inaudita tributorum onera, prædiorum optima insuper ad se pertrahens. Arianos ritibus suis interdixit. militibus stipendia solvere distulit, neque eo minus multis eos modis vexavit. unde ortæ seditiones immensa mala attulere. Sic erat illi ingenium, ut nunquam præsentibus contentus novaret semper res ac novando confunderet. Italia quæ ad provinciam Africam tripli habet rationem, multo etiam desertior

ab hominum cultu per eum facta est: unde conjectura de numero eorum qui perierunt sumi potest. Causas eorum quæ per Italiam improspere evenerunt, jam ante aperui. Plane quæ in Africa, eadem & in Italia peccata sunt. Missis quippe rationum dispunctoribus cuncta retro tulit, evertitque. Pertinebat ante bellum hoc, imperium Gotthicum à Gallorum finibus ad fines Daciæ, ubi Sirmium est. Gallias & Venetiarum partem maximam tenebant Germani. Postquam in Italiam venit Romanorum exercitus, Sirmium & circumjecta Gepidæ infederant. Omnia hæc vasta videre est. Alios bellum absumsit, alios quæ bellum consequi solent morbi famesque. Italiam Thraciamque omnem & quicquid ab Adria ad suburbana usque Byzantii protenditur, in quo spatio Græcia est & Chersonesus, Hunni ac Slavi ferme annuis, ex quo imperium potitus est Iustinianus, incurfibus sædissime populantur. Credo singulis irruptionibus non minus ducenta millia Romanorum occisa aut in servitutem abducta, ita ut terras illas omnes non immerito Scythicas solitudines appellare liceat. Hæc sunt quæ per Europam Africanque bellum peperit.

Sæpe cum Hunni hostili exercitu captivos prædasque abducerent ex Romanis quas intraverant terris, Thraciæ & Illyrici duces insilire abeuntibus properabant. sed statim inhibuere eorum conatus ab Iustiniano literæ, vetantes offendi barbaros, ut quorum societate res Romana adversus Gotthos, hostesve alios indigeret. ita factum est ut barbari, tanquam hostes qui essent, Romanos spoliarent & in servitutem raperent, cæterum, velut socii, cum præda omni atque captivis abire impune sinerentur.

Sic factum est, ut milites fracti penitus & ad summam
in-

inopiam redacti, alieno essent à belli usibus animo: cui porro consequens fuit, ut res per Italiam Romanæ collaberentur. Alexander enim ille rationum dispunctor militum patriam, ætatem, vacationes calumniari nihil verebatur: Italis vero extorquebat pecunias, obtendens ea quæ Theuderichi Gotthorumque temporibus acta erant. Neque vero soli gregarii à dispunctoribus ad summas misérias detrudebantur, sed plurimi qui in ducum erant ministerio, clari ante atque conspicui, ad egestatem famemque spectabantur provoluti.

Theuderichus postquam Italiam suæ ditionis fecerat, ut veteris reipublicæ speciem servaret, Palatinam quæ fuerat militiam reliquerat, & qui in ea erant singulis tantundem in diarium dederat. Erant autem numero multi, tum qui silentiarii dicuntur, tum qui domestici ac Scholares, quibus de prisca fortuna nihil erat reliquum, præter nomen militiæ, & diaria illa exigua & ad vitam sustentandam ægre sufficientia, quæ à parentibus ad liberos posterosque transmitti Theuderichus voluit. quin & mendicis qui circa Petri Apostoli ædem se tenebant annua de publico dari tritici tria millia medimnûm rex idem jusserat. Hæc illis omnibus paupertatis solatia mansere donec Alexander, Forficula dictus, in Italiam venit. nam hic nihil cunctatus est ea penitus cuncta tollere, factumque ejus ut intellexit Iustinianus probavit, ipsum Alexandrum majore quam ante in pretio habuit.

EX AGATHIÆ

HISTORIA

A FINE PROCOPII

AD GOTTHOS PERTINENTIA.

HUGONE GROTIO

interprete.

EX LIBRO PRIMO.

Postquam Teias Fredigernæ filius, post Totilam factus Gotthorum rex, totius gentis vires in bellum præliumque adversus Narsetem & Romanos tulerat, victusque inter pugnandum interierat ipse, Gotthorum superstites, instantium perpetuo Romanorum fatigati, incursibus, præterea deprehensi in locis aqua carentibus, pepigere cum Narsete, ut suas sibi terras habitare tutum esset, Romano Imperatori parituris in posterum. His peractis credebatur omnibus finem accepisse per Italiam bellum, cum ejus initia tantum spectata essent hætenus. Ego sic existimo, nunquam desitura mala hujusmodi, quamdiu erit humanum genus, quando jam ab antiquo se in vitam humanam induerunt, ita ut plena bellorum certaminumque sint carmina, sint annales, nihilque in scriptorum monumentis occurrat crebrius. Causam non arbitror esse in siderum cursu constitutisque fatalibus & incredibili necessitate. quippe si vincit ubique fati vis, periit ab hominibus li-

bera voluntatis electio, tum vero monita omnia, artes, disciplinæ in irritum cadunt: evanescunt spes eorum qui vitam honestissimam egerunt. Sed neque fas reas cædes mutuas & vulnera Deo ascribere. Naturam quippe illam optimam, ac medicam malorum bellis ac sanguine delectari neque dixerim ego, neque dicenti alteri assentiar. Sponte sua ad injustitiam & habendi cupiditatem inclinati hominum animi hos tumultus, has pugnas cient. Hinc non singulorum tantum mortes, sed totarum gentium interneciones & mille malorum facies. Gotthi ergo post illa conventa diversiiverant, quibus citra Padum sedes fuerant, in Thusciam Liguriamque aut alio quo vellent, atque ubi vivere assueverant: cæteri in castella oppidaque circa Venetiam, quibus se multo ante tenere erant soliti. Hic cum essent, expectabatur ut promissa rebus implerent, suisque contenti, defugerent pericula atque à tot calamitatibus respirarent. At illi exiguo intervallo temporis res novas & bellum aliud moliuntur: ac per se Romanis armis semet impares rati, ad Francos se vertunt. id in præsens optimum factum, rebusque utilissimum visum est, petito à finitimis auxilio bellum redintegrare. Sunt enim vicini Italiæ Franci, iidem qui Germani olim dicebantur. quippe Rhenum utrinque accollunt, & olim quidem tenent transrhenana, Gallias non ab initio, sed post addita possessione, in quibus & Massiliam Ionum coloniam. Hanc olim Phocæenses Medorum vi ex Asia pulsi eo deduxere, quo tempore Persis Darius Hystaspis filius imperabat: paulatim è Græca facta est barbara, veterique republica amissa legibus utitur dominantium, ne sic quidem à conditorum suorum gloria multum degenerans. Non enim feri sunt Franci, ut multi barbarorum, sed institutis legibusque, ut plurimum, Romanis vivunt, pari nuptiarum, pari

con-

contractuum cura, neque Dei cultu discrepantes. Christiani enim omnes sunt rectissimarum sententiarum: habent in oppidis magistratus, habent sacerdotes & communes nobiscum festos dies, &, ut inter barbaros, insigni mihi videntur modestia atque humanitate: vix ut quicquam eos à nobis discriminet, præter habitum barbaricum patriumque sermonem. Mirari sane subit, tum alia eorum bona, tum justitiæ inter se concordiaque tutelam. Nam & antehac & mea ætate in tres pluresve divisi reges nunquam in bellum exarserunt, nec patriam fædarunt civili sanguine. Atqui ubi jus imperii controversum, & æqualis partium potentia, inflari solent & crudefcere animi, attollere se honorum locique principis appetitus & quæ aliæ affectiones seditio- num ac tumultuum sunt gravidæ: Apud ipsos tamen, scissos quantumvis sæpe, ut dixi, imperiis, nihil tale: sed & si quod inter reges dissidium intervenerit, arman- tur quidem omnes, velut Marte usuri arbitro, inque campum procedunt: sed ubi invicem se conspexere populi, desidente æstu ad pacis amorem redeunt, jubent- que reges quæ ambigua habent jure potius disceptare, aut si id abnuant, ipsos inter se singulari certamine ex- periri, quod æquum non sit neque patriis ipsorum mo- ribus congruens ob privatas ipsorum controversias rempublicam labefactari, forte & everti. Subito igitur dissolvunt acies, deponunt arma; pax iterum & tranquillitas & sine custode commeatus atque collo- quia, longeque illa quæ timebantur. Tanta subjectis æqui patriæque reverentia: tanta imperantibus boni- tas, & in suos obsequium. Talibus se moribus jam- dudum in imperio valido sustentant, legibus semper iisdem, damni adeo expertes, ut pridem possessis mul- ta adjunxerint. Nimirum justitia & famæ respectus, quibus institutione insita sunt, statum præstant beatum

ac durabilem, hostibusque minime obnoxium. Hunc in modum Franci vivunt optime, sibiq; & finitimis imperitant, regno à patre semper ad filium transeunte. Hoc ipso tempore, cum Gotthi ad eos legationem mitterent, tribus sub regibus erant. Haud abs re arbitror, quando huc ventum est, re altius repetita, regium genus & rerum coherentium summam ob oculos ponere, donec ad eos, qui tum regnabant, perducta serie, cæpta persequar. Fratres fuere Childibertus, Lotharius, Theuderichus, Chlothomerus. Hi, patre Chlodowigo mortuo, quatuor partibus, gentium urbiumque numero quam maxime æqualibus, imperium inter se diviserunt. Non multo post Chlothomerus, dum in Burgundiones bellat (gens est Gotthica, manu prompta bellisque inclyta) jaculo in pectus adactò interiit. collapsò eo Burgundiones ut capillum videre solutum inque terga demissum, agnovere hoc indicio occisum à se hostium regem. mos enim est Francorum regibus tonderi nunquam, sed à pueris comam alere, quæ pulchre impendet humeris, etiam frontis crinibus dividuis & in utramque se spargentibus partem: nec est, ut illa Turcorum & Avarorum, horrida, impexa, squallens, inque nodum indecore collecta, sed variis medicaminibus purgari, ac pectine curari solet, idque apud illos regiæ gentis insigne decusque est, cum privati in orbem tonderi soleant, neque promittere capillum finantur. Chlothomeri caput abscissum secutis ipsum cum ostentarent, trepidationem eis injecere tantam ut spem abjicerent Franci, frangerenturque animis velut nunquam arma resumturi. Victores quibus volebant legibus bello finem imposuerunt. Francicus exercitus pro magno habuit vitam domum reportare. Chlothomero mortuo sine sobole, fratres, ejus parte aucti sunt. Neque superstes diu Theuderichus. morbus eum abstulit ad filium Theudebertum tum bona alia, tum regni honos pervenit.

nit. Is ut possessionem paterni imperii nactus est, Alemannos devicit aliosque in vicinia populos, audax, inquietus, periculorum, etiam ubi necesse non erat, appetens. Huic Theudeberto, postquam Romanis in Totilam bellum exarserat, mens incidit, dum Narsetem ejusque copias Italia & arma hostilia detinent, collecto quod militis robustissimum fortissimumque habebat, invadere Thraciam, perdomitisque omnibus quæ in medio erant in ipsam urbem regnatricem Byzantium transferre bellum: tantoque id studio & tam ingenti paratu moliebatur, ut ad Gepidas quoque & Langobardos aliasque in proximo gentes mitteret legatos, qui eos ad belli hujus societatem invitarent, minime tolerandum ratus, quod Iustinianus Francicum, se Alemannicum, Gepidicum, Langobardicum scriberet, aliarumque etiam gentium titulis se jactaret, quasi earum omnium debellator ac dominus. neque id indignabatur modo ipse, sed & alios ut dedecoris participes irritabat. Mea quidem hæc sententia est, etiamsi ingressus esset destinatum iter, nihil ea temeritate profecturum, sed periturum fuisse ubi in Romanos exercitus sive in Illyrico sive in Thracia incidisset. Attamen, quod rem tantam cogitaverit concupiveritque, nihilque ob id reliquerit intentatum, satis argumenti est, unde ingenium noris hominis, excitatum, ferox, & quæ ad insaniam accederent fortitudini ducens. quod ni vitæ exitus conatibus intervenisset, credo, jamjam suscepturus erat expeditionem. Sed forte venatum progressu taurus se obtulit magnus, editis cornibus, non ex hoc mansueti genere quod rustico in usu est, sed montano atque silvestri, & cornibus in adversantes exitium ferente, bubulos id animal vocant, quales multi illam terram depascuntur. Umbrosa enim nemora & montes horridi, regioque frigida circum, quibus omnibus fera illa delectatur. Taurum illum ex silvæ latebris exsiliens

venientemque in se ut vidit Theudebertus, fixit vestigium, velut hasta subiturus. at ille dum rapido cursu se jactat, cum jam propinquus esset, in arborem hand nimis magnam fronte impingitur, vi tanta ut arbor & dissiliret, & in latus utrunque procumberet. Forte ex defractis ramis unus maximorum ruinæ vehementia resultans caput Theudeberti verberat. ille ictus mortem daturum vulnere ac dolore insuperabili illico supinus cadit, ægreque à suis domum reportatus eodem die vivendi fecit finem: Successor ei fit filius Theudibaldus, quem, puerum quamvis valde, agentemque sub custode, ad principatum lex patria vocabat. Quo tempore mortuus est Teias, & Gotthorum res externi egebant auxilii, præerat Francis partim hic Theudibaldus, etiamnum adolescens, partim patruus ejus magni, ut Romano more sanguinis gradum eloquar, Childibertus nomine & Chlotharius. Ad hos, quod habitarent à se longius, non recurrerunt Gotthi, sed Theudibaldum publica adjerunt legatione, non universi, sed qui trans Padum sedes habebant. nam cæteri optabant quidem & ipsi motus & res novas, sed hærebant incerti futurorum, & fortunæ metuentes inconstantiam, suspensa tenebant inque ancipiti consilia, quid aliis ageretur intenti & percunctabundi, cæterum præda futuri victoris. Legati aliorum, ut in regis procerumque Francorum conspectum admissi sunt, precabantur eos, ne Gotthos calcari à Romanis pro nihilo ducerent, sed potius socii certaminis servarent gentem & viciniam & amicam, & absque eo sit, propediem perituram. Nec omittebant, debere Francos, etiamsi sibi solis consulere vellent, non pati in majus augefcere vim Romanam, sed omni modo incrementa suspectæ potentiæ prohibere. Si namque, ajebant legati, nomen Gotthicum exciderint, jam mox aderunt in vos vetera bella instauraturi.

Neque

Neque cupiditati deerit quam obtendant juris species. Marios quippe & Camillos & Cæsarum plurimos memorabunt, qui in Germanos bellaverint, & trans etiam Rhenum sita tenuerint. & ob hæc videri volent non vim inferre, sed justis armis alieni nihil, verum majoribus possessa repetere. Nam non dissimili in nos usi criminatione, tanquam princeps quondam noster & huc immigrandi auctor Theuderichus per injuriam Italiæ se ingessisset, res nobis eripuerunt, gentis partem maximam exstinxerunt, virorum quondam inter nos fortuna eminentium conjuges liberosque in crudele servitium abstraxerunt, cum tamen Theuderichus non ipsis nolentibus; sed Zenonis quondam Imperatoris concessu venisset in Italiam, neque eam Romanis abstulisset, qui pridem eam amiserant, sed depulso Odoacro invasore peregrino belli jure quæсивisset quæcunque ille possederat. At contrà Romani, postquam vires ipsis suæ placuere, nihil pro æquo & bono fecerunt. sed Theudato primum iratos se simulantes, Amalasunthæ scilicet causa (id enim belli initium ac prætextus fuit) ex eo non desinunt per vim cuncta rapere. Et tamen hi sunt, qui solos se sapere, solos Dei metu tangi, solos ad justitiæ normam cuncta dirigere jactitant. Ne igitur aliquando, cum eadem patiemiini, sero vos inertix pæniteat, anteveniendi sunt hostes, neque prætermittenda vobis præsens occasio, quo minus parem rebus agendis mittatis, exercitum & è vobis gnarum belli ducem, qui prudenter ac fortiter adversus Romanos rem gerens, illos quidem Italia quamprimum deturbet, nos autem in ejus possessionem restituat. Hæc si facitis, primum Gotthos ingenti beneficio obligabitis, salutis auctores, depulsores calamitatum; tum vero vestra in tuto locabitis, longe vestris à finibus remoto hoste: pecuniæ præterea vobis affluent, partim è præda Romana, partim quas non

ingrati nos dabimus. Hæc elocutis legatis Theudibaldus, ut qui adolescens esset segnis & imbellis, invalido etiam per morbos frequentes corpore, non assentiebat petitis, neque existimabat aliena mala suum in periculum vertenda. Sed Leutharis & Butilinus, quamquam rege suo non probante, Gotthorum societatem induerunt. Fratres hi erant gente Alemanni, sed apud Francos eximie honorati, quippe & suæ nationis duces pridem facti, Theudeberto volente. Alemanni, si Asinio Quadrato fides, viro Italo & Germanicarum rerum exacto scriptori, conveniunt sunt variis è nationibus collecti, id ipsum apud eos significante vocabulo. Hos quondam Theuderichus Gotthorum rex, cum omnem Italiam teneret, in obsequio habuerat sub tributi lege. Eo vita functo, cum jam Iustinianum inter, maximum Imperatorem, & Gotthos bellum exarsisset, Gotthi Francorum captantes gratiam, ut quorum amicitiam summe expeterent, tum alia loca deseruere, tum etiam Alemannis abstiterunt. contrahendas enim undique suas censebant copias, & ob id, qui subsectorum oneri magis quam usui erant, habendos derelictui, utpote cum ipsis jam non de longinquis imperiis & gloria, sed de Italia ipsa deque vitando ultimo exitio certamen esset. Futuri itaque incerta facto voluntario prævenientes de necessitate fecere prudentiam. Hunc in modum à Gotthis desertam gentem Alemannorum sibi subdidit Theudebertus: eoque, ita ut narravi mortuo ad filium ejus cum cæteris populis hi quoque pervenerunt. Habent privatim & propria instituta. in publicum Francico imperio ac moribus gubernantur: circa divina discrepant: Arborum illis cultus & annium, colliumque & vallium. hæc numina placant equis aliisque animalibus, quæ defectis cervicibus sacrant. Verum perpetua cum Francis consuetudo, sensusque beneficiorum

rum prudentiores emollit trahitque in rectiora, & puto paulatim universos evincet. Insanum enim illud & à ratione abhorrens opinionis, etiam ipsis sectantibus, ni stulti plane sint, in aperto est, ut arbitror, utque deprehensu ita extinctu facile. Misericordia magis ac venia quam ira eos prosequi par est qui à vero sunt devii. Non enim volentes errant labunturque, sed cum id quod bonum est expetant, judicio decepti instant semel creditis, qualiacunque ea sunt, pertinaciter. At immanitatem sacrificiorum, nisi miseria potius dicenda est, nescio an ulla ratio excusaverit, sive per illa luci coluntur ut apud Barbaros, sive alii qui Dii putantur, ut Græcorum habent ceremoniæ. Ego nullam naturam esse existimo, cui voluptati sint fædata sanguine altaria & animantium laniæ. quod si qua tamen est, cui ista sint cordi, non ea mitis ac benigna est aliqua sed fera ac rabida, qualem Pavorem poëtæ fingunt & Metum, & Bellonam & Malam Fortunam & Discordiam quam indomitam appellant. Adde his si placet quem Persæ Arimanium dicunt, & è terrenis spectris si qua sunt malefica atque sanguinaria. quod si quis hæc putet non convenire promisso, sed supervacua esse & à destinato aliena, at mihi dulce est quæcunque didici proferre in medium, & quæ honesta sunt ornare laudibus, quæ non talia palam traducere & quam sint damnosa demonstrare. Hanc enim partem, quæ maxime vitæ est utilis, ni habeat historia, sed nuda sit & judicationis expers rerum narratio, apud multos certe non plaris videbitur, nisi durum hoc dicere est, quam fabulæ quibus mulieres laborem lanificii solantur. sed de his cuique ut volet sentire arbitrarium esto: ego unde me receperam revertor. Leutharis & Butilinus ut primum impetum ceperant bellandi in Romanos, in magnas spes erecti ambo erant, minimeque contenti

præsente fortuna. Narseti duci putabant non satis animi fore ad vim ipsorum expectandam: suam illico fore Italiam omnem, accessuram deinde Siciliam. Negabant satis mirari se posse, quod Gotthi ita expavescerent homunculum, cubilium custodem, umbratili vitæ molliæque assuetum, cui virile quicquam nec natura permetteret. ita sibi placentes ac gloriabundi ingens conciverant virorum fortium agmen ex Alemanis Francisque, ad quinque & septuaginta hominum millia, impellebantque bellum, velut jam mox Italiam Siciliamque rapturi. Narses, etsi non omnia exacte noverat, cura providus, omnesque hostium conatus anteire properus, statim Thuscæ oppida, quæ Gotthis etiam tunc possidebantur, vi perdomare statuit. Neque enim ille aut victoria supra modum tumens insolentiæ se dabat, nec, quod eventurum prope cuivis alii fuerat, ex laboribus in otium ac delicias revolvebatur, sed ut quidque cogitaverat exsequens movebat exercitum, ut nunc Cumas versus. Est id oppidum Italiæ firmissimum, & perdifficile expugnatum. situm est in arduo & vix aditum admittente colle, unde in Tyrrenum mare despectus est: quippe ex ipso littore collis editur, ita ut pedi ejus adstrepant illi fractique fluctus. supra sunt mœnia turribus & propugnaculis egregie defensa Totila Teiæque regnantibus, quicquid raritate spectabile aut pretio carum habebant aut ipsi aut Gotthi, id in hoc loco ut omnium tutissimo abdiderant. Gnarum id Narseti; eoque magis flagrabat & oppidum & pecunias capere, tum ne belli sedem haberent Gotthi unde Italiam infestarent, tum ut plena ipse absolutaque victoria potiretur. Erat in oppido Aligernus fratrum Teiæ, qui Gotthis imperaverat, natus minimus, cum exercitu quantus potuerat colligi, à pace alienus animo, quanquam & bello cecidisse Teiæ, & Gotthorum

thorum res labefactas debilesque certo cognoverat. ille verò nihil ob hæc fractus, neque ad tantos fortunæ ictus pavescens (tantum in loco victusque copia fiducia erat) ferociebat ultro, jactabatque sese, ut facile vim omnem depulsurus. Narses, dato signo, admovet exercitum. cujus milites magno cum labore in collem enisi ac propinqui jam oppido, jaculis petunt eos qui in propugnaculis apparebant. Sonabant arcus ultro citroque volantibus sagittis, excutiebantur in sublime fundæ, machinamenta, quæcunque oppugnandis urbibus reperta, movebantur. Neque segnius Aligerni milites conglobati in media inter turres spatia repugnare jaculis ac missilibus aliis, ingentia saxa manibus demittere, caudicesque & secures & quicquid usui proximum; nec machinis abstinere aut si quid aliud avertendo periculo. Ipsius Aligerni manu jacta tela à cæteris facile Romani internoscebant: ingenti enim stridore ac velocitate ferebantur, ita ut si quem lapidem aut durum quid aliud inciderent, id ictus violentia diffiliret. Palladium forte (non vulgari erat is apud Narsetem loco, sed tunc Romano proprie agmini præerat, locumque inter cohortium præfectos præcipuum pridem obtinebat) conspicatus Aligernus ferrea indutum lorica, magnoque spiritu inferentem se murre, superne in eum sagittam mittit, hominemque per scutum, per lorica transadigit. tantum illi supra alios erat robur & arcu torquendo validæ manus. multa talia jaculantium certamina posteris etiam diebus fuerunt, neutrisque res ex voto procedebat. sed & Romanos pudebat re infecta discedere, & Gotthi fatis ostendebant non esse sibi in animo cedere obsidentibus. Narses, dux facti, & dolebat & indignabatur ad unum oppidum idque modicum temporis plurimum perire. Diu ambiguo & varianti sententias tandem hæc oppugnandi ratio

tio placuit. in eo flexu collis qui orienti obvertitur, spelunca est tecta undique, & valde cava, ita ut & penetralia habeat nativa & alvum lato hiatu. Hic Sibyl-
lam Italicam vixisse ajunt, & Apolline afflatam ventu-
ra prædixisse sciscitantibus. Eandem Æneæ Anchisæ fi-
lio, cum ad ipsam venisset, vaticinatam quæ postea e-
venerunt. Huic speluncæ pars quædam incumbebat
mænium. quod Narses observatum pro se esse censuit :
immissisque continuo in cavum speluncæ viris, qui in-
strumenta saxi incidendis murisque fodiendis ferrent,
sensim abrasit pertuditque convexum specus cui muni-
menta innitebantur. Et eo quidem usque cavando at-
que ipsum diruendo ædificii solum pervenit, ut jam
fundamenta instructi operis apparerent. Tum vero ti-
gna conjunctim erecta substituit quæ muri onus susti-
nerent, ne eorum compages brevi dissoluta ruinam
faceret, & quid ageretur Gotthi persentiscerent. qui
cæteroqui accurrissent statim, curataque labe diligen-
tem in posterum custodiam adhibuissent loco. quare
ad rem cælendam, avertendumque cæsuræ fragorem,
tunc cum maxime Romanus exercitus in summa muri
impetum faciebat, non sine vociferatione armorum-
que concussu, ut major solito sonus ederetur, plena-
que tumultus esset oppugnatio : cum vero jam murus,
quousque spelunca se porrigebat, suffosus penderet,
lignis tantum illis in altum stantibus suffultus tum
arentium foliorum strue & quicquid flammam facile
recipit funditque subjecto, immisso igne subduxere se
illico. Non multo post alente se incendio flagrarunt
fulturæ, ut ferendo jam oneri non essent. ibi quicquid
eis impendebat mænium vi subita fidere labique in va-
cuum. Turres etiam & propugnacula abrupta ab iis
quibus cohæserant in præceps fundebantur. Porta au-
tem ejus regionis anxie quidem, ut propinquo hoste,
clausa

clausa tenebatur, servantibus clavem custodibus. sed & hæc tota cum vectibus repagulisque loco suo excussa in littus marisque scopulos projicitur: diffiliere simul omnia quæ connexa fuerant, postes, projecta, limen superum, & qui solo infixi fuerant cardines. His peractis, facilis videbatur Romanis aditus in oppidum, tutoque hostis posse contemni. sed ne sic quidem pro spe successus fuit: Fissuræ quippe & abrupta tum in colle ipso tum in citeriore ejus ambitu in longum spatium extensa confragosam transirique difficilem adhuc reddebant humum. Narses tamen audacter assultat oppidum, velut ipso impetu capturus: verum à Gotthis eo se conglobantibus strenueque sua tutantibus depellitur, nullo facto operæ pretio. Cum neque assidendo neque incurfu capi oppidum quiret, constituit non ultra ibi totum fatigare exercitum, sed Florentiam, Centumcellas inque alia Thusciam oppida se conferre, ut priusquam adveniret hostis res ibi constitueret. jam enim audierat cis Padum constitisse Leutharim & Butilinum cum Francis Alemannicisque copiis. quare maximam illuc exercitus partem trahens, properat. Cum non multis ante diebus morbo interiisset Philimuth dux Herulorum qui in eo erant exercitu, propriumque eis ducem dari mos exigeret, popularem eorum Phulcarim Phanithei sorore genitum in eum locum promovet, eique mandat ut cum Iohanne Vitaliani & Valeriano, Artabane aliisque ducibus & cohortium præfectis, ac parte exercitus majore ac potiore Apennini juga circumeat, quæ Thusciam inter Æmiliamque se attollunt, donec ad Padum perveniat: ibi metatus castra firmissimis locorum antecaptis obftet hostibus iterque impediatur. quod si penitus effectum dare posset, gratias agendas Fortunæ: sin id nequirent, superante hostium multitudine, at retardaret hostium iter,

542 EXCERPTA EX AGATHIÆ HIST.
iter, neque securos eis permitteret processus, sed terrorem quantum posset incutiendo retentaret eos quam longissime, donec ipse Narses destinata ordinasset. Et illi quidem quo iussi ibant. sed & ad Cumas Narses non modicam reliquerat manum, quæ moram juxta trahens, hostem teneret inclusum & longa obsidione, si aliter non daretur, subigeret oppidum. illi vallo cinxere Cumas, exitusque observavere, ut si quis pabulatum exiret eum caperent. credebant enim per annum jam circumfessis absumptas res necessarias. Narses oppida, quo advenit, pleraque cepit facili negotio. Florentini obviam progressi fide accepta nihil sibi nocitum iri, se suaque omnia sponte tradiderunt. Tantundem fecere Centumcellani, Volaterrani, Alsienses & Pisani. tam prosperis utebatur successibus, ut etiam in transitu cuncta subigeret. Soli Lucenses moram facere, deditioemque abnuere. quanquam ante pacta cum Narsete inierant, ut, ni intra tricesimum diem auxilia ipsis advenirent, tanta ut non de muris ac turribus sed aperto Marte ac prælio certare possent, tum oppidum continuo ei in manus traderent. sperabant enim brevi Francos adfore sibi que opitulaturos: atque ejus rei fiducia quod dixi pepigerant. Iam vero cum dies condicta effluxisset, nec apparerent suppetiæ, libebat illis nihilominus conventa spernere atque exuere. Deceptum se Narses, ut par erat, graviter ferens oppugnationi se parat. Erant apud eum qui perdendos putabant obsides, ut suos lugens civitas perfidiæ pœnas daret. At dux, ratione cuncta expendere solitus, nec iræ nimium concedere, eo sævitæ devenire noluit, ut insontes alienum ob crimen plecteretur, sed astum hujusmodi excogitavit. produxit obsides in apertum revinctos post terga decussatis manibus, capitibus cernuis, eaque specie miserabiles ostendit popularibus, commi-

natus

natus & interfecturum se continuo istos, ni civitas festinaret promissa implere. Ligna autem duo breviter cuique obsidum ab interscapulis ad cervicis nervos oppressa erant, atque ita velata panniculis ut ab hostibus, longe præsertim distantibus, conspici nequirent. cum oppidani imperata non facerent, iussit omnes ex ordine decollari. Spiculatorum magna vi gladios incutiunt tanquam cervices abscisuri. ictu in ligna illiso nihil pejus passi obsides ita ut iussi erant proni cadebant, ac sponte palpitantes contrahentesque sese morientium imaginem præbebant. quævis oppidani conspectis, cum ex magno satis intervallo non rem ipsam sed speciem rei obductam cernerent, lamentari cæpere ut in magno malo. Erant enim obsides illi non ex vulgo sed nobilitate fortunisque præcipui. Talibus orbatos cum se crederent Lucenses, ploratus undique & vociferationes mæstæ longæque. præcipue mulieres pectora plangentes ruptis vestibus in propugnacula procurfabant, siue matres eorum qui periisse putabantur, siue filiæ, siue alio necessitudinis vinculo conjunctæ. Etiam Narsetem maledictis incessabant, superbum vocantes & improbum, qui inhumanum sanguinariumque ingenium ficta pietate & Dei cultu incrustaret. Talia clamantibus, an non vos ipsi, inquit Narsetes, consanguineis vestris causa estis exitii, qui iis contemptis atque proditis consilio pessimo jurisjurandi religionem sanctimoniamque federum violastis? sed si vel nunc agnoscere vultis id quod expedit, & effecta dare quæ pepigistis, nihil vobis perierit: reviviscent quippe obsides, & nec oppido vestro quicquam à nobis erit mali: sin recusatis, non hac vobis stabit dolor: cavendum ne universi paria patiamini. Hæc ubi audierant Lucenses dolum esse putabant quod dixerat eos qui ceciderant in vitam redituros. & suberat certe dolus, sed non quâ parte ipsi existima-

istimabant. Promte igitur pollicentur ac jurant etiam,
 se voluntati ipsius oppidum suaeque corpora permissu-
 ros, si vivos obsides videant. nam quia per naturam
 fieri non posse credebant, ut mortui vitam reciperent,
 speciosum factu putabant, à se remove culpam &
 causæ suæ æquitatem circumdare. Tum Narses confe-
 stim erectos iussit stare obsides, ita ut à popularibus
 suis aspicerentur incolumes atque integri. illi eos con-
 spicati, tam incredibili spectaculo, ut par est, commoti
 obstupuerant. ne tum quidem omnibus placuit exse-
 qui pacta, sed fuere qui detrectarent. Nimirum cum
 suos salvos viderent, inque doloris ac luctus locum
 spes successisset, vulgi more ad priora revolvebantur,
 vincente fas perfidia. Tanta cum esset Lucensium ve-
 cordia, Narses tamen, ut magni erat animi, obsides
 domum remisit, neque pretium libertatis ullum depo-
 scens, neque per id ullas conditiones civitati extor-
 quens. Mirantibus oppidanis, & quæ de causa id face-
 ret, dubitantibus, moris mei non est, inquit, inani-
 bus verbis & spe lubrica lactandum me præbere. Et-
 iam absque his, nisi continuo deditionem facitis, isti
 vos cogent, & gladios monstrabat. At qui dimissi fue-
 rant, immixti popularibus per omnes circulos Narse-
 tis laudes prædicabant, commemorantes, quam co-
 miter benigneque ab eo fuissent excepti: Tum ut sua-
 vis, ut affabilis, ut æquitate animi celsitatem tempe-
 raret, singulorum auribus instillabant. Brevique hi
 sermones plus armis peregrissent, mulcendo plebem
 discordem ac mutabilem, ita ut plerique inciperent ad
 res Romanas se vertere. Dum hæc Narsetem obsidio
 adhuc detinet, missæ in Æmiliam Romanorum copiae
 rebus adversis percellebantur, & ut fit, animis lan-
 guebant. Nam ut primum eo ventum erat, egerant
 cuncta consulto atque disposite. si quem vicum aut op-
 pidum

pidum direpturi ibant, servabant ordines, neque longe inde se amovebant excursores. ipsi receptus non temerarii aut dissoluti, sed compositi erant, locum suum servantibus queis mandatum aliorum terga tutari, ipso agmine quadrato incedente, suoque complexu prædam ambiente mediam, quo rectius custodiretur. Hoc modo cum primum hostiles agros essent populati, paucis post diebus cuncta in pejus fluxere. Herulorum namque dux Phulcaris, fortis sane erat & hostile nihil metuens, sed ferox idem ac turbidus, & extra quam ratio præciperet vehemens, ut qui boni ducis indicium poneret, non bene struere ac regere aciem, sed si ipse in pugna conspicuus aliosque præcurrens & ingenti ardore hosti se inferens manu pleraque perageret, hoc opere lætus ac gloriabundus. Ac tunc forte plus solito amens, Parmam excurrerat, quod eo tempore oppidum Francis tenebatur. Rectum fuerat mittere primum exploratores qui hostium consilia rimarentur: deinde ab his edoctum, iter facere ordinato agmine. At ille omne in audacia atque inconsulto impetu præsidium reponens, incompositum Herulorum agmen & qui è Romanis cohortibus aderant, cursim agit, nihil infestum suspicans. sed admonitus ejus rei Butilinus in amphitheatro sub urbem sito, in quo auctoritati in id homines spectante populo depugnare cum bestiis solebant, dilectos suorum fortissimos robustissimosque abscondit, prævalidisque insidiis eum in modum oppositis tempus agendi opperitur. Postquam citra eos Phulcaris Herulique penetraverant, dato signo erumpunt Franci, sparsimque & negligenter euntibus insiliunt subiti, &, quemque nacti, promiscue occidunt, perculos quippe superventu inopinato ac circumventos velut indagine. Pars maxima ubi tandem sensere quo malorum venissent, degeneres turpem sa-

lutem quæſivere, tergis in hoſtem obverſis, effuſa fuga, non virtutis, non longæ armorum tractationis quicquam memores. ita dilapſo exercitu ſuo dux Phulcaris cum ſatellitibus ſuis reſtans, non & ſibi fugiendum putavit, mortem præoptans honeſtam quam vitam cum dedecore cladi ſuperſtitem. ſtetit igitur quam tutiſſimo potuit loco, tergum ſultus ſepulchri monumento, multamque hoſtium ſtragem edens, modo in eos procurrebat, modo retrahebat, vultu ſemper in hoſtes obverſo. cum fugam facile poſſet capere, idque eum comites ſui orarent, & quomodo, inquit, perferre poſſem Narſetis linguam temeritatis mihi exprobratricem? Ergo maledicti, ut videtur, quam ferri metuentior, manſit in loco, & pugnare perſeveravit indefſus, donec multitudine obrutus, multis pectus telis tranſfixus, impreſſa præterea in caput ſecuri, moribundus in ſcutum procubuit. Inde cæteri omnes paſſim cædebantur, quicumque cum eo ſua voluntate ſive ab hoſtibus incluſi permanſerant. Ita Phulcari, ex quo dux ſuæ gentis factus eſt, non diu frui honore licuit, ſed poſt fortunam proſperam brevem, ut ii qui in ſomniis læta conſpiciunt, finem fecit imperii vitæque. multum hoc ſucceſſu elati ſunt obſirmatique Franco- rum animi. Tum vero & Gotthi, qui Æmiliam, Liguriam & contermina habitabant, cum antehac cum Romanis pacem ſocietatemque iniſſent non veram ſed ſubdolam, metu eo adducti quam ſua voluntate, hoc nuntio ad audendum erecti, aperte rumpunt federa, & barbaris, conciliante ſimili vitæ genere, ſe adiungunt. At Romanorum copię, quibus Iohannes Vitaliani, ut dictum eſt ante; & Artabanes præerant, cumque hiſ quicquid Herulorum agminis fuga ſervaverat, Faventiam contulerant ſeſe. Ad Parmam enim hærendum ſibi diutius non putabant; quod non longe eſſent hoſtes

& tam

& tam inopinata felicitate exsultantes non cum modo haberent fortunam. quippe & Gotthorum oppida eis se pandebant, & capto castello bene firmo, jamjamque irruituri in illos quos dixi timebantur. Hanc ob causam duces quam proxime Ravennam accedendum, atque sic vim hostium, quam sua superiore[m] hoc tempore credebant, vitandam censuere. Narses, hæc cum ipsi nuntiata essent, indoluit & Barbarorum fastu & amisso Phulcare, viro non è multis, egregie quippe forti, multisque victoriis inclito, & tanto, ut, si prudentia robori adfuisset, nunquam de eo gavisuri fuerint hostes. His de causis mæsto quidem tristisque erat animo, non, ut alii solent, abjecto pavidove. quin & exercitum suum, quem casu inopinato perculsum videbat, concione advocata alloquendum sibi censuit, ut sanato metu ad audendum eos revocaret. Erat enim Narses imprimis mente validus, acer, sollersque aptare se temporibus, & quanquam literis tinctus non erat, nec ad eloquentiam exercitus, compensabat hæc ingenii felicitate, nec consiliis exprimendis verba deerant, mirum in spadone interque aulæ delitias educato. Corpus illi natura breve, curatura etiam gracile, sed fortior & celsior quam credi posset animus. Adeo ubicunque libertas generosa in pectore est, ne quis vir sit optimus, cætera non impediunt. Narses itaque medius suorum hæc cæpit dicere. Solitis hostem vincere, & res habere prosperas, si vel ad breve tempus acciderit quod non putarant, defluit gaudium, spes hebetantur. Ego vero sapientum reor, non nimium inflari aspirante fortuna, sed cogitata rerum mutabilitate ad eam animum componere. Talibus læta quidem quæ prospera, at si quid secus ceciderit, haud nimius dolor. Vos ego intueor, milites, plus æquo mæstos: nec aliunde id vobis evenit, quam quod vincendi assuetudine supra modum

elati, nihil vobis credidistis posse accidere adversi. si hac opinione excussa rem qualis per se est spectetis, apparebit non tam gravis & atrox quam videtur. Si Phulcaris, dux Barbarus & more gentis præferox, cum tanta hostium multitudine acie inordinata congressus, malum invenit, quod exspectari par erat, non ideo & vos concidere animis & destinata deferere oportet. Turpe enim sit, si cum Gotthorum pauci, gentis exitio superstitēs, socios sibi parent, nobis labores novos; neque tantis fracti cladibus desperent; nos non alio persuasi victos non esse, quam quod non satis vicimus, tot priora decora prodamus animi alacritate abjecta. quin est quod de casu hoc gaudeamus ultro. castigata quippe eo est nimia felicitas, detractaque nobis pars magna invidiæ, & velut novis auspiciis in pugnas denuo cum fiducia eundum. Nam si numero superbit hostis, nos eos, si sapimus, disciplinæ custodia facile superabimus, bellaturi præterea in externos & ut credibile est rerum quibus vivitur inopes. Tum vero receptum nobis, si opus sit, præbent oppida & castella quæ illis defunt. Aderit nobis & Deus jure nostra repetentibus, cum illi inhient alienis. Vique adeo ad timendum nobis nulla causa est, ut ad optime sperandum nulla desit. Quare Lucenses istos ab obsidii malis respirare non patiamur, ac vestrum se unusquisque ad cuncta belli munia promptum exhibeto. Hoc sermone cum confirmasset exercitum Narses, Lucam diligentius quam ante obsidet. Succensebat interim ducibus aliis, quod, relictis locorum maxime opportunis, Faventiam se contulissent, quo facto recte ipsi constituta corruperant. Namque copias illis attributas circum Parmam voluerat esse velut propugnaculi vice, ut hostem vetarent procedere, ipse interim tempus ad Thuscianæ res constituendas, quod satis esset, nactus, mox ad ipsos perveniret.

niret. Nunc contra evenerat, ut illis longe digressis, qui Narseti aderant primi ad hostium vim paterent. quod minime tolerandum ratus, misit ad eosdem duces hominem sibi familiarem, cui nomen Stephanus, patria Epidamnus Illyrica, qui exprobraret ipsis ignaviam, apertumque faceret teneri eos desertæ reipublicæ, nisi ad imperata loca continuo redirent. Stephanus mandata exsecuturus, assumtis equitibus ducentis præstanti virtute atque armis, properat iter laboris ac sollicitudinis plenum. Pars enim Francorum illos campos percurfabat, partim pabuli, partim prædæ ex agris raptandæ causa. ob id noctu plerumque pergebant Romani, conglobati inter se & vicibus terga servantes, ut, si opus esset, prælio invenirentur non imparati. Audire erat ululatus agrestium, & boum qui abigebantur mugitus, & fragorem arborum quæ cædebantur. Tales inter strepitus ægre Faventiam & ad exercitus pervenire. Ducibus conspectis Stephanus, quid egistis, ait? ubi veteres gloriæ, ubi novarum victoriarum promissa? quomodo Lucam capiet & cis Apenninum sita pacabit Narfes, si vos, non aliter quam ex convento, transitum hosti datis, & quicquid ei lubet agere liberum facitis? Et ego quidem nihil inclementius dicam, sed non deerunt forte qui ignaviam id vocent, contemptumque boni publici. Ni properatis Parmam redire, non desinet Narfes irasci vobis & imputare siquid ultra mali eveniret. simul & hoc videte, ne & Imperatorem sentiat implacatum. Satis intelligebant duces, Narsetis audire se verba, neque dicere poterant per injuriam se objurgari. excusationes tamen quasdam obtendebant facto, quasi coacti emigrare, quod in vicinis Parmæ locis alimenta non sufficerent militi, neque vero adfuisset Antiochus magister militum, cui curæ talia, neque stipendia de more persoluta essent. Stephanus Ravennam

ut venit, illico inde magistrum militum adduxit ad duces, & difficultatibus omnibus remedia adferens, effecit ut ad Parmam reversi castra ibi figerent. His curatis ad Lucam se referens, optimo animo Narsetem esse iussit & cum prudentia cæptis insistere. non enim ultra hostem obstiturum, cujus repressi impetus essent, Romanis copiis in locum veterem repositis. Narses nequitiam ferendum ratus Lucenses ob lentum obsidium tam diu resistere, audacter mænibus propinquat. Admoventur machinæ, quas Græco vocabulo helepoles vocant, in muri coronam ignita tela mittuntur, lapides præterea sagittæque in eos qui intervalla turrium tuebantur: alicubi etiam luxari cæperat mænium compages, & omnis malorum facies circumstare oppidum. qui obsides ante fuerant, diligentius jam res Romanas promovebant: & paulo minus permoverant populares suos. sed qui Francorum nomine custodiæ oppidi aderant, instigare plebem, & armis ut hostem pellerent, hortari assidue. Igitur portis apertis subiti in Romanos irruunt, hac audacia victoriam sperantes, reipsa parum hostibus, sibi met plurimum nocituri. Nam plerique ipsorum Lucensium jam inclinato per deditionis suasores animo pugnam averfabantur. Postquam multa conantibus nihil successerat, multis suorum amissis, turpem faciunt fugam, & mænibus redditi arctius deinde premuntur, ut egredi ultra non liceret. Tum universi, non alia spe salutis reliqua, ad necessitatis imperium mutarunt sententiam, & consilia à tempore sumserunt. Et cum fidem dedisset Narses, se ipsis ob ante acta insensum non fore, dedidere oppidum, Romanumque exercitum læti admisere, fessi trimestri obsidio, seque Imperatoris in ditionem reddiderunt. Narses, Luca potitus, cum nihil hostile ea in regione restaret, neque morandum ibi censuit, neque vel minimum intermit-

tendos

tendos labores : sed relicto ibi Bono, duci orto è Mysia Danubio prætenta , viro summe prudenti rerumque tam civilium quam bellicarum egregio , tradit copias, quantæ Barbaros, siquid novarent, reprimere facile possent. Hoc curato, Ravennam iter instituit, ut qui illic erat exercitum in hyberna distribueret. Nam cum finisset autumnus & bruma immineret, non existimabat bellandum sibi illo anni tempore. id enim fuisset res Francorum agere, quibus æstus inimicus & animo quoque languorem adfert, unde per æstatem pugnare volentibus non est. vegetantur frigore, tunc firmissima corpora, tunc dulcis labor. Gelida quippe patria natis familiare & velut cognatum algere. Hac de causa moram interponere statuerat, bellumque in annum posterum differre. Divisum igitur in tribunos præfectosque exercitum oppidis & castellis, quæ in proximo, hybernare jussit : verè autem novo Romam omnes concurrere, ut indestructo agmine prodirent. Milites, quo cuique mandatum, discessere. Narfes secum Ravennam duxit servitia tantum sua & satellites, & magistratus ejus quem gerebat apparitionem, cui curæ prætorium, tum decori causa, tum ne promiscue ad eum pateret aditus. His Romanum à cancellis, circa quos morantur, nomen est: sequebatur & Zandalas primicerius domesticorum, familiaque cætera, & eos inter ministri cubilis spadones. cum his, qui universi supra quadringentos non erant, Ravennam, ut dixi, ibat. Interea Aligernus Fredigerni filius frater Teiæ, memoratus mihi & ante in Cumarum obsidione, postquam Franci in Italiam venerant & ab iis pendere res Gotthorum cæperant, solus ostendit intelligere se quid expediret, & de futuris rectum judicium facere. Expendenti enim quæ gerebantur, in mentem venit, Francos honestum captasse titulum societatis ut acciti ve-

nire viderentur : sed apparituum aliud illos agere : neque vero si Romanis superiores fuerint , Italiam concessuros Gotthis , sed reipsa illis primum imposituros jugum quibus verbo auxiliatum venissent : vivendum mox Gotthis sub Francis magistratibus , carendum patriis legibus. Hæc sæpe cogitans secumque revolvens, simul fessus obsidii ærumnis, rectius duxit oppidum & pecunias Narseti tradere , partemque se facere Romani posthac imperii , abdicatis periculis & Barbaricis ritibus. quippe si Gotthos Italiam tenere fata non sine-
rent , optimo jure eam redituram ad veteres dominos & stirpitus indigenas , ne hi æternum suis domibus exfularent. Hæc & ipse pro sua parte decrevit exsequi , & popularibus recta sapiendi exemplum dare. quare cum significasset obsidentibus , velle se conventum ducem, idque impetrasset , Classes ivit , castellum Ravennæ suburbanum, ubi tunc esse Narsetem cognoverat. Eumque ut vidit , clavibus Cumarum traditis , cuncta se facturum ejus in gratiam promisit. Narses benigne accepto respondit , cumulate se vicem beneficio redditurum. statimque partem eorum qui in castris ad Cumas erant jussit intra mœnia ingredi oppidumque & pecunias transsumere & diligenter adservare. cæteros autem milites in alia oppida castellaque hyematu-
ros ire. omnia ut jusserat facta. Cum Herulorum manus proprii rursus ducis egeret , vota gentis in duos viros insignes ambos , dubio uter utri præstaret , divisa sunt. multi Aruthem maximi facere , cunctaque prospera illo duce ominari ; pro Sinduale alii nitebantur , ut strenuo manu , bellis exercito : quibus Narses accedens, hunc prætulit , & Herulis quoque sua monstravit hyberna. Aligerno autem præcipit Cumas ut iret, & cum venisset , mœnibus conscensis inde se cunctis transeuntibus conspicuum agnoscendumque daret. Hujus con-

filiis ea fuit ratio ut Franci, nam illac prætergressuri erant, cognito Aligerni transfugio, & iter Cumas & spem pecuniarum ex animo projicerent, forte & de belli summa, ereptis quippe munimentis omnibus, desperarent. ille de sublimi prætereuntes Francos conspiciatus, cæpit illudere ut sero festinantibus omni jam occasione elapsa, quippe cùm tenerent jam Romani gazam Gothicique imperii insignia, ita ut si quis posthac rex à Gotthis fieret is nihil habiturus esset quo se ostentaret præter militare sagum, privatis par habitu: Franci regerere convitia, proditorem appellare gentis suæ. Sed ambigui hærebant intuitu præsentium, hoc ipsum inter se disputantes, perseverandumne in bello esset. Vicit tamen sententia; ne quid mutaretur, sed instaretur cæptis. Inter hæc Narses Ravennam postquam venerat, locutus cum iis qui ibi erant militibus rebusque bene constitutis Ariminum ivit, cum suo quem modo descripsi comitatu. Nam mortuo non ita pridem Vaccaro gente Varno, viro acri & bellicoso, filius ejus, cui Theudebaldo nomen, cum Varnis qui ipsum sequebantur, Romani Imperatoris militiam concupivit & de eo cum Narsete acturus venit Ariminum. Ea Narsetem eodem causa perduxerat, ut multa donatos pecunia barbaros societati Romanæ devinciret. Dum ibi moratur, Francorum duo millia, pedites partim, partim equites ad prædas ac populationes à du-cibus suis missi sub urbem agros vastabant, trahebant ruris boves, cunctaque pro libidine agebant, intuentem ipso Narsete. fortè enim in sublimi cænaculo confederat, unde despectus erat in campos. Is turpe ac se indignum ratus si inultus talia cerneret, equum conscendit, generosum quidem sed fræno audientem, quique non temere jactaret se ac subsiliret, sed progredi reflectique usu didicisset. Suorum sequi se jussit quotquot bel-

li non expertes erant. Hi trecenti admodum, infessis equis, cum duce in hostes invehebantur. quos ut appropinquantes videre Franci, non ut ante sparsi palabantur, neque de præda cogitabant, sed pedites equitesque congregati in aciem constitere non multum porrectam, (qui enim possent pauci numero ad rapinas egressi?) validam tamen scutorum continuatione & adductis in artem cornibus. Romani ut ad teli jactum accesserant, concurrere cum hostibus bene compositis non ex re sua arbitrati, jaculis missilibusque aliis conabantur labefacere primores, frontisque compagem solvere. At illi egregie protecti scutis stabant intrepidi, inconcussi, nusquam interrupta ordinum serie. & forte silvam juxta densam nacti arboribus ejus pro vallo utebantur. Defensabant se & hastarum conjectu quas patrio sermone angones vocant. Cùm damni vix quicquam paterentur, Narses ad commentum se vertit barbaricum Hunnisque usitatus: jussit enim suos vertere terga, & cursu concitato retro cedere, velut fugientes metu, ut sic Francos à nemore remotos in camporum aperta prolicerent, sibi cætera curæ promittens fore. illi, ut jussum, in fuga se dant. Decepti ea specie Franci, qui verum pavorem suspicabantur, audentiores aciem dissolvunt: relictaque silva persequi incipiunt, primis equitibus procurrentibus, deinde peditum qui robustissimi velocissimique. Ardebant omnes velut ipsum Narsetem vivum jam jamque capturi, & facili negotio exoptatum bello imposituri exitum: gaudioque ac spe gestientes, ordinis cautionisque omnis immemores ruebant. Romani effusis habenis in ulteriora ferebantur: diceres reipsa impulsos formidine. tam prope ad verum accedebat simulatio. Postquam barbari longe à nemore campis patentibus spargebantur, tùm vero, jussu ducis, gregatim Romani convertunt equos,

equos, & contrario capto itinere, insequentibus frontem opponunt obvii, cunctosque inopina rei facie perterritos cædunt truduntque, donec vicissim fugere Franci persequentibus Romanis. Sed barbarorum equites, intellecto periculo, ad silvam, inde ad exercitum reiecti salutem sibi peperere. Ad pedites turpi fato occubuerunt, ne manum quidem movere ausi. adeo eos subita rerum mutatio consternatos velut mente orba verat. jacebant passim velut suillum aut ovillum pecus sæde lancinatum. His interfectis, flore ipso Francorum, numero ad non gentos, alii gentis ejus qui per diversa loca vagati fuerant, abire ad duces suos, intuitum rati à corpore suo divelli. Narses Ravennam rediit atque ibi rebus ordinatis, Romam perrexit hyememque in urbe transegit.

EX LIBRO SECVNDO.

VEr inierat, cum ex imperio Romam convenire copiæ: quas Narses ut plurimum in campo exercebat, firmabatque animum belli meditamentis: nunc currere jubens, nunc in equos se injicere, modo armata saltatione moveri, plerumque tuba Martium canente circumstrepere, ne per otiosam hyemem militiæ obliti, mox inter pericula segnes se ostenderent. Interim barbaris vacuum fuit, agere, raptare locorum plurima. Romam quippe & contigua longe prætergressi, ultra procedebant, dextrum habentes mare inferum, parte altera oram late diffusam quæ infero pelago alluitur. Postquam Samnium, nomen id regioni est, attigerant, scindunt se bisariam. Butilinus cum majore eademque validiore parte exercitus Tyrrheno adhærens littori
Cam-

Campaniæ pleraque vastabat, mox in Lucaniam Brutiosque penetrans fretum usque pergebat, quod Italiam extimam ab insula Sicilia dispescit. Leutharis cum reliqua manu Apuliam Calabrosque infestabat: ac postquam Hydruntem venit, qui in ipso confinio est Adriæ & Ionii maris, quotquot aderant gente Franci magna religione ac reverentia sacris ædibus parcebant, ut qui rectas legitimasque de Deo sententias sequerentur, ut dixi alibi, ritusque haberent Romanis concordantes. At Alemannicæ originis qui erant, quippe alia persuasi, templa diripere ac nudare: multas auferre urnas sacris dictas usibus, multa aquæ lustralis conceptacula aurata, pocula nec minus, & canistros & quæ alia sanctissimis cæremoniis inserviunt, eaque cuncta pro suis habere. neque his contenti, templorum tecta dejicere, movere fundamenta. manabant delubra sanie, agrique insepultis ubique corporibus fœdabantur. Non tarda sacrilegos secuta est pæna: alios bellum, alios morbus absumsit, nec cuiquam rata fuit fruendi spes. quippe juris Deique contemptus detestanda semper atque exitialia, sed nusquam magis quam in bello atque acie. Patriam tutari legesque avitas, hæc violantibus nihil cedere, quin omni modo eos ulcisci, pium ac forte haberi fero. At qui lucri cupidine, aut improbo odio, cum nihil habeant quod jure alios crimentur, alienas terras invadunt, innocentibus graves, hi inflati sunt & insolentes, extra æqui bonique sensum, nihilque pensi habent an Deum factis suis offendant. Supplicia igitur eos sequuntur acerba, & calamitosus rerum exitus, quanquam ad tempus felices creditos: qualia & Leuthari huic & Butilino evenisse jam videbimus. Nam postquam impia ista patraverant, onustique erant nefariis spoliis, vere jam elapso, ætate quin etiam adulta, Leuthari ducum alteri placebat domum redire,

redire, & parta copia frui. miserat & nuntios ad fratrem, hortans eum ut quam primum & ipse abiret, seque absolveret à bello & venturi incerta sorte. At Butilinus, tum quod jurasset Gotthis se in bello contra Romanos cum ipsis perstiturum, tum quia rumore sparso deliniverant eum Gotthi, velut regem ipsum facturi, manendum sibi censebat, pactaque implenda. His ergo motus causis substitit ille, belloque se paravit. Leuthari cum suo agmine abeunti consilium erat, ubi domum venisset prædamque in tuto collocasset, auxilia fratri mittere. Sed neque ipsi destinata provenerunt, neque fratri suo opitulari potuit. Ad Picenum usque eunti nihil obvium hostile. Eo ut venit; Fanum ad oppidum sedet ipse castris. misit autem de more præcursores speculatoresque tria millia, non tantum ut prospectarent quæ agebantur, sed ut & hostem, si quis se offerret, propulsarent. Artabanes & cum eo Vldaches Hunnus, (nam Pisaurum coëgerant Romanam Hunnicamque manum, itineribus insidiaturi; ut præcursores illos viderunt, per ipsas littoris Adriatici arenas gradientes, effusi ex oppido insiliunt improvidos, ipsi optime ordinati, multosque gladiis trucidant. Nonnulli vitando periculo in scopulos littoris abruptos enissi, præcipites se in mare cum jecissent, vi undarum abrepti perierunt. Attollit enim ibi se littus, & velut collem facit, non facilem aditu incursum, nec ubi superaveris clemente descensu, sed lapsui oportuno, modo sub jacentibus cavernis, modo in pelagi profundum inclinante se supercilio. His modis pereuntes multos conspicati alii, sparsim fugiunt, magnisque clamoribus & ululatu injicientes se in castra, cuncta implent tumultu ac trepidatione, velut superventuris jamjam Romanis. Leutharis ad pugnam se comparans, suos excitat: qui armis propere sumtis consistunt in aciem,

pro-

projectis in longum ordinibus. Dum id agunt, nec aliud eos cogitare tempus finit, captivorum plerique incustoditi fruuntur illorum negotiō, nec tantum fugiunt ipsi, sed & de praeda quantum poterant deportant in vicina oppida. sed cū Artabanes & Vldaches, impares se pugnae rati, non educerent exercitum, Franci, dissoluta jam acie, ad rerum suarum curam reversi, quantum damni fecerint cognoscunt. ac priusquam plus acciperent mali, optimum factu judicarunt quamprimum à Fano in ulteriora digredi. Moventes inde, relicto ad dextram Adria & fabuloso littoris itinere, per Apennini radices procedunt, velut Æmiliam Alpesque Cottias petitori. Sed Pado non citra difficultatem transmissio, in Venetiam deflectunt, Ceneseque consistunt, quod tum oppidum in ipsorum erat potestate. Hic in tuto quidem erant, sed dolebant cruciabanturque, ita ut appareret, animi, dum pauca vident praeda reliqua, tantosque sibi labores factos utilitatum steriles. Sed neque hac steterunt ipsis adversa. Nam mox orta lues pestifera multitudinem depascitur. multi causam referebant ad cæli circumfluentis vitium: alii ad mutatam vivendi rationem, quod ab actibus bellorum longisque itinerum repente ad mollia ac delicias transiissent, veram interim causam, ni fallor, non attingentes. Ea enim erat, me iudice, immanitas facinorum, spretis Dei hominumque legibus. Conspicua maxime in ipso duce divina ultio. Vercordia enim insaniaque, plane ut rabidi solent, agitabatur. trepidabat corpus: ejulatus edebat horrendos: & modo pronus, modo in hoc, rursusque in alterum latus humi cadebat, manante spumis ore, trucibus distortisque oculis. Eo denique furoris venit homo miserandus, ut suos ipse artus vesceretur. infixis namque in brachia dentibus carnes avellebat, mandebatque ut

feræ

AD GOTTHOS PERTINENTIS LIB. II. 559
feræ solent, sanguinem lingens. ita simul & impletus
sui, & paulatim decrescens, eum finem vitæ infeli-
cissimum habuit. moriebantur interim & alii, nec re-
misit malum donec omnes absumserat. febre arden-
tes plurimi, mente tamen integra moriebantur. alios
capitis gravedo vexabat, aliis aderat delirium: varia ma-
lorum facies: unus omnibus ad mortem exitus. Hunc
terminum expeditioni Leutharis & qui eum secuti sunt,
fortuna constituit. quæ dum in Venetia aguntur, du-
cum alter Butilinus cum freto Siculo tenus oppida ca-
stellaque pæne omnia populatus esset, reversus iter in
Campaniam Romamque cepit, ubi Narsetem agere vi-
resque Romanas colligi intellexerat. Neque enim cun-
ctandum sibi amplius, palandumve censebat, sed to-
to exercitu Martis subeundam aleam: eoque magis
quod jam & ad ipsos milites morbi pervaserant, multis
exitiales. Exacta quippe æstate cæperat autumnus, vi-
tesque erant uvis gravidæ, & ipsis rerum aliarum inopia,
quòd alimenta cætera Narfes prudente consilio præri-
puerat. Uvas itaque manibus pressantes, educto liquo-
re, vini odorati imitamenta peragebant. Hinc concita-
ri ac fluere alvus: interire non pauci: nonnulli & eva-
dere: Ergo antequam ad superstites malum perveniret
pugnare festinabat, qualiscunque tandem futurus esset
eventus. In Campaniam ut venerat, castra ponit Capua
non longe in Casilini fluminis ripa, quod ex Apennino
decidens multum oberratis campis, in mare Tyrrhe-
num evolvitur. Hic vallo egregio circumdat exerci-
tum, fissus & loco. nam dexter labens amnis & ipse
pro munimento erat adversus hostiles incursus. Sed
& rotas curruum, quos habebat plurimos, conti-
guas inter se stantes immergit solo mediolo tenus,
ita ut pars tantum orbis altera emineret. His lignis-
que aliis cum ambiisset castra, non latum reliquit spa-
tium

tium inobseptum, per quod in hostem exitus & ab hoste reditus pateret. Ac ne, omissa pontis amnem jungentis cura, damnum inde acciperet, eum occupat, turreque adfabricata lignea, viros fortes optimeque armatos in ea præsidio locat, qui locum tuerentur, Romanosque transitum molientes arcerent. His ita dispositis, cuncta ad usum præsentis temporis bene provisâ credebat, suæque potestatis fore inchoare prælium, nec ante pugnatum iri quam sibi placeret. quæ fratri in Venetia acciderant, nondum cognoverat. sed mirabatur, quod auxilia ab eo ut convenerat non mitterentur non tardaturum suspicans, nisi quid intervenisset adversi. attamen & absque eo victoriæ spem præceperat, hostem etiam sic numero superans. Nam ad trigintâ millia aptorum prælio perveniebant ei exercitus reliquæ, cum sub Romanis signis plus octodecim millia non essent, ipse promptus animo milites monebat considerare, nihil leve in hoc prælio verti. aut Italiam, inquit, possidebimus cujus ergo ventum est, aut mors nos manet, eaque turpis. Nonne igitur, viri fortes, illud huic anteponendum est? nam id quidem dubium non est, quin si officium nostrum facimus, optatis frui liceat. Hæc atque his similia Butilinus hortamenta suis continue adhibebat. atque illi spe bona pleni arma parabant, ut mos cuique: cerne- res hic secures acui: ibi hastas gentilitias, quibus angonum nomen: alibi fracta scuta ad usum refici: & hæc quidem omnia parvo negotio. Parabilis enim est, quantum intelligo, gentis ejus armatura, nec multis opificibus indigens, sed ab ipsis quibus gestatur facilis, si quid luxatum sit, reconcinnari. Loricas & tibialia plane ignorant: intecti caput plerique, pauci galeati præliantur. pectus & terga nudi lumbos usque: inde feminalia induuntur ad tibias descendencia è lino alii, nonnulli

AD GOTTHOS PERTINENTIS LIB. II. 561
nulli è corio. Equis nisi pauci admodum non utuntur,
vito more & educatione ad pedestrem pugnam exerci-
ti. Ensis à femore, à sinistro latere clypeus dependet.
Arcus, fundas, & quæ alia eminus feriunt non habent,
sed ancipites secures & angones maximorum operum
instrumenta. Sunt angones hastæ neque magnæ omni-
no, neque nimium exiguæ, tales ut & jaci possint, & si
conferta manu pugnandum sit incussu validæ. Pars ha-
rum maxima ferro obducta est, vix ut hastile appareat,
& id qua terræ infiguntur. in summo ad cuspidis latera
spicula prominent hamorum in modum ad inferna se
inflexcentia. Non temere inter pugnandum angonem
emittit Francus: si corpus intraverit, penetrat cuspis,
nec facile se ea liberaverit qui vulnus accepit. Prohi-
bent enim unci inhærentes carni, tantosque excitant
cruciatu, ut etiamsi cæterum lethalis ictus non fuerit,
dolor ad interitum satis sit. quod si impactus sit clypeo,
dependet & cum eo circumagitur, parte extima solum
verrens. Neque potest qui impetitus est aut evellere
hastam spiculis retinentibus, aut gladio abscindere, quod
ad lignum pertingere nequeat, ferro intercedente. id
simul conspexit Francus, partem anconis infimam in-
stans ac premens pede, prægravatum deducit cly-
peum, ita ut ferentis cedat manus, caputque ejus & pe-
tus nudetur. Sic patentem nactus, nullo negotio in-
terficit, aut securi in frontem adacta, aut hasta alia gu-
lam transverberans. Talia sunt Francis arma, quibus
tum prælio se aptabant. At Narses Romanorum dux,
hæc ubi cognovit, omni cum exercitu Roma egressus,
castra ponit ita non remota ab hostibus, ut & fragor
audiri eorum & spectari vallum posset. Postquam mu-
tuo conspicere se potuerant infensi inter se exercitus,
strui crebro utrinque acies, multæ stationes, intentæ-
que vigilæ, obibant suum militem duces: spes, me-
tus,

562 EXCERPTA EX AGATHIÆ HIST.
tus, consiliorum inconstantia, & qui certaturos de rebus summis invadere solent miri motus animorum, nunc his nunc illis oboriebantur. Italiæ urbes à futuri casu suspensæ nutabant, utro se darent ambigua. interea Franci proximos vicos raptantes alimenta non clam sibi auferebant, quod ubi vidit Narses graviter tulit, & erubescendum sibi censuit, si hostium calonibus liceret ita secure circumfrita perambulare, velut hostile nihil in conspectu foret. quare id non ferre ultra, sed omni vi prohibere constituit. Erat inter Romanos præfectos Chanaranges Armenius, vir fortis ac prudens, & ad pericula, quoties oporteret, intrepidus. Huic Chanarangæ (tendebat enim sine castrorum, hostem proxime) mandat Narses, ut impetu in barbarorum plaustrarios facto damnis eos coërceret quam maximis, nec pabulari sineret. Et ille cum paucis turmalibus suis evectus cætera plaustrâ abducit, interfectis qui agebant. Vnum eorum onustum silvestri veterique fæno ad turrem admovet, quam à Francis impositam ponti jam ante memoravimus. ubi appropinquatum est, ignem immittit fæno, qui in flammam illico exardescens spargensque sese, turrem, utpote ligneam, corripuit incendio. qui in præsidio erant barbaris, cum eam pestem adeo arcere non possent, ut jamjam ad ipsos perventura videretur, visum est loco decedere. Evaferunt ægre, nec fugere ante desierunt quam suorum castra introgressi sunt. Pons Romanorum factus est. His rebus eum in modum se habentibus Franci damno, ut gentis ingenium est, commoti arma spectabant. ira scilicet rabidi animo imperare non poterant, sed sine modo stolidæque audaces, nec quietis patientes nec moræ, eo ipso die certare armis cupiebant: quantumvis prædicto ab Allemannis vatibus non pugnandum eo die, aut si facerent, instare exitium. Ego quidem cen-

seo

seo etiamsi postero aut alio die commissum esset prælium, idem passuros fuisse quod tunc passi sunt. Neque enim temporis mutatio satis valebat ad eximendos eos suppliciis, quæ impietate commeruerant. Sed sive casus ita tulit, sive Alemannorum vates futura, qualicunque tandem modo, conjectaverant, non vana visa est plerisque neque irrita fuisse divinatio. Nunc quæ secuta sunt, ordine quæque suo, quam potero curatissime, persequar. Franci ita ut dixi animati armisque instructi erant. Eduxit & suos castris Narses armatos in locum in quo ordinanda erat acies. movebat jam se exercitus, & dux equo infederat, cum nuntiatur ei Herulorum quidam non è vulgo sed clarus inter suos & ortu nobilis servum suum ob culpam nescio quam fæde trucidasse. Fræno igitur equum inhibens, homicidam in medium protrahit, non fas existimans aggredi prælium, nisi expiato hoc facinore. Cùm rem perscrutanti barbarus factum agnosceret, nihil inficiatus, quin & jus diceret dominis Mancipiis suis quod vellent statuere, ut cæteri, nisi bene parerent, idem sibi scirent imminere. videns Narses nihil pænitentia motum hominem superbire ultro & esse grandiloquum, satellitibus suis imperat eum interficere. Et ille quidem transfossus ilia moritur. At Herulorum multitudo, ut barbara, indignabunda prælio subducere se agitabat. Narses lætus absterfa piaculi labe, nec Herulos nimium curans, in aciem progreditur, clamatque ut cuncti exaudirent, victoriæ qui particeps esse vellet, is se ducem sequeretur. Tanta illi erat in Deum fiducia, ut velut futuri certus in rem ferretur. At dux Herulorum Sindual turpe ac probrosum putabat fore, si tanto in certamine ipse milesque ipsius desertorum crimen incurrerent, crederenturque hostium formidine teneri, sed metui obtentum facere studium hominis mortui. ob

id quietis impatiens significat Narseti, paulisper opperiretur: jam & se adfuturos. Respondit Narses, moræ non esse tempus: curæ tamen sibi fore ut locum convenientem in acie haberent etiam si aliquanto post advenirent. Heruli igitur bene armati ordinatique incipiebant incedere. Narses ubi ad locum prælio electum pervenerat, struxit aciem. Latera tegebant equitum alæ, levibus cum hastis peltisque & arcubus, accinctæ & gladiis. quibusdam & sarissæ erant. Ipse in dextro cornu constitit, unaque domesticorum ejus præfectus Zandalas, servitii ac ministerii quicquid arma ferre poterat, secum habens. Parte altera Valerianus & Artabanes cum suis: sed his præceptum occultari ad tempus inter nemoris umbras, & cum cæpissent confligere hostes, tum è latebris in eos irruere & circumventos includere. His interjecta pedes implebat. in fronte primores loricati ad pedes usque, galeis tecti firmissimis, præterea scutis confertis se obsepserant. inde longa serie post alios alii, donec extremi ordinum in agros desinerent. velites & quorum in jaciendo vis est, terga circumcursabant, tempus opperientes quo tela expedire juberentur. vacabat media in acie destinatus Herulis locus: nondum enim advenerant. interea Herulorum duo, qui aliquanto ante ad hostes perfugerant, ideoque postrema Sindualis consilia ignorabant, non desinebant incitare barbaros, quamprimum ut in Romanos insilirent. Reperietis, aiebant, discordes ac turbidos, dum irati Heruli prælium detrectant, horumque secessione consternantur cæteri. Butilinus quæ vera volebat credebatur facile: itaque statim in hostem rapit. ibant barbari magna alacritate in Romanos, non placide ac composito gradu, sed (ita nuntiatis exsultabant) cum impetu ac violentia, velut illico quicquid erat hostium discerpturi. Acies ipsis cunei aut Deltoti

AD GOTTHOS PERTINENTIS LIB. II. 565
in speciem , à latitudine in arctum procurrebat , ferme
ut caput suillum , cujus velut os densum firmumque
scutis vallabatur. latera per ordines cohortesque in longum porrigebantur , transverso ferme positu , paulatimque magis ac magis diducebantur , ut in fine amplissimum occuparent spatium , tanta ibi raritate ut multum loci inanis interponeretur , tergaque hominum aperta conspicerentur. stabant aversi inter se , ut recta se hostibus objicerent , pugnarentque tutiores scutis protecti , terga autem mutuo illo contrapositu munita essent. At Narseti , aspirante fortuna rectisque ipsius consiliis , optime cuncta procedebant. Nam simulac barbari magno cum fremitu & clamore , citato cursu se in Romanos intulerant , statim disjecere primores mediæ aciei , irruperuntque in vacuum quem significavimus locum. necdum enim venerant qui eum implerent Heruli. Primus barbarorum globus penetratis ordinibus , cæde non magna edita in postremam Romanorum aciem incubuit , quidam & progressi longius , spe hostilia castra capiendi. Tum Narsetes paulatim productis curvatisque cornibus , quam formam talium artifices inflexam anticam vocant , equitibus sagittariis imperat , ut ex latere utroque coëuntibus telis , terga hostium infestent. quod illi nullo negotio fecere. quippe barbaros pedestri fungentes militia , ipsi ex equis editiores ferire facile poterant , raros præsertim & distantes nulloque objectu defensos. Neque arduum illis maxime equitum , qui & locis sublimioribus constiterant , hostium sibi proximos urgere desuper telis , & si quis adversum ire auderet , abstertere vulneribus. ita undique à tergo feriebantur Franci , alii ab his qui in dextro cornu , alii ab his qui in lævo erant positi. Atque ita contrario inter se cursu ferebantur sagittæ & quicquid in medio erat lancinabant , ut neque cavere sibi possent barbari , nec

satis dispicere unde tela advenirent. Nam quia illos tantum spectabant quibus fronte adversi constiterant, manumque pugnabant in velites sibi oppositos, equites autem jaculatores qui pone ipsos erant non videbant, vulnereque non pectoribus sed tergo accipiebant, quid illud esset mali, nequibant intelligere. multis nec dubitare aut quærere vacabat: ita mors subita ictum sequebatur. Nam ablatis qui extimi steterant, interiores nudabantur, idque cum magis ac magis fieret, multitudo quæ fuerat ad paucitatem redigebatur. Interea Sindual ac Heruli ad pugnam adventantes in eos hostium incidunt, qui primi Romanorum trajecerant aciem, jamque à suis, ut dixi, longius vagabantur. Hos illi cominus adorti rem strenue gerebant. At Franci re inopinata perculsi, & insidias subesse suspicati, terga statim vertunt, multa transfugas criminando, à quibus deceptos se arbitrabantur. insistebant Heruli donec alios prostravere, alios in flumen egere præcipites. Hæc re peracta ingressi sunt iidem Heruli servatum sibi locum, & impleto quod vacabat, consummata est acies. Franci ex eo, clausi velut indagine, ex parte omni cædebantur. dissoluta quippe eorum acies erat, alique in alios suorum convolvebantur, quid agerent, quid non, ignari. Neque eos sagittis tantum interficiebant Romani, sed & gravis & levis armaturæ qui erant pedites, partim hastis eos transjiciebant, partim trudebant contis, partim concidebant gladiis. equites præterea productis, donec coirent, cornibus circumventos quasi irretiebant. Si qui gladios effugerant, vi persequentium coacti in amnem se demittebant: miseraque erat ubique barbarorum pereuntium facies. Tantaque internecio fuit, ut dux Butilinus exercitusque ejus omnis caderet, etiam illi duo qui ab Herulis ante prælium transfugerant, nec quisquam Germanorum in patriam rediit, dem-

demtis quinque solis, quibus nescio quæ fortuna effugium dedit. quis non videat impietatis illos dedisse pænas, & vim superam eorum impendisse capitibus, cum tantus ille numerus Francorum, Alemannorum, & qui ex aliis gentibus aderant, ita funditus interierit Narsetis de exercitu vix octoginta desideratis, qui primum impetum hostilem exceperant. Virtutis laudem in hoc prælio tulere Romani gente quot fuerunt prope omnes: sociorum Aligernus Gotthus (nam & hic pugnantibus adfuit) & aliorum nulla gloria inferior Herulus Sindual. Narsetem autem omnes & celebrabant & mirabantur, ut cujus prudentia tantum decoris partum erat. Victoria enim tam clara atque illustris & tot rebus excellens haud facile, credo, veterum cuiquam contigit. quod si qui olim populi parem cladem sensere, reperiās & hos per sua inique facta everfos. Datis olim Darii regis satrapa cum Persico exercitu Marathonem cum venisset, Africæ quin imo & Græciæ omni exitium moliebatur. Causa belli neque sancta neque iusta erat, sed quod Darium Asia tanta non caperet, inquietum animi, nisi & Europam adjiceret. Victi igitur egregia Miltiadis virtute Medi: tantaque barbarorum occidio fuit, ut qui ante prælium Dianæ voverant Athenienses capras pares numero hostibus quos interfecturi essent, adeo faventem habuerint Deam in venatu hoc bellico, ut implere promissam gratiæ vicem non possent, nequaquam sufficiente ad id victimarum copia. jam vero magnus ille & mirificus Xerxes, qua causa à Græcis superatus est, nisi quod insolens atque violentus, servituti eos destinans à quibus injuriam nullam acceperat, sola fretus suorum multitudine & ingenti armorum paratu, consiliis rectis non utebatur? Græci nimirum pia induerant arma pro sua libertate, viribus neutiquam comparandi, sed recta consilia captando, & capta exse-

568 EXCERPTA EX AGATHIÆ HIST.
quando, felices. Videamus & Gylippi Spartani trophæa,
& Niciæ Demosthenisque interitum & omnia Syracusa-
rum mala. Aliunde ne ea orta sunt quam ex vecordia &
alieni cupidine? quid enim in mentem venerat Athe-
nienſibus, ut, relictis ad limen patrium hostibus, longin-
quam ad eo navigationem susciperent, Sicilia infestis mul-
ta ejusmodi commemorari possint imprudenter atque
injuste cogitata, quæ in malum cogitantibus verterint.
sed hæc in præsens suffectura arbitror. At tunc Romani,
ut ad priora revertar, mortuis suorum quidem justa fe-
cere, hostium vero detraxere spolia, magnumque armo-
rum coacervarunt cumulum. Captis dein direptisque
barbarorum castris, præda onusti, ovantes canticis, co-
ronis revincti, ducem suum Romam usque compo-
sito agmine prosequuntur. cernere erat plerosque apud
Capuam campos perfusos cruore, amnem vero ita
cadaveribus refertum ut supra ripas exundaret. Mi-
hi vero & indigenarum quidam carmen retulit lapideæ
tabulæ quæ ad ripam posita erat inscriptum, quod sic
habet.

Vnda Casilini Tyrrheni ad littoris oram

Fluxit barbaricis plena cadaveribus,

Butilini cum signa Deis invisa sequentes

Occidit Francos hasta Latina viros.

Felix amnis, eris tu pro fulgente trophæo

Hostili longum sanguine tinctus aquas.

Sive autem reipsa incisi saxo fuere hi, versus, sive fama ce-
lebrante vulgati ad me usque pervenerunt, non alienum
censui ab operis instituto eos hic inserere, monumen-
tum, ut credo, non insuave prælii illius eventuumque.
sub hoc tempus nuntiantur Romanis & quæ in Vene-
tia Leuthari ejusque copiis acciderant. Per id duplica-
to gaudio & plebs & miles festos dies agere, ducere
choreas, ut omni ab hoste metu sublato alta in poste-
rum

rum pace fruituri. Nam cum ita funditus interiissent qui hostiliter Italiam invaserant, neminem posthac idem ausurum suspicabantur. Et hæc quidem vulgus ita existimabat, non solitum exacte de rebus judicare, sed ut otii est cupiens, ita ad vota sua opinionem futuri inflectere. At Narseti, rationis ad examen cuncta vocanti, intemperantia animi insanire videbantur, qui crederent nullum laboris usum in posterum, sed ad molliem luxumque verti securum semper fore. Neque enim multum aberant quin clypeos & galeas vini amphoris citharisque commutarent; adeo supervacua nullique usui deinceps arma futura sibi persuaserant. At dux magnis indiciis Francica bella reditura præsumens, metuebat ne Romani immersi otio & otii vitiis animos enervarentur: deinde, si tempora prælium poscerent, per ignaviam pericula defugerent. Fortè & hoc ipsum brevi evenisset, nisi ille ex usu arbitratus esset, vocare quamprimum concionem, egregiisque præceptis ad modestiam simul & fortitudinem excitare mentis & jactantiæ nimium illud compefcere. Postquam convenerant, progressus in medium sic inquit. Qui subito ac recens admodum bonam nacti sunt fortunam, non mirum si parum moderate id ferant, elati re insolita, maxime si quod evenit, non expectantibus modo, sed & indignis evenerit. At vos, si quis immutati animi arguat, quid est quod excusationi possitis obtendere? An præter solitum evenisse vobis victoriam? atqui vos estis, qui Totilam, qui Teïam, qui gentem omnem Gotthicam profligastis. An majorem vobis quam capiat obtingisse fortunam? At vero quæ est tanta felicitas, quæ Romanam magnitudinem æquare possit? innatum vobis avitumque est semper hostem vincere. Vicistis ergo: sed rebus digni non inferioribus quam hæc fuit victoria, neque vos minorem

rem impendistis operam quam res exigebat. venistis huc bonorum, non per segnitiam ac voluptates, sed per labores assiduos, sudoresque & periculorum exercitamenta. quare manendum vobis in iisdem institutis, neque præsentibus gaudendum modo, sed cura adhibenda ut & futura respondeant. Nam qui non ita rem deputant, his non stabilis solet esse felicitas, sed in contrarium verti fortuna Argumentum habete Francorum cladem, de qua jure nunc gloriamini. Erant in rebus prosperis, sed fastu tumidi, bellum in nos sumserunt, non prospecto spei lubrico. Periere igitur omnes, suapte magis temeritate quam armis nostris. Turpe autem fuerit vos, Romani qui estis, eodem quo Barbaros modo affici, neque consilio tantundem præstare, quantum robore. Nemo enim vestrum existimet nihil ultra infestum imminere, velut confectis hostibus cunctis. Primum si maxime id exploratum foret, ne sic quidem vertendi vobis mores neque ab honesto demigrandum. At vero qui sapiet, res ipsas reperiet multum distare à vestris cogitatis. Francorum maxima gens est & populorum facunda & apprime valida belli meditentis. Exigua eorum portio qui victi sunt, & quæ reliquis adeo metum non incussura, ut iras magis excitatura sit. Non igitur credibile est quieturos, & secum concocturos hoc dedecus. Brevi, brevi, majorem cum exercitu aderunt, bellumque instaurabunt. Vos igitur rogo, ut, abjecta pigritia, repetatis veterem ad subeunda pericula ardorem, atque augeatis etiam, quanto majora præteritis nunc sunt expectanda. Nam in eo animo perstantibus vobis, ut illi quam celerrime adsint, paratos vos invenient, nulliusque moræ indigos. quod si illi forte cessaverint, utrumque enim dicendum est, at vestra in tuto erunt, & consilia ceperitis longe optima. Hæc ubi dixerat Narses, subiit animos

mos pudor & lasciviæ pænitentia. Et illi quidem, exulta secordia immodestiaque, veteri disciplinæ se reddiderunt. At pars Gotthorum, septem ferme millia, apti pugnæ omnes, egregium antehac Francorum rebus auxilium, cum apud se reputarent, non quieturos diu Romanos, sed in se quamprimum facturos impetum, recipiunt se in castellum cui Campsæ nomen, firmum satis munimentis, situ magis, quippe monti impositum arduo, in cuius vertice. abruptæ undique rupes in altum eminebant, suoque ambitu aditum prohibebant hostibus. Huc cum se collegissent Gotthi, in tuto se esse rati, non modo de deditione non cogitabant, sed & Romanis, si in se venirent, vi obsistere decreverant. Auctor instigatorque audaciæ vir erat Barbarus, præfectus ipsorum, Ragnaris nomine, quanquam nec gentis nec nationis ejusdem, (erat enim ille ex Vturguris, quod Hunnorum genus est) sed quod sollers esset atque etiam vafer, & gnarus parandæ quocunque modo potestatis, multitudinem suam fecerat, & bellum reparare agitabat, quo majorem sibi famam circumdaret. Narses sine mora omni cum exercitu in eos ibat, cumque incursum locum adoriri, interque confragosa pugnare non posset, ad obsidionem se parabat, diligentia custodia nequid importaretur, neve illi impune exirent. Verum nihil eo afflictabantur Barbari, quibus abunde erat necessariarum rerum: neque enim alimenta tantum, sed & rerum pretiosissima in hoc castellum, tanquam inexpugnabile, incluserant. dolentes tamen circumsideri se & turpe habentes ita arcto se loco teneri inclusos, sæpe excursabant in hostem, si eum sic possent depellere. nullum tamen operæ pretium fecerunt. Inter hæc hyems cum transisset, appetente jam vere colloqui cum Narsete Ragnaris ad res præsentis conducere existimavit. Cumque impetrasset, adfuit cum

cum paucis medio inter castra & castellum loco. Postquam coierant, multa commutavere verba. sed cum animadverteret Narfes Regnarem superbientem, crepantemque alta, poscentemque majora sua sorte, non aliter quam si bello superior leges dictaret, dissolvit colloquium, pactaque abnuens, dimisit eum, mansurum cujus tunc erat conditionis. At is ubi in jugum ascendit, nec procul muro aberat, indignatus elusum se spei, tendit arcum sagittamque in Narsetem dirigit. Sed irritus & hic fuit, alioque cecidit telum, noxium nemini. Nec tamen perfidiæ pœna defuit. Nam qui Narseti aderant satellites detestati hominis superbiam in ipsum jaculantur tam feliciter, ut lethaliter ictus ceciderit, merito sane, ut qui injustum flagitiosumque conscivisset facinus. Vix eum sui comites portarum intra castelli mœnia pertulere. Biduum vulneri superstes, inglorius interiit, dignumque tulit pretium tum fastus sui, tum violatæ fidei. Eo mortuo Gotthi, qui sustinendæ obsidioni impares se sentiebant, à Narsete vitam pacti incolumem, jurejurando in id ejus accepto, se & castellum dediderunt. Interfecit eorum neminem Narfes, tum promissi tenax, tum quod in victos sævire inhumanum crederet. sed ne iterum rebellarent, omnes ad Imperatorem Byzantium misit. quædum aguntur adolescens Theudibaldus, qui vicinos Italiæ Francos regebat, ut dixisse memini, miseram obiit mortem, congenita sibi tabe adefus. Cumque Childibertum & Chlotharium, sanguine proximos, ad successionem pueri lex vocaret, grave dissidium intervenit, parumque abfuit quingenti universæ exitium adferret. Childibertus & declivis erat senectæ & male se habebat, attenuato arefactoque corpore: neque ei erant virilis stirpis liberi, sed unicum senectutis solatium, filiæ. Chlotharius, & robusto erat corpore & vix senex,

AD GOTTHOS PERTINENTIS LIB. II. 573
senex, ut qui rugare tum primum inciperet, & filios
habebat quatuor, adultos, animosos, ad audendum
impigros. His fretus, negabat fratrem in partem veni-
re debere bonorum Theudibaldi, cum ipsum etiam
Childeberti regnum & patrimonium propediem ad se
liberosque suos esset deventurum: Nec fefellit eum
spes sua. cessit enim senior hæreditate, vim, credo, viri
veritus, simul inimicitiarum fugiens: finiitque vitam
non multo post: & sic omne Francorum imperium u-
nus accepit Chlotharius. Hic erat eo tempore status
Italicarum Francicarumque rerum.

F I N I S.

N O

NOMINA APPELLATIVA,
ET VERBA
GOTTHICA, VANDALICA,
ET LANGOBARDICA

*Quæ in hoc volumine reperiuntur,
cum explicatione.*

A Ctogild in manuscripta lege Langobardica: octuplum.

Adalingi. Athalingi. nobiles Paulo interprete.

Adrhamire. Solenniter condicere. *Ramen.*

Agagula. lena. manet in Langobardico sermone. *Goochelen*, præstigiis uti. unde & *cauculatores*.

Aldius. libertus operas debens. *halten.* in manuscriptis est *Haltius*, id est nutritus, alumnus.

Alode. Allodes. Allodium. Anlod. Sors hæreditaria quæ *Alote* in moribus Anglicis.

Aliorumna. Alrunna. Al-runna. Infernalis mulier. maga.

Al olim, nunc *Hel.* *Runa* mulier in Glossis.

Amond. A-mond. extra potestatem.

Anagrif. An-grif. aggressio.

Andigavum. Hand-gave. datum manu, ut à sanis fieri solet, inde verbum barbarum *Andigare*.

An-ranscing. Aggressio in via publica. Corrupte pro eo in legibus *Arafcild*.

Aratreit. Har-treit. pars tertia. Male *Aratreib.* in manuscripto *harirairb.* sed scribendum *haritrait*.

Arga. ignavus, nunc malitiosum significat.

Arimanus. Her-man. Milos gregalis qui publicum munus non habet. Postea pro paupere sumpta vox. Hinc jus Arimandiæ in feudis.

Arti-

Artigavum. *vvort-gave*, quod voce datur ut ab ægrotis.

Hinc verbum *Artigare*.

Astaliū. deceptio. à Latino astus, unde *asto animo*. apud Plautum.

Bandum. Vexillum : à *binden*. vincere.

Bannum. jurisdictio : & inde, multa.

Barbanus. patruus, manet in Langobardico sermone. In manuscriptis *Barbas*.

Bassus. custos populi. *Baes*. manet in Belgici.

Bellagines. *leges*, Gotthis. *By-lagen*. pagi *leges*. *Ri* pagus. *lagen*, *leges*.

Blus-rais. Sanguinis emotio. Male pro eo in lege Langobarda Lib. I. tit. VIII. Cap. 24. *Pluslaib*. quod aliud est. Ex vicino sono nata confusio.

Blutare. *blooten*. spoliare, inanire.

Brunia. lorica.

Bunnarium. *Bunner*. Mensura terræ, corrupte *bunnarium*.

Bunna. *Bunda.* *Bodo*. terminus.

Cadarfida. mendose. *Cadarfreda* : *Caderfedra*. *Gederfde*.

Vsitatum. Nam *Ca* pro augmento hodierno *Ge* frequens, & *deryen*, uti in dictionario. Vfus, *piderbi* : id est *bedersf*.

Campio, pugnator, à campo.

Carratium. palus vitis. *Gard-trun*.

Cassus. in foro Hispaniæ vertitur *pierna*. *Gass* : natos. male capsum.

Comacin. architectus. *Gemachin*. *Gemach*. domus.

Derzon. sepi ruptura. *deer-zun*.

Evva. lex, & testamentum, quia vim habet legis. inde *eu-vverd*, legis custos. sacerdos in dictionario.

Faderfium. *Fader-feh*. paterna pecunia. quod mulier de bonis paternis ad maritum attulit. *Feh* olim pecus, postea res omnis mobilis, ut pecunia Latinis.

Faja.

Faja. glans.

Faida. Faith. Fede. Feithe. Inimicitia testata.

Fara. generatio, familia. à verbo *faren* quod est progredi. post Christianismum dicta sic paræcia, unde *far-her*.

Fegangi. Dum cum re mobili it. Deprehensio furis dum rem furtivam penes se habet. *Feh-gang.*

Feld. campus patens.

Ferquidum. ferquuit. Compensatum. *quiten*, par pari referre. *fer*, præpositis. *farsalia. verval. ferbannitur, verbannen. forbatitus, verboden.*

Fodrum. fæder. annona militaris. Nunc ferme de pabulo tantum dicitur.

Forbannuus. Ferbannen. extra territorium positus.

Forestum. Forst. Nemus. aliis dialectis. *Hurst. Horst.*

Fornacca. in manuscripto legum Langobardicarum, campus aruus. *Forn* fulcus.

Frea. libera femina, inde *frauvv*.

Freda, fredum. pax: & inde compositio cum Rege.

Fulboran. Ful-boren. plene natus id est optimo jure.

Fulfreal. Ful-fre-al. plene, & omnino libera persona, quæ nec operas debet.

Gajum. Sylva densa. In Manuscripto: *Gehagium. Gehage.* Silva septa.

Garathinx. Gar-thinx. Universitatis donatio in judicio. *Thingen* judicare. sed inde sumptum pro actu legitimo omni, qualis cessio in jure.

Gardingi. VVardingen. vulgo *VVarders.* custodes, præfecti judiciis G. pro VV. ponunt Itali.

Gargathingi. exponitur, secundum qualitatem personæ, compensatio, *vergoething.*

Gamales. Exponitur confabulati, à fabula quod est pactum nuptiale. significat affines, vulgo *gemalen*, conjuges: inde *Gemalischen* per conjuges conjuncti. *Gamabales* in Manuscripto legum Langobardicarum.

Gaphans. Gafandus. in manuscripto *Gafand. Gaf-hand.* manus donataria. Hæres, quia hæreditatis relictio per modum donationis peragebatur.

Gasindium. Gesinde, familia. Inde *Gasindii*, domestici Regis.

Gassaldus. Gastalde. Exponitur qui curtim gubernat. proprie, Positus, qui vicem gerat, *Ga* & *Ge* augmenta pro dialectis variant. Alii *Ca* pro eodem ponunt unde *Castaldus*.

Gildonia. sodalitas, adunatio. *Gilden.* ab arca commune.

Gillonarii. poculorum ministri. *Gillo* poculum.

Gifiles. testes. Item obsides: sed proprie Sodales.

Gravio. comes, sive iudex, unde *Dijc-gravii* aggerum iudices, *Landgravii*, terrarum. &c.

Giufa. Guipha. VViffa. signum ex panno. *VVippe.* unde verbum *Guifare*, insigne proprietatis apponere.

Harniscara. Harnis-scara: Armorum ruptura: *Gallis rotture.* & inde multa, quæ ea ignominia redimitur. *Scaren* abscindere. vide infra *Obscariones*, & *Scarriones*. Ab eadem origine *Lidscarti*, membri scissio. *Orscarti* auris scissio, verbalia in ti.

Heribanum. Her-ban. Castrense edictum, quo ad exercitum homines vocantur & inde multa in emanfores.

Heriliz. Herisliz. Her-liz. exercitus desertio. in Glossis exponitur armorum depositio. item absque licentia principis ab hoste (id est exercitu, Gallice *host*) reverti.

Impans. In-pand. oppignoratus, id est servus Regi traditus sub fiducia, ut eum manumittat.

Intopa invasio à *Top*, vel *Zup* Germanico. Manet apud Langobardos. in Glossario *Herizup*.

Laiscum. Cerrus arbor. In manuscripto, *Lahisclo*.

Lama piscina. *Lada* posterioribus. Paulus Langobardus

in Festi compendio *Lacunam* suæ gentis non Romana voce *lamam* interpretatur.

Largica coxa supra geniculum, à largitate.

Launchild. In manuscripto *Launigild*. *Loon-gild*. Pecunia in pretium data. Donationes solemniter fieri in jure debebant. si quis privatim facere vellet induebat & venditionis speciem, vel veram vel dicis causa; ut festertio nummo, sicut Romani loquebantur, rem addicerent. id est *Launechild*. Inde est quod Glossæ *Launechild* exponunt, *sine solemnitate*.

Leudum. *leudis*. compositio, proprie quæ pro homine *leude* datur. Species *VVidrigildi*.

Lidelaip. *Lido-laip*. in manuscripto *Lidinlaib*. in derelictionem vitæ, donatio mortis causa.

Mallum. placitum generale, id est conventus totius Regionis: unde, *Mael-stede*.

Mannire. *Manen*. citare. nomen à luna nova aut plena, quæ tempora rebus agendis captabant Germani, Tacito teste.

Marchio. contracte uti pleraque in o. *Marck-Graef*, limitis judex.

Mar-hais, strator. qui equis imperat. ita meliores codices, pro *Marpahis*.

Marvvorpin. *Mervvorpin*. *Mar-vvorfing*. de equo dejectionis.

Masca. venefica, faga. Manet vox Langobardis in Italia. proprie est larva.

Methium. *Methe*. *Mede*. Sponsalitia largitas, & generaliter quævis merces. In manuscripto: *Metfio*, dotali pecunia.

Morgengap. *Morgen-gaf*. Matutinum donum, quod post primam noctem novæ nuptæ datur: ἀνακαλυπτήρια, Γεώργηα. Hinc matrimonium ad *Morgengabicam*, minus justum: male ad *morganaticam* in Feudis.

Morjoc. Mor-joc. major junctura. Brachii pars supra cubitum. *Mor*, pro comparativo passim. *Ioc.* jugum. in dictionario scribitur *Iokhe*.

Morth. mord. murd. cædes latrocinialis. Latinis sequioris ævi *mordrum*, *murdum*.

Mund. mundium. potestas ab ore; quod qui eam haberet, pro alio in jure loqueretur. inde *Munt-here* qui tali potestate est præditus: item *Mund-vvald*.

Mundeburd. mundbyrd. Mundboran. unde vulgare *Mam-burn*, ad potestatem obtinendam natus.

Obscariones. Carcerum custodes, iidemque carnifices, qui & *Scariones* à *scaren*, & *obscaren*: quod est abscindere. *Ouescariones* in Manuscriptis.

Ploum. vomer cum rotis: Plinio Gallica voce composita, *plammo-rati*. *ploug*, vulgo, vomer.

Pluslaib. Plus-laib. Despoliatio corporis. *Plussen* alia dialecto *Blooten*. vide *Blutare*. in Manuscripto pro *plus-laib* est *plodraub* spoliatio ad nudum.

Rapuorfin, in manuscripto legum Langobardicarum *Graef-roving*: sepulturæ despoliatio.

Sajo. proprie Explorator, minister publicus qui merces explorat, quod *Saien* Belgæ, & Saxones; Franci *Essayer* vocant. Significatio mox latius fluxit.

Sala. domus, hodie aula domus.

Scabinus, Scabineus. Scepeno. Verum nomen *Escepen*, electus, à *scepen* eligere. *Eschevin* Gallis. alibi *gesvoren*, & *eleus*. sunt adessores ex quorum sententiis iudex pronuntiat, non promiscue, ut in civitatibus magis popularibus, sed ad hoc à principe consensu universitatis electi. vide Capitulare.

Scacchum. Schaeken. Rapina: unde & ludo latrunculorum nomen, quod à Germanis ad Græcos & Persas usque pervenit.

Scamera. explorator. à *Scemer* tenebris.

Scariones, vide *Obscariones*.

Scematio. *Schenden*, corruptio.

Schala. patera. Facta olim quidem ex calva interfecti hominis : (quæ *schele*, *hoofst-schele*) postea ex alia materia ad illius modum.

Schilpor. *Schilt-forer*. Scutiger.

Sculd-Hais. debiti præfectus. qui non de capite sed de pecunia judicat, manente in hunc diem nomine, varie corrupto. *Scultheizo*, *Sculdasius*, *Scultes*, *Scultet*, *Scoutet*, *Scout*.

Sculda. à latino auscultare. hoc est in manuscripto : male in editis *Sculca*. vocem esse latinam etiam Theophylactus notat. Exponunt Glossæ vigiliam & Cavalcatam. Græci *Ναυρέων*, *Βίγλαν*.

Selpmundio. *Selp-mund*. suæ potestatis arbitrium, in manuscripto legis Langobardici.

Snaida. in manuscripto corruptè *Sinaida*. Scissio in sylva, Latine collucatio. Glossis via. Galli *essartum*, id est exertum vocant.

Soga. Glossis bene, funis. *Sogen* trahere. Inde in dictionario : Protrahendo *furzechanto*.

Sonopair. Gallicum *sans-pair*. Verres omnium verrium victor.

Spata. ensis, latus scilicet, à similitudine ligonis.

Stallarium. *Stalle*. stabulum. Salicetum glossæ exponunt.

Stolizaz. *Stoli-zaz*. Solii infessor, nomine Regis scilicet. Missum regis interpretantur leges.

Strava, *straba*, *strasse*, ultio. Eximie dicitur de inferiis ex captivis hostibus.

Sumnis. *Suimnis*. Impedimentum, mora. Corrupte scribitur *Sunnis*, *Sonnis*, *Sunnia*, unde, *exsoniare*, moram purgare.

Theclatura. *Teecken*. signatura.

Thinx. Solemnis donatio, sive potius in Iure cessio, à

Thin-

Thingen quod est judicare, aut rem in judicio peragere. unde *Thinxdagb*, dies dicatus judiciis. Hinc *thingare* in jure emancipare. *Hastingum*, domus judicii. *Thanganare*, in Glossis, judicium petere. *Thinc*, Saxonibus esse concilium testatur Adamus Bremensis.

Threus. dicitur de eo qui ex filio naturali natus, quasi *Thres*, Tertius: connumerata ipsa femina in qua fuit culpa.

Tremum. *Trimme*. Redimitum, etiam nunc Saxonice. Sic dicta in legibus pars brachii infra cubitum, quod armillis ornari solet.

Trotingi. *Trostinge*. Solatia. Ita dicti Ludiones quod luctum pellant.

Trustis. *Toe-rust*. Expeditio.

Typhadi. *Tyf-faden*. furum captores. Latruncultores: nomen minoris magistratus. *Ghiulda*, *Thiob*. furtum.

Vvad. Latino-barbaris *Vadium*. *vvedde*, pignus. Vnde francis *Gage*.

Vvadiare. *gager*. pignus dare, obligare.

Vvalapauz. *VVala-pauz*. Externus, sive falsus ornatus.

VVaal, peregrinus, & inde pro falso, ut in annalibus, Francicis *VValamer* falsus princeps. *Pauzen*, ornare.

Valvasores: *VValdfester*, nemoris custos. Ea significatione hanc vocem reperies semper in tabulis quas Romanas vocant.

VVarend. *VVaer-hand*. verum faciens manus. id est qui auctoritatem præstat. *VVarantus*, Francis *guarand*.

VVardin. *VVarding*. custodia. Vide *Guardingi*.

VVarengang. qui errando ambulat. *VVarren*, oberrare.

Vassi. *Vasten* firmi. minus quam Drudi in beneficiis. etiam fidejussores sic dicti, quod alienam obligationem confirment. Alii scriberent *festen*. *Fastermannes*, fidejussores ab eadem origine Saxonibus.

Vecorin. VVec-vveren. via, *vvec.* Ita scribitur in dictionario: nunc *vvegh.* leges *vecorin* exponunt, viam antestare. in manuscripto *VVeruōrin.* sed scribendum *VVec-vvorin.* Saxonibus hoc dicitur *Faristel.*

Vestire, non Latino significato, sed Germanico, *festen* confirmare: id est jus alicujus solemniter affirmare, ut sine vitio possessionem adipisci possit.

VViderboren. VVider-borene. renata: id est solenni modo manumissa, ita ut nullum servitutis vestigium maneat.

VVidrigilt, VVeregilt, VVeregil. contracte *vvere:* & Saxonibus *VVithe. VVeder-gelt* retributio, pretium damni dati. Compositio, more veteri Germanorum, de quo Tacitus. *Pars mulctæ regi, vel civitati: pars ipsi qui vindicatur vel propinquis ejus exsolvitur.* Hoc est, *VVidrigilt.* illud, *freda.*

VVifa. VViffa. VVip. vide *Guipha.* Scribitur, & *Hiupha.*

Zama. adunatio. Corrupte *Zana,* aut *Zacia.* Glossæ bene interpretantur *Rotte.* Hinc *Leudsamium,* subditorum congregatio, in formulis.

I N D E X

PROPRIORVM NOMINVM

Gotthicorum, Vandalicorum, Langobardicorum,

Quæ in hoc volumine reperiuntur.

A Chiulf. Agi-hulf. sibi auxiliator. In vocabulario Allemannico : Eginolfus. Agen proprius. Inde Agenhine, vel Agenhime, domesticus.

Adaloaldus. Adal-vvald. Nobilitate pollens. Idem contracte, ut monet Paulus, Ado.

Adelgisus. Adal-gis. Nobilitate fortius. Servius. viros fortes Galli gesos vocant. in vocabulario Allemanico : Adalgis.

Æstii Tacito, Æsti Cassiodoro, Aïsti, Haïsti aliis : terra Estonia : Bremensi Eſtland. Populi Orientales, terra Orientalis, Suediæ respectu scilicet. ab eadem vocis origine Wandali Aïstingi, Dioni : Aïſdingi, Iornandi.

Agatha, Haug-abth. sublimiter æstimatus.

Agila. Agil, Iornandi. A-geld liber, immunis, non solvens. Eigil in vocabulario Allemannico & Hegilo.

Agilmundus. Agel-mund. Egel-mund. in vocabulario Allemannico liberum os.

Agilulf. Agel-hulf : Liber auxiliator. Idem contracte Ago, Paulo monente. sic Thietmarus idem & Timmo, apud Adamum Bremensem ; multaque infra similia. Hachburtus idem, & Hacho in Historia Suedica, quod alii pronuntiant Hugbertus, & Hugo. Sic Ingemarus Ingo. Sic Sigfridus, Sicco. Theodericus, Theodo, unde Theodonis, villa Germanice Ditrichshove. In vocabulario Allemannico Egil-olf.

Abistulfus. *Haist-hulf*. Celer auxiliator. In Alemannico vocabulario : *Heist-olf*.

Aii. insulanus. *Ai*, *Ei*, Insula ab ovi similitudine.

Alachis. *Al-gis*. omnino fortis.

Alanovvamuthis. *Alan-vval-muth*. Erga Alanos optime affectus. Gotthus erat apud Alanos eductus.

Alarichus, *al-rjch*. omnibus rebus pollens. In vocabulario Alemannico. *Alarich*, & *Alaricus*.

Alatheus. *Al-athe-vvis*. in omni juramento fidelis.

Albos. *Albisch*. *Alpisch*. Montanus. In vocabulario Alemannico, *Albi*, & *Alpinus*.

Alboin. *Al-bevvin*, omnia regens.

Aibilas. *Albi-las*. Montium derelictor. in vocabulario Alemannico, *Albolus*.

Aligernus. *Al-gern*. omnium amans. Pamphilus. in voc. Alem. *Alker*, & *Alcarius*.

Alpsuinda. Fœmininum in voc. Alem. *Alfsuind*. *Halfschunte*. media forma.

Alfi. *Al-sie*. cuncta videns.

Amali. cælestes. Familiæ Gotthicæ nomen. *Amal*. in vocab. Alem. unde *Amalrac*, *Amalsis*, *Amalthruth*. & alia.

Amalafridus. Masculinum. *Amal-fride*. Cælestis pax. in voc. Alem. *Amalfrid*. *Amilfrid*.

Amalafrida. fem. idem.

Amalefuenta. Fem. Iornandi. Græcis. ἀμαλασένθα. & Marcellino in Chronico Amalafuntha. *Amal-schuente* cælestis forma *Amalasuentha*, Cassiodoro: *Amalasuintha* aliis minus recte.

Amaloberga. Femin. *Amal-berge*. Cæli hospita. in voc. Alem. *Amulberg*.

Amalarichus. *Amal-rjck*. in Cælo pollens. in voc. Alem. *Amalrih*. *Amalrich*. *Amalricus*.

Amalongus. *Ameling*. Cælo ortus. in voc. Alem. *Amelon-gus* : & *Amilin*. ling. terminatio plerumque originem notat.

Am-

Ambri. In voc. Alem. *Ambricho. Ambt-reich.* Ministeriis pollens.

Ammatas. Ambt-hais. Ministeriis imperans.

Amo. idem contracte, ut supra alia.

Andagis. Hand-gis, manu fortis.

Andala. Handala. manu partiens.

Antfrid. Ans-frid. in voc. Alem. *Ansfrid & Ansfredus.*

Gratiosa pax. *Ans,* vel *Anst* gratia in novo testamento, & dictionario: unde *Ansericus Anstgisus* & alia.

Ansila. Ans-ile. Ad gratiam festinans. Festinatione, *ilunge,* in dict. & manet in usu *Ilen* festinare.

Ansprandur. Ans-brand. Gratia fervens.

Ansul. Ans-huld. Gratia fidelis.

Aordus. Auvvard. Campi custos.

Aoricus. Au-rijch. Campi pollens.

Appa. in vocab. *Apa. & Appo. Apertus. Apen,* dicunt pro quo alii *Open.* inde *Apennis,* relata in publicum. in formulis.

Araricus. Ara-rijc quod alias *Ere-rijch,* ut solent illa vocales commutari. Honore pollens. *Erib,* & *Eriho* in voc. Germ. *Ericus* alias. Saxones *Ara* retinere honoris significatu. Nec minus Dani, unde *Arnfasti* nomen apud Saxonem Sialandicum, quod alia pronuntiarent *Ernfast,* & contract *Ernst.*

Ardaburis. Ard-buren indigena. in voc. Alem. *Arbirn.*

Ardaricus. Ard-reich Terrarum pollens.

Argaid. Argaitus. Arg-hait. Ignaviam exosus.

Arioaldus. Ar-vvalt. Honoris tenax. in voc. Aleman.

Arialdus. contracte *Ario.* in voc.

Arigis. alias *Arichis. Ar-gis.* honore fortis.

Aripertus. Ar-preht. honoris copiosus.

Ariulf. Are-ulf. honoris auxiliator. in voc. Al. *Arolf.*

Arodus. Ar-oud honoris vetus.

Arnulfus. Aren-ulf. idem quod *Ariulf*; sed à plurali. Honoris auxiliator.

Asbadus. Haist-bode: celer nuntius.

Ascalervus. Ascal-erf. navium possessor. Ex eadem origine. *Askirih.* in voc. All. idem *Eskerich*, & *Asulf*. vox diu mansit apud Saxones, quibus *Ascomanni* sunt piratæ, teste Adamo Bremensi.

Ascalrhamus. Aschal-rham. Navibus gloriosus.

Asdingi. Haist-dingen. Celer in judicio publico. Sic *Theodinc.* & similia.

Aspar. Haist-spar. cito comparcens.

Assi. Haist-ric. Celer ad videndum.

Athulfus. alias *Athaulfus*, & *Athiulfus*: *Atha-ulf.* juratus auxiliator.

Athalarichus. aliis *Atalarichus*, & *Athalaricus.* *Athalarich* Nobilitate pollens. Contracte *Atalo.* in voc. *Athal.* nobilis.

Athanaricus. aliis *Atanaricus.* *Aten-rijs.* commeatibus pollens. contracte *Ato* in voc.

Athanagildus. aliis *Atanagildus.* *Aten-gild*: commeatus tribuens.

Atto. contractum ex aliquo præcedentium ut supra alia.

Audovin. Græcis *αὐδοίν.* aliis *Audoin.* *Aud-vin.* vetus vincendi. in voc. Al. *Autoin*: *Aut-vin.*

Aufusus Auf-haus. patentis domus. est & in voc. Alem.

Augis. Aud-gis vetus fortitudinis.

Aurona. Fem. *Au-rna.* campestris femina. Runa femina; unde *Friderun* in voc.

Autarich. ut habet Abbas Biclariensis Gotthus. aliis *Aut-rich.* ab antiquo potens. Al. *Autharis.*

Balthi. familiæ Gotthicæ nomen. Audaces recte interpretatur Iornandes, & Otto Frisingensis.

Baodolinus. Baud-lins. Audax & mitis.

Baza. idem quod Bassa, Bassus, Bassing. Baas. custos.

Berig. idem quod Berg. Receptus. in voc. Allem. Bericho.

Bertaridus. Breht-reid. Late equitans. Berd, Brehd, Breed, idem sunt. Reita, equitatus in legibus.

Berto. idem contractum ex præcedente.

Berimundus. VVare-mund. B. pro W. posito, ut sæpe Latinis scriptoribus, veracis oris.

Beza. idem quod Baza.

Bledas frugifer. Blada & Blade nunc ferme folium, sed olim frugem significabat, ut apparet ex libris Saxonicis, & sermone Francorum.

Caco contractum ex Caganhart, ut in voc. All. aut Cakan-hart Libo simile cor, id est dulce.

Chindasvvinthus, Chindasvvinus. Chindasvvinth. Liberis potens.

Chintila. Plenius Chintilanus: sicut in Historiis Hispanicis. idem Froyla, & Froylanus. Chint-lands: filius regionis. Chind, quod nunc Kind, infans. Est & alibi, & in dictionario Alleman. ut Chela Keel, Chinsi Kinne. & similia passim. Chintilo in voc. Alleman.

Classe contractum ex Claf-maer, Resonantis famæ. Idem alibi Cleph.

Cnivida. Cnijs-da. cultro efficax. Cniva contracte.

Cocus: idem quod Caco: mutatis vocalibus.

Coniberga. Fem. Coning-berge. Regum hospita.

Corvulus. in voc. Al. & sic, & expressius Ker-volch. Promtus sequi. Ker & Ger promiscue ponuntur; ut Kisal, Gisal. &c. Cod pro God.

Crocus. Krook quassator.

Cunibertus. Cun-breet. Animi abundans. in voc. All.

Chunibert: Cunipertus.

Cuni-

Cunimundus. Cun-mund. Animosus oris.

Diethmarus. Dieth-maar. Per populos famosus. Idem est Diet, Deot, Theod, Theot, Thiet, Theud, quæ vocabulis & literis cognatis mutantur.

Droctulf. Drucht-ulf. Fidelis auxiliator. Druch, & Trud, Trouvve, fides. Truchtin dominus. sæpe occurrit in novo Testamento vetere Germano. Truchtin in Glosario, & nunc quoque Suedis Regina. Drot-ning: puto quod fides ei data sit: ut qui fidem dederunt Drudos, Drudi, Druides. Scribitur hoc nomen in voc. All. Tructolf. Truhtolf. Thrutolf, contracte Truto.

Ebrimur, Græcis ἐβριμύρ. Iornandi Eber-mor. Transmarinus, natus trans mare quale cognomen regum quidam in Gallia ab educatione habuit. Ebir quod nunc Over: unde Ebirmuot. Ebirvvin & alia in voc.

Eduulf. Idem quod Atha-ulf. alii enim Atha, alii Ede pronuntiabant.

Egiga. Egi-gay. Sua conjuge, scilicet contentus; unius uxoris, ut mos vetus Germaniæ.

Erarichus idem quod Araricus, mutata vocali pro varietate dialecti.

Erclieva Fem. Ere-lieve. Honesti amans. in voc. Allem. Erleve, Erlivi, Erlevi. Erliup, Erlieb.

Ermanarichus. Erman-rijch. Militibus pollens. In voc. Al. Ermenrih. Ermenricus, apud Ammianum. Ermenrichus. Erman, Herman, Arimani, Erimani, Ermini (tot enim modis scribitur) sunt Manipulares. Iohannes Abbas Gotthus in Chronico à fine Victoris Tumunensis, habens secum gentes fortissimas quæ barbaro sermone Herman nuncupantur. Her exercitus Man vir. Nec aliunde Arminio nomen, & statuae Irmanusul dictæ.

Erminigildus. Erman-gild. Militibus tribuens.

Ervvi-

Ervvigius. *Er-vvig*. Honoris refugium. *Vvig*. & *Vvic*. in voc. Allem. promiscue ponuntur.

Evarix. alias *Evaricus*. *Evva-riich*. Legibus pollens. In Glossis *Lex Evva*. Sic in Cantico Canticorum veteris Germanico, & in Evangeliiis: Et passim in legibus Saxoniciis aliisque *Eoricus*. Sic scribitur Ennodio in vita Epiphani.

Ethespamara. Puto *Ethos-pavvara*. Iuramenti custos.

Eyages. *Eyvages*. pro lege fortis.

Euin aliter *Eui*. utrumque est in voc. All. *Æquus*.

Euricus. *Evv-riich*. lege pollens.

Eutharicus. *Euther-rijch*. *Either-reich*. gleba pollens.

Faroald. *Faraldus* & *Faroaldus*. in voc. *Far-vvald*. familiæ potens. *Fara* familia sive generatio, Paulo interprete. *Faro* idem contracte.

Fastida. *Fasti-da*, constans factis. Ex eadem origine femininum nomen *Fastirada*.

Ferdulfus. *Ferd-ulf*. longe auxilium ferens.

Filimer. in Voc. Al. *Filemarus*. *Filimarus*. *File-mer*. Multorum Princeps. *Mer* princeps Gregorio Turonensi, & aliis.

Finni. *Fenni*. *Finnon*. Inopes. Vetustissimi populi nomen etiam nunc manens. Tacitus: *Fennis fœda paupertas*.

Frea libera. *Deæ* nomen apud veteres Germanos. quæ matrimoniis præerat per quæ virgines è manu parentum liberabantur.

Fredigerna. *Fridigernus*. *Frid-gern*. pacis amans. in voc. Alem. *Friduger*.

Fridericus. *Fredericus*. *Frigdaricus*. *Frid-rijch*. pace pollens.

Godaricus. *Gader-reich*. Advenis pollens. *Gader* peregrinus etiam nunc Anglo-Saxonibus. Male alibi *Gandaricus*.

Gaidoal-

Gaidoaldus. Gaide-vvald. Conjugi imperans.

Gaidul. Gaid-ulf. conjugii auxiliator.

Gailaf. Gai-lof. à conjugis laudatus.

Gambara. Fem. *Ganc-baere*, cito pariens.

Gapt. dator.

Geberich. Gebe-rich. dando pollens.

Geiserichus. Gaisericus. Gizerichus. Gizericus. Gesaericus. Geis-reich. viris fortibus pollens.

Gelilaris Geld-vvilar. Pecuniam expectans.

Gelimer. aliis *Gelsmer. Gilimer. Geld-mer.* pecuniosus princeps.

Genzo. contractum ex *Genz-reich.* Plane pollens.

Gepida Græcis *ἡπαιδες*, *Gepait* cunctati. pigros interpretatur Procopius, & Iornandes, nomen gentis è Scandinavia.

Geselicus. Giselichus. Gesellich, socialis.

Gibal. Gib-al. dans omnia.

Gibamundus. Gave-mond. purum os.

Gisa. in voc. *Al. Giso. Gizo* contractum ex *Gisalbreht.* vide mox.

Giselberga. Fem. *Gisel-berga.* comitum hospita. Germani principes suos habebant comites ut Tacitus docet. ii Germanis dicti *Gisal. Gisel. Gesel* : unde corrupte *Vasalli*.

Giselbertus. Gisel-breht. comitum copiosus. in vocabul. Alleman. *Gisalbert. Gisalbret. Gisalbreht. Giselbertus.*

Giselricus. Gesalricus. Gesel-reijch. comitibus pollens.

Gisulfus. Gisel-ulf. comitum adjutor.

Goar. Go-ar. Regionis honor.

Goda. bonus. *Guda* apud Cassiodorum.

Godaricus. Goede-rijch. bonis pollens.

Godebertus. Goede-breht. bonorum copiosus. In voc. *Al.*

Gotabraht : Gotapreht.

Godi-

Godigifelus. Goed-gesel. bonus comes. id est principi suo fidus.

Godescalcus. Gode-scalcus. Dei servus. Nam Deum non aliter quam bonum nominare mos erat Germanis. *Schalck* servus in novo testamento sæpe. hinc *Marschalk* & alia.

Gontharis. Idacio Gundericus. Gontha-rich. Benevolentia pollens. Simile *Theuderichus*, *Theuderis*: Ex duplici scribendi modo *Rich*, & *Rih*.

Gotthi, Græcis γότθαι. Ptolemæo γότθωνες, Finnis proximi. Plinio, Saxoni, aliis, *Guttones*: *Gothones* Tacito. adjecta scilicet plurali terminatione, sicut iidem sunt Franci, & Francones. Frisii, Frifones, sive Fresones, *Gutten*; *Guten*, *Goten*; id est boni, id nomen à vicinis accepere ob hospitalitatem, ut à contrariis moribus suum Quadi.

Gotthaus. Got-hais: Gotthis imperans.

Gothiscanzia. Gotte-schans. Gotthorum castellum. Loci nomen apud Iornandem.

Grafulfus. Gros-bulf. Grande auxilium. est & in voc. Allem.

Grimoaldus. Grim-vvald. iræ potens. Est & in voc. Al. & alibi.

Gudehoc. Gude-hoc. Bonum latibulum.

Gundamundus. Gund-mund. Benevolum os.

Gundbertus. Gund-breht. Benevolentia abundans. voc. Allem. *Gunt-praht. Gundebertus. Gundpertus.*

Gundemarus. Benevolentia celebratus.

Gundualdus. Benevolentia potens.

Gundiberga. Benevola hospita.

Gundulf. Benevolus adjutor.

Guningi. benevoli, familiæ nomen.

Guntabundus. Gunt-bund. Benevolus in fæderibus.

Gun-

Guntherichus. Gundericus. Gund-rijch. idem quod *Gontharis*. Benevolentia pollens in voc. Alem. *Gunderich*.

Gunthigis. Gunth-gis. Benevolus, & fortis.

Guntruda. Fem. *Gun-trude.* Benevola, & fida.

Guodan. VVodan. VVæden. Ferus. Dei nomen apud Germanos, cui humanis hostiis litabatur.

Haistan furor in Manuscripto legum Langobardicarum.

Hamala. idem quod *Amalus*.

Hardericus. idem quod *Ardaricus*. *Herthum* terra Germanis, ut scribit Tacitus.

Helderich. Hilderich. Hilderichus. Viris eximiis pollens.

Helmichis. Helm-gis. Galea fortis.

Herdvich. Aerd-vvijck. Terræ refugium.

Hermenrich. Herman-rijck. militibus pollens. Idem plane quod *Ermanarichus* supra.

Herminigildus. idem quod *Erminigildus*.

Herferme. Harse-mer. Equorum princeps.

Hibba. Habens.

Hildechis. Hilde-gis. Eximie fortis.

Hilderichus. Hilderis. Idem quod *Helderich*.

Hildeprandus. Eximie fervens. *Hildibrand*, in voc. All.

Hildibaldus. alias. *Ildibaldus. Hilde-bald.* eximie audax.

Himmerit. Him-reit. domesticum equitatum habens. *Reita* equitatus in lege Bavara.

Hoberos. Curas ruptura exponitur in manuscripto legum Langobardicarum. *Hobe-ris*.

Hunilas. alias *Lenilas. Hunne-las.* ab Hunnis liberatus.

Hunimundus. Centuriæ os, sive præpositus. Centuria.

Hundreda & contracte *Hun*, unde & *Hunni* à Germanis dicti. Hinc *Humbert. Humfrid.* & alia.

Hunulfus. Hun-ulf. Centuriis auxiliator. In voc. Alem.

Hunolf.

Hune-

Hunericus, Hunnericus. Hundrichus. corrupte Honorichus.
Hun-rijch. centuriis pollens. In vocab. Alleman.
Hurich.

Idibaldus. vide *Hildibaldus.* corrupte *Ildibadus. Ildibold,*
 in voc. Allem.
Idiges. idem quod *Hildechis.*
Indigisal. Indigeselus. Indigifilus. Inde-gisal. ultimus comi-
 tum.
Indulf. Ἰνδύλφ. *Ind-ulf.* ultimum auxilium.
Isarna. Isar-na. ferro propinquus.
Itta. Portus. *Aith* Saxonibus. in voc. Allem. Ἰτθ.
Lamissio. Lamis-sohn. Piscinæ filius. *Lama* piscina. vide
 Paulum.

Langobardi. Lang-barden. longis barbis. Sic Paulus, Lon-
 gobardus ipse, interpretatur.
Lappi. Loppi. Lupiones. in Tabula Peutingeriana. Cur-
 sores. Gens est cursu valida.

Leuderis. Leuderichus. Liderichus. Liuterich in voc. Allem.
Leud-rijch. subditis pollens.
Leupichis. Liup-gis. Amore fortis. *Liup* amor. hinc *Liup-*
man. & alia in voc. Germ.

Liutpertus. Liut-preht, vel Liutbrehht. nam utrunque idem
 est, subditis copiosus. in voc. All. *Liutpert, Liutpret.*
Liutperth. Liudepertus. Liutpertus.

Liutprandus. Liut-prand. Subditos accendens. in voc.
 Allem. *Liut-prand.*

Livva. Leo.

Livvigildus. Levvigildus. Leovigildus. Leonipar.

*Lupus. Lup. alias Læf. quies. est & in voc. All. Hinc
Lupfrid. Lupvvald. in eodem voc.*

Marcias. Mar-kies. equorum dilector.

*Massana. Fem. Masse-na. Modo congruens. Masse, &
Mate, idem: dialecto differunt: ut, VVasser, VVater,
& mille alia.*

*Mathasuenta. Fem. Iornandis aliisque Mathefuenta. Μα-
τασυνθα. Mate-schuente. Mediocris pulchritudo.*

Maurisco. Maurisch. Niger.

*Miccas. Mick-hais. multis imperans. Mich. Megen. Muck.
Saxonibus multi. hinc Megingol. Meginolf. & alia no-
mina in voc. Allem.*

*Minulf. Minn-ulf. Feminis auxiliator. A man, femini-
num, menne. unde Meerminne, maris femina: & nu-
trix, femina per excellentiam: & Minnen femina-
rum amore tangi. Id enim proprie & antiquitus si-
gnificat.*

*Mitola. Mot-las. Turbæ expers. Moth. cætus etiam nunc
Anglo-Saxonibus: & inde Schiregemotum. Burgemo-
tum. Folkmotum.*

*Morras. Mor-hais. Mauris imperans. natum in Africa
nomen.*

Munitaurius. Mun-thaur. oris claustrum.

Oamer. Oam-mer. Cognatorum princeps.

*Octaris. Oockt-hari. adauctus dominus. Oocken, augere.
in Glossario Allemanico: augeamus, auchomes. Ha-
ri. Har. dominus.*

*Ostrigotthi. Gentis nomen. Oster-Gotthen. Orientales
Gotthi. Et hinc fæminæ nomen Ostrogottha. Servat
nomen pars Regni Suedici. Corrupte Austrogotthi,
Vopisco.*

*Ostrigottha. corrupte Austrogottha, & Austrigosa, sicut ex
Oost-*

Oost-reich, imperio Orientali, tum apud Langobardos
tum apud Francos factum *Austria*, & *Austrasia*.

Ouida. *Ou-ida*. Vetere familia. *Oud*. *Old*. *Ald*. vetus.
sæpe in voc. & alibi, & manet in dialectis Germa-
nicis.

Paldus. idem quod *Balthus* & *Baldus*. Audax. nam p. &
B. ut d. & t. sive th. permutari in Germanico sermo-
ne frequentissimum. *Pald*. in voc. Al.

Penno. melius in voc. Al. *penno*. *Penn-hoh* Vertice
eminens *Penne* vertex. unde *Penninus* Iupiter. in Al-
pium vertice. *Hoh*. *Hooch*. sublimis.

Peredeo. *Pered-eu*. Late patentis legis. est & in voc.
Alleman.

Peret pro *Preht*. sæpe in voc. Allem. ut *Perethman*. *Pe-
rehterich*. & similia.

Peria. *Perjag*. Vrsorum venator. *Per* pro urso in multis
nominibus voc. Al. alii *Ber* dicunt.

Peritarit. *Perth-rith*. Equo vectus.

Petzamin. *Pet-zamin*. Lecti sociator. In dictionario
lectulus *Petum*. Belgis *Bed*.

Pufcia. *Fus-ga*. pedes. in voc. Allem. *Fussio*.

Pitza, Procopio *Pitzia*, Ennodio *Punctor*. in voc. All.
Piezo : & *Piso* : & *Piccus*.

Radagathus. *Rad-gath*. Celer ire. idem alibi *Ratehait*.

Radaldus. *Rad-vvald*. celer & potens.

Raginbertus. *Ragin-breht*. Puritatis copiosus. *Ragin*, &
Regin, idem quod *Rein* purus. In voc. Al. *Regimbert*,
Reginbreht, *Reginpret*, *Rekinpreht*, *Reinbreht*, *Rein-
breth*.

Regnares. *Ragin-hare*. Purus dominus. In voc. Al. *Re-
ginhere*, *Reginheri*, *Reinhere*.

Raligo. *Ralig*. Consilii patiens. Idem cum augmento
Perahrtlo, in voc. Allem.

Regnigunda. pura benevolentia. In voc. *Regnigund*.

Raptus. Raft. rapax.

Raberga. Fem. Rat-berga. concilii celans. in voc. All. Ratbirg.

Ratchis. alias Rat-gis. Consilio fortis. In voc. All. Ratgis & Ratkis: & Ratgisus.

Raus. Kaufch. Streperus.

Recessuindus. Reccessuindus. Reke-syvind. ultione potens. Syvind in novo testamento sæpe, potens. inde Syvinthibold. & similia nomina. Rehchan ultor. in dictionario antiquo. inde Rechinolf, in voc.

Reccaredus. Recaredus. Ricaredus. Reke-reden. ultor cum ratione. Contractè Recco.

Regericus. Regin-rijck. puritate pollens.

Reginbertus. vide Raginbertus.

Respa. Red-spa. loquens tarde.

Rhodanas. Road-nast. quieti proximus. Road. Ruad. Rod. in nominibus Germanicis idem valent, & quietem significant.

Richilanes. Rich-lands. Pollens terrarum.

Ricimundus. Rjck-mund. Pollens ore. in voc. Al. Rihmund. Richmunt.

Risulfus. Reife-ulf. itineris auxiliator.

Rodelinda. Fem. Rode-linde. quies tranquilla. in voc. Al. Ruadlind. Ruoadlind. Ruodlind.

Roderichus. Rode-rijck. quiete pollens. Alibi, & in voc. Al. Rodericus. nomen etiamnum Hispanis ex Gothico frequens.

Rodoaldus. Rod-vvald. quietis compos.

Romoaldus. Romvvaldus. Rumoldus, & Rumoaldus, in vocabulario Rom-vvald. vel Rum-vvald. Fama potens.

Rosimunda. Fem. Roseum os.

Rotemer. Rote-mer. quietis princeps. Ruad-mer. in voc. Alleman.

Rothar.

Rothar. Rothari. Rotharius. Rot-hari. quietis dominus. in voc. Alleman. *Ruadhari, Ruadhere, Ruadheri, Ruodhere, Ruodhiri.*

Rotharie. Rotha-rijk quiete pollens. in voc. Alleman. *Ruadarih. Ruadrih.* idem quod *Rodericus* supra. Alibi *Ruderichus.*

Rugelant. Terræ nomen. quæ *Rugia*, Latinis. *Ruge-lant.* hirsuta terra.

Rumetruda. Fem. *Rume-trud.* celebratæ fidei.

Rumilda. Rumbilda. Famæ eximia. in voc. Al. *Ruomhilt. Rumbilt.*

Safrais. Saft-raïs. Placide iter faciens. Ammiano *Saphrax.*

Sallanes. Sal-lands. Salus terræ. *Sal* Germanis *Salus*, unde *Salach* beatus; *Salefrid*, salutaris pax, & similia.

Sandil. Sand-heil. mittens salutem. ut *Sandolf* mittens auxilium. In dictionario, *Salus Heily.* unde *Heilfrid.* & similia nomina.

Scanzia. Scandinavia. Schantze. Schantzenau. Castellorum terra. quod in exesis rupibus velut in Castellis habitarent. Vide Iornandem.

Scipuar. Σκιπαρ. *Scip-vvard.* Navium custos.

Scritofinni, ut habet Paulus: male *Scritobini. Scrit-finnen.* *Salientes Finni*, interprete Paulo.

Schoringia infula. *Scoring.* Locus erectis ripis: ubi ablutio est.

Segericus. Sege-rijc. Victoriis pollens. Aliàs *Sigericus.*

Sesvvaldus. Sits-vvald. Sedum potens.

Sigibrandus. Sige-brand. Victoria incensus. in voc. Al. *Sigeprandus.*

Sigismundus. Siges-mund. Vincens os. in voc. Al. *Sigimunt.* Tacito *Sigimundus.*

- Sigvvald. Sig-vvald.* victoriæ compos. in voc. Alleman.
Sigoaldus Sigvvaldus.
- Silingi. Sulingen.* populi nomen. ad latus positi.
- Sinderich. Sind-rich.* Sensu pollens. *Sind*, sensus. unde
Sindarat, Sindpert, Sindinand, & alia in voc. Al.
- Sittones. Sitten. Sedentarii.* nomen oppositum vicinis
Suetonibus, id est, laboriosis. Ejusdem nominis, credo,
 & originis *Sitini* ad Vistulam Ptolemæo memorati,
 & *Sidones* inter Bastarnas Straboni. Sic & in
 voc. Alleman. nomen viri *Sito*, quod aliter *Sizo*
 scribitur.
- Sisebutus. Sise-but.* Firma præda. *Sise*, firmus, unde
Saisir, Sessen.
- Sisenandus. Sise-nand.* constanter celebratus. *Nand* à
 nomine, ut *Ferdinand*, Procul celebratus. Contracte
Sizo in voc.
- Sisifridus. Sise-frid.* Firmæ pacis.
- Stilicho.* Sic in optimis libris. qui corruptius *Stilico* nobilissimus Romanorum dux, domo Vandalus. *Stillick*,
 modestus. in dict. *Stille*, *Silentium*. Inde *Stillolf* in
 voc. & *Stillimuor*.
- Suartus. Σαυγλας. Svart-auser.* A nigra terra, loco
 natali: ut *Svartilab* in vocabulario Alleman. nigro nemore. *Suartau* vetus oppidi nomen non longe
 Lubeca.
- Subo. Sus-bold.* Suaviter audax. in voc. Allem. *Svabold.*
Suabolt.
- Suithones. Suethones. Svithen.* Sudatores, Laboriosi.
Suethans, & *Suethidi* apud Iornandem. *Sueones* corrupte apud Tacitum. *Suedi*, Adamo Bremensi. *Sueti* Saxoni. unde *Suetia*, & corrupte *Suecia* & *Sueci*, sicut ex Dania Daciam fecere. *Svvitger*, laboris
 amans. in vocab. Alleman. *Svvidrich*, labore pollens.

Suinthila. Svvinthila. Svvinthilas. potentia exutus.

Suniericus. Sune-rijc. Concordia pollens. *Sunen* pacificare. in confessionis formula *Gifuonthai*, conciliavi. Contracte *Suno* in voc.

Taso. Tato. Tazo apud Paulum. *Trazo* apud Procopium. in voc. *Al. Tasso, Tatto.* coacervator.

Taunasis. Taun-hais. Collibus imperans. *Taun, Tun, Dun.* collis. & inde *Thon* oppidum Anglo-Saxonibus, quod pleraque in collibus sita erant.

Teia. Tuias. Tei. lentus.

Tetraxita. Tetraug-sitten. Sub induciis sedentes. quod nomen græca voce *ἐν ἐχέειν* reddidit, additque Scylaci, ut multa alia, exscriptor aliquis. Gotthica gens quietis amans ad Pontum Euxinum. Sic dicti ab Vturgaris. Vide Procopium Gotthicorum quarto.

Theodemir. Theode-mer. Populorum princeps. De utraque voce unde hæc composita est dictum supra.

Theudas. Theud-hais. Populis imperans.

Theudatus. Theudathus. Theodahadus. Theodahatus. Theodatus, *Theud-aht :* vel *Theod-aht :* Populis æstimatus. *Aht,* & *Acht,* idem.

Theudelapius. Theodelappo. Theud-tolapo. ad populum accurrens.

Theudelinda. Fem. Theude-linda. populis mollis.

Theudenanta. Fem. Theude-nanta, per populos celebrata. vox posterior & in *Gudinandi*, apud Cassiodorum, & in *Ferdinandi* nominibus apparet.

Theuderada. Fem. Theude-rada. Populo consulens.

Theunderedus. Theudoridus. Theud-ered. Populis honoratus.

Theuderichus. Theude-rijch. Populis pollens. Sic scribunt Græci *Θευδέριχος*. Latinis *Theodoricus*, *Theo-*

derichus, Thiodericus, Theudericus. Ex quo factum *Theudoris* apud Sidonium. in voc. Al. his modis, *Theoterih, Theotirih, Thiotirih, Thiotirihe, Thiorich, Tieterich, Tieterihe, Tehtrich.* Contracte *Theudo*, sive *Theodo*, ut apud Cassiodorum. Et sic Gregorio Turonensi dicitur *Theudericus* primus Wisigothorum Rex.

Theudichusa. Theud-chisa. Populos eligens.

Theudigifilus. Theud-gifil. Populorum comes. Alias *Theodigifilus*, & corrupte *Theudifilus*.

Theudigottha. Theudi-gottha. Fem. populo bona. Scribitur & *Theudicoda*, g in c mutato, ut sæpe in eadem boni voce. in voc. Al.

Theudis. Thiodis. Theudisch. popularis.

Thurus. ferox.

Torisin, Thorisin. Thorisendus. Thori-sind. Ferax sensu. id enim olim vox *Thor* significabat, quod nunc pro stolido sumitur.

Torismund. Thorismund. Turismundus. Thoris-mund. Ferox ore.

Torismodus. Thurismodus. Turismodus. Thoris-mod. Ferox animo.

Todasclus. idem quod *Theudas*.

Toto. contractum ex *Totilas*. Varie scribitur in voc. Al. *Totto, Tuto, Tuato, Tuoto, Tode.*

Totilas. in voc. Al. *Totila. Toutilo. Tot-las.* morte liber. Athanasius.

Trasamundus. Trasemundus. Trost-mund. consolans os. *Drasamunt*, in voc. Al. & *Thrasamunt.* contracte *Thraso. Thriuso* ibidem.

Triarius. Tri-bar. Trium dominus.

Tulca. interpres. Alibi *Isulca*.

Turicus. Turic. durabilis.

Tzazo. vide *Taso*.

Vvalamer. Scribendum Germanice, *VVal-ab-mer.* bene asti-

æstimatus. Princeps. ut *VValach*, in voc. Nam *VValemir* est Princeps externus sive falsus.

VWachilapus. *VVachi-lap*. viæ cursor.

VWacho. idem contracte.

Vaaces. *Vacis*. Græcis Οὐαάκης. *VVaack-hais*. Excubitoribus imperans. Latini vetustiores *W* Germanicum per *V* exprimunt : ut *Vahalis*, *VVaal* : Posteriores notam propriam fecere, *VVahal*, *VVinide*.

Vacimus. Græcis Οὐάκιμ. *VVaack-him*. Excubans domi.

Vaccarus. Græcis Οὐάκκαρος. *VVaker*. Vigil. In voc. *VVachar*. *VValadamarca*. *VVal-da-marca*. bene faciens territorio.

Valdharus. Græcis Οὐάλδαρ. aliis, *VValtari*. vulgo *VValterus*. *VWald-har*. Nemoris dominus. in voc. Al. *VWaldhere*. *VWaldheri*. Contracte *VWaldo*.

VValeramus. corrupte alibi, *Valeravaris*, alibi *Valeranaus*. *VWale-ram*. Bene celebratus.

VWalderada. Fem. *VWal-rade*. bene consulens. in voc. Al. *VValerat*, & soni mitioris causa *VWaldrada*.

VVallia. *VWal-lia*. bene patiens. scribitur & *Vallia*.

VWamba. Ventrosus.

VWandali. Vulgo *Vandali*. Græce Βανδίλοι, Procopio. Zonaræ, Οὐάνδηλοι. Obambulatores. Cassiodoro *VWandalii*.

VWandalarius. *VWandal-hari*. Wandalorum dominus. Alibi corrupte *VWandalaricus*.

VWarnecautius. in voc. Al. *VWarnegaufus*. *VWarne-gant*. Custos auri. Vnde & *Gausoaldus*, & *Gausfvinus*. In voc. Al.

VWarnefridus. *VWarne-frid*. Custos pacis.

Varus. *VVaar*. Verax.

VVectari. *VVeet-hari*. Vigiliæ dominus. *VVaet-a* aliàs, *VWachta* in Capitulari; Ofrido, & alibi.

Vedacus. *Ve-dack*. pecuniam regens. *Vee* olim pecus. postea res omnis mobilis, ut Latinis pecus. *Feh*. Saxonibus & *Fia*.

Vernulfus. *Vern-ulf*. Longe auxiliator. Alii scribe-
rent *Fern-ulfus*. ut *Ferd-nand*. ita dialectis diffe-
runt.

VVidin. *VVijd-vvin*. Late victor. Ex eadem origine.
VVignant. Late nominatus. in voc. Al. Et *VVithram*,
late celebrer.

VVidigola. *VVijd-gelant*. Late possessor. Alibi *VVidicula*.
in voc. Al. *VVialand*. *VVielant*. *VViolant*.

VVidimer. *VVidemer*. Late Princeps.

VVidericus. *VVitirichus*. *VVijd-rijch*. Late pollens. Alibi
Vedericus corruptius scribitur.

VVidulf. *VVitulf*. *VVijd-ulf*. Late auxiliator. Sic habet
Vrspengensis, ex *Iornande*. ubi nunc male *VVuldulf*.
in voc. Al. *VVitolf*.

VVigilanda. Fem. in vocabulario Alleman. *VViclind*.
VVic-linde. Mollis, ac lenis. Molliti, *Kervikheti*, in
dictionario.

Viliaris. Οὐιλίας. *VVil-gare*. Volens promte. in voc. Al.
VVol-ger.

Vilas. Græce Οὐίλας. *VVil-las*. voluntatis expers.

VVinberta. Fem. *VVun-breht*: Partu copiosa. *Bert* pro
Breht sæpe in nominibus. ut *Albreht*, *Albert*. Apparet
in voc. Al. *VVunen* parere.

VVintharius. in voc. Al. *VVintheri*. *VVinthiri*. *VVinithiri*.
VVint-hari. Venedorum dominus.

VVisandus. *VVijs-hand*. Sapiens manu.

VVisegarda. *VVise-garda*. Sapientiæ collectio. Sic *Boom-
gaerd* arborum collectio.

VVisimar. *VWijs-maar*. sapientia celebratus. Alibi cor-
ruptius *Visumar*.

VVisigotthi. *Visigotthi* vulgo. *Vesegothæ* Iornandi. *VVist-
Gotten*. occidentales Gotthi. Servat nomen Suedici
regni pars. Concise *Visi* apud Sidonium.

VVittichis. Vulgo, *Vitigis*. Græcis Οὐίτιγος. *VVit-gis*.
sapiens.

sapiens, & fortis. Sic *VVitichind.* sapiens puer. *VVirrad.* in voc. Al. sapiens consilium. nam t & s in hac voce, ut in multis aliis, idem valent. Sic *vveten* Scire; *vvijis*, is qui scit.

VVittericus. VVitte-rijc. Sapiëntia pollens. Alibi corruptius scribitur. *Vittericus.* Apud Ammianum *Videricus.*

VVitiza. VVit-iza. Sapiens in metu. *Izen*, metuere. unde multa nomina.

Vlfarii. VVelf-hari. Luporum dominus.

Vlias, Οὐλίᾱς. Idem quod *VVallia*; sed corruptius elatum.

Vliphus. Οὐλιφ. *VVelf.* Lupus. Nomen Germanis frequens, ut alia à feris. Est & in vocabulario Allemannico.

Vligifalus, Οὐλιγίσσαλ. *VVol-gisal.* bene comitatus.

Vlitheus, Οὐλίθε. *VVel-ithe.* bene familiatus.

Vnilas, vide *Hunilas*.

Vnilt. Hun-ild. In centuriis eximius. *Hild*, & *Ild*, virum eximium, *Hilde* feminam eximiam significat. Vide supra ex eadem origine *Vnolf. Vnpert*, in vocab. Alleman.

VVodan. Sic rectius scribitur quam *Guodan.* quod vide.

Vraias. Οὐερίᾱς. *VVar-jaag.* belli quæsitör.

Vsdrilas Οὐσδερίᾱς. *VVasre-las.* ex aqua liberatus. d. interjectum mitigando sono ut in *VValdrada*.

Vthericus. Glebæ pollens. *Vther*, & *Either.* pinguis gleba.

Vvulfilas. VVulfi-las. à lupo liberatus. Scribitur & *Gulfilas.* W in G mutato quod frequens Italis, & Gallis.

Zaban. Zab-an. Lorica indutus. Gloss. *Zaba* Lorica. Scribitur & *Zava* in legibus. Exstat & apud Leonem, & Vibicum.

Zaman.

Zaman. Zaam-man. in agmine vir. Papias *Zavas* interpretatur *Rutas*, *Rotten*. Legendum *Zamas*. pro quo in lege Langobardica itidem corrupte *Lanas*, id est, adunationes.

Zangrulf. Zangr-ulf. Infirmis auxiliator.

Zotto. Suavis. nunc stultum sic vocant, mutata in pejus significatione, ut in multis.

Zuchilo. Zuch-heilo. quærens salutem. Inde verbum *Zuch-heilen*: corrupte, *Zuckelen*.

I O R N A N D E S

Episcopus Ravennas

D E

G E T A R V M

Sive

Gothorum origine, & rebus gestis.

Ex Recognitione

BON. VVLCANII BRVGENSIS.

c

СЕМАНОВ

Семанов

С

М В Я Т Е

С

Семанов

Семанов

Семанов

I O R N A N D E S

Episcopus Ravennas

D E

G E T A R V M

Sive

Gothorum origine, & rebus gestis.

C A P. I.

De totius orbis terrarum divisione.

MAIORES nostri, ut refert Orosius, totius terræ circum Oceanum limbo circumseptum triquetrum statuere, ejusque tres partes, Asiam, Europam, & Africam vocare. De quo tripartito orbis terrarum spatio innumerabiles penè scriptores existunt: qui non solum urbium locorumve positiones explanant; verum etiam, quod est liquidius, passuum miliariumque dimetiuntur quantitatem. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores, quàm etiam minores, quas Cycladas, vel Sporadas cognominant, in immenso maris magni pelago sitas determinant. Oceani verò intransmeabilis ultiores fines non solum non describere quis aggressus est, verum etiam nec cuiquam licuit trans-

transfretare : quia resistente ulva , & ventorum spiramine quiescente, impermeabiles esse sentiantur, & nulli cogniti, nisi soli ei qui eos constituit. Citerior verò ejus pelagi ripa, quam diximus, totius mundi circum in modum coronæ ambiens, fines suos curiosis hominibus, & qui de hac re scribere voluerunt, perquam innotuit, quia & terræ circulus ab incolis possidetur. Et nonnullæ insulæ in eodem mari habitabiles sunt, ut in Orientali plaga, & Indico oceano, Hipposdes, Iamnesia, sole perustæ, quamvis inhabitabiles, tamen omnino sui spacio in longum latumque extensæ. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis, vel possessionibus, dicunt munitissimas urbes, decoram Sedaliam, omnino gratissimam Silestantinam, nec non Etheron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem Oceanus aliquantas insulas, & penè cunctas ob frequentiam euntium & redeuntium notas. Et sunt juxta fretum Gaditanum haud procul, una Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamvis nonnulli & illa gemina Galliciæ & Lusitaniæ promontoria in Oceani insulis ponant. In quorum uno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Sciponis. tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius, quàm ad Oceani pertinent insulas. Habet tamen & alias insulas interius in suo æstu, quæ dicuntur Baleares, habetque & aliam Mevaniam : nec non & Orcadas numero xxxiii. quamvis non omnes excultas. Habet & in ultimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thylen, de qua Mantuanus :

--- tibi serviat ultima Thyle.

Habet quoque hoc ipsum immensum pelagus in parte arctoa, id est, septentrionali, amplam insulam nomine

Scan-

Scanziam, unde nobis sermo, si dominus juverit, est assumendus: quia gens, cujus originem flagitas, ab hujus insulæ gremio velut examen apum erumpens, in terram Europæ advenit. Quomodo verò, aut qualiter, in subsequētibz (si Dominus donaverit) explanabimus.

C A P. II.

De Britannia insula.

Nunc autem de Britannia insula, quæ in sinu Oceani inter Hispanias, Gallias, & Germaniam sita est, ut potuero, paucis absolvam. Cujus licet magnitudinem olim nemo (ut refert Livius) circumvectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quamdiu siquidem armis inaccessam Romanis, Iulius Cæsar præliis, ad gloriam tantum quæsitis, aperuit perviam: deinceps mercimoniis, aliasque ob causas, multis patefacta mortalibus, non indiligenti, quæ secuta est, ætati, certius sui prodit situm. quam, ut à Græcis Latinisque auctoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixere, cono similem, inter septentrionalem occidentalemque plagam projectam; uno, qui magnus est, angulo in Rhēni ostia spectantem: dehinc correpta latitudine obliqua retro abstractam in duos exire alios: geminoque latere longiore Galliæ prætendi, atque Germaniæ. In duobus millibus trecentis decem stadiis latitudo ejus ubi patentior: longitudo non ultra septem millia centum triginta duo stadia fertur extendi: modò verò dumosa, modò sylvestri jacere planicie, montibus etiam nonnullis increfcere: mari tardo circumflua, quod nec remis facilè impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumescat, quia remotæ longius terræ causas motibus negant. quippe

illuc latius, quàm usquam, æquor extenditur. Refert autem Strabo, Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, madefacta humo Oceani crebris excursibus, ut subtectus sol per illam penè totam scædiorum, qui serenus est, diem negetur aspectu, noctem quoque clariorem. In extrema ejus parte Memma, quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis, quàm homines alat. Labi verò per eam & multa quàm maxima relabique flumina, gemmas margaritasque volventia. Xylorum colorati vultus, torto plerique crine & nigro nascuntur. Calidoniam verò incolentibus rutilæ comæ: corpora magna, sed fluida: qui Gallis sive Hispanis à quibusque attenduntur assimiles. Vnde conjectavere nonnulli, quòd ea ex his accolas continuo vocatos acceperit. inculti æquè omnes populi, regesque populorum: cunctos tamen in Calidoniorum metallum concessisse, nominandi autor est Dio celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, silvæque illis sæpè sunt domus. Ob decorem nescio, an aliam ob rem, ferro pingunt corpora. Bellum inter se aut imperii cupidine, aut amplificandi quæ possident, sæpius gerunt; non tantùm equitatu vel pedite, verùm etiam bigis, curribusque falcatis: quos more vulgari effedas vocant. Hæc pauca de Britannia insulæ forma dixisse sufficiat.

C A P. I I I.

De Scanzia insula situ, & nationibus.

AD Scanzia insulæ situm, quam superius reliquimus, redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolemæus orbis terræ descriptor egregie-

egregius meminit, dicens: Est in Oceani arctoo salo posita insula magna, nomine Scanzia, in modum folii cedri, lateribus pandis post longum ductum concludens se. ejus ripas influit Oceanus. Hæc à fronte posita est Vistulæ fluvii; qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanzix septentrionali Oceano trifidus illabitur, Germaniam Scythiamque disternens. Hæc ergo habet ab Oriente vastissimum lacum, in orbis terræ gremio: unde Vagi fluvius velut quodam ventre generatus in Oceanum undosus evolvitur. Ab Occidente namque immenso pelago circumdatur: à Septentrione quoque innavigabili eodem vastissimo concluditur Oceano, ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes, quæ carnibus tantum vivunt: ibi etiam parvæ, sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ; ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari. ita non solum inhospitalis hominibus, verum etiam beluis terra crudelis est. In Scanzia verò insula, unde nobis sermo est, licet multæ & diversæ maneant nationes, septem tamen earum nomina meminit Ptolemæus. Apud ibi turba mellifica ob nimium frigus nunquam reperitur. In cujus parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in æstate media quadraginta diebus & noctibus luces habere continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio aliis damnoque impar est. Et hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad Orientem per axis marginem vident redeuntem: brevioribus verò non sic conspicitur apud illos, sed aliter; quia Austrina signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illis per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ verò ibi gentes tres. Cresennæ; qui frumentorum non

quæritant victum, sed carnibus ferarum atque avium vivunt: ubi tanta paludibus fœtura ponitur, ut & augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti. Alia verò gens ibi moratur Suethans, quæ velut Thuringi equis utuntur eximiis. Hi quoque sunt, qui in usus Romanorum Saphirinas pelles, commercio interveniente, per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigredine. Hi quum inopes vivunt, ditissimè vestiuntur. Sequuntur deinde diversarum turba nationum, Theusthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarum gentium incursionibus infestantur. Post hos Athelnil, Finnaithæ, Fervir, Gautigoth, acre hominum genus, & ad bella promptissimum. Dehinc mixti Evageræ Othingis. Hi omnes exesis rupibus, quasi castellis inhabitant, ritu beluino. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raugnaricii, Finni mitissimi, Scanzix cultoribus omnibus mitiores: nec non & pares eorum Vinoviloth, Suethidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores, quamvis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Eruolos propriis sedibus expulerunt: qui inter omnes Scanzix nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quanquam & illorum positura Grannii, Aganzix, Vnixæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, sed ante multos annos Rodulf rex fuit, qui contempto proprio regno, ad Theoderici Gothorum regis gremium convolavit, & ut desiderabat, invenit. Hæ itaque gentes Romanis corpore & animo grandiores, infestæ sævitia pugnx.

C A P. I V.

*Gothi unde primum egressi. quo pacto paulatim sedes suas
promoverint in Scythiam Pontico mari vicinam.*

EX hac igitur Scanzia insula quasi officina gentium, aut certè velut vagina nationum, cum rege suo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egressi: qui, ut primum, è navibus exeuntes, terras attigere, ilico loco nomen dederunt. Nam hodie illic, ut fertur, Gothiscanzia vocatur. Vnde mox promoventes ad sedes Ulmerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castrametati sunt, eosque commisso prælio propriis sedibus pepulerunt, eorumque vicinos Wandalos jam tunc subjugantes suis applicuere victoriis. Ibi verò magna populi numerositate crescente, etiam penè quinto rege regnante, post Berig, Filimer, Filogud, Arigis, Consilio sedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus. qui aptissimas sedes, locaque dum quæreret congrua, pervenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Ovim vocabantur: ubi delectato magna ubertate regionum exercitu, & medietate transposita, pons dicitur, unde amnem transjecerat, miserabiliter corruisse, nec ulterius jam cuiquam licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumjecta concluditur: quem utraq; confusione natura reddidit impervium. Veruntamen hodieque illic & voces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeantium adtestatione, quamvis à longe audientium, credere licet. Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer dicitur in terras Ovim emenso amne transposita optatum potita solum. Nec mora, ilico ad gentem Spalorum adveniunt, consertoque prælio, victoriam adipiscuntur: exindeque jam velut vi-

tores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodum & in priscis eorum carminibus penè historico ritu in commune recolitur: quod & Ablabius descriptor Gothorum gentis egregius verissima adtestatur historia. In quam sententiam & nonnulli consensere majorum. Iosephus quoque Annalium relator verissimus, dum ubique veritatis conseruit regulam, & origines causerum à principio revolvit; hæc verò, quæ diximus, de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum stirpem commemorans, Scythas & natione & vocabulo asserit appellatos: cujus soli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, necesse est, uti jaceant, dicere.

C A P. V.

*Scythia situs & descriptio, & varia Gotthorum
in ea sedes.*

SCythia siquidem, Germaniæ terræ confinis, eotenus ubi Hister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Myrianum, tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum, & Vagosolam, magnumque illum Danubium, Taurumque montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est Scythicum, per omnem Mæotidis ambitum, ultraque Mæotida per angustias Bospori usque ad Caucasum montem, amnemque Araxem, ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab Oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, post hæc latissima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres usque, digreditur. Hæc inquam patria, id est Scythia, longè se tendens, lateque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio ad littus Caspii maris commanentes;

tes; ab occidente Germanos, & flumen Vistulæ. ab Arctoo, id est Septentrionali, circumdatur Oceano: à meridie Perside, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alveo Histri, qui dicitur Danubius ab ostio suo usque ad fontem. In eo verò loci latere, quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obscuris involvitur, Borysthenide, Olbia, Callipode, Cherson, Theodosia, Pareone, Mirmycione, & Trapezunte; quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permiscere condere, sibimet commercia præstaturus. In cujus Scythiæ medio est locus, qui Asiam Europamque ab alterutro dividit, Riphæi scilicet montes, qui Tanaim vastissimum fundunt intrantem Mæotida; cujus paludis circuitus passuum millia cXLIV, nusquam octo ulnis altius subsidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quæ magnis opimatisque ambitur fluminibus. Nam Tisianus per Aquilonem ejus Corumque discurrit. Ab Africo verò magnus ipse Danubius, ab Euro fluvius Tausis secatur, qui rapidus ac verticosus in Histri fluentia furens devolvitur. Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita. juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia venit, Winidarum natio populosa confedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutantur, principaliter tamen Slavini & Antes nominantur. Slavini à Civitate nova, & Slavino Rumunnensi, & lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, & in Boream Viscla tenus, commorantur. hi paludes sylvasque pro civitatibus habent. Antes verò, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, à Danastro extenduntur usque ad Danubium. quæ flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad littus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluentia Vistulæ fluminis

minis ebibuntur, Vidioarii resident, ex diversis nationibus aggregati, post quos ripam Oceani Itemesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Ultra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarorum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc jam Hunni quasi fortissimarum gentium fecundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur, qui tamen sedes habent diversas. Iuxta Chersonem Aulziagri, quod Asiæ bona avidus mercator importat, qui æstate campos pervagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hyeme supra mare Ponticum se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo juxta paludem Mæotidem, secundò in Mæsia, Thraciæque, & Dacia, tertio supra mare Ponticum, rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in unaqualibet insularum in servitutem redactos, & unius caballi precio quondam redemptos. Aut certè si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, quàm quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obstrepat. nos enim potius lectioni credimus, quàm fabulis anilibus consentimus. Vt ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima parte Scythiæ, juxta Mæotidem, commanentes præfati unde loquimur, Filimer regem habuisse noscuntur. In secundo, id est, Daciæ, Thraciæque & Mæsiæ solo Zamolxen, quem miræ Philosophicæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam & Zentain prius habuerunt eruditum, post
etiam

etiam Diceneum, tertium Zamolxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. Vnde & penè omnibus barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt, Græcisque penè consimiles, ut refert Dio: qui historias eorum annalesque Græco stylo composuit. Qui dixit primùm, Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis & reges, & sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poëtarum fallacia deum belli pronunciat, apud eos fuisse dicant exortum. Vnde & Virgilius,

Gradivumque patrem Geticis qui præsidet arvis.

Quem Martem Gothi semper asperrima placavere cultura. Nam victimæ ejus mortes fuere captorum, opinantes bellorum præfulem aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia vovebantur, huic truncis suspendebantur exuviæ. eratque illis religionis præter cæteros insinuatus affectus, quum parenti devotio nominis videretur impendi. Tertia verò sedes supra mare Ponticum. Iam humaniores, & ut superius diximus, prudentiores effecti, divisi per familias populi, Vesegothæ familiæ Balthorum, Ostrogothæ præclaris Amalis serviebant. Quorum studium fuit primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere nervis, Lucano plus historico quàm poëta testante.

Armeniosque arcus Geticis intendere nervis.

Ante quos etiam cantu majorum facta modulationibus citharisque canebant, Ethespamaræ, Hanalæ, Fridigerni, Widiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix heroas fuisse miranda jactat antiquitas. Tunc, ut fertur, Vesosis Scythiis lachrymabile, sibi potius, intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros prisca tradit autoritas. De quibus feminas bellatrices & Orosius in primo volumine professa

fessa voce testatur. Vnde cum Gothis eum dimicasse evidenter probamus, quem cum Amazonum viris absolute pugnasse cognoscimus, qui tunc à Borysthene amne, quem accolæ Danubium vocant, usque ad Tanain fluvium circa sinum paludis Mæotidis confidebant. Tanain verò hunc dico, qui ex Riphæis montibus dejectus adeò præceps ruit, ut quum vicina flumina, sive Mæotis, vel Bosporus, gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus vaporatus, nunquam Scythico durefcit algore. Hic inter Asiam Europamque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. Danubius autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Hic usque ad medium sui dulcis est & potabilis, piscesque nimii saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantum habentes in corporis continentiam. Sed ubi fit Ponto vicinior, parvum fontem suscipit, cui ex Ampheo cognomen est, adeo amarum, ut cum sit xL dierum itinere navigabilis, huius aquis exiguis immutetur, infectusque, ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas & Hypanis in mare defluat. Ad cuius ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vastissima, silvis consita, paludibus dubia.

C A P. VI.

Gothi Vesosim Ægyptiorum regem profligant, & Asiam in reditu ex Ægypto subjugant. Item, De Parthorum origine.

Hic ergo Gothis morantibus, Vesosis Ægyptiorum rex in bellum irruit: quibus tunc Taunasis rex erat. Quo prælio ad Phasim fluvium, à quo Phasides aves exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant,

berant, Taunasis Gothorum rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eumque graviter debellans, in Ægyptum usque persecutus est: & nisi Nili amnis intransmeabilis obstitissent fluenta, vel munitiones, quas dudum sibi ob incursiones Aethiopum Vesosis fieri præcepisset, ibi in ejus eum patria extinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non valuisset lædere, revertens penè omnem Asiam subjugavit, & sibi tunc charo amico Sorno rege Medorum ad persolvendum tributum subditum fecit. Ex cujus exercitu victores tunc nonnulli provincias subditas contuentes, & in omni fertilitate pollentes, deserto suorum agmine sponte in Asiæ partibus resederunt. Ex quorum nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitisse prosapiam. Vnde etiam hodieque lingua Scythica fugaces, quod est Parthi, dicuntur: suoque generi respondentes, inter omnes penè Asiæ nationes soli sagittarii sunt, & acerrimi bellatores. De nomine verò, quod diximus eos Parthos, id est fugaces, ita aliquanti etymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes. Hunc ergo Taunasim regem Gothorum mortuum inter numina sui populi coluerunt.

C A P. VII.

Amazones, absentibus in prælio maritis, hostium variis incurfibus resistunt, & diversas Asiæ gentes bello superant.

POst cujus decessum, exercitu ejus cum successore ipsius in aliis partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorum, à quadam vicina gente tentatæ, in prædamque ductæ à viris, fortiter restiterunt, hostesque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Quæ parata victoria, fretæque majori audacia, invicem se
cohor-

cohortantes, arma arripiunt, eligentesque duas audaciores Lampeto & Marpesiam principatui subrogarunt. Quæ, dum curam gerunt ut propria defenderent, & aliena vastarent, fortitò Lampeto restitit, fines patrios tuendo: Marpesia verò feminarum agmine sumpto, novum genus exercitus duxit in Asiam, diversasque gentes bello superans, alios verò pace concilians, ad Caucasum venit: ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit, Saxum Marpesiæ. Vnde Virgilius:

Ac si dura flix aut stet Marpesia cautes.

In eo loco, ubi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominavit: quòd nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana. Hic ergo certum temporis Amazones commanentes confortatæ sunt. Vnde egressæ, & Alym fluvium, qui juxta Garganum civitatem præterfluit, transeuntes, Armeniam, Syriam, Ciliciamque, Galatiam, Pisidiam, omniaque Asiæ oppida, æqua felicitate domuerunt: Ioniam, Æoliamque conversæ, deditas sibi provincias effecerunt. Vbi diutius dominantes, etiam civitates castraque suo nomini dicaverunt. Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi venandique studium, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. Tali ergo Scythicæ gentis feminæ casu Asiæ regno potitæ, per centum penè annos tenuerunt, & sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasum. Cujus montis quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror, ejus tractum, situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire jugo continuo. Caucasus ab Indico mari surgens, quæ meridiem respicit, sole vaporatus ardescit. Quæ septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius & pruinis. Mox
in

in Syriam curvato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Asianam tamen regionem Eufratem Tigrimque navigenos ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam & appellari faciunt, & videri; in sinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in Boream revertens, Scythias terras, jugum antefatum magnis flexibus pervagatur: atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyssum, & Cambysem, continuato jugo ad Riphæos usque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum usque descendit: consertisque collibus, Histri quoque fluenta contingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantusque, & penè omnium montium maximus, excelsas suas erigens summitates, naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatim recisus, qua disrupto jugo vallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum qualis fuerit, facit; vix tamen plauastro meabilis, lateribus in altitudinem utrinque directis, qui pro gentium varietate diverso vocabulo nuncupatur. Hunc enim Iamnum, mox Propanisum Indus appellat: Parthus primum castra post Nisacen edicit. Syrus & Armenius Taurum, Scythæ Caucasum ac Riphæum, iterumque in fine Taurum cognominant: aliaque complura gentes huic jugo dedere vocabula. Et quia de ejus continuatione pauca libavimus, ad Amazones, unde divertimus, redeamus.

C A P. V I I I.

*De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu ,
earumque partibus.*

V Eritæ hæ, ne earum proles rarefceret, à vicinis gentibus concubitus petierunt, facta nundina semel in anno, ita ut futuris temporibus eis deinde revertentibus in id ipsum, quicquid partus masculini edidisset, patri redderetur: quicquid verò fœminei sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Sive, ut quibusdam placet, editis maribus, novercali odio infantis miserandi fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod ubique constat esse votivum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, spes esset capto, ubi ignosci vel filio nefas habebatur? Contra has, ut fertur, pugnabat Hercules, & Melanes penè plus dolo quàm virtute subegit. Theseus verò Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habuere reginam nomine Penthesileam, cujus Trojano bello extant clarissima documenta. Nam hæ feminæ usque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regnum.

C A P. I X.

*De viris Amazonum, & eorum rege Telepho, deque
ejus ortu & rebus gestis.*

S E d ne dicas, de viris Gothorum sermo adsumptus scur in feminis tamdiu perseveret: audi & virorum insignem, & laudabilem fortitudinem. Dio hystoricus, & antiquitatum diligentissimus inquisitor, (qui) operi suo Getica titulum dedit: quos Getas jam superiori

riori loco Gothos esse probavimus, Orosio Paulo dicente: Hic Dio regem illis post tempora multa commemorat, nomine Telephum. Ne verò quis dicat, hoc nomen à lingua Gothica omnino peregrinum esse; nemo est qui nesciat, animadverti, usu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum; Gothi plerunque mutantur Hunnorum. Is ergo Telephus, Herculis filius, natus ex Auge sorore Priami, conjugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus vigore terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculis genio formæ quoque similitudinem referebat. Hujus itaque regnum Mœsiam appellavere majores. Quæ provincia ab oriente ostia fluminis Danubii, à meridie Macedoniam, ab occasu Histriam, à septentrione Danubium habet. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danaïs, in qua pugna Thessandrum ducem Græciæ interemit: & dum Ajacem infestus invadit, Vlyssæmque persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillisque jaculo scemore fauciatus, diu mæderi nequivit. Græcos tamen, quamvis jam facius, è suis finibus proturbavit. Telepho verò defuncto, Eurypilus filius successit in regno, ex Priami Phrygum regis germana progenitus. Qui ob Cassandræ amorem bello interesse Trojano, ac parentibus foceroque ferre auxilium cupiens, mox ut venit extinctus est.

C A P. X.

De variis Gothorum adversus reges Persarum, & Macedonum bellis & victoriis.

CYrus rex Persarum post grande intervallum, & penè post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompejo Trogo testante, Getarum reginæ Thamyri

myri sibi exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Asiæ victoria, Getas nititur subjugare, in quibus (ut diximus) regnaverat Thamyris. Quæ cum ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permisit, eligens armis eum vincere, quàm locorum beneficio submovere. quod & factum est. & veniente Cyro, prima cessit fortuna Parthis tanta, ut & filium Thamyris, & plurimum exercitum trucidarent: sed iterato Marte, Getæ cum sua regina Parthos devictos superant atque prosternunt, opimamque prædam de eis auferunt: ibique primum Gothorum gens serica vident tentoria. Tunc Thamyris regina acta victoria, tantaque præda de inimicis potita, in partem Mœsiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, ibi in ponte Mœsiæ colitur, & Thamyris civitatem suo de nomine ædificavit. Dehinc Darius rex Persarum Hytaspis filius, Antriregiri regis Gothorum filiam in matrimonium expostulavit, rogans pariter atque deterrens, nisi suam peragerent voluntatem. Cujus affinitatem Gothi spernentes, legationem ejus frustrarunt. Qui repulsus, furore flammatus est, & octoginta millia armatorum contra ipsos produxit exercitum, verecundiam suam malo publico vindicare contendens; navibusque penè à Chalcèdonia usque ad Byzantium ad instar pontium tabularis æquè confertis, petit Thraciam & Mœsiam; ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mēsis crebris fatigatus intaphis octo millia perdidit armatorum; timensque ne pons Danubii ab ejus adversariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedavit: nec Mœsiæ solum credens sibi tutum fore aliquantum remorandi. Post cujus decessum iterum Xerxes filius ejus paternas injurias ulcisci se æstimans, cum suis ducentis & auxiliatorum trecentis millibus armatorum,

torum, rostratas naves habens mille septingentas, & onerarias tria millia, super Gothos profectus ad bellum, nec tentata re in conflictu prævaluit, animositate constantiæ superatus. Sic namque ut venerat, absque aliquo certamine suo cum rubore recessit. Philippus quoque pater Alexandri magni cum Gothis amicitias copulans, Medopam Gothilæ filiam regis accepit uxorem, ut tali affinitate roboratus, Macedonum regna firmaret. Qua tempestate, Dione historico dicente, Philippus inopiam pecuniæ passus, Vdisitanam Mœsiæ civitatem instructis copiis vastare deliberat, quæ tunc, propter viciniam Thamiris, Gothis erat subjecta. Vnde & sacerdotes Gothorum aliqui, illi qui pii vocabantur, subito patefactis portis, cum citharis & vestibus candidis obviam sunt egressi, paternis diis, ut sibi propitii Macedones repellerent, voce supplici modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes stupefunt; & si dici fas est, ab inermibus tenentur armati. Nec mora; acie soluta quam ad bellum construxerunt, non tantum ab urbis excidio remove; verum etiam & quos foris fuerunt jure belli adepti reddiderunt, fœdereque inito ad sua reversi sunt. Quem dolum post longum tempus reminiscens egregius Gothorum ductor Sitalcus, C L virorum millibus congregatis, Atheniensibus intulit bellum, adversus Perdiccam Macedonia regem, quem Alexander apud Babyloniam ministri insidiis putans interitum, Atheniensium principatui hæreditario jure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, Gothi superiores inventi sunt: & sic pro injuria, quam illi in Mœsia dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastavere.

De Dicenei Boroista ad Gothos adventu, qui eos omnem Philosophiam docuit. deque ejus summa apud Gothos auctoritate. Item de Comosico Dicenei successore.

DEhinc regnante in Gothis Sitalco, Boroista Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est principatu, quem Diceneus suscipiens Boroista, dedit ei penè regiam potestatem: cujus consilio Gothi Germanorum terras (quas nunc Franci obtinent) depopulati sunt. Cæsar verò, qui sibi primus omnium Romanum vindicavit imperium, & penè omnem mundum suæ ditioni subegit, omniaque regna perdomuit, adeo ut extra nostrum orbem Oceani sinu repositas insulas occuparet, & qui nec nomen Romanorum auditu quidem noverant, eos Romanis tributarios faceret, Gothos tamen crebro tentans nequivit subigere. Gaius Tiberius jam tertius regnat Romanis, Gothi tamen suo regno incolumes perseverant; quibus hoc erat salubre, aut commodum, aut votivum, ut quicquid Diceneus eorum consilarius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile judicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem penè Philosophiam eos instruxit. erat enim hujus rei magister. Nam Ethicam eos erudivit, ut barbaricos mores ab eis compesceret: Physicam tradens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas usque nunc conscriptas Bellagines nuncupant: Logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos: Practicem ostendens, in bonis actibus conversari suasit: Theoricem demonstrans, signorum duodecim, & per ea planetarum cursus, omnemque astro-

astronomiam contemplari edocuit, & quomodo lunaris orbis augmentum sustinet, aut patitur detrimentum, edixit: solisque globus igneus quantum terrenum orbem in mensura excedat, ostendit: aut quibus nominibus, vel quibus signis in cœli polo vergentes, aut re-
vergentes CCCXLIII stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat, rogo, voluntas, ut viri fortissimi, quando ab armis quatrimum usque vacassent, doctrinis Philosophicis imbuerentur? videres unum cœli positionem, alium herbarum frugumque explorare naturas; istum lunæ commoda incommodaque, illum solis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire festinarit, ratione accepta quiescere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis sua peritia tradens, mirabilis apud eos invenitur; ut non solum mediocribus, imò & regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos Theologiam instruens, numina quædam & facella venerari suavit, fecitque sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam verò gentem Capillatos dicere iussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. Decedente verò Diceneo, penè pari veneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim & rex illis, & pontifex ob suam peritiam habebatur, & in sua iustitia populos judicabat.

De Corillo Gothorum rege. Item Descriptio Daciae antiquae. Item Descriptio Danubii.

ET hoc rebus excedente humanis, Corillus rex Gothorum in regnum conscendit, & per XL annos in Dacia suis gentibus imperavit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mæsiæ trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciam appellavere majores, (quæ nunc, ut diximus, Gepidia dicitur) tunc ab oriente Roxolani, ab occasu Tamazites, à septentrione Sarmatæ & Bastarnæ, à Meridie amnis Danubii fluenta terminant. Tamazites à Roxolanis alveo tantum fluvii segregantur. Sed quia Danubii mentio facta est, non ab re judico pauca de tali amne egregia judicare. Nam hic in Almanicis arvis exoriens, LX habet à fonte suo flumina usque ad ostia in Pontum vergentia, per mille ducentorum passuum millia hinc inde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas ut cratem intexunt. omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Hister vocatur. ducentis tantum pedibus in altum aquam alveo habet profundam. Hic etenim amnis, inter cætera flumina immanis, omnes superat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum verò, unde nos digressi sumus, adjuvante domino, redeamus.

C A P. XIII.

De Dorpaneo Gothorum rege , & variis eorum contra Romanos sub Domitiano Imp. præliis & victoriis.

Longum post intervallum, Domitiano Imperatore regnante, ejus avaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gothi solventes, ripam Danubii jam longè possessam ab imperio Romano, dejectis militibus cum eorum ducibus, vastaverunt, cui provinciæ tunc post Agrippam Poppæus præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis devictis, Poppæi Sabini capite abscisso, multa castella & civitates invadentes de parte Imperatoris publicè deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Illyricum properavit, & totius penè reipublicæ militibus ductore Fusco prælato cum electissimis viris amnem Danubium confertis navibus ad instar pontis transmeare coëgit, super exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud segnes reperti, arma capessunt, primoque armati conflictu, mox Romanos devincunt, Fuscoque duce extincto, divitias de castris militum despoliant, magnaque potiti per loca victoria, jam proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines, sed semideos, id est Anses vocare. Quorum genealogiam ut paucis percurram, ut quo quis parente genitus est, aut unde origo accepta, ubi finem efficit, absque invidia qui legis vera dicentem ausculta.

Genealogia Procerum Gothorum, quos illi Anſes, id eſt ſemideos vocabant, deque eorum origine & fine.

HOrum ergo (ut ipſi ſuis fabulis ferunt) primus fuit Gapt, qui genuit Halmal, Halmal verò genuit Augis, Augis genuit eum, qui dictus eſt Amala, à quo & origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Ifarna, Ifarna autem genuit Oſtrogotha, Oſtrogotha genuit Vnilt, Vnilt genuit Athal, Athal genuit Achiulf, Achiulf genuit Anſilam & Ediulf, Vuldulf & Hermerich; Vuldulf verò genuit Valeravans. Valeravans autem genuit Winitharium, Winitharius quoque genuit Theodemir & Walemir & Widemir: Theodemir genuit Theodericum, Theodericus genuit Amalaſuentam, Amalaſuenta genuit Athalaricum & Mathaſuentam, de Vtherico viro ſuo, cujus affinitati generis ſic ad eam conjunctus eſt. Nam ſupradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum, Hunnimundus autem genuit Thorismundum, Thorismundus verò genuit Berimund, Berimund genuit Widericum, Widericus genuit Eutharicum, qui conjunctus Amalaſuentæ genuit Athalaricum & Mathaſuentam; mortuoque in puerilibus annis Athalarico, Mathaſuentæ Witichis eſt ſociatus; de quo non ſuſcepit liberum, adductique ſimul à Belifario in Conſtantinopolim, & Witichi rebus excedente humanis, Germanus patricius fratruelis domini Juſtiniani Imperatoris eandem in conjugio ſumens, patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit item Germanum nomine. Germano verò deſuncto ipſa vidua perſeuerare diſponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum regnum deſtructum eſt, loco ſuo (ſi dominus voluerit) edocebimus.

bimus. Nunc autem ad id, unde digressum fecimus, redeamus, doceamusque quando ordo gentis, unde agimus, cursus sui metam expleverit. Ablavius enim historicus refert, quia ibi super limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eisque præerat Ostrogotha (incertum utrum ab ipsius nomine, an à loco orientali) dicti sunt Ostrogothæ, residui verò Vesegothæ in parte occidua. Et quidem jam diximus, eos transito Danubio aliquantum temporis apud Mœsiam, Thraciamque vixisse.

C A P. X V.

*De Maximini Imp. è gente Gothica orti mira fortitudine,
& quo pacto ad Imperium pervenerit, fragmentum
sumptum ex Symmachi historiarum lib. v.*

EX eorum reliquiis fuit & Maximinus Imperator, post Alexandrum Mammeæ, ut dicit Symmachus in quinto suæ historiæ libro. Alexandro, inquit, Cæsare mortuo, Maximinus ab exercitu factus est Imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, à patre Gotho nomine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Christianos arma commoveret, imperium simul & vitam amisit. Nam hic Severo Imperatore regnante, & natalem filii diem celebrante, post primam ætatem & rusticam vitam, de pascuis in militiam venit. Princeps Severus quidem militares dederat ludos; quod cernens Maximinus, qui erat semibarbarus adolescens, positus præmiis, barbara lingua petit ab Imperatore, ut sibi luctandi cum militibus licentiam daret. Severus admodum miratus magnitudinem formæ, (erat enim, ut fertur, statura ejus procera ultra octe pedes) jussit eum cum laxis corpo-

reo nexu contendere, ne quid à rudi homine militari-
bus viris veniret injuriæ. Tunc Maximinus sedecim
lixas tanta felicitate prostravit, ut vincendo singulos
nullam sibi requiem intercapedine temporum daret.
Hic captis præmiis, jussus est in militiam mitti, prima-
que ei stipendia equestria fuere. Tertiam post diem,
cum Imperator prodierat in campum, vidit eum exsul-
tantem more barbarico, jussitque tribuno ut eum coër-
citum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille verò
ubi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum,
equitantiemque præire pedibus cœpit. Tum Imperator
equo adacto in cursum calcaribus incitatum, multos or-
bes huc atque illuc usque ad suam fatigationem variis
inflexibus interpedavit, ac deinde ait: Numquid vis
post cursum Thracisce luctari? respondit, Quantum
libet, Imperator. Ita Severus ex equo defiliens, recen-
tissimos militum cum eodem certare jussit. At ille se-
ptem valentissimos milites ad terram elisit, ita ut antea
nihil per intervalla respiraret. Solus à Cæsare & argen-
teis præmiis, & aureo torque donatus est, jussus dein-
de inter stipatores degere corporis principalis. Post hæc
sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpè famam
factis extendens, inter plures militiæ gradus centurias-
que strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen po-
stea in regnum ingressò, recusavit militiam penè trien-
nium, tribunatusque habens honorem, nunquam se
oculis obtulit Macrini, indignum ducens ejus impe-
rium, quod perpetratum facinus erat quæsitum ab He-
liogabalo. Dehinc quasi ad Antonini filium revertens,
tribunatum suum adiit, & post hunc sub Alexandro
Mammææ contra Parthos mirabiliter dimicavit. Eo-
que Mogontiaco militari tumultu occiso, ipse exercitus
electione absque Senatus consulto effectus est impera-
tor, qui cuncta bona sua in Christianorum persecu-
tione

tione malo voto scævavit, occisusque Aquileiæ à Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi historia mutuavimus, quatenus gentem, unde agimus, ad regni Romani fastigium usque venisse doceamus. Cæterùm causa exigit ut ad id unde digressi sumus redeamus.

C A P. XVI.

Gothi antea Romanorum fœderati, ob distracta sibi stipendia hostes facti, Mœsiam Thraciamque vastant, ductu Ostrogothæ regis.

NAM gens ista mirum in modum in ea parte, qua versabatur, id est Ponti in littore Scythiæ soli innotuit, sine dubio tanta spacia tenens terrarum, tot finus maris, tot fluminum cursus, sub cujus sæpè dextra Wandalus jacuit, stetit sub precio Marcomannus, Quadorum principes in servitutem redacti sunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, id est filio, fuit, cujus & secundo anno regni Roma millesimum annum explevit, Gothi, ut assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægrè, de amicis facti sunt inimici. Nam quamvis remoti sub regibus viverent suis, Reipub. tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mœsiam Thraciamque vastavit. ad quem repellendum Decius senator à Philippo dirigitur; qui veniens dum genti nihil prævalet, milites proprios exemptos à militia fecit vita privata degere, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, factaque utputa in suis vindicta, ad Philippum revertitur. Milites verò videntes, se esse post hos labores militia pullos, indignati ad Ostrogothæ regis Gothorum auxilium

lium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accensus, mox triginta millia virorum armata protulit ad prælium, adhibitis sibi Thaphilis & Astringis nonnullis. Sed & Carporum tria millia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt; quos tamen post hæc, imperante Diocletiano, Galerius Maximinus Cæsar de civitate Reipublicæ Romanæ subiecit. Is ergo habens Gothos & Peucenos, ab insula Peuce, quæ ostio Danubii Ponto mergenti adjacet, Argaitum & Gunthericum nobilissimos suæ gentis præfecit ductores. Qui mox Danubium vadati, & secundò Mœsiam populi, Marcianopolim ejusdem patriæ urbem famosam metropolim aggrediuntur, diuque obsessam, accepta pecunia ab his, qui inerant, relinquere. Et quia Marcianopolim nominavimus, libet aliqua de ejus situ breviter intimare. Nam hanc urbem Trajanus Imperator hac re ædificavit, ut fertur, eò quòd Marcie sororis suæ puella, dum lavat in flumine illo, quod nimis limpiditatis saporisque in media urbe oritur, Potami cognomento, exindeque vellet aquam haurire, casu vas aureum, quod ferebatur, in profundum cecidit, metalli pondere gravatum, & longè post emerit; quod certè non erat usitatum, aut vacuum sorberi, aut certè semel voratum undis respuentibus renatare. His Trajanus sub admiratione compertis, fontique numinis quiddam inesse credens, conditam civitatem germanæ suæ in nomine Marcianopolim nominavit.

C A P. X V I I.

Fastida, Gepidarum rex, Ostrogothæ Gothorum regi bellum infert, Gothi victores evadunt. Item de cognatione inter se Gothorum & Gepidarum.

A Bhinc ergo, ut dicebamus, post longam obsidionem accepto præmio ditatus Geta, recessit ad patriam: quem Gepidarum cernens natio subito ubique vincentem, prædisque ditatum, invidia ductus, arma in parentes movet. Quomodo verò Getæ Gepidæque sint parentes si quæris, paucis absolvam. Meminisse debes, me initio de Scanzix insulæ gremio Gothos dixisse egressos cum Berich suo rege, tribus tantum navibus vectos ad citerioris Oceani ripam; quarum trium una navis, ut assolet, tardius vecta, nomen genti fertur dedisse. nam lingua eorum pigra Gepanta dicitur. Hinc factum est, ut paulatim & corruptè nomen eis ex convitio nasceretur. Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum prosapia ducunt originem: sed quia, ut dixi, Gepanta pigrum aliquid tardumque signat, pro gratuito convicio Gepidarum nomen exortum est. quod nec ipsum credo falsissimum. Sunt enim tardioris ingenii, graviores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti invidia, dudum sprete provincia, commanebant in insula Visclæ amnis vadis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, insulam gens Vividaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diversis nationibus acsi in unum asylum collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur. Ergo (ut dicebamus) Gepidarum rex Fastida, qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatavit, Burgundiones penè usque ad interuersionem delevit, aliasque nonnullas gentes perdomuit.

Gothos

Gothos quoque malè provocans, consanguinitatis fœdus prius importuna concertatione violavit: superbaque admodum elatione jactatus, crescenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit legatos ad Ostrogotham, cujus adhuc imperio tam Ostrogothæ quàm Vefegothæ, id est ejusdem gentis populi, subjacebant; inclusum se montium queritans asperitate, silvarumque densitate constrictum; unum poscens è duobus, ut aut bellum sibi, aut locorum suorum spatia præpararet. Tunc Ostrogotha rex Gothorum (ut erat solidi animi) respondit legatis, bellum se quidem tale horrere, durumque fore & omnino scelestum armis configere cum propinquis; loca verò non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt, contra quos ne nimii judicarentur, movit & Ostrogotha procinctum, conveniuntque ad oppidum Galtis, juxta quod currit fluvius Auchæ, ibique magna partium virtute certatum est; quippe quos in se & armorum, & pugnæ similitudo commoverat. Sed causa melior, vivaxque ingenium juvat Gothos, inclinata denique parte Gepidarum, prælium nox diremit. Tunc relicta suorum strage, Fastida rex Gepidarum properavit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus, quàm fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum discessione contenti, suæque in patria nostri in pace versantur, usque dum eorum præviùs existeret Ostrogotha.

C A P. XVIII.

Cniva rex Gothorum post obitum Ostrogothæ exercitum in Mœsiam ducit, & variis præliis Romanos infestat. in quibus Decius ceditur.

POst cujus decessum Cniva exercitum dividens in duas partes, nonnullos ad vastandum Mœsiam dirigit,

rigit, sciens eam negligentibus principibus defensoribus destitutam. Ipse verò cum septuaginta millibus ad Eufestium, id est Novas, conscendit: unde à Gallo duce remotus, Nicopolim accedit, quæ juxta Iatrum fluvium est constituta notissima; quoniam devictis Sarmatis Trajanus eam fabricavit, & appellavit Victoriæ civitatem. ubi Decio superveniente Imperatore, tandem Cniva in Hæmonix partes, quæ non longè aberant, recessit: inde apparatu disposito Philippopolim ire festinans. Cujus secessum Decius Imperator cognoscens, & ipsius urbi ferre subsidium gestiens, jugo montis transacto, ad Berrœam venit. Ibique dum equos exercitumque lassum refoveret, ilicò Cniva cum Gothis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu, Imperatorem cum paucis qui fugere quiverant, ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbavit, ubi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde quàm de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cniva verò diu obsessam invadit Philippopolim; prædaque potitus, Priscum ducem, qui inerat, sibi fœderavit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum, ilicò Decii filium sagitta faucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animadvertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur; Nemo tristetur; perditio unius militis non est reipublicæ diminutio: tamen paternum affectum non ferens hostes invadit, aut mortem aut ultionem filii exposcens; veniensque abrupto Mœsiæ civitatem, circumseptus à Gothis & ipse extinguitur, imperii finem vitæque terminum faciens. Qui locus hodieque Decii ara dicitur, eò quòd ibi ante pugnam miserabiliter idolis immolaret.

*Quo pacto Gallus & Volusianus fœdus cum Gothis inierint;
& Æmylianus Mœsiam infestavit.*

DEfuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando & pestilens morbus pænè istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos novem annos experti sumus, faciem totius orbis fœdavit, supra modum quoque Alexandriam totiusque Ægypti loca devastans, Dionysio historico super hanc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noster conscripsit venerabilis martyr Christi episcopus Cyprianus in libro cujus titulus est de Mortalitate. Tunc & Æmylianus quidam, Gothis sæpe ob principum negligentiam Mœsiam devastantibus, ut vidit licere, nec à quocquam sine magno reipublicæ dispendio removeri, similiter suæ fortunæ arbitratus posse evenire; tyrannidem in Mœsiam arripuit, omnique manu militari ascita, cœpit urbes & populos devastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum reipublicæ parturivit; qui tamen in ipso pænè nefario conatus sui initio extinctus, & vitam & imperium, quod invadebat, amisit. Supradicti verò Gallus & Volusianus Imperatores, quamvis vix biennio in imperio perseverantes, ab hac luce migrarint; tamen ipso biennio, quo affuere, ubique pacati, ubique regnare gratiosi, præterquam quòd unum eorum fortunæ reputatum est, id est generalis morbus. sed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox ut imperium adepti sunt, fœdus cum gente Gothorum pepigere, & nec longo intervallo utriusque regibus occumbentibus Gallienus arripuit principatum.

C A P. X X.

Gothi regnante Gallieno in Asiam involant. Dianæ Ephesinæ templum incendunt. Chalcedoniam subvertunt. Trojam vastant. Thraciam infestant.

HOc in omni lascivia resoluti, Respa & Veduco, Thuro Varoque duces Gothorum sumptis navibus Asiam transiere, fretum Hellesponticum transvecti: ubi multis ejus provinciæ civitatibus populatis, opinatissimum illud Ephesi Dianæ templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt: partibus Bithyniæ delari, Chalcedoniam subvertère, quam post Cornelius Avitus aliqua parte reparavit. Quæ hodieque quamvis regiæ urbis civitate congaudeat, signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet posteritatis. Hac ergo felicitate Gothi qua intravere, partibus Asiæ præda spolioque potiti, Hellesponticum fretum retransmeant, vastantes in itinere suo Trojam Iliumque, quæ vix à bello illo Agamemnoniaco aliquantulum respirantes, rursus hostili mucrone deletæ sunt. Post Asiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Hæmi montis mari vicinam Anchialos civitatem aggressi mox adeunt, urbem quam dudum Sardanapalus rex Parthorum inter limbum maris & Hæmi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lavacris, quæ à quintodecimo miliario Anchialitanæ civitatis sunt sitæ, ab imo sui fontis igni scaturientes, & inter reliqua totius mundi thermarum innumerebilibus loca omnino præcipuè ad sanitatem infirmorum efficacissimæ. Exinde ergo ad proprias sedes regressi.

Maximianus Imp. Gothorum auxilio maximas victorias de Parthis & Persis reportavit. Constantinus etiam eorum auxilio multa præclare gessit.

POST hæc à Maximiano Imperatore ducuntur in auxilia Romanorum contra Parthos rogati, ubi datis auxiliariis, fideliter decertati sunt. Sed postquam Cæsar Maximianus penè cum eorum solatio Narsem regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, ejusque omnes opes, simulque uxores & filios deprædasset, Achillemque in Alexandria cum Diocletiano superasset, & Maximianus Herculus in Africa Quinquegentianos adtrivisset, pacem reipublicæ nacti, cœpere quasi Gothos negligere. Nam sine ipsis dudum contra quasvis gentes Romanus exercitus difficile decertatus est. Apparet namque frequenter, quomodo invitabantur, sicut & sub Constantino rogati sunt, & contra cognatum ejus Licinium arma tulere, eumque devictum & in Theffalonica clausum, privatum imperio, Constantini victoris gladio trucidarunt. Nam & dum famosissimam & Romæ æmulam in suo nomine conderet civitatem, Gothorum interfuit operatio, qui foedere inito cum Imperatore, XL suorum millia illi in solatia contra gentes varias obtulere; quorum & numerus, & millia usque ad præsens in republica nominantur, id est Fœderati. Tunc etenim sub Ararici & Aorici regum suorum florebant imperio. Post quorum decessum successor regni extitit Geberich, virtutis & nobilitatis eximæ.

C A P. XXII.

Geberichus Gothorum rex Visumaro Vandalorum regi bellum infert, & vincit. Pauci Vandali è clade superstites Pannoniam à Constantino inhabitandam petunt, & obtinent.

GEberichus Helderich patre natus, avo Ovida, proavo Cnvida, gloriam generis sui factis illustribus exæquavit, primitias regni sui mox in Wandolica gente extendere cupiens contra Visumar eorum regem Asdingorum è stirpe, quæ inter eos eminet, genusque indicat bellicosissimum, Dexippo historico referente, qui eos ab Oceano ad nostrum limitem vix in anni spatio pervenisse testatur præ nimia terrarum immensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, ubi Gepidæ sedent, juxta flumina Marisia, Miliare, & Gilfil, & Grissia, qui amnes supradictos excedit. Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, à septentrione Hermunduri, à meridie Hister, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Wandalis commorantibus, bellum indictum est à Geberich rege Gothorum, ad littus prædicti amnis Marisiæ, ubi tunc diu certatum est ex æquali. Sed mox ipse rex Vandalorum Wisimar magna cum parte gentis suæ prosternitur. Geberich verò ductor Gothorum eximius superatis deprædatisque Wandalis, ad propria loca unde exierat remeavit. Tunc perpauca Vandali qui evasissent, collecta imbellium suorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam sibi à Constantino principe petiere, ibique per XL annos plus minus sedibus locatis, Imperatorum decretis ut incolæ famularunt. Vnde etiam post longum ab

vitati, Gallias occupavere, ubi finitimos deprædantes non adeò fixas sedes habuere.

C A P. X X I I I.

*De Ermanarici regis Gothorum, qui Alexandro Magno
ob multas gentes quas perdomuit comparatus fuit,
in Erulos, Venetos & Æstrogotos expeditionibus & victoriis.*

Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliquod Ermanaricus nobilissimus Amalorum in regno successit, qui multas & bellicosissimas Arctoas gentes perdomuit, suisque parère legibus fecit. Quem meritò nonnulli Alexandro magno comparavere majores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vasinabroncas, Merens, Mordensimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Navego, Bubegentas, Coldas; & cum tantorum servitio carus haberetur, non passus est nisi & gentem Erulorum quibus præerat Alaricus magna ex parte trucidatam reliquam suæ subigeret ditio- ni. Nam prædicta gens (Ablavio historico referente) juxta Mæotidas paludes habitans in locis stagnantibus, quas Græci hele vocant, Eru'i nominati sunt; gens quanto velox, eo amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens, quæ non levem armaturam in acie sua ex ipsis elegerint. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis sæpe bellantibus non evacuaretur, Gothorum tamen stabilitati subjacuit & tarditati, fecitque causa fortunæ, ut & ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico serviverint. Post Erulorum cædem idem Ermanaricus in Venetos arma commovit, qui quamvis armis disperiti, sed numerositate pol- lentes, primò resistere conabantur. Sed nihil valet multi-

multitudo in bello , præsertim ubi & multitudo armata advenerit. nam hi , ut initio expositionis , vel catalogo gentis dicere cœpimus , ab una stirpe exorti , tria nunc nomina reddidere , id est, Veneti , Antes, Sclavi : qui quamvis nunc ita facientibus peccatis nostris ubique defæviunt , tamen tunc omnes Ermanarici imperiis serviere. Æstorum quoque similiter nationem , qui longissima ripa Oceani Germanici insident , idem ipse prudentiæ virtute subegit , omnibusque Scythiæ & Germaniæ nationibus ac si propriis laboribus imperavit.

C A P. X X I V.

De Hunnorum execranda origine : veneficarum scilicet cum immundis spiritibus congressu. Et de Hunnorum in Ostro-Gothos Scythicos expeditione : ubi & de immani & terribili Hunnorum vultu.

Post autem non longi temporis intervallum , ut refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos , ut refert antiquitas , ita extitisse comperimus. Filimer rex Gothorum , & Gandarici magni filius , post egressum Scanzix insulæ jam quinto loco tenens principatum Getarum , qui & terras Scythicas cum sua gente introisset , sicut à nobis dictum est , reperit in populo suo quasdam magas mulieres , quas patrio sermone Aliorumnas is ipse cognominat , easque habens suspectas de medio sui proturbat , longeque ab exercitu suo fugatas in solitudinem coëgit terræ. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent , & earum se complexibus in coitu miscuissent , genus hoc ferocissimum edidere ; quod fuit primùm inter paludes minutum , tetrum atque exile , quasi hominum genus , nec alia voce notum , nisi

quæ humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati, Gothorum finibus ad venire. Quorum natio sæva, ut Priscus historicus refert, in Mæotide palude ulteriorem ripam insedit, venatione tantum, nec alio labore experta, nisi quod postquam crevisset in populos, fraudibus & rapinis vicinam gentem conturbavit. Hujus ergo (ut assolent) venatores, dum in ulteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animadvertunt quomodo ex improvviso cerva se illis obtulit, ingressaque palude nunc progrediens, nunc subsistens, indicem se viæ tribuit. Quam secuti venatores, paludem Mæotidem, quam imperviam ut pelagus existimabant, pedibus transiere. Mox quoque ut Scythica terra ignotis apparuit, cerva disparuit. Quod credo spiritus illi, unde progeniem trahunt, ad Scytharum invidiam egere. Illi verò, qui præter Mæotidem paludem alium mundum esse penitus ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ, & ut sunt solertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notissimum, divinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudant, persuasæque gente sua, via quam cerva indice didicere ad Scythiam properant, & quantoscunque prius in ingressu Scytharum habuere, litavere Victorix, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, ilico Alipzuros, Alzidzuros, Itamaros, Tuncassos, & Boiscos, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium, rapuere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subjugavere. Nam & quos bello forsitan minimè superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes terribilitate fugabant, eò quod erat eis species pavenda nigredine, sed velut quædam (si dici fas est) deformis offa, non facies, habensque magis puncta

puncta quàm lumina. Quorum animi fiduciam torvus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata defæviunt. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogan-
 tur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, & sine venustate ephebi sunt; quia facies ferro sulcata, tempestivam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, & ad equitandum promptissimi: scapulis latis, & ad arcus sagittasque parati: firmis cervicibus, & in superbia semper erecti. Hi verò sub hominum figura vivunt beluina sævitia. Quod genus expeditissimum, multarumque nationum grassatorem, Getæ ut viderunt, expaveſcunt: suoque cum rege deliberant qualiter se à tali hoste subducant. Nam Ermanaricus rex Gothorum, licet (ut superius retulimus) multarum gentium extiterit triumphator, de Hunnorum tamen adventu dum cogitat, Roxolanorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quandam mulierem Sanielh nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulentò discessu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisque cursibus, per diversa divelli præcepisset: fratres ejus Sârus & Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere faucius, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam adversam ejus valetudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Ostrogothas movit procinctum: à quorum societate jam Vefegothæ discessere, quam dudum inter se juncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem, quàm etiam incursions Hunnorum non ferens, grandævus & plenus dierum, centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunnis prævalere in

Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga federe, & Ostrogothas nuncupari.

C A P. X X V.

Vesegothæ Ostrogothis à Vandalis victis à Valente Imp. Mœsiam habitandam appetunt & obtinent; & quum Christiani fieri cuperent, Valens, ut Arianus, prædicatores Arianos ad eos mittit, & perfidia suæ veneno inficit.

Vesegothæ, id est, alii eorum focii, & occidui soli cultores, metu parentum exterriti; quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant, diuque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem Imperatorem fratrem Valentiniani Imperatoris senioris, ut partem Thraciæ sive Mœsiæ si illis traderet ad colendum, ejus legibus viverent, ejusque imperiis subderentur. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt, se, si doctores linguæ suæ donaverit, fieri Christianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod ultrò petere voluisset; susceptosque in Mœsiæ partibus Getas quasi murum regni sui contra gentes statuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia saucius, nostrarum partium omnes ecclesias obturasset, suæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus rudibus & ignaris ilicò perfidiæ suæ virus defundunt. Sic quoque Vesegothæ à Valente Imperatore Ariani potius quàm Christiani effecti. De cætero tam Ostrogothis quàm Gepidis parentibus suis per affectionis gratiam euangelizantes, hujus perfidiæ culturam edocentes, omnem ubique linguæ hujus nationem ad culturam hujus sectæ invitavere. Ipsi quoque (ut dictum est) Danubium transmeantes, Da-

Daciam Ripensem, Mœsiam, Thraciasque permisso principis infedere.

C A P. X X V I.

*Vesegothi Romanorum subditi, ingenti fame pressi, & à du-
cibus Romanis pessimè habiti, sese in libertatem vendi-
cant, & Thracias, Daciamque Ripensem occupant. Va-
lens Imp. qui eos Arriana perfidia infici curarat, divina
vindicta ab ipsis comburitur.*

E Venit his ut adsolet gentibus necdum bene loco fundatis, penuria famis. Cœpere autem primates eorum & duces, qui regum vice illis præerant, id est Frigidernus, Alatheus, & Safrach, exercitus inopiam condolere, negotiationemque à Lupicino Maximoque Romanorum ducibus expetere. Verùm quid non auri sacra fames compellit adquiescere? Cœperunt duces (avaritia compellente) non solùm ovium, boumque carnes, verumetiam canum, & immundorum animalium, morticina eis pro magno contradere: adeo, ut quodlibet mancipium in unum panem aut decem libras in unam carnem mercarentur. Sed jam mancipiis & supellectili deficientibus, filios eorum avarus mercator victus necessitate exposcit. Haud enim secus parentes faciunt: salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam; dum misericorditer alendus quis venditur, quàm moriturus servatur. Contigit enim illo sub tempore ærumnoso Lupicino & ductori Romanorum, ut Frigidernum Gothorum regulum ad convivium invitaret, dolumque ei, ut post exitus docuit, moliretur. Sed Frigidernus doli nescius, cum paucorum comitatu ad convivium veniens, dum intus in prætorio epulatus est, clamoremque miserorum morientium audi-

ret, jamque alia in parte socios ejus reclusos, dum milites ducis sui jussu trucidare conarentur, & vox morientium duriter emissâ jam suspectis auribus intoneret; ilicò apertos ipsos dōlos cognoscens Frigidernus, evaginato gladio in convivio, non sine magna temeritate velocitateque egreditur, suosque socios ab imminente morte ereptos ad necem Romanorum instigât. Qui nacta occasione votiva elegerunt viri fortissimi, in bello magis quàm in fame deficere; & ilicò in ducum Lupicini & Maximi armantur occisionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorumque securitatem ademit: cœperuntque Gothi jam non ut advenæ & peregrini, sed ut cives & domini possessoribus imperare, totasque partes septentrionales usque ad Danubium suo jure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur; ubi lachrymabili bello commisso vincen-
tibus Gothis, in quodam prædio juxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quòd imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, igneque (ut affolet) sæviante ab inimico supposito, cum regali pompa crematus est, haud secus quàm dei prorsus judicio, ut ab ipsis igne combureretur, quos ipse veram fidem petentes in perfidiam declinasset, & ignem charitatis ad gehennæ ignem detorsisset. Quo tempore Vefegothæ Thracias Daciamque Ripensem post tantigloriam trophæi, tanquam solo genitali potiti, cœperunt incolere.

C A P. XXVII.

Vesegothæ, Theodosio Imp. eis internecionem moliente, eo ægrotante, ad Thessaliam, Epiros & Achaïam & Pannoniam prædandas digrediuntur. Gratianus Imp. fœdus cum iis init, quod & Theodosius sanxit.

SEd Theodosium ab Hispania Gratianus imperator electum in orientali principatu loco Valentis patruī subrogat, militarique disciplina mox in meliori statu reposita, ignaviam priorum principum & desidiā exclusam Gothus ut sensit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenio, virtuteque & consilio clarus, cum præceptorum severitate, & liberalitate, blandicieque sua remissum exercitum ad fortia provocaret. At vero ubi milites principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eosque Thraciæ finibus pellunt : sed Theodosio principe penē tunc usque ad desperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, divisoque exercitu, Frigidernus ad Thessaliam prædandam, Epiros, & Achaïam digressus est : Alatheus vero & Safrach cum residuis copiis Pannoniam petierunt. Quod quum Gratianus Imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incursionem Wandalorum recesserat, comperisset, quia, Theodosio fatali desperatione succumbenti, Gothi magis sævirent, mox ad eos collecto venit exercitu, nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribusque victurus, pacemque & victualia illis concedens, cum ipsis inito fœdere fecit. Vbi vero post hæc Theodosius convaluit imperator, reperitque Gratianum cum Gothis & Romanis pepegisse fœdus, quod ipse optaverat, admodum grato animo ferens, & ipse in hac pace consistit.

C A P. XXVIII.

Atanaricus Vesegothorum rex, Frigidigni successor, à Theodosio Imp. Constantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo afficitur, ibique moritur. ubi & de Fœderatis, & de Theodosii adversus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Visegothorum victoria.

ATanaricum quoque regem, qui tunc Frigidigno successerat, datis sibi muneribus sociavit moribus suis benignissimis, & ad se eum in Constantinopolim accedere invitavit. Qui omnino libenter acquiescens, regiam urbem ingressus est, miransque: En, inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam videlicet tantæ urbis. & huc illuc oculos volvens, nunc situm urbis, commeatumque navium, nunc mœnia clara prospectans, miratur, populosque diversarum gentium. quasi fonte in uno, è diversis partibus scaturiente unda, sic quoque militem ordinatum aspiciens; Deus, inquit, sine dubio terrenus est Imperator, & quisquis adversus eum manum moverit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione, majoreque à principe honore suffultus, paucis mensibus interjectis ab hac luce migravit. Quem princeps affectionis gratia, pene plus mortuum quam vivum honorans, dignæ tradidit sepulturæ; ipse quoque in exequiis feretro ejus præiens. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in servitio Theodosii imperatoris perdurans, Romano se imperio subdens, cum milite velut unum corpus efficit, milliaque illa dudum sub Constantino principe fœderatorum renovata, & ipsi dicti sunt Fœderati. E quibus Imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quam xx millia armatorum fideles sibi & amicos intelligens secum duxit, victo-

victoriaque de prædicto tyranno potitus, ultionem exegit.

C. A. P. XXIX.

Vesegothæ subtractis sibi à Theodosii filiis consuetis donis, pertasi otii, Alaricum sibi regem eligunt, & Italiam invadunt.

Postquam vero Theodosius amator pacis generisque Gothorum rebus excessit humanis; cœperunt ejus filii utramque Rempub. luxuriose viventes ad nihilare, auxiliariisque suis id est Gothis consueta dona subtrahere. Mox Gothis fastidium eorum increvit; verentesque ne longa pace eorum resolveretur fortitudo, ordinant super se regem Alaricum, cui erat post Amalos secunda nobilitas, Baltharuinque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha id est audax nomen inter suos acceperat. Mox ut ergo antefatus Alaricus creatus est rex, cum suis deliberans suasit suo labore quærere regna, quam alienis per ocium subjacere: & sumpto exercitu, per Pannonias, Stilicône & Aureliano consulibus, & per Firmium dextro latere quasi viris vacuum intravit Italiam. Nullo penitus obsistente, ad pontem applicuit Condiniani, qui tertio milliaro ab urbe erat regia Ravennate. Quæ urbs inter paludes, & pelagus, interque Padi fluenta uni tantum patet accessui, cujus dudum (ut tradunt majores) possessores Eneti id est laudabiles dicebantur. Hæc in sinu regni Romani super mare Ionium constituta, in modum influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto cursu de Corcyra atque Helladis partibus navigat dextrum latus, primum Epirum, dein Dalmatiam, Liburniam, Histriamque, & sic Venetias, radens palmula navigat. Ab occidente vero
habet

habet paludes, per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A septentrionali quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui Fossa vocatur Asconis. A meridie idem ipse Padus, quem solum fluviorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui alvei parte mediam influit civitatem, ad ostia sua amœnissimum portum præbens, classem CCL navium, Dione referente, tutissima dudum credebatur recipere statione. Qui nunc, ut Fabius ait, quod aliquando portus fuerat, spaciosissimos hortos ostendit, arboribus plenos: verum de quibus non pendeant vela, sed poma. Trino siquidem urbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminaque positione exultat, id est, prima Ravenna, ultima Classis, media Cæsarea, inter urbem & mare, plena mollicie, arenaque munita, vectationibus apta.

C A P. XXX.

Alaricus Stiliconem, Gothos inopinato bello adorsum, cadit; Italiam vastat, Romam spoliat. Inde in Africam cogitans cum spoliis moritur. Vesegothæ Alaricum in alveo fluminis Busentini mira ratione sepeliunt.

VErum enimvero quum in ea civitate Vesegotharum applicuisset exercitus, & ad Honorium imperatorem (qui intus residebat) legationem misisset, quatenus, si permetteret, ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo vivere, ut una gens utraque credi possit: sin autem aliter, bellando quis, quem valeret, expelleret; etiam securus, qui victor existeret, imperaret. Honorius imp. utramque pollicitationem formidans, suoque cum senatu inito consilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad postremum sententia fedit, quatenus provincias longe

longe positas, id est Gallias Hispaniasque, quas jam
 pæne perdidisset, & Gizerichi eas Vandalorum regis
 vastaret irruptio; si valeret Alaricus, sua cum gente sibi
 anquam lares proprios vendicaret, donatione sacro
 oraculo confirmata. Consentiunt Gothi, hac ordina-
 tione, & ad traditam sibi patriam proficiscuntur. Post
 quorum discessum nec quicquam mali in Italia perpe-
 tratum, Stilico patricius & socer Honorii imperatoris,
 (nam utramque ejus filiam, id est Mariam & Erman-
 tiam quas sibi princeps unam post unam sociavit, u-
 tramque virginem & intactam deus ab hac luce migra-
 re præcepit) hic ergo Stilico ad Polentiam civitatem in
 alpibus Cocciis locatam dolose accedens, nihilque mali
 suspicantibus Gothis, ad necem totius Italiæ suamque
 deformitatem ruit in bellum. Quem ex improvviso Go-
 thi cernentes, primo perterriti sunt, sed mox collectis
 animis, & (ut solebant) hortatibus excitati, omnem pæ-
 ne exercitum Stiliconis, in fugam conversum, usque ad
 internecionem dejiciunt, furibundoque animo arre-
 ptum iter deserunt, & in Liguriam post se, unde jam
 transierant, revertuntur; ejusque prædis spoliisque po-
 titi, Æmyliam pari tenore devastant, Flaminiaque ag-
 gerem inter Picenum & Tusciam, usque ad urbem Ro-
 mam discurrentes, quicquid inter utrumque latius fuit,
 in prædam dripiunt; ad postremum Romam ingressi,
 Alarico jubente spoliant tantum: non autem, ut solent
 gentes, ignem supponunt, nec locis sanctorum in ali-
 quo penitus injuriam irrogari patiuntur. Exindeque e-
 gressi, per Campaniam & Lucaniam simili clade peracta,
 Brutios accesserunt: ubi diu residentes, ad Siciliam,
 exinde ad Africam transire deliberant. Brutiorum siqui-
 dem regio in extremis Italiæ finibus interjacens, parte
 angulorum ejus Apennini montis initium facit, Adriæ-
 que pelagus ut lingua porrecta à Tyrreno æstu sejun-
 gens,

gens, nomen quondam à Brutia sortitur regina. Ibi ergo veniens Alaricus rex Vesegotharum, cum opibus totius Italiæ quas in præda diripuerat, exinde (ut dictum est) per Siciliam in Africam quietam patriam transire disponit. Cujus, quia non est liberum quodcumque homo sine nutu dei disposuerit, fretum illud horribile aliquantas naves submersit, plurimas conturbavit. Qua adversitate repulsus Alaricus dum secum quid ageret deliberaret; subito immatura morte præventus rebus excessit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, Barentinum amnem juxta Consentinam civitatem de alveo suo derivant. Nam hic fluvius à pede montis juxta urbem dilapsus, fluit unda salutifera. Hujus ergo in medio alveo collecto captivorum agmine sepulturæ locum effodiunt: in cujus foveæ gremio Alaricum cum multis opibus obruunt: rursusque aquas in suum alveum reducentes, ne à quoquam quandoque locus cognosceretur, fossiores omnes interemerunt.

C A P. XXXI.

Athaulphus Alarici successor Italiam spoliatur. Placidiam Theodosii Imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendos inde VVandalos & Alanos transit. Inde in Hispaniam. ibi interficitur. Item Regericus III. Vesegotharum rex interficitur.

MOrtuo Alarico Vesegotha, Athaulfo ejus con sanguineo & forma & mente conspicuo tradunt. Nam erat quamvis non adeo proceritate staturæ formatus, quantum pulchritudine corporis vultuque decorus. Qui suscepto regno revertens item ad Romam, si quid primum remanserat, more locustarum erasit: nec tantum privatis divitiis Italiam spoliavit, imo & publicis, imperatore Honorio nihil resistere prævalente; cujus

cujus & germanam Placidiam, Theodosii Imperatoris ex altera uxore filiam, urbe captivum abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, formæque pulchritudinem, & integritatem castitatis attendens, in Forolivii Æmilix civitate suo matrimonio copulavit, ut gentes, hac societate comperta, quasi adunata Gothis Republica efficacius terrerentur, Honoriumque Augustum, quamvis opibus exhaustum, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: ubi cum advenisset, vicinæ gentes perterritæ in suis se finibus cœperunt continere, quæ dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quam Burgundiones. Nam Wandali & Alani, quos supra diximus, permissu principum Romanorum utraque Pannonia resedere, nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitantes tutum fore, si reverterentur, ad Gallias transiere. Sed mox à Galliis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Hispania se reclusere, adhuc memores ex relatione majorum suorum, quid dudum Geberich rex Gothorum genti suæ præstitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliæ Athaulfo patuere venienti. Confirmato ergo Gothis regno in Galliis, Hispanorum casu cœpit dolere, eosque deliberans à Wandalorum incursum eripere, per suas opes Barcilonum cum certis fidelibus delectis plebeque imbelli, interiores Hispanias introivit, ubi sæpe cum Wandalis decertans, tertio anno postquam Gallias Hispaniasque domuisset occubuit; gladio ilio perforato Vernulfi, de cujus solitus erat ridere statura. Post cujus mortem Regericus rex constituitur. sed & ipse suorum fraude peremptus, ocus vitam cum regno reliquit.

Valia IV. Vesegoth. rex, pace cum Honorio Imp. inita, Placidiam Romanis reddit. Item, de Constantino, Constante, Iovino & Sebastiano Gallie invasoribus.

DEhinc jam quartus ab Alarico rex constituitur Valia, nimis districtus & prudens: contra quem Honorius Imperator Constantinum virum industria militari pollentem multisque præliis gloriosum cum exercitu dirigit, veritus ne fœdus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, & aliquas rursus in Repub. insidias moliretur, vicinis sibi gentibus repulsis; simulque desiderans germanam suam Placidiam subjectionis opprobrio liberare, paciscens cum Constantino, ut aut bello, aut pace, vel quoquo modo, si eam potuisset, ad suum regnum revocaret, eique eam in matrimonium sociaret. Quo placito Constantinus ovans cum copia armatorum, & pene jam regio apparatu, Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori prociectu ad claustra Pyrenæi occurrit: ubi ab utraque parte legatione directâ, ita convenit pacisci, ut Placidiam sororem principis redderet, suaque solatia Romanæ reipublicæ, ubi usus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias invadens imperium, filium suum Constantem ex monacho fecerat Cæsarem; sed non diu tenens regnum præsumptum, mox fœderatis Gothis Romanisque, ipse occiditur Arelati, filius vero ejus Viennæ. Post quos item Iovinus ac Sebastianus pari temeritate Rempub. occupandam existimantes, pari exitio periere. Nam duodecimo anno regni Valiæ, quando & Hunni post pene quinquaginta annos invasa Pannonia à Romanis & Gothis expulsi sunt, videns Valia Wandalos in suis finibus, id est

id est Hispaniæ solo, audaci temeritate ab interioribus partibus Galliæ (ubi eos fugaverat dudum Athaulfus) egressos cuncta in prædis vastare, eo tempore quo Hierius & Ardaburius consules extitissent; nec mora, mox contra eos movit exercitum.

C A P. XXXIII.

De Vandalorum regum serie in Africa per annos fere centum: utque Belisarius de Gilimere Constantinopolim adducto triumpharit, & Africa rursus Imperio Romano adjecta fuerit. Item de Valia morte.

SEd Gizericus rex Wandalorum jam à Bonifacio in Africam invitatur, qui Valentiniano principi veniens in offensam, non aliter quam se malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos invitans, per tractum angustum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix septem millibus Africam ab Hispaniis dividit, ostioque maris Tyrrheni Oceani æstum egerit, transposuit. Erat namque Gizericus jam Romanorum clade in urbe notissimus, statura mediocris, & equi casu claudicans, animo profundus, sermone ratus, luxuriæ contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes providentissimus, semina contentionum jacere, odia miscere paratus. Talis Africæ Rempub. precibus Bonifacii, ut diximus, invitatus intravit, ubi ad divinitatem (ut fertur) accepta autoritate diu regnans, ante obitum suum filiorum agmen accitum ordinavit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio; sed ordine quisque & gradu suo, qui aliis superviveret, id est, seniori suo, fieret sequens successor, & rursus ei posterior ejus. Quod observantes per annorum multorum spatia, regnum feliciter possidere, nec, quod in reliquis gentibus adsolet, intestino bello

fœdati sunt, suoque ordine unus post unum suscipiens
 regnum, in pace populis imperarunt. Quorum ordo
 iste ac successio fuit. Primum Gizericus, qui pater &
 dominus, sequens Hunnericus, tertius Gundamundus,
 quartus Transamundus, quintus Hilderich. Quo, malæ
 gentis suæ, Gelimer, immemor atavi præceptorum, de
 regno ejecto & interempto, tyrannidem præsumpsit.
 Sed non ei cessit impune quod fecerat. Nam Iustinianus
 Imperatoris ultio in eo apparuit, & cum omni genere
 suo, opibusque quibus more prædonis incubabat, Con-
 stantinopolim delatus per virum gloriosissimum Beli-
 sarium, magistrum militum orientalem, & consulem
 ordinarium atque patricium, magnum in Circo popu-
 lo spectaculum fuit, feramque sui pœnitudinem ge-
 rens, quum se videret de fastigio regali dejectum, pri-
 vatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic
 Africa, quæ in divisione orbis terrarum tertia pars
 mundi describitur, centesimo fere anno Wandalico ju-
 go erepta in libertatem revocata est regni Romani: &
 quam dudum ignavis dominis, ducibus infidelibus, &
 Reip. Romanæ corpore gentilis manus abstulerat, so-
 lerti domino & fideli ductore tunc revocata, hodieque
 congaudet. Quamvis & post hæc aliquantum intestino
 prælio, Maurorumque infidelitate adtritam se lamen-
 taverit; tamen triumphus Iustiniani Imperatoris à deo
 sibi donatus, quod inchoaverat ad finem usque perdu-
 xit. Sed nobis quid opus est unde res non exigit dicere.
 Ad propositum redeamus. Valia siquidem rex Gotho-
 rum adeo cum suis in Wandalos sæviebat, ut voluisse
 eos etiam in Africa persequi, nisi eum casus, qui du-
 dum Alarico ad Africam tendenti contigerat, revocal-
 set. Nobilitatus namque intra Hispanias, incruentaque
 victoria potitus, Tolosam revertitur; Romano impe-
 rio, fugatis hostibus, aliquantâs provincias (quod pro-
 miserat

miserat) derelinquens, sibi que adversa post longum valetudine superveniente, rebus humanis excessit, co videlicet tempore, quo Berimundus Torismundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familiae superius diximus, cum filio Witiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiae terra Hunnorum oppressionibus subjacebant, ad Vesegotharum regnum migravit. Conscijs enim erat virtutis & generis nobilitatis; facilius sibi credens principatum à parentibus deferri, quem hæredem regum constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? sed nec ipse adeo voluit quis esset ostendere. Et illi jam post mortem Valiae Theodoricum ei dedere successorem, ad quem veniens Berimund, animi pondere quo valebat eximiam generis sui amplitudinem commoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semper de regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Susceptusque est cum filio suo à rege Theoderico honorifice nimis, adeo ut nec consilio suo expertem, nec convivio faceret alienum; non tantum pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine & robore gentis, quam non poterat occultare:

C A P. XXXIV.

Theodericus V. Vesegothorum rex. In hunc Romani cum auxiliariis Hunnis rupta pace exercitum ducunt. Fœdera firmantur. Attila pacatur. Item de Attila aula.

DEfuncto Valia, ut superius quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciorque Theodericus successit in regno, homo summa moderatione compositus, animi corporisque virilitate abundans. Contra quem Theodosio & Festo consulibus, pace rupta Romani Hunnis auxiliariis secum

junctis, in Gallias arma moverunt. Turbaverat namque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cum Camma comite Constantinopolim se fœderasset. Aëtius ergo patricius tunc præerat militibus, fortissimorum Mæstiorum stirpe progenitus, in Dorostena civitate, à patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, Reip. Romanæ singulariter natus, qui superbiam Suevorum, Francorumque barbariem, immensis cædibus servire Romano imperio coëgisset. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanos exercitus movit procinctum, diuque ex utraque parte acie ordinata, quum utrique fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinam concordiam redierunt, fœdereque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit uterque. Qua pacatur Attila Hunnorum omnium dominus, & pæne totius Scythiæ gentium solus in mundo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quæm in legationem remissus à Theodosio juniore Priscus, tali voce inter alia refert. Ingentia siquidem flumina, id est Tysiam, Tibissiamque & Driccam transeuntes, venimus in locum illum ubi dudum Vidicula Gothorum fortissimus Sarmatum dolo occubuit. Indeque non longe ad vicum in quo rex Attila morabatur accessimus: vicum, inquam, ad instar civitatis amplissimæ; in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur, ut vix ab intento posset junctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusque in omni decore dispositas. Area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ regis barbariam totam tenentis: hæc captis civitatibus habitacula præponebat.

CAP. XXXV.

De Attila regis Hunnorum patre, fratribus. deque ipsius statura, forma & moribus. Item de gladio Martis quem ipse usurpavit. Locus insignis è Prisco historico.

IS namque Attila patre genitus Mundzucco, cujus fuere germani Octar & Roas, qui ante Attilam regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamvis non omnino cunctorum. Eorum ipse post obitum, cum Bleta germano Hunnorum successit in regnum, & ut ante expeditioni quam parabat par foret; augmentum virium parricidio quærit, tendens ad discrimen omnium nece suorum. Sed liberante iustitia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis invenit. Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum subjugavit, aliarumque gentium quas tunc in ditione tenebat numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos Vefegothasque, subdere peroptabat. Cujus exercitus quingentorum millum esse numerus ferebatur. Vir in concussionem gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua forte terrebat cuncta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa restituens. Qui quamvis hujus esset naturæ ut semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, apud Scytharum

reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. *Quum pastor, inquit, quidam gregis unam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti vulneris inveniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur: tandemque venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incautè calcaverat, effossamque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur, se totius mundi principem constitutum, & per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum.*

C A P. XXXVI.

Attila, suapte natura ad vastandum orbem paratus, à Gizerico VVandalorum rege multis muneribus ad id instigatur. Is omni ratione discordiam inter Romanos & Gothos ferere conatur. sed frustra. Epistola Valentiniani Imp. ad Vese gothos. eorumque responsum.

HVjus ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens Gizericus rex Wandalorum, quem paulo ante memoravimus, multis muneribus ad Vese gotharum bella præcipitat, metuens ne Theodericus Vese gotharum rex filiæ ulcisceretur injuriam, quæ Hunericho Gizerici filio juncta, prius quidem tanto conjugio lætaretur: sed postea, ut erat ille & in sua pignora truculentus, ob suspicionem tantummodo veneni ab ea parati, eam, putatis naribus spolians decore naturali, patri suo ad Gallias remisit, ut turpe funus miseranda semper offerret, & crudelitas, qua etiam moverentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, legatos in Italiam ad Valentinianum principem misit, ferens Gothorum Romanorumque discordiam, ut quos prælio non poterat concu-
tere,

tere, odiis internis elideret, adferens, se Reipub. ejus amicitias in nullo violare, sed contra Theodericum Vesegotharum regem sibi esse certamen, unde eum excipi libenter optaret. Cætera epistolæ usitatis salutationum blandimentis oppleverat, studens fidem adhibere mendacio. Pari etiam modo ad regem Vesegotharum Theodericum erigit scriptum, hortans ut à Romanorum societate discederet, recoleretque prælia, quæ paulo ante contra eum fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis antequam bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothas eorumque regem Theodericum in his verbis legationem direxit. Prudentiæ vestræ est, fortissime gentium, adversus urbis conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere servitium, qui causas prælii non requirit, sed quicquid commiserit hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentiam satiat; qui jus fasque contemnens, hostem se exhibet naturæ cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se approbat inimicum. Recordamini, quæso, quod certe non potest oblivisci. Ab Hunnis casus est fusus, sed quod graviter agit, insidiis agit appetitum. Vnde, ut de nobis taceamus, potestis hanc inultu ferre superbiam? Armorum potentes, favete propriis doloribus, & communes jungite manus. Auxiliamini etiam Reipub. cujus membrum tenetis. Quam sit autem nobis expetenda vel amplexanda societas, hostes interrogate consilia. His & similibus legati Valentiniani regem permovere Theodericum. Quibus ille respondit; Habetis, inquit, Romani, desiderium vestrum: fecistis Attilam & nobis hostem. Sequimur illum quocunque vocaverit, & quamvis infletur de diversis superbarum gentium victoriis, norunt tamen Gothi configere cum superbis. Nullum bellum dixe-

rim grave, nisi quod causa debilitat, quando nil triste pavet, cui majestas arriserit. Acclamant responso comites ducis, lætum sequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnae, hostes jam Hunni desiderantur. Produci-
tur itaque à rege Theoderico Vesegotharum innume-
rabilis multitudo: qui quatuor filiis domi dimissis, id
est Friderico & Turico, Rotemero & Himmerit, secum
tantum Thorismund & Theodericum majores natu
participes laboris assumit. Felix procinctus, auxilian-
tium suave collegium habere, & solatia illorum, quos
delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte ve-
ro Romanorum tanta patricii Aëtii providentia fuit,
cui tunc innitebatur Respub. Hesperiae plagæ, ut undi-
que bellatoribus congregatis, adversus ferocem & infi-
nitam multitudinem non impar occurreret. His enim
adfuere auxiliares Franci, Sarmatae, Armoritiani, Liti-
ni, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quon-
dam milites Romani, tunc vero jam in numero auxilia-
riorum exquisiti, aliaque nonnullæ Celticæ vel Ger-
manicæ nationes. Convenitur itaque in campos Cata-
launicos, qui & Mauricii nominantur, c leugas, ut
Galli vocant, in longum tenentes, & Lxx in latum.
Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum
quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium po-
pulorum pars illa terrarum. Conferuntur acies utræ-
que fortissimæ; nihil subreptionibus agitur, sed aper-
tum Martem testantur. Quæ potest digna causa tan-
torum motibus inveniri? aut quod odium in se cun-
ctos animavit armari? Probatum est, humanum genus
regibus vivere, quando unius mentis insano impetu
strages sit facta populorum, & arbitrio superbi regis
momento dejicitur, quod tot seculis natura progenuit.

CAP. XXXVII.

*De iis rebus quæ in ipsorum bellorum motibus prius
quàm prælium inter Romanos & Hunnos
committeretur acciderunt.*

SEd antequam pugnae ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere, quæ in ipsis bellorum motibus accidere, quia sicut famosum prælium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ se tradere pollicetur, & Aurelianam civitatem Galliæ, ubi tunc consistebat, in ejus jura transducere. Quod ubi Theodericus & Aëtius agnovere, magnis aggeribus eandem urbem ante adventum Attilæ destruunt, suspectumque custodiunt Sangibanum, & inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali percussus eventu, diffidens suis copiis, metuens inire conflictum, intusque fugam revolvens, ipso funere tristiores, statuit per haruspices futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausa denuntiant. Hoc tamen quantulum prædixere solatii, quod summus hostium ductor de parte adversa occumberet, relictaque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Quumque Attila necem Aëtii, quod ejus motibus obviabat, vel cum sua perditione duceret expetendam, tali præfagio sollicitus, ut erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor, circa nonam diei horam prælium sub trepidatione committit, ut si non secus cederet, nox imminens subveniret, converteretque partes, ut diximus, in campos Catalaunicos.

C A P. XXXVIII.

Positio loci, quo in Catalaunicis campis prælium inter Romanos & Hunnos est commissum: & Descriptio utriusque aciei.

ERat autem positio loci declivi tumore, in modum collis excrescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non parvum beneficium conferret: dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani & Vesegothæ cum auxiliariis occuparunt. Relictoque de cacuminis ejus jugo certamine, dextrum cornu cum Vesegothis Theodericus tenebat, sinistrum Aëtius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem superius retulimus præfuisse Alanis, providentes cautione militari, ut eum, de cujus animo minus præsumebant, fidelium turba concluderent. Facile namque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diverso verò fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur; sibi potius rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suæ robur positus, ab imminente periculo redderetur exceptus. Cornua verò ejus multiplices populi & diversæ nationes quas ditioni suæ subdiderat ambiebant. Inter quos Ostrogotharum præminebat exercitus, Walamire & Theodemire & Widemire germanis ductantibus, ipso etiam rege, cui tunc serviebant, nobilioribus; quia Amalorum generis eos potentia illustrabat; eratque & Gepidarum agmine innumerabili rex ille famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attillam ejus consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum & Walamirem Ostrogotharum regem super cæteros regulos diligebat. Erat namque

Wa-

Walamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus; Ardarich fide & consilio, ut diximus, clarus. Quibus non immeritò contra parentes Vesegothas debuit credere pugnatoribus. Reliqua autem si dici fas est, turba regum, diversarumque nationum ductores, acsi satellites, nutibus Attilæ attendebant, & ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore & tremore unusquisque adstabat, aut certè quod iussus fuerat exsequebatur. Sed solus Attila rex omnium regum, super omnes & pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit qui cacumen montis invaderent, sed à Thorismundo & Aëtio præventus est, qui eluctati collis excelsa ut conscenderent, superiores effecti sunt, venientesque Hunnos montis beneficio facilè turbavere.

C A P. XXXIX.

Attilæ oratio ad Hunnos, qua eos ad prælium adversus Romanos ineundum exhortatur.

TVnc Attila, quum videret exercitum causa præcedente turbatum, tali ex tempore credit alloquio confirmandum. Post victorias tantarum gentium, post orbem si consistatis edomitum, ineptum judicaverim, tanquam ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut novus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vos oportet audire. Quid autem aliud vos quàm bellare consueti? aut quid forti suavius, quàm vindictam manu quærere? Magnum munus à natura, animum ultione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres. audaciores sunt semper, qui inferunt bellum. Adunatas despiciate dissonas gentes. Indicium pavoris est, societate defendi. En
ante

ante impetum terroribus jam feruntur, excelsa quærunt, tumulos capiunt, & sera pœnitundine in campis munitiones efflagitant. Nota nobis sunt, quàm sint levia Romanorum arma; primo etiam non dico vulnere, sed ipso pulvere gravantur. Dum inordinate coeunt, & acies testudinemque connectunt, vos confligite præstantibus animis, ut soletis, despicientesque eorum acies, Alanos invadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citam victoriam quærere, unde se continet bellum. Abscisa autem nervis mox membra relabuntur; nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia Hunni, nunc arma depromite; aut vulneratus quis adversarii mortem deposcat, aut illæsus hostium clade satietur. Victuros nulla tela convenient, morituros & in ocio fata præcipitant. Postremò cur fortuna Hunnos tot gentium victores adfereret, nisi ad certaminis hujus gaudia præparasset? Quis denique Mætoïdum iter aperiret, majoribus nostris tot seculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor eventu, hic campus est quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela conjiciam. Si quis potuerit Attila pugnante ocium ferre, sepultus est. His verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur,

C A P. XL.

Successus prælii commissi inter Romanos & Vesegothos adversus Hunnos. Theoderici regis mors. Attila se plaustris vallat.

ET quamvis haberent res ipsæ formidinem, præsentia tamen regis cunctationem hærentibus auferebat. Manu manibus congregiuntur; bellum atrox, multi-

multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla usquam
 narrat antiquitas; ubi talia gesta referuntur, ut nihil
 esset, quod in vita sua conspiciere potuisset egregius,
 qui hujus miraculi privaretur aspectu. Nam si seniori-
 bus credere fas est, rivulus memorati campi humili
 ripa prolabens, peremptorum vulneribus sanguine mul-
 to provectus, non auctus imbribus, ut solebat, sed li-
 quore concitatus insolito, torrens factus est cruoris au-
 gmento. Et quos illic coëgit in aridam sitim vulnus in-
 flictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita constricti for-
 te miserabili sordebant, potantes sanguinem quem fu-
 dere fauciat. Hic Theodericus rex dum adhortans dis-
 curreret exercitum, equo depulsus, pedibusque suorum
 conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alii
 verò dicunt eum interfectum telo Andagis de parte O-
 strogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regi-
 men. Hoc fuit quod Attilæ præfagio haruspices prius
 dixerant, quanquam ille de Aëtio suspicaretur. Tunc
 Vesegothæ dividentes se ab Alanis, invadunt Hunno-
 rum catervas; & penè Attilam trucidassent, nisi prius
 providus fugisset, & se suosque ilico intra septa castro-
 rum, quæ plaustris vallata habebat, reclusisset. Quam-
 vis fragile munimentum, tamen quæsierunt subsidium
 vitæ, quibus paulo antè nullus poterat muralis agger
 obsistere. Thorismund autem, regis Theoderici filius,
 qui cum Aëtio collem anticipans, hostes de superiori lo-
 co proturbaverat, credens se ad agmina propria perveni-
 re, nocte cæca ad hostium carpenta ignarus incurrit.
 Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato
 equo dejecit, suorumque providentia liberatus, à præ-
 liandi intentione desit. Aëtius verò similiter noctis
 confusione divisus, quum inter hostes medios vagaretur,
 trepidus ne quid incidisset adversi Gothi, inqui-
 rens, tandemque ad socia castra perveniens, reli-
 quum

quum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, quum cadaveribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere; suam arbitrantur esse victoriam, scientesque, Attilam, non nisi magna clade confusum, bello confugisse: quum tamen nil ageret vel prostratus abjectum, sed strepens armis tubis canebat, incussionemque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec desinit fremitibus vicina terrere: sic bellicosissimus rex victores suos turbabat inclusus. Conveniunt itaque Gothi Romanique, & quid agerent de superato Attila deliberant. Placet eum obsidioni fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittariis, intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum regem adhuc & in supremo magnanimum, equinis sellis construxisse pyram, seseque, si adversarii irrumperent, flammis injicere voluisse; ne aut aliquis ejus vulnere lætaretur, aut in potestatem hostium, tantorum hostium gentium dominus, perveniret.

C A P. X L I.

Thorismund Theoderico regi patri suo exequias parat: & consilio Aëtii patricii, qui Hunnis funditus interemptis, male à Gothis metuebat Imperio Romano, se recipit & patri succedit. Franci & Gepidæ mutua clade se atterunt. Numerus casorum prælio inter Rom. & Attilam.

VErum inter has obsidionum moras Vesegothæ regem, filii patrem requirunt, admirantes ejus absentiam, dum felicitas fuerit subsequuta. Quumque diutius exploratum, ut viris fortibus mos est, inter densissima cadavera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos

globos diffonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lachrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solent. nostra mors erat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando regis efferre cadaver cum suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc iusta solventes, armis insonantibus regiam deferunt majestatem, fortissimusque Thorismund bene gloriosus, ad manes carissimi patris, ut decebat filium, exequias est prosequutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus, & virtutis impetu, quæ valebat, dum inter reliquias Hunnorum mortem patris vindicare contendit; Aëtium patricium, ac si seniore, prudentiaque maturum, de hac parte consuluit, quid sibi esset in tempore faciendum. Ille verò metuens, ne Hunnis funditus interemptis, à Gothis Romanorum premeretur imperium, præbet hac suasionem consilium, ut ad sedes proprias remearet, regnumque quod pater reliquerat arriperet; ne germani ejus, opibus sumptis paternis, Vefegotharum regnum pervaderent, graviterque dehinc cum suis, & quod pejus est, miserabiliter pugnaret. Quo responso non ambiguit, ut datum est, sed pro sua potius utilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas dum suspicionibus occurrit, magna rerum agendarum occasione intercipitur. In hoc enim famosissimo & fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus CLXII millia cæsa referuntur, exceptis XC millibus Gepidarum & Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de inordinatis colligi solet, & inimicorum magis æstimans dolum, diutius se intra castra con-

continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata revertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, ubi & pugnaverat, regia maiestate subvectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, ut nullius reperiret de regni successionem certamen.

C A P. XLII.

Attila de Vefegotharum recessu à Romanis certior factus, ad oppressionem Romanorum omnibus viribus se confert. Aquileiam, Mediolanum, Ticinum, vastat. Leo Papa ad eum accedit, & pacem Italia certis conditionibus impetrat. Attila ad suas sedes ultra Danubium remeat.

ATtila verò nacta occasione de recessu Vefegotharum, & quod sæpè optaverat, cernens hostium solutionem per partes, mox jam securus ad oppressionem Romanorum movit procinctum, primaque aggressionem Aquileiensem obsedit civitatem, quæ est metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cujus ab oriente muros Natissa amnis fluens, à monte Picis elambit: ibique quum diu multoque tempore obsidens nihil penitus prævaleret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus; exercitu jam murmurante & discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum, utrum solveret castra, an adhuc moraretur, deliberat; animadvertit, candidas aves, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de civitate foetus suos trahere, atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et ut hoc,

hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, persensit, ad suos inquit; Respicite, aves futurarum rerum providas perituram relinquere civitatem, casurasque arcès periculo imminente deferere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præsciis consuetudinem mutat ventura formido. Quid plus? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui, machinis constructis, omnibusque tormentorum generibus adhibitis, nec mora, invadunt civitatem, spoliant, dividunt, vastantque crudeliter, ita ut vix ejus vestigia, ut appareant, reliquerint. Exhinc jam audaciores, & necdum Romanorum sanguine satiati, per reliquas Venetum civitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, & quondam regiam urbem, pari tenore devastant, nec non & Ticinum æquali sorte dejiciunt, vicinaque loca sævientes allidunt, demoliunturque penè totam Italiam. Quumque ad Romam animus fuisset ejus attentus accedere, sui eum (ut Priscus refert historicus) removere, non urbi, cui inimici erant, consulentes; sed Alarici quondam Vesegotharum regis objicientes exemplum, veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non supervixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum ejus animus anticipi negotio inter ire & non ire fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placita ei legatio à Roma advenit. Nam Leo papa per se ad eum accedit in Acroventu Mamboleio, ubi Mincius amnis comitantium frequentatione transitur. Qui mox deposito exercitus furore, & rediens qua venerat, id est, ultra Danubium, promissa pace discessit; illud præ omnibus denuncians, atque interminando discernens, graviora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidie

Augustæ , cum portione sibi regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim, quia hæc Honoria, dum propter aulæ decus ac castitatem teneretur nutu fratris inclusa, clandestino eunucho misso, Attilam invitasse, ut contra fratris potentiam ejus patrociniis uteretur, prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet.

C A P. X L I I I.

Attila in Alanos trans Ligerim confidentes movet. A Thorismundo rege Vesegothorum conferto prælio in suas sedes fugere compellitur. Thorismundi cades.

REverfus itaque Attila in sedes suas, & quasi ocii pœnitens, graviterque ferens à bello cessare, ad orientis principem Marcianum legatos dirigit, provinciarum testans vastationem, quod sibi promissa à Theodosio quondam Imperatore minimè persolveret, & inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, ut erat versutus & callidus, alibi minatus, alibi arma sua commovit, & quod restabat indignationi, faciem in Vesegothos retorfit. Sed non eum, quem de Romanis, reportavit eventum. Nam per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris confidentem statuit suæ redigere ditio- ni, quatenus mutata per ipsos belli facie, terribior emeretur. Igitur ab Dacia & Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus infidebant, egrediens Attila, in Alanos movit procinctum. Sed Thorismund rex Vesegothorum fraudem Attilæ non impari subtilitate persentiens, ad Alanos tota subtilitate prius advenit, ibique supervenientis jam Attilæ motibus præparatus occurrit, confertoque prælio, penè simili eum tenore ut prius in cam-
pis

his Catalaunicis, à spe removit victoriæ, fugatumque à partibus suis sine triumpho remittens in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, & multarum victoriarum dominus, dum quærit famam perditoris abicere, & quod prius à Vesegothis pertulerat, abolere; geminatam sustinuit, ingloriusque recessit. Thorismund verò, repulsis ab Alanis Hunnorum catervis, sine aliqua suorum læsione Tolosam migravit; suorumque quietà pace composita, tertio anno regni sui ægrotans, dum sanguinem tollit de vena, ab Ascalcruo cliente inimicos nunciante, armis subtractis, peremptus est. Vna amen manu, quam liberam habebat, scabellum tenens, sanguinis sui existit ultor, aliquantos insidiantes sibi extinguens.

C A P. X L I V.

Theodericus Thorismundi frater rex Vesegotharum Riciarium Suevorum regem qui Hispaniam invaserat bello superat. Achiulphum clientem Suevis præficit. Is tyrannidem affectans capite plectitur. Suevi permissu Theoderici Remismundum sibi regem eligunt. Theoderici regis mors.

Post cujus decessum Theodericus germanus ejus, Vesegotharum in regno succedens, mox Riciarium Suevorum regem cognatum suum repperit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præsumens, universam penè Hispaniam sibi credidit occupandam, iudicans opportunum tempus surreptionis incomposita initia tentare regnantis. Quibus ante Gallicia & Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniæ per ripam Oceani porriguntur, habentes ab oriente Austrogoniam, ab occidente in promontorio sa-

crum Scipionis Romani ducis monumentum, à septentrione Oceanum, à meridie Lusitaniam, & fluvium Tagum, qui arenis suis permiscens auri metalla, trahit cum limi vilitate divitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Suevorum, nititur totam Hispaniam occupare. Cui Theodericus cognatus suus, ut erat moderatus, legatos mittens, pacificè dixit, ut non solum recederet à finibus alienis; verùm etiam nec tentare præsumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille verò animo prætumido ait; Si hic murmuras, & me venire caufaris: Tolosam, ubi tu sedes, veniam; ibi si vales, resiste. His auditis, ægrè tulit Theodericus compacatusque cum cæteris gentibus, arma movit in Suevos; Burgundionum quoque Gnudiacum, & Hilpericum, reges auxiliares habens, sibi que devotos. Ventum est ad certamen juxta flumen Urbium, quod inter Asturicam Hiberiamque prætermeat; confertoque prælio, Theodericus cum Vesegothis, qui ex justa parte pugnabat, victor efficitur, Suevorum gentes penè cunctas usque ad internecionem prosternens. Quorum rex Riciarius relicta infecta victoria, hostem fugiens, in navim conscendit, adversaque procella Tyrheni ostii percussus, Vesegotharum est manibus redditus, miserabilem non differens mortem, cum elementa mutaverit. Theodericus verò victor existens subactis pepercit, nec ultra certamina sævire permisit præponens Suevis, quos subjecerat, clientem Achiulfum. Qui in brevi animum ad prævaricationem ex Suevorum suasionibus commutans, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione superbiens, credensque se ea virtute provinciam obtinere, qua dudum cum domino suo eam subjecisset. Is siquidem erat Warnorum stirpe genitus, longè à Gothici sanguinis nobilitate sejunctus; idcirco nec libertati studens, ne-

patro

patrono fidem servans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui eum de regno pervaso dejicerent, destinavit. Qui venientes, sine mora in primo eum certamine superantes, congruam factorum ejus ab eo exegerunt ultionem. Captus namque, & suorum solatio destitutus, capite plectitur; sensitque tandem iratum, qui propitium dominum crediderat contemnendum. Tunc Suevi rectoris sui interitum contuentes, locorum sacerdotes ad Theodericum supplices direxerunt. Quos ille pontificali reverentia suscipiens, non solum impunitatem Suevorum indulgit; sed & ut sibi de suo genere principem constituerent, flexus pietate concessit. Quod & factum est, & Remismundum sibi Suevi regulum ordinauerunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertio decimo regni sui anno Theodericus occubuit.

C A P. XLV.

Euricus Vefegotharum rex Theoderico succedit, Romanis Imperatoribus aliis super alios casis Gizericus VVandalorum rex Italiam invadit, Romam vastat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxilios profligat, Arvernam Gallie civitatem occupat.

CVi frater Euricus percupida festinatione succedens, sæva suspicione pulsatus est. Nam dum hæc circa Vefegotharum gentem & alia nonnulla geruntur, Valentinianus imperator dolo Maximi occisus est, & ipse Maximus tyrannico more regnum invasit. Quod audiens Gizericus rex Wandalorum, ab Africa armata classe in Italiam venit, Romamque ingressus, cuncta devastat. Maximus verò fugiens, à quodam Vrso milite Romano interemptus est. Post quem, jussu Marciani imperatoris orientalis, Majoranus

occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed & ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, movisset procinctum, Dertonæ juxta fluvium Ira cognomento occiditur. Cujus locum Severus invasit, qui tertio anno imperii sui Romæ obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in orientali regno Marciano successerat, Anthemium patricium suum ordinans, Romæ principem ordinavit. Qui veniens ilico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, & penè tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui multitudinem Alanorum, & regem eorum Beurgum in primo statim certamine superatos, internecioni prostravit. Euricus ergo Vefegotharum rex crebram mutationem Romanorum principum cernens, Gallias suo jure nifus est occupare. Quod comperiens Anthemius Imperator, protinus solatio Britonum postulavit. Quorum rex Riothimus cum XII millibus veniens, in Biturigas civitatem Oceano è navibus egressus, susceptus est. Ad quos rex Vefegotharum Euricus innumerum ductans exercitum advenit; diuque pugnans, Riothimum Britonum regem, antequam Romani in ejus societate conjungerentur, superavit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore foederatam, advenit. Euricus verò rex Vefegotharum Arvernæ Galliarum civitatem occupavit, Anthemio principe jam defuncto; qui, cum Ricimere genero suo intestino bello faviens, Romaniam triverat; ipseque, à genero preceptus, regnum reliquit Olybrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar primus patriciorum, & Gothorum genere clarus, cum Ardabure & Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem Cæsare, generoque Leonis principis appellato, spadonum en-

sibus

sibus in palatio vulneratus interiit. Et nec dum Olybrio VIII mense in regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Ravennam plus præsumptione quàm electione Cæsar effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcellini quondam patricii sororis filius, à regno dejiciens, in portu Romano Episcopum ordinavit. Tantas varietates mutationesque Euricus cernens, ut diximus superius, Arvernam occupat civitatem; ubi tunc Romanorum dux præerat Decius, nobilissimus senator, & dudum Aviti Imperatoris, qui ad paucos dies regnum invaserat, filius. Nam hic ante Olybrium paucos dies tenens imperium, ultro recessit Placentiam, ibique Episcopus est ordinatus. Hujus ergo filius Decius diu certans cum Vesegothis, nec valens antestare, relicta patria maximeque urbe Arvernatæ hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit Decio, relictis Galliis ad se venire, in locum ejus Oreste magistro militum ordinato: qui Orestes suscepto exercitu, & contra hostes egrediens, à Roma Ravennam pervenit, ibique remoratus, Augustulum filium suum Imperatorem efficit. Quo comperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit privatus regno, ubi jam Glycerius dudum imperator Episcopatum Salonitanum habebat; Augustulo à patre Oreste in Ravenna imperatore ordinato.

C A P. X L V I.

Odovacer Turcilingorum rex Italiam invadit & subjugat.

NON multum post Odovacer Turcilingorum rex, habens secum Scyros, Herulos, diversarumque gentium auxilios, Italiam occupavit, & Oreste

interfecto, Augustulum filium ejus de regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castello exsiliî pœna damnavit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis imperium, quod septingentesimo nono urbis conditæ anno primus Augustorum Octavianus Augustus tēnere cœpit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorumque regni quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiamque tenentibus. Interea Odovacer rex gentium omni Italia subjugata, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachiam comitem apud Ravennam occidit, regnoque suo confortato, penè per quatuordecim annos usque ad Theoderici præsentiam, de quo in subsequētib; dicturi sumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem, unde digressi sumus, redeamus.

C A P. XLVII.

Euricus Vesegotharum rex Arelatum, Massiliam, & Burgundiones subigit. Moritur. Alaricus Eurici filius, nonus Vesegotharum rex.

EVricus rex Vesegotharum Romani regni vacillationem cernens, Arelatum & Massiliam propriæ subdidit ditioni. Gizericus etenim Wandalorum rex suis eum muneribus ad ista committenda illexit, quatenus ipse Leonis vel Zenonis insidias, quas contra eum direxerant, præcaveret; egitque ut orientale imperium Ostrogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, ut in utraque Republica hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias Galliasque sibi jam jure proprio tenens, simul quoque & Burgundiones subegit, Arelatique degens, decimonono anno

no regni sui vita privatus est. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustulo superius diximus, & in Alaricis provenisse cognoscitur, in eis sæpe regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermisso, sicut promissimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia, dum utræque gentes, tam Ostrogothæ, quam etiam Vesegothæ in uno essent, ut valui, majorum sequens dicta, revolvi, divisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosequutus: necesse nobis est, iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, & Ostrogotharum genealogiam actusque pari tenore exponere.

C A P. XLVIII.

Ostrogotharum regum ab Ermanarici regis decessione genealogia, usque ad VValamirum Thorismundi filium, & Attilæ mortem.

Ostrogothæ Ermanarici regis sui decessione à Vesegothis divisi, Hunnorum subditi ditioni, in eadem patria remorati sunt; Winithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. Qui avi Ataulfi virtutem imitatus, quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen moleste ferens Hunnorum imperio subjacere, paululum se subtrahebat ab illis, suamque dum nititur ostentare virtutem, in Antarum fines movit procinctum, eosque dum aggreditur, prima cōgressione superatur: deinde fortiter egit, regemque eorum Box nomine cum filiis suis & LXX. primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, ut dedititiis metum cadavera pendentium geminarent. Sed cum tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus Balamber rex

Hunnorum , sed ascito ad se Sigismundo Hunimundi magni filio , qui juramenti sui & fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum imperio subjacebat, renovatoque cum eo fœdere , super Winitharium duxit exercitum ; diuque certantibus , primo & secundo certamine Winitharius vincit. Nec valet aliquis commemorare quantam stragem de Hunnorum Winitharius fecit exercitu. Tertio vero prælio subreptionis auxilio ad fluvium nomine Erac , dum uterque ad se venissent , Balamber sagitta missa caput Winitharii faucians , interemit ; neptemque ejus Waladamarcam sibi in conjugio copulans , jam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit : ita tamen , ut genti Gothorum semper unus proprius regulus (quamvis Hunnorum consilio) imperaret. Et mox defuncto Winithario , rexit eos Hunimundus filius quondam regis potentissimi Ermanarici , acer in bello , totiusque corporis pulchritudine pollens : qui post hæc contra Suevorum gentem feliciter dimicavit. Eoque defuncto , successit Thorismund filius ejus flore juventutis ornatus , qui secundo principatus sui anno contra Gepidas movit exercitum ; magnaue de illis potitus victoria , casu equi dicitur interemptus. Quo defuncto , sic eum luxere Ostrogothæ , ut XL per annos in ejus loco rex alius non succederet , quatenus & illius memoriam semper haberent in ore , & tempus accederet quo Walamir ambitum repararet virilem , qui erat ex consobrino ejus genitus Wandalaris ; quia filius ejus , ut superius diximus , Berismund , jam contempta Ostrogotharum gente propter Hunnorum dominium , ad partes Hesperias Vefegotharum fuisset gentem sequutus , de qua & ortus est Vedericus. Vederico quoque filius natus est Eutharicus , qui junctus Amalasuentæ filiæ Theoderici , item Amalorum stirpem jam divisam

con-

conjuxit, & genuit Athalaricum & Mathesuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathesuenta Constantinopolim inlata, de secundo viro, id est Germano fratruele Iustiniani imperatoris, genuit posthumum filium, quem nominavit Germanum. Sed nobis, ut ordo quem cupimus decurrat, ad Wandalarii sobolem, quæ trino flore pullulabat, redeundum est. Hic etenim Wandalarius fratrueis Ermanarici, & superscripti Thorismundi consobrinus, tribus editis liberis, in gente Amala gloriatus est, id est, Walamir, Theodemir, Widemir. Ex quibus per successionem parentum Walamir in regnum conscendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Walamir militabat imperio. Walamir vero pro altero jubet ornando. Widemir servire pro fratribus aestimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus deerat regnum, quod utrique in sua pace tenebant. Ita tamen, ut sæpe dictum est, imperabant, ut ipsi Attilæ Hunnorum regis imperio deservirent. Quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen; sed necessitas domini, etiam si parricidium jubet, implendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio divelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune, & Romanis, mors Attilæ proveniret, quæ tam utilis fuit, ut vita mirabilis.

C A P. XLIX.

*De Attilæ Hunnorum regis morte ex nimia ebrietate;
& de magnificis exequiis ei præstitis.*

ATtila, ut Priscus historicus refert, extinctionis suæ tempore puellam Ildico nomine, decoram valde,
sibi

sibi in matrimonium post innumerabiles uxores , ut mos erat gentis illius, socians : ejusque in nuptiis magna hilaritate resolutus, vino somnoque gravatus, resupinus jacebat, redundansque sanguis qui ei solite de naribus effluebat, dum consuetis meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapsus eum extinxit. Ita glorioso per bella regi temulentia pudendum exitum dedit. Sequenti vero luce, quum magna pars diei fuisset exempta, ministri regii triste aliquid suspicantes, post clamores maximos fores effringunt, inveniuntque Attilæ sine vulnere necem sanguinis effusione peractam, puellamque demisso vultu sub velamine lachrymantem. Tunc, ut illius gentis mos est, crinium parte truncata, informes facies cavis turpavere vulneribus, ut præliator eximius non fœmineis lamentationibus & lachrymis, sed sanguine lugeretur virili. De quo id accessit mirabile, ut Martiano principi orientis de tam feroci hoste sollicito in somnis divinitas adstans, arcum Attilæ in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quod gens ipsa eo telo multa præsumat. Hoc Priscus historicus vera se dicit adtestatione probare. Nam in tantum magnis imperiis Attila terribilis habitus est, ut ejus mortem in locum muneris superna regnantibus judicarent. Cujus manes quibus modis à sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omittamus. In mediis siquidem campis, & intra tentoria serica cadavere collocato, spectaculum admirandum & solenniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco quo erat positus, in modum Circensium cursibus ambientes, facta ejus cantu funereo tali ordine referebant. Præcipuus Hunnorum rex Attila, patre genitus Mundzucco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica & Germanica regna possedit, necnon utraque Romanæ urbis imperia

captis

captis civitatibus terruit , & ne præda reliqua subderent , placatus precibus , annum vectigal accepit. Quumque hæc omnia proventu felicitatis egerit , non vulnere hostium , non fraude suorum , sed gente incolumi inter gaudia lætus , sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum , quem nullus æstimat vindicandum ? Postquam talibus lamentis est defletus , stravam super tumulum ejus , quam appellant ipsi , ingenti commestatione concelebrant , & contraria invicem sibi copulantes , luctum funereum mixto gaudio explicabant , noctuque secreto cadaver est terra reconditum. Cujus fercula primum auro , secundo argento , tertio ferri rigore communiunt , significantes tali argumento , potentissimo regi omnia convenisse : ferrum quo gentes edomuit ; aurum & argentum , quod ornatum reipublicæ utriusque acceperit. addunt arma hostium cædibus acquisita , phaleras vario gemmarum fulgore preciosas , & diversi generis insignia , quibus colitur aulicum decus. Et ut tot & tantis divitiis humana curiositas arceretur , operi deputatos detestabili mercede trucidarunt , emerfitque momentanea mors sepelientibus cum sepulto.

C A P. L.

Attila mortuo contentio inter innumeros ejus filios de successione orta. Ardaricus Gepidarum rex Ellac Attilæ filium in prælio interficit ; reliquos filios ad Ponticum usque mare fugat. Marcianus Imp. variis Gothis & Gepidis diversas sedes concedit.

T Alibus peractis , ut solent animi juvenum ambitu potentiæ concitari , inter successores Attilæ de regno orta contentio est. & dum inconsulte imperare cupiunt cuncti , omnes simul imperium perdere.

dere. Sic frequenter regna gravat plus copia quam inopia successorum. Nam filii Attilæ, quorum per licentiam libidinis pene populus fuit, gentes sibi dividi æqua sorte poscebant, ut ad instar familiæ bellicosi regis cum populis mitterentur in sortem. Quod dum Gepidarum rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus, velut vilissimorum Mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus insurgit, illatumque serviendi pudorem sequuta felicitate deterfit: nec solum suam gentem, sed & cæteras, quæ pariter premebantur, sua discessione absolvit: quia facile omnes appetunt quæ pro cunctorum utilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitium, bellumque committitur in Pannonia, juxta flumen cui nomen est Neta. Illic concursus factus est gentium variarum, quas Attila in sua tenuerat ditione. Dividuntur regna cum populis, fiuntque ex uno corpore membra diversa, nec quæ unius passioni compaterentur, sed quæ exciso capite invicem insanirent; quæ nunquam contra se pares invenerant, nisi ipsi mutuis se vulneribus fauciantes, se ipsas discerperent fortissimæ nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat cunctis, pugnantem Gothum ense furem, Gepidam in vulnere suorum cuncta tela frangentem, Suevum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum gravi, Herulum levi armatura aciem instruere. Post multos ergo gravesque conflictus favit Gepidis inopinata victoria. Nam triginta fere millia tam Hunnorum, quam aliarum gentium, quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conspiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ major natu, nomine Ellac, occiditur: quem tantum pater super cæteros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diversisque filiis suis in regno præferret: sed non fuit voto patris fortuna consentiens.

Nam

Nam post multas hostium cædes sic viriliter eum constat peremptum , ut tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui vero germani ejus eo occiso fugantur juxta littus Pontici maris, ubi prius Gothos sedisse descripsimus. Cessere itaque Hunni , quibus cedere putabatur universitas. Adeo diffidium perniciores est , ut divisi corruerint , qui adunati viribus terribant. Hæc causa Ardarici regis Gepidarum felix adfuit diversis nationibus , qui Hunnorum regimini inviti famulabantur , eorumque diu mœstissimos animos ad hilaritatem libertatis votivam erexit ; venientesque multi per legatos suos ad solum Romanorum , & à principe tunc Marciano gratissime suscepti , distributas sedes , quas incolerent , accepere. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vendicantes , totius Daciæ fines velut victores potiti , nihil aliud à Romano imperio , nisi pacem & annua solennia , ut strenui viri , amica pactione postulavere. Quod & libens tunc annuit Imperator , & usque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa à Romano suscipit principe. Gothi vero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere , Hunnorumque populum suas antiquas sedes occupare ; maluerunt à Romano regno terras petere , quam cum discrimine suo invadere alienas , accipientes Pannoniam , quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœsiam superiorem , à meridie Dalmatiam , ab occasu Noricum , à septentrione Danubium. Ornata patria civitatibus plurimis , quarum prima Sirmis , extrema Vindomina. Sauromatæ vero, quos Sarmatas diximus , & Cemandri , & quidam ex Hunnis , in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ex quo genere fuit Blivilas dux Pentapolitanus , ejusque germanus Froilas , & nostri temporis Bessa patricius. Sciri vero , & Satagarii , & cæteri Alanorum cum duce suo nomi-

nomine Candax Scythiam minorem , inferioremque Mœsiam accepere. Cujus Candacis Alanowamuthis patris mei genitor Peria, id est, meus avus, notarius quousque Candax ipse viveret fuit; ejusque germanæ filius Gunthigis; qui & Baza dicebatur, magister militum, filius Andagis, filii Andalæ, de prosapia Amalorum descendens. Ego item (quamvis agrammatus) Iornandes, ante conversionem meam notarius fui. Rugi vero, aliæque nationes nonnullæ Biozimetæ, Scandiopolim, ut incoherent, petivere. Hernac quoque junior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. Emnedzar & Vzindur consanguinei ejus in Dacia Ripensi. Vto & Iscalmus, qui ea potiti sunt, multique Hunnorum passim proruentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc usque Sacromontisii & Fosatisii dicuntur.

C A P. L I.

De Gothorum qui Minores dicuntur sedibus, & de Vulfila ipsorum pontifice, qui eos literis instituit.

ERant siquidem & alii Gothi, qui dicuntur Minores, populus immensus, cum suo pontifice, ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur & literis instituisse, hodieque sunt in Mœsia regione incolentes Eucopolitanam. Ad pedes enim montis gens multa sedit pauper & imbellis, nihil abundans, nisi armento diversi generis pecorum, & pascuis, silvaque lignorum, parum habens tritici; cæterarum specierum est terra fœcunda. Vineas vero, nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum negociantes. nam lacte aluntur.

C A P. L I I.

De Ostrogotharum variis post Attilæ mortem sedibus in Pannonia. utque Attilæ filios irruentes propulsarint in Scythiam. Deque Ostrogotharum cum Romanis amicitia, obside pacis Constantinopolim misso Theoderico Theodemiri filio.

Perique ergo; ut ad gentem unde agitur revertamur, id est Ostrogotharum, qui in Pannonia sub rege Walemir ejusque germanis Theodemir & Widemir morabantur, quamvis divisa loca, consilia tamen habuere unita. Nam Walemir inter Scarniungam & Aquam nigram fluviös, Theodemir juxta lacum Pelsodis, Widemir inter utrosque manebat. Contigit ergo, ut Attilæ filii contra Gothos; quasi desertores dominationis suæ; velut fugacia mancipia requirentes venirent; ignarisque aliis fratribus super Walemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit; diuque fatigatos ita prostravit, ut vix pars aliqua hostium remaneret; quæ in fugam versa, eas partes Scythiæ peteret quas Danubii amnis fluente prætermeant; quæ lingua sua Hunnivar appellant. Eoque tempore quum ad fratrem Theodemirem gaudii nuncium direxisset, eo mox die nuncius veniens felicius in domo Theodemiris repperit gaudium. Ipso siquidem die Theodericus ejus filius quamvis de Erelievæ concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo non multum rex Walemir, ejusque germani Theodemir & Widemir, consueta dum traderent dona, à principe Marciano quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, ut pacis fœdera custodirent, missa legatione ad Imperatorem; vident Theodericum Triarii filium; & hunc genere Gothico; alia tamen stirpe;

non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumque amicitiiis junctum, & annua solennia consequentem, & se tantum dispici. Illico furore commoti arma arripiunt, & Illyricum pene totum discurrerentes in prædam devastant. Sed statim imperator animo mutato ad pristinam recurrit amicitiam; missaque legatione, tam præterita cum instantibus munera tribuit, quam etiam de futuro sine aliqua controversia tribuere compromittit; pacisque obsidem ab eis, quem supra retulimus, Theodericum infantulum Theodemiris accepit. Qui jam annorum septem incrementa conscendens, octavum intraverat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Walemir extitit supplicator, tantum ut pax firma inter Romanos Gothosque maneret. Datus igitur Theodericus obses à Gothis, ducitur ad urbem Constantinopolitanam Leoni principi. & quia puerulus elegans erat, meruit gratiam imperialem habere.

C A P. L I I I.

Ostrogothæ post Attilæ mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dinzione Attilæ filio, obsistentes propulsant. Varia Ostrogotharum cum Suevis & Sciris praelia. VValemiri mors. Sciri ad internecionem deleti.

Postquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea quæ ab imperatore acciperent solatia, simulque cupientes ostentare virtutem, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui interiorem Pannoniam possidebant, arma moventes. Quod ubi rex Hunnorum Dinzio, filius Attilæ, cognovisset; collectis secum qui adhuc videbantur quamvis pauci ejus tamen sub imperio remansisse, Vlzingu-
res,

res , Angisciros , Bittugores , Bardores , veniens ad Bassianam Pannoniæ civitatem , eamque circumvalans , fines ejus cœpit prædari. Quo comperto Gothi, ubi erant , expeditionemque solventes quam contra Satagas collegerant , in Hunnos convertunt , & sic eos suis à finibus inglorios pepulerunt , ut jam ex illo tempore , qui remanserant Hunni , & usque hætenus, Gothorum arma formident. Quiescente vero tandem Hunnorum gente à Gothis , Hunnimundus Suevorum dux dum ad prædandas Dalmatias transit , armenta Gothorum in campis errantia deprædavit , quia Dalmatiis Suevia vicina erat , nec à Pannoniis multum distabat , præsertim ubi tunc Gothi residebant. Quid plurimum ? Hunimundo cum Suevis vastatis Dalmatiis ad sua revertente , Theodemir germanus Walemiris regis Gothorum , non tantum jacturam armentorum dolens , quantum metuens ne Suevi si impune hoc lucrarentur ad majorem licentiam prosilirent ; sic vigilavit in eorum transitu , ut intempesta nocte dormientes invaderet ad lacum Pelsodis ; consertoque inopinato prælio , ita eos oppressit , ut etiam ipso rege Hunnimundo capto , omnem exercitum ejus , qui gladium evassissent , Gothorum subderet servituti. Et dum multum esset amator misericordiæ , facta ultione , veniam condonavit ; reconciliatusque cum Suevis , eundem quem ceperat adoptans sibi filium , remisit cum suis in Sueviam. Sed ille immemor paternæ gratiæ , post aliquod tempus conceptum dolum parturiens , Scirorum gentem incitavit , qui tunc supra Danubium confidebant , & cum Gothis pacifice morabantur , quatenus scissi ab eorum fœdere , secumque juncti , in arma prosilirent , gentemque Gothorum invaderent. Tunc Gothi nihil mali sperantibus , præsertim de utrisque amicis vicinis confisis , bellum insurgit ex improvviso , coactique

necessitate ad arma confugiunt ; solitoque certamine arrepto , se suamque injuriam ulciscuntur. In eo siquidem prælio rex eorum Walemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret , proturbatus equus corruit , sessoremque suum dejecit ; qui mox inimicorum lanceis confossus, interemptus est. Gothi vero tam regis sui mortem , quam suam injuriam à rebellionibus exigentes , ita sunt præliati , ut pene de gente Scirorum, nisi qui nomen ipsum ferrent, & hic cum dedecore non remansissent , sic omnes extinxerunt.

C A P. L I V.

Suevorum reges Hunnimundus & Alaricus cum Sarmatis & Sciris , Gepidis & Rugis in Ostrogothas moventes, maxima clade afficiuntur.

QVorum exitium Suevorum reges Hunnimundus & Alaricus veriti , in Gothos arma moverunt , freti auxilio Sarmatarum , qui cum Beuga & Babai regibus suis auxiliariis eorum devenissent , ipsasque Scirorum reliquias quasi ad ultionem suam acrius pugnaturas accersentes cum Edica & Vulfo eorum primatibus , habuerunt simul secum tam Gepidas , quam ex gente Rugorum non parva solatia ; cæterisque hinc inde collectis , ingentem multitudinem aggregantes , ad amnem Bolliam in Pannoniis castrametati sunt. Gothi tunc Walemire defuncto , ad fratrem ejus Theodemir confugerunt. Qui quamvis dudum cum fratribus regnans , tamen auctioris potestatis insignia sumens, Widemire fratre juniore accito , & cum ipso curas belli partitus , coactus ad arma profilivit ; consertoque prælio , superior pars invenitur Gothorum , adeo ut campus inimicorum corruentium cruore madefactus, ut rubrum pelagus appareret ; armaque & cadavera in modum

modum collium cumulata, campum plus quam decem millibus oppleverunt. Quod Gothi cernentes, ineffabili exultatione lætantur, eo quod regis sui Walemiris sanguinem & suam injuriam cum maxima inimicorum strage ulciscerentur. De innumeranda vero variaque multitudine hostium qui valuerunt evadere, effugati vix ad sua inglorii pervenerunt.

C A P. L V.

Theodemirus, rex in Suevos movet, eosque vastat & pene subigit. Theodericus Theodemiri filius, pene adhuc puer, inscio patre Babai Sarmatarum regem adortus interimit. Singidonum civitatem capit.

Post certum vero tempus instanti hyemali frigore, amneque Danubii solite congelato: (nam istiusmodi fluvius ita rigescit, ut in silicis modum vehat exercitum pedestrem, plaustraque & tragulas, vel quicquid vehiculi fuerit, nec cymbarum indigeat lintre) sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorum rex cernens, pedestrem ducit exercitum; emensoque Danubio, Suevis improvisus à tergo apparuit. Nam regio illa Suevorum ab oriente Bajobaros habet, ab occidente Francos, à meridie Burgundiones, à septentrione Thuringos. Quibus Suevis tunc juncti Alemanni etiam aderant, ipsique Alpes erectas omnino regentes: unde nonnulla fluenta Danubio influunt, nimio cum sono vergentia. Hic ergo taliter munito loco, Theodemir rex hiemis tempore Gothorum duxit exercitum, & tam Suevorum gentem quam etiam Alemannorum utrasque ad invicem fœderatas devicit, vastavit, & pene subegit. Inde quoque victor ad proprias sedes, id est, Pannonias revertens, Theodericum filium suum, quem Constantinopolim obsidem dederat, à Leone imperatore

ratore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. Qui Theodericus jam adolescentiæ annos contingens, expleta pueritia, octavum decimum peragens annum, adscitis satellitibus patris, ex populo amatores sibi clientesque consociavit, penè sex millia viros; cum quibus infcio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum regem discurrit, qui tunc de Camundo duce Romanorum victoria potitus, superbiæ tumore regnabat, eumque superveniens Theodericus interemit, familiamque & censum deprædans, ad genitorem suum cum victoria repedavit. Singidonum dehinc civitatem, quam ipsi Sarmatæ occupassent, invadens; non Romanis reddidit, sed suæ subdidit ditioni.

C A P. L V I.

Ostrogothæ pertasi pacis, Italiam, Gallias & Illyricum instant. Theodemirus federe cum Romanis inito moritur.

MInuentibus deinde hinc inde vicinarum gentium spoliis, cœpit & Gothis victus vestitusque deesse: & hominibus, quibus dudum bella alimoniam præstitissent, pax cœpit esse contraria; omnesque cum clamore magno ad regem Theodemir accedentes Gothi orant, quacumque parte vellet ducaret exercitum. Qui accito Germano, missaque sorte, hortatus est, ut ille in partem Italiæ, ubi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse vero ceu fortior ad fortius regnum accederet orientale quidem. quod & factum est. Et mox Widemir Italiæ terras intravit, & extremum fati munus reddens, excessit rebus humanis, successorrem relinquens regni Widemir filium suum. Quem Glycerius Imperator, muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ à diversis circumcirca gentibus premeban.

mebantur, adferens, vicinos sibi Vefegothas eorum parentes regnare. Quid multa? Widemir, acceptis muneribus, simulque mandatis à Glycerio Imperatore, Gallias tendit; seseque cum parentibus jungens Vefegothis, unum corpus efficitur, & sic Gallias Hispaniasque tenentes suo jure defendunt, ut nullus sibi alius prævaleret. Theodemir autem frater senior cum suis transit Saum amnem, Sarmatis militibusque interminans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi verentes, quiescunt, imo nec prævalent ad tantam multitudinem. Videns Theodemir undique sibi prospera provenire, Naissum primam urbem invadit Illyrici: filioque suo Theoderico consociatus adstat, & in villam comites per castrum Herculis transmittit Vlpianam. Qui venientes, tam eam, quam & opes, mox in deditio-nem accipiunt, nonnullaque loca Illyrici inaccessibilia sibi tunc primum pervia faciunt. Nam Heracliam & Larissam civitates Thessaliæ, primum, præda capta, jure bellico potiuntur. Theodemir vero rex, animadver-tens tam felicitatem suam, quam etiam filii, nec hac tamen contentus, egrediens Naissitanam urbem, pau-cis ad custodiam derelictis, ipse Thessalonicam petit, in qua Clarianus patricius, à principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum videret vallo muniri Thessalonicam, ne se eorum conatibus posse resistere, missa legatione ad Theodemir regem, muneribusque oblatis, ab obsidione eum urbis retorquet. Initoque fœdere, Romanus ductor cum Gothis loca eis jam sponte, quæ incolerent, tradidit, id est, Ceropellas, Europam, Medianam, Petinam, Bereum, & alia, quæ Sium vocantur. Vbi Gothi cum rege suo, armis depositis, composita pace quiescunt. Nec diu post hæc & rex Theodemir, in civitate Cerras fatali æ-gritudine occupatus, vocatis Gothis, Theodericum fi-

lium regni sui designat hæredem , & ipse mox rebus humanis excessit.

C A P. L V I I.

Theodericus Ostrogotharum rex à Zenone Imp. Romam evocatur , ab eo adoptatur , consulatu & Equestri statua donatur. Odoacrum in Hesperia magna clade afficit. Insignia regis Romanorum assumit.

THeodericum vero genti suæ regem audiens ordinatum imperator Zeno , gratum suscepit, eique, evocatoria destinata, ad se in urbem venire præcepit, dignoque suscipiens honore , inter procures sui palatii collocavit. Et post aliquod tempus ad ampliandum honorem ejus in arma , sibi eum filium adoptavit , de suisque stipendiis triumphum in urbe donavit ; factusque est consul ordinarius ; quod summum bonum, primumque in mundo decus edicitur. nec tantum hoc, sed etiam equestrem statuam ad famam tanti viri ante regiam palatii collocavit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio fœdere sociatus , dum ipse in urbe bonis omnibus frueretur , gentemque suam in Illyrico (ut diximus) residentem, non omnino idoneam aut refertam audiret , elegit potius solito more gentis suæ labore quærere victum , quam ipse ociose frui regni Romani bona , & gentem suam mediocriter victitare : secumque deliberans, ad principem ait ; Quamvis nihil deest nobis , imperio vestro famulantibus : tamen si dignum ducit pietas vestra , desiderium mei cordis libenter exaudiat. Quumque ei, ut solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa ; Hesperia (inquit) plaga , quæ dudum decessorum prædecessorumve vestrorum regimine gubernata est , & urbs illa caput orbis & domina , quare nunc sub regis Turcilingorum

& Ru-

& Rugorum tyrannide fluctuat ? Dirige cum gente mea, si præcipis, ut hic expensarum pondere careas ; & ibi, si adjutus à Domino vicero, fama vestræ pietatis irradiet. Expedit namque, ut ego, qui sum servus vester & filius, si vicero, vobis donantibus regnum illud possideam ; haud ille, quem non nostis, tyranni jugo senatum vestrum partemque reipublicæ captivitatis servitio premat. Ego enim si vicero, vestro dono vestroque munere possidebo : si victus fuero, vestra pietas nihil amittit, imò (ut diximus) lucratur expensas. Quo audito, quamvis ægrè ferret Imperator discessum ejus, nolens tamen eum contristare, annuit quæ poscebat, magnificæ ditatum muneribus dimisit à se, senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur egressus urbe regia Theodericus, & ad suos revertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum, assumens ; Hesperiam tendit, rectoque itinere per Sirmas ascendit, vicinas Pannoniæ. Indeque Venetiarum fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est. Quumque ibi ad reficienda corpora hominum jumentorumque aliquanto tempore resedisset ; Odovacer armatum contra eum direxit exercitum. Quem ille, ad campos Veronenses occurrens, magna strage delevit, castrisque solutis, fines Italiæ cum potiore audacia intrat ; transactoque Pado amne ad Ravennam regiam urbem castra componit, tertio ferè milliario ab urbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odovacer, intus se in urbe communivit ; indeque subreptivè noctu frequenter cum suis egrediens, Gothorum exercitum inquietat ; & hoc non semel, nec iterum ; sed frequenter, & pænè molitur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum jam dicebat Theodericum, & illius ad votum res illa publica obsecundabat. Tantùm ille solus cum paucis satellitibus, & Romanis qui

aderant, & fame & bello quotidie intra Ravennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione, veniam supplicat. Cui & primùm concedens Theodericus, postmodum hac luce privavit. Tertioque, ut diximus, anno ingressus in Italiam, Zenonisque imperatoris consulto privatim habito, suæque gentis vestitum reponens, insigne regii amictus, quasi jam Gothorum Romanorumque regnator, adsumit.

C A P. LVIII.

De Theoderici regis uxore Audefleda, & concubina, ejusque filiis & filiabus, earumque cum variis regibus conjugio, aliisque affinitatibus. Item de Mundone grassatore, & de trophæo de Francis parto.

Missa legatione ad Lodoin Francorum regem, filiam ejus Audefledam sibi in matrimonio petit. Quam ille gratè libenterque concessit, suos filios Ildebertum, & Cheldepertum, & Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum, inito fœdere, sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista conjunctio; quin sæpenumero propter Gallorum terras graviter inter se decertati sunt, & nunquam Gothus Francis cessit, dum viveret Theodericus. Antequam ergo de Audefleda sobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Mœsia, filias habuit, unam nomine Theudicodo, & aliam Ostrogotho. Quas mox, ut in Italiam venit, regibus vicinis in conjugio copulavit, id est, unam Alarico Vesegotharum, & aliam Sigismundo Burgundionum. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem avus Theodericus in annis puerilibus utroque parente orbatum dum fovet atque tuetur, comperit, Eutharicum Witerichi filium, Beremundi & Toresmundi nepotem, Amalorum de

de stirpe descendantem, in Hispania degere, juvenili ætate, prudentia & virtute, corporisque integritate pollentem. Ad se eum facit venire, eique Amalasuentham filiam suam in matrimonio jungit. Et ut ad plenum progeniem suam dilataret, Amalafredam germanam suam, matrem Theodati, qui postea rex fuit, Africæ regi Wandalorumque conjugem dirigit Trasemundo; filiamque ejus, neptem suam Amalabergam, Thuringorum regi consociat Hermenfredo. Petzamin quoque suum comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit civitatem. Quam ille expulso rege ejus Transarico, filio Traustile, retenta ejus matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum magistrum militiæ, qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margoplano, quæ inter Danubium, Martianumque flumina adjacebat, cum duobus millibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis solatia veniens, Illyricianum exercitum demolivit. Nam hic Mundo Attilanis quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, sine ullis terræ cultoribus debacchatur. Et plerisque abactoribus, Scamarisque & latronibus undecunque collectis, turrim quæ Herta dicitur, supra Danubii ripam positam, occupans, ibique agresti ritu prædans vicinos, regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ergo pænè desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petza subveniens, è manibus Sabiniani eripuit, suoque regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subjectum. Non minus trophæum de Francis per Hibbam suum comitem in Galliis acquisivit, plus xxx millibus Francorum in prælio cæsis. Nam & Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi, tutorem in Hispaniæ regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa
ado-

adolescētia Francorum fraudibus irretitus, regnum cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor ejusdem regnum ipsum invadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispaniis pepulit, & usque dum viveret, Vese-gothas continuit. Post quem Thiodigisglossa regnum adeptus, non regnans defecit, occisus à suis. Cui succedens Haftenusagil, continuat regnum. Contra quem Athanagildus insurgens Romani regni concitat vires. Vbi & Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum viveret, aut amicitia aut subjectione non deserviret.

C A P. L I X.

Theodericus rex senex Athalaricum filia suæ Amalasuenthæ filium patre orbum regem denunciatur. Athalarico immatura morte sublato mater Theodatum consobrinum suum regem instituit. qui illam in insulam quandam relegat. ubi strangulatur.

SED postquam ad senium pervenisset, & se in brevi
S ab hac luce egressurum cognosceret, convocans Gothos comites, gentisque suæ primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filia suæ Amalasuenthæ, qui Eutarico patre orbatus erat, regem constituit, eisque in mandatis dedit, ac si testamentali voce denuntians, ut regem colerent, Senatum populumque Romanum amarent, Principemque orientalem placatum semper, propiciūque haberent. Quod præceptum, quamdiu Athalaricus rex ejusque mater viverent, in omnibus custodientes, pænè per octo annos in pace regnarunt: quamvis Francis de regno puerili desperantibus, imò in contemptu habentibus, bellaque parare molientibus, quòd pater & avus Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tranquillitate posseffa. Dum
ergo

ergo ad spem juventutis Athalaricus accederet, tam uam adolescentiam, quàm matris viduitatem Orientis Principi commendavit: sed in brevi infelicissimus, immatura morte præventus, rebus humanis excessit. Tum nater, ne pro sexus sui fragilitate à Gothis sperneretur, tecum deliberans, Theodatum consobrinum suum germanitatis gratia accersitum à Thufcia, ubi privata vita degens, in laboribus propriis erat, in regnum collocavit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tempus à palatio Ravennate abstractam, in insulam laci Bullisnensis eam exilio relegavit. Vbi paucissimos dies in tristitia degens, ab ejus satellitibus in balneo est strangulata.

C A P. LX.

Belisarius à Iustiniano imp. adversus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi VVitigim regem sibi eligunt. Theodatum interficiunt. VVitigis Ravennam cum Mathasuenta regisq̃ue opibus dedit Romanis.

QUod dum Iustinianus imperator Orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam injuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore de Africa à Wandalis quum per fidelissimum suum Belisarium patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Wandalico, contra Gothos per eundem ducem movit procinctum. Qui dux prudentissimus haud secus arbitratur Getarum subigere populum, si prius nutricem eorum occupasset Siciliam; quod & factum est: Trinacriamque ingressus, mox Gothi qui Syracusanum oppidum insidebant videntes se nihil prævalere, cum suo duce Sinderich ultrò se Belisario dediderunt. Quumque ergo Romanus ductor Siciliam pervasisset, Theodatus comperiens, Evermor generum suum cum exercitu
ad

ad fretum, quod inter Campaniam Siciliamque interjacet, & de Tyrrheni maris sinu vastissimus Hadriaticus ætusevolvitur, custodiendum dirigit. Vbi cùm Evermor accessisset, ad Rhegium oppidum castra composuit. Nec mora, deterioratam causam cernens suorum, ad partes victoris cum paucis & fidelissimis famulis consciis movit, ultroque se Belisarii pedibus advolvens, Romani regni optat servire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum Theodatum clamat regno pellendum, & sibi ductorem suum Witigim, qui armiger ejus fuerat, in regem levandum. quod & factum est. Et mox in campis barbaricis Witigis in regnum levatus Romam ingreditur, præmissisque Ravennam fidelissimis sibi viris, Theodati necem mandat. Qui venientes, imperata sibi perficiunt, & occisum Theodatum regem, qui à rege missus adveniebat, ut adhuc in campis barbaricis erat, Witigim populis nunciat. Inter hæc Romanus exercitus, emenso freto, Campaniam accedens, subversa que Neapoli, Romam ingreditur; unde ante paucos dies rex Witigis egressus, Ravennam profectus, Mathasuentam filiam Amalasuenthæ, Theoderici quondam regis neptem, sibi in matrimonium sociarat. Cumque his novis nuptiis delectatus, aulam regiam fovet Ravennæ, Roma egressus imperialis exercitus, munita utriusque Thusciz loca invadit. Quod cernens per nuncios Witigis, Cumunilam ducem Gothorum manu armis conferta mittit Perusiam. Vbi dum magnum comitem, cum parvo exercitu residentem, obfessione longa evellere cupiunt; superveniente Romano exercitu, ipsi evulsi & omnino extincti sunt. Quod audiens Witigis, ut leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Ravennaque egressus, Romanas arces obfessione longa fatigat. Sed frustrata ejus audacia, post

XIV. menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat. Vnde pari tenore frustratus fugatusque Ravennam se recepit; & obsessus, nec mora, ultrò se ad partes dedit victoris, cum Mathasuentha jugali, regiisque opibus. Et sic famosum regnum, fortissimamque gentem, diuque regnantem, tandem deinde millesimo & trecentesimo anno victor gentium diversarum Iustinianus imperator per fidelissimum consulem vicit Belisarium, & perductum Witigim Constantinopolim patricii honore donavit. Vbi plus biennio demoratus, Imperatorisque in affectu convictus, rebus excessit humanis. Mathasuentam verò jugalem ejus fratri suo Germano patricio conjunxit Imperator. De quibus postumus patris Germani natus est filius, item Germanus. In quo conjuncta Anitiorum gens cum Amala stirpe, spem, adhuc utriusque generis domino præstante, promittit. Huc usque Getarum origo, ac Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies, laudabiliori principi cessit, & fortiori duci manus dedit: cujus fama nullis seculis, nullis filebitur ætatibus. Sic victor ac triumphator Iustinianus imperator, & consul Belisarius, Wandalici, Africani, Geticique dicuntur. Hæc qui legis, scito, me veterum secutum scripta, ex eorum spaciosis pratis paucos flores collegisse, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contexerem. Nec me quis in favorem gentis prædictæ, quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat, quàm quæ legi aut comperi. Nec si tamen cuncta quæ de ipsis scribuntur aut referuntur complexus sum: nec tantum ad eorum laudem, quantum ejus laudem, qui vicit, exponens.

BEATI ISIDORI

ARCHIEPISCOPI HISPALENSIS

GOTHORVM,

VANDALORVM

ET SVEVORVM

IN HISPANIA

CHRONICON.

*Quod nunc demum plus altera parte auctius prodit
è bibliotheca*

ISAACI VOSSII:

THE FIRST PART

OF THE HISTORY

OF THE

REIGN OF

CHARLES

THE FIRST

OF FRANCE

BY

JOHN

C H R O N I C O N
G O T H O R V M
I S I D O R I.

Ac primum de laudibus Hispaniæ.

OMnium terrarum, quæ sunt ab occiduo
usque ad Indos, pulcherrima es, ô sacra
semperque felix principum gentiumque
mater; Spania. Iure tu nunc omnium
regina provinciarum; à qua non occasus
tantum; sed etiam oriens lumina mutuatur. Tu decus
atque ornamentum orbis, inlustrior portio terræ,
in qua gaudet & multum floret Geticæ gentis glo-
riosa fœcunditas. Merito te omnium ubertate gi-
gnentium indulgentior natura ditavit. Tu baccis opi-
ma, uvis proflua, messibus læta; segete vestiris, o-
leis inumbraris, vite prætexeris. Tu florulenta cam-
pis, montibus frondua, piscosa litoribus. Tu sub
mundi plaga gratissima sita, nec æstivo solis ardo-
re torreris, nec glaciali rigore tabescis; sed tempe-
rata cœli zona præcincta Zephyris felicibus enutriris.
Quidquid enim arva fœcundum, quidquid metalla
pretiosum, quidquid animantia pulcrum & utile fe-
runt, parturis: nec illis annibus posthabenda, quos
clara speciosorum Græcorum fama nobilitat. Tibi ce-

det Alpheus equis, Clitumnus armentis. Quamquam volucres per spatia quadrigas olim Pisis facer palmis Alpheus exerceat, & ingentes Clitumnus juvencos Capitolinis olim immolaverit victimis. Tu nec Ethru-
 riæ saltus uberior pabulorum requiris: nec lucos Mol-
 lorchii palmarum plena miraris, nec equorum cursu tuo-
 rum altis * curribus invidebis. Tu superfusis sæcunda
 fluminibus, tu aurifluis fulva torrentibus, tibi fons equi-
 genitor, tibi vellera indigenis fucata conchyliis ad ru-
 bores Tyrios inardescunt. Tibi fulgurans inter obscura
 penitorum montium lapis jubare contiguo vicini so-
 lis accenditur. Alumnis igitur, & gemmis dives, &
 purpuris, rectoribusque pariter & dotibus imperio-
 rum fertilis: sic opulenta es principibus ornandis ut
 beata pariendi. Iure itaque te jampridem aurea Ro-
 ma, caput gentium, concupivit, & licet te sibimet
 eadem Romulea virtus primum victus desponderit *;
 denuo tamen Gothorum florentissima gens post mul-
 tiplices in orbe victorias certatim rapuit & amavit,
 fruiturque hæcenus inter regias infulas & opes lar-
 gas imperii felicitate secura. EXPLICIT DE LAV-
 DE SPANIÆ SANCTI ISIDORI.

* Eleis.

* vi-
ctam
posse-
derit.

De origine Gothorum, & gestis.

GOthorum antiquissimam esse gentem, [certum est,]
 quorum originem quidam de Magog Lapeth filio
 suspicantur à similitudine ultimæ syllabæ, & magis de E-
 zechiele propheta id colligentes. Romani autem editi
 eos magis Getas quam Gog & Magog appellare consue-
 verunt. Interpretatio autem nominis eorum in linguam
 nostram tecti, quo significatur fortitudo. & revera.
 nulla enim gens in orbe fuit quæ Romanum imperium
 adeo fatigaverit. Isti sunt enim, quos etiam Alexander
 vitandos pronuntiavit, Pyrrhus pertinuit, Cæsar ex-
 horruit.

horruit. Per multa quippe retro sæcula ducibus usi sunt, postea regibus; quorum [oportet] tempora per ordinem cursim exponere, & quo nomine actuque regnaverint, de historiis libata retexere.

Anno ante Eram conditam XII.

DVm pro arripiendo Reip. imperio Cneus Pompejus & Gajus Cæsar arma civilia commovissent, Gothi ad præbendum Cneo Pompeio auxilium in Thesalia adversus Cæsarem pugnaturi venerunt. Vbi dum Æthiopes, Indi, Persæ, Medi, Græci, Scythæ, ac reliquæ Orientis gentes vocatæ adversus illum dimicassent, isti præ cæteris ei fortius resisterunt, quorum Cæsar copia & virtute turbatus, fertur fugam meditasse, nisi nox prælio finem dedisset.

E R A ducentesima nonagesima quarta.

ANno imperii Valeriani & Gallieni primo Gothi, descensis Alpibus quibus inhabitabant Græciam, Macedoniam, Pontum, Asiam, atque Illyricum vastaverunt, ex quibus Illyricum & Macedoniam quindecim ferme annos tenuerunt: deinde à Claudio imperatore superati sedes proprias repetunt. Romani autem Claudio Augusto pro eo quo tam fortissimam gentem à finibus reip. removisset, foro, illi aureum clypeum, in Capitolio auream statuam collocaverunt.

E R A ducentesima septuagesima secunda.

ANno vicesimo sexto imperii Constantini Gothi Sarmatarum regionem aggressi copiosissimis super Romanos irruerunt agminibus vehementi virtute, cuncta gladio & deprædatione vastantes. Adversus quos

idem Constantinus aciem instruxit, ingentique certamine vix superatos ultra Danubium expluit, de diversis gentibus virtutis gloria clarus, sed de Gothorum victoria amplius gloriosus. Quem Romani acclamante senatu publica laude profecuti sunt, quod patriam remp. reformaverit.

E R A quadringentesima septima.

ANno quinto imperii Valentis, primus Gothorum gentis administrationem suscepit Athanaricus, regnans annos tredecim, qui persecutione crudelissima adversus fidem commota voluit se exercere contra Gothos, qui in gente sua Christiani habebantur, ex quibus plurimos, quia idolis immolare non acquieverunt, martyres fecit. Reliquos autem multis persecutionibus afflicto, dum præ multitudine horreret interficere, dedit licentiam, immo magis coëgit de regno suo exire, atque in Romanorum migrare provinciam.

E R A quadringentesima quintadecima.

ANno tertiodécimo imperii Valentis Gothi trans Istrum adversus semet ipsos in Athanarico & Fridigerno divisi sunt alternis se cædibus populantes. Sed Athanaricus Fridigernum Valentis imperatoris suffragio superans, hujus rei gratia legatos cum muneribus ad eundem Imperatorem mittit, & doctores, propter suscipiendam, Christianæ fidei ** devius & Arrianæ hæresis perversitate detentus, missis hæreticis sacerdotibus Gothos persuasione nefanda sui erroris dogmatis aggregavit, & in tam præclaram gentem virus pestiferum semine pernicioso transfudit, sicque errorem, quem

quem recens credulitas ebibit, tenuit, diuque servavit. Tunc Gulfilas eorum Episcopus Gothicas literas condidit, & scripturas novi ac veteris testamenti in eandem linguam convertit. Gothi autem statim ut literas & legem habere ceperunt, construxerant sibi dogmatis sui ecclesias, talia juxta eundem Arium de ipsa divinitate documenta tenentes, ut crederent, filium patri maiestate esse minorem, Spiritum autem sanctum, neque deum esse, neque ex substantia patris existere. Sed per filium creatum esse, utriusque ministerio deditum, & amborum obsequio subditum. Aliam quoque patris sicut personam, sic & naturam adserentes, aliam filii, aliam denique Spiritus sancti. Ut jam non secundum Sanctæ scripturæ traditionem unus Deus & Dominus coleretur, sed juxta idololatriæ superstitionem tres Dei venerarentur. Cujus blasphemix malum per discessum temporum regumque successu annis ducentis tredecim tenuerunt, qui tandem reminiscens salutis suæ, renuntiaverunt inolitæ perfidiæ, & Christi gratia ad unitatem fidei Catholicæ pervenerunt.

E R A *quadringentesima sextadecima.*

ANno quartodecimo Imperii Valentis Gothi, qui in primis Christianos à sedibus suis expulerant, rursus ipsi ab Vnnis cum rege suo Athanarico expulsi sunt. Transitoque Danubio cum vim Valentis imperatoris [ferre non possent,] sese non depositis armis tradunt, & Thraciam ad inhabitandum accipiunt. Sed ubi viderunt se opprimi à Romanis, contra consuetudinem propriæ libertatis, ad rebellandum coacti sunt, Thraciam ferro incendiisque depopulant, delectoque Romanorum exercitu ipsum Valentem jaculo vulneratum in quandam villam fugientem succendunt. Et merito, ut ipse ab eis vi-

vens temporali cremaretur incendio, qui tam pulcras animas ignibus [æternis] tradiderat. Invenerunt autem eo prælio Gothi, confessores priores Gotos, quos dudum propter fidem à terra sua expulerant, & voluerunt eos sibi ad prædæ societatem conjungere. Qui cum non adquievissent, aliquantis interfectis alii montuosa loca tenentes, & refugia sibi qualiacunque construentes, non solum perseveraverunt Christiani Catholici, sed etiam in concordia Romanorum, à quibus dudum excepti fuerant, permanserunt.

E R A quadringentesima nonadecima.

ANno imperii Theodosii Spani tertio Athanarius cum Theodosio jus amicitiamque disponens mox Constantinopolim pergit, ibique quintodecimo die quum fuerat à Theodosio honorabiliter susceptus moritur, Gothi autem proprio rege defuncto aspicientes benignitatem Theodosii imperatoris, inito fœdere, Romano se imperio tradiderunt.

E R A quadringentesima vicesima.

ANno imperii Theodosii quarto Gothi patrocinium Romani fœderis recusantes Alaricum Regem sibi constituunt, indignum judicantes, Romanæ esse subditos potestati, eosque sequi quorum jam pridem leges imperiumque respuerant, & de se societatem prælio triumphantes averterant.

E R A quadringentesima trecentesima septima.

ANno imperii Honorii & Arcadii quarto Gothi in Alarico & Radagaiso divisi, dum semet ipsos in
dua

duabus partibus regni variis cædibus lacerarent, ob excidium Romanorum concordēs effecti, consilium in commune constituunt, parique intentione ad tendandas quasque regiones Italiæ ab invicem dividuntur.

ERA *quadringentesima quadragesima tertia.*

ANno imperii Honorii & Arcadii decimo, Rex Gothorum Radagaisus, genere Scythæ, cultui idololatriæ deditus, Barbaricæ immanitatis feritate sævissimus cum cc armatis Sarmatarum millibus Italiæ partes vehementi vastatione aggreditur, spondens in contemptum Christi, Romanorum sanguinem diis suis libare si vinceret. cujus exercitus ab Stilicone duce Romano in montuosis Tusciæ locis circumclusus, fame potius quam ferro consumptus. ipse postremum rex captus & interfectus est.

ERA *quadringentesima quadragesima septima.*

ANno imperii Honorii & Arcadii quintodecimo, extincto Radagaiso, Alaricus, consors regni, nomine quidem Christianus, sed professione hæreticus, dolens tantam multitudinem Gothorum à Romanis extinctam, in vindictam sanguinis suorum adversus Romanam prælium agit, obsessamque impetu magnæ cladis irrumpit. Sicque urbs cunctarum gentium victrix Gothicis triumphis victa succubuit, eisque capta subjugataque servivit. Tantum autem Gothi clementes ibi extiterunt, ut votum antea darent, quod si ingrederentur urbem quicumque Romanorum in locis Christi inveni-
(*inviolatos securosque esse sinerent.*) Post hoc igitur votum aggressi urbem, omnibus & mors & captivitas indulta est, qui ad sanctorum limina confugerunt.

Hæc
ad mar-
ginem
manu
Longo-
bardica
erant
adscri-
pta.

runt. Sed & qui extra loca martyrum erant, & nomen Christi & Sanctorum nominaverunt, & ipsis simili misericordia pepercerunt. In reliquis autem etsi præda hostium patuit, ferendi tamen immanitas resecta est. Incurfantibus autem in illa vastitate per urbem Gothis, dum quidam potens virginem consecratam & ætate perfectam reperisset, eamque honeste admoneret, ut siquid apud se auri argentique esset proferret, illa fideli conscientia quod habuit protulit. Cumque ille vasorum formam & pulcritudinem ex illa antiqua Romanorum opulentia miraretur, virgo ait; Hæc vasa quæ mihi de sacrario Apostoli deposita sunt, præsume si audes, ego sacra hosti dare non audeo. Ille ad nomen Apostoli magno pavore perterritus, regi hoc per nuntium refert. qui confestim reportare omnia ad sacrarium (*beati Petri Apostoli*) summa cum reverentia jussit, dicens, cum Romanis gessisse bellum, non cum Apostolis. Redit igitur virgo reverentissimis officiis honorata, redeunt & cum illa omnes qui ei se sociaverunt, super capita sua vasa illa aurea & argentea cum hymnis & canticis reportantes, exertis undique jussu regis ob defensionem armatorum custodiis. Concurrunt undique ad voces canentium de latibulis agmina (*paganorum qui*) Christianos esse se fingunt: etiam & ipsi calamitatis excidium evaserunt. Hæc tempestate Gothi Placidiam Theodosii Principis filiam, Arcadii & Honorii Imperatorum sororem, cum ingenti auro Romæ capiunt, adeptisque multis opibus Romanorum, tertia die, incensa everlaque in partibus urbe, discedunt. Inde conscensis navibus, cum ad Siciliam exiguo ab Italia freto divisam transire disponderent, infesto mari periclitati multum exercitum perdiderunt. Quibus tanta fuit gloria de Romanæ urbis obtentu, ut in ejus comparatione nihil mali passos tempestate il-

* Prius aliud fuit, sed hoc manu Longobardica re-scriptum, deletopriori.

† Manu Longobardica margini adscriptum.

la ar-

la arbitrarentur , damna naufragii eventu victoriæ compensantes. Mors Alarico confestim secuta ; vicesimo octavo anno regni defunctus Italia.

E R A quadringentesima quadragesima octava.

ANno imperii Honorii & Arcadii sextodecimo , Alarico post captam urbem defuncto , Athaulfus Gothis Italiæ regno præficitur annis sex. Iste quinto Regni anno de Italia recedens Gallias adiit , Placidiam Theodosii Imperatoris filiam , quam Romæ Gothi cœperant , conjugem sibi adsumsit : in qua prophetia Danielis à quibusdam creditur esse completa, qui ait, filiam regis Austri jungendam Regi Aquilonis, nulla tamen de germine ejus sobole subsistente. Sicut & idem in consequentibus Propheta subjicit dicens, nec stabit semen ejus ; nullus enim de utero ejus extitit genitus , qui patris in regnum succederet. Athaulfus autem dum relictis Galliis Spanias peteret , à quodam suorum apud Barcinonem inter familiares fabulas jugulatur.

E R A quadringentesima quinquagesima quarta.

ANno imperii Honorii & Arcadii vicesimo secundo post Athaulfum Gothis Sigericus princeps electus est. Qui dum ad pacem cum Romanis esset promptissimus , mox à suis est interfectus.

E R A & anno, quo supra, Vallia Sigerico succedens tribus annis regnum tenuit : belli causa Princeps à Gothis effectus , sed ad pacem divina providentia ordinatus. Mox enim regnare cœpit, fœdus cum imperatore Honorio pepigit , Placidiam sororem ejus quæ à Gothis Romæ capta fuerat , honorifice reddidit. Pro-

mittens

mittens Imperatori propter Remp. omne certamen implendum. Itaque ad Spanias per Constantium evocatus Romani nominis causa cædes magnas Barbaris intulit. Vandalos Silingos in Bætica omnes bello extinxit. Alarios, qui Wandalis & Suevis potentabantur, adeo cecidit, ut extincto Atace rege ipforum pauci, qui superfuerunt, oblito regni nomine Gunderici regis Wandalorum, qui in Gallicia resederant, se regi mini subjugarent. Confecto igitur Vallia bello Spaniæ, dum instructa navali acie Africam transire moliretur, in fretum Gaditani maris vi gravissima tempestatis effractus, memor etiam illius sub Alarico naufragii, omisso navigationis periculo, Gallias repetit. Data ei ab Imperatore ob merita victoriæ secunda, Aquitania, cum quibusdam civitatibus confinium provinciarum, usque ad Oceanum.

ERA quadringentesima quinquagesima septima.

ANno imperii Honorii & Arcadii vicesimo quinto, Vallia rege defuncto, Theodorides succedit in regnum, annis triginta tribus. Qui regno Aquitanico non contentus, pacis Romanæ fœdus recusat: municipia Romanorum vicina sedibus suis occupat. Arellas nobilissimum Galliæ oppidum, vi multa obsessum, oppugnat, à cuius obsidione imminente virtute Aëtii Romanæ militiæ ducis non impunitus abscedit. Remoto igitur Valentiniani imperatoris jussu sua potestate militari Aëtio, dum Theodorides Narbonensi urbi diutina obsidione ac fame esset infestus, rursus à Litorio Romanæ militiæ duce, Vnnis auxiliantibus, effugatur. Litorius autem dum primum res prosperas adversus Gothos gessisset, denuo dæmonum signis, auspiciisque responsis deceptus, bellum cum Gothis impru-

imprudenter iniit, amisso Romano exercitu miserabiliter superatus interiit. Fecitque intelligi, quantum illa, quæ cum eodem periit, multitudo prodesse potuerit, si fide potius quam fallacibus dæmoniorum ostentis uti maluisset. Pace deinde Theodorides cum Romanis inita, denuo adversus Vnnos, Gallicarum provincias sæva depopulatione vastantes, atque urbes plurimas evertentes, in campis Catalaunicis, auxiliante Aëtio duce Romano, aperto Marte confligit, ibique præliando victor occubuit. Gothi autem dimicante Turrisimondo Theodoridæ regis filio, adeo fortiter congressi sunt, ut inter primum prælium & postremum, trecenta ferme millia hominum prostrarentur. Multa eodem tempore cæli & terræ signa præcesserunt quorum prodigiis tam crudele bellum significaretur. Nam assiduus terræmotibus factis à parte orientis luna fuscata est. A solis occasu stella cometes adparuit, atque ingenti magnitudine aliquamdiu fulsit. Ab aquilonis plaga cælum rubens sicut ignis aut sanguis effectus; permixtis per igneum ruborem lineis clarioribus, in specie hastarum rutilantium deformatis. Nec mirum ut tam in ingenti cæsum strage divinitus tam multa signorum demonstraretur ostensio. Vnni autem usque ad internecionem pene cæsi cum rege suo Attila, relictis Galliis Italiam fugiunt, aliquantis civitatibus interruptis; qui & ibi partim fame, partim cœlestibus plagis percussi, misso insuper à Martiano imperatore exercitu, forti plaga caduntur, affectique nimium sedes proprias repetunt. Ad quas Rex eorum Attila mox ut remeavit occubuit, statimque inter filios ejus de obtinendo regno sunt exorta certamina. Atque ita Vnni, qui tot cladibus antea diminuti fuerant, rursus mutuis se gladiis conciderunt. In quibus mirum illud est, ut dum omne prælium detrimentum habeat populorum,

isti

isti vice versa cadendo proficiant. Sed proinde, quia in disciplina fidelium positi sunt, sicut populus gentis Persarum. virga enim furoris dei sunt, & quotiens indignatio ejus adversus fideles procedit, per eos flagellantur, ut eorum afflictionibus emendati, à sæculi cupiditate, & peccato, semet ipsos coërceant, & de cœlestis regni hæreditate possideant. Adeo autem hæc gens horrida est, ut cum famem in bello fuerit passa, venam tangat equi, & sic excludat hausto sanguine famem.

E R A quadringentesima nonagesima.

ANno primo imperii Martiani Turismondus filius Theoderici provehitur ad regnum anno uno. Qui dum ipsis regni vix exordiis feralis ac noxius hostilia inspiraret, multaque ageret insolentius, à Theoderico & Frigidarico est fratribus interfectus.

E R A quadringentesima nonagesima prima.

ANno secundo Imperii Martiani Teudericus post fraternam necem in regnum succedens imperat annis tredecim. Qui pro eo quod Imperatori Avito sumendi imperialis fastigii cum Gallis auxilium præbisset, ab Aquitania in Spanias, cum ingenti multitudine exercitus, & cum licentia ejusdem Aviti Imperatoris, ingreditur. Cui cum magna copia rex Sueavorum Rectarius occurrens, duodecimo Asturigenis urbis milliario, apud fluvium qui Vrbicus appellatur, inito mox certamine, superatus est, cæsis suorum agminibus, aliquantis [captis,] plurimisque fugatis, ipse postremum Rex telo faucibus fugit, præsidioque suorum carens ad locum * Portalem capitur, regique Theo-

Theoderico vivus offertur. Quo peremto multis qui de priori certamine superfuerant sese tradentibus, aliquantis nihilominus trucidatis, regnum pene destructum est finitumque Suevorum. Occiso Rectiario Theodericus Gallicia ad Lusitaniam victor succedens, dum Emeritensem urbem deprædare moliretur, sanctæ martyris Eulaliæ ostentis perterritus, cum omni protinus exercitu discedit, Gallias repetit, partem aliam Sumerico & Nepotiano ducibus ad Galliciam dirigit, qui Suevos apud Lum sæva deprædatione vastaverunt. In Gallias autem Agripinus comes & civis Egidio Romano æmulus, ut Gothorum mereretur auxilia, Narbonam tradidit Teuderico. [Post aliquot legati Suevorum ab Rimismundo Maldræ filio ad Theudericum] venerunt, pacem amicitiamque poscentes. Similiter Theudericus ad Rimismundum remittit cum armorum adjectione vel munerum; directa etiam & conjuge quam haberet. Sallamnem quoque legatum denuo Theodericus mittit ad Rimismundum, qui reversus ad Gallias Theudericum ab Eurico fratre suo reperit interfectum.

E R A *quingentesima quarta.*

ANno imperii Leonis octavo Euricus pari scelere, quo frater, succedit in regnum annis decem & septem. in quo honore provectus, & crimine, statim legatos ad Leonem imperatorem dirigit. Nec mora, partem Lusitaniæ magno impetu deprædatur. Inde Pampilonam & Cæsaraugustam misso exercitu capit superiorem. Atque Hispaniam in potestate sua mittit. Tarrogonensis etiam Provinciæ nobilitatem, quæ ei repugnauerat, exercitus inruptione evertit. In Gallias autem regressus Arelatum urbes & Massiliam bellando obtinuit, suoque regno utramque adjecit. Iste quodam
die

die congregatis in conloquio Gothis, tela, quæ omnes habebant in manibus à parte ferri velatis, alia viridia, alia rosea, alia crocea, alia nigro colore naturalem ferri speciem vidit aliquamdiu habuisse mutatam. Sub hoc rege Gothi legum instituta scriptis habere cœperunt, antea tantum moribus & consuetudine tenebantur. Obiit Arelati Euricus morte propria diem defunctus.

E R A quingentesima vicesima prima.

ANno decimo imperii Zenonis Eurico mortuo Alaricus filius ejus apud Tolosensem urbem princeps Gothorum constituitur, regnans annis viginti & tribus. Adversus quem Fluduicus Francorum princeps Galliæ regnum affectans, Burgundis omnibus sibi auxiliantibus bellum movit, fusisque Gothorum copiis ipsum postremum Regem apud Pictavos superatum interfecit. Tudericus vero Italiæ rex dum interitum generis comperisset, confestim ab Italia proficiscitur, Francos proterit, partem regni, quam manus hostium occupaverat, recepit, Gothorumque juri restituit. Anno septimodecimo imperii Anastasii Gisalcus superioris Regis filius, ex concubina creatus, Narbonæ princeps efficitur, regnans annis quatuor: sicut genere vilissimus, ita in felicitate & ignavia summus. Denique dum eadem civitas à Gundefado Burgundionum rege direpta fuisset, iste cum multo sui dedecore, & cum magna suorum clade apud Barcelona se contulit; ibi moratus quousque etiam regni fascibus à Theoderico fugæ ignominia privaretur. Inde profectus ad Africam, Vandalorum suffragia poscit quo in regnum possit restitui, qui dum non impetraret auxilium, mox de Africa rediens ob metum Theoderici, Aquitaniam petiit, ibique anno uno delitescens Spaniam revertitur, atque ab

Ebba-

Ebbave Teuderici Regis duce, duodecimo à Barcinone urbe miliario commisso prælio, in fugam vertitur, captusque trans flumen Druenticum Galliarum interiit, sicque prius honorem, postea vitam amisit.

E R A *quingentesima quadragesima nona.*

ANno vicesimo * imperii Anastasii Theodericus * primus junior, cum jam dudum consul à Zenone imperatore Romæ creatus fuisset, peremptoque Odoacro Rege Ostrogothorum, atque devicto fratre ejus Onoulfo, & trans confinia Danuvii effugato, decem & octo annis Italia victor regnasset, rursus extincto Iesaleico rege Gothorum, Hispaniæ regnum quindecim annis obtinuit, quod superstes Amalarico nepoti suo reliquit. Inde Italiam repetens, aliquamdiu omni cum prosperitate regnavit, per quem etiam urbis regia dignitas non parva est restituta. Muros namque ejus iste redintegravit, cujus rei gratia à Senatu inauratam statuam meruit.

E R A *quingentesima sexagesima sexta.*

ANno imperii Iustiniani primo regresso Italia Theoderico Amalaricus nepos annis quinque regnavit. Qui cum ab Ildeberto Francorum rege apud Narbonam prælio superatus fuisset, Barcinonem trepidus fugit, effectusque omnium contemptibilis, ab exercitu jugulatus interiit.

E R A *quingentesima sexagesima nona.*

ANno imperii Iustiniani sexto post Amalaricum Teudix in Spania creatur in regnum annis decem

& septem. Qui dum esset hæreticus, pacem tamen concessit Ecclesiæ. adeo ut licentiam Catholicis episcopis daret, in annum apud Toletanum urbem convenirent, & quæcunque ad Ecclesiæ disciplinam necessaria extitissent, libere licenterque disponere. Eo regnante dum Francorum reges cum infinitis copiis in Spanias • bello convenissent, & Taraconensem provinciam * vel depopularent, Gothi duce Theudisdo, obicibus Hispaniæ interclusis, Francorum exercitum multa cum admiratione victoriæ prostraverunt. Dux idem prece, atque ingenti pecunia sibi oblata, viam fugæ hostibus residuis unius diei noctisque spatio præbuit. Cætera infelicitum turba, cui transitus conlati temporis non occurrit, Gothorum perempta gladio concidit. Post tam felicitis successum victoriæ trans fretum inconsulte Gothi gesserunt. Denique dum adversum milites qui Septem oppidum pulsus Gothis invaderunt, Oceani freta transissent, idemque castrum magna vi certaminis expugnarent, adveniente die dominico deposuerunt arma, ne diem sacrum prælio funestarent. Hac igitur occasione reperta milites repentino incurfu adgressum exercitum, mari undique terraque conclusum, adeo prostraverunt, ut ne unus quidem superesset, qui tantæ cladis excidium præteriret. Nec mora, prævenit mors debita principem. Vulneratur enim à quodam in Palatio, qui jam dudum dementis speciem, ut regem deciperet, simulaverat. Finxit enim arte insaniam, perfoditque principem. Quo vulnere ille prostratus, occubuit, indignantemque animam exhalavit. Fertur autem inter effusionem sanguinis conjurasse, ne quis interficeret percussorem, dicens, congruam meriti recepisse vicissitudinem, quod & ipse privatus ducem suum sollicitatum occiderit.

E R A *quingentesima octuagesima sexta.*

IMperii Iustiniani anno vicesimo tertio , interempto Teudi , Teudisculus Gothis præficitur , regnans anno uno. Qui dum plurimorum potentum connubia post prostitutione publica macularet , & ob hoc instrueret animum ad necem multorum , præventus conjuratorum manu , Spali inter epulas jugulatur , confossusque exstinguitur.

E R A *quingentesima octuagesima septima.*

ANno imperii Iustiniani vicesimo quarto , extincto Theudisclo , Agila rex constituitur regnans annis quinque. Iste adversus Cordubensem urbem prælia movens , dum in contemptum Catholicæ religionis , beatissimi martyris Aciscli [corpori] injuriam inferret , ossiumque ac jumentorum horrore sacrum sepulcri ejus locum ut profanator pollueret , inito adversus Cordubenses certamine , pœnas dignas sanctis inferentibus meruit. Nam belli præsentis ultione percussus & filium ibi cum copia exercitus interfectum amisit , & thesaurum omnem cum insignibus opibus perdidit ipse victus. Hoc miserabili metu fugatus Emeritam se recepit. Adversus quem interjecto aliquanto temporis spatio Atanagiltus tyrannidem regnandi cupiditate arripens , dum exercitum ejus contra se Spali missum virtute militari prostrasset , videntes Gothi proprio se everti excidio , & magis metuentes ne Spaniam milites [Romani] auxilii occasione invaderent , Agilanem Emeritæ interficiunt , & Atanagildi se regimini tradiderunt.

E R A *quingentesima nonagesima secunda.*

ANno Imperii Iustiniani vicesimo nono occiso Agilane Athanagildus regnum quod invaserat, tenuit annis quatuordecim. Hic cum jam dudum sumpta tyrannide Agilanem regno privare conaretur, militum sibi auxilia ab imperatore Iustiniano poposcerat, quos postea submovere à finibus regni molitus non potuit. Adversus quos huc usque conflictum est: frequentibus antea præliis cæsi, nunc vero [multis casibus fracti atque finiti. Fidem Christianam occulte tenuit, & Christianis valde benevolus fuit. Decessit autem Athanagildus Toleti] propria morte, vacante regno mensibus quinque.

E R A *sexcentesima quinta.*

* adeptus

ANno imperii Iustiniani minoris post Athanagildum Liuva Narbone Gothis præficitur, regnans annis tribus. qui secundo anno postquam * addictus est, principatum Leuvigildum fratrem non solum successorem, sed & participem regni sibi constituit, Spaniæque administratione præficit, ipse Galliæ regno contentus; sicque regnum duos cœpit, dum nulla potestas patiens consortis sit. Huic autem unus tantum annus in ordine temporum reputatur, reliqui Leuvigildo fratri adnumerantur.

E R A *sexcentesima sexta.*

ANno imperii Iustini minoris Leuvigildus, adeptus Spaniæ principatu, ampliare bellum regno & augere opes statuit. Studio quippe exercitus concordante fa-

te favore victoriarum multa præclara fortitus est. Cantabros namque iste obtinuit. Aregiam iste cœpit, Sabaria omnis ab eo devicta est. Cesserunt etiam armis illius plurimæ rebelles Spaniæ urbes. Fudit quoque diverso prælio [Iustini milites quos Athanagildus ad auxilium evocaverat.] militem, & quædam castra, ab eis occupata, dimicando recepit. Erminigildum deinde filium imperii sui tyrannizantem, obsessum, exsuperavit. Postremum bellum Suevis intulit, regnumque eorum in jura gentis suæ mira celeritate transmisit. Spania magna ex parte potitus. nam antea gens Gothorum angustiis finibus artabatur. Sed offuscavit in eo error impietatis gloriam tantæ virtutis. Denique perfidiæ furore repletus in Catholicos persecutione commota plurimos episcoporum exilio relegavit, ecclesiarum redditus & privilegia sustulit. Multos quoque terroribus in Arrianam pestilentiam impulit, plerosque sine persecutione inlectos auro rebusque decepit. Ausus quoque inter cætera hæresis suæ contagia etiam rebaptizare Catholicos, & non solum ex plebe sed etiam ex sacerdotalis ordinis dignitatis, sicut Vincentium Cæsaraugustanum de Episcopo Apostatam factum & tanquam à cœlo in infernum projectum. Exiit autem & quibusdam suorum perniciosus. nam quoscunque nobilissimos ac potentissimos vidit, aut capite truncavit, aut proscriptos in exilium egit. Fiscum quoque primus iste locupletavit, primusque ærarium de rapinis hostiumque manubiis auxit. Condidit etiam civitatem in Celtiberia, quam ex nomine filii sui Recopolim nominavit. In legibus quoque ea quæ ab Eurico incondite constituta videbantur, correxit, plurimas leges prætermittas adjiciens, plerasque superfluas auferens. Regnavit autem annis decem & octo; defunctus propria morte Colecto *

*Toleto

ERA *sexcentesima* XXIV.

ANno tertio imperii Mauricii Livingildo defuncto, filius ejus Recaredus in regno est coronatus, cultu. præditus religionis, & paternis moribus longe dissimilis. Namque ille inreligiosus, & bello promptissimus, hic fide pius, & pace præclarus. Ille armorum artibus gentis imperium dilatans: hic gloriosius eandem gentem fidei tropæo sublimans. In ipsis enim regni sui exordiis Catholicam fidem adeptus, totius Gothicæ gentis populum inoliti erroris labe deterfa ad cultum rectæ fidei revocat. Synodum deinde Episcoporum ad condemnationem Arrianæ hæresis Spaniæ & Galliæ provinciis congregat, cujus consilio idem religiosissimus princeps interfuit, gesta quoque ejus præsentia sua & subscriptione firmavit, abdicans cum omnibus suis perfidiam quam hucusque Gothorum populum Arrio docente didicerat, & prædicans trium personarum unitatem in deo. Filium à patre consubstantialiter genitum esse. Spiritum Sanctum inseparabiliter à patre filioque procedere, & esse amborum unum spiritum, unde & unum sunt. Egit etiam gloriose bellum adversus infestas gentes fidei susceptæ auxilio. Francis enim sexaginta fere milibus armatorum Gallias irruentibus, misso Claudio duce adversus eos, glorioso triumphavit eventu. Nulla unquam in Spaniis Gothorum victoria vel major vel similis extitit. prostrati sunt enim & capta multa millia hostium: Residua exercitus pars præter spem in fuga versa Gothi post tergum insequentibus usque in regni sui finibus cæsa est. Sæpe etiam & lacertos contra Romanas insolentias & irruptiones Vasconum movit, ubi non magis bella tractasse, quam potius gentem quasi in palæstra ludi pro usu utilitatis videtur.

videtur exercuisse. Provincias autem quas Pater prælio conquiſivit, iſte pace conſervavit, æquitate diſpoſuit, moderamine rexit. Fuit autem placidus, mitis, egregiæ bonitatis. tantam in vultu gratiam habuit, & tantam in animo benignitatem geſſit, ut in omnium mentibus influens, etiam malos ad affectum amoribus ſuis attraheret. Adeo liberalis, ut opes privatorum & eccleſiarum prædia, quæ paterna labes fiſco adſociaverat, juri proprio reſtauraret. Adeo clemens ut populi tributa ſæpe indulgentiæ largitione laxaret. Multos etiam ditavit rebus, plurimos ſublimavit honoribus, opes ſuas in miſeris, theſauros ſuos in egenis recondens, ſciens ad hoc illi fuiſſe conlatum regnum, ut eo ſalubriter fruereſetur. Bonis initiis bonum finem adeptus. Fidem enim rectæ gloriæ quam initio regni percepit, noviffime publica confeſſione pœnitentiæ cumulavit: * læto fine pacifico tranſiit.

* Toleti

E R A *ſexcenteſima triceſima nona.*

ANno imperii Mauricii ſeptimodecimo, poſt Recaredum regem, regnat Liuba filius ejus annis duobus, ignobili quidem matre progenitus, ſed virtutum indole inſignitus. quem in primo flore adoleſcentiæ Wittericus ſumtâ tyrannide innocuum regno dejecit, præciſaque dextra occidit, anno ætatis viceſimo ſecundo.

E R A *ſexcenteſima quadrageſima prima.*

ANno imperii Mauricii viceſimo, extincto Liuvane, Wittericus regnum quod vivente illo invaſerat, vindicat annis ſeptem, vir quidem ſtrenuus in armorum arte, ſed tamen expers victoriæ. Namque adver-

sus militem Romanum prælium sæpe molitus, nil satis gloriose gessit, nisi quod milites quosdam Segontia per duces obtinuit. Hic in vita plurima inlicita fecit, in morte autem, quia gladio operatus fuerat, gladio periit. Mors quippe innocentis inulta in illo non fuit. Inter epulas enim prandii conjuratione quorundam est interfectus. Corpus ejus viliter exportatum atque sepultum.

E R A *sexcentesima quadragesima octava.*

ANno imperii Focatis sexto Gundemarus post Witaticum regnat annis duobus. Hic Vascones una expeditione vastavit: alia militem Romanum obsedit. Morte propria Toletio decessit.

E R A *sexcentesima quinquagesima.*

ANno imperii Eraclii secundo Sisebutus post Gundemarum regali fastigio evocatur, regnans annis octo, mensibus sex. Qui initio regni Iudæos ad fidem Christianam promovens, æmulationem quidem habuit, at non secundum scientiam. Potestate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit. Sed sicut scriptum est, sive per occasionem, sive per veritatis dona, Christus adnuntiatur. Fuit autem eloquio nitidus, sententia doctus, scientia literarum ex parte imbutus, in bellicis quoque documentis ac victoriis clarus. Astures enim rebellantes misso exercitu in ditionem suam reduxit. Roccones montibus arduis undique conseptos per duces evicit. De Romanis quoque præsens bis feliciter triumphavit, & quasdam eorum urbes pugnando sibi subjecit. Adeo post victoriam clemens, ut multos ab exercitu suo hostili præda in servitutem

tutem redactos pretio dato absolveret, ejusque thesaurus redemptio existeret captivorum. Hunc alii proprio morbo, alii immoderato medicamento haustu asserunt interfectum, relicto Reccaredo filio parvulo, qui post patris obitum princeps paucorum dierum morte interveniente habetur.

E R A *sexcentesima quinquagesima nona.*

ANno imperii Eraclii decimo gloriosissimi, Suinthila gratia divina regni suscepit sceptrum. Iste sub rege Sisebuto ducis nactus officium Romana castra perdomuit; Ruccones superavit. Postquam vero apicem fastigii regalis conscendit, urbes residuas quas in Spaniis Romana manus agebat, prælio conferto obtinuit; auctamque triumphum gloriam præ cæteris regibus felicitate mirabili reportavit. Totius Spaniæ infra Oceani fretum monarchiam regni primus idem potitus, quod nulli retro principum est conlatum. Auxit eo prælio virtutis ejus titulum duorum præfectorum obtentus, quorum alterum prudentia suam fecit, alterum virtute sibi subjecit. Habuit quoque & initio regni expeditionem contra incursum Vasconum, Tarracensem provinciam infestantium, ubi adeo montivagi populi terrore adventus ejus perculsi sunt, ut confestim quasi debita jura noscentes, remissis telis, & expeditis ad preces manibus supplices ei colla submitterent, obfides darent, Ologitum civitatem Gothorum stipendiis suis & laboribus conderent, pollicentes ejus regno ditionique parere, & quidquid imperaretur efficere. Præter has militaris gloriæ laudes plurimæ in eo regis Majestatis virtutes, fides, prudentia, industria, in judiciis examinatio, strenua in regendo regno cura, præcipua circa omnes munificentia, largus erga indi-

gentes & inopes, misericordia satis promptus; ita ut non solum princeps populorum, sed etiam pater pauperum vocari sit dignus.

Hujus filius Riccimiros in consortio regni adsumtus, pari cum patre solio conlætatur; In cujus infantia ita sacræ indolis splendor emicat, ut in eo & meritis, & vultu, paternarum virtutum effigies prænotetur. Pro quo exorandus est cœli atque humani generis rector, ut sicut extat consensu patrio socius, ita post longævum parentis imperium sit & regni successione dignissimus.

Comportatis igitur Gothorum regum temporibus, ab exordio Athanarici regis, usque ad quintum gloriosissimi Sunthilani principis annum, Regnum Gothorum per annos CCLVI deo favente reperitur esse porrectum.

C A P I T V L A T I O.

Gothi de Magog Iapheth filio orti.

CUm Scythis una probantur origine fati, unde nec longe à vocabulo discrepant. demutata enim ac detracta litera Getæ, quasi Scythæ sunt nuncupati. Hi igitur occidentis glacialia juga inhabitantes, quæque sunt ardua montium cum cæteris gentibus, possidebant. Quibus sedibus impetu gentis Vnnorum pulsi Danubium transeuntes Romanis se dederunt. Sed dum injurias eorum non sustinerent, indignati arma sumunt; Thraciam inruunt, Italiam vastant, obsessam urbem capiunt, Gallias adgrediuntur, patefactisque Pyrenæis montibus Spanias usque perveniunt: ibique sedem vitæ atque imperium locaverunt. Populi natura. Pernices ingenio, alacres, conscientiae viribus freti, robore

e corporis validi, staturæ proceritate ardui, habituque conspicui, manu prompti, duri vulneribus, juxta quod ait poëta de ipsis; *Mortem contemnunt laudato vulnere Getæ.* Quibus tanta extitit magnitudo bellorum, & tam extollens gloriosæ victoriæ virtus, ut Roma ipsa victrix omnium populorum subacta captivitatis jugo Geticis triumphis adcesserit, & domina cunctarum gentium illis ut famula deserviret.

Hi Europæ omnes trivere gentes. Alpium cessere obices, Vandalica & ipsa crebro opinata barbaries non tantum præsentia eorum exterrita, quantum opinione fugata est.

Gothorum vigore Alani extincti sunt. Suevi quoque hætenus intra inaccessos Spaniarum angulos coarctati, etiam nunc eorum armis periculum finis experti sunt. Et regnum quod desidioſo torpore tenuerunt, turpiori nunc dispendio caruerunt.

Quamquam tenuisse hucusque valde sit mirum, quod sine experimento defensionis carere potuerunt. Sed quis poterit tantam Geticæ gentis edicere virium magnitudinem, quandoquidem multis gentibus vix precum causam & munerum regna reliquerit.

His tamen libertas magis de congressione, quam de petita contigit pace. Atque ubi se necessitas bellandi opposuit, vires eos potius adhibuisse quam preces. Porro in armorum artibus satis spectabiles sunt: & non solum hastis, sed & jaculis, equitando configunt. Nec equestri tantum prælio, sed & pedestri incedunt.

Verumtamen magis equitum præpeti cursu confidunt. unde & poëta; Getes inquit, quod pergit equo. Exercere etiam sese telis, ac præliis præludere maxime diligunt: ludorum certamina usu cottidiano gerunt: ac sola tantum armorum experientia huc usque carebant, quod classica bella in mari gerere non studebant. Sed
post-

postquam Sisebutus princeps regni sumsit sceptrum, ad tantam felicitatis virtutem profecti sunt, ut non solum terras, sed & ipsa maria suis armis adeant, subactisque serviat illis Romanus miles, quibus servire tot gentes & ipsa Spania vidit.

HISTORIA WANDALORVM.

ERA *quadringentesima quarta.*

Nte biennium inruptionis Romanæ urbis, excitatæ per Stilliconem gentis Alanorum, Suevorum & Wandalorum, transiecto Rheno, Gallias inruunt, Francos protegerunt, directoque impetu ad Pyrenæum usque perveniunt, cujus obice per Didymum ac Verimianum Romanos nobilissimos ac potentissimos fratres ab Spania tribus annis repulsi per circumjacentes Galliæ provincias vagabantur. Sed postquam iidem fratres, qui privato præsidio Pyrenæi claustra tuebantur, ob suspicionem tyrannidis insontes & nulla culpa obnoxii, à Constantio Cæsare interfecti sunt, memoratæ gentes Spaniarum provincias inrumpunt.

ERA *quadringentesima quadragesima sexta.*

VAndali, Alani & Suevi, Spanias occupantes, necesse vastationesque cruentis discursibus faciunt, urbes incendunt, substantiam direptam exhauriunt, ita ut humanæ carnes vi famis devorarentur à populis. Edebant filios suos matres. Bestiæ quoque, morientium gladio, fame ac peste, cadaveribus adueta, etiam in vivorum esse-

fferabantur interitum. Atque ita quatuor plagis per omnem Spaniam sævientibus, divina iracundia per Prophetas inscripta olim prænuntiatione adimpletur.

E R A quadringentesima quadragesima nona.

Post plagarum diram perniciem, quibus Spania cæsa est, tandem barbari ad pacem ineundam deo miserrante conversi, sorte in possessionem sibi ejus provincias dividunt. Galliciam enim Suevi occupant, Alani Lusitaniam & Carthaginensem provincias. Vandali autem cognomine Silingi Bæticam sortiuntur. Spani autem per civitates & castella residua plagis afflicti barbarorum, dominantium se servituti subiciunt. Primus autem in Spania Gundericus Rex Wandalorum successit regnans in Galliciæ partibus annis decem & octo. Qui dum rupto fœdere pacis Suevorum Balearicas Tarraconensis provinciæ insulas deprædatur, deinde Carthagine Spartaria everfa, cum omnibus Wandalis ad Bæticam transit, Spalim destruit, actamque cæde in direptionem mittit. Qui cum autoritate regiæ potestatis [irreverenter manus in basilicam S. Vincentii Martyris civitatis] ipsius extendisset, mox dei judicio in foribus templi dæmonio correptus interiit.

E R A quadringentesima sexagesima septima.

Gesericus frater Gunderico succedit in regno annis quadraginta. Qui ex Catholico effectus Apostata in Arrianam primus fertur transisse perfidiam. Hic de Bæticæ provinciæ litore cum Wandalis omnibus, eorumque familiis, ad Mauritaniam & Africam relictis [Hispanis transfretavit. Cui Valentianus junior Occidentis] Imperator non valens subsistere pacem mittit,
&

& partem Africæ, quam Wandali possederant, tanquam pacifico dedit, conditionibus ab eo sacramenti acceptis, ne quid ultra invaderet. Ille autem, de cujus amicitia jam nihil ambigebatur, violata Sacramenti religione, Carthaginem dolo pacis invadit; omnesque opes ejus excruciat diversis tormentorum genere civibus in jus proprium vertit. Deinde Siciliam deprædatus, Panormum obsedit, Arrianam pestilentiam per totam Africam intromittit, Sacerdotes Ecclesiæ pellit, martyres plurimos efficit, & juxta prophetiam Danielis, demutatis mysteriis Sanctorum, Ecclesias Christi hostibus tradidit. Nec jam divini cultus loca, sed suorum esse habitacula jussit. Adversus quem Theodosius minor Orientis imperator bellum paravit, quod ad effectum non venit. Vnnis enim Thracias Illyricumque vastantibus, exercitus ad Wandalos missus, ad defendendos Thraces Illyrianosque à Sicilia revocatur. Majorianus autem imperator de Italia Spanias veniens, cum in Carthaginensi provincia aliquantas naves sibi ad transitum adversus Wandalos præparasset, eas de litore Carthaginensi commoniti Wandali per proditores arripiunt. Sicque Majorianus à sua dispensatione frustratus Italiam revertitur, atque à Riccimero fraude circumventus occiditur. Quo comperto, Gisericus non contentus solis Africæ vastationibus, [navibus advectus] Romam ingreditur, direptisque per quatuordecim dies opibus Romanorum, relicta [urbe uxorem] Valentiniani, & filias ejus, tum multa millia captivorum secum tulit. Mox Carthaginem rediit, & per legatos ab Imperatore postulata pace Valentiniani relictam Constantinopolim remittit, quarum unam ex filiabus suis filio suo Vnirico jure matrimonii copulavit, sicque post multarum provinciarum clades Christianorumque spolia atque neces, moritur regni sui anno quadagesimo.

E R A *quingentesima prima.*

Post Geffericum Vnericus Gunderici filius regnat annos septem menses quinque, habens in conjugio Valentiniani filiam, quam pater ejus ex Roma cum mare captivam adduxerat; qui & ipse Arriano fuscitatus furore Catholicos per totam Africam atrocior patre persequitur. Ecclesias tollit, sacerdotes [& cunctos] sacri ordinis clericos exilio mittit. Monachos quoque atque laicos quatuor circiter millia exiliis durioribus relegavit. Martyres fecit, confessoribus linguas abscidit, qui linguis abscissis perfecte usque ad finem locuti sunt. Tunc lætus Neptensis civitatis Episcopus, [glorioso martyrio coronatur. qui dum Arriani] contagii labe variis pœnis maculari non potuit, victor repente celos obtinuit. Vnericus autem inter innumerabiles suarum impietatum strages quas in Catholicos exercuerat, octavo regni anno, ut Arrius pater ejus, interioribus cunctis effusis miserabiliter vitam finivit.

E R A *quingentesima quartadecima.*

VNerico succedit Guntamundus regnans annis duodecim, qui statim Ecclesiæ pacem reformans, Catholicos ab exilio revocavit.

E R A *quingentesima vicesima sexta.*

GVntamundo mortuo Transimundus regnat annis ^{xxvii.} menses quatuor. Iste Arriana infania plenus Catholicos infectatur, ecclesias claudit, in Sardiniam exilio ex omni Africana Ecclesia centum viginti Episcopos mittit. Carthagine moritur. Cujus tempore Fulgen-

gentius Ruspensis] episcopus in nostro dogmate claruit.

E R A quingentesima quinquagesima tertiâ.

Post Guntamundum Ildiris Vnerici filius ex Valentiniani Imperatoris filia genitus regnat annos VII menses tres. Iste sacramento à decessore Transemundo obstrictus, ne Catholicis in regno suo aut Ecclesias aperiret [aut privilegia restitueret, priusquam regnaret; ne religionem Sacramenti violaret; præcepit sacerdotes Catholicos ab exilio reduci, & ecclesias aperiri.] Quem Gilimer adsumta tyrannide regno privat, & cum filiis carceris custodiæ mancipat.

E R A quingentesima sexagesima.

Gilimer regnum cum tyrannide sumit, multos nobilium Africæ Provinciæ crudeliter extinguens, [multorumque substantias] auferens. Adversus quem Iustinianus imperator visitatione [nocturna] Læti Episcopi, qui ab Vnerico Wandalorum Rege martyr fuerat factus, exercitum cum Belisario magistro militum duce mittit, initoque idem Belisarius prælio Gunthimerum & Gebamundum regis fratres primo prælio superatos interficit. Deinde ipsum Gilimerum in fugam vertens, Africam capit nonagesimo septimo Wandalorum ingressionis anno. In ipso autem Belisarii occursum, priusquam congressio fieret, Gilimer tyrannus Ildericum regem cum quibusdam generis ejus adfinibus occidit. Belisarius autem Gilimerum tyrannum capit, eumque cum divitiis & rapinis provinciarum & Africæ conquestis, Constantinopolim Iustiniano imperatori

ori ducit. Sicque regnum Wandalorum suo * atque
tirpe deletur.

ERA *quingentesima sexagesima tertia.*

QUod permanfit centum tredecim annis. à Gunde-
rico rege usque ad Gelimeri interitum. EXPLI-
T HISTORIA WANDALORVM.

HISTORIA SUEVORVM.

ERA *quadringentesima quadragesima sexta.*

Suevi principe Ermerico cum Alanis &
Wandalis simul Spanias ingressi sunt, at-
que omnem Galliciam cum Wandalis
occupant. Wandalis autem Africam
transeuntibus Galliciam soli Suevi fortiti
sunt, quibus præfuit in Spaniis Ermericus annis tri-
ginta duobus. Galliciæ autem in parte provinciæ re-
gno suo utebantur quos Ermericus assidua vastatione
leprædans, tandem morbo oppressus pacem eis fecit.
Reccilanem filium suum in regnum substituit. Qui
cum magna parte exercitus missus, Andebotum Ro-
manæ militiæ ducem cum multis copiis ad Singilium
Bæticiæ provinciæ fluvium inito bello prostravit, ma-
gnis ejus argentique copiis occupatis. Inde Emeritam
obsessam ingreditur, atque obtenta proprio regno adso-
ciat. Ermericus autem pater ejus per annos septem diu-
rno languore adfectus interit.

ERA quadringentesima septuagesima octava.

ERmerico defuncto Rectila filius ejus regnat annis octo, qui post obitum patris Spali obtenta Baticam & Carthagenensem provincias in suam potestatem redigit. Atque inde Emeritæ sub cultu ut ferunt Gentilitatis vitam finivit.

ERA quadringentesima octuagesima sexta.

REctarius Reccilani filius Catholicus factus succedit in regnum annis novem. Hic acceptam in conjugio Theodoridæ Regis Gothorum filiam initio regni auspicatus Vasconias deprædatur. Mox ad Theodoricem socerum suum profectus Cæsaraugustanam regionem remeans Gothis auxiliantibus vastat. Tarraconensem Provinciâ qui Romano Imperio deserviebat invadit. Carthagenenses regiones, quas Reccila pater ejus Romanis reddiderat, in prædam mittit. Ad ultimum dum Theodericus rex Gothorum Spaniam ingreditur, inito prælio adversus eum primo fugatur, deinde captus occiditur.

ERA quadringentesima nonagesima quinta.

EXtincto Rectario Suevi qui remanserunt in extrema parte Galliciæ Malchram Massilæ filium sibi regem constituunt. Mox bifarie divisi, altera pars Frantan, altera pars Maldra regem appellant. Nec mora Frantan mortuo, Suevi cum Maldra pace inita pariter Lusitaniam deprædantur.

ERA *quadringentesima nonagesima octava.*

M Aldra interfecto inter Frumarium & Reccimundum oritur de regni potestate dissensio. Sed Frumarius cum manu Suevorum quam habebat Flaviennis, urbis conventum gravi evertit excidio. Reccimundus utem vicina sibi pariter Auriensium & Lucensis contentus maritima populatur.

ERA *quadringentesima secunda.*

F Rumario mortuo Remismundus omnibus Suevis in suam ditionem regali jure vocatis, pacem cum Galliciis reformat, legatos federis ad Theudericum regem Gothorum mittit, à quo etiam per legatos & armena & conjugem quam haberet accepit. Inde ad Lusitaniam transiit, Conimbriam pace deceptam diripit. Osisipona quoque ab eo occupatur, cive suo qui illuc præerat tradente Lusidio. Hujus tempore Ajax natione Galata effectus Apostata Arianus, inter Suevos regis auxilio hostis Catholicæ fidei & divinæ trinitatis emergit, de Gallicana Gothorum regione hoc pestiferum virus adferens, & totam gentem Suevorum letali tabe inficiens. Multis deinde Suevorum regibus in Arrianam hæresim permanentibus tandem regiæ potestatem Theodimerus suscepit. Qui confestim Arrianæ impietatis errore destructo Suevos Catholicæ fidei reddidit, innitente Martino Monasterii Dumienfis episcopo, fide & scientia claro. Cujus studio & pax Ecclesiæ ampliata est, & multa in Ecclesiasticis disciplinis Gallicianæ regionibus instituta.

POST THEODEMIRVM, MIRO SVEVORVM princeps efficitur, regnans annis tredecim. hic bellum

secundo regni anno contra Romanos Roccones intulit. Deinde in auxilio Leuigildi Gothorum Regis adversus rebellem filium expugnandum Hispalim venit, & ibi vitæ terminum clausit.

SUCCEDIT HVIC EVBORICVS FILIVS IN REGNV. Quem adolescentem Audica sumptu tyrannide regno privat, & monachum factum in monasterio damnat. Pro quo non diu dilata est sententia. Nam Leuigildus Gothorum rex Suevis mox bellum inferens, obtento eodem regno, Audicam dejicit. Atque detonsum post regni honorem, presbyterii officio mancipavit. Sic enim oportuit, ut quod & ipse regno suo fecerat, rursus idem congruam vicissitudinem pateretur. Regnum autem Suevorum deletum in Gothis transfertur; quod mansisse centum LXXVII. anni scribitur.

EXPLICIT.

PAV.

PAULI WARNEFRIDI,
LANGOBARDI FILII,
DIACONI FOROIVLIENSIS,
DE
GESTIS LANGOBARDORVM

L I B R I V I.

*Ad MS. & veterum codicum
fidem editi.*

✓

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

500 N. 5TH ST. NEW YORK, N. Y.

1895

PAULI WARNEFRIDI,
LANGOBARDI FILII,

DE

GESTIS LANGOBARDORVM,

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

*De Germania, quod plures nutriat populos, ideoque
ex ea multæ gentes egrediantur.*

SEptentrionalis plaga, quanto magis ab æstu solis remota est, & nivali frigore gelida, tanto salubrior corporibus hominum, & propagandis est gentibus magis coapta: sicut è contra omnis meridiana regio, quo solis est fervori viciniior, eo semper morbis abundat, & educandis minus est apta mortalibus. Vnde fit ut tantæ populorum multitudines Arctoo sub axe oriantur: ut non immerito universa illa regio Tanai tenus, usque ad Occiduum, licet & propriis loca in ea singula nuncupentur nominibus, generali tamen vocabulo Germania vocitetur; quamvis & duas ultra Rhenum provincias Romani, cum ea loca occupassent, superiorem inferioremque Germaniam dixerint. Ab hac ergo populosa Germania, sæpe innumerabiles captivorum turmæ abductæ, meridianis populis pretio distra-

huntur; multæ quoque ex ea, pro eo quod tantos mortalium germinat, quantos alere vix sufficit, sæpe gentes egressæ sunt, quæ nihilominus & partes Asiæ, sed maxime sibi contiguam Europam, afflixerunt. Testantur hoc ubique urbes erutæ, per totam Illyricum Galliamque: sed maxime miseræ Italiæ, quæ pene omnium illarum est gentium experta sævitiam. Gothi siquidem, Wandalique, Rugi, Heroli, atque Turcilingi, nec non etiam aliæ feroces & barbaræ nationes, è Germania prodierunt.

C A P. I I.

*De Scandinavia insula, & quæ ex ea Vinilorum,
hoc est, Langobardorum, gens est egressa.*

P Ari etiam modo & Winilorum, hoc est, Langobardorum gens, quæ postea in Italia feliciter regnavit, à Germanorum populis originem ducens, licet & aliæ causæ egressionis eorum asseverentur, ab insula quæ Scandinavia dicitur adventavit; cujus etiam insulæ Plinius Secundus, in libris, quos De natura rerum composuit, mentionem facit. Hæc ergo insula, sicut retulerunt nobis, qui eam lustraverunt, non tam in mari est posita, quam marinis fluctibus, propter planitiem marginum, terras ambientibus circumfusa. Intra hanc ergo constituti populi, dum in tantam multitudinem pullulassent, ut jam simul habitare non valerent, in tres, ut fertur, omnem catervam partes dividentes, quæ ex illis pars patriam relinquere, novasque deberet sedes exquirere, sorte perquirunt.

CAP. III.

*Quod Ibor & Ayo, primi duces VVinilorum, cum
matre sua Gambara fuerunt.*

Igitur ea pars, cui fors dederat genitale solum excedere, exeraque arva sectari, ordinatis super se duobus ducibus, Ibor scilicet & Ajone, qui & germani erant, & juvenili adhuc ætate floridi, & ceteris præstantiores, ad exquirendas quas possint incolere terras, sedesque statuere, valedicentes suis simul & patriæ, iter arripiunt. Horum erat ducum mater, nomine Gambara, mulier quantum inter suos & ingenio acris, & consiliis provida; de cujus in rebus dubiis prudentia non minimum confidebant.

CAP. IV.

De septem viris apud Germaniam dormientibus.

HAud ab re esse arbitror, paulisper narrandi ordinem postponere, & quia adhuc stylus in Germania vertitur, miraculum quod illic apud omnes celebre habetur, sed & quædam alia, breviter intimare. In extremis circium versus Germaniæ finibus, in ipso Oceani littore, antrum sub eminenti rupe conspicitur, ubi septem viri (incertum ex quo tempore) longo sopiti sopore quiescunt, ita inlæsis non solum corporibus, sed etiam vestimentis, ut ex hoc ipso, quod sine ulla per tot annorum curricula corruptione perdurant, apud indociles easdem & barbaras nationes, venerationi habeantur. Hi denique quantum ad habitum spectat, Romani esse cernuntur. E quibus dum unum quidam, cupiditate stimulatus, vellet exuere, mox ejus ut dicitur brachia aruerunt, pœnaque sua ceteros pro-

terrui,

terrui, ne quis eos ulterius contingere auderet. Videtis ad quem eos profectum, per tot tempora, providentia divina conservet. Fortasse horum quandoque, quia non aliter nisi Christiani esse putantur, gentes illæ prædicatione salvandæ sunt.

C A P. V.

De gente Scritovvinorum.

H Vic loco Scritobini, sic enim gens illa nominatur, vicini sunt, qui etiam æstatis tempore nivibus non carent, nec aliis, utpote feris ipsis ratione non dispares, quam crudis agrestium animantium carnibus vescuntur; de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Hi à saliendo, juxta linguam barbaram, etymologiam ducunt. Saltibus enim utentes, arte quadam ligno incurvo, ad arcus similitudinem, feras assequuntur. Apud hos est animal, non satis assimile cervo, de cujus ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicæ, genu tenus aptatam, conspexi, sicut jam fati, ut relatum est, Scritobini utuntur. Quibus in locis circa æstivale solstitium, per aliquot dies, etiam noctu, clarissima lux cernitur, diesque ibi multo majores, quam alibi, habentur; sicut è contrario, circa brumale solstitium, quamvis diei lux adsit, sol tamen ibi non videtur, diesque minimi, quam usquam alibi, noctes quoque longiores existunt. Quia scilicet quanto magis à sole longius disceditur, tanto sol ipse terræ vicinior apparet, & umbræ longiores excrefcunt. Denique in Italia, sicut & antiqui scripserunt, circa diem natalis domini, novem pedes in umbra staturæ humanæ hora sexta metiuntur. Ego autem in Gallia Belgica, in loco qui Totonis villa dicitur, constitutus, status mei umbram metiens, decem & novem

& se-

& semis pedes inveni. Sic quoque contrario modo, quanto propinquius meridiem versus ad solem acceditur, tantum semper umbræ breviores videntur; in tantum, ut solstitio æstivali, respiciente sole de medio cæli, in Ægypto & Hierosolymis, & in eorum vicinitate constitutis locis, nullæ videantur umbræ. In Arabia vero, hoc ipso tempore, sol supra medium cæli ad partem Aquilonis cernitur, umbræque versa vice contra meridiem videntur.

C A P. VI.

De duobus umbilicis Oceani maris, qui sunt ex utraque parte Britannia.

NEc fatis procul ab hoc de quo præmisimus littore, contra occidentalem partem, qua sine fine Oceanum pelagus patet, profundissima aquarum illa vorago est, quam usitato nomine maris umbilicum vocamus, quæ bis in die fluctus absorbere & rursus evomere dicitur, sicut per universa illa littora, accedentibus & recedentibus fluctibus, celeritate nimia fieri comprobatur. Hujusmodi vorago sive vertigo, à poëta Virgilio Charybdis appellatur, quam ille in freto Siculo esse suo in carmine loquitur, hoc modo dicens:

*Dextrum Scylla latus, levum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat unda.*

Ab hac fane de qua diximus vertigine, sæpe naves raptim cursimque adtrahi adfirmantur, tanta celeritate, ut sagittarum per aëra lapsus imitari videantur, & nunquam in illo barathro horrendo nimis exitu per-eunt. Sæpe cum jam jamque mergendæ sint, subitis unda-

undarum molibus retroactæ, tanta rursus agilitate exinde elongantur, quanto prius adtractæ sunt. Affirmant esse & aliam hujusmodi voraginem, inter Britanniam insulam, Galliamque provinciam: cui etiam rei adstipulantur Sequanicæ Aquitanicæque littora, quæ bis in die tam subitis inundationibus opplentur, ut qui fortasse aliquantulum introrsus à littore repertus fuerit, evadere vix possit. Videas earum regionum flumina fontem versus cursu velocissimo relabi, ac per multorum millium spatia, dulces fluminum lymphas, in amaritudinem verti. Triginta ferme à Sequanico littore Euodia insula millibus distat, in qua, sicut ab illius incolis adseveratur, vergentium in eandem Charybdim aquarum garrulitas auditur. Audivi quendam nobilissimum Gallorum referentem, quod aliquantæ naves, prius tempestate convulsæ, postmodum ab hac eadem Charybdi voratæ sunt. Vnus autem ex omnibus viris solummodo, qui in navibus illis fuerant, morientibus ceteris, dum adhuc fluctibus spirans supernataret, vi aquarum fluentium abductus ad oram usque immanissimi illius barathri pervenit. Qui cum jam profundissimum, & sine fine patens chaos adspiceret, ipsoque pavore præmortuus, se illuc ruiturum expectaret, subito quod sperare non poterat, saxo quodam superjectus insedit. Decursis siquidem jam omnibus, quæ sorbendæ erant, aquis, oræ illius fuerant margines denudati. Dumque ibi inter tot angustias anxius, vix ob metum palpitans resideret, dilatamque ad modicum mortem nihilominus opperiret, conspicit ecce subito, quasi magnos aquarum montes de profundo resilire, navesque quæ absorptæ fuerant, primas emergere. Cumque una ex illis ei contigua fieret, ad eam se nisu quo potuit apprehendit. Nec mora, celeri volatu prope litus advectus, metuendæ necis casus evasit,

pro-

propriū postmodum periculi relator existens. Nostrium quoque, id est, Adriaticum mare, quod licet minus, similiter tamen Venetiarum Hystriæque littora pervadit, credibile est, parvos hujusmodi occultosque habere meatus, quibus & recedentes aquæ forbeantur, & rursus invasuræ littora revomantur. His itaque prælibatis ad cœptam narrandi seriem redeamus.

CAP. VII.

Quod VVinili in Scoringam venerunt; & quī Ambri & Assi VVandalorum duces eis tributa persolvere mandaverint.

Igitur egressi de Scandinavia Winili, cum Ibor & Ayone ducibus, in regionem, quæ appellatur Scoringa venientes, per annos illic aliquot confederunt. Illo itaque tempore, Ambri & Assi, VVandalorum duces, vicinas quasque provincias bello premebant. Hi jam multis elati victoriis, nuncios ad Winilos mittunt, ut aut tributa Wandalis persolverent, aut se ad belli certamina præpararent. Tunc Ibor & Ayo, adnitente matre Gambara, deliberantes melius esse armis libertatem tueri, quam tributorum eandem solutione fœdare, mandant per legatos Wandalis, pugnatueros se potius; quam servituros. Erant siquidem tunc Winili universi, ætate juvenili florentes, sed numero exigui, quippe qui unius non nimis amplitudinis insulæ tertia solummodo particula fuerint.

CAP. VIII.

De VVodan, & Frea, ridicula fabula.

Refert hoc loco antiquitas ridiculam fabulam, quod accedentes Wandali ad Wodan, victoriam de Winilis

nilis postulaverint, illeque responderit; se illis victoriam daturum quos primum oriente Sole conspexisset; tunc accessisse Gambaram ad Fream, uxorem Wodan, & Winilis victoriam postulasse, Freamque consilium dedisse, ut Winilorum mulieres, solutos crines erga faciem, ad barbæ similitudinem componerent, maneque primo cum viris adessent, seseque à Wodan videndas pariter è regione, qua ille per fenestram, Orientem versus, erat solitus adspicere, collocarent: atque ita factum fuisse. Quas cum Wodan conspiceret oriente sole, dixisse: Qui sunt isti Langobardi? Tunc Fream subjunxisse, ut quibus nomen tribuerat, victoriam condonaret; sicque Winilis Wodan victoriam concessisse. Hæc risu digna sunt, & pro nihilo habenda. Victoria enim non potestati est adtributa hominum, sed è cœlo potius ministratur.

C A P. I X.

Quare VVinili Langobardi appellati sint, & quod WVoda ipse sit, qui apud Romanos Mercurius dicitur.

Certum tamen est, Langobardos, ab intactæ ferro barbæ longitudine, cum primitus Winili dicti fuerint, ita postmodum appellatos. Nam juxta illorum linguam, *lang* longam, *Baert* barbam significat. Wodan sane, quem adjecta littera Godan dixerunt, ipse est, qui apud Romanos Mercurius dicitur, & ab universis Germaniæ gentibus ut Deus adoratur; qui non circa hæc tempora, sed longe antequam, nec in Germania, sed in Græcia fuisse perhibetur.

CAP. X.

Quomodo Langobardi Vandalos vicerint, & de fame Langobardorum.

WInili igitur, qui & Langobardi, commisso cum Wandalis prælio acriter, utpote pro libertatis gloria decertantes, victoriam capiunt; qui magnam postmodum famis penuriam in eadem Scoringa provincia perpeffi, valde animo consternati sunt.

CAP. XI.

Langobardi in Mauringam transire volentes, ab Assipittis sunt impediti.

DE qua egredientes, dum in Mauringam transire disponderent; Assipitti eorum iter impediunt, denegantes eis omnimodis per suos terminos transitum. Porro Langobardi, cum magnas hostium copias cernerent, neque cum eis, ob paucitatem exercitus, congredi auderent, dumque quid agere deberent, decernerent, tandem necessitas consilium reperit. Simulant se in castris suis habere cynocephalos, id est, canini capitis homines. Divulgant apud hostes, hos pertinaciter bella gerere, humanum sanguinem bibere, & si hostem assequi non possint, proprium potare cruorem. Utque huic assertioni fidem facerent, ampliant tentoria, plurimosque in castris ignes accendunt. His hostes auditis, visisque creduli effecti, bellum quod minabantur, jam tentare non audent.

C A P. XII.

*De monomachia duorum virorum fortium, quorum unus
è Langobardis, alter ex Assispittis fuit.*

HAbebant tamen apud se virum fortissimum, de
cujus fidebant viribus, posse se proculdubio ob-
tinere quod vellent: hunc solum præ omnibus pugna-
turum objiciunt. Mandantque Langobardis ut unum
quem vellent suorum mitterent, qui cum eo ad singu-
lare certamen exiret, ea videlicet conditione, ut si suus
bellator victoriam caperet, Langobardi, itinere quo ve-
nerant abirent: sin vero superaretur ab altero, tunc se
Langobardis transitum per fines proprios non vetitu-
ros. Cumque Langobardi quem è suis potius adversus
virum bellicosissimum mitterent, ambigerent, quidam
ex servili conditione sponte se obtulit; promittit se pro-
vocanti hosti congressurum, ea ratione ut si de hoste
victoriam caperet, à se suaque progenie servitutis næ-
vum auferrent. Quid plura? gratanter quæ postula-
verat esse facturos pollicentur. Aggressus hostem ex-
pugnavit & vicit; Langobardis transeundi faculta-
tem; sibi suisque, ut optaverat, jura libertatis indeptus
est.

C A P. XIII.

*Quod Langobardi in Mauringam transferunt, ac de-
inde ad ulteriora loca progressi sunt.*

IGitur Langobardi tandem in Mauringam pervenien-
tes, ut bellatorum possint ampliare numerum, plu-
res à servili jugo ereptos, ad libertatis statum perdu-
cunt: utque rata eorum haberi posset libertas, sanciunt
more solito per sagittam, immurmurantes nihilomi-
nus

us, ob rei firmitatem, quædam patria verba. Egressi
 itaque Langobardi de Mauringa, applicuerunt in Go-
 anda, ubi aliquanto tempore commorati dicuntur.
 Post hæc Anthabet, Bathaib, pari modo & Vurgun-
 laib, per annos aliquot possedisse: quæ nos arbitrari
 possumus esse vocabula pagorum, seu quorumcunque
 ocorum.

C A P. XIV.

*Mortuis Ibor & Ayone ducibus, Langobardi primum
 regem Agilmundum habuerunt.*

Mortuis interea Ibor & Ayone ducibus, qui Lan-
 gobardos à Scandinavia eduxerant, & usque ad
 hæc tempora rexerant, nolentes jam ultra Langobardi
 esse sub ducibus, regem sibi ad ceterarum instar gentium
 statuerunt. Regnavit igitur super eos primus Agel-
 mundus, filius Ayonis, ex prosapia ducens originem
 Gungincorum, quæ apud eos generosior habebatur.
 Hic sicut à majoribus traditur, tribus & triginta annis
 Langobardorum tenuit regnum.

C A P. XV.

*De meretrice, quæ septem infantulos peperit, ex quibus La-
 missio unus fuit: & de monomachia ejus cum Amazone.*

His temporibus quædam meretrix, uno partu se-
 ptem puerulos enixa, beluis omnibus mater cru-
 delior, in piscinam projecit necandos. Hoc si cui im-
 possibile videtur, relegat historias veterum, & inve-
 nient non solum septem infantulos, sed etiam novem
 unam mulierem simul peperisse. Et hoc certum est ma-
 xime apud Ægyptios fieri. Contigit itaque ut rex A-
 gelmundus, dum iter caperet, ad eandem piscinam

deveniret. Qui cum equo retento miserandos infantulos miraretur, hastaque quam manu gerebat, huc illucque eos inverteret, unus ex illis manu injecta hastam regiam comprehendit. Rex, misericordia motus, factumque altius admiratus, eum magnum futurum pronuntiat. Moxque eum è piscina levare præcipit, atque nutrici traditum, omni cum studio mandat alendum. Et, quia eum de piscina, quæ eorum lingua Lama dicitur, abstulit, Lamissio eidem nomen imposuit. Qui cum adolevisset, adeo strenuus juvenis effectus est, ut & bellicosissimus extiterit, & post Agelmundi funus regni gubernacula rexit. Ferunt, hunc, dum Langobardi cum rege suo iter agentes, ad quendam fluvium pervenissent, & ab Amazonibus essent prohibiti ultra permeare, cum earum fortissima in fluvio natatu pugnasse, eamque peremisse, sibi que laudis gloriam, Langobardis quoque transitum paravisse; hoc siquidem inter utrasque acies prius constitisse, quatenus si Amazona eadem Lamissionem superaret, Langobardi à flumine recederent; sin verò à Lamissione, ut & factum est, ipsa vinceretur, Langobardis eadem permeandi fluente copia præberetur. Constat sane, quia hujus assertionis series minus veritate subnixa est. Omnibus etenim, quibus veteres historiæ notæ sunt, patet, gentem Amazonum, longe antea, quam hæc fieri potuerunt, esse deletam; nisi forte, quia loca eadem ubi hæc gesta feruntur, non satis historiographis nota fuerunt, & vix ab aliquo eorum vulgata sunt, fieri potuerit, ut usque ad id tempus, hujusmodi inibi mulierum genus haberetur. Nam & ego referri à quibusdam audiui; usque hodie in intimis Germaniæ finibus gentem harum existere feminarum.

CAP. XVI.

*Quomodo Bulgares noctu super castra Langobardorum
irruentes, Agelmundum regem interfecerunt, &
filiam ejus captivam duxerunt.*

Igitur transmeato Langobardi, de quo dixeramus,
flumine, cum ad superiores terras pervenissent, illic
per tempus aliquod commorabantur. Interea cum ni-
hil adversi suspicarentur, & essent quieti, longa nimis
securitas, quæ semper detrimentorum mater est, eis
non modicam perniciem peperit. Nocte denique cum
negligentia resoluti quiescerent cuncti, subito super
eos Bulgares irruentes, plures ex iis sauciant, multos
prosterunt, & in tantum per eorum castra debacchati
sunt, ut ipsum Agelmundum regem interficerent, ejus-
que unicam filiam sorte captivitatis auferrent.

CAP. XVII.

*Quomodo Lamissio rex effectus est, & qualiter
Bulgares superavit.*

Resumptis tamen post hæc incommoda Langobardi
viribus, Lamissionem, de quo superius dixeramus,
sibi regem constituerunt. Qui ut erat juvenili ætate
fervidus, & ad belli certamina satis promptus, non
aliud nisi Agelmundi necem ulcisci cupiens, in Bulga-
res arma convertit. Primoque prælio mox commisso;
Langobardi hostibus terga dantes ad castra refugiunt.
Tunc rex Lamissio ista conspiciens, elevata altius voce
omni exercitui clamare cepit, ut opprobriorum, quæ
pertulerant, reminiscerentur, revocarentque ante ocu-
los dedecus, quomodo eorum regem hostes jugulave-
rint; quam miserabiliter ejus natam, quam sibi regi-

nam optaverant, captivam abduxerint. Postremo hortatur, ut se suosque armis defenderent, melius esse dicens in bello animam ponere, quam, ut vilia mancipia, hostium ludibriis subiacere. Hæc & hujuscemodi vociferans cum diceret, & nunc minis, nunc promissionibus, ad toleranda eorum animos belli certamina roboraret: si quem etiam servilis conditionis pugnantem vidisset, libertate eum simul cum præmiis donabat. Tandem hortatu exemploque principis, qui primus ad bellum profilierat, accensi, super hostes irruunt, pugnant atrociter, & magna adversarios clade prosterunt. Tandemque de victoribus victoriam capientes, tam regis funus, quam proprias injurias ulciscuntur. Tunc magna de hostium exuviis præda potiti, ex illo jam tempore, ad expetendos belli labores, audaces effecti sunt.

C A P. XVIII.

Quod, mortuo Lamissione, regnum Lechu suscepit; & post hunc, filius ejus Hildeoc; post quem quoque Bodeac regnavit.

DEfuncto post hæc Lamissione, qui secundus regnaverat, tertius ad regni gubernacula Lechu ascendit. Qui cum quadraginta ferme annos regnasset, Hildehoc filium, qui quartus fuit in numero regni, successorem reliquit. Hoc quoque defuncto, quintus Gudehoc regnum suscepit.

CAP. XIX.

Bellum inter Edoagar Regem Torcilingorum, & Feletheum regem Rugorum; & quomodo Langobardi, superatis ab Odoacre Rugis, eorum provinciam possederunt.

HIS temporibus inter Odoachar, qui in Italia per aliquot jam annos regnabat, & Feletheum, qui & Feva dictus est, Rugorum regem, magnarum inimicitarum fomes exarsit. Qui Feletheus illis diebus ulteriorem Danubii ripam incolebat, quam à Norici finibus idem Danubius separat. In his Noricorum finibus beati tunc erat Severini cœnobium, qui omni abstinentiæ sanctitate præditus multis jam erat virtutibus clarus. Qui cum hisdem in locis, ad vitæ usque metas habitasset, nunc tamen ejus corpus Neapolis retinet. Hic sæpius hunc de quo diximus Feletheum, ejusque conjugem, cujus vocabulum Gisa fuit, ut ab iniquitate quiescerent, verbis cælestibus monuit. Quibus pia verba spernentibus, hoc quod eis postmodum contigit, longe antea futurum prædixit. Adunatis ergo Odoachar gentibus quæ ejus ditioni parebant, id est, Turcilingis & Herulis, Rugorumque parte, quos jam dudum possederat, nec non etiam Italiæ populis, venit in Rugiland, pugnavitque cum Rugis, ultimaque eos clade conficiens, Feletheum insuper eorum regem extinxit. Vastataque omni provincia, Italiam repetens, copiosam secum captivorum multitudinem abduxit. Tunc Langobardi de suis regionibus egressi, venerunt in Rugiland, quæ Latino eloquio Rugorum patria dicitur, atque in ea, quia erat solo fertilis, aliquantis commorati sunt annis.

C A P. XX.

*Mortuo Gedeoc, regnavit Claffo, & post hunc Tato,
qui delevit regnum Herulorum.*

INter hæc moritur Gudehoc, cui successit Claffo filius suus. Defuncto quoque Claffone, Tato ejusdem filius, septimus adscendit ad regnum. Egressi quoque Langobardi de Rugiland, habitaverunt in campis patentibus, qui sermone barbarico *feld* appellantur. Quo in loco dum per trium annorum spacia morarentur, bellum exortum est inter Tatonem atque Rodulfum, Herulorum Regem. Qui cum primitus fœdera necterent, causa inter eos discordiæ ista fuit. Germanus Rodulphi Regis, ad Tatonem ferendæ pacis gratia venerat, qui cum expleta legatione patriam repeteret, contigit ut ante Regis filiæ domum, quæ Rume-truda dicebatur, transitum haberet. Illa multitudinem virorum, & nobilem comitatum aspiciens, interrogabat quis iste esse possit, qui tam sublime obsequium haberet. Dictumque est illi: Rodulphi regis germanum legatione perfunctâ patriam regredi. Mittit puella qui eum invitaret, ut vini poculum dignaretur accipere. Ille corde simplici, ut invitatus fuerat, venit. Et quia erat statura pusillus, cum fastu superbiæ puella despexit, verbaque adversus eum irrisoria protulit. At ille verecundia pariter & indignatione perfusus, talia rursus verba respondit, quæ ampliorem puellæ confusionem adferrent. Tunc illa furore fæmineo succensa, dolorem cordis cohibere non valens, scelus quod mente conceperat, explere contendit. Simulat patientiam, vultum exhilarat, eumque verbis jocundioribus demulcens, ad sedendum invitat. Talique eum in loco sedere constituit, quo parietis fenestram ad scapulas haberet.

Quam

Quam fenestram quasi ob hospitis honorem, re autem vera, ne eum aliqua pulsaret suspicio, velamine texerat precioso, præcipiens atrocissima belua propriis pueris, ut cum ipsa quasi ad pincernam loquens, Misce dixisset, illi eum à tergo lanceis perforarent. factumque est. Mox crudelis fœmina signum dedit: iniqua mandata perficiuntur. Ipseque vulneribus transfixus in terram corruens expiravit. Ea cum Rodulfo regi nuntiata fuissent, tam crudele germani funus ingemuit, dolorisque impatiens, ad ulciscendum fratris mortem exarsit, fœdusque, quod cum Tatone pepigerat, irrumpens, eidem bellum indixit. Quid plura? Conveniunt utrorumque in campis patentibus acies. Rodulfus suos in pugnam dirigit, ipse in castris residens, de spe victoriæ nihil ambigens, ad tabulam ludit. Erant siquidem tunc Heruli bellorum usibus exercitati, multorumque jam strage notissimi. Qui sive ut expeditius bella gererent, sive ut inlatum ab hoste vulnus contemnerent, nudi pugnabant, operientes solummodo corporis verecunda. Horum ita viribus Rex indubitanter fidens, dum ipse securus ad tabulam luderet, unum è suis in arborem quæ forte aderat ascendere jubet, quatenus ei suorum victoriam celerius referret, comminatus ejus se caput abscisurum, si Herulorum aciem fugere nuntiaret. Is cum Herulorum flecti acies, & à Langobardis eos opprimi conspiceret, interrogatus à rege sæpius, quid Heruli gererent, eos optimè pugnare respondit. Nec prius malum quod cernebat loqui audens aperuit, quam universæ acies hostibus terga præberent. Qui licet serò tandem in vocem erumpens, Væ tibi, inquit, misera Herolia, quæ cælestis domini flecteris ira. Ad hæc verba commotus Rex ait, Numquid fugiunt Heruli mei? At ille, Non, inquit, hoc ego, sed tu Rex ipse dixisti. Tunc ut in talibus fieri assolet,

rex ipse & omnes perturbati, dum quid agerent hæsitarent, supervenientibus Langobardis, graviter cæduntur. Rex quoque ipse nequicquam fortiter faciens, extinctus est. Herulorum vero exercitus dum hac illaque diffugeret, tanta super eos cælitus ira respexit, ut viridantia camporum lina cernentes, natatiles aquas esse putarent. Dumque quasi nataturi brachia extendèrent, crudeliter hostium feriebantur à gladiis. Tunc Langobardi patrata victoria, ingentem quam in castris repererant inter se prædam dividunt. Tato vero Rodulfi vexillum, quod bandum appellant, ejusque galeam, quam in bello gestare consueverat, abstulit. atque jam ex illo tempore ita omnis Herulorum virtus concidit, ut ultra super se regem omnino non haberent. Iam hinc Langobardi ditiores effecti, aucto de diversis gentibus, quas superaverant, exercitu, ultro ceperunt bella expetere, & virtutis gloriam circumquaque protelare.

C A P. XXI.

De morte Tatonis, & regno Wvachonis. & quomodo Wvacho Suavos superavit; & de uxoribus ejus & filiabus; & de regno Wvaltari filii ejus.

AT vero Tato post hæc de belli triumpho non diu lætatus est. Irruit namque super eum Wacho filius germani sui Zuchilonis, & eum ab hac luce privavit. Confluxit quoque adversus Wachonem, Hildechis filius Tatonis, sed superante Wachone devictus, ad Gepidos confugit, ibique profugus ad vitæ finem usque permansit. Quam ob causam Gepidi cum Langobardis ex tunc inimicitias contraxere. Eodemque tempore Wacho super Suevos irruit, eosque dominio suo subjugavit. Hoc si quis mendacium & non rei existimat verita-

veritatem, relegat prologum edicti, quem Rex Rotharii de Langobardorum legibus composuit, & penè in omnibus hoc codicibus, sicut nos in hac historiola inseruimus, scriptum reperiet. Habuit autem Wacho uxores tres. Hoc est, primam Ranicundam, filiam regis Turingorum. Deinde duxit Austrigofam, filiam regis Gepidorum. De qua habuit filias duas. Nomen uni Wisegarda, quam tradidit in matrimonium Theodeberto regi Francorum. Secunda autem dicta est Walderada, quæ sociata est Cuswald, alio regi Francorum. quam ipse odio habens, uni ex suis, qui dicebatur Garipald, in conjugium tradidit. Tertiam vero Wacho uxorem habuit, Herulorum regis filiam nomine Salingam. Ex ipsa natus est filius quem Waltari appellavit, quique Wachone mortuo super Langobardos jam octavus regnavit. Hi omnes Lithingi fuerunt; sic enim apud eos quædam nobilis prosapia vocabatur.

C. A. P. XXII.

Mortuo VValtari regnavit Audoin, qui Langobardos in Pannoniam adduxit.

WAltari ergo, cum per septem annos regnum tenuisset, ab hac luce subtractus est. Post quem nonus Audoin regnum adeptus est. qui non multo post tempore Langobardos in Pannoniam adduxit.

C. A. P. XXIII.

Bellum Gepidorum cum Langobardis, in quo Alboin filium regis Gepidorum extinxit.

Gepidi ergo ac Langobardi conceptam jam dudum rixam tandem parturiunt, bellumque ab utrisque partibus præparatur. Commisso itaque prælio ambæ

acies fortiter dimicarent, & neutra alteri cederet, contigit ut in ipso certamine, Alboin filius Audoin, & Turismodus Turisendi filius, sibi obvii fierent, quem Alboin spatha percutiens, de equo præcipitatum extinxit. Cernentes Gepidi regis filium, per quem magna ex parte bellum constiterat, interiisse, mox dissolutis animis fugam ineunt. Quos Langobardi insequentes acriter sternunt, cæsisque quam plurimis ad detrahenda occisorum spolia revertuntur. Cumque peracta Langobardi victoria, ad sedes proprias remeassent, regi suo Audoin suggerunt, ut ejus Alboin conviva fieret, cujus virtute in prælio victoriam cæpissent, utque patri in periculo, ita & in convivio, comes esset. Quibus Audoin respondit, se hoc facere minime posse, ne ritum gentis infringeret. Scitis enim, inquit, non esse apud nos consuetudinem, ut regis cum patre filius prandeat, nisi à rege gentis exteræ arma suscipiat.

C A P. XXIV.

Quomodo Alboin cum quadraginta viris ad Turisendum regem, cujus filium interemerat, profectus est, arma ab eo petens, ut cum suo patre possit in convivio residere, & quomodo à Turisendo arma accepit.

HIS Alboin à patre auditis, quadraginta solummodo juvenes secum tollens, ad Turisendum, cum quo dudum bellum gesserat, regem Gepidorum profectus est, causamque qua venerat intimavit. Qui eum benigne suscipiens, ad suum convivium invitavit, atque ad suam dexteram, ubi Turismodus ejus quondam filius sedere consueverat, collocavit. Inter hæc dum apparatus varii epulas caperent, Turisendus jam dudum scissionem filii mente revolvens, natiq; funus ad animum reducens, præsentemque peremptorem ejus loco reside-

confidere conspiciens, alta trahens suspiria, sese continere non potuit: sed tandem dolor in vocem prorupit. Amabilis, inquit, mihi locus iste est, sed persona quæ in eo residet, fatis ad videndum gravis. Tunc regis alter qui aderat filius, patris sermone stimulatus, Langobardos injuriis laceffere cœpit, asserens, eos, quia suis inferius candidis utebantur fasciis, equabus, quibus crurum tenus pedes albi sunt, similes esse; dicens: Fetulæ sunt equæ quas similatis. Tunc unus è Langobardis ad hæc ita respondit. Perge, ait, in campum Asfeld, ibique proculdubio poteris experiri, quam validè istæ, quas equas nominas, prævaleant calcitrare, ubi sic tui dispersa sunt ossa germani, quemadmodum vilis jumenti in mediis pratis. His auditis Gepidi, confusionem ferre non valentes, vehementer in ira commoti sunt, manifestasque injurias vindicare nituntur. Langobardi è contra parati ad bellum, omnes ad gladiorum capulos manus injiciunt. Tunc Rex à mensa profiliens, sese in medium objecit, suosque ab ira belloque compescuit, interminans, primitus eum puniri, qui primus pugnam commisisset; non esse victoriam Deo placitam dicens, cum quis in domo propria hostem perimit. Sic denique jurgio compresso, jam deinceps lætis animis convivium peragunt. Sumensque Turisfendus arma Turisfendi filii sui, ea Alboin tradidit, eumque cum pace incolumem ad patris regnum remisit. Reversus ad patrem Alboin, ejusdem conviva hinc effectus est. Qui dum cum patre lætus regias delicias caperet, ordine cuncta retulit, quæ sibi apud Gepidos in Turisfendi regia contigissent. Mirantur qui aderant, & laudant audaciam Alboin, nec minus attollunt laudibus Turisfendi maximam fidem.

De regno Iustiniani & victoriis ejus.

HAc tempestate Iustinianus Augustus Romanum Imperium felici sorte regebat, qui & bella prospere gessit, & in causis civilibus mirificus extitit. Nam per Belisarium patricium Persas fortiter devicit, perque ipsum Belisarium Wandalorum gentem, capto eorum rege Gelismero, usque ad internecionem delevit. Africamque totam, post annos nonaginta & sex, Romano imperio restituit. Rursumque Belisarii viribus, Gothorum in Italia gentem, capto Withicis eorum rege, superavit. Mauros quoque post hæc Africam infestantes, eorumque regem Attilam, per Iohannem Exconsulem mirabili virtute protrivit, pari etiam modo & alias gentes belli jure compressit. Quam ob causam propter horum omnium victorias, ut Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanusque diceretur, habere agnomina meruit. Leges quoque Romanorum, quarum prolixitas nimia erat, & inutilis dissonantia, mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, quæ utique multis in voluminibus habebantur, intra duodecim libros coarctavit, idemque volumen Codicem Iustinianum appellari præcepit. Rursumque singulorum magistratuum, sive judicum leges, quæ usque ad duo millia penè librorum erant extensæ, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque codicem Digestorum sive Pandectarum vocabulo nuncupavit. Quatuor etiam Institutionum libros, in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur, noviter composuit. Novas quoque leges, quas ipse statuerat, in unum volumen redactas, eundem codicem

Novel-

Novellarum nuncupari fancivit. Extruxit quoque idem princeps intra urbem Constantinopolim, Christo domino, qui est sapientia Dei patris, templum, quod Græco vocabulo, ΑΓΙΑΝ ΣΟΦΙΑΝ, id est, sanctam sapientiam nominavit. Cujus opus adeo cuncta ædificia excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non possit inveniri. Erat enim hic princeps fide catholicus, in operibus rectus, in judiciis justus, ideoque ei omnia concurrebant in bonum. Hujus temporibus Cassiodorus apud urbem Romam tam sæculari, quam divina scientia claruit, qui inter cætera, quæ nobiliter scripsit, psalmorum præcipue occulta potentissime referavit. Hic primitus consul, deinde senator, ad postremum vero Monachus extitit. Hoc etiam tempore Dionysius Abbas in urbe Roma constitutus, paschalem Calculum miranda argumentatione composuit. Tunc quoque apud Constantinopolim Priscianus Cæsariensis Grammaticæ artis, ut ita dixerim, profunda rimatus est. Tunc quoque nihilominus Arator Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, poëta mirabilis, actus Apostolorum versibus Hexametris exaravit.

C A P. XXVI.

De beato Benedicto, & miraculis, & laudibus ejus.

HIs quoque diebus beatissimus Benedictus pater & pius, in loco qui Sublacus dicitur, qui ab urbe Roma quadraginta millibus abest, & postea in castro Cassini, quod Harum appellatur, & magnæ vitæ meritis, & Apostolicis virtutibus effulsit. Cujus vitam, sicut notum est, beatus Papa Gregorius in suis Dialogis suavi sermone composuit. Ego quoque pro parvitate ingenii mei ad honorem tanti patris, singula ejus miracula,

766 DE GESTIS LANGOBARD.
racula , per singula disticha Elegiaco metro hoc modo
contextui.

*Ordinar unde tuos sacer ô Benedicte triumphos,
Virtutum cumulos ordinar unde tuos ?
Euge beate Pater , meritum qui nomine prodix,
Fulgida lux sacri , Euge beate pater.
Nursia, plaude satis tanto sublimis alumno,
Astra ferens mundo ; Nursia, plaude satis.
O puerile decus transcendens moribus annos,
Exuperansque senes , ô puerile decus;
Flos paradisi tuus despexit florida mundi ,
Sprevit opes Romæ , Flos paradisi tuus.
Vas pedagoga tulit diremptum pectore tristi :
Lata reformatum vas pedagoga tulit.
Urbe vocamen habens tironem cautibus abdit :
Fert pietatis opem, urbe vocamen habens.
Laudibus antra sonant mortalibus abdita cunctis :
Cognita Christe tibi laudibus antra sonant.
Frigora , flabra , nives , fers tu tribus impiger annis ,
Temnis amore Dei frigora , flabra , nives.
Fraus veneranda placet , pietatis furti probantur;
Qua sacer altus erat , fraus veneranda placet.
Signat adesse dapes Agapes , sed lividus obstat,
Nil minus alma fides signat adesse dapes.
Orgia rite colit , quia Christo commodat aurem :
Abstemium pascens Orgia rite colit.
Pabula grata ferunt avidi ad spelæa subulci ,
Pectoribus latis pabula grata ferunt.
Ignis ab igne perit : lacerant dum viscera sentes
Carneus æthereo ignis ab igne perit.
Pestis iniqua latens procul est deprensa sagaci,
Non tulit arma crucis pestis iniqua latens.
Lenia flagra vagam sistunt moderamine mentem;
Excludunt pestem lenia flagra vagam.*

Vnde

Vnda perennis aquæ nativo è marmore manat ,
Arida corda rigat unda perennis aquæ.
Gurgitis ima chalybs capulo divulſe petiſti :
Deſeris alta, petens gurgitis ima chalybs.
Juſſa paterna gerens dilapſus currit in æquor ,
Currit vectus aquis juſſa paterna gerens.
Præbuit unda viam prompto ad præcepta magiſtri ,
Cuſſori ignaro præbuit unda viam.
Tu quoque parve puer raperis nec occidis undis :
Teſtis ades verax , tu quoque parve puer.
Perſida corda gemunt ſtimulis agitata malignis,
Tartareis flammis perſida corda gemunt.
Fert alimenta corax digitis oblata benignis ,
Dira procul juſſus fert alimenta corax.
Pectora ſacra dolent inimicum labe peremptum,
Discipuli exceſſum pectora ſacra dolent.
Lyris amena petens ducibus comitaris opimis,
Cœlitus adtraheris Lyris amœna petens.
Anguis inique furis luco ſpoliatus & aris,
Amiſſis populis anguis inique furis.
Improbe ſeſſor abi , ſine dentur marmora muris :
Cogeris imperio , improbe ſeſſor abi.
Cernitur ignis edax falſis inſurgere flammis ,
Nec tibi gemma micans cernitur ignis edax.
Dum ſtruitur paries, lacerantur viſcera fratris :
Soſpes adeſt frater dum ſtruitur paries.
Abdita facta patent , patulo produntur edaces :
Muneris accepti abdita facta patent.
Sæve tyranne tuæ fruſtrantur retia fraudis ,
Frena capis vitæ ſæve tyranne tuæ.
Mœnia celfa Numæ nullo vertentur ab hoſte ,
Turba gravis vertet mœnia celfa Numæ.
Pleſteris hoſte gravi, ne lites munus ad aram :
Munera fers aris, pleſteris hoſte gravi.

*Omnia septa gregis præscitum est tradita genti,
Gens eadem reparat omnia septa gregis.*

Fraudis amice puer, suado captaris ab Hydro:

Hydro non caperis fraudis amice puer.

Mens tumefacta file, tace, & ne carpe videntem:

Cuncta patent vati, mens tumefacta file.

Pellitur atra fames delatis cœlitus escis,

Nilominus mentis pellitur atra fames.

Pectora cuncta stupent, quod eras sine corpore præsens:

Quod per visa mones, pectora cuncta stupent.

Vocis ad imperium sacris non esse sinuntur:

Intersunt sacris vocis ad imperium.

Tellus hiulca sinu corpus propellit humatum:

Iussa tenet corpus tellus hiulca sinu.

Perfidus ille Draco mulcet properare fugacem,

Sistit iter vetitum perfidus ille Draco.

Exitiale malum capitis decussit honorem,

It procul imperiis exitiale malum.

Fulva metalla pius, nec habet, promittit egenti:

Cœlitus excepit fulva metalla pius.

Tu miserande cutem variant cui pelle colubræ,

Incolumem recipis tu miserande cutem.

Aspera saxa vitrum rapiunt, nec frangere possunt;

Illesum servant aspera saxa vitrum.

Cur prome conde times stillam præbere lecythi?

Dolia certe fluunt, cur prome conde times?

Vnde medela tibi spes est cur nulla salutis,

Qui semper metuis unde medela tibi?

Ah miserande senex hostili concidis ictu,

Ictu sed respis ah miserande senex.

Barbara lora manus ignaras criminis arcent,

Sponte sua fugiunt, barbara lora manus.

Ille superbus equo reboans clamore minaci,

Stratus humi recubat ille superbus equo.

*Colla paterna ferunt extincti viscera nati,
Viventem natum colla paterna ferunt.*

*Omnia vincit amor, vinxit soror imbre beatum:
Somnus abest oculis, omnia vincit amor.*

*Simplicitate placens instar petit alta columba,
Regna poli penetrat simplicitate placens.*

*O nimis apte Deo mundus cui panditur omnis,
Abdita quæ lustras, ô nimis apte Deo.*

*Flammeus orbis habet justum super æthera nantem;
Quem pius uffit amor, flammeus orbis habet.*

*Ter vocitatus adest testis novitatis habendus,
Carus amore patris ter vocitatus adest.*

*Dux bone bella monens exemplis pectora firmas:
Primus in arma ruis, dux bone bella monens.*

*Congrua signa dedit vitæ confortia linquens,
Ad vitam properans congrua signa dedit.*

*Psalmicen assiduus nunquam dabat otia plectro,
Sacra canens obiit psalmicen assiduus.*

*Mens quibus una fuit tumulto retinentur eodem;
Gloria par retinet mens quibus una fuit.*

*Splendida visa via est facibus stipata coruscis;
Qua sacer ascendit splendida visa via est.*

*Rupea septa petens nacta est errore salutem;
Errorem evasit rupea septa petens:*

*Pœmata parva dedit famulus pro muliere supplex:
Exul, inops, tenuis, pœmata parva dedit.*

*Sint precor apta tibi cœlestis tramitis index;
O Benedicte pater sint precor apta tibi.*

Hymnum quoque singula ejusdem patris miracula
continentem metro Iambico Archilochico ita texui-
mus.

*Fratres alacri pectore;
Venite concentu pari;
Fruamur hujus inclytæ*

Festivitatis gaudiis.

Hac Benedictus aurea

Ostensor arcti tramitis

Ad regna conscendit pater.

Captans laborum premia

Effulsit ut sidus novum ,

Mundana pellens nubila.

Ætatis ipso limine

Despexit ævi florida.

Miraculorum præpotens ,

Afflatus alti flamine ,

Resplenduit prodigiis.

Venturo sæclo præcinens

Laturus esum pluribus ,

Panis reformat vasculum.

Arctum petens ergastulum,

Extinxit ignes ignibus.

Fregit veneni bajulam

Crucis per arma cymbiam.

Coërcuit mentem vagam,

Leni flagello corporis.

Funduntur amnes rupibus.

Redit chalybs è gurgite,

Currit per undas obsequens.

Peplo puer vitat necem,

Virus patescit abditum ,

Mandata præpes efficit ,

Hostem ruina conterit.

Cedit fremens leo grave,

In imo fit moles levis :

Rogus migrat fantasticus,

Fractum revisit sospitas,

Excessus absentum patet.

Rector vaser deprenderis,

*Inique possessor fugis ;
 Futura prænoscimini ,
 Arcana cor non contigit.
 Fundantur ædes somniis ,
 Tellus vomit cadavera ,
 Dracone frenatur fugax.
 Æther pluit numismata.
 Vitrum resistit cautibus ,
 Manant olivo dolia ,
 Vinctum resolvit visio ,
 Vitam receptant funera.
 Tanti potestas luminis ,
 Voto sororis vincitur :
 Quo plus amat quis , plus valet .
 Enare quem cernit polum
 Non ante seclis cognitum
 Noctu jubar effulgurat ,
 Quo totus orbis cernitur ,
 Flammisque subvehi pius
 Hæc inter instar nectaris
 Miranda plectro claruit .
 Nam pinxit apte lineas
 Vitæ sacræ sequacibus .
 Iam dux alumni sat potens ,
 Adsis gregis suspiriis ,
 Gliscat bonis hydrum cavens ,
 Sit callis ut sequax tui .*

Libet me breviter referre quod Beatus Gregorius Papa
 minime in hujus sanctissimi patris vita descripsit. De-
 nique cùm divina admonitione à Sublacu in hunc ubi
 requiescit locum, per quinquaginta ferme millia adven-
 taret, tres eum corvi, quos alere solitus erat, sunt cir-
 cumvolantes secuti, cui ad omne convivium, usque dum
 hic veniret, duo angeli in figura juvenum apparentes,

ostenderunt ei quam viam arripere deberet. In loco autem isto quidam Dei servus tunc habitaculum habebat, ad quem divinitus ita dictum est :

His tu parce locis, alter amicus adest.

Huc autem, hoc est in Cassini arcem perveniens, in magna se semper abstinencia coarctavit ; sed præcipue quadragesimæ tempore inclusus & remotus à mundi strepitu mansit. Hæc omnia ex Marci poëtæ carmine sumsi, qui ad eundem patrem huc veniens aliquot versus in ejus laudem composuit, quos in his libellis, cavens nimiam longitudinem, minime descripsi. Certum tamen est, hunc egregium patrem vocatum cœlitus ob hoc ad hunc fertilem locum, & cui opima vallis subjacet, advenisse, ut hic multorum monachorum, sicut & nunc Deo præfule facta est, congregatio fieret. His cursim quæ omittenda non erant narratis, ad nostræ seriem revētamur historiæ.

C A P. XXVII.

De morte Audoin & regno Alboin ; & quomodo Alboin Cunimundum, regem Gepidorum, superavit, & filiam ejus Rosemundam in matrimonium duxit.

Igitur Audoin, de quo præmiseramus, Langobardorum Rex, Rodelindam in matrimonio habuit, quæ ei Alboin virum bellis aptum & per omnia strenuum peperit. Mortuus itaque est Audoin, ac deinde, Regum jam decimus Alboin, ad regendam patriam cunctorum votis accessit. Qui cum famosissimum & viribus clarum ubique nomen haberet, Chlotarius Rex Francorum Chlotsiundam ei suam filiam in matrimonium sociavit, de qua unam tantum filiam Alpsiundam nomine genuit. Obiit interea Turisendus Rex Gepidorum, cui successit Gunimundus in regno. Qui vin-

dicare

icare veteres Gepidorum injurias cupiens, rupto cum Langobardis fœdere, bellum potius quam pacem ele-
xit. Alboin vero cum Avaribus, qui primum Hunni,
postea de Regis proprii nomine Avars appellati sunt,
fœdus perpetuum iniit. Dehinc ad præparatum à Gepi-
dis bellum profectus est. Qui cum adversus è diverso
properarent, Avars, ut cum Alboin statuerant, eo-
rum patriam invaserunt. Tristis ad Cunimundum
nuntius veniens, invasisse Avars ejus terminos, edi-
xit. Qui prostratus animo, & utrisque in angustiis
positus, hortatur tamen suos, primum cum Lango-
bardis confligere. Quos si superare valerent, demum
Hunorum exercitum è patria pellerent. Committi-
tur ergo prælium, pugnatumque est totis viribus.
Langobardi victores effecti sunt, tanta in Gepidos
ira favientes, ut eos ad internecionem usque delerent,
utque ex copiosa multitudine vix nuntius superesset.
In eo prælio Alboin Cunimundum occidit, caputque
illius sublatum, ad bibendum ex eo, poculum fecit,
quod genus poculi apud eos schala dicitur, lingua vero
Latina patera vocitatur. Cujus filiam nomine Rosi-
mundam, cum magna simul multitudine diversi se-
xus & ætatis, duxit captivam. Quam quia Clotsinda
vocabatur, in suam ut post patuit perniciem duxit uxo-
rem. Tunc Langobardi tantam adepti sunt prædam, ut
jam ad amplissimas pervenirent divitias. Gepidorum
vero genus ita est diminutum, ut ex illo tempore ultra
non habuerint regem, sed universi qui superesse bello
poterant, aut Langobardis subjecti sunt, aut usque
hodie Hunnis eorum patriam possidentibus duro impe-
rio subjecti gemunt. Alboin vero ita præclarum longe
lateque nomen percrebuit, ut hætenus etiam tam apud
Bajoariorum gentem, quam & Saxonum, sed & alios
eiusdem linguæ homines, ejus liberalitas & gloria,

bellorumque felicitas & virtus, in eorum carminibus celebretur. Arma quoque præcipua sub eo fabricata fuisse, à multis huc usque narratur. EXPLICIT LIBER PRIMVS, DE GESTIS LANGOBARDORVM.

D E

GESTIS LANGOBARDORVM,

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

*Quomodo Langobardi conducti à Narsete Chartulario,
contra Gothos auxilium præstiterunt.*

Igitur cum circumquaque frequentes Langobardorum victoriæ personarent, Narsetes Chartularius Imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellum adversus Totilam Gothorum regem præparans, cum jam pridem Langobardos fœderatos haberet, legatos ad Alboin dirigit, quatenus ei pugnaturum cum Gothis auxilium ministraret. Tunc Alboin electam è suis manum direxit, qui Romanis adversum Gothos suffragium ferrent, qui per maris Adriatici sinum in Italiam transvecti, sociatique Romanis, pugnam inierunt cum Gothis. Quibus usque ad internecionem deletis, pariter cum Totila suo rege, honorati multis muneribus, victores ad propria remearunt. Omnique tempore, quo Langobardi Pannoniam possederunt, Romanæ Reipublicæ adversum æmulos adjuutores fuerunt.

CAP. II.

Quomodo Narses Buccellinum & Amingum Francorum regem superavit. & de morte Leutharii tertii ducis.

HIs temporibus Narses etiam Buccellino duci bellum intulit, quem Theudebertus Rex Francorum, cum in Italiam introisset, reversus ad Gallias cum Hamingo alio duce, ad subjiciendam Italiam dereliquerat. Qui Buccellinus cum pene totam Italiam direptionibus vastaret, & Theudeberto suo regi de præda Italiæ munera copiosa conferret, cum in Campania hyemare disponderet, tandem in loco cui Tannetum nomen est, gravi bello à Narsete superatus, extinctus est. Hamingus vero dum Widin Gothorum comiti, contra Narsetem rebellanti, auxilium ferre conatus fuisset, utrique à Narsete superati sunt. Widin captus Constantinopolim exiliatur. Hamingus vero, qui ei auxilium præbuerat, Narsetis gladio perimitur. Tertius quoque Francorum dux nomine Leutharius, Buccellini germanus, dum multa præda onustus ad patriam cuperet reverti, inter Veronam & Tridentum, juxta lacum Benacum, propria morte defunctus est.

CAP. III.

Quomodo Narses Sinduald Herulorum regulum sibi rebellantem extinxit.

HAbuit nihilominus Narses certamen adversus Sinduald Brebtorum regem, qui adhuc de Herulorum stirpe remanserat, quem secum in Italiam veniens, simul Odoacer adduxerat. Huic Narses, fideliter sibi primum adhærenti, multa beneficia contulit, sed novissime superbe rebellantem, & regnare cupientem, bello su-

lo superatum & captum, celsa de trabe suspendit. Eo tempore quoque Narſes patricius, per Dagifteum magiſtrum militum, virum bellicoſum & fortem, univerſos Italiæ fines obtinuit. Hic Narſes prius quidem Chartularius fuit, deinde propter virtutum merita patriciaſtus honorem promeruit. Erat autem vir piiffimus, in religione Catholicus, in pauperes munificus, in reparandis Baſilicis ſatis ſtudioſus, vigiliis & orationibus in tantum ſtudens, ut plus ſupplicationibus ad Deum profuſis, quam armis bellicis, victoriam obtineret.

C A P. I V.

De ſignis peſtilentiæ & mortalitate, quæ tempore Narſetis Italiam vaſtavit.

HVjus temporibus, in provincia præcipue Liguriæ, maxima peſtilentia exorta eſt. Subito enim apparebant quædam ſignacula per domos, oſtia, vaſa, vel veſtimenta, quæ ſi quis voluiſſet abluere, magis magisque apparebant. Poſt annum vero expletum cœperunt naſci in inguinibus hominum, vel in aliis delicatioribus locis, glandulæ in modum nucis ſeu daſtyli, quas mox ſequebatur febrium intolerabilis æſtus, ita ut in triduo homo extingueretur. Sin vero aliquis triduum tranſegiffet, habebat ſpem vivendi. Erant autem ubique luctus, ubique lacrymæ. Nam, ut vulgi rumor habebat, fugientes cladem vitare, relinquebantur domus deſertæ habitatoribus, ſolis catulis eas ſervantibus: peculia ſola remanebant in paſcuis, nullo adſtante paſtore. Cerneretis pridem villas ſeu caſtra repleta agminibus hominum, poſtera vero die univerſis fugientibus cuncta eſſe in ſummo ſilentio. Fugiebant filii, cadavera inſepulta parentum relinquentes. Parentes obliſi pietatis,

pietatis, viscera, natos, relinquebant æstuantes. Si quem forte antiqua pietas perstringebat, ut vellet sepelire proximum, restabat ipse insepultus; & dum obsequebatur, perimebatur; dum funeri obsequium præbebat, ipsi funus sine obsequio manebat. Videres sæculum in antiquum redactum silentium. Nulla vox in rure, nullus pastorum sibilus, nullæ insidiæ bestiarum in pecudibus, nulla damna in domesticis volucribus. Sata transgressa metendi tempus, intacta exspectabant messorem, vinea amissis foliis radiantibus uvis illæsa manebat. Hyeme propinquante, nocturnis vel diurnis horis personabat tuba bellantium, audiebatur à pluribus quasi murmur exercitus. Nulla erant vestigia comitantium, nullus cernebatur percussor, & tamen visum oculorum superabant cadavera mortuorum. Pastoralia loca versa fuerant in sepulturam hominum, & habitacula humana facta fuerant confugia bestiarum. Et hæc quidem mala intra Italiam tantum, usque ad fines gentium Alamannorum & Bojariorum, solis Romanis acciderunt. Inter hæc Iustiniano principe vita decedente, Iustinus minor Rempublicam apud Constantinopolim regendam suscepit. His quoque temporibus Narfes patricius, cujus ad omnia studium vigilabat, Vitalem Episcopum Altinæ civitatis, qui ante annos plurimos ad Francorum regnum confugerat, hoc est, ad Agonthiensem civitatem, tandem comprehensum, apud Siciliam exilio damnavit.

C A P. V.

De invidia Romanorum adversus Narsetem.

Igitur deleta, ut dictum est, vel superata, Narfes omni Gothorum gente, Hunnis quoque, de quibus

diximus, pari modo devictis, dum multum auri, sive argenti seu ceterarum specierum divitias adquisisset, magnam à Romanis, pro quibus multa contra eorum hostes laboraverat, invidiam pertulit. qui contra eum Iustino Augusto, & ejus conjugii Sophiæ, in hæc verba suggesserunt, dicentes: Quia expedierat Romanis, Gothis potius servire quam Græcis, ubi Narses imperat Eunuchus, & nos servitio premit, & hæc noster piissimus princeps ignorat: Aut libera nos de manu ejus, aut certe & urbem Romam, & nosmet ipsos gentibus trademus. Cumque hoc Narses audisset, hæc breviter retulit verba: Si male feci cum Romanis, male inveniam. Tunc Augustus in tantum adversus Narsetem commotus est, ut statim in Italiam Longinum mitteret præfectum, qui Narsetis locum obtineret. Narses vero his cognitis valde pertimuit; & in tantum, maxime ab eadem Sophia, Augusta, territus est, ut regredi ultra Constantinopolim non auderet. Cui illa inter cetera, quia eunuchus erat, hæc fertur mandasse, ut eum puellis in gynæceo lanarum faceret pensa dividere. Ad quæ verba Narses dicitur hæc responsa dedisse; Talem se eidem telam orditurum, qualem ipsa dum viveret deponere non posset. Itaque odio metuque exagitatus, in Neapolitanam civitatem secedens, legatos mox ad Langobardorum gentem dirigit; mandans ut paupertina Pannoniæ rura defererent, & ad Italiam, cunctis referam divitiis, possidendam venirent. Simulque multimoda pomorum genera, aliarumque rerum species, quarum Italia ferax est, mittit, quatenus eorum ad veniendum animos posset illicere. Langobardi læta nuntia, & quæ ipsi præoptabant, gratanter suscipiunt, deque futuris commodis animos attollunt. Continuo apud Italiam terribilia noctu signa visa sunt, hoc est, igneæ acies in cælo apparuerunt, cum

eum scilicet, qui postea effusus est, sanguinem coruscantes.

CAP. VI.

Qualiter Alboin ad suum auxilium Saxones adscivit.

ALboin vero ad Italiam cum Langobardis profecturus, ab amicis suis vetulis Saxonibus auxilium petit, quatenus spatiosam Italiam cum pluribus possessorus intraret. Ad quem Saxones plusquam viginti millia virorum cum uxoribus simul & parvulis, ut cum eo ad Italiam pergerent, juxta ejus voluntatem venerunt. Hoc audientes Chlotarius & Sigisbertus Reges Francorum, Suavos aliasque gentes in locis, de quibus iidem Saxones exierant, posuerunt.

CAP. VII.

Quomodo Alboin cum Langobardis relicta Pannonia ad Italiam venit.

TVnc Alboin sedes proprias, hoc est, Pannoniam, amicis suis Hunnis contribuit, eo scilicet ordine, ut si quo tempore Langobardis necesse esset reverti, sua rursus arva repeterent. Igitur Langobardi relicta Pannonia, cum uxoribus & natis, omnique suppellectili Italiam properant possessori. Habitaverunt autem in Pannonia annis quadraginta duobus; de qua egressi sunt mense Aprili, per indictionem primam, alio die post sanctum pascha, cujus festivitas eo anno, juxta calculi rationem, ipsis Kalendis Aprilibus fuit, cum jam, à domini incarnatione, anni quingenti sexaginta octo essent evoluti.

C A P. VIII.

*Quomodo Alboin ad Italiae fines veniens montem regis
adscendit. & de bisontibus feris.*

IGitur cum Rex Alboin cum omni exercitu suo, vulgique promiscui multitudine, ad extremos Italiae fines pervenisset, montem qui in eisdem locis prominet, ascendit; indeque, prout conspiciere potuit, partem Italiae contemplatus est. Qui mons propter hanc, ut fertur, causam ex eo tempore Mons regis appellatus est. Ferunt, in hoc monte bisontes feras enutrir; nec mirum, cum usque ad Pannoniam pertingat, quæ horum animantium ferax est. Denique retulit mihi quidam veracissimus senex, tale se corium in hoc monte occisi bisontis vidisse, in quo quindecim, ut aiebat, homines, unus juxta alium, potuissent cubare.

C A P. IX.

*Quomodo Alboin Venetiarum fines ingressus in foro Iulii
Gisulfum suum nepotem ducem constituit.*

INdeque Alboin, cum Venetiae fines, quæ prima est Italiae provincia, sine aliquo obstaculo, hoc est, civitatis, vel potius castri Foro-Juliani terminos, introisset, perpendere cœpit, cui potissimum primam provinciarum, quam ceperat, committere deberet. Siquidem omnis Italia, quæ versus meridiem, vel potius in Eurum extenditur, Tyrrheni sive Adriatici maris fluctibus ambitur, ab occiduo vero & Aquilone jugis Alpium ita circumcluditur, ut nisi per angustos meatus, & per summa juga montium, non possit habere introitum. Ab orientali vero parte, qua Pannoniæ conjungitur, & largius patentem & planissimum habet ingressum.

Igi-

Igitur, ut diximus, dum Alboin animum intenderet, quem in his locis ducem constituere deberet, Gisulfum, ut fertur, suum nepotem, virum per omnia idoneum, qui eidem strator erat, quem lingua propria Marpahis appellant, Forojulianæ civitati, & toti regioni illius præficere statuit. Qui Gisulfus non prius se regimen ejusdem civitatis & populi suscepturum edixit, nisi ei quas ipse eligere voluisset Langobardorum Faras, hoc est, generationes, vel lineas tribueret. Factumque est, & annuente sibi rege, quas optaverat Langobardorum præcipuas profapias, ut cum eo habitarent, accepit: & ita demum ductoris honorem adeptus est. Poposcit quoque à rege generosarum equarum greges, & in hoc quoque liberalitate principis exauditus est.

C A P. X.

*Qui reges eo tempore Francis imperabant. &
de Benedicto Papa.*

HIs diebus quibus Langobardi Italiam invaserunt, Francorum regnum, mortuo jam rege Chlotario, ejus filii quadrifariè regebant divisum; primusque ex his Aripertus, sedem habebat apud Parisios: secundus vero Guntramnus, civiati præsidebat Aurelianensi: tertius quoque, Hilpericus, cathedram habebat apud Sueffionas, in loco Chlotarii patris sui: quartus nihilominus Sigisbertus apud urbem regnabat Mettensem. Hoc etiam tempore Romanam Ecclesiam vir sanctissimus benedictus Papa regebat. Aquileiensi quoque civitati ejusque populis beatus Paulus Patriarcha præerat. Qui Langobardorum barbariem metuens, ex Aquileia ad Grados insulam confugit, secumque omnem suæ thesaurum Ecclesiæ deportavit. Hoc anno

anno superiori hyeme, tanta nix in planitie cecidit, quanta in summis Alpibus cadere solet. Sequenti vero æstate, tanta fertilitas extitit, quanta nulla æras asseveratur meminisse. Eo quoque tempore, comperta Hunni, qui & Avars, mortē Chlotarii regis, super Sigisbertum ejus filium irruunt. Quibus ille in Turingia occurrens, eos juxta Albim fluvium potentissime superavit, eisdemque petentibus pacem dedit. Huic Sigisberto de Hispaniis adveniens, Brunichildis matrimonio juncta est, de qua ille filium Childebertum nomine suscepit. Rursumque Avars cum Sigisberto in locis, ubi & prius, pugnantes, Francorum proterentes exercitum, victoriam sunt adepti.

C A P. XI.

De morte Narsetis.

NArsetes vero de Campania Romam regressus; ibidem, non post multum tempus, ex hac luce subtractus est. Cujus corpus positum in locello plumbeo, cum omnibus ejus divitiis Constantinopolim est perlatum.

C A P. XII.

De Felice Episcopo Tarvisiano.

IGitur Alboin cum ad fluvium Alpem venisset, ibi ei Felix Episcopus Tarvisianæ Ecclesiæ occurrit. Cui Rex, ut erat largissimus, omnes suæ Ecclesiæ facultates postulanti concessit, & per suum Pragmaticum postulata firmavit.

CAP. XIII.

De hoc eodem Felice, & Fortunato sapientissimo viro.

SANE quia hujus Felicis fecimus mentionem, libet quoque pauca nos de venerabili & sapientissimo viro Fortunato retexere, qui hunc Felicem, suum asseverat socium fuisse. Denique hic de quo loquimur Fortunatus, natus quidem in loco qui Duplavis dicitur, fuit: qui locus haud longe à Cenitensi Castro, vel Tarvisiana distat civitate; sed tamen Ravennæ nutritus & doctus, in arte Grammatica, sive Rhetorica, seu etiam Metrica, clarissimus extitit. Hic cum oculorum dolorem vehementissimum pateretur, & nihilominus Felix iste ipsius socius pari modo oculos doleret, uterque ad Basilicam beatorum Pauli atque Iohannis, quæ intra eandem urbem sita est, perrexerunt, in qua etiam altarium in honorem Beati Martini confessoris constructum propinquam habet fenestram, in qua lucerna ad exhibendum lumen est constituta, de cujus oleo, mox sibi isti, Fortunatus scilicet & Felix, dolentia lumina tetigerunt: Illico dolore fugato, sanitatem, quam optabant, adepti sunt. Quà de causa Fortunatus in tantum beatum Martinum veneratus est, ut relicta patria, paulo ante quam Langobardi Italiam invaderent, Turonis ad ejusdem beati viri sepulchrum properaret. Qui sibi, ut in suis ipse carminibus refert, illuc properanti per fluentia Menti & Rounam, perque Osum & Alpem Iuliam, perque Aguntum castrum, Dravumque & Byrrum fluvios, ad Briones & Augustam civitatem, quam Virdo & Lech fluentant, iter fuisse describit. Qui postquam Turonum juxta votum proprium advenit, Pictavis pertransiens illic habitavit, & multorum ibidem sanctorum gesta, partim
prosa,

prosa, partim metrali oratione conscripsit. Novissimeque in eadem civitate primum presbyter, deinde Episcopus ordinatus est, atque in eodem loco digno tumulatus honore quiescit. Hic beati Martini vitam quatuor in libris Heroico versu contexuit, & multa alia, maximeque hymnos singularum festivitatum, & præcipue ad singulos amicos versiculos, nulli poetarum secundus, suavi & disertio sermone composuit. Ad cujus ego tumulum, cum illuc orationis gratia adventassem, hoc Epitaphium, rogatus ab Apro, ejusdem loci Abbate, scribendum contexui.

Ingenio clarus, sensu celer, ore suavis;

Cujus dulce melos pagina multa canit;

Fortunatus apex vatum, venerabilis actu,

Ausonia genitus hac tumulatur humo.

Cujus ab ore sacro sanctorum gesta priorum

Discimus: hæc monstrant carpere lucis iter.

Felix quæ tantis decoraris Gallia gemmis;

Lumine de quarum nox tibi tetra fugit.

Hos modicos promissi plebeio carmine versus;

Ne tuus in populis sancte lateret honor.

Redde vicem misero, ne judice spernar ab æquo;

Eximius meritis posce beate precor.

Hæc paucis de tanto viro, ne ejus vitam sui cives funditus ignorarent, delibavimus; nunc ad historiæ seriem revertamur.

C A P. XIV.

Quomodo Alboin Venetiarum provinciam cepit.

Igitur Alboin Vincentiam Veronamque & reliquas Venetiæ civitates, exceptis Patavio & Montefilicis, & Mantua, cepit. Venetia enim non solum in paucis insulis, quas nunc Venetias dicimus, constat; sed ejus

us terminus à Pannoniæ finibus usque Adduam fluvium protelatur. Probatur hoc Annalibus libris, in quibus Pergamus civitas esse legitur Venetiarum. Nam de lacu Benaco in historiis ita legimus. Benacus lacus Venetiarum, de quo Mintius fluvius egreditur. Veneti enim, licet apud Latinos una littera addatur, Græcè laudabiles dicuntur. Venetiæ etiam Histria connectitur, & utræque pro una provincia habentur. Histria autem ab Histro flumine cognominatur, quæ secundum Romanam historiam amplior, quam nunc est, fuisse perhibetur. Hujus Venetiæ Aquileia civitas extitit caput, pro qua nunc Forum-Julii, ita dictum, quod Iulius Cæsar negotiationis forum ibi statuerat, habetur.

C A P. XV.

De Liguria, secunda Italia provincia.

NON ab re esse arbitror, si etiam ceteras Italiæ provincias breviter adtingamus. Secunda provincia Liguria, à legendus, id est, colligendis leguminibus, quorum satis ferax est, nominatur. in qua Mediolanum est; & Ticinus, quæ alio nomine Papia appellatur. Hæc usque ad Gallorum fines extenditur. Inter hanc & Suaviam, hoc est, Alemannorum patriam, quæ versus septentrionem est posita, duæ provinciæ, id est, Rhetia prima & Rhetia secunda, inter Alpes consistunt, in quibus proprie Rheti habitare noscuntur.

C A P. XVI.

*De quinta Italiae provincia, quæ Alpes Cottia appellatur.
& de sexta, quæ Thufcia dicitur.*

QVinta vero provincia Alpes Cottia dicuntur, quæ à Cottio Rege, qui Neronis tempore fuit, appellatae sunt. hæc à Liguria, in Eurum versus, usque ad mare Tyrrhenum extenditur, ab occiduo vero Gallorum finibus copulatur. In hac Aquis, ubi aquæ calidæ sunt, Dertona, & monasterium Bobium, Genua quoque & Saona civitates habentur. Sexta provincia Tufcia est quæ à thure, quod populus illius superstitiose in sacrificiis deorum suorum incendere solebat, sic appellata est. Hæc habet intra se Circium versus Aureliam, ab Orientis vero parte Umbriam. In hac provincia Roma, quæ olim totius mundi caput extitit, est constituta. In Umbria vero quæ istius in parte ponitur, Perusium & lacus Clitorius, Spoletumque, consistunt. Umbra autem dicta est, quod imbribus superfuerit, quum aquosæ clades olim populos devastaret.

C A P. XVII.

*De Campania Italiae septima provincia. & de Lucania
sive Britia, quæ est octava.*

SEptima quoque provincia Campania, ab urbe Roma usque ad Siler Lucaniae fluvium perducitur in qua opulentissimæ urbes, Capua, Neapolis, & Salernus, constitutæ sunt. Quæ ideo Campania appellata est, propter uberrimam Capuæ planitiem; ceterum ex maxima parte montuosa est. Porro octava Lucania, quæ nomen à quodam luco accepit, à Silere fluvio inchoat cum Brutia, quæ ita à reginæ quondam suæ nomine appel-

appellata est, usque ad fretum Siculum, per ora maris Tyrrheni, sicut & duæ superiores, dextrum Italiæ cornu tenens, pertingit, in qua Pestus & Lanius, Cassianum & Consentia, Rhegiumque, sunt positæ civitates.

CAP. XVIII.

De Appenninis Alpibus; quæ nona est Italiæ provincia. & de Emilia, quæ est decima.

Nona denique provincia in Appenninis Alpibus nuncupatur, quæ inde originem capiunt, ubi Cottiarum Alpes finiuntur. Hæ Appenninæ Alpes per mediam Italiam pergentes, Tusciam ab Æmilia, Vmbriamque à Flaminia dividunt. In qua sunt civitates, Ferronianus & Montepellium, Bobium & Vrbium, nec non & oppidum quod Verona appellatur. Alpes autem Appenninæ dictæ sunt à Punicis, hoc est Hannibale & ejus exercitu, qui per easdem Romam tendentes transitum habuerunt. Sunt qui Alpes Cottias, & Appenninas, unam dicant esse provinciam: sed hos Victorini revincit Historia, quæ Alpes Cottias per se provinciam appellat. Decima porro Æmilia, à Liguria incipiens inter Appenninas Alpes & Padi fluenta, versus Ravennam pergit. Hæc locupletibus urbibus decoratur, Placentia scilicet Parmaque, Rhegio, & Bononia, Corneliique foro, cujus castrum Imolas appellatur. Extiterunt quoque qui Aemiliam & Valeriam, Nursiamque, unam provinciam dicerent; sed horum sententia stare non potest, quia inter Aemiliam & Valeriam, Nursiamque, Tuscia & Vmbria sunt constitutæ.

C A P. XIX.

*De Flaminia , undecima Italia provincia ; & de Piceno ,
quæ duodecima computatur.*

DEhinc undecima provinciarum est Flaminia , quæ inter Appenninas alpes & mare est Adriaticum posita ; in qua nobilissima urbium Ravenna , & quinque aliæ civitates consistunt , Græco vocabulo Pentalis dictæ. Constat autem , Aureliam , Æmiliamque , & Flaminiam , à constratis viis , quæ ab urbe Roma veniunt , & ab eorum vocabulis , à quibus sunt constrata , talibus nominibus appellari. Post Flaminiam duodecima Picenus occurrit , habens ab austro Apenninos montes , ex altera vero parte Adriaticum mare. Hæc usque ad fluvium Piscarium pertendit , in qua sunt civitates , Firmus , Asculus , & Pinnis , & vetustate consumpta Adria , quæ Adriatico pelago nomen dedit. Hujus habitatores cum à Sabinis illuc properarent , in eorum vexillo picus confedit , atque hac de causa Picenus nomen accepit.

C A P. XX.

*De Valeria & Nursia , quæ pro tertia decima ponitur ;
& Samnio , quæ est decima quarta.*

Porro tertiadecima provincia Valeria , cui est Nursia annexa , inter Umbriam & Campaniam Picenumque consistit ; quæ ab oriente Samnitum regionem attingit. Hujus pars occidua , quæ ab urbe Roma initium capit , olim ab Etruscorum populo Etruria dicta est. Hæc habet urbes , Tyburim , Carsilis , Reate , Furconam , & Amiternum , regionemque Marforum , & eorum lacum qui Fucinus appellatur. Marforum quoque regio-

regionem, ideo intra Valeriam provinciam æstimo computari, quia in catalogo provinciarum Italiæ minime ab antiquis descripta est. Si quis autem hanc per se provinciam esse vera ratione comprobaverit, hujus rationabilis sententia modis erit omnibus tenenda. Quartadecima Samnium, intra Campaniam & mare Adriaticum, Apuliamque à Piscaria incipiens habetur. In hac sunt urbes, Theate, Aufidena, Hisernia, & antiquitate consumpta Samnium, à qua tota provincia nominatur, & ipsa harum provinciarum caput ditissima Beneventus. Porro Samnites nomen accepere olim ab hastis, quas ferre solebant, quasque Græci Samia appellant.

C A P. XXI.

De Calabria & Apulia, & Salenta, quæ decima quinta provincia appellatur.

QVintadecima provinciarum est Apulia, cum sociata sibi Calabria, intra quam est regio Salentina. Hæc ab occidente vel Africo habet Samnium & Lucaniam: à solis vero ortu Adriatico pelago finitur. Hæc habet urbes satis opulentas, Luceriam, Sepontum, Canusium, Agerentiam, Brundisium, & Tarentum, & in sinistro Italiæ cornu, quod quinquaginta millibus extenditur, aptam mercimoniis Hydruntum. Apulia autem à perditione nominatur. citius enim ibi solis fervoribus terræ virentia perduntur. Sextadecima provincia, Sicilia insula computatur, quæ Tyrrheno mari seu Ionio alluitur, de Siculi ducis proprio nomine nuncupatur. Septimadecima Corsica. Octavadecima Sardinia ponitur, quæ utræque Tyrrhenis fluctibus ambiuntur. Porro Corsica, à duce suo Corso, Sardinia à Sarde Herculis filio nominatur.

C A P. XXII.

Sextadecima provincia Italiae Sicilia est. Septima decima Corsica, octavadecima Sardinia.

CERTUM est tamen, Liguriam, & partem Venetiæ, Æmiliam quoque Flaminiamque, veteres Historiographos Galliam Cisalpinam appellasse. Inde est quod Donatus Grammaticus, in expositione Virgilii, Mantuam in Gallia esse dixit. Indeque est quod in Romana historia legitur, Ariminum in Gallia constitutum. Siquidem antiquissimo tempore, Brennus Rex Gallorum, qui apud Senonas urbem regnabat, cum trecentis millibus Gallorum Senonum ad Italiam venit, eamque usque ad Seno-Galliam, quæ à Gallis Senonibus vocitata est, occupavit. Causa autem cur Galli in Italiam venerint, hæc fuisse describitur. Dum enim vinum degustassent ab Italia delatum, aviditate vini illecti, ad Italiam transierunt. Horum centum millia non longe à Delphis insula properantes, Græcorum gladiis extincta sunt. Alia vero centum millia in Galatiam ingressa, primum Gallo-Græci, postea vero Galatæ appellati sunt. Et hi sunt quibus doctor gentium scripsit Epistolam Paulus. Centum millia quoque Gallorum, quæ in Italia remanserunt, Ticinum, Mediolanumque, Pergamum, Brexiamque construentes, Cisalpinæ Galliæ regioni nomen dederunt. Istique sunt Galli Senones, qui olim urbem Romuleam invaserunt. Sicut enim dicimus Galliam Transalpinam, quæ ultra Alpes habetur: Sic Galliam hac parte quæ infra Alpes est, vocitamus Cisalpinam.

C A P. XXIII.

Ob quam causam aliqua pars Italiae, Cisalpina vocatur Gallia.

ITalia quoque quæ has provincias continet, ab Italo Siculorum duce, qui eam antiquitus invasit, nomen accepit. Sive ob hoc Italia dicitur, quia magni in ea boves, hoc est, Itali habentur. Ab eo namque quod est Italus, per diminutionem licet una litera addita, altera immutata, vitulus appellatur.

C A P. XXIV.

Quare Italia sic vocitatur; ut quid etiam Ausonia vel Latium dicitur.

ITalia etiam Ausonia dicitur, ab Aufone Vlyssis filio. Primitus tamen Beneventana regio hoc nomine appellata est, postea vero tota sic cœpit Italia vocitari. Dicitur quoque etiam Latium Italia, pro eo quod Saturnus Iovem filium suum fugiens, intra eam invenisset latebram. Igitur postquam de Italiae provinciis, vel ipsius nomine, intra quam res gestas describimus, sufficienter est dictum, nunc ad historiæ ordinem redeamus.

C A P. XXV.

Quomodo Alboin Mediolanum ingressus est.

Alboin igitur Liguriam introiens, indiçtione ingrediente tertia, tertio Nonas Septembris, sub temporibus Honorati Archiepiscopi, Mediolanum ingressus est. Dehinc universas Liguriæ civitates, præter has quæ in littore maris sunt positæ, cepit. Honoratus

noratus vero Archiepiscopus Mediolanum deferens, ad Genuensem urbem confugit. Paulus quoque Patriarcha, annis duodecim sacerdotium gerens, ab hac luce subtractus est, regendamque Ecclesiam Probino reliquit.

C A P. XXVI.

Quomodo Ticinensis civitas tribus annis obsessa est, & Langobardi Tusciam invaserunt.

Ticinensis eo tempore civitas ultra tres annos obsidionem perferens, se fortiter continuit: Langobardorum exercitu non procul juxta eam ab occidentali parte residente. Interim Alboin ejectis militibus invasit omnia, usque ad Tusciam, præter Romam & Ravennam, vel aliqua castella quæ erant in littore maris constituta. Nec erat tunc virtus Romanis, ut resistere possent, quia & pestilentia, quæ sub Narsete facta est, plurimos in Liguria & Venetiis extinxerat, & post annum quem diximus fuisse ubertatis, fames nimia ingruens, universam Italiam devastabat. Certum est autem, tunc Alboin multos secum ex diversis, quas vel alii reges, vel ipse ceperat, gentibus ad Italiam adduxisse, unde usque hodie eorum in quibus habitant vicos, Gepidos, Bulgares, Sarmatas, Pannonios, Suvos, Noricos, sive aliis hujuscemodi nominibus appellamus.

C A P. XXVII.

Quomodo Alboin Ticinum ingressus est.

AT vero Ticinensis civitas post tres annos & aliquot menses obsidionem perferens, tandem se Alboin & Langobardis obsidentibus tradidit. In quam
cum

cum Alboin per portam, quæ dicitur Sancti Iohannis, ab Orientali urbis parte introiret, equus ejus in portæ medio concidens, quamvis calcaribus stimulatus, quamvis hinc inde ab stratore verberibus cæsus, non poterat elevari. Tunc unus ex eisdem Langobardis, taliter regem allocutus est, dicens: Memento domine Rex, quale votum vovisti. Frange tam durum votum, & ingredieris urbem. Vere etenim Christianus est populus in hac civitate. Siquidem Alboin voverat, quod universum populum, quia se tradere nolisset, gladio extingueret. Qui postquam tale votum dirumpens, civibus indulgentiam promisit, mox equus ejus consurgit, ipse civitatem ingressus, nulli læsionem inferens, in sua promissione permansit. Tunc ad eum omnis populus in palatium, quod quondam Rex Theudericus construxerat concurrens, post tantas animum miseras, de spe jam fidus futura, cœpit relevare.

C A P. XXVIII.

Quomodo Alboin, postquam tribus regnavit annis, consilio suæ conjugis, ab Helmichis interfectus est.

Qui Rex postquam in Italia tres annos & sex menses regnavit, insidiis suæ conjugis interemptus est. Causa autem interfectionis ejus hæc fuit. Cum in convivio, ultra quam oportuerat, apud Veronam lætus resideret, cum poculo quod de capite Cunimundi regis, sui soceri, fecerat, reginæ ad bibendum vinum dari præcepit, atque eam ut cum patre suo lætanter biberet, invitavit. Hoc ne cui videatur impossibile, veritatem in Christo loquor. ego hoc poculum vidi, in quodam die festo, Ratchis principem, ut illud convivis suis ostentaret, manu tenentem. Igitur Rosemunda ubi rem animadvertit, altum concipiens in

corde dolorem , quem compefcere non valens , mox in mariti necem , patris funus vindicatura exarfit. Confiliumque mox cum Helmichis, qui regis Schilpor, hoc eft armiger, & collactaneus erat, ut regem interficeret, iniit. Qui reginæ perfuafit, ut ipfa Peredeo, qui erat vir fortiffimus, in hoc confilium adfciret. Peredeo cum reginæ fuadenti tanti nefas confenfum adhibere nollet, illa fe noctu in lectulo fuæ Veftiariæ, cum qua Peredeo ftupri confuetudinem habebat, fupposuit. ubi Peredeo rem nefcius veniens cum regina concubuit. Cumque illa, patrato jam scelere, ab eo quæreret, quam fe effe exiftimaret, & ipfe nomen fuæ amicæ, quam effe putabat, nominaffet, regina fubjunxit: Nequaquam ut putas, fed ego Roſemunda ſum; inquit. Certe nunc talem rem Peredeo perpetratam habes, ut aut tu Alboin interficias, aut ipſe te ſuo gladio extinguat. Tunc ille intellexit malum quod fecit, & qui ſponte noluerat, tali modo in regis necem coactus aſſenſit. Tunc Roſemunda, dum ſe Alboin meridie ſopori dediffet, magnum in Palatio ſilentium fieri præcipiens, omnia alia arma ſubtrahens, ſpatham illius ad lectuli caput, ne tolli aut evaginari poſſet, fortiter colligavit, & juxta confilium Helmichis Peredeo interfectorem, omni beſtia crudelior, introduxit. Alboin ſubito de ſopore expergefactus, malum quod imminebat intelligens, manum citius ad ſpatham porrexit. quam ſtrictius religatam extrahere non valens, apprehenſo tamen ſcabello ſuppedaneo, ſe cum eo per aliquod ſpatium defendit. Sed heu proh dolor, vir bellicoſiſſimus & ſummæ audaciæ, nihil contra hoſtem prævalens, quaſi unus de inermibus interfectus eſt, uniuſque mulierculæ conſilio periit, qui per tot hoſtium ſtrages bello famoſiſſimus extitit. Cujus corpus cum maximo Langobardorum fletu & lamentis, ſub cujuſdam ſcalæ adſcen-

adscensu, quæ palatio erat contigua, sepultum est. Fuit autem statura procerus, & ad bella peragenda toto corpore coaptatus. Hujus tumulum nostris in diebus Giselbertus, qui dux Veronensium fuerat, aperiens, spatham ejus, & si quid in ornatu ipsius inventum fuerat, abstulit. Qui ob hanc causam vanitate solita apud indoctos homines, Alboin se vidisse, jactabat.

CAP. XXIX.

Helmichis regnare voluit, sed non potuit.

Igitur Helmichis extincto Alboin, regnum ejus invadere conatus est: sed minime potuit, quia Langobardi nimium de morte illius dolentes, eum moliebantur extinguere. Statimque Rosemunda Longino Præfecto Ravennæ mandavit, ut citius navem dirigeret, quæ eos suscipere posset. Longinus tali nuntio lætus effectus, festinanter navem direxit, in quam Helmichis, cum Rosemunda jam sua conjuge, noctu fugientes ingressi sunt, auferentesque secum Albsuindam regis filiam, & omnem Langobardorum thesaurum, velocius Ravennam pervenerunt. Tunc Longinus Præfectus suadere cœpit Rosemundæ, ut Helmichis interficeret, & ejus se nuptiis copularet. Illa, ut erat ad omnem nequitiam facilis, dum optat Ravennatum domina fieri, ad tantum perpetrandum facinus assensum dedit, atque dum Helmichis se in balneo ablueret, egredienti ei de lavacro veneni poculum, quod salutis esse asseverabat, propinavit. Ille ubi sensit se mortis poculum bibisse, Rosemundam, evaginato super eam gladio, quod reliquum erat bibere, coëgit. Sicque dei omnipotentis judicio interfectores iniquissimi uno momento perierunt.

C A P. XXX.

Quomodo Longinus post eorum mortem Albsuindam cum Langobardorum thesauro Imperatori direxit: & de Peredeo, quomodo in Constantinopoli leonem occidit.

HIs ita peremptis, Longinus præfectus Albsuindam cum Langobardorum thesauris Constantinopolim ad Tiberium imperatorem direxit. Affirman aliqui, etiam Peredeum pariter cum Helmichis & Rose munda Ravennam venisse, atque exinde cum Albsuinda Constantinopolim directum esse, ibique in spectaculo populi coram Imperatore leonem miræ magnitudinis occidisse. Cui, ut ferunt, ne aliquid malignum in regia urbe, quia vir fortis erat, moliretur, iussu Imperatoris oculi evulsi sunt. Qui sibi post aliquod tempus duos cultellos aptavit, quibus in utrisque suis manibus absconsis, palatium petiit, atque se quædam ad Augusti utilitatem, si ad eum intromitteretur, locuturum promisit. Ad quem Augustus duos sibi familiares, quorum ejus verba susciperent, patricos misit. Qui cum ad Peredeum venissent, ille ad eos, quasi aliquid eis secretius dicturus propior accessit, atque ambos utraque manu gladiis, quos absconso habebat, fortiter vulneravit, ita ut statim in terram corruerent & expirarent. Sic, Samsonis illius fortissimi ex aliqua parte non absimilis, suas injurias ultus est, & pro amissione duorum luminum, duos Imperatori viros utilissimos interemit.

C A P. XXXI.

De regno Cleph, qui secundus regnavit.

LAngobardi vero apud Italiam, omnes communi consilio, Cleph nobilissimum de suis virum in urbe
Tici-

Ticinensium sibi regem statuerunt. Hic multos Romanorum viros potentes, alios gladio extinxit, alios ab Italia exturbavit. Iste cum annum unum & sex menses, cum Massana sua conjuge, regnum obtinuisset, à puero de suo obsequio gladio jugulatus est.

CAP. XXXII.

Quomodo duces Langobardorum per decem annos sine rege fuerunt, per quos Italia subjugata est.

Post cujus mortem Langobardi per annos decem regem non habentes sub ducibus fuerunt. Vnusquisque enim ducum suam civitatem obtinebat. Zaban Ticinum: Waillari Bergamum: Alachis Brixiam: Euin Tridentum: Gisulfus Forum-Julii. Sed & alii extra hos in suis urbibus triginta duces fuerunt. His diebus multi nobilium Romanorum ob cupiditatem interfecti sunt: reliqui vero, per hostes divisi, ut tertiam partem suarum frugum Langobardis persolverent, tributarii efficiuntur. Per hos Langobardorum duces, septimo anno ab adventu Albuvin, & totius gentis spoliatis Ecclesiis, sacerdotibus interfectis, civitatibus subrutis, populisque, qui more segetum excreverant, extinctis, exceptis his regionibus, quas Albuvin ceperat, Italia ex maxima parte capta, & à Langobardis subjugata est.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS, DE GESTIS LANGOBARDORVM.

GESTIS LANGOBARDORVM.

LIBER TERTIVS.

C A P. I.

*Quia Duces Langobardorum ad prædandam
in Gallia directi sunt.*

Ligitur aliquanti ex ducibus Langobardorum, cum valido exercitu Gallias ingrediuntur. Horum adventum vir dei Hospitius, qui apud Nicæam erat inclusus, sancto sibi revelante spiritu, longe ante prævidit, ejusdemque urbis civibus quæ mala imminerent prædixit. Erat enim vir iste magnæ abstinentiæ, & probabilis vitæ, qui constrictus carnem catenis ferreis, induto desuper cilicio, solo pane in cibo cum paucis dactylis utebatur. In diebus autem quadagesimæ, radicibus herbarum Ægyptiarum, quibus Eremitæ utuntur, exhibentibus sibi negotiatoribus, alebatur. Per hunc dominus magnas virtutes operari dignatus est, quæ scriptæ habentur in libris venerabilis viri Gregorii Turonensis Episcopi. Igitur vir iste sanctus adventum Langobardorum in Gallias hoc modo prædixit. Venient, inquit, Langobardi in Gallias, & devastabunt civitates septem, eo quod increverit malitia eorum in conspectu Domini. Est enim omnis populus perjuriis deditus, furtis obnoxius, rapinis intentus, homicidiis promptus, in quibus non est justitiæ fructus. Non decimæ dantur, non pauper alitur, non tegitur nudus, non suscipitur hospitio peregrinus. Ideo hæc plaga ventura est super populum istum. Monachis quoque suis

fuis præcipiens dixit : Abscedite vos à loco isto , aufe-
rentes vobiscum quæ habetis. Ecce enim gens appro-
piat quam prædixi. Dicentibus illis, Non relinquemus
te sanctissime pater ; ait, Nolite timere pro me. Futu-
rum est enim ut injurias inferant mihi , sed non noce-
bunt usque ad mortem.

C A P. II.

De Langobardo qui beatum Hospitium extinguere voluit.

D Iscedentibus autem monachis , advenit exercitus
Langobardorum. Qui dum cuncta quæ repere-
rat , vastaret , ad locum ubi vir sanctus inclusus erat,
pervenit. At ille per fenestram turris se eis ostendit.
Illi vero circumeuntes turrim , dum aditum quærerent,
per quem ad eum ingredi possent , & minime inveni-
rent , duo ex eis adscendentes tectum discooperuerunt
illud. Et videntes eum cinctum catenis , indutumque
cilicio, dicunt : Hic malefactor est , & homicidium fe-
cit, ideo in his ligaminibus vinctus tenetur. Vocatoque
intèrprete , sciscitantur ab eo quid mali fecerit , ut tali
supplicio artaretur. At ille fatetur se homicidam esse,
omniumque criminum reum. Tunc unus extracto
gladio , ut ejus caput amputaret , mox ejus dextra in
ipso ictu dirigit , nec eam ad se potuit revocare. Qui
relictum gladium terræ dejecit. Hæc videntes socii ejus,
clamorem in cælo dederunt , flagitantes à sancto , ut,
quid eis agendum esset , clementer insinueret. Ipse ve-
ro imposito salutis signo , arens brachium sanitati re-
stituit. Langobardus autem qui sanatus fuerat , & ad
fidem Christi conversus , statim clericus , deinde mo-
nachus effectus est , atque in eodem loco , usque ad fi-
nem vitæ suæ , in dei servitio permansit. Beatus vero
Hospitius dum Langobardis Dei verbum loqueretur,
duo

duo duces, qui eum venerabiliter audierunt, incolumes patriæ redditi sunt; quidam vero, qui ejus verba desperant, in ipsa provincia miserabiliter perierunt.

C A P. III.

Quomodo Langobardorum exercitui Amatus Patricius bellum intulit, & quomodo ab eisdem victus est & occisus.

Igitur devastantibus Langobardis Gallias, Amatus Patricius provinciæ, qui Guntramno Regi Francorum parebat, contra eos exercitum duxit, commissoque bello terga vertit, ibique extinctus est. Tantamque stragem tunc Langobardi de Burgundionibus fecerunt, ut non possit colligi numerus occisorum. Ditati-que inæstimabili præda, ad Italiam revertuntur.

C A P. IV.

Quomodo Langobardi Galliam ingressi à Mummulo Patricio sunt devicti.

Quibus discedentibus Ennius, qui & Mummulus, accersitus à rege patriciatus honorem emeruit. Irruentibus iterum Langobardis in Gallias, & usque Mustiascalmes accedentibus, qui locus Ebredunensi adjacet civitati, Mummulus exercitum movit, & cum Burgundionibus illic proficiscitur. Circumdatisque Langobardis cum exercitu, factis etiam concisis per devia silvarum, irruit super eos, multosque ex eis interfecit. Nonnullos vero cepit, & regi suo Guntramno direxit. Langobardi quoque, his patrat, ad Italiam sunt regressi.

CAP. V.

Quomodo Saxones cum Langobardis in Italiam venerunt.

Post hæc Saxones, qui cum Langobardis in Italiam venerant in Gallias perrumpunt, & intra territorium Rhegenſe, id eſt, apud Stablōnem villam, caſtra conſtituunt, diſcurrentes per villas urbium vicinarum, diripientes prædas; abducentes captivos, vel etiam cuncta vaſtantes. Quod cum Mummulus comperiffet, ſuper eos cum exercitu irruit, multoſque ex eis interfecit, ac donec nox finem faceret, cædere non ceſſavit. Ignaros enim repererat homines, & nihil de iis quæ acciderant autumantes. Mane autem factō ſtatuunt Saxones exercitum, præparantes ſe fortiter ad bellum, ſed intercurrentibus nuntiis pacem fecerunt. Datifque muneribus Mummulo, relictis captivis & univerſa præda, ad Italiam revertuntur.

CAP. VI.

Quomodo Saxones cum uxoribus & parvulis ſuis iterum Galliam ingreſſi ſunt.

Igitur regreſſi Saxones in Italiam, aſſumtis ſecum uxoribus atque parvulis ſuis, cum omni ſupellectili, rurſum ad Gallias deliberant venire, ſcilicet ut à Sigisberto rege ſuſcepti, ejus poſſint adjutorio ad patriam remeare. Certum eſt autem, hos Saxones ideo ad Italiam cum uxoribus & parvulis adveniffe, ut in ea habitare deberent. Sed quantum datur intelliſſi, noluerunt Langobardorum imperiis ſubjacere. Sed neque eis à Langobardis permiſſum eſt in proprio jure ſubſiſtere, ideoque æſtimantur ad ſuam propriam repedaſſe. Hi Gallias ingreſſuri, duos ex ſe cuneos faciunt, & unus

E e e

quidem

quidem cuneus per Nicæam urbem, alter vero per E-bredunum ingressus est, illa revertens via, quam anno superiore tenuerat. Hi quia tempus messium erat, colligentes ac triturantes frumenta comedebant, ac suis animantibus ad esum præbebant. Deprædabantur pecora, sed nec ab incendiis abstinebant. Qui cum ad Rhodanum amnem pervenissent, ut transmeato eo regno se Sigisberto conferrent, occurrit eis Mummulus cum valida multitudine. Tunc ille viso eo valde timentes, datis pro redemptione sua multis aureis numismatibus, Rhodanum transire permitti sunt. Qui dum ad Sigisbertum regem pergunt, multos in itinere negotiatione sua deceperunt, venundantes regulas æris, quæ ita nescio quomodo erant coloratæ, ut auri probati atque examinati speciem simularent. Vnde nonnulli hoc dolo seducti, dantes aurum, & æs accipientes, pauperes sunt effecti. Pervenientes tandem ad regem Sigisbertum, ad locum unde prius egressi fuerant, redire permitti sunt.

C A P. VII.

Quomodo Saxones de patria sua Suavos & alias gentes, quæ ibi residebant, expulere.

QVi dum ad suam patriam venissent, invenerunt, eam à Suavis & aliis gentibus, sicut supra commemoravimus, retineri. Contra quos insurgentes, conati sunt eos destruere ac delere. At illi obtulerunt eis tertiam partem regionis, dicentes: Simul possumus vivere, & sine collisione communiter habitare. Cumque illi nullo modo acquiescerent, dehinc obtulerunt eis medietatem; post hæc duas partes, sibi tantum tertiam reservantes. Nolentibus autem illis, obtulerunt cum terra etiam omnia pecora, tantum ut à bello cessarent.

Sed

Sed nec iis Saxones adquiescentes, certamen expectunt, atque inter se ante certamen, qualiter uxores Suavorum dividerent, statuunt. Sed non eis ut putabant, evenit. Nam commisso prælio, viginti millia ex eis interempta sunt. Suavorum vero quadringenti octoginta ceciderunt, reliqui vero victoriam capiunt. Sex millia quoque Saxonum, qui bello superfuerant, devoverunt, se neque barbam neque capillos incisuros, nisi se de hostibus Suavis ulciscerentur. Qui iterum pugnam aggredientes, vehementer adtriti sunt, & sic à bello quieverunt.

C A P. VIII.

Quomodo tres duces Langobardorum, hoc est, Amo, Zaban & Rhodanus, à Mummulo devicti sunt.

POST hæc tres Langobardorum duces, id est, Amo, Zaban ac Rhodanus, Gallias irruperunt. Et Amo quidem Ebredunensem carpens viam, usque Machovillam, quam Mummulus munere Regis meruerat, accessit, ibique tentoria fixit. Zaban vero per Diensem descendens urbem, usque Valentiam venit. Rhodanus autem Gratianopolim aggressus est. Et Amo quidem Arelatensem debellavit provinciam, cum urbibus quæ circumsitæ sunt, & usque ad ipsum Lapideum campum, qui adjacet urbi Massiliensi, accedens, universa quæ reperire poterat depopulatus est. Aquinensibus autem obsidionem parans, viginti duabus libris acceptis argenti, ab eodem loco discessit. Rhodanus quoque & Zaban, pari modo incendiis & rapinis, loca ad quæ accesserant, demoliti sunt. Quæ cum Mummulo Patritio perlata fuissent, cum valida manu veniens primum cum Rhodano, qui Gratianopolim debellabat, conflixit, & multos de ejus exercitu peremit;

ipsumque Rhodanum lancea vulneratum, ad montium excelsa fugere compulit. Qui exinde cum quingentis viris, qui ei remanserant, per devia silvarum prorumpens, ad Zaban, qui tunc Valentiam urbem obsidebat, pervenit, eique omnia quæ acta fuerant, nunciavit. Qui pariter dum ad Ebredunensem urbem omnia deprædantes venissent, ibi eis Mummulus cum innumero exercitu occurrit, commissoque prælio eisdem vicit. Tunc Zaban & Rhodanus Italiam repetentes, Secusium devenere. Quam urbem Sisinnius, magister tunc militum, à parte retinebat Imperatoris. Ad quem puer Mummuli adveniens, literas ei directas à Mummulo porrexit, eumque citius adventare dixit. Quo comperto Zaban & Rhodanus exinde mox ad propria discesserunt. His auditis Amo, collecta omni præda, Italiam rediturus proficiscitur, sed resistentibus nivibus, prædam ex magna parte relinquens, vix cum suis Alpinum tramitem erumpere potuit, & sic ad patriam pervenit.

C A P. IX.

Quomodo Franci Anagnis castrum Langobardorum ceperunt. & quomodo Ragilo comes à Francorum duce Chramnichis occisus est.

HIs diebus advenientibus Francis, Anagnis castrum, quod super Tridentum, in confinio Italiæ positum est, se eisdem tradidit. Quam ob causam comes Langobardorum de Lagare, Ragilo nomine, Anagnis veniens deprædatus est. Qui cum de præda reverteretur, in campo Rotaliano ab obvio sibi duce Francorum Chramnichis, cum pluribus è suis, peremptus est. Qui Chramnichis non multum post tempus Tridentum veniens devastavit. Quem subsequens Evin Tridentinus

Dux,

Dux, in loco qui Salurnis dicitur, suis cum sociis interfecit, prædamque omnem, quam ceperat, excussit. Expulsisque Francis Tridentinum territorium recepit.

C A P. X.

De morte Sigisberti Francorum Regis; & de nuptiis Evin ducis.

HOC tempore Sigisbertus Rex Francorum occisus est, fraude Hilperici germani sui, cum quo bellum inierat. Regnumque ejus Childebertus ejusdem filius, adhuc puerulus, cum Brunhilde matre regendum suscepit. Eum quoque Dux Tridentinorum, de quo præmisimus, accepit uxorem filiam Garibaldi Bajoariorum regis.

C A P. XI.

De morte Iustini minoris.

PER hæc tempora apud Constantinopolim, ut supra præmissum est, Iustinus minor regnabat, vir omni avaritiæ deditus, contemptor pauperum, senatorum spoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, ut arcas juberet ferreas fieri, in quibus ea quæ rapiebat auri tanta lenta congereret. Quem etiam ferunt in hæresin Pelagianam dilapsam. Hic cum à divinis mandatis aurem cordis averteret, justo dei judicio, amisso rationis intellectu, amens effectus est. Hic Tiberium Cæsarem adscivit, qui ejus palatium vel singulas provincias gubernaret; hominem justum, utilem, strenuum, sapientem, eleemosynarium, in judiciis æquum, in victoriis clarum, & quod his omnibus supereminet, verissimum Christianum. Hic cum multa de thesauris, quos Iustinus aggregaverat, pauperibus erogaret, Sophia Augusta frequentius eum increpabat, quod Rempublicam rede-

gisset in paupertatem, dicens: Quod ego multis annis congregavi, tu infra paucum tempus prodige dispergis. Ajebat autem ille: Confido in Domino, quia non deerit pecunia fisco nostro, tantum ut pauperes elemosynam accipiant, ut captivi redimantur. Hoc est enim magnum thesaurum facere, dicente Domino; Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de his quæ tribuit Dominus, congregemus in cœlo thesauros, & Dominus nobis augere dignabitur in sæculo. Igitur Iustinus cum undecim annis regnasset, amentiam quam incurrerat, tandem cum vita finivit. Bella sane, quæ, per Narsetem patricium Gothis vel Francis illata, superius per anticipationem diximus, hujus temporibus gesta sunt. Denique & cum Roma temporibus Benedicti Papæ, vastantibus omnia per circuitum Langobardis, famis penuria laboraret, multa millia frumenti navibus ab Ægypto dirigens, eam suæ studio misericordiæ relevavit.

C A P. XII.

De principatu Tiberii Constantini, & de bonis actibus ejus.

MOrtuo ergo Iustino, Tiberius Constantinus, Romanorum regum quinquagesimus, sumsit imperium. Hic cum, ut superius diximus, sub Iustino adhuc Cæsare palatium regeret, & multas cotidie elemosynas faceret, magnam ei Dominus auri copiam subministravit. Nam deambulans per Palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua erat crux Dominica sculpta, & ait: Crucem domini qua frontem nostram & pectora munire debemus, ecce eam sub pedibus conculcamus. Et citius dicto jussit eandem tabulam auferri. Defossaque tabula atque erecta, inve-
niunt

niunt subter & aliam hoc signum habentem, qui & ipsam jussit auferri. Qua amota, reperiunt & tertiam. jussuque ejus cum hæc fuisset ablata, inveniunt magnum thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum pauperibus adhuc abundantius, quam consueverat, largitur. Narses quoque patricius Italiæ, cum in quadam civitate, intra Italiam, domum magnam haberet, cum multis thesauris ad supra memoratam urbem advenit. Ibique in domo sua occulte cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentique reposuit. Interfectisque omnibus consciiis, uni tantummodo seni hæc, per juramentum, ab eo exigens, commendavit. Defuncto vero Narsete, supradictus senex ad Cæsarem Tiberium veniens, dixit: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar dicam. Cui ille: Dic, ait, quod vis. proderit enim tibi, si quid nobis profuturum esse narraveris. Thesaurum, inquit, Narsetis habeo reconditum. quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gavisus, mittit usque ad locum pueros suos, præcedentem vero senem hi sequuntur attoniti. Pervenientesque ad cisternam, deopertam ingrediuntur. In qua tantum auri vel argenti repertum est, ut per multos dies vix à deportantibus potuisset evacuari. Quæ ille pene omnia secundum suum morem erogatione largiflua dispensavit egenis. Hic cum Augustalem coronam accepturus esset, eumque juxta consuetudinem ad spectaculum circi populus expectaret, insidias ei præparans, ut Iustinianus, Iustini nepotem, ad dignitatem Imperatoriam sublimaret, ille per loca sancta prius procedens, dehinc vocato ad se Pontifice urbis, cum consulibus ac Præfectis Palatium ingressus, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni

gloria confirmatur. Quod ejus adversarii audientes, nihilque ei, qui in Deo spem suam posuerat, officere valentes, magno sunt confusionis pudore cooperti. Transactis autem paucis diebus, adveniens Iustinianus, pedibus se projecit Imperatoris, ob meritum gratiæ, quindécim ei auri centenaria deferens. Quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, sibi in Palatio adstiteri jussit. Sophia vero Augusta immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat, insidias ei tentavit ingerere. Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam jocundaretur, vocato clam Iustiniano voluit eum sublimare in regno. Quo comperto Tiberius cursu veloci Constantinopolim regreditur, apprehensamque Augustam omnibus thesauris spoliavit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisque pueris ejus ab ea, alios de fidelibus suis posuit, qui ei parent, mandans ut nullus prorsus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum vero verbis solummodo increpatum, tanto in posterum amore dilexit, ut filio ejus filiam suam promitteret, rursumque filio suo filiam ejus expeteret. Sed hæc res, quam ob causam, nescio, minime ad effectum pervenit. Hujus exercitus ab eo directus Persas potentissime debellavit, victorque regrediens, tantam molem prædæ, cum viginti pariter elephantis, detulit, ut humanæ crederetur posse sufficere cupiditati.

C A P. XIII.

*De aureis quos Hilperico Imperator direxit,
& de beato Gregorio.*

AD hunc Hilpericus Francorum rex suos legatos dirigens, multa ab eo ornamenta, aureos etiam singulorum

arum librarum suscepit, habentes ex una parte effigiem Imperatoris, & perscriptum in circulo, TIBERII CONSTANTINI. PERPETVI. AVGVSTI. & ab alia parte habentes quadrigam & adscensorem, continentes scriptum: GLORIA ROMANORVM. Huius in diebus beatus Gregorius Diaconus, qui post Papa extitit, cum esset apocrisiarius, apud eandem regionem urbem, Morales libros composuit, Eutychiumque ejusdem urbis Episcopum, de resurrectione errantem, in conspectu ejusdem Augusti superavit. Hac etiam tempestate Faroald primus Spoletanorum dux, cum Langobardorum exercitu classem invadens, opulentam urbem, spoliata cunctis divitiis, nudam reliquit.

CAP. XIV.

De morte Proбини Patriarchæ.

Mortuo vero apud Aquileiam Patriarcha Probino, qui Ecclesiam unum rexerat annum, eidem Ecclesiæ sacerdos Helias præficitur.

CAP. XV.

De morte Tiberii Constantini Augusti, & de imperio Mauriti.

Tiberius igitur Constantinus, postquam Imperium septem rexerat annis, sentiens sibi diem mortis imminere, una cum consilio Sophiæ Augustæ, Mauricium genere Cappadocem, virum strenuum, ad imperium elegit, ornatamque suam filiam regalibus ornamentis ei eam tradidit, dicens: Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. utere eo felix, memor semper ut æquitate & justitia delecteris. Hæc postquam dixit, de hac luce ad æternam patriam migravit, ma-

gnum luctum populis de sua morte relinquens. Fuit enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudiciis justus, in judicando cautissimus, nullum despicens, sed omnes in bona voluntate complectens; omnes diligens, ipse quoque est dilectus à cunctis. Quo defuncto Mauricius indutus purpura, redimitus diademate, ad circum processit, acclamatisque sibi laudibus, largitus populo munera, primus ex Græcorum genere in Imperio confirmatus est.

C A P. XVI.

De Regno Authari, & quanta securitas ejus tempore fuit.

AT vero Langobardi, cum per annos decem sub potestate ducum fuissent, tandem communi consilio Authari, Clephonis filium supra memorati principis, regem sibi statuerunt. Quem etiam *ob dignitatem Flavium appellaverunt*, quo prænomine omnes, qui postea fuerunt, Langobardorum reges feliciter usi sunt. Hujus in diebus ob restaurationem regni, duces qui tunc erant, omnem substantiarum suarum medietatem regalibus usibus tribuunt, ut esse possit unde Rex ipse, sive qui ei adhærent, ejusque obsequiis per diversa officia dediti, alerentur. Populi tamen aggravati, per Langobardos hospites partiuntur. *Erat sane hoc mirabile in regno Langobardorum, nulla erat violentia, nullæ struebantur insidiæ. Nemo aliquem injuste angariabat, nemo spoliabat. Non erant furti, non latrocinia, unusquisque quo libebat, securus sine timore pergebat.*

CAP. XVII.

Quomodo Childebertus Italiam introivit, sed facta pace discessit.

HOc tempore Mauricius Imperator, Childeberto regi Francorum quinquaginta millia solidos per pagos suos ob hoc direxit, ut cum exercitu super Langobardos irrueret, eosque de Italia exterminaret. Qui cum innumera Francorum multitudine in Italiam subito introivit. Langobardi vero in civitatibus committentes se, intercurrentibus legatis, oblatisque muneribus, pacem cum Childeberto fecerunt. Qui cum ad Gallias remeasset, cognito Imperator Mauricius, quia cum Langobardis foedus inierat, solidos quos ei ob Langobardorum detrimentum dederat, repetere coepit. Sed le suarum virium potentia fretus, pro hac re nec responsum reddere voluit.

CAP. XVIII.

De expugnatione Brexelli, & de fuga Droctulfi ducis.

His ita gestis, Authari rex Brexillum civitatem, super Padi marginem sitam, expugnare aggressus est, in quam Droctulf dux à Langobardis confugerat, &que partibus Imperatoris tradens, sociatus militibus Langobardorum, exercitui fortiter resistebat. Iste ex Suavorum, hoc est, Alemannorum gente oriundus, inter Langobardos creverat, & quia erat forma idoneus, ducatus honorem meruerat. Sed cum occasionem ulciscendæ suæ captivitatis reperit, contra Langobardos illico arma surrexit. Adversus quem Langobardi gravia bella gesserunt: tandemque eum cum militi-

litibus, quos juvabat exuperantes, Ravennam ceder compulerunt. Brexillus capta est, muri quoque ejus a solum usque destructi sunt. Post hæc Authari rex cum Smaragdo Patricio, qui tunc Ravennæ præerat, usque in annum tertium pacem fecit.

C A P. XIX.

De morte Droctulfi; & quali Epitaphio honoratus est.

HVjus fane Droctulfi, de quo præmisimus, admi niculo, sæpè Ravennatium milites, adversum Langobardos dimicarunt. Extructaque classe Langobardos, qui classe urbem tenebant, hoc adjuvante pepulerunt. Cui, cum vitæ expleisset terminum, honorabile & pulchrum ante limina beati Vitalis martyris tribuentes tali ejus laudes epitaphio extulerunt:

Clauditur hoc tumulo, tantum sed corpore, Droctulf.

Nam meritis tota vivit in urbe suis.

Cum Bardis fuit ipse quidem; nam gente Süavus;

Omnibus & populis inde süavis erat.

Terribilis visu facies, sed mente benignus,

Longaque robusto pectore barba fuit.

Hic & amans semper Romana & publica signa,

Vastator gentis adfuit ipse sue.

Contemnit caros, dum nos amat ille, parentes,

Hanc patriam reputans esse, Ravenna, suam.

Hujus primâ fuit Brexelli gloria capti.

Quo residens cunctis hostibus horror erat.

Qui Romana potens valuit post signa juvare,

Vexillum primum Christus habere dedit.

Inde etiam, retinet dum classem fraude Feroaldus,

Vindicet ut classem, classibus arma parat.

Puppibus exiguis decertans amne Badrino,

Bardorum innumeras vicit & ipse manus.

*Rurſus & in terris Avareim ſuperavit Eois ,
 Conquirens dominis maxima palma ſuis.
 Martyris auxilio Vitalis ſultus ad iſtos
 Pervenit ; victor ſapè triumphat ovans.
 Cujus & in templis petiit ſua membra jacere.
 Hæc loca poſt mortem buſtis habere juvat.
 Ipſe ſacerdotem moriens petit iſta Iohannem ,
 Hiſ rediit terris cujus amore pio.*

C A P. XX.

De Sacerdotio Pelagii Papæ , & errore Helix Patriarchæ.

DEnique poſt benedictum Papam, Pelagius Romanæ Eccleſiæ Pontifex abſque juffione principis ordinatus eſt , eo quod Langobardi Romam per circuitum obſiderent , nec poſſet quiſquam à Roma progredi. Hic Pelagius Helix Aquileienſi Epifcopo , nolenti tria capitula Chalcedonenſis Synodi ſuſcipere , Epifto- lam ſatis utilem miſit , quam beatus Gregorius , cum eſſet adhuc Diaconus, conſcripſit.

C A P. XXI.

De bello Childeberti contra Hiſpanos.

INterea Childebertus Rex Francorum , bellum adverſum Hiſpanos gerens, eoſdem acie ſuperavit. Cauſa autem hujus certaminis iſta fuit. Childebertus Rex Ingundem ſororem ſuam Herminigildo , Lewigildi Hiſpanorum regis filio , in conjugium tradiderat. Qui Herminigildus , prædicatione Leandri Epifcopi Hiſpalenſis , atque adhortatione ſuæ conjugis , ab Arriana hæreſi , qua pater ſuus languebat , ad catholicam fidem converſus fuerat , quem pater impius , in ipſo ſacrato Paſchali die , ſecuri percuſſum interemerat. Ingundis
 vero

vero post mariti & martyris funus, de Hispaniis fugiens, dum Gallias repedare vellet, in manus militum incidens, qui in limite adversum Hispanos Gothosque residebant, cum parvo filio capta, atque in Siciliam deducta est, ibique diem clausit extremum. Filius vero ejus Imperatori Mauricio Constantinopolim est transmissus.

C A P. XXII.

De Francorum exercitu qui in Italiam venit.

Rursum Mauricius Augustus, legatos ad Childebertum mittens, eum ut contra Langobardos in Italiam exercitum dirigeret persuasit. Childebertus existimans suam adhuc germanam apud Constantinopolim vivere, legatis Mauricii acquiescens, ut suam posse sororem recipere, iterum adversum Langobardos Francorum exercitum ad Italiam direxit. Contra quos dum Langobardorum acies properarent, Franci & Alamanni dissensionem inter se habentes, sine ullius lucris conquisitione, ad patriam sunt reversi.

C A P. XXIII.

De aquæ diluvio, & miraculo, quod factum est in basilica sancti Zenonis.

EO tempore fuit aquæ diluvium in finibus Venetiarum & Liguriæ, seu ceteris regionibus Italiæ, quale post Noë tempus creditur non fuisse. Factæ sunt lavinæ possessionum seu villarum, hominumque pariter & animantium magnus interitus. Destructa sunt itinera, dissipatæ sunt viæ; tantumque Athesis fluvius tunc excrevit, ut circa Basilicam Beati Zenonis martyris, quæ extra Veronensis urbis muros sita est, usque ad

d superiores fenestras aqua pertingeret, licet beatus Gregorius post Papa scripsit, in eandem Basilicam quam minime introiisse. Urbis quoque ejusdem Veronenſis muri ex parte aliqua eadem sunt inundatione obruti. Facta est autem hæc inundatio sexto decimo Kal. Novembris. Sed & tantæ coruscationes & tonitrua uerunt, quantæ fieri vix æstivo tempore solent. Post uos quoque menses eadem urbs Veronensium magna ex parte incendio concremata est.

C A P. XXIV.

Tyberis exundantia. Draco immanis per urbem ad mare descendit. Et mala portentis subsequuta.

IN hac diluvii effusione in tantum apud urbem Romanam fluvius Tyberis excrevit, ut aquæ ejus supernos urbis influerent, & maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alveum ejusdem fluminis, cum multa serpentium multitudine, Draco etiam miræ magnitudinis per urbem transiens, usque ad mare descendit. Subsecuta statim est hanc inundationem gravissima pestilentia, quam inguinariam appellant. Quæ tanta trage populum devastavit, ut de inæstimabili multitudine vix pauci remanerent. Primumque Pelagium Papam, virum venerabilem perculit: & sine mora exstinxit. Deinde pastore interempto, sese per populos extendit.

C A P. XXV.

De pontificatu beati Gregorii, & clade quæ tunc Romæ facta est.

IN hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc Levita erat, à cunctis generaliter Papa electus est.

est. Qui dum septiformem letaniam fieri ordinavit intra unius horæ spatium, dum hi dominum deprecarentur, octoginta ex eis, subito ad terram corruentes, spiritum exhalarunt. Septiformis autem letania ideo dicta est, quia omnis urbis populus à beato Gregorio in septem partes deprecaturus Dominum est divisus. In primo namque choro fuit omnis clerus; in secundo omnes Abbates cum monachis suis; in tertio omnes Abbatissæ cum congregationibus suis; in quarto omnes infantes; in quinto omnes laici; in sexto universæ viduæ; in septimo omnes mulieres conjugatæ. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere obmittimus, quia jam ante aliquot annos ejus vitam, deo auxiliante, texuimus. In qua quæcunque dicenda fuerant, juxta tenuitatis nostræ vires, universa descripsimus.

C A P. XXVI.

Quomodo beatus Gregorius Anglos convertit.

HOc tempore isdem beatus Gregorius Augustinum, & Mellitum, & Iohannem, cum aliis pluribus monachis timentibus dominum, in Britanniam misit, eorumque prædicatione ad Christum Anglos convertit.

C A P. XXVII.

De mortē Helia Patriarchæ, & sacerdotio Severi.

HIs diebus defuncto Helia Aquileiensi Patriarcha, postquam quindecim annos sacerdotium gesserat, Severus huic succedens regendam suscepit Ecclesiam. Quem Smaragdus Patricius veniens de Ravenna in Grados, per semet ipsum à Basilica extrahens, Ravennam cum injuria duxit, cum aliis tribus ex Histria Episcopis:

scopis: id est, Iohanne Parentino, & Severo, atque Vindemio, nec non etiam Antonio jam sene, Ecclesiæ defensore. Quibus comminans exilia, atque violentiam inferens, communicare compulit Iohanni Ravennati Episcopo trium Capitulorum damnatori, qui tempore Papæ Vigili, vel Pelagii, à Romanæ Ecclesiæ desciverat societate. Exempto vero anno, à Ravenna ad Grados reversi sunt. Quibus nec plebs communicare voluit, nec ceteri Episcopi eos receperunt. Smaragdus Patricius à Dæmonio non injuste correptus, successorum Romanum Patricium accipiens, Constantinopolim remeavit. Post hæc facta est Synodus decem Episcoporum in Mariano, ubi receperunt Severum Patriarcham Aquileiensem, dantem libellum erroris sui, quia trium capitulorum damnatoribus communicarat Ravennæ. Nomina vero Episcoporum, qui se ab hoc schismate cohibuerunt, hæc sunt: Petrus de Altino clarissimus, Ingenuinus de Sabione, Agnellus Tridentinus, Iunior Veronensis, Horuntinus Vincentinus, Rusticus de Tarvisio, Fonteius Feltrinus, Agnellus de Acilio, Laurentius Lunensis. Cum patriarcha autem communicaverunt isti Episcopi: Severus, Parentinus, Iohannes Patricius, Vindemius, & Iohannes.

C A P. XXVIII.

*Authari regis exercitus in Histriam. In Amacinâ Francio
magister obsidetur à Langobardis.*

HAc tempestate Rex Authari ad Histriam exercitum misit, cui exercitui Euin Dux Tridentinus præfuit. Qui post prædas & incendia, facta pace in annum unum, magnam pecuniam regi detulerunt. Alii quoque Langobardi, in Insula Amacina, Francionem magistrum militum, qui adhuc de Narsetis parte fue-

rat, & jam se per viginti annos continuerat, obsidebant. Qui Francio post sex menses obsidionis suæ Langobardis eandem insulam tradidit, ipse vero, ut optaverat, dimissus à rege, cum sua uxore & supellectile Ravennam properavit. Inventæ sunt in eadem insula divitiæ multæ, quæ ibi de singulis fuerant civitatibus commendatæ.

C A P. XXIX.

Rex Authari sororem Childeberti in matrimonium promissam non accepit.

AT vero Flavius Rex Authari, legatos ad Childebertum misit, petens ejus germanam suo matrimonio sociari. Cumque Childebertus, acceptis muneribus à Langobardorum legatis, suam germanam eorum regi se daturum promississet, advenientibus tamen Gothorum de Hispania legatis, eandem suam germanam, eo quod gentem illam ad fidem catholicam conversam fuisse cognoverat, repromisit.

C A P. XXX.

Franci in Italiam introierunt, & à Langobardis devicti sunt.

INter hæc legationem ad Imperatorem Mauricium direxit, mandans ei ut, quod prius non fecerat, nunc contra Langobardorum gentem bella susciperet, atque cum ejus consilio ab Italia removeret. Qui nihil moratus, exercitum suum ad Langobardorum debellationem in Italiam direxit. Cui Authari rex & Langobardorum acies non segniter obviam pergunt, proque libertatis statu fortiter configunt. In ea pugna Langobardi victoriam capiunt. Franci vehementer cæsi, nonnulli

nulli capti, plurimi etiam per fugam elapsi, vix ad patriam revertuntur. Tantaque ibi strages facta est de Francorum exercitu, quanta nusquam alibi memoratur. Mirandum sane est, cur Secundus, qui aliqua de Langobardorum gestis scripsit, hanc tantam eorum victoriam præterierit, cum hæc quæ præmisimus de Francorum interitu, in eorum historia hisdem ipsis penè verbis exarata legantur.

CAP. XXXI.

Rex Authari in Bajoariam perrexit, ut suam sponsam videret.

FLAVIUS vero rex Authari legatos post hæc ad Bajoariam misit, qui Garibaldi eorum Regis filiam sibi in matrimonium peterent. Quos ille benigne suscipiens, Theudelindam suam filiam Authari se daturum promisit. Qui legati revertentes cum hæc Authari nuntiassent, ille per semet ipsum suam sponsam videre cupiens, paucis secum, sed expeditis ex Langobardis adhibitis, unumque sibi fidelissimum, & quasi seniore se cum ducens, sine mora ad Bajoariam perrexit. Qui cum in conspectu Garibaldi regis, juxta morem legatorum, introducti essent, & is qui cum Authari quasi senior venerat, post salutationem verba, ut moris est, intulisset, Authari, cum à nullo illius gentis cognosceretur, ad regem Garibaldum propinquius accedens, ait: Dominus meus Authari rex, me proprie ob hoc direxit, ut vestram filiam ipsius sponsam, quæ nostra domina futura est, debeam conspicere, ut qualis ejus forma sit, meo valeam domino certius nuntiare. Cumque rex hæc audiens filiam venire jussisset, eamque Authari, ut erat satis eleganti forma, tacito nutu contemplatus esset,

eique per omnia satis complacuisse, ait ad regem; Quia talem vestræ filię personam cernimus, ut eam merito nostram reginam fieri optemus, si placet vestræ potestati, de ejus manu, sicut nobis postea factura est, vini poculum sumere præoptamus. Cumque rex id fieri debere annuisset, illa accepto vini poculo, ei prius qui senior esse videbatur, propinavit. Deinde cum Authari, quem suum esse sponsum nesciebat, porrexisset, ille, postquam bibit, ac poculum redderet, ejus manum nemine animadvertente digito tetigit, dextramque suam sibi à fronte per nasum ac faciem produxit. Illa hoc suæ nutrici rubore perfusa nuntiavit. Cui nutrix sua ait: Iste nisi ipse Rex & sponsus tuus esset, te omnino tangere non auderet. Sed interim fileamus, ne hoc patri tuo fiat cognitum. Re enim vera digna persona est, quæ tenere debeat regnum, & tuo sociari conjugio. Erat autem tunc Authari juvenili ætate floridus, statura decens, candido crine perfusus, & satis decorus aspectu. Qui mox à rege com meatu accepto, iter patriam reversuri arripiunt, deque Noricorum finibus festinanter abscedunt. Noricorum siquidem provincia, quam Bajoariorum populus inhabitabat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Suaviam, à meridie Italiam, ab aquilonis vero parte Danubii fluenta. Igitur Authari cum jam prope Italiæ fines venisset, secumque adhuc, qui eum deducebant, Bajoarios haberet, erexit se quantum super equum cui præsidebat potuit, & toto annisu securiculam, quam manu gestabat, in arborem quæ proximior aderat fixit, eamque fixam reliquit, adjiciens hæc insuper verba: Talem Authari feritam facere solet. Cumque hæc dixisset, tunc intellexerunt Bajoarii, qui cum eo comitabantur, eum ipsum regem esse Authari. Denique post aliquod tempus, cum propter Francorum adventum perturbatio Garibaldo regi

regi advenisset, Theudelinda ejus filia cum suo germano, nomine Gundald, ad Italiam confugit, seque adventare Authari sponso nuntiavit. Cui statim ille obviam cum magno apparatu, nuptias celebraturus in campo Sardis, qui supra Veronam est, occurrens, eandem cunctis lætantibus in conjugium Idus Majas accepit. Erat autem tunc ibi, inter ceteros Langobardorum duces, Agilulf dux Taurinensium civitatis. Quo in loco cum perturbato aëre lignum quoddam, quod in regniis septis situm erat, cum magno tonitruorum fragore vi fulminis ictum fuisset, habebat tunc Agilulf quendam de suis aruspitem puerum, qui per artem Diabolicam, quid futurum portenderent ictus fulminum, intelligebat. qui secrete cum Agilulf ad requisita naturæ residens, eidem dixit: Mulier ista quæ modo regi nostro nupsit, tua non post multum tempus conjux futura est. Quod ille audiens, caput se ejus amputaturum, si hac de re amplius aliquid diceret, comminatus est. Cui ille: Ego quidem, inquit, occidi possum, sed fata nequeunt immutari: nam certe ad hoc ista in hanc patriam femina venit, ut tuis debeat nuptiis copulari. Quod ita quoque post factum est. Hoc tempore, quam ob causam, incertum, Ansul, cognatus regis Authari, apud Veronam est interfectus.

C A P. XX XII.

Quomodo iterum Francorum exercitus in Italiam venit.

HAc etiam tempestate Grippo legatus Childeberti regis Francorum, cum à Constantinopoli remeasset, & eidem regi suo, quomodo honorifice ab imperatore Mauricio susceptus fuisset, nuntiasset; & quia injurias, quas apud Carthaginem perpessus fuerat, imperator ad voluntatem Childeberti regis ultum iri

promisisset, Childebertus confestim iterato in Italiam exercitum Francorum cum viginti ducibus ad debellandam Langobardorum gentem direxit. E quibus ducibus, Andualdus, & Olo, & Cedinus, eminentiores fuerunt. Sed Olo, cum importune ad Bilitionis castrum accessisset, jaculo sub mammilla sauciatus cecidit, & mortuus est. Reliqui vero Franci cum egressi fuissent ad prædandum, à Langobardis irruentibus passim per loca singula prosternebantur. At vero Andualdus, & sex alii duces Francorum, ad Mediolanensium urbem advenientes, ibi eminus in campestribus castra posuerunt. Quo loco ad eos Imperatoris legati venerunt, nunciantes, adesse exercitum in solatio eorum, dicentesque, quia post triduum cum eisdem veniemus. Et hoc vobis erit signum cum videritis: villæ hujus, quæ in monte sita est, domos incendio concremari, & fumum incendii ad cælos usque sustolli, noveritis nos cum exercitu, quem pollicemur, adventare. Sed expectantes Francorum duces diebus sex juxta placitum, nullum ex iis quos legati Imperatoris promiserant, venisse contemplati sunt. Cedinus autem cum tredecim ducibus lævam Italiæ ingressus, quinque castella cepit, à quibus etiam sacramenta exegit. Per Placentiam vero exercitus Francorum usque Veronam venerunt, & deposuerunt castra plurima per pacem post sacramenta data, quæ se eis tradiderant, nullum ab eis dolum existimantes. Nomina autem castrorum quæ diruerunt in territorio Tridentino, ista sunt: Tesana, Maletum, Semiana, Appianum, Fagitana, Cimbra, Vitianum, Brentonicum, Volenes, Ennemase, & duo in Alfuca, & unum in Verona. Hæc omnia castra cum diruta essent à Francis, cives universi ab eis ducti sunt captivi. Pro Ferruge vero castro, intercedentibus Episcopis, Ingenuino de Savione, & Agnello de Tridentino, data est redemptio, pro capite
uniuf-

uniuscujusque viri solidi sexcenti. Interea Francorum exercitum, cum esset tempus æstivum, propter incon-
sueti aëris incommoditatem, dysenteriaë morbus gravi-
ter exagitare cœpit, quo morbo plures interierunt ex
eis. Quid plura? Cum per tres menses Francorum
exercitus Italiam pervagaretur, nihilque proficeret,
neque se de inimicis ulcisci posset, eo quod se in locis
firmissimis contulissent, neque regem adtingere valeret,
de quo ultio fieret, qui se intra Ticinensem urbem mu-
nierat, ut diximus; infirmatus aëris intemperantia, ac
fame constrictus, redire ad propria destinavit. Qui re-
vertentes ad patriam, intantum famis penuriam perpeffi
sunt, ut prius vestimenta propria, insuper etiam & ar-
ma ad coëmendum victum præberent, quam ad geni-
tale solum pertingerent.

C A P. XXXIII.

Quomodo Rex Authari Beneventum perrexerit.

Circa hæc tempora putatur esse factum, quod de
Authari rege refertur. Fama est enim, tunc eundem
regem per Spoletium Beneventum pervenisse, eandem-
que regionem cepisse, & usque etiam Regium extre-
mam Italiaë civitatem vicinam Siciliaë perambulasse. Et
quia ibidem intra maris undas columna quædam esse
posita dicitur, usque ad eam equo sedentem accessisse,
eamque de hastæ suæ cuspide tetigisse, dicentem: Usque
hic erunt Langobardorum fines. Quæ columna us-
que hodie dicitur persistere, & Columna Authari ap-
pellari.

C A P. XXXIV.

De Zottone primo Beneventorum duce.

FVit autem primus Langobardorum dux in Benevento nomine Zotto, qui in ea principatus est per curricula viginti annorum.

C A P. XXXV.

*Quomodo Authari Rex legatos ad Guntramnum misit.
& de ejus mirabili visione.*

INterea Authari rex legationem verbis pacificis ad Guntramnum regem Francorum, patrum scilicet Childeberti regis, direxerat. à quo legati iidem jocunde suscepti, sed ad Childebertum, qui ei nepos ex fratre erat, directi sunt, ut per ejus nutum pax cum gente Langobardorum firmaretur. Erat autem Guntramnus iste, de quo diximus, rex pacificus, & omni bonitate conspicuus. Cujus unum factum, satis admirabile, libet nos huic nostræ historiæ breviter inferere, præsertim cum hoc Francorum historia noverimus minime contineri. Is cum venatum quodam tempore in silvam issset, &, ut solet fieri, hac illacque discurrentibus sociis, ipse cum uno fidelissimo tantum suo remansisset, gravissimo somno depressus, caput in genibus ejusdem fidelis sui reclinans, obdormivit. De cujus ore parvum animal, in modum reptilis egressum, tenuem rivulum propter discurrens, ut transire posset, satagere cœpit. Tunc isdem in cujus gremio quiescebat, spatham suam vagina exemptam, super eundem rivulum posuit, super quam illud reptile, de quo diximus, ad partem aliam transmeavit. Quod cum non longe exinde in quoddam foramen montis ingressum fuisset, & post aliquan-

aliquantum spatii regressum, super eandem spatham præfatum rivulum transmeasset, rursus in os Gunthramni de quo exierat introivit. Guntramnus post hæc expergefactus, mirificam se visionem vidisse narravit. Retulit enim, apparuisse sibi in somnis, quod fluvium quemdam per pontem ferreum transisset, & sub monte quodam introisset, ubi multa auri pondera aspexisset. Is vero in cujus gremio caput tenuerat, cum dormisset, quid de eo viderat, ei per ordinem retulit. Quid plura? Effossus est locus ille, & inæstimabiles thesauri, qui ibidem antiquitus positi fuerant, sunt reperti. De quo auro ipse rex postmodum ciborium solidum miræ magnitudinis & magni ponderis fecit; multisque illud pretiosissimis gemmis decoratum, ad sepulchrum domini Hierosolymam transmittere voluit. Sed cum minime potuisset, idem supra corpus beati Marcelli martyris, quod in civitate Cavallonno sepultum est, ubi sedes regni illius erat, poni fecit, & est ibi usque in præsentem diem. Nec est usquam ullum opus ex auro effectum, quod ei valeat comparari. Sed nos his breviter, quæ relatu digna erant, contactis, ad historiam revertamur.

C A P. XXXVI.

De morte Authari regis, & de regno Agilulfi.

INterim dum legati Authari regis in Francia morarentur, rex Authari apud Ticinum Nonas Septembris veneno, ut tradunt, accepto moritur, postquam sex regnaverat annos. Statimque à Langobardis legatio ad Childebertum regem Francorum missa est, quæ Authari regis mortem eidem nuntiaret, & pacem ab eo expeteret. Quod ille audiens, legatos quidem suscepit, pacem vero in posterum se daturum promisit. Qui tamen

præfatos legatos post aliquot dies promissa pace absoluit. Reginam vero Theudelindam, quæ satis placebat Langobardis, permiserunt in regia consistere dignitate, suadentes ei ut sibi quem voluisset ex omnibus Langobardis virum eligeret, talem scilicet, qui regnum regere utiliter posset. Illa vero consilium cum prudentibus habens, Agilulfum ducem Taurinatium, & sibi virum, & Langobardorum genti regem elegit. Erat enim isdem vir strenuus & bellicosus, & tam forma, quam animo ad regni gubernacula coaptatus. Quem statim regina ad se venire mandavit, ipsaque ei obviam ad Laumellum oppidum properavit. Quæ cum ad eam venisset, ipsa sibi post aliquot verba vinum propinari fecit. Quæ cum prior bibisset, residuum Agilulfo ad bibendum tribuit. Is cum regina accepto poculo manum honorabiliter osculatus esset, regina cum rubore subridens, non debere sibi manum osculari ait, quem osculum sibi ad os jungere oporteret. Moxque eum ad suum basium erigens, ei de suis nuptiis, deque regni dignitate, aperuit. Quid plura? Celebrantur cum magna lætitia nuptiæ, suscepit Agilulfus, qui erat cognatus regis Authari, inchoante jam mense Novembri, regiam dignitatem. Sed tamen congregatis in unum Langobardis, postea mense Maio, ab omnibus in regnum apud Mediolanum levatus est. **EXPLICIT LIBER TERTIUS DE GESTIS LANGOBARDORVM.**

DE

GESTIS LANGOBARDORVM,

LIBER QVARTVS.

CAP. I.

Agilulfus rex pro captivis legatos in Franciam misit.

Confirmata igitur Agilulfi (qui & Ago dictus est) regia dignitate, causa eorum qui ex castellis Tridentinis captivi à Francis ducti fuerant, Agnellum Episcopum Tridentinum in Franciam misit. Qui exinde rediens, aliquantos captivos, quos Brunihildis regina Francorum ex proprio pretio redemerat, revocavit. Euin quoque dux Tridentinorum ad obtinendam pacem ad Gallias perrexerit, qua & impetrata regressus est.

CAP. II.

De siccitate quæ eodem anno fuit, & de locustis.

HOc anno fuit siccitas nimium gravis à mense Ianuario usque ad mensem Septembrim, & facta est magna penuria famis. Venit quoque & magna locustarum multitudo in territorium Tridentinum, quæ majores erant quam ceteræ locustæ. Hæ, mirum dictu, herbas paludesque depastæ sunt, segetes vero agrorum exiguæ contigerunt. Sequenti quoque anno pari nihilominus modo adventarunt.

CAP.

C A P. III.

Quod rex Agilulfus Minulfum occidit , & de rebellionem Gaidulfi & Vlfari.

HIs diebus Agilulfus rex occidit Minulfum ducem de insula sancti Iuliani , eo quod se superiori tempore Francorum ducibus tradidisset. Gaidulfus vero Pergamensis dux in civitate sua Pergamo rebellans contra regem se communivit; sed datis obsidibus pacem cum eo fecit. Rursum se Gaidulfus , in insula Comacina reclusit. Agilulfus vero rex in eandem Comacinam insulam ingressus , homines Gaidulfi exinde expulit, & thesaurum quem ibidem à Romanis positum invenerat, Ticinum transtulit. Gaidulfus vero iterato Pergamum confugiens, ibique ab Agilulfo rege obtentus, rursus in gratiam receptus est. Rebellebat quoque dux Vlfari contra Agilulfum regem apud Tarvisium, & obsessus captusque est ab eo.

C A P. IV.

De peste apud Ravennam. & de bello Childeberti cum filio Hilperici.

HOc anno fuit pestis inguinarum iterum apud Ravennam , Grados & Histriam , nimium gravis, sicut & prius ante triginta annos extiterat. Hoc etiam tempore Agilulfus rex cum Avaribus pacem fecit. Childebertus quoque bellum gessit cum consobrino suo Hilperici filio, in quo prælio usque ad triginta millia hominum cæsa sunt. Fuit autem tunc hyems frigida nimis, qualem vix aliquis prius recolebat fuisse. In regione quoque Brionum sanguis de nubibus fluxit. Et interim fluvii quasi rivuli cruoris emanaverunt.

CAP. V.

Quod codicem dialogum beatus Gregorius Theudelindæ reginæ direxit.

HIs diebus sapientissimus & beatissimus Papa Gregorius Romanæ urbis, postquam alia multa ad utilitatem sanctæ Ecclesiæ scripserat, etiam libros quatuor de vita Sanctorum composuit. quem codicem Dialogum, id est, duorum locutionem, quia eum colloquens cum suo diacono Petro ediderat, appellavit. Hos igitur libros præfatus Papa Theudelindæ reginæ direxit, quam sciebat utique & Christi fidei deditam, & in bonis actibus esse præcipuam.

CAP. VI.

De bonis actibus ejusdem Theudelindæ reginæ.

Per hanc quoque reginam multum utilitatis Dei Ecclesia consecuta est. Nam pene omnes Ecclesiarum substantias Langobardi, dum adhuc gentilitatis errore tenerentur, invaserunt; Sed hujus salubri supplicatione Rex permotus, & catholicam fidem tenuit, & multas possessiones ecclesiæ Christi largitus est, atque Episcopos qui in depressione & abjectione erant, ad dignitatis solitæ honorem reduxit.

CAP. VII.

Quod Tassilo à Childeberto Francorum rege rex ordinatus est.

HIs diebus Tassilo à Childeberto rege Francorum apud Bajoariam rex ordinatus est. Qui mox cum exercitu in Sclavorum provinciam introiens, patrata victoria ad solum proprium cum maxima præda remeavit.

C A P. VIII.

*Romanus Patricius civitates quas Langobardi tenebant
invasit, & rex Agilulfus Maurisionem ducem
occidit, & cum beato Gregorio &
Romanis pacem fecit.*

HAc etiam tempestate Romanus Patricius, & Exarchus Ravennæ, Romam properavit. Qui dum Ravennam revertitur, recepit civitates, quæ à Langobardis tenebantur, quarum ista sunt nomina: Sutrium Polimartium, Horta, Tudertum, Ameria, Perusia, Luceolis, & aliæ quædam civitates. Quod factum cum regi Agilulfo nuntiatum esset, statim Ticino egressus cum valido exercitu civitatem Perusium petiit, ibique per dies aliquot Maurisionem ducem Langobardorum qui se Romanorum partibus tradiderat, obsedit, & sine mora, captum vita privavit. Hujus regis adventu intantum beatus Gregorius Papa exterritus est, ut ab expositione templi, de quo in Ezechiele legitur, desisteret, sicut ipse quoque in suis homiliis refert. Rex igitur Agilulfus rebus compositis Ticinum repedavit. Nec multum post, suggerente maxime Theudelinda regina sua conjuge, sicut eam beatus Gregorius suis epistolis sæpius admonuit, cum eodem sanctissimo Papa Gregorio, atque Romanis, pacem firmissimam pepigit; eidemque reginæ, idem venerabilis sacerdos, pro gratiarum actione hanc epistolam direxit.

C A P. IX.

Epistola beati Gregorii ad Theudelindam reginam.

Gregorius Theudelindæ reginæ Langobardorum. *Quia
excellencia vestra ad faciendam pacem studiosius & be-
nigne*

igne se sicut solet impenderit, renuntiante filio nostro Pro-
 o abbate cognovimus: Nec enim aliter de Christianitate
 vestra confidendum fuit, nisi quia in causa pacis laborem &
 bonitatem vestram omnibus monstraretis: Vnde omnipotenti
 Deo gratias agimus, qui ita cor vestrum sua pietate regit, ut
 sicut fidem rectam tribuit, ita quoque placita sibi vos semper
 perari concedat. Non enim, excellentissima filia, de sangui-
 ne, qui ab utraque parte fundendus fuerat, parvam te cre-
 as adquisisse mercedem. Ex qua re voluntati vestrae gratias
 referentes, Dei nostri misericordiam deprecamur, ut bono-
 rum vobis vicem in corpore & anima, hic & in futuro com-
 penset. Salutantes vos praterea paterna dilectione horta-
 mur, ut apud excellentissimum conjugem vestrum illa agatis,
 quatenus Christiana reipublica societatem non renuat. Nam
 sicut & vos scire credimus, multis modis est utile, si se ad ejus
 amicitiam conferre voluerit. Vos ergo more vestro quae ad
 gratiam partium pertinent semper studete, atque ubi causa
 mercedis se dederit, elaborate, ut bona vestra amplius ante
 omnipotentis Dei oculos commendetis.

C A P. X.

Item ejusdem Epistola ad Agilulfum regem.

Gregorius Agilulfo regi Langobardorum. Gratias excel-
 lentiae vestrae refero, quia petitionem nostram audien-
 tes, pacem quam utrisque esse partibus credebamus profutu-
 ram, sicut de vobis confidentiam habuimus, ordinastis. Ex
 qua re excellentiae vestrae prudentiam & bonitatem valde
 laudamus, quia pacem diligendo, Deum vos, qui auctor est
 ejus, amare monstrastis. Nam si (quod absit) facta non fuis-
 set, quid agi debuit, nisi ut cum peccato & periculo partium,
 miserorum rusticorum sanguis, quorum labor utrisque profi-
 cit, funderetur. Sed ut prodesse nobis eandem pacem, quem-
 admodum à nobis facta est, sentiamus, paterna caritate vos
 salu-

salutantes petimus, ut quotiens occasio se dederit, ducibus vestris per diversa loca, & maxime in his partibus constitutis, vestris præcipiatis exemplis, ut hanc pacem sicut promissum est pure custodiant, & occasiones sibi aliquas non quærant, unde aut contentio quædam aut ingratitude nascatur, quatenus voluntati vestra gratias agere valeamus. Latores vero præsentium literarum, sicut revera homines vestros, in eo quo decuit affectu suscepimus, quia justum fuit, ut viros sapientes, & qui pacem factam Deo propositio nuntiarunt, cum caritate & suscipere & dimittere deberemus.

C A P. XI.

De stella comete, & morte Iohannis Episcopi, & Evin ducis. & de Bajoariis.

INter hæc sequenti mense Ianuario apparuit stella cometa mane & vespere per totum mensem. Eo quoque temporis mense defunctus est Iohannes Archiepiscopus Ravennæ. cuius in locum Marianus civis Romanus substitutus est. Evin quoque dux in Tridento mortuo, datus est eidem loco dux Gaidoaldus vir bonus, ac fide catholicus. Hisdem ipsis diebus Bajoarii usque ad duo millia virorum super Sclavos irruunt: superveniente Cacano omnes interficiuntur. Tunc primum caballi silvatici, & bubali, in Italiam delati, Italiæ populis miracula fuerunt.

C A P. XII.

De morte Childeberti Francorum regis, & de bello Avarium cum Francis, & de transitu Guntramni regis.

HAc etiam tempestate Childebertus rex Francorum ætatis anno vigesimo quinto cum uxore propria

ria, sicut fertur, vi veneni extinguitur. Hunni quoque, qui & Auares dicuntur, à Pannonio in Turiniam ingressi, bella gravissima cum Francis gesserunt. Brunichildis tunc regina cum nepotibus adhuc puerulis Theudeberto & Theuderico regebat Gallias. à quibus accepta Hunni pecunia, revertuntur ad propria. Mortuus quoque est Guntramnus rex Francorum, renumque illius Brunichildis regina suscepit, cum nepotibus adhuc parvulis filiis Childeberti.

CAP. XIII.

Cacanus legatos ad Agilulfum misit. & de pace cum Gallicino patricio.

PER id tempus Cacanus rex Hunnorum legatos ad Agilulfum Mediolanum mittens, pacem cum eo fecit. Romanus quoque Patricius moritur, cui Gallienus successit, & cum Agilulfo rege pacis concordiam init.

CAP. XIV.

De pace Agilulfi cum Francis, & de morte Zangrulfi & Varnecautii.

HOC etiam tempore Agilulfus cum Theuderico rege Francorum pacem perpetuam fecit. Post hæc Agilulfus rex rebellantem sibi Zangrulfum Veronensium ducem extinxit. Gaidulfum quoque Perganensem ducem, cui jam bis pepercerat, peremit: pari etiam modo & Varnecautium apud Ticinum occidit.

C A P. XV.

De peste apud Ravennam, & mortalitate apud Veronam.

S Vbsequentis tempore rursus Ravennam, & eos qui circa oram maris erant, pestis gravissima vastavit. Sequenti quoque anno mortalitas valida populos Veronensium attrivit.

C A P. XVI.

De signo sanguineo in cælo, & bello Francorum inter se.

T Vnc etiam signum sanguineum in cælo apparuisse visum est, & quasi hastæ sanguineæ, & lux clarissima per totam noctem. Theudibertus rex Francorum eo tempore cum Clothario patruele suo bellum gerens, ejus exercitum vehementer afflixit.

C A P. XVII.

De morte Ariulfi ducis Spoletani, & de ducatu Thudelapii.

S Equenti anno Ariulfus dux, qui Faroaldo apud Spoletum successerat, moritur. Hic Ariulfus, cum bellum contra Romanos in Camerino gessisset, victoriamque patraisset, requirere à suis hominibus cœpit, quis vir ille fuerit, quem ipse in illo bello quod gesserat tam strenue pugnante[m] vidisset. Cui cum sui viri responderent, se ibi nullum aliquem fortius facientem quam ipsum ducem vidisse; ille ait: Certe multum & per omnia me meliorem ibi alium vidi, qui quotiens me adversæ partis aliquis percutere voluit, ille vir strenuus me semper suo clypeo protexit. Cumque dux ipse prope Spoletum, ubi basilica beati martyris Sabini sita est,

st, in qua ejusdem venerabile corpus quiescit, advenisset; interrogavit, cujus hæc tam ampla domus esset. Responsum est ei à viris fidelibus, Sabinum ibi martyrem requiescere, quem Christiani, quotiens in bellum contra hostes irent, solitum haberent in suum auxilium invocare. Ariulfus vero cum adhuc esset gentilis, ita respondit: Qui potest fieri ut homo mortuus aliquod viventi auxilium præstet? Qui cum hoc dixisset, equo resiliens, eandem basilicam conspecturus intravit. Tunc, aliis orantibus, ipse picturas ejusdem basilicæ mirari cepit. Qui cum figuram beati martyris Sabini depictam conspexisset, mox cum juramento affirmavit, dicens, talem omnino eum virum, qui se in bello protegerat, formam habitumque habuisse. Tunc intellectum est, beatum martyrem Sabinum eidem in prælio adjutorium contulisse. Igitur mortuo Ariulfo, duo filii Faroaldi superioris ducis inter se propter ducatum decertantes, unus ex ipsis quicum victoriam adeptus esset, nomine Theudelapius, ducatum suscepit.

C A P. XVIII.

*De prædicatione facta à Langobardis in cœnobio
sancti Benedicti.*

Circa hæc tempora cœnobium beati Benedicti patris, quod in castro Cassino situm est, à Langobardis noctu invaditur. Qui universa diripientes, ne unum quidem de monachis tenere potuerunt, ut prophetia venerabilis Benedicti patris, quam longe ante præviderat, compleretur, qua dixit, Vix apud Deum obtinere potui, ut ex hoc loco mihi animæ concederentur. Fugientes quoque ex eodem loco monachi Romam petierunt, secum codicem sanctæ regulæ, quam præfatus pater composuerat, & quædam alia scripta, nec non pondus

panis, & mensuram vini, & quicquid ex supellectili subriperere poterant, deferentes. Cæterum post beatum Benedictum Constantinus, post hunc Simplicius, post quem Vitalis, ad extremum Bonitus, congregationem ipsam rexit, sub quo hæc destructio facta est.

C A P. XIX.

De morte Zottonis, & ducatu Arigis.

MOrtuo igitur Zottone Beneventanorum duce, Arigis in loco ipsius à rege Agilulfo missus successit. Qui ortus in Forojulii fuerat, & Gisulfi Forojuliani ducis filios educarat, eidemque Gisulfo consanguineus erat. Ad hunc Arigis extat epistola beati Gregorii Papæ in hunc modum directa.

C A P. XX.

Epistola beati Gregorii Papæ ad eundem Arigis.

Gregorius Arigis Duci. Quia sic de gloria vestra, sicut revera de filio nostro, confidimus, petere à vobis aliqua fiducialiter provocamur, arbitantes quod minime nos patiamini contristari, maxime in tali re unde vestra anima multum poterit adjuvari. Indicamus autem, propter ecclesias beatorum Petri ac Pauli, aliquantas nobis trabes necessarias esse. & ideo Sabino subdiacono nostro injunximus, de partibus Briccorum aliquantas incidere, & ut usque ad mare in locum aptum trahere debeat. Et quia in hac re solatiis indiget, salutantes gloriam vestram, paterna caritate petimus, ut actionariis vestris qui in loco sunt deputetis, ut homines qui sub eis sunt, cum bobus suis in ejus transnittere solatium debeant, quatenus vobis concurrentibus, melius quod ei injunximus possit perficere. Nos enim promittimus, quia dum res perfecta fuerit, dignum vobis

xenium,

xenium, quod non sit injuriosum, transmittemus. Nam scimus nos considerare, & filiis nostris qui bonam nobis voluntatem exhibent, respondere. Vnde iterum petimus, gloriose fili, ut ita facere debeatis; ut & nos possimus vobis esse pro præstito beneficio debitores; & vos mercedem pro Sanctorum Ecclesiis habeatis.

CAP. XXI.

De captivitate filia regis Agilulfi, & quia rex Agilulfus Cacano artificem direxit.

HIS diebus capta est filia regis Agilulfi, cum viro suo Godescalco nomine, de civitate Parmensi, ab exercitu Gallicini patricii; & ad urbem Ravennatium sunt deducti. Hoc quoque tempore misit Agilulfus rex Cacano regi Avarium artifices ad faciendas naves, cum quibus isdem Cacanus insulam quandam in Thracia expugnavit.

CAP. XXII.

De basilica beati Iohannis in Modicia, quam Theudelinda regina ædificavit.

PER idem quoque tempus Theudelinda regina basilicam beati Ioannis Baptistæ, quam in Modicia construxerat, qui locus supra Mediolanum duodecim milibus abest, dedicavit, multisque ornamentis auri argentique decoravit, prædiisque sufficienter ditavit. Quo in loco etiam Theudericus quondam Gothorum rex palatium construxit, pro eo quod æstivo tempore locus ipse, utpote vicinus Alpibus, temperatus ac salubris existit.

CAP. XXIII.

De palatio quod construxit.

IBi etiam præfata regina suum palatium condidit, in quo aliquid & de Langobardorum gestis depingi fecit. In qua pictura manifeste ostenditur, quomodo Langobardi eo tempore comam capitis tondebant, vel qualis illis vestitus, qualisve habitus erat. Siquidem cervicem usque ad occipitium radentes nudabant, capillos à facie usque ad os dimissos habentes, quos in utramque partem in frontis discrimine dividebant. Vestimenta vero eis erant laxa & maxime linea, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis. Calcei vero eis erant usque ad summum pollicem pene aperti, & alternatim laqueis corrigiarum retenti. Postea vero cœperunt hosis uti, super quas equitantes tubrugos birreos mittebant. sed hoc de Romanorum consuetudine traxerunt.

CAP. XXIV.

De subversione Patavina urbis.

VSque ad hæc tempora Patavium civitas fortissime militibus repugnantibus Langobardis rebellavit. Sed tandem injecto igne tota flammis vorantibus concremata est, & jussu regis Agilulfi ad solum usque destructa est: milites tamen qui in ea fuerant, Ravennam remeare permissi sunt.

CAP. XXV.

*De pace facta cum Avaribus, & quod Langobardi
Histriam sunt ingressi.*

HAc tempestate Agilulfi legati regressi à Cacano, pacem perpetuam factam cum Avaribus nuntiaverunt. Legatus quoque Cacani cum eis adveniens ad Gallias perrexit, denuntians Francorum regibus, ut, sicut cum Avaribus, ita pacem habeant cum Langobardis. Inter hæc Langobardi cum Avaribus & Sclavis, Histrorum fines ingressi, universa ignibus & rapinis vastaverunt.

CAP. XXVI.

De nativitate Adaloaldi filii Agilulfi, & invasione montis Silicis.

AGilulfo quoque regi tunc nascitur filius de Theudelinda regina, in Modiciæ palatio, qui Adaloaldus est appellatus. Sequenti tempore, Langobardi castrum montis Silicis invaserunt. Per idem tempus repulso apud Ravennam Gallicino, rediit Smaragdus, qui prius fuerat Ravennæ patricius.

CAP. XXVII.

De morte Mauricii Imperatoris.

IGitur Mauritius Augustus postquam uno & viginti annis rexit imperium cum filiis Theodosio, & Tiberio, & Constantino à Foca, qui fuit strator Prisci Patricii, occiditur. Fuit autem utilis Reipubl. Nam sæpe contra hostes dimicans, victoriam obtinuit. Hunni quoque, qui & Avars appellantur, ejus virtute devicti sunt.

C A P. XXVIII.

De Gaidoaldo & Gisulfo ducibus, & de baptismo Adaloaldi.

HOc anno Gaidoaldus dux de Tridento, & Gisulfus de Forojulii, cum antea à regis Agilulfi societate discordarent, ab eo in pace recepti sunt. Tunc etiam baptizatus est prænominatus puer Adaloaldus, filius Agilulfi regis, in sancto Iohanne in Modicia, & susceptus de fonte est à Secundo servo Christi de Tridento, cuius sæpe fecimus mentionem. Fuit autem festi Paschalis dies eo tempore septimo Idus Aprilis,

C A P. XXIX.

De captu Cremonæ & Mantuæ, & de morte filiæ regis, & de bello Francorum.

ERat autem iis diebus adhuc discordia Langobardis cum Romanis propter captivitatem filiæ regis. Qua de causa Agilulfus rex egressus Mediolano mense Iulio, obsedit civitatem Cremonensem cum Sclavis, quos ei Cakanus rex Avarum in solatium miserat, & cepit eam duodecimo Kalendas Septembris, & ad solum usque destruxit. Pari etiam modo expugnavit Mantuam, & interruptis muris ejus cum arietibus, veniam dedit militibus qui erant in ea revertendi Ravennam, ingressus in eam die Iduum Septembrium. Tunc etiam partibus Langobardorum se tradidit castrum quod Vulturina vocatur. Milites vero, Brexillum oppidum igni cremantes, fugerunt. His ita patris reddita est filia regis à Smaragdo Patricio, cum viro & filiis, ac rebus cunctis; factaque est pax mense nono, usque ad Kalendas Aprilis, indictione octava. Filia vero regis mox à Ravenna Parmam rediit, & ob

diffi-

difficultatem partus periclitata, statim defuncta est. Hoc anno Theudebertus & Theudericus reges Francorum, adversus Clotharium patrum suum dimicaverunt, in quo certamine ex utraque parte multa millia ceciderunt.

CAP. XXX.

De transibei Gregorii Papæ, & ejus sanctitate.

Tunc etiam beatus Gregorius migravit ad Christum, cum jam Focas per indictionem octavam anno regnaret secundo. Cujus in locum ad Apostolatus officium Sabinianus est ordinatus. Fuit autem tunc hiems frigida nimis, & mortuæ sunt vites penè in omnibus locis. Messes quoque partim vastatæ sunt à muribus, partim percussæ uredine evanuerunt. Debit etenim tunc mundus famem sitimque pati, quando decedente tanto doctore, animas hominum spiritualis alimentis penuria sitisque ariditas invaluit. Libet me sane pauca, de ejusdem beati Gregorii Papæ scriptis, quandam Epistolam huic opusculo inferere, ut possit liquidius agnosci, quam humilis iste vir fuerit, quantæque innocentis & sanctitatis. Hic denique, cum accusatus apud Mauritium Augustum ejusque filios fuisset, quod Malcum quendam Episcopum in custodia pro solidis occidisset, scribens pro hac re Epistolam Sabiniano suo apocrisiario, qui erat apud Constantinopolim, inter cætera sic ait. *Vnum est quod breviter suggeras serenissimis dominis nostris, quia si ego servus eorum in mortem Langobardorum me miscere voluissem, hodie Langobardorum gens, nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione divisa esset. Sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido. Malcus autem isdem Episcopus neque in custodia fuit, neque in aliqua afflictione,*

sed die qua causam dixit, & abductus est, nesciente me, à Bonifacio notario in domum ejus ductus est, ibique prandidit & honoratus est ab eo, & nocte subito mortuus est. Ecce quantæ humilitatis vir iste fuit, qui cum esset summus Dei Pontifex, se servum hominum nominavit? ecce quantæ innocentiae, qui nec in morte Langobardorum, qui utique & increduli erant, & omnia devastabant, sese voluit admiscere.

C A P. XXXI.

De regno Adaloaldi, & de pace facta cum Francis.

Igitur sequenti æstate mense Iulio levatus est Adaloaldus rex super Langobardos apud Mediolanum in Circo, in præsentia patris sui Agilulfi regis, adstantibus legatis Theudeberti regis Francorum; & desponsata est eidem regio puero filia regis Theudeberti, & firmata est pax perpetua cum Francis.

C A P. XXXII.

Bellum Francorum cum Saxonibus.

Eodem tempore Francis cum Saxonibus pugnantibus, magna strages ab utrisque partibus facta est. Apud Ticinum quoque, in basilica beati Petri Apostoli, Petrus cantor fulmine ictus.

C A P. XXXIII.

De pace facta cum Smaragdo Patricio, & de captis Tusciæ civitatibus.

Sequenti denique mense Novembri, rex Agilulfus pacem fecit cum Smaragdo Patricio in annum unum, accipiens à Romanis duodecim millia solidorum. Civitates

es quoque Tusciæ, hoc est, Balneum regis, & urbs
tus, à Langobardis invasæ sunt. Tunc etiam mense
brili, & Majo, apparuit in cælo stella quam Cometem
cunt. Dehinc Agilulfus rex iterum fecit pacem cum
omanis tribus annis.

C A P. X X X I V.

*De morte Severi Patriarchæ, & de sacerdotio
Iohannis & Candidiani.*

His diebus defuncto Severo Patriarcha, ordinatur
Iohannes Abbas Patriarcha in Aquileia vetere,
m consensu regis & Gisulfi ducis. In Grados quoque
dinatus est Romanis Candidianus antistes. Rursum
ense Novembri, & Decembri, stella Cometes ap-
ruit. Candidiano quoque defuncto apud Grados or-
natur Patriarcha Epiphanius, qui fuerat primicerius
otariorum ab Episcopis qui erant sub Romanis; & ex
o tempore cæperunt duo esse Patriarchæ.

C A P. X X X V.

*De invasione Neapolitanæ civitatis, & de morte
Eleutherii falsi Imperatoris.*

HAc ætate Iohannes Consinus invasit Neapolim,
quem de eadem civitate non multos post dies E-
leutherius patricius expulit, eumque interfecit. Post
æc isdem Eleutherius Patricius eunuchus imperii jura
suscepit. Qui dum à Ravenna Romam pergeret, in ca-
tro Luceolis à militibus interfectus est, caputque ejus
Constantinopolim Imperatori delatum est.

C A P. XXXVI.

De pace facta cum Imperatore.

HAc etiam tempestate misit rex Agilulfus Stablicianum notarium suum Constantinopolim ad Focam Imperatorem. Qui rediens cum legatis Imperatoris, facta pace annuali, Agilulfo regi iidem legati imperialia munera obtulere.

C A P. XXXVII.

De Foca Augusto, & ejus nece, & imperio Eraclii.

FOcas igitur, ut præmissum est, extincto Mauricio ejusque filiis, Romanorum regnum invadens, per octo annorum curricula principatus est. Hic rogante Papa Bonifacio statuit sedem Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia ecclesia Constantinopolitana, primam se omnium ecclesiarum scribebat. Idem alio Papa Bonifacio petente jussit in veteri fano, quod Pantheon vocabant, ablatis idololatriæ sordibus, ecclesiam beatæ semper virginis Mariæ, & omnium martyrum fieri, ut ubi quondam omnium non deorum sed dæmonum cultus erat, ibi deinceps omnium fieret memoria sanctorum. Hujus tempore Prasini & Veneti per Orientem & Ægyptum civile bellum faciunt, ac se mutua cæde prosternunt. Persæ quoque adversus rempublicam gravissima bella gerentes, multas Romanorum provincias, & ipsam Hierosolymam auferunt; & destruunt ecclesias, sancta quoque profanantes, inter ornamenta locorum sanctorum, etiam vexillum dominicæ crucis abducunt. Contra hunc Focam Eraclianus qui Africam regebat, rebellavit, atque cum exercitu veniens, eum regno vitæque priva-

privavit: remque publicam Romanam ejusdem filius
Eraclius suscepit regendam.

C A P. XXXVIII.

*De morte Gifulfi ducis, & de predatione Forojulianæ urbis, &
ceteris malis quæ Langobardi ab Hunnis sunt perpeffi.*

Circa hæc tempora rex Avarium, quem sui lingua
Cacantum appellant, cum innumerabili multitudine
veniens, Venetiarum fines ingressus est. Huic Gifulfus
Forojulianus dux cum Langobardis quos habere
poterat audacter occurrit. Sed quamvis forti animositate
contra immensam multitudinem bellum cum paucis
gereret, undique tamen circumseptus cum omnibus
suis pene extinctus est. Vxor vero ejusdem Gifulfi, nomine
Romilda, cum Langobardis qui evaserant, sive eorum
uxoribus & filiis qui in bello perierant, intra
murorum Forojuliani castris munivit septa. Huic erant
filii Tafo & Caco, jam adolescentes; Radoaldus vero,
& Grimoaldus, adhuc in puerili ætate erant constituti.
Habebat vero & filias quatuor, quarum una Appa, alia
Gaila vocabatur, duarum vero nomina non tenemus.
Communierant se quoque Langobardi & in reliquis
castris, quæ his vicina erant, hoc est, in Cormones,
Nomaso, Osopo, Artenia, Reunia, Glemona, vel etiam
in Ibligine, cujus positio omnino inexpugnabilis
existit. Pari etiam modo & in reliquis castellis, ne Hunnis,
hoc est, Avaribus, præda fierent, se communiere.
Avares vero per omnes Forojulianorum fines discurrerentes,
omnia incendiis & rapinis vastantes, Forojulianum
oppidum obsidione claudunt, & totis viribus expugnare
moliuntur. Horum rex, id est, Cakanus, dum circa
muros armatus cum magno equitatu perambulare, ut,
qua ex parte urbem facilius expugnare posset,
inqui-

inquireret, hunc Romilda de muris prospiciens, cum eum cerneret juvenili ætate florentem, meretrix nefaria concupivit, eique mox per nuntium mandavit, ut si se in matrimonium sumeret, ipsa eidem civitatem cum omnibus qui aderant traderet. Quod rex barbarus audiens, eidem malignitatis dolo quod mandaverat se facturum promisit, eamque in matrimonium spondit accipere. Illa vero nihil morata, portas Forojuliensis castri aperuit, & ad suam cunctorumque qui aderant perniciem hostem introduxit. Ingressi vero Avars cum rege suo Forum-Julii, universa quæ invenire poterant, rapinis diripiunt. Ipsamque urbem flammis concremant, universos quos repererant captivos abducunt, fallaciter tamen eis promittentes, quod eos, unde digressi fuerant, Pannoniæ in finibus collocarent. Qui cum patriam revertentes, & ad campum quem sacrum nominant pervenissent, omnes, qui jam in majori ætate constituti erant, Langobardos perimere gladio statuunt: mulieres vero & parvulos captivitatis sorte dividunt. Taso vero & Cacco seu Rodoaldus, filii Gisulfi & Romildæ, cum hanc Avarum malitiam cognovissent, statim ascensis equis fugam arripiunt. E quibus unus Grimoaldum puerulum fratrem suum, dum existimaret, utpote parvulum, super equum currentem se tenere non posse, melius ducens eundem gladio perimere, quam captivitatis jugum sustinere, eum occidere voluit. Cum igitur ut eum percuteret lanceam elevasset, puer lacrimans exclamavit, dicens: Noli me pun gere, quia possum me super equum tenere. Qui injecta manu eum per brachium apprehendens, super nudum equi dorsum posuit, eundemque ut se contineret hortatus est. Puer vero frenum equi manu arripiens, fugientes Germanos & ipse secutus est. Quo comperto Avars, mox ascensis equis eos persecuti sunt, & reli-

quis

quis veloci fuga evadentibus, Grimoaldus puerulus, ab uno eorum qui velocius cucurrerat, capitur, nec tamen eum suus comprehensor gladio ferire propter parvitatē ætatis dignatus est, sed sibi eundem potius servitutum reservavit. Cumque eum ad castra revertens apprehenso ejusdem equi freno reduceret, deque tam nobili præda exultaret, (erat enim ipse puerulus eleganti forma, micantibus oculis, lacteo crine perfusus,) qui cum se captivum trahi doleret, ingentes animos angusto in pectore versans, ensē qualem in illa ætate habere poterat vagina exemit, seque trahentem Avarem, quantulo annisu valuit, capitis in vertice percussit. Moxque ad cerebrum ictus perveniens, hostis ab equo dejectus est. Puer vero Grimoaldus verso equo fugam lætabundus arripiens, tandem fratribus junctus est, eisque liberatione sui nuntiata, insuper hostis interitu, inæstimabile gaudium fecit. Avarēs vero omnes Langobardos, qui jam in virili ætate erant, gladio perimunt, mulieres vero & parvulos captivitatis jugo abducunt. Romildam vero, quæ totius malitiæ caput extitit, rex Avarium, propter jusjurandum sicut ei sponderat, nocte una quasi in matrimonio habuit, novissime vero duodecim Avaribus tradidit, qui eam per totam noctem vicibus sibi succedentes libidine vexarent. Postmodum quoque palum in medio campo configi præcipiens, eandem in ejus acumine inferi mandavit, hæc insuper exprobrando inquires, talem te dignum est meritum habere. Igitur dira proditrix patriæ, tali exitio periit, quæ amplius suæ libidini, quam civium & consanguineorum salutis prospexit. Filiæ vero ejus, non matris libidinem secutæ, sed castitatis amoris studentes, ne ab Avaribus contaminarentur, crudorum pullorum carnes sibi inter mammas sub fascia posuerunt, quæ ex calore putrefactæ odorem fœtidum exhalabant. Cumque

eas

eas vellent Avars contingere, non sustinentes fœtorem, putabant eas naturaliter ita fœtere, procul ab eis cum execratione recedentes, atque dicentes, omnes Langobardas fœtidas esse. Hac igitur arte Avarium libidinem puellæ nobiles evadentes, & ipsæ castæ, servandæ castitatis, si quid tale feminis contigerit, mandaverunt exemplum. Quæ postea per diversas regiones venundatæ, juxta nobilitatem suam dignis sunt nuptiis potitæ. Nam una earum Alamannorum regi, alia vero dicitur Bajoariorum principi nupsisse.

C A P. XXXIX.

De Genealogia Pauli VVarnefridi.

EXigit vero locus, postposita generali historia, pauca etiam privatim de mea qui hæc scribo genealogia retexere, & quia res ita postulat, paulo superius narrationis ordinem replicare. Eo denique tempore quo Langobardorum gens de Pannoniis ad Italiam venit, Leuphis, meus abavus, ex eodem Langobardorum genere, cum eis pariter adventavit. Qui postquam aliquot annos in Italia vixit, diem claudens extremum, quinque ex se genitos filios adhuc parvulos reliquit; quos tempestas ista captivitatis, de qua nunc diximus, comprehendens, omnes ex castro Forojulensi in Avarium patriam exules deduxit. Qui cum per multos annos in eadem regione captivitatis miseriam sustinuissent, & jam ad virilem pervenissent ætatem, ceteris quatuor, quorum nomina non retinemus, in captivitatis angustia persistentibus, quintus eorum germanus, nomine Lupicis, qui noster postea proavus extitit, inspirante sibi (ut credimus) misericordiæ autore, captivitatis jugum abjicere statuit, & ad Italiam, quo gentem Langobardorum residere meminerat, tendere, atque ad liberta-

bertatis jura studuit repedare. Qui cum iter aggressus fugam arripuisset, tantum pharetram, & arcum, & aliquantulum cibi propter viaticum gerens, nesciretque omnino quo pergeret, ei lupo adveniens comes itineris & ductor factus est. Qui cum ante eum pergeret, & frequenter post se respiceret, & cum stante subsisteret, atque cum pergente præiret, intellexit, sibi eum divinitus datum esse, ut ei iter, quod nesciebat, ostenderet. Cumque per aliquot dies per montium solitudines hoc modo pergerent, panis eidem viatori, quem exiguum habuerat, omnino defecit. Qui cum jejunans iter carperet, & jam fame tabefactus defecisset, tetendit arcum suum, & eundem lupo, ut eum in cibum sumere posset, sagitta interficere voluit. Sed lupo ictum ferientis præcavens, ab ejus visione elapsus est. Ipse autem recedente eodem lupo, nesciens quo pergeret, insuper famis penuria nimium debilis effectus, cum jam de vita desperaret, sese in terram projiciens obdormivit, videtque quendam virum in somnis talia sibi verba dicentem: Surge qui dormis: arripe viam in hanc partem contra quam pedes tenes; illac etenim est Italia, ad quam tendis. Qui statim surgens, in illam partem quam in somnis audierat pergere cœpit: nec mora, ad habitaculum hominum pervenit. Erat enim Sclavorum habitatio in illis locis. Quem cum una mulier jam vetula vidisset, statim intellexit, eum fugitivum esse, & famis penuria laborare. Ducta autem misericordia super eum, abscondit eum in domo sua, & secreto paulatim ei victum ministravit, ne si ei usque ad saturitatem alimoniam præberet, ejus vitam funditus extingueret. Denique sic competenter ei pastum præbuit, quousque ipse recuperatus vires accipere potuisset. Cumque eum jam validum ad iter faciendum vidisset, datis ei cibariis, ad quam partem

tendere deberet, admonuit. Qui post aliquot dies Italiam ingressus, ad domum in qua ortus fuerat pervenit. Quæ ita deserta erat, ut non solum tectum non haberet, sed etiam rubis & sentibus plena esset. Quibus ille succisis, intra eosdem parietes vastam ornum reperiens, in hac suam pharetram suspendit. Qui postea consanguineorum & amicorum suorum muneribus ditatus, & domum reedificavit, & uxorem duxit, sed nihil de rebus quas genitor suus habuerat, exclusus jam ab iis qui eas invaserant longa & diuturna possessione, conquirere potuit. Iste, ut superius præmissi, extitit meus proavus. Hic etenim genuit avum meum Arichim, Arichis vero patrem meum Warnefrid, Warnefrid ex Theudelinda conjuge sua genuit me Paulum, meumque germanum Arichim, qui nostrum avum cognomine retulit. His paucis de propriæ genealogiæ serie delibatis, nunc generalis historiæ revertamur ad tramitem.

C A P. XL.

De ducatu & de morte Tasonis & Cacconis.

MOrtuo, ut diximus, Gisulfo Forojulienſi duce, Taſo & Cacco filii ejus eundem ducatum regendum ſuſceperunt. Hi ſuo tempore Sclavorum regionem quæ Zellia appellatur, uſque ad locum qui Medaria dicitur, poſſederunt. Vnde uſque ad tempora Ratichis ducis, iidem Sclavi penſionem Forojulianis ducibus perſolverunt. Hos duos fratres Gregorius Patriſius Romanorum in civitate Opitergio dolosa fraude peremit. Nam promittens Taſoni ut ei barbam ſicut moris eſt incideret, eumque ſibi filium faceret, ipſe Taſo cum Caccone germano ſuo & electis juvenibus ad eundem Gregorium nihil mali metuens advenit. Qui
mox,

nox, cum Opitergium cum suis esset ingressus, statim
idem Patricius civitatis portas claudi præcepit, & ar-
matos milites super Tasonem ejusque socios misit.
Quod Taso cum suis comperiens, audacter se ad præ-
paravit, ultimumque sibi data pace valedi-
centes, per singulas civitatis plateas hac illacque disper-
sæ, quoscunque obvios habere poterant, trucidantes,
cum magnam stragem de Romanis fecissent, ad extre-
mum etiam ipsi perempti sunt. Gregorius vero Patri-
cius propter jusjurandum quod dederat, caput Tasonis
ibi deferri jubens, ejus barbam, sicut promiserat, perju-
sus abscidit.

CAP. XLI.

*De Grasulfo duce Forojuliano, & de adventu Radoaldi,
& Grimoaldi in Beneventum.*

HIS ita peremptis, dux Forojulianus Grasulfus Gi-
sulfus germanus constituitur. Radoaldus vero &
Grimoaldus, despectui ducentes sub patrui sui Grasulfus
potestate degere, cum essent jam prope juvenilem æta-
tem, adscensa navicula remigantes ad Beneventi fines
perveniunt. Exinde ad Arichim Beneventanorum du-
cem, suum quondam pædagogum, properantes, ab eo
gratissime suscepti & filiorum loco sunt habiti. His tem-
poribus mortuo Tassilone duce Bajoariorum, filius
ejus Garibaldus in Agunto à Sclavis devictus est, &
Bajoariorum termini deprædantur. Resumptis tamen
Bajoarii viribus, & prædas ab hostibus excutiunt, & ho-
stes de suis finibus pepulerunt.

C A P. XLII.

De facta pace cum Imperatore & Francis, & depopulatione Histriae, & morte Gundualdi.

REx vero Agilulfus pacem cum Imperatore in annum unum, itemque in alterum faciens, cum Francis quoque iterato pacem renovat. Hoc nihilominus anno Slavi Histriam interfectis militibus lacrimabiliter deprædati sunt. Sequenti quoque mense Martius defunctus est apud Tridentum Secundus servus Christi de quo sæpe jam diximus, qui usque ad sua tempora succinctam de Langobardorum gestis composuit historiolum. Eo tempore rex Agilulfus cum imperatore iterato pacem composuit. Occisus quoque est his diebus Theudebertus rex Francorum, & facta est pugna gravissima inter eos. Gundualdus etiam Theudelinda reginæ germanus, qui erat dux in civitate Astensi, nemine sciente auctorem mortis ipsius, hoc ipso in tempore sagitta ictus interiit.

C A P. XLIII.

De morte Agilulfi, & de regno Adaloaldi, & ejus expulsiōe, & regno Arioaldi.

IGitur Agilulfus rex, qui & Ago est appellatus, postquam viginti & quinque annos regnaverat, diem clausit extremum, relicto in regno filio suo Adaloaldo admodum puero, cum Theudelinda matre. Sub his ecclesiæ restauratæ sunt, & multæ dationes per loca venerabilia largitæ. Sed cum Adaloaldus everfa mente insaniret, postquam cum matre decem regnaverat annis, de regno ejectus est, & à Langobardis in ejus loco Arioaldus substitutus est. De cujus regis gestis

stis ad nostram notitiam minime aliquid pervenit. Circa hæc tempora beatus Columbanus ex Scotorum genere oriundus, postquam in Gallia in loco qui Luxovius dicitur, monasterium construxerat, in Italiam veniens, à Langobardorum rege gratanter exceptus est, cœnobiumque quod Bobium appellatur, in Alpibus Cottis ædificavit, quod quadraginta millibus ab urbe dividitur Ticinensi. Quo in loco & multæ possessiones à singulis principibus sive Langobardis largitæ sunt, & magna ibi facta est congregatio monachorum.

CAP. XLIV.

De morte Arioaldi & regno Rothari. & quia dux Archis filium suum Ajonem ad regem direxit.

Igitur Arioaldus postquam super Langobardos duodécim annis regnum tenuit, ab hac luce substractus est. Langobardorum regnum Rothari genere Arodus suscepit. Fuit autem viribus fortis, & justitiæ tramitem sequens, sed tamen fidei Christianæ non rectam lineam tenens, Arrianæ hæreseos perfidia maculatus est. Siquidem Arriani minorem patre filium, spiritum quoque sanctum minorem patre & filio ad suam perniciem dicunt. Nos autem Catholici patrem & filium & spiritum sanctum, in tribus personis unum & verum Deum, æquali potentia eademque gloria confitemur. Hujus temporibus pene per omnes civitates regni ejus duo Episcopi erant, unus Catholicus, & alter Arrianus. In civitate quoque Ticinensi usque nunc ostenditur, ubi Arrianus Episcopus, apud basilicam Sancti Eusebii residens, baptisterium habuit, cum tamen ecclesiæ catholicæ alius Episcopus præsideret. Qui tamen Arrianus Episcopus, qui in

eadem civitate fuit Anastasius nomine, ad fidem catholicam conversus, Christi postea ecclesiam rexit. Hic Rothari rex, Langobardorum leges, quas sola memoria & usu retinebant, scriptorum serie composuit, codicemque ipsum Edictum appellari præcepit. Erat autem jam ex quo Langobardi in Italiam venerant, annus septuagesimus septimus, sicut idem rex in sui edicti testatus est prologo.

C A P. XLV.

De morte Arichis Beneventani ducis, & ducatu Ajonis.

AD hunc regem Arichis dux Beneventi filium suum Ajonem direxit. Qui cum Ravennam venisset, Ticinum pergens, ibi ei Romanorum malitia talis portio data est, quæ eum mente excedere faceret: atque ex eo tempore nunquam pleni sanique sensus fuit. Igitur cum dux Arichis, hujus de quo diximus pater, jam maturus annis ad diem ultimum propinquasset, sciens filium suum Ajonem non recti esse sensus, Radoaldum & Grimoaldum, jam florem juventutis habentes, quasi proprios filios Langobardis qui aderant commendavit; eisque dixit, quod melius eos regere isti, quam Ajo filius suus posset.

C A P. XLVI.

De morte Ajonis, & de ducatu Radoaldi.

DEfuncto ergo Arichis, qui ducatum quinquaginta tenuerat annis, Ajo ejus filius Samnitum ductor effectus est, cui tamen Radoaldus & Grimoaldus, sicut seniori fratri & domino, per omnia paruerunt. Qui

Qui Ajo cum anno & mensibus quinque Beneventanum ducatum regeret, venientes Sclavi cum multitudine navium longe à civitate Seponto castra posuerunt, occultas foveas circa sua castra facientes. Cum Ajo super eos absentibus Radoaldo & Grimoaldo venisset, eosque debellare vellet, equus ejus in unam de eisdem foveis cecidit, atque irruentibus super eum Sclavis, simul cum aliquantis viris extinctus est. Quod cum Radoaldo nuntiatum fuisset, cito veniens, eisdem Sclavis propria illorum lingua locutus est. Cumque propter hoc segniores ad bellum reddidisset, mox super eos irruens, magnaue strage eos prosternens, & Ajonis mortem ultus est, & de illis finibus eos qui remanserant hostes fugam petere coëgit.

C A P. XLVII.

De civitatibus quas Rothari cepit.

IGitur Rothari rex, Romanorum civitates ab urbe Tusciæ Lunensi universas quæ in littore maris sitæ sunt, usque ad Francorum fines cepit. Opitergium quoque, civitatem inter Tarvisium & Forojulii positam, pari modo expugnavit & diruit. Cum Ravennatibus & Romanis bellum gessit, ad fluvium Æmiliæ, quod Scultenna dicitur: in quo bello à parte Romanorum, reliquis terga dantibus, octo millia ceciderunt. Eo tempore magnus Romæ terræ motus factus est, magna-que fuit inundatio aquarum. Post hæc fuit clades scabierum, ita ut nullus potuisset mortuum suum agnoscere propter nimium inflationis tumorem. Apud Beneventum vero mortuo Radoaldo duce, qui ducatum quinque rexerat annis, Grimoaldus ejus germanus dux effectus est, gubernavitque ducatum Samnitium annis viginti & quinque. Hic de captiva puella,

sed tamen nobili, cujus nomen Itta fuit, Romualdum filium & duas filias genuit. Qui cum esset vir bellicosissimus, & ubique insignis, venientibus eo tempore Græcis, ut oraculum sancti Michaëlis Archangelii in monte Gargano situm deprædarentur, Grimoaldus super eos cum exercitu veniens, ultima eos cæde prostravit.

C A P. XLVIII.

De morte Rodoaldi ducis, & quia ei in ducatu Grimoaldus ejus germanus successit.

AT vero rex Rothari postquam annos sedecim & menses quatuor regnum tenuerat, vita decedens, Langobardorum regnum Rodoaldo suo filio reliquit. Hic cum juxta basilicam beati Iohannis baptistæ fuisset humatus, post aliquantum tempus quidam iniqua cupiditate succensus, ejus sepulchrum noctu aperuit, & quicquid in ornamentis ejus corporis reperit, abstulit. Cui beatus Iohannes per visionem apparens, eum vehementer exterruit, eique dixit: Cur ausus es corpus istius hominis contingere? Fuerit licet non recte credens, tamen mihi se commendavit. Quia igitur hoc facere præsumpsisti, nunquam in meam basilicam deinceps ingressum habebis. Quod ita quoque factum est. Quoties enim cumque voluisset beati Ioannis oraculum ingredi, statim velut à validissimo pugili guttur ejus feriebatur, sic subito retro ruebat impulsus. Veritatem in Christo loquor; hoc mihi ipse retulit, qui hoc ipsum suis oculis factum vidit.

CAP. XLIX.

De morte Rothari regis, & regno Rodoaldi.

Rodoaldus igitur post funus patris Langobardorum regnum suscipiens, Gundibergam Agilulfi & Theudelindæ sibi filiam in matrimonium sociavit. Hæc Gundiberga regina ad instar suæ genitricis, sicut illa in Modicia, sic & ista intra Ticinensem civitatem, basilicam in honorem beati Iohannis baptistæ construxit. Quam mire ex auro & argento pepelisque decoravit, rebusque singulis optime ditavit, in qua & ejus corpus tumulatum quiescit. Hæc cum de crimine adulterii apud virum accusata fuisset, proprius ejus servus, Carellus nomine, à rege expetiit, ut cum eo, qui reginæ crimen ingesserat, pro castitate suæ dominæ monomachia dimicaret. Qui dum cum criminatore illo singulare certamen inisset, eum cuncto populo astante superavit. Regina vero post hoc factum ad dignitatem pristinam rediit.

CAP. L.

De morte Rodoaldi regis, & regno Ariberti.

Rodoaldus quoque (ut fertur) dum uxorem cujusdam Langobardi stuprasset, ab eo interfectus est, postquam septem diebus & quinque regnaverat annis. Huic successit in regni regimine Aribertus, filius Gundualdi, qui fuerat germanus Theudelindæ reginæ. Hic condidit apud Ticinum oraculum domini Salvatoris, quod extra portam occidentalem, quæ dicitur Marenca, situm est; quod ornamentis variis decoravit, & substantiis sufficienter ditavit.

C A P. LI.

De morte Heraclii Augusti, & Constantini, qui ei successit, & regno alterius Constantini.

HIS diebus defuncto Heraclio Augusto, apud Constantinopolim, Heracleon ejus filius cum matre Martina regni jura suscepit, rexitque imperium duobus annis. Quo vita decedente successit in locum ejus Constantinus germanus ejusdem, alius filius Heraclii, imperavitque mensibus sex. Hoc etiam mortuo, Constantinus ejusdem filius ad regni dignitatem ascendit, tenuitque regnum annis octo & viginti.

C A P. LII.

De Casara regina Persarum.

CIRCA hæc tempora regis Persarum conjunx nomine Cæsara, de Perside exiens cum paucis suis fidelibus, privato habitu propter Christianæ fidei amorem Constantinopolim venit. Quæ ab Imperatore honorifice suscepta, post aliquot dies, ut desiderabat, baptismum consecuta, & ab Augusta de sacro fonte levata est. Quod vir ejus Persarum rex audiens, legatos Constantinopolim ad Augustum direxit, quatenus eidem suam uxorem redderet. Qui ad Imperatorem venientes, verba regis Persarum nunciant, qui suam requirebat reginam. Imperator hæc audiens, remque omnino ignorans, eis responsum reddidit, dicens: De regina quam quæritis fatemur nos nihil scire, præter quod ad nos hic aliqua mulier privato habitu advenit. Legati vero responderunt, dicentes: Si placet vestro conspectui, volumus hanc quam dicitis mulierem videre. Quæ cum jussu Imperatoris advenisset, mox ut eam conspiciunt,

ciunt, ad ejus vestigia provolvuntur, eique venerabiliter, quod eam suus vir requireret, suggerunt. Quibus illa respondit: Ite, renuntiate regi vestro & domino, quia, nisi, sicut ego jam credidi, ita & ipse in Christum crediderit, me jam ultra consortem thori habere non poterit. Quid multa? Reversi legati ad patriam, universa quæ audierant, regi nunciant. Qui nihil moratus, cum sexaginta millibus viris Constantinopolim pacifice ad Imperatorem venit. A quo gratanter & satis digne susceptus est. Qui cum universis in Christum dominum credens, pariter cum omnibus sacri baptismatis unda perfusus, & ab Augusto de fonte levatus, catholica fide confirmatus est. Multisque muneribus ab Augusto honoratus, accepta sua conjuge lætus & gaudens ad suam patriam repedavit. Circa hæc tempora mortuo apud Forumjulii Grasulfo duce Foro-Julienfi, ducatum Ago regendum suscepit. Apud Spoleum quoque Theudelapio defuncto, Atto eidem civitati ductor efficitur.

C A P. LIII.

De morte Ariberti, & Godeberti, filii ejus; qui successit: & regno Grimoaldi, & interitu Garibaldi ducis.

Igitur Aribertus, postquam apud Ticinum per annos novem Langobardos rexerat, diem obiens, regnum duobus filiis suis adhuc adolescentibus, Bertarido & Godeberto, regendum reliquit. Et Godebertus quidem Ticini sedem regni habuit, Bertaridus vero in civitate Mediolanensi. Inter quos fratres, facientibus malignis hominibus, discordiæ & odiorum fomes surrexit, in tantum ut alter alterius regnum invadere conaretur. Qua de re Godebertus Garibaldum Taurinatum ducem ad Grimoaldum Beneventanorum strenuum

num tunc ductorem direxit, invitans eum ut quanto-
cius veniret, & sibi adversus germanum suum Bertari-
dum auxilium ferret, regisque filiam, suam germanam,
ei se daturum promittens. Sed legatus ipse fraudulen-
ter contra suum dominum agens, Grimoaldum exhor-
tatus est ut veniret, & Langobardorum regnum, quod
adolescentes germani dissipabant, ipse arriperet, qui
ætate maturus, consilio providus, & viribus fortis ex-
isteret. Grimoaldus hæc audiens, mox animum ad
regnum Langobardorum obtinendum erexit. Ordina-
toque apud Beneventum Romoaldo suo filio duce,
ipse cum electa manu Ticinum profecturus iter arri-
puit, ac per omnes civitates quas obviam habuit, sibi
amicos & adjucores ad regnum percipiendum ascivit.
Trafemundum vero comitem Capuanum per Spole-
tum & Tusciam direxit, ut per eas regiones Langobar-
dos suo consortio coaptaret. Qui imperata sibi strenue
perficiens, ei cum multis adiutoribus apud Æmiliam
in itinere occurrit. Igitur Grimoaldus cum prope Pla-
centiam cum robusta virorum multitudine advenisset,
Garibaldum, qui legatus ad eum missus à Godeberto
fuerat, Ticinum præmisit, ut eidem Godeberto de suo
adventu nuntiaret. Qui ad Godebertum veniens, Gri-
moaldum citius adventare dixit. Cumque Godebertus
ab eo quæreret, quo in loco eidem Grimoaldo hospi-
tium præparare deberet, Garibaldus ita respondit, quod
dignum esset, ut Grimoaldus, qui pro ejus causa vene-
rat, ejusque sororem accepturus esset, hospitium intra
palatium haberet. Quod ita quoque factum est. Nam
adveniens Grimoaldus, intra palatium hospitium acce-
pit. Isdem vero Garibaldus, totius nequitiae seminator,
Godeberto persuasit, ut non aliter quam lorica sub ve-
ste indutus, cum Grimoaldo locuturus veniret; asse-
rens, quia Grimoaldus eum occidere vellet. Rursus is-
dem

dem fallendi artifex, ad Grimoaldum veniens, dixit, quod nisi se fortiter præpararet, eum Godebertus suo gladio perimeret, asseverans, Godebertum, quando cum eo ad colloquendum veniret, loricam sub veste gestare. Quid plura? Cum ad colloquium die crastino venissent, & Godebertum post salutationem Grimoaldus amplexatus esset, statim sensit quod loricam sub veste gestaret. Nec mora, evaginato gladio eum vita privavit, regnumque ejus & omnem potentiam invadens, suæ subdidit ditioni. Habebat autem tunc Godebertus jam filium parvulum nomine Reginbertum, qui à Godeberti fidelibus sublatus & occulte nutritus est. Nec eum Grimuald persequi curavit, quippe qui adhuc infantulus esset. Quo audito Bertaridus qui apud Mediolanum regnabat, quod germanus ejus esset extinctus, quanta potuit velocitate fugam arripuit, atque ad regem Avarium Cacanum pervenit, uxorem Rodelindam & parvulum filium nomine Cunibertum relinquens, quos Grimoaldus Beneventum in exilium direxit. His ita gestis, Garibaldus, cujus instigatione & certamine ista patrata sunt, & non solum hæc egerat, sed & fraudem in legatione sua fecerat, dum munera quæ deferre Beneventum debuerat, non integra deportasset; tallium ergo operum patrator, non diu lætatus est. Erat quidam parvus homunculus, ex propria familia Godeberti oriundus, in civitate Taurinatium. Is cum Garibaldum ducem ipso sacratissimo Paschali die ad orationem in beati Iohannis basilicam venturum sciret, super sacrum baptisterii fontem conscendens, lævaque manu se ad columellam tugurii continens, unde Garibaldus transiturus erat, evaginatum ensen sub amictu tenens, cum juxta eum Garibaldus venisset & pertransiret, ipse elevato ense, annisu eundem in cervicem percussit, caputque protenus amputavit. Super quem
qui

qui cum Garibaldo venerant, irruentes, multis eum
ictuum vulneribus occiderunt. Qui licet occubuerit,
tamen Godeberti sui domini injuriam insigniter ultus
est. EXPLICIT LIBER QVARTVS DE GE-
STIS LANGOBARDORVM.

D E

GESTIS LANGOBARDORVM,

LIBER QVINTVS.

C A P. I.

*Quomodo Grimoaldus confirmato regno uxorem
duxit filiam Ariberti regis.*

Onfirmato itaque Grimoaldus regno a-
pud Ticinum, non multo post tempore
jam dudum pactam sibi Ariberti regis fi-
liam, cujus germanum Godebertum ex-
tinxerat, duxit uxorem. Beneventanum
vero exercitum, cujus auxilio regnum adeptus erat,
multis ditatum muneribus remisit ad propria. Aliquan-
tos tamen ex eis secum habitaturos retinuit, largissimas
eis tribuens possessiones.

C A P. II.

*De fuga Bertaridi, & quomodo ad Grimoaldum re-
versus est, & iterum in Franciam fugit.*

QVi postquam comperit, Bertaridum profugum
Scythiam petisse, & apud Cacanum demorari, ei-
dem Cacano Avarium regi per legatos mandavit, ut si
Berta-

Bertaridum in suo regno detineret, pacem quam Langobardis & secum hæcenus habuerat, deinceps habere non posset. Hæc Avarium rex audiens, ascito Bertarido dixit ei, ut in quam partem vellet pergeret, ne propter eum Avars cum Langobardis inimicitias contraherent. Bertaridus vero hæc audiens, Italiam ad Grimoaldum revertens repetiit. audierat enim, eum clementissimum esse. Igitur cum ad Laudensem civitatem venisset, misit ante se ad Grimoaldum regem Hunnulfum fidelissimum virum, qui suum ei adventum nuntiaret. Hunnulfus vero ad regem veniens, Bertaridum in ejus fide adventare nuntiavit. Hæc ille audiens, fidenter promisit, in sua eum fide venientem nihil mali passurum fore. Inter hæc Bertaridus adveniens, ad Grimoaldum ingressus, cum ejus se vestigiis advolvere conatus esset, rex eum clementer retinuit, atque ad os suum ad osculumque erexit. Ad quem Bertaridus: Servus tuus sum, inquit, sciens, te Christianissimum & pium esse. Cum possim inter paganos vivere, fretus de tua clementia, ad tua vestigia veni. Cui rex, ut solebat, jurando ita repromisit, dicens: Per eum qui me nasci fecit, postquam in meam fidem ad me venisti, nihil mali in aliquo patieris, sed ita de te ordinabo, ut decenter vivere possis. Tunc ei in spatiosa domo hospitium præbens, eum post vitæ laborem, habere requiem jussit, præcipiens eidem ex publico victum, & quæcunque essent necessaria, largius ministrari. Bertaridus vero cum ad hospitium sibi à rege præparatum venisset, mox ad eum Ticinensium civium cœperunt turmæ concurrere, ut eum vel viderent, vel pristina notitia cognitum salutarent. Verum quid non mala lingua irrumpere potest? Mox namque venientes ad regem quidam maligni adulescentes, regi denuntiant, quia nisi Bertaridus citius vita privaretur, ipse regnum protinus cum

cum vita perderet; asseverantes, ob hoc ad eum totam concurrere civitatem. His auditis Grimoaldus nimium credulus effectus, & quod promiserat oblitus, in innocentis Bertaridi statim necem accenditur, consiliumque iniit, qualiter eum, quia jam hora tardior erat, in crastinum vita privaret. Cui denique ad vesperam diversos cibos, vina quoque præcipua, varique potionum genera transmisit, ut eum inebriare posset, quatenus multa eadem nocte potatione resolutus, vinoque sepultus, de sua nihil salute cogitare valeret. Tunc unus qui de ejus patris obsequio fuerat, cum eodem Bertarido ferculum regium attulisset, quasi eum salutaturus, sub mensa caput mittens, eidem secrete, quia rex eum occidere disponderet, nuntiavit. Bertaridus vero statim suo pincernæ præcepit, ut sibi in fiala argentea non aliud quam aliquantulum aquæ propinaret. Cumque hi qui diversi generis potiones ei à rege deferabant, de verbo regis eum rogarent, ut totam fialam biberet, ille in honorem regis se totam bibere promittens, parum aquæ libabat de argenteo calice. Qui ministri dum hæc regi nuntiarent, quod ille avidissime biberet, rex lætus respondit; Bibat ebriosus ille; cras enim pariter eadem vina, mixta cum sanguine, refundet. Bertaridus vero Hunnulfo citius ad se ascito, de sua morte ei consilium regis nuntiavit. Qui statim ad domum suam puerum misit ut sibi lectisternia afferret, lectumque sibi juxta stratum Bertaridi fieri præcepit. Nec mora, rex Grimoaldus suos satellites direxit, qui domum in qua Bertaridus quiescebat, ne aliquo modo effugere posset, custodire deberent. Cumque cœna finita esset, & egressis omnibus, Bertaridus tantum & Hunnulfus ac vestiarius Bertaridi remansissent, qui utique ei satis erant fideles, consilium ei aperuit, & obsecravit eum, ut cum Bertaridus fugeret, ipse
cum

eum quam diu posset intra ejusdem cubiculum quiescere simularet. Cumque ille se hoc facturum spon-
disset, Hunnulfus pannos suos lecticarios, & culcitram,
ursinamque pellem, supra dorsum ac cervicem Berta-
ridi imposuit, eumque ex consilio quasi rusticanum
servum extra januam impellere cœpit, multasque ei
injurias faciens, fuste eum percutere desuper & urgere
non cessabat, ita ut impulsus atque ictus sæpius ad ter-
ram corrueret. Cumque eundem Hunnulfum regis sa-
cellites qui ad custodiam positi erant, requirerent quid
hoc esset; Servus iste, inquit, nequam lectum mihi in
cubiculo istius ebrii Bertaridi stravit, qui in tantum vi-
no plenus est, ut quasi mortuus ita cubet. Sed satis est
quod ejus huc usque amentiam secutus sum; jam dein-
ceps in vita domini regis in domo propria manebo.
Hæc illi audientes, & vera quæ audierant esse creden-
tes, læti effecti sunt, & eum, pariterque Bertaridum,
quem putabant servum, quia opertum ne agnosceretur
habebat caput, locum illis dantes, abire permise-
runt. Illis autem abeuntibus, vestiarius ille fidelissimus,
obserato diligenter ostio remansit intrinsecus solus.
Hunnulfus vero Bertaridum de muri angulo, qui est à
parte Ticini fluminis, per funem deposuit, eique quos
potuit socios conjunxit. Qui arreptis quos in pastu in-
venerant equis, eadem nocte ad Astensem properant
civitatem, in qua Bertaridi amici manebant. Deinde
Bertaridus quantocius Taurinensem urbem petens, ac
post claustra Italiæ transgressus, Francorum ad patriam
pervenit. Sicque Deus omnipotens, dispositione mise-
ricordi, & innocentem à morte eripuit, & ex animo
bona facientem ab offensione regem servavit.

C A P. III.

De clementia Grimoaldi regis in Hunnulfo & vestiario Bertaridi.

AT vero rex Grimoaldus dum Bertaridum in hospitio suo quiescere putaret, ab eodem hospitio usque ad palatium suum acies hominum hinc & inde astare fecit, ut per eorum medium Bertaridus deduceretur, quatenus effugere minime posset. Cumque a rege missi venissent, qui Bertaridum ad palatium evocarent, & ad ostium in quo eum quiescere putabant pulsassent, vestiarius ille qui introrsus erat, rogabat eos, dicens: Misericordiam cum eo facite, eumque paululum quiescere sinite, quia adhuc de itinere lassus, gravissimo somno deprimitur. Quod cum illi adquievissent, hoc ipsum regi nuntiaverunt, quia adhuc Bertaridus gravi somno quiesceret. Tunc ille: Sic, inquit, hesterno sero vino se adeo opplevit, ut adhuc vigilare non possit? Quibus tamen præcepit, ut mox eum excitatum ad palatium deducerent. Qui venientes ad januam cubiculi, in quo Bertaridum sperabant quiescere, cœperunt acrius pulsare. Tunc vestiarius ille rursus eos rogare cœpit, ut quasi eundem Bertaridum aliquantulum adhuc dormire permitterent. Qui irati, vociferantes, jam satis ebriosum illum quievissē, mox calcibus ejusdem cubiculi ostium confringunt, ingressique Bertaridum in lectulo requirunt. Quem cum non invenissent, ad requisita eum naturæ residence suspicati sunt. Quem cum nec ibi reperissent, vestiarium illum interrogant, quid de Bertarido factum fuisset. Quibus ille fugissē eum respondit. Quem statim capillis apprehensum furentes, eumque verberantes, ad palatium pertrahunt, eumque ad regis præsentiam

tiam perducentes, fugæ Bertaridi hunc esse conscium; ideoque morte dignissimum, dicunt. Quem rex dimitti præcepit, eumque per ordinem, qualiter Bertaridus effugisset, inquisiuit. Ille regi universa sicut acta fuerant retulit. Tunc rex à circumstantibus requisivit, dicens: Quid vobis de homine isto videtur, qui taliter perpetravit? Tunc omnes una voce responderunt, eum esse dignum multis suppliciis excruciatum interire. At rex: Per eum qui me nasci fecit, inquit, dignus est homo iste bene habere, qui se pro fide sui domini morti tradere non recusavit. Eumque mox inter suos vestiarios esse præcepit; admonens eum, ut sibi eandem fidem, quam erga Bertaridum habuerat, servaret: multa se ei commoda largiturum promittens. Cum rex requireret quid de Hunnulfo factum fuisset, nuntiatum est ei, quod in beati Archangeli Michaëlis basilicam confugium fecisset. Qui mox ad eum misit; sponte promittens, quod nihil pateretur mali, tantum in sua fide veniret. Hunnulfus vero talem regis promissionem audiens, mox ad palatium venit, atque ad regis vestigia provolutus, interrogatus ab eo est, quomodo aut qualiter Bertaridus evadere potuisset. At ille, cum ei cuncta ex ordine retulisset, rex ejus fidem & prudentiam collaudans, omnes facultates ejus, & quicquid habere poterat, eidem clementer concessit.

C A P. IV:

Quomodo Grimoaldus Hunnulfum & vestiarius Bertaridi ad eundem Bertaridum remisit.

CUmque post aliquod tempus rex Hunnulfum inquireret, utrum vellet ipsis diebus cum Bertarido esse? ille jurejurando ait, cum Bertarido prius se

velle mori, quam usquam alibi in summis deliciis vivere. Tunc rex vestiarius illum requisivit, dicens, utrum melius ei esset secum in palatio manere, an cum Bertarido in peregrinatione degere. Qui cum ei similia, sicut Hunnulfus, respondisset; rex eorum verba benigne suscipiens, eorumque fidem collaudans, præcepit Hunnulfo, ut, quicquid vellet, de domo sua tolleret, pueros scilicet & equos, & diversam suppellectilem, & ad Bertaridum illæsus properaret. Pari etiam modo & vestiarius illum absolvit. Qui omnia sua secundum benignitatem regis sufficienter tollentes, cum ejusdem regis adjutorio, Francorum in patriam ad suum dilectum Bertaridum sunt profecti.

C A P. V.

Bellum Grimoaldi adversus Francos, & victoria ejus.

HAc tempestate Francorum exercitus de provincia egrediens, in Italiam introivit: contra quas Grimoaldus cum Langobardis progressus, hac eos arte decepit. Fugere quippe se eorum impetum simulans, castra sua simul cum tentoriis, & diversis pariter referta bonis, præcipueque vini optimi copia, abductis hominibus, omnino vacua reliquit. Quo dum Francorum acies advenissent, existimantes, Grimoaldum cum Langobardis pavore deterritos castra integra reliquisse, mox læti effecti certatim cuncta invadunt, cœnamque affluentissimam instruunt. Qui dum diversis epulis, multoque degravati vino somnoque quievissent, Grimoaldus super eos post noctis medium irruens, tanta eos cæde prostravit, ut vix pauci ex eis elapsi, ad patriam valuerint repedare. Qui locus ubi hoc gestum est prælium Francorum, usque hodie

hodie Rivus appellatur, nec longe distat ab Astensis civitatis mœnibus.

C A P. VI.

*Quomodo Constans Augustus in Italiam veniens
Beneventum obsedit.*

HIs diebus Constantinus Augustus, qui & Constans est appellatus, Italiam de Langobardorum manu eruere cupiens, Constantinopoli egressus per littoralia iter habens, Athenas venit, indeque mare transgressus, Tarentum applicuit. Qui tamen prius ad solitarium quendam, qui prophetiæ spiritum habere dicebatur, abiit, studiose ab eo sciscitans, utrum gentem Langobardorum, quæ in Italia habitabat, superare & obtinere posset. A quo cum servus Dei spatium unius noctis expetisset, ut pro hoc ipso dominum supplicaret, facto mane ita eidem Augusto respondit: Gens Langobardorum superari modo ab aliquo non potest, quia regina quædam, ex alia provincia veniens, basilicam beati Iohannis baptistæ in Langobardorum finibus construxit, & propter hoc ipse beatus Iohannes pro Langobardorum gente continue intercedit. Veniet autem tempus, quando ipsum oraculum habebitur despectui, & tunc gens ipsa peribit. Quod nos ita factum esse probavimus, quia ante Langobardorum perditionem, eandem beati Iohannis basilicam, quæ utique in loco qui Modicia dicitur est constituta, per viles personas ordinari conspeximus, ita ut indignis & adulteris non pro vitæ merito, sed præmiorum datione, isdem locus venerabilis largiretur.

C A P. VII.

Quomodo Grimoaldus invitatus à filio suo Romoaldo Beneventum advenit.

Igitur cum , ut diximus , Constans Augustus Tarentum venisset , egressus exinde Beneventanorum fines invasit , omnesque pene per quas venerat Langobardorum civitates cepit. Luceriam quoque opulentam Apuliæ civitatem expugnatam fortius invadens diruit , & ad solum usque prostravit. Arentiam sane propter munitissimam loci positionem , capere minime potuit. Deinde cum omni suo exercitu Beneventum circumdedit , & eam vehementer expugnare cœpit , ubi tunc Romoaldus Grimoaldi filius , adhuc juvenculus , ducatum tenebat. Qui statim ut Imperatoris adventum cognovit , nutricium suum nomine Sesualdum ad patrem Grimoaldum trans Padum direxit , obsecrans , ut quantocius veniret , filioque suo ac Beneventanis , quos ipse nutrierat , potenter succurreret. Quod Grimoaldus rex audiens , statim cum exercitu filio laturus auxilium , Beneventum pergere cœpit. Quem plures ex Langobardis in itinere relinquentes , ad propria remearunt , dicentes : quia expoliasset palatium , & jam non reversurus repeteret Beneventum. Interim Imperatoris exercitus Beneventum diversis machinis vehementer expugnabat ; è contra Romoaldus cum Langobardis fortiter resistebat. Qui quamvis cum tanta multitudine congregi manu ad manum , propter paucitatem exercitus , non auderet , frequenter tamen cum expeditis juvenibus hostium castra irrumpens , magnas eisdem inferebat undique clades. Grimoaldus ejus pater cum jam jamque properaret , eundem nutricium ejus de quo præmissimus , ad filium misit , qui ei suum

ei suum adventum nuntiaret. Qui cum prope Beneventum venisset, à Græcis captus, imperatori delatus est. Qui ab eo unde veniret requirens, ille se à Grimoaldo rege venire, eundemque regem citius adventare nunciavit. Statimque Imperator exterritus, consilium cum suis iniit, quatenus cum Romoaldo pacisceretur, ut Neapolim posset reverti.

CAP. VIII.

Quomodo Imperator, accepta obside Romoaldi sorore, à Benevento discessit.

ACcepta ita obside Romoaldi sorore, cui nomen Gisa fuit, cum eodem pacem fecit. Ejus vero nutricium Sefualdum ad muros duci præcepit, mortem eidem minatus, si aliquid Romoaldo aut civibus de Grimoaldi adventu nuntiaret, sed potius asseveraret, eundem minime venire posse. Quod ille ita se facturum ut ei præcipiebatur promisit; sed cum prope muros advenisset, velle se Romoaldum videre dixit. Qui Romoaldus cum citius advenisset, sic ad eum locutus est: Constans esto domine Romoalde, & habens fiduciam noli turbari, quia tuus genitor citius tibi auxilium præbiturus aderit. Nam scias, eum hac nocte juxta Sangrum fluvium cum valido exercitu manere, tantum obsecro ut misericordiam exhibeas meæ uxori & filiis, quia gens ista perfida me vivere non sinet. Cumque hoc dixisset, jussu Imperatoris caput ejus abscisum est, atque cum belli machina, quam petrariam vocant, in urbem projectum est. Quod caput Romoaldus sibi deferri jussit, idque lachrymans osculatus est, dignoque in loculo tumulari præcepit.

C A P. IX.

Quomodo Imperatoris exercitum Mittola Capuanus Comes afflixit.

MEtuens igitur Imperator subitum Grimoaldi regis adventum, dimissa Beneventi obsidione, Neapolim proficiscitur. Cujus tamen exercitum Mittola Capuanus Comes juxta fluenta Caloris fluminis, in loco qui usque hodie Pugna dicitur, vehementer attrivit.

C A P. X.

Quomodo Romoaldus Saburum, ab Imperatore missum, cum viginti millibus vicit.

Postquam vero Imperator Neapolim pervenit, unus ex ejus optimatibus, cui nomen Saburrus erat, ab Augusto ut fertur viginti millia militum expetiit, seque cum Romoaldo pugnaturum victoremque spondit. Qui cum accepto exercitu ad locum cui Forinus nomen est advenisset, ibique castra posuisset, Grimoaldus qui jam Beneventum advenerat, hæc audiens, contra eum proficisci voluit. Cui filius Romoaldus, Non est opus, inquit, sed tantum partem nobis de exercitu vestro tribuite. Ego Deo favente cum eo pugnabo, & cum vicero, major utique gloriæ vestræ potentia adscribetur. Factumque est, & accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterque cum suis hominibus, contra Saburum proficiscitur. Qui prius quam bellum cum eo iniret, à quatuor partibus tubas insonare præcepit, moxque super eos audenter irruit. Cumque utraq; acies forti intentione pugnarent, tunc unus
de exer-

de exercitu regis, nomine Amalongus, qui regium conto ferre erat solitus, quendam Græculum eodem conto utrisque manibus fortiter percutiens, de sella super quam equitabat sustulit, eumque in aëra super caput suum levavit. Quod cernens Græcorum exercitus, mox immenso pavore perterritus, in fugam convertitur, ultimaque perniciæ cæsus, sibi fugiendo mortem, Romoaldo & Langobardis victoriam peperit. Ita Saburrus qui se imperatori suo victoriæ tropheum de Langobardis promiserat patrare, ad eum cum paucis remeans, ignominiam deportavit. Romoaldus vero patrata de inimicis victoria, Beneventum triumphans reversus est, patrique gaudium & cunctis securitatem sublato hostium timore convexit.

C A P. XI.

De malis quæ Constans Augustus Romanis intulit, & de prædationibus quas singulis regionibus fecit: & quomodo extinctus est.

AT vero Constans Augustus, cum nihil se contra Langobardos gessisse conspiceret, omnes sævitæ suæ minas contra suos, hoc est, Romanos, retorsit. Nam egressus Neapoli Romam perrexit. Cui sexto ab urbe milliario Vitalianus Papa cum sacerdotibus & Romano populo occurrit. Qui Augustus cum ad beati Petri limina pervenisset, obtulit ei pallium auro textum: & manens apud Romanos diebus duodecim, omnia quæ fuerant antiquitus instituta ex ære, in ornamentum civitatis deposuit, in tantum ut etiam basilicam beatæ Mariæ, quæ aliquando Pantheon vocabatur, & conditum fuerat in honorem omnium deorum, & jam ibi, per concessionem superiorum principum, locus erat omnium martyrum, discooperiret, tegulasque æreas

exinde auferret, easque simul cum aliis omnibus ornamentis, Constantinopolim transmitteret. Deinde reversus Imperator Neapolim, itinere terreno perrexit in civitatem Rhegium. Ingressusque Siciliam per indictionem septimam habitavit in Syracusa, & tales afflictiones imposuit populo seu habitatoribus vel possessoribus Calabriae, Siciliae, Africae, atque Sardiniae, quales antea nunquam auditae sunt, ita ut etiam uxores à maritis, vel filii à parentibus separarentur. Sed & alia multa & inaudita illarum regionum populi sunt perpeffi, ut nulli spes vitae remaneret. Nam & vasa & cimelia sanctarum Dei Ecclesiarum, imperiali jussu & Græcorum avaritia, sublata sunt. Mansit autem Imperator in Sicilia ab indictione septima usque in duodecimam: sed tandem tantarum iniquitatum poenas luit, atque dum se in balneo lavaret, à suis extinctus est.

C A P. XII.

De imperio Mecetii; & de morte ipsius.

INterfecto igitur apud Syracusas Constante Imperatore, Mecetius in Sicilia regnum arripuit, sed absque Orientalis exercitus voluntate. Contra quem Italiae militiae milites, alii per Histriam, alii per partes Campaniae, alii verò à partibus Africae & Sardiniae venientes, vehementer in Syracusas irruerunt, eumque vita privaverunt. Multi ex judicibus ejus detruncati, multique Constantinopolim perducti sunt: cum quibus pariter & falsi Imperatoris caput est deportatum.

CAP. XIII.

Quomodo Sarraceni ab Alexandria venientes Siciliam depopulati sunt, & quicquid Constans Augustus de Roma abstulerat depredati sunt.

HÆc audiens gens Sarracenorum, quæ Alexandriam & Ægyptum pervaserat, subito cum multis navibus venientes Siciliam invadunt, Syracusas ingrediuntur, multamque stragem faciunt populorum, vix paucis evadentibus qui per munitissima castra & iuga confugerant montium. Auferentes quoque prædam nimiam, & omne illud quod Constans Augustus à Roma abstulerat, ornatum in ære & diversis speciebus, sic Alexandriam reversi sunt.

CAP. XIV.

De morte Gise sororis Romoaldi.

Porro regis filia, quam de Benevento obsidem, nomine Gisam, sublatam diximus, Siciliam veniens diem clausit extremum.

CAP. XV.

De pluviiis & tonitruis quæ eo tempore nimie factæ sunt.

HOc tempore tantæ pluvie tantaque tonitrua fuerunt, quanta ante nullus meminerit hominum, ita ut innumera hominum & animantium millia fulminibus essent perempta. Eo anno legumina, quæ propter pluvias colligi nequiverant, iterum renata & ad maturitatem usque perducta sunt.

C A P. XVI.

Quomodo rex Grimoaldus Trasemundum ducem apud Spoletum ordinavit, eique suam filiam in matrimonium tradidit.

AT vero Grimoaldus, ereptis Beneventanis & eorum provinciis à Græcis, apud Ticinum ad palatium suum repedare disponens, Trasemundum, qui dudum Capuæ comes fuerat, & ei ad percipiendum regnum strenuissime paruerat, data ei in matrimonium sua filia, Romoaldi altera sorore, eum post Attonem, de quo superius diximus, apud Spoletum ductorem fecit, indeque Ticinum reversus est.

C A P. XVII.

Quod in Forojulii post Grasulfum Ago ducatum tenuit, & post hunc eorum ductor Lupus effectus est.

SIquidem, ut superius præmiseramus, Grasulfo Forojulianorum duce defuncto, successor ejus in ducatu Ago datus; de cujus nomine usque hodie domus quædam intra Forum Iulii constituta, domus Agonis appellatur. Quo Agone mortuo, Forojulianorum ductor Lupus efficitur. Hic Lupus in Grados insulam, quæ non longe ab Aquileia est, cum equestri exercitu, per stratam quæ antiquitus per mare facta fuerat introivit. Et deprædata ipsa civitate, Aquileiensis ecclesiæ thesauros exinde auferens deportavit. Huic Lupo quando Grimoaldus Beneventum perrexit, suum palatium commendavit.

C A P. XVIII.

Quomodo Lupus dux contra Grimoaldum rebellavit.

QVi Lupus dum rege absente multa insolenter apud Ticinum egisset, quippe quia eum reversurum non æstimaret, revertente rege sciens, eidem ea quæ non recte gesserat displicere, Forum-Julii petens, contra eundem regem suæ nequitix conscius rebellavit.

C A P. XIX.

Quomodo ipse dux bellum contra Avars gessit.

TVnc Grimoaldus nolens civile bellum inter Langobardos excitare, regi Avarum Cacano mandavit, ut in Forum-Julii contra Lupum ducem cum exercitu veniret, eumque bello protereret. Quod & factum est. Nam veniente Cacano cum magno exercitu in loco qui Fluvius dicitur, sicut nobis retulerunt seniores viri qui in ipso bello fuerunt, per tres dies Lupus dux cum Foro-Julianis adversus Cacani exercitum confligit. Et prima quidem die validum ejus exercitum paucis suis vulneratis prostravit; secunda vero die, jam aliquantis è suis vulneratis & mortuis, pari modo multos ex Avaribus extinxit. Tertia vero die, jam pluribus ex suis fauciatis, sive peremptis, nihilominus magnum Cacani exercitum delevit, prædamque copiosam invasit. At vero die quarto tantam super se multitudinem conspexerunt venientem, ut vix per fugam evadere possent,

C A P. XX.

De morte Lupi ducis, & quomodo Avars Forojulianorum fines deprædati sunt.

IBi itaque Lupo duce perempto, reliqui qui remanserant, sese per castella communiunt. Avars vero per omnes eorum fines discurrentes, cuncta rapinis invadunt, vel supposito igne comburunt. Qui cum per aliquot dies hoc facerent, à Grimoaldo eis mandatum est, ut jam à devastatione quiescerent. Qui legatos ad Grimoaldum mittunt, dicentes, Forumjulii se minime relicturos, quam armis propriis conquississent.

C A P. XXI.

Quomodo Avars nolentes de Forojulii exire, Grimoaldi astutia expulsi sunt.

TVnc Grimoaldus necessitate compulsus, exercitum coadunari præcepit, quatenus Avars de suis finibus exturbaret. In medio itaque campo sua castra contra Avarium hostium componens, cum exercitus partem exiguam haberet, & Cakanus ad eum legatos mitteret, eosdem ipsos quos habebat diverso habitu variisque instructos armis, ante oculos legatorum per dies aliquot, quasi novus jugiter exercitus adventaret, frequenter transire fecit. Avarium vero legati dum eundem ipsum exercitum aliis & aliis modis præterire conspiciunt, immensam Langobardorum multitudinem esse crediderunt. Quibus Grimoaldus ita dixit; Cum omni quam vidistis exercitus multitudine statim super Cakanum irruam, & Avarium exercitus disperdam, nisi de Forojulianorum finibus velociter exierint. His visis & auditis, legati Avarium cum hæc suo regi
nun-

nuntiaſſent, mox cum omni ſuo exercitu ad proprium reuerſus eſt regnum.

C A P. XXII.

De VVarnefrido filio Lupi.

DEnique Lupo hoc modo ut præmiſimus interem-
pto, Warnefridus ejus filius voluit in loco patris
apud Forumjulii obtinere ducatum. Sed metuens Gri-
moaldi regis vires, fugit ad Sclavorum gentem in Car-
nuntum, quod corrupte vocitant Carantanum. Qui
poſtea cum Sclavis adveniens, quaſi ducatum eorum
viribus reſumpturus, apud Nemas caſtrum, quod non
longe à Forojulii diſtat, irruentibus ſuper ſe Forojulia-
nis, extinctus eſt.

C A P. XXIII.

De VVeſtari Forojulianorum duce, & de ejus victoria.

DEinde ordinatus eſt apud Forumjulii dux Weſta-
ri, qui fuit oriundus de Vincentina civitate, vir
benignus & populum ſuaviter regens. Hunc cum au-
diſſet Sclavorum gens Ticinum proſectum eſſe, con-
gregata valida multitudine, voluerunt ſuper Forojulia-
norum caſtrum irruere. Et venientes caſtra metati ſunt
in loco qui Broxas dicitur, non longe à Forojulii. Se-
cundum divinam autem diſpoſitionem contigit, ut dux
Weſtari ſuperiori veſpere à Ticino reverteretur ne-
ſcientibus Sclavis. Cujus Comites cum ad propria (ut
aſſolet fieri) remeaſſent, ipſe hoc nuntium de Sclavis
audiens, cum paucis viris, hoc eſt cum viginti quinque,
contra eos progreſſus eſt. Quem Sclavi, tam pau-
cis venire conſpicientes, irriſerunt, dicentes, Patriar-
cham contra ſe cum clericis adventare. Qui cum ad
pon-

pontem Natifonis fluminis, qui ibidem est ubi Sclavi residebant, propinquasset, cassidem sibi de capite auferens, vultum suum Sclavis ostendit. erat enim calvo capite. Quem dum Sclavi, quia ipse esset Weſtari, cognovissent, mox perturbati, Weſtari adesse, clamitant. Deoque eos exterrente, plus de fuga, quam de prælio cogitant. Tunc super eos Weſtari cum paucis quos habebat irruens, tanta eos strage prostravit, ut ex quinque millibus virorum vix pauci qui evaderent remanerent.

C A P. XXIV.

De morte VVeſtari, & quomodo ei Laudaris successit, & de Rodoaldo qui post eum ducatum tenuit.

POst hunc Weſtari Laudari apud Forum-Julii ducatum tenuit. Quo defuncto, ei Rodoaldus in ducatum successit.

C A P. XXV.

Grimoaldus filiam Lupi ducis Romoaldo suo filio sociavit.

MOrtuo igitur ut diximus Lupo duce, Grimoaldus rex filiam ejus, nomine Theuderadam, suo filio Romoaldo, qui Beneventum regebat, in matrimonium tradidit. Ex qua tres filios, hoc est, Grimoaldum, Gisulfum, nec non & Arichis, genuit.

C A P. XXVI.

Grimoaldus de suis contemptoribus se ultus est.

REx quoque Grimoaldus de omnibus illis, qui eum quando Beneventum profectus fuerat deseruerunt, suas injurias ultus est.

CAP. XXVII.

Grimoaldus Forum Popilii expugnans delevit.

SED & Forum Popilii, Romanorum civitatem, cuius cives eidem adversa quædam intulerant, Beneventum proficiscenti, missosque illius euntes & redeuntes à Benevento sæpius læserant, hoc modo delevit. Quadragesimorum tempore per Alpem Bardonis Tucciam ingressus, nescientibus omnino Romanis, in ipso sacratissimo Sabbato Paschali, super eandem civitatem, ea hora qua baptismus fiebat, inopinate irruit, tantamque occisorum stragem fecit, ut etiam Diaconos ipsos qui infantulos baptizabant, in ipso sacro fonte perimeret. Sicque eandem urbem dejecit, ut usque hodie paucissimi in ea commaneant habitatores.

CAP. XXVIII.

De odio quod Grimoaldus adversus Romanos habuit.

ERAT quidem Grimoaldo contra Romanos non mediocre odium, pro eo quod ejus quondam germanos Tassionem & Cacconem in sua fide decepissent. Quam ob causam Opitergium civitatem, ubi ipsi, extincti sunt, funditus destruxit, eorumque qui ibi aderant fines, Forojulianis Tarvisianisque & Cenetensibus divisit.

CAP. XXIX.

De Bulgarum duce Alzecone, & quomodo in Benevento cum suis ordinatus est.

PER hæc tempora Bulgarorum dux Alzecone nomine, incertum quam ob causam à sua gente digressus, Italiam

liam pacifice introiens, cum omni sui ducatus exercitu ad regem Grimoaldum venit, ei se servitutum atque in ejus patria habitaturum promittens. Quem ille ad Romoaldum filium suum Beneventum dirigens, ut ei cum suo populo loca ad habitandum concedere deberet præcepit. Quos Romoaldus gratanter excipiens, eisdem spatiosa ad habitandum loca, quæ usque ad illud tempus deserta erant contribuit, scilicet Sepianum, Bovianum, & Iferniam, & alias cum suis territoriis civitates, ipsumque Alzeconem mutato dignitatis nomine duce Gastaldium vocitari præcepit. Qui usque hodie in his ut diximus locis habitantes, quamquam & Latine loquantur, linguæ tamen propriæ usum minimè amiserunt.

C A P. XXX.

Quia, extincto tyranno Mecetio, Constantinus in locum Constantis Augusti Romanorum princeps effectus est.

Igitur extincto, ut diximus, apud Siciliam Constante Augusto, punitoque qui ei successerat Meccentio Tyranno, Romanorum regnum Constantinus Constantii Augusti filius suscepit regendum, Romanisque principatus est annis decem & septem. Constantini sane temporibus Theodorus Archiepiscopus & Adrianus abbas, viri æque doctissimi, à Vitaliano Papa missi in Britanniam, plurimas ecclesias Anglorum doctrinæ ecclesiasticæ fruge fœcundarunt. E quibus Theodorus Episcopus peccantium judicia, quantis scilicet annis pro unoquoque peccato quis pœnitere debeat, mirabili & discreta consideratione descripsit.

CAP. XXXI.

De stella Comete, & de operibus Papæ Doni.

IN sequenti post tempore, mense Augusto, à parte Orientis stella Cometes apparuit nimis fulgentibus radiis, quæ post in semet ipsam reversa disparuit. Nec mora, gravis pestilentia ab eadem parte orientis secuta, Romanum populum devastavit. His diebus Donus Papa Romanæ ecclesiæ locum qui Paradisus dicitur, ante basilicam beati apostoli Petri, candidis & magnis marmoribus mirifice stravit.

CAP. XXXII.

Bertaridus ad regnum Saxonum in Britannia ire disposuit.

HAc tempestate Francorum regnum apud Gallias Dagobertus regebat, cum quo rex Grimoaldus pacis firmissimæ foedus inierat. Cujus Grimoaldi vires Bertaridus etiam apud Francorum patriam constitutus metuens, egressus è Gallia, ad Britanniam insulam Saxonumque regem properare disponit.

CAP. XXXIII.

De morte Grimoaldi regis, & de reversione Bertaridi, & regno ejus.

AT vero Grimoaldus, cum nono die post phleboto-
miam in suo palatio constitutus, accepto arcu columbam sagitta percutere nifus esset, ejus brachii vena dirupta est. Cui, ut ferunt, medici venenata medicamina supponentes, cum ab hac funditus privaverunt luce. Hic edicto quod Rothari rex composuerat, aliqua quoque capitula legis quæ ei utilia visa sunt adjecit. Fuit

autem corpore prævalidus, audacia primus, calvo capite, barba prominenti, non minus consilio quam viribus decoratus. Sepultum est autem ejus corpus in basilica beati Ambrosii confessoris, quam dudum ipse intra Ticinensem construxerat civitatem. Hic post mortem Ariberti regis, expleto jam anno uno & mensibus tribus, Langobardorum regnum invasit, regnavitque ipse annis novem, relicto Garibaldo filio suo, quem ei Ariberti regis filia genuerat, rege adhuc puerilis ætatis. Igitur, ut dicere cæperamus, Bertaridus egressus de Gallia navem ascendit, ut ad Britanniam insulam ad regnum Saxonum transmearet. Cumque jam aliquantum per pelagus navigasset, vox à littore audita est inquirentis utrum Bertaridus in eadem nave consisteret? Cum responsum esset quod Bertaridus ibi esset, ille qui clamabat subjunxit: Dicite illi, revertatur in patriam suam, quia tertia dies est hodie, quod Grimoaldus ab hac subtractus est luce. Quo audito Bertaridus statim post se reversus est, veniensque ad littus invenire personam non potuit, quæ ei de Grimoaldi morte nuntiavit. Vnde arbitratus est, non hunc hominem, sed divinum nuntium fuisse. Exindeque ad patriam rediens, cum ad claustra Italiæ venisset, jam ibi omnia obsequia Palatina, omnemque regiam dignitatem, cum magna Langobardorum multitudine præparatam esse reperit. Exinde itaque Bertaridus Ticinum reversus, exturbato Garibaldo puerulo à regno, ab universis Langobardis mense tertio post mortem Grimoaldi in regnum levatus est. Erat autem vir pius, fide catholicus, justitiæ tenax, pauperumque largissimus nutritor. Qui statim Beneventum misit, exindeque Rodelindam suam conjugem & Cunibertum filium suum revocavit.

C A P. XXXIV.

De monasterio quod construxit, vel quod regina ejus edificavit.

QVi ut regni jura suscepit, in loco illo, qui à parte fluminis Ticini est, unde ipse olim fugerat, monasterium quod Novum appellatur, domino & liberatori suo, in honorem sanctæ virginis & martyris Agathæ, construxit. In quò multas virgines aggregavit, rebusque diversis pariterque ornamentis eundem locum ditavit. Regina vero uxor ejus Rodelinda basilicam sanctæ Dei genitricis extra muros ejusdem civitatis Ticinensis, quæ ad Perticas appellatur, opere mirabili condidit, ornamentisque mirificis decoravit. Ad Perticas autem locus ipse ideo dicitur, quia ibi olim perticæ, id est, trabes erectæ steterant, quæ ob hanc causam juxta morem Langobardorum poni solebant. Si quis enim in aliquam partem, aut in bello aut quomodo-cunque extinctus fuisset, consanguinei ejus intra sepulchra sua perticam figebant, in cujus summitate columbam ex ligno factam ponebant, quæ illuc versa esset, ubi illorum dilectus obisset; Scilicet ut sciri posset in quam partem is qui defunctus fuerat quiesceret.

C A P. XXXV.

De Bertarido, & regno Cuniberti filii ejus.

IGitur Bertaridus cum solus per annos septem regnasset, octavo jam anno Cunibertum filium suum in regno consortem ascivit, cum quo pariter per decem annos regnavit.

C A P. XXXVI.

*De rebellionē Alachis prima, & quomodo
in gratiam rediit.*

Cumque in magna pace degerent, & ex omni parte in circuitu tranquillitatem haberent, surrexit contra eos filius iniquitatis, Alachis nomine, per quem in regno Langobardorum, perturbata pace, maximæ populorum factæ sunt strages. Hic dum dux esset in Tridentina civitate, cum comite Bajoariorum, quem illi *Gravionem* dicunt, qui Bauzanum & reliqua castella regibat, conflixit, eumque mirifice superavit. Qua de causa elatus, etiam contra regem suum Bertaridum manum levavit, atque se intra Tridentinum castellum rebellans communivit. Contra quem rex Bertaridus progressus, cum eum extrinsecus obsideret, inopinate subito Alachis cum suis civitatem egressus, regis castra protrivit, regemque ipsum fugam petere compulit. Qui tamen postmodum faciente Cuniberto regis filio, qui eum jam olim diligebat, in regis Bertaridi gratiam reversus est. Qui rex cum eum interficere aliquotiens voluisset, Cunibertus ejus filius hoc fieri semper prohibuit, reputans, eum de reliquo fidelem existere. Nec destitit apud patrem obtinere, quin etiam ei ducatum Brexiæ contribueret, reclamante sæpius patre, quod in suam hoc Cunibertus perniciem faceret, qui hosti suo ad regnandum vires præberet. Brexiana denique civitas magnam semper nobilium Langobardorum multitudinem habuit, quorum auxilio metuebat Bertaridus Alachis potentiorē fore. His diebus Rex Bertaridus in civitate Ticinensi portam contiguam palatio, quæ & Palatinensis dicitur, opere mirifico construxit.

CAP. XXXVII.

De morte Bertaridi, & regno Cuniberti.

Qui cum decem & octo annis, & primum solus, & post cum filio, regnum tenuisset, ab hac luce subtractus est, corpusque illius juxta basilicam domini salvatoris, quam Aribertus ejus genitor construxerat, sepultum est. Fuit autem statura decens, corpore plenus, mitis per omnia, & suavis. At vero Cunibertus rex Hermelindam ex Saxonum Anglorum genere duxit uxorem. Quæ cum in balneo Theodoten puellam, ex nobilissimo Romanorum genere ortam, eleganti corpore, & flavis prolixisque capillis pene usque ad pedes decoratam, vidisset, ejus pulchritudinem suo viro Cuniberto regi laudavit. Qui ab uxore hoc libenter audire dissimulans, in magnum tamen puellæ exarsit amorem. Nec mora, venatum in silvam quam Urbem appellant perrexit, secumque suam conjugem Hermelindam venire præcepit. Qui exinde noctu egrediens Ticinum rediit, & ad se Theodoten puellam venire faciens, cum ea concubuit. Quam tamen postea in monasterium, quod de illius nomine intra Ticinum appellatum est, misit.

CAP. XXXVIII.

Quomodo Alachis palatium Cuniberti invasit.

Alachis vero jam dudum conceptam iniquitatem parturiens, annitentibus Aldone & Graufone Brexianis civibus, sed & aliis multis ex Langobardis, oblitus tantorum beneficiorum, quæ in eum rex Cunibertus impenderat, oblitus etiam jusjurandi, quo ei se fidelissimum esse sponderat cum Cunibertus abesset,

regnum ejus & palatium intra Ticinum positum invasit. Quod Cunibertus ubi erat audiens, ad insulam quæ intra lacum Larium non longe à Como est confugit, ibique se fortiter communivit. Facta est autem magna tribulatio omnibus qui eum diligebant, & maximè sacerdotibus & clericis, quos omnes Alachis exosos habebat. Erat autem eo tempore Ticinensis ecclesiæ episcopus, vir Domini Damianus, sanctitate præcipuus, liberalibus artibus sufficienter instructus. Is cum Alachis palatium invasisse conspiceret, ne quid ab eo ipse vel sua ecclesia adversi pateretur, Thomam diaconum suum, sapientem scilicet & religiosum virum ad eum misit, per quem eidem Alachis benedictionem sanctæ ecclesiæ suæ transmisit. Nuntiatum est Alachis, Thomam diaconum ante fores astare, benedictionemque ab Episcopo detulisse. Tunc Alachis, qui ut diximus omnes clericos odio habebat, ita inquit ad suos: Ite, dicite illi: Si munda femoralia habet, intret; sin autem aliter, foris contineat pedem. Thomas vero cum hos sermones audisset, ita respondit: Nuntiate ei quia munda femoralia habeo, quippe qui ea hodie lota indutus sum. Cui Alachis: Ite iterato, & dicite illi, quia ego non dico de femoralibus, sed de iis quæ intra femoralia habentur. Ad hæc Thomas ita respondit: Ite, dicite illi: Deus solus potest in me in his causis reprehensionem invenire. Nam ille nullatenus potest. Cumque eundem diaconum Alachis ad se ingredi fecisset, aspere satis & objurgando locutus est cum eo. Tunc omnes clericos & sacerdotes pavor & odium tyranni invasit, æstimantes, se ejus feritatem tolerare omnino non posse. Cæperuntque amplius Cunibertum desiderare, quoniam pervasorem regni superbum execrationi haberent. sed non diu ejus feritas & cruda barbaries pervasum regnum obtinuit.

CAP. XXXIX.

Quomodo Cunibertus rursus suum palatium ingressus est.

DEnique cum die quadam solidos super mensam numeraret, unustremissis de eadem mensa cecidit, quem filius Aldonis adhuc puerulus de terra colligens, eidem Alachis reddidit. Ad quem Alachis, sperans puerulum parum intelligere, ita locutus est: Multos ex iis genitor tuus habet, quos mihi in proximo si Deus voluerit daturus est. Qui puer cum vespere domum ad patrem regressus esset, eum suus genitor requisivit si quid in illo die rex locutus fuisset. Ille patri omnia ut facta fuerant, & quod sibi rex dixerat nuntiavit. Audiens hæc Aldo, vehementer pertimuit, fratreque suo Graufone ascito, ei omnia quæ rex maligne locutus fuerat nuntiavit. Qui mox cum amicis & his quibus credere poterant, consilium inierunt, qualiter Alachis tyrannum regno privarent, priusquam ipse eis aliquam læsionem facere posset. Qui maturius ad palatium profecti, ita Alachis dixerunt: Quid dignaris in civitate residere, ecce omnis civitas & universus populus tibi fidelis existit, & ebriosus ille Cunibertus ita dissolutus est, ut jam ultra nullas possit habere vires. Egredere & vade in venationem, & exerce te cum juvenibus tuis, nos autem cum reliquis fidelibus tuis defendemus tibi hanc civitatem. Sed & ita tibi repromittimus, ut in proximo inimici tui Cuniberti caput afferamus. Qui eorum verbis persuasus, civitatem egressus, atque ad Urbem vastissimam silvam profectus est, ibique se jocis & venationibus exercere cœpit. Aldo vero & Grauso, euntes ad lacum Commacinum, ingressique navem, ad Cunibertum profecti sunt. Ad quem venientes, ejus pedibus provoluti, se contra

eum nequiter egisse professi sunt, eique quid Alachis malitiose contra eos locutus fuerat, vel quale ipsi ad ejus perditionem consilium eidem dederunt, nunciaverunt. Quid plura? Fleverunt pariter, & inter se sacramenta dederunt, diem statuentes in quo Cunibertus veniret, ut ipsi civitatem Ticinensem contraderent. Quod & factum est. Nam die statuto Cunibertus Ticinum adveniens, ab eis libentissime susceptus, palatium suum ingressus est. Tunc omnes cives, & præcipue Episcopus, sacerdotes quoque & clerici, juvenes & senes, certatim ad eum concurrentes, omnesque eum lacrymis amplexantes, Deo gratias de ejus reversione inæstimabili gaudio repleti conclamabant. Quos omnes ille ut potuit consolans osculatus est. Nuntius subito ad Alachis pervenit, adimplesse Aldonem & Grausonem quod ei promiserant, & caput Cuniberti attulisse, & non solum caput, sed & totum corpus, eumque affirmans in palatio sedere. Quod ille audiens, animo consternatus est, multaque contra Aldonem & Grausonem furibundus & frendens comminans, exinde egressus, per Placentiam ad Austriam rediit, singulasque civitates partim blanditiis partim viribus sibi socias ascivit. Nam Vincentiam veniens, contra eum ejus cives egressi, bellum paraverunt, sed mox victi, ejus socii effecti sunt. Inde exiens Tarvisium pervasit, pari modo etiam & reliquas civitates. Cumque contra eum Cunibertus exercitum colligeret, & Forojuliani in ejus auxilium juxta fidelitatem suam vellent proficisci, ipse Alachis ad pontem Lipientiæ fluminis, quod à Forojulii quadraginta octo millibus distat, & est in itinere Ticinum pergentibus, in sylva, quæ Capulanus dicitur, latens, cum Forojulianorum exercitus sparsim veniret, omnes eos sicut veniebant jurare sibi compulit, diligenter cavens, ne aliquis ex his retro reversus venientibus

ibus hoc aliis indicaret. Sicque omnes à Foro Julii venientes ejus sunt sacramentis astricti. Quid plura? Cum omni Alachis Austria, è contra Cunibertus cum suis venientes, in campo, cui Coronatæ nomen est, castra posuerunt.

C A P. XL.

Bellum Alachis adversus Cunibertum.

AD quem Cunibertus nuntium misit, mandans ei ut cum eo singulare certamen iniret; nec opus esse utrorumque exercitum fatigari. Ad quæ verba Alachis minime consensit. Cui cum unus genere Tuscus ex suis ei persuaderet, virum bellicosum fortemque eum appellans, ut contra Cunibertum audenter exiret, Alachis ad hæc verba respondit: Cunibertus quamvis ebriosus sit & stupidi cordis, tamen satis est audax, & miræ fortitudinis. Nam tempore patris ejus, quando nos eramus juvenculi, habebantur in palatio vervices miræ magnitudinis, quos ille supra dorsum, eorum lannam apprehendens, extenso brachio à terra levabat; quod ego facere non poteram. Hæc ille Tuscus audiens, dixit ad eum: Si tu cum Cuniberto pugnam inire singulari certamine non audes, me jam in tuo adjutorio socium non habebis. Et hæc dicens, propriipuit se, & statim ad Cunibertum confugit, & hæc ipsi nuntiavit. Convenerunt itaque, ut diximus, utræque acies in campo Coronatæ. Cumque jam prope essent ut se contingere deberent, Zeno diaconus Ticinensis ecclesiæ, qui custos erat basilicæ beati Iohannis Baptistæ, quæ intra eandem sita est civitatem, quam quondam Gundiberga regina construxerat, cum nimium diligeret regem, & metueret ne rex in bello periret, ait ad regem: Domine rex, omnis vita nostra
in tua

in tua salute consistit; si tu in bello perieris, omnes nos iste Tyrannus Alachis per diversa supplicia extinguet. Placeat itaque tibi consilium meum. Da mihi apparatus armorum tuorum; & ego vadam & pugnabo cum isto tyranno. Si ego obiero, tu recuperabis causam tuam; si vero viceris, gloria ascribetur. Cumque hoc rex se facturum esse denegaret, coeperunt eum pauci qui aderant, ejus fideles, cum lachrymis deprecari, ut ad ea quæ diaconus dixerat, assensum præberet. Victus tandem, ut erat pectoris, eorum precibus & lachrymis, lorica suam & galeam atque ocreas, & cetera arma diacono præbuit, inque sua persona eum ad prælium direxit. Erat enim ipse diaconus ejusdem staturæ & habitus, ita ut cum fuisset de tentorio armatus egressus, rex Cunibertus esse putaretur ab omnibus. Commissum est itaque prælium, & totis viribus decertatum. Cumque Alachis ibi magis intenderet ubi regem esse putaret, Cunibertum se extinxisse putans, Zenonem diaconum interfecit. Cumque caput ejus amputari præcepisset, ut levato eo in conto, Deo gratias acclamarent, sublata casside clericum se occidisse cognovit. Tunc furibundus exclamans: Heu me, inquit, nihil egimus, quando ad hoc prælium gessimus ut clericum occideremus. Tale itaque nunc facio votum, ut si mihi Deus iterum victoriam dederit, quod unum puteum de testiculis impleam clericorum.

C A P. XLI.

Item bellum Cuniberti & Alachis, & de victoria Cuniberti, & quomodo triumphans Ticinum ingressus est.

Igitur Cunibertus perdidisse suos conspiciens, statim se eis ostendit, omniumque corda sublata payore ad speran-

perandam victoriam confortavit. Instruuntur iterum acies; & hinc Cunibertus, inde Alachis ad belli certamina præparantur. Cumque prope essent ut se utræque acies ad pugnandum contingerent, Cunibertus ad Alachis iterato in hæc verba mandavit: Ecce quantus populus ex utraque parte consistit; quid opus est ut tanta multitudo pereat? Conjungamus nos ego & ille singulari certamine, & cui voluerit Dominus de nobis dare victoriam, omnem hunc populum salvum & incolumem possideat. Cumque Alachis sui hortarentur ut faceret quod Cunibertus illi mandavit, ipse respondit: Hoc facere ego non possum, quia inter contos suos sancti archangeli Michaëlis, ubi ego illi juravi, imaginem conspicio. Tunc unus ex illis; Præ pavore, inquit, cernis quod non est, & tibi jam tardè est, modò ista meditari. Conferuntur itaque acies perstreptentibus buccinis, & neutra parte locum dante, maxima populorum facta est strages. Tandem crudelis tyrannus Alachis interiit, & Cunibertus adjuvante Domino victoriam cepit. Exercitus quoque Alachis, comperta ejus morte, fugæ subsidium arripuit, è quibus quem mucro non perculit, Addua fluvius interemit. Caputque Alachis detruncatum, cruraque ejus succisa sunt, informeque tantum truncumque cadaver remansit. In hoc bello Forojulianorum exercitus minime fuit, quia cum invitus Alachis jurasset, propter hoc nec regi Cuniberto, nec Alachis auxilium tulit; sed cum illi bellum commisissent, ipsi ad propria sunt reversi. Igitur Alachis hoc modo defuncto, rex Cunibertus corpus Zenonis diaconi, ante fores basilicæ beati Iohannis quam ipse erexerat, mirifice sepeliri mandavit. Ipse vero regnaturus cum omni exultatione & triumpho victoriæ, Ticinum reversus est.

EXPLICIT LIBER QUINTVS DE GESTIS LANGOBARDORVM.

GESTIS LANGOBARDORVM,

LIBER SEXTVS.

CAP. I.

Quomodo Romoaldus Tarentum cepit , & quomodo Theuderada monasterium Sancti Petri edificavit.

DVm ista apud Langobardos trans Padum geruntur , Romoaldus Beneventanorum Dux , congregata exercitus multitudine , Tarentum expugnauit & cepit , parique modo Brundisium , & omnem illam quæ in circuitu est latissimam regionem suæ ditioni subiugavit. Conjux quoque ejus Theuderada, eodem tempore, foras muros Beneventanæ civitatis , Basilicam in honorem beati Petri Apostoli construxit ; quo in loco multarum ancillarum Dei cœnobium instituit.

CAP. II.

De morte Romoaldi , & quomodo corpus beati Benedicti ad Gallias delatum est.

ROmoaldus quoque postquam sedecim annos ducatum gessit, ab hac luce subtractus est: post quem ejus filius Grimoaldus tribus annis Samnitum populos rexit. Huic in conjugio sociata fuit Wigilinda, soror Cuniberti, filia Bertaridi regis. Defunctoque Grimoaldo Gusulfus ejus germanus ductor effectus est, præfuitque Benevento annis decem & septem. Huic sociata fuit Winiberta, quæ ei Romoaldum peperit. Circa hæc tempora, cum in castro Cassino, ubi beatissimi Bene-

Benedicti sacrum corpus requiescebat, aliquantis jam elapsis annis, vasta solitudo existeret, venientes de Cenomannicorum vel Aurelianensium regione Franci, dum apud venerabile corpus pernoctare se simulassent, ejusdem venerabilis patris, pariterque ejus germanæ venerandæ Scholasticæ, ossa auferentes, in suam patriam asportaverunt. Vbi singillatim duo monasteria in utriusque honorem, beati Benedicti, & sanctæ Scholasticæ, constructa sunt. Sed certum est nobis, os illud venerabile & omni nectare suavius, & oculos semper cælestia contuentes, cetera quoque membra, quamvis in cinerem defluxa, remansisse. Solum etenim singulariter Dominicum corpus non vidit corruptionem. Ceterum omnium sanctorum corpora, in æternam postea gloriam reparanda, corruptioni subjecta sunt; his exceptis, quæ ob divina miracula sine labe servantur.

CAP. III.

De Rodoaldo duce Forojuliano, & de Ansfrith, qui ejus ducatum invasit.

AT vero Rodoaldus, quem apud Forumjulii præmisimus ducatum tenuisse, cum ab eadem civitate abesset, Ansfrith de castro Reunia ducatum ejus absque regis nutu pervasit. Quo comperto Rodoaldus in Histriam fugit, ac deinde navigio per Ravennam Ticinum ad Cunibertum regem pervenit. Ansfrith vero non contentus ducatum Forojulianensium regere, insuper contra regem Cunibertum rebellans, regnum ejus invadere voluit. Sed comprehensus in Verona, ad regem ductus evulsis oculis in exilium retrusus est. Forojulianorum autem ducatum post hæc Ado frater Rodoaldi loci servatoris nomine per annum & menses septem gubernavit.

C A P. IV.

*De Synodo quæ apud Constantinopolim facta est ; &
de Epistola Damiani Episcopi.*

DVm hæc in Italia geruntur , hæresis apud Constantinopolim orta est, quæ unam in Domino nostro Iesu Christo voluntatem, & operationem asseverabat. Hanc autem hæresim excitarunt Gregorius Patriarcha Constantinopolitanus, Macarius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus. Quam ob causam Constantinus Augustus, centum quinquaginta Episcopos congregari fecit : inter quos etiam fuerunt legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ , missi ab Agathone Papa, Iohannes Diaconus , & Iohannes Portuensis Episcopus. qui omnes eandem hæresim damnaverunt. Ea hora tantæ aranearum telæ in medio populi ceciderunt , ut omnes mirarentur. Ac per hoc significatum est , quod sordes hæreticæ pravitatis depulsæ sint. Et Gregorius quidem Patriarcha correctus est , ceteri vero in sua defensione perseverantes anathematis ultione perculsi. Eo tempore Damianus Ticinensis Ecclesiæ Episcopus , sub nomine Mansueti Mediolanensis Archiepiscopi , hac de causa satis utilem rectæque fidei Epistolam composuit , quæ in præfata synodo non mediocre suffragium tulit. Recta autem & vera fides hæc est , ut in Domino nostro Iesu Christo , sicut duæ sunt naturæ , hoc est , Dei & hominis , sicut etiam duæ esse credantur voluntates sive operationes. Vis audire de eo quid deitatis est ? Ego, inquit, & pater unum sumus. Vis audire quid humanitatis ? Pater major me est. Cerne secundum humanitatem eum in navi dormientem ; cerne ejus divinitatem, cum Euangelista ait, Tunc surgens, imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Hæc est sexta synodus

modus universalis, Constantinopoli celebrata, quæ præco sermone conscripta, temporibus Papæ Agathonis, exequente ac residente Constantino principe tra septa palatii sui.

CAP. V.

De Eclipsi lunæ & solis; & de pestilentia quæ Romæ & Ticini facta est.

IIs temporibus per indictionem octavam Luna eclipsin passa est. Solis quoque eclipsis eodem tempore, hora diei quasi decima, quinto Nonas Martis effecta est. Moxque subsecuta est gravissima pestilentia mensibus, hoc est, Iulio, Augusto, & Septembri: Tantaque fuit multitudo morientium, ut etiam parentes cum filiis, atque fratres cum sororibus, ini per feretra positi, apud urbem Romam ad sepulchra deducerentur. Pari etiam modo hæc pestilentia Ticinum quoque depopulata est, ita ut cunctis civibus per juga montium seu per diversa loca fugientibus, in agro & per plateas civitatis herbæ & fruteta nascerentur. Tuncque visibiliter multis apparuit, quia bonus & malus angelus noctu per civitatem pergerent, & ex iussu boni angeli, malus angelus, qui videbatur venabulum manu ferre, quotiens de venabulo ostium cujusunque domus percussisset, tot de eadem domo die sequenti homines interirent. Tunc per revelationem cuiusdam dictum est, quod pestis ipsa prius non quiesceret, quam in Basilica beati Petri, quæ ad Vincula dicitur, sancti Sebastiani martyris altarium poneretur. Factumque est, & delatis ab urbe Roma beati Sebastiani martyris reliquiis, mox ut in jam dicta basilica altarium constitutum est, pestis ipsa quievit.

C A P. VI.

Quomodo per antiquum hostem Aldoni & Graufoni nuntiatum est, quod eos Cunibertus occidere vellet.

REx vero Cunibertus, dum post hæc cum fratre suo, qui lingua propria Marp-hais dicitur, consilium iniret in civitate Ticinensi, quomodo Aldonem Graufonem vita privare deberet, repente in fenestra juxta quam consistebant, una de majusculis musca coesedit. Quam Cunibertus cultello ut extingueret percutere volens, ejus tantum pedem abscidit. Aldo vero & Grauso, dum ad Palatium regis consilium nescientes venirent, cum basilicæ sancti Romani martyris, quæ prope Palatium sita est, propinquassent, repente obvius quidam claudus uno pede truncato factus est, qui eis dixit quod eos Cunibertus, si ad eum pergerent, occisurus esset. Qui hæc audientes, magno timore correpti, post altarium ejusdem basilicæ confugerunt. Moxque Cuniberto regi nuntiatum est, quod Aldo & Grauso in basilicam beati Romani martyris confugissent. Tunc Cunibertus fratorem suum arguere cœpit, ut quid consilium suum prodere debuisset. Claudus frater ita respondit: Domine mi rex, tu scis, quomodo postquam hoc consiliati sumus, ego à tuo conspectu non exivi, & quomodo hoc alicui dicere potui? Tunc rex ad Aldonem & Graufonem misit, interrogans eos, ad quid in locum sanctum confugium fecissent? Qui respondentes dixerunt, quia nuntiatum est nobis, quod nos dominus Rex occidere vellet. Iterato rex misit ad eos, sciscitans, quis fuerit ille, qui eis nuntiaverit; mandans, ut, nisi ei nuntiatorem proderent, ejus gratiam invenire non possent. Tunc illi, sicut factum fuerat regi narraverunt, dicentes, claudum hominem obviurum se ha-

ē habuisse, qui unum pedem truncatum habebat, & genu tenus crure ligneo utebatur: & hunc fuisse suū interitus nuntium. Tunc intellexit Rex, muscam illam, cui pedem truncaverat, malignum spiritum fuisse, & ipsum sui secreta consilii prodidisse. Qui statim Aldonem & Grausonem in sua fide de eadem Basilica suscipiens, eisdem culpam pepēcit, & in reliquum eosdem in loco habuit filiorum.

CAP. VII.

De Felice Diacono Grammatico.

EO tempore floruit in arte Grammatica Felix, patruus Flaviani præceptoris mei; quem in tantum Rex dilexit, ut ei baculum argento auroque decoratum, inter reliqua suæ largitatis munera, condonaret.

CAP. VIII.

De Iohanne Bergomensī Episcopo.

PER idem quoque tempus Iohannes, Episcopus Bergomatis Ecclesiæ, vir miræ sanctitatis extitit. Qui cum regem Cunibertum in convivio dum sermocinantur offendisset, rex ei ad hospitium revertenti equum ferocem & indomitum, qui immenso fremitu super se sedentes terræ allidere solebat, præparari fecit. Cui cum Episcopus supersedisset, ita mansuetus extitit, ut eum blando incessu usque ad domum propriam deportaret. Quod rex audiens, & Episcopum ex eo diē honore debito coluit, & ei ipsum equum, quem sua sessione dedicaverat, dono largitus est.

C A P. IX.

*De stella obscura, quæ tunc apparuit, & de
eructatione Vesuvii montis.*

HAc tempestate noctu stella juxta vergilias, cœlo sereno, inter Domini natalem & theophaniam, apparuit, omnimodo inumbrata, veluti cum Luna sub nube est constituta. Post hæc mense Februario, die media, stella ab occasu exiit, quæ cum magno fulgore in partes orientis declinavit. Dehinc mense Martio Vesuvii eructavit incendium per dies aliquot, & omnia virentia circumquaque præ pulvere & cinere illius exterminata sunt.

C A P. X.

*Quomodo gens Sarracenorum Africam cepit, &
Carthaginem diruit.*

TVnc Sarracenorum gens infidelis & deo inimica, ex Ægypto in Africam cum nimia multitudine pergens, obsessam Carthaginem cœpit, captamque crudeliter depopulata est, & ad solum usque profstravit.

C A P. XI.

*De morte Constantini, & regno Iustiniani,
& victoria ejus de Sarracenis.*

INter hæc Constantinus Imperator apud Constantinopolim moritur, & ejus minor filius Iustinianus Romanorum regnum suscepit, cujus per decem annos gubernacula tenuit. Hic Africam à Sarracenis abstulit, & cum eisdem pacem terra marique fecit. Hic Ser-
gium

gium Pontificem, quia in erroris illius synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere & subscribere noluit, misso Zacharia protospathario suo, iussit Constantinopolim deportari. Sed militia Ravennæ, vicinarumque partium, iussa principis nefanda contemnens, eundem Zachariam cum contumeliis ab urbe Roma & injuriis pepulit.

CAP. XII.

Quomodo Leo Iustiniani in exilium trusi regnum invasit.

Contra hunc Iustinianum Leo Augustalem dignitatem arripiens, eum regno privavit; Regnumque Romanorum tribus annis regens, Iustinianum exulem in Ponto servavit.

CAP. XIII.

Quomodo Tiberius Leonem superans, & in carcerem conjiciens, Imperator effectus est.

Rursumque Tiberius contra hunc Leonem insurgens, regnum ejus invasit, eumque toto quo ipse regnavit tempore, in eadem civitate in custodia tenuit.

CAP. XIV.

Quomodo Papa Sergius Aquileiensem Synodum, nolentem sanctam quintam Synodum suscipere, correxit.

Hoc tempore Synodus Aquilejæ facta ob imperitiam fidei, quintum universale concilium suscipere diffidit, donec salutaribus beati Papæ Sergii monitis instructa, & ipsa cum ceteris Christi Ecclesiis annuere consentit. Facta autem est hæc Synodus Constantinopoli, temporibus Vigiliæ Papæ, sub Iustiniano prin-

cipe, contra Theodorum & omnes hæreticos, qui beatam Mariam solum hominem, non deum & hominem genuisse affirmabant. In qua synodo catholicè est institutum, ut beata Maria semper virgo, Θεοτόκος dice-
retur, quia sicut catholica fides habet, non hominem solum, sed vere Deum & hominem genuit.

C A P. XV.

De Cedoaldo rege Anglorum, quomodo Romam veniens baptizatus est, statimque obiit.

HIs diebus Cedoaldus rex Anglorum Saxonum, qui multa in sua patria bella gesserat, ad Christum conversus Romam properavit. Qui ad Cunibertum regem veniens, ab eo mirifice susceptus est: is cum Romam pervenisset, à Sergio Papa baptizatus, Petrusque est appellatus; & adhuc in albis constitutus, ad regna cœlestia migravit. Cujus corpus in Basilica beati Petri sepultum est, & hoc super se epitaphium descriptum habet:

Culmen, opes, sobolem, pollentia regna, triumphos,

Exuvias, procures, mœnia, castra, lares:

Quaque patrum virtus, & quæ congesserat ipse

Cedoald armipotens, liquit amore Dei,

Vt Petrum sedemque Petri rex cerneret hospes,

Cujus fonte meras sumeret almus aquas,

Splendificumque jubar, radianti carperet haustu,

Ex quo vivificus splendor ubique fuit:

Perspiciensque alacer recidiva præmia vita,

Barbaricam rabiem nomen & inde suum

Conversus convertit ovans, Petrumque vocari

Sergius antistes jussit ut ipse pater.

Fonte renascentis quem Christi gratia purgans,

Protenus albatum vexit in arce poli.

Mira fides regis, clementia maxima Christi,

Cujus consilium nullus adire potest.

Sospes enim veniens supremo ex orbe Britanni,

Per varias gentes, per freta, perque vias,

Urbem Romuleam vidit, templumque verendum

Aspexit Petri, mystica dona gerens.

Candidus inter oves Christi sociabilis ibit :

Corpore nam tumultum, mente superna tenet.

Commutasse magis sceptrorum insignia credas

Quem regnum Christi promeruisse vides.

C A P. XVI.

*Quomodo regnum Francorum apud Gallias sub
majoribus domus regiae esse coeperit.*

HOc tempore apud Gallias Francorum regibus à solita fortitudine & scientia degenerantibus, hi qui majores domus regalis esse videbantur, administrare regni potentiam, & quicquid regibus agere mos est, coeperunt, quippe cum cœlitus esset dispositum, ad horum progeniem Francorum transvehi regnum. Fuitque eo tempore major domus in regio Palatio Arnulfus, vir ut postmodum claruit, deo amabilis & miræ sanctitatis. Qui post gloriam sæculi Christi servitio se subdens, mirabilis in Episcopatu extitit, ac demum eremiticam vitam eligens, leprosis universa præbens obsequia, continentissime vixit. De cujus mirabilibus apud Mettensem Ecclesiam, ubi Episcopatum gessit, liber extat ejusdem miracula & vitæ abstinenciam continens. Sed & ego in libro quem de Episcopis ejusdem civitatis conscripsi, flagitante Angilramno, viro mitissimo, & sanctitate præcipuo, præfatæ Ecclesiæ Archiepiscopo, de hoc sacratissimo viro Arnulfo quædam ejus miranda composui, quæ modo superfluum duxi replicare.

C A P. XVII.

De morte Cuniberti regis, & regno filii ejus Liutberti.

INter hæc Cunibertus cunctis amabilis princeps, postquam duodecim annos Langobardorum regnum post patrem solus obtinuit, tandem ab hac luce substractus est. Hic in campo Coronatæ, ubi bellum contra Alachis gessit, in honorem beati Gregorii martyris monasterium construxit. Fuit autem vir elegans, & omni bonitate conspicuus, audaxque bellator. Hic cum multis Langobardorum lachrymis, juxta basilicam domini salvatoris, quam quondam avus ejusdem Aribertus construxerat, sepultus est, regnumque Langobardorum Liutberto filio adhuc puerilis ætatis reliquit, cui tutorem Ansprandum virum sapientem & illustrem contribuit.

C A P. XVIII.

De Ragunberto duce Taurinensium, quomodo superato Liutberto regnum invasit, & eo anno occubuit.

DEhinc elapsis octo mensibus, Ragunbertus dux Taurinensium, quem quondam Rex Godebertus cum extingueretur à Grimoaldo reliquerat parvulum, de quo & superius diximus, cum valida manu veniens adversus Ansprandum & Rotharit Bergomensium ducem apud Novarias confligit, eosque in campo exuperans, regnum Langobardorum invasit, sed eodem anno mortuus est.

CAP. XIX.

*Quomodo Aribertus regnum invasit, & Liutbertum vivum
comprehendit, & postea extinxit.*

TVnc filius ejus Aribertus, iterum bellum parans, pugnavit cum Liutberto rege apud Ticinum, cumque Ansprando & Ottone, & Tazone, nec non & Rotharit, ac Farone. Sed omnes hos bello exuperans, Liutbertum infantulum vivum in bello comprehendit. Ansprandus quoque fugiens, in insulam se Commacinam communivit.

CAP. XX.

Quomodo Rotharit apud Bergamum regnans, ab Ariberto captus, vitæque privatus est.

AT vero Rotharit dux, Bergamum civitatem suam rediens, regnum arripuit. Contra quem rex Aribertus cum magno exercitu proficiscens, expugnata primum & capta Laude, Bergamum obsedit, eamque cum arietibus & diversis belli machinis sine aliqua difficultate oppugnans mox cepit, comprehensumque Rotharit pseudoregem, ejus caput barbamque radens, Taurinis in exilium retrusit, qui ibidem post aliquot dies peremptus est. Liutbertum vero, quem ceperat, pari modo in balneo vita privavit.

CAP. XXI.

Quomodo Ansprandus in Bojoariam fugiens, cum Theudeberto eorum duce permansit.

Misit quoque exercitum adversus Ansprandum in Insulam Commacinam. Quo comperto Ansprandus

dus fugit Clavennam, deinde per Curiam Rethorum civitatem venit ad Theudebertum Bojoariorum ducem; & fuit cum eo per novem annos. Exercitus vero Ariberti, insulam, in qua Ansprandus confugerat, invadens, ejus oppidum diruit.

C A P. XXII.

Quomodo Aribertus Ansprandi uxorem filiumque ejus & filiam diversis modis deturpavit, & quomodo Liutprandus ad patrem suum in Bojoariam ire permisit.

REx igitur Aribertus confirmato regno, Sigibrandum Ansprandi filium oculis privavit, omnesque qui ei consanguinitate juncti fuerant, diversis modis afflixit. Minorem quoque Ansprandi filium Liutprandum in custodia tenuit, quem quia despicabilem personam, & adhuc adolescentulum esse perspexit, non solum in ejus corpore vindictam aliquam minime ingessit, sed eum ut ad patrem suum pergeret, abire permisit. Quod dei omnipotentis nutu factum fuisse, qui eum ad regni gubernacula præparabat, dubium non est. Igitur Liutprandus ad patrem suum in Bojoariam profectus, ei de suo adventu inæstimabile gaudium fecit. Vxorem vero Ansprandi, Theuderadam nomine, rex Aribertus comprehendi fecit. Quæ cum se voluntate fœminea reginam futuram esse jactaret, naso atque auribus abscisis, decore suæ faciei deturpata est. Pari etiam modo & germana Liutprandi, nomine Aurora, deformis effecta est.

CAP. XXIII.

Quomodo apud Gallias major domus Anchis Arnulfi filius tunc erat.

HOc tempore apud Gallias in Francorum regnum Anchis Arnulfi filius, qui de nomine Anchisæ quondam Trojani creditur appellatus, sub nomine majoris domus, gerebat principatum.

CAP. XXIV.

De morte Aldonis apud Forumjulii; & ducatu Ferdulfi, qui à Sclavis occisus est.

Mortuo quoque apud Forumjulii Aldone, quem dixeramus loci servatorem fuisse, Ferdulfus ducatum suscepit, qui de partibus Liguriæ extitit homo lubricus & elatus. Qui dum victoriæ laudem de Sclavis habere cupit, magna sibi & Forojulianis detrimenta invexit. Is præmia quibusdam Sclavis dedit, ut exercitum Sclavorum in eandem provinciam sua adhortatione immitterent. Quod ita quoque effectum est. Causa autem magnæ in eadem Forojulii provincia perditionis ista fuit: Irruerunt latrunculi Sclavorum super gregem & pastores ovium, quæ in eorum vicinia pascebantur, & de eis prædas abegerunt. Subsecutus est hos rector loci illius, quem *Schuld-hais* lingua propria dicunt, vir nobilis, animoque & viribus potens, sed tamen eosdem latrunculos assequi non potuit. Cui exinde revertenti dux Ferdulfus obviam factus est. Quem dum interrogaret, quid de illis latrunculis factum esset, Argaid ei (sic enim nomen habebat) eosdem fugisse respondit. Tunc ei Ferdulfus indignans, ita locutus est: Quando tu aliquid fortiter facere poteris,

ris, qui Argaid ab Arga nomen deductum habes? Cui ille, maxima stimulus ira, ut erat vir fortissimus, ita respondit: Sic velit Deus, ut non antea ego & tu Ferdulfe exeamus de hac vita, quam cognoscant alii, quis ex nobis magis est Arga. Hæc cum sibi invicem vulgaria verba locuti fuissent, contigit non post multos dies, ut exercitus Sclavorum, pro quorum adventu Dux Ferdulfus præmia dederat, cum magnis viribus adventaret. Qui cum castra in summo montis vertice posuissent, & penè ex omni parte difficile esset ad eos accedere, Ferdulfus dux cum exercitu veniens, cœpit eundem montem circuire, ut per loca planiora super eos posset irruere. Tunc Argaid de quo præmisimus, ita Ferdulfo dixit: Memento dux Ferdulfe, *quod me esse inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaveris.* Nunc autem ira Dei veniat super illum, qui posterior è nobis ad hos Sclavos accesserit. Et hæc dicens, verso equo per asperitatem montis, unde gravis erat ascensus, ad castra contendere cœpit Sclavorum. Ferdulfus vero opprobrium ducens, si non ipse per eadem difficilia loca super Sclavos irrueret, eum per aspera quæque & difficilia inviaque loca secutus est. Quem suus exercitus, turpe ducens ducem non sequi, subsequi & ipse cœpit. Videntes itaque Sclavi eos per devexa loca supervenire, præparaverunt se viriliter, & magis lapidibus ac securibus, quam armis contra eos pugnantes, penè omnes, dejectos equis, peremerunt, sicque victoriam non viribus, sed casu adepti sunt. Ibi omnis nobilitas periit Forojulianorum, ibi Ferdulfus dux cecidit, ibi & ille qui eum provocaverat extinctus est. Tantique ibi viri fortes per contentionis malum & imprudentiæ debellati sunt, quanti possent per unam concordiam & salubre consilium multa millia sternere æmulorum. Ibi tamen unus è Langobardis, nomine

Muni-

Munichis, qui pater post Petri Forojulianorum & Vrsi Cenetenſis ducum extitit, ſolus fortiter & viriliter fecit. Is cum de equo deſectus eſſet, & eum unus de Sclavis ſubito invadens ejus manus fune colligaſſet, ipſe manibus ligatis lanceam ab ejuſdem Sclavi dextera extrahens, eum cum ipſa percuffit, & ligatus per aſpera ſe loca deſiciens evaſit. Hæc ideo vel maxime in hac poſuimus hiſtoria, ne quid alicui per contentionis malum ſimile contingat.

CAP. XXV.

De ducatu Corvuli apud Forumjulii; qui à rege excacatus eſt.

MOrtuo itaque Ferdulfo duce hoc modo, in ejus loco ordinatus eſt Corvulus. qui pauco tempore ducatum tenens, dum regem offendiſſet, evulſis oculis dedecoroſe vixit.

CAP. XXVI.

De Pemmo Forojulianorum duce, & de natiuitate trium filiorum ejus.

DEinceps vero Pemmo ducatum promeruit, qui fuit homo ingenuſus & utilis patriæ. Hic patre genitus Bellunenſi, qui de Belluno fuerat: ſed propter ſeditionem quam illic fecerat, in Forumjulii poſt veniens, ibi pacificè vixit. Hic Pemmo habuit conjugem Ratbergam nomine. Quæ cum eſſet facie ruſtica, ſæpè maritum deprecabatur, ut ſe dimiſſa aliam uxorem duceret, quam tanti ducis conjugem eſſe deceret: Sed ipſe, ut erat vir ſapiens, plus ejus mores, & humilitatem, verecundamque pudicitiam, quam corporis pulchritudinem, ſibi complacere dicebat. De hac
ergo

ergo conjugē tres Pemmo filios, hoc est, Ratchis & Ratchait, & Ahistulfum, viros strenuos, genuit. Quorum nativitas humilitatē matris ad gloriam erexit. Qui Dux, congregatis omnium nobilium qui in bello, de quo diximus, obierant, filiis, sic eos cum suis natis pariter nutrit, ac si & ipsi ab eo geniti fuissent.

C A P. XXVII.

De Gisulfo Beneventanorum duce, quomodo Suram & alia castra invasit.

HAc denique ætate Gisulfus, Beneventanorum dux, Suram Romanorum civitatem, Hirpinos, atque Arcom, pari modo oppida cepit. Qui Gisulfus tempore Iohannis Papæ cum omni sua virtute Campaniam venit, incendia & depredationes faciens, multosque captivorum cepit, & usque in locum qui Horrea dicitur castra metatus est, nullusque ei resistere potuit. Ad hunc pontifex missis sacerdotibus cum Apostolicis donariis, universos captivos de eorum manibus redemit, ipsumque ducem cum suo exercitu ad propria repedare fecit.

C A P. XXVIII.

De donatione quam Aribertus Romana Ecclesia fecit, & duobus Anglorum regibus.

HOc tempore Aribertus rex Langobardorum, donationem patrimonii Alpium Gottiarum, quæ quondam ad jus pertinuerant Apostolicæ sedis, sed à Langobardis multo tempore fuerant ablata, restituit, & hanc donationem, aureis exaratam litteris, Romam direxit. His etiam diebus duo reges Saxonum, ad vesti-

gia

gia Apostolorum Romam venientes, sub velocitate ut optabant defuncti sunt.

C A P. XXIX.

De Benedicto Mediolanensi Archiepiscopo.

TVnc quoque venit Benedictus Archiepiscopus Mediolanensis Romam, & causam egit pro Ecclesia Ticinensi. Sed victus est, eo quod à priscis temporibus Ticinenses Episcopi à Romana fuerant ecclesia consecrati. Fuit autem isdem venerabilis Benedictus Archiepiscopus, vir egregiæ sanctitatis, de quo per universam Italiam bonæ opinionis fama flagravat.

C A P. XXX.

De morte Trasemundi Spoletani ducis, & ducatu filii ejus Faroaldi.

IGitur defuncto Trasemundo duce Spoletanorum, Faroaldus ejus filius in loco patris est subrogatus. Denique Wachilapus germanus fuit Trasemundi, & cum fratre pariter eundem rexit ducatum.

C A P. XXXI.

De Iustiniano Imperatore, quomodo iterum regnum invasit, & suos rebelles occidit.

AT vero Iustinianus, qui amisso principatu in Ponto exulabat, auxilio Terebelli Bulgarum regis, regnum rursus recipiens, eos qui se expulerant, patricos occidit. Leonem quoque & Tiberium, qui locum ejus usurpaverant, cepit, & in medio Circo coram omni populo jugulari fecit. Gallicinum vero Patriarcham Constantinopolitanum erutis oculis Romam misit, Cyrum-
que

que Abbatem, qui eum in Ponto exulem aluerat, Episcopum in loco Gallicini constituit. Hic Constantinum Papam ad se venire iubens, honorifice suscepit, ac remisit. Quem prostratus in terram pro suis peccatis intercedere rogans, cuncta ejus Ecclesiæ privilegia renovavit. Qui cum exercitum in Pontum mitteret ad comprehendendum Philippicum, quem ibi relegaverat, multum eum isdem venerabilis Papa prohibuit, ne hoc facere deberet, sed tamen inhibere non potuit.

C A P. XXXII.

Quomodo Philippicus Iustinianum peremit, & Augustale decus invasit.

EXercitus qui missus contra Philippicum fuerat, ad partem Philippici se contulit, eumque imperatorem fecit. Qui Constantinopolim contra Iustinianum veniens, cum eo ab urbe milliario duodecimo pugnavit, vicit & occidit, regnumque ejus adeptus est. Imperavit autem Iustinianus cum filio Tiberio, in hac secunda vice, annos sex, quem Leo in expulsiōe illius naribus detruncavit. Qui post iterum assumpto imperio, quotiens defluentem guttam rheumatis manu deterfit, penè totiens aliquem ex iis, qui contra eum fuerant, jugulari præcepit.

C A P. XXXIII.

De obitu Petri Archite, & Sacerdotio Sereni.

Mortuo denique his diebus Patriarcha Petro, Aquileiensis regimen Ecclesiæ suscepit Serenus. qui fuit vir simplicitate præditus, & ad Christi servitium pronus.

CAP. XXXIV.

Quomodo Philippicum Anastasius superavit.

AT vero Philippicus, qui & Bardanis dictus est, postquam in imperiali dignitate confirmatus est, Cyrum, de quo dixeramus, de pontificatu ejectum, ad gubernandum monasterium suum, Pontum redire præcepit. Hic Philippicus Constantino Papæ litteras pravi dogmatis direxit, quas ille cum Apostolicæ sedis consilio respuit. Et hujus rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri, quæ gesta sex sanctarum Synodorum universalium retinent. Nam & hujusmodi picturas, cum haberentur in urbe regia, Philippicus jusserat auferri, statuitque Populus Romanus, ne hæretici Imperatoris nomen, aut chartas, aut figuram solidi susci-perent. Vnde nec ejus effigies in Ecclesiam introducta est, nec nomen ad missarum sollemnia prolatum. Hic cum annum unum & sex menses regnum gessisset, contra eum Anastasius, qui & Artemius dictus est, insurgens, eum regno expulit, oculisque privavit, nec tamen occidit. Hic Anastasius litteras Constantino Papæ Romam per Scholasticum Patricium & Exarchum Italiæ direxit, quibus se fautorem Catholicæ fidei, & sancti sexti concilii prædicatorem esse declaravit.

CAP. XXXV.

Quomodo Ansprandus auxiliante sibi Theudeberto cum Bojoariis Aribertum superavit, & de morte Ariberti in flumine: & de fuga germani ejus Cuniberti, & regno Ansprandi, & Luitprandi filii ejus.

IGitur postquam Ansprandus apud Bojoariam jam novem expletis annis exulasset, promotus tandem Theu-

deberto decimo anno Bojoariorum ductor exercitu venit Italiam, pugnavit cum Ariberto, & facta est ex utraque parte multa strages populorum. Sed quamvis ad extremum nox prælium diremisset, certum tamen est, Bojoarios terga præbuisse, & Ariberti exercitum victorem ad castra remeasse. Sed dum Aribertus in castris manere noluisse, sed potius Ticinum civitatem introisset, & suis hoc facto desperationem, & adversariis audaciam præbuit. Qui postquam in civitatem ingressus est, & sensisset, quia pro hoc facto suum exercitum offensum haberet, mox arrepto consilio ut in Franciam fugeret, quantum sibi utile duxit, è Palatio aurum sustulit. Qui dum trans fluvium Ticinum gravatus auro natare voluisset, ibi corruens suffocatus aquis extinctus est. Cujus in crastinum diem corpus inventum, in Palatio ornatum, ac deinde ad Basilicam Domini Salvatoris, quam antiquitus Aribertus construxerat, perlatum, ibique sepultum est. Hic in diebus quibus regnum tenuit noctu egrediens, & hac illacque pergens, quid de eo à singulis civitatibus diceretur, per semet ipsum explorabat, ac diligenter qualem justitiam singuli judices populo suo facerent, investigabat. Hic advenientibus ad se exterarum gentium legatis, vilibus coram eis vestibibus sive pelliciis utebatur; utque minus Italiæ insidiarentur, nunquam eis pretiosa vina, vel ceterarum rerum delicias ministrabat. Regnavit autem cum patre Ragunberto, sive solus, usque ad annum duodecesimum. Fuit quoque vir pius, eleemosynis deditus, ac justitiæ amator. In cujus temporibus, terræ ubertas nimia, sed tempora barbarica. Hujus germanus Guntbertus eo tempore in Franciam fugiens, ibidem usque ad suæ mortis diem permansit. Huic fuerunt filii tres, quorum qui major natus extitit, Raginbertus nomine, nostris in diebus Aurelianensem civi-

civitatem rexit. Post cujus Ariberti funus Ansprandus, Langobardorum regno potitus, tres menses solummodo regnavit: Vir per omnia egregius, & cujus sapientiæ rari æquandi sunt. Cernentes Langobardi hujus interitum, Liutprandum, ejus filium, in regali constituunt folio. Quod Ansprandus dum adhuc viveret audiens, valde lætatus est.

CAP. XXXVI.

Quomodo Theodosius Anastasium superavit, & regnum invasit. & de inundatione Tyberis.

HOc tempore Anastasius Imperator classem in Alexandriam contra Sarracenos direxit. Cujus exercitus ad aliud versus consilium, ab itinere medio Constantinopolitanam urbem regressus, Theodosium orthodoxum inquirens, imperatorem elegit, atque contactum in folio imperii confirmavit. Qui Theodosius apud Aream civitatem Anastasium gravi prælio vicit; datoque sibi sacramento, eum clericum fieri ac presbyterum fecit ordinari. Ipse vero ut regnum accepit mox in regia urbe, imaginem illam venerandam, in qua sancta synodus erat depicta, & à Philippico fuerat dejecta, pristinum in locum erexit. His diebus Tyberis fluvius ita inundavit, ut alveum suum egressus multa Romanæ fecerit exitia civitati; ita ut in via lata ad unam & semis staturam excresceret, atque à porta Sancti Petri usque ad pontem Milvium aquæ se distendentes conjungerent.

C A P. XXXVII.

*De gente Anglorum, & rege Francorum Pipino, & bellis
ejus, & quia ei Karolus suus filius successit.*

HIs temporibus multi Anglorum gentis nobiles & ignobiles, viri & foeminae, duces & primates, divini amoris instinctu Romam venire consueverunt. Apud regnum Francorum tunc temporis Pipinus obtinebat principatum. Fuit autem vir mirae audaciae, qui hostes suos aggrediendo statim conterebat. Nam supra suum quendam adversarium Rhenum transgressus, cum uno tantum satellite suo irruit, eumque in suo cubiculo residentem cum suis trucidavit. Bella quoque multa cum Saxonibus, & maxime cum Rathodo Frisionum rege, fortiter gessit. Hic & alios filios habuit, sed ex his Karolus praecipuus extitit, qui ei post in principatu successit.

C A P. XXXVIII.

Quomodo Liutprandus Rex Rotharit suum rebellem occidit, & de audacia ejusdem regis.

AT vero Liutprandus rex cum in regno confirmatus esset, eum Rothari ejus consanguineus perimere voluit. Is enim convivium ei in domo sua apud Ticinum praeparavit, in qua domo viros fortissimos, qui regem conviventem extinguerent, armatos abscondit. Quod cum Liutprando nuntiatum fuisset, eum ad palatium suum evocari praecipit; quem, sicut ei dictum fuerat, loricam sub veste indutum ipse manu pertractans reperit. Qui Rotharit cum se detectum cognovisset, statim post se exiliens spatham evaginavit, ut regem percuteret. Econtra rex suum ensen vagina exem-
mit.

mit. Tunc unus è regijs satellitibus, nomine Subo, Rotharità tergo comprehendens, ab eo in fronte vulneratus est. Super quem Rotharit & alii insilientes eum ibidem occiderunt. Quatuor vero ejus filii qui non aderant, ubi inventi, ibi perempti sunt. Fuit autem Rex Liutprandus vir multæ audaciæ, ita ut cum eum duo armigeri ejus occidere cogitarent, & hoc ei perlatum fuisset; in profundissimam silvam cum eis solus egressus est: mox evaginatum gladium contra eos tenens, eisdem quia eum occidere cogitaverunt improperavit. Quod ut facere deberent hortatus est. Qui statim ejus pedibus provoluti, ei sunt cuncta quæ machinati erant confessi. Et de aliis quoque similiter fecit. Sed tamen confessis, mox tantæ malitiæ culpam pepercit.

C A P. XXXIX.

De morte Gisulfi ducis Beneventani, & ducatu filii ejus Romoaldi.

DEfuncto itaque Gisulfo Beneventanorum duce, Samnitum populus Romoaldum ejus filium ad regendum se sublimavit.

C A P. XL.

Quomodo beatus Petronax monasterium sancti patris Benedicti apud Cassinum reparavit, & de monasterio sancti Vincentii.

CIrca hæc tempora Petronax civis Brexianæ urbis, divino amore compunctus Romam venit, hortatuque tunc Gregorii Apostolicæ sedis Papæ, Cassinum castrum petiit, atque ad sacrum corpus beati Patris Benedicti perveniens, ibi cum aliquibus simplicibus viris, jam

ante residentibus , habitare cœpit , qui eundem venerabilem virum Petronacem sibi seniore[m] statuerunt. Hic non post multum tempus , cooperante divina misericordia , & suffragantibus meritis beati Benedicti patris , jamque evolutis fere centum & decem annis , ex quo locus ille habitatione hominum destitutus erat , multorum ibi monachorum , nobilium & mediocrium , ad se concurrentium , pater effectus , sub sanctæ regulæ jugo , & beati Benedicti institutione , reparatis habitaculis vivere cœpit , atque hoc sanctum cœnobium in statum , quo nunc cernitur , erexit. Huic venerabili viro Petronaci in sequenti tempore sacerdotum præcipuus & Deo dilectus pontifex Zacharias plura adjutoria contulit , libros scilicet Sanctæ scripturæ , & alia quoque quæ ad utilitatem monasterii pertinent ; insuper & regulam , quam beatus pater Benedictus suis sanctis manibus conscripsit , paterna pietate concessit. Monasterium vero Beati Vincentii martyris , quod juxta Vulturni fluminis fontem situm est , & nunc magna congregatione refulget , à tribus nobilibus fratribus , hoc est , Tato , Tafo , & Paldo , jam tunc ædificatum , sicut viri eruditissimi Autberti ejusdem monasterii abbatis , in volumine quod de hac re composuit , scripta significant. Superstite sane adhuc Beato Papa Gregorio Romanæ sedis , Cumanum castrum à Langobardis Beneventanis pervasum est ; sed à duce Neapolitano , noctu superveniente , quidam ex Langobardis capti , quidam perempti sunt ; castrum quoque ipsum à Romanis est receptum . Pro cujus castri redemptione , pontifex septuaginta libras auri , sicut primitus promiserat , dedit.

C A P. XLI.

*Quomodo, defuncto Imperatore Theodosio, Leo
ei successit in regno.*

INter hæc defuncto imperatore Theodosio, qui uno solummodo imperium rexerat anno, ejus in locum Leo Augustus subrogatur.

C A P. XLII.

Quomodo Karolus Francorum princeps Reginfridum superavit.

APud Francorum quoque gentem Pipino vita exempto, ejus filius Karolus, de quo præmiseramus, licet per multa bella & certamina, de manu Reginfridi principatum sustulit. Nam cum in custodia teneretur, divino nutu ereptus aufugit, ac primum contra Reginfridum, cum paucis bis terque certamen iniit, novissimeque eum apud Vinciæ magno certamine superavit. Cui tamen unam, hoc est, Andegavensem civitatem ad habitandum concessit. Cunctam vero Francorum gentem ipse gubernandam suscepit.

C A P. XLIII.

*Quomodo Liutprandus Rex donationem Ecclesiæ confirmavit,
& quomodo filiam Theudeberti in conjugium accepit.*

EO tempore Liutprandus rex, donationem patrimonii Alpium Cottiarum Romanæ Ecclesiæ confirmavit. Nec multum post idem regnator Guntrudam filiam Bojoariorum ducis, apud quem exularat, in matrimonium duxit, de qua unam solummodo filiam genuit.

C A P. XLIV.

Quomodo Faroaldus classē invasit, & quia Theudo Bojoariorum dux ad Apostolorum limina Romam venit.

PER hæc tempora Faroaldus Spoletanorum ductor Classē Ravennatium civitatem invasit: sed jussu regis Liutprandi, eadem Romanis reddita est. Contra hunc Faroaldum ducem filius suus Trasemundus insurrexit, eumque clericum faciens, locum ejus invasit. His diebus Theudo, Bojoariorum gentis dux, orationis gratia Romam ad beatorum Apostolorum vestigia venit.

C A P. XLV.

Quod defuncto Sereno Patriarcha, Callistus regimen Ecclesiæ suscepit; & de bello Pemmonis adversus Sclavos.

APud Forumjulii igitur, sublato è rebus humanis Patriarcha Sereno, Callistus vir egregius, qui erat Tarvisianæ Ecclesiæ Archidiaconus, annitente Liutprando principe, Aquileiensem Ecclesiam regendam suscepit. Quo, ut diximus, in tempore Pemmo Forojulianis præerat Langobardis. Is cum jam nobilium, quos cum suis natis nutrierat, filios ad juvenilem perduxisset ætatem, repente ei nuntius venit, immensam Sclavorum multitudinem, in locum qui Lauriana dicitur, adventasse. Cum quibus ille juvenibus super eodem Sclavos tertio irruens, magna eos clade prostravit, nec amplius ibi aliquis à parte Langobardorum cecidit, quam Sigualdus, qui erat jam ætate grandævus. Iste namque in superiori pugna, quæ sub Ferdulfo facta est, duos filios amiserat. Qui cum, prima & secunda vice, juxta voluntatem suam se de Sclavis ultus esset,

tertia

tertia vice prohibente duce & aliis Langobardis non potuit inhiberi, sed ita eis respondit : Iam satis, inquit, meorum filiorum mortem vindicavi ; etiamsi adven- rit, lætus suscipiam mortem. Factumque est ; & ipse solus in eadem pugna peremptus est. Pemmo vero cum multos inimicorum prostravisset, metuens ne ali- quem suorum amplius in bello perderet, cum eisdem Sclavis in eodem loco pacis concordiam iniit. atque ex illo jam tempore magis ac magis cœperunt Sclavi Fo- rojulianorum arma formidare.

C A P. XLVI.

*De adventu Sarracenorum in Hispaniam : & quomodo
eos Karolus & Eudo in Gallia superaverunt.*

EO tempore gens Sarracenorum in loco qui Se- ptem dicitur, ex Africa transfretantes, universam Hispaniam invaserunt. Deinde post decem annos, cum uxoribus & parvulis venientes, Aquitaniam Galliæ provinciam, quasi habitaturi, ingressi sunt. Karolus si- quidem cum Eudone, Aquitanix principe, tunc dis- cordiam habebat. Qui tamen in unum se conjungen- tes, contra eosdem Sarracenos pari consilio dimicarunt. Nam irruentes Franci super eos, trecenta septuaginta quinque millia Sarracenorum interemerunt. Ex Fran- corum vero parte, mille & quingenti tantum ibi ce- ciderunt. Eudo quoque cum suis super eorum castra ir- ruens, pari modo multos interficiens, omnia deva- stavit.

C A P. XLVII.

*Quomodo Sarraceni Constantinopolim obsederunt,
& à Bulgaribus devicti sunt.*

HOc etiam tempore eadem Sarracenorum gens, cum immenso exercitu veniens, Constantinopolim circumdedit, ac per continuum triennium obsedit, donec, multa instantia ad deum clamantibus civibus, plurimi eorum fame & frigore, bello & pestilentia perirent, ac sic pertæsi obsidionis, abscederent. Qui inde egressi, Bulgarum gentem, quæ est super Danubium, bello aggrediuntur. Et ab hac quoque victi, ad suas naves refugiunt. quibus cum altum peterent, ingruente subito tempestate, plurimi, etiam mersis sive contritis navibus perierunt. Intra Constantinopolin vero trecenta millia hominum pestilentia interierunt,

C A P. XLVIII.

Quomodo Liutprandus rex corpus beati Augustini Ticinum advexit.

Liutprandus vero, audiens, quod Sarraceni, depopulata Sardinia, etiam loca illa, ubi ossa Augustini Episcopi propter vastationem Barbarorum olim translata & honorifice fuerant condita, fœdarent, misit eo, & dato magno pretio, accepit, & transtulit ea in urbem Ticinensem, ibique cum debito tanto patri honore condidit. His diebus Narnia civitas à Langobardis pervasa est.

CAP. XLIX.

*Quas civitates Romanorum Liutprandus Rex invasit ; &
de deterioribus factis Leonis Augusti.*

EO tempore Rex Liutprandus Ravennam obsedit, classem invasit atque destruxit. Tunc Patricius Paulus ex Ravenna misit qui pontificem interimerent. Sed Langobardis pro defensione Pontificis repugnantibus, Spoletanis in Salario ponte, & ex aliis partibus Langobardis Tuscis resistentibus, consilium Ravenatum dissipatum est. Hac tempestate Leo Imperator apud Constantinopolim sanctorum imagines depositas incendit. Romano quoque Pontifici similia facere, si imperialem gratiam habere vellet, mandavit. sed pontifex hoc facere contempsit. Omnis quoque Ravennæ exercitus, vel Venetiarum, talibus jussis uno animo restiterunt, & nisi eos prohibuisset pontifex, Imperatorem super se constituere fuissent aggressi. Rex quoque Liutprandus castra Æmiliæ, Foroniam, & Montem Bellium, Buxeta & Persiceta, Bononiam & Pentapolim, Auxiniumque, invasit. Pari quoque modo tunc & Sutrium pervasit; sed post aliquot dies, iterum Romanis redditum est. Per idem tempus Leo Augustus ad pejora progressus est, ita ut compelleret omnes Constantinopoli habitantes, tam vi, quam blanditiis, ut deponerent ubicunque haberentur imagines tam Salvatoris, quam Sanctæ ejus genitricis, vel omnium Sanctorum. easque in medium civitatis incendio concremari fecit. Et quia plerique ex populo tale scelus fieri præpediebant, aliquanti ex eis capite truncati, alii corporis parte multati sunt. Cujus errori Germanus Patriarcha non consentiens,

tiens, à propria sede depulsus est, & ejus in loco Anastasius presbyter ordinatus est.

C A P. L.

De Romoaldo Beneventano duce, & Gisulfo filio ejus.

Romoaldus denique, dux Beneventi, uxorem fortitus est, Guntbergam nomine, quæ fuit filia Aurnæ Liutprandi regis sororis. De qua filium genuit, quem nomine sui patris Gisulfum appellavit. Habuit rursum post hanc & aliam conjugem, nomine Ravigundam, filiam Gaidoaldi Brexiani ducis.

C A P. LI.

De inimicitiis Pemmonis contra Callistum Patriarcham.

GRavis sane per idem tempus inter Pemmonem ducem & Callistum Patriarcham discordiæ rixa surrexit. Causa autem hujus discordiæ ista fuit. Adveniens anteriore tempore Fidentius Episcopus de castro Iulienfi, cum voluntate superiorum ducum intro Forojuliani castri muros habitavit, ibique sui Episcopatus sedem statuit. Quo vita decedente, Amator in ejus loco ordinatus est. Usque ad eundem enim diem superiores Patriarchæ, quia in Aquileja propter Romanorum incursionem habitare minimè poterant, sedem non in Forojulii, sed in Cormones habebant. Quod Callisto, qui erat nobilitate conspicuus, satis displicuit, ut in ejus diœcesi cum duce & Langobardis habitaret Episcopus, & ipse tantum vulgo sociatus vitam duceret. Quid plura? Contra eundem Amatorem Episcopum egit, eumque de Forojulii expulit, atque in illius domo sibi habitationem statuit. Hac de causa Pemmodux, contra eundem Patriarcham, cum multis nobilibus

Langobardis consilium iniit, apprehensumque eum ad castellum Pontium, quod supra mare situm est, duxit, indeque eum in mare præcipitare voluit. Sed tamen Deo inhihente minime fecit; intra carcerem tamen eum retentum, pane tribulationis sustentavit. Quod Rex Liutprandus audiens, in magnam iram exarsit, ducatumque Pemmoni auferens, Ratchis ejus filium in ejus loco ordinavit. Tunc Pemmo cum suis disposuit, ut in Sclavorum patriam fugeret: sed Ratchis ejus filius à Rege supplicando obtinuit patri veniam, eumque in regis gratiam reduxit. Accepta itaque Pemmo fiducia quod nihil mali pateretur, ad regem cum omnibus Langobardis, cum quibus consilium habuerat, perrexit. Tunc rex in judicio residens, Pemmonem & ejus duos filios Ratchait & Ahistulfum, Ratchis concedens, eos post suam sedem consistere præcepit. Rex vero elevata voce, omnes illos qui Pemmoni adhæserant, nominative comprehendere jussit. Tunc Ahistulfus dolorem non ferens, evaginato pene gladio regem percutere voluit, nisi eum Ratchis suus germanus cohibuisset. Hoc modo iis Langobardis comprehensis, Hersemar, qui unus ex eis fuerat, evaginato gladio, multis insequentibus, ipse se viriliter defensans, in Basilicam beati Michaëlis confugit. Ac deinde solus regis indulgentia impunitatem meruit, ceteris longo tempore in vinculis excruciatiss.

CAP. LII.

Bellum Ratchis contra Sclavos.

Ratchis denique apud Forumjulii dux, ut dixeramus, effectus, in Carniolam Sclavorum patriam cum suis ingressus, magnam multitudinem Sclavorum interficiens, eorum omnia devastavit. Vbi cum
Sclavi

Sclavi super eum subito irruissent, & ipse adhuc lanceam suam ab armigero non abstulisset, eum qui primus ei occurrit, clava quam manu gestabat percutiens, ejus vitam extinxit.

C A P. LIII.

Quomodo Rex Liutprandus Pipino Karoli regis filio capillum totondit.

Circa hæc tempora Karolus, princeps Francorum, Pipinum suum filium ad Liutprandum direxit, ut ejus juxta morem capillum susciperet. Qui ejus cæsariem incidens, ei pater effectus est, multisque eum ditatum regiis muneribus, genitori remisit.

C A P. LIV.

Sarraceni rursus Gallias repetentes à Francis superantur; & quomodo Liutprandus in solatium Francorum ivit.

Per idem tempus Sarracenorum exercitus, rursus in Galliam introiens, multam devastationem fecit. Contra quos Karolus non longe à Narbona bellum committens, eos, sicut & prius, maxima cæde prostravit. Iterato Sarraceni Gallorum fines ingressi, usque ad Provinciam venerunt, & capta Arelate, omnia circumquaque demoliti sunt. Tunc Karolus legatos cum muneribus ad Liutprandum regem mittens, ab eo contra Sarracenos auxilium poposcit. Quod nihil moratus, cum omni Langobardorum exercitu in ejus adjutorium properavit. Quo comperto, gens Sarracenorum mox ab illis regionibus aufugit. Liutprandus vero cum omni suo exercitu ad Italiam rediit. Multa idem regnator contra Romanos bella gessit, in quibus semper victor extitit, præter quod semel in Arimino,

mino, eo absente, ejus exercitus cæsus est, & alia vice, cum apud vicum Pilleum, rege in Pentapoli demorante, magna multitudo horum, qui regi munuscula vel xenia, vel singularum Ecclesiarum dona deferebant, à Romanis irruentibus cæsa vel capta est. Rursus cum Ravennam Hildebrandus regis nepos, & Peredeo Vincentinus dux obtinerent, irruentibus subito Veneticis, Hildebrandus ab eis captus est, Peredeo viriliter pugnans occubuit. In sequenti quoque tempore Romani solita elatione turgidi, congregati universaliter, habentes in capite Agathonem Perusinarum ducem, venerunt ut Bononiam comprehenderent, ubi tunc Walcari, Peredeo, & Rothari, morabantur in castris. Qui super Romanos irruentes, multam de eis stragem fecerunt, reliquosque fugam petere compulerunt.

C A P. LV.

De Trasemundo duce Spoletano, & Gisulfo Beneventano, & Gregorio, & regno Hilprandi.

HIS diebus Trasemundus contra regem rebellavit. Super quem Rex cum exercitu veniens, ipse Trasemundus Romam fuga petiit. In cujus loco Hildericus ordinatus est. Mortuo autem Romualdo juniore Beneventanorum duce, qui viginti & sex ducatum tenuerat annis, Gisulfus ejus filius adhuc parvulus remansit. Contra quem aliqui insurgentes, eum moliti sunt extinguere. Sed Beneventanorum populus, qui suis ductoribus semper fidelis extitit, eos peremerunt, sui ducis vitam servantes. Qui Gisulfus cum propter ætatem puerilem idoneus ad tantum populum regendum non esset, Liutprandus rex Beneventum tunc veniens, eum exinde abstulit, & apud Beneven-

tum

tum suum nepotem Gregorium ducem ordinavit. Cui in matrimonio uxor sociata Gisfelberga nomine fuit. Ita rex Liutprandus rebus compositis, ad suum solium remeavit: Gisulfumque suum nepotem paterna pietate erudiens, ei Conibergam, nobili ortam progenie, in matrimonium junxit. Ipse rex eo tempore in languorem decidens, morti approximavit. Quem Langobardi vita excedere existimantes, ejus nepotem Hildeprandum foras muros civitatis, ad Sanctæ Dei genitricis Ecclesiam, quæ ad Perticas dicitur, in regem levaverunt. Cui dum contum, sicut moris est, traderent, in ejus contummitate cuculus avis, volitando veniens, infedit. Tunc aliquibus prudentibus hoc portento visum est significari, ejus principatum inutilem fore. Rex autem Liutprandus, cum hoc cognovisset, non æquo animo accepit: Tamen de infirmitate convalescens, eum regni sui confortem habuit. Evolutis dehinc aliquot annis, Trasemundus qui Romam fugerat, Spoletum rediens, Hildericum extinxit, rursusque contra regem rebellionis audaciam sumsit.

C A P. LVI.

Quia mortuo Gregorio Gothschalcus in Benevento dux factus est: & quomodo rex Liutprandus bellum in Pentapoli gessit.

AT vero Gregorius dum apud Beneventum annis septem ducatum gessisset, vita exemptus est. Post cujus obitum Godeschalcus dux effectus, annis tribus Beneventanis præfuit; cui in conjugio uxor sociata nomine Anna fuit. Rex ergo Liutprandus talia de Spoletto sive Benevento audiens, rursus cum
exer-

exercitu Spoletum petiit. Qui Pentapolim veniens, dum à Fano civitate forum Sempronii pergeret, in silvam quæ in medio est, Spoletani se cum Romanis sociantes, magna incommoda regis exercitui intulerunt. Qui Rex in novissimo loco Ratchis ducem, & ejus fratrem Ahistulfum, cum Forojulianis constituit. Supra quos Spoletani & Romani irruentes, aliquos ex eis vulneraverunt. Sed tamen Ratchis cum suo germano, & aliquibus viris fortissimis, omne illud pugnae pondus sustinentes, viriliterque certantes, multisque trucidatis, se suosque inde, præter, ut dixi, paucos sociatos, exemerunt. Ibi quidam Spoletanorum fortissimus, Berto nomine, nominatim Ratchis acclamans, armis instructus super eum venit. Quem Ratchis subito percutiens, equo dejecit. Cumque ejus focii eum perimere vellent, eum pietate solita fugere permisit. Qui manibus pedibusque reptans silvam ingressus evasit. Super Ahistulfum vero in quodam ponte duo fortissimi Spoletani à tergo venientes, unum eorum adversa cuspide feriens, de eodem ponte dejecit; alterum vero subito ad eum conversus, vita privatum post socium merisit.

C A P. LVII.

Liutprandus quid Spoleti egerit. Godeschalcus, audiens adventum ejus Beneventum, fugiens, à Beneventanis extinctus est.

AT vero Liutprandus Spoletum perveniens, Trasemundum ducatu expulit, eumque clericum fecit. Cujus in loco Agibrandum suum nepotem constituit. Cum vero Beneventum properaret, Godeschalcus, audito ejus adventu, navem conscendere, atque in Græciam fugere molitus est. Qui postquam

uxorem & cunctam supellectilem suam in navim imposuisset, & novissime ille ascendere vellet, irruentibus Beneventanis Gisulfi fidelibus, extinctus est. Vxor sane illius, cum omnibus quæ habebat, Constantinopolim perlata est.

C A P. LVIII.

Idem quid Beneventi egerit. De Baodolino, miræ sanctitatis viro. Huic par Theudelapins, & Petrus Ticinensis episcopus.

TVnc Rex Liutprandus Beneventum perveniens, Gisulfum suum nepotem iterum in loco proprio ducem constituit. Rebusque ita compositis, ad suum Palatium remeavit. Hic gloriosissimus Rex multas in Christi honore, per singula loca, ubi degere solebat, basilicas construxit. Hic monasterium beati Petri, quod foras muros Ticinensis civitatis situm est, & Cœlum aureum appellatur, instituit. In summa quoque Bardonis alpe monasterium, quod Bercetum dicitur, ædificavit. In Olonna nihilominus, suo prohaustio miro opere in honorem Sancti Anastasii martyris Christo domicilium statuit: in quo & monasterium fecit. Pari etiam modo multa, per loca singula, divina templa instituit. Intra suum quoque Palatium, oraculum domini Salvatoris ædificavit, & quod nulli alii reges habuerant, sacerdotes & clericos instituit, qui ei quotidie divina officia decantarent. Hujus regis temporibus fuit in loco, cui Forum nomen est, juxta fluvium Tanarum, vir miræ sanctitatis, Baodolinus nomine, qui multis miraculis, Christi gratia suffragante, refulsit. Qui sæpe futura prædixit, absentia quoque quasi præsentia nuntiavit. Denique cum Rex Liutprandus in Urbem silvam venatum isset, unus ex
ejus

ejus comitibus cervum sagitta percutere nifus, ejusdem regis nepotem, hoc est, sororis ejus filium Aufusum nomine, nolens fauciavit. Quod rex cernens, valde enim eundem puerum amabat, cum lachrymis ejus incommodum lamentari cœpit, statimque unum e suis equitem misit, qui ad virum Dei Baodolinum curreret, eumque peteret, ut pro vita ejusdem pueri Christum supplicaret. Qui cum ad servum Dei pergeret, puer defunctus est: cui Christi famulus, ad se pervenienti, ita dixit: Scio, quam ob causam veneris; sed illud quod postulas jam fieri non potest, quia puer ille defunctus est. Quod cum is qui missus fuerat, regi, quod à servo Dei audierat, renuntiasset, rex, licet doluerit, quod effectum supplicationis suæ habere non potuit, tamen quia vir Domini Baodolinus spiritum prophetiæ habuerit, aperte cognovit. Huic quoque non dissimilis apud Veronensem civitatem Theudelapius nomine fuit, qui inter miranda, quæ patrabat, præfago etiam spiritu, multa quæ erant ventura, prædixit. Eo quoque tempore floruit vita vel actibus Ticinensis Ecclesiæ Episcopus Petrus. qui quia regis erat consanguineus, ab Ariberto quondam rege apud Spoletum exilio fuerat retrusus. Huic beati martyris Sabini Ecclesiam frequentanti, idem venerabilis martyr prænuntiavit, quod Episcopus apud Ticinum futurus esset. Qui postea cum id fuisset factum, basilicam eidem beato martyri Sabino, in solo proprio, apud eandem civitatem construxit. Hic inter reliquas optimæ vitæ, quas habuit, virtutes, etiam virginitatis flore decoratus enituit. Cujus nos aliquod miraculum, quod posteriori tempore gestum est, in loco proprio ponemus. At vero Liutprandus, postquam triginta & uno anno septemque mensibus principatum obtinuit, jam ætate maturus, hujus vitæ cursum

explevit. Corpusque ejus in basilica beati Adriani
martyris, ubi & ejus requiescit genitor, sepultum est.
Fuit autem vir multæ sapientiæ, consilio sagax, pius
admodum, & pacis amator: Bello potens, delinquen-
tibus clemens, castus, pudicus, orator pervigil, elee-
mosynis largus, litterarum quidem ignarus, sed phi-
losophus æquandus, nutrior gentis, legum augmen-
tator. Hic initio regni sui, Bojoariorum plurima ca-
stra cepit; plus semper orationibus, quam armis, fi-
dens; maxima semper cura Francorum Avariumque
pacem custodiens. **EXPLICIT LIBER SEXTVS**
DE GESTIS LANGOBARDORVM.

F I N I S.

I N D E X

RERVM & VERBORVM.

In quo cifra singula singulas paginas indicant. Cifra cum literis Pr. lectorem docent, in *Prolegomenis* quærendum esse quod quærit: Vbi nulla cifra est, vocabulum Romanis scriptum elementis lectorem monet, id suo loco ipsum quoque de eadem materiâ aliquidpiam continere. Quod elegantius visum, quàm, ut sexcenties vox *Vide* repeteretur, & repeteretur.

A.

- A** Cancellis, sunt apparitores pratoris, qui circa cancellos pratorii morantur. 551
- Abalus, insula. pr. 72
- Abasgi, desciverunt à Romanis, Lazisque. & cur? 432. quo exitu? 434
- Abasgi, vacordes in praliando. 433, cum castello capti. 434
- Abasgorum populus. quorum reges abripiebant pueros ab ore parentum, castratosque magno pretio vendebant, parentes autem interficiebant. 416, 417. confinium. 442. castellum insuperabile. 432, 433. dirutum. 434
- Abigas, desertum oppidum, & flumen. 115
- Abigis. Suta.
- Ablabius, quisquam? pr. 62. scriptor laudatus. 614, 631
- Abydum, promontorium. 4
- Abydus, classe Imperatoriâ Justiniani clara. 36
- Abyssus, id est, aque Euxini, qua subter sunt, in contrarium feruntur, pars aquarum superior verò in Byzantium fluit. 425
- Acacius, antistes, Basiliscum Zenoni dedit. 23. Artabanes.
- Acampsis, amnis. 412
- Acherontis, firmissimum Lucania castellum. 363, 439
- Achilles Vandalorum. 27
- Achillum, publicum balneum. 39
- Aciei Romana structura. 216, 217, 218. Vitigis. 218, 219
- Acla, suburbanum Carthaginis. 82
- Acroventus Mamboleius, ubi Mincius amnis transitur. 673
- Actionum forensium, & aliarum, ratio apud Gotthos. pr. 66. pr. 67
- Ad Perticas, basilica D. Virginis. 885, 928
- Adalvvaldus, vel Adalvvardus senior, tertius Sueonum
- Nnn 3 episco-

I N D E X.

- episcopus, miraculis clarus*
virtutum, imbrem de cœlo
fecit descendere, & denuo
serenitatem venire. pr. 103.
qui Sueonas ad Christum
conuertit, pro unius missæ ce-
lebratione accepit LXX Mar-
cas urgenti. pr. 106
Addua, fluvius. 785, 893
Adjutor. Domesticus. 611
Adegit, populus. 611
Adoptionis. Capillum.
Adramyttum, oppidum Africa.
47. sollerte commento Hime-
rius occupat, & diripit.
124
Adria, civitas. inde Adriatico
pelago nomen. 788. Ionium.
Adria cum Ionio mari coharen-
tis ambitus. 4. vicina. Ioan-
nes.
Adria. Vorago.
Adriani Caesaris monumentum.
201. tumulus, in castelli
speciem munitus. 510. Nar-
seti traditus. 511. basilica.
932
Adrianopolis, urbs. ubi pugna
acris & improspera Romanis
cum Sclavis. 408, 409
Adriaticus sinus. 185
Adrimetum. Adramyttum.
Adsidendi honor, quaestura.
181
Aedes Pauli ap.
Aedibus sacris. Franci.
Acētas, rex Colchorum. 414.
Catieus. 454
Aegysthi Capra.
Aemulatio. Victoriæ decus.
Aemylia terra. 185. provincia
Italia. 330, 335, 787, 788,
790. oppidum. 269. tenta-
tum. 270. captum. 272. in
fidem acceptum. 301
Aemylia versus missa major
exercitus pars à Narsete; in
quo Phulcaris, Ioannes Vita-
liani, Valerianus, Artabanus,
alii. 541. qui primum ordine
& bene processere; mox ob
Phulcarem & Parmam in
pejus. 544, 545, 546
Aenea congressum Diomedem.
183. gentis Romana condito-
ris, navis, à Procopio visa,
& descripta. 475, 476
Aeolia insula. 335
Aequor. Mare.
Aeruscare. 333
Aes pro auro venditum à Saxo-
nibus. 802
Aeschmanus Massageta. 185
Aest, id est, Oriens. pr. 11
Aestii, quinam. pr. 11. sub
Sueonum imperio. pr. 41. &
Aestones. pr. 18. Estones. pr.
128. pr. 138
Aestiorum gentes. pr. 74
Aestonia. pr. 3. Austravia, Est-
landt. pr. 41. pr. 100
Aestri, Gotthis subjecti. 643.
(forte Aestii.)
Aestonia, à Suedis nomen acce-
pit. pr. 13
Aestfexia. pr. 11
Aëtius, dux Romanus. 10, 11
Aëtius patricius Romanus, ob
perversam suspicionem, Tho-
rismundo Gotthorum regi
haud fidele consilium imper-
tit. 671
Aëtius,

I N D E X.

- Actius, Maximi junioris artibus, à Valentiniano interfectus.* 15
- Aetna, mons.* 39
- Afri truculentissime habitus ob Adramyttum ab Himerio do-
lo occupatum.* 125
- Afri stirpitis deleti.* 526
- Africa capta est: Mundus, &
ejus nate, peristis. Versus Si-
byllinus.* 156
- Africa squallet, hominibus de-
serta. 462. Vandalis liberata.* 658
- Africa calamitas sub Valenti-
niano. 10. mollicies. pr. 37.
optatissimus status sub Salo-
mone.* 114, 119
- Africa pars sub Romano impe-
rio. 4. solum uber. 72. Afrix.
Mare.*
- Africam eripiunt Romanis Van-
dali. 12, 13. Sarraceni.*
- Afrorum. Salomonis.*
- Agathias cur Procopio subjun-
ctus in hac Editione? pr. 62*
- Agelmundus, primus Longobar-
dorum rex.* 753
- Agerontia, urbs.* 789
- Agilas rex, Aciscii martyris
corpori injuriam inferens.* 723
- Agilulfus, Langobardorum rex,
à conjugè Theudelindâ ad fi-
dem catholicam perductus.* 829, 830, 831
- Agonis domus in Foro Julii.* 876
- Aguntum castrum.* 783
- Aïgan, Massageta Romana mi-
litiâ praefectus. 33, 70. frustra
tim conceisus à Mauris.* 87
- Ajon, Langobardorum dux.* pr. 28
- Aïsti, populus.* pr. 11. pr. 98
- Alachis. Iniquitatis.*
- Alamundarius Iustiniani dux.* 437
- Alani. 417. Medi. in Vandalor-
um nomen concedunt. 18.
natio Gotthica, in societatem
Romanorum attracti. 139. à
Gotthis extincti.* pr. 140
- Alanorum terra. 415. sedes:
687, 688. gesta. 732. Van-
dalorum.*
- Alarichus major Gotthorum
rex, laudatus. pr. 31. Romam
uti ceperit? 6, 7. & spolia-
rit? 177. morbo extinguitur.* 9
- Alarichus minor, Visigothorum
dux. 6. Theudichusam ha-
bet in matrimonium. 175.
interfectus à Germanis,
& cum ipso Visigothorum
multi.* 177
- Alarici, secunda nobilitas, nem-
pe post Amalorum prosapiam.
651. sepultura, cum opibus
maximis, in medio alveo Ba-
rentini amnis factâ foveâ,
rursusque aquis in alveum
reductis; fossoribus interem-
ptis, ne à quoquam quando-
que locus cognosceretur. 654.
sic & Attila sepulchris con-
tigit.* 685
- Alba, civitas. 153, 232. denuo
inseffa.* 241, 242
- Albes legatorum princeps à Viti-
ge ad Belizarium in obsessâ
Româ.* 196

I N D E X.

- Albani populus.* 185
Albilas. Romæ veteri.
Albis fluvius. pr. 25. pr. 101
Alboini equus, 793. & mors. 794
Alces, animal Scandinavia. pr. 76
Aldefonsus, gener Pelagii regis Hispania primi. pr. 52
Aldigum, castellum. 361, 362
Alemanni. Leutharis. Butilinus. Suavi. 174. conveniunt à nationibus variis collecti; ut vocis etymon docet. illorum instituta & consuetudo. 536. templa sacrilege diripiunt, & latrocinantur ad saniem usque non absque dei supplicio. 556, 557
Alemannorum agmen suum ex & Francorum gente ad quinque & septuaginta millia, contra Narsetem. 538. vates, & divinatio. 562, 563
Alexander. Athanasius. Ioannes Vitaliani. Ioannis. logotheta, Forficula dictus. & cur? 307. In Italiam missus. 307. vir senatorius, missus à Iustiniano, ut recognosceret res Amalasunthe, sub pretextibus aliis. 146
Alexandri Forficula avaricia immanis. 528
Alieni cupiditas, nullam infamiam habet apud Herulos. 259
Aligernus, minimus Teia fratrum, Cumis impositus contra Narsetem. 538. robustissimus telorum jaculator. 539.
à Francis adversus. 551. Cumas tradit Narseti. 552. Francis venientibus tardius è manibus ostendit se. 553. laudis particeps in victoriâ Romanorum, Francis & Alanis funditus occisus. 567
Aliorumna, magica mulieres. 643
Aloëthes, Herulorum dux. 256
Alpes. Apenninæ. Cotticæ. Pyrenææ. 297, 786. earum patrimonium, donatio pro apostolicâ sede. 910, 919
Alpes fluvius. 782
Alpis Bardonis. 881, 930
Alpis Iulia. 783
Alricus, Sueconum rex. pr. 127
Alsienses Narseti se tradunt. 542
Alsua castrum. 822
Altaria sanguine foeda, & animalium laniena, nulli naturæ voluptati sunt. 537
Altemera principes, Gotthica originis. pr. 53
Altheas, federatis præfectus. 33, 70
Althias, præsidium agens Centuria castelli, cum Hunnis sibi parentibus. 96. clarus ob Maurorum fugatorum prædam. 97
Alvei abditi in Petrâ oppido. 445
Aluëth & Philimuth, duces Herulorum, Byzantium proficiscentium. 279
Alvi purgamenta in cibum. 347
Ama-

- Amacina insula.* 817, 818 666, 681, 688, 690, 698,
Amalafrida. Iustinus & Iusti- 703
nianus. *Amastris, urbs.* 411
Amalafrida, Theudati mater, *Amazonas subigit, non Hercu-*
Theuderichi soror. 25, 145, *les, sed Melanes, non tam*
175. *in vincula.* 27 *virtute quàm dolo.* 622.
Amalarichus, Theuderichi per *Amazones, mulieres Gottho-*
filiam nepos. Giselichi suc- *rum. pr. 143. 617. earum-*
cessor in regno Visigotthorum. *que fortitudo, & bella.* 619,
177, 178. *casus.* 179 620
Amalasuntha, Atalarichi ma- *Amazonum. Fæminarum. ori-*
ter; & pacta qua Iustiniano *go. 415, 416. castra. 412,*
convenerant cum eâ. 40. *415. concubitus, & antiqui-*
Theuderici filia. 403. lauda- *tas. 622. rex. Telephus.*
tissima mater Atalarichi. *gens, quando deleta?* 754
143. & *educatrix infortu-* *Ambaziensium gesta, liber ve-*
nata, belli initium, & præ- *tus, emendatus. pr. 12*
textus. 535. *tres barbarorum* *Ambrosii confessoris basilica ex-*
præcipuos, factionisque in se *tructa. 884.*
principes, literata institutio- *Ameria, civitas. 830*
nis filii hosteis, in exitium *Amici contra amicos, Mauro-*
agit, ac potentiam sibi firmat. *rum more. 128.*
144, 145. *ejus cordatum re-* *Amicicia. Societas.*
sponsum ad literas Iustiniani. *Amicus, quis? 147*
147. *se ipsam decipit, Theu-* *Amigas, flumen. 97.*
datum inimicum collocans in *Amind, Sueonum rex. pr. 111*
imperium. 149. in captivita- *Amisus, oppidum. 411, 415*
te interempta. 150 *Amiternum, urbs. 788.*
Amalasuntha, ob ingenuitatem, *Ammatas, Gelimeris frater. 47,*
insidias struxit Augusta. *48. cadit. 49. jacens inven-*
525. *ejus exitus. 207, 526.* *tus. 51, 52.*
qua in balneo strangulata. *Amnes, religiose culti. 339.*
701
Amaloberga, Amalafrida, so- *Amundus, Suedia rex, Christia-*
roris Theuderichi filia. 175 *nissimus, Gotthus. pr. 30*
Amalongi robur. 873 *Anagnis castrum. 804*
Amalorum familia regum Got- *Anasozadius, id est, immortalita-*
thicorum, & *ejus ortus. 630,* *tis autor, Chosroa filius ne-*
642. *stirps divisa, iterum* *quam. 435*
conjuncta. 682. & illustrata. *Anastasius. 522. princeps, con-*
683. *nobilitas, & potentia.* *ditor oppidi Daras. 427. Ro-*
manorum imperator. 257.

I N D E X.

- in Herulos iniquos victor.* 259
Anchiales, civitas. 639. *vel*
Anchialum; ubi Anchises mor-
tuus. 477
Ancona, quis locus in Carthagi-
ne? 53. *oppidum.* 249, 250.
in Piceno à Totilâ obsidetur.
477. ibi pralium. 480, 481.
& solutio. 482. *eius nomen,*
à rupe. 255
Andalusia, Wandalosia, Wan-
daleth. pr. 56
Andegavensis civitas. 919
Andrea duces, Gotthica originis.
pr. 53
Angeli duo Benedicto ad omne
convivium apparentes. 771
Angelus bonus, & malus,
grassante peste, visus. 897
Angisciri, populus. 691
Angli. Iuttæ. Saxones. Brittia
populus. 467. *ad Christum*
conversi. 816, 882
Anglorum regis soror, Radigi
Varnorum regi desponsata, &
repudiata, in Varnos bellum
movet. 469
Angones, hasta Francorum. 554,
 560, 561
Animantium laniena. Altaria.
Anitiorum gens conjuncta cum
Amalâ stirpe. 703
Annibal, Pœnorum dux. 349
Annona erogator. Magister mi-
litum.
Anses, Gotthis semidei, procures.
(Vnde, si forte, aptior etymo-
logia peti queat nominis
Anseaticarum civitatum,
quam à nonnullis magnis vi-
ris factum est.) 629, 630
Ansfrid, evulsis oculis, in exi-
lium detrusus. 895
Ansgarius Sueonas & Gotthos
convertit ad Christum. 109,
 110
Anta. 212. qualis natio? 337,
 359. *deus illorum, religio, a-*
lia. 339. *in Romanas regio-*
nes ruentes, à Germano fere
omnes occisi. 405. *vel Antes,*
populus. 681
Antaus Afrorum rex, cur terræ
filius? 88
Antala litera ad Iustinianum.
122. victor Ioannes.
Antalas, Byzacium incolens cum
suis, Romanis fidus. 95. *Mau-*
ris in Byzacio princeps. 27,
 127, 462. *hostilia in Salomo-*
nem induit. 120. *Queiscum*
Stotza. 123. deceptus à Gon-
thare, Iustiniani res consti-
tuit sequi. 132. *Ille, & Iab-*
das, victi, Ioannem servorum
ritu sequuntur. 402, 462. *Io-*
annes Sisinni. Levathæ.
Antarum populi, innumeri.
 418
Antes. Antæ. Veneti.
Anthabet, pagus. 753
Anthemius, Occidentis Impera-
tor. 21
Antica inflexa, quid? 565
Antiochia, diruta à Chosroë.
 427
Antiochus. Stephanus. magister
militum. 549, 550
Antium, oppidum. 212
Antonina. Martinus. Belizarii
uxor. 35, 151. *ad Augustam*
missa,

I N D E X.

- missa, pro copiis impetrandis.*
 377. *pro revocando marito,*
apud Iustinianum supplex.
quod obtinet. 379. *mater*
Photii. 190. *ejus leno Calli-*
gonus. & adulter. Theodo-
fius.
Antonina mores. 522. *in nuptiis*
filia. 523. *sollertia in aquâ*
conservandâ ne putrescat in
classe. 39
Anund, cognomento Iacobus,
Sueonum rex. pr. 115, 116,
 118
Anzalas, Armenius, Coca,
Gottho, in singulare certa-
men se sistit & vincit. 503
Aordas, Todasii frater. 262
Aordus. Heruli.
Apennina alpes. 787
Apenninus. ubi Totila & Roma-
norum castra conveniunt.
 497, 498
Apoerisiarius, quis? 841
Apollinaris mittitur in Ebusam,
Majoricam, Minoricam. qui
antè partium Hilderichi. 76,
 77
Apparitio. Visiones.
Appia via. 181
Appianum, castrum. 822
Apri Calydonii dentes, Melea-
gro venatûs premium. 183
Apri, Thracia oppidum. 493
Apfarnus, oppidum. 412, 413.
Apfiliorum regio. 414, 415,
 416. *fines.* 432. 433. *castel-*
lum. 434. *defectionis. à Col-*
chis causa, & abolitio. 435
Apfyrus oppidum, & vir. 412.
ejusque sepulcrum. 413
Apuli sese tradunt Imperatori.
 183, 184
Apulia. Totilas. 349, 350. *re-*
gio & nomen. 789
Aqua ex humo erumpens fo-
dientibus. 44
Aqua nigra, fluvius. 689
Aqua in classe incorrupta ser-
vanda ratio, ne putrescat.
 39
Aqua latentes adversantur ap-
parentibus. Abyssus.
Aquarum Inundatio.
Aquileia. Maris. obfessa ab At-
tila. 15. & *capta.* 16. *vasta-*
ta ab Attilâ. 673. *Venetia ca-*
put. 785. *vetus.* 843
Aquileiensis civitas & ecclesia
spoliata. 876
Aquilinus, protectorum unus,
cum equo in castra barbaro-
rum saltu se jecit. 235
Aquinenfis urbs Gallia. 803
Aquis, civitas. 786
Aquitania principatus. 921
Aranearum tela immensa ca-
dunt in hominum turbas.
 896
Aratii. Narsetis. frater Isaaces.
Aratius. Athanasius. Constan-
tianus. Iustinus & Iust. Nar-
setis alterius frater. 256,
 264. *observandis hostibus ex*
Auximo constitutus à Beli-
zario. 264. *Firmi hyemare*
jussus. 272. *à Iustiniano mis-*
sus, Chinialonem, terras Im-
peratoris incursantem, ejusq;
Hunnos, cum Imperatore com-
ponit. 464. *Ille, ut &, Re-*
citangus, Leonianus, Ari-
muth,

I N D E X.

- muth*, alii, ab Indigifale ob-
 truncati. 494
Arator, subdiaconus, poëta. 765
Arausionenses principes, Gotthi-
 cae originis. pr. 53
Arborichi, qui? 174. & quales?
 174, 175
Arcadius in Oriente succedit
Theodosio. 3. mortuo succedit
Theodosius junior. 8
Archabis, oppidum. 412
Archaeopolin frustra infestat
Mermeroës. 461
Archaeopolis, Laxonum metropo-
 lis. 447, 449. obsessa. 450.
 liberata. 453
Archelai oratio ad reliquos Be-
lizarii duces. 41
Archelaüs, militum magister,
 in classe Iustiniani, in Vanda-
 les. 34
Archiepiscopus Mediolanensis.
 911. Mettensis ecclesia. 903.
Sueonum, vel Gotthorum.
 pr. 103, 106, 109, 112, 114.
 115, 119, 122, 123
Archiepiscopus Hammenburgen-
sis ecclesia. pr. 121. pr. 123
Arcomum, civitas. 910
Arctoa Plaga sept.
Ardaburius, Asparis ducis fi-
 lius. 10. interemptus ab Leo-
 ne Augusto. 21
Area, civitas. 915
Aregia, capta à Leuvigildo. 725
Arela, Arelatum, nobilissimum
 Gallia oppidum. 716
Arelate. Circenses. urbs. 926
Arelatensis provincia. 803
Arena gladiatorum, locus. 223
Arentia, munitissima. 870
Areobindus dux per Africam ab
Imperatore missus, cumque
 eo *Athanasius*, *Artabanes* &
Iohannes; *Iohannis filii*, pau-
 corum Armeniorum praefecti,
 genus *Arfacida*. 126, 133,
 524. *Cutzinam* sibi conciliat,
 ut *Guntharis Antalam*. 128.
 contra *Antalam* & c. pugna-
 turus, ut sanguinem fustum
 intuetur, externatus, fugâ se
 abripit. 130. cum casulâ &
 summâ abiectione se *Gontha-*
ridi sistit. 131. Proiecta ma-
 ritus olim. 379. perfide ob-
 truncatus. 132
Arga, quid significet? 908
Ariadna, Leonis Imperatoris fi-
 lia. 21
Aribertus noctu per semet ipsum
 explorabat, quid de eo à sin-
 gulis civitatibus diceretur;
 & qualem justiciam singuli
 iudices populis facerent. &
 ut legatos tractaverit. 914
Arietes, machina bellica. 198
Arietibus. Samnitium.
Arietis machina usus in plano.
 438. novi inventio. 439,
 449, 450
Arimanius, quale Persarum nu-
 men? 537
Arimini potitur *Ioannes*. 247
Ariminum. Ildigeris. Vitigis,
 oppidum. 331. proditur Got-
 this. 399. & amnis prater-
 fluens. 496. in Gallia. 790,
 926
Arimuth. *Aranus*.
 Ari-

- Aristoteles*, & *Euripus*. 424
- Arma* in armamentario *Gize-richi*, sponte mota, non absque immodico sonitu. 22
- Arma*, quæ Romanorum quondam, recuperat *Belizarius*, & cum *Vandalis* parat mittere *Byzantium*. 76. *Spolia*.
- Armatus*, *Basilisci* dux. 23
- Armenia* *Syria*que, loca, ex quibus post *Noam* propagatum genus humanum. pr. 22, 411
- Armenii*, antiquissimi post diluvium. pr. 8. *Vandalos* omnes, & alios *Gontharidi* familiaris, perimunt. 137. Romanorum subditi. 412, 413
- Armeniorum* *Celesene*.
- Armoriciani*, gens. 664
- Arnulfus*, Major domus regis *Galliarum*, ex episcopo fit eremita. 903
- Arochiramii*, *Scandia* populus. pr. 139
- Arothas*, Romanorum federatus. 437
- Arothi*, *Scandia* populus. pr. 139
- Arriani*, *Gotthi*. *Valens*. Vitâ præstabant ipsis Catholicis. pr. 31. in exercitu Romano, *Barbari*, *Heruli*. 100
- Arrianismus*. 711, 739, 853. propagatus in & per *Vesegotthas*. 646. vindicta divina in *Valente*. 648. expurgatus. 726
- Arii*. *Unnerici*. placita, pro *Gotthicis* nationibus. 5
- Arsaces*, *Arsacides*, *Armenius*, ad insidiandum Imperatori *Artabanem* cognatum incendit. 381. aliosque. 382
- Arsacida*. 126, 133
- Artabanes*. *Aemylum*. *Areobindus*. cum *Gonthare* dux missus tuenda *Carthagini*. 127. Ille, & qui cum eo, sibi digredientes è pugna consulant. 131. cum *Armenis*, *Gontharidis* imperata acceptat clam. interim necem ei machinatur. 132, 134. & præstat satellitibus quoque. 137. *Acacium* *Armeniorum* principem occidit, & *Sittam* ducem Romanorum; & in Romanos arma *Chosrois* regis adjuvit. 133. victoriam contra *Antalam* corrumpit. 134. inclutus ob liberatam *Carthaginem*, *Præjectam*, *Areobindi* prius, in matrimonium acquirit. 138. qui *Gontharem* *Africa* invasorem prostraverat, cum *Præjectâ* sponsâ suâ nuptias meditatur. 379, 380. revocatus *Byzantium* ab *Africa* gubernaculo. 380. in carcerem conjectus cum sociis conspirationis. 385. in *Siciliam* missus. 403. in favâ tempestate servatus, *Melitam* venit. 406, 407. *Persarmenius*, transfuga, & quo pignore, astuque. 429. etiam per *Siciliam* armis præest, ac omnes *Gotthos* pactis in fidem recipit. 482. Ille, & *Vladaches* *Hunnus*, incidunt in *Leutharis* præcursores, eosque trucidant, fugant, & in ma-

I N D E X.

- reprecipites agunt.* 557
Artabanis consilium ad Areo-
bindum contra Antalam.
 130. *frater Ioannes Arm.*
Artabani successor Ioannes.
Artabazes exit pugnaturus cum
Viliare Gottho. 315
Artabazis Armenii virtus in
Veronâ. 312. *oratio ad Ro-*
manos contra Totilam &
Gotthos. 313
Artasires Persa, Buchas Massa-
geta, Cutilas Thrax. 226,
 227, 228. *Ille, & Barbatian*
è Thraciâ, Romam missi ad
Besam. 332. *eruptione no-*
cent. 334. *ex ordine satellit-*
tum, cum Artabane. 132,
 133, 135. *Gontharidem &*
Vlitheum necat. 137. *Ejus*
oratio ad Artabanem, quan-
do in eo est ut Gontharidem
cadat. 136
Artenia, castrum. 845
Artes. Monita.
Arverna, Gallia civitas. 678
Aruptius, Hunnorum dux; cum
Ioanne in monteis elabun-
tur, quando Totilas noctu in
castra ruit. 571
Aruſpicina exempla. 821
Aruſpicum Responſa.
Aruth, Herulus, auxiliatur Nar-
feti contra Totilam. 491. *vel*
Aruthes. 552
Arzes, strenuus. 226, 227
Asbadus, Iustiniani satellites can-
didatus, in lora laniatus, &
uſtus. 400. *Gepida, auxilia-*
tur Narfeti contra Totilam.
 491. *unus Totilam inſequen-*
tium fugientem, qui haſtam
Totila in tergum adigens, pe-
dem vulneratur à Scipuare.
 507
Asbeſtus lapis. Titanus.
Aſchenaces, quis? pr. 22
Aſclepiades, Paſteſtinus, ad re-
bellionem invitatus, Maximi-
num deſert. 113
Aſclepiodotus, orator Neapolita-
norum, contra Imperatorem.
 161, 162. *impudenter ſe cum*
prioribus Belizario ſiſtens,
verbis quidē ſe ſervat, ſed ab
obvio populo diſcerpitur. 170
Aſconis Foſſa.
Aſculum, vel Aſculus. 788. *in*
Piceno. quam obſidet Totilas.
 332. *capitque.* 333
Aſdingi, qui populi? pr. 55
Aſfeld, campus. 763
Aſia. 4
Aſia & Europa termini. 414. &
Africa. 422
Aſinaria porta. 182. *per quam*
Roma prodita. 354, 355
Aſinarius, & Griſſa, Gottho-
rum duces, in Dalmatiam.
 155. *contra Belizarium.* 186
Aſinius Quadratus, Germani-
carum rerum exactus ſcriptor
Italus. 536
Aſiſium, à Totilâ obſeſſum. 333.
 & *deditum.* 334
Aſpar, dux. 10, 11. *Arianus.*
 19. *interemptus ab Auguſto*
Leone. 21
Aſper. Durus.
Aſtenſis civitas. 865
Aſtica regio devaſtata à Scla-
vis. 409
Aſtrin-

I N D E X.

- Astringi, quinam?* 634
Assipitti, gens. 751
Astutia Grimoaldi.
Atalarichi mater. Gotthorum.
Atalarichus, Theuderichi ex Amalasunthâ filia nepos. 40, 207. & successor ejusdem Theuderici. 143. Gotthorum princeps. 178. vel rex, in stirpem usque decimam septimam. pr. 43. tunc adesus. 148
Ataulfus, Alarichi successor, in Galliam se injicit. 9
Athanasius, primus Gotthorum gentis administrator. pr. 141
Athanasii gener Leontius.
Athanasio cura datur palatii, Gontharide cum suis prostrato. 137
Athanasius. Areobindus. Gonthari assentatur. 131. frater Alexandri ad Atalarichum legati, cum Petro oratore ad Theudatum remissus. 155. Legati. & Petrus, uti liberati? 280. cum suspectis Belizario, Besâ, Ioanne, Narsete, Aratio, jussus proficisci alio. 300
Athens. 5. vicus. 412
Athenienses longinquam navigationem suscipiunt, Sicilia infesti, hostibus ad limen patrium relictis. 568. volebant Diana capras pro obtinenda victoriâ. 567
Athenodorus, Isaurus; Theodoretus & Georgius Martini, Cappadoces; clari & fortes viri in satellitio Belizarii. 219
Athesis fluvius immaniter exundavit. 814, 815
Athyscus, rex Suecia, Danis tributum imponit. pr. 126. pr. 145
Attala, male pro Antala. 138
Attalus, ab Alaricho Imperator dictus. 8. Alaricho captivus habitus. 9
Attilas Europam vastat, ac utramque Romani Imperii partem sibi vestigalem habet. 15. discordiam quarit inter Romanos & Gotthos epistolis perniciosiss. 662, 663. totam Italiam pene depopulatur. 673. fugatur. 675. casus; occumbit. 717
Attila. Hunnorum. aula regia. 660. persona, & status. 661. Gladius. oratio ante praelium cum Romanis. 667. praelium. 668, 669. angustia, & magnanimitas. 670. filii, populus ferme. 686. posterum, in quas sedes dispersi. 688. mors utilis. 683. Marciano in somno ostensa. 684. funus. 684, 685
Au, terra. pr. 3. pr. 21
Avares. Langobardi. pr. 27. Hunni. 773, 782, 833, 839. an Scythæ? 862
Avaricia quid efficiat? 521. animos effaminat. pr. 57
Avaricia exemplum in Besâ, & Persis. primum. Burcentius.
Avaris. Turcis.

Ancha,

- Aucha, fluvius.* 636
Auctumnus, calore & siccitate, plurimisque rosis, ac novis pomis, novisque uvis, se ipsum & astatem superans. 456
Audacia Liutprandi.
Auditio verbi scripti. Liutprandi.
Audovin. Indigifalem. Iustinus & Iustin. Langobardorum princeps. 362, 388. *tutor Valdari.* 394. *pacem petit à Thorisin.* 462, 463. *Langobardorum rex, auxiliatur Narseti contra Totilam.* 490
Avellina comites, Gotthica originis. pr. 53
Ausidena, urbs. 789
Aufusus, sagittâ sauciatus à quodam qui cervum petebat. 931
Auguria, num inania? 13
Augurii. Ominis.
Augurum Responfa.
Augusta. Theodora. civitas, quam Virgo & Lech fluent. 783
Augustini episcopi ossa translata. 922
Augustulus, Glycerii successor. 22, 23. *cur sic vocatus?* 139, 140
Aula Attilæ.
Aulo, locus, ad mare Ionium. 150
Aurafius, Numidia mons. 24, 97, 115. *Iabdas. castellis positis, Mauris ereptus.* 118
Aurelia, provincia. 788
Aurelia porta, id est, divi Petri. 193, 202, 216. *vel Aureliana.* 201
Aurelianienses. Cenomanni.
Aureum Vas.
Ausilas Paulus.
Ausonia nomen. 791
Auspicum Responfa.
Austracia. (potius Austrasia.) pr. 11
Austravia. Aestonia. pr. 3. pr. 11. *insula.* pr. 72. pr. 73
Austria. pr. 11
Austrogonia. 675
Austrogothi. pr. 11. pr. 44
Autarichus, vel Autharus, Longobardorum rex, in Italiam. pr. 54
Autharis Columna.
Autumnus. Auctumnus.
Auximi Castellum. navale. 255
Auximo. Visandus. praefectorum litera. Burcentius. ad Vitigem. 284
Auximum. 247, 268, 269, 929. *prima Piceni urbium. ad id diversi conflictus, commenta, & insidia.* 282. *editum.* 294. *non longe ab Anconâ.* 482

B.

Babas. Odonachus.
Babofis, regio. 115
Bacchi filius Sergius.
Baculum. Felix.
Bacchus Salomonis frater. 119
Badicius, Persa ad Iustinianum legatus, quod Imperatoris mensa particeps fuisset, à Chosroë morte affectus. 437

Ba-

I N D E X.

<i>Bagaiis, amnis.</i>	115	<i>Massagetarum inconstantia.</i>	
<i>Bagradas, flumen.</i>	104		67, 70
<i>Baias, sagittariis equitibus præfectus.</i>	33	<i>Barbaros fundit Iohannes.</i>	
<i>Bajoaria. Bojoaria.</i>		<i>Barbatio. Artasiras, Phazas.</i>	
<i>Balii equi. vala.</i>	189	<i>Barbatus, Romana militia præfectus.</i>	33, 70. <i>equitum rector.</i>
<i>Balista, machina bellica.</i>	199		107
<i>Balnea publica, achilla.</i>	39	<i>Bardonis Alpis.</i>	
<i>Balneum regis, civitas.</i>	843	<i>Bardores, gens.</i>	691
<i>Baltha. i. audax.</i>	651	<i>Barentinus, amnis.</i>	654
<i>Balthi reges, vel Baltii, quinquam?</i>	pr. 53	<i>Basilia, an Baltia, vel Abalus?</i>	pr. 4. pr. 72
<i>Baltia terra. pr. 4. Thule. insula.</i>	pr. 72. pr. 73	<i>Basilica D. Virginis.</i>	885. <i>Ioannis. Michaëlis. Salvatoris.</i>
<i>Balticum mare. & nomen. pr. 2. pr. 121. sinus Codanus.</i>		<i>Basiliscus, classis præfectus in Oriente.</i>	19. <i>ad Mercurii.</i> 20.
<i>pr. 5. pr. 20. Scythicum. pr. 17</i>		<i>ejus miser exitus.</i>	23
<i>Bandophori munus, quale?</i>	87	<i>Basilius, patricius, cum Besâ, fugit equo.</i>	355
<i>Bandum, quale signum?</i>	67.	<i>Bassiana, Pannonia civitas.</i>	
<i>vexillum.</i>	760		691
<i>Bandolinus, vir sanctus in miraculis & prophetiâ.</i>	930.	<i>Bastarna, qui populus?</i>	pr. 72.
	931		pr. 74
<i>Baptismo. Cedoaldus.</i>		<i>Batau.</i>	pr. 3
<i>Barathrum. Vorago.</i>		<i>Bataavorum ortus.</i>	pr. 26
<i>Barbâ incedere, ritus adoptantis alium in filium.</i>	850. <i>non absque perfidiâ.</i> 851.	<i>Bat-haib, pagus.</i>	753
<i>Capillum.</i>		<i>de Baux, quinquam?</i>	pr. 53
<i>Barbari. Ariani. Occidentem invadunt.</i>	4, 5. <i>Mauri. Wisigothi. federati.</i> 35.	<i>Bauzanum, castellum.</i>	886
<i>Massageta.</i>	66, 71	<i>Belizaria porta.</i>	190, 200
<i>Barbaricini Sardinia Mauri.</i>		<i>Belizarii origo.</i> 34. <i>conjux. Antonina. jussu. Constantinus.</i>	
	99	<i>orationes & epistola.</i>	36, 43, 566, 77, 104, 160, 165, 166, 169, 197, 205, 215, 230, 260, 276, 283, 288, 298, 329, 333, 360.
<i>Barbaris non constans in Romanos fides.</i>	5. <i>Gotthis nil meliores Romani.</i>	<i>sedulitas, ne milites raperent.</i>	44, 45, 47. <i>industria felix in agminis institutione.</i> 48. <i>modestia.</i> 54.
<i>Barbarorum conversatio. Perfugarum duo genera.</i>	pr. 33. pr. 80.	<i>& equanimitas.</i> 55. <i>gloria Carthagine; propter modestiam,</i>	

I N D E X.

*stiam, & regiminis humani-
tatem.* 56. *parva vis in
tanto Vandalorum regno de-
lendo.* 83. *fama.* 84. *clem-
entia.* 73, 104. *victoria.*
52, 106, 204. *triumphus
& honores in Syracusis.*
152. *perplexitas in solvendo
Neapolis obsidio, per Isauri
cujusdam fortunam invenit
exitum insperatum.* 164,
165. *virtus insperata.* 191.
labores in tutandâ Româ.
194. *pericula in Româ ob-
sessâ.* 196. *cum Ioanne si-
multates.* 267, 369, 521.
522. *legatorum oratio ad Vi-
tigim contra Francos.* 295,
296. *in Ravennam ingressus.*
300, 301. *laudes & decora.*
305, 306. *res in solvendo
Roma obsidio perversa.* 352.
*prudens insania in reficiendâ
Româ.* 363. *ubi acris pugna.*
364. *iterata.* 365. *militēs nu-
mero pauciores cadunt Totila
agmen ad Castellum vetus.*
374. *ad uxoris pedes humi-
liatio.* 519. *summi ducis for-
tuna, pecunia, consilia.* 520.
*successus non boni. parvor. a-
varicia.* 521. *animus uxo-
rius.* 522, 523

Belizario. Iustiniano. Victoriæ.
*Theudati regia, omnisque
Italia, ab Imperatore in ma-
nus tradita custodienda.* 155.
*summum imperium disertim
mandatum.* 278. *imperium
regium oblatum à Gotthis.*
299, 304. *triumphus alter*

negatus. 305. *prasagium for-
tuna ex vindemiâ.* 392,
393

*Belizarius. Constantinum. Ro-
ma. Vniatus. Samnitium.*
Vandalis. avarus. pr. 39. *Gi-
zericho oppositus.* 17. *ut A-
fricam tractarit?* 18. *in Van-
dalos.* 34. *ubique & conti-
nenter clemens.* 61, 62. *Lau-
rum in patibulum agit.* 66.
Vt Barbaros tractet? 66. *a-
missam modestiam revocat*
73. *pro gazâ Gelimeris Boni-
facio clemens.* 76. *invidia du-
cum obnoxius apud Impera-
torem.* 83. *regendam Afri-
cam Salomoni tradit.* 84, 85
iterum. 114. *Byzantium cum
laureâ redit.* 85. *consul fa-
ctus.* 86. *in Gotthorum re-
gem Theudatum missus, Sici-
liam tenet.* 99. *cum Salomon
Carthaginem, Stotza permit-
tendam, liberat solutâ obsi-
dione.* 104. *Siciliam rediit*
107. *Cæsarem Mauritanum
recuperat.* 119. *cum navibu-
missus ab Iustiniano.* 151.
*Besam Barbaros turris custe-
des alloqui jubet summo no-
ëtis de deditione urbis qui-
dem, sed ob id, ut, impediunt
magno clamore colloquen-
tium, armorum strépitus pe-
rupem infra turrem ingre-
dientium militum ad auri-
custodum non pertingere.*
167. *in summo periculo pau-
corum perfugarum barbaro-
rum, absque vulnere tamen*

I N D E X.

- 189, 190. quàm fortiter Vr-
bem defendat? 200. ad Viva-
rium subsidio venit Besa &
Peranio. 203. post victoriam,
inclusus jam Romanis. 205.
Romam ordinat post obsi-
dium. 208, 209, 210. admi-
rabilis inter Romanos. 214.
factis induciis, Ostiam venit.
239. revocatus ex Occiden-
te. 280. Vrbinum impetit. 270.
& Urbem veterem. 272. af-
fectati regni delatus. 301. re-
vocatus ex Italiâ contra Per-
sas. 302, 304. cum Vitige &
Ildibaldi liberis Byzantium
profectus. 304. nunquam e-
brius. 306. Persarum terris
mittit Byzantium Artaba-
zem & Blischamem. 312.
omissis Persis, Italiam repe-
tit. 327. anxius ob consilia
sua. 335. Epidamnum fer-
tur, pro novis copiis. 336.
stupore, febrigue, perculsus,
ob rerum perversionem. 353.
cum Ioanne, Valeriano, aliis,
Hydrunte castellum Ruscia
petit. 378. Byzantium profi-
ciscitur, inglorius. 392. By-
zantium accitus, & in hono-
re primo detentus. 472, 473.
uxori obsequens, & blan-
diens. 520. oblitus jurisju-
randi quod Photio amicisque
dederat. 520, 523. ex Afri-
câ revocatus ob falsam su-
spicionem criminis affectati
principatus. 526
ella, nunquam desitura mala,
Procopio. 529
- Bellapaton, urbs. 435
Belli Occidentalis. Fructus bel-
li, & effectus. 527. suscipien-
di rationes, quæ expendenda.
29, 30
Bellicosarum gentium. Germa-
norum.
Bellis, cadibus mutuis, vulneri-
bus, sanguine, non delectatur
deus. 530
Bellona. Pavor.
Bellorum caussa. Pax.
Bellum animi præstantiâ cerni-
tur. 66
Bellunum, civitas. 909
Belt, commune sinuum nomen.
pr. 20
Benacus lacus. 775. Venetiarum.
785
Benedicti, divi patris, miracu-
la, & laudes. 765. cœnobium
vastatum. 835. sacrum cor-
pus & ossa, ut & germana
Scholastica, à Francis è Cas-
sino in Galliam ablata. 895.
monasterium in Cassino à Pe-
tronacte instauratum. 917,
918
Beneventum. Spoletum. antè
Maleventum. 183. obsessum,
& pacatum. 871. capitur à
Totilâ. 318. Beneventus.
789
Bercetum, monasterium. 930
Bereüm. Mediana.
Bergantinus, senator, occiden-
dus elabitur, dedito Medio-
lano. 211, 278
Bergomensum urbs, & ducatus.
904, 905
Bergomum, oppidum. 254
Berio,

I N D E X.

- Beric, vel Berich. Teric.*
- Berimundus, nobilis ex Amalorum prosapia.* 659
- Berrhæa.* 637
- Bersebas, Chosroa inter primos amicus, captivus à Valeriano Byzantium missus.* 455
- Bertaridi, & ejus vestiarii, fidelissimi servi, fortuna.* 863.
&c. 866
- Bertaridus, post Grimoaldum, fit rex, non absque miraculo.* 883, 884
- Besa responsio. Romanorum. avaricia, Totila proficua.* 356.
existimatio post Petram expugnatam. 464. *Ei & Ioanni cura mandata Italia.* 302
- Besas. Athanasius. Ioannes. Vitaliani. Petram. Belizario à consiliis.* 166, 167. *quantus vir?* 185. *Roma cum Belizario.* 187. *in summo urbis periculo.* 192, 194. *pressus à Vitige.* 203. *contra ingruentem Vitigem.* 214. *fortis.* 222. *adstat Belizario, quum hic à Constantino pugione peteretur.* 244. *Cyprianus, Ioannes Vitaliani propinquus, contra Totilam, ad Florentiam.* 316. *defugiunt.* 317, *Spoletium tenet contra Totilam.* 318. *custodienda Roma præst.* 332. *Belizario inobediens ob avariciam.* 351, 353, 355, 448. *equo fugit.* 355. *dux Armenius in Lazicam missus, in locum Dagisthai.* 431. *in Abasgos missus.* 432. *oratorem ad obsessos in*
- arce Petra mittit.* 443. *Romam amisit, & Petram Lazicam acquisivit.* 511
- Bessus. Constantianus.*
- Bestia, ob famem, etiam in vi- vos homines efferata.* 732, 733
- Beta Gamma, nania puerorum Carthaginensium.* 56
- Biceps partus in Edessa.* 453
- Bigerri, & Bigerriones.* pr. 18
- Bilitonis castrum.* 822
- Biorn, rex Sueonia.* pr. 108. pr. 111
- Biornomes, rex Sueticus.* pr. 133
- Biornus, centesimus Suecorum rex.* pr. 148
- Biozimeta, sedes Rugiorum.* 688
- Birca, vel Birka, Sueonum oppidum.* pr. 15, 16. pr. 99, 100, 103, 106, 111. *principalis civitas.* pr. 121. pr. 122
- Birrei tubrugi. Hosæ.*
- Bisontes, fera immensa magnitudinis.* 780
- Bithyni.* 411
- Bittugores, gens.* 691
- Bleda, Roderichus, Viliaris, exercitui Totila præfecti.* 316
- Blekingia.* pr. 20
- Blischames, Persa.* 312
- Boas, amnis.* 412
- Bobium, monasterium.* 786, 787, 853
- Boëthii uxor. Romani.*
- Boëthius. Theuderichus.*
- Bogus, rex Suecia.* pr. 145
- Bojemi, gens.* pr. 121
- Bojoaria, regnum, olim.* 819, 829
- Bolo-*

I N D E X.

<i>Bolosia Diana.</i>	477	<i>lenque , medio positu insula.</i>	
<i>Bolum,castellum,solo aquatum.</i>			467
	448	<i>Brittia murus , discernens par-</i>	
<i>Boni. Goten.</i>		<i>tem salubrem à venenata, &</i>	
<i>Bonus. Guten.</i>		<i>inhabitabilis . quò mortuo-</i>	
<i>Bonifacius , dux Romanus. 10,</i>		<i>rum anima dicebantur depor-</i>	
<i>11. praelio victus. 12 , 13.</i>		<i>tari.</i>	471
<i>Afer, à Byzacio.</i>	75	<i>Brittia objacens insula , Franco-</i>	
<i>Bononia , urbs. 787 , 330 ,</i>		<i>rum imperio subdita , sed à</i>	
	923	<i>tributo immunis. 471. nocti-</i>	
<i>Bonus. Goten.</i>		<i>dui remigatione à Brittiâ di-</i>	
<i>Bonus , Ioannis fratre genitus,</i>		<i>stans , è cuius littore tamen</i>	
<i>Ianua oppidi præs. 328. dux</i>		<i>unâ horâ in Brittiam traji-</i>	
<i>è Mysiâ , ad Lucam relictus.</i>		<i>ciatur.</i>	472
	551	<i>Brittii , quid equus sit , nescien-</i>	
<i>Boraïdes , Belizarii satellitum</i>		<i>tes , pedibus acerrime pu-</i>	
<i>unus.</i>	45	<i>gnant. 469. insilire in equum</i>	
<i>Boreales. Septentrionales.</i>		<i>nequeunt , nec equo descende-</i>	
<i>Boroïsta. Diceneus.</i>		<i>re.</i>	470
<i>Bos aureis venditus quinqu-</i>		<i>Brittones, Brittia populus.</i>	467
<i>ginta.</i>	346	<i>Broxas, locus.</i>	879
<i>Bos anea ad fontem fori Pacis.</i>		<i>Bruchi, populus.</i>	417
<i>473. Myronis bucula dicta. à</i>		<i>Brundisium. 348 , 789. expu-</i>	
<i>tauro castrato inscensa. 474</i>		<i>gnatum à Romoaldo.</i>	894
<i>Bosporus, oppidum.</i>	421	<i>Brutia nomen.</i>	786
<i>Bovianum, oppidum.</i>	882	<i>Brutii. Ioannes. Totilas.</i>	184
<i>Brentonicum, castrum.</i>	822	<i>Brutiorum situs, & nomen. 653,</i>	
<i>Brexia urbs , & ducatus. 790 ,</i>			654
	886 , 917 , 924	<i>Bubali. Caballi.</i>	
<i>Brexillus , civitas. 811. igni</i>		<i>Bubalus , taurus montanus.</i>	
<i>cremata.</i>	840		533
<i>Briccorum partes.</i>	836	<i>Buggeer, Dux Suecia. pr. 146</i>	
<i>Brigitta , è Suedico sanguine.</i>		<i>Bula campus. 52 , 53 , 62 , 63,</i>	
<i>pr. 8. prudens femina. pr. 65</i>			103
<i>Briones, populus.</i>	783	<i>Bulgari in Italiam. 881 , 882.</i>	
<i>Brionum regio.</i>	828	<i>noctu Langobardos securos</i>	
<i>Britannia, Occidenti accensetur.</i>		<i>obruunt. 755. quos Lamissio</i>	
<i>s. insula. 467. deficit à Ro-</i>		<i>ulciscitur. 755 , 756. ca-</i>	
<i>manis.</i>	8	<i>dunt Sarracenos.</i>	922
<i>Britann & descriptio.</i>	609	<i>Bulgudu. Vlimun.</i>	
<i>Brittia, Britanniam inter, Thu-</i>		<i>Bulones, gens.</i>	pr. 77
			Bul-

I N D E X.

- Bulfinensis lacus insula.* 701 *rio se tradunt.* 62
- Burcentius Bessus, ex iis qui Narseti Armenio parebant, Romani exercitus miles, Gothorum ex Auximo literas Ravennam ad Vitigim perfert, responsumque refert.* 289. iterum. 290. ejus supplicium. 291
- Burgao mons, locus castrorum Maurorum.* 93, 94
- Burgundi, & Burgundiones, pr. 18. pr. 24. pr. 71. pr. 77. 174, 176. gens Gotthica.* 532
- Burgundionum nomen. pr. 25. maxima strages à Langobardis illata.* 800
- Burg-vvoners, Burgundiones. pr. 25*
- Burnum, oppidum.* 186
- Busta Gallorum.*
- Butilini oratio ad suos, prope Capuam, in ripa Casilini.* 560
- Butilinus. Leutharis. à fratre descendit. 557. à duobus Herulis transfugis, rerum ignavis, deceptus, in aciem Narsetis structam ruit. 564. & cum omnibus suis, exceptis quinque, unâ occisione cadunt.* 566, 567
- Buxeta Italia.* 923
- Buxa frater, Venulus.*
- Buzes. Constantianus. Ille & Constantianus, primores in aula Iustiniani.* 385
- Byrca. Birca.*
- Byrrhus, fluvius.* 783
- Byzacienses Mauri. 27. Belix-*
- Byzacium, quatuor dierum itinere mari distans, versus Carthaginem.* 41, 44, 62
- Byzantii situs.* 4
- Byzantium. Chalcedo. Constantinopolis dicta.* 3
- C.
- C***Abades, Zami filius, Cabadis Persarum regis nepos, auxiliatur Narseti contra Totilam.* 491
- Caballarius, Erarichi legatorum unus ad Iustinianum.* 310
- Caballi silvatici, & bubali, in Italiam delati pro miraculo.* 832
- Cabao, Maurorum dux, Vandalos vincit.* 25, 26
- Cacanus. Romilda.*
- Cadmea victoria. Romanorum.*
- Cacarrationis ingenium. Veri.*
- Cadibus. Bellis.*
- Canopolis, Canupolis, Tanarus.* 38
- Casar statuit, Papa rogat.* 844
- Casara, Persarum regina, sit Christiana, cum rege marito, & sexaginta millibus Persarum.* 858
- Casarea. Gades. Mauritania. 76. Romana rei reddita à Belizario.* 119
- Casari, Pontificibus mandare, usitatum olim.* 923
- Casina. Totilas. Gotthis in-*
- ictum oppidum. 140. castel-*
- lum.*

I N D E X.

<i>lum.</i> 249, 271. <i>in fidem ac-</i>		<i>Campi Neronis.</i>	
<i>cepta.</i>	301	<i>Campsa, castellum, à Narsete</i>	
<i>Cæforum filios Princeps.</i>		<i>obsessum. 571. deditum.</i>	
<i>Cataüm, urbs.</i>	454		572
<i>Catais, terra Colchica.</i>	454	<i>Campus. Bulæ. Salis. lapideus.</i>	
<i>Catiæus. Acêtas.</i>			803
<i>Ca. Iul. Cæsar fugam meditatus.</i>		<i>Canales. Alvei. Roma, quot?</i>	
	709		194
<i>Calabri filia. Totilæ.</i>		<i>Canalis Neapoleos, aquam in</i>	
<i>Calabri tradunt sese Imperatori.</i>		<i>urbem ferentis per rupem de-</i>	
	183, 184	<i>scriptio. 164, 165</i>	
<i>Calabria. Ioannes. Totilas. pro-</i>		<i>Canalibus in urbem penetrare</i>	
<i>vincia.</i>	789	<i>student Gotthi. 245</i>	
<i>Calamitas propria, gente totâ in-</i>		<i>Candidatus miles. Asbadus.</i>	
<i>columi, solatio non caret.</i>		<i>Canes, muresque, cum aliis in-</i>	
<i>218. quos manet, jis & pro-</i>		<i>humanis rebus, cupide in ci-</i>	
<i>sperrima fiunt pestifera. 512</i>		<i>bum sumpta. 277, 346, 347</i>	
<i>Caledoniam habitantes, cur</i>		<i>Canna. 349</i>	
<i>Germanica originis? pr. 60</i>		<i>Cantor. Fulmine.</i>	
<i>Caledonii, gens. 610</i>		<i>Canusium, captum à Ioanne.</i>	
<i>Calida aqua. Thermæ.</i>		<i>349. urbs. 789</i>	
<i>Calligonus, leno Antonina Beli-</i>		<i>Capillata gens Gotthorum. 627</i>	
<i>zarii uxoris. 523</i>		<i>Capillum tondere, adoptionis</i>	
<i>Calonymi rapina, & pœna. 54,</i>		<i>mos. 926. Bârbam.</i>	
	55	<i>Capra Aegysthum, recens na-</i>	
<i>Calonymus ab Alexandria, clas-</i>		<i>tum, humi relictum à matre</i>	
<i>si Iustinæ in Vandalos</i>		<i>fugiente, nutrit lacte suo, &</i>	
<i>præfectus. 34, 54</i>		<i>tuetur. 265</i>	
<i>Caloris, fluvius. 872</i>		<i>Capra, locus, ubi Totilas vitam</i>	
<i>Calydonii Apri.</i>		<i>explevit. 507</i>	
<i>Calypsus insula, requisita. 476</i>		<i>Captivi Francorum, incustoditi,</i>	
<i>Camelorum usus in acie struendâ</i>		<i>ausugunt, & prædam secum</i>	
<i>apud Mauros, qualis? 26, 90.</i>		<i>assortant. 558</i>	
<i>incommoda. 91. commoda. 92</i>		<i>Captivorum sub Gelimere dam-</i>	
<i>Camerinum. In eo bellum contra</i>		<i>natorum liberatio. 53. multa</i>	
<i>Romanos. 834</i>		<i>millia subducunt sese Cutrigu-</i>	
<i>Camillus, Gallorum victor. 498</i>		<i>ris, dum horum femina &</i>	
<i>Campani. 182</i>		<i>pueri in captivitatē abdu-</i>	
<i>Campania. 318</i>		<i>cuntur ab Vturguris. 464. sub</i>	
<i>Campania nomen. 786. & situs.</i>		<i>Totilâ conditio. 475</i>	
	788	<i>Capua, castellum. 369, 559, 786</i>	
		<i>Ca-</i>	

I N D E X.

<i>Capua campi cruore perfusi; am-</i>	<i>Casilinus, fluvius.</i>	559
<i>nis verò, cadaveribus refer-</i>	<i>Casiope, oppidum.</i>	477
<i>tus, supra ripas exundabat.</i>	<i>Caspia. Portæ. Pylæ.</i>	
568	<i>Cassianum, oppidum.</i>	787
<i>Capuam neglexit Ioannes, incu-</i>	<i>Cassiodorus, celebratus.</i>	765
<i>satus ob id Belizario.</i>	<i>Cassini castrum. 765, 772, 835,</i>	
<i>Capulanus, silva.</i>	894. <i>Benedicti.</i>	
<i>Caput Cunimundi.</i>	<i>Castella. Rupes.</i>	
<i>Caputuada, locus Africa.</i>	<i>Castellum vetus.</i>	374
41	<i>Castellum, aqua fontana conce-</i>	
<i>Caralis, Sardinia portus & oppi-</i>	<i>ptaculum extra Auximum.</i>	
<i>dum.</i>	291. <i>Super eo acris pugna.</i>	
99, 486, 60, 63	292. <i>& barbarorum fuga.</i>	
<i>Carantanum. Carnutum.</i>	293	
<i>Carcaffo, urbs.</i>	<i>Castellum Abasgorum.</i>	
176, 177	<i>Castitatem inter barbaros uti</i>	
<i>Cardinales. Theologi.</i>	<i>conservarint filia Romilda</i>	
<i>Carelli monomachia & victo-</i>	<i>meretricis regina. 847, 848</i>	
<i>ria, pro Gundibergâ, reginâ</i>	<i>Castra. Apenninus.</i>	
<i>Rodoaldi Langobardorum re-</i>	<i>Castrum Iulienfe. 924. Forum.</i>	
<i>gis, contra criminatorem, qui</i>	<i>Casula. Areobindus.</i>	
<i>eam adulterii accusavit. 857</i>	<i>Catena, hostes arcens à ponte,</i>	
<i>Carini.</i>	<i>quo Tiberis erat clausus. 352.</i>	
pr. 24. pr. 71	<i>Catenarum usus in alveis am-</i>	
<i>Carinthe, gens.</i>	<i>nium.</i>	195
pr. 121	<i>Catina Sicilia, potestatis fit Beli-</i>	
<i>Carnes morticina, pro dapibus.</i>	<i>zarii. 152. oppidum. 407</i>	
<i>Canes.</i>	<i>Catholici falsi. Christianitatis.</i>	
<i>Carni.</i>	<i>Catti, Suevi sunt, Casari. pr.</i>	
185	24	
<i>Carnutum, corrupte Caranta-</i>	<i>Cattiteris, insula. pr. 72</i>	
<i>num.</i>	<i>Catullus, in Tibure prodito casus.</i>	
879	329	
<i>Caroli V dictum de nobilissima-</i>	<i>Cavallonum, civitas. 825</i>	
<i>rum per Europam familia-</i>	<i>Caucana, Sicilia locus. 40</i>	
<i>rum origine. pr. 60, 61</i>	<i>Caucasia juga. 414, 415</i>	
<i>Carolus, Suecia rex. pr. 138</i>	<i>Caucasi descriptio. 620, 621</i>	
<i>Carpi, quæ natio? 634</i>	<i>Caucasus, Graucasus. pr. 8. mons.</i>	
<i>Carfilis, urbs. 788</i>	415, 417, 432	
<i>Carthaginem Sarraceni.</i>	<i>Cantes Marpesia. 620</i>	
<i>Carthaginenses, uti se gesserint</i>	<i>Cauchorum, gentes. pr. 71</i>	
<i>erga victorem Belizarianos</i>	<i>Cedo-</i>	
<i>propter urbem ducenteis? 53.</i>		
<i>Græco sermone pridem usi.</i>		
55		
<i>Carthaginis conditores. 88. po-</i>		
<i>titur Belizarius. 54, 55. Sta-</i>		
<i>gnum.</i>		

I N D E X.

<i>Cedoaldus, Christianus factus, sub baptismo, in albis, ad regna cœlestia migravit.</i>	902	<i>Chanaranges, Persarmenius adolescens, ab Arsace in Artabanis consilia involutus.</i>	382.
<i>Celesene terra Armeniorum.</i>	421	<i>Armenius, in Francos ad Casilinum.</i>	562
<i>Cemandrorum sedes.</i>	687	<i>Chanarangis ope Cabades Persa in Romanas transfugit terras.</i>	491
<i>Cenesa, oppidum.</i>	558	<i>Charybdin inter, Corcyramque, nulla insula habitata.</i>	476
<i>Cenetenfis. Kenetenfis.</i>		<i>Charybdis. Rhegium. fabula.</i>	425. quid? 747
<i>Cenitense castrum.</i>	783	<i>Chatti.</i>	pr. 72
<i>Cenomanni, Aurelianenses.</i>	895	<i>Cherrhonesi. Isthmus.</i>	
<i>Centuria castellum.</i>	96	<i>Chersona. oppidum.</i>	421
<i>Centumcella, oppidum.</i>	241, 335.	<i>Chersonesus.</i>	527
<i>se tradunt Narseti.</i>	542	<i>Cherusci.</i>	pr. 72
<i>Centumcellarum praesidium.</i>	396	<i>Chilbudius. Narfes.</i>	
<i>Totilas obsidet.</i>	398, 399.	<i>Childerichus. Hilderichus.</i>	
<i>Dio- genes dedere infitiatur.</i>	404	<i>Childibertus. Franci.</i>	
<i>Cepi, oppidum.</i>	421	<i>Childibertus, Francorum princeps, vel regulus, rex.</i>	180, 532, 534.
<i>Ceropella.</i>	695	<i>Ille, & Chlotarius, Theudibaldi propinqui.</i>	572. quorum Chlotarius utriusque regnum & patrimonium est adeptus.
<i>Cerra, civitas.</i>	695	<i>573. muneribus corrumpi se sivit, ut Langobardis bellum inferret, idemque ille cum illis pacem sanciret.</i>	811. Promittit quod non praestat.
<i>Certamen singulare, vel duel- lum, Iabda & Althia, pro siti Maurorum restinguenda a- quâ.</i>	96. Monomachia.	<i>Chlodoveus, Francorum rex.</i>	532
<i>Certum nihil, quod non possit a- mitti. Vandalorum dictum vetus.</i>	57	<i>Chlotarius. Childibertus. Lo- tharius.</i>	
<i>Cerva. Cimmerici. Hunnorum.</i>		<i>Clotomerus, Francorum regu- lus.</i>	532
<i>Cervaria, locus.</i>	350	<i>Chorianes. Medici. dux Medo- rum vel Persarum, ad Hippin- castra habet contra Colchos.</i>	427
<i>Cervum. Aufusus.</i>			
<i>Cethegus. Kethegus.</i>			
<i>Chadinorum natio.</i>	pr. 77		
<i>Chalazar, Massageta, & Godi- las Thrax, ad custodiam Rus- cia castelli à Belizario missi.</i>	377. manibus, genitalibus- que, praecepsis, à Totilâ pu- nitus.		
<i>379</i>			
<i>Chalcedo, urbs.</i>	4. Hac & By- zantiū, Euxini ambitus.		
<i>422</i>			
<i>Chalcis Eubœæ.</i>	424		
<i>Chaldaus paraphrastes notatus, & emendatus.</i>	pr. 22		

I N D E X.

- Chorographicum vetus non editum, emendatum.* pr. 5
Chorsomanus Massageta. 185
Chorsomantis, Massageta, fortis ne? 224. an ferox? 225
Chosroës, Persarum & Medorum imperator, in Iustinianum. 280. telo cervice percussâ, vitâ privatus. 430, 431
Chosroës. Artabanes.
Christi, magni dei, ædes in Byzantio. aliàs, Sapientia. 21
*Christiani facti, Gotthi, Werme-
 lani, & pars Scritesinnorum.* pr. 104. Dani, Sueones, post primum foundationis tempus instaurati, & aucti. pr. 122. Gotthi, fidem obliti, ab Vnni archiepiscopo in fidem reducti. pr. 123
Christianissimus. Amundus.
*Christianitatis falsæ vitia pro-
 ducta, & notata.* pr. 83. us-
 que 96
*Christianorum deus. de eo Mau-
 rorum iudicium.* 25. lauda-
 tus à Sueonibus nondum
 Christianis. pr. 102, 103
Christina. Suedorum.
*Ciborium è solido auro, miræ
 magnitudinis, cum gemmis.* 825
*Ciliciis ac pellis pasti barbari
 in obsidione Urbis veteris.* 273
Cimbra, castrum. 822
Cimbri. pr. 71. pr. 72
*Cimmerii. 418. simplices, Mæo-
 tidem trajici posse, ne suspi-
 cantes quidem, à cervâ edo-*
*cti. 419. Hunnica gens. 419,
 420. à simplicitate defecere,
 trajetâ Mæotide, pulsisque
 Gotthis, vel interfectis. 420.
 male pro Cimbris.* pr. 6
Cimmerium fretum. 424
Circum promontorium. 171
Circenses spectant Arelate.
Circium, oppidum. 786
Cisrhenani Franci.
*Classes, suburbanus Ravenna lo-
 cus, in quo portus. 300. ca-
 stellum.* 552
Classis, Ravennatium civitas. 920, 923
*Classis ut regenda, ne qua na-
 vium aberret, vel collidatur.*
 38. Iustiniani in Vandalos.
 33, 34. absque vectoribus,
 nautis solis constans, & abs-
 que velis. 470
Claudianus, præfectus Salonis. 394
Clavenna Rhatorum. 906
Clementia. Legum contempt.
*Clementinus, patricius, Roma-
 num agmen sequi metuit,
 quod vicinum Neapoli ca-
 stellum Totila dedidisset.* 370
Clitorius lacus. 786
Clotharius, Francorum princeps. 180
Clupea mons. 98
*Clusium, oppidum. Gilimer.
 Belizario se tradit.* 254
Cniva, Gotthorum rex. 637
*Cocas, Gotthus, singulare certa-
 men offert Romanis, disposi-
 tis jam exercitibus ad confi-
 gendum. & cadit.* 503
Codanovia, Gothlandia. pr. 21. una

I N D E X.

21. *una septem hermodum.* pr. 71 *Consentia, vel Consentina civitas.* 654, 787
- Codanus. Balticum. sinus, quis?* pr. 20. pr. 71 *Consilia homines ad voluntatis accommodant appetitum, non ad verum.* 460
- Cælum rubens sicut ignis aut sanguis.* 717 *Consiliorum ratio à deo est, quando & horum supplicium ingruit, & aliorum res lapsæ eriguntur.* 335, 336
- Cælum aureûm, monasterium.* 930 *Consilium dei. Hominum.*
- Cænobium Severini.*
- Colchi, Lazi. ubi oritur Phasis amnis. 4. quinam? 411, 413. leguminibus vitam ducunt.* 448 *Constantia animi in violatores pactorum nullos cadit.* 344
- Colchica terra. Cætaïs. Medii.*
- Constantiani signum amissum, & recuperatum.* 409
- Columbanus Scotus, Bobii monasterii conditor.* 853 *Constantianus. Ioannes Vitalini.*
- Columna Autharis.* 823 *Ille, & Bessus, Thraces, navium ductores sub Belizario.*
- Comacina Insula. Vel Commacina.* 905 *151. à Iustiniano in Illyricum missus. 158. potitur Salonis & Dalmatiâ. 158, 159. usque Liburnos subigit mare.*
- Comacinus lacus.* 889 *184. ad obsessas à Gotthis Salonas victor. 186. Illi & Besas apud Belizarium Roma. 187, 194. custos munitionis quæ Adriani Caesaris monumentum. 201. & porta Aurelia. 202. solers. 222, 223. Hunc inter & Belizarium odium non dignum. 243.*
- Comana urbs.* 421 *Belizarii jussu interfectus, scui ille pugionem in ventrem adegerat. 244. jussus proficisci Ravennam. 302. Totila postulata jurat. 310. Ravennam tenet contra Totilam. 318. imparem se Gotthorum armis, Iustiniano queritur. 325. Langobardorum præfectus, cum Buzâ & Aratio, & Ioanne Vitaliani, contra Gepi-*
- Cometa. Terræmotus.*
- Cometes.* 832, 843, 883
- Comosicus, successor Dicenei, pontificis Gotthorum, ac regis, eique in justiciâ par, solertiâque.* 627
- Comum, oppidum.* 254, 888
- Condinianus pons.* 651
- Confidentia Westaris.*
- Conflictiones factæ sexaginta, & septem in obsidio Roma, præter duas alias.* 228
- Conon. Paulus. Anconam cepit. 249. Ancona impositus, imprudenter pugnat. 255. Neapolis præfectus. 318. humaniter tractatus à Totilâ. 323 cum Besâ, segnis. 335. à suis interfectus.* 377

I N D E X.

- Gepidas.* 391. *Aratius*, *Nazares*, *Iustinus Germani filius*, *Ioannes Phagas*, *contra Sclavos & Totilam missi*, *sed improspere.* 408
- Constantia*, *Numidia.* 107
- Constantinopolis.* *Byzantium.*
per triennium obsessa à Saracenis. 923
- Constantinus*, *imperator Britannia deficientis à Romanis.* 8. *interit cum filiis.* 9
- Constantinus*, *vel Constans*, *Augustus*; & *ejus in Romanos gesta.* 869. & c. 873. & *mors.* 874
- Constantius in societatem Imperii venit cum Honorio.* 9. *moritur.* 10
- Constitutiones regni Neapolitani Siculique*, *Langobardorum è Legibus deducta.* pr. 64
- Consuetudinum Gotthicarum ratio.* pr. 69
- Consul ordinarius*, *Roma summum bonum*, *primumque in mundo decus.* 696
- Contumacia fatum*, *nihil*, *quod oporteat effectum dare.* 237
- Contus tradi solitus regi futuro.* 928
- Conversatio barbarorum*, & *Romanorum*, *inter sese contenta.* pr. 83. pr. 84. & c. usque. 95
- Corcyra*, *Phaaccum insula.* 476.
Ejus promontorium. *Cynoccephala.*
- Corillus*, *rex Gotthorum*, *successor Cornofici.* 628
- Corinthus*, *Isthmus.*
- Cormones*, *castrum.* 845, 924
- Coronata*, *campus.* 891, 904
- Corpus Dominicum*, *solum*, *non vidit corruptionem.* 895
- Corfica*, *qua & Cyrenus.* 76.
insula. 789
- Corvi tres aliti à Benedicto.* 771
- Coruscationes cœli incomparabiles.* 815
- Cotais.* *Cotyæum.*
- Cottia.* *Alpes.* 787
- Cottiarum Alpium.*
- Cotyæum*, *Cotais*, *castellum Colchorum.* 453, 454. *Persarum factum.* 458
- Cremona*, *capta & vastata à rege Langobardorum.* 840
- Criminantium ducum litera adversus Belizarium intercepta.* 83
- Crinem.* *Capillum.*
- Crisæus sinus.* 184
- Croto*, *urbs.* 158, 373
- Crotoniata.* 184. *obsessi barbaris*, & *liberati.* 489
- CrySTALLUS*, *in Glesariâ.* pr. 76
- Cuculi portentum.* 928
- Cuma.* *Totilas.* *Totilæ pecuniæ.* *in potestatem Romanorum*, & *alia castella omnia.* 518. *quale oppidum?* 538. *oppugnatum à Narsete.* 539. 540. *desertum.* 541. *cinctum vallo.* 542. *traditum.* 552
- Cumanum castrum.* 918
- Cumis præsidium imponit Belizarius.* 181
- Cuniberti*, *regis*, *robur.* 891
- Cunibertus Theodoten stuprat,*

- ut faciat monasterium. 887
 Cunimundi. Poculum.
 Curi, populus. pr. 138
 Curia Rhatorum. 906
 Curland, insula maxima. pr. 100
 Curlandia, insula, Bremensi. pr. 41
 Cursui publico praefectus, seque equosq; Belizarianis tradit. 46
 Cutilas. Artasires.
 Cutriguri, quinam? 419, 420, 421, 463, 464. cum duce Chini-
 alone Langob. auxiliaturi
 contra Gepidas, nondum finitis
 induciis, in Romanas terras
 se convertunt. 463. in Thra-
 cia cæsi ab Indigisale. 494
 Cutzinas. Ioannes. Ille, & Iab-
 das, Numidarum rectores,
 cum Gonthare. 127. Gontha-
 ridis partibus accedit, contra
 Antalam, duce Artabane,
 cum Ioanne Stotza quondam
 ductore militum, & Vlitheo,
 & Mauris. 134. Maurorum
 princeps, Ioanni conciliatus.
 462
 Cyanea saxa. 4
 Cynoscephala, Corcyra promon-
 torium. 573
 Cyprianea, statum procellis tem-
 pus, ad Carthaginem. 54. so-
 lennis dies, in honorem Cy-
 priani, sancti viri. 56, 57
 Cyprianus. Besas. federatis præ-
 fectus. 33, 70. Gelimerem
 Constantinopolim mittit. 82.
 in Gotthos intra Viva-
 rium. 204. Ille, & Iustinus,
 cum Isauris Fesulam petunt.
 281. ibi laborant. 285. eam-
 que claudunt. 285, 286.
 Perusiam tenet contra Toti-
 lam. 318. dolo interemptus.
 334, 362. ab Vlipho. 510
 Cyrene, in Africa. 5
 Cyrenus, Corsica. 76
 Cynos, id est, Corsica. 486
 Cyrus, Bacchi, Pentapoli regen-
 da missus. 119, 120
 Cyrus, magnus dominus, ab A-
 maxonibus in utre sanguinis
 extinctus. pr. 143, 144
 Cyrillus à Iustiniano Sardinia
 servanda destinatus. 33. Car-
 thaginem petit. 62. Tzizonis
 caput ferens, in Sardiniam
 mittitur, eamque cum Corsi-
 cæ Romanis reddit. 76. fede-
 ratis praefectus. 107
 D.
 D & T.
 Dace. 185
 Daci, gens. pr. 72. Pannonnes.
 Dacia. pr. 7. male pro Dania.
 pr. 6
 Dacia antiqua descriptio. 628.
 fines. 527. agros circa Singe-
 donem Heruli habitabant.
 quos invadunt Gepida. 387.
 illam Gotthi habuerunt. 388,
 389
 Demonio correptus. Gunderi-
 cus.
 Damonum. Responso.
 Dagisthaus, Romanorum mili-
 tum rector. 427. contra per-
 sas cum Gubaze. 429. accu-
 satus, & in carcere clausus.
 431.

431. è vinculis dimissus, ut auxiliaretur Narseti contra Totilam. 491. qui in causâ quod Petra amitteretur, idem Romam Imperatori reddidit.	Dauciones, populus.	pr. 77
	Decem populi, Imperii quondam Romani socii ac federati. ex Apocalypsi.	pr. 62
	Decemnovius, amnis.	171
	Decii ara.	637
Daha, male pro Dacis.	Decimum, suburbanum Carthagini.	47, 48, 128
Dalmatia. 185. è quâ ventus asper & nocens, equum cum equite sublimem rapiens. 183	Decius, patricius, fugit equo, cum Besâ.	355
Dalmatiâ potitur Constantianus.	Decreta deî, non mutabilia.	13
Damianus. Valerianus. dux cui patruus Valerianus. 242. à Ioanne attentus.	Dedicatorum locorum. Gotthi.	
Dan, deus. pr. 21. quisnam? pr.	Deformis. Ratbergæ.	
	Dei consilium. Hominum.	
Dani. Christiani. Suedorum poster. pr. 9. & Gotthorum.	Dei naturam scrutari, insanum, Procopio.	146
pr. 10. Normanni. pr. 11. Nortmanni, sed non soli. pr.	Deïfer. Gondilas. Tulliani frater.	377
11. Suedis minime faventes.	Deïpara ades à Iustiniano apud Abasgos statuta.	417
pr. 15. Scandia gens. pr. 13. è stirpe cultorum Scanxîa progressi.	Demetrius, antistes Philipporum Macedonia. 146. legionum rector sub Belizario. 151. perditum præfectus, Fesulam petiit. 281. Kephalenum è gente, Belizario in Africam Italianamque pecunia præfectus.	
Danis tributum impositum à rege Suecia.	319. immoderata loquacitatis dat pœnas. 320. sub Belizario legionibus præfectus, postea Maximini legatus.	
Danorum origo è Gotthia.	319, 320. captus. 321. cum veste Neapolim missus.	321
	Demosthenis interitus.	568
Danubii ortus, & exitus. 422. descriptio.	Deorum summus. Mars.	
Danubius, Ister, Hister. 4. Histria. Sclavi. solite congelatur. 693. Norici finis. 757	Derres, Persarum vela bellica.	201
Daras, oppidum.	Dertona, oppidum. 281, 678,	786
Datis, satrapa Darii regis, cum Persico exercitu ad Marathonem à Miltiade victus.	Delphi, insula.	790
	Del-	

I N D E X.

<i>Delphica quid?</i>	55	<i>viginti duobus è protectorum numero.</i>	59, 60
<i>Desperatio, quantum valeat?</i>		<i>Diomedes Tydei, conditor Bene-</i>	
515, 516. <i>qua non tentanda.</i>	518	<i>venti.</i>	183
<i>Deus Christianorum. Goten.</i>		<i>Dionysius Abbas.</i>	765
<i>eminus cuncta speculans, de-</i>		<i>Dis. Teuto.</i>	
<i>finis, quem eventum esse re-</i>		<i>Disciplina. Monita.</i>	
<i>rum velit. 48. opitulatorem</i>		<i>Discordes, unum hostem nanci-</i>	
<i>invocare nemo iniqua agens</i>		<i>scentes, repente sese conjun-</i>	
<i>potest. 45. illis amat adesse,</i>		<i>gunt.</i>	921
<i>quibus æquum bonumque</i>		<i>Discordia. Pavor.</i>	
<i>cordi est. 357. natura optima,</i>		<i>Discordia serenda institutum.</i>	280
<i>et malorum medica. 530.</i>		<i>Dissidia animorum, in factis e-</i>	
<i>de deo, Procopii confessio.</i>	146	<i>minent.</i>	369
<i>Diana, navigandi facultatem</i>		<i>Dithmarforum nomen.</i>	pr. 25
<i>concedere dicitur à gentili-</i>		<i>Divæ Deiparæ.</i>	
<i>bus.</i>	477	<i>Diurnum iter Octoginta.</i>	
<i>Diana templum in Tauricâ.</i>		<i>Doctrinâ (imperfectâ) magis,</i>	
421. <i>ab Amazonibus in E-</i>		<i>quàm lectione (perfectâ) co-</i>	
<i>pheso conditum, à Got-</i>		<i>gnoscentes, doctrinam (imper-</i>	
<i>this igne succensum. 620,</i>	639	<i>fectam) potius retinent, quàm</i>	
<i>Diceneus Boroista, Gotthorum</i>		<i>(perfectam) legem.</i>	pr. 81
<i>consiliarius.</i>	626	<i>Dodonam qua circum, populan-</i>	
<i>Dido, Phœnicen relinquens, ad</i>		<i>tur Gotthi.</i>	477
<i>cognatos veteres Africam te-</i>		<i>Dolomita quinam? 450. fugiunt</i>	
<i>nenteis advenit.</i>	88	<i>Archaopoli.</i>	453
<i>Diei et noctis ratio apud Thuli-</i>		<i>Dolores oculorum. Fortunatus.</i>	
<i>tas.</i>	260	<i>Dolose. Stilico.</i>	
<i>Dienfis urbs Gallia.</i>	803	<i>Domentiolus, è sorore Buzæ ne-</i>	
<i>Difficultates expediens, in suc-</i>		<i>pos, præses Messana contra</i>	
<i>cessus accepto ferendus. 147</i>		<i>Totilam.</i>	402
<i>Diluvium Italia.</i>	814, 815	<i>Domestici.</i>	528
<i>Diogenes. Mundilas. Trajanus.</i>		<i>Domesticus, familiaris; Roma-</i>	
<i>canalem explorare jussus.</i>		<i>nis adjutor.</i>	13, 33
245. <i>Roma præfectus relictus</i>		<i>Dominicus, senator. 108, 114.</i>	
<i>à Belizario. 395. vulneratus</i>		<i>legioni præfectus, in Stotzam.</i>	
<i>in urbis prodicione fugit Cen-</i>		110. <i>Hic et Maximinus, le-</i>	
<i>tumcellas.</i>	396	<i>gati Imperatoris pro pace</i>	
<i>Diogenis virtutes et opera, cum</i>		<i>constituendâ cum Vitige. 298</i>	
		<i>Donachus. Odonachus.</i>	

De-

<i>Domus Majores.</i>		<i>Ebrimor, Theudati gener, ad Belizarium transfugit.</i>	159
<i>Dorostena civitas.</i>	660	<i>Ebusa.</i>	5
<i>Dorotheus, Armenia copiarum dux. 33. fato functus.</i>	41	<i>Ecclesia privilegia Iustinianus Imperator renovat. 912. Alpium Cortiarum.</i>	
<i>Dorpaneus Gothorum rex & victoria varia in Romanos.</i>	629	<i>Ecclesia Romana sedes, caput omnium ecclesiarum. Caesar Mauricius statuit; Papa rogavit.</i>	844
<i>Draco, amnis ad Vesuvium.</i>	515	<i>Ecclesias Gotthorum.</i>	
<i>Draco immanis Romam transiit ad mare.</i>	815	<i>Eclipses. Terræmotus. luna solisque; & grandia mala.</i>	897
<i>Dravus, fluvius.</i>	783	<i>Edessa, elephantis impugnata. 452. In eâ ostentum.</i>	453
<i>Driccas, flumen.</i>	660	<i>Edictum, i. codex Legum Longobardicarum. 854. auctum.</i>	883, 932
<i>Dromones naves, quanam? 34, 320, 350, 395</i>		<i>Egino, Sconia Episcopus. pr. 106</i>	
<i>Ducum. Veri. licentiam Iustinianus dissimulat.</i>	448	<i>Ehnob, rex Sueonum. pr. 110</i>	
<i>Duellum. Monomachia.</i>		<i>Electio. Voluntas.</i>	
<i>Dumna, insula. pr. 72</i>		<i>Elemundus. Ostrogotthus.</i>	
<i>Duclavilis, locus. 783</i>		<i>Elephanti grunnitum porcorum non ferunt. Vt vertant in suos sævi.</i>	452
<i>Duratio nihil mutata multum secum habet autoritatis. pr. 64</i>		<i>Elephantis praliantur Persæ. 447, 452</i>	
<i>Durus vel asper inique vocatur, qui constanti proposito leges tuetur. 324</i>		<i>Elpidius, medicus Theuderici. 142</i>	
<i>Dux, Imperatoris arcana participans, alteri duci, in exercitu cui non ipse imperat, militare non debet. 267</i>		<i>Emeritensis urbs. Emerita. 719, 723, 738</i>	
<i>Dyrrachium. Epidamnus.</i>		<i>Emesa, urbs. 123</i>	
		<i>Emund, filius Erics, rex Sueonia. pr. 112. Gamul, Sueonia rex. pr. 115, 117</i>	
E <i>Braï Neapolitani commentum pro explorando belli exitu. 163, 164</i>		<i>Eneti, i. laudabiles. 651, 785</i>	
<i>Ebredunensis civitas. 800, 802, 804</i>		<i>Ennas, ductor Isaurorum, sub Belizario. 151, 166</i>	
<i>Ebrietas. Temulentia. Germanorum. Ejus notatio. 37</i>		<i>Ennemase, castrum. 822</i>	
		<i>Ennes, Isaurorum prepositus. 253</i>	
		<i>Enni</i>	

I N D E X.

<i>Enni frater Tarxatus. Principius.</i>		<i>Errat nemo volens, sed judicio deceptus.</i>	537
<i>Ennus, vir fortis.</i>	221	<i>Ermanaricus, nobilissimus A-</i>	
<i>Epidamnus, Dyrrachium.</i>	145,	<i>malorum.</i>	642
146, 158, 183, 375, 533		<i>Eruli. Heruli.</i>	
<i>Epidaurus, urbs.</i>	158	<i>Esdelasa, Maurorum dux, Ro-</i>	
<i>Epiphanius, antistes.</i>	55	<i>manis tradit se, fide accepta.</i>	
<i>Epirota.</i>	185		95
<i>Epirus.</i>	4	<i>Esthio, male pro Suitho.</i>	pr. 6
<i>Episcoporum electio. Gottho-</i>		<i>Estiorum terra.</i>	pr. 3
<i>rum.</i>		<i>Estlandt. Aestonia.</i>	
<i>Episcoporum ratio primitus apud</i>		<i>Estones. Aestii. Aestonia.</i>	
<i>Sueonas & Nordmannos. pr.</i>		<i>Etruria.</i>	788
	107	<i>Evagees, Oameris frater.</i>	28.
<i>Episcopus. Sacerdos.</i>		<i>interfectus.</i>	48
<i>Epistola absque literis, oralis.</i>		<i>Euangelii noticia Hamburgo</i>	
	465, 456	<i>pervenit ad Scritofinnos. pr. 5</i>	
<i>Epixephyrii.</i>	184	<i>Eubœa Chalcis.</i>	
<i>Equi miraculum. Ioannes.</i>		<i>Eucopolitana regio Mœsia.</i>	688
<i>Equi, maximum ad victoriam</i>		<i>Eudocia, Eudoxia filia. 15. 17.</i>	
<i>momentum.</i>	147	<i>Honorichi uxor.</i>	17
<i>Equorum vicies mille interitus.</i>		<i>Eudoxia, Theodosii filia, Valen-</i>	
	453	<i>tiniani Augusta. 14. post Ma-</i>	
<i>Equuli. Pumiliones.</i>		<i>ximi conjux.</i>	16
<i>Equus Alboini. Ticini.</i>		<i>Eulalia martyris ostensis perter-</i>	
<i>Erac, fluvius.</i>	682	<i>ritus Theodericus.</i>	719
<i>Erarichus, Rugius, rex dictus</i>		<i>Eulogius, Iustiniani ad Godam</i>	
<i>Rugiorum. 309. legatos ad</i>		<i>legatus.</i>	32
<i>Iustinianum mittit. 310. è</i>		<i>Eulyfia terra.</i>	418
<i>medio sublatus.</i>	311	<i>Euodia, insula.</i>	748
<i>Eremetica vita.</i>	903	<i>Euphrantes, spado Iustiniani.</i>	
<i>Erici fil. Emund.</i>			417
<i>Ericus, Hericus, Sueonum rex,</i>		<i>Euripi fretum.</i>	424, 425
<i>& Danorum. pr. 112. Sueo-</i>		<i>Europa. 4. direpta à Wisigothis.</i>	
<i>num martyr. pr. 120. Suetia</i>		<i>6. peninsula. 174. Gotthis</i>	
<i>rex, ac dux. pr. 129. pr. 133,</i>		<i>datur incolenda.</i>	695
<i>134. pr. 145, 146. circa</i>		<i>Europa. Asia.</i>	
<i>tempus nati. Christi. pr.</i>		<i>Eurypilus, Amazonum rex.</i>	
	127		623
<i>Eridanus. Padus.</i>		<i>Eustesium. i. Nova.</i>	637
<i>Erogator. Magister militum.</i>		<i>Euthalius, ab Imperatore missus.</i>	

I N D E X.

<i>Stipendia militi ferens.</i>	225,	<i>Fara, i. generationes, linea, pro-</i>	
	227	<i>sapia.</i>	781
<i>Euthio, male pro Suitho.</i>	pr. 6	<i>Fastida, Gepidarum rex, in fu-</i>	
<i>Euxini Abyssus.</i>		<i>gam actus.</i>	635
<i>Euxinum mare.</i>	4, 5	<i>Fastus. Inimiciciarum.</i>	
<i>Euxinus pontus, & descriptio.</i>		<i>Fata tria. Parcæ.</i>	
411. <i>Ejus extima, seu ter-</i>		<i>Fatalis necessitas, improbatur.</i>	
<i>mini.</i>	413, 417.		529
<i>ambitus, &</i>		<i>Fatum ignorant Barbari.</i>	339
<i>latitudo.</i>	422.	<i>Faventia, oppidum.</i>	313
	424, 425	<i>Faventiam. Aemyliam.</i>	
<i>Excidere scopo nunquam, dei so-</i>		<i>Favila Gotthus, regia stirpis,</i>	
<i>lius.</i>	368	<i>regum Hispania origo.</i>	pr.
<i>Exercere copias. Narseti.</i>			52
<i>Exercitus Foro-Julianorum. Sa-</i>		<i>Federati, sub Iustiniano, quinam</i>	
<i>lomonis. factis induciis, Ro-</i>		<i>sic dicti? pr. 142. pr. 143, 33.</i>	
<i>mam intrat.</i>	239, 240	<i>70, 387, 420, 633, 640.</i>	650
<i>Exercitus species vero major ut</i>			
<i>hosti objicienda.</i>	264, 265		
<i>Exilium, & Oculorum.</i>		<i>Fedus perpetuum. Gizerichi.</i>	
<i>Exploratores. hostis. Ioannes.</i>		<i>Feld, campi patentes.</i>	758
<i>specie transfugientium.</i>	350	<i>Feletheüs. Severini.</i>	
<i>Exules reges, & tyranni, ca-</i>		<i>Felix. Fortünatus. diaconus,</i>	
<i>put barbamque radebantur.</i>		<i>Grammaticus, baculum ar-</i>	
	905	<i>gento & auro decoratum à</i>	
F.		<i>rege dono habuit.</i>	899
F <i>abricius, à Chosroë cum</i>		<i>Femina, de cujus nuptiis a-</i>	
<i>exercitu in filium missus.</i>		<i>ctum, etiamsi corpore sit in-</i>	
	436	<i>tegro, pro corruptâ habetur.</i>	469
<i>Factum infectum reddere nulla</i>		<i>Femina ubi dominantur?</i>	pr.
<i>atas potest.</i>	368		74
<i>Fagitana, castrum.</i>	822	<i>Feminarum & puerorum usus</i>	
<i>Fame exhausti, ne subitâ satic-</i>		<i>in exercitu, apud Mauros.</i>	
<i>tate extinguantur, uti tra-</i>		<i>26, 90. terra. i. Amazo-</i>	
<i>ctandi?</i>	322, 849	<i>num. pr. 99, 100. patria. pr.</i>	118
<i>Fames. Romæ. immensa.</i>	273,		
	274, 277, 647, 751, 792.	<i>Fenni.</i>	pr. 74. pr. 75
<i>siccitate.</i>	827	<i>Fenorum distinctio.</i>	pr. 5
<i>Familiaris. Domesticus.</i>		<i>Feodum, feot, quid?</i>	pr. 23
<i>Fanum, oppidum.</i>	331, 557, 558,	<i>Ferdinandi nomen, Gotthicum.</i>	
	929		pr. 52
		<i>Fer-</i>	

I N D E X.

<i>Ferdulfi, & Argaid, stolidi temeritas, dum volebant esse fortes.</i>	908	<i>Firmum, oppidum.</i>	262. <i>obsidet Totilas.</i>	332. capit.	333
<i>Ferroniana civitas.</i>	737	<i>Firmus, civitas.</i>			788
<i>Ferruga, castrum.</i>	822	<i>Flaminia porta.</i>	182, 193, 194, 202, 234, 235.	<i>Via.</i>	497.
<i>Fertilitas. Nix.</i>			<i>locis munita.</i>		249
<i>Fesularum, graviter obsessarum, preces ad Vitigem.</i>	286. <i>deditio.</i>	293	<i>Flaminia, Italia provincia.</i>	787, 788, 790	
<i>Feuda Langobardorum.</i>	pr. 64	<i>Flavins, prænomen regum apud Langobardos.</i>	810, 818, 819		
<i>Fidelis, Mediolanensis, Atalarcho adfessor legatus.</i>	181. <i>prætorio præfectus Belizarii.</i>	198.	<i>Florentia, oppidum.</i>	316. <i>tradit se Narseti.</i>	542
<i>equo dejicitur.</i>	253. & <i>interficitur.</i>	254	<i>Florentiam.</i>	Iustinus.	
<i>Fidem non servans, fidem invenire non potest, nec debet.</i>	344	<i>Fluvii in rivus cruoris conversi è multo sanguine pluyente.</i>			828
<i>Fidi servi exempla.</i>	871	<i>Fluvius, locus.</i>			877
<i>Figmenta. Historia.</i>		<i>Œda sanguine Altaria.</i>			
<i>Filiorum forma parentibus exitio apud Abasgorum.</i>		<i>Fons ex occultâ causâ subito sicatus Vrbinum dedi facit.</i>	271. <i>ad oppidum Daras enatus.</i>		426.
<i>Filius, novercam uxorem habet,</i>	470, 471	<i>Forensium Actionum.</i>			
<i>Filius dei, an Patre minor?</i>	pr. 81	<i>Forficula, quale instrumentum?</i>	307. Alexander.		
<i>Filius regis, quando patri conviva inter Langobardos?</i>	762, 763	<i>Forinus, locus.</i>			872
<i>Filmar, septem populorum rex in Scandiâ.</i>	pr. 140	<i>Forma filiorum Abasgorum.</i>			
<i>Fini, qui iidem Finni.</i>	pr. 56, 10. <i>qua gens?</i>	<i>Formido quid possit in hoste?</i>			66
	pr. 77, 127. pr. 133, 134	<i>Forojulianorum exercitus ob invitum juramentum religiosus.</i>	893. <i>maxima strages.</i>		908
<i>Finnia, Danorum insula.</i>	pr. 10	<i>Forojulianum castrum.</i>	Romilda.		923
<i>Finningia, Finnorum patria.</i>	pr. 2. pr. 71	<i>Fortitudo.</i>	Liutprandi. Munchis.		
<i>Finnorum rex. Sumblus.</i>		<i>Fortium virorum malum.</i>	Vinci.		
<i>Finnovedi, populus.</i>	pr. 103	<i>Fortuna, sic dicta, quid?</i>	520, 521. <i>cuncta ferens, an deus</i>		
<i>Finnuridi, populus.</i>	pr. 6				
<i>Fionia.</i>	pr. 4, 10				

- cuncta speculans, definiens-
que?* 48. *quorum res corrumpit, eorum & animos dejecit.* 67. *mala. Pavor.*
- Fortuna vocabulum.* 446. *admiranda.* 511. *templum Beneventi.* 184
- Fortuna cuncta permittenda non sunt.* 206
- Fortunatus, & Felix, episcopus Tarvisianus, quo miraculo doloribus oculorum liberati?* 783
- Forum. Castrum. Pacis. iudicium, Corpus Legum Gotthicarum.* pr. 64. *Cornelii.* 787. *Iulii.* 785, 855. *ab Avaribus conquistum armis.* 878. *juxta Tanarum.* 930. *Popilii, deletum.* 881. *Sempronii.* 929
- Fostatiffi, quinam?* 688
- Fossa Asconis.* 652
- Franci. Germani. Leutharis. Butilinus. Theotiffi. Theudebertus. & Francones.* pr. 18. *populus.* 467. *in Thuringos.* 178. *in Italiam, ejectâ animo memoriâ federum.* 286. *in Gothhosavi.* 287. *densas securis habent, Gotthorum & Romanorum victores, non absque damno suo.* 287. *Imperatorem respectant.* 386. *sollertes aliorum negotia in suam vertere occasionem.* 483. *olim transrhenani tantum, post etiam cisrhenani.* 530. *regia gentis, nunquam tondebantur, sed comam alebant à pueris: privati in orbem tondebantur, neque capillum promittebant.* 532. *sero Cumanis suppetias veniunt.* 552, 553. *longe lateque grassantur Romam pratergressi.* 555, 556, 557, 558. *sacris adibus parcunt, ritusque habent Romanis concordanteis.* 556. *à Langobardis ad calcem usque casi.* 818, 819. *Illi, Gotthique, conveniunt certas in leges.* 483
- Francis per astatem pugnare non est in usu. qui frigore vegetantur.* 551
- Francorum gens, si qua alia, Procopii tempore, fluxâ fide.* 286, 296. *barbarus christianismus.* 287. *legati ad Viti-gem, & eorum oratio.* 295. *infructuosa.* 296. *praesidia Venetiis.* 491. *& vicinis locis.* 509. *genus regium.* 532. *flos ad duo millia, contra trecentos, ad Ravennam agros populantium, è sublimi intuentem Narsete; & cum hoc conflictus illorum campestris, & cades.* 553, 554, 555. *armatura.* 286. *& apparatus consuetus.* 560, 561. *clades.* 565, 566. *regnum, id est, Galliarum, quadrifariam divisum.* 781. *Illorum, & Germanorum, nomina, & vita.* 287, 288. 295, 296, 527. *Germani.* 566, 530, 531
- Francus, Anglorum rex.* 467, 468
- Fratres juniores seniori parent per omnia.* 854
- Freda, quæ multa? pr. 67. familiaris Areobindi, ad Gon-
tham*

I N D E X.

- tharidem sagax explorator missus.* 130
Frederici nomen Gotthicum. pr. 52
Fredigerna filius Teïas.
Fresi, Fresones. Frisii.
Fretum Gaditanum. Siculum. 425
Fricco, Priapus, Sueonibus. pr. 104, 105
Frisii, Fresi, Fresones. pr. 5. Frisones. pr. 18
Frisionum regnum. 916
Frisones, Brittia populus. 467
Frouliba, conjux Pelagii prima, regis Hispania. pr. 52
Frumenti. Medimnus.
Fucinus, lacus. 788
Fuga. Pavores. simulata, commentum barbaricum, & Hunnis usitatum, Narseti quoque opportuna. 554
Fugâ hostium nil suavius. quid opus ergo fugienteis persequi? 356
Fugientes, cum adverso milite sese ad diripienda castra vi-ctâ partis, id est, sua, conjungunt. 112
Fulmine ictus cantor, in basilicâ B. Petri, Ticini. 842
Funda. Onagri.
Furcona, urbs. 788
Furfuris Medimnus.
Fuscia, Gelimeris legatus in Hispaniam. 61
Fustibus. Sudibus.
*Futuri exploratio, & consideratio-
ne præteritorum.* 388
- G.
- G** *Litera in I consonam infle-ctunt Dani.* pr. 10. Ger-
*manorum litera, multis ut
K pronuntiata.* pr. 20
*Gadaric, septem nationum in
Scandiâ rex.* pr. 140
*Gades. 3, 4. & Casarea, Mau-
ritania extremitates.* 89.
*Eadem, & fretum ad eas,
vel Gaditanum fretum.* 4,
61, 422, 423. *Quod Afri-
cam ab Hispaniis dividit.*
657. *Europa, Asia, Africa,
limites connectit.* 174
Galatia, & Galata. 790
Galli. 185
*Gallia, direpta à Wisigothis. 6.
ad Liguria sineis usque, latior
Hispaniâ.* 174. *ad Rhenum
usque.* 175. *Cisalpina, Trans-
alpina.* 790
Gallia Majores. initia. 253.
termini. 243
Gallia Francis relicta à Gotthis.
386
*Galliarum. Francorum. pars,
Gotthis & Germanis commu-
nis.* 176
Gallias Germani.
*Gallica lingua, ejusdem cum
Germanicâ originis.* pr. 20
Gallograci. 790
*Gallorum busta, planicies ad
Apenninum.* 497, 498
*Gallus gallinaceus, Roma voca-
tus.* 7, 8
Galtis, oppidum. 636
*Gambara, mater ducum Winilo-
rum.* 745, 749, 750

Ppp 3 Gar-

I N D E X.

Garganus, mons.	856	Genzo Gizerichi filius.	17, 21
Gargarus, mons.	361	Georgius Martini. Athenodorus.	
Garibaldi nequicia inter fratres reges, & Grimoaldum, ducem Beneventi. 860. non absque ultione.	861	Γεωργίδης. Gepidarum.	
Gaula, insula.	41	Gepait, gebeyt, qui moram fecit.	pr. 28
Gautigoth, Gutgut, valde bonus.	pr. 16	Gepanta, i. pigra.	635
Gazophyla, locus.	107	Gepida. Wandali. 5, 6. è Scanzâ egressi. pr. 10. populi Gotthici. pr. 23, 29, 53. sed stupidiores. 635. Gepides. pr. 27. Christiani. pr. 30. circa Sirmium. 146, 527. Romanum imperium perpopulantur. 387. in societate Romanorum olim. 388. cum Langobardis decedunt, in pacem coeuntes, nolentibus Romanis. 392. Illi, & Langobardi, post inducias, bis ad arma redeunt. 462, 463. pro mercede Sclavos in Illyrico grassanteis tutantur. 487. cum Imperatore fedus paciscuntur. 487. victi à Langobardis.	488
Gebeyt. Gepait.		Gepidarum nomen. pr. 28. natio, Herulos inhumaniter habent. 258. ad quos tamen redeunt. 262. Horum, & Langobardorum, legati ad Iustinianum. 387. orationes eorum. 388,	390
Gideli. Scoti.		Gepidi, ad internecionem deleti.	773
Gelilaris, Gizerichi filius.	27	Gepidia, Dacia antiqua.	628
Gelimer. Maurorum paup. nepos Gizerichi. 27. quid contra Belizarium molitus. 47, 48. promptam sibi victoriam tradit hostibus. 52. captus, & Carthaginem ductus. 60. in Bula campo. 62. ad praelium se componit. 68. In Romanos ducit. 70. fugit, suosque Vandalos deserit. 71. liberatus Carthaginem venit. 82. Byzantium adductus. 85. Imperatori productus in circum, cum tota consanguinitate.	86	Gerastum, Eubææ promontorium.	477
Gelimeris epistola, & conciones. 29, 63, 68, 80, 81. immanitas in Romanos. 59. irriti conatus in Carthaginem. 65. gaza. 76. risus immodicus adeuntis Belizarium. 82. tyrannis, & infaustus exitus.	658	Germani. Alarichus. Gotthi. Theotissi. Suevi dicti, & Wandali. pr. 24. gens barbara, & obscura, donec Francorum	
Geminiani. Petra.			
Generalis morbus.	638		
Gentes. Occidentales.			
Genua, civitas.	786		

- corum nomen famamque ac-
cepere. 174, 176. in Burgun-
diones. 176, 178. Gotthis,
fallaces, fluxæque fidei, cur?
279. tenebant Gallias & Ve-
netiarum partem. 527
- Germania male pro Carmania,
Chaldaeo paraphrasta. pr. 22.
qua regio sic dicta? 743. ma-
ter nationum. 744
- Germania descriptor, verbo lau-
datus. pr. 7, 11, 13. pr. 18.
nationes, Gotthis subiecti. 643
- Germanica. Scythica.
- Germanorū origo. Scythia. appel-
latio unde orta? pr. 24. gene-
ra. pr. 25. pr. 71. usus in crine
barbæque summittendâ, &
exuendâ. pr. 29. primus mos,
aliis possessa invadendi. pr.
33. virtutes. pr. 36. & cibus.
pr. 37. Horum, & bellicosarum
gentium, haud novum
vitium, ebrietas. pr. 37, sim-
plicitas in veste strictâ, &
artus exprimente. pr. 37. no-
men, pro Francis, heic qui-
dem, sat obscure. 287, 288,
295, 296, 386, 527, 566.
populi. 467
- Germanus. Stotza. Stotzâ. Iusti-
niani ex fratre natus. Libe-
rius. 333. consobrinus Mar-
celli, in Africam missus, &
ejus benignitas. 108. Cum
Belizario. 114. in periculo, ob
equum clam confectum ab ho-
stium quodam, & ob rapi-
nam qua agebatur. 112. quei
anteveniat factionem, eam-
- que dissipet? 113. Hic, & Bo-
raïdes, fratre geniti Impera-
toris. 381. Socer Ioannis Vi-
taliani. 406. In odio apud
Augustam. 521. Ejus nomen
inclutum & tremendum ad
Sclavorum genteis usque.
405. mors immatura, laudes,
& successor. 406. gener Nar-
ses. Concio. 109. Ei summam
belli in Totilam permittit Im-
perator. 403
- Geta. 5. Gotthi. 207, 622,
623
- Getarum. Gotthorum. nomen.
730
- Gezo, optio Salomonis ad Tumar.
117
- Gibal. Scipuar.
- Gibamundus, filius Gelimeris.
48, 49
- Gibimer Clusio oppido servando
impositus. 248
- Gilacius, Armeniorum præse-
ctus, captus, & vitâ priva-
tus, à Gotthis. 371
- Gilfil, flumen. 641
- Gioti. Iuttæ.
- Giselichus, Alarichi minoris fi-
lius. 177
- Gizerichi. In eos quib.
- Gizerichi gesta post Valentiniani
mortem in utroque Imperio.
18, 19. Ejus, & Zenonis fe-
dus perpetuum. 23. quod non
duravit tamen. 24. immani-
tas in Zacynthios. 59
- Gizerichus, Godigiscli filius. 11,
12, 13. ab Eudoxiâ ex Afri-
câ Romam accitus. 16. quam
diripit. 17. Africa urbes

I N D E X.

- muris nudavit.* 17, 42. *mori-*
tur. 24. *Hic, & Theuderici-*
chus, barbarorum illustrissi-
mi. 305
Gladius Martis, quem Attila
nactus usurpavit. 661
Glasum. Succinum.
Glandes in panem Thuscis famem
passis. 273
Glemona, castrum. 845
Glesaria, vel Glessaria, insula. pr.
72. pr. 76
Glesum, vel Glessum. Succin-
num.
Glycerius, non longavus Augu-
stus. 22
Gnarum, pro, Notum. 495
Goar. Indigifalem.
God, deus. pr. 21
Goda, Gotthus ortu, mancipium
Gelimeris, ad Iustinianum
scribit. 3. 2. interfectus à Tza-
zone. 60, 61
Godan. Wodan.
Godanavia, Gotlandia. pr. 41
Godanbelt, quid? pr. 20
Godi, majores Hispanorum. pr.
21
Godilas. Chalazar.
Godigifelus, dux Vandalorum. 9.
ejus mors. 11
Godt. Goten.
Golanda, pagus. 753
Gondilas, & Deiser, legati è Ru-
scia castello pro deditioe.
379
Gontharis. Artabanes. Godigif-
li filius. 11. missus à Sa-
labdam. 114. pri-
mo victo, post vincente. 115.
per affectat. & dux
missus contra Antalam, &c.
tuenda Carthagini, quam
cum illo proditurus erat.
127. victor contra Areobin-
dum. 131. Areobindo cuncta
salva condicit, & honorem
præfert; sed necandum curat.
perfidus quoque in Antalam.
cui necem Artabanes clam
machinatur. 132. Vlitheum
facinoris reum agit, ut se pur-
get, qui per illum necem pa-
travit. 133. multos occidi cu-
rat quotidie. 134. obtrunca-
tur. 112. ab Artasire, & Ar-
tabane. 137
Gotarus, Sueonum rex. pr.
132
Goten Guten, boni. Guet, gut,
deus. Godt, bonus. pr. 14. pr.
21
Gothaus, Gelimeris legatus in
Hispaniam. 61
Gothiscandza. Gothiscanzia. pr.
3, 613
Gotlandia. Codanovia. pr. 3.
Godanavia. pr. 41. Gutlant.
pr. 14. Gutlandia, Gotthia.
pr. 17. pr. 132
Gotlandia placita de maritimis
negotiis, gentium juris instar.
pr. 64
Gottenscandza, Gotlandia. pr.
21
Gotthalba, Gotthelba, Albis flu-
vius. pr. 20. pr. 101
Gotthi. Christiani. Franci. Gon-
tharis. Gotthones. Gudske.
Sueones. Tetraxitæ. Totilas.
Scythæ. 419. orti. 708. de Ma-
gog. 730. hi, & Wandali,
Rugi,

I N D E X.

Rugi, Heruli, Turcilingi, Langobardi, i. Winili, è Germanià prodierunt. 744. Illi, & Germani septentrionales, sunt Scythæ origine, & Sauromata, vel Sarmata. pr. 16. pr. 17. Scytharum propago. pr. 42. è Scanzâ egressi. pr. 10. pr. 20. vel Scanzîâ. pr. 16, 17, 18, 635. vel Scandiâ. 139. in insulam Vistula, & in longinquiora. pr. 28. ad Maotim & in Daciam. pr. 41. iidem qui Geta. pr. 41, 207, 730, 731. in Mœsiam, Pannoniam, Thraciam, Graciam, Macedoniam, Pontum, Asiam. in occidentem. 9. pr. 42. in Germaniam. pr. 24. trans Danubium. pr. 27. sub Suedico regno. pr. 13, 14, 15. inter Nortmannos præcipuos. pr. 12. Hi, ut Suedi, in hospites benignissimi. & inde nomen. pr. 19. Illi, & Wermulani, & Scritifinni, unius hominis operâ, ad Christum conversi. pr. 30. illiterati, res ad summum fastigium extulere. pr. 38. bonas literas oderunt. 143, 144 pr. 38. pr. 39. Ariani. 418, 711. sapientes literati. pr. 40. religiosi in sancta loca. 653. vastant Diana Ephesiæ templum, Trojam, Anchialum, Achaiam, Epirum, Acarnaniam, Bœotiam, Thessalonicam, Mœsiam, Macedoniam, Illyricum, &c. pr. 42. pr. 43. pr. 45. Hispaniam purgarunt ab eluvie A-

rabicâ; regno adjecere Africa Asiaque non pauca, ut & Orbem incognitum. pr. 52. Thraciam habitantes, in Romanos. 140. Illi, & Visigothi, unius imperio parent. 177. dividunt imperium. 178, 179. iidem, & Germani, Galliam habent. 179. societatem faciunt. 180. iidem, Leudera Romæ relicto, Ravennam se conferunt. 182. ut Romam firmarent? 194. fugiunt. 204. triginta millibus casis. 205. subinde caduntur. 213, 214. in fugam versi. 220. contra & Romani. 221. denuo. 223, 226. locorum dedicatorum reverentes. 232, 238. infestant mœnia Romæ novo conatu. 245. & hanc obsidionem solvunt, non absque cruentâ pugna. 248. quidam, à Belizarianis vulnerati, ad Vitigem fugiunt. 266. omnes ab Arimino Ravennam. 267. Liguriâ potiuntur. 278. ad Alpeis Cottias Belizario dedunt se. 297. multitudine viribusque superiores, capti ab infirmioribus, ut à mulieribus tractati? 300, 301. reliqui omnes se tradunt. 301. Siculo homini benefacere nequeunt. 343. Gallias Francis remittunt. 386. totum Occidentem tenent. 386. per fugam prælio superstites, post Totila mortem, Ticinum & circum sita insident, Teïamque regem faciunt. 509. quò

I N D E X.

- iverint, de victo Totilâ, Teia-*
que? 518, 530. *nolentes*
quiescere, ad Francos conver-
tunt se. 530. *trans Padum*
Theudibaldum publicâ lega-
tione adierunt. & *ad eum*
oratio. 534, 535. *post cladem*
ad Capuam in Campsa castel-
lum contra Romanos recipiunt
se. 571. *Aemyliam, &c. tenen-*
tes, à Romanis deficiunt ad
Francos Parme habitantes.
 546. *quibus Gotthorum oppi-*
da se pandunt. 547. *in victi*
regibus Persarum. 624. &
Macedonum, Gracisque. 625.
 & *Romanis.* 626, 629. *Ger-*
manorum terras, id est, Fran-
corum, depopulantur. 626.
Romanorum hostes facti. 633.
fedus cum Imperatoribus fa-
ciunt. 649. *Federati. ut stren-*
ua genes, solennia dona ab
Imperatore annuatim perci-
piebant, ut federa custodi-
rent. 689, 690. *cum Toti-*
lâ, ad internecionem deleti.
 774. *minores.* pr. 20. pr. 42,
 688
Gotthia. Gotlandia. Scandia. &
nominis significatio. pr. 14. &
Sconia. pr. 99. *Suedia.* pr.
 124. pr. 133. *vetus.* pr. 4.
 pr. 19
Gotthica, Gepidia. 628
Gotthica orgio. pr. 29
Gotthica gentis fastigium in Ma-
ximino. 631, 632, 633
Gotthica nationes in societatem
Romanorum attracti. 139
Gotthicarum nationum pulchri-
tudo, leges, Arii placita, lin-
gua, terra. 5
Gotthini, quinam? pr. 20
Gotthis. Sueonibus. Gestorum
capitulatio. 730, 731
Gotthones, Guthones, Gythones,
Guttones, Gotthi, Guttonici.
 pr. 17. *inter Albim, & Vi-*
stulam; è Scanzia tamen. pr.
 18. pr. 20. *Guttoni.* pr. 19.
quinam? pr. 24. *apud Taci-*
tum? pr. 41. *populus.* pr. 71.
 72, 73. pr. 77
Gotthorum Conversatio. Ro-
ma. Sueonum. legati. Viti-
gis. res, τὰ Σπουδαία. pr. 17.
virtutes. pr. 31, 32, 33, 34,
 35, 36. *reges, electiones epis-*
coporum in suâ tenuère po-
testate. pr. 39. *ut & ecclesias,*
 & *monasteria.* pr. 40. *nomi-*
na, quàm antiqua? pr. 44.
regum syllabus. pr. 43, 44,
 47. *litera è Lilybao ad Beli-*
zarium, jubente matre Ata-
larichi. 78. *episcopi.* pr. 103.
principium. Isidorus. *sum-*
maria descriptio. pr. 140. pr.
 141. *clementia.* pr. 142, 143.
potentia. pr. 143, 144. *anti-*
quissima origo è posteris Noa.
 pr. 144. pr. 145. *instituta*
contra Theudati veterum,
quòd hostibus non iret ob-
viam, & Neapolim amisif-
set. 171. *imperium.* 185. *cen-*
ties & quinquagesies mille
contra Belizarium. 205.
multitudo crebris missilibus
ne minuitur quidem. 219. *le-*
gati & colloquium ad Beliza-
rium

I N D E X.

- rium ante discessum. 236,
237. perfidia. 278. princi-
pum oratio ad Vraiam sorore
genitum Vitigis, ut velit esse
rex. 302. primores cum Be-
lizario Byzantium proficif-
cuntur. 304. formam & cor-
porum robor a Iustinianus mi-
ratur. 304, 305. in Tibure
proditio immanitas in omneis,
etiam sacerdotem. 329. gens
proprie dicta. 419. à Cimme-
riis pulsæ, Romam petiere, &
Thraciam, inque Italiam
abiire Theudericho duce. 420.
ducum ad Anconam concio
ad suos. 480. imperium. 527.
clementia, & religio in loca
sacra. 713, 714. natura.
730, 731
- Gotthos victum iri, unde con-
jectarit Belizarius? 214,
215
- Gotthus miles in arbore telo sus-
pensus. 203
- Gotthus, & Romanus, pedites
duo, in altâ specu. 223, 224
- Gradi, insula. 781, 816, 817,
843, 876
- Gracandi verbum, unde natum?
pr. 37
- Graci. 185. Carthagine omnes
neci destinati à Gontharide.
134. à Grimoaldo Samni-
tium duce ultimâ cade pro-
strati. 856
- Gracia. Magna. Ejus spatium.
527. Diripitur à Totilâ.
477
- Graminum quanta Romanis co-
pia? 229
- Grassa, oppidum Africa, præ-
torium Vandalorum principis.
47
- Gratiam sibi quarere in calami-
tate alienâ, assentatorum pro-
prium. 385
- Gratiana, urbs in finibus Illyri-
ci. 146
- Gratianopolis, urbs Gallia. 803
- Graucasus. Caucasus.
- Gravio Bojoariorum. 886
- Gregorii oratio ad Artabanem,
ad Gontharidis necem. 132
- Gregorius, Artabanis è sorore
nepos. 132. curat Artabanis
jussu, ut interimatur Gon-
tharis. 135
- Gregorius papa. Litanias sept.
Ejus vita per Benedictum
765, 771. & per Paul. Dia-
conum descripta. 816. trabes
petit ab Arige, duce Beneven-
ti. 856
- Grimoaldi pueruli, ut se liberaret
à barbaro, animositas. 847.
astutia strategica. 878
- Grippas. Asinariis. In Salonas
intrat. 158. Ravennam fugit.
159
- Grissia, flumen. 641
- Gro. Sictrugus.
- Grunnitum. Elephantum.
- Gubazes. Ioannes Thomæ. Mar-
tinus. Colchorum rex. 427.
suos hortatur 428. & sequi-
tur, in exercitu contra Persas.
429. matre Romanâ genitus.
432. secus quàm Lazi sui,
Romanis optime volebat. 457.
necessitate extremam tole-
rat cum suis. 458
- Gud-

I N D E X.

<i>Gudden Aa</i> , i. <i>Gotthorum flumen</i> .	pr. 10	<i>cia</i> .	637
<i>Gudske</i> . <i>Gotthi</i> .		<i>Hamus</i> , mons.	639
<i>Guet</i> . <i>Goten</i> .		<i>Haretici non scientes</i> .	pr. 81
<i>Gundemundus</i> , <i>Genzonis filius</i> , <i>Honoricho succedit</i> .	24	<i>Hareticos esse inter barbaros</i> , <i>Romani magisterii esse cri-</i> <i>men</i> . pr. 83. <i>Quos catholicis</i> <i>impiis hareticis vita compa-</i> <i>ratione prestare</i> .	pr. 83
<i>Gundericus</i> , <i>Hispania primus</i> <i>rex</i> , <i>damonio correptus</i> . & <i>cur?</i>	733	<i>Haïsti</i> , <i>populus</i> .	pr. 99
<i>Gundiberga</i> . <i>Carelli</i> .		<i>Halandia</i> .	pr. 20
<i>Gundulf</i> . <i>Scipuar</i> .		<i>Haldanus I</i> , <i>Suedia rex</i> . pr.	128
<i>Gungincorum prosapia inter</i> <i>Langobardos nobilissima</i> .	753	<i>Halsingaland</i> , <i>civitas</i> . pr. 104	
<i>Guntharis</i> . <i>Gontharis</i> .		<i>Hammenburgensis Archiepisco-</i> <i>pus</i> .	
<i>Guntramni</i> , <i>regis Francorum</i> , <i>visto mirabilis</i> , & <i>effossi the-</i> <i>sauri</i> .	824, 825	<i>Haroldus</i> , <i>Danorum rex</i> . pr.	112
<i>Gurd</i> , <i>rex Sueonum</i> . pr. 110		<i>Harum</i> , <i>Cassini castrum</i> .	765
<i>Gustavus</i> , <i>Suecia rex</i> , <i>laudatus</i> .	pr. 63	<i>Haruspicia</i> . <i>Hunnorum</i> .	
		<i>Haruspicum Responſa</i> .	
<i>Guet</i> . <i>Gut</i> . <i>Goten</i> .		<i>Hasta</i> . <i>Angones</i> .	
<i>Guta</i> , <i>in Scandiarum maximâ</i> <i>Gotthi</i> .	pr. 77	<i>Hebraï</i> . <i>Ebræi</i> .	
<i>Guten</i> . <i>Goten</i> .		<i>Hebrus</i> . <i>Slavi</i> .	
<i>Gutgut</i> . <i>Gautigoth</i> .		<i>Heiligo</i> , <i>rex Sueonum</i> . pr.	110
<i>Guthones</i> . <i>Gotthones</i> .		<i>Helepolis</i> , <i>machina</i> . 452, 550	
<i>Guti</i> . <i>Geatuni</i> .		<i>Hellevionum gens</i> .	pr. 71
<i>Gutigutlant</i> , <i>qua terra?</i> pr.	16	<i>Helleſpontus</i> .	184
<i>Gutlandia</i> . <i>Gotlandia</i> .		<i>Hellusii</i> , <i>quis populus?</i> pr. 75	
<i>Gutones</i> . <i>Guttones</i> . <i>Guttoni</i> . <i>Gut-</i> <i>tonici</i> . <i>Gotthones</i> .		<i>Helmichis</i> . <i>Rosemunda</i> .	
<i>Guvodan</i> . <i>Wodan</i> .		<i>Helvetii</i> , à <i>Suedis</i> <i>Svutizeri</i> <i>dicti</i> .	pr. 60
<i>Guxes</i> . <i>Ioannes Arm</i> .		<i>Heraclea</i> .	411
<i>Gylippi Spartani trophæa</i> . 568		<i>Heracilia</i> , <i>Perinthus</i> . 36. <i>Theſ-</i> <i>ſalia</i> .	695
<i>Gythones</i> . <i>Gotthones</i> .		<i>Heraclius</i> . <i>Vandali</i> .	
		<i>Herba Sardinia</i> , <i>musculorum de-</i> <i>ductionem efficiens</i> , & <i>inde</i> <i>riſûs ſpeciem</i> .	486
		<i>Hercules Clupea cum Antæo Ter-</i> <i>rigenâ luctatus</i> .	88
		<i>Her</i> .	

H.

H *Adria*. *Adriæ*.
Hamonia, *qua provin-*

I N D E X.

- Herculis columna.* 4, 5. *templum.* 608. *castrum.* 695
Hericus. *Ericus.*
Hermannii nomen, Gotthicum. pr. 52
Hermegisclus, Varnorum rex,
& ejus omen, ac oratio. 468
Hermenefridus, Thuringorum
princeps, occiditur à Francis. 178
Hermenifrus. *Iustinus & Iust.*
Hermes, oppidum Africa. 48
Hermione, Byzacii locus. 41
Hermiones. pr. 25. *gens.* pr. 72
Hermodes septem, quid? pr. 71
Hermunduri. pr. 72
Herodianus, legionum rector sub
Belizario. 151. *Neapolis cus-*
todiam habet à Belizario.
181. Vliaris, Narses alter,
frater Aratii, navium parti-
buss prefecti. 264. *Thracum*
rector contra Totilam. 319,
320, 321. Belizarium By-
zantium secutus. 304. *Spole-*
tii praeses. 333, 334. *captivus*
monstratus increpatis senato-
toribus Roma. 358. *Spole-
 tii praefectus, occisus à Marti-*
niano. 362. *castello Cuma-*
rum praefectus, cum Teia fra-
tre. 513. *cur exercitum Ro-*
manum deseruerit? 521
Herom-vvoners, Hermiones. pr. 25
Herethus, Sueonum rex. pr. 132
Herta, turris. 699
Heruli. Ariani. Daciae. Gontha-
ris. Gotthi. *Scanzia popu-*
lus, à Danis expulsi. pr. 9.
quinam? 256. *Christiani fa-*
cti, infames manent. *regice-*
da. 259. *& infidi.* 262. *ad*
Thulitas penetrant. 259, 260,
262. Italiam deserunt, ju-
rantque Gotthis, nunquam
se manum contra commoda-
turos. 279. *Iustiniano invi-*
tati ad militiam, Slavos ca-
dunt. 336. *qui ad Gepidas*
defecere, duce Aordo, casti.
392. auxiliantur Narseti
contra Totilam. 490. *à Da-*
nis expulsi. 612. *Gotthis sub-*
jecti. *& nomen.* 642. *praelia-*
bantur nudi. 759. *regnoque*
privantur. 760
Herulorum praefectus, sub Iusti-
niano. 33. *gentilia vitia.* 75.
in Stotza exercitu pusillani-
mitas. 111. *ortus.* pr. 159.
perpetua perfidia, ad Gepidas
sese recipientium. 262. *jus*
praesensum in mancipia. 563
Hesperia, qua regio? 696
Hetruria. Etruria.
Hiatus, locus. 489
Hiems frigida immanis. 828. *ut*
morentur vites. 841
Hierum, locus. 4, 424. *Byzan-*
tio adversus. 425
Hilderichi filii ac nepotes uti sint
ab Augustis remunerati. 86
Hilderichus, Honorichi filius.
27. custodia habitus. 28. *in-*
terfectus. 48
Himerius. Thurimuth. Thrax,
militibus Sisinnioli & Stotza
praefectus, captivus. 123.
Pro-

I N D E X.

<i>Promittit Adramyttum Romanorum. Surripit se Carthaginem.</i>	124	<i>Homines. Pravi. homines edunt.</i>	274
<i>Hippis, amnis.</i>	410, 427	<i>Hominum. Vitam. imprudenter facta ad dei consilium referenda.</i>	52
<i>Hippo, regia ducis Bonifacii, à Vandalis obseffa. 12. regius, urbs.</i>	74	<i>Homo in hostiam, apud Scritifnos.</i>	261
<i>Hippolyte, Amazon, Thesei præda.</i>	622	<i>Honorina, Valentiniani germana, Placidia Augusta filia, per Attilam studuit consequi licentiam libidinis publico malo.</i>	674
<i>Hirpini, civitas.</i>	910	<i>Honorichus, Gizerichi filius, Valentiniano in obsidem datus à patre. 14. ut à Belizario tractatus. 17. succedit patri, tyrannus Arianus.</i>	24
<i>Hisernia, urbs.</i>	789	<i>Honorii desidia. 6. stupor. 7, 8</i>	
<i>Hispalis. Spalis.</i>	723	<i>Honorium morbus rebus humanis exemit.</i>	9
<i>Hispani. 185. ad fidem catholicam conversi.</i>	818	<i>Honorius Theodosio succedit in Occidente.</i>	3
<i>Hispania. Gallia. Romanorum provincia, à Vandalis occupata. 9, 11. qua?</i>	174	<i>Horicus, rex Danorum. pr. 109</i>	
<i>Hispania initia. 253. laudes.</i>	707	<i>Horrea, locus.</i>	910
<i>Hispaniarum reges, quàm è gente Gotthica, non alii, agnoscendi, olim. pr. 51. à Visigothis ortum habent. pr.</i>	58	<i>Horta, civitas.</i>	830
<i>Hispanica nobilitas, hodieque, sanguine Gotthico orta. pr.</i>	51	<i>Hosa Langobardorum, cum turgibus birreis.</i>	838
<i>Hispanici juris fons. pr. 64</i>		<i>Hospitius eremita; & miraculum cum eo in Langobardis.</i>	798, 799
<i>Hister. Danubius, Histria.</i>		<i>Hostium armis tunc deus adiutor; quando altera pars jus loco postremo ponit.</i>	357
<i>Historia à figmentis separanda.</i>	411	<i>Huisgotthi.</i>	pr. 27
<i>Historia necessaria pars, proferre qua didicimus, honesta ornare; qua non talia, palam traducere, & quàm damno- sa, demonstrare.</i>	537	<i>Humana homini plane in aperto non sunt; quanto minùs qua pertinent ad aeternum numen?</i>	146
<i>Historiarum præcipuus fructus. pr. 29</i>		<i>Humana res versantur perpetuo turbine. Senis Vandali dictum.</i>	58
<i>Histria. 185. & Hister, fluvius. 785. vastata. 839. à Sclavis lacrumabiliter depradata. 852</i>			Ha-

I N D E X.

<i>Humanam Vitam.</i>	<i>micus.</i>	862, &c.
<i>Humani iudicii imbecillitas, ad rerum eventus sententiam aptantis.</i>	<i>Hydruntum, urbs.</i>	789
366	<i>Hydrus, urbs. 4. oppidum.</i>	184,
<i>Humanitas à Romanis apud barbaros, quos sic dicebant, quasita.</i>	348. <i>portus, & oppidum.</i>	234.
pr. 33	<i>in consinio Adria, & Ionii maris.</i>	556. <i>obsessum à Totilâ.</i>
<i>Humanum genus è quibus locis propogatum. Armenia.</i>		327
<i>Hunni. Avarès.</i>	<i>Hypatius, antistes Ephesi.</i>	145
<i>Hunnis Pannonia relicta à Langobardis.</i>	<i>Hyperborei, quinam?</i>	pr. 99.
779	<i>hospitalitate insignes.</i>	pr. 102
<i>Hunni. Avarès. Langobardi.</i>		I.
<i>Massagetæ. 212. unde in Germaniam? pr. 8. Althia parentes. 96. à vafricie ac maliciâ remoti. 339. literas nefando quidem novère. 465. auxiliantur Narseti contra Totilam. 491. Vnni. 711, 716, 717, 730</i>	I <i>Abdas. Antalas. Cutzinas. Zerbulo. montem Aurasium habitantium Maurorum Imperator. 95, 96. fugit è dullo. 96, 97. Ille, & Orthaias, cum Stotzâ, contra Germanum. 110. è Tumar aufugit cum suis.</i>	118
<i>Hunnica gentes. 415, 416. multa. 418. Cimmerii. alii.</i>	<i>Iacobus. Anund.</i>	
421	<i>Iaculum pedes. Mauri.</i>	
<i>Hunni var, Danubii amnis fluentia.</i>	<i>Ianiculum, collis.</i>	194
689	<i>Ianua, urbs Thuscia.</i>	253, 328
<i>Hunnorum in congressu cum hostibus quodnam jus arvitum. 49, 50. principum amiciciam affectant Vandali. 65. ac Sclavorum populationes. 527. Illo- rum execranda origo, vul- tusque. 643. cerva, via in- dex. 644. in propria pi- gnora servicies. & alia. 645. deformitas. 661. hostilitas. 662, 663, 664. clades. 668, 669. superstitio in haruspiciis. 665, 669, 673. sedes.</i>	<i>Ianus, veterum penatium deo- rum primus.</i>	210
687	<i>Iasonis & Medea vi Apsyr- tum occubuisse.</i>	413
<i>Hunnulfus fidus Bertaridi a-</i>	<i>Iatrus, fluvius.</i>	637
	<i>Iberia, qua Medos attingit.</i>	151,
	413, 414. <i>Persarum facta.</i>	458
	<i>Iberus. Phazas.</i>	
	<i>Ibligin, castrum.</i>	845
	<i>Ibo, Langobardorum dux.</i>	pr. 28
	<i>Ibor & Ayo, primi duces Lan- gobardorum è Scandinaviâ, ante reges.</i>	745
	<i>Ibriones, gens.</i>	664
		Iero-

I N D E X.

<i>Ierofolyma. Perfarum.</i>	<i>Ilithyia, Diana.</i>	477
<i>Iefu Narvæ filius, prado.</i> 88	<i>Illiterati Gotthi.</i>	
<i>Ignaro, pro ignoto, incognito.</i>	<i>Illiteratus Princeps.</i>	
56. l. pen.	<i>Illyrii, clam Belizario, ad suos</i>	
<i>Ignarum, pro, Ignotum.</i> 332	<i>penates digrediuntur.</i> 330	
<i>Ilauph, satellites Belizarii, trans-</i>	<i>Illyriorum terra.</i> 415	
<i>fugit ad Gotthos.</i> 394	<i>Illyricum à barbaris uftum &</i>	
<i>Ildibaldi legati ad Belizarium.</i>	<i>raptum.</i> 386	
303, 304. <i>libericum Belizario.</i>	<i>Ilhum à Gotthis uftatum.</i> 639	
<i>Byzantium proficiſcuntur.</i>	<i>Imagines. Leo.</i>	
304	<i>Immunitas criminum, tyranno-</i>	
<i>Ildibaldus Verona custodienda</i>	<i>rum quale beneficium?</i> 25	
<i>à Gotthis præfectus.</i> 301.	<i>Imolas, caſtrum.</i> 787	
<i>purpurâ circumdatus.</i> 303.	<i>Imperator Iuſtinianus.</i>	
<i>pauper.</i> 308. <i>Vraiam do-</i>	<i>Imperator Romanorum è Græco-</i>	
<i>lo interficit.</i> 308. <i>ipſe à Vi-</i>	<i>rum genere primus.</i> 810	
<i>lâ gladio occiſus.</i> 309	<i>Imperatoris Iuſtiniani arcana.</i>	
<i>Ildiger, vel Ildigeris, contra</i>	<i>Dux. Virtus, ſpernere delata.</i>	
<i>Mauros miſſus.</i> 85. <i>ac Theo-</i>	83	
<i>dos; quibus Carthago per-</i>	<i>Imperatorum ediſta, notata. pr.</i>	
<i>miſſa.</i> 107. <i>Ille, in ordine</i>	65	
<i>contra Stotzam.</i> 110, 111.	<i>Imperii nomen apud barbaros</i>	
<i>Antonina gener.</i> 85, 241.	<i>vocabulum Regis, non Impe-</i>	
<i>Hic, & Valerianus, Conſtan-</i>	<i>ratoris.</i> 141, 142	
<i>tinum abiturientem, ut Beli-</i>	<i>Imperium Romanum.</i>	
<i>zarium pugione ferit, retrahunt.</i> 244. <i>ſtrenuus.</i> 246.	<i>Impotentia peccandi, & infirmi-</i>	
<i>Hic, & Martinus, Arimino</i>	<i>tati, nomen aquitatis non</i>	
<i>ſervando impoſiti.</i> 249. <i>ex-</i>	<i>convenit.</i> 389	
<i>pugnant Petram, & Arimi-</i>	<i>In eos quibus iratus eſt deus. Gi-</i>	
<i>num perveniunt.</i> 250. <i>Ille,</i>	<i>zerichi reſponſum.</i> 18	
<i>uniuerſa claſſi præfectus.</i> 264.	<i>Inchi, reges in America præden-</i>	
<i>ad utramque Padi ripam</i>	<i>tiſſimi, ob morem Romano-</i>	
<i>miſſus.</i> 296. <i>Belizarium By-</i>	<i>rum, quem in uſu habebant.</i>	
<i>zantium ſecutus.</i> 304	pr. 58	
<i>Ildigeris humanitas in milites</i>	<i>Indi. Perſæ.</i>	
<i>morbis detentos, quos Gotthi</i>	<i>Indigifalem Audovin ſibi vult</i>	
<i>fugientes in caſtris reliquere.</i>	<i>ab Imperatore prodi, quod</i>	
267	<i>Imperator non vult. Ille, cum</i>	
<i>Ildiges, Riſulphi filius.</i> 393,	<i>Goare, fugam capit; magna</i>	
394	<i>ſcelera patraturus.</i> 493, 494.	
	<i>Iuſtinianus Imperator, &</i>	
	<i>Lango-</i>	

I N D E X.

- Langobardorum rex Audovinnus*, sibi volunt à Thorisfine prodi. 495
- Inducia*. Pax. pacta inter Romanos Gothosque. 239. cum Persis, apud Romanos in offensa. 455
- Indul. Scipuar.*
- Indulf*, superstitem Gothorum post Teia mortem ex Italia dimissorum praefectus. 518
- Ingvones*. pr. 25. qui? pr. 71
- Ingenium caca rationis*. Veri.
- Ingo*, Sueconia rex. pr. 136
- Inguinaria Pestilentia*.
- Inimiciciarum causa*, fastus & superbia. 924
- Inimicorum juratutari*, partus est invidia. 485
- Iniquitatis filius*, Alachis. 886, 888, 892, 893
- Innocentius*, equitum rector sub Belizario. 151. barbarorum perfugarum ductor. 189. portus Romani oppido praefectus. 340, 341
- Inquisitio Veri*. recta quam necessaria magnatibus & iudicibus? 142, 143
- Insidia*. Auximum.
- Insignia Imperii*, & mos eorum dandorum. 62
- Instituta Legum*.
- Insula*. Sacra. Comacina. 828. sancti Iuliani. 828
- Insula nomen*, pro peninsula. pr. 2, 4, 5
- Interitus gentium Gothica Wandalicaque causa*. pr. 57. remedia, quae adhiberi potuissent.
- Invidia*. Simultas. magnis felicitatibus adharefcens. 83
- Inundatio aquarum*. 855
- Inuvoners, Ingvones*. pr. 25
- Ioannem*. Belizarium. evantem è morte Stotza, equus in proclivi effundit. ubi ab hostibus obtruncatus. 127
- Ioannes*. Aemyliam. Areobindus. Athanasius. Befas. Constantianus. Martinus. Narses. Vitalianus. Imperator. 10. episcopus Bergomatis ecclesiae; & cum eo miraculum in equo. 899. Armenius, Artabanis frater, in praelio cum Stotza occubuit quoque. 127. Thoma filius, cognomento Gages, dux Romanorum equitatus in Persas. 429. Alanum interfecit. 431. strenuus in Petra expugnatione. 442. Basilisci legatus. 21. federatis praefectus. 33, 70. Epidamno ortus, peditum ductoribus praefectus. 33, 70. praefectus pratorio, qualis vir. 38. optio. 46. praelium orditur. 71. Gelimerem persequitur. 73. à Vliari trajicitur. 74. satelles, ad Gaditanum fretum mittitur, & Herculis columnarum alteram. 76. pedestres ducturus, Casaream mittitur Mauritania. 76. è Belizarii protectoribus, numero assumpto majore, hostem insilit: & reprimatur & ipse. 71. morbo extinctus. 108. Stotza vim non sustinet. unde fuga, & dis-

dissolutio, magnaue confusio. 111. clarus apud Mauros, Sergio infensus. 126. Stotzâ interempto, in fugam versus. 127. defectorum dux, in Stotzâ locum suspectus, cum Gonthari. 127. cum Vandalis nonnullis, Byzantium missus. 138. recollectis reliquiis, Maurisque, & Cutzinâ, in societatem allectis, Barbaros fundit. 138, 139. Picenam regionem equitibus bis mille percurrit. 246 cum suis Arimino evocatus. 249. non obsequitur. 250. Turri Vitigis obstat. 251. criminationi obnoxius. 263. in Picanos arma infert. & ibi de Aegistho miraculum. 265. à Belizario notatus; & acuta responsio illius. 267. Iustino comite, Forum Corneliu[m] capit. 271. & omnem Aemylia[m]. 272. Ille, & Iustinus, cum Martino in Barbaros missi ad Mediolanum. 276. lintreis conquisturus morbo impeditur. 276, 277. Romam tenet contra Totilam. 318. Brutios, Lucanos, Adriâ vicina, sub obsequium Imperatoris reducit, ope Iuliani. 349. in Calabriam delatus, ab exploratore hostili doctus, equos Gothorum capit, iisque in eos ruit, ac cadit. 349. Tarentum se confert. 362, 363, 372. à Ruscia castello Picenum petit. 378. Caralim Sardinia obsidium infeliciter molitur.

486. Pappi fratrum quartus, in ordinibus contra Stotzam. 110. Artabani successor datur in Africa gubernatione. Maurorum & Antala victor. aliquo post tempore à Levathis Antalâque fugatus. 138. Phagas. 336. Narseti jungit se in Totilam. 491. Sisinnioli filius, inter duces sub Salomone. 114, 122. adversus Artalam & Stotzam. 123, 126. pugna detrectator odio Sergii. 524. fil. Thoma, dux Bessa, in Abasgos. 432, 433. desciscienteis Apfilios à Colchis sub imperia reponit, rege Gubaze autore. 435. occubuit in Petra expugnatione. 443. Vitaliani fratre natus, & Martinus, Sisigi & Thoma laborantibus advolant, contra Vraiam. 297. Ille, & Bessa; Vitalis, alii duces, Ravennam coeunt, ad Constantinum & Alexandrum. 311. Byzantium missus. 332. moratur; & nuptias facit. 333. Germani gener; Illyrici militibus prepositus, & missus in Italiam. 403. idem Germani successor. 406. 407. Salonis hiemat. 408. Salonis subsistere iussus. 473. & cur? 474. contra Imperatoris prescriptum, Anconam liberatum vadit, à Valeriano excitatus. Horunce concio ad suos. 479. Ille Narseti consilium invenit, ut exercitus traduceret flumina versus Ravennam.

492. ambit Iustinam Germani filiam, à Belizario aver-
sus. 521, 522. Idem, & Isaac
ces Armenius, Aratii Nar-
setisque frater, à Iustiniano
missi cum exercitu. 336. Be-
lizario juncti in Epidamno.
347
- Ioanni. Belæ. 103
- Ioannis baptista basilica. 891. in
Modicia. Ticini. seu oracu-
lum. 856. & miraculum.
869
- Ioannis fratre. Bonus.
- Ioannis, præfecti pratorio, ora-
tio ad Iustinianum. 30, 31.
virtus in Vandalos. 49. mili-
tes, Romani, Hunni, Vanda-
li; ad Gontharim cursitant.
132
- Ioannis patruus Vitalianus. Ille
cum exercitu Hydruntem ap-
pellit, sub præfectis Alexan-
dro & Marcentio. 234
- Ioannis oratio de turri Vitigis.
252
- Ioannis litera ad Belizarium ex
Arimino in castra, ob Arimi-
num de necessitate hostibus
tradendum. 264
- Ioannis & Totila turmarum
apud Capuam acris pugna.
369
- Ioannis & Romanorum in Afri-
câ res egregia. 462
- Ioannis internecio, unde? 522
- Ionium mare facit Adriam.
184
- Iordanes, & Iornandes, idem.
pr. 10
- Iornandes emendatus; pr. 3.
- quare huic Operi additus?
pr. 62
- Iornandis prosapia, ex Amalis.
688
- Iosephius, ad Stotzæ legatus,
nobilis scriba, ab Imperatore
ob negotia Carthaginem mis-
sus, occiditur à Stotzæ.
103
- Iotuni. Geatuni.
- Iphigenia, antistita templi Dia-
na Taurica. 421
- Ira, vires adimit. 67
- Ira, fluvius. 678
- Irrisores. Vernulfus.
- Isaaces. Ioannes. Vitalis. Por-
tus oppido impositus, cum uxo-
re Belizarii, & quidquid ser-
vari dignum. 351. Beliza-
rio inobediens, gloria avidus.
352. capitur, & necatur.
353
- Isauri. Cyprianus. rerum fabri-
lium gnari. 291. Romam To-
tila produnt. 354, 355. quos
increpatis senatoribus Roma
monstrat Totilas. 358. ad por-
tam Pauli apostoli excuban-
tes, Totila pollicentur urbis
traditionem. 395. & præ-
stant. 396
- Isaurus miles. Belizarii.
- Isdiagunas, Persæ legatus ad
Iustinianum, tam ineptus;
quàm fastuosus. 436, 437;
454. domum redit. 456;
461
- Isernia, oppidum. 882
- Isidorus, cur huic Editioni Pro-
copii conjunctus? pr. 63. cur
Gothorum principium omi-
serit?
Qq q 2

serit? pr. 139. pr. 140. lau-
 datus. pr. 140
 Islandia, non magna. pr. 4
 Ispania. Hispania.
 Istavones. pr. 25. quæ gens. pr. 72
 Isthmus] Cherrhonesi, in quo Co-
 rinthus. 184
 Istria. Histria.
 Ithaca. Vlyssis.
 Italia. per eam tenuis hominum
 copia. 6. amissa. 386. à Iusti-
 niano desolata. 526, 527.
 subjugata à Langobardis.
 797
 Italia brevis determinatio. 184,
 185. situs & limites. 780.
 nomen. 791
 Iter diurnum Octoginta.
 Iudæi Neapolitani, cum Orato-
 ribus contra Imperatorem.
 163. fortiter Neapolim defen-
 sant. 168. non potestate hu-
 manâ, sed fidei ratione, con-
 vertendi. 728
 Iudices. Magnates.
 Iuliani Insula.
 Iulianus, de nobili Gotthorum
 prosapia ortus. pr. 143
 Iulienſe Caſtrum.
 Iulius mensis, quintilis. 208
 Iupiter Cæſus. 477
 Iuramentum inuitum Foroju-
 lianorum. antiſtitis Cartha-
 ginenſis, quale? 131
 Iuſtina, Germani filia. 521
 Iuſtiniani elogium. 27. episto-
 la. 28, 29, 46, 147, 151, 152,
 155, 157, 269. inconstantia
 in Legibus formandis. pr. 65.
 cura circa ritus Chriſtiano-
 rum. 100. autoritas apud

Francos. 386. imperium, vi-
 ctoria, legum inſtauratio,
 templum, virtutes. 764, 765
 ingenium. 526. indulgentia
 in Perſas. 456
 Iuſtiniano inſidia facta, Marcel-
 lo, & Belizario. 379, 384
 Iuſtinianus. Iuſtinus. claſſem
 inſtruit in Vandalos. 33, 34.
 à ſcenâ conjugem habuit. pr.
 66. Imperator. 143. in ſacris
 ſtudioſus, & inter ſacerdotes.
 382. Iuſtini frater. 383. aſſi-
 duus componendis Chriſtia-
 norum placitis. 393. Abasgos
 ad Chriſtianitatem perduxit.
 417. delictorum in ducibus
 diſſimulator. 448. facile do-
 nat Berſebam Perſam Iſdia-
 guna legato inepto & faſtuo-
 ſo, quem Choſroës magnis pe-
 cuniis poſtliminio recipere
 nequibat. 455. pro Langobar-
 dis federatis in Gepidas fede-
 ratos exercitum mittit; &
 quo prætextu? 487. tardum
 nomen factus. 490. quod Au-
 dovini denegavit, ceu pia-
 culum, ipſe à Thorifine poſtu-
 lare non veretur. 493, 495.
 humana carnis lanius. 525.
 hoſtes barbaros ut ſocios tra-
 ctatos voluit, ſpoliatis ſuis
 Romanis, & in ſervitutem
 actis. 527. Alexandri imma-
 nem avariciam maximopere
 laudavit & approbavit. 528
 Iuſtinianus, Germani filius.
 Ioanni Vitaliani in principa-
 tu Italia contra Gotthos ad-
 junctus. 406, 407
 Iuſti-

Iustinianus II, naribus truncatus, & ob id ejus servicia.

L.

912

Iustinus. Constantianus. Cyprrianus. Ioannes. dux Illyriorum, summa cohorti praefectus sub Narse, cum Narsete altero. 256. Florentia praefectus. 316. Florentiam tenet contra Totilam. 318. Ravenna ad tutelam relictus. 336. Idem, & Iustinianus, Germani filii. 404. duces contra Slavos in Illyrico grassanteis infirmiores. 486. Idem, & Aratius, & Suartval; Amalafidas, nepos Amalafida ex filia sorore Theuderichi, filius Hermenifri, Thuringorum principis, cujus soror Audovini Langobardorum principi desponsata; missi contra Gepidas pro Langobardis. 488. Idem, pubescens juvenis, consularis. 382. sociatur Narseti in Totilam. 495

Iustinus minor, imperator sordidus. 27, 805, 806

Ius postremo loco ponentes, deji-
ciuntur tandem. 357

Iutta, Gioti, Angli. pr. 10

Iytlant, pr. 10

K.

K Enetensis ducatus. 909
Kethegus Centumcellas dis-
cedit. 335

Kod, deus, bonus. pr. 20

Kynokephali. commentum Lan-
gobardorum. 751

Labulla, faux. 374

Lactarius mons. 515

Ladoga, sinus. pr. 2

Lama, i. piscina. 754

Langi villa. 185

Langobardi. Gepidæ. Gotthi.

Wandali. Winili. è Scandia

vel Scanzia egressi. pr. 28.

è Gepidis orti. pr. 29. pr. 53.

fiunt socii Imperatoris contra

Gepidas. 391. in eosque vi-

ctoriosi. 488. in Mauringam.

751. transitum obtinent mo-

nomachia. 752. & ad ulte-

riora loca. 752, 753. sine rege,

duces habent. 797, 824. cæsi à

Mummulo Patricio, in Galliâ.

800. cum Saxenibus adhuc.

801. magna mala ab Hun-

nis perpetiuntur. 845, &c.

Langobardicarum Legum. Edi-

ctum.

Langobardorum regnum, & re-

ges. pr. 54. vocabulum. pr.

132. Christianorum, contra

iniquum Herulorum pralium,

victoria. 258. ab Imperatore

dona, & in Imperio grassa-

tiones. 387. insolentia in a-

deis, ac femininum sexum,

post victoriam. 509. tres du-

ces à Mummulo in Galliis de-

victi. 803, 804. reges post du-

ces, & pacatum regnum. 810.

coma & vestitus ac habitus.

pr. 38, 838

Langobardus, promissa barba ho-

mo.

pr. 28

I N D E X.

<i>Laniena</i> . Altaria.		<i>Lazorum reges Imperatoris Ro-</i>	
<i>Lanius</i> , oppidum.	787	<i>manorum</i> permissu uxores	
<i>Lapideus</i> Campus.		<i>Romanas</i> ducebant.	432
<i>Laribum</i> , oppidum. 122. obse-		<i>Laxus</i> , nobilis <i>Archæopolitanus</i> ,	
<i>sum</i> , & pecuniâ liberatum.		<i>de oppido</i> prodendo egit.	
	123		451
<i>Larissa</i> <i>Theffalia</i> .	695	<i>Lech</i> , flumen.	783
<i>Larius</i> lacus, cum insulâ.	888	<i>Lechaiim</i> .	184
<i>Larvis</i> similes, homines fame do-		<i>Lecta</i> . Sancta.	
<i>miti</i> .	346, 347	<i>Legati</i> honor vel contemptus in	
<i>Latii</i> nomen.	791	<i>quibus rebus</i> siti ?	342
<i>Latina</i> via.	181, 234	<i>Legati</i> , & eorum qualitas, ex	
<i>Laudensis</i> civitas.	863	<i>explicatione</i> <i>Theudati</i> .	156,
<i>Laudis</i> , civitas.	905		157
<i>Lau mellum</i> , oppidum.	826	<i>Legati</i> , <i>Petrus</i> cum <i>Athanasio</i> ,	
<i>Lauream</i> reportare. Suavissi-		<i>Theudato</i> de qualitate legato-	
<i>rum</i> .		<i>rum</i> respondent dure habiti.	
<i>Laureata</i> , maritimus locus.		157. octoginta contra fidem à	
	394	<i>Sergio</i> necati.	524
<i>Lauriana</i> , locus.	920	<i>Legatus</i> an interfici queat ?	
<i>Laurus</i> , <i>Carthaginensis</i> , prodi-			157
<i>tionis</i> convictus, in patibulum		<i>Legem</i> , qualem esse oporteat ?	
<i>actus</i> .	66		pr. 64
<i>Lazarus</i> , dux Romanorum, ab		<i>Legere</i> Sancta.	
<i>ildigefusus</i> .	394	<i>Leges</i> <i>Septentrionalium</i> populo-	
<i>Lazi</i> . <i>Gubazes</i> . <i>Petra</i> qui ?	411,	<i>rum</i> tactu ignitorum vome-	
412, 413, 414, 416, 424.		<i>rum</i> novem explorata.	pr.
<i>Romanis</i> aciem sociare recu-		64. quâ de causâ huic <i>Edi-</i>	
<i>santes</i> , post ad eos confugiant.		<i>tionis</i> <i>Procopii</i> appensa ?	pr. 63.
428, 429. <i>Colchi</i> .	429,	<i>Edictum</i> .	
	435	<i>Legum</i> corpus. <i>Forum</i> judic.	
<i>Lazica</i> terra. 410, 411, 412.		<i>summa capita</i> . pr. 65. <i>Septen-</i>	
414, 425. <i>Perfarum</i> . exce-		<i>trionalium</i> commoda. pr. 65,	
ptâ <i>Muchiresi</i> , vini & <i>Pomo-</i>		66, 67. contemptus, falsa cle-	
<i>rum</i> sterilis. 453. contra in-		<i>mentia</i> . 323. instituta, scri-	
<i>ducias</i> à <i>Persis</i> in vasa. 456.		<i>ptis</i> haberi cœpta, <i>Gotthis</i> .	
<i>tota</i> .	458	720. correctâ, auctâ.	725
<i>Lazicam</i> terram, ob <i>Besa</i> ne-		<i>Legumina</i> , pluviis interfecta,	
<i>gligentiam</i> , <i>Persæ</i> invadunt,		<i>iterum</i> ad maturitatem re-	
<i>quæ</i> per <i>inducias</i> ad <i>Romanos</i>		<i>nata</i> .	875
<i>redit</i> .	448	<i>Lembi</i> navium à fastigio mæ-	
		<i>nium</i>	

I N D E X.

- nium suspensi, pleni sagittariis.* 152
Lembus. Scapha.
Lemorvii. pr. 73
Leo Imperator nil potest contra Vandalos. 18, 19. *denatus.* 21. *Marciani successor.* 17. *Leonis ex Ariadna nepos, suscipit imperium.* 21. *imagines incendit.* 923
Leonem Peredeius.
Leonianus. Aratius.
Leontii ad Tumar virtus. 118. *Xaunæ. Athanasii generi, Imperatoris legati, ad Theudibaldum oratio.* 483. *Theudibaldi responsio.* 485
Leontius Zana, nepos Pharesmana, dux sub Salomone. 114. *gener Athanasii.* 384
Leptis, oppidum Africa. 47, 119
Lesbus insula. 101
Levatha, Mauri. 119, 120. *in Sergii pratorio trucidati à Salomonis satellitibus.* 120. *cum Antala copiis, Ioannem magnâ strage afficiunt, Afrosque inhumanis modis tractant.* 138
Levathis fidem juratam nullius ducit Sergius. 523, 524
Leudardus, Francus, Theudibaldi legatorum quatuor unus ad Iustinianum. 485
Leuderis, præfectus exercitui Vitis; ad Romam tutandam. 173. *cum clavibus Romæ ad Imperatorem missus.* 182
Leuga Gallica, passus MD. 664
Levoïn, gens. pr. 77
Leutharis, & Butilinus, fratres, gente Alemanni, Francica nationis duces, Gotthorum societatem induunt. 536. *idem, cum Alemannis, prado-nes, grassatores, latrones immanes.* 555, 556. *quos supplicia deiprehendunt.* 557, 558, 559, 566, 567
Liberi venditi, tempore famis. 647
Liberius, & Opilio, Theudati legati senatorii ad Iustinianum. 149. *dissimiles.* 150. *Ille, in Belizarii locum & Germani destinatus, sed non missus.* 395, 400. *missus tandem.* 402. *inutiliter, & utiliter.* 406. *Panormum subducit sese.* 407. *Byzantium revocatur.* 482
Libidinis licentiam comparare. Honoria.
Libra decem in pecuniâ pro unâ librâ carnis, tempore famis. 647
Liburna ora potitur Constantianus. 159
Liburnia. 185
Licentiam comparare. Honoria.
Ligures. 185. *sacerdotes. Vitis legati.*
Liguria omnis in fidem accipitur Romanam. 254. *obsidetur ab Vraia.* 268. *& tenetur à Burgundionibus.* 275. *atque Gothis.* 278
Liguria finibus adjacet Gallia. 174. *nomen, & situs.* 785, 787, 790
Lily-

I N D E X.

- Lilybaum, Sicilia promontorium, in dotem datum.* 25, 78
- Limites. Gadium fretum.*
- Lingua mala exempla.* 860, 863
- Linguas execti loquuti tamen.* 24
- Linguis abscissis, loquuti martyres.* 735
- Liquentia flumen.* 890
- Litania septiformis, octoginta precantium subitâ morte inaugurata.* 816
- Litera Criminantium.*
- Literarum repertor. pr. 21. Gothicarum conditor.* 711
- Literas. Hunni*
- Literatores illiteratis magnati-
qus odio sunt.* 144
- Literatus Princeps. Theodatus.*
- Lithingi, nobilis Langobardorum,
profapia.* 761
- Litiani, gens.* 664
- Liuba. Liûba. Loûba.* pr. 49
- Liutprandi fortitudo, & audacia. 916, 917. præ aliis regi-
bus majestas, non in verbi
scripti auditione subsistebat,
sed in decantatione divino-
rum officiorum.* 930
- Loca ex quibus propagatum hu-
manum genus. Armenia. Mar-
tyrum.*
- Locri.* 184
- Locus Portalis. vel Portucula;
sicut alia Editio habet.* 718
- Locustarum immensa multitudo.* 827
- Logotheta, quinam?* 307
- Loûba. Liuba.*
- Longini Isauri, ac Mundila, Be-
lizarii satellitum, virtus.* 248
- Longobard. Langob.*
- Lotharius, vel Chlotarius, Fran-
corum regulus.* 532, 534
- Luca oppidum deditionem Nar-
seti paciscitur obsidibus in
diem tricesimum. sed fallunt
perfidi. 542, 543. diligen-
tius pressa. 548, 550. dedita.* 550
- Lucani. 184. Ioannes. Toti-
las.*
- Lucania nomen. 786. situs.* 789
- Luceria, urbs. 789. diruta. 870*
- Luceolis, civitas.* 830
- Luceoli, castrum.* 843
- Lucrum periculis constans sper-
nendum.* 45
- Lucullanum castellum Campa-
nia.* 680
- Lugere mortuos, gentilis Hun-
norum mos, qualis?* 684
- Lugii, & Lugiones.* pr. 18
- Liuba. Liuba.*
- Lum, pro, Lusitaniam; per incu-
riam auctoris, & inepti scriba.* 719
- Lunensis urbs.* 855
- Lupi, machina bellica.* 199
- Lupi, Forijulii ducis, pessima ge-
sta.* 876. &c.
- Lupiones, Sarmata.* pr. 78
- Lupo mutantur pili, animus
nunquam.* 465
- Lupus, ferum animal, Lupici,
Pauli Diaconi proavo, via
dux fuit, dum è barbarorum
captivitate se proriperet. 848,* 849
- Lux*

I N D E X.

<i>Lux clarissima per totam no-</i>		<i>principatus.</i>	22
<i>Item.</i>	834	<i>Mala Mens.</i>	
<i>Luxorius, locus.</i>	853	<i>Malea, promontorium.</i>	38
<i>Lyconcrana, & Lyconcranita.</i>		<i>Malotum, castrum.</i>	822
	373	<i>Malo publico. Honoria.</i>	
<i>Lygii, gens.</i>	pr. 73	<i>Malum virorum. Vinci.</i>	
<i>Lymphatici Pavores.</i>		<i>Mamboleius Acroventus.</i>	
<i>Lysia, urbs.</i>	158	<i>Mamma regio.</i>	90
		<i>Mancipium vernaculum unum</i>	
		<i>pro uno pane, tempore famis.</i>	
			647
M <i>Achina petraria.</i>	871	<i>Mantua. 311. in Galliâ; Cis al-</i>	
<i>Machovilla, Gallia oppi-</i>		<i>pinâ nempe; veteribus. 790.</i>	
<i>dum.</i>	803	<i>vastatur à Langobardis. 840</i>	
<i>Madracium, portus Carthagi-</i>		<i>Marathonem. Datis.</i>	
<i>nis.</i>	53, 54	<i>Marcellianus, Dalmatiam tenet.</i>	
<i>Maotis palus. 3, 4, 615, 418.</i>			19
<i>maris mater. 424. Temerin-</i>		<i>Marcello Iustiniano.</i>	
<i>da.</i>	pr. 8	<i>Marcellus, federatis præfectus.</i>	
<i>Magister militum, quis?</i>	34	<i>33, 70. 107. Imperator, in</i>	
<i>Magisterii Romani.</i>		<i>Numidiâ, Romanorum. 107.</i>	
<i>Magna Gracia.</i>	184	<i>palatinis excubiis præfectus,</i>	
<i>Magnates, & judices, &c. dili-</i>		<i>laudatus vir. 383, 385, 386</i>	
<i>genter inquirere debent, an-</i>		<i>Marcentius. Ioannis. legionum</i>	
<i>tequam iudicium ferant.</i>		<i>in Byzacio rector, cum Anta-</i>	
	142, 143	<i>lâ.</i>	132
<i>Magnus, Nordmannia rex. pr.</i>		<i>Marcianopolis, Mœsia metropo-</i>	
<i>116, 117. Suecia rex. pr. 136,</i>		<i>lis.</i>	634
<i>137. equitum rector sub Be-</i>		<i>Marcianus, qui post Imperator,</i>	
<i>lizario. 151, 166, 167. Ille,</i>		<i>à Vandalis in vinculis habi-</i>	
<i>& Sinthves, Tibur missi à Be-</i>		<i>tus. 13, 14. legioni præfectus.</i>	
<i>lizario. 232, 233. Idem ad</i>		<i>33. Venetus.</i>	311
<i>Padi ripam missus. 294. in</i>		<i>Marcus, Gotthorum dux. 179,</i>	
<i>Auximo obsessus.</i>	330	<i>186, 194. Vitigis ductor. 218</i>	
<i>Magog Ezechielis propheta, quò</i>		<i>Marcus, poëta.</i>	772
<i>pertineat?</i>	pr. 15, 17	<i>Mare in continentem effusum</i>	
<i>Majestas Liutprandi.</i>		<i>cum monstrosis piscibus. 488.</i>	
<i>Majores domus regia in Galliâ.</i>		<i>Africa, importuosum. 42. al-</i>	
	903, 907	<i>bum. pr. 2. trans Suionas,</i>	
<i>Majorica.</i>	5	<i>quale, & quodnam? pr.</i>	
<i>Majorini, ac nepotis ejus, brevis</i>			73

I N D E X.

- Marenca*, porta occidentalis *Ti-*
cini. 857
Margoplano, civitas. 699
Mari imperant *Franci*. 386
Maria Deiparæ.
Maris Vorago. ad *Ravennam*
& *Aquileiam* natura & cur-
sus. 141. interni ortus, & fi-
nis. 424, 425, 426
Marisia, flumen. 641
Marpesia saxum. 620
Marp-hais, i. strator. 781. satel-
les. 898
Mars. Sanguine. *Latinorum*.
pr. 22. summus *Scritifinno-*
norum deus. 261
Marsorum nomen. pr. 25. regio.
788
Martena, castrum. 687
Martianus, fluvius. 699
Martini confessoris vita, de-
scripta à sancto *Fortunato*.
784
Martiniani transfugium simu-
latum ad *Totilam*. 361, 362
Martinus. *Ildigeris*. *Salomo*.
(non, *Marinus*.) *Valerianus*.
federatis præfectus. 33. 34.
35. fugit in templum *Palatii*.
102. in *Numidiam*. 103. Is,
& *Valerianus*, domum revo-
cati. 114. Idem, ac *Valeria-*
nus in campos *Neronianos*.
226, 227. Ille ipse, & *Tra-*
janus *Tarracinam* missi à
Belizario, cum *Antoninâ* suâ.
231, 232, 233. in urbem ac-
citi. 234. parti exercitus præ-
fectus. 264, 266. Idem, ac
Vliaris, in *Vraiam* missi ad
Mediolanum. 274. culpam
mora excusant. 275. *Romam*
abeunt cum exercitu. 278.
Idem, & *Ioannes*, cum *Ioanne*
Phaga, ad *Padum* mittuntur,
ob *Auximum* & *Fesulam*.
281. Idem, & *Ioannes*, à
Francis victi; redeunt. 288.
Ille *Belizarium* *Byzantium*
secutus. 304. *Romanorum*
dux ad *Phasidos* ostia, contra
Persas cum *Gubaze* quietus.
461
Martis *Gladius*.
Martyrum loca & basilica,
quantum honorata *Gotthis*?
pr. 31
Massageta. *Barbari*. *Hunni*. 33,
49. ebriosi. 36, 225. rapacis-
simi in *Neapolis* occupatione.
169. strennui. 223
Massagetarum. *Hunnorum*. vi-
vendi modus. 339
Massilia, *Francorum*. 386. lo-
num colonia. 530
Massiliensis urbs. 803
Mastinas, in *Mauritaniâ* *Bar-*
baris præfectus. 97. qui *Mau-*
ritania alteram partem tene-
bat, demptâ *Cæsareâ*, quam
Belizarius receperat. 119
Massonas, & *Orthaias*, principes
Maurorum, labda inimici.
97, 98
Matafuntha, *Amalafuntha* filia,
invita in matrimonium à
Vitige assumpta. 173, 247,
297. *Theuderichi* filia, *Ger-*
mano nubit. 403
Matres filios comedunt. 732
Matrimoniorum ratio inter *Got-*
thos. pr. 65. pr. 66. pr. 68
Mars.

I N D E X.

- Mauri cujusdam pedes jaculum connectit.* 284
- Mauri. Ioannes. Levathæ. Belizario se tradunt.* 62. non varicinantur, sed femina oracula dicunt. 84. Hi & Mauritania. 89. Illi ad bella inepti, licet numerosi. 91. superstites in Numidiam eunt. 95. cum Iabdâ fugiunt. 96, 97. Sardinia. 99. perfidi, inter Mauros Stotza. 110. ubique ejiciuntur à Salomone. 118, 119. Idem, & Stotza, fugiunt in ultima Africa præ fama Germani. 125. militum delecti. 210. pralio victi à Ioanne. 462. stirpitis delecti. 526
- Mauricii filius. Theudimundus.*
- Mauritii, Mundi, vidua, ab Aruth, Herulo, ducta.* 491
- Mauritius, Mundi filius, cum omnibus fere exercitibus, in conflictu cum exercitu Gothorum ad Salonas, ut & Gothorum nobilissimi ac fortissimi, cadunt.* 155
- Mauricius, primus è Græcorum genere Imperator.* 810
- Mauritania partes.* 119
- Mauringa,* 751
- Mauro vel quinquaginta patent conjugia.* 90
- Maurorum origo.* 87. plura genera. 98. gens, pauper. & quomodo. 79. paupertatis durum spectaculum coram Gelimere. 81. sermo Phœnicus. 88. gesta. 25, 26, 27. litera ad Salomonem. 89. ad suos con-
- cio.* 91. strages. 92. quâ accensi iterum movent. 93. miserabilis clades & fuga. 95. victoria inconstantes. 115. principes, graviter icti, occumbunt ad Zerbulam, Romanis ignaris. 116. Roma sedulitas in excursionibus & pradatione. 209. perfidia. 83, 84, 98, 128. fortitudo. 219. Victor. Ioannes. Pax.
- Maxentius, protector Constantini.* 243
- Maxentius, Belizarii satelles, appetit mortem in magno Belizarii periculo.* 190
- Maximinus. Dominicus. in Theodori Cappadocis satellitibus, dominationem parat.* 112. etiam beneficiis ad fidem reductus. 113. custoditus inter satellites. ibid. & suffixus. 114. pratorio Italia præfectus majore cum imperio. 318. sed imperitus. 319, 320. Imperator Romanorum, Gotthica originis. 631
- Maximus, Imperii subsector, sublatus à Theodosio majore.* 14. Maximi filius; ac de uxore historia. 14, 15. ille lapidatus, & partitus. 16. Maximi posterus; qui Valentiniano Imperatori struxerat necem. 210. Ille, Olybrius, Orestes, alii, in adem Petri apostoli confugiunt. 355. Idem inter patricos à Gotthis interfectus. 512
- Maximinus XVI. lixas, singulatum luctando, prosternit, & vin-*

I N D E X.

<i>vincit.</i> 631. <i>septemque milites.</i>	632	<i>rusia tuenda impositi.</i>	510
<i>Mecetius, falsus Imperator; & supplicium ejus.</i>	874	<i>Melita. Artabanes. insula.</i>	41
<i>Medaria, quis locus.</i>	850	<i>Membrissa, oppidum.</i>	104
<i>Medea. Iasonis.</i>		<i>Mendicis portio qua annuatim in tritico attributa à Theudricho.</i>	528
<i>Medea oleum. Medinaphtha.</i>		<i>Mentum, flumen.</i>	783
<i>Medi. Datis. Persæ. in Colchorum terram irruunt, duce Choriane, sociis Alanis.</i> 410,		<i>Mercurii oppidum.</i>	20, 54
430. <i>Perfarum.</i>		<i>Mercurius. Woda. Latinorum.</i>	pr. 22
<i>Mediana, Petina, Bereum, & & alia, qua Sium vocantur, Gotthis incolenda dantur.</i>	695	<i>Merenlant. Morau.</i>	
<i>Medica vestis, id est, serica.</i> 79		<i>Meretrix. Puerulos.</i>	
<i>Medimnus frumenti septem aureis venditus. fursurus, uno & tribus quadrantibus.</i> 346		<i>Mermeroes, subsidio venit Petra obfessa.</i> 438. <i>nimis sero.</i>	
<i>Medinaphtha, unguen. olivum Medea.</i> 440. <i>perdit Petram.</i>	442, 443	446, 447. <i>Romanos salutata ad Archæopolis moenia per jocum; cum responsione faceta Romanorum.</i> 449. <i>obsidet.</i>	
<i>Mediolanum.</i> 242, 243. <i>in fidem Romanam accipitur, & obsidetur à barbaris.</i> 254,		450. <i>fugit Mucherisin.</i> 453. <i>omnis regionis compos, literas ad Gubazam mittit.</i> 459.	
274. <i>Barbaris deditum, & contra datam fidem, solo aquatum, trecentis millibus interfectis, feminis in servitium tractis, ac Burgundionibus donatis.</i> 278. <i>Liguria,</i>	785, 790	<i>multa conatur, absque damno Romanorum & Lazorum.</i>	461
<i>Mediomatricum regnum.</i> pr.	11	<i>Messana, non Messina, Sicilia urbs.</i>	159, 375
<i>Megara.</i>	5	<i>Messana muros adoritur Totilas.</i>	402
<i>Mel amarum Trapezuntiorum.</i>	412	<i>Messes vastata à muribus, & uredine.</i>	841
<i>Melanchlani.</i>	5, 419	<i>Metanasta, qui?</i>	pr. 24
<i>Meleagro. Apri Calyd.</i>		<i>Methodi Procopii.</i>	
<i>Meligedius, & Vliphus, transfuga à Romanâ militiâ, Pe-</i>		<i>Metihona, urbs.</i>	38
		<i>Metus. Pavor.</i>	
		<i>Mens mala semel facile iterum & iterum de recto decedit.</i> 485	
		<i>Mentonomon, æstuarium.</i>	72
		<i>Michaëlis archangeli oraculum, seu basilica.</i>	856, 867
		<i>Miles externus, semel advocatus, agre expellitur.</i> 877, 878	Mi-

I N D E X.

<i>Miles transfuga prodit Thori-</i>		<i>ut junctura non cerneretur.</i>	
<i>moth.</i>			660
<i>Miliare, flumen.</i>	641	<i>Mænibus. Gizerichus.</i>	
<i>Militare. Dux.</i>		<i>Mænium Ruptura.</i>	
<i>Militaris fraus, numerum ma-</i>		<i>Mæsia situs.</i>	623
<i>jorem facere, quàm est.</i>	18	<i>Molarum inventum in neces-</i>	
<i>Militēs Veri.</i>		<i>sitate, Belizario, quale?</i>	195
<i>Militia signum, quàm multum</i>			
<i>valeat?</i>	111	<i>Monachi Carthaginenses.</i>	130.
<i>Militum Magister. Romano-</i>		<i>Indi. Persæ.</i>	
<i>rum.</i>		<i>Monarchia. Regnandi.</i>	
<i>Miltiades. Datis.</i>		<i>Monasteria. Gotthorum.</i>	
<i>Milvius pons. 193, 366. & por-</i>		<i>Monasterium Novum.</i>	885
<i>ta S. Petri, aquas conjunctas</i>		<i>Monita, artes, disciplina, spes</i>	
<i>habent, & unas, per Tyberis</i>		<i>eorum qui vitam honestissi-</i>	
<i>inundationem.</i>	915	<i>mam ducunt, num in irritum</i>	
<i>Mincius, amnis.</i>	673, 785	<i>cadere queant?</i>	530
<i>Mindus, Isaurus, cum Paulo,</i>		<i>Monomachia Carelli. Certam-</i>	
<i>Byzantium dimissi à Totilâ.</i>	397	<i>men. Regum. 892. inter La-</i>	
		<i>missionem & Amazonem.</i>	754
<i>Minerva simulacrum. 183,</i>	184	<i>Mons Bellius. 923. Feretus, ca-</i>	
<i>Minorica.</i>	5	<i>stellum. 249. regis. 780. si-</i>	
<i>Minturna, castellum.</i>	369	<i>licis, civitas, & castrum.</i>	784, 839
<i>Miracula sanctorum. 869, 884,</i>		<i>Monothelitarum hæresis.</i>	895
<i>895, 898, 899, 930, 931</i>		<i>Montepellium, oppidum.</i>	787
<i>Miranda Operum.</i>		<i>Montes Apennini.</i>	
<i>Misericordiâ magis, ac veniâ,</i>		<i>Morabi, gens.</i>	pr. 121
<i>quàm irâ, eos prosequi par</i>		<i>Morau. pr. 3. Merenlant. pr. 21</i>	
<i>est, qui à vero sunt devii.</i>	537	<i>Morbus generalis.</i>	638
<i>Missâ una LXX marcarum. pr.</i>	106	<i>Morras, Urbino defendendo à</i>	
<i>Missus. Salomo.</i>		<i>Vitige impositus. 249. quod</i>	
<i>Modicia. 857, 869. locus, ubi</i>		<i>facit. 271. Gotthis præposi-</i>	
<i>Ioannis baptistæ basilica, &</i>		<i>tus, Acheruntida custodienti-</i>	
<i>palatia duo. 837, 838, 839,</i>	840	<i>bus.</i>	489
<i>Mœnia Romæ. lignea è tabulis</i>		<i>Mors extremum solamen affli-</i>	
<i>nitentibus, quarum compago</i>		<i>ctis. 230. subita, beatos facit</i>	
<i>solidum mentiebatur adeo,</i>		<i>etiam infelicis.</i>	218
		<i>Mortes victis quales irrogarint</i>	
		<i>Sclavi.</i>	402
		<i>Mor-</i>	

I N D E X.

comes. 267, 269. sequitur Belizarium, & Ioannes, ad Vrbinum. 270. defugit cum Belizario Vrbinum capere: quod dolet. 271. in Barbaros missus ad Mediolanum. 276. Byzantium revocatus, ob amulatum cum Belizario. 278. spado. 336, 473, 547. dolum ficti Chilbudii discutit. 336, 337, 338, 339, 340. summam belli Italici suscipit. 473. & cur? 474. Thusciam oppida Gotthis eripit, ob Alanorum incursum in Italiam. 538. in Francos Romam ducit. 561. Ille, & Ioannes, gener Germani, conjungunt se in Totilam. 490. cum multis aliis. 491, 495. Alius. Iustinus.	Natissa, amnis. 672
Narfeti usitatum, copias per hiemem in campo exercere. 555	Natura, quousque? pr. 74
Narfetis frater Isaaces. Orationes. 253, 269, 500, 547, 569. Ejus & Aratii milites facinora eximia virtutis edunt ad Auximi castellum. 292. naves à Gotthis captae. 477. legati ad Totilam. 498. laudes. religio in expiando facinore prius quàm pugnaret. 563. acies structa. 564. victoria. 566, 567. quem suorumantes Romam prosequuntur. 568. cum Ragnare, Campsa obsessa praefecto. 571, 572. thesaurus. 807	Navarra reges, Gotthi sunt. pr. 52
Nassau. pr. 3	Navale Tiberis.
Nationum mater. Germania.	Naves lapideae. 476, 477. Onerariae.
Natiso, flumen. 880	Navigandi facultas. Diana.
	Narvium opifices sub Agilulfo Langobardorum rege. 837
	Nazares. Constantianus. Illyrus. 330
	Neapoleos Canalis. expugnatio cruenta, & clemens. 168
	Neapoli Puteorum.
	Neapolim Totilas. oppidum exiguum, aggreditur Belizarius. 159
	Neapolis. 786
	Negotia magna non per coquos. 128
	Nemarum castrum. 879
	Nenephofes, locus Byzacii. 123
	Nepete in Thusciam oppidum in fidem acceptum à Romanis. 513
	Nequitiarum seminatores non manent inultri. 861
	Nerigon, Norwvegia. pr. 7
	Nermenofridus, Thuringorum princeps. 175
	Neronis horti. 193, 194. planticies Neroniana. Campi. 216, 218, 226, 228
	Netad, flumen. 686
	Neustria, id est, Normannia. pr. 59
	Neustria nomen. pr. 25
	Nicaea Gallia. 802
	Nicelas. Thorimuth.
	Nicopolis circa Dodonam, quam Gotthi populantur. 477
	Ni-

I N D E X.

<i>Niger sinus.</i>	184	<i>Daniam.</i>	pr. 121
<i>Nihil adeo novum, quod sperari non possit. Vandalorum dictum vetus.</i>	57	<i>Nordmannia, i. Dania.</i>	pr. 117.
<i>Nihil tam incredibile, quod non aliquando conspici possit. Vandalis senis dictum.</i>	58	unde nomen ipsi <i>Neustria?</i>	pr. 59.
<i>Nili fontes cur ignorentur.</i>	174	<i>Suedia, & Nordmanni.</i>	107. <i>Sueonia.</i> 100. pr. 114
<i>Nilus. 422, 424. supra octodecim cubitos excreescens.</i>	375.	<i>Normannorum leges.</i>	pr. 64
& <i>prasagia.</i>	376	<i>Nordrijck.</i>	pr. 11
<i>Nix profundissima, quanta in Alpibus; quam fertilitas inaudita consequabatur.</i>	782.	<i>Nordvagia à Suedis nomen accepit.</i>	pr. 13
hanc nimia fames.	792	<i>Nordvagica lingua, Germanica pars.</i>	pr. 8
<i>Noa posteritas.</i>	pr. 144	<i>Nordvaggi, non soli, Nortmanni sunt.</i>	pr. 11, 12
<i>Noctis. Diei.</i>		<i>Nordvege, septentrionem versus.</i>	pr. 7
<i>Nomaso, castrum.</i>	845	<i>Northvegia, pro totâ Scanzia.</i>	pr. 12
<i>Nomen tardum Iustinianus.</i>		<i>Norvegia ad Christum conversa.</i>	pr. 107
<i>Nomina rerum ut pervertantur? 323, 324. vicorum &c. per Italiam &c. sunt à gentibus, quas Alboin, Langobardorum rex, introduxit.</i>	792	<i>Norvegia, Sittonum terra.</i>	pr. 7.
		7. <i>Nordvagia.</i>	
<i>Non terreri periculis, turpia non erubescenti adest.</i>	68	<i>Norvegia antiquitas.</i>	pr. 7
<i>Nortlendi, quinam?</i>	pr. 11	<i>Norica alpes, Norici populi, quibus, & cur, sic dicantur?</i>	pr. 11
<i>Nortmanni quinam? pr. 10, 11, 12. pr. 29. pr. 99. precipui, Suedi sunt. pr. 12, 13. è Scanzia, quorum portio precipua Sueones. pr. 58. eorum gesta, ac nomina in occupatis uribus &c. pr. 59. nobilissimi, ritu patriarcharum, pastores pecudum, & manuum labore viventes. pr. 107. Sueones. pr. 111, 112. Dani. pr. 115. Dani, & qui trans</i>		<i>Norici.</i>	185
		<i>Norici fines ad Danubium. 757. urbem Langobardis donavit Imperator.</i>	387
		<i>Noricorum provincia à Bajoniorum populo inhabitata.</i>	820
		<i>Norveii, Nortmanni sunt, sed non precipui.</i>	pr. 12
		<i>Notarius Regis, quis?</i>	844
		<i>Nova. Veri.</i>	
		<i>Nova, i. Eustesium.</i>	637
		<i>Novaria, oppidum. 254. Novaria.</i>	904
		<i>Novem Puerulos.</i>	

Novera

I N D E X.

Novercam. Filius.		vivum mortuumve.	171
Novum Monasterium.		Octoginta millia militum pro	
Nuceria, oppidum.	515	quinguaaginta numerare,	
Numida Belizario se tradunt.		fraus militaris.	18
	62	Octoginta stadia, diurnum iter	
Numidia.	62	exercitui.	47
Numidiâ Mauros ejecit Salomo.		Oculorum dolores. Fortunatus.	
	119	evulso, cum exilio.	895
Nummos circumceidendi fraus.		Oculos corrumpendi singularis	
	307	apud Persas ratio.	436. evel-
Nursia, provincia.	787, 788	lere usitata olim pœna.	909,
Nympha, religiose culta.	339		911, 913
		Odium. Simultas.	
		Odoacer, barbarus, per annos	
		decem Imperium tenet Au-	
		gustulo ereptum, casus à Got-	
		this: 140. à Theudericho do-	
		lose occisus.	141
		Odoachar imperat Turcilingis,	
		Herulis, Rugorum parti, &	
		Italia populis.	757
		Odonachus, Romanorum in Ar-	
		chaopoli, cum Babâ, præse-	
		ctus.	431, 447, 450
		Oilas, satelles Belizarii, in Got-	
		thos.	213
		Olaf, rex Sueciæ. pr. 146. Oleph.	
		Olai magni diligentia sine nito-	
		re.	pr. 40
		Olavus, Sueciæ rex.	pr. 135
		Oldogan, Hunnus, præsidii Peru-	
		sini rector.	362
		Oleph, Sueonum rex. pr. 109. &	
		Danis, Olaph. pr. 110, 111.	
		113. alius. 114. 115, 116	
		Oleum Medæ. Medinaphtha.	
		Ologitum, civitas.	729
		Olonna, prohastium Liutpran-	
		di.	930
		Olybrius. Maximus. successor	
		Anthemii.	21
		R r r	Omi-

I N D E X.

- Ominis exemplum.* 468
Omundus, Suecia rex. pr. 135
Onagri, fundarum instar. 199
Onega, sinus. pr. 2
Oneraria naues cum turribus. 350, 351
Oost, Oriens. pr. 11
Ooster-au. pr. 3
Ooster-lytlant. pr. 10
Oost-rijck. pr. 11
Ostrogotthi. Ostrig. Ostrog.
Operatio in Christo servatore an una? 896
Operum miranda, quantum artificio præstant, tantumdem superant vim orationis. 476
Opes maxima sepulta. Alarici.
Opificiis nullum impedimentum, Belizario Carthaginem occupante. 56
Opilio. Liberius.
Opitergium, civitas. 850, 851, 855. *funditus destructum.* 881
Opsites, patruus Gubaza, Colchorum regis, Lazorum rex. 432. *Abasgorum rex.* 432. *fugit.* 434
Oraculum feminarum Maurarum de exceidio gentis Vandala, & clade Maurorum. 84, 95
Oraculum Ioannis. Michaëlis. Salvatoris.
Orationibus plus fidendum quàm armis. 932
Orbis. Romani. Terrarum descriptio. 607, 608. *Alter terrarum.* pr. 2. *incognitus. Gotthi. Quis?* pr. 71
Orcades, non magna. pr. 4
Orestes. Maximus. an Scythæ? 421. *Augustuli pater.* 139. *interfectus, Ioannem sequi non valet.* 370
Orientis imperium Romanum. 3, 4, 5
Origevi, & Origeviones. pr. 18
Orthaias. Iabdas. Massonas.
Osopo, castrum. 845
Ostentum, hastarum mucrones igne collucentes. 68. *in Sole.* 99
Ostia, oppidum. 211, 212. *Romanorum navale.* 231, 234
Ostia, castellum. 352
Ostia, quinam? pr. 11. & *Ostiones?* pr. 11, 18
Ostrogotthum Thorisin sibi postulat ab Andovine prodi. 495
Ostrogotthus, Elemundi Gepidarum regis filius, ad Langobardos profugit. 494, 495
Ostrogottha princeps. Gotthorum antiquus. pr. 44. *rex Gotthorum orientalium.* 631. *hostis Romanorum.* 633. *rex pacificus.* 636
Ostrogottha, & Vesegottha, sub rege Ostrogotthâ. 636. *rum-punt societatem.* 645
Ostrogottharum regum genealogia. 681. *post Attila mortem, sedes.* 689
Ostrogotthi. pr. 11. *sub Suedico regno.* pr. 13, 14, 15, 16. *Scandia natio.* pr. 139. *Wandali.*
Ostrogotthia. pr. 15. *usque ad Birkam.* pr. 103
Ostro-

- Ostrogotthorum reges.* pr. 44. re-
gnum. pr. 45
Ostrogotthus, Gepidarum prin-
ceps. pr. 28
Osupum, quid? 783
Ot, i. possessio. pr. 23
Othinus, quis? pr. 22
Othone, insula. 476
Ovim, id est, terra Scythia.
613
Oxiones, quis populus? pr. 75
- P.
- P***Acis forum*, & templum.
473. turbanda institutum.
280
Pactorum violatores in alios a-
nimi constantiam demonstra-
re nullam queunt. 344
Pacurii, Hydrunti prefecti,
quingenta milites Ragna-
ris subleste evocatos ad se, Ta-
renti necat. 512, 513
Pacurius, Peranii filius, & Ser-
gius Solomonis sorore genitus,
in Italiam missi. 372. Pera-
nius, Romanorum Hydrunte
rektor. 490
Padi latera. 185. siccitas. 294
Padus, flumen. 253, 274, 787.
Eridanus. 141. fluviorum
rex. 652. palatia in Modi-
ciâ.
Palatinensis porta, structa.
886
Palatiorum etymon. 55
Palatium Roma, locus quo Im-
peratores mensa accumbebant.
55
Palladius, prefectus Crotoni.
489. in agmine Narsetis pri-
mus prefectus, sagittâ traje-
ctus ab Aligerno ad Cumas.
539
Palorum acutissimorum, solo de-
fixorum, cuspidibus multâ vi
imponere miseros, ut per po-
sticum cavum in intima pe-
netrent, Sclavorum dirum
inventum. 402
Palus Mæotis.
Pancratiana porta transtiberi-
na. 192, 193, 202, 216
Panici Pavores.
Panicus Terror.
Panis quæ ratio servanda in
classe, tum coquendi, tum co-
cti. 38, 39
Pannonæ. 185. Dacique, Ge-
pidis originem debent. pr.
53
Pannonia. pr. 11
Pannonia munita Langobardis
donavit Imperator. 387. si-
tus. 687
Panormus, Belizario resistit, tra-
diturque. 152. Sicilia urbs.
159
Pantheon, templum, factum ec-
clesia divæ Virginis. 844
Pantheon, basilica B. Maria.
873
Pantycium, pradium Belizarii.
392
Papa. Cæsar. Pontifex. servus
hominum. 842. Gregorius,
fuit Romana urbis papa.
829
Paphlagones. 411
Papia. Ticinus.
Pappi. Ioannes.
Rrr 2
Pap-

I N D E X.

<i>Pappus Romana militiæ præfe-</i> <i>ctus.</i> 33, 70	<i>rector sub Belizario. 151. re-</i> <i>ctor Thracum. 253. Ejus ora-</i> <i>tio objurgans ad Martinum</i> <i>& Vliarim. 275. Cilix, cum</i> <i>equis quadringentis in A-</i> <i>driani monumentum se reci-</i> <i>pit, contra Totilam, in urbis</i> <i>proditione. 396, 397. Ille, &</i> <i>Conon, cum exercitu novo By-</i> <i>zantio in portum Neapolis</i> <i>adnavigant. 234. Idem, &</i> <i>Aufilas, Romani, virtutis</i> <i>specimina mira edunt. 499,</i> <i>500</i>
<i>Papua, mons, obsessus.</i> 74	<i>Paulus sacerdos, funibus demis-</i> <i>sus mœnibus, Imperatoris</i> <i>exercitum in Adramyttum</i> <i>adducturus. Quod factum.</i> <i>125</i>
<i>Paradisus, locus ecclesiæ Roma-</i> <i>na.</i> 883	<i>Paulus diaconus, Warnefridi,</i> <i>cur in hac Editione Procopii</i> <i>non omissus? pr. 63. Ejus ge-</i> <i>nealogia.</i> 848
<i>Parca tres, Roma.</i> 210	<i>Pavor, natura numen fera pa-</i> <i>videque. Sic & Metus, &</i> <i>Bellona, mala Fortuna, &</i> <i>Discordia.</i> 537
<i>Parma, urbs. 787. Francorum</i> <i>olim, imprudenter tentata.</i> <i>545, 546. repetita.</i> 550	<i>Pavores lymphatici Gepidarum</i> <i>& Langobardorum milites in</i> <i>fugas agunt.</i> 462
<i>Parthi, id est, fugaces, originis</i> <i>Gotthica.</i> 619	<i>Pax, inducia, novorum bellorum</i> <i>caussa. & vicissim, bella no-</i> <i>va, pacis. 279, 280. Mau-</i> <i>rorum, nil aliud quàm ho-</i> <i>stium metus. 84. perpetua.</i> <i>833, 839, 842</i>
<i>Parthica. Scythica.</i>	<i>Pectinatus, legioni præfectus.</i> <i>33</i>
<i>Pasiphilus, suator Gontharidis.</i> <i>133, 134. equalium sortem</i> <i>experitur, necem cum vulgo</i> <i>perfidorum.</i> 138	<i>Pecunias occultare, quantum</i> <i>crimen Belizarianis, id est, mi-</i> <i>litibus.</i> 18
<i>Passara, Germani conjux.</i> 403	<i>Pedi-</i>
<i>Pastor, orator Neapolitanorum,</i> <i>contra Imperatorem. 161,</i> <i>162. stupore letali attonitus</i> <i>subitò interiit, patibulo affi-</i> <i>xus.</i> 169, 170	
<i>Patarvium concrematum.</i> 838	
<i>Pater quinquum liberum de ponte</i> <i>in Tiberium desilit, ob extre-</i> <i>mam famem.</i> 347	
<i>Patriarcha duo, quando esse cœ-</i> <i>perint.</i> 843	
<i>Patricii à Gothis interfecti.</i> <i>512</i>	
<i>Patrimonium Alpium.</i>	
<i>Paucaris Isaurus, inter prote-</i> <i>ctores Belizarii clarus.</i> 165	
<i>Pauli apostoli porta. 231. ades.</i> <i>232</i>	
<i>Pauli cura, porta Pancratii.</i> <i>202</i>	
<i>Paulus Ostiæ præsidere jussus,</i> <i>quando tempore induciarum</i> <i>exercitus Romam intravit.</i> <i>240. desertur. 241. legionum</i>	

I N D E X.

- Peditum quinquaginta, tur-*
mam equitum compluries ad
receptum cogunt. 499
- Pegasus in Laribo.* 122. *Salom-*
onem Bacchi quinquaginta
liberat aureis. 123. & *ab eo*
interimitur. 524
- Pelagii responsio. Totilæ.*
- Pelagius, Hispania primus rex,*
Favila Gotthi filius. pr. 52
- Pelagius in ade divi Petri sup-*
plex Totila. 356. *pro Roma-*
nis. 358. *Ille, & Theodorus,*
dicendi magister, legati Toti-
læ ad Iustinianum. 358. *dia-*
conus, liberalis in obsidio Ro-
ma, ad Totilam legatus, beni-
gne & cum reverentiâ exce-
ptus. 342
- Pelagius, Hispania primus rex,*
Favila Gotthi filius. pr.
 52
- Pelagius papa, peste extinctus.*
 815
- Pellibus. Ciliciis.*
- Pellis aurea, & Argo navis.*
 414
- Pelliti Gotthi.* pr. 37
- Pelodes lacus.* 689, 691
- Pemmo. Ratbergæ.*
- Penates dii.* 210
- Peninsula. Insulæ.*
- Pentapolis, pars Africa.* 119.
Flaminia. 788, 923, 927
- Penthesilea, Amazon, tempore*
belli Trojani. 622
- Per eum, qui me nasci fecit, for-*
mula jurandi Langobardica.
 863, 867
- Peranii filius. Pacurius.*
- Peranius. Pacurius. Phazas. Ibe-*
- rus, navium dux sub Beliza-*
rio. 151. *pressus à Vitige.*
 203. *fortis.* 223. *à Belizario*
missus obsidenda Vrbi veteri.
 270
- Peredeüs leonem trucidat. cui,*
ob robur, oculi evulsi. 796
- Perfidiam, ingenii notam, ad*
omnes circumferunt secum
pactorum violatores. 344
- Perfidus ipse, alteri non fidit.*
 129
- Perfugarum barbarorum peri-*
culum in quod Belizarius in-
currit. 189, 190
- Pergamus, civitas Venetiarum.*
 785. *Pergamum.* 790
- Perinthus, Heraclia.* 36
- Persa in Iustinianum.* 280
- Persa. Cæsara. mortis honestæ a-*
vidi. 443. *perfidi.* 461. *auro*
inducuntur ad ponenda ar-
ma, & colloquia. 454. & *in-*
ducias. 461. *Hi, ut & Indi,*
magni mercatores in serico.
 460
- Perfarmerii.* 413, 414
- Perfarum in Colchidem irruptio,*
ut Lazicam terram sua di-
tionis facerent. & cur? 426.
 427. *Medi. avaricia.* 428.
castra capta. 431. *potentia in*
Romanos. 455, 456. *immo-*
dica licentia inter Byzanti-
nos. 456. & *Lazos.* 457. *gra-*
vissima bella in rempublicam
Romanam, Ierosolymis ablatis.
 844
- Persequi hostem. Fugâ.*
- Persica. Scythica. lingua no-*
mina centena aliquot cum
 Rrr 3 Ger-

I N D E X.

- Germanis communia.* pr. 8
Perficeta Italia. 923
Perfis Mutilus.
Pertica, cum columbâ lignea, more Langobardico, sepulcris de publico bene meritorum infixa. 885
Perusia, oppidum. 249. *Perusum.* 786, 830. *Thuscia caput.* 185. *vi capta, abeunte Belizario.* 392, 522
Perusiam Cyprianus. cum Romanis, Gotthi claudunt. 366, 369. *tentat Narses.* 509. *qui admittitur.* 510
Pestilens morbus, totius orbis fœdans faciem. 638
Pestilentia. 792, 883, 922. *immanis, per signacula exorians.* 776, 777. *inguinaria.* 815, 828. *gravissima.* 815, 834. & *remedium.* 897
Pestus, oppidum. 787
Petina. Mediana.
Petra. Totilas. Castellum. Picenum. oppidum. 413. *à Romanis structum.* 414. *Chosroës Persarum rex à Lazis in ejus possessionem inductus.* 417. *Persarum.* 431. *vi capta.* 443. &c. *Geminiani, inter Aurassii montis præcipitia, capta.* 118. *Sanguinis.* 374
Petra expugnata divitia, & descriptio. 445. *solo aquatio.* 446. *Pertusa, loci munitissimi.* 497. *castellum in fidem acceptum à Romanis.* 513
Petram obsidet Bësas. 437. *pri-*
- mus scalas adscendit.* 440. & *dejectus, iterum adscensum parat.* 441
Petraria Machina,
Petri apostoli basilica. 883, 894.
Ad vincula dicta, Ticini. 897
Petri porta. Aurelia.
Petronax. Benedicti.
Petrus. Athanasius. Legati. Theudati. Romanorum dux, spernens pacta, Massagetas Byzantium abduxit. 65. *cum Artabane, satellites, Gontharide obtruncato, perimit.* 137. *legatus Iustiniani in Italiam.* 148. *ejus munia.* 150. *militum magister, frustra ad Chosroëm missus.* 436. *In Italiam, ad internecionem Amalasuntha.* 525
Petrus Ticinensis, ex exule fit episcopus. 931
Petrus apostolus. Ruptura.
Peuceni, qua natio? 634. *populus.* pr. 72. pr. 74
Phanaguris, oppidum. 421
Phanetheüs, Herulorum dux. 256
Phanitheï. Phulcaris.
Phanotheüs, dux Herulis, ad Cæsinam interit. 271. *mori-*
tur. 279
Phara ad Gelimerem literæ. 79
Pharangium, castellum, solo aquatum. 448
Pharas, Herulorum præfectus. 33. *dux, montem Papuam ob-*
sidet. 74, 78
Paregman, Xauna pater. 118
Pharesmanas. Leontius.
Phasi-

- Phasides aves*; unde nomen? 618. *Picena porta*. 194, 202. (Considerandum, an ea recte nominetur *Pinciana*.) *portula*. 216, 221, 225, 226, 235, 245, 248
- Phasis, amnis*. 4. 411, 413, 414, 422, 423, 424, 447
- Phaëna* quæ gens? pr. 77
- Phazas Iber*, *Peranii* fratre genitus, *Armeniorum* rector adversus *Totilam*. 319, 320, 321. *Iberus*, & *Barbatio*, *præpositi* turmis à *Belizario*, ad ille occumbit. 374. hic *Crotonem* evasit. 375
- Philelagus*, *Gepida*, dux *Lazorum* equitatus in *Persas*. 429
- Philimuth*. *Aluëth*. *Herulorum* dux. 336, 491. contra *Gepidas*, pro *Langobardis*. 392. in *Italiam* missus. 403. ad *Cumas* morbo interit. 541
- Philippopolis*, *Thracia* urbs. 474, 637
- Philosophia*. *Theodatus*.
- Philosophus*. *Dicenëus*.
- Phirasi*, quæ gens? pr. 77
- Phocaenses*, *Massilia* colonia deductores. 530
- Phocas*. *Valentinus*.
- Phœnice*, quæ terra? 88
- Phœnicus* sermo *Maurorum*. 88
- Photii* equiso *Valentinus*. *Antonina*.
- Photius*. *Belizarius*. *Antonina* *Belizario* nupta filius. 151. *Belizario* à latere. 166, 167
- Phulcaris*. *Aemyliam*. *Phanthei* sorore genitus, in locum *Philimuth* succedit. 541. furiosus in mortem suam. 545, 546
- Picena regio*. 246
- Picentes*. 148
- Picenum*. *Totilæ* pecuniæ. defensum in castello *Petræ*. 248. qui locus suo pte ingenio munitus, & inde *Petra* nomen. 249. expugnatus. 250
- Picenus ager*. 242. provincia & nomen. 788
- Picis mons*. 672
- Picti*, an è *Scythia Germanicâ*, id est, *Scanzia*, orti? pr. 60
- Pietas*, virtutum princeps. pr. 30. *Atheniensium*, in magnâ rerum caligine. pr. 30
- Pigra*, i. *Gepanta*. 635
- Pileati sacerdotes* *Gothorum*. 627
- Pilleis*, vicus. 927
- Pinciana portula*. *Picena*.
- Pineta*, locus. 697
- Pinnis*, civitas. 788
- Pisani Narseti* se tradunt. 542
- Pisaurum*, oppidum, instauratum. 331
- Piscarius*, fluvius. 788
- Pisces* ossibus carentes. 618
- Pityus*, castellum. 417. dirutum. 418
- Pitza*, *Gotthus*, se, & suos, cum dimidio *Samnio*, in potestatem tradit *Imperatoris*. 183. dux *Vitigis*, in *Belizarium*. 186
- Placentia*, urbs. 787. civitas.

I N D E X.

890. *Aemylia oppidum.* 335. *Porci grunnitu.* Elephantii.
obsessum, & deditum. 342 *Porphyrus, marina bellua, ca-*
Placidia, Constantii conjux. 9, *pta. & prasagia.* 376
 10. *viam explet.* 14. *Eudo-*
xia filia. 17. *Olybrii uxor.*
 17, 19
Plaga septentrionalis quare sa-
lubrior meridianâ regione?
 743
Plaga. Supplicia.
Planicies Neronis.
Plebii Romani ad Belizarium
oratio. 229
Pluvia & tonitrua, quibus in-
numera viventium millia
perempta. 875
Poculum è capite Cunimundi Ge-
pidorum regis. 773, 793
Pœnitentia modus & quantitas
à Theodoro episcopo definita.
 882
Pola, castellum. 328
Polimarium, ciuitas. 830
Poloni, Slavi. pr. 121
Pomorum abundantia in Afri-
ca. 47
Pons Miluius.
Pons è trabibus, ad claudendum
Tiberim. 348, 350. *corruptus.*
 552
Pontes rupti à Totilâ. 366,
 368
Ponti Euxini.
Pontici, populus. 411
Pontifex, ante Pelagium, iussio-
ne Principis, id est, Caesaris,
ordinari solebat. 813
Pontium castellum. 925
Populorum complurium ignota
& mirifica nomina. 642,
 644
- Porta.* Pylæ. *Roma quot?* 193
Porta, orientalis, & occidenta-
lis, Roma, Iani frontibus re-
spondentes. 210. *Caspia.* 415
Portalis. Locus.
Portentum Cuculi.
Porticus qua ad Petri templum
ducit. 201
Porticula. Locus.
Portus, locus, & oppidum. 211,
 212, *quo potiuntur Gotthi.*
 395. *pactis in fidem acceptum*
à Romanis. 513
Portus Romanus. 340, 341
Portus, ubi non vela, sed poma.
capax CCL navium. 652
Portus Cale. 718
Potamus, flumen. 634
Potentia, modum excedens, vi-
cinis per naturam gravis.
 469
Potentia, ciuitas in alpibus Cœ-
ciis. 653
Potentum, quales actiones, talis
existimatio. 360
Potestas patiens consortis non est.
 724
Prada custodienda omnis, ad re-
cte dividendum. 242. *pro*
aquâ datur, ad sitim restin-
guendam. 96
Prada sitis, quantis vitiis, ac
periculis, obnoxium faciat
exercitum? 73. *cupiditas,*
quan-

- quantum malum? 220,
353
- Prædis nondum acquisitis rixa,
quantum malum? 312
- Præfecta. Artabanes. uxor A-
reobindi. 126. ut tractata
post mariti necem. 133
- Prænestina porta. 192, 193, 194,
200
- Præfagiorum in vulgo temeritas,
notata. 376
- Præfagitones, cur irrideantur?
474
- Præscriptio xxx annorum. 9
- Præsentium nihil certi. Vandali
senis dictum. 58
- Præses provinciæ apud Romanos,
& ab eo incommoda. pr. 65
- Precibus. Orationibus.
- Præsidium, origine Romanus,
Ravenna Gotthis insensior. 243
- Præsinorum & Venetorum civi-
le bellum per Orientem &
Ægyptum. 844
- Prævi homines ingenium nun-
quam immutant, sed occul-
tant in adversis. 485
- Præcalis terra. 185
- Presbyter. Sacerdos.
- Princeps. Aribertus. literatus,
illiteratus, uter præstet, uter
inconvenientior? 143, 144.
- casorum filios nutrit. 910, 920
- Principes. Magnates.
- Principi non ingenioso, nec im-
probo, favet & opitulatur
deus in maximo rerum discrimi-
mine. 9
- Principius, satellites Pisidas, &
Tarmutus Isaurus, Enni fra-
ter; & oratio ad Belizarium.
217. fortes viri cadunt. 221
- Principum. Regum.
- Primicerius. Zandalas. notario-
rum. 843
- Priscianus Casariensis, Gram-
maticus. 765
- Privatorum negotiorum summa
genera. pr. 65
- Procopii hujus nostri utilitas
quibus in rebus subsistat? pr.
61. pr. 62. de deo confessio.
146. admonitio. ad Beliza-
rium de tubis. 283. metho-
di historiarum distincta. 410
- Procopius. Salomo. emendatus.
pr. 16. hujus historiæ scri-
ptor. 231. ejusque visio no-
cturna. 35. adfessor Belizarii,
& fidus. 40, 44. Neapolim
missus à Belizario, subsidio-
rum causâ. 231
- Prodenda Roma doli, à duobus
Romanis insidiatoribus susce-
pti, ab altero deteguntur Be-
lizario. 246
- Prohæstium, quid? 930
- Promontorium Scyllæum.
- Prosperrima. Calamitas.
- Prostrare, i. prosternere. 717
- Protegentis Sabini.
- Protospatharius, satellitum ma-
gister. 901
- Prudentia civilis, & militaris,
subsistere sine literarum au-
xilio potest. pr. 38
- Pruzi, populus. pr. 121
- Publico malo. Honoria.
- Pudentius Tripolim in defectio-
nem impellit à Vandalis. 31,
32.

I N D E X.

32. Tripoli præfectus. 77,
 119. circumventus ab hosti-
 bus occiditur. 120
 Puer, ovis pretio licuit in prædâ
 à Mauris obtentâ. 95
 Puerorum. Feminarum. Sam-
 nitium.
 Puerpera recens ad venatus fe-
 rarum excurrit apud Scriti-
 finnos. 261
 Puerulos septem uno partu me-
 retrix, alia mulier novem,
 enixa. 753
 Pugna, locus. 872
 Pugna singularis Regum. Mo-
 nomachia.
 Pumiliones & equuli in Corsi-
 câ. 486
 Purgamenta Alvi.
 Puteorum copia Neapolitanis.
 163. necessitas in obsidiis.
 195, 196
 Pyla Cassia Alexandri M. 620.
 alia. 621
 Pyrenæa Alpes, Hispania extre-
 mitas. 174
 Pytheas Massiliensis. pr. 2. emen-
 datus. 4

Q.

Q Vadi, populus. pr. 14
 Quadraginta dierum no-
 ctiumque continuarum lux
 continua, tum eodem nume-
 ro continua nox. 611
 Quadratus. Asinius. Augustæ
 literas tulit ad Belizarium.
 519
 Quæstura. Adsidendi honor.
 Qui nihil omnino sciunt, nisi

quod à doctoribus audiunt;
 quod audiunt, hoc (solum)
 sequuntur; barbari homines
 sunt, immo potius (vera)
 humana eruditionis expertes.

pr. 81

Quibus iratus est deus. Gizeri-
 chi responsum. 18

Quinque civitates. Pentapo-
 lis.

Quintilis mensis, Iulius. 208

R.

R Adiges, Hermegiscli filius,
 Varnorum regis. 458

Radigis, ad sponsam captivus du-
 citur. 470

Ragnares, Tarento præses Got-
 thorum. 489. perfidus impo-
 ster, ac latro. 512. Acheron-
 tida fugit. 513. Uturgurus,
 Campsa Gotthorum præfectus.
 571. obsessus, superbiens,
 & Narsetem sagittâ petens,
 ipse lethaliter ictus concidit.
 572

Rapiens vi, & retinens, sunt in
 equo. 238

Rapina militum, quid efficiat?
 44, 45

Rarapis. Terentius.

Ratberga, rusticana facie, co-
 ram Duce marito humilitas;
 virique Pemmonis prudentia.
 909

Rationis caca ingenium. Veri.

Ravenna, urbs. 788. Honorii
 desidis refugium. 6. Lango-
 bardis semper invicta. pr.
 54. & quare? 140, 141. ut
 tra-

I N D E X.

- tractanda Belizario pro lubitu, è consilio Narsetis?* 269
- Ravenna. Vitigis. mœnibus Vitigis Gotthorumque principes à Belizario clausi.* 298. *quem recipiunt & admittunt.* 300, 301. *antistes pacificat Odoacrum & Gotthos.* 141. *positus, & nomina.* 651, 652. *portus. Classes.*
- Ravennam. Aemyliam. Francorum. Constantianus.*
- Reate, urbs.* 788
- Reatus minor, sancta non legere, quàm, lecta violare.* pr. 81
- Recimer, vel Ricimer, socer Anthemii.* 21
- Recitangus. Aratius.*
- Recopolis, condita.* 725
- Redefeni.* pr. 5
- Regem quid deceat?* 147
- Reges, nomen praesidii.* 202
- Regeta, locus.* 171
- Regi Contus.*
- Regia stirps. Atalarichus.*
- Regia Majores.*
- Regiceidium, ab Herulis non alienum.* 259
- Regis Mons.*
- Regis, & Imperatoris, vocabulorum usus.* 141, 142
- Regna saepe in eo nomine definiunt, in quo incoarvère.* 681
- Regnandi genus antiquissimum.* pr. 8.
- Regni Successio.*
- Regum arbitrio humanum genus vivit.* 664. *Majestas. Liutprandi. Suconia vis pen-*
- det à populi sententiâ. pr.* 102. *duorum singularis pugna dirimebat inter Francos principes dissidia.* 531
- Religionis studium in Scanziæ populis.* pr. 30
- Reliquia Sebastiani.*
- Reparatus, antistes Carthagini, ad Areobindum à Guntharide missus in monasterium.*
- 131. Vigili frater, cum abductis Senatoribus à Vitige occidendus elabatur.* 211. *vir praefectorius, in frustra conceisus, canibus abjectata.* 278
- Rercfeni, male pro Redefeni.* pr. 5
- Rerum humanarum vicissitudo quàm admirabilis?* 82
- Res Humanæ.*
- Responsa augurum, haruspicum, auspicum, id est, demonum.* 716, 717
- Reunia, castrum.* 845, 895
- Rhegense territorium.* 801
- Rhegium. 375. oppidum. 787. Italiae urbs; ubi Scylla & Charybdis. 159. Tentatur à Titilâ, & clauditur. 399. pactis traditum.* 402
- Rhenus, amnis. 174, 447.* 453
- Rhetia prima, & secunda.* 785
- Rhodanus, amnis.* 174
- Rhodopolis, oppidum, destrutum.* 448
- Riccardus, Gotthus, Arianismi labe totius Hispaniae ecclesias purgat.* pr. 32
- Ri-

- Ricilas*, vino calidus, hostem exploraturus, telis obruitur. 331
- Ricimer*. *Recimer*.
- Ricimundus*. *Brutiorum custodia prefectus*, cum *Gotthis*, & aliis, pacto in potestatem acceptus. 350
- Ring*, *Sueonum rex*. pr. 111
- Ringer*, *rex Suecia*. pr. 146
- Ringo*, *Suetiæ rex*. pr. 129
- Ripari montes*. 423. *Ripari montes Asiam & Europam dividunt*. 615. Sic *Caucasus in Scythiâ vocatur*. 621
- Riparioli*, gens. 664
- Risulphus*, fratre *Vaaci* genitus. 393
- Risus Sardonicus*.
- Rituum ratio inter Gotthos*. pr. 68
- Rivus*, locus, ubi *Franci à Grimualdo*, non absque astu, ad calcem cæsi. 868
- Rizæus tractus*. 412
- Robur Amalongi*.
- Roderichus*. *Bleda*. *Gotthorum castris prefectus ad Ostiam in Romæ obsidio sub Totilâ*. 352, 353. nomen *Gotthicum*. pr. 52
- Rodoaldi*. *Carelli*.
- Rodoaldus*, interfectus ab eo cujus uxorem stupraverat. 857
- Rodolfus*, septem *Scandiæ populorum rex*. pr. 139
- Rodulfus*, *Herulorum princeps*. 257. iniquo pralio cadit. 258
- Rogon*, *Rugia, insula*. pr. 41
- Roma*. *Gallus gallinaceus*. 898
- Roma*, *Tusciæ urbs*. 786. obsessa à *Totilâ*. 334. capta & direpta ab *Alaricho*. 6, 7. spoliata. *Alarichus*. *obsidio soluta*. 246. *Langobardis semper invicta*. pr. 54. recepta è *Gotthorum potestate*. 182. sed magno sequente motu inter *Gotthos*, *Romanos*, & *Vitigem*, & *Belizarium*. 182, 183. &c. per *Romanos incolas* duos proditione tentata. 246. post *Totila* mortem, à *Narsete* oppugnata. 510. & superata quintum. 511. qua victoria ingentis clades attulit senatui populoque Romano. 512
- Roma Canales*. *Portæ*. *clavis Imperatori mittit Belizarius*. 366. *presidarii per legatos Iustiniano minitantur deditio-nem*. 377, 378. *obsidium vehementens*. 228, 229. *intentissima fames*, in quâ multum frumentum tunc erat. 346. alia. 806. *traditio Totilæ*. 396. *laudes*. 360. *vasta solitudo*. 361. *mœnia, cur demolienda Totilas existimabat*. 343. *mœnia diruta*. 359
- Roma veteri servanda impossitus Albilas*, *Gotthus*. 248, 273
- Romam Ioannes*. *Ifauri*.
- Romana temulentia*. pr. 37. *iniquitas, notata*. pr. 86. *vis in Carthaginem, Mauros, Afrosque alios*. 88
- Romani*, *martyris, basilica*. 898
- Re-

I N D E X.

Romani orbis divisio. 3. *magisterii crimen, Arianismus.*
pr. 30. & *quid inde?* pr.

83

Romani, Gotthi. *Martinus. ut olim, suis confisi viribus.* pr. 31. *aciem ordinant in Gelimerem.* 70. *qui in Ravennam cum Belizario ingressi, quales?* 300, 301. *post abitum Belizarii, segnes.* 310, 314, 316, 317, 318, 319, 320. *eoque incusati à Iustiano.* 311. *ad Neapolis litus à tempestate Castris hostilibus objecti, plarique omnes confossi, vel merfi.* 321. *à Totilâ recepti, fiunt sceleratissimi.* 325. *senatorii ordinis viri, Rusticiana, Boëthii uxor, Symmachi filia, servili habitu, ab hostili misericordia, quod necessarium ad vitam, rogant Rômâ sub Totilâ.* 356. *transfuga, alii, Ioanni se reddunt.* 370. *è Topsero lacerati à Sclavis, & ab insidiis reditu intercepti, in medio illorum caduntur.* 401. *inter Gotthos militantes Germano significant, simul ipsum in Italiâ conspicerent, se continuo signa ipsius secuturos.* 404. *patria amantissimi, ac Urbis studiosissimi.* 475. *maritima tenent, contra Totilam.* 483. *leguminibus vitam tolerare non soliti.*

448

Romanis ad casas redeundum, si aliena redderent. pr. 33

Romanorum Captivorum. Conversatio. *Ioannis. victoria Cadmea, duce Mundo ad Salinas ex Gotthis.* 155. *alia.* 226. *victoria in Abasgos.* 434. *signa cuncta in manus hostium venere.* 316. *oratio ad Besam, & Cononem.* 345. *Horum responsio.* 346. *olim studia in Gracia decoribus in urbem transferendis.* 474. *militum pavor.* 521

Romanos. Roma. senatores incusat multa Totilas ut indignos servos. 357, 358

Romanum imperium tetra vastitatis causa. pr. 33. *Ejus maritima ora.* 4. *laceratum à barbaris.* 387

Romanus, & Gotthus. exercitus Sclavorum victor, plurimos è captivitate recipit. 409. *Portus.*

Romilda, regina meretrix, Forojulium Cacano Avarium regi tradit, nuptiarum appetens. 846. & *in iis enecta, non absque palo.* 847

Romulea urbs, Roma. 790

Rona, flumen. 783

Rosemunda, patris caput in marito Alboino ulciscitur, qui eo pro poculo utebatur. 793. *mors scelerata, conveniens.* 795

Rotharem sua perdit perfidia, suosque. 916, 917

Roxolanorum gens infida, servit Gotthis. 645

Rude donabantur olim Grammatici. Felix.

Ru-

- Rufini ad Tumar virtus.* 118. 835. *vaticinium ad Petrum*
Xaunæ. *Ticinensem exulem.* 931
Rufino Thraci caput abscidit *Sabinianus. Thorimuth.*
unus principum Maurorum. *Sabiri. Saberi.*
 87 *Sacerdos ad Iustinianum.* 31
Rufinus, Romana militiæ præfe- *Sacerdotes. Theologi. Vitigis*
ctus. 33. dux sub Salomone. *legati.*
 114 *Sacra insula.* 211
Rugii, Scanzia populus. pr. 9. *Sacrificiorum immanitas, nota-*
pr. 73. vel Rugi. pr. 139. 258. *ta.* 537
natio singularis Gotthica. *Sacromontisii, quinam?* 688
 309. *Gotthi.* *Sagaris, flumen.* 376
Rugia. Rogon. *Sagida, quinam?* 413
Rugorum sedes. 688. tyrannis. *Saginarum gens. 417. (Perpe-*
 697 *ram, si forte, pro Sagida-*
Rupes Colla. pr. 134 *rum.)*
Rupes excelsa, castella. pr. 5 *Sagontia. Segontia.*
Rupis. Canalis. *Salaria porta. 192, 194, 203,*
Ruptura, mœnium locus, cujus 204, 213
custodem se Petrus apostolus *Salarius pons. 923*
pollicitus fore. sic Romani ad *Salentina, regio; & Salenta.*
Belizarium. 203 789
Ruscia, Thuriorum navale. 374 *Salernus. 786*
Ruscia castellum obsessum. 377 *Salis campus, ad Carthaginem.*
Rusticana. Romani. 49
Rusticū, sacerdotio fungentē, ad- *Salomo, ex Orientis ultimis fini-*
ditis literis, remisit cum Petro *bis, Belizarii adjutor. 33.*
ad Iustinianum Theudatus. 154 *nuntius ad Imperatorem. 72.*
Rugi, Slavi. pr. 121 *missus Gelimeris adducendi*
 S. *caussâ. 83. in Byzacium or-*
dinat. 90. parte aversa in
Mauros scandit. 94. alium
exercitum ducit in Aura-
sum. 97. classem struit in
Sabaria, capta à Leuvigildo. 725 *Sardinia Mauros Barbaricini*
Saberi, vel Sabiri, quinam? 415, *dictos. 99. in templum Pala-*
 438, 447, 449, 450, 461 *tii fugit. 102. cum Procopio,*
Sabini. 188 *Syracusas it ad Belizarium.*
Sabini martyris miraculum, A- *103. cum Theodoro cœnatus,*
riulsum, ducem Spoletanum, *cum Martino, Procopio, aliis*
in pralio protegentis. 854, *suīs, Vanit Missuam Cartha-*
 ginen-

I N D E X.

- ginesium navale.* 102, 103. *Samnites.* 184
ad Tumar suos concione hor-
tatur. 117. *Bacchi.* 120. *cap-*
tus à Mauris. 122. *Ob*
mendacia redemptus. 123.
vincit Barbaros Levathas,
sed mox occiditur in fugâ.
121. monachis Carthaginen-
sibus templum struxit. 130,
131. junior Sergii frater.
524. punitus à deo, quem Im-
perator impunitum habuit.
525. Pegafius.
Salomoni Africâ regenda datur.
84, 85. denuo. 114
Salomonis regimen in Africâ
cum arumnis cœptum. 86, 87.
littera ad Mauros. 89. *ad suos*
conciones. 90, 93. *nepos. Pa-*
curius. diligentia in Africâ
purgandâ. 114, 115. *exitium,*
unde? 524
Salomonis, Ebraorum regis, or-
namenta, à Romanis ablata
olim, Alarichus major, Ro-
manam spolians, Carcassonem
intulit. 177
Salona, urbs. 151. *castellum.*
327, 328. in Dalmatiâ. 406,
408. à Constantiano occupa-
pata. 158. *obsidio pressa.*
186
Salvatoris oraculum seu basilica
condita. 857
Salurnæ, quis locus? 805
Salus una, quorum salus pro
deploratâ est, salutis cupidine
non teneri. 450
Sallustii domus scriptoris histo-
rici, semusta. 7
Samia, hasta. 789
- Samnitium puerorum lusus in*
arietibus duobus, ut divi-
nent, Belizarius-ne, an Viti-
gis, sit futurus victor. 196.
ducatus. 855, 894, 917.
regio. 788. *Samnium.*
789
Samnium. Pitza. 234, 318,
555
Sancta non legere, minor rea-
tus est, quàm lecta violare.
81
Sancta sapientia, templum lusti-
niani. 765
Sanctorum corpora, corruptio-
ni subjecta, paucis exceptis.
895
Sandil, Viurgurorum dux in
Cutriguros. 464. *Ejus episto-*
la oralis, absque literis, ad lu-
stinianum. 465
Sanguis, fluvius. 871
Sanguine fœda Altaria. Bellis.
humano placari bellorum
præsulem, Martem, putabant
Geta Gotthique, 617. equino
famem excludunt horrida
gentis Hunni. 718
Sanguineum signum in cœlo.
834
Sanguis de nubibus defluxit.
828
Sanielh, mulier, equis discerpta.
645. (An non rectius, San-
hiel?)
Saona, civitas. 786
Sapientia ades. Christi.
Sapientibus vincere sufficit.
518
Saraceni, Romanorum federati.
437.

I N D E X.

437. ex Aegypto in Africam grassantur , & Carthagi- nem ad solum prosternunt.	883	clades. 802, 803. reges, olim.	883
901		Saxum Marpesia.	620
Saracenorum populationes. 875.		Scabiei clades.	855
grassationes, & strages. 921,		Scala , locus Numidia.	110
922		Scamares , pradones , latrones.	699
Sarapalis, sit Persarum.	458	Scanda, castellum, solo aequatum, & instauratum.	448
Sarapanis, castellum, solo aequa- tum. 448. (Alterutrum , l, vel n, est emendandum.)		Scandia. Thule. pr. 3, 4. Baltia. pr. 16. insula.	pr. 72
Sarapis, legioni praefectus.	33	Scandia nationes septem.	pr. 137
Sardes, campus.	821	Scandia quatuor.	pr. 77
Sardica, urbs.	405	Scandiarum maxima , proprie Scandia.	pr. 17
Sardinia. Cyrillus. duplum ad Siciliam spatium habet. 99.		Scandinavia. pr. 2, 3, 4. pr. 71.	pr. 76. quae insula? 744
insula.	789	Scandiopolis , Rugiorum sedes.	688
Sardo, id est, Sardinia.	486	Scania.	pr. 3, 4
Sardonicus risus.	486	Scandza.	pr. 2
Sarmata. Gotthi.		Scantia.	pr. 3
Sarmatarum origo. Scythia. an- tiquitas. pr. 8. Illorum , qui & Sauromatae, sedes.	687	Scanza.	pr. 3, 10
Sarraceni. Saraceni.		Scantzzen , i. munimenta.	pr. 3
Sataga, gens Pannonia. 690. Sa- tagariorum sedes.	687	Scanzes insula ; ex qua Gotthi.	pr. 16
Satelles. Marp-hais.		Scanzia. pr. 2, 4. ejus populi.	7, 9. Northuegia dicta. pr. 12
Satellitit honor , magnus inter Romanos.	113	Scanzia populorum origo. Scy- thia. quorum mos , aliis pos- seffa invadere. pr. 33. insula situs, & nationes. 610, 611,	612
Sauromata. Gotthi. Sarmatae.	5, 419	Scapha ad incendendam turrim.	351, 352
Sais, amnis.	695	Scarane , magna Gott horum ci- vitas. pr. 15. pr. 103, 106,	115
Saxones. Langobardi. à Sueoni- bus Danisque obtriti. pr. 113.		Scar-	
in Italiam. 779. adhuc in Galliam, per se. 801. Angli.	887, 902, 910,		
Saxonum & Suavorum difficil- limum praelium , & illorum			

I N D E X.

Scardo, oppidum.	186	per Europam omnem dira feritatis facinora edunt.	408.
Scarniunga, fluvius.	689	cum præda reliquiis domum revertuntur.	409. in Illyri-
Sceparnas, Abasgorum rex.	432	cum immanes.	486
Scelus admittere, &, sceleris poenam prohibere, paria.	324	Sclavia, ubinam?	pr. 15
Scerdefeni, male pro Scridfeni.	pr. 5	Sclavorum. Hunnorum. populi.	pr. 120, 121. longo ordine continui. 260. ars capiendi vivum hominem. 209. exercitus in Illyrios. 375. magna victoria, non viribus, sed casu.
Schala, patera.	773		908
Schilpor, i. armiger.	794	Sconia. pr. 3. pr. 15. pr. 20. insula. pr. 98, 99. Danorum.	pr. 103, 106
Schola cohortes, palatinas excubias agentes.	493	Scoringa, qua regio?	749
Scholares.	528	Scoti, dicti à Gotthis Geideli. aliis, à Scythis.	pr. 6
Scholastica. Benedicti.		Scredefindos, regio.	pr. 15
Scholasticus, spado, cui summa belli contra Sclavos atque Totilam commissa.	408	Scretefenna.	pr. 5
Schuld-hais, quis?	907	Scriden, quid?	pr. 4
Scipuar, Gibal, & Gundulf, vel Indul, præfecti obsidionis Ancona à Totilâ missi.	477, 478. fugientis Totila comes, vulneratur.	Scridevinda regio.	pr. 5
Scipionis, Romani ducis, sacrum monumentum.	608, 676	Scridfeni,	pr. 5
Scirorum gens.	687, 688, 691, 692	Scridivindia regio.	pr. 5
Scirrhi, natio Gotthica, in societatem Romanorum attracti.	439	Scripti verbi auditio. Liutprandi.	
Sclavi. Antæ. Veneti. Populus.	pr. 11, 12. Winida. 26. sub tributum missi à Nordmannis.	Scriptura sacra laudes, & usus.	pr. 80, 81
pr. 122. casu ab Herulis.	336. Danubium & Hebrum transgressi Romanos duces vincunt. 400. & horribiliter grassantur. 401. Histria. Romanam audacter invadunt, &	Scritefinni. Scrithifinni.	pr. 5. pr. 104
		Scritifinni. Gotthi.	pr. 119. Thulitarum ferissimi. 261. Skritefinni. pr. 5. pr. 124. Christiani.
		Scritofinnorum nomen.	pr. 4
		Scritovvinorum, vel Scritobinorum, gens ac regio.	746
		Scultenna, fluvius.	855
		Scylla. Rhegium.	
		S s s	Scyl-

I N D E X.

<i>Scylla fabula</i> , & <i>fretum</i> . 350,	<i>Secusium</i> , urbs. 804
373	<i>Seditio per Africam</i> , contra Sa-
<i>Scyllaum promontorium Sicilia</i> .	<i>lomonem</i> ; & <i>tumultus alius</i> .
373	100, 101, 102
<i>Scyllaus</i> , mons. 489	<i>Seditionum causa</i> <i>præcipua</i> .
<i>Scymia</i> . 414. (Sic habet apogra-	526
phum exemplar.)	<i>Sedones</i> , populus. pr. 7
<i>Scymnia</i> , regio. 454. <i>Perfarum</i>	<i>Segontia</i> , <i>Sagontia</i> . 728
<i>facta</i> . 458	<i>Sembri</i> , populus. pr. 111. pr. 116.
<i>Scyri</i> , populus. 679	pr. 123
<i>Scytha</i> . Gotthi. Septentriona-	<i>Semiana</i> , castrum. 822
les. <i>Taurici</i> , alique. 421.	<i>Sena Gallica</i> . 478
<i>antiquissimis proximi post di-</i>	<i>Senatores</i> . Romanos.
<i>luvium</i> . pr. 8	<i>Senis Vandali</i> .
<i>Scytharum</i> , i. <i>sagittariorum</i> . pr.	<i>Senogallia</i> . 790
8	<i>Senones</i> , Galli, & urbs. 790
<i>Scythia</i> , <i>Sarmatarum</i> , & <i>Scan-</i>	<i>Sepianum</i> , oppidum. 882
<i>zia populorum</i> , indeque Ger-	<i>Sepontum</i> , urbs. 789
<i>manorum</i> , origo. pr. 22. Ger-	<i>Septa</i> , castellum ad <i>Herculis co-</i>
<i>manica</i> , id est, <i>Scanzia</i> . pr.	<i>lumnæ</i> . 4, 76
60. minor, qua? 624	<i>Septem</i> , locus. 921. vel <i>Septis</i> , op-
<i>Scythia situs</i> , & <i>descriptio</i> . 614.	<i>pidum</i> . 722
<i>nationes</i> , Gotthis <i>subjecti</i> .	<i>Septem Puerulos</i> .
643	<i>Septem dormientes</i> ; & <i>miracula</i> .
<i>Scythica</i> , matrix lingua Ger-	745
<i>manica</i> , <i>Parthica</i> , <i>Persica</i> . pr.	<i>Septentrionales omnes</i> , <i>Scytha</i> ,
8	<i>veteribus</i> . pr. 17. cur & illi
<i>Scythica solitudines</i> . 527	<i>sitiant</i> ? pr. 37
<i>Scythicum mare</i> . <i>Balticum</i> .	<i>Septentrionalibus</i> , corporis robo-
<i>Sebastiani martyris reliquia Ro-</i>	<i>re ferocibus</i> , ingenium non
<i>mâ Ticinum delata</i> , in reme-	<i>esse</i> . pr. 38
<i>dium pestilentia</i> . 897	<i>Septentrionalis Plaga</i> .
<i>Sebastopolis</i> , castellum. 417. di-	<i>Septimania</i> , Gotthia. pr. 53
<i>rutum</i> . 418	<i>Septimus</i> , mons in <i>Alpibus</i> . pr.
<i>Secta mutatio</i> , quibusnam in pri-	7
<i>mis conducatur</i> ? 25	<i>Septis</i> . <i>Septem</i> .
<i>Secundus</i> , historiographus, nota-	<i>Sepulcra sacrilegio aperire</i> . &
<i>tus</i> . 819. <i>Langobardogra-</i>	<i>eventus</i> . 856
<i>phus</i> , vitâ defunctus. 852	<i>Sepultura Alarici</i> .
<i>Securitas</i> , detrimentorum ma-	<i>Serdefeni</i> , male pro <i>Scridfeni</i> .
<i>ter</i> . 755	pr. 5
	<i>Sergius</i> .

I N D E X.

<i>Sergius. Pacūrius. Bacchi filius,</i>	<i>nomen.</i>	789
<i>Tripoli regenda missus. 119,</i>	<i>Sicilia Scyllæum. locus desertus,</i>	
<i>120. in Leptim se servat, &</i>	<i>ubi non longe Aetna mons:</i>	
<i>ad Solomonem & Cyrum fra-</i>		39
<i>trem. 120. successor Salomo-</i>	<i>Sictona, civitas. pr. 104, 105,</i>	106
<i>nis, sed absimilis. 121. accu-</i>	<i>Sictrugus, Sueonum rex, cujus</i>	
<i>satur apud Iustinianum ab</i>	<i>filia Gro desponsa: giganti. pr.</i>	125
<i>Antalâ. 122. spernit Areo-</i>		
<i>bindum. 126. in Italiam mis-</i>	<i>Siculo Gotthi.</i>	
<i>sus. 127</i>	<i>Sidera, num ad bella quid confe-</i>	
<i>Serica tentoria. 624</i>	<i>rant?</i>	529
<i>Sericum. Persæ.</i>	<i>Sidini populus. pr. 7</i>	
<i>Serinda terra. 460</i>	<i>Sigerich, rex Dama, & Sueonia:</i>	
<i>Sermo Maurorum.</i>	<i>pr. 110, 111</i>	
<i>Servare, pro, Observare. 44</i>	<i>Sigæum promontorium. 38</i>	
<i>Servat deis, quos humana præ-</i>	<i>Signum Militiæ. Ad pugnam</i>	
<i>sidia destituunt. 451</i>	<i>ituris triste; & contra.</i>	258
<i>Sestum, promontorium. 4</i>	<i>Sigvaldi grandavi generositas.</i>	920, 921
<i>Sesvaldi fides erga regem</i>		
<i>suum, caput proprium non</i>	<i>Silentiarii. 528</i>	
<i>curantis. 871</i>	<i>Siler, fluvius. 786</i>	
<i>Sevenbergia. pr. 7</i>	<i>Silucius, antistes Roma. 173</i>	
<i>Severianus juvenis, ab Emesâ</i>	<i>Silverius, Roma antistes. 181. in</i>	
<i>urbe, inter Romanos turma</i>	<i>suspicionem incidens proden-</i>	
<i>rector. 123. Carthaginem ve-</i>	<i>da urbis, in Graciam mittitur.</i>	209
<i>nit. 124</i>		
<i>Severini cœnobium. & de Fe-</i>	<i>Silingi, Vandali. 733</i>	
<i>letheo Rugorum rege. 757</i>	<i>Simulacrum Minervæ.</i>	
<i>Servo mons. pr. 7. pr. 71</i>	<i>Simultas, suspicio mutua, in vi-</i>	
<i>Sibylla Cumana. 181, 540</i>	<i>dia, odium, nil, quod oportet</i>	
<i>Sibylla genius, qualis vates?</i>	<i>fieri, sinunt. 369</i>	
<i>208. carmina, de vi Geticâ</i>	<i>Sindual, Herulorum dux. 552,</i>	
<i>terminandâ, & Gotthorum</i>	<i>553. intervenit conflictui</i>	
<i>exitu. 207, 208</i>	<i>Francorum cum Narsete. 566.</i>	
<i>Sicca Veneria, oppidum. 126</i>	<i>laudatus. 567</i>	
<i>Siccitas. Fames.</i>	<i>Singedo. Daciæ, oppidum. 5. He-</i>	
<i>Sicilia, cur non restituta Impe-</i>	<i>rulorum sedes. 262</i>	
<i>perio? 77. Iustiniano tributi</i>	<i>Singidon, urbs. 185</i>	
<i>lege obnoxia. 152, 153. qua-</i>	<i>Singidonum, civitas. 694</i>	
<i>lis insula olim? 343. à Got-</i>		
<i>this pervastata. 402. situs, &</i>		

I N D E X.

<i>Singilius, fluvius.</i>	737	<i>Sizo, viri nomen.</i>	pr. 7
<i>Sinio, dux olim Belizarii, nunc Hunnorum, qui ab Viurguris pralio victi diffugerant.</i>	465	<i>Skricefinni. Scritefinni.</i>	
<i>Sinnio, Massagetis auxiliariibus præfectus.</i>	33	<i>Slavi. Sclavi.</i>	
<i>Sinope, oppidum.</i>	411	<i>Smaragdus Patricius à damonio non injuste correptus.</i>	816, 817
<i>Sinthves. Magnus.</i>		<i>Συθινὰ, res Gotthorum.</i>	pr. 17
<i>Sinus Niger.</i>		<i>Suithones, populus.</i>	pr. 6
<i>Siphyllas, satelles Constantiani.</i>	158	<i>Societas cum Romanis, ab Imperatoribus donis annuis honorata.</i>	388
<i>Sirma, vicina ipsi Pannonia.</i>	697	<i>Socius, quis?</i>	147
<i>Sirmiensis civitas.</i>	699	<i>Solis cursus apud Thulitas.</i>	260
<i>Sirmis, Pannonia.</i>	687	<i>Solomo. Salomo.</i>	
<i>Sirmium, urbs, vel oppidum. 5, 185, 527. quam invadunt Gepidæ. 387. habent.</i>	389	<i>Somnium Afrorum ob adem Cypriani.</i>	56, 57
<i>Sisaurium castellum in Persiâ captum à Belizario.</i>	312	<i>Sontius, pons.</i>	697
<i>Siscii.</i>	185	<i>Sorabi, gens.</i>	pr. 121
<i>Sisifridus, præses Afisii. 333. interit in eruptione obfesso oppido.</i>	334	<i>Sorores duas, unam post aliam, Honorius Imp. in matrimonio habuit.</i>	653
<i>Sisigis, claustris Alpium præfectus, Thomam admittit.</i>	297	<i>Spadonum in aulis Imperatorum origo.</i>	416, 417
<i>Sisinioli. Iohannes.</i>		<i>Spalis. Hispalis.</i>	723
<i>Sitiphis, caput regionis Zabes.</i>	119	<i>Spania Hispania.</i>	
<i>Sito, viri nomen.</i>	pr. 7	<i>Spatharius. Protospatarius.</i>	
<i>Sitones, populus, sedentarii.</i>	5, 6, 7	<i>Spelunca Cumana.</i>	540
<i>Sitonum gentes.</i>	pr. 74	<i>Spes. Monita. è desperatis rebus concipienda.</i>	451
<i>Sitta. Artabanes.</i>		<i>Spiculo Trajanus.</i>	
<i>Sittones. Sitones.</i>		<i>Spiculum teli balista.</i>	199
<i>Sivardus Fro, rex Suetia.</i>	pr. 128, 129. pr. 132	<i>Spiritus malignus, sub specie Muscæ.</i>	
<i>Sium. Mediana.</i>		<i>Spolia, è Romano palatio qua Gizerichus abstulerat, Byzantii ostentata. Cum illis, qua captis Ierosolymis Romam pertulerat Titus Vespasianus.</i>	85. Hac Imperator, ob Iudæi ver-

I N D E X.

- verbum, Ierofolyma deferri sine morâ jussit in Christianorum & adem.* 86
Spoletani ducatus exordia. 809
Spoletii oppido praesidium imponit Narses, eamque refici curat. 509
Spoletium Belas. 185. oppidum. 243. 249. *obsessum à Totilâ.* 333. *deditum.* 334. *traditum Totilâ ab Herodiano.* 521. *Idem Spoletum.* 786. *Beneventum.* 928
Sponsa repudiata. Anglorum.
Sponte quæ fiunt, an citra, nullâque deî ordinatione fiant? 530
Spori, id est, Slavi, & Anta. 339
Stablo villa. 801
Stadia Octoginta.
Stagnum Carthaginis, portus. 42, 54
Starchaterus, Suetia rex. pr. 128, 129
Steinkel, vel Stinkel, rex Sueonum. pr. 119
Stenkil, rex Sueonum. pr. 105, 106
Stellarum inusitata apparitiones. 900
Stephanus. Belizarii. Neapolitanorum legatus in castra ad Belizarium, ejusque oratio. 159, 160. *denuo ad Belizarium; quem remittit, omnibus petitionibus approbatis.* 161. *Neapolim redit, & in Imperatorem bellare dissuadet, adsentiente Antiocho Syro.* 161. *increpat Asclepiodotum coram Belizario.* 170. *civis Romanus, legatus Totilâ ad Imperatorem.* 398. *Epidamnius, ad duces missus, exprobrat ignaviam, quod Faventiam se contulissent, Aemyliâ omissâ.* 549
Stilico Gothos dolose aggreditur; & creditur. 653
Stinkel. Steinkel.
Stipendiorum erogator. Magister militum.
Stormarforum nomen. pr. 25
Stotza. Ioannes Sifin. Mauri. rebellium Afrorum caput. 107. *duces adversa partis, contra fidem datam, trucidat.* 107, 108. *contra Germanum & Carthaginem ducit.* 108. *ad gentem Maurorum recipiens, principis filiam in matrimonium ducit.* 112. *cum desertoribus, fugit; iterumque repellitur. qui, Stotzâ relicto solo, ad Germanum transiêre omnes.* 112. *ad Antalam.* 122, 123. *invalescit.* 126
Stotzâ Africam tenente, insperato illam Germanus Imperio restituit. 403
Stotza conciones. 105, 107. *fuga.* 106
Stotzam Ioannes lethali vulnere sternit. 126, 127
Stotzas. 35
Strata per mare facta. 876
Strategica astutia Grimoaldi.
Strator. Marp-hais.
Strava, quid? 685

I N D E X.

- Structa demoliri, stultorum est,*
& vacordis animi signa ad
posteror mittere non erube-
scientium. 360
- Struere opera speciosa, sapientiū*
est, & civilis vita scientium.
 360
- Stuprum.* Rodoaldus.
- Suania, regio.* 454. *Perfarum*
facta. 458
- Suarta Herulus, Herulis rex*
missus à Iustiniano. 262
- Suarta.* Iustinus & Iust.
- Suathedi.* pr. 15. *Svatedi.*
- Suatia.* 414
- Suavi.* Suevi. *in loca positi Sa-*
xonum in Italiam digresso-
rum. 779. *Alemanni.* 811
- Suavia.* Suevia. *Alemannorum*
patria. 785
- Suavissimum, de hostibus lau-*
ream reportare. 147
- Suavorum.* Saxonum. *Suevo-*
rum.
- Subditorum benevolentia, quàm*
magni facienda: 526
- Sublacus, locus.* 765, 771
- Successio regni à patre ad filium,*
inter Francos, 532
- SUCCESSORUM copia regna gravat.*
 686
- Succinum, glasum, glessum.* pr.
 3. *quid, & ubi?* pr. 72, 73,
 74, 76
- Sudibus quatuor è terrâ extan-*
tibus alligare pedes manusque
captivorum, & fustibus ca-
pita contundere, Sclavorum
dirum inventum. 402
- Sueci, populus.* pr. 6
- Suecia.* pr. 6. *Suethia.* pr. 138
- Suedi, populus.* pr. 6. *partem*
Scanzia & optimam & ma-
ximam tenent. pr. 10. *Nort-*
manni precipui. pr. 12. *Hi,*
& Sueones. pr. 18. *an gentis*
nomen? pr. 24
- Suedia.* Nordmannia. *Hac, &*
Suedi. pr. 6
- Suedia, Suetia, antiquitas.* pr. 7,
 8. *Hujus, Sueonumque, elogia.*
 pr. 71
- Suedica, pars Germanica lingua.*
 pr. 8
- Suedones, populus.* pr. 7
- Suedorum rex, cui bis mille &*
quingenta naves fuere. pr.
 13. *regina laudata.* pr. 38.
 pr. 40
- Suein, Danorum rex.* pr. 111,
 113, 114. *junior.* pr. 116,
 117, 119
- Sueones. Christiani. Populus.*
 pr. 5. *laboriosi.* pr. 6. *Nort-*
manni. pr. 11. *sed non soli.*
 pr. 12. *longissime regnantes.*
 pr. 13. *non superbi, sed multi-*
juges. pr. 101. *inprimis ho-*
spitalitate insignes. pr. 102.
contemnunt auctoritatem Got-
thorum. pr. 136
- Sueonia.* pr. 6, 13. *& Nord-*
mannia. 100. *qualis regio?*
 pr. 101. *sine regali prosapia.*
 pr. 119
- Sueonia descriptiones brevissi-*
ma. pr. 147, 148. *provincia-*
rum solennitas, communis no-
no quoque anno, impia, &
superstitiosa. pr. 105. *fe-*
ra bestia. pr. 107. *reges*
 CXLVIII, à Magogo; &
 digni-

I N D E X.

<i>dignitas hereditaria.</i> pr. 148	<i>quod fit.</i> 407, 408
<i>Sueonibus, & Gotthis. Sueonum</i>	<i>Supplicia irati dei epidemica</i>
<i>Gotthorumque.</i> pr. 137	<i>sunt quatuor: gladius, fa-</i>
<i>Sueonum fides.</i> pr. 37. & <i>ali-</i>	<i>mes, pestis, bellua.</i> 732,
<i>menta.</i> pr. 37. <i>vestium simpli-</i>	733
<i>citas.</i> pr. 37. <i>solertissima re-</i>	<i>Sura, civitas.</i> 910
<i>perta, virtutesque.</i> pr. 40.	<i>Suspicio. Simultas.</i>
<i>nondum Christianorum qua-</i>	<i>Suspiciones magnam rerum a-</i>
<i>conditio?</i> pr. 102. <i>devotio</i>	<i>gendarum intercipiunt occa-</i>
<i>tanta, ut LXX marcas ar-</i>	<i>sionem.</i> 671
<i>genti expenderint pro unâ</i>	<i>Susurmo, vicus.</i> 412
<i>missâ.</i> pr. 106	<i>Suta, & Abigis, è satellitum co-</i>
<i>Suerco, rex Suecia.</i> pr. 136	<i>horte, prapositi, cum prote-</i>
<i>Suet-hans, Suethi, populus, labo-</i>	<i>ctoribus circa Albam loca ca-</i>
<i>riofi.</i> pr. 6	<i>pere jussi.</i> 242
<i>Suethia. Suecia.</i>	<i>Sutrium, civitas. 830. municipi-</i>
<i>Suethidi, populus. Suetia, &</i>	<i>pium.</i> 923
<i>Suetici homines.</i> pr. 6	<i>Svuatedi. Suathedi. Nortmanni</i>
<i>Suetia. Suediæ. limites.</i> pr.	<i>præcipui. pr. 12. populus. pr.</i>
125	6
<i>Suavi. Germani. Suavi.</i> pr. 72.	<i>Suverkerus, Suecia rex. pr.</i>
174, 185. <i>male pro Suedis.</i> pr.	146
6. <i>plurimam Germaniam te-</i>	<i>Svvidger, i. laboris avidus. pr.</i>
<i>nuère.</i> pr. 101	6
<i>Suevia. Suavia. Dalmatia vici-</i>	<i>Svvidirich, i. labore pollens.</i>
<i>na. 691. Ejus finis.</i> pr. 74.	pr. 6
<i>allimites.</i> 693	<i>Svvitzeri. Helvetii.</i>
<i>Suevorum gesta.</i> 732	<i>Sybota, insula, diripiuntur à So-</i>
<i>Suevus, Danorum rex. pr.</i>	<i>tilâ.</i> 477
110	<i>Syracusa, Sicilia urbs. 40. con-</i>
<i>Suiones. Suecones.</i>	<i>ditionibus Belizario juncta.</i>
<i>Suionum civitates.</i> pr. 73	152. <i>Sicilia urbs. 159. à Li-</i>
<i>Suitbones, populus.</i> pr. 6	<i>berio contra barbaros serva-</i>
<i>Samblus, Finnorum rex. pr.</i>	<i>ta.</i> 406
125	<i>Syracusarum mala.</i> 568
<i>Superbia. Inimiciciarum.</i>	<i>Syllectum, oppidum.</i> 45, 47
<i>Supinus Spoletiensis, quæstorius</i>	<i>Symmachi filia. Romani. caput</i>
<i>vir, Totila adseffor, à Roma-</i>	<i>in patinâ Theuderichi, specie-</i>
<i>nis captus, liberationem pa-</i>	<i>tenus.</i> 142
<i>ciscitur persuasurus Totila</i>	<i>Symmachus, senator. 108,</i>
<i>reditum è Sciliâ in Italiam.</i>	114

I N D E X.

<i>Terga vertere. Fuga.</i>		<i>Theodora Amalasunthæ. augusta</i>	
<i>Teric, septem Scandia nationum</i>		<i>Iustiniani. 86. morbo extin-</i>	
<i>rex. vel Beric. pr. 140. &</i>		<i>cta. 377. adversatur Germa-</i>	
<i>Beric. 635</i>		<i>no. 521, 522. cur Belizarii</i>	
<i>Terra Feminarum.</i>		<i>filiam unicam heredem nu-</i>	
<i>Terra divisio. 423, 424. motus</i>		<i>ptiis illigare studuerit nepotis</i>	
<i>gravis festo die. 488, 489. &</i>		<i>sui è filiâ Anastasii? 522,</i>	
<i>eclipses, cometa. 717, 855,</i>		<i>523</i>	
<i>375. & præstigia. 376</i>		<i>Theodora Augusta laudes. 380.</i>	
<i>Terrarum Orbis.</i>		<i>litera ad Belizarium. 519</i>	
<i>Terrigenæ, quales gentes? 88</i>		<i>Theodoretus Martini. Atheno-</i>	
<i>Terror Panicus. 880</i>		<i>dorus.</i>	
<i>Tesana, castrum. 822</i>		<i>Theodorus, Gizerichi filius. 17</i>	
<i>Tetraxita, Gotthi Christiani.</i>		<i>Theodorus. Ildigeris. Pelagius.</i>	
<i>418. eorum origo. 419, 420.</i>		<i>Salomo. legioni præfectus. 33.</i>	
<i>Vturguri.</i>		<i>Cappadox cum exercitu mit-</i>	
<i>Teutisci. pr. 21. Germani. pr.</i>		<i>titur contra Mauros perduel-</i>	
<i>22</i>		<i>leis. 85. 94. Ille, & simultas</i>	
<i>Teurulum, oppidum, 400</i>		<i>in Salomonem. 102. in ordi-</i>	
<i>Teutates Dis; Teuto, Tuiſto; un-</i>		<i>nibus contra Stotzam. 110,</i>	
<i>de Teutisci. pr. 21</i>		<i>111</i>	
<i>Teutoni. pr. 71</i>		<i>Theodorus alius, excubiis præfe-</i>	
<i>Thaifali, populus. pr. 14</i>		<i>ctus, occiditur. 102</i>	
<i>Thamyris, Getarum regina. 623.</i>		<i>Theodosii successores. 3</i>	
<i>Parthos fundit, civitatem</i>		<i>Theodosius, qualis princeps? 3</i>	
<i>condit. 624</i>		<i>Theodosius, domus Belizarii cu-</i>	
<i>Thanii, Scandia natio. pr.</i>		<i>rator. 295</i>	
<i>139</i>		<i>Theodosius, Antonina adulter.</i>	
<i>Thaphili. Taphili.</i>		<i>519</i>	
<i>Theate, urbs. 789</i>		<i>Theodosius junior. 8</i>	
<i>Thebais Aegypti. 375</i>		<i>Theodotes (stuprata) monaste-</i>	
<i>Themiscyra, oppidum. 411,</i>		<i>rium. 887</i>	
<i>415</i>		<i>Theologi, Sacerdotes, Cardina-</i>	
<i>Theoctistus, medicus. 227</i>		<i>les, quòd pileati, id unde? 627</i>	
<i>Theodatus, Philosophia studiis</i>		<i>Theologus. Diceneus.</i>	
<i>excultus, res de summo fasti-</i>		<i>Theophanes, in album sanctorum</i>	
<i>gio in præceptis jecit. pr. 38</i>		<i>relatus. pr. 29</i>	
<i>Theodora, Opſita quondam con-</i>		<i>Theophobius Lazus, proditor suo-</i>	
<i>jux, inventa apud Apſilios,</i>		<i>rum. 457, 458</i>	
<i>in Persarum terras abducta,</i>		<i>Theo-</i>	
<i>gente Romana. 432</i>			

I N D E X.

- Theotiscus* , *Germanicus* . pr. 19
- Theotissi*, *Germani*, qui & *Franci*. pr. 12
- Θεοτόκος, *beata Virgo*. 902
- Therma præstantissima*. 639
- Thermodon* , *amnis*. 411, 412, 415
- Thermopylarum fauces*. 489
- Thessalonica*. 695
- Thessalonicam*, & *vicina*, *Sclavi* affectant. 405
- Thesauri*. *Guntramni*. *Tiberii*. 553
- Theudas* , *Gotthus gente*. 177. *Hispanias vendicat*. 179
- Theudati potentia in Thusciâ*. 148. *consilia cum Petro legato Imperatoris* 153, 154. *littera ad Iustinianum*. 154. *ingenium ad perfidiam proclive & inconstans*. 156. *Oratio ad Petrum & Athanasium legatos*. 156, 157
- Theudatus*, *Gotthorum rex*. 99. *Amalasfrida filius* , *Amalasuntha adversus*, & *Platonista*. 145, 154. *apud Amalasuntham accusatus* , & *reus iure factus*. 148. *Amalasuntham dat in custodiam*; & *ad Iustinianum* , *quod sibi liberat* , *cogit scribere*. 149. *Amalasuntha iusjurandum dat* , *fallendi animo*. 149. *interruptâ Amalasunthâ* , *negat Imperatori* , *volente sese* , *vel probante* , *cadem factam*. 151. *Siciliam*, & *principatum* , *Iustiniano resignat*. 153, 154. *consultat Ebraum de belli exitu*. 163, 164. *Neapoli amissâ* , *ob Gotthos in Regeta metanteis* , *Ravennam fugit*. 171. *ab Octare (cujus virginem ille rapuerat)* *trudatus*. 172. *Gotthorum princeps*. 178. *moritur*. 179. *Totila de eo iudicium*. 324. *ad eadem Amalasunthâ impulsus à Petro*. 525
- Theudebaldus*, *Vaccari filius*, *cum Varnis suis* , *Imperatoris Romani militiam concupiscit*. 553
- Theudebertus*, *Francos regens*, *Vitigi auxilium decem millium è Burgundionibus præbet*. 254. *dux in Italiam cum centum millibus*. 286. *reversus inglorius*. 288. *Francorum rex*. 468. *Liguria plarague*, & *Alpeis Cottias* , *Venetiarum quoque potissima* , *sibi stipendiaria facit*; & *moritur*. 483. *Francorum regulus* , *Alemannos subegit* , & *alios*. 532, 536
- Theudegisclus*. *Vitigis*.
- Theudelapius* , *vir in miraculis & Prophetiâ sanctus*. 931
- Theudenantha* , *filia Theudati*. 159
- Theuderichi effigies Neapoli* , & *mors*. 207. *gaza* , *recepta in palatium Iustiniani*. 305. *regimen*. 528
- Theuderichi* , *Gotthorum reges*, *laudati*. pr. 32. pr. 37
- Theuderichus*. *Gizerichus*. *Iustinus & Iust.* 420. *avus Atala-*

I N D E X.

- talarichi maternus.* 40. *Ostrogotthus*, illiteratus, res ad summū fastigium extulit. pr. 33. *Theudericus primus*, qui & *Theuderus*, & *Theuderedus*. pr. 51. *Gotthorum rex*. 25, 78, 175, 176, 177, 536. *Thraciam habitantium dux*, in *Italiam*. 140. *Odoacro* dolose vitam adimit. 141. ipse alioqui titulo non indignus Imperatoris. post annos xxxvii vitā defungitur: vitam adimens *Symmacho*, generoque *Boëthio*, consulibus laudatissimis; fidem habens acerbissimorum hominum calumniis. 142. literas ne auditu quidem attigit, puerosque à ludis literariis prohibuit. 144. *Symmachum* & *Boëthium* interfecit. 356. *Francorum regulus*. 532. *Alemannos* in obsequio habuit, *Italiam* tenens. 536
Theudibaldi. *Leontii*.
Theudibaldus, *Theudeberti* patris successor. 483. legatos mittit quatuor ad *Iustinianum*. 485. *Francorum rex*, respicit societatem Teiā & *Gotthorum*. 513. *Francorum regulus*. 534. miseram mortem obit. 572
Theudibertus, *Germanorum princeps*. 178. *Francorum princeps*. 180
Theudichusa, filia *Theudericchi*, *Alaricho* desponsata. 175
Theudimundus, *Mauricii filius*, *Mundi nepos*, cum *Vitali*, mortis periculum in praelio cum *Ildibaldo* agre evasit. 308
Theudis, *Visigothorum rex* in *Hispaniā*. 61. *Visigothorum princeps*. 303
Theut, i. deus. pr. 21. *literarum repertor*. pr. 21
Thinc, i. concilium populorum commune. pr. 102
Thomas ad *Gotthos* ad *Alpeis Cottias* missus ad pacta firmanda. 297
Thonner, *Thor*, *Taranis*, *Iupiter*, *Suconibus*. pr. 104, 105
Thorimuth, satelles *Belizarii*, in *Aemyliam* missus. 330. *Nicetas*, *Sabinianus*, *Auximum* missi à *Belizario*. 330. proditi in reditu. 331. Ille, & *Himerius*, *Rhegio* præfecti relictī à *Belizario*. 399
Thorimuthis virtus conspicua. 402
Thorisin, *Gepidarum princeps*. 362, 388. imperium vi invadit. 495
Thorn, deus cæli. pr. 21
Thraces. 415
Thracia à barbaris usta & rapta. 386
Thule, insula. 467. Qua etiam *Thyle*. 608. & ejus pulchra & brevis descriptio. 260, 261. per errorem à *Procopio* dicta, qua *Baltia* est. pr. 4, 5. & *Scanzia*. pr. 9, 16. vel *Scandia*. pr. 16, 17
Thulitarum vita. 261, 262
Thu-

<i>Thumar.</i> Tumar.		<i>filio.</i>	83
<i>Thurgot,</i> primus Gotthorum episcopus.	pr. 15	<i>Titanus,</i> lapis asbestus.	293
<i>Thuringi,</i> qui?	174, 175	<i>Todasius,</i> Herulorum rex.	262, 264
<i>Thurii.</i>	185	<i>Tonitrua.</i> Pluviae. incomparabilia.	815
<i>Thurium,</i> & <i>Thurii.</i>	373	<i>Topserum,</i> oppidum, vi captum à Sclavis.	401
<i>Thusci,</i> & <i>Thuscia.</i> 185. Illi, vaticini.	473	<i>Totonis villa.</i>	746
<i>Thuscorum</i> fames immensa. 273, 274		<i>Totila.</i> Ioannis. orationes & epistola. 314, 321, 323, 325, 326, 342. cum responsione. 344. Alia. 357, 358, 359, 366, 367, 501. in servos transfugas eximia fides. 344. cura in conservando sexu muliebri. 356. pecunia relieta. 509, 513	
<i>Thyle.</i> Thule.		<i>Totilam.</i> Tullianum.	
<i>Tiara,</i> quales pilei?	627	<i>Totilas.</i> Gotthi. Hydrus. Tiberis. Gotthorum rex, laudatus. pr. 31. Ildibaldi fratre genitus, Gotthis prepositus, se & Tarvisum Romanis tradit. 309, 310. regnum accipit Tarvisi. 310, 311. in Romanos. 313. in Iustinum, Florentiamque. 316. humanitate Romanos sibi devincit. 317, 318. Casinam Petramque capit. 317. & Beneventum, & Cumas. Feminas senatorias Cumis libera dimittit, pudore intacto, & cum honore. Brutios, Lucanos, Apuliam, Calabriam tenet, Italia possessor. 318. capit Neapolim, inexpectatam exercens humanitatem. 322. & sinceritatem. 323. sub Boni nomine literas ad	
<i>Tiberii</i> eleemosyna in pauperes & captivos. 805, 806. thesauri. 806, 807. majestas. 807, 808; 809. mors. 809, 810			
<i>Tiberis</i> apud Romam. 193, 194. fluvius. 211, 212. à Totilâ trabibus clausus, Româ obsessâ. 348. Ejus navale mediâ urbe. 475. exundatio. 815, 915			
<i>Tibisias,</i> flumen.	660		
<i>Tibur,</i> municipium. 232. urbs. 788. oppidum, Totila proditum. 328. castellum reparatum à Totilâ, ruptis partibus. 366, 368			
<i>Ticini</i> oppidum. Gotthi. 253, 287, 790, 830. civitas obsidionem triennalem perfert. 792. & de equo Alboïni regis. 793. basilica Ioannis baptista. 857			
<i>Ticinum,</i> flumen. 865, 885. vel <i>Ticinus.</i>	914		
<i>Ticinus,</i> i. <i>Papia.</i>	785		
<i>Tingis.</i> 96. urbs Numidia, olim castellum à Mauris positum, ubi duæ columnæ cum inscriptione de prædone Iesu Narvæ			

ad Belizarium mittit, & copias ejus cognoscit. 328. versus Bononiam tendens, à Vitale & Thorimuth in fugam actus. 330. fugientes persequi dedignatur, ob precum reverentiam, religiosus. 356. moenia diruit Roma. 359. capit Acheronta castellum. 363. increpatus à suis. 365, 366. noctu invadit castra Ioannis, decem habens viros contra unum. 371. nullum invitum retinuit. 379. Romam denuo obsidet. 395. Francorum regis filiam in matrimonium deposcit, & Romam à se fractam instaurat. 398. relinquit Siciliam subito, Italiàm suadente Supino Spoletiensis. 407, 408. qui Romam & transtyberinam incenderat, nunc contra Narsetem eam curatam expetit. 474. Graciam direptum classem mittit. 476, 477. legationibus crebris Iustinianum infestum reddidit nomini Gotthorum. 483. objacentis Africa insulas, Corsicam, Sardiniam, imperio suo subjicit. 485, 486. hostibus nosci vult incommittatus vacuo inter castra loco, quàm regaliter sit indutus, & militriter in hastâ vibrandâ exercitatus; re verâ, ut praelii moras prolataret. 503, 504. Se ipsum malo consilio evertit. 505. ut scilicet Gotthi suâ caderentur, ac fugerent;

506. ipse semianimis, tandem vitam expleret. 507. Sepulchri locus effoditur, corpusque pro spectaculo eximitur, & post reconditur. 508. contra Narsetem iens, omnibus ex oppidis trecentos nobilium Romanorum filios elegerat in obsides, quos Teias occidit universos. 512

Trabes petit Gregorius. 433

Trachea, vallis. pr. 81

Traditiones, notata. pr. 81

Trajanus. Martinus. satelles Belizarii, in Gotthos. 212, 213. Is, & Diogenes, per portam Piceam in castra barbarorum. 235, 236. vulneratus intra frontem longo spiculo crassoque, quod quinque annos latuit ibi. 236

Trapezuntis ditio. 411, 412, 413

Trasamundus fratri Gundemundo succedit. 25. fatis concedit. 27

Transfuga miles prodit Thorimuth.

Transtiberina porta. Pancratii.

Transrhenani Franci.

Transilvania, pars Dacia. pr. 7

Tribonianus ad omnia vanalis. pr. 65

Tribuni, medici Persæ, laudes. 435, 436

Tribulorum, vel muricum, usus. 364

Tributum, dempto tributi nomine, 455, 456

Trica-

I N D E X.

<i>Tricamarum</i> , locus <i>Africa</i> , ubi pugnatum. 67, 68	<i>terreri periculis.</i> 68
<i>Tridentum</i> devastatum. 804	<i>Turres</i> , machina bellica. 198.
<i>Trinacria</i> , <i>Sicilia</i> . 701	ligna. 348, 350. ligna <i>Got-</i> <i>thorum</i> ut incensa? 352. mœ-
<i>Trinitatis</i> sacrosancta cognitio vera & falsa. pr. 22	nibus imposita, inventum <i>Persarum.</i> 440
<i>Tripolis</i> . <i>Pudentius</i> . in <i>Africa</i> . 4, 5. 119. restituta Imperio. 77	<i>Tuscia</i> . <i>Perusia</i> . nomen. 786. si- tus. 787
<i>Tripus palatii</i> <i>Roma</i> , cui pocula imponebantur. <i>Delphica</i> di- cta, cur? 55	<i>Tyberis</i> . <i>Tiberis</i> .
<i>Troja</i> vastata à <i>Gotthis</i> . 639	<i>Tybur</i> . <i>Tibur</i> .
<i>Trondemnis</i> civitas. pr. 107	<i>Tyrannis</i> semper nefasto exitu se ipsam ulciscitur. 658
<i>Trypho</i> missus ad tributa ordi- nanda <i>Afris</i> . 85	<i>Tysias</i> , flumen. 660
<i>Tubarum</i> bellicarum usus. 283	<i>Tzani</i> , quinam? 411
<i>Tubrigi</i> . <i>Hosæ</i> .	<i>Tzanica</i> montes. 412
<i>Tuder</i> , <i>Belizario</i> se tradit. 254. Cui <i>Vlfigisalus</i> praesidere ius- sus. 248	<i>Tzazo</i> , frater <i>Gelimeris</i> . 34. in <i>Sardiniam</i> . 60. ad <i>Geli-</i> <i>merem</i> redit. 64. cadit. 71. <i>Cyrillus</i> . <i>Ioannem</i> præ- lium ordientem reprimi.
<i>Tudertum</i> , civitas. 830	71
<i>Tuisto</i> . <i>Teuto</i> .	<i>Tzazonis</i> epistola è <i>Sardinia</i> . 61. concio ad suos. 69
<i>Tulliani</i> frater. <i>Deifer</i> .	<i>Tzibiluni</i> castellum proditum. 434. & servatum præfecto tamen. 435
<i>Tullianum</i> inter, & <i>Totilam</i> , in- gens prælium. 359	<i>Tzibulam</i> castellum custodiunt <i>Romani</i> contra <i>Persas</i> vel <i>Medos</i> . 461
<i>Tullianus</i> <i>Venantii</i> filius <i>Ioanni</i> se jungit. 349	<i>Tzur</i> , fauces. 415
<i>Tumar</i> , locus <i>Aurassii</i> . 116. obsessus à <i>Salomone</i> . 116, 117	
<i>Tumultus</i> . Seditio.	V.
<i>Turcilingi</i> . <i>Gotthi</i> . <i>Eorum</i> rex, <i>Odovacer</i> . 679, 696	<i>V</i> <i>Aaces</i> , rex <i>Langobardorum</i> . 393
<i>Turcis</i> , & <i>Avaris</i> , qualis comæ? 532	<i>Vaccarus</i> , <i>Varnus</i> , moritur. 553
<i>Turis</i> , antiqua urbs <i>Antarum</i> . 339	<i>Vacimus</i> , ductor alius exercitus <i>Vitigis</i> . 255
<i>Turrim</i> ligneam <i>Vitigis</i> .	<i>Vacis</i> , vir clarus è præfectis <i>Viti-</i> <i>gis</i> . 192. <i>Langobardorum</i> prin-
<i>Turones</i> <i>Gallia</i> . 783	
<i>Turpia</i> erubescenti, adest, <i>Non</i>	

- princeps*, Imperatori socius. 279
- Vagi*, Sarmata. pr. 24
- Vagus*, fluvius. 611
- Vala*. Balii.
- Valdarius*, patris Vaacis successor. 393, 394
- Valde bonus*. Gautigoth.
- Valens* Imp. autor, quod Gotthi Arriani facti. pr. 30
- Valentia*, Gallia urbs. 803, 804
- Valentiniani sanguis* uti sit ab Augustis remuneratus. 86
- Valentinianus*, Constantii filius. 10. vitam explet. 14. à maximo interemptus. 15
- Valentinus*, equitum rector sub Belizario. 151. equiso Photii, eximium edidit virtutis specimen. 190. turme præfectus. 216. infortunatus. 220. Hydruntem missus à Belizario. 327. Hic, & Phocas, ad portum Romanum missi à Belizario. 340. cadunt. 341. Episcopus, captivus ad Totilam, manibus truncatur. 341
- Valeria*, provincia. 787, 788, 789
- Valeriani* ad Ioannem Vitaliani litera, pro solvendâ Anconâ. 478. ala. Vitalianus.
- Valerianus*. Aemylia. Bersebas. Ildiger. Martinus. Verona. federatis præfectus. 33, 34, 35, 70. in Numidiâ militum rector. 103. Hic, & Martinus (non Marinus) cum novo milite ad Belizarium missi. 206, 212, 214. ad Tiberis ripam missus, facto castello, in urbem redit. 232. Belizarium Byzantium secutus. 304. Armeniorum dux, in Italiam missus. 372. à Ruscia castello Anconam petit. 378. Romanorum Armeniis præfectus. 429. sociatur Narseti in Totilam. 495. Hic, & Damianus, sororis filius, alii, Longobardos extra Romanas terras deducunt, ne cui in itinere nocerent. 509
- Vandalarius*. Visandus.
- Vandali* senis dicta. 58
- Vandali*. Wandali. 5, 419. inter Nortmannos. pr. 12. trans Danubium. pr. 27. gens Scythia. pr. 140. vigent & in Oriente, ejecti è Sardinia, & ab Heraclio victi. 19. vincuntur à Cabaone Mauro. 25, 26. caesi ab Hunnis, seu Massagetis, 50. capti, producti in circum Imperatori. 86. Byzantium perducti, in Persas militarunt, & in Africam vecti, pervenere Aurasium & in Mauritania terras. 101. Africam petiverunt. 402. stirpitus interiøre. 526
- Vandalica* juga. pr. 25
- Vandalii*, Vandali. pr. 23
- Vandalis* fidem de salute dat, occupatâ Carthagine, Belizarius. 56
- Van-

I N D E X.

- Vandalorum.* *Wandalorum.* *vis in terras Romanis parenteis.*
3. veteres sedes, & migrationes. 9, 11, 12. *conflictus naturalis cum Basilisco.* 20 21.
Achilles. 27. *exitus.* 58, 59, 63, 64. *immanitas in Romanos.* 59. *clades.* 71, 72. *potentia in Africâ annorum quinque & nonaginta.* 72. *gens mollis, & quomodo.* 79. *reliquias, feminasque Africâ omni ejiciebat Salomo.* 114.
gesta. 732
Vandelbiria, castra Vandalorum. pr. 12
Vandili. pr. 23
Vanduli. pr. 23
Vanitas vanitatum, Vanitas.
Dictum Gelimeris in circo coram Imperatore. 86
Varazes Armenius, cum octoginta missus in Italiam, Tarentum se confert, quo & Ioannes Vitaliani. 372. *Persarminus, Romanorum dux citra Phasim.* 447
Varini. pr. 71. *gens.* pr. 77. pr. 9, 260
Varni, populus. 467. *non equites, sed pedites sunt.* 470. *caduntur ab Anglâ virgine.* 470
Varrini. pr. 24
Vas aureum in flumen cadit, & emergit. 634
Vasci, & Vascones. pr. 18
Vaxaine, regio Persia. 435
Vbertas. Nix.
Vela bellica. 201, 202
Velau. pr. 3
Vellus. Pellis.
Venadi, Sarmata. pr. 78
Venantii filius Iulianus.
Venantius Fortunatus, emendatus. pr. 6
Vendela, Windila, Wendsussel, Vandalis in sessa pars ultima Iuttia. pr. 10. *gens.* pr. 77
Venedi, Veneda, Winida, qualia nomina? pr. 26
Veneris nullum nefas apud Herulos, etiam factos Christianos. 259
Veneti, Antes, Sclavi, ab unâ stirpe. 643
Venetia, quæ habet paucas insulas Venetias, quibus limitibus terminetur? 784, 785
Venetia, pars in Galliâ cisalpinâ. 790
Venetiarum Germani.
Venetiarum castellum Belizarus accipit in fidem. 301. *plaque in ditionem Francorum redacta.* 386
Venetiis. Francorum.
Venetorum ager. 185
Venidi. pr. 74. pr. 75
Venter, alimenti indigens, vereri nescit. 229
Ventus in pugnam Stotze, militum oribus adversus. 106
Venulus, Buzæ frater. 431, 447
Verbi scripti auditio. Liutprandi.
Veredarius, qui regias literas perfert; quem nactus Belizarus ut tractaret? 46
Vereri. Formido.
Veri, & aliorum ducum, milites

- tes palantes, conglobant sese,* Vicinos non ferre tyrannidis ge-
Germanum adventantem se- nus. 145
cuturi. 404 *Victoria Cadmea Romanorum.*
Veri inquisitio, & qua ceu nova Inaudita Weſtaris. ſi abeſt;
diſſident à vetuſtis opinatio- mori, lucrum. Gelimeris di-
nibus, ab ingenio caca rationis ctum. 68. cuiam glorioſa?
aliena. 423 147. non ſolita adverſari
Verina, conjux Leonis Imperato- virtutibus, ſed virtutem fu-
ris. 19 gienteis fugit. 501. non tam
Vermes, ſerici opifices. 460, armis, quàm ſupplicationi-
461 bus, paratur. 776
Vernulfus, cujus ſtaturam rex *Victoria decus, ne unius ſit, quan-*
Athaiiſus videre ſolebat, tam concitet inter duces &
hunc Galliarum & Hiſpania- mulationem? 257, 268, 270,
rum domitorem gladio peri- 278. ſpes Belizario unde? 214,
mit. 655 215
Verona, oppidum. 787. in Vene- *Victoriam.* Wandali.
tiis. 311, 312. irritò conatu *Victoris exercitus Romanorum*
tentata à Valeriano. 509. & vitia. 72
incendio concremata. 815 *Victos cum bubus ac pecoribus in*
Verona. Ildibaldus. Teias. ca- tuguria incluſos immaniter
ſtrum. 822 comburere, Sclavorum dirum
Vertere terga. Fuga. inventum. 402
Verus, remulentus, & praeceps, *Vitigis inſediatur Roma.* 245, 246
cum, Herulis in Italiã miſſus. *Vidicula, Gotthorum fortiffimus.*
372. fortiter perit, contra Got- 660
thos in Piceno pralians. 400 *Vigilantia, Iuſtiniani ſoror.* 126
Veſegotha. Oſtrogothæ. Got- *Vigilii frater Reparatus.*
thi ad occaſum. 631. ſunt *Vigilius, Roma antiſtes.* 209,
Chriſtiani, ſed Arriani. 646 210. in Sicilia agens. 341.
Veſes, id eſt, Viſigothi. pr. 46 *Conſtantinopolim accitus.*
Veſtiarius Bertaridi. 342. Vir Gotthicus. 393
Veſtis Germanorum. pr. 37 *Vilas, Gepida, Ildibaldo caput*
Veſuvii incendium nocentiſſi- gladio amputat. 309
imum. 900 *Viliaris. Bleda. Gotthus, Romanos*
Veſuvius, mons, Byzantium uſ- ad ſingulare certamen provo-
que, & Tripolim Africa, cine- cat. 315
rum procellam eſcit. 233, *Villa Langi. Vlpiana.*
234. & ejus igneus rivus. 890
514 *Vincentia, civitas.*
Vetuſta. Veri, *Vincentii monaſterium, adifica-*
tum. 918

I N D E X.

- Vincere.* Sapiētibꝯ.
- Vinci, virorum fortium unum malum.* 218
- Vinciācum, municipiū.* 919
- Vindeli, Vandali, Germanorum genus.* pr. 25
- Vindelici, Vindeli, quinam? pr.* 24
- Vindomina Pannonia.* 687
- Vinduli.* pr. 71
- Vinea bellica.* 270, 271
- Vinoviloth, Vinolorum possessio.* pr. 23
- Vinuli.* pr. 23
- Vir mirifice servatus in Oceani Voragine.*
- Virido, flumen.* 783
- Virginis Deiparæ.*
- Virgo vi compressa. Totilæ.*
- Viri deformem habentis. Ratbergæ.*
- Virtus à numero se vinci non patitur.* 296
- Virtutes invidiam acerbissimorum hominum pariunt.* 142
- Virtutum princeps, pietas. pr.* 30
- Visandus Vandalarius, Gotthus, tredecim vulneribus cadit circum Belizarium invulneratum; sed supervivit diu.* 191, 192. Auximo defendendo impositus à Vitige. 249.
- Venetiis relictus. 279. Herulorum dux, cum Herulis, perire in pralio cum Ildibaldo.* 308
- Viscla, insula vadis circumacta.* 635
- Visigandus, Herulorum dux.* 256
- Visigotthi. Alarichus. Amalarius. Gotthi. Westrogotthi. Wisigotthi. in Romanum imperium. 174, 175. Hispaniam petivere. 420. Eorum rex. Theudis. & sedes. 419*
- Visio mirabilis Guntramni.*
- Visones.* 856
- Vistula, fluvius.* 611
- Vita praparcis, exitium vicinum.* 450
- Vitali Venetiis Heruli blandiuntur.* 279
- Vitalianus, patruus Ioannis, (anon, qui Ioanni patruus? ut pr. 234. l. 11.) cum equitibus locum capere jubetur circa Albam Piceno sine, cum alâ Valeriani. 242. avunculus Ioannis.* 406
- Vitalis. Ioannes Vitaliani. ex Dalmatiâ, ripam alteram Padi servat. 294. ad Venetos missus. 296. cum Ildibaldo pralio experiri ausus, sed inferior. 308. Illyrici dux, cum Belizario in Italiam revertitur. 327. in Aemyliam missus.* 330
- Vitalis fratre. Ioannes.*
- Vitam contemnere quis possit? pr. 57. abrumpere nullo mortis usu, princeps amentia est. 444. hominum duo regunt; vis, & prudentia.* 459
- Vitianum, castrum.* 822
- Vitigem Roma.*
- Vitigis. Burcentius. Samnitium. rex à Gotthis sibi impositus. 171. Romam properat, & filium Theudati Theudegisclum*

- in vincula dat.* 172. *in Belizarianos.* 185, 186. *versus Romam & Belizarium.* 187, 188. *in summâ consternatione Roma & Belizarii, strenuus tamen.* 192, 194. *impe- tit mœnia Romæ.* 198, 199, 200. *Vivarium adoritur.* 204. *mœnia subire parat.* 213, 214. *soluto obsidio, Ravennam se confert.* 248. *con- tendit Ariminum.* 249, 250. *Turrim ligneam fabricat.* 251. *honoratâ in custodiâ.* 301. *Ille, & uxor, cum Belizario Byzantium profectus.* 304
- Vitigis uxor Matasuntha. Con- ciones.* 172, 179, 180, 218. *Legati ad Belizarium in ob- sessâ Româ.* 196. *Senatores se cum abductos occidei imperat.* 211. *Exercitus paratur præ- lio ad Ariminum.* 266. *Ejus, & Ravenna, trepidatio, ob adventum Belizarii.* 279. *Ejusdem & Gotthorum le- gati, à Iustiniano dimissi, & à Belizario detenti, dum A- thanasius, Petrusque, dimit- terentur.* 280. *legati ad Chof- roem, Persarum & Medorum regem.* 280. *anxietas & mo- ra in Auximo obsidione libe- rando.* 285. *Fesulaque.* 286
- Vituli nomen.* 791
- Vivarium, Romæ.* 200, 203, 204
- Vividaria, qua gens?* 635
- Vivitur Regum arbitrio.*
- Vlia, non ignobilis Gotthus, fir- mandis induciis obse-* 241
- Vliaris. Herodianus. Martinus. Belizarii satelles.* 52. *impru- dens Ioannem sagittâ trajicit.* 73, 74
- Vldaches. Artabanes.*
- Vligagius, Herulus, dux Romano- rum.* 431, 447. *Besa dux in Abasgos.* 432, 433
- Vlimun, Thrax, Belizarii pro- tectorum unus, & Bulgudu, è Valeriani protectoribus, ut Anconam tutati sint?* 255
- Vliphus, de satellitio Totila, pe- cuniis inductus, Cyprianum dolo interimit.* 334. *eo loco op- pressus, quo Cyprianum ipse obruncaverat.* 510
- Vlfigisalus Tuderî. Gotthorum sub Vitige dux contra Beliza- rium.* 186
- Vlitheus, fidiſſimus Guntharis satelles.* 128. *Areobindum in- terimit.* 132. *interficitur ab Artasirâ.* 137. *Avunculus Vi- tigris, à Ioanne interfectus.* 247
- Vlpiana, oppidum Illyrici.* 488. *villa.* 695
- Vlyſſis trajectus in Corcyram ex insulâ Calypſus, & in Itha- cam.* 476
- Vlzingures, natio.* 690, 691
- Vmbilicus. Vorago.*
- Vmbra in meridie nulla, & con- tra meridiem.* 747
- Vmbria, quasi Ombria.* 786. *ejus scus.* 787, 788
- Vnguen Medinaphtha.*
- Vniatus satelles, teli periculo, dexterâ objectâ, & perditâ, Belizarium eximit.* 292

I N D E X.

<i>Vnila, dux Vitigis in Belizarium.</i>	<i>Vrbicus, fluvius.</i>	718
186	<i>Vrbinum, oppidum.</i>	247, 787.
<i>Vnerici, Wandalorum regis, &</i>	<i>Morras. impetit Belizarius.</i>	
<i>Arrii, mors eadem.</i>	270. quod deditum ob fontem	
735	<i>subito siccatum.</i>	271, 272
<i>Vnni. Hunni.</i>	<i>Vrbisalia ab Alaricho olim ever-</i>	
<i>Vnni, sanctus pater, Sueonas à</i>	<i>sa.</i>	265
<i>fide dilapsos instaurat. pr.</i>	<i>Vrbius, fluvius.</i>	676
112. pr. 122. Gotthos.	123	
<i>Vnnus, archiepiscopus Sueonum.</i>	<i>Vrbs, nomen silva.</i>	630, 887. va-
pr. 106	<i>stissima.</i>	889
<i>Vocabula turpium, quam res,</i>	<i>Vrbs. vetus.</i>	270. dedita. 272. à
<i>magis homines aversantur.</i>	<i>Longobardis in vasa.</i>	843.
455	<i>Qua est Roma vetus.</i>	
<i>Volaterrani Narseti se tradunt.</i>	<i>Vredine. Messes.</i>	
542	<i>Vrscinus, legionum rector sub</i>	
<i>Volenes, castrum.</i>	<i>Belizario. 151. cum presidio</i>	
822	<i>Reges, ad Flaminiam por-</i>	
<i>Vorago Oceani, & maris umbi-</i>	<i>tam.</i>	202
<i>licus. 747, 748. Adria. 749</i>	<i>Vrtica in cibum.</i>	346
<i>Volsiniensis lacus.</i>	149	
<i>Voluntas, libera. 529, 530. in</i>	<i>Vsdrila, Arimino prepositi Got-</i>	
<i>Servatore an una?</i>	<i>thi, litera ad Valerianum.</i>	496. Qui interimitur. 497
896	<i>Vsus, iudex non falsus.</i>	pr. 64
<i>Voluptas misera Wandalorum. 64</i>	<i>Vthimeris, genit reos, velridis, &</i>	
<i>Votorum compotes, per ea, qua</i>	<i>Vthimerium, castellum. 454,</i>	
<i>optaverant, saepe pereunt.</i>	<i>457. ejus potiuntur Persa pro-</i>	
512	<i>dente Theophobio.</i>	458
<i>Vpsala, templum superstitionis</i>	<i>Vturguri, quinam? 418, 419,</i>	
<i>Sueonum. pr. 104, 105, 106,</i>	<i>420, 421, 463. cum Tetraxi-</i>	
111	<i>tis, à Iustiniano incitati, è</i>	
<i>Vraia ira in Ildibaldum, &</i>	<i>Cutrigurorum terris feminas</i>	
<i>mors.</i>	<i>puerosque captivos abigunt.</i>	464
308	<i>Vulneribus. Bellis.</i>	
<i>Vraias. Gotthorum. dux Vitigis,</i>	<i>Vulturina, castrum.</i>	840
<i>fratre genitus, contra Roma-</i>	<i>Vulturum, flumen.</i>	918
<i>nos ad Mediolanum. 254,</i>	<i>Vurgundaib, pagus.</i>	753
<i>268 274. quo potitur. 278.</i>		
<i>ire jussus in Picenum, ad Fe-</i>		
<i>sulam liberandam. 286. Ra-</i>		
<i>venna subvenire properans,</i>		
<i>Sisgin & Thomam it obse-</i>		
<i>sum. sed, nudatus, in Liguriam</i>		
<i>redit, quietum se tenens. 297,</i>		
298		

I N D E X.

W.

Waldemarus, rex Suecia. pr. 146, 147
Wallia. Vallia.
Walones Germanis, qui Galli. pr. 24. & vocis ortus. pr. 25
Wandali. Germani. Gotthi. Vandali. populi Gotthici. pr. 23. pr. 26. quale nomen? pr. 24. pr. 25. Hi in Germaniam. pr. 24. originis Gotthica. pr. 29. Ostrogotthi, Westrogotthi, Gepida, Langobardi, è Scanzia Sueonum oriundi. pr. 29. Christiani. pr. 30. laudati. pr. 31. victoriam de Winilis postulant. 749, 750
Wandalorum Conversatio. nomen, & historia, regesque. pr. 55. appellatio, & ortus. pr. 26
Wandalos corrumpit Africa mollicies. pr. 37
Wandalosia. Wandaloth. Andalusia.
Warmelani. pr. 103, 104. Christiani.
Warnefridi. Paulus.
Warph, i. concilium populorum commune. pr. 102
Westaris confidentia cum xxv militibus contra Sclavos quinquies mille, & inaudita victoria. 879, 880
Wedrigeldium, quæ multa? pr. 57
Weletabi. pr. 99
Wenden, i. Wandlen. pr. 26
Wendussel. Vendela.

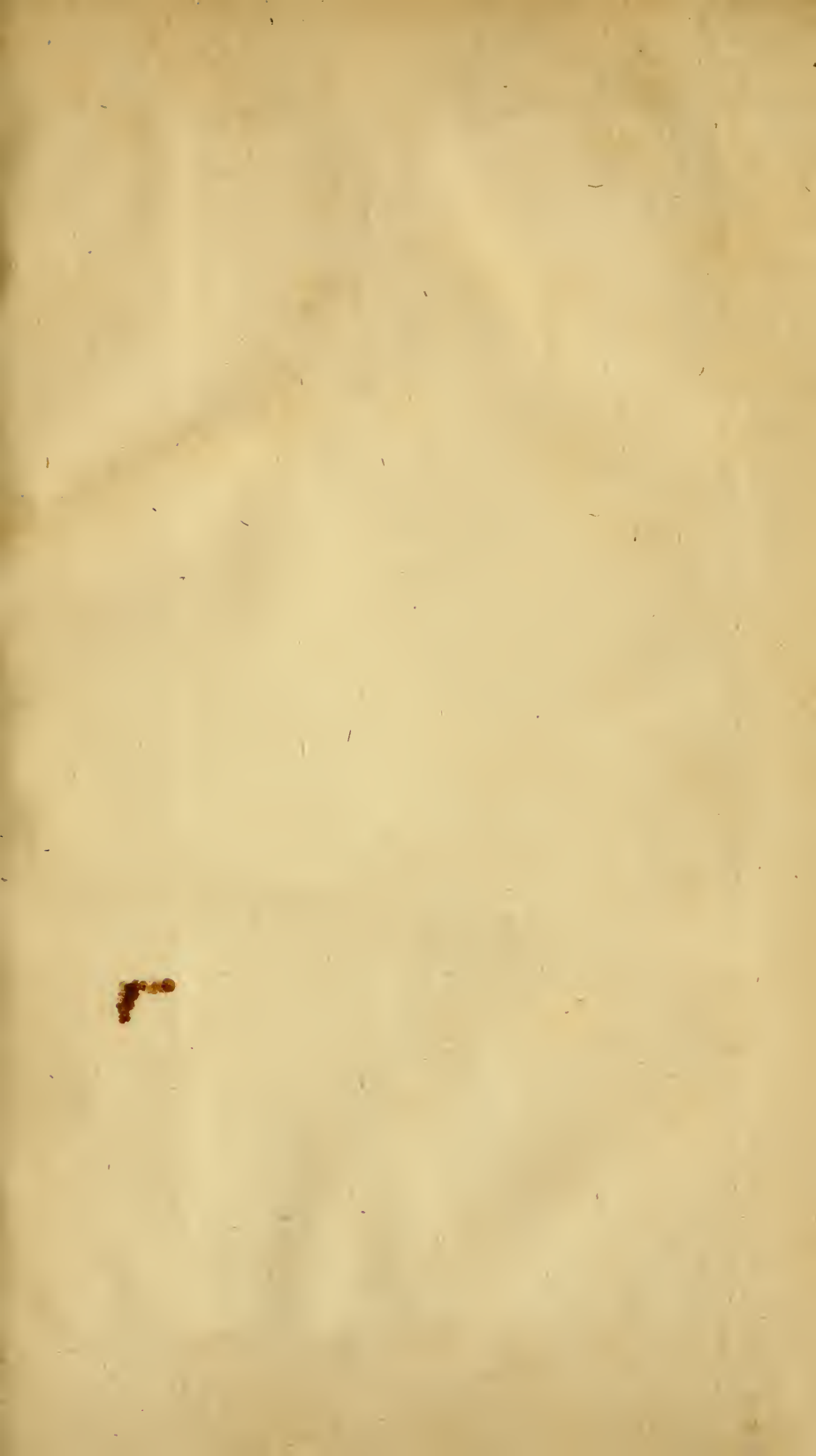
Wermelani. *Wermiliani*. *Warmelani*.
Wermulani. Gotthi.
Westergotthia, confinis Sconia. pr. 103
Wester-Iylant. pr. 10
Westrogotthi. Wandali. sub Suedico regno. qui corruptâ voce Visigotthi. pr. 13, 14, 15
Westrogotthorum vel Visigotthorum regnum. pr. 46. reges. pr. 47. & habitus in vestitu. pr. 37. pr. 38
Westreich. Neustria. pr. 25
West-vvoners, Ista-vvones. pr. 25
Wilhelmus Nortmannus, Anglia sibi regnum comparat. pr. 60
Wilzi, populus. pr. 99
Windila. Vendela.
Winida. Venedi.
Winili. pr. 23. pr. 26. Winuli, Langobardi, Wandali. pr. 27. Gotthi. E Sandinavia. 744, 745. in Scoringam. 749. Cur Langobardi? 750
Winitharius, ex Amalorum prosapia princeps. 681
Winolorum possessio. Vinovilothe, Winuli. Vinuli. Winili.
Wirnilani, gens. pr. 119
Wisigotthi. Visigotthi. 5. Europam prope omnem hostiliter habent. 6. Hispaniam insident. 12. Wandali. pr. 24. Scandia natio. pr. 139
Wisigotthorum. Westrogotthorum. reges. pr. 44
Withsercus, Suecia rex. pr. 133
Witti, populus. pr. 14
Wodan, & Woden, quid. pr. 22.
Ttt 3 Mars,

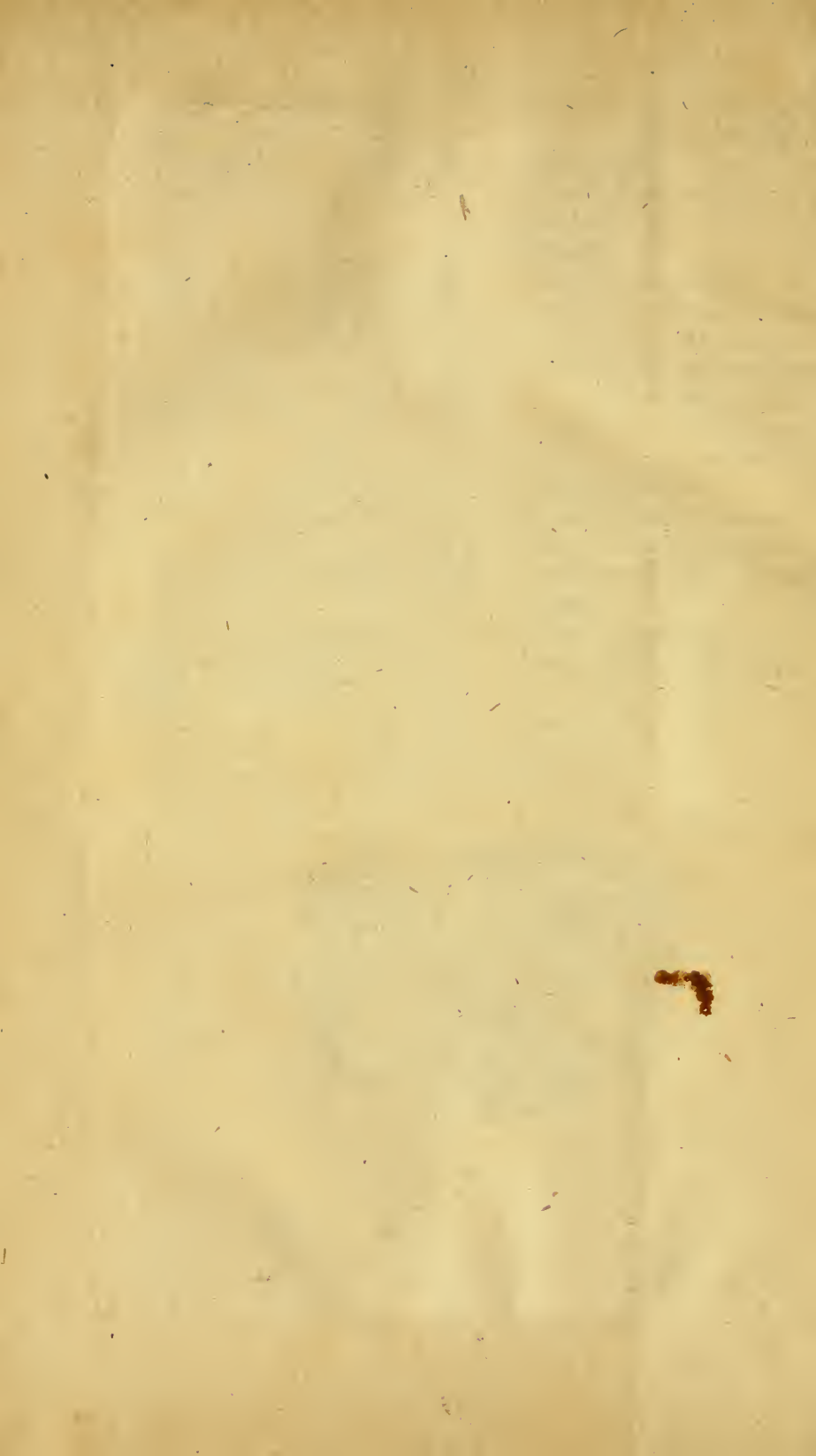
I N D E X.

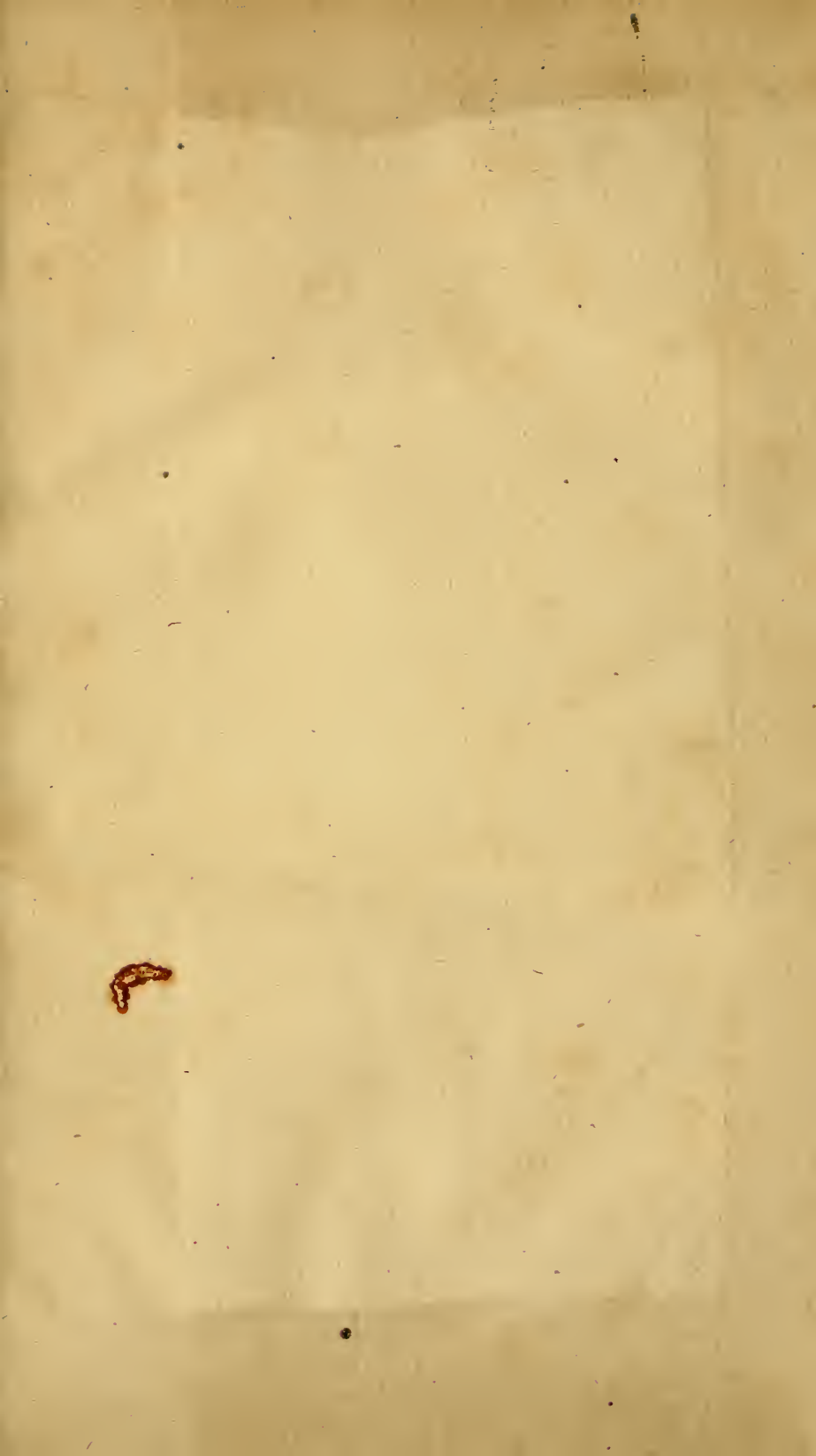
<i>Mars, Sueonibus.</i>	pr. 104,	<i>Zandalas, primicerius domesticorum.</i>	551. domesticorum Nar-
<i>105, 749, 750. Mercurius.</i>		<i>setis praefectus.</i>	564
<i>Godan.</i>	750	<i>Zanteres Massageta.</i>	185
		<i>Zechorum sedes.</i>	417
		<i>Zelandia.</i>	pr. 4
X <i>Auna filii, Rufinus, Leon-</i>		<i>Zellia, Sclavorum regio.</i>	850
<i>tius. 118. Pharegman.</i>		<i>Zeno, pater, Leonis filii successor</i>	
<i>Xerxes, à Gracis superatus.</i>		<i>21. in Basiliscum ducit. 23.</i>	
	567	<i>Theuderichum in Italiam mit-</i>	
<i>Xyli, populus.</i>	610	<i>tit. 140. Romam pervenit,</i>	
		<i>missus cum equitibus trecen-</i>	
		<i>tis. 234. Romanorum obses,</i>	
		<i>induciis firmandis. 241</i>	
Z.		<i>Zenonis. Gizerichi. Diaconi con-</i>	
Z <i>Abe regio, Romanis fit vecti-</i>		<i>fidentia, sub personâ & armis</i>	
<i>galis. 119</i>		<i>Cuniberti regis in duellum se</i>	
<i>Zacynthus. Gizerichi. insula.</i>		<i>dantis. 892</i>	
	39	<i>Zerbula, castellum, labda opus.</i>	
<i>Zaidas, legioni praefectus.</i>	33	<i>115. desertum, & direptum.</i>	
<i>Zamus. Cabades.</i>			116
<i>Zanas. Leontius.</i>			

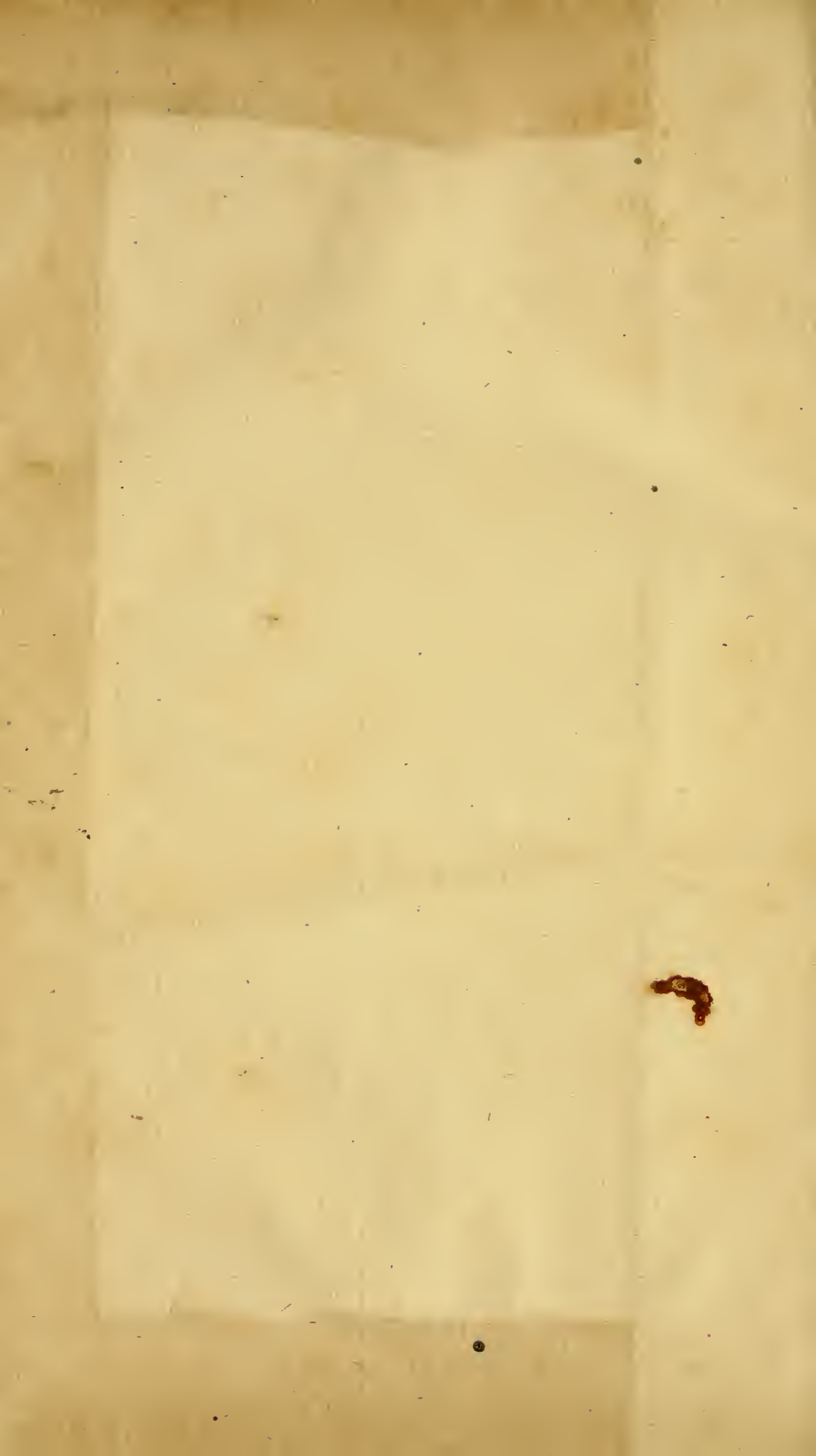
F I N I S.

JAN 8 1 1934

